

ALPHONSI SALMERONIS TOLETANI, E SOCIETATE IESU THEOLOGI,

COMMENTARII IN EVANgelicam Historiam, & in Acta Apostolorum.

TOMVS DECIMVS.

QVI DE PASSIONE ET MORTE Domini nostri Iesu Christi inscribitur.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Antonium Hierat, & Ioannem Gymnicum,
ANNO M.DCXIII.
Cum gratia & Priuileg. Sacrae Caesar. Maiest.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Superiorum voluminum epilogus.

HACTENVS nostris superiorum voluminum Commentarijs ea tantum complexi sumus, candide Lector, quæ ad vitæ Domini nostri rationem, & cursum attinebant. Illaque omnia, quæ tùm ab eo sapienter, & acutè dicta, tùm etiam præclare, & fortiter gesta sunt, pro exiguitate nostra explanauimus: in qoibus sanè quamplurima admiranda illa quidem, planeque veneranda, atque adoranda mysteria persecuti sumus: ab his verò tam ingentibus initijs quis exitus esset meritò expectandus, & qua mortis clausula, velnti catastrophe terminanda singularis illa, heroica, & eximiæ sanctimoniæ, atque præclaræ virtutis ornatissima vita, illis obscurum oon est, qui nooerunt fortissimorum, & sapientissimorum hominum constaotiam, virtutem, atque animi magnitudinem in eo temporis puncto, atqoe extrema vitæ cum morte colluctatione maximè detegi atque splendescere.

Fortis & sapientis viri excellens & eximia virtus quando maxime elucescat.

Propositum autoris.

Quamobrem, DEO optimo maximo nobis propitio atque fautore, maiora Diuinæ sapientiæ Sacramenta, ingentesq; charitatis suæ ac bonitatis thesauros in historia Passionis DOMINI à quatuor Euangelistis diligenter conscripta delitescentes rudiori orationis oostræ stylo reserare, illosque ad illustrandam tanti Seruatoris gloriam, nostræque salutis sitim in nobis excitandam, atque ingenerandam in lucem prodere aggredimur.

Mortis filij Dei mysteriũ quibus tantũ oculis perspici à nobis, atque inuestigari queat.

Est enim mortis Filij Dei mysterium omnibus humanæ sapientiæ oculis inaccessum prorsus, abstrusum, atque reconditum, ac nisi fide, & spiritus oculis cernatur, omnino ridiculum, vile, atque contemptum; & vt Apostolos diait, *Iudæis scandalum, Gentibus stultitia*: ac si cui altius cootemplari datom fuerit, ac diuinam videndi aciem cœlitus acceperit, agnoscet DEI virtutem, & Dei sapientiam, & vt idem Paulus paulò post dixit, Dei sapientiam, quæ abscondita est in ministerio, qnam prædestinauit DAVS ante secula, in gloriam nostram, quam nemo Principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suom. Spiritua enim omnia scrutatur, etiam profunda DEI. Sic ille. *1. Cor. 1.* *Inf. 2.*

Christi Domini cum Græcorum & Romanorum magnis & illustribus viris comparatio.

Magnis celebrent laudibus Græci suos Hercules, Codros, Aristidas, Photiones; efferant vel in cælum vsque Romani suos Romulos, Horatios, Decios, Fabios, Regulos, Scipiones, Catones, qui in Rempublicam benefici extiterunt, aut gloriosè pro eius salute cecidisse traduntur: nobis verò liceat agnoscere, & prædicare vnum IESVM CHRISTVM, & illum quidem cruci suffixom. Quid enim illi aliud, nisi meri homunciones peccato ac morti obooxij extiterunt? Et vt demus illos pro patriæ incolumitate fortiter ac strenuè decertasse; ac propterea oonnullam laudem & gloriam meritò sibi comparasse: promeruisseqoe, vt eorum memoria æternitati consecraretur, illisqoe aut marmoreæ, aut aureæ, aut argenteæ statuæ erigerentur, atque eorum honorifica gesta historiæ fideliter commendata traderentur, ad posteritatem illorum exemplo ad decus, ac virtotem incendendam; illos tamen nonnisi mortales fuisse, multisque vitijs, ac defectibus contaminatos ipsi de illis conscripti produnt libri; vt cogaris interdum dubitare, exitialesne magis, an salutares extiterint patriæ, quam tantùm ad horam ab imminenti aliquo temporali incommodo, aut exitio seruare potuerunt.

Mira vitæ Christi integritas & innocentia.

Atqui DOMINVM IESVM seriò cootemplatur, agnoscet verum DEI vnigenitum Filium, hominem summa innocentia, & vitæ integritate præditum, nulli vnquam vitio, ne minimo quidem, obnoxiom, heroicis omnibus virtutibus cumulatum, signorum, ac prodigiorum illustrem effectorem, orbi vniuerso beneficentia sua magnificentissimum, planeqoe conspicuom: non ab aliqua præsenti calamitate, sed à teterrimis peccatis, ac sceleribus, & à sæuissima dæmonum potestate, non vnam aliquam Prouinciam, aut Regnum, sed vniuersos Adæ posteros, qui aut fuerunt hactenus, aut actu sunt, aut erunt in futurum: nec ad tempus tantum, sed in æternom: non verbo aliquo, aut ieiunio, aut lachryma, qood, si voluisset, satis esse poterat, sed sui pretiosi

guinis effusione, morteque acerbissima crucis atque indignissima: non casu aliquo, aut fatali necessitate, sed sua sponte, magnaque animi alacritate, ac ineffabili charitate liberantem, atque seruantem. Nam vt nulla vnquam natiuitatis magis illustris, atque gloriosa extat memoria: nulla purioris, ac sanctioris vitæ cum summa beneficentia coniunctæ historia legitur conscripta; ita sanè nulla moriendi ratio aut admirabilior, aut gloriosior, aut salutarior ne excogitari quidem, ne dicam inueniri potuit. Non ignoro, quàm indignum sit, prorsusque absurdum tales homines cum DEI Filiu componere; verum nos aliter eius magnitudinem atque præstantiam attingere non possemus, nisi cum cæteris mortalibus, qui aut sapientia, aut munificentia, aut animi robore, & fortitudine præclari atque inclyti extiterunt, quanto interuallo antecellat, ostenderemus. Neque nouum est, in sacris literis CHRISTVM DEI sapientiam aut arboribus & plantis, aut odoratis aromatibus, aut nominatis, ac celebratis fluminibus se comparare. Vt interim nihil dicam de agno, leone, vitulo, aquila, verme, & alijs animantibus, quibus se Filius DEI conferre, atque repræsentare non est dedignatus, quò eius virtutes innumeras, salubresque proprietates coniectare possemus. Et in Euangelio, quantum præster Prophetis, ipse non semel expressit: *Ecce*, inquit, *plus quàm Salomon hic*; &: *Ecce plus quàm Ionas hic*; & de Moyse: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim scripsit ille.* & de Abraham sanctissimo Hebraicæ gentis stipite: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* In hoc enim libro decimo, prudens Lector, vniuersam Dominicæ passionis historiam, secundùm temporis rationem, ex quatuor Euangeliorum scriptoribus in vnum veluti corpus contextam, & concinnatam, explicare conabimur: vbi si quid videatur in speciem dissentire inter Euangelistas, pro more nostro in concordiam redigere curabimus. At verò quæ siue ex Prophetis, siue ex vmbris, ac typis veteris Instrumenti producuntur, & in CHRISTO asseruntur impleta, pressius ac diligentius exponemus: contemplationes item, quæ interdum à Catholicis fieri solent tractatoribus, num solidæ, aptæque pietati, fideique accommodæ sint, excutiemus. In his enim interdum, nec leuiter, nec à paucis peccatur. Initium autem dicendi sumet hæc tractatio ab egressu CHRISTI cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ante quæ verba terminatus est liber præcedens; finem verò accipiet in sepultura DOMINI ac eius ad inferos descensu: nam reliqua de DOMINI Resurrectione in sequentem librum commodius exponenda seruamus. Etsi autem omnibus nota sint, & peruulgata, quæ ad historiam passionis DOMINI spectant: illa tamen talia, ac tanta sunt, vt innumeras sapientiæ, charitatis Dei opes comprehendant, & semper noua ac iocunda videantur, si Spiritus adsit diuinus, qui nobis in meditando & scribendo, pro sua incomparabili bonitate opem ferat. Quicquid autem assecuti fuerimus eò profectò spectauimus, vt vetusta redderemus noua, pro tritis, vulgatisque nouitatem aliquam, & gratiam, quò magis dulcescerent, ac legerentur suauius, tribueremus. Certè elegans est illa Plinii Secundi sententia, quam ille in Proœmio librorum de Naturali Historia aptè pronuntiauit: *Res*, inquit, *ardua vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia.* Hactenus ille: quæ nos pro virili nostra æmulari, atque effingere contendimus, vt si non detur attingere, laude tamen sua conatus noster non careat.

Christi Dei, atque hominis cum eximijs atque præstantibus viris illis causa cōparationis quæ subeat.

Rebus inanimatis, sensuq; carētibus, cur se Christus comparare voluerit.

Ecel. 24. & seq.

Huiusce libri partes, ordoq; seruandus.

Matt. 12. Ibidem. Ioan. 5. Inf. 8.

Plinij iunioris elegans dictū.

Cæterùm hoc loco illud non sine fructu præfandum nobis esse duximus, candide Lector, vt quem scopum nobis in cōtemplanda, & elucidāda Domini passione præfigamus apertum, ac conspicuum reddamus. Nam plerique illa abutuntur ad fines quosdam inutiles obtinendos: quos vt quisq; quasi scopulos quosdam cōmodius vitari queat: illos in medium proferre erit operæpretium. Vt enim nauta, quò rectè nauem ad designatum & optatum portum dirigat, opus habet illum primùm ante oculos habere, nam illo ignorato, obliqua, incerta, atque fortuita nauigatio sit oportet: ad eum profectò modum tanti mysterij mediatio minus erit solida, ac fructuosa, nisi verus scopus, ad quem per eam sit tendendum, cognitum, exploratumque habeamus. Sunt igitur in primis quidam, qui hæreticè de morte CHRISTI philosophantur, qui vel docent eam tantum ad exemplum & doctrinam nostram pertinere, non autem ad meritum, vt olim Pelagiani, qui naturæ humanæ vires efferentes, nihil nobis per eius mortem esse comparatum præter tuendæ veritatis ac iustitiæ documentum tradiderunt. Idem præterea sensisse Petrum Abailardum, scribit Beatus Bernardus quem & idem confutauit in Concilio Semnensi. Vel rursus per contrarium illam nobis ad meritum subseruire solùm, nō ad doctrinam vel exemplum: isti sunt Lutherani, qui stultissimè docent grauissima iniuria CHRISTVM affici, si quæ ille aut fecit, aut passus est pro nobis, nos itidem eum imitando præstare conemur. Existimantque CHRISTI passionibus atque satisfactionibus contume-

Quò tendat hæc tractatio Simile.

In meditanda Domini passione quos errores seu scopulos vitare debeamus.

1. error. Pelagiani olim quid senserint de Christi passione, & morte.

Lutherani nostri circa Domini passionē præcipuè quā grauiter hallucinentur.

B. Bern ad ep. 187. vsq. ad 190.

liam

Christi passionem ac mortem, ad exemplum nobis valere.

liam irrogari, si illas nostras pro nobis, vel pro alijs satisfactiones ac merita adiungamus,
quasi minus idoneæ, atque efficaces illæ CHRISTI fuissent. Verum hosce duos scopu-
los inter se oppositos quasi Scyllam atque Charybdim meritò vitare debemus, cùm con-
stet CHRISTVM ad vtrumque fructum assequendum Patri suo mortem obtulisse; vt 1. Cor. 1.
propterea rectè Apostolus CHRISTVM vocauerit Crucifixum DEI virtutem, & DEI
sapientiã. Virtutem quidem, quod ad meritum eius spectat, & efficaciã; sapientiam vero Ephes. 5.
quantum ad exemplum, & doctrinam. Et alibi apertius ad Ephesios scribens, ait: *Estote er-*
go imitatores Dei sicut filij charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit
semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Et ad Titum: *Apparuit gratia* Tit. 2.
Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia desideria,
sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, &
Saluatoris nostri Iesu Christi. Hactenus vides quatenus sit in exemplum. Subdit de merito:
Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum accepta-
bilem, sectatorem bonorum operum. Et Apostolorum Princeps Petrus, CHRISTVS passus est 1. Pet. 2.
pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fe- Esa. 53.
cit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hæc de exemplo: de merito post pauca verba sub-
iangit: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum; vt peccatis mortui, 1. Ioan. 3.
iustitiç viuamus: cuius liuore sanati estis. Proinde inane est, & infirmum argumentum hç- Esa. 53.
reticorum. CHRISTVS meruit, aut satisfecit pro nobis, ergo nostrum non est hæc ope-
ra præstare; cùm potius oppositum rectiùs, ac validiùs consequatur. Nam quemadmo-
dum tulit crucem, orauit pro nobis, ieiunauit, atque peregrinatus est, non tollit quin nos
debeamus ferre Crucem nostram, ad quam ferendam nos est adhortatus, cùm dixit: *Si*
quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam: & sequatur me: ita ieiunare, ac Matt. 16.
preces fundere pro fratribus debemus. Hinc & Paulus dicebat: *Ideo omnia sustineo propter* 2. Tim. 2.
electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in CHRISTO IESV *cum gloria cælesti:* &; *Adimpleo* Colos. 1.
ea quæ desunt passionum CHRISTI *in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Tamen verum
est, nos CHRISTI merita, aut satisfactiones æquare non posse: sed vt ille pro gradu suo
& meruit, & satisfecit, & orauit pro nobis, ita vt nos pro modulo nostro, & mensura do-
nationis CHRISTI. Nec enim quisquam est, qui putet se virtute vlla, quæ est ex seipso,
sed tantum ex CHRISTI dono atque gratia hæc opera aut pro se, aut proximo præstare
posse, nec illa Christi adæquare, sed longo interuallo distare, nisi quantum distat palmes
à vite, radius à Sole, & riuus à fonte.

Quare Apostolus Christum crucifixum vocauerit Dei virtutem, & Dei sapientiam. Eandem Christi passionem ac mortem nobis ad meritum quoque desseruire.

Refelluntur Lutherani, satisfactionem nobis negantes necessariam esse.

Tametsi satisfaciendum sit a nobis, Christi tamen merita & satisfactiones à nobis æquari non posse.

Secundus error Christi tormenta, mortemque meditantium.

Sunt deinde alij, qui in recogitanda CHRISTI passione, vehementer peccatis Iu-
dæorum irascuntur, Iudæ, Pilato, Herodi, atque alijs carnificibus, ac militibus valdè indi-
gnantur, eorumque scelera miris modis execrantur, ac detestantur; quod vbi prçstiterint,
egregiam se operam nauasse, & se bene de CHRISTI passione meritos esse existimant.
Verùm hoc potiùs esse dixerim Iudæ proditoris, ac Iudæorum improbitatem, Pilatique
præsidis iniquitatem, quàm CHRISTI mortem meditari. Præterea quæ potest esse v-
tilitas, si tu contra illos extrema insania debaccheris, atque vocifereris? Nec enim illi, vt-
pote iam mortui, à peccato suo resipiscent, neque tu cum auditoribus tuis, quibus passio-
nem DOMINI concionaris, ex conuitijs in illos iactatis melior effeceris, imò peior, si te
propterea meliorem ac iustiorem illis esse existimes, nec oculos mentis in tua ipsius pec-
cata deflectas, illaque defleas, quæ aut simpliciter, aut tibi saltem deteriora sunt, quàm il-
lorum fuerunt, veraque moriendi causa CHRISTO extiterunt. Vt proinde vanus sit la-
bor, cùm possis teipsum, & eos, qui te audiunt, cum fructu corrigere, sine vlla vtilitate
in eos: qui iam sunt extincti, inanes clamores fundere.

III. error.

Tertio loco sunt alij, qui passione Domini ad hoc tantum vtuntur, vt per eam ab aqua,
igni, & ferro, alijsque corporis periculis liberi, ac immunes euadant, neque præterea ad
voluptatũ illecebras quasi aquas declinandas, aut ad ignem gehennç, aut gladium æternç
mortis vitandum euehuntur; cùm ob hanc potissimum causam Iesus mortem sustinere
voluerit, vt nos à peccatorum sordib. ablueret, & à vinculis Satanç, ac supplicij æterni re-
atu liberaret. Historiam percensebo: Venit ad me consultandum fœmina quædam reli-
giosa admodum, & spiritualis, an putarem sibi licere ad capitis continuos dolores, & ver-
tigines, quibus crebrò afflictabatur sanandas, vesci paruis quibusdam Crucis veræ CHRI-
sti frustulis, ad morbum capitis propulsandum. Quanquam enim DOMINVS etiam ad
hæc incommoda corporis vitanda, & calamitates præsentes à nobis abarcendas, mortis
acerba tormenta Patri suo obtulerit, absurdum tamen, & à ratione alienum videtur, vt
Messiam spiritualem, à perniciosissimis morbis spiritus, æternisque miserijs præcipuè re-
dimentem, in carnalem, & temporarium commutemus, nihil ab eo nisi carnis commo-

Hominis carnalis ingeniū. Quorundam prærogatiuæ Sanctorum.

da, temporaliaque bona expectantes. Estq; hominis carnalis ingenium ex spiritu ipso carnem eruere, ac Messiam, & peculiares quosdam Sanctos noui Testamēti, vt B. Antonium B. Lucian, ac Sebastianum, & Rochum, aut ab igni sacro, aut à caligine oculorum, aut exitiali peste suis precibus nos interdum liberantes, ex spiritualibus carnales efficere, dum hæc aut tantùm ab illis aut præcipuè experimus, aut postulamus: neque illud cogitamus in eo maximè nobis vtilem esse Christi crucem, quod ad perferendas cum victoria has molestias, & infirmitates, vim, atque efficaciam conferat. Hoc enim est planè Euangelicum, vt martyres testantur, patienti, atque inuicto animo aduersa sustinere, eaque sibi virtutis perficiendæ exercitia, ac beatæ & æternæ vitæ instrumenta efficere. Qui verò tantummodo à Christo, aut ab eius sanctis in cælo cum eo regnantibus præsentis tantùm vitæ commoda, & corporis incolumitatem expectant, neglectis spiritualibus donis, ad vetus potius Testamentum tanquam pueri infirmi, quàm ad nouum pertinere videntur: at hoc quid est aliud, quam auream, & pretiosam monetam pro ærea, viliq; pecunia expendere? Estque Christum quærere eo modo, quo ipse quæri non vult; ideò conqueritur, dicens: *Quæritis me, non quia vidistis signa sed quia manducastis ex panibus: & saturati estis.* Estq; pluris facere additamentum, quàm illud ipsum principale, cui adiungitur: cùm tamen Dominus dixerit: *Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.*

Opus planè Euangelicum, & Christianū quid sit. Christiani qui ad vetus Testamentum potius, quam ad nouum spectare dignoscantur.

Ioan. 6.

Matth. 6.

IV. error.

Postremò sunt nonnulli ita de Passione Domini meditantes ac prædicantes, quasi humanam quandam historiam, & rem sub Tiberio Cæsare, & eius præside Pilato in Syria gestam: quòd Iudęi hominem innocentem indignis & acerbis modis pertractarint, falsisque testibus subornatis malitiosè quædam crimina affingentib. egerint, iudicesq; innoxium, ac beneficum hominem supplicio crucis affecerint, vt interim auditorum corda commiserationis affectu tangantur, illumque lachrymis desteantur. Nam quisq; ita potest alias hominum innocentum cædes meditari, qui nulla sua culpa violenta morte vitam abrumpere sint coacti; quales Aristides, Phociones, & Reguli fuerunt. Imò, quòd maius est, interdum animalib. specie à nobis diuersis pereuntib. permouemur: nam dum videmus agnum, aut hœdū innocentem iugulari, teneriorem affectum induim⁹. Quare hunc compassionis motum erga Dominum nostrum exercere, etsi malum non sit, sed bonum: quia tamen quodammodo naturale bonum est, satis non est. Talisq; fortasse in quibusdam fuit ille fletus muliercularum luctu, ac lacrymis Christum ad mortem adductū prosequentium, quem Dominus compressit, dicens: *Filiæ Ierusalem nolite flere super me; sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Lugebant enim eum quasi reus, & criminis alicuius conuictus raperetur ad supplicium; cùm tamen summè esset insons, & sponte sua, & charitate ad mortem, pro nostris peccatis expiandis pergeret. Similem se quondam sensum habuisse fatetur Augustinus, cùm Didonis necem deploraret. Nam in libris Confessionum ita scribit: *Scribam ipse si quid volo, quàm illa* (sc. literæ) *quibus tenere cogebar Aeneæ nescio cuius errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorem; cùm interea meipsum in his à te morientē, Deus meus, vita mea, siccis oculis ferrem miserrimus. Quid enim miserius misero non miserāte seipsum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Aeneam; non flente autem mortē suam, quæ fiebat non amando te?* Hæc ille. Hinc quidam Concionatores vehementer peccare videntur, qui mulierculas quasdam imitantes, quæ ad luctum mortuorum in alijs excitandum lugubria quædam carmina concinunt, & ipsę pretio conductæ ad hoc ipsum Threnistæ vocantur, & lamentatrices: ita hi confictis lacrymis, altis clamoribus, eiulatib⁹. & vlulatu fœmineo, sensibilibusq; repræsentationibus, humanis planè; & nihil diuinum spirantibus, & historijs quibusdam extra literam Euangelicam excogitatis, & prorsus apocryphis, lacrymas vel à seipsis, vel ab auditoribus exculpunt: cumque satis vociferati fuerint, ac fleuerint, atque huiusmodi lacrymis sudariolum ad hoc ipsum paratum repleuerint, pro sanctis se habent, egregieq; & cum fructu Christi passionem meditatos se fuisse arbitrantur, prædictum sudarium ad casus calamitosos, periculososq; declinandos, & à se auertendos seruant; cùm tamen nec pristina vitia declinare, nec meliorus vitæ animum induere enitantur, sed in eodem peccatorum stercore iaceant, ignorātes eiusmodi lacrymas humanis viribus extortas non esse illas, quas diuina consolatio comitatur, quasque Dominus ab oculis Sanctorum abstergere dicitur: neq; sunt aquæ illæ, quas Propheta dicit esse super cælos, sed sub cęlo, & merè humanæ, quandoquidem illis nullum peccatum diluitur, nullaq; anima à criminis macula permundatur.

Luc. 23.

Aug. l. 1. Cōf. cap. 13. tom. 1. propè init.

Nihil miserius mi:ero non miserāte seipsum, ait Aug. Concionatores quidam notantur.

Esa. 25. Apoc. 7. & 21. Psal. 148.

Fructuosa ac planè Euangelica Christi Domini passionem & mortem meditandi ratio quæ sit.

His igitur contemplandæ passionis rationibus tanquam inutilibus abiectis, fructuosa erit ac planè Euangelica, si fide certa, non vt historiam humanam, sed vt rem prorsus diuinam apprehendamus, Dominum Iesum vnigenitum Patris, & charissimum Filium, innocentissimum, & iustissimum hominem, nulla vi coactum, sed prudentem, ac volen-

tem,

tem, pro nostris ſceleribus abluendis, & libertate nobis vindicanda, nobiſque in Patris gratiam reconciliandis, & in æternam gloriam adducendis, duriſſimam atq; fœdiſſimam mortem ſuſtinuiſſe: cogitando quis, quid, & à quibus, & pro quibus, & cum quibus, & ob quam cauſam, & quanta patientia aut charitate talia perpeſſus fuerit, tantaque tormenta deuorauerit. Ex his meditationibus illuſtratur fides in Chriſtum, erigitur ſpes noſtra, incenditur charitas, amplectimur omnem virtutis viam, omnia vitia declinamus, & ad reſiſtendum peccato vſque ad ſanguinem & ad obedientiam diuinæ legi præſtandam inflammamur. Fluunt ex hac contemplatione cœleſtes, ſuaues, ac pretioſæ lacrymæ, quæ terram cordis noſtri primum lauant, deinde ad bona opera edenda irrigant atque fœcundant, animamque veluti pane ſuo confirmant, ac ſatiant, vt cum Propheta quis dicere valeat: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Vbi eſt Deus tuus?* Nam Iudæi, aut Pagani cum obijciunt, Chriſtum Deum noſtrum in cruce eſſe, & velut imbecillum atque impotentem animam agere, nec poſſe ſeipſum ſaluum facere, vt illi etiam inſultatum eſt: quid aliud nobis Chriſti cultoribus, qui nouimus Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam pro nobis fuiſſe infirmatum, & ſtultum reputatum, quid aliud inquam nobis, quam dulciſſimi fletus materiam exhibent, quibus tanquam ſolido pane, exaturemur, atque confirmemur? Sed de hac fructuoſa meditandæ Chriſti paſſionis ratione ſequenti Tractatu plenius, & vberius, ne modum ſuum epiſtola excedat, & veluti Tractatus formam induat, philoſophabimur. Iam vero antequam ad textum explicandum accedamus, quædam in genere præmittenda ſunt de hac ipſa fructuoſa meditatione paſſionis Chriſti, deque cauſis mortis eius, ac fructibus per eam ad nos deriuatis: quæ diſtinctè, ac breuiter expediemus. De his paucis te admonendum cenſuimus, bone Lector. Vale, ac noſtro labore fruere. Cæterum Catalogo omnium Tractatuũ, qui in hoc libro continentur, quo magis tuæ commoditati ſtudere ac proſpicere valeamus ſequens indicabit pagella.

Marginal notes: Iudæorum, Ethnicorum de Chriſto patiente, morienteque blaſphemia. — *Hebr. 12.* — *Pſal. 41.* — *Matt. 27.* — *1.Cor.1.*

DECIMVS LIBER IN SEQVENTES TRACTATVS DIVIDITVR.

Tract.

Licen-

Licentia R.P. Visitatoris.

Tephanus de Oieda, Visitator Societatis Iesu, in Prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt decimus Tomus De passione & morte Domini, *quem composuit P. Alfonsus Salmeron, vnus de primis Patribus Societatis Iesu, typis mandetur, quia iam discussus est & approbatus à viris doctis & grauibus nostræ Societatis. In cuius rei fidem has literas dedi, meo nomine subscriptas, & mei officij sigillo munitas. Datum Madriti, 6. Februar. Anno Domini 1600.*

Stephanus de Oieda.

Approbatio.

E mandato supremi & Regij Senatus, qua potui diligentia vidi, & exactè perlegi, decimum Tomum Commentariorum in sacrosancta Domini nostri Euangelia, qui de passione & morte Domini nostri Iesu Christi inscribitur, autore Patre Alfonso Salmeron Societatis Iesu. Quem quidem fidei veritati consentaneum omni ex parte reperi, omniq; eruditione refertum, ex cuius lectione sacræ Scripturæ intelligentia, antiquitatis notitia, pietatis norma, & morum integritas, comparabitur. Datis in nostro Cœnobio sanctæ Mariæ de Mercede, Madriti, die decima mensis Aprilis, Anno millesimo sexcentesimo.

Fr. Petrus de Oma Prouincialis Castellæ.

R. P. ALPHONSI SALMERONIS TOLETANI, THEOLOGI E SOCIETATE IESV, COMMENTARIORVM IN Euangelia & Acta Apostolorum.

Libri Decimi Pars prima.

TRACTATVS I.

De meditanda cum fructu & recogitanda Christi passione, in illa verba Apostoli: *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.* Heb. 12.

Quale Dei organum Paulus Apostolus.

LINGVA cæli, actuba Spiritus sancti, Paulus Apostolus, fideles omnes ad frequentem, & fructuosam passionis, ac mortis Domini meditationē Hebręos cohortans, in hæc plena doctrinæ, ac Spiritus verba prorupit: *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis; aduersus peccatum repugnantes.* Quoniam igitur in præfatione nostra perniciosos, & inutiles cogitandæ passionis Christi modos exclusimus, reliquum est, vt in his Apostoli verbis vtiles ac salutares consectemur. Vt autem Apostolica verba profundius scrutemur, præmittendum est, B. Paulum in pręcedenti capite magnis, ac serijs verbis Hebræos ad fidem retinendam excitasse, multorumque Sanctorum exemplo, qui in veteri Testamento pro Fide egregiè, & fortiter ad sanguinem vsque decertarunt, exhortatum fuisse, illosque ad intrepidè in certamine proposito pugnandum, orationis suæ vehementia incendisse: mox exhortationem concludens, duodecimum caput inchoat, dicens: *Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta; atque in dextera sedis Dei sedet.* Quibus in verbis quantum insit exhortandi pondus, & virtus, nō est obscurum intelligere. Nam post cætera omnia sanctorum gesta, quæ vim habent certè permouendi, & animos ad omnem virtutem amplectendam inflammandi, fortissimum, & efficacissimum Domini Iesu proponit exemplum, quod imitari Christi cultoribus non solùm sit gloriosum, sed etiam fructuosum atque iocundum. Sed in primis expende illud verbum: *Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium.* Nubes de terra producitur, super terram eleuatur, & iterum per pluuiam in terram descendit: tales sunt viri sancti, qui etsi è terra sint progeniti, vt reliqui mortales, fide tamen, ac spe in altum eleuantur, & se nobis ad spectandum præbent, & imitandum, diuinæque iustitiæ rigorem, tanquam Solis æstum nobis tegunt, postremò per charitatis opera, ac singularia beneficia quasi per pluuiam quandam spiritualem ad nos descendunt. Et per tantam nubem testium, intellige metaphoricè copiosam multitudinem: densum enim raro opponitur. Quoniam etsi pauci essent, deberent nos tamen excitare; at vbi ingens est numerus, acriores stimulos addit. Et impositam ait, siue, vt Græcè dicitur, circumpositam; quo designet non posse nos effugere, quocunque oculos vertamus, quin statim occurrant perseuerantis fidei, & patientiæ exempla. Etsi autem sancti homines non tantum testes sint, siue martyres, sed & cursores, siue eiusdem cursus socij; qui viam nobis præmonstrant: testes tamen vocare maluit, quàm cursores; vt innuat, æmulos nobis illos non esse, qui palmam nobis pręripiant, sed approbatores potius, qui plaudant, & gratulentur nostrę victoriæ: quemadmodum Christus non tantum est agonothetes, sed etiam manum in cursu porrigit, & vires perueniendi ad metam suppeditat. Et quia exhortatur ad cursum, & festinationi repugnat pondus; iubet illud deponere, id est, amorem mundi & curas terrenas, vt possimus effici nubes agilis. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sen-

Horum quæ proposita sūt, verborum Apostoli, cum præcedentibus, est eadem continuationis ratio.

Emphatica Pauli Apostoli ad recogitandam Christi passionem, & mortem exhortatio.

Nubibus cur sancti comparentur.

Nubes testiū apud Paulum quid significet.

Sanctos cur potius testes, quam cursores Paulus appellauerit.

Sap. 9.

Fabius lib. 10. cap. 5.

Quod sit illud circumstans nos peccatū, quod deponere nos Paulus hortatur.

Fomes peccati, quo miserè premimur, qua re maximè retūditur, ac sopitur.

sum multa cogitantem. Erat olim in athletis certa necessitas quotundam ciborum, & exercitationum, vt docet Fabius, vt firmo, agili, benè compacto corpore essent, pro varijs certaminum speciebus. Cursoribus etiam scimus nihil in primis æquè, atq; crassam corporis hebitudinem obstare. Ad hæc alludens Apostolus hortatur, vt deponamus circumstans nos peccatum, siue, vt Græca vox significantior habet, & tenaciter inhærens peccatum, hoc est, innatam concupiscentiam, siue fomitem, quo vndique implicamur, & ad terram deijcimur: sed ille iustitiæ, & gratiæ Dei acquisitione indies magis extenuari debet, quo liberiores, & expeditiores simus ad cursum perficiendum. Subditque: *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.* Inuitat ad cursum, non simplicem, sed certatorium, vel cursorium certamen, quod studia solet magis incendere. Et quia habemus tentatorem, multis modis cursum, aut impedire, aut retardare conantem; pulchrè dixit: *Per patientiam curramus.* Satanæ enim fraudes & molimina, patientia nostra sunt perfringenda: *Ad propositum*, inquit, *certamen*, siue propositum nobis stadium; significat enim Græca vox ἀγῶν stadium, siue locum cursui assignatū. Et ne molestus sit cursus, proponit in quem scopum oculi nostri sint defigendi, subiungens: *Aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum.* Nam ille est, qui primus cucurrit, & stadium hoc gloriosè confecit; & currentibus omnib⁹ post se, certam victoriæ palmam pollicetur. Nā vt amnem rapidum pedibus aut equo tranaturis, salubre est consilium, ne aquas ipsas inspiciant, quòd vertiginem capitis parere soleant, & periculo submersionis exponant, sed illis est expediens, vt oculos firmos in littus defigant, quo sine vllo periculo sit transitus: simili profectò ratione, qui in mundi huius laboribus & periculis, quasi in fluctibus versatur, ne illis inuoluatur, necesse est oculos in Christum attollere, illumque diligentius inspicere, vt eius virtute, atque exemplo aduersa quæcunq; occurrant, æquo animo tolerare valeant: quemadmodum inter lapidum grandines fecisse Stephanum legimus, cùm dixit: *Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.* Vocat autem Iesum fidei & autorem, & consummatorem; quòd ipse sit, cuius dono assequitur, & credere, & pro illo pati cum fructu, secundum illud verbum Apostoli: *Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini.* Ipse etiam est, qui nostros labores amplissimo præmio remunerat, &

Satanæ fraudes ac molimina quomodo a nobis eludi, & superari queant.

ἀγῶν. Græcè quid.

Actor. 7. Autor fidei & consummator cur sit appellatus Iesus.

Philip. 1.

seipsum in præmium tribuit; vt propterea meritò dicatur fidei consummator. Ac subdit: *Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta.* Id est, cui cum liberum esset manere propria in gloria, & diuinitate, non solùm exinaniuit semetipsum vsq; ad formam serui, sed etiam voluntariè crucem sustinuit, ignominia contempta. Quē sensum videtur sequi Gregorius Nazianz. vt eum producit Oecumenius, & illi Græca lectio videtur fauere, & Chrysostomus in hæc verba ita scribit: *Hoc est, licebat illi nihil pati, si voluisset. Non enim peccatum fecit, neque dolus inuentus est in ore ipsius, sicut & ipse dixit in Euangelio: Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Erat igitur arbitrij illius, si voluisset, non venire ad Crucem. Si igitur qui nullam habuit necessitatem, vt crucifigeretur, crucifixus est propter nos: quanto magis non iustum est omnia fortiter tolerare?* Hactenus magnus ille Pater. Nam pro gaudio idem valet quod loco gaudij, & gaudium genus omnes commoditates comprehendit, propositum verò dicit, quòd in manu Christi erat, vt si libuisset, facultas esset vtendi.

Quomodo Christus proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta.

Infra 8.
Greg. Naz. apud Oecumē.
Chrysost. hō. 28. in epist. ad Hebræ. sub initiū. 10 4.
Esa. 53.
1. Pet. 2. & 1. Ioan. 3.
Ioan. 14.

Verùm alius quoque sensus est fortasse propositæ rei conuenientior; vt Dominus Iesus ad obtinendum sibi à Deo propositū resurrectionis, & sessionis ad Patris dexteram præmium, magno animo Crucis breuia tormenta, ignominiamq; pertulerit. Quod Paulus alio loco indicauit, cū dixit: *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen*, & reliq.

Alius sensus.

Philip. 2.

His expeditis, subiungit Apostolus verba, quæ à principio proposuimus explicanda, dicens: *Recogitate enim eum, qui talem, &c.* Vbi in primis vult non simpliciter fideles cogitare Christi mortem, sed etiam, recogitare, & more mundi animalis, semel cogitata ruminare iterum, ac degustare. Nam quemadmodum Solis æstus, non vno aut altero die homines exurit, eorumque carnem, ac pellem nigram reddit, sed longo temporis tractu: ac vt balsamum non semel, aut bis vulneri appositum, sed multo tempore vulnerum cicatrices curat, & inuisibiles reddit: ita sanè passio Domini non ob vnam, aut alteram leuem cogitationem carnem nostram macerat, aut pellem conuersionis nostræ in melius immutat, sed diu fide apprehensa, & meditata. Ad hæc vt gallina vaga, inconstansque, apta nō est ouis fouendis atque excludendis pullis, ex quo & pullis eam carere necessum est: ad eum modum, qui sub alis Christi in Cruce

Fideles Christi mortem quemadmodum cogitare debeāt. Exemplis illustratur hæc doctrina.

brachia instar gallinæ extendentis diu nequit consistere, nulla alta desideria concipere, neq; ad habendum alas contemplandi diuina mysteria assurgere valet. Est & alia ratio, cur videlicet Domini passio recogitanda sit.

II. ratio cur se. Domini passio recogitanda sit.

Nam prima quidem facie crucis ac mortis Domini aspectus, horridus, turpis, indecorus, omniq; ratione apparet destitut⁹, atq; ob eã causam Iudęis est scandalum, Gentibus autem stultitia: at illis, qui diu recogitant, quanta insit in eo, qui Cruci est suffixus, Dei virtus, atq; sapientia, agnoscunt thesauros in eo delitescentes, & tanquam rem saluiferam, potentissimã, atque iocundissimam amplectuntur, quia alijs oculis beationbus, quam his corporalibus, cernunt.

1. Cor. 1.

Ibidem.

Passio & mors Christi qualis videri queat.

Finge, obsecro, bone lector, vile, ac detritum marsupium, auro & pretiosis lapillis refertum in terra iacere: accedant ad illud, aut oues, aut boues, aut canes rationis facultate destituti: certè si in illud inciderint, visuque, aut odoratu quid sit id, inuestigauerint, non magni pendent, vt parent, sed tanquam quid despicabile, atque contemptum abijcient: at si quis ratione præditus in illud incurrat, prima quidem facie illud despiciet, ac paruipendet; quod si fortè id curiosius perscrutetur, & aperiat, ingẽtem profectò qui delitescebat, thesaurum inueniet, sibiq; de tam felici euẽtu gratulabitur. Ita sanè mysterium Christi in Crucem acti se habet. Nam Iudæis & Gentibus oculis fidei destitutis stultum, & infirmũ apparet; fidelibus verò etsi in speciem vile apparet, & contemptum, tamen si illis diuinitus detur opes diuinæ sapientiæ, & charitatis in eo inclusas detegere, atque agnoscere, fortunatissimũ ac beatissimum se arbitrabitur, deq; inuento thesauro imminensãs Deo gratias aget.

Quid lesrio cruce animarum egeorũ assistentes fuerunt consecuti.

Ioan. 19.

Ibidem.

Luc 23.

Hinc factum est, vt oẽs, qui cruci ac morti Christi adstiterunt, magnis beneficijs ditati, ornatique fuerint. Nam mulieres laudãtur, quòd, fugientibus viris, crucis spectaculo interfuerint; Ioannes sanctissimã Deiparam in matrẽ charissimã acceperit; latro, qui à dextris pendebat, consortij sui, atq; confessionis, pollicitationẽ paradisi illo ipso die sit promeritus:

Ibidem.

Iudæi quoque videntes signa, quę facta sunt, reuersi sunt percutiẽtes pectora sua, quo tanti flagitij crimen à se depellere testarẽtur; Centurio quoq; magna voce exclamauit: *Vere Filius Dei erat iste.*

Mat. 27.

Quos fructus pariat diligens ac pia mortis Christi meditatio.

Tu quoq; si deuotus, ac religiosus crucifixi contẽplator quasi spectator quidã extiteris, præmio tuo non fraudaberis: nã aut Paradisi certã spem concipies cũ latrone, aut sanctissimã Virginem in matrẽ accipies cũ Ioanne, aut agnitis peccatis tuis, pro quibus ille tantã ignominiam pertulit, percuties pectus tuum, & accusabis scelera tua, aut cognita Christi magnitudine, ac diuinitate, dices cum Centurione: *Vere Filius Dei erat iste.* Vt igitur tantorum, ac tam dulcium fructuũ, qui ex meditata palma Crucis Christi percipiuntur, particeps fias, nullum non lapidem Paulus mouet, vt frequenter hæc diuina mysteria mediteris:

Paulus Apostolus.

1. Cor. 2.

quo fit, vt nihil aliud se scire iactet, nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixũ; Euangeliũ Crucis non erubescat, sed dicat: *Mihi aũt absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi,* insigniaq; se crucis gestare sibi gloriæ ducat: *Ego,* inquit, *stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.*

Gal. 6.

Ibidem.

Christ⁹ ipse Domin⁹ per Prophetas sua crucis tormenta prædici voluit: illi vix nato prædixit Simeon, quod esset in signum, cui contradiceretur, ponẽdus: ipse dum viueret, modò rectè sub figura Ionæ deuorati à ceto, modò sub templo diruto post triduũ reędificando, modò sub similitudine grani frumenti, non rarò vero sub voce exaltationis se crucifigẽdum prædicabat, interdum verò apertis & expertis verbis, maximè apud discipulos, qui huius solidi cibi capaciores esse poterant.

Luc. 2.

Quibus metaphoris Christus Crucis mysterium indicauerit.

Matth. 12.

Iona. 2.

Ioan. 2.

Infra 12.

Supra 3.

Inf. 8. & 12.

Deniq; clauis alligari cruci voluit, & inter duos latrones simul cruci suffixos pendere, quo crucẽ agnoscamus ac prædicemus: suscitat⁹ est cum signis plagarum, quas spectãdas & palpandas discipulis exhibuit: in aduentu ad iudiciũ, pręcedet signũ filij hominis hoc est, crux, tanquam vexillum & signum gloriæ suæ:

Ioan. 20.

Matth. 24.

Signum filij hominis quale apparebit in cælo.

Ecclesia sancta ante omnia, Catechumenis suis signũ crucis tradit, quo se ad omnia bona opera exercenda præmuniãt, & ad omnia mala declinãda, ac pericula se comparent. Meditandæ passioni tempus Quadragesimæ, sed præcipuè postremas eius duas hebdomadas, in quibus Euangelistarum quatuor passiones recitantur, atque pro concione explicãtur, assignauit: in vnaquaq; hebdomada diem vnũ, nimirũ Veneris, indicto ieiunio à principio, sed postea cũ abstinentia à carnibus applicuit:

Meditandæ Christi passioni ac morti tẽpus aptissimũ.

crucis præterea memoriã in die Inuentionis S. Crucis, atq; Exaltationis fidelibus renouat.

Quã frequens vsus Crucis in Ecclesia.

Sacramẽta omnia, quę passionis vim habẽt, signo crucis perficiuntur, sed præcipuè Baptismus, qui & sepulturæ & resurrectionis Domini, teste Apostolo, similitudinẽ gerit; Eucharistia verò, vt idẽ Apostolus inquit, mortem Domini annunciat; Missæq; sacrificiũ nihil est aliud, q̃ iuges, ac quotidianæ Saluatoris exequiæ, vt ait Rupertus.

Rom 6.

Baptismus quid referat, secundum Apostolum.

1 Cor. 11.

Ruper. l. 2. de diui Officiis. cap. 10.

Septẽ horarum Canonicarum distributio, ad septem illa, quę Christus illis horis passus est, referenda est. In templi ingressu primũ tibi occurrit crux in edito loco posita: statimq;

tibi signo crucis est munienda frons. In publicis omnib. supplicationibus ac rogationibus Crux præcedit; sicut in parentatione defunctorum, Ecclesiarum parietes, altaria & indumenta sacra, atq; vasa sacra Cruce insigniuntur. Religiones, præcipuè militiæ contra infideleles destinatę, Crucem variã, quò inter se distinguantur, gestant. Fuit igitur diuinum consilium, his tam multis rationibus crucifixi memoriã mentib. nostris imprimere, vt quẽ Dominum habeamus, plenius agnosceremus, cuius infirmũ forti⁹ est teste Apostolo, hominibus, imo etiam mundi, ac Satanæ, & inferni totius potẽtia; gratiq; de tãto existeremus beneficio, illoque ad gloriam Dei illustrandã, optaramq; proximorum salutem cõparandam accenderemur, & in illam, tanquã olim in serpẽtem æneum, aspicientes, à venenatis omnibus antiqui serpentis morsibus sanaremur; ac per illam, tanquã per scalam Iacob, sine currũ igneum Helię, in cęlum nos deducẽdos speraremus. Quod si forte subeat tibi cogitatio, Christi crucẽ horridam, & aridã videri, nec tales fructus producere valere, meminisse te oportet, quòd ex quo Christi corporis cõtactu sanctificata est, & sanguine eius, & lacrymis humectata, virtutem habet mirificã, vt plãtata in cordibus fidelium, bonos ꝓferre fructus valeat; cũ omnis arbor bona fructus bonos facit. Dicat ergo quisq; electus: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.*

Cur tam frequens passionis Christi memoria in Ecclesia celebretur.
1. Cor. 1.
Num. 21.
Ioan. 3.
Gen. 28.
4. Reg. 2.
Crux Christi quando primũ cœperit dulcescere, ac sapere amatoribus suis.
Matth. 7.
Cant. 1.

Explicauimus hactenus verbum primũ, *Recogitate*: reliqua excutienda sunt quæ sequuntur. Ac primũ est relatiuũ illud, *Eum*, quod refert autorem fidei, & consummatorem Iesum, id enim præcesserat. Emphasim ergo habet, *Eum*; Qui principium est & finis salutis nostræ, innocentissimus Dei filius à Virgine per Spiritum sanctum cõceptus, & sine dolore matris in lucem editus; ab Angelis, & pastoribus adoratus, à Magis Orientalibus mysticis muneribus cohonestatus, à Simeone iusto tanquã lumen gentium, & gloria plebis Israel celebratus, ab Anna prophetissa cõmendatus, in templo cum Doctorib. disputans in admiratione habitus: à Ioan. Baptista, vt Agnus Dei tollens peccata mũdi indicatus, & Messias ab eo prædicatus, à Patriarchis desideratus, à Prophetis prænuntiatus, à Sibyllis magnificat⁹, in vita potẽs in opere & sermone, sanctitate morũ illustris, signorũ editione cõspicu⁹, doctrinę prędicatione pręclarus, disputãdi acumine singularis, deniq; beneficẽtia, & iuuãdi mortales oẽs studio incõparabilis, sanct⁹q; sanctorũ. Hęc.n. omnia includit ꝓnomẽ illud relatiuũ. Tertiò subiũ-

Christi laudes & præconia in pronomine Eum ab Apostolo insinuata.
Matth. 1.
& Luc. 1.
Infra 2.
Matth. 2.
Luc. 2.
Ibidem.
Ioan. 1.
Luc. vlt.
Dan. 9.

git Apostolus: *A peccatoribus*. Ingẽtia, grauissimaq; facinora in mũdo extitere ante Christi aduentum; sed parua sunt, si ad hoc vnũ infandissimũ scelus (quod dici potest Deicidiũ) cõferantur. Nã olim Iudæi persecuti suos prophetas, nũc filiũ: grauius est autẽ in Dominũ manus inijcere, quã in seruos: nã delicta eò sunt grauiora, quò ille maior est in quẽ committuntur. Cũ igitur infinitæ dignitatis, ac perfectionis Dominus sit, enorme, ac in infinitum fœdũ sit oportet aduersus eũ paratum delictũ: charior namq; erat vita vnius Christi Deo, q̃ vita omniũ Angelorũ, & hominũ, atq; adeò totius mundi status. Duo autẽ potissimũ grauitatẽ illius flagitij ostẽdunt, alterũ, quòd populus ille acerbissimas pœnas luerit: nã expulsus de Ierosolyma, & priuatus diuitijs, atq; honorib. cũ summo dedecore in omnes mundi ꝓuintias dispers⁹ est, ac dissipat⁹. Et in duabus expeditionib. altera Titi, & altera Hadriani contra illũ factis, supra 30. myriades ex Iudæis, teste Eusebio, desiderati sunt: tãta fuit vis diuinæ vindictæ. Alterum est, ꝙ ad hoc peccatũ, tota mũdi machina expalluit. Nã Sol in terras splendorem non misit solũ; terra insolito motu contremuit; petrę scissæ sunt, monumẽta aperta, velum tẽpli scissum est, quasi totus mund⁹ horreret audaciã tãti sceleris. Expende etiã, peccatores hic dici eos, qui Dñm in crucẽ egerũt; inter oẽs namq; peccatores illi sunt deteriores, qui nõ ex fragilitate, aut ignorantia, sed ex mera malitia deliquerũt: *Quia viderunt & oderunt*, inquit, *& me, & Patrẽ meũ*, & cõmuni consilio dixerũt: *Hic est hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatẽ eius*. Non ignoro quosdã extitisse, q ex ignoratione deliquerunt, pro quibus; Christus orauit: *Pater, dimitte illis, non .n. sciunt, quid faciunt*: sed nũc de illis est sermo, qui autores cædis Christi extiterunt, & sententiã mortis in illũ pronũtiarunt, qui Dominũ, vel agnouerunt, vel agnoscere per deprauatum mentis iudiciũ, cum possent ac deberent, noluerunt. Præterea inter peccatores, illorũ iniurias molestius ferre solemus, in quos multa beneficia contulimus, & quibus ornandis ac ditandis munificentissimi extitimus; nam ab his ingratissimis pati, peracerbum esse solet. Talis sanè erat populus Iudæorum, quibus Deus legem, & Prophetas, & tandem Filiũ suum miserat. Vnde conquerebatur Dominus de Iuda proditore, dicẽs per Prophetã: *Tu verè homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos*, & quæ sequuntur. Postremò illi maximi habentur peccatores, qui sub religionis, & sanctitatis prętextu, aut sub sapientię, & doctrinę

Necis Christi indignitas, & atrocitas multis ostenditur.
Quam chara, & preciosa Deo sit Christi vita.
Duplici ex capite Christi cædis flagitij magnitudo ostenditur.
Euseb. lib. 3. Eccl. hist. c. 5.
Ex Iosepho de bel Iud. lib. 5. ca. 10.
Matth. 27.
Deterrimi omnium peccatores qui censendi sint.
Ioan. 15.
Matt. 21.
Luc. 23.
Exod. 20 & seq.
Matth. 21.
Psal. 54.

Simulata sanctitas duplex iniquitas.

ſpecie delinquunt: nam vt dici ſolet: *Simulata ſanctitas, duplex iniquitas.* Cum igitur Ieſus à Sacerdotibus, Scribis, & Phariſęis, qui arcem ſapientiæ, & ſanctimoniæ tenebant, morti fuerit adiudicatus (*Matth. 27.*); & in Cruce ipſa ab eiſdem illuſus, amarulentisque ac pungentibus verbis ab eiſdem prouocatus: cõſtat, illos inauditum, atque horrendum facinus perpetraſſe; ac proinde grauiſſimos peccatores extitiſſe.

Expenditur illud verbum: Aduersum ſemetipſum.

Quartum verbum Apoſtoli, eſt: *Aduerſum ſemetipſum.* Ne enim exiſtimates, Chriſtum, vtpote Regem, atque Principem in ſubiectis ſibi populis, aut in familiaribus & amicis ſuis, aut in ditionis ſuæ bonis, atque theſauris quicquam perpeſſum, vt quandoque contingit: Apoſtolus declarat, non in alijs, ſed in ſeipſo, hoc eſt, in verè Regia ac Filij Dei perſona, quæ innumeris contumelijs atque tormentis dehoneſtata fuit.

Quemadmodum olim Christus ſit paſſus in membris ſuis

Paſſus eſt quidem Chriſtus multa in membris ſuis, quemadmodum dixit ad Paulum: *Saule Saule, quid me perſequeris?* (*Actor. 9.*) Vnde & Chriſtus occiſus fuit in Abel à fratre ſuo Cain (*Gen. 4.*), quare & à Dilecto dicitur Agnus occiſus ab origine mundi (*Apoc. 13.*); irriſus fuit in Noe à filio ſuo Cham (*Gen. 9.*), immolationi expoſitus in Iſaac (*Infra 22.*), peregrinatus in Iacob (*Infra 32.*); venditus in Ioſeph (*Infra 37.*); fugatus in Moyſe, & Aarone (*Num. 16.*); diſſectus in partes in Eſaia, in Ieremia vinculis alligatus, & in puteum deiectus (*Ierem. 37.*), cæſus in Ezechiele, in Daniele ad beſtias cõdemnatus (*Dan vlt.*), in Michæa alapis percuſſus (*2. Par. 18.*), in Prophetis lapidib. obrutus, & contumelioſas perſecutiones perpeſſus: ſed iam tempus erat, vt nõ in membris ſuis, ſed in ipſo Dominus gloriæ pateretur. Vnde per Eſaiam inquit: *Ego feci, & ego feram:* ego portabo, & ſaluabo (*Eſa 46.*), & per Dauidem, Quæ non rapui, tunc exſoluebam (*Pſal. 68.*), & Petrus, Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum (*1. Pet. 2. & Eſa. 53.*).

In illud: Talẽ ſuſtinuit contradictionem.

Quinto expendendum potiſſimum verbum quod ſequitur: *Talem ſuſtinuit contradictionem*, cur paſſio Domini vocata ſit cõtradictio, & cur talis.

Quid ſit proprie contradictio.

Contradictio igitur, quæ Græcè dicta eſt ἀντιλογία, propriè ſignificat altercationem ſeu controuerſiam, in qua quod vnus affirmat, alter negat, & reſpondendo opponit; aut quod alter negat, alter refellendo affirmat, in contrarium ratiocinando: & propriè quis ſibi contradicit, quando contraria affirmat. Meritò autem Simeon prædixit de Chriſto: *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignũ cui contradicetur;* (*Luc. 2.*) Et Dauid dixit: *Eripies me de contradictionibus populi: conſtitues me in caput Gentium.* (*Pſal. 17.*)

Quot, quantasq; Christus ſuſtinuerit cõtradictiones.

Nam Chriſtus non tantum dum vixit, ſed etiam antequam in mundum veniret, contradictiones paſſus eſt. In cælo .n. illi contradixit dæmon præinuidia, impedire volẽs incarnationis myſteriũ (*Eſa. 14.*), Cõditis Adę & Heuæ liuidus oppoſuit ſe, & illos in peccatu pertraxit, quo Verbum carnem ex pecatoribus profectam ac deciſam non aſſumeret (*Gen. 3.*). Conatus eſt extinguere omnes filios Iſrael per Pharaonem legem ferens: *Si maſculus fuerit, interficite eum, ſi fœmina, reſeruate;* ne ſemen benedictum ex familia Abrahæ promiſſum, venire poſſet (*Exod. 1. Gen. 12 & 10 & inf. 26.*). Aduerſatus etiam eſt, multos pſeudochriſtos, & falſos Prophetas, qui ſe pro Chriſto venditabant, mittẽs, vt Theudam, ac Iudam, Galilęum (*Act. 5.*), quò verus ignoraretur Meſſias. Cõtradixit illi vix nato, dũ per Herodẽ eũ ad mortem quęſiuit, & in Ægyptũ exulare coegit (*Matth. 2.*). Contradixit illi per ſeipſum in deſerto, triplici illum tentationis telo aggrediens (*Infra 4.*): Contradixit & per ſuos, qui illi obijciebant: *Medice cura te ipſum: Quãta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* (*Luc. 5.*) Contradictũ eſt illi in genere, & patris vilitas obiecta: *Nonne hic eſt fabri filius?* (*Matth. 13. Ioan. 6.*) In matre contempta, *Nonne mater eius dicitur Maria?* (*Matth. 13.*) In fratribus, qui non credebant in eum (*Ioan. 7.*), imo voluerunt eum tenere, & ligare, dicebant enim. *Quia in furorem verſus eſt:* (*Mar. 3.*) & ad gloriam, pompamq; adhortabantur, dicentes, *Tranſi hinc, & vade in Iudæam, & vt diſcipuli tui videant opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe.* (*Ioan. 7.*) Obiecerunt patriæ ignobilitatem, dicentes, *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* (*Supr. 1.*) Detraxerunt prouinciæ, in qua conceptus eſt, & verſatus: *Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit.* (*Infra 7.*) Vocarunt enim Samaritanum, quaſi nõ bene Iudaizantem (*Infra 8.*). Deſpexerũt doctrinã: *Vnde*, inquiunt, *huic ſapientia hæc, & virtutes?* (*Matth. 13.*) Et, *Dæmonium habet, & inſanit: quid eum auditis?* (*Ioan. 10. Supra 11.*) Damnarunt eius vitã vt vitioſã: *Scimus quia hic homo peccator eſt.* Religionẽ eius in calumniã rapuerũt, dicentes. *Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbatũ non cuſtodit.* (*Ibidem.*) Eius mores, & temperãtiã reprobarũt: *Ecce*, inquiunt, *homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* (*Matth. 11.*) Immodeſtiæ & arrogantiæ illum dãnarũt, obijciẽtes, *Tu de te ipſo teſtimoniũ perhibes: teſtimonium tuum nõ eſt verum.* (*Ioan. 8.*) Cõuitiati ſunt eius cõuerſationi, dicẽtes: *Quare cũ publicanis & peccatorib. mãducat Magiſter veſter?* (*Mat. 9.*) Eius benignitatẽ & miſericordiam in cõdonandis peccatis blaſphemarũt, dicẽtes, *Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit?* (*Luc. 7.*) Diuinitatis vſurpationẽ illi tribuerũt, opponẽtes; *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia tu, homo cum ſis, facis teipſum Deum.* (*Ioan. 10.*) Autoritatẽ prędicandi in dubiũ reuocarũt; obijcientes, *In qua poteſtate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem?* (*Matth. 21.*) Eius ſigna Satanę tribuerunt, dum (*Sup. 12.*)

Ibidem. *Infra 16.*

dicebant, *Hic non eijcit dæmones nisi in Beelzebub Principe dæmoniorum.* Tentabant eius potentiam, dum peterent signa de cælo; eius sapientiam, quando volebant eum capere in sermone: interrogantes vel de censu dando Cæsari, vel de magno mandato legis, eius clementiam, & pietatem, dum mulierem adulteram in eius conspectum adduxerunt; & dixerunt, *Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?* Obiecerunt illi minus sanctam discipulorum suorum vitam, & conuersationem, aientes: *Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?* Accusaruntque illos, quod violarent traditiones seniorum. Eos, qui salutis beneficia ab ipso acceperunt, insectati sunt: nam & paralyticum ad piscinam sanatum, sicut & cœcum natum ad sanitatem restitutũ, multis modis exagitarunt, Lazarũq; à se ad vitã suscitatum interficere cogitarunt. Auditorum, qui in eum credebant, vilitaté condemnabant, cum aiebant; *Nunquid ex principibus aliquis credidit in eũ, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt.* Confitentes eum, eiusq; doctrinam tuentes, excõmunicationis mucrone feriebant: *Iam enim*, inquit Euangelista, *conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogam fieret.* Honorificis laudibus in die Palmatum à populo sibi exhibitis reclamarunt, dicendo; *Audis quid isti dicunt?* Iã verò vt ad passionem accedamus; grauissimas in ea, contumeliosasq; pertulit cõtradictiones; vt merito tota hæc contradictio vocari possit, sicut vocata est ab Apostolo. Nihil enim Dominus fecit, aut de se dixit, aut interrogatus respõdit, aut tacuit, quod non sit in calumniam, & contradictionem raptum, & in sinistrãm partem interpretatum ac detortum. Nam vt missam faciam Apostolorum fugam, quæ Dominũ grauiter afflixit, in domo Annæ interrogatus de doctrina, & de discipulis, cũ aptè & blandè dixisset: *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas?* Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quę dixerim ego; vnus ministrorum omniũ impudentissimus alapã intulit Iesu, dicens, *Sic respondes Pontifici?* Et cum sisteretur Caiphæ, & ab eo adiuraretur, vt se proderet, si esset Christus, respondit: *Tu dixisti. Veruntamen dico vobis, amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli,* responderunt illi vniuersi, contradicentes, *Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? Ecce, nunc audistis blasphemiam.* Iterum mane dum in Concilium ipsorum adductus interrogatus esset: *Si tu es Christus, dic nobis:* & respondisset, *Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis:* tunc confirmarunt sententiam mortis in illum. In domo Pilati graues, & verbo & facto sustinuit contradictiones, dum malefactor, & vsurpator regij tituli est insimulatus. In domo Herodis constanter est à Senioribus accusatus; & de silentio reprobatus, & tanquam stultus candida tunica indutus, ac ad Pilatum remissus: vbi iterum magnis clamoribus & falsis testib. contra illum est actum, flagellis, & spinea corona & purpureo vestimẽto in signum, cui ab omnibus contradicebatur, est examinatus, ostensus, deniq; in cruce acerbis & furibundis verbis illi insultatũt, dicentes; *Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas, salua temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce.* Dum diceret; *Eli, eli, lammazabacthani?* contradixerunt, dicẽtes; *Eliam vocat iste.* Cumque diceret, *Sitio.* exhibitum est illi acetum. Vt intelligere valeas, Christum omnia, quæ tum in verbis, tum in factis sita sunt, contradictionum genera expertũ fuisse. His adiunge, in nulla re magis Euangelica homines impegisse, quam in hoc articulo mortis, & crucis Christi, quam Apostoli prædicante illam Domino nõ intelligebant, vt testatur Lucas; imo illam impedire voluit Petrus, cum dixit, *Absit à te Domine: non erit tibi hoc.* Iudæi illi aduersati sunt, vnde dixerunt; *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum; & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Et quis est iste Filius hominis?* Vbi vero per Apostolos prædicatus est Christus crucifixus, mundus opposuit se, & iudicatus est à Iudæis quidẽ scandalum, à Gentibus vero stultitia: vnde Iudæi Romæ cõmorantes Paulo dixerunt; *De secta hac notum est nobis, quia vbiq; ei cõtradicitur.* Nos etiam etsi Christum nosse nos ore cõfiteamur; factis tamen illi cõtradicimus, dum aliam viam ab ea, quam Christus ex crucis Cathedra docuit, ingredimur; vitãq; talem instituimus, ac si discipuli essemus Epicuri, aut Mahometi, honores, diuitias, ac carnis delicias ardentioribus animis, quàm Iudæi, & Pagani consectantes. Ita vt nulli magis cruci Christi contradicant, ac repugnent, quam illi ipsi, qui Christianam religionem colunt, ac profitentur; cùm tamen non sit seruus supra dominum suum, nec discipulus supra magistrum, nec deceat sub capite spinoso esse membra delicata.

Tertiò dici posset, Contradictioné quãdam prima facie continere, atq; implicare

Marginal notes, left column: *Ibidem.* *Infra 16.* *Infra 22.* *Ibidem.* *Ioan. 8.* *Leuit. 20.* *Matth. 9.* *Infra 15.* *Ioan. 5.* *Infra 9. & seq.* *Infr. 12.* *Supr. 7.* *Ioan. 9.* *Matth. 21.* Christus Dominus in passione quantas pertulerit contradictiones. *Matth. 26.* *Ioan. 18.* *Matth. 26.*

Marginal notes, right column: *Luc. 22.* *Ioan. 18.* *Luc. 23.* *Ibidem.* *Ioan. 19.* *Ibidem.* *Matth. 27.* *Ioan. 2.* *Matth. 27.* *Ioan. 19.* Nihil magis perturbauit, & offendit, ac mysterium crucis. *Luc. 18.* *Matth. 16.* *Ioan. 12.* *Psal. 88. & 109. & 126.* *1. Cor. 1.* *Act. vlt.* *Tim. 1.* Acerrimi omnium crucis Christi aduersarij qui sint iudicandi. *Matth. 10.* II. ratio.

[Quomodo verum sit, Domini passionẽ quandam esse contradictionem.]

Christi passionem; dum Deus, qui immortalis est, morti fit obnoxius, impassibilis pãtitur, virtus illa omnipotens debilitatur, sapiẽtia insanire, & infatuari visa est, bonitas eius maledictis exponi, gloria deturpari, pulchritudo deformari, perfectio deficere; cum tamen hæc omnia ob duas naturas humanam, & diuinam impermistas, & sua quamque munia exercentem, verissima sint, & omni contradictione careant, si

[IV. Ratio.]

diligentius inspiciamus. Ad hæc contradictio mors Christi rectè nominari potest: quia lignum infamiæ, instrumentum honorificauit, mortem ipsam viuificauit, maledicta in benedictionem conuertit, paupertatem ditauit, infirmitatem corrobora-

[Comparatio.]

uit, improperia optabilia reddidit, amara quæque, & acerba indulcauit. Nam vt Do-

[Exod. 15.]

minus imposito ligno, vt Hebræi tradunt, aloës in aquas Mara, eas dulces ac potabiles reddidit; ita postquam Christus aquas tribulationum, & crucis tormenta sustinuit, omnia nobis dulcia reddidit, & amabilia, ita vt mors eius viuificet, vulnera eius sanent, sanguis lauet, vincula soluant, luctus risum generet, dolor præstet gaudiũ, sitis inebriet, nuditas vestiat, & emissio spiritus nobis vitam spiritualem immittat.

[V. Ratio.]

Præterea contradictio videtur, quod dæmon autor, & procurator huius mortis, hinc solicitaret vt fieret dicẽdo per organa

[Ioan 19. Matth. 27. B. Ignatius epist. 8 ad Philadelph sub initium. Matth 26. Infra 27. Ibidem. Ibidem.]

sua: *Tolle, tolle, crucifige eum*: inde vero per vxorem Pilati, vt beatus exponit Ignatius, impedire conabatur. Proditor qui vili pretio Christum vendiderat, contradixit sibi dicens: *Peccaui, tradens sanguinem iustum.* Pilatus iudex, qui sciebat quod per inuidiam sibi eum tradidissent Iudæi, & eius innocentiam declarauit, dicens: *Innocens ego sum à sanguine iusti huius: vos videritis*; sibimet

[Ioan. 19. Luc 23.]

contradixit, dum eum Cæsaris metu morti addixit. Herodes illusit eum, & vt sibi contradiceret, veste alba, in signum innocen-

[Ibidem.]

tiæ, indutum remisit. Latro, qui prius blasphemabat, postea eius innocentiæ atque

[Matth. 27.]

iustitiæ aduocatus & defensor est factus, rectè sibi contradicens. Centurio, qui per milites crucifixerat, eumque in cruce ser-

[Luc 23. Ibidem.]

uabat, exclamanit: *Verè Filius Dei erat ipse*, & *verè hic homo iustus erat.* Turba etiam, quæ ad spectaculum conuenerat, & forte in necem Domini consenserat, visis signis, quæ sub mortem eius acciderunt, salubriter sibi contradixit, percutiens pectora sua.

[VI. Ratio. Christus in cruce quemadmodum peccatoribus contradicat.]

Amplius, vt omnes peccatores Christo crucifixo contradixerunt; quorum tamen peccata Christus in cruce expiauit, ita ipse de cruce omnibus contradicit: superbis quidem, caput inclinando; iracundis dicendo: *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid*

[Ibidem.]

faciunt: inuidis, cor ex charitate aperiendo; auaris, extendendo manus; gulosis, fel gustando; luxuriæ deditis, corpus flagellis exponendo; otiosis & pigritia torpentibus, sanguinem sudando; hypocritis, seipsum nudum exhibendo; inconstantibus, pedes ligno configendos exhibendo. Denique Christus sensui nostro, prudentiæ, ac motibus carnis contradicit omnibus.

[Expenditur verbum illud Talem. Quæ Christus in singulis passus sit membris.]

Addit, *Talem*, non explicando illam, quoniam neque verbis exprimi, neque cogitatione concipi potest. Nam si ad eã, quæ passus est, oculos mentis erigas, syluam tormentorum inuenies, & suo quoduis membrum ac sensum peculiari dolore affectum. In capite enim coronam spineam, & ictus arundinis perpessus est, in facie sputa, in genis alapas, in barba vellicationes, in lingua siccitatem, in collo colaphos & funis alligaturam, in humeris onerosum crucis pondus, in brachijs violentam extensionem, in manibus & pedibus clauos, in latere perfossionem, toto in corpore durissimam flagellationem, ac nuditatem, in ossibus, visceribus, venis, ac neruis dilatationem rigidam, vt ossa possent enumerari, in membris vitalibus omnimodam sanguinis effusionem, atque adeo summam, & incredibilem ariditatem. Si sen-

[Quid in sensibus internis & externis sit Dominus passus.]

sus, ac facultates explores, erit & ampla contemplandi materia. Nam in oculis sustinuit lacrimas, velamen, quo tectus fuit, & matris charissimæ, aliorumq; amicorum præsentiam: in auribus, blasphemias, irrisiones, atque insultationes: in naribus sputorum fœtorem, ac loci Caluanæ pedorem: in gustu amaritudinem fellis, atque aceti: in tactu, torius corporis lacerationem: in anima, tristitiam, motiisq; amaritudinẽ.

[A quibus passus sit Christus.]

Si vero eos, à quibus est tam dire tractatus, enumeres, vninersos in illum insurrexisse

[Ioan 19.]

inuenies. Contradixit enim illi Pilatus vices Imperatoris agens, qui in illum senten-

[Luc. 23.]

tiam mortis protulit. Herodes, qui spreuit illum, ac illusit vt stultum cũ exercitu suo;

[Matth. 26.]

Annas, Caiphasque Pontifices, qui illum dignum morte in tribunali spirituali iudicarunt tanquam blasphemum; Scribæ &

[Ibidem.]

Pharisæi, qui illi insidias tetenderunt, & causam contra eum vt aduocati egerunt,

[Luc 22. Ioann 18 & 19. Ibidem. Ibidem. Luc. 23. Matth. 26. Ibidem. Ibidem.]

ministri, qui alapis eum, & colaphis percusserunt; militum cohors, quæ illum comprehendit, flagellisque, & spinea corona torserunt; turba, quæ clamauit, *Tolle, tolle, crucifige eum*, latrones, qui ex cruce illi improperabant, Apostoli, qui eum deseruerunt, Iudas, qui eum prodidit; Petrus, qui eum ter abiurauit, mater sanctissima, quæ

Ioan. 19. *Matth 27.* *Psal. 21.* *Ioan. 11.*

conspectu suo grauiora sua reddebat tormenta; Pater æternus, qui eum videtur dereliquisse, vt ipse sua voce testatus est Christus, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Spiritus saoctus qui per os Caiphæ dixerat, *Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*, atque adeo ipsimet sibi contradixisse, ac defuisse videtur,

Matth. 27.

qui ne vno quidem verbo pro se tuendo vti voluit, ita vt miraretur præses vehementer. Atque ita si rectam rationem ducas, inuenies non tantum homines, sed etiam Deum ipsum, Gentiles, ac Iudæos, mares, ac fœminas, Principes ac subditos, Ecclesiasticos, ac seculares, dominos ac seruos, literatos, atque idiotas, incognitos ac notos, homines tum bonos, tum malos habitos, dæmones ignem excitantes, & Angelos quodammodo non subuenientes, aut illi non ministrantes soli Christo contradixisse, atque aduersatos fuisse. Hæc enim omnia, & plura, & maiora continet illud verbum, Talem contradictionem. Quam Christus magnis de causis sustinuit, tum vt se Deum verum, ac Dei Filium esse comprobaret.

Contradictionem talem cur Christus tolerare voluerit.

Matth. 19.

Dicebant enim Iudæi perfidi, *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Si ergo Deus non fuisset, vt ipse se esse prædicabat, profecto omnium hominum arrogantissimus fuisset, atque superbissimus, eiusque arrogantia illam vicisset Luciferi: at hominem tam superbum, suæque amantem gloriæ ac diuinitatem sibi vsurpaorem, impossibile erat sponte, tanta patientia, & charitate, qualem ipse exhibuit, mortem sustinere.

II. Ratio.

Rursus si Deus est iustus, vt est, & innocentem hominem non punit: cum Christus crucis morte sit extinctus, si pro nostris debitis expiandis mortuus nõ esset, aut Christus nocentissimus fuit, quem tanto supplicio affecit, aut Deus plectens innocentem, iniustus fuisset: quorum neutrum affirmari potest, asserentib. Scripturis Deum iustum, & Christi iustitiam prædicantibus; præter iudicem, atque eius vxorem, & proditorem Iudam, qui eius innoceoriæ sunt attestati. Deus ergo verus erat.

Matth 27. *Ibidem.*

III. Ratio. *Ioan. 15.*

Adhæc si maiorem dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis, ipseque hunc gradum charitatis superauit pro inimicis qui actu persequebantur moriendo, plusquam homo fuit, ac proinde Deus, cuius diuinitati miracula tum de cœlo, tum de terra attestata sunt,

Matth. 27.

IV. Ratio. *Bernardus.*

insuper tanta pati voluit, vt docet Bernardus, ne vlli essent homines ingrati, cum se conspicerent tanta beneficiorum multitudine obrutos, si considerent tanta flagella, opprobria, cruciatus, & vulnera, quæ amoris cuiusdam eximij, atq; singularis sunt symbola, pro se à Deo tolerata, ac proinde animi ingrati maculam à se depellerent, tantisque donis Dei existerent grati.

V. Ratio.

Quinto, docere nos voluit Deus io Christo, quanta sint flagella, quæ manent impios, & peccatores. Nam si ita flagellatur patientissimus Iob, qui in omnibus, quæ locutus est, non peccauit labijs suis: si ille, quo inter natos mulierum non surrexit maior, tali morte ingressus est viam vniuersæ carnis: si ita affligatur innocentissimus Dei filius, qui peccatum non fecit, & in quo solo Pater sibi bene complacuit: quid futurum putamus de damnatis, qui se ipsos ad gehennæ ignem inextinguibilem cõparant?

Matth. 11. *Esai. 53.* *1 Pet 2.* *1 Ioan. 3.* *Matth. 17.*

Documenta.

Docentur & Martyres nullis, quantumuis magnis, & horrendis supplicijs terreri, aut à via iustitiæ declinare: sperantes quod in Christo omnia vincent tormenta, præcipitia, ignes, feruentis olei dolia, cruces, equuleos, immanissimasque bestias, nam de his omnib. triumphauit Christus in suis Martyribus. Docemur & nos cum à Deo flagellamur in hac vita, ne metam illi aut temporis, aut verberum, aut qualitatis tormẽtorum præscribamus: nam illi est cura de nobis, & vt clementissimus Pater neminem supra vires eius flagellat, & non dat potum lacrymarum nisi in mensura. Nam ob hanc causam Christus sine vlla mensura, & sine vllo modo flagellis, & tormentis fuit expositus.

1. Petr. 5. *Psal. 79.*

VI. Ratio.

Postremo voluit Dominus tam acerba, & ignominiosa sustinere, vt qui iudex factus est omnium, & qui iniustè iudicatus est à Pilato, Herode, & Pontificibus, vt cum aduenerit dies iudicij, omnes nostras miserias, atque dolores ipse experientia degustauerit, & tardior in puniendo, atque lenior fiat. Nam vt sacri docẽt Theologi, vindicta erit omnis citra cõdignum.

Deus tametsi remuneret vltra condignũ, punit tamen citra condignum.

Vt enim ait Apostolus; *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Scimus enim, homines experientia de ærumnis, & doloribus edoctos multo esse ad commiserationis effectum promptiores: hinc illa dixit:

Hebr. 4.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Virg 4. Æneid.

Sequitur in proposita Apostoli sententia: *Vt ne fatigemini, animis vestris deficientes.* Ad multos fructus recogitanda est Domini passio oculis fidei considerata. Primo, vt cogitantes Christum summa nobis dilectione coniunctum; illi compatiamur, eiusque dolores, ac vulnera nostris cordibus sentiamus: nam si sustinebimus, & conregnabimus; ne simus duriores elementis

Christi passio qua ratione à nobis recogitanda sit, eiq; meditanda cum fructu.
1 Modus.
2. Tim. 2.

& inanimatis rebus, quæ luctum, & doloris sensum in Christi morte testatæ sunt. Ac vt ille in nobis aduersa sustinentib. patitur, vt caput in membris, ita illo patiente, æquum est, vt & nos, si caput nostrum diligimus, eius incommoda, & molestias sentiamus. Sed de hac re fusius infra. Deinde potest salubriter recogitari, vt Dei sapientiam contemplemur, qui antidotum, & salutiferum pharmacum peccatorum nostrorum morbis excogitauit, cõtraria contrarijs curando. Tertio, cum fructu meditamur Passionem Domini; si consideremus Dei Patris lenitatem, ac bonitatem, tam dira Filium suum perpeti sustinentem; ipsumque Christum, Dei virtutem, qui vno verbo, aut nutu vniuersos suos hostes in barathrũ demergere poterat sempiternum; & tamen voluisse illis parcere, tanquam Pater phrenesi laborantibus filijs, & in se manus inijcientibus; quo mansuetudinis suæ, ac patientiæ documenta mundo splendescerent, atque ita in Christo erudiamur, quanta benignitate, ac mititate Deus nobiscum grauissimis delictis ipsum offendentibus agat. Quarto vtilis est meditatio passionis, si cogitemus quid in singulis iniurijs, & tormẽtis nobis promeruerit. Eius enim merita nostra sunt, qui illum per baptismum induimus: vnde & cum illo omnia nobis donata sunt, vt ait Paulus. Feliciusque nobis actum est quod ille in se pro nobis sustinuerit, quam si ipsimet in nobis ipsis illa eadem tormenta tulissemus. Nam in illo infinitæ virtutis extiterunt ad expianda peccata, Satanęque iugum à nobis excutiendum, æternumq; beatæ vitæ regnum promerendum: at hæc vix meriti alicuius rationem in nobis haberent. Quid enim promereri valeat apud Regem inimicus eius, qui grauiter eum offendit: Hæc autem cogitatio iocundissima est, si quis illi fidem adiungat, vt se vnum cum Christo agnoscat, ac proinde bonorum suorum participem. Adhæc non potest esse non fructuosa passionis meditatio, si in singulis tormentis, & iniurijs Domino illatis, non tam Iudæos, aut milites, quam nos ipsos, nostraq; flagitia, quæ contra illum perpetrauimus, passionisque causam illi præbuerunt, serio, ac diligenter consideremus: tunc enim nõ alijs, quam nobis ipsis indignabimur, nosque ipsos fletu, ac lacrymis prosequemur, quæ pretiosi sint Dominicæ passionis fructus. Denique illa est per omnia salutaris atque vtilis recogitatio, qua Domini passionem in exemplar, ac documentum vitæ nostræ honestius traducendæ assumimus, atque rationem patienter perferendi aduersa quæq; ac molesta, addiscimus: huncque fructum tanquam præcipuum & singularem frequenter Apostoli ante oculos nobis obijciunt, & præsertim in his verbis dicendo; *Vt ne fatigemini, animis vestris deficientes*. Omnes enim mundi tentationes, & Satanæ explorantis impulsiones, carnisq; incommoda forti animo tolerantur, si ad Christi mortem inspiciamus iuxta illud: *Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in monte* (Caluariæ scilicet) *monstratum est*. Rectè ergo addit, *Vt ne fatigemini, animis vestris deficientes*. Expende verbum, *Animis*: Etenim quandoque contigit corpus concidere, aut carnem labascere, quo tamen caro est infirmior, eo debet esse animus infractior, & fides solidior, & Spiritus vegetior: quemadmodum Christus constantissimus extitit Euangelicæ veritatis assertor, atque diuinæ gloriæ vindicator acerrimus, permanens in obedientia Patris vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Quo exemplo nos inuitamur à Paulo, vt constantes in fidei certamine permaneamus, & ad vltimum vsque vitæ spiritum in propugnanda veritate perseueremus.

Postremo adiungit: *Nondum enim vsq; ad sanguinem restitistis, aduersus peccatũ repugnantes*. Id est: etsi hactenus passi sitis cum gaudio rapinam bonorum vestrorum; nõdum tamen ad hanc gloriam peruenistis, vt peccato ad malum solicitanti resisteretis etiam ipso sanguine fuso. Nam ante superatam mortem nondum sumus emeriti milites: Et in hanc pugnam contra peccatum non potuit Christus descendere, qui purus erat, ac innocens; sed nos egemus, vt per tribulationes destruatur corpus peccati. Siue igitur nomine peccati veniant, Satanas ad peccatum impellens, siue fomes, internaq; concupiscentia blande ad impura quæque alliciens, siue mundus ex peccatorib. conflatus, qui nos à Christi fide, & charitatis iustitia nunc minis, nunc blanditijs, nunc prosperis, nunc aduersis inflectere conatur, fortiter à nobis est repellendus, & cum omnibus suis thesauris, delicijs, atq; splendoribus contemnẽdus propter Christum, & hunc crucifixum, qui in immensum omnia regna mundi, opes, atque honorificos titulos, etiam in cruce positus, superare dignoscitur: Ipsi bonor, gloria, & imperium in seculis sempiternis. Amen.

Marginalia: II. Modus. — III. Modus. — IV. Modus. — Rom. 8. — V. Modus. — Pretiosi Dominicæ passionis fructus qui sint. — VI. Modus. — Exod. 25. Act. 7. Hebr. 8. — Explicantur hæc verba: Vt ne fatigemini animis vestris deficientes. — Philip. 2. — Documentum. — Quid est: nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes. Hebr. 10. — Rom. 6. — Variæ corporis peccati acceptiones.

TRACTATVS II.

De meditandis mortis Chriſti cauſis & in quo, num illa neceſſaria omnino extiterit, an volũtaria, diſſeritur.

Viatorum ingenium.

ORIS eſt, vt viatores, qui feſtino, ac concito gradu, in aliquem ſe volunt locum recipere, vt ſi in via inſolens, & inuſitatum aliquid contigerit, tamdiu moram trahere cogantur, donec cauſas, ac rationes eius euenti penitus exploratas, & compertas habere poſſint. Hinc Aſaele fratre Ioab, ab Abner interfecto, omnes qui tranſibant per locum, in quo ceciderat, ſubſiſtebant: vt habes in ſecundo libro Regum. Amaſa quoque per fratrem à Ioab extincto, ſanguineque conſperſo, in via omnis populus ad videndum eum conſiſtebat: donec de media via in agrum ſublatus eſt, vt in eodem libro traditur. In hac igitur Chriſti morte: quæ, quod attinet ad Iudæos, proditoria fuit, ac fraudulenta; quod ad Chriſtum vero ſpectat, amoris, obedientiæ, atque patientiæ plena fuit; quantum ad ſigna vero, quæ in ea peracta ſunt, admirabilis atque ſtupenda extitit, ex parte vero noſtra, ſi cum fide eam meditemur, ſingulares, atq; copioſos fructus nobis ex ea colligẽdos porrigat, pauliſper ſiſtendum eſt, cædiſque huius cauſæ, rationesq; diligentius inueſtigandæ. Nam & ita olim deſolata Ieroſolyma, voce gemebunda, ac querula dicebat per Prophetam; *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus*; Et Paulus dum Chriſtum crucifixum aſſerit Iudæis eſſe ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis vero vocatis, Iudæis atq; Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam; tacite inuitat nos, vt tantæ rei cauſas tam varias, atq; diuerſas inquiramus, illaſque attentius perſcrutemur. Dicemus igitur in primis quæ fuerint cauſæ, quæ Chriſtum ad mortem crucis adegerunt, & num voluntaria, an neceſſaria extiterit, deinde obiectiones omnes, ſiue quæ à Iudæis, ſiue quæ à Gentibus fiunt, vt Chriſti Filij Dei mortem oſtendant aut impoſſibilem, aut abſurdam, aut cum ratione minimè coniunctam, refellemus, diſſoluemusq;: tertio loco fructus paſſionis Chriſti explicabimus, illosq; ab ſcrupulis rationibusq; quæ in eos fieri poſſunt, vindicabimus.

2. Reg. 2. — *Infr. 20.* — *Varij mortis Chriſti reſpectus.* — *Thren. 1.* — *1. Cor. 1.* — *Ordo huius tractationis.*

Ad primum igitur perſpicatius inuendum, duximus præmittendum, omnia opera Dei, etiã naturalia vel minima, tantam artem, & ſapientiam Dei in ſe continere, vt omnium hominum intelligentias in admirationem rapiant; cum ea quæ ſcimus ſint minima pars eorum quæ ignoramus, vt inſignis quidam tradidit Philoſophus. Imo in his ipſis creaturis, in quibus periti videmur, & ſapientes, plura ſunt quæ nos latent, quam ſint quæ ſcientia comprehenſa habemus. Vnde Ieſus filius Sirach poſtquam multa de cœlis, & elementis atque iride philoſophatus fuerat, ſubdit: *Multa abſcondita ſunt maiora his, pauca enim vidimus operum eius*: Si igitur hoc verum eſt de operibus naturæ, quid de operibus gratiæ, & redemptionis dicendum, quæ nulla ratione comprehendi, aut intelligi valent, ac reuelata vix percipiuntur, cum abſurda, ſtulta, & præter rationem ab homine animali, qui non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, iudicentur. Vnde per Prophetam dictum eſt; *Quis credidit auditui noſtro: Et brachium Domini cui reuelatum eſt*: Eſt enim tantus bonitatis, ac miſericordiæ Dei ſplendor, tantumque voluit in beneuolentia charitateque abundare, vt fere nobis eripuerit fidem eorum, quæ credenda traduntur: tantaque eſt gloria Filij Dei in crucem acti, vt ne cum Iudęis, & Gentibus tanto ſplendore acies noſtra obtundatur, atque excæcemur, opus habeamus velum fidei petere à Deo, quo oculi intellectus noſtri ſuffulti, hanc tantam lucis claritatem cum fructu, & iocunditate ſpectare valeamus: quemadmodum in cœlo lumine gloriæ corroboratus intellectus, poteſt Dei eſſentiam, & lucem illam inacceſſam intueri, & ad perpetuam beatitudinis participandæ gloriam cernere. Vt enim non expedit ferrum candens, & ignitum manu nuda tangere, ne contingat nos cum dolore comburi, ſed forcipe eſt tenenda, atque verſanda ferri maſſa; ita Chriſti humanitatem per diuinitatis conſortium, & inhabitationem (vt ſic dicam) deificatam, ratione nuda (niſi forcipe fidei ſit protecta) attingere non debemus. Orandus eſt igitur Deus à nobis cum Propheta: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua*. Fides enim, quæ lux eſt ſpiritus, & veritas illum ſtabiliens, neceſſaria eſt ad hoc, vt quis in montem Caluariæ ſanctum, ex quo ad omnes homines ſanctificandos procedit ſanctitas, ad ſpeculandum tantum myſterium accedamus. Intellectus igitur noſter luce fidei, atque diuinæ ſapientiæ illuſtratus, eo peruenire poteſt; vt non ſolum ſine ſcandalo, vel ſtultitia, aut deformitate aliqua, ſiue abſurditate, aut rationis cõgruentia, vt ſic loquar,

Omnium ac ſingulorum operum Dei ars & ſapientia qualis & quanta ſit. — *Themiſtius in 2. de anima.* — *Eorum quæ ſcimus maxima pars, eſt minima eorum quæ ignoramus authore Themiſtio.* — *Eccleſ. 43.* — *1. Cor. 2.* — *Eſai. 53.* — *Ioan. 12.* — *Diuinæ bonitatis affluentia.* — *Quo lumine intellectus creatus diuinam poſsit eſſentiam intueri.* — *Chriſti item humanitas quo tantum lumine poſsit à nobis apprehendi.* — *Pſal. 42.* — *Fides lux eſt ſpiritus.* — *Intellectus noſter ad cauſarum mortis Chriſti notitiam quib. præſidijs perueniat.*

De cauſis Chriſti mortis prima propoſitio, hęc oſtenditur Adæ eiuſque poſteritatis peccantis æterna damnatio ſi accideſſet, Deo inconueniens minime fuiſſet.

quar, mortem intelligat Chriſtum acerbiſſimam, atq; turpiſſimam fuiſſe perpeſſum; verum etiam cum maximo ſuæ ſapientiæ decoro, pulchritudine, autoritatisq; ſuæ ac dignitatis ratione conſeruata. His igitur præmiſſis, iam cauſas mortis Chriſti explicabimus, & quibuſdam ſub certo numero comprehenſis veritatibus expediemus.

Sit ergo prima veritas: Si Adamum cum tota poſteritate peccãtem, æternæ damnationi adiudicaſſet Deus, ipſi Deo inconueniens minime fuiſſet, nec iniuſtum quicquam feciſſet; cum damnare peccatorem, ac punire, opus ſit iuſtitiæ vindicantis, nec in eo quicquam clementiæ ſuæ, ac miſericordiæ contrarium admiſiſſet. Quod Scriptura ipſa ratione, atq; exemplo clarum, & apertum addimus. Scriptura, ſiquidem in lib. Sap. dicitur: *Quis enim dicet tibi, quid feciſti? aut quis ſtabit contra iudicium tuum? Aut quis in conſpectum tuum veniet vindex iniquorum hominum? Aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes quas tu feciſti? Non enim eſt alius Deus, quam tu, cui cura eſt de omnibus, vt oſtendas, quoniam non iniuſte iudicas iudicium.* Paulus quoque ait: *Igitur non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei*; Et infra: *Ergo cui vult, miſeretur: & quem vult, indurat.* Ratio etiam idem docet. Quia cum ſit ſummus rector, ſuperiorem iudicem, cui rationem reddere debeat, non habet, & ſuum ipſius factum ipſiſſimum eſt ius, voluntasque ſua omnium eſt regula, vt non poſſit, aut non velit efficere quicquam, quod nõ ſit cum ſumma æquitate, & iuſtitia coniunctum. Nam vt in eodem loco Sapient. dicitur: *Quum ergo ſis iuſtus, iuſte omnia diſponis: ipſum quoq;, qui nõ debet puniri, cõdemnas, & exterũ æſtimas à tua virtute.* Si ergo iuſtũ ſine iniuſtitia dãnare poteſt: multo magis eum, qui peccauit. Exempla quoq; huic rei confirmandæ adhiberi poſſunt. Nam angeli, qui ceciderunt, non tñ ſunt ſubleuati, aut reparati, ſed in ignem æternum detruſi, & in hunc aerem caliginoſum deiecti, vt ad tempus nos exerceant. Idem etiam probat eorũ hominum impiorum, qui ad mortem vſq; in impietate perſeuerarunt ſua, documentum, quos Deus iuſto iudicio, & ſine aliqua ſuæ miſericordię violatione, gehennam ignis ęterni mittit cruciandos. Adhæc cum Deus hominẽ condiderit in gloriam ſuam, vt videlicet in eo glorificetur: hinc eſt, vt ſiue homo factus vas miſericordiæ ſeruetur, ſiue factus vas iræ pereat, in ipſo Dei gloria illuſtretur: nec plus in miſericordia, quam in iuſtitia, quia vtraque eſt infinita: quare ipſe gloriæ iacturam non poteſt facere, tametſi creatura ratione prædita à gloria ſibi præparata excidat. Nihil ergo Deo fuiſſet detractum, ſi omnes homines perijſſent.

I. Argumentum, ab Scriptura.

Sap. 12.

1. Pet. 5.

Rom. 9.

II. Argumentum a ratione ductum.

Sap. 12.

Exemplis illuſtratur.

Hominem cuius rei gratia condiderit Deus.
Rom. 9.
2. Tim. 2.

II. Propoſitio: Aliter Deum potuiſſe genus humanũ redimere, & quidem conuenienter, quam fecit, triplici ratione.

Iuſtitia ad quẽ ſit vere.

Sit ſecunda veritas: Potuit Deus hominem iniuſtum, & peccatorem alia ratione, quam paſſione Chriſti per merá gratiam, & miſericordiam ſuam liberare: quod ſi feciſſet, modus fuiſſet cõueniens, diuinamq; iuſtitiam minime dedecens, nec in hoc ſuæ iuſtitiæ vllo modo extitiſſet iniurius: Tum quia iuſtitia ad ſeipſum non eſt proprie, ſed ad alterum, vt eius habet notio; tum quia Deus non poteſt fieri alteri debitor, qui ſuperiorẽ non habet, & iniuriam vllã in hoc diabolo nõ feciſſet, quia nõ erat dominus animarum, ſed purus lictor, & carceris cuſtos: tum deniq;, quia ipſe eſt Dominus vitę, ac mortis. Nam vt Rex, qui nulli aut reipublicæ, aut ſuperiori eſt ſubiectus, maleficum poteſt pro voluntate ſua liberare, aut ſola ſua gratia, & clementia, aut accepta compenſatione alterius pro eo ſoluentis, aut amici precantis interpellatione; ita Deus, qui ſum̃a libertate fruitur, neminiq; tanquam ſuperiori quicquã debet, multo magis præſtare poteſt. Talis tamẽ liberatio ex mera miſericordia profecta, emptio, vel redemptio, vel ſatisfactio, vel meritum dici non poſſet, & ex ea aliquod inordinatũ, ac præpoſterũ in vniuerſo minime ſequeretur, ſi peccatũ Deus inultum dimitteret: ſiquidem peccatum ſua adfert ſecum ſupplicia, dũ viuit. Nam auertit creaturã à vero Deo, ac beato fine, cruciat conſcientiam, timoremq; incutit gehennæ, ſuoq; põdere ad aliud trahit. Verum hæc omnia ceſſant, ſi à Deo remittatur. Quod ſi obijcias, Deus contra ſuam iuſtitiam nihil efficere poteſt: quia iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatemq́ue vidit vultus eius: cum igitur ſeipſum negare non valeat, & reatus pœnę indiuiſè ſit annexus culpæ, circa ſatisfactionẽ culpam remittere nequit. Reſpondemus, quod etſi neceſſariũ ſit, peccatum puniri, nõ tamen neceſſum eſt Deum pœna illum condigna punire: nam qui poteſt remittere culpam, quod maius, poteſt & pœnam culpæ debitam condonare. Deus igitur mundũ ex gratia, ſine ſanguine Chriſti, vel alterius creaturæ liberans, nihil propterea contra iuſtitiam ſuam committeret, cum iudex ſit ſupremus, qui alterius legi vel iuſtitiæ ſubditus non eſt, nec ad alium aliquem eius refertur iuſtitia. Quare ſi ſibi factam abſq; vlla ſatisfactione remitteret iniuriam cõtra vllam iuſtitiã non peccaret, nec in quemquam iniuriam committeret. Quamobrem Dauid poſt homicidium, atque adulterium perpetratum in hominẽ, hoc eſt, in Bethſabeam, & Vriam virum

Qualis ea liberatio fuiſſet generis humani.

Cur peccatum ſua adfert ſecum ſupplicia dum viuit.

Quomodo Deus culpam citra ſatiſfactionem poſſit remittere.
Pſal. 10.
2. Tim. 2.

Deus qualis ſit iudex.

Quid eſt: Tibi ſoli peccaui, &c.

2. Reg. 11.
Ibidem.

Psal. 50.

eius, dicebat tamen: *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, &c.* Id est, Potes mihi salua tua iustitia peccatum remittere. Quemadmodum homo, qui iniuriam sibi factam condonat, non agit iniustè, sed clementer magis; quam si exigeret satisfactionem, laudatur. Ille autem Iudex, qui iustitiæ, & potestati alterius subditus est, salua iustitia culpam sine pœna dimittere non potest.

III. Propositio: Nullus Adæ filius præuaricatoris, vel quiuis alius à Deo conditus homo iustus, potuit pro Adæ peccato ad condignum Deo satisfacere.

Sit tertia veritas: Nullus, qui filius Adæ ex eius sanguine descendens sit, vel etiam non filius Adæ extra peccatum à Deo miraculo conditus potuit pro peccato Adæ ad condignum satisfacere, siue ex iustitia redimere: quia peccator sordibus, & vinculis alligatus nō potest alium à sordibus, aut vinculis liberare. Iustus etiam homo, quicunque ille sit, dummodo Deus simul etiā non sit, non tanti est valoris, quanti est omniū hominū filiorum Adæ, pro quibus satisfacit, vita. Hinc Dauid dixit. *Frater non redimit, redimet homo? Non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ.* (*Psal. 48.*)

Satisfacere quid sit.

Ratio etiam in promptu est: quia satisfacere est, facere tantum, quantum satis est, aut offenso ad vindictam, aut creditori, seu damnum passo ad compensationem. Est enim interdum damnum cum offensa coniunctum, interdum solum damnum, interdum verò offensio sola. Et vbi vtrumque concurrit, non satis est aut solum damnum reparare, aut pro sola culpæ offensione debita, aut iusta humiliatione satisfacere, sed oportet duplicem satisfactionem impendere. Quemadmodum in lege Moysi furanti ouem, aut bouem, præcipitur non tantum reddere aut vnam ouem, & bouem pro damno, sed etiam alias tres oues, seu quatuor boues pro offensa. (*2. Exod. 2.*) Peccante igitur Adam contra Deum, de duobus erat illi exhibenda satisfactio. Primum quidem de offensa propter rebellionem in mandatum Dei; deinde de damno, quia non tam seipsum, quam omnem suam posteritatem Deo abstulerat. De offensa autem, quę in Deum infinitum, quæ propterea infinita est, & in omnes poterat satisfacere, nisi qui Dominum offensum condigna retributione placare posset. Nullus autem ex Adæ posteris propagatus cum peccator esset, Deum iratum potis erat placare pro altero.

Cur Adæ peccanti duplex fuit Deo exhibenda satisfactio.

Peccatoris debitum, & obligatiò.

Debet enim homo pro peccato mortem Deo, quam dum pro se sustinet, non potest pro alio illam ferre, nisi ille qui mortis non est debitor, vt Christus, in quo dæmon partem non habuit. Si quis verò obijciat, opus bonum iusti (siue sit meritum, siue satisfactio) propter Deum factum, non minus esse infinitum, quam peccatum, vel offensa fuit infinita; verè & acutè responderi potest, non esse eandem rationem satisfactionis nostræ, atque offensæ, etiamsi vnum, & idem obiectum, id est, Deum respiciat. Offensio enim crescit ex dignitate personæ offensę, quę quo maior est, maior quoque est & offensa: & si sit infinita, offensa quoque infinita erit. At in satisfactione secus se habet: nam decrescit satisfactio ex dignitate personæ cui satisfit: quò enim persona maior est, eò minor est satisfactio, vt in humanis videmus. Nā si aliquis offendat Regem & aliquem priuatum artificem, eodem offensæ genere & mensura; certè eo grauior erit offensa regi facta, quam illa artifici illata, quo maior est Regis persona illa artificis. Quare satisfactio eadem vtrique facta non eo maior euadit, quo persona Regis cui fit, maior est, sed è contrario eo minor, quo Rex maior est. Vnde elicitur, quod vt offensa crescit ex dignitate personę offensæ, ita satisfactio crescit ex dignitate personæ satisfacientis. Quare cum nulla persona nisi diuina potuerit esse æqualis personæ offensæ, hoc est Deo infinito, sequitur nullum hominem purum potuisse satisfacere ad cōdignum, nisi idem etiam fuerit Deus qui satisfaciat.

Bonum opus iusti cur non infinita Dei satisfacit offensa.

Non potest etiam alia persona, vel etiam Deo grata, & amica, pro alio ex condigno satisfacere: quia oportet tantam esse satisfactionem in dignitate, quanta fuit offensa, ratione indignitatis, quæ ob Deum iratum, atque offensum infinita fuit. Vita igitur Christi solius, quia Deus erat, tantum grata Deo extitit; quantum peccati offensa exosa erat, & inuisa. Ad placandum igitur Deum pro peccato neq; homo purus, neque sanguis taurorum, & hircorum, neque Deus ipse, neque Angelus, per se idoneus erat.

Quare Christus solus potuit Deo satisfacere.

Hebr. 10.

Non quidem homo purus, vt ex his, quæ ratiocinati sumus, valide colligitur, siue ille sit peccator filius Adæ, siue homo iustus, alio modo, quam ex Adæ progenie miraculo à Deo conditus. Minus quoque quam homo poterat sanguis taurorum, vitulorum, & hircorum auferre peccata: vt docet Apostolus ad Hebræos. (*Ibidem.*) Deus vero haud poterat quidem satisfacere, quia nec ille sibi quicquam debebat, qui peccare non poterat. Nemoque sibi ipsi vt diximus, proprie satisfacit, cum iustitiæ opus sit satisfacere, quod proprie est ad alterum, & non ad seipsum. Angelus porro nec ipse quicquam debebat, cum esset sanctus: nec poterat, quia finitus: nec decebat, quia sic Angelus homine superior cōstitueretur: nam perinde est redimere, atque

Deus etiam sibi cur non ipse satisfaceret, nec item Angelus.

que creare, tantundemque redimenti nos atque condenti debemus.

Quare qui humanum genus redempturus esset, debuerit esse Deus & homo.

Cum igitur his omnib. modis non posset constare hominis redemptio, opus fuit vt redemptor esset Deus, & homo: Homo quidem, vt qui debebat, péderet Deus autem, quò posset soluere; Deus vero, & homo, vt deceret: nihilque indecorum in hoc opere inueniri posset, in quo concurreret Dei iustitia, atq; misericordia, & ita impleretur verbũ Prophetæ: *Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: iustitia, & pax osculatæ sunt.* idemque esset conditor, & redemptor, & homo, atq; Angelus pares existerent atque huius rei docendæ gratia, fingunt Patres, maximè Augustinus, Bernardus, & Anselmus, coram Dei tribunali obortã fuisse altercationem quandam, atq; contẽtionem inter Misericordiam, & Veritatem, iustitiã & Pacem; non quidé propriè, cum in Deo summa tranquillitas, atque quies, sed vt ita popul⁹ aliquo modo intelligeret, ac degustaret diuinorum iudiciorũ arcana, & nihil ab illo fieri, quod non sit summa cum sapientia, misericordia, atque iustitia coniunctum. Nato ergo peccato per Adæ preuaricationem, ac diuinæ legis transgressionem duplex orta est quæstio. Prima, an gratis esset remittẽdum. Misericordia quidem suadebat, vt mera ex gratia illud remitteret: Iustitia vrgebat, vt iustè puniret: Pax producebat, quod non esset dissensionis Deus, sed pacis quodq; destruere; & punire opus esset hostis, non pacem amantis: Veritas instabat, vt sicut ex Angelis rebelles puniuit, bonos verò, ac morigeros remunerauit, simile quoq; cum hominibus iudicium exerceret. Porro Dei misericordia proferebat Dei natiuam bonitatem, propitiationem, ac lenitatem, vocesque illas sacræ Scripturæ: *Misericors, & miserator Dominus: Patiens, & multum misericors:* quodque esset Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. In oppositum obijciebat Diuina Iustitia, condonare gratis peccatum, contra naturã ipsius Dei esse, qui iustus est, & iustitias dilexit. Producebat illa testimonia Scripturę: *Deus vltionum Dominus, Deus vltionum liberè egit*; & iterum, *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, Zelotes, visitans iniquitatem patrũ in filios, &c.* Deinde Misericordia proferebat, literas Prophetarum toties decantata Dei clemẽtia, ac mititate plenas esse. Quòd si nõ parceret, Prophetæ inuenirentur mendaces. *Da Domine*, inquit, *mercedem sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur.* Et, *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum quia benignus, & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.* Siue, vt Grecè legitur, μετανοῶν, ἐπὶ κακίαις, id est, pœnitens suæ iracundiæ in nostris afflictionibus: & rursus, *Viuo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat.* Ex aduerso obijciebat Iustitia: *Fidelis Dominus in omnibus verbis, & sanctus in omnibus operibus suis*, Et, *Iurauit Dominus Deus in anima sua, &c. Detestor ergo superbiam Iacob, & domos eius odi*; Et, *Pro mensura peccati, erit & plagarum modus.* Quod si Deus secus faceret, Prophetas suos falsos, ac mendaces deprehendendos. Tertiò allegabat Misericordia, quòd si Deus non parceret, totius mundi regnum delere cogeretur; & neminem suum in eo possideret: quia omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Ex aduerso obijciebat Iustitia: Si parcit, nullum erit regnum: quia vbi non est Iustitia, regni fundamentum, neq; ædificium eius cõsurgere potest. Rursus proponebat Misericordia; Si Deus esset gratiæ & lenitatis expers, homines eius exemplo futuros, immisericordes, duros, feros, ac immanes, omnẽque misericordiã de terra exulaturã. In contrarium respondebat Iustitia: Sublata de terris æquitate, homines futuros dissolutos, remissos magnosque peccatores, eò quòd facilitas veniæ fomentum prębeat delinquẽdi. Denique illa dicebat: *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus*: Hæc respondebat: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.*

Psal. 84.

Aug lib. Cur Deus homo. c 6.

Bernar. super missus est hom. 1.

Ansel. lib. 1. Cur Deus homo, sub initium.

Misericordię & veritatis, iustitię, & pacis ante Deum pulchra contentio atque dimicatio.

1. Cor. 14.

Psal. 110.

Psal. 44.

2. Cor. 1.

Psal. 10.

Psal. 93.

Exod. 20.

Eccles. 33.

Ioel. 2.

Quid illud de Deo: & præstabilis super malitia.

Ezech. 33.

Supr. 18.

Psal. 144.

Amos. 6.

Deut. 25.

Psal. 13.

Rom. 3.

Facilitas veniæ fomentum præbet delinquendi.

Psal. 102.

Tim. 2.

Auditis hinc inde rationibus, media assurrexit Sapientia: cumque vtrimque fortia argumenta adducta comprobasset, sententiam protulit, vt misericordia esset iusta, siue iustitia esset misericors: & tunc misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: Iustitia, & pax osculatæ sunt. Innocens igitur vnus pro peccatis mortis pœnam pendat, quod est iustitiæ, & in eò omnes gratiam consequantur, quod est misericordiæ.

Controuersia definitio.

Psal. 84.

Altera controuersia orta est, quisnã esset hic innocens, qui pro omnibus moriendo, gratiam omnibus impertiri valeret? Proposuit Misericordia: Si homo, vt qui debet, soluat. Obiecit Iustitia, id fieri non posse, quia omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, nõ est vsq; ad vnũ. Deinde proposuit Misericordia: Sit Angelus à Deo in hoc ipsum missus, qui purus, & innocens est, Obiecit Iustitia, non decere ibi pœnam mortis inueniri, vbi non fuisset culpa, at boni Angeli minimè peccauerunt, mali verò damnati fuerant, neutri porrò mortem sustinere poterant, cùm immortalitate essent prædíti. Tertiò, protulit Misericordia; Sit Angelus ex tra-

II. Controuersia de redẽptore generis humani, quis esset ille, insons videlicet & innocens.

Psal. 13.

Rom. 3.

duce Adam carnē assumens. Contradixit Iustitia. Vbi tradux est naturæ humanæ per seminationem, ibi peccatū originis inuenitur: at peccator, non modò pro alijs, sed neque pro seipso Deum placare potest. Homo etiam quasi per Angelos, vt à principio fuit, nō esset, sed inferior eo maneret, nec secus Angelo, quā Deo creatori subderetur, quia perinde est redimere, atq; creare. Quartò, denuò proposuit Misericordia: Sit quidem Angelus incarnatus, sed sine peccati traduce, cōdaturq; nouus homo, vt Adam olim fuit, in quo insit Angelus illum hominē assumēs. Replicauit Iustitia, tam hominē nouum, quàm Angelum sine traduce finitæ esse virtutis, & pro infinita hominū culpa non posse satisfacere. Adhæc ille de integro homo conditus in Adæ lumbis nequaquam fuisset, nec carnē, & sanguinem naturæ habuisset peccantis. Vbi autem nulla est in natura communicatio, ibi & nulla est participatio meritorum. Quintò, Misericordia vbi vias sibi omnes præcludi videret, proposuit: Sit Deus ipse. Huic sententię Iustitia non acquiescens, obijcit, primùm Deum mori non posse, Deumq; non peccasse: nam ad peccantem spectat satisfactio: neminem prętereà sibi ipsi satisfacere posse. Adhæc si Angelus nemini merita sua communicare non valet ob diuersitatem naturæ, nec Deus qui longius à natura humana distat, id poterit præstare. Cùm has hinc & inde rationes fortissimas Sapientia audisset, sententiā in hunc modū pronuntiauit: Quādoquidem peccatorum omniū redemptor homo purus esse nequit, nec Angelus purus, aut carnem assumens, aut purus Deus: superest vt pro diuino consilio, & arte; simul sit Deus, & homo. Homo quidem innocens, & ex carne, & sanguine Adę, vt eiusdē sit naturę solnēs, & qui peccauit, & qui mori possit; & pro hominibus amabit pati, & passionis suæ merita illis applicare: Deus verò, vt meritum sit infinitum, & infinitis (si tot existerent) possit sua satisfactio applicari, vnusque atq; idem sit instaurator, qui fuerat conditor, cum non minus gloriosum sit opus redimēdi, quàm creandi. Fiatque hæc satisfactio cum quatuor quæ sequuntur conditiònibus, inter quas prima sit: Vt hæc satisfactio fiat citra derogationem, læsionem que Diuinæ Maiestatis. Nam Deus post incarnationem, & diram mortem in cruce perlatam, tam altus, potens, atque gloriosus permansit, ac prius erat: quia immortalis impassibilis, atque immutabilis cum sit, ne hilū quidē suę diuinitatis amisit. Secunda conditio sit: quod sponte hęc mors fuit subeunda: quod & factum est eo quò volēs illam sustinuit. Oblatus enim est, quia ipse voluit: non tamen ob id quòd voluntaria fuit, inferri potest minus peccasse qui mortem intulerunt, iuxta regulam iuris; *Scienti & volenti non fit iniuria*, quia hęc regula intelligenda est de ijs, in quibus quisque dominus est, non autem in alijs, vt in honore, & vita, in quibus maius habet Deus dominiū, quàm nos ipsi; & si auferantur, magis quàm nos Deus offenditur. Tertia: Citra damnum fit: quia post peractum passionis mysterium, rediuiuam poterit assumere naturam cum maiori quā ante illam habuisset gloria: & per triduum dehonestatus honorificetur in sempiternis sęculis. Quarta: Fiat cum demonstratione tùm iustitiæ, & satisfactionis abundantis, vt exinde iustitia Dei appareat, tùm cū ingentis bonitatis, & diuinæ charitatis, quæ pro inimicis, & malè de se meritis animam ponere potuit, ostensione. Tunc Filius Dei dixit: *Si propter me orta est hæc tempestas, proijcite me in mare.* In me peccauit Adam appetendo diuinitatis similitudinem, & sapientiam. Sapientiæ diuinæ est quod fecit, resicere, Si Filius Dei sum, ego Filios Dei homines faciam. Si media sum persona, mediator ero Dei, & hominum. Si mortem incurrit homo peccando, homines propter meam mortem immortalitatem consequantur, mihique illud accinant: *Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine*, atque de me Paulus prædicet: *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu; quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum*, & quæ sequuntur. Et hactenus de tertia veritate.

Quarta veritas sit: Christus Deus, & homo, vel sola Incarnationis humiliatione, vel obedientia diuinæ legis, vel sanctæ vitæ merito, atque exemplo, vel vno ieiunio, aut vna lacryma, aut sanguinis sui guttula, etiam si nullam sustinuisset passionem, vel mortem, iustè, & ad condignum pro peccatis totius mundi satis fecisset. Estque huius rei ratio aperta, & in promptu: quia vel minima Christi actio ab eodem diuinitatis Verbi principio dignitatem ac valorem infinitum tribuente procedebat, atque ex eodem habitu charitatis creatæ proficiscebatur. Nec enim minus Deitas in alijs, atque in morte operabatur: nec habitus gratiæ, & charitatis minor in operationibus extitit, etiam dum in cunis vagiret, & vbera matris lactaret, & alia puerilia opera præstaret, quàm fuit in ipsa cruce, cum seipsum Patri obtulit pro mundi salute.

Vbi nulla est in natura cōmunicatio, ibi nulla est participatio meritorum.

Determinatio quæstionis.

Christi satisfactio pro peccato Adę, eiusque posteritatis vniuersæ, quadruplici conditione constabat.

II. Conditio. Illa regula iuris: Scienti & Volenti nō fit iniuria, vbi locum habeat.

III. Cōditio.

IV. Conditio.

Ioan. 1.

1. Tim.

Psal. 100.

Rom. 3.

IV. Proposit. Christus minima sua actione poterat, citra vllam passionem, genus humanum redimere.

di salute. Christus namq; à momento conceptionis plenus fuit gratia,& veritate, nec incrementa gratiæ, vel sapientiæ, vel virtutum per acceptionem suscepit ætatis. Et quanquam dicatur creuisse sapientia, & ætate, & gratia apud Deum,& homines : illud quãtum ad exaltationem , & notitiam in cordibus hominum intelligendum est, vt suo loco exposuimus. Etsi autem,quantum ad radicem meriti,& satisfactionis, omnes Christi actiones pares , & æquales sint, ex genere suo tamen maiora operatus est tempore vno, quàm altero. Nam ex genere suo maiora erant opera quæ vir edebat, quam quæ infans: nam illa congruere debebant infantiæ,vt hęc ętati virili. Constat etiã inter miracula alia alijs maiora extitisse;vt illuminatio cœci nati,& suscitatio Lazari,si cum alijs cõferantur: & ex natura operis ipsius maius est fundere sanguinem, & pati mortem , quàm ieiunare , & orare. Hinc dicitur: *Patientia opus perfectum habeat*, & , *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.*

Ioan. 1.
Luc. 2.
Christus vt dicatur sapientia & gratia profecisse.
Lib. 3. tract. vltim.
Qua ratione Christi opera alia alijs maiora sint,& quęnam illa.
Ioan. 9.
Infr. 12.
Iacob. 1.
Ioan. 15.

Leuia aũt sunt argumẽta, quæ à quibusdam fiunt ad ꝓbandũ,Christi actiones,vel passiones nõ extitisse meriti,aut satisfactionis, infinitæ: quia illæ Christi actiones inquiũt,entia quędã erant limitata,& creata, cùm Deus non essent. Respondemus enim, Christi actiones dupliciter posse cõsiderari aut secundum suam essentiã , & sic sunt finiti meriti, vt finitæ essentiæ, alio modo secundũ personã;à qua proficiscuntur, atque hac ratione cùm à persona Verbi infinita prodeant, virtutem merendi, & satisfaciẽdi sortiebantur infinitam. Nec deinde valet , Christus non valuit reddere æquiualens pro beneficijs acceptis; cum Dijs, & parentibus,& pręceptoribus reddere haud valeamus, vt Philosophus in libris Ethicis docet; cùm redditio, æquiualentis fieri debeat de eo quod alias dębitum illi non est, cui redditur. Respondemus enim, dictum Aristotelis intelligi de redditione æquiualentis à creatura; secus, si reddatur à diuina persona incarnata. Nam etsi quanto magis creatura Deo gratias agit, tanto magis Deo obstringatur , quia ipsa gratiarum actio nouum est beneficium; tamen quia in diuinam personam nullum redundat beneficium in se ex gratiarum actione, ita nec sibi vllum præstitum est beneficium ab initio incarnationis. Quare ex hoc quod humanas actiones diuinum Verbum personaliter exercet , omnia creata abunde adæquat , & in infinitum excedit. Præterea multiplex constat esse debitum. Primum,quod ex iniuncto superioris

Scot. in 3. d. 7.
Soluuntur argumenta negantiũ Christi actiones infiniti fuisse valoris.
Actiones Christi dupliciter accipi possũt.
II. argum. Durandi videlicet.
Philosophus lib. 8. Ethic.
Vt sit verũ Aristotelis Dictum , Dijs, Parentibus, ac Præceptoribus parem gratiam non posse referri.
Debitũ quintuplex inuenitur.

mandato nascitur,& soluitur per obedientiæ subiectionem : alterum , quod oritur ex suscepto beneficio, quod penditur per gratiarum actionem : tertium , quod pręcedit secundum meritorum quantitatem, quod redditur distribuendo vnicuique secundùm opera sua bona, vel mala: quartum , quod originem habet ex alieni ablatione , lædendo eum , aut in persona, aut in facultatibus, quod non soluitur nisi per æquiualentis restitutionem. Postremum est , quod offendendo superiorem contrahitur, quod humili subiectione, & prompta pœnæ sustentatione reddi solet. Non valet ergo argumentum : Impossibile est, vt homo pro beneficio accepto soluat Deo debitas grates, sic vt homo non remaneat amplius debitor gratiarum actionis: quia semper remanet obligatus ad perpetuam gratiarum actionem: ergo nec pro commissis delictis potest satisfacere : quia esto Christus secundum humanitatem semper sit debitor diuinitatis Deo ad perpetuam gratiarum actionem:Patet,inquit, quod dedit mihi,maius omnib. est,id est, diuinitas:negamus tamẽ quòd non potuerit satisfacere pro peccatis humani generis ad condignum: quia potuit semel offerendo pretium sanguinis,& mortis, quæ aliàs erant Deo indebita,pro nobis Patri pendere. Nec tertiò sequitur : si satisfactiones Christi infinitæ fuerunt , frustra igitur est Purgatorium , superflua est tertia pars Sacramenti Pœnitentiæ , quæ dicitur satisfactio;gratis indulgentiæ cõcederentur. Respondemus enim,satisfactiones Christi infinitas extitisse,sed idoneè nobis applicatas non fuisse: & ideò opus esse nostras adiungi,vt in illarũ Christi virtute valeant. Quare statuendum est , virtutes Theologicas, Fidei,Spei,&Charitatis,iuxta triplicem statum,incipientium,proficientium,& perfectorum , suum habere principium , mediũ, atque finem; & ideò scriptum est: *Domine, adauge nobis fidem.* Proinde Purgatorium, & indulgentiæ non sunt propter eos , qui perfectam fidem habent , & charitatem, qua omni pœnæ debito fit satis , sed propter eos, qui in via, aut incipiunt, aut progrediuntur. Illis etiam indulgentijs, atque satisfactione augentur plerunque merità ad gratię incrementum,vel ad domandam carnem, vel si quis sit perfectus , ad satisfaciendum ꝓ alijs , quemadmodum Paulus , qui dicebat : Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia.

Ioan. 10.
II. argum.
Christi satisfactiones infinitæ cum sint, cur etiam nostræ requirantur.
Luc. 17.
Purgatorium & indulgentiæ ad quos spectent potissimum.
Indulgentiæ quid conferãt.
Colos. 1.

Quinta veritas : Etsi quælibet Christi pœna citra mortem nostram fuisset suffi-

V. Propositio Mors Christi.

Fuit necessaria considerato pretio secundùm genus pœnæ quam, exigebat diuina iustitia.
Gen. 2.

ciens pretium redemptionis considerata dignitate personæ operantis, quæ Deus, & homo est, attenta etiam habitus gratiæ, & charitatis quantitate, in qua tam moriens, quàm viuens operabatur: perspecta tamen vi atque efficacia pretij secundum genus pœnæ, quæ erat à diuina iustitia taxata, & quæ mortem exigebat pro peccato, secundùm illud: *In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris*, ad nostram liberationem simul & eruditionem, opus fuit Christum mori. Christus enim etsi ratione deitatis esset immortalis, atque impassibilis; ratione tamen humanitatis necessitatem habuit moriendi. Et etiam si mortem violentam non esset passus, mortem tamen ex morbo, aut senectute, perpeti minimè voluit, sed vi illatam, & in iuuentute, ac sanitate sustinere dignatus est, ne inuitus, aut ex infirmitate putaretur extinctus: vt egregiè Thomas docet in tertia parte. Dicitur autem mors violenta Christo illata ex parte naturæ humanæ, licèt personæ eius, hoc est, Deo violentia inferri non posset: *Nemo*, inquit, *tollit animam meam à me*, scilicet inuito. Hinc mors Christi dormitio dicitur: quia non secùs ad mortem, quàm ad somnum accessit, ad quem nisi propria quisq; voluntate non accedit: illam tamen mortem, quam sponte assumpsit, & contra omnem iustitiam per sua organa intulit diabolus, Patri offerendo promeruit, vt nos à peccati morte, & captiuitate peccati, & diaboli liberaret.

Christus cur ex morbo, aut senio mori recusarit.
D. Th. 3. p. q. 46 ar. 3. ad 2. tom. 13.
Violeta mors quatenus Christo dicatur illata.
Ioan 10.
Psal. 3.
Christi mors cur dormitio dicta.

Fuit ergo Christi mors nostræ redemptioni conueniens, atque necessaria: nam ad satisfaciendum pro humano genere morti à Deo adiudicato: optimusque satisfactionis modus esse solet, cum quis luit pœnas pro altero, quibus ille dignus erat. Vnde Seleucus Rex, qui legem tulerat in adulteros, vt deprehensi oculorum effossione punirentur, cum filius eius in adulterium incidisset, alterum sibi, alterum filio oculum effodi præcepit, quò legi satisfaceret. Ad hunc modum Dominus, vt Paulus ait, traditus est propter delicta nostra, & vt Petrus ait, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus ꝓ iniustis. In quo etiam naturæ humanæ veritatem ostendit. Nam vt docet Eusebius, si aliter post conuersationem cum hominibus euanescens subitò euolaret mortẽ euadens, ab omnibus phantasmati cõpararetur. Nec tantùm Christo mori fuit cõueniens pro satisfactione peccati, sed etiam debuit: quia non est condigna, & iusta satisfactio peccati nisi per eum qui sit infinitus; Christus autem infinita erat persona Verbi Filij Dei.

Quare non solum conueniens, sed necessaria fuerit mors Christi.
Optimus satisfactionis modus quis.
Seleuci Regis insigne documẽtũ iustitiæ.
Rom. 4.
1. Pet. 3.
Euseb.

VI. Proposi- tio: Non fuit conuenientior modus redimendi generis humani, quã passio & mors Christi.
Ad finem adipiscendũ quis sit modus cõuenientior & aptior.

Sexta veritas: Etsi plures alij modi liberandi homines à peccato, & Satanæ potestate illosque glorificandi extiterint diuinæ potentiæ, sapientiæ, ac bonitati possibiles: hæc tamen ratio redimendi per vnigenitum, & propitiatorem nostrum in morte, & sanguine suo, congruentissima, iustissima, ordinatissima, atque sapientissima fuit. Ille etenim modus ad finem aliquem adipiscendum conuenientior esse solet, quanto per ipsum plura accedunt, quæ sunt ipsi fini accommodata. Per hoc autem quod homo per Christi mortem est liberatus, ac redemptus, multa concurrunt ad salutem hominis spectantia preter liberationem à peccato. Hæc sententia diui Augustini authoritate nititur. Ita enim libro 13. de Trinitate cap. 10. scribit: *Eos itaq; qui dicunt: Itane defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria mortalitatis huius, vt vnigenitum Filium suum sibi coæternum hominem fieri vellet, induendo humanam animam, & carnem, mortalemque factum mortem perpeti: parum est sic refellere, vt iustum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominum, hominem Christum Iesum Deus liberare dignatur, asseramus bonum, & diuinæ congruum dignitati, verum etiam vt ostendamus, non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subiacent, sed sanandæ nostræ miseriæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim tam necessarium fuit, ad erigendam spem nostram, mentesque mortalium conditione ipsius mortalitatis abiectas, ab immortalitatis desperatione liberandas, quàm vt demonstraretur nobis, quanti nos penderet Deus, quantumque diligeret?* Idem Augustinus lib. cur Deus homo: *Quid misericordius intelligi potest, quàm cum peccatori æternis tormentis damnato, & vnde se redimat, non habenti, Pater dicat, Accipe vnigenitum Filium meum, & da pro te: & ipse filius dicit, Tolle me, & redime te, Quid ergo iustius, quàm cui datur pretiũ maius omni debito, vt peccatum dimittat illi, qui pro debito offert hoc pretium?* Hæc ille. Ex hac igitur liberandi ratione per mortem suam ostendit Deus, tùm iustitiam, tùm misericordiam suam, & quanti nos faceret Deus, atque diligeret, quantum etiam esset à nobis diligendus, dedit summum obedientiæ, humilitatis, atque patientiæ exemplum; docuit agonizare pro iustitia vsq; ad mortem, & innumera bona contulit.

Aug. tom 3.
Negantes aliter Deum quã per crucem, & mortẽ Christi redimere hominem potuisse, aptè refellit Aug.
2. Tim. 2.
Idem lib. cur Deus homo cap 9.
Dei Patris in humanum genus bonitas quanta.
Eccles. 4.

VII. Propositio. Passio & mors Christi ad redimendũ hominem simpliciter & absolute fuit necessaria simpliciter.

Hinc septima, atq; postrema veritas deducitur, absolutè quidem, si Dei potentiã, & sapientiam, quæ infinita est, spectes, necessariam non fuisse Christi mortẽ, cum alij innumeri modi seruandi illi non defuerint: sed si Deus non tantùm ex misericor-

dia,

dia, sed etiam ex iustitia mũdum redimere decreuit, secundùm genus pœnæ à Deo peccatoribus constitutum: & ad attingendum simpliciter nobiliorẽ rationem liberandi, Deo quidem gloriosiorẽ, nobis verò vtiliorem, necessaria prorsus fuit passio Domini cum effusione sanguinis, atq; morte coniuncta. Ista veritas etsi ex vtraque parte per superiores assertiones sit confirmata, addita tamen est ad maiorem, clarioremq; explicationem præcedentis veritatis, & adhuc magis illam explicabimus, quò dilucidior magis perspicua lectoribus fiat. Illud ante omnia præmittendum, quod notum est ex Aristotele in 5. Metaphysico. duplex esse necessarium: alterum, quod secundum naturam impossibile est aliter se habere; alterum verò ex aliquo exteriori, quod si sit causa efficiens, vel impellens, facit necessitatem coactionis: vt cum aliquis violenter detentus non potest ingredi in domum suam. Si verò illud externum, quod necessitatem inducit, sit finis, appellari solet necessitas finis: quia sc. finis aliquis nullo modo haberi potest, aut non inducit necessitatem illius rationis, ac viæ. His positis vt veris, ac certis, statuendum est mortem Christi necessariam minimè extitisse prima illa necessarij acceptione, neque ex parte Dei, quia Deus est agens liberum, & voluntarium, & merè contingenter operatur in creaturis. Nec etiam ex parte hominis illa inerat necessitas; cùm alijs modis eius salus constare posset apud Deum. Nec etiam ex parte Christi: nam ille cum mandato absoluto simpliciter moriendi, seclusa Dei præscientia ad nos nõ venit. Quod his rationibus efficitur. Prima, quia si mors Christi simpliciter fuisset à Deo intenta, per se esset bona; & ob id nõ diceretur: Deus mortem non fecit. Deinde si exacta est à Deo, & tanquam bona, & iusta quæsita citra vllam præscientiam, inferre illam peccatum non fuisset; vel si est mala, & absolutè mori debuit, Deus voluisset peccatum, id est, cædem innocentis, aut potius, vt sic dicam, Deicidium, quod est horrẽdum; cùm scriptum sit: *Non Deus volens iniquitatem tu es*, & per Decalogum expresserit voluntatem suam: *Non occides*, non tantùm innocentem, sed etiam sontem propria autoritate. Adhæc populus Iudæorum seruiens Dei, & Christi voluntati in morte infligenda nequaquam peccasset; imò esset præ cæteris nationibus Deo dilectus, & gratus; & magis dignus, qui fructũ passionis Christi magis participaret; qui tamen ob mortem illam Christo illatam, odiosissimus est Deo, & toti mundo inuisus. Præterea si mors eius simpliciter fuisset necessaria, cessantibus Iudæis potuisset Dominus, vt Dei mandato pareret, cum magno obedientiæ merito sibi ipsi mortem consciscere, fieriq; suiipsius carnifex; vel, vt alij docent, potuisset mater Christum crucifigere; quod impium videtur, & absurdum vel cogitatu. Item, si incarnatio Filij Dei simpliciter ad salutem necessaria non fuit, sed tantum conueniẽs, ergo etiam mors, quæ illam consequitur, vel si dederis, necessariam simpliciter fuisse mortem, necessariò pones, incarnationem necessariam fuisse, sine qua mors esse non poterat. Amplius, eo modo videtur Deus voluisse mortem Christi, atq; illam Martyrum, qui pro veritate Fidei tuenda sanguinem suum profuderunt. Atqui Martyrum mortem simpliciter Deus non vult, sed sub conditione, ait enim: Certate pro iustitia, propugnate Fidei veritatem: etsi contingat mortem occumbere, illam amplecti ne formidetis. Et ita Deus non nisi sub conditione vult illorum mortem, & illa permittit quando infertur: quia contra omnem æquitatem, & iustitiam infertur, atque adeò contra eius mandatum. Simili ratione Imperator, qui exercitum ductat, militib. iubet, vt oppidum aliquod inuadant, & de manibus hostium recipiant; vellet quidem si fieri posset, vt nullo ex suis militibus desiderato cõtingeret: sed quia id fieri nequit, æquo animo fert aliquorum militum iacturam, dummodò optato potiatur oppido. Ad hunc modum, missus est Filius Dei, vt veritatem Euangelicam mundo prædicaret, quam si amplexus fuisset, in virtute incarnationis Christi, illaque voluntate, qua se pro nobis morti exposuit, & gratia à Deo accepta salutem omnium hominum fuisset assecutus: non secus atque voluntatem Abrahæ volentis immolare filium, ad Messiæ promissionem acceptauit, ac si illum immolasset. Cæterùm si mundus reclamaret, & se illi opponeret, voluit Deus, vt Christus sponte vitam morti exponeret pro gloria Dei, & veritate à se prædicata propugnanda; illaq; ipsa mortis perpessione mundum, vt faceret saluum. Adde his, si necessarium fuisset simpliciter Christum mori, qua ratione nos illi pro morte, quam vitare non poterat, essemus obstricti? aut quomodo mors necessaria valeret satisfacere? Postremò, si necessariò mortuus est Christus, quomodo verum est illud: *Oblatus est quia ipse voluit?* Et rursus: *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam?* Quomodo Spiritus sanctus per eos Caiphæ dixit: *Expedit nobis vt*

Aristot. Necessarium est duplex secundum Philosophum.

Quòd mors Christi necessaria non fuerit absolutè.

I. ratio.

Sap. 1. II. ratio.

Psal. 5. *Exod. 20.* *Deut. 5. & Matth. 5.* III. ratio.

IV. ratio.

Bonauenturæ de Christo passum rationi, & pietati consentanea meditatio.

V. ratio.

VI. ratio.

Qua ratione Deus Martyres mori voluerit.

Exemplum.

Gen. 22.

Si violentam Christus mortẽ non tulisset spontaneam subiuisset.

VII. ratio.

Octaua [ratio] postrema. *Esa. 53.* *Ioan. 10.*

Infra 11.

vnm moriatur homo pro populo ? Expende verbum, *Expedit*, non ait, neceſſum eſt, aut oportet. Quomodo rurſus Chriſtus in oratione dixit: *Pater mi, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte* ? Et ſi ergo ex parte humanitatis, quam paſſibilem aſſumpſit, mortalis eſſet Chriſtus, & moriendi neceſſitati expoſitus; noluit tamen, aut ſenectute, aut morbo interire, ne inuitus mori videretur. Mortem tamen violentam pati voluit, illamq; acceptando, neq; impediendo, cùm facilè poſſet, quam nouerat ſibi inferendam, dicitur voluntariè tuliſſe.

Matth. 26.

Quod Chriſtus neceſſitate coactionis non ſit mortuus.

Quantum attinet ad neceſſitatem coactionis, mors Chriſti neceſſaria non extitit. Nam Deus liberè definiuit, vt Chriſtus moreretur: & Chriſtus ipſe ſpontè, & alacriter illam ſuſcepit. Neque ſimpliciter moriendi præceptnm habuit, ſed prædicandi veritatem: quod ſi pro illa tuenda etiam mori contingeret, illam amplecteretur libenter. Et ſic intellige illud mandatum, de quo Ioannes: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à Patre meo*, & illud: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: ſurgite, eamus hinc*, ſcilicet ad mortem, & rurſus illud: *humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis*. Atq; hoc mandatum cõditioni alligatum, ante præuiſam voluntatem Iudęorum volentium eum interficere, non tollit: imò ponit obedientiam, & voluntatem Chriſti. Vnde Anſelmus libro Cur Deus homo: *Poteſt etiam dici, quia præcepit illi mori Pater, cum hoc præcepit Pater, vnde incurreret mortem*. Sic ille. Falſum proinde eſt, Chriſtũ conſtellatione ſiderũ ad mortem crucis ſubeundam coactum fuiſſe, vt Aſtologi quidam, & noſtro ſeculo Hieronymus Cardanus impiè auſi ſunt aſſerere. Semper enim Prophetica illa ſententia locum habuit: *Oblatus eſt quia ipſe voluit*: & verbum Chriſti: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam*. Quod ſi Dominus nonniſi ſtellarum virtute obſtrictus eſt crucis mortem ſubire; eadem ratione prõptum eſſet euincere, Iudæos nonniſi ſtellis cogentibus ad mortem Chriſto infligendam impulſos fuiſſe: cuius ſceleris rei minimè fuiſſent. Si autem conſideremus tertium illud neceſſarium, quod ex fine rationem neceſſitatis ducit; ſtatuendum eſt, mortem Domini neceſſariam extitiſſe: tùm quia hic modus Deo erat illuſtrior, ad indicandas opes bonitatis, & charitatis ſuæ: tum quia noſtræ infirmitati ſanandę, vitæq; noſtræ inſtituendæ erat accommodatior: tùm vt ipſi Chriſto eſſet glorioſior, vt per humilitatem promereretur gloriam exaltationis, iuxta illud: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare gloriam ſuam* ? Deniq; hoc genus mortis erat ab æterno à Deo præuiſum, & per Prophetas prædictum, multiſque præfiguratum modis. Sed hæc neceſſitas ex hypotheſi ſumitur, de qua ait Dominus: *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis*; &c. *Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis, de me*: quia præſcientia de morte Chriſti voluntaria erat. Et neque præceptum Dei, neque præſcientia tollit libertatem, imò ponit: quia præceptum non datur niſi homini libertate prædito: præſcientiaque erat de actione libera. Nec oratio, qua deprecatus eſt mortem: *Transfer calicem hunc à me*: libertatem eripuit: quia tantum ſignificauit quid vellet naturalis, & ſenſitiuus appetitus in Chriſto, non quid vellet voluntas ratione prædita. Cùm igitur dicitur, oportuit, neceſſe eſt; Filius hominis ſecundum quod definitum eſt de eo, vadit: intelligitur de ea, quę eſt ex hypotheſi, neceſſitate. Et cùm tones dicitur. Hoc factum eſt, vt adimpleretur Scriptura, & ſimilia: intellige, Vt accipiendum eſſe tanquam conſecutionem, non vt cauſam. In hac igitur ratione ſeruandi, magis illuſtris redditur charitas Dei, atque prouidentia, quæ tanti fecit hominem, vt pro ſeruo redimendo Filium donaret. Apparuit & iuſtitia eius peccatorum vindex, quæ tam ſeuero iure peccatum noſtrum in Filio ſuo puniuit. Cernitur & eius ſapientia, quæ pharmacum præſentaneum peccato ſuperbiæ Adæ, diuinitatem, & ſapientiam Dei expetentis oppoſuit, dando Filium ſuum, qui verè Deus erat, humiliatum vſque ad mortem; mortem autem crucis: dulcedinemque pomi, crucis aſperitate compenſauit. Illuſtratur quoque eius ſapientia, quæ callidos illos atque verſipelles dæmones, eſca humanitatis obiectæ, ſub qua deliteſcebat hamus diuinitatis, ſeduxit, & capere dum voluerunt, capti ſunt ipſi, ac deuorando tanquam ſerpentes illi per maleficos facti, deuorati ſunt à Moyſi ſerpente. Audi Euſebium Emyſſenum homilia de Paſcha: *Sic*, inquit, *Daniel maximus Prophetarum horrendum draconem, id eſt, qui ſpiritum diaboli preferebat, ſolidioris cibi virtute conficit, faciens de pice & adipe, id eſt, de duabus ſuſtantiis, vnam offam: qua aſſumpta, quod putabatur cibus, interitus fuit. In pice, homo intelligitur: Deus adipe demonſtratur, qui totius puritatis candor, & pinguedo eſt bonitatis*. Hæc ille. Vides igitur quàm egregiùs hic modus extiterit, Deique bonitatis, iuſtitię, ac ſapientiæ conueniens.

Ioan. 10. Mandatum quod Chriſtus accepit moriẽdi à Patre, quale fuerit. *Infra 14.* *Philip. 2.*

Anſel. lib. 1. cur Deus homo. ca. 9. In eos qui ſiderum conſtellatione Chriſto nonnisi mori neceſſe fuiſſe.

Eſa. 53. & 1. Pet. 2. *Ioan. 10.*

Quomodo neceſſaria fuerit mors Chriſti.

Luc. vlt. *Ioan. 3.* *Num. 21.* *Luc. vlt.*

Præceptum cui detur propriè.

Marc. 14. *Luc. 22.*

Redemptionis generis humani per Crucem & mortẽ Chriſti multiplex conuenientia.

Philip. 2.

Exod. 7. *Euſeb. Emyſſen. ho. 11 de Paſcha ſub finem.* *Dan. 14.*

Quod offa [illegible] quando draconem interfecit, ex pice, & adipe confecta, ſignificauerit.

Fuit

Prædictum modum hominis redimendi, Christo per quam honorificum, & gloriosum extitisse.

Fuit etiam ipsi Christo gloriosus: nam oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Prima gloria Regis est habere multum, & copiosum populum: quia, vt ait Salomon, in multitudine populi dignitas Regis: & in paucitate plebis ignominia Principis. Ideo passione, ac morte sua auxit populum, secundum illud: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et per Esaiam ait Dominus: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.*

Luc. 24. Regis insignia memorantur. Prou. 14. Ioan. 12. Esai. 53. II. Ratio. Ioan. 11.

Gloria item Regis est non sinere perire populum suum, ac dissipari, sed vniri potius, ac congregari: ita Christus passus est, vt populus qui erat dispersus, conueniret in vnum, & in populo congregato, & recuperato glorificaretur: si Codrus Rex Atheniensium oraculo admonitus se pro populo suo liberando certæ morti obiecit. Hoc autem Iesus non faceret, cum esset sub lege, & non esset missus nisi ad oues quę perierũt domus Israel, at vero post mortem, accepit potestatem in cœlo, & in terra.

Codrus pro Republica Atheniensium mortem occubuit. Gal. 4. Matth. 15. Infra 27. III. Ratio. Tit. 2.

Tertio non satis est populum habere salunm, & congregatum, nisi esset bonus, & sanctus, iustamque, ac piam vitam traduceret: & ita Christus mortuus est, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & suo exemplo mundaret sibi populum acceptibilem, sectatorem bonorum operum.

IV. Ratio.

Nec quarto hoc satis erat, nisi populus suus magnum indueret animum: nã in populo infirmo, ac pusilli animi, quædã est Regis ignominia, videlicet habere populum nõ fidentem protectioni Regis sui, sed paupertatem, infamiam, ac mortẽ metuẽtem, quæ sub infirmo, mundanoq; Rege timere solẽt. Quare oportuit Christum pati, & resurgere, vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum; & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

Luc. 24. Hebr. 2.

Quod si pugna non esset; non tam videretur animi magnitudo, atque fortitudo in eo populo, quam felicitas; nec appareret quid in eo virtutis esset à Rege suo. Quare consilium diuinum fuit, vt non nisi ad extremum mortem destrueret, iuxta verbum Pauli: *Nouissime inimica destruetur mors*, quo relicta cum morte, & autore mortis pugna, populus Dei ad gloriam Regis sui semper vincat, & dominetur in medio inimicorum suorum. Visus profecto non fuisset Deus, si pro ipso mori homines dubitarent, & terrena tantum à Deo sperarent, & ab eo, qui æternus est, temporalia tantum peterent.

1. Cor. 15. V. Ratio.

Quinto, gloria Regis est, cum obedientiam, quam ipse ab alijs exigit, prius reuera ipse præstat, ne grauare alios superbe velle videatur, sed magis expertus alios commiserari valeat; & non imponere onera grauia, & quæ ferri nequeant, quæ tamen ipse nolit, vel digito suo mouere, vt Pharisęi illi, ac Scribæ faciebant, quos merito Dominus reprehendit. Propterea decebat eum, qui dicebat: *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*, &c. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*, per passionem consummari.

Matt. 23. Apoc. 2. Matth. 10.

VI. Ratio.

Sexto ad gloriam Regis pertinet, non solum habere populum fortem, & inuictum, sed etiam pium, & benignum, bonaq; sua alijs communicantem, inimicorum suorum amantem, eisque benefacientem, & pro re nulla magis, quam pro gloria Regis sui, & aliorum salute etiam inimicorum mori detrectantem vincere, vt illi aggregentur ad Regem suum, illique dent gloriam, & honorem. Visusque non omnium Deus fuisset, si non etiam pro salute inimicorum suorum Christiani libenter morerentur. Cum enim Deus gentes occidi præceperit, particularis Deus videri poterat, & crudelis: cum autem sic omnes ad salutem vocat; & Filium suum, & quos impleuit Spiritu suo, in mortem pro alijs subeundam impellit, iam Deus omnium videtur. Quare & Rex noster pati voluit, vt virtutem hanc suo merito, populo suo compararet, & exemplo erudiret: nam cum pateretur, non comminabatur, sed orabat pro conuitiantibus, & crucifigentibus.

1. Pet. 2. Luc. 23.

VII. Ratio.

Ad maiestatem quoque Regis spectat, & decus, populũ habere, qui non defatigetur tædio, vel labore in virtutum officijs perficiendis, sed alacris, & promptus munia sua obeat. Hinc Christus passus est, vt hanc alacritatem, & facilitatem bene operandi promereretur, etiamsi caro resistat: exemplumque daret, ne tædio, vel labore, vel timore voluntatem Dei amplecti recusaremus; imo obuiam capere nos volentibus procedamus, vt fecit B. Thomas Cantuariensis, neque rogati descendamus de cruce; neque modo pro inimicis deprecemur, sed promittamus nonnullis paradisum, vt Christus latroni, & Blandina martyr tortori suo pollicita est.

B. Thomas Cantuariensis, fortitudinis documentum insigne. Ibidem. Martyr Blandina præmiũ tortori suo pollicita est.

VIII. Ratio. Matth. 27. Deut. 28.

Adhæc Regij splendoris erat, & magnificentiæ, habere populum tam diuitem, & locupletem, vt pro eius gloria omnium bonorum suorum temporalium iacturam facere nõ vereatur: hinc nudus passus est Christus diuidentibus militibus vestimenta sua, vt quod olim in lege maledictio erat, id est, nuditas, iam fit benedictio. Hinc Paulus ait: *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis,*

Hebr. 10.

cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. Amplius gloria Christi Regis erat, vt omnibus heroicis virtutibus esset ornatus, quo populus eius absolutum, atq; perfectum exemplar perfecte vitam suam instituendi haberet. Hinc Dominus ad summum gradum suas virtutes euexit, vt quo amplius progredi possit, vel cogitare non valeamus.

IX. Ratio. In Christo patiente, omne genus virtutis in summo, licere contemplari.

Ioan. 15. Rom. 5.

Nam in primis amorem suum ergo nos supremum indicauit: quia cũ maiorem hac dilectionem nemo habeat, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis; Christus pro impijs mortuus est, vt expendit Paulus. Obedientiam suam exaltauit vsque ad mortem crucis contemptam ac duram; vt obedientia Filij Dei ab illa Abrahæ volentis Filium immolare, nõ vinceretur.

Philip. 2. Gen. 22.

Humilitatis gradus supremus, & celsimus quisnam sit.

Humilitatem euexit suam, cuius gradus summus est, vt maior, ac perfectior toto mundo, extremam iniuriam patiatur, hoc est, mortem, à nequiorib. mundi hominibus, pro maximo bono mundi, id est, redemptione eius à summis malis, id est, peccatis, & æternis gehennæ miserijs, & capitalissimis hostibus, id est, dæmonijs ac vilissima seruitute, hoc est, carnis patientiã suam sublimauit: quę summa extitit in perferendo, & vincendo omnium terribilissimo, hoc est, morte, & in reprimendis animi sui motibus, adeo, vt quasi agnus coram tondente se, obmutuerit, & non aperuerit os suum: qui, nisi immolatus, nec redemit, nec vestit, nec pascit.

Esai. 53.

Christi charitas erga humanum genus incomparabilis.

Pietatem erga patriã maxime illustrauit. Nam si Decij pro vrbe Romana occumbere non formidarunt, & Damon pro Pythia in causa capitali obsidem se præstitit: quanto magis Dei Filius pro salute mundi totius, pro quo seruando per Prophetas fideiussionem præstiterat, pium se erga patriam eminentissimè exhibuit? Deniq; religionem suam, qua Deum colebat, erexit. Nam teste Hilario in illa verba: *Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob*, Christus de redimendo mundo per mortem suam, votum Patri nuncupauerat. Cum autẽ displiceat Deo infidelis, & stulta promissio; debuit Iesus votum suum perficere, si Iephte propriam filiam virginem ex voto immolauit.

Hilarius in Psal. 131. Christus pro salute generis humani votum Patri nuncupauit, Hilario teste. Eccles. 5. Iudic. 11. Iephte propriam suam filiam virginem ex voto immolauit.

X. Ratio. Matth. 14.

Ad extremum Christus non tantum Rex erat, sed etiam Propheta, Pontifex, pastor, iudex, ac legislator, atque his omnibus rationibus conueniebat, imo debebat aliquo modo mori: nam Propheta, maxime summus, pro veritate tuenda, ac prædicanda mori debuit, si omnes alij Prophetæ, qui typus Christi fuerant, pro veritate, quam annũtiabant, extincti sunt; nam vel ipse Ioannes vltimus Prophetarũ decollatus est: hinc Stephanus obiecit Iudæis: *Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis.*

Act. 7.

Nec tantum mori debuit, sed etiam sponte se offerre, si Ionas dixit: *Tollite me, & mittite in mare, &c. Scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.*

Ion. 1.

Iustus solum quis.

Quod si iustus non est, nisi ille, qui pro iustitia defendenda, & infamiam, & mortem potius est paratus sustinere, quam peccare (alias iusta faceret nõ iuste) debuit profectò Christus pati, vt hoc doceret. Nam quo quis iustior est, eo magis pro Deo, à quo iustus factus est, pati formidare nõ debet.

Christus qualis iustus.

Cum ergo Prophetæ nõ tantum iusti, sed cæteris in iustitia eminerent, pro veritate debebant occumbere, ac proinde multo magis iustorũ omnium caput Christus.

Pontifex item.

Adhæc si Pontifex summus est, debuit ergo sacrificium suum supremum offerre, quod ipso offerente non esset minus, hoc est, seipsum in victimam crucis, vt morte Pontificis omnes homicidæ, qui exulabãt à cœlesti patria, possent illuc reuerti.

Iosue. 20.

Item si Pastor est bonus, debuit ponere animam pro ouibus suis, vt eas à lupo inuadente seruaret, & de faucibus illius erueret, vt faciebat Dauid, dareťque vberrima pascua, id est, corpus, & sanguinem suum in cibum, debebatque ouem errantem, per lutum, & spinas quærere, vt inuentam illam reduceret in caulam.

Ioan. 10. Pastor. 1. Reg. 17.

Christus qualis iudex.

Præterea si iudex supremus est, debuit summo amore prosequi virtutes, illasque remunerare; peccata, & vitia odisse maxime, illaq; condignis supplicijs vindicare: quia apud Deum nullum peccatum est impunitum, nec vllum meritum irremuneratum. Cum igitur de illo scriptum sit: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem*, iusteq; non possent in hominibus plecti peccata, quo suus esset iustitiæ locus, ea in se ipso patiente, ac moriente punire voluit.

Psal. 44.

Legislator.

Adhęc si legislator est Iesus perfectissimus, debuit profecto, quam ferebat legẽ, prius opere complere: at nobis edixit, vt pro fratribus nostris animas nostras ponamus, hoc est, vitam: debuit ergo ipse prior pro his, quos in fratres recipiebat, mori.

Ioan. 15.

Dixerat per dilectum: *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

1. Ioan. 3.

Si ergo charitas in Christo erat, vt fuit, & quidẽ sum̃a, debuit nobis necessitatem patiẽtibus succurrere, & per vitam, & sanguinem nobis subuenire, ne non succurrendo, charitatis faceret iacturam.

Matth. 5. Christus in dexteram maxillam se percutienti, quando obuertit alteram.

Pręterea pręcepit Christus: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam; præbe illi & alteram.* Impegerat Deo Adam ala-

pam transgrediendo legem in Paradiso: veniens ergo Christus in carne, qui alapam vt Deus acceperat, & alteram maxillam præbuit, in qua à ministro coram Pontifice grauissimam alapæ iniuriam accepit, & postea innumeras alias, tum in domo Caiphæ, tum in domo Pilati. Præceperat per Apostolum Dominus: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*: Cum ergo per incarnationem similis nobis factus sit; onera peccatorum nostrorum, quæ humeros nostros grauabant vsque ad mortem, ipse debuit in humeros suos fortissimos transferre, & qui solus poterat pro eis expiandis Patri satisfacere, quemadmodum Petrus inquit: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*. Et cum in Scripturis dicitur, ad significandum peccatum à Deo dimissum, Dominus transtulit peccatum tuum: non nuda dimissio, sed cum iustitia coniuncta denotatur: quia ex humeris peccatoris peccatum in humeros Christi transfertur luendum. Adhæc in lege ipse Deus prædixerat Christi mortem, eiusque genus, tempus, locum, ac socios mortis: debuit igitur ipse, qui non venit soluere legem, sed adimplere, pro nobis mori. Fecitque Deus videtur instar creditoris, qui summam magnam à debitore accipere debet: videns enim creditor debitorem esse in mora soluendi, ait illi: conficias chirographum, siue contractum, ne possis saltem debitum denegare, sed quod tali loco, & tempore numerabis quod debes. Hoc chirographum lex fuit, cuius notarius est Moyses, testes vero rogati sunt Prophetæ, de quibus: *Huic omnes testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere*. Christus ergo pro nobis debitor, cum Patre æterno pactus est de sanguine suo fundendo pro nostra redemptione in cruce: nam illa erat moneta numeranda, & ille locus, in quo solutio fieri debebat: qua facta, de more debebat rescindi contractus ab eo. Ideo Christus morti proximus dixit: *Consummatum est*, & rupit velum templi, deleuitque quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; continuoque cœpit in limbo animos sanctorum Patrum beare.

Sed quædam peculiaria mors Christi habuit. Nam in primis maximum, & horrendum fuit peccatum, ac simul gratissimum Deo sacrificium. Peccatum enim grauissimum fuit ex parte Iudæorum, qui illam intulerunt innocentissimo homini, & Filio Dei, non sine inuidia subornando falsos testes; & importune cogendo iudicem ad ferendam mortis sententiam. Fuit quoque & acceptum Deo sacrificium ex parte Christi illam suscipientis, ac illam Deo pro nostra salute offerentis. Vnde dici solet:

Actio displicuit (scilicet Deo) *passio grata fuit*.

Fuit deinde mors illa spontanea, & inuoluntaria. Ex parte enim rationis superioris illam acceptantis, vt Patri obediret, & nobis pereuntibus succurreret, spontanea fuit: eadem tamē fuit inuoluntaria ex parte corporis, & delicatissimi appetitus sensitiui, qui illam horrebat, & ex parte eius orabat, dicens: *Pater si possibile est, transeat à me calix iste*. Tertio fuit hæc mors violentissima, & summe volūtaria. Nam si ad Iudæos tantum respicias, qui turpissimum & teterrimum mortis genus procurarunt, & intulerunt, violenta fuit. Vnde & ipsi Iudæi occiderunt eum, dicentes. *Hic est hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius*. Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Eadem quoque mors maxime fuit voluntaria: nam oblatus est, quia ipse voluit. Poterat enim mille modis aduersarios suos de medio tollere, poterat per fugam se subtrahere, poterat pluribus rationibus impedire, & prohibere illam, vt plerunque fecit ad mortem quæsitus, & cum ministri missi essent, vt eum caperent, & lapidibus Iudæorum manus essent armatæ ad eum morte lapidationis interficiendum, semper tamen euadebat. Quare & voluntarie Dominus sacrificare voluit, & emisit, siue sponte tradidit spiritum suum: & Ionas in typo Christi dixit: *Tollite me, & mittite in mare*. Nam & ob id quoque dicta est mors eius dormitio, vt voluntaria designetur, iuxta illud: *Ego dormiui, & soporatus sum*, idem quoque: *Potestatem habeo*, inquit, *ponendi animam meam, & potestatem habeo iterū sumendi eam*. Quorum neutrum est in potestate nostra: quia naturalia in nobis non subiacent voluntati nostræ: quemadmodum in Christo subiacebat omnis natura creata, nedum humana sibi hypostatice vnita natura. Homo enim omnis & inultus, suam amittit animam, vnde diuiti illi dictum fuit: *Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te*, à Saluatorē autem nemo animam abstulit, sed ipse sponte tradidit spiritum, siue emisit.

Non tamen propterea, quod sponte mortem pro nobis obtulit, dicendus est sui ipsius homicida, quod crimen est horrendum, & hominum desperatæ mentis, nam ea ratione Iudæi immunes essent à culpa tanti homicidij, vel potius Deicidi,

Gen. 3.
Ioan. 18.
Matth. 26.
Ioan. 19.
Gal. 6.
1. Petr. 2.
Expenditur illud: Dominus transtulit peccatum tuum.
2. Reg. 12.
Matth. 5.
Qualis Christi spontanea pro nob. ad mortem oblatio.
Act 10.
Ioan 19.
Matth. 27.
Quid veli templi diruptio.
Colos. 2.
Mortis Christi prima conditio.
Matth. 26.
Ioan. 19. & seq.
II. Conditio.
Philip. 2.
Inuoluntaria fuerit quomodo mors Christi.
Matth. 26.
III. Conditio.
Infra 27.
Supra 21.
Voluntariam Christi mortem fuisse.
Esai 53.
Ioan. 7.
Infra 8 & Infra 10.
Psal. 53.
Matth. 27.
Ioan. 19.
Iona 1.
Cur vocetur mors Christi dormitio.
Ioan. 10.
Christi mortis tantum, non nostræ, pecularia duo.
Luc. 12.
Christum sponte moriendo, non idcirco tamen occidisse seipsum.

Marc. 9. *Actor. 2.* *Infra 3.* *Matth. 27.* *1. Thess. 2.*

cum tamen ipsi veri fuerint Christi interfectores. Vnde Marc. 9. dixit Dominus: *Filius hominis tradetur in manus hominum: & occident eum, & occisus, tertia die resurget*; & Petrus: *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes, interemistis*. Et infra: *Vos autem sanctum, & iustum negastis, & petijstis virum homicidam donari vobis, autorem vero vitæ interfecistis*. Et Paulus in 1. ad Thess. de Iudæis ait: *Qui & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt*. Vides quot & quantis rationibus obstringeretur Christus ad debitum mortis pendendum.

Quare Christus dicatur redemptor.

Psal. 129.

Vt sit copiosa Christi redemptio.

Cum igitur talis sit Christi mors, ac tot modis salutem nostram cóparauerit, totq; rationibus nos liberauerit; merito dicitur redemptor, id est iterum emptor. Ita enim dixit Propheta: *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio*. Declaro quomodo sit copiosa ista redemptio. Quia enim Christus passus, & mortuus Deus, & homo est, ratione diuinitatis quidem operatur salutem nostram per modum efficientis ac principalis, ratione vero humanitatis per modum instrumenti, & organi coniuncti: sed ita vt ratione voluntatis, quæ est in humana natura, agat per modũ meriti apud Deum, quo passionem, & mortem illi offerebat. Deus enim proprie mereri apud seipsum nihil valet. Ratione vero corporis cruciati, & sanguinis effusi agit per modum quidem satisfactionis, qua seruamur à reatu pœnę, & per modum redemptionis, qua liberamur à seruitute culpæ: totus verò Christus Patri oblatus operatur salutem per modum sacrificij, quo reconciliamur, & placamur Deo, cui per Iesum Christum in Spiritu sancto immortales sint gratiæ, & honorificæ laudes decantentur ab intellectu prædita creatura in perpetuis seculis, Amen.

TRACTATVS III.

In quo refelluntur, ac diluuntur omnia argumenta, quæ tum à paganis, tum à Iudæis fiunt, vt probent passionem, ac mortem Christi, aut impossibilem, aut absurdam, & à ratione alienam, ac proinde minimè necessariam fuisse.

Iudæi, & Ethnici scandalũ de Christi passione, ac morte cur sumpserint.

PRÆCEDENTI tractatu euictum reliquimus non solum mortem Domini congruentissimam, & ad multos fructus edendos vtilissimam, sed etiam quodammodo necessariam ad expiandum peccatum, ac perfringenda Satanæ vincula, quibus peccatores vinctos, captiuosq; detinebat. Sed quoniam hæc tanta veritas splendore suo oculos multorum perstrinxit, neque eam humanæ mentes capere valuerunt, multa propterea, tum Iudæi, tum Pagani in ea intorquere non destiterunt argumenta, sed ita, vt per eorum obiectiones Euangelica veritas magis inclaruerit, & fides tanti Sacramenti solidior, & constantior apud Orthodoxos reddita fuerit.

Incredulitas illorum & impietas quid nobis profuerit.

1. Cor. 2.

Huius suscepti laboris ratio, aduersariorum calumnijs respondendi.

Postquam igitur nostrum est cum Paulo profiteri: *Non iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum*, de tantaque sapientia gloriari: nostrum quoque esse debet eas omnes refellere atq; diluere obiectiones, quæ quo quomodo à quibuscunque fiant, & Euangelicam lædere veritatem videantur. In primis igitur ita quidam argutantur: Deus immortalitatis priuilegio gaudet, iuxta illud Apostoli: *Regi seculorum, immortali, inuisibili*; Rursus: *Qui solus habet immortalitatem*: quomodo igitur mori potuit Filius Dei? Adhęc si Deus contrarium non habet; quomodo pati potuit, qui impassibilis est, cuius tabernaculo flagellum non appropinquat? Cumque de illo scriptum sit: *Ego Dominus, & non mutor*: quomodo ille qui immortalis erat, & mortalis factus est, aliqua ratione non est mutatus? Prompta est, ac facilis huius argumenti dilutio. Nam etsi Deus in seipso mortis, passionis, & motus cuiuslibet sit expers, ac proinde mori, aut pati, aut mutari nequeat, in humanitate tamen assumpta illarum mutationum capaci plane mutatus est. Nam quemadmodum sine sui vlla mutatione, mutata tantum creatura creat; ita sine sui vlla mutatione, incarnatus est, & passus, & separata anima à corpore, & neutrum à Deo separatum. Vt enim patiente corpore meo, aut febricitante, Deus qui ibi præsens est, nec patitur, nec febricitat, & radius Solis in ligno securi percusso non percutitur, neq; scinditur: ita Christo patiente in corpore suo, diuina verbi natura nihil perpetiebatur, quanquam verbum ipsum impassibile ob vnionem cum corpore pati affirmemus. Debent autem seriò infideles admoneri, vt non scandalizentur, neque existiment diuinam Christi naturam per mortem eius in aliquo læsam fuisse: nam hæc, fides Catholica prorsus denegat, sicut profitetur Christum cruci affixum. Quare Esaias inquit: *Sicut enim in Monte diuisionum stabit Dominus sicut in valle, quæ est Gabaon, irascetur, vt faciat opus suum, alienum est opus eius, vt operetur opus suum, peregrinũ est opus eius ab eo.* Stetit olim Dominus in

1. Argument. *1. Tim. 1.* *Infra 6.*

Psal. 90. *Malach. 3.*

Cum diuina natura pati nequeat, quomodo diuinum verbum potuerit pati.

Simile.

Esa. 28.

Mons diuisionum apud Esaiam quid mystice.

Monte

Monte diuisionum, ex quo facilè Dauid percussit hostes suos Philisthæos, vt habes in libris Regum: stetit etiam in Gabaon sub Principe Iosue, quando dixit: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon*, vt habes in libro Iosue, vt populus Dei hostes suos superaret: ita Christus in cruce stetit contra hostes suos, vt eos traduceret, ac debilitaret. Opus suum, vocat seruare, & redimere: sed peregrinum, & alienum opus eius est pati, sanguinem fundere, ac mori, quæ verbo, nisi ratione communicationis idiomatum, non conueniunt; ideoque in cruce peregrinum, & alienum opus passionis & mortis in se sustinuit, vt opus suum seruandi, ac liberandi præstaret. Hoc argumentum diluens Arnobius libro aduersus Gentes, in hunc modum respondit: *Sed mori est hominis interemptus non ipse, neq; enim cadere diuinas in res potest mortis occasus, nec interitionis dissolutione dilabi id, quod est vnum, & simplex, nec vllarum partium congregatione compactum. Quis est ergo visus in patibulo pendere, quis mortuus est? homo, quem induerat, & secum ipse portabat. Incredibile dictum est, & cæcis obscuritatibus inuolutum. Si velis non cæcum est & similitudinis proximæ constitutum. Si quo tempore Sibylla præsaga oracula illa depromens, fundebat vi (vt dicitis) Apollinis plena, ab impijs esset cæsa atque interfecta latronibus, nunquid Apollo diceretur in ea esse occisus? Si vates Helenus, si Martius, alijq; similiter vates bariolantes essent vita, & luce priuati, nunquid aliquis diceret lege eos humanitatis extinctos, qui illorum per ora loquentes, vias rerum postulantibus explicabant. Mors illa, quam dicitis, assumpti hominis fuit, non ipsius gestaminis, non gestantis: quam nec ipsam perpeti succubuisset, tanta si non agenda res esset, & inexplicabilis ratio fatis clausis patefacienda mysterijs.* Hactenus Arnobius. Idem confirmat Damascenus libr. de orthodoxa fide, his verbis: *Et id sciendum, quod dicimus Deum carne passum, diuinitatem autem carne passam, aut Deum per carnem passũ nequaquam. Nam quemadmodum Sole arborem superillucente, si securis incidat arborem, inincisus, & impassibilis perseuerat Sol: multo magis impassibilis verbi diuinitas, secundum hypostasin carnis copulata, carne patiente, impassibilis perseuerabit: & quemadmodum si quis ignito ferro superinfundat aquam, quod quidem natum est pati ab aqua (ignis, dico) extinguitur, incolume verò manet ferrum; non natum enim est ab aqua corrumpi: multo magis carne passa, sola impassibilis diuinitas passionem non admittit, inseparabilis ab ipsa permanens. Non tamen necesse est, omnimodè, & sine quocunque defectu, exempla imaginem referre: quandoquidem necesse est in exemplis, & simile contemplari, & dissimile. Alioqui non esset exemplum: nam quod in omnibus simile, idem profectò fuerit non exemplum, & maxime in diuinis. Impossibile enim est, in omnibus simile inuenire exemplum, siue in sermone qui de Deo, siue in dispensatione carnis, scilicet assumpta.* Ante Damascenum Eusebius lib. de Demonstratione Euangelica, sic inquit: *Hæc namque omnia ad vsum, atque vtilitatem omnium nostram, humanum genus omnis prosequens amore. Dei verbum, paternis consilijs administrabat: ipse interim rursus, & materia expers, & incorporeus manens, cuiusmodi etiam pridem apud Patrem erat, neque mutans essentiam, neq; perdens quod sua ipsius natura proprium erat, neque vero, aut corporis vinculis impeditus, aut à sua diuinitate deiectus: ac ne domesticam quidem verbi potestatem amittens, sed neque ijs, qui illic quidem, vbi ipsi humanum vas aderat, degeret tantum, in alijs vero vniuersi partibus esse prohiberetur. Etenim tunc quoque, cum inter homines versabatur, nihilominus omnia complebat, interim & in Patre, & cum Patre idem erat, & omnium rerum pariter in eodem tempore, tam cœlestium, quam terrestrium curam gerebat: nusquam ab illa præsentia, qua cunctis rebus adest, nostro more exclusus: neque diuina, ne ageret more suo, impeditus, sed illa quidem à se ipso communicans homini, hæc verò à mortali ipse non accipiens. Item mortali quidem vim diuinam suppeditans, à mortali vero ipse non contra in partem, aut communitatem adductus. Neque igitur in partu à corpore ipse incorporeus inquinabatur: neque item qui patibilis natura expers erat, aliquid à mortali secundum essentiam patiebatur. Nam neque, verbi gratia, dum lyra pulsatur, aut neruis conuelluntur, pati verisimile est eum, qui ita præludit, neq; dum cuiuspiam viri sapientis corpus torquetur, illius sapientiam, aut quam in corpore gerit animam, cædi, aut puniri merito dicere possumus. Eadem ratione nequaquam, multoq; etiam minus, quod verbi, aut natura, aut vis, detrimenti quippiam ex corporis affectionibus trahat, affirmare par est.* Hæc illi Patres peracutè sanè.

Secundo argumentantur: Quomodo mors, quæ pura priuatio est, & nudum malum, potest esse causa boni, & maxime tanti boni quantum est redemptio, & salus totius mundi? Respondemus, quod etsi mors, quatenus optimo bono hominis, id est, esse seu vita priuat, maxima sit pœnarum; potest tamen aliquam rationem boni inducere, siue dum vita vitiosa, & peruersa priuat, siue cum inducit ad vitam æternam: nam hac ratione pœnarum omnium est remedium. Deinde assero, quod etsi mors Christi ex se, & quatenus priuatio est, nihil nobis profuit; ob virtutes tamẽ, quibus

con-

2. Reg. 5. 1 Paral. 4. Iosue 10.

Peregrinum opus Dei, & adeo alienum apud Esaiam quodnam sit.

Arnobius lib. 1 contra gentes, circa fin.

Pulchre & eleganter Arnobius Dei impassibilitatem in humanitate patibili, aduersus Gentiles suorum etiam deorum perentium demonstrabat exemplis.

Damasce. lib. 3 de orthod. fid. cap. 26.

Solis, & arboris ad Deitatem, & Humanitatem Christi comparatio S. Ioan. Damasceni.

Altera eiusdem.

In exemplis quid spectandum sit eodem autore.

Euseb. libr. 4. de demonstr. Euang. cap. 13 tom. 1.

Duæ naturæ in Christo impermixtæ, ac penitus distinctæ.

Similitudines Eusebij Cæsariensis ad idem confirmandum.

II. Argum.

Mors quomodo induat rationem boni, cum tamen maximum hominis malum sit.

Qua ratione mors Christi nobis profuerit.

coniuncta fuit in Christo patiente, & acceptante, illamque non impediente, hoc est, amorem, obedientiam, atque patientiam, Deo quod ad se attinet, vniuersum mundum placauit, & profuit maxime, ob patientem Deum, & hominem Christum virtutem, ac pacto omnes homines continentem (quemadmodum Adam, qui in substantia seminali, atque pacto Dei omnes continebat homines, omnesque proinde læsit) plus igitur passio Christi nobis influit, quam si omnes nos ipsi moreremur: magisque pretiosa est in conspectu Dei mors filij eius, quam nostra pessima mors extiterit illi ingrata: quia patiens, & vniuersalis fuit, id est, Deus, & caput omnium hominum, sicut finis eius Deus, & mundus, ac mors vniuersitatis rationem aliquam habent.

III. Argum.

§. Tertio, quo modo mors, quæ iam actu transijt, nec est amplius in rerum natura, saluare, ac reconciliare Deo peccatores valeat? Nam dicitur de illa: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Et rursus: *Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato.*

2. Cor. 5.
1. Ioan. 1.

Quemadmodum Christi mors quæ iam præterijt, & amplius non est, salutem conferre valeat.

Respondemus, quod sicut transeunte prauo actu peccati remanet reatus pœnæ, secundum quem is, qui peccauit, supplicio fit obnoxius, quemadmodum Adam vetitum fructum edens, nudus Dei donis remansit, atque mortalis: ita actu bono, ac meritorio transeunte, remanet vis, ac dignitas, boni ipsius operis, secundum quam iuste, & laudabiliter operans dignus remanet præmio, vel in se, vel in alijs; atque ob hanc causam cum opera bona cito fiant, & perpetuo præmio remunerentur, bonorum operum gloriosus est fructus.

Gen. 3.

Idem quoque dicendum de fructibus passionis, de quibus illud à Paulo asseritur: *Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et rursus: *Id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ; supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

Rom. 8.
2. Cor. 4.

Ad hunc modum obedientia à Christo Deo Patri impensa vsque ad mortem, tam viua, efficax, & accepta est hodie apud Deum, atque propter eam recipit peccatores, & iustos quosque remunerat, quantum fuit eo ipso die, quo peracta est.

Philip. 2.

Christus cur dicitur Agnus occisus ab origine mundi.
Apoc. 5.

Nec tantum futuris valet, sed omnibus electis, qui à principio mundi extiterunt, efficax fuit; vt propterea dicatur Agnus occisus ab origine mundi: quod eius virtus retrotracta operaretur in illis gratiam, & salutem: Passio igitur Christi etsi non sit amplius in rerum natura, sicut non erat in mundi principio; virtus tamen eius in continua memoria est apud Patrem, vt propter illam præmio afficiat omnes, qui illi fide, & Sacramentis adhærent: siue illa essent præfigurantia, vt Circumcisio, & sacrificia veteris legis; siue commemorantia, vel fructum ipsius continentia, vt apud nos Eucharistia.

IV. Argum.

Quarto obijciunt: Non esse boni consiliarij ea consilia captare, vt salutem mundi non nisi per horrendum, & summum peccatum operari velit: constat autem, mortem Christi, sine ingenti flagitio Iudæorum non fuisse perpetratam; videtur igitur diuinæ sapientiæ modus iste incommodus, atque dissentiens.

Boni consiliarij proprium [illegible]

Respondemus, ad bonum consiliarium spectare, vt nihil in salutem aliorum quicquam facere designet, quod cum peccato sit coniunctum. Nam de his dicit Apostolus: *Aiunt quidam nos dicere, Faciamus mala, vt veniant bona, quorum damnatio iusta est.*

Rom. 3.

Sed tamen Christus peccatum aliorum non fecit, nec præcepit illis vt se interficerent, sed vetuit potius, & opera præstitit, propter quæ alias erat ab ipsis cum omni veneratione tanquam verus Dei Filius, & indubitatus Messias recipiendus.

Proprium Sapientiæ diuinæ.

Sapientiæ tamen diuinæ, atque infinitæ fuit aliorum peccantium malo bene vti, ac proinde ex tanto odio, tantam amoris flammam elicere; ex tanta stultitia, tantum sapientiæ lumen, ex tanta ignominia, tantam gloriam; ex tanta paupertate tales, ac tantas diuitias; ex tanta ingrati animi significatione, tantam gratiam; ex tot, tantisque plagis, tantum medicamentum; ex tanta imbecillitate, tantam fortitudinem; denique ex tanta humilitate, tantam sublimitatem.

Matth. 27.

Quanquam vero crimen Iudæorum ex se dignum fuisset mundi ruina, ob cuius horrorem Sol Eclipsim passus est, terraque motu insolito contremuit: Christus tamen ex alia parte mortem acceptans, & Deo in salutem pro omnibus offerens, plus valuit charitate sua seruare, quam possent homines peccatis se contaminare, ac perdere. Cum enim virtutes vitijs contrariæ sint: plus potuerunt Christi virtutes Deum mundo placare, quam potuerint vitia, & peccata totius mundi, vel se sordidare, vel Deum irritare.

V. Argum.

Quinto obijciunt: Quare summa Dei sapientia pro medio reconciliationis voluit mortem crucis eligere, quæ horrorem ingerit vel solo auditu, & Iudæis fuit scandalum, Gentibus autem stultitia, cum Deo

1. Cor. 1.

innu-

Quia aliter Deus,cũ posset quam per horrendam Christi passionem, & mortem,hominẽ seruauerit.
Ibidem.

innumeri alij modi seruandi minimè defuissent? Respondemus, Christi crucem vocatis, Iudæis, atque Græcis, nihil aliud esse; quàm Dei virtutem, & Dei sapientiam, alijs verò Iudæis, vel Gentibus nolentibus credere, factam esse scandalum, & stultitiam. Nam si Iudæi scrutari voluissent Scripturas, & lumini prædicationis Apostolicæ acquiescere, cognouissent vtique, illam vtpote in Scripturis prædictam, præfiguratamque, omni acceptione dignam extitisse. Gentiles prætereà, siue Græci, siue Romani, si plusquam oportet, sapere non voluissent, Christum in Deum verum recipere minimè dubitassent, si meminissent multos alios violenta morte interemptos se in Deos recepisse. Audi Arnobium libro aduersus Gentes: *Pythagoras,* inquit, *Samius suspicione dominationis iniusta viuus concrematus in fano est: nunquid ea qua docuit, vim propriam prodiderunt, quia non spiritum sponte, sed credulitate appetitus effudit? Similiter Socrates ciuitatis sua iudicio damnatus, capitali affectus est pœna; nunquid irrita facta sunt quæ sunt ab eo de moribus, virtutibus, & officiis disputata, quia iniuria expulsus è vita est? Innumerabiles alij gloria, & virtute, & existimatione pollentes, acerbißimarum mortium experti sunt formas, vt Aquilius, Trebonius, Regulus: nunquid idcircò post vitam iudicati sunt turpes, quia non publica lege fatorum, sed mortis asperrimo genere lacerati, excruciatiq; perierunt? Nemo vnquam innocens malè interemptus infamis est: nec turpitudinis alicuius commaculatur nota, qui non suo merito pœnas graues, sed cruciatoris perpetitur sæuitatem. Et tamen ò isti, qui hominem nos colere morte functum ignominiosa ridetis, nonne Liberum & vos patrem membratim ab Titanis dißipatum fanorum consecrationi aptatis? Nonne AEsculapium medicaminum repertorem post pœnas, & supplicia fulminis, custodem nuncupauistis, & præsidem sanitatis, valetudinis, & salutis? Nonne ipsum Herculem magnum sacrificiis, hostiis, & thure viuitatis incenso? Quem ipsi vos fertis viuum arsisse post pœnas, & concrematum in funebribus busticetis? Nonne illum Atym Phrygem abscissum, & spoliatum viro magna Matris in adytis Deum propitium, Deum sanctum, Gallorum conclamationis testamini? Nonne ipsum Romulum patrem, Senatorum manibus dilaceratum centum, & Quirinum esse Martium dicitis, & Sacerdotibus, & puluinaribus honoratis, & in ædibus adoratis amplißimis, & post hæc omnia cælum ascendisse iuratis? Aut igitur ridendi & vos estis, qui homines grauißimis cruciatibus interemptos Deos putatis, & colitis; aut, si certa est ratio, cur id vobis faciendum putetis, & nobis permittite scire, quibus istud causis, rationibusq; faciamus.* Hactenus ille & acutè & eleganter. Adhæc Gentiles scire possent, hanc ipsam mortem ex se non elegisset, sed à Iudæis electam sustinuisse: & quò plura, ac duriora pro nobis est passus, eò magis amoris sui magnitudinem nobis indicasse, maioraque nostra flagitia declarasse.

Arnob. lib. 1. aduersus Gẽtes paulò post medium.
Pythagoras Samius cur occisus.
Nullus innocens male interemptus infamis est.
Infames deorum interitus: eorum tamen cultoribus sacri atque venerabiles.

VI. argum.

Sextò: Quomodo non videtur Deus in perditione, & morte innocentis delectari, si à Christo innocente mortem, & illam quidem crucis exegit; cùm scriptum sit in libro Tobiæ: *Non enim delectaris in perditionibus nostris,* & Sapiens dicat: *Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum?* Respondemus negando antecedens: nec enim Deus delectatur in Christi passione, quatenus eum afflixit, aut vitam eius arripuit; sed quatenus voluntariè tolerata pro iustitia, & humani generis salute fuit; quemadmodum Deus non in pœnis, sed in patientia, & fide Martyrum delectatur: sic etiam non delectatur in pœnis damnatorum, sed in decôre iustitiæ mala merita ipsorum punientis. Et ita intelligenda est illa sententia Prophetæ: *Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Hinc Ambrosius rectè dixit: *Christus qui immeritus occiditur, placet Deo: non quia occiditur; sed quia vsque ad mortem iustitiam conseruauit.* Hęc ille. Pater ergo Deus non pœnam mortis, sed piam Filij voluntatem, qua tam vtiliter mortem pro genere humano sustinuit, comprobauit. Ac vt Deus à nobis exigit suorum obseruantiam mandatorum, ac dilectionem, non propter suam vllam vtilitatem, aut indigentiam, sed propter nostrum omnium emolumentum: ita à Christo exegit satisfactionem pro peccato Adę, & posteritatis suæ, non propter suam, sed Adæ ipsius, & posterorum indigentiam, & pro ea tradidit Christum in mortem, non quia maluit mortem Christi, quàm vitam, sed quia maluit salutem totius mundi per temporalem mortem Filij mox suscitandi, quàm vitam Christi absque morte temporali, siue salute mundi totius: gloriosiusque ipsi Christo fuit mori ad tempus, & acquirere nomen quod est super omne nomen per resurrectionis gloriam in corpus immortale, quàm sic semper viuere in carne mortali.

Tob. 3.
Sap. 1.
Deo quatenus placuerit passio Christi, ac mors.
Sensus illius sententiæ: Lætabitur iustus cum viderit vindictam, & quæ sequuntur.
Psal. 57.
Ambr. in c 5. epist. ad Heb. tom. 5.
Cur Deus à nobis exigat suorum obseruantiam mandatorum.
Philip. 2.

VII. argum.

Septimò: An non fuisset melius, nobisque proinde salutarius, Christum vna nobiscum permanere, atque ita versari inter nos verbo, & exemplo docendo, signisque nos excitando, quò facilius salutem assequeremur, quam per mortem crucis, qua omnes offendimur, & scandalum patimur,

à nobis diſcedere; ſalubrius nobis eſſe proſpectum per Chriſti mortem quàm ſi nobiſcum vitam exegiſſet perpetuam: quia etſi per Chriſti mortem, facultate perficiendi virtutum opera, ampliusque patiendi ſit deſtitutus; quod videtur eſſe maius bonum quam ſit bonum nos ſaluari, cùm Chriſti opera magis eſſent in Dei gloriam, quã felicitas, & beatitudo electorum omniũ: Chriſtus tamen in Cruce, exemplar omnium virtutum in ſupremo atque heroico gradu exhibuit, quod ceſſit in maiorem Dei gloriam, & in maius noſtrum, & meriti, & exempli beneficium, quàm ſi ſemper vnà nobiſcum vixiſſet, & vitę exemplo, atque verbo docuiſſet. Chriſti ſiquidem charitas in cruce detecta ſuprema fuit, & maior illa excogitari non poteſt. Cùm enim maiorem hac dilectionem nemo habeat, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: ipſe etiam pro inimicis, atque impijs extinct⁹ eſt: hanc autem charitatis efficaciam, nunquam vitæ merita æquare potuiſſent. Præterea plus poteſt in nobis illa charitas per mortem crucis reuelata ad præſeruandum nos à peccatis, & ad excitandum vt præſtemus opera iuſtitiæ, quibus gloria Dei illuſtretur; quam omnes virtutes Chriſti multis annorum millibus viuentis nobiſcũ. Quocirca Dominus dicebat: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet*; id eſt, Pauci conuertentur. Rurſus inquit, *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.*

Chriſtus in cruce maiora nobis contulit bona, quã ſi per totam vitam ſuam nobiſcum vna fuiſſet, atque vixiſſet.

Ioan. 15.

Rom. 5.

Quid eſt granum frumenti, niſi moriatur, ipſum ſolum manere: Ioan. 12.

Ibidem.

VIII. argum.

Octauò obijciunt Pagani, vt teſtatur Anſelmus libr. Cur Deus homo: *Si per redemptionem liberati eſtis, in qua quaeſo cuſtodia, vel carcere, & in cuius poteſtate detinebamini, vt non potuerit vos vno verbo redimere, qui ſolo verbo mundum, vt dicitis, creauit? Quòd ſi non potuit aliter liberare, quomodo ſapiens eſt, qui tam indecora, ac abſurda eſt perpeſſus? Quòd ſi in voluntate Dei eſt ira volens punire; ergo in eàdem volens parcere, & nolens parcere erit liberatio, ſeu redemptio ſine morte.* Reſpondemus, captiuitatem hanc, & captiuatem ipſum, & carcerem quo detinebamur, & vincula, ſeu compedes ſpiritualia eſſe, & ſpiritualiter accipienda, id eſt, per fidem, ſine qua cùm capere non valeant, admirantur Gentiles: at ſi Scripturas legiſſent, & peccata quanta ſpiritus captiuitatem inducãt, & quam ſint indiſſolubilia vincula, & quanta ſit captiuantis dæmonis poteſtas, aliter loquerentur iniqui. Ait enim Apoſtolus; *Aſcendens* (nempe Chriſtus) *in altum, captiuam duxit captiuitatem*; & iterum, *Funes peccatorum circumplexi ſunt me*, & Salomon. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum conſtringitur.* Item Apoſtolus: *Vt reſipiſcant à diaboli laqueis à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.* Tantaq; eſt huius captiuitatis vis, vt vix citra diuinum lumen à quoquam agnoſcatur, nec niſi diuina virtute hæc vincula dirupi queant. Eſt enim captiuus qui non eſt ſui iuris, ſed in alterius poteſtatẽ addictus, & viuendi libertate priuatus, vt rectè Chriſtus dixerit: *Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.*

Anſelm lib. 1. Cur Deus homo. c. 6.

Quæ ſit illa captiuitas, à qua per mortẽ ſuam nos Chriſtus eripuit, atq; redemit.

Epheſ. 4.

Pſal. 67.

Pſal. 118.

Prou. 5.

2. Tim. 2.

Spiritualis captiuitatis vis, atq; potentia.

Captiuus quisnam ſit.

Ioan. 8.

XI. argum.

Nonò: Nõ videtur prudentis mercatoris, pro vili merce maius precium pendere, quàm valeat: conſtat autem, Chriſtum ſanguinem ſuum fundendo plus dediſſe, quã valeat totus mundus. Reſpondemus, emere rem carius quàm valeat, ſapientis non eſſe mercatoris, ſi videlicet pretij indigentiam habeat, intendatq; potius ſeipſum ditare, quàm alienam inopiã ſubleuare. Non eſt autem Deus talis mercator, qui diues eſt in miſericordia, & bonorum noſtrorum non eget: qui nos ab alio, quam à ſeipſo, nõ redemit, ſed à ſiniſtra iuſtitiæ nos eruens, per condignum pretium in dexteram miſericordiæ tranſtulit; & ita pretium datum minimè alienatur. Adhæc etſi minori pretio potuiſſet te emere; voluit tamen tanto nos pretio dignos facere, ne à captiuitate ſemel dæmonis educti, iterum Tentatoris fraudib⁹, delicijſq; mũdi ſubmergeremur, inuolueremurque. Pone, verbi gratia, Regis filium ſub immaniſſimo Turca captiuum detineri, & pro eo aſſerendo in libertatem numerari mille aureos; deinde duo alia millia numerari illi iam redempto, vt in patriam redeat, & habeat vnde honeſtè itineris ſumptus faciat: ad hunc modum Chriſtus non ſolum redimit, ſed dat gratiam, virtutes, atq; alia chariſmata, quibus fultus in patriam redire valeat. Ita cum Heliſæus propheta ad inopiam viduæ ſubleuandam, de oleo miſericordiæ proſpexiſſet, & pluſquam eſſet debitum viduæ pretium olei excederet, dixit Propheta: *Vade*, inquit, *vende oleum, & redde creditori tuo; tu autem, & filij tui viuite de reliquo.*

Cur tãti Chriſtus nos viles adeò, atq; uilis emerit, atque redemerit

Epheſ. 2.

II. ratio.

Qualis illa Chriſti ſit redemptio generis humani.

Alterum exemplum.

4. Reg. 4.

X. argum.

Decimò obijcitur: Deus Pater plus dilexiſſe videtur genus humanum, quã Filium ſuum; quemadmodũ plus diligimus mercem, quàm pretium, quod pro ea numeramus; & quia nos per mortem Chriſti redẽpti ſumus, Chriſtus autem nõ habuit alium Chriſtum, qui pro eo moreretur: dicẽdum eſt in primis, non eſſe duos in Deo amores, vnum videlicet imperfectum, quo nos diligit, & alterum perfectũ, quo diligit Chriſtum: quia in Deo nulla eſt imperfectio, & nõ poſſunt eſſe duo amores infinitè perfecti. Ideò dicendũ, quòd Deus eodẽ infinito amore perinde nos dilexit, atq; Chriſtum:

In Deo imperfectum nihil. Deus eodem infinito amore, quo Chriſtum, & nos dilexit.

quod

quod ad effectum tamen attinet, videretur maiorem nobis indicasse amorem, quam Christo: tum quia dando vnigenitum ad mortem pro mundo, maximum honoris gradum ostendit: quod tamen Christus nõ habet: quia non habet alium Christum pro se mortuum, nec potest gloriari sicut nos de Christo mortuo pro nobis.

Qua ratione nos Deus plus quàm Christũ, dilexisse videatur.

Simile.

Quòd si dicas, animam Christi fuisse innocentissimã, neque redemptione egentem; id facile cõcedam. Sed vt pater plus blanditur filio infirmo, quam sano, quia plus eget; ita Deus plus amoris nobis impendit infirmis, & peccatoribus in medelam nostrorum delictorum sanguinem Christi dando, quàm ipsi Christo innocenti peccatum non habenti dederit.

Deus è cõtrario cur magis Christum dilexerit, quàm nos.

Respondemus tamen, maiorem charitatem ostendisse Christo, dando illi diuinitatem, & eligendo eum in nostrum mediatorem, impertiendo illi tãtam gratiam, & donorum, & virtutum charismata, vt sponte pro nobis in cruce moreretur, quam nobis fecerit: Et simpliciter beatius est magis dare quã accipere.

Act. 20.

Item, nos simpliciter propter eum sumus, non ipse propter nos, etsi ꝓpter nos sit factus mortalis, & passibilis. Ita enim dicit Paulus: *Decebat enim eum, propter quem omnia*, & reliqua.

Heb. 2.

II. obiectio in contrarium diluitur.

Deinde si quis obijciat: Quisquis filiũ morti pro seruo redimendo exponeret, ostenderet se maiori affectu prosequi seruum, quàm filium: Sed profectò non hinc sequitur, quòd plus dilexerit nos: quia dando Christum in mortem, nõ priuauit se ipsum Christo; imò illum dedit in mortem, vt illum excitatum à morte, & gloriosum cum seruo iam liberato reciperet.

III. obiectio.

Tertiò si obijcias: Etsi dedit plura, & maiora dona animę Christi, quam nobis; quia tamen illa recepit Christus non propter se, sed propter nos, & in beneficium nostrum; ideò videtur plus nos dilexisse, atq; illa dona plus videntur fuisse nostra, quam sua. Respondemus, finem vltimum, cuius gratia illa data sunt dona, non esse nos, sed Deum, vt vtatur illis donis in gloriam Dei, & suam. Ideò verum nõ est quod infertur, plus nos dilexisse, quàm Christum. Adhæc suo amore Christus, quia illum Dei sequitur, plus dilexit seipsum, quam nos: nam etsi pro nobis posuerit animam suam, plus tamen posuit propter Deum in nobis redemptis glorificandum, quàm propter nos simpliciter.

XI. argum.

Bern. ser. in 4. feria hebdomada pœnosa, ante medinum.

Vndecimò obijcitur: peccatum crucifigentium Christũ maius esse peccato Adæ, quod Bernardus vocat omnium peccatorum mundi grauissimum. Si ergo pro Adæ peccato opus fuit morte Christi: ergo pro flagitio crucifigentium opus fuerit alia maiori, efficacioriq; morte, & passione quàm illa Christi. Respondemus, extra rem esse quod populus Iudęorum occidendo Christum plus deliquerit, quàm Adam vetitum pomum gustando. Nam licèt, habita ratione ad peccati speciem, grauius delictum sit cædes Christi ex intentione admissa, quam Adæ præuaricantis, nec odio habentis, aut blasphemantis Deum, neque se, neque alios occidere cogitantis: pensata tamen conditione peccantis, grauius deliquit Adam.

Qua ratione maius sit peccatũ Adæ, peccato crucifigẽtiũ Christi.

Ait enim Beatus Augustinus: *Magna fuit Adæ peccantis iniquitas, cui tanta inerat in non peccando facilitas: Sicut Abrahæ magna obedientia prædicatur, quia vt occideret vnicum filium quem diligebat, res difficillima est imperata. Magnum malum est non obedire in re facili, & sub tanta potestatis imperio, & sub tam terrenti supplicio.* Hæc ille in sensu.

B. Aug. li. 14. de Ciu. Dei, cap. 15. tom. 5.

Gen. 22.

Quare sub hac ratione grauius deliquit Adam. Nec obstat sententia Bernardi, dicentis: *Graue est peccatum originale, quod non solùm personam inficit, sed naturam. Grauius tamen personale est cuique, quod propria voluntate committitur. Grauissimum autem est singulare, quod commissum est in diuinam maiestatem, cum viri impij sacrilegas manus iniecerunt in Dominum ipsum Dei filium crudelissimi homicidæ, imò si fas est, deicidæ. Quid duo præcedentia ad tertium? Ad hoc expauit tota machina mundialis.* Hactenus Bernardus.

Bern. serm. in Feria 4. hebdomada pœnosa, ante medinum.

Explicatur Bernardi sententia asserentis cędẽ Christi longe grauius fuisse peccatũ illo Adæ.

Sed ille certè non comparat originale peccatum quod peccauit Adam, ad proprium cuiusque personale: nec ibi, nec alibi docet, Adam cæteris hominibus nunc peccantibus minus deliquisse, sed comparauit originale nostrum peccatum, quod sola origine, & non propria voluntate contraximus, ad cuiusque personale, quod asserit esse grauius, quàm originale. Nam etsi illud originis maximum sit, ratione extensionis; non tamen est grauissimum pro cuiusq; persona.

Altera solutio.

Deinde ibi Bernardus pensat criminum grauitatem non secundùm conditiones personarum, sed tantùm delictorum obiecta: & sub personali non complectitur primum Adæ peccatum, quo perdita est originalis iustitia, seu innocentia, & infecta est humana natura, in posteris propaganda: nam personale duntaxat transit in personam eius, qui delinquit. Quanquam autem cõcedamus, crimen Iudæorum crucifigentium Christum; grauius, quàm Adæ peccantis; nõ tamen sequitur, peccatum illud Christi morte nõ posse expiari. Nam adeò placuit Deo Patri obedientiæ, & amoris Christi patientis meritũ, vt idoneum extiterit ad diluendum flagitium populi se in necem dantis: longè enim maius & excellẽtius est Christi

Dei & hominis patientis meritum, quam peccatum populi occidentis: vt docet Paulus in epistola ad Romanos. Atque in huius signum gloriosæ victoriæ Christus inquit: *Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt*: Et exauditus est pro sua reuerentia; nam reuersi sunt percutientes pectora sua.

Rom. 5. & seq. Luc. 23. Heb. 5. Luc. 23.

Congruus satisfaciendi modus quis nam sit.

Quanquam verò non sit congruus satisfaciendi modus, quo peccatum additur peccato: tamen peccatum aliorum inuentum ad bonum finem referre, & facere ne impediat satisfactionem, magni est satisfactoris. Et quanquam occisio Christi fuerit infinitæ malitiæ, quia eripuit vitam, quæ coniuncta erat Diuinitati, quæ infiniti est valoris, & pretij: Christi tamen meritum superare potuit illam malitiam, quia coniuncta fuit cum aliqua ignorantia, *Non enim sciunt*, Dominus ait, *quid faciunt*, & Petrus, *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri*, & Apostolus, *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ignorabant siquidem Iudæi, etsi suo vitio, illum esse Deum. Hinc Bernardus: *Ad hoc*, inquit, *ille singulari peccato ignorantiam copulauit, abscondens illis suæ diuinitatis Sacramentum, vt sub aliqua iustitiæ vmbra ignorantibus posset ignosci*. Sic ille. Si ergo poterat Dominus ex pura malitia peccantibus ignoscere multo magis cum illa.

Luc. 23. Actor. 3. 1. Cor. 2. Bern. ib.

XII. argum.

Duodecimò: Eius est peccatum luere, & pœnas subire, qui peccauit; sed Christus fuit iustus, & innocens, qui peccatum non fecit, & in quo dolus non est inuentus; ergo deformis videtur pœna in Christo innocente, fœdumq; videtur, peccatorē impunitum abire; vel magis debuit Verbum personam Adæ assumere, & in illa satisfacere, vt eiusdem esset peccare, & peccati debitum luere. Respondemus, aliud esse quēpiam inuitum pati, & puniri pro peccato aliud voluntariè satisfacere pro peccato. In puniēdo siquidem peccato, oportet illum qui deliquit, puniri, in satisfaciendo tamen potest vnus pro altero voluntariè pœnam sustinere, In priori pensatur eius, qui deliquit, iniquitas, in posteriori eius, qui pœnā sustinet, beneuolentia, & charitas. Ideò eius est inuitum puniri, cuius est peccare: ille tamen, qui non deliquit, potest sua sponte satisfacere, & subire pœnam pro peccante, sicut debitoris est creditori soluere, etsi possit alius pro debitore, qui non est soluendo, se aut fideiussorem præstare, aut creditori pendere debitum. Omnis enim pœna ex præcedenti culpa oritur, non tamen semper ex culpa propria patientis. Cū igitur dicitur turpe esse, si miseria sit, vel pœna, vbi eam non conuenit esse: dicimus, deforme esse miseriam adesse non præcedente culpa, propter quam infligatur: turpis quoque esset ordo vniuersi. In Christo autem pœna assumpta voluntariè pro nostris peccatis conueniebat illi, cuius bonitati, & misericordiæ congruum erat laborem, & dolorem sustinere pro peccatis parentum, vel filiorum: decorum enim, ac rationi consonum videtur, vt quemadmodū per Adam, & Euam parentes in omnes posteros peccatum transfusum est, vt aliquis ex eorum progenie natus pro peccatis omnium, qui non sunt soluendo, satisfaceret. Hinc si homo denuo à Deo cōderetur, qui non esset ex eius stirpe, non pertineret ad eum pro debito Adæ satisfacere.

Esa. 53. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 3.

Inter eū, qui inuitus patitur, & pro peccato punitur, & eum qui voluntariè satisfacit pro peccato, quid intersit.

Puniatur propriè quis inuitus.

Vbi nam turpe sit miseriā adesse.

Christo, nostrorum pœna peccatorum quatenus conueniret.

Gen. 3. Rom. 5.

Quod verò dicitur, magis congruum fuisse diuinæ Sapientiæ, quòd verbum assumpsisset Adæ personam, qui peccati causa fuit in vniuersos posteros transfusi, & quod in illo satisfecisset: quia magis decet puniri eum qui habet naturam peccatricem, quàm illum, qui habet naturam innocentem: Respondemus, verum esse de pœna vltionis diuinæ, quam inuitus quis patitur, non autem de pœna placationis, vel reconciliationis, per quam quis satisfacit. In hac enim pœnę exolutione talis debuit esse satisfactor, qui non esset aliundè debitor: siquidem in satisfactione innocentia, & sanctitas requiritur. Hinc Apostolus pulchrè dixit: *Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus*, & reliqua. Opus etiam fuisset vel Christum incarnatum esse à principio viuente Adamo, vel Adamum vsque ad plenitudinem temporis vitam pduxisse.

Ad illud obiectū. Diuinum Verbum congruentius Adæ personā, quam naturam assumendo pro eius peccato, omniumq; nostrum satisfecisset.

In satisfactione quid requiratur.

Heb. 7.

Homo igitur iustus, & innocens Iesus mori potuit pro bono publico, & pro Dei tanto honore; maximè cùm cederet eiusmodi mors in bonum corporis sui ad gloriā immortalem suscitandi, & nominis sui exaltandi, & dominij in cœlo, & in terra, & potestatis vniuersum orbem iudicandi. Porrò bonum publicum nostrum est, quia per illud trahimur ad fugam vitiorum, ad amplectendas virtutes, ad Deum, atque æterna, ad decertandum vsq; ad mortem pro iustitia, atque adeò pro Deo ipso, qui pro me extinctus est. Nam milites præcedentes Imperatorē, si timeant mortem, excusantur, vt olim Patres: secus est de nobis, qui Christum ducem sequimur, & ante oculos habemus. Ex quo autem Christus nostra peccata super corpus suum assumpsit, non habitus fuit simpliciter innocens, sed reputatus tanquā maximus peccator; quemadmodum fideiussor, qui pro alijs se obstrinxit.

Quid nobis profuerit omnibus passio & mors Christi.

Eccles. 4.

XIII. argum.

Decimo tertiò: Si Deus non nisi tanto

pretio

pretio per soluto peccata remittit: quomodò dicitur gratis remittere, aut quomodo illa accinit cœtus fidelium; Qui saluandos saluas gratis? Aut qua ratione à nobis iam iustificatis, & pœnas, & satisfactiones exigit? Aut quo pacto præcipit nobis, vt peccantibus.io nos sine vlla satisfactione dimittamus: cùm ipse satisfactionem exigat, & nobis exemplum in oppositum proponat? Dicendum, quòd etsi exigat pretium iustum redemptionis, dicitur tamen gratis saluare, id est, absque nostris meritis, & tamen empti sumus sanguine Christi: itaque gratiam, & iustitiam in hoc opere redemptionis coniungit, vt Apostolus ad Romanos docet; *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius; ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum,* &c. Quòd verò exigat vel contritionem, vel confessionem, vel satisfactionem à nobis; non mirum est. Veteris enim vitæ dolor, & motus fidei in Iesum Christum exiguntur: non tanquam opera, quibus pro peccatis satisfaciamus, sed vt dispositiones necessariæ, quibus applicetur nobis Christi passio, & meritum: satisfactio verò, & confessio relapso post baptismum pœnitenti imponitur, non ex eo quòd pretium Christi sit minus sufficiens, sed ex eo quòd vis pretij illius nec semper, nec æqualiter applicatur in omnes. Nam cùm hæc Christi passio per fidem, & fidei Sacramentum communicetur, & non sit in omnibus æqualis fidei per dilectionem operantis mensura; nec æqualiter in omnibus Sacramentis operetur, quia in baptismo in totum applicatur pro expianda culpa, & tota pœnæ etiam temporalis: at in Sacramento Pœnitentiæ temissa culpa, & pœna æterna, superest reatus pœnæ temporalis persoluendus, aut in hac vita satisfaciendo, aut flagella Domini paterno animo immissa patienter ferendo, aut denique in Purgatorio luendo, nisi aut sacrificio alteris, aut suffragijs viuorum, aut per indulgentias communicatas subleuemur. Quòd verò Deus tam duram exigat satisfactionem, qui tamen vult nos sine satisfactione remittere: nihil dictis obstat. Quia illud locum habet in satisfactione, qua detrahitur aliquid ab eo, qui iniuriam fecit, ceditque in vtilitatem eius, qui iniuriam passus est: at in proposito Deus ipse est, qui de suo dat id, quod fit pro nobis satisfactio; nihil commodi illi accrescit ex huius pretij solutione, quæ tota nobis proficit: nec detrahitur nobis aliquid, sed filius datus est nobis, vt eum Patri danti pro nobis reddamus. Ad id verò, quod Deus præcepit nobis, vt peccantibus in nos, absque vlla satisfactione dimittamus: respondet Anselmus, negans secundam partem. Deus autem præcipiens vt vindictam non faciamus, præcipit vt non præsumamus id, quod solius Dei est: quia ad nullum pertinet vindictam facere, nisi ad eum, qui Dominus est omnium, cuius solius legem peccans aut contemnit, aut negligit. Homo autem, cùm quicquam damni vel incommodi temporalis admittit in proximum, non peccat, nisi contra legem Dei id faciat: nam Deo volente licuit filijs Israel spoliare Ægyptios, imò etiam filium innocentem occidere, vt patet in Abraham parato immolare filium suum, quem diligebat, Isaac. Deus verò vltionum peccati est Dominus; potestas autem creata non est domina, sed ministra vltionis, ad quam spectat pœnas sumere, & peccata inferiorum corrigere, iubente Deo, & leges, & magistratus confirmare.

Si gratis nos Christus saluat, cur pretiū exigit redemptionis?

Rom. 3.

Contritionē confessionem, atq; satisfactionem à nobis cur exigat Christus, qui pro nobis satisfecit.

Quare tam duram à nobis Deus exigat satisfactionem, qui tamen cæteris vltam satisfactionem vult à nobis remitti.

Anselm lib. 1. Cur Deus homo.

Vindictam facere ad quem pertineat.

Exod. 12.

Gen. 22.

Psal. 93. Dominus peccati quis.

Decimoquartò obijcitur: Quomodo passio singularis hominis Christi potuit promereri salutem omnium hominum, & pro omnibus satisfacere apud Deum? Dicendum est, Christi passionē non esse nudi hominis, sed eius qui Deus sit, & homo; & ob id pro toto mundo efficax est. Deinde est passio hominis vniuersalis, vnde etsi naturam atomā assumpsit, nulla tamen subsistentia vel hypostasi humana circumscriptam: in quo homine Deus posuit nostram liberationem, & salutem, quemadmodum in primo parente Adamo nostram primam sortem posuit ad lucrum, vel ad damnum. Adhæc cum Christus caput sit Ecclesiæ, hinc eius merita toti corpori suo, & singulis eius membris valere Deus voluit. Quod duplici exemplo lubet illustrare, altero de fœmina grauida, quę cùm gemellos habeat in ventre, non tantùm pro se, sed etiam pro illis edit: aerem spirat, dormit, ambulat: ita Christus pro omnib. filijs suis atq; electis, quos in mente sua, quasi in vtero suo gestabat; & opera omnia fecit, & passionem, & mortem sustinuit. Alterum exemplum sit Pontificis, qui olim ad Sancta sanctorū ad sacrificandum, & orādum intrabat, sed vestitus Rationali, in quo erant nomina duodecim tribuum filiorum Israel, vt agnosceret se pro omnibus intrare, proq; omnibus precari, ac sacrificare: hic est Christus verè summus Sacerdos, qui nomina omniū hominum in memoria sua, quę nunquam delentur, scripta habebat, pro quib. omnibus

XIV. argum. Quomodo passio singularis hominis Christi potuerit promereri salutem omnium hominum, & pro omnibus satisfacere apud Deum.

Duplici exēplo hæc veritas declaratur.

Exod. 28.

Triplex operum genus in Christo agnoscunt Doctores.

omnia opera sua, atq; passiones cum morte Patre suo obtulit. Triplex consideratur operum genus à Doctoribus in Christo: quoddam eorum, quæ solius sunt Dei, vt; peccatum remittere, viuificare, iustificare, glorificare, & miracula edere. Alterum genus operum erat eorum, quæ non nisi solius hominis sunt, vt, obedire, orare, sacrificare, certare pro iustitia vsque ad mortem, gratias agere, pati, mori, sanguinem fundere, & quæ sunt huiusmodi: hæc enim, nisi solius hominis esse non possunt. Postremum genus est eorum, quæ non possunt esse nisi illius, qui simul sit Deus & homo, vt, satisfacere per iustum pretium, mereri ex condigno, & perfectè redimere genus humanum; omnes tamen operationes ob vnionem naturarum in vna persona, pretij, ac dignitatis infinitæ vim haberet, & sunt simul humanæ & diuinæ, vt gladius ignitus, qui simul secat & vrit; & ideò pro omnibus, quibus vellet, illa applicare poterat.

XV. argum.

Decimo quintò: Si Christus soluto pretio redemit nos à potestate dæmonis, quomodo dicitur vincere, prædari, spoliare, & Christus victor, fortis, bellator, gigas, atque triumphator? Repugnat enim ratio emptionis, & venditionis, cum victoria deprædante, quòd hæc violentiam & potentiam denotet, vt illa iustitiæ. Item si vicit, & satisfecit, quomodo dicitur orando, & impetrando habuisse regnum: *Postula*, inquit, *à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*? Ad hæc si Christus bellator, & victor; quomodo dicitur victima, siue sacrificium, & hostia, pro peccato? Prætereà, si hæc Christi saluandi ratio dicitur redemptio à seruitute; quomodo vocatur curatio, mundatio, sordium purgatio, viuificatio, siue resuscitatio, & illuminatio? Postremò, quomodo Christus redemit à diabolo, cui Pater, & Filius nihil debebant? quomodò cùm diabolus non sit alienatus à Dei dominio, & potestate; sicut nec homo ipse reus, & peccator? Et quid opus fuit ad eum spoliandum de cælo descendere, cùm Dominus sit eius, & infinita potentia posset spoliare, & iustum esset, vt is, qui violenter, & per fraudem occupauit spolium, illo ipso vi, & fraude spolietur. Quoniam hoc argumentum multa inuoluit, peculiariter ad singula quæque est respondendum. Et vt ad vltimum primo loco respondeamus, dicendum est, nec Patrem, nec Filium quicquam diabolo debuisse, sed Deo offenso factum esse hominem debitorem, reumq; decem millium talentorum, hoc est, debiti

Esa. 8.

Psal. 2.
Act. 13.

Heb. 1. & 5.

Quomodo Christus redemit à diabolo, cui pater & Filius nihil debebant.

per hominem insolubilis, pro quo Christus ex misericordia se debitorem constituit; ideò dicitur Agnus tollens peccatum mundi. Deinde diabolus nec fuit alienatus à potestate Dei, nec vnquam habuit iustum dominium super hominem, nisi fortè iubente Deo, sicut custos carceris, seu tortor. Similiter homo per peccatum à Dei potestate non fuit alienus, vterq; tamen à lege, & obedientia Deo debita, & libertate perueniēdi ad eius visionem alienatus fuit, semperq; Deo subiectus, aut inscius, aut inuitus, aut spontaneus. Inscius quidem, vt impius, qui interdum in hac vita permittitur viuere: inuitus, dum pressus sentit pœnam sub Deo vindicante: spontaneus verò, vt iustus, qui voluntariè Deo sacrificat. Qui ergo recedit à voluntate Dei legem dantis, incidit in voluntatem Dei iustè peccatum vindicantis. Cùm ergo dicitur in argumento: Nemo quicquam emit, aut redimit nisi quod suum non fuit, aut quod suū esse desijt: dicitur, quòd homo per culpam desijt esse Dei, non quidem vt creatura, nec alienus à Dei dominio, sed vt filius & hæres regni, factusque est vas, & filius iræ, & seruus peccati. Cùm ergo dicitur, redemisse nos Deum à potestate dæmonis; intellige non tanquam domini, sed tanquam lictoris & ministri vltricis diuinæ iustitiæ: ideò Christus non tam liberauit nos à potestate dæmonis, quàm à manu iræ Dei, vt simus sub manu gratiæ, & misericordiæ. Christus igitur, cùm vocat diabolum Principem huius mundi, & Apostolus tradit. diabolū habuisse mortis imperium, impiosq; detinere ad ipsius voluntatem: intellige illum, principatum, & imperium habuisse, non tanquam dominum, & iudicem vitæ, & mortis: sed vt ministrum iustitiæ Dei peccatum punientis, velut latronem, non ex amore iustitiæ, sed ex odio, & inuidia torquentem. Iustam ergo habuit dæmon in peccatores potestatem, id est, iustè desuper datam; sed tamen nunquam meruit illam habere, quia fraude, & mendacio illam obtinuit, etiamsi homo meruerit sub eo pati tyrannidem. Non ergo pretium penditur vt custodi, & ministro, iustitiæque executori, id est, diabolo, sed proprio, & vero domino, id est, Deo. Adhæc, etsi Deus potentia, qua vbique regnat, diabolum peruincere potuerit, etiam si de cælo minimè descenderet: hic tamen modus, quo Iesus vsus est, superfluus non est, aut ratione caret: imò congruus erat diuinæ sapientiæ. Tum quòd in eo sacrificium fieret agni innocētis ad placādam iram Dei; tum quia in eo declaratur

Ioan. 1.

Quia quid emat aut redimat propriè.

Ephes. 2.
A potestate dæmonis & seruitute Christus quomodo liberauerit.

Ioan. 12. & 14.
Heb. 2.
2. Tim. 2.
Quale diabolus imperium teneat, mundique principatum, teste Scriptura.

Cùm alia ratione Christus diabolum vincere, quam de cælo descendendo potuerit, quare potius per passionem voluerit.

Dei misericordia, & iustitia: tum quia sanando nostro morbo cógruentissimus fuit in quo nobis & remedium contulit, humilitatisque, patientiæq;, & dilectionis præbuit exemplum; tum denique, quia ad vincendum diabolum modus fuit consultissimus, vt sic calliditate, atque prudentia Satanæ delusa magis per iustitiam, quam per potentiam sentiret se esse deuictum. Nam

Ecclesia in Hymno de passione qui dicitur ad Matutinum.

Hoc opus nostræ salutis
Ordo depoposcerat:
Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret.
Et medellam ferret inde,
Hostis vnde læserat.

Postremo rationi congruum erat, vt is, qui violenter & per fraudem aliquid occupauerat, sua pręda per superiorem potentiam, & non per iustitiam spoliaretur. Sed hoc locum habet, vbi spolium occupatum innocenter opprimitur, & vbi non debetur vlla satisfactio ab eo, qui detinetur, cú quenquam non offenderit. Nunc autem homo non sine suo merito opprimitur à diabolo, atq; torquetur: cui etsi Deus Pater, & Christus nihil debeant, quare nec illi satisfacere, aut pretium soluere oportuit, aut decuit; miser tamen homo suo merito datus est spolium diaboli, quia factus erat debitor Deo, quem offenderat: proinde diuinæ sapientiæ congruum erat, vt in ipsa liberatione hominis à potestate diaboli seruaretur iustitia quædam sapienter puniendo peccatum.

Quomodo Christus cum pretio soluto emerit à potestate dæmonis, cum dicatur prædari, & spoliare, & orando impetrare, & similia.

Ad aliud vero, Quomodo cum pretio emerit à potestate dæmonis; cum dicatur vincere, prædari, & spoliare, & orando impetrare, & per modum victimæ, & sacrificij Deum placare, hominem sanasse, purgasse, atq; illuminasse atque in vitam excitasse? Dicendum est, Christum vtpote Dei sapientiam ac virtutem, pluribus modis, vt copiosa esset apud eum redéptio, salutem nostram fuisse operatum; vt ita dum pluribus modis nos Christo obstrictos intelligeremus, eo magis illum diligeremus, gratique essemus, ampliusq; imitandi exemplum haberemus. Est enim liberare, eum, qui aut seruus, aut vinctus, aut captiuus erat, manumittere, id est, liberum, & solutum facere, Emere vero, est, aliquid pretio iusto dato suum facere? redimere autem, aut idem est quod emere, vel addit tátum iterationem quandam emptionis, recuperationisue tum iuris, tum possessionis semel amissæ. Differunt ergo redimere, & liberare: liberare enim est, liberum solutumue facere, quod erat seruituti, vel captiuitati obnoxium: redimere vero est per se iustum pretium recuperare, quod erat amissum: satisfacere vero, tantum est facere; quantum satis est, aut offenso, siue læso, & irato ad vindictam, aut creditori ad solutionem: vincere vero est in certando, luctando, seu pugnando hostem, seu aduersarium superare, illique vim facere, & sub iugo, & potestate sua eum ponere: reconciliare est, pacem inter vnum, & alterum, qui dissidebant componere, & restituere in pristinam amicitiam, & gratiam alterius eos qui interposita offensa fuerant aliquando inimici; ideo dicitur mediator & princeps pacis Christus. Hostia dicitur, ab hostibus victis; sicut victima ob eosdem deuictos, secundum illud:

Esai. 8.
1. Cor. 1.
Psal. 129.
Liberare proprie quid sit.
Emere quid sit, & redimere.
Redimere & liberare inter se quid differant.
Satisfacere & vincere quid.
Quid sit reconciliare.
Esa. 9.
Hostia vnde dicta atque victima.

Victima quæ cecidit, dextra victrice vocatur,
Hostibus à domitis hostia nomen habet.

Ouid. libr. 1. Fast.

Sacrificium vero, oblatio est Deo sacrata: qua offerens protestatur se agnoscere Deum, vt conditorem; conseruatorem omniumque bonorum largitorem, propitiatoremque: Sacrificium autem, reconciliationem, aut propitiationem pro peccatis ex ratione sua non habet, sed accidit illi ex animo, & mére sacrificantis per illud Deum iratum placare volentis: nam sacrificium constare poterat in recognitionem beneficiorum, etiamsi nullum peccatum extitisset. Porro viuificare, illuminare, sanare, purgare, vel mundare ex eo Christus dicitur, quod peccata secum adferát mortem, tenebras, vulnera, siue sordes: ideo Christus in Scripturis illos amplos habet titulos, vt dicatur liberator, redemptor, reconciliator, propitiator, mediator, reparator, instaurator, susceptor, viuificator, fortis bellator, ac victor; & apud Esaiam, velox spoliorum detractor; apud Dauidem vero, salus, salutare, illuminatio, spes nostra, refugium, virtus, fortitudo, σωτὴρ, id est, qui salutem præstat, hoc est, qui sanitatem vitæ, siue incolumitatem à malo seruat. Ipsi ergo Iesu Christo tot ac tantis modis potentissimo, ac sapientissimo redemptori, ac salutis nostræ autori, & conseruatori, cum Patre & Spiritu sancto, ab omnibus creaturis ope sua salutem consecutis, ac reconciliatis, iugis reddatur gratiarum actio, honor, & imperium in sempiternis seculis, Amen.

Sacrificium quid.
Peccata secum quid adferant.
Christi nomenclaturæ in sacris literis.
Esa. 8.
Psal. 68.
Psal. 14.
Psal. 26.
Σωτὴρ quid.

TRACTATVS IV.

In quo innocentia & iustitia Domini Iesu peculiariter contra Iudæorum, putantium Christum iusta ac digna morte peremptum, argumenta defenditur: & magna ex parte caput vndecimum Sapientiæ explicatur.

Etsi superiori tractatu omnibus Iudæorum & Paganorum rationibus respondere pro virili nostra studuerimus, quibus illi in Christi mortem debacchantur, illam aut impossibilem dicentes, aut infirmitati & stultitiæ tribuentes: superest tamen vt peculiariter illam cõtra obstinatam Iudæorum malitiam tueamur. Aiunt enim Iudæi, Christum morte condigna & à se commerita plexum fuisse, ac proinde meritò crucis supplicio affectum, tãquam seditiosum, & in legem blasphemum, communisque pacis perturbatorem: hoc vero falsum esse, apertis rationibus euincamus. Quod vt commodius præstare valeamus, illa animum nostrum subit cogitatio: fingamus aliquem Imperatorem inuicta animi fortitudine, & rei bellicę prudentia, atque dexteritate præditum, atque illi contingere alicuius sui familiaris proditione ac dolo in hostium suorum manus deuenisse, pet eosq; indigna morte vitam abrumpere coactum (quemadmodum fere accidit Samsoni, qui artibus ac fraudibus Dalidæ vxoris in Philisthæorum hostium suorũ ditionem traditus fuit) si quis esset ex militibus, qui sub illo fideliter militabant, tei tantæ indignitate permotus, ac vellet causam sui Imperatoris tueri, illumque iniuria ac fraudulenter de medio sublatum cõtra omne ius, & æquitatem defendere, nequaquam hic vt se fidum causæ patronum pręberet, ad fletum, & lacrymas, quæ sunt arma puerorum, & fœminarum conuerti deberet, quia illis nequaquam posset ad vitam illum, qui indigne extinctus est, reuocare: sed si quid honorificum & illustre perficere vellet, deberet prouocatis hostibus, ad ratione & iustitia præditum certamen appellare, ac ita sui Ducis nomen & famam protegere, illumque vt innocentem & iustum omnis iuris & æquitatis ratione violata fuisse interfectum, apertisque atque inuictis argumentis demonstrare, vt saltem hac ratione Imperator, qui iniuria est extinctus, nomine innocentiæ atque fama iustitiæ in omnium hominum auribus, oribus, atque scriptis viuere possit gloriosus, honorificus, atque illustris. Ad huoc plane modum ego paruus ac fidus mei magni Imperatoris, ac amantissimi magistri Iesu Christi seruus, cernens illum à rabidis & efferatis Iudæis raptum ad mortem, dolo ac fraude discipuli Iudæ, qui vilissimo pecuniæ pretio illum ausus est Iudæis vendere, proditum, arbitratus sum parum posse lacrymas ac luctum iuuare ad eum in vitam reuocandum, quanquam ad fructum passionis Christi nobis deriuandum, vtiles maximè, & conducibiles videantur: sed illud esse gloriosius, & ad Christi nomen illustrandum aptius, si ostenderimus eius omnimodam sanctimoniam, innocentiam, atque iustitiam longè ab omni scelere, aut eius vel leui suspicione seiunctam atque alienam: Iudæos vero grauissimo iniustitiæ genere, omniumque flagitiorum maculis contaminatos in hac morte inferenda implicatos fuisse; vt merito ob immanitatem, grauitatemq; tanti sceleris Iudæi, loco, & templo pulsi fuerint, omnibusque gratiarum, & Prophetarum ornamentis destituti, in vniuersas orbis partes dissipati, miseram, atque infelicem vitam ducere cogantur, vt nulla mundi natio tantum sibi odij, & inuidiæ conflauerit, atque ista, vt vel ad solum nomen Iudæorum omnes indignentur, iramque ingentem, & animorum acerbitatem concipiant; vsque adeo, vt atrocior iniuria vlli irrogari non possit, quam si Iudæus appelletur. Quod si nos, Deo dante, hoc præstare potuerimus, præclaræ ac perpetuæ famæ vitam (postquam corpoream non possumus, & quam ipse suo marte confestim recuperauit) Christo tribuere conabimur. Accedat igitur Iudæus, prodeat omni genere armorum munitus, iaculetur argumenta quantumlibet suo iudicio firma atque inuicta: nos hic parati sumus facili negotio illa omnia dissoluere, & in torqueotes illa salutariter retorquere, vt ita innocentia Domini Iesu illustris atque perspicua appareat. Quæcunque igitur Iudæus addocere potest, quo ostendat eum morte dignum, per Spiritum sanctum coacceruata sont, & in vnum veluti corpus congesta, & in capite secundo libri Sapientiæ descripta.

Sic enim habetur: *Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec veterano, nec reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ: quod enim infirmum est, inutile inuenitur. Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & Filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem*

Iudæorum in Christum obstinata malitia.

Quale Christi innocentiam ab improbis Iudæis, eius propugnatoribus vindicare volentis officiũ merito videretur.

Iudic. 16.

Fletus & lacrymæ arma puerorum & mulierum.

Matth. 26.

Iudæi ob eadem Christi innocentissimi, sanctissimique, quas perpessi luant omnium, hominum miseriam.

Quam odiosum Iudæorum nomen apud Christianos, quam inuisum.

Verba Sapientiæ apud Salomonem in persona Iudæorum contra Christum.

Matth. 27.

Ioan. 7.
Esai 53.

ctionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutata sunt via eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tentemus qua ventura sunt illi, & sciemus qua erunt nouissima illius. Si enim est verus Filius Dei; suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum; erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt; excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt Sacramenta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

Matth. 27.
Psal. 21.
Ierem. 11.
Rom. 1.
Gen. 1. & 5.
Eccl. 17.
Gro. 3.

Lactan lib. 0. c. 16 in med.

Nonne ita descripsit nefarium illud (vt verbis vtar Lactantij) consilium ab impijs initum contra Deum, vt plane interfuisse videatur? Hæc verba per partes explicanda sunt; & argumenta Iudæorum in eis contra Iesum contenta diluenda. Sed in primis, ne quisquam huius libri autoritatem infringere valeat, statuendum est; hunc librum non esse Philonis Iudæi, sed vere ipsius Salomonis. Duplex enim extitit Philo Iudæus, alter disertissimus, qui vixit sub Caio Caligula Imperatore, ad quem valde iuuenis legatus ab Alexandrinis est missus, vt ipse in libro de legatione sua ad Caium testatur, de quo, ob insignem eius eloquentiam dici solitum erat: Η Φιλων πλατωνίζει, Η Πλάτων φιλωνίζει. Huius ergo hoc opus esse nequit: nam in primis huius extat Catalogus librorũ scriptus ab Eusebio in libro historiæ Ecclesiasticæ, & à Hieronymo in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum. Huius autem libri nulla extat in illorum catalogis mentio; quare falsus est Erasmus in lingua sua asserens hũc librum fœtum huius Philonis. Deinde, si hic liber esset Philonis, non esset cum libris veteris Testamenti computandus, sed cum illis noui: quia post Christum vixit, & Romæ cum Petro est versatus, vt testatur Eusebius. Adhęc non dixisset tam clare & aperte de morte & passione Christi Messiæ prophetans: *Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis*, &c. neque detestaretur Iudæorum inuidiam & zelum in Christum iustum: quod non est verisimile fecisse hunc virum summo affectu Iudæis addictum. Postremò, patres non citarent eum tanquam diuinam Scripturam, quemadmodum facit Dionysius libro de diuinis nominibus, vbi ait: *In ipsis introductionibus eloquiorum inuenies quendam dicentem de diuina sapientia: Amator factus sum formæ illius*; *quod habetur capite octauo huius libri.* Idem inferius citât illud: *Attingit ergo à fine in finem fortiter, & disponit omnia suauiter*: quod habetur in capite octauo huius libri: & capit. 2. de Ecclesiastica hierarchia, quasi ex diuina Scriptura citat illud cap. 5. *Acuet diram iram in lanceam, & pugnabit pro illo orbis terrarum contra insensatos.* Origenes frequenter citat hunc librum, atque Chrysostomus. Cyprianus in epistolis interdum, & libro in Iudæos adducit illud Salomonis vaticinium contra Iudæos: *Contumelia & tormento interrogemus eum.* Augustin. multis in locis huius libri sententias tanquam diuinas vsurpat. Non est igitur Philonis illius Iudæi disertissimi.

Quod liber Sapientiæ non sit Philonis Iudæi, sed Salomonis probatur.
Philones duo apud Scriptores Ecclesiasticos memorantur.
I. Ratio.
Eusebius lib 2. hist. Eccl cap. 18 tom 1
Hieron. tom. 1
Erasmus de hoc libro quid senserit.
II. Ratio.
Euseb. lib. 2. cap 2.
III. Ratio.
IV. Ratio.
Dionys. lib. de diuin. nomin. cap. 4.
Idem cap. 7.
Idem.
Cypr. lib. 1. epist. 9. & lib. 3. ad Quirin.

Deinde nec est Philonis illius senioris, qui floruit temporibus Onię summi Sacerdotis per 160. annos ante Christi aduentum. Et probatur: quia cap. nono autor libri se profitetur à Deo electum in Regem & præceptum sibi vt ædificaret templum in monte sancto suo: quæ alteri quam Salomoni non possunt competere. Deinde Iosephus libro in Apionem Grammaticum Philonem seniorem non inter Iudæos historicos, sed inter Ethnicos, & qui nunquam sacros libros attigerant, recenset. Tertio Ecclesia feria quarta in die Pentecostes cantat: *Dixit Salomon filijs suis: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.* Adhęc Eusebius in libro Ecclesiasticæ historiæ sic habet: *Verum & hic ipse* (scilicet Egesippus) *& Ireneus, & omnis antiquorum chorus, librum, qui attitulatur, Sapientia, Salomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia, & cætera.* Epiphanius libr. de ponderibus & mensuris, Librum sapientiæ πανάρετον, ab omni virtute, quæ in eo continetur, appellatum, Salomonis esse credit. Et Damascenus in libris de Orthodoxa fide, omni virtutum doctrina refertum esse tradit: quemadmodum etiam Athanasius hunc librum Sapientiæ Salomonis tradit. Quod autem in Canone Hebræorum non sit, ob id profectò fuit, quod non Hebraico idiomate fuerit conscriptus: vnde Græcam redolet eloquentiam; & quia in eius principio manifestè continetur mors turpissima violenter Christo illata, & futuræ vitæ æterna præmia, quæ manent iustos, & sempiterna supplicia, quæ impijs sunt reseruata: B. August. lib. 2. de doctrina Chri-

Non etiam hunc librum esse Philonis illius, Oniæ summi Sacerdotis ætate qui floruit.
I. Ratio.
1. Paral. 28.
2. Paral. 1.
II. Ratio.
Ioseph lib 1. in Apionem Grammaticum.
III. Ratio.
Sap. 1.
IV. Ratio.
Euseb. lib 4. Eccl histor. c. 22. in fine.
Epiphanius.
Damasc. lib. 4. de Orthodox. fid c. 18.
Athanasius in Synopsi.
Qua ? hic liber in Canone voluminum Hebræorum non sit.
August. tom. 3. initio.

Christiana, existimauit Iesum filium Sirach autorem Ecclesiastici, scripsisse lib. Sap. Salomonis, sed id postea recantauit, li. 2. Retract. ca. 4. Etsi igitur in Canone Hebræorum non sit, & aliquando à nostris, vt Athanasio & Hieronymo de eius libri fide fuerit dubitatum: postquam tamen Ecclesia Catholica in Concilio vniuersali, tum Florentino, tum Tridentino congregato hunc librum in Canonem recepit, eius fidem in dubium reuocare nefas est. Est igitur hic liber & verè Canonicus, & Salomonis.

Idem eodem tom. 1.

Sed iam ad explicationem illius accedamus. Cũ in illo capite Propheta impiorum cogitatus, & opiniones descripsisset, animamque mortalem ex illorum sensu constituisset, ac proinde vanam esse cogitationem de alia vita, quæ, extincta anima, nulla esse potest, & quod nemo agnitus sit, qui reuersus sit ab inferis, concluuit: *Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Quoniam*, inquit, *hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.* Ex veris principijs conclusionem falsissimam elicientes, & ex eodem quoq; principio aliam subinferunt conclusionem de opprimendis iustis & viduis, aut quibuscunque, qui quoquo modo suis voluptatib. aduersantur. Nam ex eo quod impij præsens seculum elegerunt, vt testatur Athanasius in Synopsi, & Dominum gloriæ crucifixerunt, & Apostolos persecuti sunt; sequitur quod ait in genere: *Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis.* Quod vel in genere dictum est de quouis paupere, iusto tamen, & vidua, & sene: nam istis naturali quodam rationis ductu reuerentiam, & honorem præstamus, & ab omni contumeliç specie in illos abstinemus. Vnde scriptum est: *Viduæ & pupillo non nocebitis, &c.* &: *Coram cano capite consurge, & honora personam senis.* Et quidam Poëta dixit:

Secundi capitis Sapientiæ præcitati scopus.

Iudæorum ex veris principijs falsissimæ conclusiones & impiæ.

Athanasius tom. 3.
1. Cor. 2.

Exod. 22.
Leuit. 9.

Magna fuit capitis quondam reuerentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.

Ouid. 1. Fast. prope instiũ.

Et pulchrè ait, *pauperem iustum*: quia raro inuenitur diues, qui aliquo modo iniustus nõ sit, vel peculiariter loquitur de oppressione Christi pauperis: nam ille singulariter apud Prophetas dicitur iustus, & singulariter pauper, atque eius singulari iustitia, quasi quodã Solis splendore offuscati sunt Iudæi: eius etiam eximia paupertate & tenuitate offensi, ne reciperent in Messiam, de quo per Prophetam Zachariam prædictum erat: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & saluator: ipse pauper, & ascendens super asinum. Ecce tibi Messiam simul iustum, & pauperem.* Loquitur etiam de oppressione sanctissimæ matris eius viduæ: nam interfectores filij, iniurij maximè in matrem extiterunt. Non sunt etiam reueriti canos multi temporis, qui in Iesum manus iniecerunt: nam ita non tantum Simeoni seni, qui eum in vlnas recepit, & Annæ prophetissæ anui longæuæ, qui ambo de Christi gloria & redemptione cecinerunt, contumeliosos se præstiterunt, sed etiam vniuersis Prophetis, atque in primis ipsi Moysi legislatori, qui Christum audiendum, ac recipiendum per Spiritum sanctum præceperat. Subdit: *Sit autem fortitudo nostra lex iustitiæ, quod enim infirmum est, inutile inuenitur.* Prior clausula Græce aliter habetur: *Ἔστω δὲ ἡμῶν ἡ ἰσχὺς νόμος τῆς δικαιοσύνης*: Id est, Robur nostrum sit loco legis atq; iustitiæ, vt quidquid possumus, id iustum iudicemus: & legem ipsam iustitiæ metiamur non ipsa æquitate, sed nostris viribus. Et ita vides lectionem apertiorem ac veriorem esse, si legamus: *Sit autem fortitudo nostra lex iustitiæ*, vt legimus in correctis codicibus: *Quoniam autem quod viris impijs placet, iniustum esse solet, & ab æquitate longe alienum*: propterea legerunt alij, Lex iniustitiæ. Nam isti sunt illi, de quibus Satyricus quidam dixit: *Sic volo, sic iubeo: sit pro ratione voluntas.* Et rectè subdit: *Quod enim infirmum est, inutile inuenitur*, scilicet ad nostram cupiditatem implendam, & lasciuiam prouocandam. Et inferunt: *Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis.* Iustus per antonomasiam, Christus dicitur, vt superius annotauimus. Atque in hac circumuentione videtur alludere ad concilium illud celebratum per modum conspirationis contra eum: de qua Ioannes Euangelista: *Collegerunt Pontifices & Pharisæi consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, &c.* Vnde rationem ineunt, qua via illum possint de medio auferre, & circumuenire, ne qua rima, aut fuga illis elabatur. Deinde videtur allusisse ad hæc Salomonis verba Esaias Propheta, qui cap. 3. iuxta 70. interpretum versionem (& vt citant Patres, præsertim verò Iustinus Martyr in Dial. contra Tryph. & Cyprianus in exposit. Symboli, & Ambrosius in libr. de benedict. Patriarcharum, cap. 3.) sic habet: *Væ animæ ipsorum, propterea quod prauum consilium ceperunt aduersus seipsos, dicentes: Vinciamus iustum, quoniam in-*

Expenditur illud de Messia dictum Iudæo rum: Opprimamus pauperem iustum.

Zach. 9.
Matth. 21.
Quomodo Iudæi (vt ait Salomon) sunt reueriti canos multi temporis.
Luc. 2.
Ibidem.
Actor. 7.
Deut. 18.
Hæc lectio Græce quid significet: Robur nostrum sit lex iustitiæ.
Cur sic verterit noster interpres Sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ.
Iuuenal.
Quid sit, quod enim infirmũ est, inutile inuenitur.
Expenditur: Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis.
Ioan. 11.
Allusio Esaiæ Prophetæ ad hæc verba Salomonis.
Iustin. Martyr tom. 2.
B. Cyprian.
B. Ambrosius tom. 4.

utilis nobis est: itaque fructus operum suorum comedunt. Hæc ille; quæ consilio de vinciendo Christo, & præsentando ante Pontium Pilatum mirifice quadrant. Adde etiam Clementis Alexandrini verba, qui loquens de Platone ait: *Scriptura quæ dicit: Tollamus à nobis iustum illum, quoniam inutilis nobis est, Plato tantum non prophetans de salutari œconomia & dispensatione in 2. de Republ. libro per quam similia memorat. Ad hunc modum, inquit, animatus iustus ille flagris cadetur, excruciabitur, vincietur, oculis priuabitur, postremoq; mala omnia perpessus in crucem agetur.* Hæc fere ille bonus Pater, cuius sententia producitur ab Eusebio Cæsariensi libro decimo tertio de pręparat. Euangel. Quod CHRISTO Domino absolute iusto ad viuum quadrare videtur. Ipse enim pro gloria Patris propugnanda, & pro fidei veritate tuenda tanquam iustus, & Filius Dei flagris cæsus est, excruciatus est pluribus modis, vinctus sæpius, & alligatus, oculis velatus, vt dicerent ei: *Prophetiza nobis, Christe, quis est te percussit?* mala & indigna multa passus, & tandem in crucem actus, & extinctus. Perpende etiam illationem illam, *Ergo*, quæ ex priori clausula efficacius formatur. Dixerat enim: *Quod enim infirmum est inutile videtur*: subinferunt, Iesus infirmus est, tenuis ac pauper, ergo inutilis est nobis, vt eum in Messiam recipiamus. Producit autem Salomō sub nomine Iudæorū duodecim rationes, quibus tanquam firmis argumentis & armis offeosiuis Christum supplicio mortis dignum conuincant, & deinde producunt alias quinque, quibus recte factum mortis consilium tueantur. Prima igitur ratio, quam contra Christum obijciunt, est; quod sit inutilis, siue, vt alij vertunt, iniocundus; Græce enim legitur ἄχρηστος, quæ vox vtrumque significare potest: sicut contraria χρηστὸς commodum, vtilem, & iucundum significat. In primis igitur accusant Dominum quasi inutilem, & infructuosè operantem. Nam vt arbor, quæ fructum non facit, & inutilis est, meretur excîdi, vt de ficu per triennium expectata dicebat Dominus: *Vt quid etiam terram occupat?* Ita de ciuilitate humana expelli meretur otiosus. Vnicuique enim propria operatio conuenit, & qui negat actiones, consequenter & essentias rerum neget necesse est. Sed Christus otiosus est, nullum nobis fructum profert, & vt ille dixit ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης: Id est, Telluris est inutile pondus. Est enim vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus, & cum illis manducat, & bibit; ergo dignus est qui de Republica per mortem præcidatur. Respondeo, etsi demus, maiorem partem huius argumentationis veritatem aliquo modo habere, at minorem tanquam falsam reijcimus. Fuit enim Christus quod Sol iste, quo nihil est vtilius aut iocundius huic mundo, vnde ipse de se dixit: *Ego sum lux mundi*: sed huic luci restiterunt Iudæi tanquam latrones, adulteri, & homicidæ, quorum cum scelera, luce adueniente, detegantur, indignantur luci, illique resistunt, vt ipse dixit: *Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Christus in Apocalypsi comparatur ligno vitæ, adferenti duodecim fructus per singulos menses; vt intelligas, nihil vnquam extitisse vtilius, fructuosius, & mundi commoditatibus salutarius ipso Christo, qui sanabat infirmos, fugabat dæmones, illuminabat cæcos, mundabat leprosos, suscitabat mortuos, solabatur afflictos iustificabat peccatores. Quid, quæso, erat in Christo infructuosum? Num verbum illius, cuius omnipotenti virtuti cedebant omnia, & dæmonia, & venti, & mare obediebāt? Num digiti, qui quidem missi in aurem restituerunt auditum surdo. Num tactus carnis eius; sed ille mundabat à lepra. Num saliua? sed illa inuncti oculi cæci nati, lumen receperunt. Num vestimentum? cuius fimbria tacta ab Hæmorrhoyssa sistere fluxum sanguinis potuit. Num vmbra? sed ecce; discipuli eius, Petri scilicet, vmbra sanabat infirmos, & mortuos suscitabat. Num sanguis? at in illo abluti sumus à peccatis nostris. Num vita? sed illa tota in beneficentiam corporum & animorum nostrorum insumpta est. Num mors? sed illa nobis immortalitatis spem certissimam contulit. Vitiosa est igitur prima hæc ratiocinatio, cum falsum assumat.

Secundo argumentantur: Bonum Reipublicæ potissimum est pax, & quicunque seditiosè pacem communitatis perturbat, dignus est morte. Sed Iesus est perturbator pacis communis, qui quidem dixit se venisse, non vt pacem mitteret, sed gladium: & ait se venisse ad separandum hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam. Docuit, non posse esse suum discipulum, nisi illum, qui oderit patrem, & matrem suam, filios, & vxorem, ad huc autem & animam suam. Ergo dignus est qui per mortem de medio tollatur. Commouebat etiam ciuitates, & populos, quocunque ibat; ergo longe erat à pace. Et hoc est quod aiunt: *Contrarius est ope-*

ribus

Clem. Alexandr lib. 5. Stromatum tom. 2.

Platonis ad eadem verba Salomonis allusio, ex Clemente Stromateo.

Euseb. Cæsar. tom. 1.

Matth. 29.

Quibus argumentis Iudæi probent, Christum condigno mortis supplicio affectum fuisse, quæ quidem confutantur.

I. Argument.

Matt. 3. & 7.

Luc 13.

Otiosi quomodo tractandi.

Homerus.

Telluris inutile pondus.

Matth. 11.

Christus quomodo Iudæis inutilis aut iniocundus extiterit.

Ioan. 8.

Supra 3.

Apoc. 22.

Mundo vel vtilius aut iocundius nihil accidere Christo potuisse.

Matth. 8.

Marc. 7.

Luc 5.

Ioan. 9.

Matth. 9.

Act. 5.

Apoc. 1.

II. Argum.

Matth. 10.

Ibidem.

Luc. 14.

ribus nostris, siue vt alij vertunt, *factuque nostris aduersatur*. Sed hæc etiam argumentatio simili ac prior ratione peccat. [Quam pacem venit Christus mittere in terram.] Christus enim venit, vt pacem falsam, quam homines cum peccatis, ac dæmonibus contraxerant, dissolueret, & vt pacem cum Deo sanctam & salutarem resarciret; pacemq; conscientiæ nunc, & æternitatis postea donaret, veramq; pacem inter homines, hoc est, Iudæos, & Gentiles construeret. Hinc Christus natus est tempore pacis Augusti [*Luc. 2.*] omnium celeberrimæ, quæ totum orbem occupabat, de qua Propheta dixerat: *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur Luna:* [*Psal. 71.*] Prædicauit pacem his qui longe fuerant, & pacem ijs, qui prope [*Ephes. 2.*] discipulis prædicaturis, pacem commendauit, ac vt primum dicerent, *Pax huic domui*, præcepit: legauit in testamento pacem [*Matth. 10.* *Luc. 9.* *Ioan. 14.* *Ephes. 2.*] & ipse in cruce, & sanguine suo est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & suscitatus à mortuis primum pacem obtulit dicens: *Pax vobis*, ascendens in cœlum, misit Spiritum sanctum, qui vinculum est pacis, totam Ecclesiam in vnum colligans. [*Ioan. 20.* *Actor. 2.* *Ephes. 4.*] Excommunicauit pacem mundi: *Non est*, inquit per Prophetam, *pax impijs*, &, *pax, pax; & non erat pax*. [*Esa. 57.* *Ierem. 6.*] Denique paci huic bellum indixit: quia sine bello in falsam pacem, vera, & salutaris pax Christi nequit consistere, vt propterea dixerit Dominus: *Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis.* [*Ioan. 16.*]

[III. Argum.] Tertio obijciunt cõtra Christum, quod improperaret illis peccata legis, & quod accusaret eos tanquam transgressores legis Moysi: nam improperare alicui peccatum suum, vitiosum est: & videtur esse finitimum his, qui libellos famosos, aut satyras, aut antiquas condebant comœdias; nam illi multo sale aspergebant populum, sed Iesus dixit: *Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?* ac rursus: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem.* [*Ioan. 7.* *Exod. 24.* *Supra 5.* *Matth. 23.*] Respondeo, eo nomine magis Iesum diligendum fuisse, qui cum [*Supra 5.*] venerit non vt solueret legem, sed vt adimpleret, admonebat vnumquemque sui officij, & tanquam bonus medicus plagas illorum detegebat, vt curaret. [Cuius rei gratia Prophetæ à Deo in mundum missi fuerint.] Nam & ad id destinati sunt à Deo Prophetæ in mũdum, vt eum cessantem, & officij sui negligentem corrigerent, & acriori sermone reprehenderent. Vnde quidam ex illis dixit: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* [*Esa. 58.* *Terent. act. 1. scen. 1.*] Sed quoniam obsequium amicos, veritas odium parit: hinc omnes bene monentes Prophetas, & Ioannem plusquam Prophetam, & Christum Prophetarum omnium verticem de medio contra omne ius sustulerunt. [*Matth. 11.* *Infra 14.*]

[IV. Argum. Quomodo Christus (vt illi nugabantur) in Iudæos diffamaret peccata disciplinæ illorum.] Quarto obijciunt, se ab eo iniuria infamatos, cum aiunt: *Et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ.* Verbum, diffamat, Græce dicitur ἐπιφημίζεται ἡμῖν id est, obijcit nobis peccata non sine infamia, quæ in nobis ob malam disciplinam deprehendit. [*Matth. 15.*] Ac si dicerent: Quicunq; in docendo seducit, vel abducit homines à bonis moribus, dignus est de communitate expelli: & quicunque imponit alteri aliquod crimen, nisi probet, dignus est pœna talionis. Sed Christus publice dixit, nos falsas, & friuolas traditiones docere, & legem propter illas dissoluere. Nam cum nos illi obijceremus: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?* [*Ibidem.*] tunc ipse respondit: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* Et præcipue præceptum datum à Deo filijs de honorandis parentibus, à nobis violatum esse dixit. [*Exod. 20.* *Deut. 5.*] Sed nihil horum probauit, dignus est ergo morte & exterminio. [Nequaquam Christum Iudæos diffamasse.] Respondeo, nihil Dominum contra traditiones seniorum bonas dixisse; tantum superstitionem illarum abstulit, & quod pluris eas, quam legem Dei facerent, reprehendit: vnde dixit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* [*Matth. 23.*] Satis honorificauit vos, quando dixit: *Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum, &c.* [*Supra 8.* *Infra 23.* *Ioan. 3.*] Idem cum inquit: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite.* Et cum ipse à Deo venisset magister, & viam Dei in veritate doceret, ad ipsum spectabat publicam doctrinam falsam traducere, vt suo muneri satisfaceret: [*Matth. 22.*] quia vt ille dixit: *Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.* [Aristot. prouerbium.] Nec fuit infamia, cum eorum falsa doctrina esset manifesta, & non occulta.

[V. Argum.] Quinto obijciunt ambitiosam arrogantiam, quasi ita opponerent: Quicunque æqualitatem scientiæ Dei arrogat, quasi peccatum primi parentis replicat, cui Satanas promisit: *Eritis sicut Dij, scientes bonum, & malum.* [*Gen. 3.*] Iesus autem hoc fecit, quia dixit: *A meipso non veni; sed est verus qui misit me, quem vos nescitis:* &, *Mea doctrina, non est mea, sed eius qui misit me*, & rursus: *Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* [*Ioan. 7.* *Ibidem.* *Infra 15.*] Hæc accusatio notatur illis verbis: *Promittit se scientiam Dei habere.* Respondeo, omnes quotquot à Deo missi sunt, non sua, sed Dei verba protulerunt, vnde dicebant: *Hæc dicit Dominus.* Quid mirum ergo, si Mes-

sias,

Deut. 18.
Ioan. 3.
Matth. 22.

sias, de quo dixerat Moyses: *Ponam verba mea in ore eius*, scientiam Dei se habere professus fuerit? An non vox vnius vestrum est illa: *Scimus quia à Deo venisti, magister?* & illa aliorum: *Magister, scimus quia verax es & viam Dei in veritate doces?* An ille quicquam prædixit venturum quod non euenerit, siue loquamur de genere mortis, tempore, loco, & modo; siue de resurrectione, & ascensione, siue de discipulis suis? An non fuit præditus Messias scientia diuina, quatenus Deus est, & scientia beata, in quantum comprehensor est, & infusa, vt Propheta viator, præter acquisitam? quid mirum igitur, si se scientiam Dei habere dixerit?

Nihil Christus venturũ prædixit, quod nõ euenerit aut euenturũ sit.
Quadruplex Christi scientia.

VI. argum.
Matth. 27.

Sextò, opponunt blasphemiam, quòd se Filium Dei faceret. *Nos*, inquiunt, *legem habemus, & secundùm legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Quicunque enim cultum Deo debitum sibi præstari exigit, in Deum blasphemus existit, & dignus est obrui lapidibus: *Qui blasphemauerit*, inquit, *nomen Domini, morte moriatur: lapidibus obruet illum omnis multitudo populi.* Sed Christus hoc sibi vsurpauit, cùm dixit: *Ego, & Pater vnum sumus*; & : *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Verùm huic obiectioni respondet Christus apud Iohannem, cùm dixit: *Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui Scriptura: quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite; vt cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.* Non ergo blasphemus fuit, qui quod re ipsa erat, & operibus apertissimè demonstrabat, si Filium Dei verbo se esse diceret: non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.

Leuit. 24.
Nequaquam Christum in Deum fuisse blasphemum vt Iudæi blasphemant.
Ioan. 10.
Infra 14.
Ioan 10.
Psal. 18.

Christum verum Deum, & Dei filium fuisse.
Philip. 2.

Matth. 27.
Ioan. 18.
Luc. 22.
Matth. 27.
Ibidem.

An non signa in ipsa morte edita, apertè testantur ipsum verum Dei Filium? Alius, quàm Deus, poterat vno verbo cohortem armatam in terram prosternere? An alius poterat restituere Malcho aurem, nisi qui infinita Dei virtute esset præditus? Et quid aliud testata sunt Solis eclipsis, terræmotus, petrarum scissio, veli diruptio, monumentorum apertio, quàm quod Centurio clamans, dixit: *Verè Filius Dei erat iste.*

VII. argum. Quod est: Factus est nobis in traductionem.
Matth. 1.

Septimò obijciunt: *Factus est nobis in traductionem animarum nostrarum:* Traductionem vocat, propalationem eius, quod est occultum, & cedit ad dehonestationem alicuius, secundùm proprietatem verbi Græci, de quo Matthæus: *Ioseph autem vir eius, cùm esset iustus, & nollet eam traducere.* Hoc alij vertunt: Hic cogitationum nostrarum index extitit. Vbi illum arguunt de secretorum reuelatione, quasi dicerent: Ille qui occulta consilia reuelat, proditor est, & fraudulentus, secundùm illud: *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana:* Sed omnis fraudulentus & proditor fugiendus est, ac de medio tollendus. Talis fuit Iesus, qui cum vidisset eorum cogitationes, dixit: *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Et pluries aliàs cùm viderent ab eo sua secreta præcognosci, dicebant: *Dæmonium habes, quis te quærit interficere?* Sed imprudenter colligebant, quia vnde debebant eum colligere sanctum, Deique Filium, ac venerari tanquam Deum, inde causa scandalizati sunt: nam Prophetæ vox est: *Scrutans corda, & renes Deus*, & iterum: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.*

Prou. 11.
Matth. 9.
Ioan. 7.
Iudæorum stulta ratiocinatio.
Psal. 7.
Psal. 93.

VIII. argum.

Octauò inquiunt: *Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ eius.* Quæ verba alij ita vertunt: *Et aspectui quoque nostro grauis est, quoniam dissimilis aliorum est vita ipsius, suisque differt institutis.* Quibus in verbis accusant illum de dissimili, & dissentienti vitæ genere: quasi dicerent: Quicunque studet singulari vitæ ab alijs longè dissentienti, videtur esse schismaticus in Republica: talis fuit Iesus autor nouæ sectæ, nouæ legis, atque doctrinæ, vide dicebant: *Vnde huic sapientia hæc, & virtutes?*

Matth. 13.
Cur Christi vita ab illa Iudæorum dissimilis extiterit, imo illi contraria.

Respondeo, propterea Christum dissimilem illis fuisse, eò quòd ipsi peccatis essent contaminati, & malitia referti; Christus verò sine peccato conceptus, & in lucem editus, sine peccato etiam conuersatus, ita, vt diceret: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Hinc dissimilitudo odij causa, ob quam tradit Cornelius Tacitus Thraseam magnum Senatorem, & omni virtutum genere cumulatum, à Nerone Imperatore fuisse interemptum, non ob aliam causam, nisi quòd eius vita studiosa longè esset à sua vitiosa, & omni peccato referta viuendi ratione aliena atque dissimilis. Et Cain liuido oculo, & maligno cernens fratris sui Abelis opera, & sacrificia, illius cædem designauit. Quòd verò legem nouam tulerit, id erat per Ieremiam prædictum, cùm dixit: *Feriam domus Israel, & domus Iuda fœdus nouum*; & Esaias inquit: *Legem eius insulæ expectabunt.* Quare ex eo potius illum Messiam colligere debebant.

Ioan. 8.
Dissimilitudo odij causa.
Cornelius Tacit. l. 16. iuxta finem.
Thraseæ magni Senatoris cædes iniusta.
Gen. 4.
Ierem. 31.
Heb. 8.
Esaiæ. 42.

IX. argum.

Nonò obijciunt: *Tanquam nugaces æsti-*

æstimati sumus ab illo, siue, vt alij vertunt: Tanquam adulterini habiti sumus ac eo; quasi dicant: Ille, qui secum viuentes contemnit, & paruipendit, iniurius est in proximum: sed Iesus in faciem illis resistebat, & verbis acribus insectabatur eos, etiam Sacerdotes, & Pharisæos, & magnates quoscunque, nam dixit: *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo*; &: *Generatio mala & adultera signum quærit*; &: *Ero similis vobis mendax*; &: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Vocabat serpentes, hypocritas, mendaces, genimina viperarum.

Ioan. 8. Matth. 12. & 16. Ioan. 8. Matth. 23. Ibidem.

Respondeo: Satis se adulterinos probabant, ac nugaces, qui à Deo, & Abraham parente degenerauerant, qui non studebant, nisi vt caperent eum in sermone: & ad magistrum spectabat discipulorum errata liberius corrigere: tametsi ipsi in stimulum calcitrarent, & luce Christo excæcarentur, & in præsentia fontis aquæ vitæ, vt Tantalus, sitirent; & in conspectu salutaris medicinæ infirmarentur, & coram tanto igne positi pro vitio frigerent.

Iudæi quam fuerint nugaces. Matth. 22. Officium magistri.

X. argumen.

Decimò obiectant: *Abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs.* Vbi accusant illum quòd se ab illis secerneret; quasi dicant: Quicunque se à communi vita seiungit, trahens alios secum ad conuenticula, & secretas confœderationes exitialis est, ac noxius Reipublicæ. Talis est Iesus, qui abstinet se à nostris itineribus tanquam ab sputcitijs, discipulos ad se trahit, & non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit.

Ioan. 9.

Respondeo, iustum fuisse, vt Iesus se ab illis seiungeret, qui eius mortem designabant, & in eius necem conspirabant: Sabbatum non ad mentem legislatoris seruabant, nec legem Moysi perfectè implebant. Nouam verò legem iuxta legis promissa, & vatum oracula contulit: quia iam veteris imminebat extinctio. Non ergo abstinebat ab illis tanquam ab immunditijs, qui frequenter ad templum veniebat, & dies festos colebat, & sanatos à lepra, ad reddendum sacrificium in lege institutum hortabatur: & simpliciter docebat: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Cur Christus abstinuerit se à vijs Iudæorum, tanquam ab immunditijs. Nouam legē quare Christus attulerit. Matth. 8. Luc. 17. Leuit. 14. Matth. 19.

XI. argum.

Vndecimò accusabant Christum, quòd in sua doctrina præferret nouissima iustorum, vel, vt alij vertunt, extrema iustorum prædicat beata. Vbi accusatur, docens quòd iusti in hac vita expositi essent laboribus & molestijs, & persecutionibus aliorum; extrema tamen illorum, & quæ post hanc vitam sequuntur, plena essent gaudio, consolatione, & felicitate, vt ostendit exemplo Lazari, & diuitiis Epulonis.

Præferre nouissima iustorum quid sit.

Sed hæc doctrina contraria legi non erat, cùm in lege Moysi & Naturæ quo quis sanctior esset, eò pluribus & maioribus ærumnis, ac molestijs erat obnoxius, vt exempla Iobis, Tobiæ, atque Prophetarum testantur: quia etiamsi in lege iustis ac pijs bona temporaria & commoda huius vitæ promitterentur: multi tamen in ea erant viri Euangelici, qui per crucem & tribulationes ad Christum spectabant. Alij aliter intelligunt hunc locum: vt præferre nouissima instorum sit, quòd gentem paganam Hebrææ præferret, imò Niniuitas, Reginam Austri, imò ipsos Sodomæ ciues, cùm dixit: *Terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi*; imò præfert etiam publicanos, & meretrices in regno Dei.

Luc. 16. Christum nō prætulisse nouissima iustorum.

Alter sensus huius loci.

Matth. 12.

Supr. 11. Infra 12.

Cùm igitur comparationes odiosæ sint, & cùm fiunt, discordiam parere consueuerint; propterea Iesus, qui Gentes iniustas nobis Iudæis & primogenitis à Deo dilectis præfert, qui sumus gens sancta, & populus Sacerdotalis, & de quibus dicitur: Non fecit taliter omni nationi; & quòd non est natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Minimè ergo Iesus tolerandus est. Respondeo, scriptum esse: *Lauda sterilis, & quæ non paris*; & quòd Iudæi erant excæcandi, qui non tantùm naturæ, sed etiam Moysi legis præuaricatores erant. Et grauissimum crimen fuit Christo Deo suam missionem Scripturis & signis confirmanti non credere, cùm Niniuitæ credidissent simplici verbo Ionæ hominis puri.

Comparationes quid pariant.

Exod. 19. 1. Pet. 2. Psal. 147. Deut. 4. Christum nō prætulisse nouissima iustorum.

Esaiæ 54. Esaiæ 6. Iudæorum incredulitas.

Ionæ 3. Matth 12.

XII. argum.

Duodecimò: quasi perturbati, & immemores redeunt ad sextam accusationem, quòd esset cæteris grauior, illam secundò exaggerant, quòd vsurparet sibi diuinitatem. Et hanc illis verbis exprimunt: *Et gloriatur Patrem se habere Deum.* Cùm tamen Christus testimonium habeat Patris; *Hic est Filius meus dilectus*, & Nathanaelis & Marthæ, & Petri, dicentium: *Tu es Christus Filius Dei viui*, imò vel ipsius diaboli tentantis: *Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant*, vel, *Mitte te deorsum.* Et propterea debebat plures Deum vocare patrem suum,

Matth 3. & 17. Ioan. 1. Infra 11. Matth 16. Cap. 4.

Ibidem.

vt tam voces suæ, quàm Patris, & opera discipulorum testarentur illum esse Filium Dei. Quòd si Iesus blasphemus fuit & diuinitatem sibi vsurpanit, faciendo se Deum, cùm non esset: certè Iudæorum populus, qui zelo Dei accensus tantam, quam ei imputant temeritatem, & blasphemiam, & teterrimo, & turpissimo mortis genere, hoc est, cruce, vltus est, & gloriam Dei vindicauit, debebat esse Deo quàm charissimus, & gratissimus, superque cæterum omne genus hominum opibus honoribus, potestate, & imperio; denique omnibus fortunæ bonis florere. At populus Gentium, qui eum in Regem Messiam, verumque Deum fide & publica confessione complexus est, dignus extitit qui deprimeretur, & humiliaretur, & omnibus vitæ humanæ commodis, diuinisque pariter & cælestibus fauoribus in perpetuum destitueretur, vt nihil illo inueniri posset sordidius, nihil contemptius, nihil denique infelicius. Verùm è contrariò rem euenisse, & in historijs legimus, & oculis nostris perspicimus. Nam populo Christi cultore nihil maius, nihil augustius, aut florentius: gente verò Iudæorum nulla sub cælo natio existit aut miserabilior, aut deploratior, aut maioribus gentium odijs, calumnijs, expilationibus, ac deprædationibus exposita, vt certò coniectare possimus in vnam Iudæorum gentem magnam Dei iram accensam, & pœnas luere atrocissimas, & grauissimi criminis, nempè Deicidij. Supersunt quinq; argumenta defensiua, quibus se Iudæi tuentur. Primum est: *Videamus ergo si sermones illius veri sint.* Volebant enim explorare, an eius sermones haberent certam, & compertam veritatem. Prædixerat se occidendum. Sed insignis temeritas fuit, & magna Dei tentatio, eum ob hanc causam interficere: *Ego sum*, inquit, *Via, & Veritas, & Vita*, Prædixit, Ierusalem conculcandam à Gentibus, negationem Petri, proditionem Iudæ, Apostolorum fugam, crucis suę mortem, & resurrectionis suæ triumphum: an quicquam est ex his quod in terram exciderit, & non fuerit impletum? Secundò aiunt: *Tentemus quæ ventura sunt illi.* Id est; Periculum faciamus an pati possit. Qua in re apertè fuerunt decepti: putantes quòd si Filius Dei esset, pati non posset; cum tamen duabus constaret naturis, altera passionis experti, hoc est, diuina, & altera passionis capaci, hoc est, humana. Tertiò vt scirent an esset infinita ęternitate prędi tus, vnde aiunt: *Et sciemus quæ erunt nouissima illius.* In quo etiam articulo seducti sunt: quia quando fuit extinctus per mortem,

Argumenta quinq; quib. se Iudæi tuentur, adferuntur, atq; refelluntur.
I. argum.
Matth. 16. & 20.
Iudęorum temeritas quanta.
Ioan. 14.
Luc. 21.
Matth. 26.
Ibidem, & Ioan 16.
Matth. 16. & 20.
II. argum. Iudęorum quanta socordia.
III. argum. Iudęorum illusio.

nihil amplius cogitarunt de futura resurrectione. Quartò, voluerunt explorare, an esset verus Deus. Nam dicebant: Si Deus permittit eum cruciari, & per crucem extingui, & non liberauerit eum de manibus nostris, constat eum Filium Dei non esse: Vnde & in cruce posito dicebant, *Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Confidit in Deo: liberet nunc eum, si vult: dixit enim, Quia Filius Dei sum.* Hoc exprimitur in Textu, cùm dicunt: *Si enim est verus Filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum.*

IV. argum. Iudæorum stultitia.
Matth. 27.
Psal. 21.

Postremò inquiunt: *Contumelia, & tormento interrogemus eum.* Id est, contumeliosis dictis, & factis nomine tormenti significatis inquiramus. Et subiungunt: *Vt sciamus reuerentiam eius (siue mansuetudinem eius) & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum.* Hoc est, morte crucis, quæ vilissima erat; & ad seruos, siue latrones spectabat. Vnde sequitur: *Erit enim respectus ex sermonibus illius.* Id est, Facilè inspicere poterimus ex verbis, & factis eius quis sit. Vel ironicè, Deus respiciet illum scilicet, vt ipse prædicabat. Fuit igitur mors Christi ex suo genere turpis, sicut etiam ex parte temporis, hoc est, Paschæ, & ex parte loci; quæ in monte edito Caluariæ, qui è longinquo videri poterat, & ratione sociorum, quia inter duos latrones ad maiorem ignominiam positus fuit. Postremò ratione causæ: quia nec confessum, nec legitimè conuictum ad mortem condemnarunt. Tandem subiungit: *Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt Sacramenta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum.* Quibus in verbis ostendit eorum cogitationes errantes minimè venia dignas extitisse, quia ex ignorantia affectata profectæ sunt, id est, ex contemptu sciendi veritatem cum voluntate malè viuendi: Quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Etsi enim quidam extiterint, qui minus illum agnoscere iure cogerentur, vt Romani, & nouelli simpliciores ex plebe, pro quibus Christus in cruce orauit, dicens, *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt:* Omnes tamen ad vnum Rei huius mortis inuenti sunt, cùm lumen oblatum recusauerint. Ideò pulchrè ait, illos ignorasse Sacramenta Dei: quia multi sunt, qui ita vitiosè viuūt, & in legem ipsam naturæ peccant, vt indigni sint quibus Deus veritates mysteriorum reuelet suorum. Lex enim gratiæ in adulto legem naturæ requirit. Deinde ait: *Neque mercedem*

V. argum. Contumelia & tormento vt Iudæi Christum interrogauerint.
Mors crucis quàm turpis & ignominiosa.
Quid est: Erit enim respectus ex sermonibus illius.
Matth. 27.
Iudæorum de Messia perdendo cogitationes cur omni venia prorsus indignæ, & inexcusabiles.
Sap. 1.
Luc. 23.
Iudæorum instar qui ignorent Sacramenta Dei.
Rom. 12.
Lex gratię in homine adul-

to quid postulet.

Mercedē non sperantes iustitiæ, quid peccent.

speraucrunt iustitia. Hoc est, nec pręmia danda bonis, nec supplicia infligenda iniustis post hanc vitam credunt, aut sperant: quòd est peccare in prima principia rationis ipsius, & iustitiæ, quæ tradit optimos quosq; legum obseruatores remunerandos, sicut violatores condignis pœnis plectendos. Rursus addit: *Nec iudicauerunt honorē animarum sanctarum.* Id est, existimarunt animas sanctitatis cultrices, & iustitiæ sectatrices nullo in honore habēdas apud Deū. Quod summæ lædit fidem diuinæ prouidentiæ, cùm tamen illæ per mortem Christi transferendæ sint ad consortium Angelorum. Et subiungit: *Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Quibus verbis indicat, diabolo machinante, & ministris tanquam organis eius operantibus Christo mortem esse illatam. Quemadmodum olim cùm Deus condidisset hominem immortalem, quod ad animam attinet, & per donum iustitiæ originalis, quantum ad corpus indissolubilem, Satanæ tamen inuidia mors inuecta est in primum Adamum, & per eum in omnes filios eius; deinde etiam eadem inuidia in secundum Adamum. Atque ita vides quàm falsa sint principia impiorum, animam mortalem, aut nullam post hoc seculum futuram vitam asserentium. Quare. cap. 3. sequenti diligenter Spiritus sanctus per Salomonem statuit animarum immortalitatem, & præmiorum magnitudinem, quibus apud Deum afficiuntur: *Iustorum animæ*, inquit, *in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum. Et ab itinere iusto abierūt in exterminium, & quòd à nobis est iter exterminij; illi autem sunt in pace. Etsi coram hominibus tormenta passi sunt; spes illorum immortalitate plena est. In paucis vexati, in multis bene disponētur*, & reliqua. Quare Iudæus his nostris rationibus excitatus, velit, nolit, cogitur manus dare, herbamque porrigere, & Christi innocentiam mecum agnoscere: quam si vellent, amplè intelligere possent vel ex præteritis Prophetarum oraculis, vel ex præsentibus iudicibus, apud quos Christi causa acta est, vel etiam ex futuris flagellis, & calamitatibus, quibus indies Iudæi iustè plectuntur. Lege Dauidem. *Quia odio*, inquit, *habuerūt me gratis*, id est, sine causa. Et iterum: *Congregata sunt super me flagella, & ignoraui*: Rursus: *Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt.* Et rursus, *Quæ non rapui tunc exoluebam.* Nec rapuit vetitum fructum de ligno, sed illum ei reddidit: nec diuinitatem, aut Dei scientiam, vt Adam, sed exoluit, vt qui verus erat Deus, & sapientia Dei Patris, appareret tantum homo solus, infirmus, & stultus. Si consulas Esaiam, dicet: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*: Si Ieremiam: *Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: Et non cognoui quia cogitauerunt super me consilia dicentes, Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eū de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Atque hos omnes alij Prophetæ secuti sunt. Si verò ministros mortis Christi inspiciamus illi quoque de eius iustitia testimonium ferunt. Proditor dixit: *Peccaui, tradens sanguinem iustum.* Iudex Pilatus: *Ego nullam inuenio in eo causam*; Et, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius: vos videritis.* Vxor Pilati: *Nihil tibi, & iusto illi.* Sol ipse, atque elementa, & sancti à morte excitati eius iustitiam produnt; & Ethnicus ille Centurio, qui exclamauit: *Verè hic homo iustus erat.* Si verò Iudæi oculos omnino non amisissent, ex ingentibus, & inauditis flagellis, quæ post mortem Christi eos consecuta sunt, agnoscere possent horrendum se aliquod scelus admisisse, propter quod ad extremam calamitatem peruenerunt; vt nulla sit in vniuerso orbe natio magis toti mūndo inuisa, & grauioribus supplicijs attrita, atque Iudæorum. Nos igitur, qui Iesum summam nouimus esse innocentiam, atq; iustitiam, illum neci datum nostra causa intelligamus, vt nos suo redimeret sanguine, suis sanaret vulneribus, suis solueret vinculis, sua vestiret nuditate, suaq; morte ad immortalitatem eueheret. Cui pro tantis beneficijs eum grates condignas reddere nequeamus, saltem eius sanctitatem per fidem apprehendamus, linguis eius iustitiam prædicemus, factisque nostris eius innocentiam tanquam vestes Esau primogeniti induamus, quibus coram Deo comparere possimus, & benedictionem per Iesu mortem nobis comparatam assequamur, præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, cui est cum Patre, & Spiritu sancto sempiterna felicitas, immensa gloria, honor infinitus in perpetuas æternitates, Amen.

Marginal notes:

Iudæi quomodo non iudicauerint honorē animarum sanctarum.

Gen. 2. & 5.

Eccles. 17.

Gen. 3.

Quo authore Iudæi Christo mortem intulerint.

Rom. 5.

Qualia impiorum principia.

Sors iustorum fœlicissima pro Christo morientium.

Vnde Iudæo constare possit Christi sanctitas & innocentia.

Psal. 34.

Ioan. 15.

Psal. 34.

Psal. 93.

Psal. 68.

Gen. 3.

Esaia. 53.

Ibidem.

1. Pet. 2.

Ierem. 11.

Matth. 27.

Ioan. 18.

Matth. 27.

Ibidem.

Ibidem.

Luc. 23.

Quid redemptos facere oporteat in memoriam Christi redemptoris.

Gen. 27.

TRACTATVS V.

In quo, de fructibus Passionis Christi cum fructu ruminandis, atque cogitandis agitur: Et ea omnia argumenta, quæ in illos fiunt, dissoluuntur.

Scopus authoris.

CAVSAS Passionis, ac mortis Domini Iesu explicatas superiori sermone reddidimus, & rationes omnes quæ in illã factæ sunt, vel à Paganis, vel Iudæis, & quæ adhuc fieri possunt, pro nostra tenuitate dissoluere conati sumus: Iam verò de fructibus tantæ mortis meritò disserendum est: & si quid fortè obscuri, aut dubij in illis est, orationis nostræ perspicuitate reserare, atque illustrare conabimur, & à cauillis, & obiectionibus, quæ fiunt, illos vendicare. Atq; ita hæc Tractatio superioribus lucem aliquam adferet, & meditandæ Passionis Christi gloriam, & virtutem magis patefaciet. Nam vt ex fructu, arboris bonitas agnoscitur, & auri puritas atq; præstantia, ex attactu lapidis dicti à Græcis Chrysitis deprehẽditur: ita magnitudo charitatis Christi, ac bonitatis eius, ex effectis ipsius admirandis, & pretiosis fructibus, quos edidit, illustrior per omnia ac magis perspicua fiet. Sacræ ergò literæ, atq; adeò S. Patres hos omnes fructus Passioni ac morti Iesu Christi tribuunt: nimirum per illa nos liberatos esse à peccato, & à potestate dæmonis, & à reatu pœnę æternę, siue gehenna, & à morte, & à legis Mosaicæ obseruatione, & oblatione; nobisque ianuam cæli aperuisse, ac per hęc nos Deo Patri reconciliasse, sibi verò adeptum esse corporis sui immortalitatem per resurrectionem, nominis sui exaltationem, atque iudicis potestatem. Hæc vero omnia, & singula suas habent difficultates minimè contemnẽdas. Nam quomodo liberat à peccato, cum in lege Naturæ Abel, Abraham, Noe, iusti essent, & iustificati à peccatis ante Christi mortem? Quomodò item mors Christi potuit liberare à peccatis committendis, & futuris? Quæ enim nondum sunt peccata, remitti nequeunt. Adhæc multa indies peccata post Christi mortẽ cõmittuntur. Quomodò præterea liberat nos à peccato, qui quotidie peccamus, & de quibus scriptum est: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est*; Et dicere debemus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Deinde quomodo liberat à potestate diaboli, qui nihil potuit super homines, nisi ex permissione Dei? Vt habes in libro Iob, & apud Tobiam, & Matthæum, & qui adhuc in homines exercet potestatem, tentando, & corporaliter vexando: & in multis locis adhæc sunt idololatræ, & cultores dæmonũ? Iubemur item resistere diabolo, & cum illo pugnare; quomodo igitur ab eius potestate, cum quo adhuc congrediendum est, liberati sumus? Tertiò, quo pacto liberat à reatu pœnæ, siue æternæ, siue temporalis, cùm ex inferno, ac pœna æterna liberauerit neminem; iustificatis verò peccantibus imponi iubeat satisfactionis opera ꝓ peccato, vel ipse flagellis immissis eos atterat? Quartò, quomodo eripuit à morte, quæ adhuc grassatur non solũ in infideles, sed in ipsos iustos Dei filios, & amicos? Quintò, quomodo à legis obseruatione asseruit, ad quam seruandam Gentes minimè obstringebantur, Iudęi verò ad eius custodiam aduentu Messiæ nequaquam arctabantur? Sextò, quonam pacto aperuisse ianuam cæli dicitur; cum Helias raptus legatur in cęlum, & Henoch in Paradisum, & in baptismo Christi cæli sint aperti ante Passionem, vt refert Matthæus? Septimo, qua ratione reconciliati per mortem sum⁹, cum reconciliatio non habeat locum inter eos, qui semper sunt amici, Deus autem omnia diligat, & nihil oderit eorum quæ fecit, sed vt Propheta ait, in charitate perpetua dilexit nos; Item, cùm homines mortem Iesu inferentes grauissimè deliquerint; quomodò ex hoc reconciliati sunt, cum Deum grauius offenderint? Postremò, quo pacto meruit exaltationem, qui tam altus erat, idem Deus, vt non posset plus exaltari? Quomodò item promeruit exaltationem per crucem, qui à momento conceptionis omnem suam gloriam, & exaltationem promeritus est? Nomen etiam Iesu à circumcisione nactus fuit? Quomodo item iudiciariam potestatem, quæ sibi ratione diuinitatis competebat, per mortem potuit promereri? Hæc sunt quę in fructus Passionis Christi obijci possunt, quæ propterea, vt melius intelligantur, & Scripturæ sinceriorem sensum suum sortiãtur, à nobis diligentius explicanda sunt. Ad primum igitur dicendum est, Dominum Iesum non solum ad doctrinam nostram, & patientiæ exemplum nobis exhibendum passum esse mortem, sed etiam verum sacrificium obtulisse pro nobis, vereq; pretio iusto persoluto nos redemisse, & quæ non rapuit, pro nobis exoluisse: non enim corruptibilibus auro, vel argento redempti sumus de vana nostra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine

Marginalia (left): Quales effectus, tales causæ. — Matth. 7. — Chrysitis lapidis ingenium. — Soluuntur dubitationes nonnullę circa fructus Dominicę passionis. — Gen. 4. — Infra 6. — 1. Ioan. 1. — Matth. 6. — I. Dubitatio.

Marginalia (right): Iob. 1. & 2. — Tob. 8. — Matth. 8. — Iacob. 4. — III. Dubitatio. — IV. Dubitatio. — V. Dubitatio. — VI. Dubitatio. — 4. Reg. 2. — Gen. 5. — Matth. 3. — VII. Dubitatio. — Sap. 11. — Ierem. 31. — VIII. & Postrema. — Luc. 2. — Cùm in lege naturæ quidã viri sancti extiterint quomodo verum sit, eos per Christi mortem liberatos fuisse à peccatis. — Psal. 68. — 1. Pet. 1.

Christus quæ nō rapuit, sed exoluit tamē teste Propheta.

Gen. 3.

Peccata nostra quidnam sint.

Veteris testamenti Patres vnde iusti fuerint.

quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Vocat autem rapinam Propheta, peccatum Adæ rapientis vetitum fructum, ac de illo edentis: & in omni peccato nostro rapimus quod Dei est, id est; obedientiam illi debitam, ac gloriam. Quòd verò Patres olim ante Christi aduentum iusti; & iustificati fuerint; libenter concedimus; sed non nisi per Christi merita à Deo præuisa, à Christoque retracta iusti effecti sunt: quemadmodum qui Regem offendit, reconciliari potest Regi, si accedat fideiussor, qui pro eo suo tempore soluere polliceatur. Et hæc de peccatis præteritis. De futuris verò id non est difficile intelligere.

Quomodo Christus nos à peccatis futuris liberauerit.

Nam sæpè contingit, medicinam à morbo aliquo efficaciter subleuantem antè præparari, quàm homo per eam sanandus nascatur, etiamsi non habeat operationem suam, antequam infirmo applicetur. Ad eum modum passio Christi, quæ præterijt, omnia peccata etiam futura asseritur remisisse, non quidem actu, sed virtute, siue in causa, vt ait Beatus Thomas: quia opus præstitit ad expiandā peccata sufficiens, & causas liberationis nostræ instituit, si debitè applicetur per Sacramenta. Quòd verò vim in omnibus præteritis non habuerit, vel in futuris non sit habitura; ex imbecillitate mortis Christi non oritur, sed ex defectu causæ particularis applicantis, vel infirmi repellentis, nec se ad eam aptè præparantis, vel volentis sine fide, aut sola fide absque Sacramentis, aut fide, & Sacramentis, sed sine diuinæ legis obedientia mortem sibi applicare volentis vt Hæretici faciunt.

B. Tho. 3. p q. 49. ar. 1. ad 3. tom 13.

Quare in omnibus hominibus ante Christi aduentum, Domini passio non fuerit efficax.

Cur Scripturæ, ad vitia declinanda, & ad amplectendas virtutes nos adhortentur, si à peccatis per Christum liberati sumus.

Esa 52.
Iacob. 4.
Ezech. 3.
Matth. 6.

Quòd verò adhuc Scriptura adhortetur nos ad declinanda peccata, & ad soluenda vincula colli nostri; vt mundemus corda nostra, vt sanctificationem compleamus, & vt faciamus nobis cor nouum: Hoc non tollit, Christum nostra peccata expiasse, sed tacitè admonere nos officij nostri voluit: Debemus enim ex parte nostra cooperari ad iustificationem, & sanctificationem, cum gratia Dei perficiendam. Et originale peccatum omnino deletur, nec redit vltra, leuia verò & quotidiana, pro quibus dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, etiamsi aliquo modo feruorem charitatis reprimant. Maiorem tamen vtilitatem præstant, quàm detrimentum: nam multis modis, quos nobis Passio Christi comparauit, expianturiuuant ad humilitatem, & propriæ imbecillitatis agnitionem & vt Iebusæus domesticus nos exercent ad pugnam, & consequenter ad meritum, & coronā. Pro mundicia verò à lethiferis delictis remedia præseruantia habemus, vt Eucharistiam, &

Peccata venialia nobis quid conferant.

Iosue 15.
& alibi.

maius Christi exemplum: medicamenta etiam subleuantia, vt Sacramentum Pœnitentiæ, & maiora salutis antidota quàm Adam habuerit, etiamsi debiliores modò simus quàm olim fuerit Adam, speramus tamen statum illum impeccabilitatis, vt sic dicam, & immortalitatis.

Grauioribus delictis quam fecit & Christus medicus.

Hoc etiam in loco diligenter annotandum, triplices existere propositiones in Scripturis de Christi Passione, sanguine, & morte: Quædam enim sunt de præterito, quædam de præsenti, quædam verò de futuro. Primi generis sunt illæ: *Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo*; Et *Purgationem peccatorum fecit*; *& conciliauit nos, & delens chirographum decreti, crucifixit peccatum, acquisiuit nos sanguine suo, redemit, propitiauit, sanctificauit, viuificauit, saluauit, abstulit peccata mundi*: quæ quidem dicta à Prophetis, & Apostolis non sunt intelligenda actu iam euenisse. Nam multi, qui ante Christi aduentum fuerunt, damnati sunt in peccatis suis: omnes etiam præsentes crucis suæ tempore minimè saluos fecit, quia nec Iudam, nec latronem à sinistris pendentem, nec omnes futuros post eum saluos facit, quia non omnes obediunt Euangelio; nec omnes, qui credunt, viuunt secundum Euangelium: nec omnes qui viuunt modò, perseuerabunt in sanctitate. Sed hæ propositiones vnum ex tribus significāt, aut quòd vsq; ad Christi mortē sunt propheticæ de præterito pronuntiatæ, & futurum certum designabant, quemadmodum illud: *Foderunt manus meas, & pedes meos*, & illud de Natiuitate: *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis*; illud item de Passione, *Oblatus est quia ipse voluit: Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit*; & illud Zachariæ: *Visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ*, ac illud Virginis, *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.*

Triplex propositionum genus de Christi passione, sanguine, & morte in scripturis contentum describitur; quæ quidem explicantur.

Apoc. 1.
Heb. 1.
2 Cor 5.
Colos. 2.
Infra 2.
Ibidem.
Ioan. 1.

2. Thess.

Psal. 21.
Esa. 9.
Infr. 53.
Ibidem.
Luc. 1.
Ibidem.

Deinde dici potest, quòd quando hæ propositiones ab Apostolis dicuntur, intelligendæ sunt, quòd ex parte sua fecit medicinam efficaciter à morbo peccati sanantē, si capiatur, vel fecit expensas ad conuiuium: quare qui vult sanari, & non esurire, medicinā accipere, & ad mensam Domini venire, formidare non debet. Dicitur ergo fecisse redemptionē, id est, peccata expiabilia fecisse, & remissibilia, si tamen homo ad vasa, per quæ ministratur hæc sanitas & expiatio, venire non dubitet. Vnde Paulus tria ait in posteriori ad Corinthios: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Deinde subdit: *Et posuit in nobis verbum reconciliationis*, siue vt paulò antè, ministerium

Aliera solutio.

Christus vtrū fecerit redemptionem.

2. Cor. 5.

recon-

reconciliationis. Tertio subiungit: *Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Vides igitur, Deum per Christum reconciliationem facere; deinde ministros reconciliationis adhiberi, qui verbo, & Sacramento salutem nostram promoueant. Postremo, quia nos aliquid operamur, verbumque, & Sacramentum cum fructu sponte suscipimus; propterea dicitur, Reconciliamini Deo. Sunt deinde aliæ enuntiationes de præsenti: Vt, *Ecce qui tollit peccatum mundi*; Et, *Sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato*, & Apostolus; *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum*: Et, *Qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium.* Istæ enunriationes significant vim, meritum, & efficientiam Passionis Christi: quemadmodum dicere cōsueuimus, Manna purgat pituitam Rhenbarbarum choleram, Mithridaticū resistit veneno, non quatenus in domo pharmacopolę sunt, sed quatenus per modum boli, vel potionis sumuntur, & in stomachum traijciuntur. Adhæc significant applicationem, quæ semper fit per fidem, Sacramenta & bona opera, siue in vita, siue post mortem in Purgatorio, semper enim Christi passio in electis fructus suos edit. Et maxime significant expiationem, quam quotidie facit Christus per sacrificium Eucharistiæ oblatum. Tertiæ propositiones de futuro significant, non sanguinem Christi fundendum, qui iam satis fusus est, sed vim pro futuris delictis remittendis, quæ necdum sunt admissa: Vt cum ait Esaias à Paulo productus: *Veniet ex Sion, qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob: Et hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum*: & Dominus dicebat: *Respicite, & leuate capita; quoniam appropinquat redemptio vestra*, & Apostolus: *Et ipsi intra nos gemimus adoptionē filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri*, & Ezechiel: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos.* Hæc ergo aut redemptionem præsignabant futuram, aut futurorum peccatorum, quæ nondum commissa erant, expiationem; aut significabant diligētiam & efficientiam nostram ad actu percipiēdam remissionem peccatorum, aut significabant plenam redemptionem à delictis venialibus, & quotidianis, aut à corruptione corporis nostri; qnod ad vitam immortalem suscitandum expectamus. Et hactenus primæ dubitationi de expiatione peccatorum facta per Christi sanguinem, siue mortem, sit dictum.

II. genus enunciationū de Christi redemptione. *Ioan. 1. 1. Ioan. 1. Ephes. 1. 1. Tim. 4.*

Passio & mors Christi in quantum operentur.

III. genus.

Esa 59. Rom. 11.

Luc 21.

Rom 8.

Ezech 36.

Ad secundum, quomodo videlicet à potestate dæmonis nos vindicauerit, respondemus, Christum Dominum dixisse: *Nunc princeps huius mundi eijcietur foras*, & Apostolus inquit: *Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso*: Contra morem aliorum ducum, qui liberos seruos efficiunt; vnde dicuntur serui & mancipia, qnasi seruati & manu capti. Sed Christus spoliauit eos, qui erant serui, & liberos fecit. Et Apostolus dixit in semetipso, id est, propria potentia, & virtute. In alijs enim victorijs non tota pars imperatori conceditur, sed & aliquid fortunæ datur; at Christus dicere potest: *Torcular calcaui solus, & de Gentibus non est vir mecum: calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea, & aspersus est sanguis eorū super vestimēta mea, & omnia indumēta mea inquinaui.* Nam Christus in cruce pugnauit contra dæmones, & commotus est ira & furore contra peccata nomine sanguinis expressa, quæ totam eius humanitatem nomine vestimēti designatam, iuxta illud, habitu inuentus vt homo, macularunt, quia tulit illorū pœnas. Liberati ergo sumus à dominatu, & principatu dæmonis. Quod vero nobis in Scripturis certamen contra dæmones proponatur, ac dicatur nobis: *Cui resistite fortes in fide*, Et, *Resistite diabolo, & fugiet à vobis*, Et, *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarū harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus*, & illud Ecclesiæ: *Pugnate cū antiquo serpente*, hæc tantū insinuant diabolum principatu spoliatum, ita tamen vt remaneat adhuc irritatus, & ad certandum prouocet, vt in statu innocētiæ Adamū aggressus est, & Iesum innocentē in deserto inotantē. Nam quoniā dęmon potestatis sibi traditę modū excessit, machinando in mortē Christi Filij Dei innocētissimi, & qui mortis meritū non habebat, merito principatu illo spoliatus fuit. Hinc August. lib. 13. de Trin. ca. 14. ait: *Quia cum in eo nihil morte dignū inueniret, occidit eum tamē. Et vtique iustū est vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eū credentes, quē sine vllo debito occidit.* Sic ille. Quod si qui sint, qui spōte sua se in dęmonis potestatē denuo dedant, vt cultores dæmonum, & simulacrorū existant; id illorū vitiosę volūtati est tribuēdum; & ferox, catenæ tñ ferreæ alligatus, neminē inuadere, aut mordere potest, nisi quis sponte sua ad illum accedat, illiq; se subijciat: Ita Satanas alligatus est quidē à Christo, sed ita, vt qui velint, possint se in illius manus tradere. Fuit autē Christi insignis, & illustris victoria cōtra dæmones in cruce, quia vincebat potentissimos hostes, i. astutissimos, in

Quomodo Christus nos à potestate Satanæ liberauerit. *Ioan. 12. Colos. 2.*

Serui & mancipia vnde dicantur.

Christi victoria, ab ea cæterorum hominum quam diuersa.

Esa. 63.

Sanguis in Scripturis ferè peccata significat.

Quamobrem Scripturæ nobis cum diabolo certamē indicant. *1. Pet 5. Iaco. 4. Ephes. 6.*

Gen 4.

Matth. 4.

B. August. tom. 3.

Dæmon nobis nocere quatenus possit.

Quam gloriose Christus de diabolo triumphauerit.

arteque rentandi exercitatissimos, quia etiam erant in summo vigore potentiæ suæ, eum, qui summe sanctus, ac iustus erat, aggredientes, demum quia vincentes vincebantur: nam quo magis in Humanitatem sæuiebant, eo magis ipsa eorum victoria inclinabat, ac deficiebat, nam ad nomen Iesu, & crucis præsentiam, horrent, & contremiscunt. Redditque nobis Iesus crucifixus dæmones superabiles, & tales, vt qui ab homunculis vinci queant, dando lucem agnoscendi insidias, & astutias eorum, viresque suppeditando ad vniuersa eius magnifica promissa, ac tormenta perterrefacientia fortiter contemnenda. Vtitur ergo Iesus dæmonibus tanquam suis apparitoribus, lictoribusque, vt pro voluntate sua exerceant iustos, siue eos solicitando ad malum, siue corpora eorum vexando, siue vt puniant reprobos. Facta præterea est redemptio mundi per modum iusti iudicij, seu per sententiam iusto iudicio latam. In omni autem iudicio quatuor personas interuenire notum est atque exploratum, nimirum iudicem, reum, actorem, siue accusatorem, & inter has duas personas aduocatum, seu patronum. Potest tamen contingere causam agi occulto spectatore, & iudice, qui absque strepitu, vel figura iudicij, vel citatione testium nouit, aut humiliare calumniatorem, aut eripere miserum inopem, etiam illum, qui sua culpa lapsus fuerat in potestatem calumniatoris: præsertim si mediator intercedat, qui & culpam à reo agnosci faciat, & pretium de iniuria, aut damno illato soluat, qui talis, ac tantus sit, & tam gratus, vt intercedentem pro reo nefas sit repelli. Dæmon igitur suggerens homini agere contra Dei mandatum, etsi iniurius extiterit tam homini, quam Deo, tamen contra hominem nullum ius habere promeruit. Nam etsi homo peccans sub potestate diaboli torqueri dignus fuerit, Deo illud iuste permittente; ipse diabolus tamen sicut hominem ex inuidia decepit, sic & eum deceptum non iustitiæ zelo, sed mala voluntate afflixit, & torsit. In hoc ergo iudicio Deus Pater iudex est; reus, est peccator, & miser homo; aduocatus, siue mediator, Christus; calumniator, siue accusator, diabolus, qui mentiendo hominem fecit esse morti subiectum, & ob id dicitur homicida ab initio; Scriptura vero vocat Christū aduocatum, & mediatorem, qui causam hominis rei in se suscepit tuendam, & suam esse fecit, de qua causa ipse per Esaiam ait: *Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum:* & per Ieremiam: *Iudicasti Domine causam animæ meæ. Vidisti Domine iniquitatem illorum aduersum me: iudica iudicium meum.* Iudicauit Dominus causam animæ Christi innocentis, vt exponit Hieronymus, quando mortem peruenire fecit ad salutem generis humani; & triumpho suæ resurrectionis confudit autores eius interemptionis. Populus etiam liberatus Christo gratias agens in Psalmo illo: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.* Subdit deinde: *Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam: sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* In quæ verba Hieronymus ait, *Causasti pro me contra aduersarios, & vindicasti me: & fecisti causam meam bonam.* Nam quia dæmon in Christo non inuenit quicquam, & Pilatus eius organum, & satelles dixit: Ego nullam inuenio in eo causam, quia nesciebant Deum posuisse in eo iniquitatem omnium nostrum; ideo dicitur egisse causam nostram, & iudicium nostrum. Quia vero causa rei est etiam aduocati pro reo eius partes tuentis; ideo quæ competunt homini reo, ipse Christus sibi tribuit: quia Christus, & Ecclesia sunt vt caput & corpus, & vir, & vxor, qui sunt vna caro. Cum Christus dixit: *Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras:* non loquitur de iudicio condemnationis, sed de iudicio salutifero mundi, quod est iudicium pro mundo contra diabolum, qui eijcitur foras. Quod magis explicans, subiungit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Quod vero paulo post subiungit: *Et si quis audierit verba mea, & non custodierit; ego non iudico eum: non enim veni vt iudicē mundum, sed vt saluificem mundum:* apertè loquitur de iudicio condemnationis, quod erit in fine seculi. Christus ergo vt reus pro nobis, & aduocatus, & fideiussor, qui se vadem principalem in causa capitali generis humani constituit, ad Patrem, vt iudicem accurrit, & ait: *Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum,* & iterum: *Iudica Domine nocentes me: expugna impugnantes me. Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi,* ac rursus: *iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.* Quanquam dici possit, quod iudicium in salutem nostram exercuerit in primo suo aduentu; vt propterea Dauid dixerit: *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis, iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio:* & Dominus: *Sicut audio* (scilicet à Patre) *iudico,* id est, fero sententiam pro his scilicet, quos Pater mihi dedit. Ita dixit per Esaiam: *Ego qui loquor iustitiam* (& qualem iusti-

Quales nobis dæmones Christus reddiderit.

Dæmones vti Christo inseruiant ac famulentur.

In omni iudicio quatuor personę interueniunt.

Nullum dæmoni iustum vnquam ius in hominem fuit.

Gen. 3.
Ratio diuini iudicij in causa generis humani.

Diabolus cur homicida dicitur ab initio

Ioan. 8.
1. Ioan. 2.
1. Tim. 2.

Esa. 63.
Thren. 3.

Hieron lib. 2. in lamentatio. Ieremiæ ca. 3. in fin. so 5.
Causam animæ Christi quando Dominus iudicauerit.
Psal. 9.

Hieron. in Psal. 9. tom. 8.
Ioan. 14.

Infra 18.
Esa. 53.

Matth. 19.
Ioan. 12.
De quo iudicio Christus dixerit: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras.

Ibidem.
Audientem verba sua, & non custodientem (vt ait Christus inquit) quo iudicio sit iudicaturus.
Psal. 25.
Psal. 34.

Psal. 42.

Quod iudiciū in primo suo aduentu Christus exercuerit.
Psal. 71.

Ioan. 5.

Esa. 63.

iustitiam loquatur, subiungit) *& propugnator sum ad saluandum.* Quia ergo in hoc iudicio iusti ætes partes tutatus est, & iustitiæ, ac misericordiæ Dei magis consonat; sententiam pro se promeruit, vt videlicet à peccato liberentur vniuersi, tũ mortui, tum præsentes, tum futuri, qui in se crediderunt, & à potestate dæmonis, & principatu redimantur: sed ita, vt sponte credentes, illi renuntiare debeant, quemadmodum faciũt omnes qui Christo nomen dant in baptismo, diaboli pompis, & operibus renunciant: vt quemadmodum homo sponte sua à Deo recessit, ita non nisi sponte homo tractus ad Deum reuertatur.

Quomodo à reatu pœnæ æternæ siue temporalis nos Christus liberauerit, cũ ex inferno liberauerit neminem.

Ad tertium respondendum est, Iesum à reatu totius pœnæ duplici ratione nos liberasse, directe quidem, & oblique, seu indirecte, vt Theologis loqui est in more: indirecte, quia passio est causa remissionis peccati, in quo est reatus pœnæ; directè vero, quoniam passio fuit idonea, & abundãs satisfactio pro peccatis totius humani generis. Condigna autẽ satisfactione exhibita, tollitur reatus pœnæ, & ideo dicitur: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Quod vero non liberet à pœna gehennæ iam inflicta, hoc non prouenit ex imbecillitate meriti Christi, sed ob defectum indispositionis fidei, & charitatis, per quas Christi passio applicanda erat. Satis tamen dici potest hominem liberatum ab inferno dupliciter. Primum, quia liberauit à reatu & iure, siue merito inferni, quod meritum omne peccatũ mortiferũ suapte natura consequitur. Hinc Dauid ait: Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori, id est, à morte æterna. Erat enim & infernus superior. id est, limbus Patrum, seu sinus Abrahæ, ad quem Christus descendit, & eius portas contriuit, & vectes ferreos confregit, vt canit Ecclesia:

Esai 53.

Cur Christus à pœna gehennæ iam inflicta non liberet.

Duplex hominis ab inferno redemptio, & liberatio.

Psal. 85.

Quis ille sit inferus inferior, à quo se liberatum inquit Propheta: & quis sit infernus superior.

Psal. 106.

Inferni claustra penetrans,
Tuos captiuos redimens, &c.

Liberat deinde ab inferno inferiori, seruando nos à peccato per meritum suæ mortis, pro quo detrudendi eramus in infernũ. Quod verò à iustis satisfactiones exigat; id cum ratione est coniunctum: vt magis gustemus peccati malitiam, atq; eo plus illud in futurum horreamus; ad hæc vt conformes ac similes Christo pro illo patientes reddamur. Adhæc nihil deroget passioni Christi: quia non nisi virtute illius iusti pro pœnis temporalibus satisfaciunt.

Quare Christus à iustis exigat satisfactiones.

Ad quartum de morte, dicendum est, Iesum peccatum remittendo (quæ non est aliud, quam spiritualis quædã animi mors) simul ab æternæ gehennæ merito nos liberasse: mortem verò temporalem; quæ non est aliud, quam separatio spiritus à corpore, ex peccato ortam, vt Moyses & Paulus ad Romanos tradunt, non omnino sustulisse: eius tamen vim, & metum debilitauit, atque confregit, vt ex omnium terribilium terribilissimo, electis reddiderit desiderabilem: Christus enim moriendo, mortem nostram destruxit: quia etsi homo erat qui pati posset, simul tamen innocens, ac Deus erat, qui mortis debitum non habebat. Hunc ergo vt purum, & simplicem hominem cum ignoranter inuasisset, in ipsum Deum se impegisse sensit: qui cum omnium viuentium vita sit, ipsam mortem absorbuit, & simul cum ea deglutiuit eum, qui habebat mortis imperium. Hinc Damascenus lib. de Orthodoxa fide: *Intercessit igitur mors, inquit, & transglutiens illucentem corporis escam, diuinitatis hamo transfixus est: & insons, & viuificum gustans corpus, perit: sed & omnes restituit, quos olim deglutiuerat. Nam quemadmodum tenebræ illato lumine disparent, sic & corruptio percussa vita, profligatur, & fit omnibus vita, ei vero, qui corrumpit, corruptio.* Sic ille eleganter. Quod alia similitudine magis illustrabo. Nam vt cibus perniciosus in stomachum iniectus causa est corruptionis stomachi ipsius, & aliorum ciborum: ita offa illa Christi, quam mors suis faucibus deuorauit, in causa fuit, vt omnes iustos, & sanctos, quos antea deuorauerat, restitueret. Quod longe antea fuerat à Propheta Osea prædictum: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.* Hinc Bernardus in sermone ad milites templi: *Sed vnde rursum cõfidimus quod mortem abstulit? Hinc plane quod eam ipse qui non meruit, pertulit. Qua enim ratione iterum exigeretur à nobis, quod pro nobis ille iam soluit? Qui peccati meritum tulit, suam nobis donando iustitiam: ipse mortis debitum soluit, & reddidit vitam. Sic namque mortua morte reuertitur vita, quemadmodum ablato peccato redit iustitia. Porro mors in Christi morte fugatur, & Christi nobis iustitia imputatur. Verum quomodo mori potuit, qui Deus erat? Quoniam nimirum & homo erat: sed quo pacto mors hominis illius pro altero valuit? Quia & iustus erat. Profecto namque cum homo esset, potuit mori: cum iustus, non debuit gratis. Non quidem peccatoris mortis sufficit soluere debitum pro altero peccatore, cum quisque moriatur pro se. Qui autem mori pro se non habet, nunquid pro alio frustra debet? Quanto sane indignius moritur, qui mortem non meruerit; tanto is iustius pro quo moritur, viuit.* Hactenus ille. Basilius quoque recte de hac re philosophatur, ait

Quomodo à morte quæ adhuc in fideles, & infideles dominatur, per Christum liberati simus.

Gen. 2.
Rom. 5.

Heb. 2.

Damasc. lib. 3. de Orthod. fid. c. 27.

Simile.

Aliud simile.

Ose. 13.
1 Cor. 15.
Hebr. 2.
Bern serm ad milit. templi, cap 11. circa medium.

Basilius.

enim

Mortis vilitas atque impotentia, eam postquam Christus vicit atque triumphauit, testib. Basilio, & Athanasio.

Athanasius tom. 1.

enim quodam loco: *Quam non suscipiebat mortem, vt eos, qui sub morte sunt, viuificaret? Deuorauit ipsum mors ignorans: deuorauit vitam, & deuorata est à vita: deuorauit vnum cum omnibus, perdidit propter vnum omnes: rapuit vt Leo, confracti sunt dentes illius. Quapropter etiam vt vilis contemnitur; eam non amplius vt Leonem timemus, sed veluti Leonis pellem conculcamus.* Et Athanasius de hoc glorioso mortis Christi triumpho, atque victoria, libro de humanitate Verbi, eiusque corporali aduentu, circa medium edisserens, ait: *Nec mirum, cum iam tam imbecillis sit (scilicet mors) vt etiam fœminæ prius ab ea deceptæ, nunc illam vt mortuam, dissipatamq; ludibrio habeant, non aliter quam vbi debellato per legitimum principem tyranno, manibusq; pedibusq; eius intra vincula constrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniunt ludibrijs ei insultant, probris, verberibusq; proscindunt, securi iam illius sæuitiæ, & furoris, ob principis sui de eo partam victoriam: ita quoque mortem iam debellatam, & per Saluatorem nostrum Iesum Christum in Cruce triumphatam manibus eius, pedibusq; obligatis, omnes eam in Christo pedibus proterunt, martyresq; Christo se præbentes, sannis, ludibrijs, conuitijs exagitant, obiectantes, & quæ superius dicta sunt per Apostolum Paulum:*

1. Cor. 15.

Absorpta est mors in victoria. Vbi mors victoria tua? Vbi orce stimulus tuus? stimulus autem mortis peccatum est. Et infra: *Qui serpentem*

Alterum exemplum Athanasij ad idem ostendendum

proculcatum videt (maxime si antea cognitam habuerit eius feritatem) nihil addubitat quin extinctus sit, planeq; defecerit, nisi illum excipias, qui animo alienatus est, nec integre suis sensibus potitur. Quis enim cum Leonem videt ludibrijs exagitari à pueris, ignorat, eum vel mortuum iam esse, vel saltem omnibus viribus suis destitutum? Quemadmodum igitur ista vera esse, oculis deprehendi licet, ita quoque à nemine ambigendum, mortem, quæ à Christi fidelibus ludibrio habetur, à Christo perdomitam esse, eiusque luem, ac vim corrumpendi extinctam esse. Hæc illi sancti Patres de morte præclare scripserunt, senseruntque: videnturq; hæc habuisse ex Pauli sententijs, qui habet: *Si vnus pro omnib. mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est.* Et iterum: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur,* & ab Hebræos: *Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium,* id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

Vnde magni Patres illi hanc de morte doctrinam hausisse videantur.

2. Cor. 5.

1. Cor. 15.

Heb. 2.

Quomodo superata mors est à Christo, quæ tanta libertate adhuc sæuit in membra Christi.

Obijcies; Quomodo separata mors est à Christo, quæ tanta libertate adhuc sæuit in membra Christi? *Quis est enim,* ait David, *homo qui viuet, & non videbit mortem?* Et, *Statutum est hominibus semel mori.* Respondemus cum Apostolo: *Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum.* Ex quibus verbis sequitur, Christum eatenus non liberasse à morte, non quidem vt temporalem mortem non incurramus, sed vt per illam, quæ alias futura æterna erat, per resurrectionis gloriam in vitam æternam transeamus, alioqui non esset opus articulo illo, quo credimus carnis resurrectionem. Atque ita per Christum vita est mors, non quo in ea sit sistendum, sed vt per eam transitus fiat in æternam vitam. Et cum victoria mortis super corpora humana fidelium in Christo morientium ad tempus sit, & ad horam, vt illa Christi Domini testatur mors triduana, & illa beatæ Virginis, victoria tamen fidelium per Christum in resurrectionis gloria, æterna est, sicut Paulus ait: *Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria:* quæ, si Christus morti se obnoxium non reddidisset, mors minime fuisset absorpta: Christus autem extinctus non fuisset, si mors nostra non fuisset; nec mors nostra nisi præcessisset in nobis culpa peccati. Hinc Christi mors dicitur mors mortis nostræ, & peccatum stimulus mortis nostræ. Ille autem sermo Prophetæ: *Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne,* etsi in primo Christi aduentu ex parte sit completus propter Christum, & matrem à mortis imperio, & corruptione liberatos; tamen iuxta Pauli intellectum implebitur, cum tradiderit Deo regnum: quia tunc insultabitur ab omnibus morti ipsi: *Vbi est mors victoria tua?* Vt enim id, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ; supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis: ita mortis nostræ temporalis incursus meretur victoriã æternæ incorruptionis, & vitæ. Deinde dici potest alio modo Christianus liberatus à morte temporali, quia illam non vt filius Adæ amplius patitur, cum sit extra illud pactum constitutus, & in Christo patiatur mortem, nõ propter Adæ peccatum iam sibi, quatenus propriũ fuit, remissum, sed propter imitationẽ Christi; vt iam pretiosa in conspectu Domini sit mors sanctorum eius; id est, non debito Adæ inflicta, sed ad Christi similitudinem, & imitationem tolerata. Postremo dici potest homo liberatus à morte tẽporali, quando ex terribili, atq; abominabili, reddita est amabilis, atque desiderabilis. Hinc illa Simeonis vox: *Nunc dimittis seruum tuum Domine,* & illa Pauli: *Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo.*

Psal. 88.
Heb. 9.
1. Cor 15.
A morte per Christum quatenus liberati fuerimus.
Ibidem.
Ose. 13.
Causa mortis Christi & mortis nostræ quænam sit.
Ibidem.
1. Cor. 15.
Ibidem.
2. Cor. 4.
II. Solutio.
Psal. 115.
III. Solutio.
Luc. 2.
Philip. 1.

Recteque propterea mors fidelium dicitur somnus pacis, & obdormitio in Domino, & corpora dicuntur quiescere in cœmeterijs, id est, dormitorijs. Et ad hanc temporalem mortem demonstrandam per Christum deuictam, atque incorruptionem donatam fuisse, voluit Deus Christo moriente, & Spiritum suum emittente, sepulchra, quæ sunt velut ipsius mortis carceres, aperiri, & eos, qui illis captiui detinebantur, liberos emitti: *Multa*, inquit Euangelista, *corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*. Christus ergo Rex vitæ, & mortis Dominus agnoscitur mortem sua morte profligasse, & vitam sua resurrectione restituisse: quia nō solum seipsum à mortis vinculis eripuit, sed multos etiam secum excitare voluit viuos. B. Bernardus sermone in transitu sancti Malachiæ Episcopi ita hanc obiectionem diluit: *At fortasse quis dicat; Quomodo mori à capite superata videtur, qua tanta adhuc libertate sæuit in membra? Si mors mortua, quomodo Malachiam occidit? Si victa, quomodo adhuc praualet vniuersis, & non est homo qui viuat, & non videat mortem? Victa plane mors opus diaboli, & peccati pœna, victum peccatum causa mortis, victus & malignus ipse, & peccati autor, & mortis. Nec modo victa sunt hæc, sed & iudicata iam, & damnata. Diffinita quidem, sed nondum promulgata sententia est. Denique iam diabolo ignis paratus, etsi nondum ille præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore finitur malignari. Tanquam malleus cœlestis opificis factus est, malleus vniuersæ terræ. Terit electos ad eorum vtilitatem, reprobos conterit in eorum damnationem. Qualis ergo paterfamilias, tales & domestici eius, peccatum scilicet, & mors. Nam & peccatum licet simul cum Christo cruci ipsius non dubitetur affixum, adhuc tamen interim non regnare quidem, sed habitare etiam in ipso, dum vineret, Apostolo permittebatur. Mentior, si non ipse ait: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Sic & mors ipsa minime quidem adhuc abesse cogitur, sed certis litterum non obesse. Erit autem, cum dicetur: Vbi est mors victoria tua? & ipsa siquidem inimica nouissima destruetur. Nunc verò moderante eo, qui imperium habet vitæ, & mortis, & mare ipsum certis litterum coercet metis, mors ipsa dilectis Domini somnus refrigerij est, Propheta attestante, qui ait: Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini. Pessima quidem mors peccatorum, quorum & natiuitas mala, & vita peior, sed pretiosa est mors sanctorum. Pretiosa plane, tanquam finis laborum, tanquam victoriæ consummatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ securitatis ingressus.* Hactenus ille bonus Pater. Quemadmodum ergo ter orāte Paulo pro stimulo carnis auferēdo, non est ablatus, sed data gratia qua vinceretur, ac minime noceret, ita Christus vicit mortem in nobis, dando gratiam, qua illam in ipso superemus, & in nostram gloriam eius perpessionem conuertamus. Nam si omnino Christus mortem abstulisset, vbi essent trophęa Martyrum, palmæ Virginum? Vbi trophæa pro iustitia decertantium, & occumbentium?

Cœmeterium quid.

Matth 27.

B. Bernardi solutio propositæ quæstionis.

Psal. 88.

Matth. 25.

Ierem 50.

Coloss. 2.

Rom. 7.

Osee. 13.
1. Cor. 15.
Ibidem.

Psal. 86.
Isai. 33.

Psal. 115.

2. Cor. 12.

Ad quintum, dicendum est quod Christus nos redemit à lege, & maledicto legis, factus ipse pro nobis maledictum, & rursus: *Factus sub lege, vt eos, qui sub lege erant* (scilicet Iudæos) *redimeret*, vt Paulus ipse asserit in illa ad Galatas epistola, nam Galatæ cum essent Gentiles, nec ad legis vinculum obligarentur seducti tamen per pseudoapostolos ad legis obseruantiam inducti fuerant. Et recte arguit Paulus: *Si existentes sub lege liberauit à iugo legis, quid opus erat Gentiles ceremonijs legis grauari, qua etiam in ipsis finem habuerant?* Etsi autem aduentu Messiæ terminanda lex erat iuxta Prophetarum vaticinia; non tamen in ipso natiuitatis suæ initio, sed post legem nouam prædicatam, & Christi mortem in cruce, in qua dixit: *Consummatum est*: & post mortem eius per Apostolos legem Euangelicam vniuerso orbi traditam lex omnino cessare debuit. Non autem intelligas, ita liberatos à lege fideles ex Iudæis, vel Gentibus conuersos, quasi ad eos Decalogus, qui ante legem obligabat, & per Christum, & Apostolos stabilitus est, non pertineat; sed quod à iudicijs, & ceremonijs sint erepti: nec ab illis quidem, ita vt non liceat legere Moysen; & Prophetas, & illorum sensibus, qui Christum, & Euangelium continent in sensu spirituali populum Dei pascere.

Quomodo à lege Christus asseruit, cum eam seruare Gentiles minime cogerentur.
Gal 3.
Infra 4.

Lex Moysi quando fuerit terminanda.

Ioan. 19.
A qua lege Moysis Christiani liberi fuerint nunquam.

Ad sextum dicendum est, ianuam cœlestis regni per mortem Christi fuisse apertam, & ostium Paradisi peccato Adæ clausum, & Angelis custoditū reserasse: in cuius rei signum velum templi scissum fuit, vt aditus pateret ad Deum, sibique latus perfodi permisit lancea, vt nobis ostium aperiret. Hinc Paulus habet: *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manu factum, &c. sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta*. Quod eleganter in lege adumbratum erat: nam homicidæ qui in ciuitates refugij se receperant, post mortuum Pontificem poterant in domum reuerti suam, vt statuitur in libro Numerorum. Hinc de Domini ascensione dicitur per Michæam: *Ascendet pandens iter ante eos*, & per Dauidem: *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatē*, quæ possessionem regni cœlestis simul

Quomodo Christus ianuam cœli aperuisse dicitur, cum in id Henoch, & Helias rapti legantur.
Gen. 3.
4. Reg. 2.
Matth. 27.
Ioan. 19.
Heb. 9.

Num. 35.
Mich. 2.
Psal. 67.
Ephes. 4.

Cur ante Christi mortem, iustorum hominum mors tristis erat, & minime iocunda.

simul cum eo accepit. Hinc est, quod ante Christum mortuum sanctorum, ac iustorum hominum mors oon fuit læta, sed tristis, nunc vero gloriosa, & pretiosa est. Hinc Ezechias Rex, & quidem iustus, cum audisset à Propheta: *Dispone domus tua, quia morieris tu, & non viues*, cum fleru cecinit: *Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Quæsiui residuum annorum meorum, dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viuentium* (scilicet donec veniat tempus; donec recorderis mei) *non aspiciam hominem vltra, & habitatorem quietis.* Secus nostri Martyres, qui cum Paulo cupiunt dissolui, & esse cum Christo, & læti moriuntur, quia sentiunt instare tempus redemptionis suæ. Hinc B. Bernardus: *Puto quod arbitretur indignum (scilicet Ecclesia) quantumlibet laudabili morti, quæ Christi mortem præcedit, diem festum impendere, præsertim cum ante illam salutiferam passionem non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa morientes quosque exciperent: Nunc autem pœnis debitis peccato humani generis per mortem Christi exolutis, aperta est ianua regni cœlestis omnibus tam ante Christum, quam post Christum credentibus. Proinde & tam congrua ratione Ecclesia dies festos agit Ioannis Baptistæ, sanctorum innocentum, Simeonis, Zachariæ, Machabæorum, Martyrum, & aliorum morientium ante Christum: qui etsi suis seculis pro Christo morientes transierunt ad inferos, mox tamen post Christum passum migrauerunt in cœlum.* Propterea B. Stephanus merito dicitur protomartyr, & primitiæ martyrum in eius sanguine dedicatæ: non quod aote Christi aduentum non fueriot martyres, sed quia primus peracto suæ passionis triumpho, non ad inferos descendit, vt cæteri omnes prædicti, sed in cœlum. Vnde ipse in conflictu suo dixit: *Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.* Etsi autem in baptismo Christi cœli sint aperti: noo quidem sibi, cui semper patuerunt cœli, sed ad indicandam vim, quam debebat habere baptismus post eius mortem susceptus, factũ est: nam omnib. aperit ianuam regni cœlorum. Henoch vero raptum in Paradisum, & Heliam subleuatum in cœlum: intellige non Empyreum, sed aereum, & amœnum locum aliquem, in quem illi sancti ad tempus sunt recepti. At in Empyrei regni solium primus Christus est ingressus, qui dicit: *Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam.* Etsi enim Christus regnum cœlorum omnib. iustis, & sanctis, qui ante se fuerunt, comparauerit, etiam priusquam pretium penderetur; eo tamen tempore genus humanom non

Esa 38.
4. Reg. 20.
2. Paral. 32.

Philip. 1.

B. Bernard.

Eos etiam qui ante Christum pro veritate vitam profuderunt, cur Ecclesia diebus festis honoret.

B. Stephanus cur dictus protomartyr.

Act. 7.

Matth 3.
Christi in baptismo cur aperti sint cœli.
Gen. 5.
4. Reg. 2.
Quid per Paradisum, seu cœlum, in quod Henoch, & Helias rapti leguntur, intelligendum sit.
Psal. 117.

erat in possessionẽ regni cœlestis ingressũ, sed tamdiu exclusum manebat, donec veniret qui preoium oumeraret. Quemadmodum etiam in ciuili contractu plerunq; euenire solet, vt emptio, in qua nec emens tradit statim pretium, nec vendens tradit statim rem, quã vendit, sed vterq; dat fidẽ suam, ille quidẽ de pretio soluendo statuto tẽpore, hic vero de tradenda certo tempore merce vendita. Ita in hoc negotio redemptionis, quidam veluo futuræ emptionis, & vendiooois contractus celebratus est, fœdus atq; pactũ initũ, testiumq; iuramento firmatum, atq; ita in verbo promissionis suæ Deus spem, & cõsolationem humano generi contulit, reuelans ex Adam venturum filium, qui pro debito solueret parentum, quod ipsi nõ poterant, promittens interim peccao remissionem, gratiam & pacem omnib. credeotibus, & inuocantibus ipsum; hęreditatem tamen paternam cœlestis gloriæ deperditã tandiu restituere differens, donec pretiũ penderetur: quemadmodum non raro accidit, vt verus hæres, digousq; paterna hęreditate aliquis sit, sed illam paterno debito oppignoratam adire ooo valeat, priusquam debita integre persoluantur.

Quemadmodum egerit Deus cum patribus antiqui testamenti vsque ad aduentum Messiæ omniam redemptoris, & liberatoris.

Ad septimum dicendum est, passionem Christi causam extitisse nostræ cum Deo recõciliatioois, duplici ratione. Altera, quatenus per modum redemptionis remouit peccatum, per quod homines cõstituũtur inimici Dei: nam odio sunt Deo impius, & impietas eius, & iniquitates nostræ sunt, quæ diuiserunt inter nos, & Deũ nostrum. Altera, quatenus est sacrificiũ Deo acceptissimum, ipsum placans, atq; odore suo suauissimo mitigans. Non autẽ dicitur ita nos reconciliasse, quasi de integro nos amare inceperit, cum in charitate perpetua nos dilexerit, sed quia peccata nostra, quibus iram Dei in nos concitauimus, odiumque eius nobis cõflauimus, per Christi mortem sunt sublata, & in amicitiam, gratiamq; cũ Deo rediuimus, ac plane recõciliati sumus. Quod enim oobis cũ aliqua Dei mutatiooe fieri coocipimus, vt ounc amet, nunc odio habeat, sine vlla tamen, quæ io eum cadat, mutatione prorsus contingit, nobis tamen tantum mutatis: nam ab ęteroo, vt Adæ filios, & peccatores sẽper odio habuit; vt iustos vero, & per Christũ regenitos semper dilexit. Neq; nos asserimus, interfectores Christi, per flagitium illud summum, & exaggerandum, quo manus inijcere in Filium Dei temere ausi sunt, Deum sibi aut alijs reconciliasse; sed Christum tantum pro eo quod ex obedientia, & cum magna

Qua ratione simus per Christi mortem reconciliati, cum reconciliatio inter eos non sit, qui semper sunt amici.
Sap. 14.
Esai. 59.
Qualis sit hæc nostra cum Deo reconciliatio.
Ierem. 31.
Mutationes in Deo, scilicet amori, & odij, vt sint accipiendæ.

Quanta vis & potentia Christi obedientię, & patientiæ apud Deum fuerit.

chari-

charitate mortem sustinuit, illamque pro nobis Patri obtulit, reconciliationem nostram operatum fuisse, plusq; valuit Christi obedientia, atq; patientia Deum placare, quàm rabies, & furor interficientium irritare, atq; ad vindictam prouocare. Diligéter enim in Christi morte distinguéda sunt, & quæ Iudæi, vel Gentiles in eius nece patrarunt, quæ omnia sunt iniquissima, atq; execrabilia, & quæ Christus ex parte sua, vel fecit, vel sustinuit, quæ omnia sunt sanctissima, Deoque gratissima, nobis verò quàm maximè salutaria.

Quomodò Christus cum esset Deus, potuerit, ac meruerit exaltari.

Ad postremum dicimus, Dominum per humiliationem, qua se in operáda redemptione nostra sponte deiecit, magno iure exaltationem suam promeruisse, etiamsi alijs suis actionib. multis, & magnis, ex quo incarnatus est, illam sibi debitam reddiderit. Sed hæc est gloria Domini nostri, vt multis iuribus, rationibusq; exaltationem suam, & gloriá promeruerit, vt aliquod ex illis posset nobis communicare. Vnde Apostolus cùm de humiliatione Christi dixisset: *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis*, cùm regulá à Domino tradita habeat: *Qui se humiliat, exaltabitur*, continuò subiungit: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomē*, & reliqua. Quia ergo se humiliauit in passione ad mortem, cuius non erat debitor, & ad locú, quia positum corpus eius in sepulchro, & anima descendit in infernum, ad confusionem, & opprobria quæ sustinuit; & quia sisti voluit vt reus ante tribunal Caiphæ, & Pilati, cui dixit: *Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper*: Propterea obediétia mortis suæ, atq; humilitate quadruplicem exaltationem promeruit. Et primò quidem gloriosam, & immortalem corporis resurrectionem, quæ morti respondet; admirabilem quoque euectionem, atque ascensionem in cælum, vt qui descendit in inferiores partes terræ, ipse sit, qui ascendat super omnes cælos, & consessum ad Patris dexteram. Tertiò, detectionem suæ diuinitatis, & gloriosi nominis, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriú, & infernorum. Etsi enim à die conceptionis sortitus fuerit nomē Iesu, opes tamen in hoc nomine inclusas, & virtutes nonnisi post mortē in cordibus credentium patefecit, vt tunc dicatur dedisse ei nomen, quando eius mysteria reuelauit. Quartò, promeruit & iudiciariam potestatem mundi, vt ipsi homini tanquam supremo iudici vniuersi homines sistédi sint. Quanquam hanc potestatē alio

Philip. 2.
Luc. 14. Christi regula.
Matt. 27.
Sup. 26.
Infr. 27.
Ioan. 19.
Per Crucem & passionem suam quadruplicem exaltationem promeruit Christus.
Ephes. 4.
Philip. 2.
Luc. 2.

iure, nempe quatenus Deus est, haberet, hanc tamen quatenus homo est sibi comparauit; de qua ipse dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*; & Iob: *Causa tua quasi impij iudicata est, causam, iudiciumq; recipies*. Æquum igitur est, vt nos, qui sancto suo redempti sanguine sumus, eum in cordib⁹, & linguis, atq; operibus nostris, ac passionib⁹ pro eo toleratis exaltemus, & illustremus, illumq; tanquam iustissimum, & incorruptum iudicem nostrú, ante cuius tribunal nos stare oportet, agnoscamus, illumq; nobis beneuolú, ac propitiú quoad possum⁹, efficiamus, vt sententiam, quæ in æternum stare pro nobis valeat, proferat, illiq; cum Patre, & Spiritu S. immortales gratias agamus, & æternum laudis, honoris, & gloriæ sacrificium immolemus, Amen.

2. Cor. 5.
Matth. vlt.
Iob. 36.
Quid debeant homines redempti Christo redemptori suo.
2 Cor 5.

TRACTATVS VI.

De acerbissima Domini Iesu passione simul & de compassione, siue commiseratione, qua erga nostram miseriam subleuandam affectus fuit, in illa Ioannis Euangelistę verba: *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo*. Apoc. 1.

QVo frigida, ac torpentia hominum pectora magis inflammare, & charitatis illo igne, quem Iesus venit mittere in terrá, incendere valeamus, prudens lector, aliquid aliud præfandum nobis videtur de intimo illo ac tenero commiserationis affectu, quem Græci συμπάθειαν, vulgus compassionem vocat, quo nos, nostrosq; errores Iesus filius Dei pro sua incomparabili bonitate miserari dignatus est, atq; adeò de acerbissima, & pretiosissima ipsius passione: idq; quo commodius præstare possim⁹, verba dilecti discipuli Iesu, ac filij tonitrui in principio suæ illius diuinæ reuelationis explicare conabimur: quę in hunc modum habent: *Ioannes 7. Ecclesijs quæ sunt in Asia: Gratia vobis, & pax ab eo, qui est, & qui erat*, & *qui venturus est, & à 7. spiritibus, qui in cóspectu throni eius sunt, & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo; & fecit nos regnú, & Sacerdotes Deo, & Patri suo*. Verè magnifica, mysterijs prægnans, & Apostolico spiritu referta salutatio. Precatur in primis gratiam, quæ est pri-

Mens autoris.
Luc. 12.
συμπάθειαν quid.
Marc. 3.
Exod. 3.
Cur Ioannes septem Ecclesijs gratiam, pacemq; à Domino precetur.

mum bonum, quod Deus fidelib. suis donat, ad quod Apostoli viuētes vocati sunt: & pacē, quod est postremum bonū, quod Iesus penè moriens quasi pretiosum legatū discipulis reliquit suis: in his verò primo, & vltimo donis cætera intermedia comprehenduntur. Hæc autem ab eo precatur qui est, & qui erat, & qui venturus est. Quod periphrasis quædā est æterni Dei; ꝓpterea non inquit, qui fuit, quasi amplius non sit, sed qui erat: nec dixit. Qui futurus est, quasi prius non fuerit: vt ostendatur Dei æternitas, quæ omne tempus sua immensitate ambit, omniq; nostro tempori præsens est, cui nec id quod nobis præterijt, elapsum est, nec quod nobis aduenjet, est futurum. Si enim hominis ánimo à conditione sua datum est, vt non deserens præsens, in quo est, possit esse in præterito per reminiscentiam, & in futuro per prouidentiam: quāto magis hoc eminentiori modo proprium erit diuinæ illi naturæ nobis incomprehensæ, quæ nec loco clauditur, nec temporis nostri differentijs circumscribitur? Subdit: *Et à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.* Hęc quidam referunt ad dona Spiritus sancti: verùm quia illa accidentia sunt, non substantię per se subsistentes & Angeli propriè dicuntur assistere ante Deum, rectius, solidiusq; de 7. Angelis, qui astare dicuntur ante Deum hoc loco, & apud Tobiam, intelligitur, ex quorum numero est & Gabriel, qui de se apud Lucam ait: *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum.* Nam etsi millia millium Angelorum assistere dicantur ante Deum apud Danielem, septem tamē principes esse creduntur natura, & potestate, ac proinde gratia, atq; gloria cæteris eminentiores, qui toti militię cælesti pręsidēt, tesq; humanas per se, & alios inferiores curant. Hi autem qui non gignunt similes in specie, Patres non dicuntur: & quia non gignuntur, cùm sint expertes omnis materiæ, non vocantur filij, vt nos: quanquàm metaphoricè, quia iustificati, filij Dei dicantur, vt apud Iobem dicitur: *Factum est cùm quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino*, & iterum: *Quum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei:* & Dauid: *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Domino in filijs Dei?* Vnde & Spiritus S. nec gignit, nec gignitur sed volūtate Dei Patris Filium summo amore prosequentis, & Filij Patrem pari charitate diligentis producitur, & spiratur: ita Angeli ex amore, & voluntate Dei vt esse possent, producti Spiritus dicuntur, iuxta illud: *Qui facis Angelos, tuos spiritus.*

Ioan. 14.

Expenditur: Qui est & qui erat & qui venturus est.

Omne tempus æternitas ambit.

Qui sint illi septem spiritus, qui assistere dicuntur ante Deum.

Tob. 12.

Luc. 1.

Dan. 7.

Angeli cur propriè nec Patres, nec filij vocantur.

Iob. 1.

Infr. 38.

Psal. 88.

Proprium Spiritus S.

Psal. 103.

Heb. 1.

Quòd verò ab illis petitur gratia, aut pax; prudenter est accipiēdum. Non enim illi Spiritus, aut efficiunt, aut infundunt illa dona in nobis, vt Deus: nec illa promerentur, vt Christus homo, de quo statim facit mentionem: sed quia illi sunt ministri salutis nostræ, interpellatores, curatoresq;, nostræ custodiæ per diuinam prouidentiam deputati; ideò rectè ab illis tanquam mediatoribus, & intercessoribus nostris precatur gratiam, & pacem: *Et à Iesu Christo.* Quia plura erat dicturus de Domino Iesu, & quia humanitas eius, vt talis etiam Angelis quantum ad naturam attinet, est inferior; secundùm illud: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis:* tamen quod spectat ad gratiam, secundùm quam caput est, & Rex illorum, maior est, idcircò vltimo loco ponitur Iesus Christus; nam vt homo non solùm inferior est Patre, & Spiritu sancto, sed etiam ipsis Angelis. Subiungit: *Qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ?* Tres honorificos titulos Christo tribuit. Primus est, *Testis fidelis:* in hoc enim natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati: & fidelis dicitur, quia non mentitur in dictis suis: quia vidit perfectè, & audiuit quæ locutus est, iuxta id: *Quod scimus loquimur, & quod vidimus, testamur.* Non fallit etiam in promissi, quia scriptum est: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Accedit magnitudini testimonij eius, quòd simul est iudex & testis, nihilque eorum, quę testificari debuit, omisit: *Omnia, inquit, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Fortissimus etiam, & constantissimus extitit in ferendo testimonio: nam non obstante persecutione, infamia & morte Crucis, in confessione perstitit veritatis. Secundò, vocat eum primogenitum mortuorum: non quòd alij tam in Veteri, quàm in Nouo Testamento ante eum suscitati non sint ab inferis, sed quòd primus sit ad vitam immortalem suscitatus, & tanquam primogenitus honorarioni suscitationis genere dign⁹ habitus: quia post triduum excitat⁹ est à somno motus, & non expectauit postremum diem iudicij, in quo omnes mortui, qui in Christo sunt, ad similem gloriā resurgent. Atq; hunc sensum iuuat, quòd Paulus in Actis probat Christū à mortuis suscitatum, illo testimonio prophetico: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Atq; is planè intellect⁹ Prophetæ confirmari potest, tùm ex pręcedentibus, in quibus de mysterio passionis perspicuum habet sermonem, tùm ex consequentibus vbi habet: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionem tuā terminos terræ*, nā hoc cōsecutū est eius à mortuis

Qui sensu ab Angelicis spiritib. gratiā & pac. in postulet Ioannes.

Quare secundum Angelos gratiam & pacem à Domino Iesu Christo precetur Ioannes.

Psal. 8.

Heb. 2.

Christus Iesus cur dicatur testis fidelis.

Ioan. 18.

Sap. 5.

Psal. 144.

Ierem. 29.

Ioan. 15.

Quare Christus vocetur primogenitus mortuorum.

Matth. 12. 20. 28.

1. Thes. 4.

Act. 13.

Psal. 2.

Ibidem.

susci-

Christus princeps Regũ terræ cui dictus à Ioanne.
Matth vlt.
Philip. 2.
Heb. 1.
Reges omnes, & Principes potestatẽ suã omnem cur ferre debeant acceptam vni Christo.

suscitationem. Tertius titulus est: *Princeps Regum terræ.* Quia vt ipse suscitatus dixit: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra: & in nomine eius flectitur omne genu, cæleſtium, terrestrium, & infernorum, Sedet ergo ad dexterã maiestatis in excelsis, moderaturq́; ac tegit Reges terræ, id est, Principes tàm seculares, quàm Ecclesiasticos, qui siue in temporalibus, siue in spiritualibus præficiuntur, & qui finis, & scopus esse debet omnium tàm spiritualiter, quàm temporaliter regnãtium: quia agnoscere debent omnem suam potestatem, siue super facultates & corpora, siue super animas à Christo esse profectam, atq; comparatam, & in eos, quos ipse voluit, deriuatam; ac proinde se, vt vicarios Christi prorsus gerant in illa administrãda, cui de omni administratione tanquam domino reddituri sunt rationem. Sequitur: *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Quibus verbis extinctor, aut destructor delictorum declaratur. Quia enim peccatum omne in animo concipitur, opere autem ipso perficitur; ideò Christus venit ad nos dilectione, siue commiseratione, quæ vniuersa operit delicta, atq; adeò externa passione, vel sanguinis effusione præditus, vt peccata nostra deleret atq; ablueret. Nam de priori illo affectu ita prædixerat Esaias: *Angelus faciei eius saluauit eos: in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus seculi.* De secundo verò idem Propheta prædixerat: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.* Meritò igitur tractabimus primo loco de commiseratione Christi, quæ vel ipsa est dilectiò, vel ex dilectione oritur; Deinde de acerba passione, siue sanguinis profusione, quæ ex commiseratione proficiscitur; Tertiò loco de fructu vtriusq; dicendum erit, de quo ait: *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.* Vt igitur primum expediamus; perpende, quòd etsi ab æterno Deus fuerit misericors, atq; ea de re frequenter, & summè in Scripturis commendetur, imò ipsa adeò misericordia; postquam tamen carnem indutus homo factus est, mirificauit misericordias suas super timentes se, vt ait Propheta; hoc est admirabiles, & omni contẽplatione dignas, ac proinde dulcissimas misericordias suas effeçit. Fuit enim Dominus Iesus natura sua ad affectu cõmiserandum, & effectu succurrendum propensissimus: nam propterea de dulci, ac benigno Spiritu sancto conceptus est, & de fœmina sola, atque illa quidem Virgine, quæ teneriori temperamento est prędita, adde quòd

Quid est quod Christus lauisse dicitur nos à peccatis nostris in sanguine suo.
Effectus dilectionis Christi.
Prou. 10.
1. Pet. 4.
Esa. 63.
Supr. 53.
De Christi erga nos commiseratione, seu dilectione disseritur.
Ioan. 1.
Psal. 30.
Quando mirificauit Deus misericordias suas super timentes se.
Matth. 1.
Luc. 1.

erat regina misericordię, & filia Dauidis, de mansuetudinis virtute celebrati; vt vndiq; Iesus esset misericors, & tenerum, ac dulcem charitatis affectum erga nos ostenderet. Quare B. Thomas in illa Apostoli verba ad Hebræos 5. *Et quidem cum esset Filius Dei* (ne quisquam derogari putet Christi scientiæ, quem ab æterno habuit vt Deus, & à momento incarnationis vt homo) *didicit ex iis, quæ passus est obedientiam:* ita ait: *Cum enim sit Filius Dei ab æterno, & secundum hoc nec pati, nec compati posset, assumpsit naturam, in qua pati posset ratione Corporis; & compati ratione animæ.* Hæc ille egregiè ad sensum. Obedientiam autem practicè didicit, quàm theoricè nouerat, quantæ esset apud Deum virtutis, & efficaciæ ad dissoluenda debita omnia per præuaricatorẽ Adam, & posteros eius contracta. Didicit etiam misericordiam & misericordiæ incrementum, de quo idem Apostolus dixerat: *Vnde debuit per omnia fratribus similari; vt misericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato.* Dicit autẽ Christus à flagello, qui durus est magister: quia tamen optimè docet, per illud sanctos suos erudire voluit. Nam vt Apostolus ait, *Flagellat omnem filium, quem recipit:* &, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Hunc igitur magistrum audiens, discere voluit Filius Dei. Vt rectè dixit Bern. *Pati voluit Christus, vt compati disceret: miser voluit fieri, vt misereri disceret.* Hęc ille ad sensum. Homo etenim homines suę speciei afflictos miseratur, præsertim verò hi, qui diligunt, cum eos quos amant, vident in afflictione positos, vt parẽtes filios, viri vxores, & in vniuersum malorum experientes eos qui eisdem malis inuoluuntur. Quare rectè monet Apost. ad Hebręos, dicens: *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius* (in quo sedebit in throno iustitiæ) *vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in tempore opportuno.* Propterea enim Christus caput inclinatũ in Cruce habuit, quò se ad exaudiendum facilem nobis indicaret. Nã qui tequiescit in molli lecto, difficilè audit vocantem, & difficilius surgit, vt indicat parabola Euãgelica de accedẽte media nocte ad amicũ, vt cõmodato acciperet 3. panes; qui verò in duro lecto dormit, facilè audit vocantes, & facilius illum deserit; ita Dom. Iesus dũ quiesceret in sinu Patris, tãquã in mollissimo, & suauissimo lecto, difficilè se in audiẽdo præbebat; at postquã in lecto Crucis quiescere voluit, propensũ se ad audiẽdũ exhibet, in quo ipse à Patre suo exauditus est in omnib. pro sua reuerentia

Mira Iesu benignitas.
Psal. 131.
S. Tho. in c. 5. epist. ad Heb. lect. 2. 10. 16.
Heb. 5.
Christus Dei filius cũ esset omniscius qui nam didicit obedientiam secundum Apostolum.
Quæ præterea Christus didicerit.
Heb. 2.
Inf. 4.
Flagellum durus magister, optimus tamen.
Heb. 12.
Act. 14.
Bern. tract. De gradibus humilitatis initio ferè.
Quos in primis miseremur natura.
Heb. 4.
Christus in Cruce cur caput habuerit inclinatum.
Luc. 11.
Quid Christũ fecerit valde exorabilem nobis.
Heb. 5.

Miseria propriè quid sit. Scot. in 4. dist. 49. q. 7.

Est autem miseria propriè, & essentialiter culpa ipsa; non autem aliqua pœna, vel tristitia, vt docent Scholastici; etsi omnis pœna, qua peccatum punitur, secundum quid sit miseria. Quare culpa facit, vt pœna miseria dici possit: nam vt rectè ait Salomon: *Iustitia eleuat gentem, miseros autem facit populos peccatum.* Ex hac autem culpæ miseria factū est, vt miser Christus appareret. Nam si Adam non peccasset, sine vlla miseria pro gloria humani generis natus fuisset, vt quidam non contemnendi Doctores tradunt: illo verò peccante natus est plenus miseris, sicut reliqui omnes, de quibus apud Iob: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* Has autem tantas miserias hominum commiseratus Deus, ac subleuare volens, carnem indutus, dilectione plenus, & miserias nostras expertus, quò magis viscera miserationis nobis ostenderet, ad nos venit. Vt autem testis est quidā insignis Theologus maior extitit in Christo commiseratio, qua nobis compati dignatus fuit, quàm passio ipsa, & multitudo tormentorum, quę pro nobis pertulit, non tantùm re ipsa ac tempore, & causa, sed etiam subiecto, & merito, & inductione obligationis: de quibus vtiliter, & Christianè philosophandum est.

Prou. 14. Vnde miser Christus effectus sit, eiusdē in homines misericordia æterna proceseriat secundū aliquos.

Iob. 14.

B. Bonau. in 3. sent. dist. Maior extitit in Christo cō miseratio, quā nos est prosecutus, quàm passio, teste Bonauentura.

Nam in primis rem ipsam si pressius speculemur, omnis actus purè spiritualis, maioris est efficaciæ, quàm corporeus, vel mistus: perfectior enim est visio spiritualis, & auditus, quàm corporalis. Interior igitur ille commiserationis affectus, qui eum intus excruciabat, maioris erat momenti apud Deum, quàm ipsa externa passio, quæ eius corpus torquebat. Hinc de illa priori dicitur: *Baptisma habeo baptizari; & quomodo coarctor, vsquedum perficiatur?* Hanc autem coarctationem ante Christi passionem, ipsa commiseratio efficiebat: vnde vt beata quædam Virgo per Spiritum sanctum edocta dicere solita erat. *Cùm Christus gemina Cruce premeretur, interna, & externa, quò plus externa crescebat, eò magis imminuebatur interior.* Nam cuncti morituri protrahunt vitam, quantum possunt; præter Christum, cùm intelligeret nos sua morte dæmonis à potestate reuocandos, & in propriam domum tanquam exules per mortem summi Pontificis restituendos, optabat, nos commiseratus, citius dissolui, dicebatque: *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Cùm igitur passio à commiseratione oriatur, constat, illam hac esse inferiorem. Deinde maior quoq; est tempore: nam humani generis miserias cœpit ab vtero matris suæ, imò à momento conceptionis miserari, ac dicere poterat illud, quod est apud Iob: *Ab infantia mea creuit mecum miseratio; & de vtero matris meæ egressa est mecum:* nam quia hominum miseriæ ab vtero matris incipiunt, in quo mater nostra nos in peccato concipit; Christus per Spiritum sanctum cōceptus hanc nostram agnoscens miseriam, miserari, ac deplorare cœpit: hinc in vtero matris delitescens cantat per os matris Dei misericordiam: *Et misericordia,* inquit, *eius à progenie in progenies timentibus eum.* In vtero matris festinabat conscendere in montana, vt præcursoris miseriam subleuaret sanctificando eum: natus in præsepio, misertus est pastorum, ac Magorum, quos ad se ad orandum perduxit, & Ægypti, quam visitauit, suaq; præsentia illustrauit. Ideo meritò hæc commiseratio ab vtero figurata est in Phares, qui dum ex vtero Thamar in locē prodiret, coccioeum filum digito alligatum eduxit; quò nobis indicaret se ex ventre matris misericordiā erga nos concepisse, & per illam ad nos à tanta miseria subleuandos alligatū nasci, & illam passionem, quam pro nobis debuit sustinere, in memoriam redigere. Quare prima Christi hominis incarnati cogitatio, vt quidam non improbabiliter docent, fuit, pro mundi periclitantis salore seipsum ex misericordia Patri offerre. Quod ex Pauli verbis elicere contendunt, qui ad Hebræos ait: *Ideò ingrediens mundum* (scilicet in conceptione, quando Verbum caro factum est) *dicit, Hostiam & oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata & pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio* (in capite libri scriptum est de me) *vt faciam Deus voluntatem tuam.* Cùm igitur Christus à conceptione ipsa huius commiserationis affectu tactus fuerit, passionem verò tantùm postremis vitæ suæ diebus, etiamsi in die Circumcisionis aliquid eius degustauerit; constare potest diuturnitate temporis commiserationem Christi vincere eius passionem. Tertiò causa etiam est maior commiserationis, quàm passionis. Nam miseratio malum culpæ respiciebat potissimum, cui subleuando opem ferre cogitabat, passionis verò obiecta, multiplicia erāt pœnarum tormenta, & supplicia. At ratio docet, vel pauca mala culpæ maiori cōmiseratione, ac fletu digna esse, quàm infinita supplicia pœnæ, atq; tormenta si adhibeantur: quia quodlibet malum culpæ cùm in Deū infinitum tendat, grauius multò est, quàm multæ corporis afflictiones, & pœnæ, quæ tantùm contra creaturas sunt, & non contra Creatorē Nam re ipsa Dominus tantū à carnificibus patiebatur; at in anima tot carni-

Maiorem in Christo commiserationem, vt ait Bonauentura, quàm passionem fuisse.

Luc. 12.

B. Catherina Senens. Crux Christi interior quādo minueretur.

Luc. 22.

II. ratio.

Iob. 31.

Psal. 50. Matth. 1. Luc. 1.

Ibidem.

Infra 2.

Matth. 2. Ibidem.

Gen. 38. Qua in re fuerit adumbrata in nos tanta commiseratio Christi.

Prima Christi hominis incarnati cogitatio quæ fuerit, secūdum quosdam & vnde illam hauserit videantur.

Heb. 10. Ioan. 1. Psal. 39.

Luc. 1. 2.

III. ratio.

Malum culpæ quale & quātum sit.

carnifices cruciantes habuit, quot nos peccata commisimus, pro quibus luendis extinctus est ipse.

Esaia. 43.

Hinc per Esaiam dixit: *Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.*

Seruiuit Christus quomodo Patri, & nobis.
I V. ratio.

Seruiuit Christus tùm Patri, nos magna sua dilectione commiserando; tùm nobis, pro nostris peccatis expiandis mortem sustinendo. Quartò superat quoque in subiecto. Nam miseratio in spiritu constituitur, & per coniunctionem in corpore: at passio in corpore fuit, & consequenter propter vnionem eius cum animo, etiam manet in Spiritu: nemo autem est qui ignoret, corpore spiritum moltò esse maiorem. Hinc ab initio passionis in horto cœpit pauere & tædere, & dicere,

Marc. 14.

Tristis est anima mea vsque ad mortem, nam potens erat ille internus dolor animum à corpore seiungere, nisi Deus prospexisset.

Luc. 23.
Quare plus misericordia, quem Passione nobis Christus fuerit promeritus.
1. Tim. 4.
Christi mors in agno, & oue cur fuerit adumbrata.

Adhæc magis se premi in animo ostendit, quando pro crucifigentibus precatus est Patrem, quàm in corpore flagellis cæso, & clauis in Cruce perfosso. Præterea plus est misericordia sua promeritus pro nobis, quàm passione: quia passio dici potest exercitatio corporalis minus vtilis quàm pietas, quę ad omnia valet. Hinc eius mors ob miserationem annexam figuratur in agno, & oue, quæ sunt animalia naturali quadam pietate prædita; quorum vox ad commiserationem excitat. Et cùm semel per passionem oblatus sit Deo; per misericordiam millies se Patri obtulit. Cũ igitur operis externi bonitas nonnisi ab interna bonitate proficiscatur, & interna per se ipsa Deo placeant, externa verò nonnisi propter interna: colligimus non quidem maius meritum in miseratione interna, quàm in externa passione extitisse, cùm omnia in Christo merita infiniti fuerint valoris propter Verbi hypostasin, à qua prodibant, sed tantùm radicem meriti magis fuisse in actibus Christi internis, quàm externis.

Ratio V. & postrema.

Postremò magis nos sibi obstrinxit per commiserationem, quàm per passionem: quid enim nobis prodesset ipsa vel acerbissima passio, nisi nobis per commiserationem illam applicasset, illamque pro nobis Patri obtulisset? Plus enim debeo me amanti, & pretiosa dona mittenti propter amorem, quàm propter ipsa dona: quæ etsi indicare possunt cor amantis, sed non æquare.

Verùm quia hæc Domini commiseratio, & passio simul fuerunt coniunctę: quęramus ipsam Christi misericordiam in loco passionis, hoc est in monte Caluariæ, vbi Christus quasi infans aliam pro nobis matrem suscepit, nempè crucem, in cuius am-

Matth. 27.

plexibus tribus horis viuus permansit, nec ad voces Iudæorum, dicentium:

Ibidem.
Crux ex ligno recto constās quid designet, quid verò ex ligno transuersio.

Si Filius Dei es, descende de cruce, eam voluit deserere; imò ipsa crux ex ligno recto & transuerso constans, ipsam Christi miserationem, atque compassionem repræsentat. Miseratio quidem in recto, quo hominem lapsum de stercore in cælum erigit: vnde in hoc ligno positus est Regius titulus: quia misericordia Christi exulem in regnum cælorum deducit. In altero transuerso expressa est ipsa Christi passio, quia lignum hoc posterius recipitur in priore: ita passio suscepta est ex commiseratione infinita, qua erga nos fuit affectus: nec enim Christus locum daret passionis tormentis, nisi nobis compateretur: vnde oblatus est, quia ipse voluit.

Esa. 53.
Christi corpus hæserit cur stipiti recto.

Corpus etiam Christi stipiti hærebat recto; vt intelligamus, corpus eius mysticum, quod est Ecclesia, per misericordiam Iesu saluum fuisse, & nulla re magis rectum iustitiæ suæ obseruare, quam si misericordiæ affectus internos saltem erga proximos exerceam⁹.

Cur sibi Christus in cruce latus aperiri voluerit.
Ioan. 19.

Voluit quoque Christus in cruce latus sibi aperiri post mortẽ, ex quo sanguis & aqua fluxerunt; quò ostenderet in eo adhuc viuere pro nobis misericordiam ad peccatorum expiationem, etiamsi mortis suæ causas, hoc est, peccata repetamus.

Esai 9.
In ligno crucis transuerso cur sint affixæ Christi manus, atque extentæ.

In ligno transuerso affixæ sunt manus, atque extentæ: olim quidem dicebatur, quod non erat abbreuiata manus Domini vt saluare nequiret; nunc vtramq; manum videmus extentam: quia non minus habuit in opere passionis, quam habuerit in corde commiserationis. Et sicut olim victor redditus populus Israel extendente manus suas Moyse;

Exod. 17.

ita nunc populus Dei decertans contra hostes suos, per meritum misericordiæ, & passionis Christi victor euasit. Hæc autem commiseratio in Christo fuit per totam vitam; sed præcipuè, tempore triennij ante mortem, quando manum suam misit ad fortia, & opus redemptionis prædicando,

Prou. 31.
Quo se magis tempore prodiderit in nos Christi commiseratio.
Psal. 21.
Qualis Christi cõmiseratio.

peccata remittendo, & infirmitates nostras subleuando aggressus est, poteratque dicere: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Vt enim cera liquescens facilè suscipit figuram sigilli quod illi imprimitur, ita Christi cor molle, ac dilectione plenum omnium malorum nostrorum impressionem facilè recipiebat. Hinc vocatus ad diuersa morborum genera depellẽda, promptum se, & facilem exhibebat: &

Luc. 7.

videns matrem adolescentis mortui extra portam ciuitatis, misericordia motus est: videns etiam ciuitatem, fleuit super illam,

Infr. 19.

dicens; *Quia si cognouisses & tu:* Et cum vidisset Mariã plorantem Lazari fratris sui mor-

Ioan. 11.

tem, & Iudæos quoque deplorantes, illa-
chrymatus est Iesus. Vides igitur tenerum
Christi cor ad misericordiã, & lachrymas
Ea Christi cõmiseratio vnde postea cœpit incrementum. pro nobis fundendas propensum? Sed hæc
commiseratio creuit in Christo aucta expe-
rientia passionum: ideo in cœna cum mise-
ricordia affatus est discipulos suos, tradi-
ditque illis corpus, & sanguinem suum, ad
eorum famem, & sitim spiritualem de-
Matth. 26. pellendam: cõfirmauit Apostolos suos, qui
Luc. 22. confirmari, & corroborari voluit ab Ange-
lo: in horto vt oraret, & sanguinem sudaret,
auulsus est à discipulis quantum iactus est
lapidis præ commiseratione, ne eius verbis
Ibidem. in oratione, vel sudore vultus eius sangui-
neo terrerentur: rediit ad eos eodem affe-
ctu tactus, vt excitaret ad vigilandum, &
orandum: miserationis vox illa fuit, qua Iu-
Matth. 26. dæ osculo tradenti dixit, *Amice, ad quid veni-*
Ioan. 18. *sti?* Prostrauit Iudæos vno verbo misericor-
dia sua, vt eos à malo opere, quod molie-
bantur, reuocaret: Malcho restituit auricu-
Luc. 22. lam, Apostolos miseratus, ne in ius vocarẽ-
tur: Præstantissimæ cõmiserationis vox fuit
illa, qua se vt pastorem tradidit in manus
Ioan. 18. inimicorum, modò ne tangerẽtur sui: *Si er-*
Matth. 26. *go,* inquit, *me quæritis, sinite hos abire:* Petrũ ex
Luc. 23. dilectione miseratus respexit, & ad fletum
sui peccati excitauit: Mulierib. cum plan-
gentibus, & lamentantibus, clementi voce
Ioan. 18. respondit: *Filiæ Ierusalem, nolite flere super me;*
sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: Ser-
uum alapam inferẽtem commiseratus est,
illumq; vt lucraretur, blandè allocutus est,
Psal. 68. dicens; *Si malè locutus sum, testimonium perhibe*
de malo: Si autem bene, quid me cædis? In Cruce
potissimum positus tibi ipsi dicit: *Propter te*
sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meã,
te miseratus, vt ad commiserationem infle-
Ibidem. ctat, iuxta illud: *Et sustinui qui simul contrista-*
retur, & non fuit: & qui consolaretur, & non in-
Luc. 23. *ueni.* Ibi septem commiserationis pronun-
tiauit verba. Primum, datum est crucifixo-
ribus: *Pater,* inquit, *dimitte illis; non enim sciunt*
quid faciunt: vbi non tantùm se benignum;
& paratum ad remittendam iniuriam indi-
Ibidem. cauit; sed etiam aduocatum efficaciter eo-
rum causam agentem ostendit. Secundum
verbum, latroni ad eum consolandum est
impensum; & ad fidem eius, & confessionẽ
Ioan. 19. remunerandam; *Hodie,* inquit, *mecum eris in*
Paradiso. Tertium, matri afflictæ, atq; disci-
Matth. 28. pulo datum est, quo Dominus vtrũq; cor-
roborari voluit, atque consolari. Quartum
Psal. 21. verbum exhibuit sibi ipsi dum querula vo-
ce cum Patre propter suam derelictionem
expostulauit, dicens, *Deus meus, Deus meus, vt*
quid dereliquisti me? Quiutum ad omnibus
misericordiam indicandum suam protulit,
cùm dixit: *Sitio,* non enim tã cruciabat eum Ioan. 19.
sitis corporis, quàm desiderium implendæ Dominus, quã maxime sitis laboraret.
diuinæ voluntatis in salute omnium ele-
ctorum. Nam aquæ multæ, populi multi. Apoc. 17.
Sextum Prophetis videtur impensum, cùm Ioan. 19.
dixit: *Consummatum est:* Clamabant enim Eccles. 36.
Prophetæ, *Da mercedem sustinentibus te, vt Pro-*
phetæ tui fideles inueniantur. In morte autem
Domini omnia, quæ de Christo prædicta
erant, ac proinde pacificatio mundi cum
Deo, & salus eius cõtinebatur. Postremum
verbum pro Spiritu suo, & illi Ecclesiæ cum
suo coniuncto, magna commiseratione, &
clamore edidit, dicens: *Pater in manus tuas* Luc. 23.
commendo spiritum meum.

Dilexit ergo nos, & lauit nos à peccatis Dilectio Christi quid effecerit.
nostris, ait Dilectus: quia dilectio de cælo
Filium Dei traxit, in vterum Virginis inclu- Philip. 2.
sit, indumento vilissimi serui vestiuit, exi-
naniuit, fecit vt omnia nostra peccata ac-
ceperit pro suis, in causa fuit vt ieiunaret,
oraret, prædicaret, signa ederet, & ad ab-
luendos pedes discipulorum se deiiceret. Ioan. 13.
Hæc charitas illum comprehendit, ligauit, Luc. 23.
in Cruce sustinuit & vt pro inimicis inter- Heb. 5.
pellaret, effecit; lachrymas eius excussit, &
salutem nostram siture perfecit, ad libentes
ferendum omne tormentum, improperiũ,
infamiam, atque calumniam compulit, &
ad mortem inter duos latrones sustinẽdam
induxit: Hic amor in causa fuit vt electos Matth. 27.
prædestinaret, prædestinatos vocaret, vo-
catos fecit vt fide responderent, vt per fi-
dem se ad iustitiã, & gratiam præpararent,
præparati iustificarentur, iustificati, sanctè,
piè, & iustè viuerent, & operarentur, atque
ita viuentes, operantesque propter Deum
etiam pati mererentur, pro iustitia patien-
tes, ac operantes perseuerarent, perseuerã-
tes Christo conformes redderentur, ac mo-
rerentur; morientes in æternum remunera-
rentur.

Sed quid quæso, dilexit in nobis Christ'; Quid Christus in nobis dilexerit, & quomodo.
cùm essemus peccatores, & digni odio pro-
pter Adæ, & proprium peccatnm? Respon-
deo, non dilexit peccatum, sed naturam
bonam, à qua vult pellere morbum. Terrã
incultam, & spinosam propterea agricola
diligit, quia arata & culta bonum fructum
reddet; lapidẽ parium, aut porphyreticum,
impolitum tamen, ac rudem magnipendit
quis, non vt sic remaneat, sed vt eum expo-
liat, rotundum, aut quadrum reddat, ter-
sumq; ac perspicuum, veluti lucidũ speculũ
efficiat. Equũ macilentum, claudũ aut sca-
biosum, sed ex generosa progenie natũ di-
ligit miles, quò ablatis illis morbis sanum,
ac pinguem reddat ad equitandum, currẽ-
dum, ac militãdum. Ad eum modũ ex mi-

seri-

sericordia nos dilexit Christus, vt ablata culpa redderet nos sanos, & filios Patris sui, atq; hæredes, vt faceret terram benedictam, bonũ fructum ferentẽ, vt poliret nos tanquam speculum, in quo Deus cerneretur & faceret saxum cœlestis Ierosolymæ, deniq; vt tanquam equus fortis Deum portemus, qui ante portabamus dæmonem, & ab eo nos regi sinamus, vt curramus ad brauium, & prælia Domini præliemur. Quia vero omnis iniuria, quæ propter alterum ex amore toleratur, commiseratio quædam est, & pietatis eius erga eum, pro quo patitur, argumentum, ideo omnia, quæ Christus Dominus pro te sustinuit, suæ erga te viscera misericordiæ indicant. Angustiatus est enim, vt te ab angustijs peccati, & gehennæ liberaret, mœrore affectus, quo te cõsolaretur, perterrefactus, vt tibi animos faceret, insidias perpessus, vt te custodiret, vigilauit, vt te à somno peccati excitaret, orauit, vt tibi dona impetraret, sudauit sanguinem, quo te sanaret, comprehensus est, vt te ad se traheret, ligatus, vt te solueret, pretio venditus, vt te redimeret, negatus à Petro, vt te coram Patre confiteretur suo, derelictus ab Apostolis, vt tibi se indiuiduum præstaret comitem: accusatus, vt te excusaret, falsorũ testium passus calumnias, quo te à calumnijs, & falsis testibus eriperet, abiuratus à Caipha, vt abs te veros dæmones pelleret, velatus facie, vt tibi illam in cœlo detegeret cum summa gloria, nudatus vestibus, atque iterum indutus, vt nos veteri Adam spoliaret, & nouum indueret, flagellis cæsus, vt pro nobis penderet, damnatus ab iniquis iudicibus, vt te à vera sententia, quam tua peccata promerebantur, liberaret, latroni Barrabæ postpositus, vt nos Deo præponeret, eiectus è ciuitate, vt nos cœlestis ciuitatis ciues redderemur, portauit crucem, vt pondus peccatorum à nostris humeris trãsferret in suos, exaltatus in cruce, vt nos erigeret, & ad se traheret, corona spinea punctus, vt nobis coronam gloriæ præpararet, siti afflictus ardenti, quo nos satiaret, inclinauit caput, vt nobis osculum pacis præberet, perfusus sanguine, vt nos lauaret, pedibus est confixus, vt nos expectaret. Extendit brachia, vt nos ad amplexum inuitaret, summo dedecore, & opprobrijs satiatus, vt nos honore, & gloria impleret, exorauit Patrem pro crucifigentibus, & latroni regnum promisit, quo nos ad spem remissionis peccatorum, & cœlestis regni concipiendam excitaret, mortuus, vt vitam daret, lancea latus eius perfossum, vt ad amorem suum incenderet. Magna ergo ratione sponsa ait: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.* Congeries etenim passionum eius debet versari inter vbera spiritus nostri, quæ sunt subtilis intelligentia, iugisque memoria, atque vehemens commiserationis affectus. Ac diminute inquit sponsa, *Fasciculus*, quia paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, quo crucifigeretur pro nobis, & quia amanti Christo omnis amaritudo propter dilectum breuis est, & quia sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, quam pro nobis Filius Dei comparauit. Pro tantis ergo Christi in te beneficijs affectu, & opere in te declaratis, nihil aliud à te postulat, quam vt affectu commiserationis erga eum, qui tanta pro te sustinuit, commouearis, siquidem membrorum est natura duce, capiti suo condolere: charitatis est gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Præmium propositum amplissimum hæreditatis te ad hoc debet inuitare, de quo idem Paulus: *Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Nam si te in carcere positum, & ad mortem damnatum amicus visitaret, & ille tecum forma ipsa, ac vestibus commotatis in carcere remaneret, vt tu liber exires, nonne illum pro te morientem si videres, tibi lacrymas excitaret, & ad commiserandum flecteret? Sed quid aliud egit Christus nobiscum ad mortem gehennæ sempiternam damnatis? Mater cruci assistens commiserata est Filium, & omnia tormenta, quæ Christus in corpore suo suscepit, ipsa sustinuit in corde suo. Fundit Ecclesia preces ad crucem, vt mitius agat cum Christo:

Flectere ramos arbor alta,
Tensa laxa viscera,
Et rigor lentescat ille,
Quem dedit natiuitas,
Vt superni membra Regis,
Miti tendas stipite.

Et tu ergo depone rigorem, ac duritiã naturalem, & agnosce quis, & quid, & pro quo, & quanta charitate patiatur. Si reuersi sunt Iudæi percutientes pectora sua, si commiseratus est Sol pullam vestem induens, si terra tremuit, petræ scissæ sunt, velum templi discissum, sepulchra aperta, mortui excitati, nunquid tu deterior eris Iudæis, insensibilior terra, saxis durior, minus viuens quam sepulchra, magis mortuus quã mortui, minus cognoscens, quã Sol corporeus? Contremiscat ergo terra carnis tuæ in hoc mysterio, soluatur durities cordis per pœnitentiam, tollatur velũ ignorantiæ, aperia-

1. Cor. 9.

Quæ & quanta sunt erga nos Christus ediderit dilectionis argumẽta. Passionis Dominicæ breuis descriptio.

Cant 1. Expenditur illud Sponsæ in Canticis: Fasciculus myrrhæ inter vbera mea commorabitur.

Esa. 9.

Rom 8.

Proprium charitatis.

Rom. 12.

Supr. 8.

Qualis Christi charitas erga nos.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Matth. 27.

tur per confessionem guttur tuum quasi sepulchrum exhalans fœtorē peccatorum, mortuæ in te inspirationes diuinæ resurgant, obscuretur in te splendor rationis humanæ, cōfitere Christi gloriam cum Centurione, & ita commisereberis Christo, & percuties cum turba pectus tuum, Christique commiseratio tibi erit ad salutem, & gloriam. Miserere igitur animæ tuæ placens Deo: nam si te miserum agnoueris, cum te ipsum diligas, inde tui orietur commiseratio. Quoniam autem nemo alius succurrere potest tuis miserijs, quam Christus, illeque neminem misericordiæ oculis aspiciet, nisi quem viderit sensu commiserationis erga se affici, cogeris vel inuitus vno & eodem sensu per συμπάθειαν cum illo affici, & ad eius vulnera tanquam salutis tuæ medicamenta certissima cum viuis cordis lacrymis accurres. Et hactenus de Christi misericordia.

Iam dicendum de ipsa passione. De qua subiungit: *Et lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Nam mors per sanguinis effusionem in Scripturis signatur. Dicemus autē primo de necessitate sanguinis Christi ad redemptionem, deinde quomodo sanguis dicatur lauare, aut mūdare, cum sanguinis ad spiritum non sit contactus: nam si contingeret, potius suapte natura contaminaret: & quomodo mundat effusio, quæ iam præterijt, nec mundet sine fide & Sacramentis? Tertio, quare hic sanguis extra venas fusus est, cum posset offerri in illis, vt in suffocatis contingit animalibus? Quarto, quare septies sit effusus hic sanguis? Quinto, quare fusus de toto corpore, vt in horto & in flagellatione, & in cruce, vbi ex manibus, pedibus, latere, atque capite spinis coronato profluxit? Sexto, cur tum in horto, tum in cruce, cum ex latere Christi mortui profluxit sanguis, & aqua? Postremo, cur cum aqua non tantum in cruce, sed etiam in circuncisione, & horto, & flagellatione coniunctus effluxerit.

Ad primum respondemus, necessarium extitisse Christi sanguinem ad redemptionem nostram, tum ob peccatum nostrum, quod, vt dici solet, obiectiue infinitum erat, quia in Deum infinitum admissum, & infinitos virtute lędere poterat, si mundus fuisset æternus, & peccatores separabat à Deo infinito bono. Christi ergo Dei infiniti sanguine opus fuit Deum iratum placare, vt infiniti homines, si forte essent, Deo reconciliarentur, & per illum sanguinem Deo coniungerentur. Nam vt ait Apostolus, nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, & facti estis prope in sanguine Christi. Talis enim, ac tantus humor peccans in nobis, alia, quam Christi sanguinis medicina expelli non potuit. Conueniebat etiam pœnæ peccati infinitæ, & æternæ à nobis expellendæ, quæ merito sanguine infiniti, & æterni Dei tolli- *Sanguis Christi vbi præfiguratus, adumbratusque fuerit.*
tur. Ideo hic sanguis figuratus fuit in omni sanguine victimarum veteris Testamenti: quia vt ille fundebatur pro offerente, qui dignus erat morte, & sanguinis sui effusione, ita hic pro omnib. nobis, quorū sanguinem iustitia diuina fundi iubebat, effusus est, & à morte æterna nos eripuit. Conueniebat etiam Satanæ peccati nostri, & pœnæ autori, sollicitatoriq́; hic sanguis, quem summe sitiebat, & fundi procurabat. Cum enim cerneret, Deum præcipientem sanguinem effusum animalium offerri sibi; male Deum imitans, odio, & inuidia percitus sanguinem Christi fundi moliebatur, de quo ad Iudæos dixit: *Vos ex patre diabolo* *Ioan. 8.*
estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille ho- *Gen. 3.*
micida erat ab initio. Ecce diaboli desiderium. Fudit tandem per sua organa hunc *Exod. 14.*
sanguinem, atque in illo tanquam Pharao cum exercitu suo in mari rubro submersus est cum satellitibus suis. Et vt apis pungens *Dæmon api comparatus.*
perdit cum aculeo vitam, ita dæmon potestatem, & principatum, quem in peccatores exercebat, & vitam, quam iocunde in culpis nostris agebat, prorsus amisit. Ideo olim dæmon sanguinem humanum sibi fundi exigebat. Nam de Iudæis testatur *Psal. 105.*
Dauid: *Et effuderunt sanguinem innocentem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptibilibus Chanaan, & interfecta est terra in sanguinibus, &c.* De Gręcis vero Deos suos placantib. asserit Poëta: *Virg. 2. Æneid.*

Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa, &c.
Sanguine quærendi reditus, animaq; litandum Argolica.

Christi autem sanguis ex parte Iudæorum inuidia illum fundentium, oblatus est dæmoni, ex parte vero Christi mortem cum charitate, & obedientia acceptantis, oblatus est Deo. Deinde congruebat hæc san- *II. Ratio fusi sanguinis Christi pro nobis.*
guinis effusio, vt mutua diuinarum personarum appareret cognitio, zelus, atque iustitia. Iustitia quidem, vt quam sit seuera, ac rigida, nobis constaret Nam si semper clamauerit: *Quasi à facie colubri fuge peccata,* *Eccles. 21.*
non tantum odium in peccata conciperemus, quantum sola Filij Dei cęde concipere possumus. Deinde diuinarum promissionum ostenditur veritas: tam fidelis est enim Dominus in omnibus verbis suis, vt *Psal. 144.*
etiam cum sanguine Filij sui charissimi suo promissis suis stare decreuerit, quo & tu discas promissa tua in baptismo Deo pen-

dere,

etiamsi sanguis tuus sit profundendus. Apparet præterea Dei bonitas, misericordia, & charitas ad hominem, tanto amore trahēs, & veluti qui piscatur annulo aureo, & funiculis purpureis, quæ pretiosiora sunt ipsis piscibus. Apparet simul sanguinis Filij Dei summa potentia parcens summo peccato, quod deletionem naturæ humanę promerebatur, si ob crimē læsæ maiestatis humanæ, filij rebellium puniuntur, & eorū causa quandoq; tota vrbs funditus euertitur. Sed noluit, vt Iudæorum demeritū Christi meritū vinceret, aut illorum peccatum maius esset Christi obedientia. Cessit etiam in Christi mediatoris gloriam hæc spontanea sui sanguinis profusio: quia eius gloria summa fuit, pro vniuersis totius orbis hominibus, qui fuerunt, sunt, aut erunt, ab æterna peccati, mortis, ac dæmonis seruitute liberandis mortem oppetere, si gloriosum fuit Codro Regi pro Atheniensium Republica ac Decijs Romanis pro patria mortē occūbere. Adhęc par erat, vt summus esset modus reconciliandi, postquam erat summus reconciliator, ac mediator: multum enim fuisset vel solis verbis causam nostram agere, ac Deum placare: maius, si facultatibus suis magnisque difficultatibus, ac impensis reconciliationem obtineret: illud summum, si morte sua intercederet: maiorem quippe hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: quem gradum excessit Dominus, dum pro impijs mortuus est; at hoc alius maior ne cogitari quidem potest. Præterea summe conueniebat, vt quæ Christus prædicauerat, quæ sublimia erant, & supra naturæ cognitionem posita, summo genere testificandi, id est, sanguine suo diuino, confirmaret, & constabiliret: *Ego, inquit, in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Imo nec Prophetis, vel Apostolis pro veritate testificāda extinctis ita esset credendum, si non accederet summum, & per essentiam testimonium Filij Dei, pro Euangelio à se prędicato morientis. Conueniebat quoque gratiæ, quam nobis sua morte comparauit, & gloriæ promissæ, quam promeruit, vt intelligamus quā sint magni pēdenda Dei dona, quæ vel hic largitur, vel in futuro largiturus est, & quam intrepide pro eis aut acquirendis, aut seruandis, aut perficiendis, siue in nobis, siue in alijs, sanguinem nostrum profundere minime sit formidandum. Tertio conueniebat mundo toti, qui confusus erat, & omni ordine destitutus, seruiēs homini peccatori, ac rebelli, qui vt cœcus cœco ducatum præstabat. Mundus enim neq; videns, neque cognoscens frequenter cadebat in foueam peccati, atq; inde in præcipitium gehennæ: verum Christi sanguine illuminatur homo, vt redeat ad Deum, atq; cum eo totus mundus homini seruiens. Adhæc mundi valor, ac dignitas Verbo Dei creati, atq; ex dilectione conditi, non potuit efficacius nobis ostēdi, quam per instaurationem, & redemptionem eius, qui simul est Deus, & homo. Conueniebat etiā angelis, quibus hominum tutela, & custodia deputata est, efficax ac validissimum exemplum exhiberi, vt in posterum solicite nobis inseruiant, nobis vigilent, nosq; custodiant, atque ea inspirent nobis, pro quib. cernunt Regem suum sanguinem totum effudisse. Ostensa est pariter dignitas creaturæ humanæ in consortium diuinum euehendæ, pro qua Deus sanguinem fudit, vt inde amplissimam habeat persanctę gloriandi materiam. Ad extremum, cōgruebat homini præ alijs hęc sanguinis effusio: quia propter nos homines & propter nostrā salutem descēdit de cœlis; tum vt eum liberaret à iustissima Dei indignatione, à vilissima seruitute dæmonis, ab indignissima captiuitate peccati, & ab horribili mortis timore per sanguinem suum tanto amore profusum, tum vt intelligeret, quanto odio peccatum sit prosequēdum, ac detestandum; tum vt sciret, quantum, & quousq; Deo sit obediendum; tum vt agnosceret animam suam pulcherrimam immortalem; nec enim Deus immortalis pro anima ad tēpus viuēre tanta pertulisset; tum deniq; vt Christi sanguine calidi reddamur. Nam vt Dauidi iam seni, ac frigido, & præ caloris inopia quietem somni captare minime valenti, data est Sunamitis puella, cuius calore fotus somnū capere poterat, quam tamen Dauid nunquam secundū carnem cognouit: ita nobis refrigescentibus, & sanguine, qui ad virtutē accendat, destitutis, data est Christi humanitas sanguine diuino feruēs, vt amore calefaciat, & vires ad operandum suppeditet, & ita somnum pacis, & æternitatis capere valeamus, modo secundum carnem non cognoscamus. Nam Indęi, & falsi prælati, siue religiosi, qui à Christo tantum bona temporaria, carnisq; commoda, atque honores, & temporarias dignitates expectant, profectò Christum secundum carnem cognoscunt.

Ad secundum dicēdum, quod sanguis Christi non lauat, neq; mundat, quatenus pure humanus, & corporeus est, sed quatenus oblatus à diuina verbi hypostasi, cui erat vnitus, atque ita quadruplici ratione vim habet expiādi. Primo quidem efficienter,

Margin notes: Codri Regis Atheniensiū in patriam amor. — Ioan. 15. — Rom. 5. — Ioan. 18. — III. Ratio. — IV. Ratio. — V. Ratio. — Christi humanitatis in virgine Sunamite Dauidi eius ad fouendum data perelegans typus. 3 Reg. 1. Ibidem. — Cum sanguis spiritum contingere nequeat, quomodo illum dicatur abluere, ac mundare.

ter, quia Dei est sanguis. Etsi enim sanguinis Christi natura minime sit diuina, imo nec humana; etsi hominis sit, sed creatura quædam, tamen vt corpus, & oculus ob vnionem cum hypostasi Verbi, Dei dicitur (quemadmodum, & humanitas nō est diuinitas, homo tamen est Deus) ita sanguis Christi Dei est sanguis, & efficienter salutem operatur, vt verbi Dei instrumentum, quatenus non imputat Deus peccatum, & gratiam impertit mundantem. Deinde operatur meritorie, quia homo ille Deus ex obedientia Dei, & charitate mundi sanguinem suum fundēs promeruit remissionem peccatorum, quam intuens Pater in Christum dilectum largitur: vnde & nos rogamus. *Respice in faciem Christi tui.* Hinc ait Apostolus: *Deus erat in Christo mundum reconcilians Deo*, non imputans illis delicta ipsorū, quę in Christo ipso puniebat; quę modū veteres hostiæ, quæ mortem pendebant ab offerentibus luendam in signum Christi verę hostię, ob quam tunc verè dabatur remissio peccatorum in fide Christi sanguinem bruti animantis offerenti, & ad hoc satis erat fides maiorum. Hinc ab Esaia dicitur: *Propter scelus populi mei percussi eum*, & rursus, *ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus*, & Petrus, *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Promeruit igitur nobis gratiam mundantem, & Spiritum sanctificantem, ac propitiantem, vt Paulus dicat: *Quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius.* Tertio mundat hic sanguis vt instrumentum est, quatenus videlicet sanguis oblatus est à Christo. Vt pretium redemptionis, quemadmodum pecunia pro liberando captiuo mundat à misera captiuitate, & libertatem confert: ideo dicitur sanguis redemptionis. Hinc in Apoc. ait Ioan. *Dignus es Domine accipere librum, & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.* In, more Hebræo accipitur pro Per, & significat sanguinem fuisse instrumētum redemptionis. Quarto, mundat exemplo, cum ad radicem arboris securim posuit. Quia enim homo ex se animalis est, & ad summum humanus, & opus erat vt spiritualis & diuinus fieret propter bona intellectualia & spiritualia, delectationibus & tristitijs tam animalibus quam humanis resistēs, Christi autem passio ac mors contra partem in ipso animalem dolores vehementes incussit, & contra partem humanam, & ratione præditam mille modis extitit iniuriosa: quia autē voluntariè assumpta fuit mors illa ignominiosa à Christo, ostendit homini cæco bona quædam extare intellectualia, & diuina, propter quæ non solum tolerari, sed etiam expeti queant. Quod eo magis ostendit, quod intellectus Christi patientis, qui summa est sapientia præditus, minus potuit falli; ideo Christus proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Quamobrem inclyta Christi mors, atque in eius virtute Martyrum, & Confessorum tolerata tormenta, veritatem Dei, & vanitatem mundi indicant, in omnibus aduersis consolantur, in prosperis humiliant, omniumque virtutum amplectendarum, atque vitiorum fugiendorum illustrissimum ac lucidissimum præbent documentum, ac speculum. Vt ea etiam ratione sanguis Testamenti dicatur, non solum quia illo firmatum est nouum Testamentum, sed etiā quia docet quid pro gloria Dei, quid pro fuga vitij, quid pro virtute comparanda, quid pro salute proximi acquirenda quisque facere debeat. Deinde purificat Christi sanguis, & tangit per virtutem gratiæ & Spiritus sancti, quem ille nobis promeruit, in quantum Dei est. Et licet exterius ille sanguis videatur inquinare, tamen per virtutem latentem Deitatis lauat: quemadmodū smigma, quod saponem vocamus, extra quidem inquinare videtur rem illam quam tangit, intus tamen vim habet delitescentem ad externas sordes abluendas. Tertio, illa effusio etsi actu præterierit, adhuc tamen permanet in virtute, vt compositio theriacæ, etsi præterierit, manet in virtute expellendi venenum: quemadmodum seruitium impensum à Iacob pro Rachele, actu quidem præterijt, in eo vero quod vtilitatem, & commodum præstat, mansit. Ad eum modum opera bona nostra etsi actu prætererint, æternæ tamen gloriæ mercede à Deo remunerantur. Præter ea requirit hic sanguis aut fidem, aut Sacramentum, non ob imbecillitatem aut defectum suum, sed ob decentiam suam, & vt illis det virtutem, & vt homo suauiter voluntare, & libero arbitrio Deo seruiat. Quemadmodum Deus humanitate, & Christi sanguine vti voluit, quibus tamen non indigebat, sed illis virtutem tribuebat saluandi, & vt ad cœcum illuminandum vsus est saliua & luto ex illa confecto, & lotione aquæ ad natatoria Siloë. Et ita Christi passio valet ad primum ingressum in Christum per Baptismum, & ad secundum per pœnitentiam, & ad opera vitam æternam promerentia, post mortem verò ad suffragia in purgatorio suscipienda, & im-

Margin notes (left): inque mo- Christi san- s pec. sta ndat & ab- | l. 83. Cor. 5. | teres hostię atenus e- ndarent da. | ai. 53. dem. | Pet. 2. | m. 3. Christi san- is cur dica- r sanguis re- mptionis. | poc. 5. | edimere in nguine mo- Hebræo ud Matth. 3.

Margin notes (right): Heb. 12. | Christi sanguis cur dicatur sanguis testamenti. Matth. 26. Heb. 10. | Passio Christi smigmati comparatur. Qua ratione mundet hic sanguinis effusio, cum iam præterierit. | Gen. 30. | Cur fidem, aut Sacramentum acquirat hic sanguis. | Ioan. 9. | Quid conferat sanguis Christi.

Virtus omnis expiandi vnde ſit.

& impendenda, ad indulgentias ad Miſſæ ſacrificium applicandum: ita vt omnis virtus expiandi ſit à Chriſti ſanguine, varijs tamen modis applicata.

Sanguis à cruore quid differat.

Ad tertium reſpondendum, ſanguinem dici illum, qui in venis eſt; cruorem, illum, qui vulnere, aut alio modo eſt effuſus. Dominus tamen voluit ſanguinem ſuum extra venas effundi, & effuſum Deo offerri, ſecundum illud: *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum*; &: *Factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*, &: *Lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua*: tum ad ſignificandum donorum Dei, & chariſmatum expanſionem: & quia in more eſt, vt vino effuſo ſuper menſam, lætitiam, & bonum augurium ſtatim concipiamus, ita ex effuſione ſanguinis Chriſti omne bonum nobis, ſiue præſens, ſiue futurum auguremur. Deinde illud conueniens erat, vt quod in ſacrificijs antiquis adumbrabatur, quorum ſanguis fundebatur, in Chriſto inueniretur impletum, & ob exemplum martyribus præſtandum, quibus ad ſanguinis vſque effuſionē erat pro Chriſto decertandum. Tertio, quoniam ſponſa hoc opus habebat ad lauacrum à lepra peccati, & in piſcinam animæ paralyticæ, & ad tollendam nigredinem obſcurantem eius pulchritudinem: vnde hic ſanguis dicitur dealbare, iuxta illud: *Lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni*. Deinde adoptionem animæ ægrotantis, atque languidæ, quæ plerumq; poſt vitam ſpiritualem ægrotat, & remedium eſt bibere, ſicut ipſe præcepit: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Nemo autem ſanguinem potare poteſt, dum in venis eſt alterius, aut illo lauari. Adhæc eſt genarum ornamentum, nam ita S. Agatha dicebat: *Sanguis eius ornauit genas meas*. Nam rubricato ſanguine Angelus vaſtans Ægyptios non tangit: Chriſtus enim rubrum habens veſtimentum ſui coloris inſignia ſponſæ ſuæ præſtat. Valet quoque ad viuificationem, ſeu ſuſcitatione eorum, qui per peccatum moriuntur: nam pullus pellicani à ſerpente extinctus, parentis humido & calido ſanguine in vitam reuocatur. Valet quoque ad nobilitandam ſponſam: Chriſti enim ſanguis, ſemen eſt Chriſtianorum, calore charitatis, & Spiritus ſancti efficacia bene digeſtus, ex quo homines cœleſtes fiunt, ac diuinæ naturæ conſortes, de quibus Petrus: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*. Debet autem hæc nobilitas Spiritus non aliter illam carnis obſcurare, atq; Sol offuſcat lucernam. Ac vt Dauid dotauit ſibi in vxorem Michol filiam Saulis in ſanguine ducentorum Philiſthæorum: nam 200. præputia coram Rege enumerauit, & vt Poëta air de quadam nubili puella:

Matth. 26. Luc. 22. Ioan. 19.

Cum ſanguis Chriſti Deo offerri poſſet in venis, cur extra illas fuerit oblatus.

Apoc. 7.

Ioan. 6.

Exod. 12.

Ingenium Pellicani.

Chriſti ſanguis ſemen eſt Chriſtianorum.

1. Pet. 1. 1. Pet. 2. Exod. 19. Nobilitas Spiritus quo modo ſit, & illuſtrior nobilitate carnis.

1. Reg. 18.

Virg. 7. Æneid. aliquando ante med.

Sanguine Troiano & Rutilo dotabere virgo.

Ita Chriſtus Eccleſiam ſuam tanquam legitimam ſponſam, & quamlibet eius fidelem animam in ſanguine ſuo diuino principaliter, deinde etiam in Apoſtolorum & Martyrum ſanguine dotare voluit, vt agno ſcamus quam caræ ſponſæ ſimus Chriſto, & quam pretioſa ſanguinis dote ſibi deſponſatæ. Confert etiam ad munus fidelis adnocati præſtandum, diuinamque proinde miſericordiam pro nobis inflectendam, atq; hoc efficacius & fortius, quam ſanguis Abel voces querulas vindictæ edat, vel quá ſanguis Martyrum, & interfectorum propter Ieſum clamet: *Vſquequo Domine (ſanctus & verus) non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de ijs qui habitant in terra?* Nam illorum ſanguis, etiamſi iuſtorum, humanus erat, ille vero Chriſti etiam diuinus, non ſolum quod formatus ſit ab Spiritu ſancto, ſed etiam quod Deus ſit, qui illum fuderit in ſalutem hominum.

Gen. 4. Hebr. 12. Apoc. 6.

Chriſti ſanguis cur ſepties ſit effuſus.

Ad quartum dicendum, ſepties effuſum Chriſti ſanguinem fuiſſe, in circumciſione, horto, flagellatione, & corona ſpinea, in manibus ac pedibus viuentis Chriſti, & in latere iam defuncti, non ſine magnis rationibus. Primum quidem in ſignum publicæ lætitiæ, vt in Regis aut ſummi Pontificis coronatione ſæpe contingit, vt pretioſa, ſiue dulcia millilia in omnes largiter effundantur. Deinde, vt non tantum empti, ſed etiam redempti, dici valeamus: nam vt ait Propheta, apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Nam non ſemel euenire ſolet, vt domus pretio enumerato comparata, poſtea dum per hypothecam alteri ſubiecta inuenta eſt, iterum pretium eius numeretur. Tertio, vt non tantum effuſus pro vno, aut altero ſed pro multis, & ad multos effectus prædictos exiſtimetur. Quarto, numerus ille ad ſeptem mortifera delicta expiáda ſpectat, & ad ſeptiformem Spiritum impetrandum: quemadmodum ſummus Sacerdos digito aſpergebat ſepties contra Tabernaculum. Quinto, vt ſignificaret, non tantum, vt olim figura, & actu, vel in cruce, ſed etiam fructu & effectu ſæpe eſſe fundendum, vt in myſterio Miſſæ. Sexto, quia quoties nos peccamus, etiam poſt baptiſmum, toties noua per Chriſti ſangui-

Luc. 2. Infra 12. Ioan. 19. Ibidem. Ibidem. Ibid.

II. Ratio.

Pſal. 129.

III. Ratio.

IV. Ratio.

Leuit 4.

V. Ratio.

VI. Ratio.

sanguinem indigemus redemptione, atq; post mortem, si quid luendum est in purgatorio, non nisi virtute sanguinis Christi soluere possumus. Denique toties ille profudit sanguinem; vt sanguinem peccati nostri libenter per contritionem, confessionem, atque satisfactionem fundamus; sæpe etiam sanguinem facultatum nostrarũ per eleemosynas in pauperes erogemus, sanguinem quoque nostrum illicitis motibus bullιẽtem, & ad peccata solicitantem, per macerationem & castigationem carnis sæpius comprimamus.

Septima.

De toto corpore cur sanguinem fuderit Christus.

Ad quintum, de toto corpore suo Christus sanguinem fundit: tum quia pro toto corpore eius, quod est Ecclesia, patiebatur: quemadmodum sectio venæ in beneficium corporis cedit totius: tum vt te plus sibi obstringeret, & fortiorib. amoris vinculis obligaret, qui nec guttam quidem vllam, quam non effuderit de corpore, reliquit, cum vel vna satis superque esset, tum denique, quia omnis noster sanguis per omnia membra diffusus corruptus erat: *Omne*, inquit Propheta, *caput languidum, & omne cor mœrens: A planta pedis, vsq; ad verticem, non est in eo sanitas.*

Ephes. 1. *Colos. 1.*

Esai. 1.

Ad sextum dicimus, Dominum miraculo, & in horto, & in cruce sanguinem fudisse ad patefaciendam erga Patrem suum obedientiam, & ad indicandam nobis amoris sui vehementiam, qua non expectato lictore sanguinem suum pro nobis sponte profudit: quemadmodum miraculo quoque sanguinem potandum in cœna præbuerat Apostolis. Deinde ad effectus prodigiosos, ac repentinos significandos, qui virtute sanguinis Martyrum sæpe facti sunt: nam illis sanguinem fundentibus multi ad fidem amplectendam repentè conuertebantur. Demum, quo spem certam concipiamus, in virtute huius sanguinis etiam illa, quæ nõnisi miraculo obtineri possunt, nos impetraturos, & vt intrepide pugnemus, velut elephantes pugnantes visus sanguis mori illos corroborat, & confirmat ad bellum. Ideo Ioseph ab Arimathia, qui prius meticulosus latitabat, in vi illius sanguinis foras prodijt ad Pilatum, & petijt sibi donari corpus Christi.

Luc 22. Cur in horto & in cruce, sanguinem suum fuderit Christus.

Matth. 26.

Mori sanguis exacuit elephantem ad pugnam.

Ioan. 19.

Ad septimum, hic sanguis missus cum aqua effusus est: nam in circumcisione lacrymis admistus fuit, sicut & in horto, & flagellatione ab eo cum lacrymis effusum fuisse, à ratione non est alienum. In cruce etenim constat, illum cum clamore valido, & lacrymis fuisse exauditum: nam Iesus Christus est, qui venit per aquã & sanguinem: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Hoc autem factum est, quia sanguis redimit, & aqua lauat, in quibus passio & commiseratio CHRISTI significantur. Deinde, quia nec aqua sine sanguine in baptismo aut pœnitentia prodest, nec contra, sanguis sine lacrymarum aqua in Sacramento Pœnitentiæ valet. Tertio, ob Sacramentum Eucharistię, in quo aqua vino in Christi sanguinem conuertendo admiscetur. Quarto, vt sanguinem bonorum nostrorum in vsus pauperum effundamus cum aqua miserationis: quia tunc duplex fit eleemosyna. Nam misericordia erga pauperem, nisi subleues, cum possis, non satis est: neque rursus nuda eleemosyna sine intima cordis commiseratione aliquid proficit. Frequentius tamen in Scripturis mentio fit sanguinis, quam aquæ. Primo, quia ille causa est vniuersalis alias secundarias, & inferiores mouens: sic enim dicimus, Medicus sanat, non tamen vt excludamus aut pharmaca, aut alia instrumenta necessaria. Ita dum dicimus, Architectus ædificat, non excludimus alios ministros, aut materiam ad ædificium aptam, aut ferramenta & alia, quæ arti fabricandi sunt adiumento: ita Christo non repugnat aut fides, aut Sacramenta, aut opera, quę omnia sunt instrumenta salutis, & Saluatoris. Deinde fit plerumque mentio solius, ob humilitatem nostram, ne quicquam nobis tribuamus: quemadmodum Ioab obsidebat ciuitatem Moabitarum Rabba, cumque esset vicina deditioni admonuit Dauidem vt veniret, vt eius nomine ciuitas caperetur. Quicquid enim boni præstare valemus, id totũ merito est Christo tribuendum, qui in nobis vincit. Denique multa sunt, quæ Christi sanguis in nobis facit, & quod in nobis operatur, plus ille facit, quam nos ipsi, ac proinde magis exprimitur vis sanguinis, quam aquæ in Scripturis.

Cur ex Christi latere exiuit sanguis & aqua.

Luc. 2. *Infra 22.* *Ioan. 19.* *Hebr. 5.* *1. Ioan. 5.*

In aqua & sanguine quid significetur.

Qualis esse debeat eleemosyna.

Sanguinis quã aquæ in Scripturis frequentior mentio cur fiat.

Exempla.

Cur sanguinis solius sæpe fit mentio.

Humilitatis documentũ. *2. Reg. 12.*

Ait autem Apostolus: *Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Alio loco ab eodem Euangelista dictum est: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: nam Græcè cum articulo dicitur τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, id est, certum quoddam, & peculiare peccatum mundi. Verum in illo cętera omnia peccata nostra tanquam fructus continentur, vt propterea interpres recte verterit peccata mundi. Fuit enim, si recte inspicias, multiplex illud Adæ peccatum: nam in eo fuit præuaricatio diuinæ legis, gulę vitium, superbia diuinitatem appetens, furtum, colligens fructum vetitum, læsæ diuinæ crimen maiestatis, quod Dei proprium est inuadens

Ioan. 1.

Quam fuerit multiplex Adę peccatum. *Genes. 3.*

uadens, curiositas sciendi bonum & malum, excusatio peccati, locutio cum excõmunicato serpente, homicidium corporis, & vt sic dicam, animicidium, electio præferendi amorem coniugis voluntati diuinæ. Ad hæc peccata extinguenda contrarias virtutes Christus attulit, in morteque sua, atque passione ingentia facinora per Iudæos admissa sunt.

Iudæi Christũ necantes quotupliciter peccauerint.
Psal. 34.
Ioan. 15.
Supr. 11.

Nam in illa fuerunt inuidia, per quam traditus fuit; odium, quo gratis eum habuerunt; superbia, qua timebant à sua dignitate excidere per Christi prædicationem; auaritia, ne venirent Romani, & tollerent locum, & gentem; hypocrisis se tegens velo religionis, iracundia vindictæ appetentissima, proditio Iudæ, ac desperatio, manuumque violentarum in se iniectio; peccatum abiurationis Petri, fuga Apostolorum, violatio diei festi, cùm tamen dixissent: *Non in die Festo, ne fortè tumultus fieret in populo*; impugnatio agnitæ veritatis, reluctatio diuinæ inspirationis in turbis in terram prostratis; calumnia falsorum testium, iudicium iniquum, & per metum & vim extortum; timor Cæsaris magis quàm Dei, ac iustitiæ; curiositas signorum in Herode acceptio personarum in Barraba, latrone & homicida sibi præposito, subornatio populi, vt crucem Iesu peteret; studium placendi hominibus, ob quam causam minister dedit illi alapam; angariatio violenta Cyrenensis Simonis impietas crucifigendi coram matre, blasphemiæ, derisiones, illusiones in factis, in verbis, & tentationes Dei: *Si Filius Dei es, descende de cruce*: crudelitas in porrigẽdo aceto iam morituro; denique homicidium innocentis, aut potius Deicidium, & seuitia in mortuum, quando lancea latus eius est apertum, emptio mendacij à militibus quò eius resurrectio tegeretur.

Math. 26.
Inf. 27.
Sup. 26.
Ioan. 18.
Marh. 26.
Ioan. 19.
Ibidem.
Luc. 23.
Ibidem.
Ioan. 18.
Matt. 27.
Ibidem.
Ioan. 19.
Ibidem.
Matth. vlt.

Sed hæc omnia charitatem Christi extinguere non potuerunt, tamen sed tanquam aquæ stilla in ardentissimam fornacem proiecta statim extinguitur; ita cuncta peccata ab eo ex charitate deuorata sunt; vt intelligamus tantam esse Christi in conferenda salute vim atque energiam, vt dilectione, & sanguine suo omnia mundi peccata etiam atrocissima, atque infandissima expiare valeat, ita tamen, vt quis spontè velit peccatis nuntium mittere. Nam qui illa adhuc amplectitur, & suæ salutis inimicus resistit veritati, ac luci oblatæ, ille cum peccatis viuentibus in æternum peribit.

Qualis Christi charitas, & quibus profutura tantùmmodo.

Subiungit de tertio Apostolus: *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.* Christus in passione accusatus est tanquam Regiæ dignitatis vsurpator; propterea illusus est corona spinea in capite, purpureo vestimento Regis, & arundine pro sceptro in manibus, & quasi Rex fictus, ac deridendus ab illis genua flectentibus, ac dicentibus: *Aue Rex Iudæorum.* Hunc titulum Iudæi expungi voluerunt: sed restitit illis Pilatus, dicens: *Quod scripsi, scripsi.* Illis ergò iniurijs patienter toleratis, promeruit Iesus verum & solidum regnum cælestium, terrestrium, & infernorum: regnatque nunc à ligno per illa quatuor crucis cornua, vt canit Ecclesia, quæ significant charitatem, humilitatem, obedientiam, atque patientiam, tot ignominias perferentem. Promeruit quoque nobis verum regnum spirituale, vt non regnet amplius in nostro mortali corpore peccatum, non tyrannus Satanas in Baptismo expulsus, non mors, quæ regnabat ab Adam vsque ad Moysen, non denique mundus, aut alius præter Christum.

Vnde fecerit nos Christus regnum Deo & Patri suo.
Ioan. 19.
Ibidem.
Matt. 27.
Cornua crucis quatuor quid significent.
Rom. 6.
Rom. 5.

Cumque illi regnet in nobis, & nos in illo, ille quidem per gratiam, & nos per assensum liberi arbitrij; vnum est illud Christi, & nostrum regnum. Nam illi, Christo scilicet, seruire, regnare est. Estque regnum illud non de hoc mundo, neque ex vi liberi arbitrij, sed de cælo datum. Charitas enim, quæ amor est diuinus, de cælo est: humilitas obediens vsq; ad mortem, de cælo profecta est: paupertas, ac nuditas, cælestis prorsus, ac nouus regnandi modus est: patientia tolerans ex amore aduersa: bona pars regni huius est: tantùm regnat quisque, quantum in his virtutibus profecerit.

Christo seruire, regnare est.
Charitas quid sit, & vnde proficiscatur.

Fecit autem nos Reges, non temporales, aut terrenos, quod parum est, & tales Reges mundus suppeditat, eorumque regnum expositum est prædæ & inuasioni, plenum solitudine ac labore; sed Reges nos Deo, & Patri suo fecit, hoc est, veros Reges in oculis Dei verè regnantes, & iustitiam in nobis obseruantes, vt in huius præmium in regnum eius cæleste aliquando recipiamur, ac per has quatuor virtutes, maximè verò per charitatem in alijs verè regnemus, eorumque curam tanquam Reges geramus.

Quales Reges nos Christus fecerit.

Deinde fecit nos Deo nostro Sacerdotes. Christus enim in morte sua verus ac legitimus fuit Sacerdos ex hominibus constitutus in ijs quæ sunt ad Deum; vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, vt condolere posset his qui ignorabant, & errabant. Accepitque Pontificales vestes; nam velum amiciens caput, accepit in domo Caiphæ, albam tunicam in domo Herodis, cingulum in horto, quando ligatus est, Purpuram in domo Pilati, stolam, quando funem collo alligatus crucem baiulauit: obtulit in ara crucis acceptissi-

Christus item vt fecerit nos Sacerdotes Deo Patri suo.
Heb. 5.
Luc. 22.
Infra 29.
Ioan. 19.

mam hostiam Deo inter duos latrones, tanquam inter duos ministros; ibi precem fudit pro omnibus; & manibus apertis benedictionem abundantem contulit, & vna oblatione, consummauit in sempiternum sanctificatos. Promeruit quoque, vt nos de eius sacerdotio participare possemus, & vt offeramus corde Christum per fidem Deo, ore vitulos labiorum confitentium nomini eius, manibus eleemosynas. Qui etiam nobis illud contulit, vt si sumus in peccato, offeramus Deo sacrificium spiritus contribulati, ac cordis contriti. Si in gratia, vt possimus offerre corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium, bouem laboris, & vitæ actiuæ, arietem sanctæ prælationis, ouem mansuetudinis, hircum carnis castigatæ ac maceratę, agnum simplicitatis, columbam charitatis, turturem ingemiscentis pœnitentiæ, passeres volantium verborum, salem discretionis, oleum misericordiæ, thus orationis, myrrham mortificationis: in quem sensum Petrus vocat nos Sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Ac vt proprium est Sacerdotis errantibus condolere, ita nostrum est Christum in nobis ipsis, atque adeò in alijs proximis nostris commiserari, & pro eis hostias offerre ad placandum Deum. Redde ergo amorem pro amore Christo tuo, pro misericordia sua miserationis affectum, pro passione passionem, pro sanguine sanguinem, pro corpore corpus, pro anima animam, & ita Rex eris, & sacerdotium spirituale ad sempiternam tuam & aliorum salutem exercebis, ad gloriam eius, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, Iesu Christo Domino nostro, cui cum Patre & Spiritu S. reddamus honorem, gloriam, & imperium in sempiternis seculis. Amen.

Heb. 10.

Infr. 15.

Psal. 50.

Rom. 12.

1. Pet. 2.

Sacerdotis p optiom quid.

Heb. 5.

Quid Christo debemus, si Reges esse volumus, & sacerdotes apud Deum.

TRACTATVS VII.

De testamento condito à Domino in passione, bonorumq; suorum distributione, cum hæredis institutione, in verba illa Zachariæ: *Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarũ? Et dicet, His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me,* &c. Cap. XIII.

Moribundi [...] de morte

LAVDABILIS mos est, cum prudentia atque viridis obseruantiæ consuetudine coniunctus, vt homines opibus florentes, facultatibusq; prædìti, cùm mortis instare horam præsentiunt, testamentum condant, vltimamque suam voluntatem declarent, ac de rebus suis liberè disponant, ne fortè inter eos, qui ab intestato succedere possunt, in hæreditate distribuenda iurgia ingentia, & lites immortales oriri contingat. Hinc Esaias ad Ezechiam Regem Iuda missus, dixit: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.* Quibus verbis ostendit magnos Principes, atque opulentos non decere intestatos de hac vita recedere. Est autem in testamento condendo necessarium sanum iudicium, mensque libera. Proinde consultum est, vt nemo extremam horam expectet, sed tempestiuè, dum mens est sana in corpore sano, testamentum conficiat, ne vt quidam sapiens dixit dum postremum vitæ spiritum attendit, nequaquam testamentum, sed deliramentum condat. Ac primùm quidem in eo vbi conditori, & redemptori suo testatores animam commendauerint, de corpore, & loco sepulchri, in quo sit condendum, disponunt; deinde, vbi designauerint hæredem, sine cuius institutione testamentum est nullum, vxori, quam habent dotem integram cum auctario aliquo pro eius in illam voluntate relinquunt; deinde verò parentibus, & amicis in symbolum amoris aliquid solet legari. Sed quoniam id quod debitum est, præcedere habet gratuitum ac voluntarium, creditoribus vt primo loco pendantur debita, iniungit hæredi, seruis verò, si qui sint, libertas cum aliqua assignata facultatis portione de more dari solet, iuxta illud: *Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua; non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.* Vbi hæc prælita sunt, varia assignantur legata ad pia opera cœnobiorum, & hospitalium domorum, vt in his Missæ sacrificia, & orationum suffragia pro anima sua impendantur. Atque in hunc modum facta venia inimicis suis, qui offenderant, atque ab alijs, quos quomodo ipse offenderat, postulata, dataque benedictione, & osculo pacis filijs, atque amicis, qui adsunt, quietè redditur spiritus Domino. Hunc morem secutus est Iacob Patriarcha, qui congregatis filijs suis, quæcunque illis imprimis euentura prædixit, atque inter eos bona sua distribuit, benedicensque singulos benedictionibus proprijs, finitisque mandatis, quibus filios suos instruebat,

condant testamentum.

Esa. 38.
4. Reg. 20.
2. Par. 32.

Ad testamentum condendum quid requiritur.

Bartolus.

In testamēto faciendo quæ ratio seruetur.

Eccles. 7.

Testamentum Iacob Patriarchæ.

Gen. 49.

collegit

collegit pedes suos super lectulum, & obijt, & appositus est ad populum suum. Dauid quoque moriturus, cùm successorem regni Salomonem instituisset, præceptaque religiosè ac iustè viuendi tradidisset, dormiuit cum Patribus suis: vt babes in tertio libro Regum. Sed inter alios de potentissimo Alexandro Magno Macedonum Rege liber primus Machabæorum idem tradit fecisse, his verbis: *Et postbac decidit in lectum, & cognouit quia moreretur. Et vocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute sua: & diuisit illis regnum suum cùm adhuc viueret. Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus est.* Vbi in primis annotandum, solum hunc autorem, qui Canonicus est, ac proinde cæteris omnibus scriptoribus, qui res Alexandri gestas scriptis commendarunt, anteferendus, referre, Alexandrum Magnum testamentum condidisse, & diuisisse regnum pueris suis, quanquam cæteri omnes contrarium asserant, & admirentur, quod cùm baberet fratrem Arideum, sed ignauum virum, & filium nothum, & Roxanen Persiden vxorem grauidam, de distributione tamen imperij sui nihil disposuerit. Sed, vt diximus, illud esse falsum, boc libri Machabæorum testimonio conuincitur. Quintus Curtius, & Arrianus libro de Gestis Alexandri referunt, Alexandrum testamentum non condidisse; sed vt vanum rumorem, & incertam famam. Iosephus tamen secutus sacros libros, affirmat reuera condidisse: sed pueri illi quo minùs religiosè facere viderentur, testamentum eius suppresserût, & armis decernendum esse, quæ regni Alexandri portio cuique obtingeret, iudicarunt.

Dauidis testamentum. *3. Reg. 2.*

Alexandrum Magnum fecisse testamentum. *1. Mach. 1.*

Historiæ libri Machabæorũ authoritas.

Q. Curtius lib 10.

Adrianus lib. 7.

Ioseph. li. 2. antiquitat. cap. 1.

Sed vt ad rem nostram redeamus, haud dissimili ratione potentissimus Rex, pauperrimus simul, ac ditissimus Iesus Christus, cuius nec opes paupertati, nec paupertas opibus repugnant suis; agnoscens sibi instare horam, vt transeat ex hoc mundo ad Patrem, ab hac laudabili testandi consuetudine nòluit abhorrere, de qua te ipse Dominus: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*; & rursus: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Hæc enim testantis verba esse videntur, noluit enim tanta, & tam eximia bona, quæ de cælo attulerat, & quæ in terra sibi comparauerat, permittere vt perirent. Quare constitutus in mente sana & iudicio libero, testari de suis bonis decreuit: *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi.* In verbo dispersit, copia, & abundantia rei dandæ describitur, & sparsit, vt semina, quæ multiplicarentur; neque in vnum aut alterum sua bona contulit, verùm in vniuersos distribuit. Est enim Iesus omnium, quod ad se attinet, seruator, præ magnitudine charitatis suæ ac diuitiarum; adeò vt in vniuersos spargi queant, & omnes ditari valeant. In verbo, Dedit, liberalitas eius exprimitur: quia gratis & ex pura clementia donat. In verbo, Pauperibus ostenditur eius misericordia, non enim diuitibus, & de sua iustitia confidentibus quidquam tribuit Christus, sed pauperibus, & suam tenuitatem, & paupertatem, seque nihil esse agnoscentibus, prorsusque sibi tribuentibus nihil. In eo quod subdit: *Iustitia eius manet in sæculum sæculi*; quàm sit grata Deo hæc donorum suorum facta distributio, indicatur: & Deum iustum esse declarauit, qui satisfactionem exigit à Christo fideiussore tam amplam, vt nos non tantùm in præsenti per eam sæculo iusti, sed & in futuro gloriosi coram Deo efficiamur. Primùm igitur Christus instituit hæredes omnes, quotquot per baptismum in filios legitimos regenerantur. Si autẽ filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & glorificemur. Ad iustificandum enim peccatorem per baptismum, vel per pœnitentiam, requiritur, Deo ita volente, tota Christi facultas, sanguis, charitas, iustitia, & obedientia; in qua hæreditate non tantùm gloria futura, sed etiam fides, gratia, Sacramenta, perseuerantia, reliquaque eiusmodi dona cum ipsa Ecclesia includuntur, Hæc autem Christi hæreditas, alio modo dicitur regnum, de quo alibi dixit: *Nolite timere pusillus grex; quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Ac ne quis queri valeat, quòd paucos voluerit habere in filios, per Ioannem admonuit: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* At verò Dominus, vt filios habet spirituales, ita etiam vxorem, siue sponsam ex qua suscipit filios, id est, Ecclesiam Catholicam: quam, quia indotatam, & omnibus bonis nudam acceperat, aliam dotem non habet, quàm illam, quam ipse eam ex dilectione desponsans à principio illi assignauerat. Hanc igitur dotem moriens illi legauit, cùm dixit: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; ille vos docebit omnia, & suggeret vobis* omnia

Testamentũ Dominus Iesus quare condiderit.

Ioan. 13.

Luc. 22.

Ioan. 41.

Psal. 111.
2. Cor. 9.

Declaratur ille Psalmi versiculus: Dispersit, dedit pauperibus, & reliq.

1. Tim. 4.

In quo Christus conferat beneficia sua.

Hæredes quosnam Christus instituit.

Rom. 8.

Ad iustificationem peccatoris necessaria.

Luc. 12.

Christi charitas & munificentia.

Ioan. 1.

Quæ sit sponsa Christi.

Dos sponsæ Christi quænam sit.

Ioan. 14.

Spiritus S. in Ecclesiam beneficia.

omnia, quæcunque dixero vobis: Nam per hunc Ecclesia soliditatem habet in fide, confirmationem in gratia, & charitate. Nam, vt dici solet, satis dotata est, si bene morata venit; & in tribulationibus præsentaneas, ac solidas consolationes.

Plaut. in Aulul. Ac. 2. sce. 4.

Huius tantæ dotis alius capax non erat, quàm Ecclesia, sicut dixit: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum.*

Ibidem.
Quale sui monumentū Christus sponsæ suæ reliquerit.

Adiunxit præterea memoriale sui ipsius perpetuum, id est, Eucharistiam, quæ est præcipua testamenti pars, de qua ait: *Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo.*

Luc. 22.
1. Cor. 11.
Matth. 9.

Reliquit & illi, tanquam viduæ, & præsentia mariti destitutæ, fletum, & commiserationem, qua mortem sponsi ignominiosam, ac violentam prosequeretur: *Non enim possunt filij sponsi, quamdiu cum illis est sponsus, lugere: cum autem auferetur ab eis sponsus, tunc lugebunt.* Et ita Dominus dixerat: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini.*

Ioan. 16.

Ecclesiæ Christi sponsi sui absentis lachrymę quàm dulces, & iocundæ.

Sed hæ lachrymæ sponsæ pretiosiores sunt, ac dulciores omnibus mundi, ac carnis delicijs. Matri verò sanctissimæ primò discipulum Ioannem dimisit in filium, & in administrum loco sui, & consolatorem: rursus, vt ipsa pro filio agnosceret Ioannem, & in eo omnes, quotquot crucem Christi non erubescerent, sed eam & corde crederent, & ore, & factis confiterentur; atque ita facta est aduocata mundi tanquam pientissima eius mater, & dispensatrix omnium donorum, & gratiarum, quæ sanguine, & morte eius comparata sunt.

Infra 19.

Seruis suis, id est, Apostolis quid legauerit Christus.

Seruis verò suis, hoc est, Apostolis, qui fideliter ac strenuè quoad vixit, illi ministrarunt, de quibus dixit: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis:* libertatem spiritus reliquit, & vt ipsi essent ministri per verbum, & Sacramentum, hanc tantam libertatem, quæ reconciliationem cum Deo, immunitatemque à peccato, & dæmonis seruitute includit, impertiendi in alios: addiditque illis amplum stipendium, ex quo possent vitam traducere, cùm inquit: *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Luc. 22.

Sanctis verò Patribus, qui creditores erant Dei, & sustinuerunt pondus diei, & æstus in vinea Domini laborando, quamprimum debitam illis mercedem pendi voluit: quasi enim illi esset dictum: Voca operarios, & redde illis mercedem, confestim ipso die mortis claram, ac beatam sui visionem in eos contulit, & in sanguine testamenti sui emisit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua.

Matth. 19.
Inf. 20.
Ibidem.
Zachar. 9.

Quid verò idē pauperibus legauerit.

Præterea multa legata pia pauperibus in hac sua morte reliquit Dominus. Nam crucifigentibus, & carnificibus, qui milites erant Romani, vestes suas reliquit, quò illarum contactu resipiscerent, ac sanctificarentur, & cum illis coniunctam veniam, & exoratum Patrem, cum dixit: *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Sed illi citra fidem vestes eius contingentes, fructum vllum spiritualem non sunt consecuti, sed super illas miserunt sortem.

Matt. 27.
Luc 23.
Quid est quòd milites Christi vestes disper tierunt sibi.
Matth. 27.
Psal. 21.

Quia bona Christi Ecclesiastica, & patrimonium Crucifixi, sanguineque eius partum, ludis, iocis, crapulis, atque conuiuijs quamplurimi distrahunt. Petro pauperi, qui Christum abiurauerat, reliquit fletum & conuersionem à peccato: Malcho præcisam auriculam restituit, vt saltem post resurrectionem audiret fidem ab Apostolis Euangelizatam: nam fides ex auditu; auditus autem per verbum Christi.

Math. 26.
Luc. 22.
Rom. 10.

Simoni Cyrenensi & angariato ad baiulandum secum crucem, gratiam dedit, vt socius sibi esset in cruce ferenda, atque ob eam gratiam nomen eius esset gloriosum in Euangelio per totam Ecclesiam: mulieribus eum plangentibus, & lamentantibus respondit verbum solatij, ac doctrinam tradidit eorum, qui sunt plangendi, dicens: *Filiæ Ierusalem, nolite flere super me; sed super vosipsas flete, & super filios vestros:* sanctæ fœminæ dictæ Veronicæ offerenti velum ad extergendum sudorem, & sanguinem vultus, vt piè creditur, gloriosam sui vultus imaginem in velo impressam ad perpetuam memoriam, & venerationem reliquit:

Matth. 27.
Luc. 23.

Latroni pauperrimo, & sui memoriam à Christo in regno suo postulanti, libenter paradisum eadem die possidendum supra quam petierat, vel intellexerat, promisit, dicens: *Hodie mecum eris in paradiso.*

Ibidem.

Longino militi lancea latus eius aperienti aquam dedit, & sanguinem, vt oculos reciperet ad videndum quem pupugerat, & quod ad se attinet, sanguine illo redimeretur, & aqua permundaretur.

Ioan. 19.

Centurioni ob custodiam Christi in cruce, legauit fidem, & apertam veritatis confessionem, quòd homo iustus, & verè Filius Dei esset.

Luc. 27.
Matth. 27.
Quod Iudæis crucifixoribus suis hostibusque capitalibus idem Christus legauerit.

Iudæis verò inuidis atque malignis, mortisque suæ machinatoribus, magna sua charitate legatum reliquit amplum, vt à tanto flagitio resipiscerent, dum per trium ho-

[*Ibidem.*] rarum tenebras, terræ motum, petras ſciſſas, ruptum velum, aperta monumenta, atque mortuos reſurgentes, terrorem incuſſit, ac tremorem, vt cogitarent de peccato à ſe commiſſo, & ſaniorem menrem induentes per fidem accurrerent ad Ieſum; nam multi ex illis, qui venerant vt adeſſent ſpectaculo, reuerſi ſunt, percutienres pectora ſua. Cum de his omnibus diſpoſuiſſet, tantùm ſupererat corpus, ſpiritus, atque ipſa crux. [*Luc. 23.* Ioſepho & Nicodemo Chriſti bona quæ tereſerint eius beneficentia. *Ioan. 19.*] Corpus igitur Ioſepho & Nicodemo honorificè in ſepulchro cum aromatibus tumulandum reliquit: nam ſic etiam Chriſtus à nobis accipiendo, nobis largitur: maiusq; fuit beneficium Dominum omnium à nobis quicquam recipere, quàm multa nobis dare; cùm ob id largiatur, vt illi reddamus. Dedit etiam pretioſum pectus, & fortitudinem, vt iſti, qui diſcipuli erant occulti, ſe tandem proderent, & præſertim Ioſepho Arimatheo, vt audacter [*Marc. 15.*] peteret corpus Ieſu à Pilato. Cruci verò durae, ac ignominioſæ mortis tormento, quia [Crucis Chriſti gloria, & triũphus.] illam ſuo corpore contigit, ſuoque ſanguine rubricatam ſanctificauit, reliquit exaltionem, & gloriam, vt iam ſit ſceptrum Regum, & Imperatorum, vt ſit terror dæ- [*Gal. 6.*] monibus, qui illa viſa diffugiunt, Apoſtolis gloria, qui dicere poſſunt: *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti*: fidelibus omnibus qui delicata atque pretioſa margarita crucis ſigno ſe muniant, e- [Crucis beneficia.] dant miracula, perficiant Sacramenta, & [*Heb. 5.*] per quam Deum nos exaudire efflagitent, [*Luc. 23.*] & in qua Chriſtus exauditus eſt à Patre ſuo, & exaudiuit in ea latronem, illam adoramus, atque exoſculamur, illam fronti imprimimus, ac pectori, illam inuocamus, & blandè alloquimur, dicentes:

O crux, aue ſpes vnica,
Hoc paſſionis tempore
Auge pijs iuſtitiam,
Reiſq; dona veniam.

Illa denique nobis benedixit tanquam filijs, & nos illo ſigno, ſiue filios noſtros, ſiue cibaria, quæ edenda ſunt, ſiue quæ ſanctificanda diſcimus benedicere. Vides igitur quàm amplum, & quanta cum ratione, & prudentia condiderit teſtamentum.

Poſt mortem teſtatoris moris eſt aperiri teſtamentum, vt qui ſunt hæredes, agnoſcantur, & quiſque ſua legata intelligat. Nam dum viuit teſtator, validum non eſt teſtamentum, dum voluntas teſtantis; vt dici ſolet, deambulatoria eſt, & mutari [*Ioan. 12.*] poteſt. Quare Dominus rectè dicebat: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* [Chriſti teſtamentum quãdo fuerit apertum.] Neceſſaria igitur erat mors Chriſti, vt confirmaretur [*Luc. vlt.*] teſtamentum eius. [Scripturæ quid ſint.] Poteſt autem dici teſtamentum apertum in die reſurrectionis, quando Apoſtolis aperuit ſenſum vt intelligerent Scripturas. Porrò Scripturæ nihil aliud ſunt, quàm vetus & nouum Teſtamentum: quòd dum Chriſtus non detegit, clauſum eſt, atque obſignatum.

Sed miraberis fortaſſe, quòd tantus, ac tam diues teſtator, tantæque charitatis, atque ſcientiæ, vt prænouerit omnia, quæ futura ſunt, nihil nobis abſentibus in ſuo teſtamento aſſignauerit. [Quare Chriſtus tam diues ac ſapiens teſtator cùm ſit, nobis tamen nihil abſentibus in teſtamento relinquerit.] Quod tùm eius ſapientiæ, atq; miſericordiæ decantatæ, tùm noſtræ indigentiæ repugnare videtur: noſtra enim vita, aut ſalus, Chriſti teſtamento ſublato conſtare non poteſt. Sed ceſſabit admiratio, ſi intelligas neminem à bonis ſuis Chriſtum exhæredatum reliquiſſe præter eum, qui hæreditati renuntiauerit, vt qui dicebant: *Nolumus hunc regnare ſuper* [*Luc. 19.*] *nos*: &; *Non habemus Regem, niſi Cæſarem.* [*Ioan. 19.*] In cuius typum dictum fuit à Filijs Iſrael de [*9. Reg. 2.*] Dauide Rege; *quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Iſai?* vel præter eum qui cum profano Eſau primogenita ſua [*Gen. 25.*] vendiderit. Sicut enim nemo eſt, qui ſe abſcondat à calore eius, atq; amore. [*Pſal. 18.*] Sic enim Deus dilexit mundum, [*Ioan. 3.*] vt Filium ſuum vnigenitum daret; ita & à fructu amoris ſui, obedientiæ, atque pretij Patri ſuo mundo ex dilectione perſoluti, ac proinde à parte aliqua teſtamenti ſui nemo eſt alienus. Ad nos igitur quoque tanquam ad filios, & ſponſas, & ſeruos, & creditores, & amicos hæc ſpectat hæreditas: nam his omnibus magnificis titulis in ſacris literis exornamur. [Quæ nobis bona potiſſimũ Chriſtus in teſtamento legauerit.] Etſi autem hæreditas Chriſti incomprehenſa ſit, & ineffabilis, vtpote infinita; vt tamen breuitati conſulamus, duo potiſſimùm reliquit nobis, merita videlicet ſua, atque exempla, quæ ditare, & magnopere nos conſolari valent, atque confirmare. Si attentius teſtamentum hoc inſpiciamus, & quæ in eo continentur, contemplati fuerimus, à quæſtionibus difficilibus, atque implicatis abſtinebit oratio noſtra, hiſtoriam Euangelicam non percurret, prophetias innumeras nõ percenſebit, vna tantum excepta Zachariæ diligentius excuſſa, atq; examinata, quæ amorem, ac deuotionem ingenerare poſſit, & commonefacere nos ne de tanto beneficio, & ampliſſimo legato inueniamur ingrati.

Quærit ergo Zacharias: *Quæ ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* Et reſpondet:

Simile.

Admiratio orta sit vnde.

Hu plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Quemadmodum enim ex radice oritur virga, ex virga flos, & flore fructus: ita ex nouitate profecta est admiratio, ex admiratione quæstio, ex quæstione responsio, siue solutio: nam propter admirationem cœperunt homines ad philosophiam animũ adijcere. Maxima ergo nouitas sunt plagæ, siue vulnera Christi: quia noui hominis sunt, id est, Dei, & hominis, atque illius quidem innocentis; & quæ non veterascunt, quia cum eis resurrexit, & in gloriam perpetuam eas in cælo seruat; cùm nos vulnera nostra, & cicatrices extergere, atque etiam balsamo imposito contegere soleamus. Præterea hæ plagæ renouant corda nostra, & legem nouam statuunt. Ex hac igitur iam magna nouitate, magna admiratio est consecuta, tùm Prophetæ dicentis *Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum*; tùm Angelorum acclamantium Christo: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* tùm omnium hominum, qui Christum profitentur, quorum animi suspensi sunt, & attoniti in contemplatione horum vulnerum, tantique, ac tam admirabilis spectaculi.

Quid nouitatis & admirationis habeat plagæ Christi. Ioan. 20.

Esaia. 63.

Vt igitur verba Zachariæ profundius scrutemur, verumq; sensum eruamus, præmittendum in primis, verba Zachariæ per totum illud caput XIII. ad literam de Messia esse accipienda, vt Ecclesia illa verba legens in Missa de quinque vulneribus Christi interpretatur, & Patres, vt Theodoretus, Hieronymus, ac Rupertus exponunt, & consequentia verborum aperte indicat. Ita enim exorditur Zacharias: *In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.* Hic fons fuit apertus Christo in latere percussu in ablutionem peccatorum personalium, & originalis. Deinde quia terminatur hæc prophetia in verbis illis: *Percute pastorem & dispergentur oues:* quæ de passione Domini esse intelligenda, explicauit Christus apud Matthæum. Quare & inter media verba necessariò de Messia sunt interpretanda: *In die igitur illa*, nempe passionis, de qua præcesserat: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua.* ¶ *Erit fons patens domui David:* Id est Sacramentum Baptismi, quod promanabat ex latere Christi lancea militis aperto, vt exiret sanguis redemptionis, & aqua renascentiæ in ablutionem peccatoris ex circumcisione credentis, & gentilitatis ex fluxu idololatriæ menstruatæ. Et subdit: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra, & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra.* Nam ex quo mundus per baptismum nomen Christo dare cœpit, deleta est idolorum cultura. Quod etiam in Ezechiele apertius est indicatum, vbi dicitur: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos.* Cùm verò ait se de terra ablaturum Pseudoprophetas cum spiritu immundo: loquitur de Pontificibus & Pharisæis, qui malo spiritu imbuti dicebant: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem:* quod totum prophetia fuit, præter illud, *Si dimittimus eum sic.* Et inter tales Prophetas surrexit vnus, & dixit: *Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Meritò ergo ablati sunt de Terra sancta, & spoliati omnibus dignitatibus ac priuilegijs, qui spiritu immundo, & terrena bona tantùm spectante imbuti prophetarunt. Quanquam nihil vetet, ea verba simpliciter de vniuersis pseudoprophetis, atque de spiritu immundo, qui per statuas diuersas, & homines fanaticos oracula fundebat, intelligere: nam aduenIente Christo, illa omnia, quæ religionem deorum falsam fouebant, aruerunt prorsus, atq; obmutuerunt, & vt Horatius dixit.

Verba illa Zachariæ: Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum, &c. de Messia ad literam esse accipienda.

Theod. par. 2. Hieron. to. 6. Rupert. in Porph. min.

Fons patens Christi quis.

Ioan. 19. 11. argumen. Matt. 26.

In qua die fons ille fuerit patens domui David.

Zach. 9.

Ioan. 19

Quando primum idolorũ culturam mũdus abiecerit.

Ezech. 39.

Pseudoprophetas Christus quos abstulerit de terra cum spiritu immundo. Ioan. 11.

Ibidem.

Quos tam ille spiritu prophetauerunt.

Alter sensus.

Iam pridem cessant oracula Delphis. Subiungit Propheta: *Et erit: Cùm Prophetauerit quispiam vltra, dicent ei pater eius, & mater eius qui genuerunt eum, Non viues: quia mendacium locutus es in nomine Domini: & configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius cum prophetauerit.* Tanta, vt exponit Theodoretus, pietas versabitur in orbe terræ, vt nec pater, nec mater filio ignoscant diuinationem profitenti, quin eum vinculis constringent, & plagis inferent, & flagrainuient, & mortem intentabunt: atque omnes, qui prædictiones mendaces profitentur, videntes pietatem confirmari, & maximas vires colligere, lugubrem ornatum induent. Nam quod ait: *Induentur pelle cilicina*, hoc testatur. Adeò autem ingens timor eis inijcietur, vt idolorum errori renuntient, & pro illo agrorum culturam amplexentur, & dicet omnibus. Simul atque natus sum, à parentibus ad hanc artem institutus sum. Hæc ille in hunc modum exponit. At Rupertus hæc omnia de Christo accipit magno Propheta, qui prophetauit vltra, id est, supra

Horatius.

Duplex sensus horum verborum: Et erit cum prophetauerit quispiam vltra dicent ei, &c.

Theod. in cap. Zach. p. 2.

Alter sensus congruentior.

Rupert. in Zach. 13.

Ioan. 11.

ſupra quod illi prophetauerant. Illi enim prædixerunt expedire, vt Chriſtus moreretur: vltra quam prophenam mortis ipſe vaticinatus eſt reſurrectionem. Vnde patet, eius populus Iudaicus quantum ad maiores, & mater eius, hoc eſt, ſynagoga, quantum ad minores, qui ſecundum carnem Chriſtum genuerunt, dixerunt illi: *Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini*, quia ſubmiſſis duobus falſis teſtibus, dixerunt: *Hic dixit poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud.* Et cum Pontifex dixiſſet, *Adiuro te per Deum viuū, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus Filius Dei*: & Dominus prophetando reſpōdiſſet, *Tu dixiſti. Veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli: tunc princeps Sacerdotum Cayphas ſcidit veſtimenta ſua, dicens, Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus? Ecce, nunc audiſtis blaſphemiam, quid vobis videtur? Et exclamauerunt vniuerſi, dicentes: Reus eſt mortis*: Et hoc eſt quod Propheta ait: *Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini.*

Infra 26.

Ioan. 2.

Matth. 26.

Subiungit: *Et configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius cum prophetauerit.* Id eſt, cum compleuerit prædicationis ſuæ tempus: nam ante non poterunt eum crucifigere, etiamſi maxime conentur. Et ſubdit: *Et erit, in die illa confundentur Prophetæ vnuſquiſq, ex viſione ſua quam prophetauerint, nec operientur pallio ſaccino vt mentiantur.* Vult dicere, Prophetæ illi, qui dixerunt: *Et venient Romani*, &c. &: *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo*, confundentur ex viſione ſua, id eſt, profundo conſilio ſuo, quo admirabili ratione cum non eſt factum, quod cogitauerunt, factum eſt quod dixerunt: quia omnes crediderunt in eum, & venerunt Romani & tulerunt locum & gentem. Talesque Prophetę non operientur pallio ſaccino vt mentiantur, id eſt, vt tunc operti fuerunt, quando ſcilicet prophetauerunt. Operti ſunt pallio ſaccino: quia ſicut hypocritæ triſtes pauorem coram populo ſimulauerunt fingentes venturos Romanos: atque ita pallium ſaccinum fuit fictio triſtitiæ & pauoris quo illum occidere conſultauerunt.

Chriſtum poſtquam prophetauit, progenitores eius cruci confixerunt.

Prophetæ qui per Meſſiam confuſi fuerunt ex viſione ſua.

Ioan. 11.

Pallio ſaccino quondam operti ſunt illi Prophetę vt mentirentur.

Sed dicet, non ſum Propheta, homo Agricola ego ſum: quoniam Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea. Sicut prius de plurib. pſeudoprophetis locutus eſt, quod eos cū ſpiritu immundo auferet Deus de terra, mox de vno Chriſto dicit, *Et erit, cum prophetauerit quiſpiam vltra*: ad eum modum cum de pluribus dixiſſet: *Et erit: in die illa confundentur Prophetæ vnuſquiſque ex viſione ſua cum prophetauerit*, &c. ita nunc rurſus de vno morti crucis damnato Propheta loqui videtur. Et vt priores Prophetas arguit Scriptura mendacij, & ſpiritus immundi, ita vnum Prophetam non de mendacio redarguit, ſed patrē, & matrem eius dixiſſe narrat; Mendacium locutus es in nomine Domini. De hoc ergo vero Propheta, qui plagis impoſitis mortuus fuerat, & reſurrexit, & ſtans in medio diſcipulorum, dixit: *Pax vobis, & oſtendit eis manus & latus*, hoc loco ſermonem habet. Suſcitatus ergo, & inſultans Iudæis, atque ſubſannans ait per ironiam, *Non ſum Propheta, homo agricola ego ſum: quoniam Adam exemplū meum ab adoleſcentia mea.* Subaudi, æſtimatione veſtra, quia dixiſtis ſeruo meo Nicodemo: *Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Nonne hic eſt fabri filius? Scimus quia hic homo peccator eſt, & plus Adæ peccatoris.* Verum apparet an ego fuerim verus Propheta, & vos falſi: atque ita per ironiam hæc, & ὀνειδισμῷ dicuntur. Quanquam tenera ſi Ioannes Baptiſta negauit ſe Prophetam, quia erat plus quam Propheta, ita Dominus Prophetarum non eſt Propheta, ſed cunctis Prophetis maior. Eſt homo agricola, quia ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo, hoc eſt, in hoc mundo, in quo inimicus homo ſuperſeminauit zizania. Eſt Adam exemplum eius: quoniam ſicut Adam primus omnes ſua præuaricatione perdidit, peccatumq́;, & mortem in mundum intulit, ita ego obedientia mea mundum ſeruaui, & iuſtitiam atq; vitam in mundum inuexi. Sequitur textus: *Et dicetur ei, Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et dicet, His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* Hæc interrogatio de plagis, vel ab Angelis, vel ab hominibus, quos plagis ſuis redemit, facta intelligenda eſt. Et quia nō tantum in manibus, ſed etiam in pedibus, atq; adeo in latere vulnera habuit, iuxta illud: *Foderūt manus meas, & pedes meos, dinumerauerūt omnia oſſa mea*, tamen per illas manuum plagas, quia manifeſtiores, per ſynecdochē intelligim⁹ cæteras. *Et dicet, His plagatus ſum in domo eorū, qui diligebant me.* Non ait, ab his, qui diligebant me, ſed in domo eorum, qui profitebantur meā dilectionē, quę dicitur domus Abrahā, Iſaac, & Iacob, ſiue domus Iſrael in Euangelio: nam illi Meſſiam diligebant, & promiſſum expectabant, & aduenietem cruci ſuffixerunt, & licet non videatur reſpōdere ad rem: quia nō dicit, quæ plagę illæ, ſed tantum locum indicet, tacite tamen declarat eſſe calicē, quē Pater illi donauit. Vnde ſermonem conuertens ad gladium, ait: *Phramea ſuſcitare ſuper paſtorem meum*, &c.

Ioan. 20.
Iudæi Chriſtum quando Prophetam negauerint, ſed eſſe dixerint agricolam ab adoleſcentia ſua.

Ioan. 7.
Ibidem.
Matth. 13.
Ioan. 9.

Supra 1.

Matth. 13.
Chriſtus qualis agricola.
Infra 13.
Quomodo Adam ſit exemplum eius ab adoleſcentia ſua.
Gen. 3.
Rom. 5.
Qui dicent Chriſto: Quæ ſunt plagæ iſtę in medio manuum tuarum

Ioan. 19.
Pſal. 21.

Quinam diligebant Chriſtum, in quorum domo fuit plagatus.

Ioan. 18
Quid eſt Phramea ſuſcitare ſuper paſtorem meum.

Ac si diceret, quid sunt plagæ istæ? Respondeo, Testimonia sunt obedientiæ meæ, argumenta paternæ charitatis, signa ardentis amoris Dei erga mundi salutem. Dominus exercituum, Deus Pater, proprio Filio suo non pepercit, vt nobis parceret. Et dicendo Phramea suscitare, facultatem morti permittit, plagis, & vinculis, secũdum id: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*. Estque sensus: Phramea suscitare, id est, Mors inualesce super Filium meum, pastorem illum bonum, qui ponit animam pro ouib. suis. *Super virum cohærentem mihi*. Per vnionem hypostaticam. Ab hac Pharmea cupiebat eripi, cum oraret: *Erue à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam*. Etsi forte phramea diceret, quomodo, aut quantum inualesceret super pastorem, &c. explicat, dicens, *Percute pastorem, & dispergentur oues*. Quæ verba in se impleta declarauit Dominus apud Matthæum, cum dixit: *Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim, percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis*. Dicitur autem percutere Deus Pater, quia eum percuti permiserit, & percussionem ab eo acceptari, & non impediri ad agendam atque tuendam causam salutis nostræ voluerit, & tanquam satisfactionem integrã pro nostro peccato iustitia diuina exegerit. De qua percussione alibi dicitur: *Propter scelus populi mei percussi eum*, & Dauid: *Quoniam quem tu percußisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorũ addiderunt*. Et subdit: *Et cõuertam manum meam ad paruulos*. Illos nimirum, de quibus, *Nolite timere pusillus grex*, Et, *Ecce, ego, & pueri mei quos dedit mihi Dominus*: quorũ patrocinũ Christus suscepit in morte sua. Postremo subiungit: *Et erunt in omni terra, dicit Dominus, Partes duæ in ea dispergentur, & deficient, & tertia pars relinquetur in ea. Et ducam tertiam partem per ignem, & vram eos sicut vritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum*. Hæc ita exponit Hieronymus, vt per duas partes, quæ dispergentur, & deficient, intelligat Iudæos, & Gentiles, quibus Christus crucifixus fuit scandalum, & stultitia, inter quos tertius populus Christianorum repente succreuit, qui Christum confitentur Dei virtutem, & Dei sapientiam. Atque hæc tertia pars ne delicata esset, & secura, confessione, quasi argentum, & aurum per ignem ducitur, & probatur: atque hic populus inuocat nomen Christi, & Christus exaudit eum, & dicit: *Populus meus es*: Et ipse agnoscens Christum verum Deum, dicet, *Dominus Deus meus*. Atq; ita habes totius capitis decimitertij Zachariæ explicationem. Superest igitur, vt nos quoque Christum interrogemus, quæ sunt plagæ istæ in medio manuum, pedum, & lateris tui? Et respondebit nobis ex amore profectas, quo Dei Patris obedientiam amplectabatur, atque ex dilectione, qua salutem mundi sitiebat, quo nos redderet perfectos Dei dilectores, illas prompto animo pertulisse. Crux igitur Christi plagas, & vulnera infert, & signa, siue cicatrices ad æternam remunerationem relinquit, crux vero mundi etsi suos crucifigat, & lethalibus plagis afficiat, nullum tamen earum remanet vestigium in cœlo, quia illa, pro quibus sunt susceptæ, infirma sunt, & terrena, prorsusq; indigna, quę in cœlo commemorentur. At Christi crux vt illum caput nostrum signatum reliquit, ita quotquot pro eius amore aliquid insigne patiuntur, signati in Apocalypsi vocantur, & apud Paulum, signati spiritu promissionis sancto, & apud Ezechielem: *Signat Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius*. Ex horum numero erat Paulus, qui dicebat: *Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto*. Et vt in Cain posuit signum, ne quisquam eum interficeret, ita precabatur Dauid, *Fac mecum signum in bonum, vt videant qui me oderunt, & confundantur*: Hoc est, Muni me tuo singulari præsidio, & fauore, vt me tantis armis fultum inuadere pertimescant. De reliquis vero mundi crucem gestantibus, dicitur in libro Sapientiæ, similes esse vmbræ, atque cursori, quæ nullum sui transitus vestigium relinquunt in terra, naui in aqua, aui, atq; sagittæ in aëre, quæ nullum post se indelebile signum dimittunt. Quid aliud igitur sunt diuinæ istæ Christi plagæ, quam amor quidam signatus, balnea, & officinæ infirmorum, quos curat amor. Quid aliud, quã canales ouium, in quibus bibant, & veluti columbarium amoris, in quo columbæ, & animæ electæ tanquam in foraminibus petræ, & cauerna maceriæ nidificent? Sunt documentum, ac diuinũ quoddam exemplar operum amoris, Euangelium viuum, tradens amoris legem, fontes salutares, ex quibus promanat amoris aqua, guttæ gloriosæ, & fenestræ amoris, hyacinthi pretiosi, quos care redemit amor, idioma, & lingua charitatis, lyra, quam solus amor pulsare nouit, monetę impressæ imagine amoris, nidus aquilæ, & sinus dilectionis, oblatio, & holocaustum perfectam spirans charitatem, panes quinque hordeaci nostram amoris famem satiantes, querelæ iustæ damnantes nostram oblitionem, quæ aduersatur tanto amori, rosæ odoriferæ dilectionem spirantes, talenta quinque, quibus

emimus

Marginal notes (left): Rom 8. — Luc. 22. Phramea quid. — Ioan. 10. Vir cohærens Deo quis. — Psal. 21. — Matt 26. — Christum vti percusserit Deus Pater. — Esa. 53. — Psal. 68. — De quibus dictum sit: & conuertam manũ meam ad paruulos. — Luc 12 — Esa. 8 — Quænam duæ partes illæ in omni terra quæ dispergentur, & deficientur, & quę tertia pars per ignem probanda, secundum Hieron. — Hieron. in Zach. cap. 13. tom 6. — 1. Cor. 1. — Populi Christiani prærogatiua.

Marginal notes (right): Christi plagæ vnde profectæ sint. — Christi inter crucem & mundi quid intersit. — Quos Scriptura signatos appellet. — Apoc. 14. — Ephes. 1. — Ezech. 9. — Apoc. 7. — Galat. 6. — Gen. 4. — Psal. 85. — Crucem mundi gestantes, Scriptura quibus assimilet. — Sap. 5. — Plagarum Christi conditiones, ac proprietates plurimæ percensentur. — Cant. 2. — Ioan. 6. — Matth. 25.

emimus remiſſionē peccati, gratiam Dei, timoremq́ue eum offendendi, conſolationem in tribulationibus, atque æternam gloriam, vnigeniti vindictæ, quibus occurrit ingrato amori noſtro, zelus diuinæ bonitatis extorquens amorem, ac tituli denique ſupplentes amoris noſtri defectum. Prolixior ego profectò eſſem, ſi cunctas haſce propoſitas plagarum Chriſti conditiones oratione fuſiori perſequi vellem: vnam tamen, aut alteram attingam, vt reliquas meditandi perfectioribus, & religioſioribus viris occaſionem præbeam. Sunt enim hæc vulnera Chriſti amor ſignatus, ſeu amoris ſignum. Magnus Chriſti amor fuit dum viueret, nam paſcebat verbo animas, remittebat peccata, pellebat dæmonia: ſed in morte longe excellit, non tantum pro amicis, ſed etiam pro impijs mortem ſuſtinens, qui actu inimicabantur, & ſummum genus inimicitiæ contra ſe exercebant. Vnde hic amor cæcus fuit, nam permiſit ſibi velari oculos: mutus, quia nihil pro ſe reſpōdebat, ita vt miraretur præſes vehemēter: nudus, quia nuditatis confuſionem noſtri cauſa ſuſtinuit: inſanus, quia permiſit ſibi ligari manus, & pedes: ebrius, quia noſtro amore inebriatus pro nobis guſtauit fel, & potauit acetum: ſignatus præcipuis quinque vulnerum ſignis quaſi grandioribus literis. Et cum illi eſſet promptum multis modis redēptionem noſtram operari, dignatus tamen eſt pro ſua bonitate ſeruare nos per ſupplicium, quo nullum horrendum magis, atque crudele crucis videlicet, per opprobrium, quo nullum ignominioſius, vt non apponat vltra magnificare ſe homo ſuper terram, per pretium, quo nullum maius, aut incomparabilius: non enim corruptibilibus auro, vel argento redemit nos de vana noſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, per exemplum, quo nullum efficacius ad mouendum, per myſterium, quo nullum profundius, cuius longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum nullus creatus intellectus apprehendere valet. O exemplar amoris incomparabilis, & abyſſus charitatis diuinæ, O pelagus inſuperabilis dilectionis, O inuicta clementia, & dulciſſima Dei manſuetudo. Deus enim vt nobis homuncionibus ingratiſſimis ſeruulis parceret, vnigenito Filio ſuo non pepercit, ſicut nec Filius ſibi ipſi, nec mater ſanctiſſima ſibi ipſi, aut Filio. O redemptor mitiſſime, niſi tu me maiori, ac puriori dilexiſſes amore, quam ego me ipſum diligam, & niſi tu plus nobis proſpexiſſes, quam ipſi nobis proſpicere aut poſſumus, aut velimus, nunquam mihi perſuadere potuiſſem, vt te tanto, tamq́ue indigno pondere crucis pro ſalute mea grauarem, citiuſque me præcipitem ferri in gehennam ſuſtinuiſſem. Fuit igitur hic ſingularis amor, etſi multis in partibus, præcipue tamen in quinque præ cæteris ſignatus. Quia illæ plagæ maiores erant ferro clauorum, & lancea factæ: ſeruatæq́ue poſt reſurrectionem, vt illis nos ad ſe alliciat, dæmones confundat, & in cœlum induxit, vt eas Patri pro nobis præſentet. In vita quatuor ſuſtinuit, poſt mortem, illam lateris, vt oſtendat, quam ex corde nos redemerit, & voluntas plura pro nobis patiendi indicetur, & charitatem eius extinctam non eſſe, ſed viuam ad benefaciendum. Profluxit ex illa ſanguis, & aqua, quo oſtendat ſe propter mortis iniuriam non eſſe irritatum, nec à benefaciendo deſiſtere. Et dicit Euangeliſta: *Lancea latus eius aperuit*, non percuſſit: quia eo tempore diuinitas ſeſe ſanctis patribus in limbo prodebat, & quod non patet aliud oſtium in terram cœleſtem, & promiſſam intrandi, niſi per merita vulnerum Chriſti. Quare populus egreſſus de Ægypto, vt ingrederetur in terram promiſſionis, eduxit ſecū oſſa Ioſeph mortui: ita nos paſſionem Chriſti pro nobis extincti nobiſcum perferre debemus, quo nobis pateat aditus ad Deum. Dicitur dira lancea ab Eccleſia, quia in mortuum ſæuijt. Effectus tamen lanceæ præ cæteris nobis dulcior eſt, quia ex toto corde vult diligi Chriſtus à nobis: quod vt amore percuteret, ſuum lancea percuti voluit. Portat pedibus ad nos, datque manibus ſuis, & ex corde. Magnus ille Euangelij præco ac tuba Apoſtolus charitatem commendans ad Corinthios, quindecim eius conditiones expreſſit, dicens: *Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nunquam excidit.*

Has quindecim proprietates Chriſtus perfecte adimpleuit in cruce. Primū enim, *Charitas patiens eſt*: at quis tot, & tam magna tormenta vnquam ſuſtinuit? aut quis Chriſto patientior, qui tanquam agnus coram tondente ſe, obmutuit, & non aperuit os ſuum: ad iniurias, ad calumnias, ad falſa teſtimonia, qui mortem tam acerbam, tam æquo animo, & forti ſuſtinuit.

Deinde, *Benigna eſt*. Etſi enim Chriſtus per totam vitam munificentiſſimus extiterit,

Rom. 5.

Luc. 22.
Matth. 27.
Ibidem.
Ioan. 18.
Matth. 27.
Ioan. 19.

Pſal. 9.

1. Pet. 1.

Rom. 8.

Chriſti in nos amoris inſignia quinque. *Ioan. 20.*

Supra 19.

Ibidem.

Cur Euangeliſta dixit: Lancea latus eius aperuit, non percuſſit.

Exod. 13.

1. Cor. 13. Charitatis conditiones ſecundum Apoſtolum quindecim, quas omnes Chriſtus impleuit.

I. conditio.

Eſai. 53. *Matt. 26.* *Actor. 8.*

II. conditio.

tur per confessionem guttur tuum quasi sepulchrum exhalans fœtoré peccatorum, mortuæ in te inspirationes diuinæ resurgant, obscuretur in te splendor rationis humanæ, cófitere Christi gloriam cum Centurione, & ita commisereberis Christo, & percuties cum turba pectus tuum, Christique commiseratio tibi erit ad salutem, & gloriam. Miserere igitur animæ tuæ placens Deo: nam si te miserum agnoueris, cum te ipsum diligas, inde tui orietur commiseratio. Quoniam autem nemo alius succurrere potest tuis miserijs, quam Christus, illeque neminem misericordiæ oculis aspiciet, nisi quem viderit sensu commiserationis erga se affici, cogeris vel inuitus vno & eodem sensu per συμπάθειαν cum illo affici, & ad eius vulnera tanquam salutis tuæ medicamenta certissima cum viuis cordis lacrymis accurres. Et hactenus de Christi misericordia.

Matth. 27.
Luc. 23.
Eccles. 30.

Iam dicendum de ipsa passione. De qua subiungit: *Et lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Nam mors per sanguinis effusionem in Scripturis signatur. Dicemus auté primo de necessitate sanguinis Christi ad redemptionem, deinde quomodo sanguis dicatur lauare, aut múdare, cum sanguinis ad spiritum non sit contactus: nam si contingeret, potius suapte natura contaminaret: & quomodo mundat effusio, quæ iam præterijt, nec mundet sine fide & Sacramentis? Tertio, quare hic sanguis extra venas fusus est, cum posset offerri in illis, vt in suffocatis contingit animalibus? Quarto, quare septies sit effusus hic sanguis? Quinto, quare fusus de toto corpore, vt in horto & in flagellatione, & in cruce, vbi ex manibus, pedibus, latere, atque capite spinis coronato profluxit? Sexto, cur tum in horto, tum in cruce, cum ex latere Christi mortui profluxit sanguis, & aqua? Postremo, cur cum aqua non tantum in cruce, sed etiam in circuncisione, & horto, & flagellatione coniunctus effluxerit.

De Christi passione septem difficultates explicandæ.
Luc. 22.
Ioan. 19.
Ibidem.

Ad primum respondemus, necessarium extitisse Christi sanguinem ad redemptionem nostram, tum ob peccatum nostrum, quod, vt dici solet, obiectiue infinitum erat, quia in Deum infinitum admissum, & infinitos virtute lędere poterat, si mundus fuisset æternus, & peccatores separabat à Deo infinito bono. Christi ergo Dei infiniti sanguine opus fuit Deum iratum placare, vt infiniti homines, si forte essent, Deo reconciliarentur, & per illum sanguinem Deo coniungerentur. Nam vt ait Apostolus, nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, & facti estis prope in sanguine Christi. Talis enim, ac tantus humor peccans in nobis, alia, quam Christi sanguinis medicina expelli non potuit. Conueniebat etiam pœnæ peccati infinitæ, & æternæ à nobis expellendæ, quæ merito sanguine infiniti, & æterni Dei tollitur. Ideo hic sanguis figuratus fuit in omni sanguine victimarum veteris Testamenti: quia vt ille fundebatur pro offerente, qui dignus erat morte, & sanguinis sui effusione, ita hic pro omnib. nobis, quorú sanguinem iustitia diuina fundi iubebat, effusus est, & à morte æterna nos eripuit. Conueniebat etiam Satanæ peccati nostri, & pœnæ autori, solicitatoriq; hic sanguis, quem summe sitiebat, & fundi procurabat. Cum enim cerneret, Deum præcipientem sanguinem effusum animalium offerri sibi; male Deum imitans, odio, & inuidia percitus sanguinem Christi fundi moliebatur, de quo ad Iudæos dixit: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio.* Ecce diaboli desiderium. Fudit tandem per sua organa hunc sanguinem, atque in illo tanquam Pharao cum exercitu suo in mari rubro submersus est cum satellitibus suis. Et vt apis pungens perdit cum aculeo vitam, ita dæmon potestatem, & principatum, quem in peccatores exercebat, & vitam, quam iocunde in culpis nostris agebat, prorsus amisit. Ideo olim dæmon sanguinem humanum sibi fundi exigebat. Nam de Iudæis testatur David: *Et effuderunt sanguinem innocentem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptibilibus Chanaan, & interfecta est terra in sanguinibus, &c.* De Gręcis vero Deos suos placantib. asserit Poëta:

Sanguis Christi vbi præfiguratus, adumbratusque fuerit.
Ioan. 8.
Gen. 3.
Exod 14.
Dæmon api comparatur.
Psal. 105.
Virg. 2. Æneid.

Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa. &c.
Sanguine quærendi reditus, animaq; litandum
Argolica.

Christi autem sanguis ex parte Iudæorum inuidia illum fundentium, oblatus est dæmoni, ex parte vero Christi mortem cum charitate, & obedientia acceptantis, oblatus est Deo. Deinde congruebat hæc sanguinis effusio, vt mutua diuinarum personarum appareret cognitio, zelus, atque iustitia. Iustitia quidem, vt quam sit seuera, ac rigida, nobis constaret Nam si semper clamauerit: *Quasi à facie colubri fuge peccata,* non tantum odium in peccata conciperemus, quantum sola Filij Dei cęde concipere possumus. Deinde diuinarum promissionum ostenditur veritas: tam fidelis est enim Dominus in omnibus verbis suis, vt etiam cum sanguine Filij sui charissimi suso promissis suis stare decreuerit, quo & tu discas promissa tua in baptismo Deo pen-

II. Ratio fusi sanguinis Christi pro nobis.
Eccles. 21.
Psal. 144.

dere,

etiamsi sanguis tuus sit profundendus. Apparet prętereaDei bonitas, misericordia, & charitas ad hominem, tanto amore trahés, & veluti qui piscatur annulo aureo, & funiculis purpureis, quæ pretiosiora sunt ipsis piscibus. Apparet simul sanguinis Filij Dei summa potentia parcens summo peccato, quod deletionem naturæ humanę promerebatur, si ob crimé læsæ maiestatis humanæ, filij rebellium puniuntur, & eorũ causa quandoq; tota vrbs funditus euertitur. Sed noluit, vt Iudæorum demeritũ Christi meritũ vinceret, aut illorum peccatum maius esset Christi obedientia. Cessit etiam in Christi mediatoris gloriam hæc spontanea sui sanguinis profusio: quia eius gloria summa fuit, pro vniuersis totius orbis hominibus, qui fuerunt, sunt, aut erunt, ab æterna peccati, mortis, ac dæmonis seruitute liberandis mortem oppetere, si gloriosum fuit Codro Regi pro Atheniensium Republica ac Decijs Romanis pro patria morté occũbere.

Codri Regis Atheniensiũ in patriam amor.

Adhęc par erat, vt summus esset modus reconciliandi, postquam erat summus reconciliator, ac mediator: multum enim fuisset vel solis verbis causam nostram ágere, ac Deum placare: maius, si facultatibus suis magnisque difficultatibus, ac impensis reconciliationem obtineret: illud summum, si morte sua intercederet: maiorem quippe hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: quem gradum excessit Dominus, dum pro impijs mortuus est; at hoc alius maior ne cogitari quidem potest. Præterea summe conueniebat, vt quæ Christus prædicauerat, quæ sublimia erant, & supra naturæ cognitionem posita, summo genere testificandi, id est, sanguine suo diuino, confirmaret, & constabiliret: *Ego*, inquit, *in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Imo nec Prophetis, vel Apostolis pro veritate testificáda extinctis ita esset credendum, si non accederet summum, & per essentiam testimonium Filij Dei, pro Euangelio à se pędicato moriẽtis.

Ioan. 15.

Rom. 5.

Ioan. 18.

Conueniebat quoque gratiæ, quam nobis sua morte comparauit, & gloriæ promissæ, quam promeruit, vt intelligamus quá sint magni pédenda Dei dona, quæ vel hic largitur, vel in futuro largiturus est, & quam intrepide pro eis aut acquirendis, aut seruandis, aut perficiendis, siue in nobis, siue in alijs, sanguinem nostrum profundere minime sit formidandum.

III. Ratio.

Tertio conueniebat mundo toti, qui confusus erat, & omni ordine destitutus, seruiẽs homini peccatori, ac rebelli, qui vt cæcus cæco ducatum præstabat. Mundus enim neq; videns, neque cognoscens frequenter cadebat in foueam peccati, atq; inde in præcipitium gehennæ: verum Christi sanguine illuminatur homo, vt redeat ad Deum, atq; cum eo totus mundus homini seruiens. Adhæc mundi valor, ac dignitas Verbo Dei creati, atq; ex dilectione conditi, non potuit efficacius nobis ostédi, quam per instaurationem, & redemptionem eius, qui simul est Deus, & homo.

IV. Ratio.

Conueniebat etiá angelis, quibus hominum tutela, & custodia deputata est, efficax ac validissimum exemplum exhiberi, vt in posterum solicite nobis inseruiant, nobis vigilent, nosq; custodiant, atque ea inspirent nobis, pro quib. cernunt Regem suum sanguinem totum effudisse. Ostensa est pariter dignitas creaturæ humanæ in consortium diuinum euehendæ, pro qua Deus sanguinem fudit, vt inde amplissimam habeat persancte gloriandi materiam.

V. Ratio.

Ad extremum, cõgruebat homini præ alijs hęc sanguinis effusio: quia propter nos homines & propter nostrã salutem descẽdit de cœlis; tum vt eum liberaret à iustissima Dei indignatione, à vilissima seruitute dæmonis, ab indignissima captiuitate peccati, & ab horribili mortis timore per sanguinem suum tanto amore profusum, tum vt intelligeret, quanto odio peccatum sit prosequẽdum, ac detestandum; tum vt sciret, quantum, & quousq; Deo sit obediendum; tum vt agnosceret animam suam pulcherrimam immortalem; nec enim Deus immortalis pro anima ad tẽpus viuẽte tanta pertulisset; tum deniq; vt Christi sanguine calidi reddamur. Nam vt Dauidi iam seni, ac frigido, & præ caloris inopia quietem somni captare minime valenti, data est Sunamitis puella, cuius calore fotus somnũ capere poterat, quam tamen Dauid nunquam secundũ carnem cognouit: ita nobis refrigescentibus, & sanguine, qui ad virtuté accendat, destitutis, data est Christi humanitas sanguine diuino feruẽs, vt amore calefaciat, & vires ad operandum suppeditet, & ita somnum pacis, & æternitatis capere valeamus, modo secundum carnem non cognoscamus. Nam Iudęi, & falsi prę lati, siue religiosi, qui à Christo tantum bona temporaria, carnisq; commoda, atque honores, & temporarias dignitates expectant, profecto Christum secundum carnem cognoscunt.

Christi humanitatis in virgine Sunamite Dauidi eum ad fouendum data perelegans typus.
3 Reg. 1.
Ibidem.

Ad secundum dicẽdum, quod sanguis Christi non lauat, neq; mundat, quatenus pure humanus, & corporeus est, sed quatenus oblatus à diuina verbi hypostasi, cui erat vnitus, atque ita quadruplici ratione vim habet expiãdi. Primo quidem efficien-

Cum sanguis spiritum contingere nequeat, quomodo illum dicatur abluere, ac mundare.

Quinque modis Christi sanguis peccata mundat & abluit.

ter, quia Dei est sanguis. Etsi enim sanguinis Christi natura minime sit diuina, imo nec humana; etsi hominis sit, sed creatura quædam, tamen vt corpus, & oculus ob vnionem cum hypostasi Verbi, Dei dicitur (quemadmodum, & humanitas nō est diuinitas, homo tamen est Deus) ita sanguis Christi Dei est sanguis, & efficienter salutem operatur, vt verbi Dei instrumentum, quatenus non imputat Deus peccatum, & gratiam impertit mundantem. Deinde operatur meritorie, quia homo ille Deus ex obedientia Dei, & charitate mundi sanguinem suum fundēs promeruit remissionem peccatorum, quam intuens Pater in Christum dilectum largitur: vnde & nos rogamus. *Respice in faciem Christi tui.* Hinc ait Apostolus: *Deus erat in Christo mundum reconcilians Deo*, non imputans illis delicta ipsorū, quę in Christo ipso puniebat; quemadmodum veteres hostiæ, quæ mortem pendebant ab offerentibus luendam in signum Christi verę hostię, ob quam tunc verè dabatur remissio peccatorum in fide Christi sanguinem bruti animantis offerenti, & ad hoc satis erat fides maiorum. Hinc ab Esaia dicitur: *Propter scelus populi mei percussi eum*, & rursus, *ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus*, & Petrus, *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*. Promeruit igitur nobis gratiam mundantem, & Spiritum sanctificantem, ac propitiantem, vt Paulus dicat: *Quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius.* Tertio mundat hic sanguis vt instrumentum est, quatenus videlicet sanguis oblatus est à Christo. Vt pretium redemptionis, quemadmodum pecunia pro liberando captiuo mundat à misera captiuitate, & libertatem confert: ideo dicitur sanguis redemptionis. Hinc in Apoc. ait Ioan. *Dignus es Domine accipere librum, & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.* In, more Hebræo accipitur pro Per, & significat sanguinem fuisse instrumētum redemptionis. Quarto, mundat exemplo, cum ad radicem arboris securim posuit. Quia enim homo ex se animalis est, & ad summum humanus, & opus erat vt spiritualis & diuinus fieret propter bona intellectualia & spiritualia, delectationibus & tristitijs tam animalibus quam humanis resistēs, Christi autem passio ac mors contra partem in ipso animalem dolores vehementes incussit, & contra partem humanam, & ratione præditam mille modis extitit iniuriosa: quia autē voluntarie assumpta fuit mors illa ignominiosa à Christo, ostendit homini cæco bona quædam extare intellectualia, & diuina, propter quæ non solum tolerari, sed etiam expeti queant. Quod eo magis ostendit, quod intellectus Christi patientis, qui summa est sapientia præditus, minus potuit falli; ideo Christus proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Quamobtem inclyta Christi mors, atque in eius virtute Martyrum, & Confessorum tolerata tormenta, veritatem Dei, & vanitatem mundi indicant, in omnibus aduersis consolantur, in prosperis humiliant, omniumque virtutum amplectendarum, atque vitiorum fugiendorum illustrissimum ac lucidissimum præbent documentum, ac speculum. Vt ea etiam ratione sanguis Testamenti dicatur, non solum quia illo firmatum est nouum Testamentum, sed etiā quia docet quid pro gloria Dei, quid pro fuga vitij, quid pro virtute comparanda, quid pro salute proximi acquirenda quisque facere debeat. Deinde purificat Christi sanguis, & tangit per virtutem gratiæ & Spiritus sancti, quem ille nobis promeruit, in quantum Dei est. Et licet exterius ille sanguis videatur inquinare, tamen per virtutem latentem Deitatis lauat: quemadmodū smigma, quod saponem vocamus, extra quidem inquinare videtur rem illam quam tangit, intus tamen vim habet delitescentem ad externas sordes abluendas. Tertio, illa effusio etsi actu præterierit, adhuc tamen permanet in virtute, vt compositio theriacæ, etsi præterierit, manet in virtute expellendi venenum: quemadmodum seruitium impensum à Iacob pro Rachele, actu quidem præterijt, in eo vero quod vtilitatem, & commodum præstat, mansit. Ad eum modum opera bona nostra etsi actu præterierint, æternæ tamen gloriæ mercede à Deo remunerantur. Præterea requirit hic sanguis aut fidem, aut Sacramentum, non ob imbecillitatem aut defectum suum, sed ob decentiam suam, & vt illis det virtutem, & vt homo suauiter voluntate, & libero arbitrio Deo seruiat. Quemadmodum Deus humanitate, & Christi sanguine vti voluit, quibus tamen non indigebat, sed illis virtutem tribuebat saluandi, & vt ad cæcum illuminandum vsus est saliua & luto ex illa confecto, & lotione aquæ ad natatoria Siloē. Et ita Christi passio valet ad primum ingressum in Christum per Baptismum, & ad secundum per pœnitentiam, & ad opera vitam æternam promerentia, post mortem verò ad suffragia in purgatorio suscipienda,

Psal. 83. — *2. Cor. 5.* — *Veteres hostiæ quatenus emundarent corda.* — *Esai. 53.* — *Ibidem.* — *1. Pet. 2.* — *Rom. 3.* — *Christi sanguis cur dicatur sanguis redemptionis.* — *Apoc. 5.* — *Redimere in sanguine more Hebræo quid.* — *Matth. 3.* — *Heb. 12.* — *Christi sanguis cur dicatur sanguis testamenti.* — *Matth. 26.* — *Heb. 10.* — *Passio Christi smigmati comparatur.* — *Qua ratione mundet hæc sanguinis effusio, cum iam præterierit.* — *Gen. 30.* — *Cur fidem, aut Sacramentum acquirat hic sanguis.* — *Ioan. 9.* — *Quid conferat sanguis Christi.*

Virtus omnis expiandi vnde sit.

& impendenda, ad indulgentias ad Missæ sacrificium applicandum: ita vt omnis virtus expiandi sit à Christi sanguine, varijs tamen modis applicata.

Sanguis à cruore quid differat.

Matth. 26.
Luc. 22.
Ioan. 19.

Cum sanguis Christi Deo offerri posset in venis, cur extra illas fuerit oblatus.

Ad tertium respondendum, sanguinem dici illum, qui in venis est; cruorem, illum, qui vulnere, aut alio modo est effusus. Dominus tamen voluit sanguinem suum extra venas effundi, & effusum Deo offerri, secundum illud: *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*; &: *Factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*, &: *Lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua*: tum ad significandum donorum Dei, & charismatum expansionem: & quia in more est, vt vino effuso super mensam, lætitiam, & bonum augurium statim concipiamus, ita ex effusione sanguinis Christi omne bonum nobis, siue præsens, siue futurum auguremur. Deinde illud conueniens erat, vt quod in sacrificijs antiquis adumbrabatur, quorum sanguis fundebatur, in Christo inueniretur impletum, & ob exemplum martyribus præstandum, quibus ad sanguinis vsque effusionẽ erat pro Christo decertandum. Tertio, quoniam sponsa hoc opus habebat ad lauacrum à lepra peccati, & in piscinam animæ paralyticæ, & ad tollendam nigredinem obscurantem eius pulchritudinem: vnde hic sanguis dicitur dealbare, iuxta illud: *Lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni*. Deinde adoptionem animæ ægrotantis, atque languidæ, quæ plerumq; post vitam spiritualem ægrotat, & remedium est bibere, sicut ipse præcepit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Nemo autem sanguinem potare potest, dum in venis est alterius, aut illo lauari. Adhæc est genarum ornamentum, nam ita S. Agatha dicebat: *Sanguis eius ornauit genas meas*. Nam rubricato sanguine Angelus vastans Ægyptios non tangit: Christus enim rubrum habens vestimentum sui coloris insignia sponsæ suæ præstat. Valet quoque ad viuificationem, seu suscitatione eorum, qui per peccatum moriuntur: nam pullus pellicani à serpente extinctus, parentis humido & calido sanguine in vitam reuocatur. Valet quoque ad nobilitandam sponsam: Christi enim sanguis, semen est Christianorum, calore charitatis, & Spiritus sancti efficacia bene digestus, ex quo homines cœlestes fiunt, ac diuinæ naturæ consortes, de quibus Petrus: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. Debet autem hæc nobilitas Spiritus non aliter illam carnis obscurare, atq; Sol offuscat lucernam.

Apoc. 7.
Ioan. 6.
Exod. 12.
Ingenium Pellicani.
Christi sanguis semen est Christianorum.
2. Pet. 1.
1. Pet. 2.
Exod. 19.
Nobilitas Spiritus quo maior sit, & illustrior nobilitate carnis.

Ac vt Dauid dotauit sibi in vxorem Michol filiam Saulis in sanguine ducentorum Philisthæorum: nam 200. præputia coram Rege enumerauit, & vt Poëta ait de quadam nubili puella:

1. Reg. 18.
Virg. 7. Æneid. aliquantò ante med.

Sanguine Troiano & Rutilo dotabere virgo.

Ita Christus Ecclesiam suam tanquam legitimam sponsam, & quamlibet eius fidelem animam in sanguine suo diuino principaliter, deinde etiam in Apostolorum & Martyrum sanguine dotare voluit, vt agnoscamus quam caræ sponsæ simus Christo, & quam pretiosa sanguinis dote sibi desponsatæ. Confert etiam ad munus fidelis aduocati præstandum, diuinamque proinde misericordiam pro nobis inflectendam, atq; hoc efficacius & fortius, quam sanguis Abel voces querulas vindictæ edat, vel quã sanguis Martyrum, & interfectorum propter Iesum clamet: *Vsquequo Domine (sanctus & verus) non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de ijs qui habitant in terra?* Nam illorum sanguis, etiamsi iustorum, humanus erat, ille vero Christi etiam diuinus, non solum quod formatus sit ab Spiritu sancto, sed etiam quod Deus sit, qui illum fuderit in salutem hominum.

Gen. 4.
Hebr. 12.
Apoc. 6.

Christi sanguis cur septies sit effusus.
Luc. 2.
Infra 12.
Ioan. 19.
Ibidem.
Ibidem.
Ibid.

Ad quartum dicendum, septies effusum Christi sanguinem fuisse, in circumcisione, horto, flagellatione, & corona spinea, in manibus ac pedibus viuentis Christi, & in latere iam defuncti, non sine magnis rationibus. Primum quidem in signum publicæ lætitiæ, vt in Regis aut summi Pontificis coronatione sæpe contingit, vt pretiosa, siue dulcia missilia in omnes largiter effundantur. Deinde, vt non tantum empti, sed etiam redempti, dici valeamus: nam vt ait Propheta, apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Nam non semel euenire solet, vt domus pretio enumerato comparata, postea dum per hypothecam alteri subiecta inuenta est, iterum pretium eius numeretur. Tertio, vt non tantum effusus pro vno, aut altero sed pro multis, & ad multos effectus prædictos existimetur. Quarto, numerus ille ad septem mortifera delicta expiãda spectat, & ad septiformem Spiritum impetrandum: quemadmodum summus Sacerdos digito aspergebat septies contra Tabernaculum. Quinto, vt significaret, non tantum, vt olim figura, & actu, vt in cruce, sed etiam fructu & effectu sæpe esse fundendum, vt in mysterio Missæ. Sexto, quia quoties nos peccamus, etiam post baptismum, toties noua per Christi sangui-

II. Ratio.
Psal. 129.
III. Ratio.
IV. Ratio.
Leuit. 4.
V. Ratio.
VI. Ratio.

sangui-

ſanguinem indigemus redemptione,atq; poſt mortem, ſi quid luendum eſt in purgatorio, non niſi virtute ſanguinis Christi ſoluere poſſumus.

Septima.

Denique toties ille profudit ſanguinem,vt ſanguinem peccati noſtri libenter per contritionem, confeſſionem,atque ſatisfactionem fundamus; ſæpe etiam ſanguinem facultatum noſtrarũ per eleemoſynas in pauperes erogemus, ſanguinem quoque noſtrum illicitis motibus bullientem, & ad peccata ſolicitantem, per macerationem & caſtigationem carnis ſæpius comprimamus.

De toto corpore cur ſanguinem fuderit Christus.

Ad quintum,de toto corpore ſuo Chriſtus ſanguinem fundit: tum quia pro toto corpore eius, quod eſt Eccleſia, patiebatur: quemadmodum ſectio venæ in beneficium corporis cedit totius: tum vt te plus ſibi obſtringeret, & fortiorib.amoris vinculis obligaret, qui nec guttam quidem vllam,quam non effuderit de corpore, reliquit,cum vel vna ſatis ſuperque eſſet, tum denique,quia omnis noſter ſanguis per omnia membra diffuſus corruptus erat: *Omne*,inquit Propheta,*caput languidum*. *& omne cor mærens: A planta pedis, vſq; ad verticem, non eſt in eo ſanitas.*

Epheſ. 1. Coloſ. 1.

Eſai. 1.

Luc 22.

Cur in horto & in cruce, ſanguinem ſuum fuderit Christus.

Ad ſextum dicimus, Dominum miraculo,& in horto,& in cruce ſanguinem fudiſſe ad patefaciendam erga Patrem ſuum obedientiam, & ad indicandam nobis amoris ſui vehementiam , qua non expectato lictore ſanguinem ſuum pro nobis ſponte profudit: quemadmodum miraculo quoque ſanguinem potandum in cœna præbuerat Apoſtolis.

Matth. 26.

Deinde ad effectus prodigioſos,ac repentinos ſignificandos,qui virtute ſanguinis Martyrum ſæpe facti ſunt: nam illis ſanguinem fundentibus multi ad fidem amplectendam repentè conuertebantur. Demum, quo ſpem certam concipiamus ,in virtute huius ſanguinis etiam illa, quæ nõ niſi miraculo obtineri poſſunt , nos impetraturos, & vt intrepide pugnemus, velut elephantes pugnantes viſus ſanguis mori illos corroborat, & confirmat ad bellum. Ideo Ioſeph ab Arimathia, qui prius meticuloſus latitabat, in vi illius ſanguinis foras prodijt ad Pilatum,& petijt ſibi donari corpus Chriſti.

Mori ſanguis exacuit elephantem ad pugnam.

Ioan. 19.

Cur ex Christi latere exiuit ſanguis & aqua.

Luc. 2. Infra 22. Ioan. 19. Hebr. 5. 1. Ioan. 5.

Ad ſeptimum, hic ſanguis miſſus cum aqua effuſus eſt: nam in circumciſione lacrymis admiſtus fuit, ſicut & in horto, & flagellatione ab eo cum lacrymis effuſum fuiſſe, à ratione non eſt alienum. In cruce etenim conſtat, illum cum clamore valido,& lacrymis fuiſſe exauditum: nam Ieſus Christus eſt,qui venit per aquã & ſanguinem: non in aqua ſolum,ſed in aqua & ſanguine. Hoc autem factum eſt,quia ſanguis redimit, & aqua lauat, in quibus paſſio & commiſeratio CHRISTI ſignificantur.

In aqua & ſanguine quid ſignificetur.

Deinde, quia nec aqua ſine ſanguine in baptiſmo aut pœnitentia prodeſt, nec contra, ſanguis ſine lacrymarum aqua in Sacramento Pœnitentiæ valet. Tertio, ob Sacramentum Euchariſtię,in quo aqua vino in Chriſti ſanguinem conuertendo admiſcetur. Quarto, vt ſanguinem bonorum noſtrorum in vſus pauperum effundamus cum aqua miſerationis: quia tunc duplex fit eleemoſyna.

Qualis eſſe debeat eleemoſyna.

Nam miſericordia erga pauperem, niſi ſubleues, cum poſſis, non ſatis eſt: neque rurſus nuda eleemoſyna ſine intima cordis commiſeratione aliquid proficit. Frequentius tamen in Scripturis mentio fit ſanguinis , quam aquæ.

Sanguinis quã aquæ in Scripturis frequentior mentio cur fiat.

Primo, quia ille cauſa eſt vniuerſalis alias ſecundarias,& inferiores mouens: ſic enim dicimus, Medicus ſanat,non tamen vt excludamus aut pharmaca , aut alia inſtrumenta neceſſaria. Ita dum dicimus, Architectus ædificat, non excludimus alios miniſtros,aut materiam ad ædificium aptam, aut ferramenta & alia,quæ arti fabricandi ſunt adiumento: ita Christo non repugnat aut fides,aut Sacramenta, aut opera, quę omnia ſunt inſtrumenta ſalutis,& Saluatoris.

Exempla.

Cur ſanguinis ſolius ſæpe fit mentio

Deinde fit plerumque mentio ſolius, ob humilitatem noſtram, ne quicquam nobis tribuamus: quemadmodum Ioab obſidebat ciuitatem Moabitarum Rabba,cumque eſſet vicina deditioni admonuit Dauidem vt veniret, vt eius nomine ciuitas caperetur. Quicquid enim boni præſtare valemus,id totũ merito eſt Chriſto tribuendum,qui in nobis vincit. Denique multa ſunt,quæ Chriſti ſanguis in nobis facit,& quod in nobis operatur,plus ille facit, quam nos ipſi, ac proinde magis exprimitur vis ſanguinis , quam aquæ in Scripturis.

Humilitatis documentũ.

2. Reg. 12.

Ait autem Apoſtolus: *Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.* Alio loco ab eodem Euangeliſta dictum eſt: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: nam Græcè cum articulo dicitur τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. id eſt, certum quoddam, & peculiare peccatum mundi. Verum in illo cętera omnia peccata noſtra tanquam fructus continentur, vt propterea interpres rectè verterit peccata mundi.

Ioan. 1.

Fuit enim, ſi rectè inſpicias, multiplex illud Adæ peccatum: nam in eo fuit præuaricatio diuinæ legis, gulę vitium , ſuperbia diuinitatem appetens, furtum, colligens fructum vetitum, læſæ diuinæ crimen maieſtatis, quod Dei proprium eſt inuadens

Quam fuerit multiplex Adæ peccatum.

Geneſ. 3.

uadens, curiositas sciendi bonum & malum, excusatio peccati, locutio cum excómunicato serpente, homicidium corporis, & vt sic dicam, animicidium, electio præferendi amorem coniugis voluntati diuinæ. Ad hæc peccata extinguenda contrarias virtutes Christus attulit, in morteque sua, atque passione ingentia facinora per Iudæos admissa sunt. Nam in illa fuerunt inuidia, per quam traditus fuit; odium, quo gratis eum habuerunt; superbia, qua timebant à sua dignitate excidere per Christi prædicationem; auaritia, ne venirent Romani, & tollerent locum, & gentem; hypocrisis se tegens velo religionis, iracundia vindictæ appetentissima, proditio Iudæ, ac desperatio, manuumque violentarum in se iniectio; peccatum abiurationis Petri, fuga Apostolorum, violatio diei festi, cùm tamen dixissent: *Non in die Festo, ne fortè tumultus fieret in populo*; impugnatio agnitæ veritatis, reluctatio diuinæ inspirationis in turbis in terram prostratis; calumnia falsorum testium, iudicium iniquum, & per metum & vim extortum; timor Cæsaris magis quàm Dei, ac iustitiæ; curiositas signorum in Herode accepito personarum in Barraba, latrone & homicida, sibi præposito, subornatio populi, vt crucem Iesu peteret; studium placendi hominibus, ob quam causam minister dedit illi alapam; angariatio violenta Cyrenensis Simonis impietas crucifigendi coram matre, blasphemiæ, derisiones, illusiones in factis, in verbis, & tentationes Dei: *Si Filius Dei es, descende de cruce:* crudelitas in porrigendo aceto iam morituro; denique homicidium innocentis, aut potius Deicidium, & seuitia in mortuum, quando lancea latus eius est apertum, emptio mendacij à militibus quò eius resurrectio tegeretur. Sed hæc omnia charitatem Christi extinguere non potuerunt, tamen sed tanquam aquæ stilla in ardentissimam fornacem proiecta statim extinguitur, ita cuncta peccata ab eo ex charitate deuorata sunt; vt intelligamus tantam esse Christi in conferenda salute vim atque energiam, vt dilectione, & sanguine suo omnia mundi peccata etiam atrocissima, atque infandissima expiare valeat, ita tamen, vt quis spontè velit peccatis nuntium mittere. Nam qui illa adhuc amplectitur, & suæ salutis inimicus resistit veritati, ac luci oblatæ, ille cum peccatis viuentibus in æternum peribit.

Iudæi Christū necantes quotuplicitet peccauerint.
Psal. 34.
Ioan. 15.
Supr. 21.
Math. 26.
Inf. 27.
Sup. 26.
Ioan. 18.
Math. 26.
Ioan. 19.
Ibidem.
Luc. 23.
Ibidem.
Ioan. 18.
Matt. 27.
Ibidem.
Ioan. 19.
Ibidem.
Matth. vlt.

Qualis Christi charitas, & qui bus profutura tantum modo.

Subiungit de tertio Apostolus: *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.* Christus in passione accusatus est tanquam Regiæ dignitatis vsurpator; propterea illusus est corona spinea in capute, purpureo vestimento Regis, & arundine pro sceptro in manibus, & quasi Rex fictus, ac deridendus ab illis genua flectentibus, ac dicentibus: *Aue Rex Iudæorum.* Hunc titulum Iudæi expungi voluerunt: sed restitit illis Pilatus, dicens: *Quod scripsi, scripsi.* Illis ergò iniurijs patienter toleratis, promeruit Iesus verum & solidum regnum cælestium, terrestrium, & infernorum: regnatque nunc à ligno per illa quatuor crucis cornua, vt canit Ecclesia, quæ significant charitatem, humilitatem, obedientiam, atque patientiam, tot ignominias perferentem. Promeruit quoque nobis verum regnum spirituale, vt non regnet amplius in nostro mortali corpore peccatum, non tyrannus Satanas in Baptismo expulsus, non mors, quæ regnabat ab Adam vsque ad Moysen, non denique mundus, aut alius præter Christum. Cumque illi regnet in nobis, & nos in illo, ille quidem per gratiam, & nos per assensum liberi arbitrij; vnum est illud Christi, & nostrum regnum. Nam illi, Christo scilicet, seruire, regnare est. Estque regnum illud non de hoc mundo, neque ex vi liberi arbitrij, sed de cælo datum. Charitas enim, quæ amor est diuinus, de cælo est: humilitas obediens vsq; ad mortem, de cælo profecta est: paupertas, ac nuditas, cælestis prorsus, ac nouus regnandi modus est: patientia tolerans ex amore aduersa: bona pars regni huius est: tantùm regnat quisque, quantum in his virtutibus profecerit. Fecit autem nos Reges, non temporales, aut terrenos, quod parum est, & tales Reges mundus suppeditat, eorumque regnum expositum est prædæ & inuasioni, plenum solitudine ac labore; sed Reges nos Deo, & Patri suo fecit, hoc est, veros Reges in oculis Dei verè regnantes, & iustitiam in nobis obseruantes, vt in huius præmium in regnum eius cæleste aliquando recipiamur, ac per has quatuor virtutes, maximè verò per charitatem in alijs verè regnemus, eorumque curam tanquam Reges geramus. Deinde fecit nos Deo nostro Sacerdotes. Christus enim in morte sua verus ac legitimus fuit Sacerdos ex hominibus constitutus in ijs quæ sunt ad Deum; vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, vt condolere posset his qui ignorabant, & errabant. Accepitque Pontificales vestes; nam velum amiciens caput, accepit in domo Caiphæ, albam tunicam in domo Herodis, cingulum in horto, quando ligatus est, Purpuram in domo Pilati, stolam, quando funem collo alligatus crucem baiulauit: obtulit in ara crucis accepissi-

Vnde fecerit nos Christus regnum Deo & Patri suo.
Ioan. 19.
Ibidem.
Matt. 27.
Cornua crucis quatuor quid significent.
Rom. 6.
Rom. 5.
Christo seruire, regnare est.
Charitas quid sit, & vnde proficiscatur.
Quales Reges nos Christus fecerit.
Christus item vt fecerit nos Sacerdotes Deo Patri suo.
Heb. 5.
Luc. 22.
Infra 23.
Ioan. 19.

Dauidis testamentum.
3. Reg. 2.

collegit pedes suos super lectulum, & obijt, & appositus est ad populum suum. Dauid quoque moriturus, cùm successorem regni Salomonem instituisset, præceptaque religiosè ac iustè viuendi tradidisset, dormiuit cum Patribus suis: vt babes in tertio libro Regum. Sed inter alios de potentissimo Alexandro Magno Macedonum Rege liber primus Machabæorum idem tradit fecisse, his verbis: *Et posthac decidit in lectum, & cognouit quia moreretur. Et vocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute sua: & diuisit illis regnum suum cùm adhuc viueret. Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus est.* Vbi in primis annotandum, solum hunc antorem, qui Canonicus est, ac proinde cæteris omnibus scriptoribus, qui res Alexandri gestas scriptis commendarunt, anteferendus, referre, Alexandrum Magnum testamentum condidisse, & diuisisse regnum pueris suis, quanquam cæteri omnes contrarium asserant, & admirentur, quod cùm haberet fratrem Arideum, sed ignauum virum, & filium nothum, & Roxanen Persiden vxorem grauidam, de distributione tamen imperij sui nihil disposuerit. Sed, vt diximus, illud esse falsum, hoc libri Machabæorum testimonio conuincitur. Quintus Curtius, & Arrianus libro de Gestis Alexandri referunt, Alexandrum testamentum non condidisse; sed vt vanum rumorem, & incertam famam. Iosephus tamen secutus sacros libros, affirmat reuera condidisse: sed pueri illi quo minùs religiosè facere viderentur, testamentum eius suppresserũt, & armis decernendum esse, quæ regni Alexandri portio cuique obtingeret, iudicarunt.

Alexandrum Magnum fecisse testamentum.
1. Mach. 1.

Historiæ libri Machabæorũ authoritas.

Q. Curtius lib 10.

Adrianus lib 7.
Ioseph. li. 2. antiquitat. cap. 1.

Testamentũ Dominus Iesus quare condiderit.

Sed vt ad rem nostram redeamus, haud dissimili ratione potentissimus Rex, pauperrimus simul, ac ditissimus Iesus Christus, cuius nec opes paupertati, nec paupertas opibus repugnant suis; agnoscens sibi instare horam, vt transeat ex boc mundo ad Patrem, ab hac laudabili testandi consuetudine nòluit abhorrere, de qua re ipse Dominus: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*; & rursus: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Hæc enim testantis verba esse videntur, noluit enim tanta, & tam eximia bona, quæ de cælo attulerat, & quæ in terra sibi comparauerat, permittere vt perirent. Quare constitutus in mente sana & iudicio libero, testari de suis bonis decreuit: *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.* In verbo dispersit, copia, & abundantia rei dandæ describitur, & sparsit, vt semina, quæ multiplicarentur; neque in vnum aut alterum sua bona contulit, verùm in vniuersos distribuit. Est enim Iesus omnium, quod ad se attinet, seruator, præ magnitudine charitatis suæ ac diuitiarum; adeò vt in vniuersos spergi queant, & omnes ditari valeant. In verbo, Dedit, liberalitas eius exprimitur: quia gratis & ex pura clementia donat. In verbo, Pauperibus ostenditur eius misericordia, non enim diuitibus, & de sua iustitia confidentibus quidquam tribuit Christus, sed pauperibus, & suam tenuitatem, & paupertatem, seque nihil esse agnoscentibus, prorsusque sibi tribuentibus nihil. In eo quod subdit: *Iustitia eius manet in seculum seculi*; quàm sit grata Deo bæc donorum suorum facta distributio, indicatur: & Deum iustum esse declarauit, qui satisfactionem exigit à Christo fideiussore tam amplam, vt nos non tantùm in præsenti per eam seculo iusti, sed & in futuro gloriosi coram Deo efficiamur. Primùm igitur Christus instituit hæredes omnes, quotquot per baptismum in filios legitimos regenerantur. Si autẽ filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & glorificemur. Ad iustificandum enim peccatorem per baptismum, vel per pœnitentiam, requiritur, Deo ita volente, tota Christi facultas, sanguis, charitas, iustitia, & obedientia; in qua bæreditate nou tantùm gloria futura, sed etiam fides, gratia, Sacramenta, perseuerantia, reliquaque eiusmodi dona cum ipsa Ecclesia includuntur, Hæc autem Christi hæreditas, alio modo dicitur regnum, de quo alibi dixit: *Nolite timere pusillus grex; quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Ac ne quis queri valeat, quòd paucos voluerit babere in filios, per Ioannem admonuit: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* At verò Dominus, vt filios habet spirituales, ita etiam vxorem, siue sponsam ex qua suscipit filios, id est, Ecclesiam Catholicam: quam, quia indotatam, & omnibus bonis nndam acceperat, aliam dotem non habet, quàm illam, quam ipse eam ex dilectione desponsans à principio illi assignauerat. Hanc igitur dotem moriens illi legauit, cùm dixit: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; ille vos docebit omnia, & suggeret vobis*

Ioan. 19.
Luc. 22.
Ioan. 41.

Psal. 111.
2. Cor. 9.

Declaratur illε Psalmi versiculus: Dispersit, dedit pauperibus, & reliq.
1. Tim. 4.

In quo Christus conferat beneficia sua.

Hæredes quosnam Christus instituat.
Rom. 8.
Ad iustificationem peccatoris necessaria.

Luc. 12.
Christi charitas & munificentia.

Ioan. 1.

Quæ sit sponsa Christi.

Dos sponsæ Christi quænam sit.

Ioan. 14.
Spiritus S. in Ecclesiam beneficia.

omnia, quæcunque dixero vobis: Nam per hunc Ecclesia soliditatem habet in fide, confirmationem in gratia, & charitate. Nam, vt dici solet, satis dotata est, si bene morata venit; & in tribulationibus præsentaneas, ac solidas consolationes. Huius tantæ dotis alius capax non erat, quàm Ecclesia, sicut dixit: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum.* Adiunxit prætereà memoriale sui ipsius perpetuum, id est, Eucharistiam, quæ est præcipua testamenti pars, de qua ait: *Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo.* Reliquit & illi, tanquam viduæ, & præsentia mariti destitutæ, fletum, & commiserationem, qua mortem sponsi ignominiosam, ac violentam prosequeretur: *Non enim possunt filij sponsi, quamdiu cum illis est sponsus, lugere: cum autem auferetur ab eis sponsus, tunc lugebunt.* Et ita Dominus dixerat: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini.* Sed hæ lachrymæ sponsæ pretiosiores sunt, ac dulciores omnibus mundi, ac carnis delicijs. Matri verò sanctissimæ primò discipulum Ioannem dimisit in filium, & in adminiſtrum loco sui, & consolatorem: rursus, vt ipsa pro filio agnosceret Ioannem, & in eo omnes, quotquot crucem Christi non erubescerent, sed eam & corde crederent, & ore, & factis confiterentur; atque ita facta est aduocata mundi tanquam pientissima eius mater, & dispensatrix omnium donorum, & gratiarum, quæ sanguine, & morte eius comparata sunt. Seruis verò suis, hoc est, Apostolis, qui fideliter ac strenuè quoad vixit, illi ministrarunt, de quibus dixit: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*: libertatem spiritus reliquit, & vt ipsi essent ministri per verbum, & Sacramentum, hanc tantam libertatem, quæ reconciliationem cum Deo, immunitatemque à peccato, & dæmonis seruitute includit, impertiendi in alios: addiditque illis amplum stipendium, ex quo possent vitam traducere, cùm inquit: *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Sanctis verò Patribus, qui creditores erant Dei, & sustinuerunt pondus diei, & æstus in vinea Domini laborando, quamprimum debitam illis mercedem pendi voluit: quasi enim illi esset dictum: Voca operarios, & redde illis mercedem, confestim ipso die mortis claram, ac beatam sui visionem in eos contulit, & in sanguine testamenti sui emisit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Prætereà multa legata pia pauperibus in hac sua morte reliquit Dominus. Nam crucifigentibus, & carnificibus, qui milites erant Romani, vestes suas reliquit, quò illarum contactu resipiscerent, ac sanctificarentur, & cum illis coniunctam veniam, & exoratum Patrem, cum dixit: *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*, Sed illi citra fidem vestes eius contingentes, fructum vllum spiritualem non sunt consecuti, sed super illas miserunt sortem. Quia bona Christi Ecclesiastica, & patrimonium Crucifixi, sanguineque eius partum, ludis, iocis, crapulis, atque conuiuijs quamplurimi distrahunt. Petro pauperi, qui Christum abiurauerat, reliquit fletum & conuersionem à peccato: Malcho præcisam auriculam restituit, vt saltem post resurrectionem audiret fidem ab Apostolis Euangelizatam: nam fides ex auditu; auditus autem per verbum Christi. Simoni Cyrenensi & angariato ad baiulandum secum crucem, gratiam dedit, vt socius sibi esset in cruce ferenda, atque ob eam gratiam nomen eius esset gloriosum in Euangelio per totam Ecclesiam: mulieribus eum plangentibus, & lamentantibus respondit verbum solatij, ac doctrinam tradidit eorum, qui sunt plangendi, dicens: *Filiæ Ierusalem, nolite flere super me; sed super vosipsas flete, & super filios vestros*: sanctæ fœminæ dictæ Veronicæ offerenti velum ad extergendum sudorem, & sanguinem vultus, vt piè creditur, gloriosam sui vultus imaginem in velo impressam ad perpetuam memoriam, & venerationem reliquit: Latroni pauperrimo, & sui memoriam à Christo in regno suo postulanti, libenter paradisum eadem die possidendum supra quam petierat, vel intellexerat, promisit, dicens: *Hodie mecum eris in paradiso.* Longino militi lancea latus eius aperienti aquam dedit, & sanguinem, vt oculos reciperet ad videndum quem pupugerat, & quod ad se attinet, sanguine illo redimeretur, & aqua permundaretur. Centurioni ob custodiam Christi in cruce, legauit fidem, & apertam veritatis confessionem, quòd homo iustus, & verè Filius Dei esset. Iudæis verò inuidis atque malignis, mortisque suæ machinatoribus, magna sua charitate legatum reliquit amplum, vt à tanto flagitio resipiscerent; dum per trium horarum

Marginalia (left): *Plaut. in Aulul. Ac. 1. sce 4.* — *Ibidem.* Quale sui monumentũ Christus sponsæ suæ reliquerit. — *Luc. 22. 1. Cor. 11. Matth. 9.* — *Ioan. 16.* — Ecclesiæ Christi sponsi sui absentis lachrymę quàm dulces, & iocundæ. *Infra 19.* — Seruis suis, id est, Apostolis quid legauerit Christus. *Luc. 22.* — *Matth. 19.* — *Inf. 20.* — *Ibidem.*

Marginalia (right): *Zachar. 9.* — Quid verò idẽ pauperibus legauerit. — *Matt. 27. Luc 23.* Quid est quòd milites Christi vestes dispertierunt sibi. *Matth. 27. Psal. 21.* — *Math. 26.* — *Luc. 22.* — *Rom. 10. Matth. 27.* — *Luc. 23.* — *Ibidem.* — *Ioan. 19.* — *Luc 27. Matth. 27.* Quod Iudæis crucifixoribus suis hostibusque capitalibus itidem Christus legauerit.

Ibidem.

tarum tenebras, terræmotum, petras scissas, ruptum velum, aperta monumenta, atque mortuos resurgentes, terrorem incussit, ac tremorem, vt cogitarent de peccato à se commisso, & saniorem mentem induentes per fidem accurrerent ad Iesum; nam multi ex illis, qui venerant vt adessent spectaculo, reuersi sunt, percutientes pectora sua. Cum de his omnibus dispoluisset, tantùm supererat corpus, spiritus, atque ipsa crux. Corpus igitur Iosepho & Nicodemo honorificè in sepulchro cum aromatibus tumulandum reliquit: nam sic etiam Christus à nobis accipiendo, nobis largitur: maiusq; fuit beneficium Dominum omnium à nobis quicquam recipere, quàm multa nobis dare; cùm ob id largiatur, vt illi reddamus. Dedit etiam pretiosum pectus, & fortitudinem, vt isti, qui discipuli erant occulti, se tandem proderent, & præsertim Iosepho Arimatheo, vt audacter peteret corpus Iesu à Pilato. Cruci verò duræ, ac ignominiosæ mortis tormento, quia illam suo corpore contigit, suoque sanguine rubricatam sanctificauit, reliquit exaltionem, & gloriam, vt iam sit sceptrum Regum, & Imperatorum, vt sit terror dæmonibus, qui illa visa diffugiunt, Apostolis gloria, qui dicere possunt: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi:* fidelibus omnibus qui delicata atque pretiosa margarita crucis signo se muniant, edant miracula, perficiant Sacramenta, & per quam Deum nos exaudire efflagitent, & in qua Christus exauditus est à Patre suo, & exandiuit in ea latronem, illam adoramus, atque exosculamur, illam fronti imprimimus, ac pectori, illam inuocamus, & blandè alloquimur, dicentes:

Luc. 23. Iosepho & Nicodemo Christi bona quæ cesserint eius beneficentia. Ioan. 19.

Marc. 15.

Crucis Christi gloria, & triumphus.

Gal. 6.

Crucis beneficia. Heb. 5. Luc. 23.

O crux, aue spes vnica,
Hoc passionis tempore
Auge pijs iustitiam,
Reisq; dona veniam.

Illa denique nobis benedixit tanquam filijs, & nos illo signo, siue filios nostros, siue cibaria, quæ edenda sunt, siue quæ sanctificanda discimus benedicere. Vides igitur quàm amplum, & quanta cum ratione, & prudentia condiderit testamentum.

Post mortem testatoris moris est aperiri testamentum, vt qui sunt hæredes, agnoscantur, & quisque sua legata intelligat. Nam dum viuit testator, validum non est testamentum, dum voluntas testantis; vt dici solet, deambulatoria est, & mutari potest. Quare Dominus rectè dicebat: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Necessaria igitur erat mors Christi, vt confirmaretur testamentum eius. Potest autem dici testamentum apertum in die resurrectionis, quando Apostolis aperuit sensum vt intelligerent Scripturas. Porrò Scripturæ nihil aliud sunt, quàm vetus & nouum Testamentum: quòd dum Christus non deregit, clausum est, atque obsignatum.

Ioan. 12.

Christi testamentum quando fuerit apertum. Luc. vlt. Scripturæ quid sint.

Sed miraberis fortasse, quòd tantus, ac tam diues testator, tantæque charitatis, atque scientiæ, vt prænouerit omnia, quæ futura sunt, nihil nobis absentibus in suo testamento assignauerit. Quod tùm eius sapientiæ, atq; misericordiæ decantatæ, tùm nostræ indigentiæ repugnare videtur: nostra enim vita, aut salus, Christi testamento sublato constare non potest. Sed cessabit admiratio, si intelligas neminem à bonis suis Christum exhæredatum reliquisse præter eum, qui hæreditati renuntiauerit, vt qui dicebant: *Nolumus hunc regnare super nos:* &; *Non habemus Regem, nisi Cæsarem.* In cuius typum dictum fuit à Filijs Israel de Dauide Rege; *quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Isai?* vel præter eum qui eum profano Esau primogenita sua vendiderit. Sicut enim nemo est, qui se abscondat à calore eius, atq; amore. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret; ita & à fructu amoris sui, obedientiæ, atque pretij Patri suo mundo ex dilectione persoluti, ac proinde à parte aliqua testamenti sui nemo est alienus. Ad nos igitur quoque tanquam ad filios, & sponsas, & seruos, & creditores, & amicos hæc spectat hæreditas: nam his omnibus magnificis titulis in sacris literis exornamur. Etsi autem hæreditas Christi incomprehensa sit, & ineffabilis, vtpote infinita; vt tamen breuitati consolamus, duo potissimùm reliquit nobis, merita videlicet sua, atque exempla, quæ ditare, & magnopere nos consolari valent, atque confirmare. Si attentius testamentum hoc inspiciamus, & quæ in eo continentur, contemplati fuerimus, à quæstionibus difficilibus, atque implicaris abstinebit oratio nostra, historiam Euangelicam non percurret, prophetias innumeras nō percensebit, vna tantùm excepta Zachariæ diligentius excussa, atq; examinata, quæ amorem, ac deuotionem ingenerare possit, & commonefacere nos ne de tanto beneficio, & amplissimo legato inueniamur ingrati.

Quare Christus iam diues ac sapiens testator cùm sit, nobis tamen nihil absentibus in testamento reliquerit.

Luc. 19. Ioan. 19. 3. Reg. 2.

Gen. 25.

Psal. 18. Ioan. 3.

Quæ nobis bona potissimùm Christus in testamento legauerit.

Quærit ergo Zacharias: *Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?* Et respondet; His

Simile.

Admiratio orta sit vnde.

His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Quemadmodum enim ex radice oritur virga, ex virga flos, & flore fructus: ita ex nouitate profecta est admiratio, ex admiratione quæstio, ex quæstione responsio, sine solutio: nam propter admirationem cœperunt homines ad philosophiam animũ adijcere. Maxima ergo nouitas sunt plagæ, siue vulnera Christi: quia noui hominis sunt, id est, Dei, & hominis, atque illius quidem innocentis; & quæ non veterascunt, quia cum eis resurrexit, & in gloriam perpetuam eas in cælo seruat; cùm nos vulnera nostra, & cicatrices extergere, atque etiam balsamo imposito contegere soleamus. Præterea hæ plagæ renouant corda nostra, & legem nouam statuunt. Ex hac igitur tam magna nouitate, magna admiratio est consecuta, tùm Prophetę dicentis *Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum*; tùm Angelorum acclamantium Christo: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* tùm omnium hominum, qui Christum profitentur, quorum animi suspensi sunt, & attoniti in contemplatione horum vulnerum, tantique, ac tam admirabilis spectaculi.

Quid nouitatis & admirationis habeãt plagæ Christi.

Ioan. 20.

Esaia. 63.

Verba illa Zachariæ: Quæ sunt plagæ istæ in medio manuum tuarũ, &c. de Messia ad literam esse accipienda.

Vt igitur verba Zachariæ profundius scrutemur, verumq; sensum eruamus, præmittendum in primis, verba Zachariæ per totum illud caput XIII. ad literam de Messia esse accipienda, vt Ecclesia illa verba legens in Missa de quinque vulneribus Christi interpretatur, & Patres, vt Theodoretus, Hieronymus, ac Rupertus exponunt, & consequentia verborum apertè indicat. Ita enim exorditur Zacharias: *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.* Hic fons fuit apertus Christo in latere percusso in ablutionem peccatorum personalium, & originalis. Deinde quia terminatur hæc prophetia in verbis illis: *Percute pastorem & dispergentur oues:* quæ de passione Domini esse intelligenda, explicauit Christus apud Matthæum. Quare & inter media verba necessariò de Messia sunt interpretanda: *In die igitur illa*, nempe passionis, de qua præcesserat: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua.* ¶ *Erit fons patens domus Dauid*: Id est Sacramentum Baptismi, quod promanabat ex latere Christi lancea militis aperto, vt exiret sanguis redemptionis, & aqua renascentiæ in ablutionem peccatoris ex circumcisione credentis, & gentilitatis ex fluxu idololatriæ menstruatæ. Et subdit: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra, & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra.* Nam ex quo mundus per baptismum nomen Christo dare cœpit, deserta est idolorum cultura. Quod etiam in Ezechiele apertius est indicatum, vbi dicitur: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos.* Cùm verò ait se de terra ablaturum Pseudoprophetas cum spiritu immundo: loquitur de Pontificibus & Pharisæis, qui malo spiritu imbuti dicebant: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem*: quod totum prophetia fuit, præter illud, *Si dimittimus eum sic.* Et inter tales Prophetas surrexit vnus, & dixit: *Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Meritò ergo ablati sunt de Terra sancta, & spoliati omnibus dignitatibus ac priuilegijs, qui spiritu immundo, & terrena bona tantùm spectante imbuti prophetarunt. Quanquam nihil vetet, ea verba simpliciter de vniuersis pseudoprophetis, atque de spiritu immundo, qui per statuas diuersas, & homines fanaticos oracula fundebat, intelligere: nam aduueniente Christo, illa omnia, quæ religionem deorum falsam fouebant, aruerunt prorsus, atq; obmutuerunt, & vt Horatius dixit.

Theod. par. 1.

Hieron. to. 6.

Rupert. in Porph. min.

Fons patens Christi quis.

Ioan. 19.

II. argumen.

Matt. 26.

In qua die fons ille fuerit patens domui Dauid.

Zach. 9.

Ioan. 19

Quando primum idolorũ culturam mũdus abiecerit.

Ezech. 39.

Pseudoprophetas Christus quos abstulerit de terra cum spiritu immundo.

Ioan. 11.

Ibidem.

Quoniam illi spiritu prophetauerint.

Alter sensus.

Horatius.

Iam pridem cessant oracula Delphis. Subiungit Propheta: *Et erit: Cùm Prophetauerit quispiam vltra, dicent ei pater eius, & mater eius qui genuerunt eum, Non viues: quia mendacium locutus es in nomine Domini: & configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius cum prophetauerit.* Tanta, vt exponit Theodoretus, pietas versabitur in orbe terræ, vt nec pater, nec mater filio ignoscant diuinationem profitenti, quin eum vinculis constringent, & plagas inferent, & flagra inuient, & mortem intentabunt: atque omnes, qui prædictiones mendaces profitentur, videntes pietatem confirmari, & maximas vires colligere, lugubrem ornatum induent. Nam quod ait: *Induentur pelle cilicina*, hoc testatur. Adeò autem ingens timor eis inijcietur, vt idolorum errori renuntient, & pro illo agrorum culturam amplexentur, & dicet omnibus. Simul atque natus sum, à parentibus ad hanc artem institutus sum. Hæc ille in hunc modum exponit. At Rupertus hæc omnia de Christo accipit magno Propheta, qui prophetauit vltra, id est,

Duplex sensus horum verborum: Et erit: cum prophetauerit quispiam vltra dicent ei, &c.

Theod. in 13. c. Zach. p. 2.

Alter sensus congruentior.

Rupert. in Zach. 13.

supra

Ioan 11. Infra 26. Ioan. 2. Matth. 26.

supra quod illi prophetauerant. Illi enim prædixerunt expedire, vt Christus moreretur: vltra quam prophetiam mortis ipse vaticinatus est resurrectionem. Vnde pater eius populus Iudaicus quantum ad maiores, & mater eius, hoc est, synagoga, quantum ad minores, qui secundum carnem Christum gennerunt, dixerunt illi: *Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini*, quia submissis duobus falsis testibus, dixerunt: *Hic dixit, possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.* Et cum Pontifex dixisset, *Adiuro te per Deum viuũ, vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei*: & Dominus prophetando respõdisset, *Tu dixisti. Veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli: tum princeps Sacerdotum Cayphas scidit vestimenta sua, dicens, Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus? Ecce, nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? Et exclamauerunt vniuersi, dicentes: Reus est mortis*: Et hoc est quod Propheta ait: *Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini.*

Christum post quam prophetauit, parentes eius qui e[?]oci confixerunt. Prophetæ qui per Messiam confusi fuerunt ex visione sua. Ioan 11. Pallio saccino quoniam operti sint illi Prophetæ vt mentirentur.

Subiungit: *Et configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius cum prophetauerit.* Id est, cum compleuerit prædicationis suæ tempus: nam ante non poterunt eum crucifigere, etiamsi maxime conentur. Et subdit: *Et erit, in die illa confundentur Prophetæ vnusquisq; ex visione sua quam prophetauerint, nec operientur pallio saccino vt mentiantur.* Vult dicere, Prophetæ illi, qui dixerunt: *Et venient Romani, &c.* &: *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo*, confundentur ex visione sua, id est, profundo consilio suo, quo admirabili ratione cum non est factum, quod cogitauerunt, factum est quod dixerunt: quia omnes crediderunt in eum, & venerunt Romani & tulerunt locum & gentem. Talesq́ue Prophetę non operientur pallio saccino vt mentiantur, id est, vt tunc operti fuerunt, quando scilicet prophetauerunt. Operti sunt pallio saccino: quia sicut hypocritæ tristes pauorem coram populo simulauerunt fingentes venturos Romanos: atque ita pallium saccinum fuit fictio tristitiæ & pauoris quo illum occidere consultauerunt.

Sed dicet, non sum Propheta, homo Agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Sicut prius de plurib. pseudoprophetis locutus est, quod eos cũ spiritu immundo auferet Deus de terra, mox de vno Christo dicit, *Et erit, cum prophetauerit quispiam vltra*: ad eum modum cum de pluribus dixisset: *Et erit: in die illa confundentur Propheta vnusquisque ex visione sua cum prophetauerit, &c.* ita nunc rursus de vno morti crucis damnato Propheta loqui videtur. Et vt priores Prophetas arguit Scriptura mendacij, & spiritus immundi, ita vnum Prophetam non de mendacio redarguit, sed patrẽ, & matrem eius dixisse narrat; Mendacium locutus es in nomine Domini. De hoc ergo vero Propheta, qui plagis impositis mortuus fuerat, & resurrexit, & stans in medio discipulorum, dixit: *Pax vobis, & ostendit eis manus & latus*, hoc loco sermonem habet. Suscitatus ergo, & insultans Iudæis, atque subsannans ait per ironiam, *Non sum Propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplũ meum ab adolescentia mea.* Subaudi, æstimatione vestra, quia dixistis seruo meo Nicodemo: *Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non surgit: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Nonne hic est fabri filius? Scimus quia hic homo peccator est, & filius Adæ peccatoris.* Verum apparet an ego fuerim verus Propheta, & vos falsi: atque ita per ironiam hæc, & [Greek, illegible] dicuntur. Quanquam reuera si Ioannes Baptista negauit se Prophetam, quia erat plus quam Propheta, ita Dominus Prophetarum non est Propheta, sed cunctis Prophetis maior. Est homo agricola, quia seminauit bonum semen in agro suo, hoc est, in hoc mundo, in quo inimicus homo superseminauit zizania. Est Adam exemplum eius: quoniam sicut Adam primus omnes sua præuaricatione perdidit, peccatumq́;, & mortem in mundum intulit, ita ego obedientia mea mundum seruaui, & iustitiam atq; vitam in mundum inuexi. Sequitur textus: *Et dicetur ei, Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* Hæc interrogatio de plagis, vel ab Angelis, vel ab hominibus, quos plagis suis redemit, facta intelligenda est. Et quia nõ tantum in manibus, sed etiam in pedibus, atq; adeo in latere vulnera habuit, iuxta illud: *Foderũt manus meas, & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea*, tamen per illas manuum plagas, quia manifestiores, per synecdochẽ intelligim[us] cæteras. *Et dicet, His plagatus sum in domo eorũ, qui diligebant me.* Non ait, ab his, qui diligebant me, sed in domo eorum, qui profitebantur meã dilectionẽ, quę dicitur domus Abrahã, Isaac, & Iacob, siue domus Israel in Euangelio: nam illi Messiam diligebant, & promissum expectabant, & aduenientem cruci suffixerunt, & licet non videatur respõdere ad rem: quia nõ dicit, quæ plagę illæ, sed tantum locum indicet, tacite tamen declarat esse calicẽ, quẽ Pater illi donauit. Vnde sermonem conuertens ad gladium, ait: *Phramea suscitare super pastorem meum, &c.*

Ioan. 20. Iudæi Christum quando Prophetam negauerint, sed esse dixeriat agricolam ab adolescentia sua. Ioan 7. Ibidem. Matth. 13. Ioan. 9. Supra 1. Matth. 13. Christus qualis agricola. Infra 13. Quomodo Adam sit exemplum eius ab adolescentia sua. Gen. 3. Rom. 5. Qui dicent Christo: Quæ sunt plagæ istę in medio manuum tuarum. Ioan 19. Psal. 21. Quinam diligebant Christum, in quorum domo fuit plagatus. Ioan. 18 Quid est Phramea suscitare super pastorem meum.

emimus remissionē peccati, gratiam Dei, timoremque eum offendendi, consolationem in tribulationibus, atque æternam gloriam, vnigeniti vindictæ, quibus occurrit ingrato amori nostro, zelus diuinæ bonitatis extorquens amorem, ac tituli denique supplentes amoris nostri defectum. Prolixior ego profecto essem, si cunctas hasce propositas plagarum Christi conditiones oratione fusiori persequi vellem: vnam tamen, aut alteram attingam, vt reliquas meditandi perfectioribus, & religiosioribus viris occasionem præbeam. Sunt enim hæc vulnera Christi amor signatus, seu amoris signum. Magnus Christi amor fuit dum viueret, nam pascebat verbo animas, remittebat peccata, pellebat dæmonia: sed in morte longe excessit, non tantum pro amicis, sed etiam pro impijs mortem sustinens, qui actu inimicabantur, & summum genus inimicitiæ contra se exercebant. Vnde hic amor cæcus fuit, nam permisit sibi velari oculos: mutus, quia nihil pro se respōdebat, ita vt miraretur præses vehemētet: nudus, quia nuditatis confusionem nostri causa sustinuit: insanus, quia permisit sibi ligari manus, & pedes: ebrius, quia nostro amore inebriatus pro nobis gustauit fel, & potauit acetum: signatus præcipuis quinque vulnerum signis quasi grandioribus literis. Et cum illi esset promptum multis modis redēptionem nostram operari, dignatus tamen est pro sua bonitate seruare nos per supplicium, quo nullum horrendum magis, atque crudele crucis videlicet, per opprobrium, quo nullum ignominiosius, vt non appqnat vltra magnificare se homo super terram, per pretium, quo nullum maius, aut incomparabilius: non enim corruptibilibus auro, vel argento redemit nos de vana nostra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, per exemplum, quo nullum efficacius ad mouendum, per mysterium, quo nullum profundius, cuius longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum nullus creatus intellectus apprehendere valet. O exemplar amoris incomparabilis, & abyssus charitatis diuinæ, O pelagus insuperabilis dilectionis, O unica clementia, & dulcissima Dei mansuetudo. Deus enim vt nobis homuncionibus ingratissimis seruulis parceret, vnigenito Filio suo non pepercit, sicut nec Filius sibi ipsi, nec mater sanctissima sibi ipsi, aut Filio. O redemptor mitissime, nisi tu me maiori, ac puriori dilexisses amore, quam ego me ipsum diligam, & nisi tu plus nobis prospexisses, quam ipsi nobis prospicere aut possumus, aut velimus, nunquam mihi persuadere potuissem, vt te tanto, tamque indigno pondere crucis pro salute mea grauarem, citiusque me præcipitem ferri in gehennam sustinuissem. Fuit igitur hic singularis amor, etsi multis in partibus, præcipue tamen in quinque præ cæteris signatus. Quia illæ plagæ maiores erant ferro clauorum, & lancea factæ: seruatæque post resurrectionem, vt illis nos ad se alliciat, dæmones confundat, & in cœlum induxit, vt eas Patri pro nobis præsentet. In vita quatuor sustinuit, post mortem, illam lateris, vt ostendat, quam ex corde nos redemerit, & voluntas plura pro nobis patiendi indicetur, & charitatem eius extinctam non esse, sed viuam ad benefaciendum. Profluxit ex illa sanguis, & aqua, quo ostendat se propter mortis iniuriam non esse irritatum, necā benefaciendo desistere. Et dicit Euangelista: *Lancea latus eius aperuit*, non percussit: quia eo tempore diuinitas sese sanctis patribus in limbo prodebat, & quod non patet aliud ostium in terram cœlestem, & promissam intrandi, nisi per merita vulnerum Christi. Quare populus egressus de Ægypto, vt ingrederetur in terram promissionis, eduxit secū ossa Ioseph mortui: ita nos passionem Christi pro nobis extincti nobiscum perferre debemus, quo nobis pateat aditus ad Deum. Dicitur dira lancea ab Ecclesia, quia in mortuum sæuijt. Effectus tamen lanceæ præ cæteris nobis dulcior est, quia ex toto corde vult diligi Christus à nobis: quod vt amore percuteret, suum lancea percuti voluit. Portat pedibus ad nos, datque manibus suis, & ex corde. Magnus ille Euangelij præco ac tuba Apostolus charitatem commendans ad Corinthios, quindecim eius conditiones expressit, dicens: *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit.*

Has quindecim proprietates Christus perfecte adimpleuit in cruce. Primū enim, *Charitas patiens est*: at quis tot, & tam magna tormenta vnquam sustinuit? aut quis Christo patientior, qui tanquam agnus coram tondente se, obmutuit, & non aperuit os suum: ad iniurias, ad calumnias, ad falsa testimonia, qui mortem tam acerbam, tam æquo animo, & forti sustinuit.

Deinde, *Benigna est*. Etsi enim Christus per totam vitam munificentissimus extitent,

Rom. 5. *Luc. 23.* *Matth. 27.* *Ibidem.* *Ioan. 18.* *Matth. 27.* *Ioan. 19.* *Psal. 9.* *1. Pet. 1.* *Rom. 8.*

Christi in nobis ambus insignia quinque. *Ioan. 20.* *Supra 19.* *Ibidem.* Cur Euangelista dixit: Lancea latus eius aperuit, non percussit. *Exod. 13.* *1. Cor. 13.* Charitatis conditiones secundum Apostolum quindecim: quas omnes Christus impleuit. I. conditio. *Esai. 53.* *Matt. 26.* *Actor. 8.* II. conditio.

terit, in passione tamen à benefaciēdo non destitit: nam & Malcho aurem restituit, seipsum pro seruandis Apostolis obtulit: Si ergo me quæritis, inquit, sinite hos abire, latronem super vota sua exaudiuit, Petrū negantem ad pœnitentiam salutarem perduxit, pro crucifigentibus Patrem exorauit, crucem, & omnia mortis suæ tormenta sanctificauit, nobisque amabilia atque venerabilia effecit.

Luc. 22. Ioan. 18. Luc. 23. Matt. 26. Luc. 23.

III. conditio.

Tertiò, *Non æmulatur*. Loquitur de æmulatione mala per inuidiam, nam Græce dicitur οὐ ζηλοῖ, & de qua Propheta: *Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem.* Etsi autem Christus per inuidiam actus fuerit, ipse tamen longe fuit ab æmulatione, siue inuidia, qui propterea sibi cor aperiri voluit, & mortem suam pro omnibus Patri obtulit, & in vniuersos sine inuidia communicauit, vt quam longe ab inuidia distet, ostēdat. Charitas autem æmulatur bonos, & virtutes aliorum, quemadmodum ait Petrus: *Quis est qui vobis noceat, si boni* (id est, bonitatis) *æmulatores fueritis*, & Paulus, *Aemulamini charismata meliora*, &, *Aemulamini spiritualia*, & ad Galatas, *Aemulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono semper, & non tantum cum præsens sum apud vos*, & in posteriori ad Corinthios, *Aemulor enim vos Dei æmulatione.*

Psal. 36. Matth 27. Ioan. 19.

Charitas quos æmuletur.

1. Pet. 3. 1. Cor. 12. Infra 14. Galat. 4. 2. Cor. 11.

IV. Proprietas

Quartò, *Charitas non agit perperam*, id est, inconsiderate, aut incomposite, ne displiceat dilecto. Græce dicitur οὐ περπερεύεται, quæ vox Latina esse videtur. Sola enim charitas est, quam mala conscientia non pungit. Et ita Christus in morte nihil egit perperam: inter iras placidus fuit, inter insidias innocens, inter iniquitates gemēs, & in veritate respirans, nulla Christi actio vel minima fuit, vel verbum aliquod, quod non serium, & cum fructu coniunctum extiterit.

Sola charitas est, quam mala conscientia non pungit.

V. Proprietas.

Quintò, *Non inflatur*, videlicet de scientia, cuius proprium est inflare hominem: at Iesus alienus ab omni inflatione fuit, qui nec coram Herode verbum aliquod protulit, etiamsi non ignoraret se vt stultum illudendum: & coram Pilato præside, ac iudice nihil pro se ipso respondere voluit. Vnde ob insanam regni affectationem illi obiectam punire, voluit eum tanquam Regem Iudæorum purpura ornatum, & spinis coronatum illudendo.

1. Cor 8. Luc. 23. Matt. 27. Ioan. 18. Infra 19.

VI. Proprietas

Sextò, *Non est ambitiosa*, siue, vt Græca vox significat (non est inuerecunda) aut, nō est impudenter procax. Id enim est quod ait, οὐκ ἀσχημονεῖ, & sensum videns interpres, rectè dixit, non est ambitiosa: quia ambitiosi procaces sunt, & sine modestia insolenter petulantes. At Christus moriens quam longe esset ab hac ambitione procaci, & petulantia, satis indicauit tanta verborum parcitas, ac modestia, tanta diuinæ gloriæ sitis, tantus nostræ salutis ardor, tanta doctrinæ suæ, quæ nihil aliud quam modestiam, & humilitatem tradit, cum actionibus eius consensio, in hostibus vero suis omnis procacitas, petulantia, verborumq; ac actionum immodestia apparuit.

Proprium ambitionis quid.

Quam longe Christus ab omni ambitione fuerit.

Septimò, *Non quærit quæ sua sunt*, sed quæ Dei, atque proximi. Quærit autem quæ sua sunt, qui quæ sua sunt, tantum prospicit, & curat, cum tamē charitas primum quæ Dei sunt, quærat, certo sciens quod quę sibi debentur, curabit Deus. Ita dicebat Dominus: *Ego non quæro gloriam meam* (id est, mihi debitam) *est qui quærat, & iudicet*. Et si recte inspicias, cum Christus à momento conceptionis beatus extiterit, & per passionem in gloriam sibi debitam intrauerit, magis quę nostra sunt, quam quæ sua, curasse videtur: nam nobis non tantum gratiam, sed etiam essentialem gloriam promeruit. Quæsiuit etiam quæ Patris sui erant, id est, honorem & gloriam diuinę iustitię, & charitatis: quęsiuit quæ angelorum erant, vt eorum ruinas repararet: & suorum vulnerum oblitus, memorq; miseriæ æternæ, cuius se debitores crucifigentes reddebant, pro eis Patrem est deprecatus, magis agens causam inimicorum, quam suam.

VII. conditio charitatis. Quæ sua sunt, quis quærat.

Ioan. 8. Quanta Christi charitas fuerit.

Octauò, *Non irritatur*, Iniurijs, & contumelijs, sicut Christus, cui in cruce pendenti insultabant. Si Filius Dei es, descende de cruce. Sed vt magnus ignis paucis aquæ guttis in eum proiectis magis incenditur, corroboraturque, ita Christus verbis pungentibus, summeq; irritantibus, & contumeliosissimis factis, vt flagellis corona spinea, fellis porrectione, magis est ad amandum prouocatus. Et vt leæna captis catulis magno impetu illos quæritans, tela, ignes, aquas, & gladios pertransit, quo optatis catulis perfrui possit, ita Christus clauos, crucem, & alia ignominiosa tormenta, quæ aquarum nomine designantur, iuxta illud: *Saluum me fac Domine, quoniam intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam*, sua potenti charitate penetrauit, & impletum est illud: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.*

VIII conditio *Matth. 27.* Simile. *Ioan 19. Matth. 27.* Aliud. *Psal. 68. Cant. 8.*

Nonò, *Non cogitat malū charitas*, hoc est, malum esse ibi non existimat, vbi illud nō videt, ne homines & incertam eorū mentem iudicet, sed omnia interpretatur, ac vertit in bonum. Nam qui facile malum de alio cogitat sine constanti, aut probabili

IX. proprietas. Facile de aliis iudicium, & temeratium vnde proficiscatur.

conie-

coniectura, vel ideo eſt, quia non diligit eum, vel quia nos mali ſumus, & quorũ nos conſcij ſumus, facile alijs tribuere ſolemus. Christus autem ne malum de alio cogitaret, mortem perpeti voluit, quo ſanguine ſuo eorum in Deo memoriam deleret. Propterea enim ſibi oculos velo tegi ſuſtinuit, cum grauiſſimis iniurijs afficeretur, & cum per tres horas in cruce penderet, tenebras in vniuerſum orbem immiſit, quo oſtenderet, ſe inimicos ſuos nolle agnoſcere, & de illis magnum cogitare non velle. Habet hoc natura amoris, vt vitia eorum, quos ſummo amore perſequimur, vix videamus, eaq; apud nos extenuemus, deinde vt talia de alijs cogitemus, quales nos ipſi ſumus. Cum igitur Dominus Ieſus ingenti nos charitate proſequeretur, ipſeque ſumma bonitate, atque ſanctitate prædimus eſſet, non poterat peccata noſtra cernere, niſi vt ea apud Patrem ſuum imminueret, atque extenuaret, eorumque remiſſionem impetraret, & pro ardenti ſua charitate, & ſanctitate malum de nobis cogitare nequibat.

Luc. 22.
Matth. 27.
Proprium amoris quid.

X. proprietas.

Decimo, *Non gaudet ſuper iniquitate*: Id eſt, etiamſi malum non cogitet, non tamen probat aliorum peccata, neque delectatur iniquitate, qua iniuria afficitur Deus, ac ſummo damno, ac dedecore ipſe peccans. Et quanquam quis ex charitate iniurias ſuſtineat, magis tamen dolet vicem inferentis iniuriam, quam ſui vicem ſuſtinentis. Et ita Chriſtus vt ſe oſtẽderet quam longe ſit à gaudio iniquitatum noſtrarum, pro peccatis noſtris fleuit, & ſanguinem cum vita profundere voluit, & magis hoſtes ſuos, quam ſe commiſeratus eſt.

XI. conditio charitatis.

Vndecimo, *Charitas congaudet veritati*, quoniam veritatem opponit iniquitati, per veritatem intelligamus iuſtitiam: nam vt de iniquitate non gaudet, ita de iuſtitia illi oppoſita lætatur: cum videlicet quis aut iuſto præmio remuneratur, aut iuſta pœna pro peccato plectitur: Nam lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam: manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et in vniuerſum charitas bonis operibus fauet, & congratulatur. Ieſum vero in paſſione hanc conditionem impleuiſſe, teſtatur illud quod dixit, *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati*; Et omnes veritates de ſe per Prophetas factas in ſua morte impletas eſſe oſtendit, vt Deum, & miniſtros eius fideles oſtenderet, & ſe veracem in promiſſis ſuis, quibus ſe moriturum pro nobis ſæpius prædixerat, indicaret.

Pſal 57.
Ioan. 18.

XII. conditio.

Duodecimo, *Omnia ſuffert*. Græcum verbum habet πάντα στέγει, id eſt, omnia tegit: quia charitatis germanum munus eſt multitudinem peccatorum operire, vt ait Petrus: vniuerſa delicta operit charitas, & omnia mundi delicta ardentiſſima Chriſti charitas deuorauit, ſanguine ſuo deleuit, & quaſi nube quadam deſiſſima, ne à Deo viderentur, obtexit: Docuitque nos ſuo exemplo, vt ſicut ipſe peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ita & nos aliorum delicta feramus, pro eiſque extinguendis non tantum Deum precemur, ſed etiam nos ipſos offeramus, ſecundum illud: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

1. Pet. 4.
Prou. 10.
Chriſti documentum.
1. Pet. 2.
Gal 6.

Decimotertio, *Omnia credit*. Decimoquarto: *Omnia ſperat*. Decimoquinto, *Omnia ſuſtinet*. Dicitur omnia credere charitas, quia inducit intellectum ad credendũ, præſertim de diuina potentia, ac bonitate: quęcunque enim in Scripturis leguntur, ea omnia facile credit charitas, & Chriſtus ſua morte impleuit, quæ in Scripturis de ipſo erant, vt propterea quia ipſe fidem habere non poterat, quæ excluditur viſione, dicatur omnia credidiſſe, vt fidei noſtræ cauſa crux ipſa extiterit, vt in ea credibilia omnia teſtimonia cernere valeant. Quanquam & in hoc aliqua ratione credidiſſe dici valeat, quod mortem ſuam Patri obtulerit pro omnium electorum ſalute, vt ſicut Chriſtus debitor erat Patri propter vniuerſos in lege naturæ, & Moyſi in expectatione ſanguinis Chriſti fundendi iuſtificatos, ita contra Chriſtus creditor fieret Patris pro vniuerſis electis ad finem vſque ſeculi per eius meritum iuſtificandis, vt ita omnia credidiſſe dicatur. Adijcit: *Omnia, ſperat*. Videlicet quæ à Deo promiſſa ſunt, & præſertim illa æterna, & cœleſtia regna, & adiumenta, quę ad illa perducunt. Etſi autem Chriſtus, quod ad ſe & ad gloriam eſſentialem attinet, ſpei virtutem nõ haberet, quæ poſſeſſione excluditur, vt fides viſione, aliqua tamẽ ratione dici poteſt illum ſperaſſe, quia & illa, quæ ad corporis ſui immortalitatem, & nominis ſui gloriam, & aſcenſionem in cœlum, ſed præſertim quæ ad electorum ſuorum vocationem, iuſtificationem, glorificationem, ac corporum ſuſcitationem faciebant, quæ omnia cum futura eſſent, certiſſima ſpe, quaſi iam eſſent præſentia, apprehendebat. Vt propterea dici poſſit Chriſti charitatem omnia ſperare, quoniam confidebat ſe poſt triduum ſuſcitandum, & ſanctos patres à limbo eruendos, præſentiaq; ſua beandos. Sperabat Eccleſiã prædicatione Apoſtolica per vniuerſum orbem ex Iudæis, & Gentibus congregandam.

XIII. conditio.
XIV conditio.
XV. conditio.
Charitas omnia quomodo credat.
Luc. vlt.
Qua ratione Chriſtus dici poſſit omnia credidiſſe, cũ fidei eſſet minime capax.
Quomodo dici queat Chriſtum omnia ſperaſſe.

gandam: Sacramenta tradenda, quibus in finem vsq; seculi sanctificaretur, atq; ornaretur: & in his omnibus sedes Angelorum restaurandas, suamq;, ac Patris gloriam illustrandam. Addit deinde, quod omnia

Charitas cur omnia sustinet.

sustinet, quod verbum differt ab illo, *omnia suffert*. Nam ibi, vt diximus, est verbum στέγει quod est tegere, siue protegere, hic vero est verbum ὑπομένει, quo quædam perseuerantia in ferendo subintelligitur. Omnia ergo sustinet charitas, quæ hic immittũtur, quia expectatione felicitatis æternæ nihil duri ferre recusat. At Christi charitas, quo nos à peccato, & dæmonis potestate eriperet, omnia tormentorum & contumeliarum genera patiẽtissime sustinuit, vt tota historica passionis tractatio indicat. Postremo subiungit: *Charitas nunquam excidit.* Objicies,

Quomodo verum sit Pauli dictum charitas nunquam excidit.

charitatẽ quolibet mortifero delicto perdi. Sed non hoc agit hic Apostolus, vt doceat, charitatem non posse amitti, sed indicat naturam charitatis. Nam cum alia dona deficiant in patria, vt fides, & spes, sola charitas tantum abest vt excidat, vt etiam ibi augeatur atque perficiatur. Et de Christi charitate verissimè dici potest, quod nunquam exciderit, nec excidere potuerit. Potuit quidem corpus Christi flagellis lacerari, caput pungi spinis, lancea latus eius aperiri, manus, & pedes configi, charitate tamen spoliari non potuit. Hinc vestis Christi inconsutilis non est diuisa in partes, neq; solida eius ossa confracta, quæ soliditatem charitatis eius significabant. Ideo, etiam mortuus, & lancea punctus, aquam, & sanguinem profudit; quo in se charitatem nece non esse extinctam, aut mortuam ostenderet. Hæc est igitur illa inuicta, ac triumphatrix Christi charitas in aquis passionũ, ac tormentorũ magis vigens ac viuida, tam longe distans ab amore nostro proprio, qui ad quamuis iniuriam, vel minimam impatiens est, benignus nisi sibi soli, ac vix sibi, non est, vritur inuidia in alterius bonis, erigitur, & supra alios se constituit; ambit honores, & primos accubitus, irritatur plerũque vel minimo verbo, plura agit perperam, incomposite, & inconstanter, quærit semper quæ sua, non quæ fratris, vel Dei sunt, gaudet iniquitate alterius, si inimicus sit, dolet de veritate, si per eã ipse quoquo modo obscuretur, peccata aliorum non modo non tegit, sed etiam detrahẽdo detegit, vix credit seipsum cuiquam: tam est suspiciosus, Scripturis etiam sacris, nisi pro sensu suo non credit, & intentus præsentibus bonis, æterna non sperat, ac proinde cum multa pro mundi bonis ferat, pro æternis, quibus nuntium misit sustinet nihil.

Ioan. 19.
Ibidem.
Ibidem.
Proprius amor describitur.
Philip. 2.

Hic amor plerunque excidit, & Proteo est mutabilior, & in odium sui ipsius ob synteresim accusantem plerunque conuertitur. Et nisi nos huic amori proprio renuntiemus, charitatem Christi induere non valemus. Si igitur pretiosam hanc atq; opulentam Christi hæreditatem, quæ in vna Christi patientissima charitate, aut amantissima patientia sita est, possidere affectamus, amori proprio bellum indicamus, illo spoliari gloriosum ducamus, charitatemque Christi in nobis operari patiamur, & patientiam ex corde amplectamur, ac diligamus, vt digne passionem Christi commemorare, ac fructum eius percipere valeamus, præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto sempiterna est felicitas, æqualis gloria idẽ imperium, atque potestas in sæcula sæculorum, Amen.

Amoris proprij mutabilitas, & inconstantia.

TRACTATVS VIII.

In quo Psalmus XXI. qui passionem Domini Iesu suis veluti colorib. describit, exponitur, qui incipit: *Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Longe à salute mea verba delictorum meorum, &c.*

NE hoc tantum, ac tam sublime mysterium nouitate sua animos hominum offenderet, aut eorum oculos splendore suo perstringeret, prudentissime per Spiritum sanctum cautum fuit, vt per multa retro secula à sanctissimis vatibus, ac diuino Spiritu præditis non tantum factis adumbratum, ac delineatum, sed etiam apertioribus verbis prænuntiatum, atque prædicatum fuerit. Vt interim omittam Sibyllas, quæ non minus distincte, atque expertè, quam ipsi Prophetæ tantum arcanum prænouisse, atque prędixisse videntur, quo videlicet non tantum Christi mortem ad Iudæos, sed etiam ad Gentiles indicaretur spectare. Christus etiam Dominus pro sua sapientia frequentem de morte sua sermonem ad discipulos habuit, quo rem auditu, & persuasu omnibus difficilem, Apostolis suis instillaret, & minus vbi illam cernerent, turbarentur. Non est animus hoc loco omnia persequi, quæ in Prophetarum oraculis de hoc mysterio dicta inueniuntur; sed duorum tantum clarissimorum vatum testimonia Christi mortem complectentia, & grauissimis verbis differentia excutere, alterum nimirum

Cur non [...] do Prophetæ, sed Sibyllæ etiam de Christi morte, & passione prophetauerint.

Cur Christus frequenter ad discipulos de passione sua sermonem haberet.

Esaiæ Prophetæ, alterum Regij vatis Danidis, qui etsi multus sit, & in multis locis de hoc vaticinetur Sacramento: nam Psalmus secundus totus de passione Domini est, sicut Psalmus 29. & 68. ex his tamen omnibus illum 21. Psalmum explicare consultum esse existimauimus. Porrò quòd ad Christum specter hic Psalmus, non eget alia probatione, quàm vt quis ea, quæ in illo continentur, cum historia passionis à quatuor Euangelistis conscripta conferat, inuenietque illa summè inter se consentire.

Prædictum initio Psalmi ad passionem Christi & mortē pertinere.

Nam vt Eusebius Cæsariensis libr. de Demonstratione Euangelica ostendit, cui alteri potest conuenire illud: *Diuiserunt vestimenta mea sibi*, & traiectio illa clauorum, qui illius manibus, ac pedibus in Cruce affixi sunt, cùm ait, Foderunt manus meas, & pedes meos, &c. Cui vnquam eorum quos in vtero mater gestauerit, tantum virtutis, tantumque virium adfuit, vt constanti cogitatione, animoque imperturbato, & mente sobria, & erecta, Dei cognitionem acceperit, & omnem suam spem in Deo collocauerit? Quis porrò vnquam vbi ipse tantæ curæ Deo fuerit, post opprobrium hominum, & abiectio populi factus est? Qua ratione in puluerem mortis deductus est? & simul ac in talem puluerem est deductus, adhuc & talia loquitur, & viuit, & vocalem se præstat? Et pleraque alia his similia argumenta conficit, quæ apertè indicant totum hunc Psalmum ad solum Messiam spectare.

Euseb. Cæsa. li. 10. de Demonst. Euāg. Demonstrat. vlt. initio.

Quemadmodum longè ante eum Iustinus martyr Dialogo in Tryphonem. & Tertullianus libro aduersus Iudæos: *Si adhuc*, inquit, *quæres Dominicæ Crucis prædicationes, satis iam poterit tibi facere 21. Psalm. totam Christi continens passionem, canentis iam tunc gloriam suam.* Sic ille.

Iusti. mart. tom. 1. Tertullian.

Adhæc prima huius Psalmi verba per Matthæum referuntur à Domino vsurpata, & instante morte pronuntiata. Vt totus proinde Psalmus ad Messiam referendus iudicetur.

II. argum. Matth. 27.

Quemadmodum illud: *Diuiserunt sibi vestimenta mea*, à Ioanne in Christi vestimentis diuisis, & sortè obuenientibus recensentur impleta; quemadmodum etiam Apostolus illa verba: *Narrabo nomen tuum, fratribus meis*, ad Christum accommodat, dicens, quomodò Christus dignatus sit vocare suus fratres.

Ioan. 19.

Heb. 2.

Idem prætereà euincimus ex titulo illius Psalmi, qui iuxta vulgatam editionem habet: *In finem: pro susceptione, vel assumptione matutina, Psalmus Dauid:* vbi aptè, & conuenienter per hanc assumptionem, vel susceptionem matutinam, resurrectionem Christi, quæ primo mane ante diluculum facta est, intelligimus, de qua manifestum est Psalmum passionis descriptione terminari, eiusque mentionem fieri: in resurrectione siquidem Pater Filium suscepit, vel assumpsit de morte ad vitam; vel ipse Filius suscepit, & animam, & corpus, quando ea separata iterum coniunxit, & inuicem couniuit, vt fieret homo viuus, qui paulò antè erat mortuus. Et hæc est lectio Septuaginta Interpretum, qui habent, Ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως ἑωθινῆς, & hunc tituli Psalmi intellectum sequitur Eusebius libro de Demonstratione Euangelica.

III. argum. à titulo Psalmi variæ significationis.

Ioan. 20.

Euseb. loco notato.

Hebræa verò pro his habet: Hal aieleth asclachar, vbi verbum aieleth tres habet significatus iuxta sermonis Hebræi proprietatem. Primus, vt sit sensus pro ceruo matutino, vt Beatus Hieronymus vertit, vel, pro cerua auroræ, vel cerua matutina, vt Felix interpretatur: atque hac ratione accommodari potest & resurrectioni, quoniam primo mane ante auroram, vel in aurora Christus tanquam ceruus cum summa alacritate à morte transilijt ad vitam.

Verbi Hebræi aieleth triplex significatus assignatur.

B. Hier. to. 8.

Felix Pratensis interpres.

Vel ita inscribitur: *Pro cerua matutina*; propterea quòd vt cerua canum vi exagitatur, sic Iesus matutino tempore à Pontificibus, principibus, & vniuerso populo tanquam à rabidissimis canibus agitatus fuit; & ad mortem quæsitus, cùm à concilio ad Pilatum, à Pilato ad Herodem, & ab eo rursus ad Pilatum, ac denique vsque in Caluariæ locum eundem sæuissimè pertrahendo ad mortem agitarunt. Ideò bis queritur in hoc Psalmo se à canibus circumsideri, cùm ait: *Quoniam circumdederunt me canes multi*; & rursus: *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.*

Luc. 22.

Inf. 23.

Ibidem.

Ibidem.

Ceruæ proprium est nonnisi magnis terroribus, & tonitruis percussam parere, nec nisi cum summis doloribus: ita Christus, vt Rachel in Cruce cum summa difficultate, & dolore filium suum Ben-oni, hoc est, filium doloris peperit.

Ceruæ quando parere soleant.

Ben-oni quid sonet.

Et sicut Adamo primo dormienti costa exempta est, & ex illa absque vllo suo dolore Heua formata; sic nunc ex secundo Adamo non suauiter dormiente, sed in duro Crucis ligno affixo, & vehementer dolente.

Gen. 35.

Heb. 1.

Gen. 2.

Samele.

Ceruæ caro manducata febres pellere dicitur, quæ si adoleatur, serpentes fugat, quos etiam flatu suarum narium extractos enecat, & in ventrem absque vlla sui infectione traijcit: ita Christus innocens nulla peccati febre laborauit, imò eius caro fide manducata in Eucharistia nos à delictis purgat, mundatque Iesus etiam omnes serpentes paccatorum nostrorum in cordibus nostris tanquam in foraminibus delitescentes flatu Spiritus sui in se transtulit,

Ceruinæ carnis esus quid efficiat.

nihilque illi obfuerunt, quia ea omnia in se ipso deleuit, diabolumque peccati autorem in fugam conuertit.

II. significatio verbi Hebræi aieleth.

Alter significatus illius verbi est; vt significet stellam matutinam: quod etiam rectè Christo competit, qui in Apocalypsi ait: *Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea; dabo illi potestatem super Gentes. Et reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur; sicut & ego accepi à Patre meo.; & dabo illi stellam matutinam.*

Apoc. 2.

Et rursum in fine eiusdem libri: *Ego sum radix, & genus Dauid, stella splendida, & matutina.*

Inf. 22.

Christus cur stella matutina nominetur.

Qui sic dictus est; vel quia in mūdum adueniens Solem nobis suæ diuinitatis aduexit, sicut stella matutina, quam Luciferum vocamus, Solis est nuntia, atq; Auroræ vectrix; vel etiam quia in resurrectione quasi stella post tenebras mortis apparuit, Solemque suæ diuinitatis, quæ per resurrectionem patefacta est, indicauit; siue ex eo quòd spem nobis nostræ resurrectionis dedit, ex eo quòd ipse primus à morte resurrexit, & quod in eius corpore contigit, omnibus omnium electorum corporibus speramus futurum.

III. significatio, minus propria huius loci.

Tertius huius verbi significatus est; vt significet instrumentum musicum, quo hic Psalmus canendus erat. Erat enim appellatum Cerua matutina, sicut in principio Psalmorum dicitur, super octichordio, vel super Lyra Gitthensi: ita erat instrumētum dictum, Cerua matutina inter vireta decumbente insculptum est. Verùm hæc significatio minus est plausibilis hoc loco, & minus approbatur. Ideò prioribus duabus magis stādum est, à quibus non dissidet paraphrasis Chaldaica, quæ habet: *Pro fortitudine, siue virtute sacrificij, iugiq; immolationis, & iugi holocausto.* Sentit videlicet sacrificium matutinum, siue iuge holocaustum, quod Græcis dicitur ἐνδελεχισμός.

Ἐνδελεχισμός Græcè quid.

Et à sensu prædicto non abhorret: quia Christus vna oblatione cōsummauit in sempiternum sanctificatos; atque ita sanctificatio ceruæ matutinæ est cōsona.

Heb. 10.

Propositi Psalmi argumētū.

Est igitur hic Psalmus oratio Christi in afflictione positi, quam ad Patrē fundit: in quo primum suam derelictionem proponit, quasi cum querimonia, in quo indicat carnis infirmæ fragilitatem, quam se habere veram, ac passibilem, atque passiones exhorrescentem, Christus Dominus sua petitione demonstrare volebat.

Christi in eo Psalmo querimonia.

Exaggerat porrò querimoniam ex eo, quòd Patres antiqui, qui nonnisi serui erāt clamantes ad Deum, frequenter exauditi fuerant, & de manibus inimicorum liberati; ipse verò cùm Filius esset dilectus, non exaudiretur, sed dereliqueretur prorsus.

Matth. 3. Inf. 17.

Mox verò suæ passionis miseriam, ac magnitudinem enarrare incipit à versu septimo, vsque ad vigesimum. Deinde post narratam miseriam passionis, Patrem pro suscitatione sua orat: idque tribus verbus facit, ne in morte, vel inferno permaneat; sed à mortuis victor redeat.

Eius Psalmi partitio.

Quæ verò sequuntur à vigesimo tertio versu, ad Christi resurrectionem, & ad nouæ Ecclesiæ per Christi resurrectionem genitæ ædificationem pertinent, vsque ad finem, nisi quòd primùm Patri promittit clarificationem, & exaltationem ipsius in medio Ecclesiæ. Deinde ab eo loco: *Qui timetis Dominum, laudate eum:* sermonem non iam ad Patrem, sed ad fideles Ecclesiæ filios dirigit, pro suæ resurrectionis gloria gratias agere Patri suo liberatori, monens. Atq; in hunc modum Psalmus, qui in querimonia propter solitudinis derelictionem cœperat, in gaudio propter conuersionem, & multiplicationem fidelium terminatur. Mira est autem vis, & energia Prophetæ, qui ea quæ futura erant, tam claro lumine diuinæ reuelationis acceperat, vt ea quasi iam præterita describat. In hoc igitur Psalmo quædam aperta sunt, & longam discussionem, aut expositionem non desiderant; quædam verò sunt, quæ meritò lucem, ac diligentem postulant discussionem.

Christi hominis propria.

Primus igitur versus est: *Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti: longè à salute mea verba delictorum meorum.* Cùm Dominus Iesus duplici constet natura, diuina, & humana; mirandum non est, si multa eius tam dicta, quàm facta ad naturam humanam morti, & passioni obnoxiam referantur. Sicut igitur huius naturæ proprium est preces fundere, ita eius est clamores, & lamentabiles voces ob incredibilem cruciatuum magnitudinem exprimere. Nam cùm Dominus Iesus innocentissimus peccata omnium hominum pro suis agnosceret, eaque supplicio mortis suæ lueret, tantos dolores, & acerbitates perpessus est, quantas nemo, aut cogitatione complecti, aut verbis explicare queat; vt non immeritò natura humana à Deo se derelictam exclamet.

Triplex huius loci difficultas proponitur, & dissoluitur.

Tria sunt in hoc primo versu tractanda. Primum, quomodò Deus Christum dereliquerit, qui neminem sanctum in tentatione positū derelinquit, cùm scriptum sit: *Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum?*

Psal. 90.

Deinde Christus Dominus dixerat: *Cùm exaltaueritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater. hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum.*

Ioan. 8.

Et iterum: *Ecce, venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum*

Infr. 16.

relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est : Quomodò igitur queritur se derelictum, qui bis affirmat se cum Patre esse, & meminem propter se patientem Deus derelinquat? Altera difficultas est: quid est illud, quod ait: *Respice in me*, cum illa verba in Hebraico fonte non habeantur, & minimè ad rem esse videantur? nam quid habet commune: *Quare dereliquisti*, cum illo, *Respice in me*? Tertia difficultas est in eo, quod addit: *Verba delictorum meorum*, quæ & à fonte Hebræo dissident, vbi dicitur: *Verba rugitus mei*, vel eiulatus mei; & Dominus Iesus omnis erat peccati expers, atque immunis. vt propterea dignus esset qui exaudiretur tanquam innocens, & iustus.

Secunda.

Tertia.

Sed breuiter hæc omnia dissolui possunt. Et ad primum, statuendum, hæc verba non esse eius, qui queratur diuinitatem à se separari, vt videtur Hilarius exponere in Matthæum scribens, ait enim: *Clamor ad Deum, corporis vox est; recedentis à se Verbi Dei contestata dissidium*. Hæc ille. Sed certè nulla fuit diuinitatis ab humanitate separatio, & Deus quod semel assumpsit, nunquam dimisit. Et quanquam anima à corpore fuerit separata; à neutra tamen parte diuinitas seiuncta fuit; & ideò Hilarius idem paulo post explicat separationem fuisse ex eo quòd mortem incurrit. Vnde subdit: Quare me dereliquisti? sed relinquitur, quia erat homo, etiam morte peragendus. Quibus verbis ostendit derelictionem fuisse non ex eo, quòd diuinitas recesserit: sed ex eo quòd partes illas, quæ inuicem coniunctæ erant, à morte, cùm posset, non seruauerit. Augustinus in Ioannem, ita scribit: *Quid fecit passio*, inquit, *quid fecit mors, nisi corpus ab anima separauit?* Sic ille Pater. Deinde illud omnino tanquam hæreticum, & insanum dogma reijciendum quod Philippus Melanchthon asserit, Christum sublato Dei auxilio in desperationis foueam incidisse, atque hæc verba effatum fuisse, & Christum desperatorum pœnas sustinuisse. Sed absit, vt tam dirum scelus Iesu viro innocentissimo effingamus, de quo: *Qui peccatum non fecit, nec inuentus dolus est in ore eius*, longeque abest ab eo, qui venit quærere, & saluum facere quod perierat, diffidentiæ crimen. Proinde dicendum est, animam Iesu, quæ iocundè diuino fruebatur conspectu, eo tempore se sponte eiusmodi delectatione, quæ visionem consequebatur, ad tempus abdicasse, vt pro nobis acerbissimos dolores in morte sustineret. Sunt enim quidam qui hoc sentiunt, sed improbabiliter: quare illud verius est, & solidius cùm Deus solitus esset inferiorem animæ portionem nouis consolationibus perfundere, cælestibusque visitationibus oblectare, tempore imminentis passionis cœpisse eam deserere; ac proinde illam intolerabiles angores sentire, & in portione superiore vnà cum summo gaudio summa, non sine miraculo, afficiebatur tristitia, vt in hanc vocem prorupetit: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Geminat vocem Dei præ animæ anxietate. Aquila interpretatus est: *Fortis meus, Fortis meus*: qui nomen Heli à fortitudine sumitur, & seruit derelicto, quod sit à forti desertus, quasi dicat, Robur meum, Robur meum. Et ait; Qua mea culpa factum est, vt ego, qui filius tuus sum, & nunquam te, per peccatum aliquod deserui, à te, qui filius tuus sum dilectus, in quo tibi bene complacuisti, & à tuo fauore, & auxilio derelinquerer? Neque tantùm hanc derelictionem sensit in Cruce, sed etiam quando in horto gemens dicebat: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste*, iam enim ab eo tempore cœperat derelinqui, quando cœpit pauere, & tædere, ac dicere: *Tristis est anima mea vsque ad mortem*. De causa derelictionis ita ait Eusebius: *Causa porrò hæc fuit; Omnis humani generis redemptio, ac liberatio, quæ pretioso illo sanguine facta est, à priore illa intolerabili seruitute, qua sub visum effugientibus dominis, impuris vtique dæmonibus, & malignis principibus, ac spiritibus premebantur. Et alia item ratione deseruit illum Pater; vt illud scilicet ostenderetur, affectionem pro hominibus ipsius quoque Christi fuisse. Quapropter cùm illius animæ ius, & potestatem nemo haberet, volens ipse pro hominibus illam posuit, ita sanè quemadmodum docet ipse, dum ait: Nemo tollet animam meum à me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam.* Leo primo sermone de passione Domini: *Vox ista, dilectissimi*, inquit, *doctrina est, non querela. Nam cum in Christo Dei & hominis vna persona sit, nec ab eo potuerit relinqui, à quo non poterat separari, pro nobis trepidis, & infirmis interrogat, cur caro pati metuens exaudita non fuerit. Instante enim passione ad sanandum, & corrigendum nostræ fragilitatis metum dixerat: Pater si possibile est, transeat calix iste à me, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et iterum: Pater, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Qui ergo trepidatione carnis euicta iam ad paternam transierat voluntatem, & toto mortis terrore calcato, opus suæ constitutionis implebat, cur in ipso tanta victoria exaltatus triumpho, causam, & rationem qua sit relictus, id est, non exauditus, inquirit, nisi vt ostendat alium esse illum effectum, quem ad humana formidinis*

Margin notes, left column:

Quomodo Christus à Patre queratur se derelictum.

Hilar. Can. 33. in Matth. circa mediũ

Aug. Tract. 47. in Ioan. paulò post dimidiũ. to. 9.

Impium, & insanũ Melanchthonis Philippi dogma refellitur.

1. Pet. 2.

Esa. 53.

1. Ioan. 3.

Luc. 19.

II. sententiæ.

III. sententiæ.

Margin notes, right column:

Matth. 27.

Quid est. Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me.

Aquila interpretes.

Heli Hebraicè quid sonet.

Matt. 3. & Infr. 17.

Quando primum Christus fuerit à Patre derelictus.

Infra 26.

Marc. 14.

Euseb. Cæs li. 10. de Demõst. Euang. Demonst vlt. sub initium.

Quare Christus in cruce fuerit derelictus.

Ioan. 10.

Leo 1. ser. de Pass. Domini ad finem.

Math. 26.

Ibidem.

excusationem recepit, alium illum, quem ex æterno placito Patris, pro mundi reconciliatione prælegit? Vnde ipsa vox non exauditi magna est expositio Sacramenti, quod nihil humano generi conferret redemptoris potestas, si quod petebat, nostra obtineret infirmitas. Hactenus ille. Gregorius Nazianzenus libro quarto. Theologiæ ita hæc verba edisserit: *Neque enim ipse derelictus est, vel à Patre, vel à sua diuinitate, vt quidam opinantur, quasi passionem extimescente: atque ob eam causam sese à perpetiente corpore colligente, atque contrahente. (Quis enim eum, vel primùm humanitus gigni, vel in Crucem ascendere coegit) veriùm in seipso nostra repræsentat. Nos enim eramus derelicti illi prius, atque contempti; nunc verò impatibilis illius passionibus assumpti ac seruati.* Et Epiphanius in hæresin 49. Ariomanitarum scribit: *Clamant ariomanitæ miserabiliter vocantem, ac lugentem, & dicentem, Cur dereliquisti me? & non intelligunt quod oportet omnes affectus humanos in Domino, in vera ipsius carne præsentes confiteri. Non enim separat à deitate, & seorsum humana natura existente dicebat hæc velut alius & alius: volebat enim deitas omnia perfici, quæ ad mysterium passionis pertinebant, & cum anima descendere ad inferna ad salutem eorum, qui illic prædormierant. Cùm igitur motus sic fieret ab humana natura vox, ad propriam suam deitatem dicebat: Deus meus.* Eadem docet Leo ser. 17. de passione Domini.

Greg. Naz.

Christus in cruce quomodo relictus à Patre teste Nazianzeno.

Epiphanij citatur sensus potius quam verba.

Contra Ariomanas.

Leo Papa.

Quid sibi velit: Respice in me, cum illud in Hebræo fonte non sit.

Aug. Eugubi.

Ad secundum verò dicendum; quosdam esse, qui illa verba: *Respice in me*, tanquam adiecta, & apposita, obelisco iugulanda esse censeant. Sed absit, vt hoc dicamus. Illud est certius, & cum ratione magis coniunctum, vt hæc à Septuaginta Interpretibus ad maiorem verborum claritatem, & Emphasim apposita esse dicamus, vt docet B. Hieronymus in Matthæum, & in epistola ad Pammachium de optimo genere interpretandi: vbi se exemplo Septuaginta Interpretũ hoc loco excusat, si quando addat aliquid maioris claritatis gratia. Et adiungit ibidem sententiam auream, & cedro dignam, his verbis: *Concessum bono interpreti, vel addere, vel dimittere vocabula, quæ sensum non perturbant.* Quemadmodum illud: *Talithacumi, quod est interpretatum, Puella (tibi dico) surge*: vbi illud: *Tibi dico*, additum est ad maiorem expressionem. Et in Actis: *Quam audistis*, inquit, *per os meum*: vbi verbum. *Inquit*, additum est ab interprete, non à Christo, maioris expressionis gratia. Ita hic additum est: *Respice in me*, quãquam nec in Hebræo habeatur, nec Hieronymus in versione sua ex Hebręo illud posuerit, neq; Christus illud protulerit, qui tantùm dixit: *Heli, Heli, lammasabacthani.* Neq; tamen sunt illa verba extra rem, quoniã est sensus Deus meus, Deus meus, noli auertere faciem tuã à me: nam ex tali auersione sequitur cõturbatio, & angor animi, iuxta illud: *Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.* Et vt exponit optimè Euthymius: Respice me, inquit: solent enim qui carnifici quempiã tradunt, oculos auertere. Põderat Epiphanius contra Ariomanitas, Heli, Heli, Hebraica dialecto pronuntiasse, reliquum verò, hoc est, Lammasabacthani, non Hebraica, sed Syriaca: vt eorum abhorreret ignorantiam, qui de Hebraica gloriantur lingua; & alias loquelas dignas efficeret, in quibus de eo dicta implerentur. Hæc ille in sensu.

B. Hier. in c. 27. Mat. t. 9.

Idem tom. 2. in fine.

Aurea D. Hieronymi de ratione interpretandi formula.

Marc. 5.

Act. 1.

Idem to. 2.

Matt. 27.

Prædicta verba: Respice in me vt cohæreant.

Psal. 29.

Euthym. in Psal. 21

Epiph. in hæres 69. aliquanto post medium.

Ad tertium: ex verbis illis: *Longè à salute mea verba delictorum meorum*, quæ Septuaginta sunt Interpretum: *οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου*, inferunt Iudæi: ergo Iesus fuit peccator. Sed dicendum, quòd Septuaginta dissident ab his quæ in Hebræo habẽtur: nam Hieronymus ex Hebræo vertit: *Verba rugitus mei*, & Aquila, vt testatur Eusebius, *Verba fremitus mei*, Symmachus verò, *Verba luctuum meorum*: pro quo Chaldaica versio habet: *Verba lamentationis meæ, siue eiulatus mei.* Estque sensus: Longè à salute mea sunt lamentationes, & gemitus mei: id est, nihil profeci rugiendo, ingemiscendo, & luctus edendo. Rugire proprium est Leonis, qui rugit, cùm est paratus ad prædam: ita Christus rugit ab esurie salutis nostræ, & lucro prædæ, de quo Iacob: *Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti vt Leo, & quasi Leæna: quis suscitabit eum?* Causa autem tam variæ translationis Septuaginta Interpretum à reliquis, fuit vicinitas, & similitudo duarum vocum Hebręarum, nempe Schaag, & Schaga: nam primum est, Rugire, secũdum est, Delinquere, siue peccare: & ita legisse videntur Septuaginta Interpretes, nempe dibreschagagathi, nõ dibreschaagati. Et quãquam prior lectio sensum habeat apertiorem; posterior tamẽ lectio suum habet prægnantiorẽ, & pleniorẽ sensum, quasi diceret; Ecce verba delictorũ meorum, id est, opera peccatorum generis humani populi mei, quę tu Pater in me posuisti, secundùm illud: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*, quæ ego in me ipso libens suscepi, atque portaui: quæ ego non secus atque mea reputo, volens pro eis tanquam pro proprijs peccatis satisfacere. Hæc inquam peccatorum opera sunt, quæ longè me faciunt à salute mea, & in causa sunt, vt me non exaudias, nec liberes: nã sic à te decretum est, & ego sic acceptaui, vt hanc desolationem ad mortem vsque pro

Quid significet: Longe à salute mea verba delictorum meorum. Varia huius loci translatio, eius itẽ causæ.

Hier. to. 8. Aquila interp.

Euseb.

Simach. interp.

Rugire Leonis proprium.

Gen. 49.

Ea lectio vulgata: Verba delictorum meorum, alteri: Verba rugitus mei, cur præstet.

Esaia. 53.

humani

Euthym.

humani generis peccatis expiandis sustinetem. Nam vt ait Euthymius; subit Dominus, atque accipit in se totius humanæ naturæ personam, vt cognatæ. Et quare, inquit, me hominem, hoc est, vniuersam hãc humanam naturam dereliquisti, sinés eam opprimi à morte? Et causam infert: quia nimirum cõdemnationes meorum scelerum procul sunt à salute mea. Nam cum his ego pariter elongatus sum à te: quòd si apud te essem, seruaret sanè ab hac morte. B. Augustinus in expositione secunda huius Psalmi: *Quorum (ait) delictorum, de quo dictum est: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Quomodò ergo dicit, delictorum meorum; nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, vt iustitiam suam, nostram iustitiam faceret?* Ambrosius libro de Incarnationis Domini Sacramento, idem dicit: *Longè à salute mea verba delictorum meorum: hoc est, non capiatur qui audit, quare me dereliquisti, sed intelligat quod secundùm carnem ista dicantur, quæ longè à plenitudine diuinitatis aliena sunt. Aliena sunt enim à Deo verba delictorum, quia aliena sunt & delicta verborum, sed quoniam delicta aliena suscepi, etiam delictorum alienorum verba suscepi, vt derelictum me à Patre Deo esse dicam, qui apud Deum semper sum.* Hæc ille satis apposite.

B. Aug. in Psal. 21. tom. 8. Tertio sent. dist. 15. c. Quadam. 1. Pet. 2. Esa. 53. Ambr lib. de Incarn. Dom. Sacramento, c. 5 tom. 2. sub finem.

Quatuor modis Christus peccata nostra fecit sua.

Christus autem: singulari charitate peccata nostra multis modis sua esse fecit. Primò, quatenus aduocatus est: nam culpam clientis solet vt suam agnoscere aduocatus. Deinde vt Pontifex, siue Sacerdos, cuius est offerre pro peccatis populi sui, & pro illis ac si propria essent, sacrificare. Et hinc peccata populi dicebantur comedere, quia sacrificia pro peccatis expiandis manducabant, quæ manducata ipsi precibus suis digerere debebant. Tertiò, tanquam caput pro membris, cuius est influere in reliqua membra vitam, sensum, motum, ac directionem, & eius est dicere, Dolet mihi manus, aut dolet pes. Etsi peccatum Adę cum morte potuit ad nos transfundi iustitia Dei exigente; quid ni potuerit Filius Dei peccata nostra charitate imperante in se transfundere, & pro illis satisfacere. Quartò, quia erat vas, ac fideiussor in causa capitali, cum pro nobis Patri spopondisset, & nos non essemus soluendo: in ipso sumptum est supplicium peccatorum nostrorum quasi propriorum, nosque liberos dimisit, nam vades ob id dicuntur, quod potestatem faciat ei, cuius nomine spondent, vadendi quò velit. His, atq; alijs rationibus Christus, aliorum peccata agnoscit quasi sua. Dupliciter enim aliquid nostrum esse dicimus: vel tanquam proprium, vt habemus fundum, animam, corpus, vel tanquam fidei commissum, & alieno nomine receptum: & ita Christus agnoscebat peccata nostra pro suis in Psal. 68. Vbi mortis Christi mysteria præcinit Propheta, hanc dolorum magnitudinem, quam hic vocat Dei derelictionem, sub metaphora aquarum hominèm demergẽtium expressit, dicens: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam*, id est, tales dolores, qui vitam mihi eripiant. Et subdit: *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia*, siue subsistentia, id est, nihil & solidum, vbi possim pedibus consistere, nullum videlicet diuinum auxilium, quo possim mortem euadere. Nam subdit: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Deinde ostendit, preces suas non fuisse exauditas, subiungendo: *Laboraui clamans: raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.*

Heb. 5.

Qui comederent peccata populi Dei.

Ose. 4.

Vades quare dicantur.

Nostrum aliquid dupliciter dicitur.

Quid Regius Propheta in Psal. 68. pronunciet.

Id est, frustra effudi voces ad raucedinẽ vsque, nec obtinui quod petebam: in cassum eleuaui oculos, & eleuatos sustinui, quibus diuinam opem implorabam. Deinde proponit suam innocentiam, dicendo: *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis*, & rursus: *Quæ non rapui, tunc exoluebam.* Quæ verba nemo mortalium de se affirmare potuit, nisi Iesus Christus, cum ab omni peccati macula purissimus esset. Et addit: *Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.* Id est, accusant me stultitiæ, & improbitatis, quòd diuinam scientiam, & titulum Messiæ mihi arrogo; tu verò probè nosti num ego quicquam stultè, aut improbè admiserim. Deinde precatur, ne ꝓpter illas iniurias scãdalum crucis patiatur, qui quærunt Dominũ, dum cernunt causa nominis Dei tãta Christum perpeti. De quo ait: *Nõ erubescant in me, qui expectant te Domine: Domine virtutum, non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel.* Et declarans propter quid patiatur, subiungit, dicendo: *Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.* Sed redeamus iam ad nostrum Psalmum.

Cap. 2.

Secundus versus: *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.* Repetitio est prioris sententiæ, & sensus est: inclamo dies, noctesque nomen tuum, neq; tamẽ aures ad voces meas supplices & queribundas adhibes. Quod verò addit: *Et non ad insipientiam mihi*, in Hebræo tantum habetur, & non est silentium mihi, id est, noctu, ac diu ingemisco, & inclamo, neque est vlla cessatio à clamore: atque hęc lectio facilis est. Iustinus Martyr in Dialogo contra Tryphonẽ Iudæum applicat hęc

Quid est: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, &c.

Iust. Mart. tom. 2.

verba Christo in horto oranti pro amotione, vel transitu calicis. Quod verò LXX. verterunt: *Et non ad insipientiam mihi*, id est, non est ad insipientiam mihi imputãdum, nemoq; debet me arguere, quod secũdum partis inferioris appetitũ postulauerim id,

Iacob. 4.

in quo non sum exauditus, sicut alijs hominibus ad insipientiam imputatur quòd petant, & non accipiant, eo quòd malè petãt. Sed alia ratio est de Christo, qui optimè nouerat cur non exaudiretur. Quia etsi se-

Matth. 26.

cundum sensus infirmitatem ad testimonium veræ meæ humanitatis inquit calicem exhorruerim, atq; pro eius amotione fuerim deprecatus; tamen secundum spiritum diuinæ meipsum voluntati submisi, dicens: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Eusebius

Euseb Cæsar.
2. Cor 6.
Esa. 49.
Ioan. 11.

Cæsarien. interroganter legit: *Clamabo per diem, & non exaudies?* quasi dicat, exaudies, nec est insipiens mea fiducia: nam scriptum est: *Tempore accepto exaudiui te*, & cum Lazarum excitauit à mortuis: *Ego, inquit, sciebam, quia semper me audis.* Atque hoc ipsum paulò post in eodem Psalmo ostendit, cùm ait: *Quoniam non spreuit, neq; despexit deprecationem pauperis. Nec auertit faciem suam à me:* & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me. Non est ergo exauditus tunc, vt seruaretur à morte; fuit tamen exauditus, vt à morte excitaretur.

Quo die Christus, nocteq; clamauerit nec fuerit exauditus, & quomodo.

Quod autem ait, die, ac nocte: vel ad tempus crucis referẽdum est, in quo tenebræ fuerunt ab hora sexta, vsque ad horam nonam, & illud tempus pro die, & nocte computatur, vel diem vocat ipsum tempus crucis, noctem verò orationem pridie sub nocte fusam in horto: vt annotauit Euthymius.

Matth. 27.
Euthym.
Ridicula Fabri in hunc locũ obseruatio.

Leuissimum quod Faber vt solœcismum notat, quod ait, per diem, & nocte; quasi dicendum esset, per noctem, sed non vidit nõ dici coniunctum per diem, & nocte, sed interpositis duobis verbis: *Et non exaudies.* Et in eo, quod sequitur, *Nocte*, potest suppleri præpositio, *In*, vt sic nullus solœcismus admittatur. Imò nec opus est supplere præpositionem: aptè enim dicitur: *Clamabo nocte.*

Tertius versus est: *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* Promiserat Deus se commoraturum apud gẽtem Hebræam, & bonis præsidio perpetuo, ac ornamento futurum; itaque illum promissi admonens, ait:

In quo sancto Deus habitaret, iuxta Prophetam.
Deus cur dicatur laus Israel.

Tu custos sanctæ huius ciuitatis es, tu eiusdem habitator, eiusdem hymnus, te cœtus piorum semper decantat, tibi gratias agit adiutus, & conseruatus: tua igitur misericordia vtere, & succurre laboranti. Laus ergo Israel dicitur, vel quem laudat populus fidelis, vel qui est magna gloria, lausq; populi Dei, quòd Dominum habeat Deum suum in se habitantem ad custodiam, atq; protectionem. Augustinus intelligit, Deũ in sancto habitare, id est, in illis, quos sanctificauit, & quos facit intelligere, quod ad vtilitatem quosdam non exaudit.

Aug. in dictum Psal. 21.
Alter sensus horum verborum. Tu autem in sancto habitas.
Iustin Dial. in Thriphon.
Euthym.
Ioan. 14.

Iustinus, ac Euthymius per sanctum, diuinam personam intelligit humanæ coniunctam naturæ: *Ego in Patre*, inquit, *& Pater in me est:* In Filio ergo Patri habitabat quasi in templo diuinitatis suæ; & erat laus Israel, quia tertio die à supplicio crucis ex mortuis erat resurrecturus, vt intelligas ita fuisse à Deo derelictum, vt tamen diuinitas ab eo non recesserit, in quo habitabat. Et exaggerans causam suæ derelictionis subdit per duos versus: *In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi.*

Prophetarum mos is erat maioris emphasis causa repetere eandem sententiam.

Vbi in primis morem secutus prophetarum ad maiorem emphasin eandem sententiam repetit. Quasi diceret; Patres nostri fideles serui tui, siue Patriarchæ, siue Prophetæ, siue cæteri iusti eorum imitatores, ex quibus ego secũdùm carnem factus sum; ipsi spem suam totam in te positam habuerunt, nec de illa ceciderunt, sed illos pro magnitudine tuæ benignitatis liberasti, vt Abraham ab Vr Chaldæorum, Isaac ab immolatione sacrificij, Iacob de manu Esau fratris sui, Ioseph de manu fratrum suorum, Moysen de manu Pharaonis, populum Israel de Ægypto, Dauidem de Saulis, & Absalonis filij sui persecutione, Iuditham de manu Holofernis, Susannam de falso crimine, Danielem de lacu Leonum, tres pueros de fornace ignis ardentis, Ionam de ventre ceti; Ego autem, qui filius tuus sum solus fauorem tuum, auxiliumq; non inuenio.

Patres Iudæorum in te sperantes quos Deus liberauerit.
Gen. 15.
Infr. 22.
Infra 37. & seq.
Exod. 2.
Infr. 14.
Iudith. 13.
Dan. 13.
Supr. 3.
Ion. 2.

Sequitur sextus versus: *Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.* Quemadmodùm Abraham se puluerem, & cinerem apud Deum esse fatetur, & Dauid se vocat pulicem vnum, & canem mortuum; ita Dominus Iesus filius Abrahæ, & Dauidis se vermem vocat, quod animal est contemptissimum, & infirmissimum, quod sine semine ex terra oritur, repit humilis, mouetur sine sonitu, teritur atque interficitur sine vlla commiseratione: nam cætera animalia perfectiora ob vsum humanum consueuerunt homines non sine quodam commiserationis affectu interficere, hoc tamen absque vlla crũdelitatis ostentione faciunt, siue vno gladij ictu, siue perfossione gutturis morte breuiori, & faciliori ipsa interimentes; at vermes absque hac commiseratione interficiũtur. Atq; huius naturalis commiserationis causa est, quòd illa sint humanæ

Gen. 18.
Cur se vermẽ Christus appellet.
1. Reg. 26.
Math. 1.

speciei

speciei ratione perfectionis sensuum, atque membrorum magis similia, atque vicina. Ad hunc modum Christus noo vt cæteri homines est humano more conceptus, ex concubitu scilicet maris, & fœminæ, sed nouo miraculo ex superna operatione Spiritus sancti de terra Virgine natus, humiliter repsit ioter homines, in impropeiia iacientes non reclamans, neque intermioans in passione, & propter nimiam crudelitatem, quam in eum exercuerunt impij Indæi, vermis, & vix homini similis videbatur. Hinc ab Esaia prædictum fuit: *Non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & sciemtem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum*: Quæ omnia vermis nostri miseriam attestantur. Et qooniam præ hac summa despectione homini similis noo videbatur, vix quisquam erat, qui super eo misericordia moueretur. Imo cum à Pilato flagellis per totum corpus vulneratus portans spineam coronam, & purpureum vestimeotum turbis ad misericordiam excitandam demonstraretur, adeo moti non sunt persecutores, vt etiam amplius mortem eius sitirent, & clamarent: *Tolle, tolle, crucifige eum.* Cum præterea in cruce positus animam ageret, & naturale sit morti vicinos commiserari, illi insultabant, eumque pungeotissimis maledictis afficiebant, omni prorsus humanitatis natura exuta. Adhæc vt Dauid legitur tenerrimus ligni vermiculus, cum typus esset Domini Iesu, significabat Christum secundum humanitatem tenerrimum, ac temperaturæ dispositionem nobilissimam habere, est tamen in illo fortitudo rodendi ligna: ita in Christo virtus consumendi peccata. Quod addit: *Et non homo*, in Hebræo noo est enos, quod significat vilem hominem, & miserijs subiectum, neque adam, quod significat hominem plebeium, sed isch, quod signat virum egregium, atque virtute præstaotem: Propterea Chaldæa paraphrasis habet: *Et ego vermis debilis, & nequaquam fortis.* Quod ait: *Opprobrium hominum, & abiectio plebis*, id fuit, quoniam despicabilis extitit, tum apud Romanos milites, homines dictos, tum apud plebem Iudæorum. Dicitur vero abiectio plebis, quæ latronem Barrabam elegit, & Christum abiecit. Chaldæa paraphrasis habet: *Portans vituperia hominum*, quod videlicet io illum scommata, atqoe innumera improperia, quæ ille vtpote fortior, deuorabat, atque portabat, iuxta illud: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs tanquam dulcissimis dapibus*; quæ ille libenter pro nostra salute comparanda sustinuit. Et tamen vel vnum verbum pro Christo Deo ferre tibi durum videtur, cum ille pro te vermiculo tantam opprobriorum multitudinem pertulerit. De qoibus subiungit duos sequentes versus: *Omnes videntes me, deriserunt me. Locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum.* Quæ apud Matthæum, & Marcum ad literam indicantur impleta, Christo in cruce pendente. Subsannaotes autem capita mouebant, vt noo tantum verbis, sed etiam factis illuderent, præcipue vero eius spem in Domino fixam deridebant. Quasi vero vnquam aliquis io Domino sperauerit, qui fuerit confusus, cum Paulus dicat, Spes autem non confundit. Ipsi vero, qui Domino conuitiabantur, confusi remanserunt, & spe sua, quę telę araneorum, & baculo arundineo Ægypti, hoc est, cogitationum, & virium humaoarum, frustrati sint Christo à morte excitato, & io cœlum exaltato, & per vniuersum orbem eius nomine, & cultu propagato, ipsi vero de ciuitate sua, ac promissionis terra expulsi, in vniuersum orbem dispersi, atqoe dissipati, facti sunt opprobrium hominum, & abiectio plebis: *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero: de ventre matris meæ Deus meus es tu.* Merito horum meminit, vt se ipsum consoletur, & à præsentibus malis auertat, & vt Latini dicere consueuere, à teoeris vnguiculis, à lacte, ab incunabulis, ita in sacris literis, ab vberibus, ab vtero, sic Dauid Psalm. 70. & Iob, ab infantia, per hyperbolem significantes tempus, quo homioes incipiunt vti ratione. Atque hæc ita exponit Eusebius: *Qui enim, ioquit, fuisti mihi adiutor, cum humanum corpus assumerem, quo tempore ex ipsius parturientis vtero, me, tu ipse Deus meus, & pater meus, tanquam obstetricis fungens officio, pro ea, qua mihi de Spiritu sancto comparata erat carne, extraxisti, tua porrecta virtute, da mihi iam nunc salutem, ne qua fraus, aut vlla insidiæ, ab aduersis potestatibus, malignisque spiritibus, qui mihi etiam in accessu meo ad homines insiderunt, fiant, quoniam in prima item conceptione tu rursus quod in vtero fui, obumbrasti, vt principes seculi huius ipsa de Spiritu sancto, & sancta Virgine conceptio lateret. Quod sane ingens mysterium tuum Archangelus Gabriel Mariæ indicauit, dicens: Spiritus sanctus superueniet in te,*

Qualis Iesu mansuetudo, patientia.
Esai. 53.
Iudæorum, & carnificum in Christum sæuitia.
Ioan. 19.
Matth. 27.
2. Reg. 23.
Enos Hebraice quid significet.
Quare Christus opprobrium hominum dictus sit, & abiectio plebis.
Matth. 27.
Thren. 3.
Omnes videntes Christum, quando deriserint eum, & mouerint caput.
Matt. 27.
Marc 15.
Sap. 2.
Subsannare quid.
Eccl. 2.
Rom 5.
Iudæi, Christo in cruce illudentes, quam fuerint illusi ipsi atque confusi.
Quid est dicere, Deus meus tu es spes mea ab vberibus matris meæ, & 2. l qua.
Iob 31.
Euseb lib. 10. de demonstr. Euang. Demonstr. vlt.
Eusebij sententia illorum verborum.
Luc. 1.

& virtus altißimi obumbrabit tibi. Quemadmodum igitur tua tunc, qui es altißimus, virtus me in concipiendo obumbrauit, in pariendo autem extraxit de ventre matris meæ. Ita quoque non parua mihi adest consolatio, quod multo magis de morte sis extracturus. Sic ille. Vnus est autem versus vsque ad: *Matris meæ.* Secundus, vsque ad: *Deus meus es tu.* Tertius incipit: *Ne discesseris à me: Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet.* Hic est enim ordo in fonte Hebræo, & apud Hieronymum. Euthymius ponderans illud verbum: *Tu es qui extraxisti me de ventre,* scribit: *Veri copula virginalia ventris claustra aperit. Immissum enim semen naturaliter vuluam aperit, quæ demceps conclusum illud continet, donec fœtus perficiatur, ac demum pondere grauata rursum aperitur, & fœtum labi permittit. In Saluatore autem nostro quemadmodum conceptio absq; vlla fuit viri copula, ita & progreßio fœtus supra naturam extitit, ipsa scilicet diuina vi fœtum extrahente, & virginea claustra nullatenus aperta.* Hæc ille. Pulchre autem ait: *Spes mea ab vberibus matris meæ.* Tu nimirum ab ipso lacte fuisti spes mea, & cum alium Patrem in terra non haberam, in te cognoui esse collocandas omnes spes meas. Iustinus Martyr Dialogo in Tryphonem, hunc versum sic explicat: *Nam quod dicitur: Spes mea ab vberibus matris meæ: illud est, quod quam primum in Bethleem natus est (prout dixi) rebusq; eius ex Magis Arabia cognitis, Herodes Rex insidias ei struxit, vt è medio tolleret eum, Ioseph iussu Dei recepto eo cum Maria in Aegyptum abierit. Nam postquam mandatum illi à se verbum vir factus prædicasset, tum demum gnatum suum morte mactandum constituerat Pater.* Ita Iustinus diserté.

Hieron. to. 8.
Euthym. hoc loco.
Qualis aliorũ hominum sit, qualis vero Christi conceptus.

Quare Deus Pater vna spes Christi fuerit ab vberibus matris suæ.
Iustin. tom. 2.

Matth. 2.
Cur Deus Pater Filium suum ab Herode cæsum noluerit.

Ne discesseris à me: Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet. Idem est ac si dicat, Non me nunc derelinquas Pater vtquequaque, quemadmodum isti existimant, propterea quod temporalis liberationis auxilium non præstas, arbitrantes me prorsus à te derelictum, sed adesto mihi in auxilium, tum vt fortiter in his passionibus perseuerem, tum vt tempore definito per te à mortuis exciter: quoniam humanum auxilium nullum adest, siquidem omnes me discipuli mei, atq; noti deseruerunt: & si qui etiam sint qui velint adiuuate, propter rabiem inimicorum non valent. Iustinus loco dicto ita exponit: *Docentis quoque est verbum, in Deo, qui omnia condidit, ab omnibus spem esse collocandam, & apud illum solum salutem, & opem quærendam: neque opinionem eam concipiendam, quam alij obtinent homines, propter genus, aut opes, aut potentiam, aut sapientiam salutem contingere posse. Quemadmodum & ipsi quouis tempore fecistis, qui aliquando quidem vitulum conflatilem erexistis, semper autem ingratißimos vos, & iustorum percussores, & fastu tumidos propter genus exhibuistis. Nam si Filius Dei, neque eo quod Filius Dei est, neque quia fortis, neque quia sapiens (quippe virtus, & sapientia Dei) & præterea neque eo quod immunis peccato est, prout Esaias dicit, cum ne voce quidem peccasse (iniquitatem enim non fecit, nec dolum ore commisit) absque Deo se saluari posse manifeste dicit, quonam modo vos, aut alij etiam, salutem citra spem istius modi expectantes, non existimemini vos ipsos seducere?*

Christus cur petit à Deo non derelinqui.

Idem.

Iudæorum impietas, ingratitudo, superbia.
Exod. 32.
1. Cor 1.
Esa. 53.
1. Pet. 2.

Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo rapiens, & rugiens. Metaphoræ sacris Poetis frequentes sunt, Iudæos, feros, barbaros, ac truculentos tauros appellare, obuium quemque cornibus appetentes, in numero ferarum, nõ hominum locandos: faciem duntaxat hominum gestantes, cætera belluas. Et vt Iustinus, & Theodoretus exponunt, per tauros intelligimus Sacerdotes, & Scribas, qui patres sunt vitulorum, id est, populorum, & ministrorum, qui Christum in monte Oliuarum comprehenderunt, vbi nullus ei adiumẽto extitit, sed omnes eum deseruerunt, & adduxerunt ad domum Pontificis, vbi circumdederunt eum, causam eius examinantes, & hi sunt tauri, quibus principatus populi commissus erat: quos pingues appellat tanquam bonis ab ipso suppeditatis perfruentes, quãquam Hebraice dicatur, tauri Basan, quod in illa regione essent pascua fertilissima, quib. feræ, & iumenta pascentia mirum in modum pinguescebant. Per vitulos intelligimus plebem Iudæorum iuniorem lasciuam, & omni prorsus regula carentem, quæ conuenit ad capiendum Christum. Subdit, illos instar Leonis rapientis, ac rugientis aperuisse super se os suum, quando congregati clamabant: *Tolle, tolle, crucifige eum.*

Iudæorum feritas, & inhumanitas.
Iustinus.
Theodor. in 21. Psal. par. 2.
Per tauros pingues qui veniant intelligendi.
Matth. 26. & seq.
Tauri Basan quales sint.
Quid per vitulos intelligendum.
Quando Iudæi aperuerunt os suum super Christum more Leonis rugientis.

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei. Alij metaphoris magnitudinem dolorum proponit, figura aquæ defluentis vsitata in sacris literis, qua resolutio præcordiorum, solutioq; mẽbrorum, imanisq; metus penetrans vniuersam compagem designatur, cum genua labant, & vox faucibus hæret: cui non est dissimile illud Poetæ:

Extemplò Aeneæ soluuntur frigore membra.

Præ acerbitate ergo pœnarum, & vexatione immensa dilapsus sum, quasi viribus omnibus

Ioan. 19.
Qualis Christi dolor, ac timor.
Virg. 1. Æneid.

Luc. 22.

Iustinus. Iosue 7.

Græca lectio corrupta huius loci.

mnibus destitutus in modum aquæ effusę, quæ nunquam consistit, & mox defluit, ac dilabitur. Talis fuit metus Messiæ, qui proposito sibi crucis tormento in horto, totus sanguineo sudore maduit, vt interpretatur Iustinus Martyr ibidem. De hac metaphora habemus apud Iosue: *Pertimuitq; cor populi, & ad instar aquæ liquefactum est.* Aduertendum est, Græce nunc legi ἐξεχύθη. id est, effusa sunt, & refertur ad ossa, sicut aqua effusa sunt ossa mea. Sed facit contra veritatem Hebrææ lectionis, vbi dicitur. *Et fusus sum.* Ideo corrigenda illa lectio Græca, & legendum ἐξεχύθην. quod significat in singulari numero, effusus sum. Subdit: *Et dispersa sunt omnia ossa mea.* Per quod intelligit solutionem membrorum, quasi vnum alteri non hæreret, aut lacerationem, & conuulsionem, quæ fit metu membra permeante inter se similia. Per ossa tamen intelligunt Theodoritus, & Euthymius Apostolos: quoniam vt ossa robur sunt corporis, & ab his quicquid in corpore mollis, & fluxi est, sustentatur, ita Apostoli veluti confirmantes ac continentes reliqua Christi membra erant, qui tamen tempore passionis instar aquæ huc & illuc dispersi sunt fugiendo. Et Augustin. in epistola ad honoratum: *Quid sunt, inquit, ossa nisi corporis firmamenta. corpus autem Christi Ecclesia? Firmamenta ergo Ecclesiæ, qui nisi Apostoli, qui etiam columnæ alibi nuncupantur? Hi vtique dispersi sunt, cum ad passionem ipse duceretur, vel cum esset passus, & mortuus.* Sic ille. Altera metaphora est: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Nam cera per ignis calorem dissoluitur, sicque suam perdit quam prius habebat duritiem, & continuitatem: & per ventrem intellige partem corporis superiorem. vbi cor situm est, vicinum ipsi ventriculo. Et aliam adhibet metaphoram in versu sequenti, dicens; *Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me.* Fortitudo mea, inquit, omnisque vigor, qui intra me fuerat, præ defectu sanguinis, & humoris vitalis penitus absumitur, & excoquitur passionis magnitudine, quomodo ex vase fictili, quod humido prius fictum fuerat, per actionem ignis exhauritur, & siccum remanet, & ligna viridia assumpta humiditate paulatim deficcantur, & apta esca ignis fiunt. Ex eadem ariditate sequitur quod ait: *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.* Quod accidere solet illis, qui nimia siccitate premuntur, quæ non permittit verba formare: vnde Christus licet sæpius esset interrogatus, non respondebat.

Quæ sint hæc ossa, quæ Propheta ait esse dispersa, duplex sensus.

Theodori. Euthym.

Matth. 26. Ioan. 16. Aug. epi. 120. ca. 14. tom. 2.

Esa. 60. Ecclesiæ firmamenta quæ secundum Augustinum.

Venter hoc loco quid significet.

Explicatur id: Aruit tanquam testa virtus mea.

Vnde ducta hæc metaphora. Et lingua mea adhæsit faucibus meis.

Et in eadem metaphora persistens, subdit: *Et in puluerem mortis deduxisti me.* Nam eo tandem redit caro humana, vnde sumpta est, id est, in puluerem, iuxta illud: *Puluis es, & in puluerē reuerteris*, & in alio loco: *Et in puluerem reuertentur.* Traditus est enim Dominus sepulturę post crucem: id quod puluerem mortis nominat, eo quod puluere obducuntur, qui sepeliuntur, vt ait Theodoritus.

Gen. 3. Psal. 103.

Puluerem mortis sepulturam cur vocet Propheta.

Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obsedit me. Post Iudæos, de exercitu Gentium facit mentionem, nam illi crucifixerunt eum. Et merito illos quidem tauros, ac vitulos, veluti qui iugo legis premerentur, etsi legis essent transgressores, nominauit. Romanos vero milites nunc canes vocat, velut immundos, secundum legem, & valde impudentes: qua ratione Dominus in Euangelio dixit: *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Sed tamen, vt eleganter annotat Theodoritus, post crucem, qui olim canes erant, per fidem, in filiorum ordinem transierunt, & qui olim tanquam filij tractabantur, canum appellationem acceperunt, tanquam canes contra Dominum rabie perciti. De hic beatus Paulus exclamat: *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.* Deinde subiungit quid isti canes in Dominum ausi fuerint facere, dicens: *Consilium malignantium obsedit me.* Loge Concilium per C. vt Hebræa & Græca docent, quæ habent, Synagoga malignantium.

Qui sint illi canes multi, à quibus circumdatus Dominus fuit. Leuit. 11. Deut 14. Matth. 15. Theodorit.

Quam merito modo Iudæi canes appellentur, alij Dei vero Gentiles nominentur. Philip. 3.

* *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.* Nam accepta tandem impijs suis rugitibus, ac latratibus importunis sententia, vt ego ad mortem crucis damnarer, perfoderūt clauis manus meas, & pedes meos, cruci me sic affigētes, & in cruce tenerum corpus meum tam terribili distensione extenderunt, vt facile possent ab astantibus omnia ossa mea distincte videri atque annumerari. Hic litem habemus cum Hebræis, qui ex suis fontibus ostendunt duas esse voces inter se vehementer similes, nempe caru, & caari: quarum prior, foderunt significat, posterior, ex duabus conflatur, nempe ex ca, & ari, & significat, sicut Leo, quam lectionem Hebræi præferunt, & perspicue illam secutus est Chaldæus interpres. Proferturq; locus similis ex Cantico Ezechiæ, vbi dicitur: *Quasi Leo sic contriuit omnia ossa mea.* Contendunt esse hunc sensum: velut Leones manus meas, & pedes meos circumdederunt, vt in nullam partem mouere me possem. Commemorasse autem

Quorsum id: Foderunt manus meas, & pedes meos, & c.

Alia versio huius loci, quorundam Rabbinorum.

Esa. 38.

manus

manus, & pedes tantum, quod manibus præliaretur, & pedibus fugam arriperet: quibus impeditis, ac circumdatis veluti à Leonibus totum se in eorum potestate esse. Hæc Rabbi Abraham, & Rabbi Salomon. Rabbi vero Dauid Kimhi: *Manus*, ait, *& pedes meos circumdederunt sicut Leo. quod Leo in quas bestias, aut feras incidit, cauda circumdat: illas terribilem aspectum veritas, colligere manus, pedesq;*. Atque hanc lectionem secutus est Zuinglius, vertens: *Conciliorum pessimorum frangit manus, & pedes meos instar Leonis*. Sed reuera præstantior est prior lectio, quam probant Biblia Complutensia, & Felix Pratensis antiquum codicem se legisse tradens: & ita Paulus Burgensis suspicatur hunc locum fuisse à Iudæis corruptum, quicquid deliret impostor ille Nizaion, qui pro Iudæis scripsit contra Christianos: quem confutat Victoria Porcheti. Quod vero ille ait, Iudæos non esse solitos crucis supplicio homines addicere, vel clauis configere: nihil refert, quia Spiritui sancto perinde erat prædicere mortem Christi, siue illa inferretur à Iudæis, siue à Romanis. Et Christus non est crucifixus à Iudæis, sed à Romanis. Et non tantum clauis crucifigere non spectabat ad Iudæos, sed nec crurifragium, nec transfixio pectoris ex lege erant, sicut nec infixio clauorum, sed ex Romanis qui dominabantur Iudeæ. Et Ioseph dicitur petijsse corpus Iesu, cum ex lege ante Solis occasum esset deponendum. Ergo ex potestate Romana fuit crucifixus. Præstat igitur nostra lectio: tum quia eam secuti septuaginta, tum quia codices multi antiquissimi ita habent, tum quia communes omnes codices habentes lectionem Hebræorum, indicant per figuram ab eis dictam Core Catiph aliam esse lectionem in eo loco, vt aliter scribatur quidem, aliter vero legatur, & ita legunt cari pro caru. Præterea similitudinem paulo ante vsurpauerat: *Aperuerunt super me os suum sicut leo rapiens, & rugiens*. Adhæc fauet huic literæ quod imperfectus sit sensus, si dicas, *Sicut Leo manus meas, & pedes meos*, nisi verbum suppleas aliquod. Qua ratione etiam nos nostrum sensum erueremus, veluti si dicamus, sicut leo, scilicet impetierunt manus meas, & pedes meos vnguibus suis. Moris quoque erat in Syria leones crucifigere, supposita tabula pedibus instar hominum, quemadmodum apud nos lupi, vel vrsi cum capiuntur, & pro foribus domorum aulæ principum configi solent. Et hæc de Hebræa litera.

Rabb. Dauid Kimhi. — *Zuinglius.* — Vtra lectio sit præstantior. — *Felix Pratensis.* — *Paulus Burgensis.* — *Nizaion.* — *Victoria Porcheti.* — A quibus proprie crucifixus sit Christus. — *Ioan. 19.* — *Deut. 21.* — Core Catiph Hebræis quid sit. — Olim in Syria Leones suffigebantur cruci.

Expenditur lectio.

Quantum ad Græcam, aduertendum est, Tertullianus lib. aduersus Iudæos legere ἐξώλεσαν, id est, exterminauerunt, nos vero rectius legimus, ὤρυξαν, id est, perfoderunt, siue fixerunt. Sed hæc in idem redeunt. *Dinumerauerunt omnia ossa mea*. Nunc in Hebræo habetur, dinumerabo asaper, quomodo legit Hieronymus ex Hebræo. Sed verisimile est Septuaginta legisse, Dinumerabunt, siue dinumerare poterunt: nam istud magis quadrat cum præcedentibus, circumdederunt, foderunt, & homo crucifixus difficile sua ipsius ossa dinumerare potest, cum ab alio facile queant. Estque sensus quod arefacta carne, quod in calamitate, summisque cruciatus accidit duntaxat, ossa nuda supersunt, vt ea liceat numerare. Queritur ergo se ad extremam mortem redactum, quemadmodum Iob dixit: *Pelli mea consumptis carnibus, adhæsit os meum*. Alij per ossa intelligunt, propinquos, & amicos, iuxta illud: *Os meum es & caro mea*. Ita vt sit sensus, se derelictum à fratribus & amicis, & eum tanquam hostes despicientes irridebant. Sed prior sensus videtur magis germanus.

Græca perfoderunt manus meas, & reliq. *Tertull.* — Vt verum illud sit: Dinumerauerunt omnia ossa mea. — *Hieronym. in Psal. 21.* — *Iob 19.* — Alter sensus. — *Gen. 29.*

Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt me. Id est: Ipsi enim οἱ pro γὰρ, non contenti dinumeratione ossium, vt non referatur ad verbum, dinumerabo, Hebræum, sed ad Iudæos, cum dinumerassent ossa, & cum hæc egissent nihil permoti misericordia, & stabant ex aduerso, contuebantur exaltatum in ligno, pendentemque in altitudine patibuli, ac diligenter inspexerunt ad satiandũ desiderium suum, & sibi inuicem me demonstrabant illudentes. Et quia denumeratio ossium inducit nuditatem, nuditas vestium oblationem, ideo sequitur; *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*. Hoc quoque à Romanis militibus administris iustitiæ (vel potius iniustitiæ) factum est, nam partiti sunt sibi vestimenta mea, vnicuiq; militi partem vnam, super vestem vero inconsutilem, quod scindi non posset, sortes miserunt. Quæ ad literam in Euangelio completa fuisse legimus. Et hactenus quidem historiam Dominicæ passionis complexus est. Et in posterum incipit fundere preces, vt à malis imminentibus liberetur, dicens: *Tu autem Domine, ne elongaueris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice*. Id est, ne differas, neque procrastineris, sed ad defensionem meam conspice, siue, ad adiuuandum me festina: quocunque me vertero desunt vndique perfugia, nisi quod tua tui spes me soletur. Et proinde: *Erue à phramea Deus animam meam, & de manu canis*

Cur impij Iudæi Christum in cruce spectarent. — Qui eum diuiserunt sibi vestimenta Christi. — *Ioan. 19.* — Quare Christus auxilium postulet à Deo.

vnicam

A phramea cane, leone, & vnicorni liberari, quid.

vnicam meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam. Metaphoricè per phrameam, vel gladium, vt est in Hebræo, leonem, canem, & vnicornem, aut intelligit potestatem dęmonis, & mortis, vt exponit Eusebius, & Theodoritus:

Euseb.
Theodorit.

nam dæmones varios mortem Christi meditatos fuisse, atq; ad illam inferendam Iudæos atque Gentiles tanquam organa sua solicitasse, indubitatum est, cum Dominus dixerit: *Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam.*

Ioan. 14.
Heb. 2.

Precatur ergo à gladio diaboli, & ab eo, qui potestatem, & imperium habebat mortis, erui, vt videlicet non teneatur à morte, nec ab inferno, aut per phrameam & canem, Romanos milites intelligit, qui gladio accincti arma gestabant quos etiam canes ea ratione appellat, per leonem vero, & vnicornes, ob summam eorum sæuitiam, Iudæos vult accipi.

Alter sensus.

Monoceros, qui & vnicornis, à rhinocerote differt.

Ælianus lib. 16 cap. 20.
Plin. lib. 8. cap. 20. & 21.

Vnicornes, qui & monocerotes vocantur, distincti sunt à rhinocerotibus, vt Ælianus in libro de Animalibus, & Plinius ostendunt. Etsi enim rhinoceros vocari possit vnicornis, quod vnicum est ei cornu, idque in naso, tamē distinctus est à monocerote.

Vnicornis vnde sit dictus.
Monoceros quale sit animal.

Nam ille sæpe visus est Romæ vnius in nare cornu, hostis elephanti, cuius longitudo par est illi, sed crura breuiora, color buxeus: at monoceros asperrima est fera, reliquo corpore equo similis, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminenti.

Cur Iudæi vnicornes dicantur.
Euthym.

Vocat autem Iudæos vnicornes veluti in vnā tantum personam credentes, vt ait Euthymius.

A leone & cornibus vnicornium quando liberatus fuerit Christus.

Liberatus est autem Christus à gladio, & carne, à leone, & vnicorni, id est, Iudæis, & Romanis, quando inuictus eius spiritus permansit plenus charitate, & beneficētia, & quando à morte, & inferno non fuit detentus, sed victor immortalis remeauit ad vitam, & fefellit omnē eorum expectationem.

Quare Christus animam vnicam suam appellauerit.
Plato in Alcib. 1. circ. fin.
Post Deum nihil charius anima habemus teste Platone.

Et quam vocauerat animā suam, iterum vocat vnicam suam, hoc est, propriā, charam & pretiosam animam, quam Plato post Deum nobis esse charissimam asserit. Græce dicitur, μονογενῆ, hoc est, vnigenitam, non solum quod quisq; vnicam animam habeat, sed, vt ait Euthymius, quod esset vnica, & singularis inter cæteras, quippe quæ sola inter omnes alias peccatum no fecit, & quæ sola Dei Filium sibi vnitum in eadem habet persona

Euthym. ibidem.
Esa. 53.
1. Pet. 2.
1. Ioan. 3.
Alter sensus.

Gręci vnicam interpretantur, μεμονωμένην, id est, solitariam, & ita transtulit Hieron. nam sublata anima, mutū cadauer remanet homo. Hanc autem animam seruari petit, alludens ad id, quod Christus in cruce vltimo spiritum suum Patri commendauit.

Quod postremo addit: *Humilitatem meam*, significat inopiam, afflictionem: libera me humilem, deiectum, afflictum.

Hieronym.
Luc. 23.
Deum liberare humilitatem Christi quid.

Quia tamen vox Hebræa potest esse nomen, & verbum, ideo Hieronymus vertit: *Et à cornibus vnicornium exaudi me*: Quanquam prior lectio præstantior videatur.

Ibidem.
Tertius sensus.
Tertul. aduers. Iudæos.
Iustin. ibid.

Tertullianus exponit: *Libera ex ore leonis, id est, mortis, & à cornibus, hoc est, de apicibus crucis.* Scribit super hæc Iustinus eodem loco: *Hoc enim: Libera à gladio animam meam, & de manu canis vnigenitam meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humiliationem meam: denuntiatum est, quanam passione, & pœna, crucis scilicet, moriturus esset. Nam quod omnium cornuum vnicornium cornu solum crucis forma sit, antea vobis explicui. Et quod vt à gladio, & ore leonis, & de manu canis anima sua salua conseruetur, orat, vt ne quis animæ suæ dominaretur, precatio fuit, quo & nos cum iam ad exitum vitæ sumus, à Deo eadem poscamus, qui auertere potest omnem impudentem, & malignum angelum, ne animam nostram capiat.* Hactenus Iustinus.

Cornu vnicornis, secundum Iustinum.
Extrema precatio morientium.

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. Qui timetis Dominum, &c. Ex his verbis manifestum sit, quod more humano hactenus hæc locutus sit.

Qui sint fratres Christi.

Fratres enim, in ipsum credentes vocat: vt enim Deus, Dominus est, vt vero homo, & frater nominatur: vnigenitus enim est, & primogenitus, & illud quidem, vt Deo, & Domino conuenit: primogenitus vero, vt homini, vnde Paulus ait, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Qua ratione Christus sit vnigenitus, & primogenitus.
Rom. 8.

Est autem sensus: Ego vero à morte, quam illi mihi putabāt inferre, suscitatus, tui nominis gloriam annuntiabo, & manifestabo fratrib. meis, hoc est, Apostolis, de quibus apparens mulieribus dixi; *Ite, & nuntiate fratribus meis*, quibus post passionem meam prębebo me ipsum viuum in multis argumentis, apparens eis, & loquens de regno Dei.

Christus vt narrauit Dei nomen fratribus suis, in medioque Ecclesiæ eum laudauit.
Matt. 28.
Act. 1.
Quod nomen Dei Apostolis Christus enarrauerit.

Per nomen autem Dei, nomen paternitatis intelligit, ait Euthymius: Deum enim olim semper fatebantur Iudæi, sed Patrem Filij non cognoscebant.

Euthym.

Quod subdit, *In medio Ecclesiæ laudabo te*: intelligit Ecclesiam per fratres cōgregandā, & per illos de cultu laudandi, & glorificandi Deum ab omnibus fidelib. erudiendam, Subiungit: *Qui timetis Dominum, laudate eum.* Possent quæ sequuntur, ab hoc loco in finem Psalmi intelligi, quasi ipsius Prophetæ Dauidis loquentis in spiritu de gloria resurrectionis Christi, Ecclesiæ ædificatione, possunt tā sine vlla mutatione ipsi Christo cōgruere, vt totus psalmus à principio in finē sit vna Christi oratio. Vertitur tamē sermo Christi

In cuius medio Ecclesiæ Christus Deū laudauerit.
Huius sententiæ: Qui timetis Deum, laudate eum & reliq. duplex interpretatio.

ad fideles Ecclesiæ, quia hactenus Deum allocutus fuerat. Et veluti iam exauditus à Patre, hortatur reliquos fideles ad gratiarum actionem, ac primo fideles ex Gentibus, ad quos post resurrectionem suam Apostolos misit: *Euntes*, inquit, *docete omnes Gentes*, quosque idem Propheta, ob summam eorum virtutem, timentes Dominū appellauit; Vnde Petrus dixit: *Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, &c.* Hortatur autem tam Gentes, quæ timent Deum, quam vniuersum verum semen Iacob, quod non tam carne, quam fide constat, laudare Deum pro mirabili eorum receptione, quam ipse Deus per Filium suum operari dignatus est. Et iterum inculcans, subdit: *Timeat eum omne semen Israel.* Iubet non tantum laudari Deum, sed etiam timeri velut omnipotentem: præsertim vero Iudæis iubet vt Deum timeant, veluti allaturum eis exterminationem ob furorem, ac rabiem, quam erga eius Filium demonstrarunt. Subiungit continuo: *Quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis. Nec auertit faciem suam à me, &c.* Ostendit tandem exauditas fuisse preces suas pro dæmonis profligatione, & suscitatione à mortuis, & pro redemptione mundi, & pro exterminio Iudæorum tantum lumen respuentium. Et vocat se pauperem Christus, non tantum propter carnis exiguitatem, & quod pecunijs atque externis fortunæ bonis destitutus esset, sed præsertim ob humilitatem, & deiectionem, qua seipsum coram Deo humiliauit, atque obtulit. Ac subdit: *Apud te laus mea in Ecclesia magna.* Primum verbum, *Apud te*, Hebraica & Græca lectio habet, à te, meit techa, & παρὰ σοῦ. Et sensus est, à te est, & à te proficiscitur laus mea in Ecclesia. Id est: Quemadmodum hominibus te clarum facio, sic & tu omnes homines eundem mihi habere honorem docebis. Tu enim dixisti: *Tu es Filius meus dilectus*, & alibi, *& clarificaui, & iterum clarificabo.* Vel sensus literæ nostræ est: Ad te, ô Pater mi, tendit, & apud te est, atque etiam de te laus in Ecclesiæ meæ nouæ copiosa multitudine. Indicat ergo, omnem Messiæ laudem, atque honorem in Dei Patris gloriam, tanquam filij honorem in Patrem esse referendum. Et vocat Ecclesiam magnam, fidelium, quæ ad vltimos vsque fines terræ peruenit, & quia ex magnis, & summis viris conflata est. *Vota mea reddam in conspectu timentium eum.* Vouerat Deo summo sanguinem, quo genus humanum redimeret, acceptamque à serpente antiquo plagam curaret profundere: Hunc autem sanguinem, quem vouerat exponere, profudit toto astante populo, per vniuersum orbem permeante fama tantæ rei gestæ: vel hæc de Eucharistia aptissime, ac suauiter intelligi possunt, vt etiam Augustinus libro de natura & gratia Noui Testamenti, & super Psalmos explicat. Qui sensus quia consonus est his quæ tractata sunt de Passione in hoc Psalmo, & quia ista erant potissima Christi vota ac desideria, vt porrigendo corpus, & sanguinē suum (vt publice fit in Ecclesijs) Ecclesiam totam pasceret, in quo se aperte seruatorem mundi testatur, propterea hunc sensum tantum, tanquam huic literæ congruentiorem persequimur. Ait igitur: *Apud te laus mea in Ecclesia magna.* Id est, Etsi in cruce sim contemptus, ero tamen gloriosus in Ecclesia quæ nascetur primitiua, quæ paullatim grandescet, & fiet magna, primo additis tribus millibus, & postea quinq; millibus, vt habet liber Actorum. Consueuerant illi, quibus imminebat aliquod periculum, vouere sacrificium pacificum, quod voto suo potiti soluebant, inuitantes ad illud amicos, qui ex illo coram Deo in lætitia epulabantur: ita & Dominus beneficij accepti se memorem futurum pollicetur, & vota sua, quę in extremis angustijs nuncupauerat, persoluturum. At vero quæ potiora vota habuit Christus, quam exhibere se Apostolis sub Eucharistia, de quibus desiderijs aiebat: *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar?* Hæc ergo mea desideria reddam per Apostolos, & eorum successores, & in conficienda Eucharistia ministros, non in aliquo angulo, vel occulto loco, sed in conspectu timentium eum, id est, in præsentia fidelium, & sacrificio assistentium. Olim enim in primitiua Ecclesia verba consecrationis alta pronuntiabantur voce, & populus respondebat, Amen, vt ex multorum Patrum testimonijs superiori libro euidentius reliquimus. Et ad hoc alludit Propheta, cum ait, In conspectu timentium eum: Nam prolatis verbis à ministro, Christus incomprehensa sua virtute atque infinita assistit, & perficit Sacramentum. Vnde pulchre subdit: *Edent pauperes, & saturabuntur. Et laudabunt Dominum qui requirunt eum.* Nam primitiui illi, qui omnia ante pedes Apostolorum ponebant, & vere pauperes spiritu erant, ad Sacramentum accedentes manducabant, quo vno cibo vere saturabantur fideles. Quem sensum non ignorauit Theodoritus, eleganter dicens: *Diuinum autem cibum, spiritus doctrinam scimus, & mysticum, atque immortale conuiuium, quod sacris initiati cognoscunt*

Matth. vlt.

Quos Propheta timentes Deū nominet. Act. 13.

Deo debentur duo, laus, & timor.

Quas preces Christi Deus exaudierit.

Quare pauperem se Christus appellet. Quid: Apud te laus mea in Ecclesia magna.

Matth. 3. Infra 17. Ioan. 12. Alter sensus.

Quæ sit hæc Ecclesia magna.

Vota quæ Christus reddiderit Domino in conspectu timentium eum.

Gen. 3. Il Lieufua, cō modior, &c. ut eorum vet botum Apud te laus mea, &c.

Aug. libr. de nat. & grat. Noui Test. ca. 34. tom. 7 Idem in Psal. 21 exposit. 2. circ. med. to. 8

Quid sit apud te laus mea in Ecclesia magna.

Act. 2. Infr. 4.

Antiquus votorum ritus.

Vota Christi potiora quæ fuerint. Luc. 22.

Consecrationis verba olim altiori prosequebantur voce. Iustin. in Apol. pro Christian. ad imp. Antonin. Ambr. lib. de ys, qui mysterijs initiantur, c. 9. to. 4. Aug. serm. ad Catechum. tom. 9.

De quib. pauperibus Propheta: edent pauperes, & saturabuntur. Act. 2.

Theodorit. Euthym.

scunt. Euthimius quoque sic habet: *Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirum repleti Spiritu, hymnisque, & laudibus in mensa illa Deum extollent. Ita vt versiculus superior non solùm prophetiam contineat, sed de mystico etiam mensa illius Sacramento loquatur.* In hunc modum illi Patres intelligunt. Ac pulchrè subdit: *Et laudabunt Dominum, qui requirunt eum.* Quia ipsi non erunt ingrati de percepto papulo, sed cum laude gratias agent nutritori suo Deo. Sequitur: *Et viuent corda eorum in seculum seculi.* Quoniam cibi est vitam corporis sustinere; ita cibi spiritualis, siue panis cælestis est vitam in æternum producere. Nam scriptum est: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Et rectè ait: *Viuent corda:* quia præcipuè ad animos alendos, & confirmandos institutus est hic cibus. Et quoniam mors corpus ad interitum ducit; propterea promisit edenti Eucharistiam corporum resurrectionem, cum dixit: *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.*

Fideles Dominum cur laudent in Ecclesia.

Panis, cibusue cælestis quid conferat

Ioan. 6.

Expenditur id: viuent corda eorum.

Ibidem.

Subnectit Propheta: *Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ.* Hoc etiam mirificè quadrat Eucharistiæ. Et sensus est. Recordabuntur eius, quod Iesus fecit in cœna, quando dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ex hac autem reminiscentia conuertuntur ad Dominum vniuersi fines terræ: quia infimi quique per hoc Sacramentum reducuntur ad Deum, & beneficiorum acceptorum grati existūt: *Et adorabunt in conspectu eius vniuersa familia Gentium.* Aliud quod in Eucharistia contingit, explicatur: nam antequam illam sumant, prostrati, & venerabundi Christum sub speciebus panis, & vini adorant, & per illum patrem; atque hoc per vniuersum orbem, vbicunque sint Christi cultores. *Quoniam Domini est regnum; & ipse dominabitur Gentium.* Quale sit regnum, exprimitur apud Lucam à Domino, cùm inquit: *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in Regno Dei. Et accepto calice gratias egit, &c. Et accepto pane gratias egit, & fregit:* & quæ sequūtur. Vbi panis consecrationē, & calicis benedictionē, impletionem Regni Dei, vel aduentum in illud vocat: quia per corpus Christi cum sanguine, & veneratione sumptum regnamus nunc per gratiam, regnaturi postea per gloriam. Domini est ergo regnum cæleste, quò non peruenitur, nisi à permanente in Regno Dei, & edente panem cælestem. *Et ipse dominabitur Gentium.* More Græco, Gentium dixit, pro Gentibus: Et Dominus regnat in

Quid reminiscantur Deum timentes in Ecclesia.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Quomodo illud impletur: Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ Gentium.

Quale Domini sit Regnū, atq; dominiū.

Luc. 22.

In Domini Regnum peruenit quis.

Quę pacto

nobis per fidem, quam habemus de tanto Sacramento. Ideò sequitur: *Manducauerunt & adorarunt omnes pingues terræ.* Illa coniunctio; Et, causam indicat, & Quia significat. Et est sensus: Manducauerunt fructuosè, quia prius adorauerunt, non quidem communem panem, quia superstitio esset, & panis, communis post cōsecrationem non est, sed Christum contentum sub panis speciebus. Pingues terræ dicuntur, aut Reges, & Principes, aut opulenti, & diuites, aut oleo diuinæ gratiæ impinguati: quia omnes venerabundi assistunt sacrificio Missæ. *In conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.* Hoc est, Eum colent, ac venerabuntur vniuersi mortales, qui in terram, & puluerem dilabuntur; vt per talem honorem Christo exhibitum, digni sint qui à Christo excitentur. Vnde in Actis, Eucharistiæ sumptio in fractione panis designata coniungitur cum doctrina Apostolorum, & orationibus. Et subiungit: *Et anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi.* Id est, ego per te suscitatus morte deuicta, vita spirituali in gloria immortalitatis viuam coram te, & vitam inspirabo omnibus me dignè manducantibus. Et propterea semen meum, id est, Vniuersi filij mei, siue vniuersi fideles: qui crediderunt in nomen tuum, tibi fidelem, & obedientem seruitutem præstabunt.

Deus regnet in nobis.

Quomodo accipiendum. Manducauerunt, & adorauerunt, &c.

Pingues terræ qui dicantur.

Quid est: In conspectu eius cadēt omnes qui descēdunt in terrā.

Act. 2.

Quid item: Et anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi.

Et vltimò subiungit: *Annuntiabitur Domino generatio ventura; & annuntiabunt cæli iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit Dominus:* Prima pars huius versus est: Annuntiabitur Domino generatio ventura, id est, prædicationem, & annuntiationem de Deo, & de filio suo redemptore, & Sacramenti institutore suscipiet generatio fidelium. Cui fauet quod sequitur: *Annuntiabunt cæli iustitiam eius.* Id est, sancti Apostoli mei, viri planè cælestes populo illi nouo, qui adhuc nasciturus est, & per Apostolicam prædicationem in baptismate, & fide est generandus. Annuntiabunt autem Messiæ iustitiam, quam in cruce pro nobis redimendis pendit, & qua omnes baptizatos induit, & quam pro nobis alendis, & confirmandis per Eucharistiam indies maiorem, ac cōfirmatiorem reddit. Nec mirum quòd verbum illud, Annuntiabitur, passiuè accipiatur. Nam in Euangelio dicitur: *Pauperes Euangelizantur*; id est, Pauperes bona, & læta nuntia accipiunt: atque huic expositioni arridet paraphrasis Chaldæa, quę habet hoc loco: *Semen Abrahæ seruiet coram eo, annuntiabit virtutem fortitudinis Dei generationi venturæ.* Hæc ibi. Dicitur autem de hac generatione ventura, quod nascetur, & quòd eam fecerit Dominus, siue creauerit:

Quomodo accipiendum: Annuntiabitur Domino generatio ventura.

Qui cæli annuntient iustitiam Dei.

Matth. 11.

Nasci & creari differunt.

nasci, naturæ est; creari verò artis. At verò quia in baptismo ita noua efficimur creatura, vt in filios adoptionis recipiamur; videtur ars creandi ad naturam aliquo modo accedere;& ita vocamur geniti,& facti, sine creati: Nam ita dixit Paulus: *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus*, Illud verbum, *Cali*, neque in Hebræo, neq; in Græco habetur, neque in Patribus Græcis, qui hunclocum exponunt: non tamen sensum vitiat, imò potius illum iuuat. Nos igitur vt tantis fructib. per Messiam nobis comparatis perfrui valeamus, demus operam, vt frequentemus mysterium Eucharistiæ, in quo recolitur memoria passionis eius, & Euangelicam annuntiationem læti excipiamus, atque in alios illum effundamus; vt grati de tanto beneficio existamus, & gratiam æternam consequamur, præstáte Iesu Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu S. ab vniuersa creatura, præsetti in Angelica, & humana, laudes decantantur in sempiternis seculis, Amen.

Ephes. 2.

Fructus redēptionis per Messiam comparatos vnde participabimus.

TRACTATVS IX.

In quo exponitur Caput LIII. Esaię Prophetæ, quod Passionem Domini, ac mortem cum eius fructibus eleganter, & ad amussim nobis describit: quod incipit: *Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui releuatum est?*

Quàm clarè atque perspicuè Esaias de Christo sit vaticinatus.

ESAIAS sanguinis nobilitate potens, sed vaticinandi gratia maior atq; præstantior, res Christi longo post tempore futuras, & ante prænouit, & eas tam perspicuo atq; eleganti dicendi charactere persecutus est, vt magis videatur historicus aliquis aut Euangelista, quàm Propheta. Vsq; adeò enim apertè, ac planè quæ in historica serie Euangelistarum continentur, describit, vt possis dicere, quemadmodum quidam eruditus, & Catholicus Esaias interpres de hoc capite scripsit: *Passio Domini nostri Iesu Christi secundum Esaiam*. Cùm igitur multa de tempore eius aduentus, deque ex sancta Virgine conceptione, ac de signis, prædicatiooe eius atq; pręcursore prędixisset, eius tandem acerbissimam passioné, ac fructus, quos ex ea colligunt fideles, in hoc Cap. LIII. describit. Quod autem hæc quæ in hoc capite continentur, ad Messiam Dei Filium spectent, solidum est argumentum, prædicta hæc omnia mirificè cum historia passionis cõuenire, ita vt ne minimum quidem verbum, aut apicem in eius morte nõ impletum legere non valeas. Deinde idem probat, quod Euangelistæ Matth. Marc. & Luc. quædam hui⁹ Capitis testimonia producunt in Christi passione. Adhæc Philippus Diaconus cùm occurrisset Eunucho legenti hunc locum Esaiæ: *Tanquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit? Quoniam tolletur de terra vita eius*: ac dicenti, *Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? De se, an de alio aliquo?* Tunc Philippus aperiens os suum, incipiensq; à Scriptura ista, Euangelizauit illi Iesum. Paraphrastes etiã Chaldęus manifestè de Messia interpretatus hoc Caput, ita vt planè sit cæcutire, ac in media luce caligare, Iudaica perfidia aliter quàm de Messia interpretari.

Esaia 53. Caput solum ad Messiam pertinere, ostenditur.

Math. 8. & 26. Marc. 15. Luc. 22. Act. 8.

Stultum autem est, atq; omni explosione dignum, q tradit Rabbi Salomon, totum hoc Caput ad populum Iudæorum in captiuitate existentem spectare. Quasi sint vnus homo, & Filius Dei, sicut dicitur in Exodo: *Filius meus primogenitus Israel*. Sed hæc sententia conuincitur in primis falsa ex solida autoritate Chaldæi paraphrastis Ionathæ, quam antiqui Talmudistæ putant esse traditam ab Aggæo, Zacharia, & Malachia prophetis. Siquidem in fine præcedentis Capituli, cui sequens continuatur in illis verbis: *Ecce intelliget seruus meus*, in prædicta Ionathæ translatione additur, *Messias*: ibi enim debet incipere Capitulum, vt quidam codices habent, vt & exaltatio, de qua ibi est mentio, præcedat passionem. Et hanc interpretationem Ionathæ Talmudistæ omnes sequuntur, & Rabbi Moyses Gerundensis super 29. Geneseos, vbi sic habet: *Rex Messias habet dare quod suum ad petendum miserationem pro Israel, & ad ieiunandum, & humiliandum se pro eis; sicut scriptum est: Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra*. Præterea, vt ex verbis ipsis argumenta colligamus: Quomodo populus Israel attritus est propter scelera nostra? Quæso, Propheta, cuius personam sustinens loquitur? Non quidem populi Gentilium, quia non puniuntur Iudæi pro nobis; neque hoc ipsi possunt dicere, quoniam ipsi putant nos esse destruẽdos propter talem afflictionem, quam patiuntur. Deinde textus dicit: *Propter scelus populi mei percussi eum*, Si ergo populus captiuus est propter peccata sua, vt ipsimet fatentur, quomodo ergo propter peccata nostra? Nam Rabbi Salomon dicit, ꝓpter peccatum vituli in deserto, alij propter peccata varia singulorum, & alij pro-

Stultum planè & insipiẽs Rabbi Salomonis hoc de loco Esaiæ commentum.

Exod. 4.

Ionathæ translatio huius loci.

Rabbi Moyses Gerundensis.

Primum argumentum in eam interpretationem Rabbini Salomonis de populo Hebræo in captiuitate posito.

II. Argum.

Exod. 32.

ptet

2 Cor. 3.
III. argum.

ptet peccatum occultum, nec illis reuelatum, quia velum adhuc habent. Tertiò, quomodò oblatus est quia ipse voluit? Et quomodo sicut ouis ad occisionem ducetur? Et non est facile enarrare generationem populi illius. Et quomodo peccatum non fecit, nec dolus est inuentus in ore eius, de quibus ait: *Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum*; & Ieremias:

Esa. 59.
Ierem. 9.

Docuerunt linguam suam loqui mendacium, vt inique agerent, laborauerunt. Quartò, quomodò pro transgressoribus rogat; quando in eorum synagogis explicitè orēt, ac dicant: Omnes hæretici subitò pereunt? quod exponunt de Nazarenis ipsemet eorum Rabbini. Porrò si Propheta sustinet personam populi Iudæorum, quando illa narrat; quæ congruentia sermonis est ista, quòd loquatur populus de seipso tanquā de tertia persona; & quomodo non inuenitur dolus in ore tam sancti populi? Cùm igitur hæc illi populo conuenire minimè possint, fit, vt de altero necessariò intelligatur. Cùm autem Messiæ omnia ad amussim quadrent; cogimur de illo tantùm, reprobata Rabbinorum sententia, qui ex prophetia historiam faciunt, præsens caput explicare. Quēadmodum Origenes lib. primo in Celsum Philosophum Iudæos refellit, qui hoc caput ad populùm Iudæorum referebant, & hæc omnia de illo explanabāt.

IV. argum.

Orig. to. 9.

Quod porrò Santes Pagninus existimat, exigentibus populi peccatis interfectū Cyrum defleri, eò quòd postea sub Cambyse deterius habuerint Iudæi, impedita tunc, & diruta templi ædificatione, quæ iam erat inchoata, teste Daniele; & quòd sub Cyri morte data sit Prophetæ deflendi Christi passionem causa, cui soli competit horū verborū sublimitas, & veritas, nimis est rabbinicū, & literale; cùm multa sint, quæ illi quadrare non possint, vt quòd peccatum non fecerit, nec dolus sit inuentus in ore eius; & quòd sicut ouis ad occisionem ducetur, & non aperuit os suum; & quod, si posuerit animam suam pro peccato, videbit semen longæuum; & Iudæi haberent quò euaderent, ne hæc de Christo acciperentur.

Santis quoq; Pagnini inepta interpretatio reijcitur.

Dan. 9.

Sed iam ad textus expositionem accedamus. Quod vt commodius faciamus, ab eo nobis loco capitis præcedentis inchoādum est, vt diximus. Ita enim inchoandum esse caput ab eo loco veteres Patres tradiderunt, vt Iustinus Dialogo in Triphonem, Origenes libro primo con. Celsum, Augustinus libro primo de consensu Euangelistarum capit. 3. & de Ciuitate Dei libro 18. ca. 29. qui hæc verba coniunctè cum superioribus legunt, & vnius sensus esse per-

Iust. mart.
Orig. tom 2.
Aug. tom 4.
Idem to. 5.

hibent. *Ecce, inquit, seruus meus exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde.* Nam ab eo loco, vt monuimus, sumendum est initium huius capitis. Cùm enim in superioribus verbis Propheta de populi Iudaici liberatione à captiuitate Babylonica per Cyrum sermonem habuisset, vt Hebræi quos sequitur Thomas, docēt, saltat, vt moris est Prophetis, ad liberationem spiritualem à peccatis futuram per Messiam, qui in Cyro designatus fuit, dicens: *Ecce intelliget seruus meus*, &c. At Hieronymus, & cæteri ferè omnes Interpretes Pauli vestigijs inhærentes, non de Iudæis, sed de Apostolis præcedentia iuxta literæ consequentiā interpretantur: quibus præcipitur vt recedant de Ierusalem, & in toto mundo Euangeliū prædicent: dicente Domino: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, & reliqua, vt nequaquam cum Iudæis obstinatis maneant, in quorum necem Romanus paratur exercitus, sed pollutos derelinquant, & separentur ab eis: & mundentur qui portant vasa Domini, hoc est, Sacramenta nouæ legis & Scripturas. Et addit: *Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israel*, &c. Vult dicere; Quia non vt victi de Ierusalem, sed vt victores recedetis. Et mox proponit prædicta verba: *Ecce intelliget seruus meus.* Verbum illud, *intelliget*, Hebraicè Iaschil, significat, prudenter aget: & intelligere interdum ad actionem potius, & ad voluntatem, quàm ad intellectum refertur. Et vocat Christum propter humanitatem assumptam seruum suum, ob verbi ministerium, docendique munus. Et ità dicitur apud Zachariam: *Ecce enim ego adducam seruum meum Orientem.* Idem quoque Esaias alibi inquit: *Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea.* Messiam ergo seruum vocat suum; quia reuera exinaniuit semetipsum, vt Paulus ait, formam serui accipiens. Sed ne quisquam existimaret Messiam esse purum hominem, subiungit: *Et eleuabitur, & sublimis erit valde.* Pro quibus Ionathan Chaldæus hæc verba reddidit: *Ecce prosperabitur seruus meus Messias, exaltabitur plus quàm Abraham, eleuabitur plus quàm Moyses, & sublimis erit valde, plus quàm Angeli superiores.* Hæc ille. Quòd si Messias sublimiorem habet substantiam ipsis superioribus Angelis; apertè ostenditur diuinam habere naturam, secundùm quam Deus est: Non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Igitur quia bene omnia cum sapientia & intelligentia fecit, pro-

B. Thomas in Esaiam.
Hieron to. 5.
Rom. 10.
Matt. vlt.
Esaia. 52.
Vasa Domini quæ sint de quibus Esaias. Mundamini qui fertis vasa Domini.
Iaschil Hebraice duo significat.
Christus Dei seruus ob Esaia eur vocetur.
Zach. 3.
Esa. 42.
Christus quādo primùm seruus Dei fuerit.
Philip. 2.
Ionathæ Chaldæi translatio.
Christi præstantia & excellentia.
Ibidem.
Quid hæc Messiæ exaltatio &

pterea in altum extolletur, & celebrabitur à nobis vt Deus, ac Dominus, & vt mundi redemptor ac saluator: ita enim exponit Cyrillus hunc locum.

Sed ne quid dissimulem, sunt alij, qui per exaltationem & eleuationem hanc intelligunt mortem crucis; nam ita ipse mortem solet appellare: *Sicut Moyses*, inquit, *exaltauit serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis*, & rursus: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Neque hic sensus à priori dissidet, si rectè perpendas: nam per illam mortem, quam exaltationem vocat, triumphauit de morte, mundo, & diabolo; & quando videbatur abiectus, & humiliatus, erat eius gloria sublimis: quemadmodum arca Dei in templo Dagonis cùm videbatur abiecta, & victa, tunc erat eleuata, & gloriosa, & de Dagone mirabiliter triumphabat. Vocatur autem mors Christi exaltatio: quia pro nobis moriendo suam bonitatem, charitatem, & iustitiam, atque adeò diuinitatem indicauit. Sicut ipse dixit: *Cùm exaltaueritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.* Sequitur: *Sicut obstupuerunt super te multi; sic inglorius erit inter viros aspectus eius: & forma eius inter filios hominum.* Videntur hæc dicto sensui de exaltatione crucis quadrare. Estque sensus: Sicut multi Christi doctrinam, & miracula admirabantur, qui nondum erant excæcati, dicentes: *Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei*; &: *Vnde huic sapientia hæc & virtutes?* &: *Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?* sic multi obstupescent videntes eius faciem vulneratam, alapis percussam, sputis commaculatam, & sanguine conspersam, eiusque pulchritudinem deformatam. Et quod ait: *Sic inglorius erit inter viros*; intellige; præ cæteris viris, sicut illud quod sequitur, Inter filios hominum. id est præ filijs hominum; nam in vtroque Hebræa litera habet mem comparatiuum. Vt sit sensus: Si ad alios homines illum compares, erit inglorius & obscurus. Quanquam hæc verba nonnulli antiqui de humili & contempta forma, quam Christus assumpsit per incarnationem, intelligant: qua grauiter offensi Iudæi diuinitatem eius inficiati sunt, inter quos Clemens Alexandrinus libro Stromatum ita scribit: *Iam verò Dominus non frustra voluit vti vili & humili forma corporis: ne quis speciem laudans, & admirans pulchritudinem, absistat ab ijs quæ dicuntur, & attendens ijs quæ relinquuntur, abducatur ab ijs, quæ percipit intelligentia.* Hæc ille, cuius sententiæ subscribit Cyrillus enarrans illum locum: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Et Beatus Hieronymus in hæc verba ait: *Et hinc erit maius miraculum, quòd inglorius erit inter homines aspectus eius: non quò forma significet fœlicitatem, sed quo in humilitate venerit, & paupertate. Qui cùm diues esset, pro nobis pauper factus est, & credentibus dixit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde; de quo & Clemens vir Apostolicus, qui post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthios: Sceptrum Dei Dominus Iesus Christus, non venit in iactantia superbiæ; cum posset omnia, sed in humilitate: in tantum, vt verberatus à ministro Sacerdotis, responderit: Si male locutus sum, argue de peccato, si autem bene, quid me cædis.* Hæc ille.

Sequitur in Propheta: *Iste asperget Gentes multas, super ipsum continebunt Reges os suũ.* Sermo est de aspersione, qua ea, quæ expiantur, aspergi solebãt; nam summus Sacerdos in veteri Testamento aspergebat digito septies contra tabernaculum. Christus igitur per Apostolos suos missos in vniuersum orbem ad plantandam Ecclesiam, tripliciter Gentes aspersit: tùm doctrina verbi sui quasi per ora Apostolorum effusa, secundùm illud: *Concrescat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum.* Deinde aspersit virtute sanguinis sui peccata omnia expiãtis per baptismum & reliqua Sacramenta, quæ sanctificant hominem. Postremò, tanta virtute Spiritus sancti quasi aqua salutari Gentes aspersit, vt de illis dicat Dominus: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Addit deinde, quòd super ipsum continebunt Reges os suum, siue, vt Hebraicè habetur, claudent. Sensus est: Etsi à quibusdam fuerit contemptus, alij tamen tanta afficientur admiratione audita Christi morte, & visis Apostolorũ miraculis in eius morte factis, vt non possint pro dignitate laudare eius consilium, misericordiam, & charitatẽ; & tacebunt admirantes, diuinam eius magnificentiam oratione consequi non valentes. Nam sicut Hebræis aperire os super aliquem, est contumeliosè debacchari in aliquem, vt Iob 16. & Psal. 108. dicitur, *Quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est*, significatque audaciam, & procacitatem, siue inuerecundiam, vt apud Ezechielem 16. ita continere se, & comprimere os, est pudoris & subiectionis, siue etiam admirationis. *Quia quib. non est narratum de eo, viderunt, & qui non audierunt, contemplati sunt.* Prophetat Gentes suscepturas Christum. Nam illæ, quibus non contigit legere Moysen, aut Prophetas, sed solitæ erant legere Aristoteles, & Platones, isti, inquam, per fidem viderunt. Beati enim qui non viderunt, & crediderunt. Qui etiam non audierunt,

neque

Marginalia (left): eleuatio sibi velit. — *Cyrillus in Esaiam.* — Alter sensus, nec ineptus. — *Ioan. 3.* — *Infr. 12.* — *Num. 21.* — *1. Reg. 5.* — Mors Christi cur exaltatio nominetur. — *Matth. 8.* — *Inf. 13.* — *Ioan. 7.* — Tertius sensus. — *Clem. Alex. lib. 3 Strõ. multo post med.* — Quare Christus vili & humili forma corporis esse voluerit teste Clemente. — *Cyril. li. 8. Thesaur. c. 2. aliquanto an*

Marginalia (right): *te medium tom 2.* — *Psal. 44.* — *Hiero. in Esa. c. 52. to. 5.* — *2. Cor. 8.* — *Matth. 11.* — Clem. Rom. vir Apostol. Dei sceptrum Dominus Iesus Christus. — *Ioan. 18.* — Gentes tribus quos modis Christus aspersit. — *Leuit. 4.* — *Deut. 32.* — *Ioan. 7.* — *Deut. 18.* — *Ioel 2.* — *Act. 2.* — Aperire os Hebræis quid sit. — Continere se & comprimere os quid sit. — Esaiæ de Gentium conuersione vaticinatio. — *Ioan. 20.*

oeque fidem vllam de Messia cooceperant, illi ipsi Messiam agnouerunt, atque eius mysteria magna cum fide & gaudio contemplati sunt. Ab hoc loco incipiunt verba capitis 53. secundùm lectiooem oostram? *Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?* Septuaginta interpretes, vt notat Origeoes in Epistolam ad Romanos, addiderunt in principio verbum, *Domine*, ad maiorem intelligentiam, & ita citatur à Ioanne Euangelista capit. 12. & ab Apostolo ad Romanos. 10. Et quia cùm hactenus locutus fuisset Pater enarrando magnitudinem Messiæ, ita ab hoc loco intelligamus loqui Prophetam, aut reliquorum Prophetarum, & Apostolorum chorum: qui admiratus de Iudæorum credentium raritate, & paucitate, in hæc verba prorumpit. Tertullianus libro in Praxeam vt probet duos dominantes (adiectiuè videlicet, non substantiuè; ita enim veteres olim Patres loquebãtur, id est, duos dominium habentes) vtitur hoc testimonio: *Dixit Dominus Domino meo, &c.* &: *Domine, brachium Domini cui reuelatum est? Non enim dixisset, nisi Dominum Patrem, & Dominum Filium intelligi voluisset. Diceret enim: Brachium tuum cui reuelatum est; non diceret: Brachium Domini. Quòd si neges, Hebraicè esse, Domine, à principio habemus 72. qui duos dominantes agnoscunt Patrem & Filium.* Sic ille: Quis ergo credidit auditui nostro? nam de multitudine Gentilium, qui fidem erant amplexuti, statim à principio capitis voce gratulatoria loquitur, cum ait: *Lauda sterilis, quæ non paris: & decanta laudem, & hinni, quæ non pariebas: quoniam multi filij desertæ magis quam eius quæ habebat virum, dicit Dominus.* Expendit Chrysostomus Homilia. Quòd Christus sit Deus, non dixisse Prophetam: Quis credidit doctrinæ nostræ, sed auditui nostro; eo quòd nihil proprium Prophetæ loquantur. Per auditum ergo intelligit doctrinam metaphoricè eorum quæ fide percipiuntur, & prius audiuntur, iuxta illud: *Fides ex auditu; auditus autem per verbum Dei*; siue quòd ea, quæ prædicant Prophetæ, & Apostoli, reuelante spiritu Dei audierunt. In hunc sensum idem Propheta alibi ait: *Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum?* & Habacuc: *Domine audiui auditionem tuam, & timui.* Porrò familiare est Prophetis per brachium Domini Messiam intelligere, de quo idem Esaias paulò ante dixerat: *Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini*; & Dauid: *Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius*, & beata Virgo: *Fecit potentiam in brachio suo.* Nam vt brachium eiusdem est naturæ cum corpore, à quo oritur; ita Filius eiusdem est substantiæ cum Patre, à quo producitur: sicut digitus, qui ex brachio procedit, eiusdem est cum eo naturæ: ita Spiritus sanctus, qui à Patre per Filium oritur, eiusdem cum ipsis essentiæ. Adhæc vt per brachium operamur; ita per Christum, qui verbum est Dei, omnia facta sunt. Item vt in brachio est robur, & fortitudo; ita Christus Dei potentia, spiritus malignos puniuit, & omnes homines superbientes deiecit, secundùm illud Prophetæ: *In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.* Prætereà brachijs solemus amplexari eos, quos diligimus: ita Christus per incarnationem nos omnes amplexatus est, secundùm illud: *Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*; & in cruce expensis brachijs emisit spiritum, vt omnes ad se venientes amplecteretur. Insuper in brachio fieri solet sectio venæ ad salutem totius corporis, ad humores peccantes euacuandos: ita Christus, cùm in se suscepisset causam nostram & peccata nostra posuisset super corpus suum expianda opus fuit lancea latus eius aperiri, quò exirent sanguis, & aqua, ad redemptionem, & ablutiooem peccatorum. Et vt olim brachio extento eduxit populum de Ægypto, ita Christo in cruce exaltato diuina virtute sua, quæ sub carne delitescebat, operatus est salutem nostram, & eduxit nos ab Ægypto mystica peccati, & vera seruitute Pharaonis, hoc est, Satanæ. Postremò, brachijs vtimur ad gestandum infantes, ac debiles, eosque protegendos, ac seruandos: ita Christus brachium est Domini, quo pij, & iusti viri sustentantur, congregantur, atque proteguntur, dicente Esaia: *In brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit.* Et in libro Sapientiæ: *Dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.* Rectè igitur Dominus Iesus dicitur brachium Domini. Hoc brachium fuit velatum, quoniam in Humanitate diuinitas latebat: nec omnib. reuelatur, ob id quòd homines diligunt magis tenebras, quàm lucem. Brachium ergo Domini cui reuelatum est? Id est, pauci intelligent, Christum esse verum Deum, & verum hominem, & summum generis humani conditorem, & saluatorem. Et causa cur non credant Iudæi, erit ipsa Christi humilitas, & passio, qua excæcati sunt, ne viderent tantam Dei gloriam. Vtitur verò præteritis pro futuris, quemadmodum multis alijs in locis; vt vaticinationis firmitatem ostendat.

Marginalia (left): His verbis Esaiæ: Quis credidit auditui nostro? eeut additum à 70. verbum, Domine. — *Origenes lib. in c. 10. ad Rom. 10. 2.* — *Tertull. li. in Praxeam.* — *Psal. 109.* — *Esa 54.* — *Chrys. hom. 5. to. 5.* — Quare Esaias non dixerit: Quis credidit doctrinæ nostræ sed auditui nostro. — Auditus quid significet. — *Rom 10.* — *Esaia 28.* — *Habacuc 3.* — Messias cur sæpe brachij nomine à Prophetis designetur. — *Esaia 51.* — *Psal. 97.* — *Luc. 1.*

Marginalia (right): *Simile.* — *Infr. 11.* — II. ratio. — *Ioan. 1.* — *Psal. 88.* — III ratio. Quomodo Christus nos amplexatus sit. — *Cant. 2.* — IV. ratio. — *Ioan. 19.* — *Exod. 14.* — V. ratio. — *Esa. 40.* — *Sap. 5.* — Christus brachium vt fuerit velatum, & quibus. — *Ioan. 3.* — Cur ferè verbis præteriti temporis vtatur Propheta.

Non ijdem sunt progressus aliorum Principum, atque Domini Seruatoris nostri, & quales iuxta Prophetam.

Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut de terra sitienti. Progressus Messiæ qualis extiterit coram Deo Patre, hac metaphora declaratur. Solent enim magnates, & Principes ingressus ac progressus suos magnos facere, atque exaltare sicut cedros Libani, & quercus Basan: at Messias, qui est brachium & potentia Domini, via opposita oritur tanquam virgultum, quo nil humilius, & abiectius, & sicut surtex ex arido solo. Vox Virgultum, Hebraicè dicitur ioneck, & est participium significans sugentem, aut lactantem, & per metaphoram Hebræi significant teneram plantulam, vel puerum. Deus enim venit in facie pueri sugentis vbera, & Paulus: *In similitudinem carnis peccati*; & in Actione octaua Sextæ Synodi. Adhæc dicitur Deus puer futurus, vt postquam factum esset, à pluribus non crederetur. Et citatur hic locus à Tertulliano libro contra Iudæos de claritate gentium, & libro Marcionem, Sicut puerulus, subaudi, apparuit: quia Verbum caro factum est. Eusebius libro de Demonstratione Euangelica, per ænigmata vaticinatur puerum Iesum. Ait enim: *Annuntiabimus coram eo, quasi puerulus*: id est, Annuntiabimus apparuisse Regem gloriæ puerum factum. Et subijcit, Aquilam vertisse. Prædicabitur vt lactens puer. Theodotion verò, *Ascendens vt puer lactens coram ipso solo.* Symmachus vertit inter antiquos: *Et ascendet sicut virgultum coram eo*: quem secutus est Hieronymus. Nam sicut virgultum in hyeme est floribus, ac frondibus nudatum, sed intus habet virtutem, quam ostendit in Vere; tunc enim frondescit floretque, & baccarum vbertate pulcherrimum apparet: ita Christus in natiuitate, siue in passione fuit contemptus, & incultus, sed adueniente Vere, hoc est, resurrectione sua, florentissimus ac pulcherrimus apparuit. Comparatur rursus cum radice arboris, quæ nascitur in terra maligna, ac sicca, hoc est, siticulosa, siue deserta, ex qua tamen nutritur arbor, ac sustentatur, & ex ea procedunt arboris folia, flores, ac fructus. Radix nullam habet pulchritudinem, sed ex ea tota arbor producitur. Hæc arbor Ecclesia est, radix eius Christus in passione sua despectus, acerbissimis contumelijs, ac doloribus confectus, atque in medio duorum latronum constitutus. Ipse tamen arborem sustentat. Terra sitiens, humana natura peccato obnoxia, siue Iudæa arida, cæca, infrugifera. Pro sitienti, Pagninus vertit: *Sicut radix de terra deserti*, Aquila: *Sicut radix de terra inuia*: vel sicut radix quæ est in Apocalypsi; quæ

Ioneck Hebræis quid sonet. — *Rom. 8.* — *Sexta Synodus* — *Tertull. lib. 4. in Marc.* — *Euseb. li. 3 de Demonst. Euang. c. 2. Ioan. 1.* — *Aquila interp.* — *Theodotion.* — *Symmachus.* — *Hier. 30. 5.* — Quare Christus sicut virgultum ascendere dicitur. — Idem cur radici arboris de terra sitienti, & inculta orte comparetur. — *Matth. 27.* — *Pagninus.* — *Aquila interpres* — *Apoc. 5.*

non est aliud quàm sanctissima Deipara, ex qua natus est Messias, quæ deleta fuit ab omni hominum consortio; & terra prorsus absque via, per quam nemo vnquam ingressus est, de qua Propheta dixit: *Benedixisti Domine terram tuam*; &: *Veritas de terra orta est*; ac rursus: *Terra dedit fructum suum*; & de qua idem Esaias dixerat: *in die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis*; iterum: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem; & iustitia oriatur simul.* Vides igitur qualem fructum produxerit terra hæc deserta, & inuia. Huius terræ priuilegium, hoc est, virginitatem, ausus est impius Heluidius commaculare, haud aliter atque Herostratus ille, qui flagrans famæ cupiditate in nocte templum celeberrimum Dianæ Ephesiæ combussit, quò nomen sibi gloriosum compararet, vt Valerius Maximus est autor; ita hic nefarius Heluidius cùm rerum gestarum gloria nomen sibi comparare non posset, non templum falsæ Dianæ, sed illud sacratissimum diuinæ Virginis fanum incendio suæ pestilentis hæresis auferre est machinatus. Notum autem est, quàm parum viroris, ac pulchritudinis habeant plantæ, vt quæ in arenosis regionibus oriuntur: contra verò quæ iuxta aquas plantatæ sunt, de quibus habes apud Ieremiam cap. decimo septimo. Porrò Dominus Iesus natus est ex Virgine paupere, priuatamque vitam duxit triginta annos humilis, & ignotus, vt fabri filius inter homines egit; non opibus, aut amicis, aut honoribus clarus; adde quòd secta non erat Pharisæus, aut Sadducæus, sed vt quiuis alius è media plebe Galilæus. Ascendit ergo sicut surculus è terra sicca in oculis Iudæorum. Vnde subdit: *Non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum.* Id est, ille omnium pulcherrimus, & de quo dicitur: Speciosus forma præ filijs hominum: diffusa est gratia in labijs tuis, pro nobis percussus fuit, flagellatus, ac vulneratus, & vsque adeò deformatus, vt non haberet speciem neq; decorem. Quod animi oculis intuens Propheta, in hæc tristia ac flebilia verba prorupit: *Non erat species ei, neque decor*: sicut alius Propheta eum describit, dicentem: *Ego autem sum vermis, & non homo; opprobrium hominum, & abiectio plebis.* Vel, non erat species ei, neque decor, ille scilicet, de quo: *In principio erat Verbum*; vel: *Qui cùm in forma Dei esset.* Hæc est species, & gloria, quæ non videbatur, quia dicebant: *Nonne hic est Faber, vel Fabri filius?*

Quænam sit radix de terra sitienti. — *Psal. 84.* — *Ibidem.* — *Psal. 66.* — *Esaia 4.* — *Infra 45.* — Heluidius illibatam Matrem Dei genitricis virginitatem negans, alter à se Herostratum prodidit impius, & scelestus. — *Valer. Max. lib. 8. c. 15.* — Quales plantæ sint arenosis in hortis consitæ. — Christi humilitas & paupertas. — *Math. 13.* — *Psal. 44.* — Quorsum id: Non est species ei neque decor. — *Psal. 21.* — Alter sensus. — *Ioan. 1.* — *Philip. 2.* — *Matt. 13.* — *Marc. 6.*

Nonne

Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et videtur hic præstantior sensus, quia nihil hactenus de passione dixerat. Quod dicitur, *Et desiderauimus eum:* quidam referunt ad desiderium Prophetarum: hoc est, talem hominem, qui prima facie non videtur desiderabilis, Prophetæ tamen desiderauerunt, iuxta illud: *Multi Prophetæ, & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Vel sensus est, vidimus eum, & non erat aspectus, cuius gratia desideraremus eum: sicut planta, quæ specie, & decore caret, non expetitur, neque desideratur, cum videtur. Vnde & quidam legunt: *Vidimus eum, & non erat aspectus, & non desiderauimus eum:* nam vau post negationem, vt Grammatici Hebræi docent, repetit negationem superiorem. Et ita interpretati sunt Septuaginta interpretes. Non secus atque illud: *Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum,* interpretantur quidam repetendam negationem priorem per vau, id est, & similis non ero. Sic nos videntes Iesum, non putauimus esse brachium Domini, quod humilis, & abiectus esset, neque habere quicquam videretur, cur eum pro Messia, & redemptore vellemus. Exprimit enim Propheta in se populi sensum, & iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, formam vocat, quod quæ formosa sunt, oculos oblectent, & non habere visum, pro, deforme esse. Cum ergo Iudæi essent auari, gloriæque, ac dogmatum ambitiosissimi, deformis erat eis Iesu paupertas, atque humilitas. Nec enim de delineatione vultus, aut corporis hic est sermo: nam etsi Saul esset proceræ staturæ, & melior omnibus, filij tamen Belial despexerunt eum ob ignobilitatem, & paupertatem.

Ioan. 8.
Quid sibi velit illud: Et desiderauimus eum.
Matth. 13.
Alter sensus.
Simile.
Hebraismus.
Psal. 142.
Hebraism.
Quæ forma, & species Christo aberat, & qui decor.
1. Reg. 16.

Sequitur: *Despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum.* Non est periodus, siue nouus versus apud Hebræos, vnde Santes Pagninus vertit: Despectus est, & abiectus inter viros: exponitque præcedentia, quasi diceret: Ecce quid est esse sine aspectu, erat despicabilis in oculis hominum, nulla earum rerum, quas mundus magni facit, conspicuus. Nam vel ipsa eius scientia, quæ in pretio esse solet, quod eam non didicisset, scandalo eis erat, vt eum insaniuisse putabant consanguinei eius, vt est apud Marcum. Hunc locum Marcus Euangelista videtur referre, cum ait: *Quomodo scriptum est de Filio hominis, vt multa patiatur.* Quod ait, nouissimum virorum: Hebraice dicitur, cessatio, vel cessator virorum, id est, vltimus, & finis, seu minimus, & nouissimus virorum, vltra quem non amplius vit: vnde de se dicebat, quod minor erat in regno cœlorum. Potest & alia ratione dici cessatio virorum, siue abstinentia, id est, à quo viri abstinerent, & cuius familiaritate dedignarentur vti, ne nominis sui iacturam facerent. Hinc Nicodemus ad eum nocte accessit: & nemo ex Principibus, aut ex Pharisæis in eum credebat, & maledictam turbam dicebant, quæ in eum credebat, illique adhærebat. Alij vertunt, deficiens à viris, & Septuaginta, Facies eius inhonorata præter filios hominum deficiens. Sic etiam Tertullianus libro contra Iudæos, & Augustinus libr. 18. de ciuitate Dei, cap. 29. Et ita declaratur nouissimus virorum. Euthymius in Panoplia exponit, *Deficiens præ filijs hominum:* quia defecit clauorum dolore prius quam alij latrones defecerint, qui simul in crucem sunt acti, & ideo latronum fracta sunt crura, Domini non sunt fracta. Quod ait, *Virum dolorum:* idem est cum eo quod sequitur, scientem infirmitatem, id est, expertum, & sensum eius probe habentem. Nam defatigabatur itinera pedibus conficiens, inedia, & siti laborabat, flebat sæpius, ridebat nunquam, & cum tot peccata cerneret, intus zelo Dei æstuabat, suspiria trahebat, & amaritudinem animi indicabat. Et nemo præter Christum in Scripturis vir dolorum appellatur. Nam etsi Abel afflictus sit à Cain, Isaac ab Ismael, Iacob ab Esau, Ioseph à proprijs fratribus, Dauid à Saule, & multi alij in acerbissimis calamitatibus sint versati, sed inter omnes solus Christus vir dolorũ dicitur, quoniam illi suos dolores ferebãt. Christus vero suos, & omnium. Quod Propheta paulo post explicat, dicens: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.

Santes Pagninus.
Ioan. 7.
Marc. 3.
Infra 9.
Hæc lectio Hebraica, cessatio, vel cessator virorum, pro, nouissimus virorum expenditur.
Matt. 11.
Ioan 3.
Infra 7.
Ibidem.
Versio quorundam.
Tertull.
Aug. tom. 5.
Euthym. in Panopl. par. 1. tit. 8.
Ioan. 19.
Messias cur dicitur vir dolorum & sciens infirmitatem, & cur hoc vni Christo in Scripturis tribuitur.
Gen. 4.
Infra 21.
Gal. 4.
Gen. 27.
Infra 37.

Athanas. libr. de humanitate Verbi, ait describi his verbis, & sequentibus iniurias grauissimas Christo illatas, ne Iudæi errorẽ vel ignorantiam excusarent, admoniti tot ante annis impietatis tantæ.

Altera interpretatio, magni nimirum Athanasij.

Subdit: *Et quasi absconditus vultus eius, & despectus.* Quia, vt exponit Hieronymus, hoc factum est, vt in humano corpore diuina potentia celaretur. Vnde dicebat: *Neque me scitis, neque Patrem meum.* Hebraice legitur, & quasi absconsio facierum ab ipso, vt sit paraphrasis lepræ: nam & leprosi operire solebant faciem, & qui eos habebant obuiam, idem facere horroris gratia consueuerant.

Quare absconditus Messiæ vultus ab Esaia dicitur.
Hieron.
Ioan. 8.
Leu. 13.

Subdit: *Vnde nec reputauimus eum.* Id est, nullo eum honore dignum duximus.

Christus Iudæis quam vilis fuerit atque contemptus.

Vere ille eos languores nostros dicitur tulisse, & dolores nostros ipse portasse.

Ac subdit: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Innocentiam, & iustitiam Christi ostendit, ne quisquam existimaret, eum ob peccata sua percussum. Explicat ergo, Iesum nullam culpam admisisse, ob quam supplicio dignus esset: ac voluit pro nobis pati, vt à nobis debitam pestem arceret. *Languores nostros.* Non suos, hoc est, peccata nostra ipse tulit: & dolores nostros, id est, supplicia, quæ pro sceleribus nostris merebamur, ipse portauit. Et hoc non ficte, seu imaginarie, sed vere, & reipsa, quæ non rapuit, exoluens. Et pro eo quod Esaias ait: *Vere languores nostros ipse tulit*, Petrus dixit in prima sua epistola: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Vbi vides, peccata esse animi languores, & infirmitates, quas Christus pro nobis tulit. Etsi autem à Matthæo hæc verba producantur ad probandum, quod Christus depelleret morborum ægritudines: non repugnat dicto Petri: quia vnus & idem locus Scripturæ potest duos sensus literales habere. Vel: Non tantum Christus tulit languores nostros, id est, peccata, sed etiam dolores, hoc est, supplicia, & pœnas peccatorum, inter quas erant febres, atque aliæ corporum molestiæ, ac ægrotationes. Vnde Origenes in caput octauum, & decimumquintum epistolæ ad Romanos, duobus in locis, ad morbos corporis, & animi refert hunc locum: & libro primo contra Celsum, his, & sequentibus refellit, qui hoc caput ad populum Iudæorum referebant.

Quos languores ille, & dolores tulerit nostros.

Esai. 63.

1 Pet. 2.

Matth. 8.

Matthæi Euangelistæ, nunc locum Esaiæ ad infirmitates corporis, cum Petro Apostolo ad infirmitates animi referentis, conciliatio.

Idem Ibid.

Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Vide mundi iudicium: cum ille vulnera multa pro nobis sustineret, vt à nobis auferret ægritudines, & dolores, non vt medici, qui vix sine dolore ægrotantis medentur, sed veluti si manu acciperet morbos ac propelleret, cœci tamen Iudæi, quorum personam induit Propheta, eum veluti leprosum, & à Deo percussum reputarunt. Et pro leproso, in Hebræo est, tactum: qua loquendi forma vti consueuimus, cum ingentem plagam, & quæ non naturæ vitio, sed peculiari Dei immissione euenerit, significamus. Vnde patientissimus Iob se manu Domini tactum dicebat: & vulgus cum ingentem aliquam calamitatem accipit, se à Deo tactum indicat. Humiliatum etiam dixit, pro, ope destitutum. Hæc iam de passione Domini videntur accipienda: cuius illi, etiamsi non ignorarent se autores esse, credebant tamen hominem quempiam tam dira pati vix posse, nisi à Deo esset destitutus propter insignia sua flagitia.

Iudæorum cæcitas & ingratitudo in Messiam redemptorem quanta.

Christus veluti percussus à Deo, & humiliatus.

Iob 19.

Ac vide stultitiam, occulta Dei iudicia rimabantur, ac Deo peccata sua imputabant, & non se, sed Deum ipsum tantorum scelerum, ac immanitatis autorem existimabant: quare Propheta simul & Dei beneficentiam, & præposterum Iudæorum iudicium coniunxit. Quod si quæreres, Propter quid ergo fuit iudicandus? Respondet: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras.* Hic considerandum est, quod dicitur, percussum à Deo, in Hebræo haberi mickki Elohym, id est, percussum Deum. Et nulla est præpositio, qua voluit vates ostendere, Christum, esse verum Deum, & verum hominem. Nam diuinitas erat in humanitate occultata, iuxta illud Prophetæ Habacuc: *Ibi abscondita est fortitudo eius.* Nam vt Sol cum nube tegitur, splendorem suum non amittit, sed nos ad illum mittere impeditur: sic Christi Deitas in humanitate illa, quam induit, fuit abscondita, non tamen à corpore, nec ab anima separata. Deus ergo erat ille, qui in cruce perpessus est, non quidem in seipso, quia sic pati nequit, sed in natura humana, quam ad verbi hypostasim assumpsit. Nam sicut si lapidé ignitum in medium fluminis proijcias, extinguetur quidem ignis, lapis autem integer permanebit: quoniam aquæ in ignem agere possunt, in lapidé vero nequaquam: ita Christus constitutus in medio afflictionum, quæ in aquis significatur, iuxta illud: *Intrauerunt aquæ vsque ad animā meam*, passus est quidem in humanitate, in quam aquæ afflictionum, atque hominum impietates agere poterant, diuinitas autem impassibilis permansit.

Iudæorum insignis stultitia, & impietas

Quid mysterij habeat lectio Hebraica: Percussum Deū, &c.

Habac. 3.

Duplici exemplo diuini verbi impassibilitas ostenditur in humanitate passibili.

Aquæ in Scripturis quid sæpe significent.

Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum. Id est, non eum percussit Dominus, vt impij suspicabantur, propter eius peccata, quod seductor esset, &c. sed pro culpa nostra attritus est. Vel simpliciter, ab iniquitatibus nostris: nostræ enim iniquitates illum ligno affixerunt. Accipitur hoc loco disciplina pro flagello, seu castigatione, quasi diceret: Supplicium, quod ipsi merebamur, ipse tulit propter pacem nostram: ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & vt ad Colossenses ait idem Apostolus: *In ipso complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare: & per eum reconciliari omnia in ipso, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt.*

Disciplina pacis, hoc loco quid significet.

Ephes. 2.

Coloss. 1.

Subdit: *Et liuore eius sanati sumus.* Scinditur vena nostræ salutis, vt durities cordis nostri scindatur: percutitur Christi latus, vt cor nostrum cuspide diuinæ charitatis

Quomodo liuore Christi sanati simus.

punga-

pungatur: phlebotomia fit in capite, vt totum corpus ægrotans sanetur.

Quare dicimur ab Esaia oues errantes.

Subiungit: *Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Quia superius significauerat pace non carere, declarat quo pacto res nostræ essent labefactandæ.

Rom. 3.

Omnes, inquit, erraueramus veluti oues absque pastore, neque erat qui nos in officio contineret: vnusquisque impetu affectuum suorum ferebatur ad ea, quæ adlubebant, non disciplina, non metu, non pudore, non spe à nostris cupiditatibus retinebamur: peccauerunt omnes, & gratia Dei indigebant. Diuina itaque manu opus fuit, quo res nostræ restitui possent: iram Dei in nos effusam emollire, & placare nemo poterat, consilium ergo diuinæ charitatis fuit, vt omnium nostrum iniquitates Christo, ac si earum autor fuisset, adscriberentur, & ipse pro his pœnas lueret, atque ita Christus pastor oues errantes super humeros suos adduceret, & per se, qui est vera via, ad cœlum perduceret.

Ioan. 14.

Vt posuerit Dominus in Christo iniquitatem omnium nostru.

Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Quod manifestius est. Ita vertit Santes Pagninus. Dominus ad eum peruenire fecit pœnam omnium nostrum.

Santes Pagninus.

Tamen verbum Hebræũ posuit in eo, ad verbum est, incurrere fecit in eum, vel irruere cum eo, id est, commisit eos velut hostes, quod peccata nostra exercitus extiterint, qui in Christum Dominum irruerit. Vt significet, Dominum ab eis esse extinctum, quod ad humanitatem attinet.

Lectio 70. interpretum huius loci.

Septuaginta transtulerunt pro illis verbis: *Dominus tradidit eum iniquitatibus nostris*, id est, pro peccatis nostris, vt Paulus explicat ad Romanos, & Galatas.

Rom. 8.
Gal. 2.

Et ita paraphrastice exposuit illud: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Adiungit: *Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & tanquam agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum.* Describit modũ, quo accessit ad mortem.

Quomodo Christus sese ad patiendum comparauerit, teste Propheta.

Etsi ergo Christus sit abiectus, vel angariatus instar ouium, quæ ad sacrificiũ ducuntur, de quibus mox loquitur, tamen ex parte sua volens accessit ad mortem. Vt enim inquit ipse: *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à meipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Ioan 10.

Id etiam voluit significare Habacuc, cum de Christi cruce dixit: *Cornua in manibus eius*, quasi diceret: Non cornua crucis manus eius tenebant, sed manus eius tenebant crucem.

Habac. 3.
Quid sit illud Prophetæ: Cornua in manibus eius.

Et ait: *Et non aperiet os suum.* Prouerbialis forma est pro eo quod dici solet, non est conquestus vel vno aliquo verbo emisso.

Christus cur non aperuit os suum.

Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste.

1. Pet. 2.

Hæc Petrus accepit ex hoc loco, vt ad similem nos patientiam exhortetur. Et quod subdit: *Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*, Significat: Sicut ouis cum ducitur ad mactationem, nõ aperuit os suum: Christus enim in cruce & mactatus est vt ouis, & tonsus vt agnus, id est, spoliatus non tantum vestibus, & sanguine, sed etiam ipsa vita & bona fama.

Christus cur oui & agno comparetur.

Christus autem in passione sua tacendo loquebatur, docebat enim patientiam, & rerum humanarum tolerantiam. Habuit Christus in cruce mansuetudinem ouis, & innocentiam agni, & voluntarie se obtulit ad mortem. Capite quinquagesimo dixerat Esaias Domini personam indutus: Ego autem non contradico, retrorsum non abij. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. De hac tanta mansuetudine Sibylla quædam dixit: *Dabit autem ad verbera omnino innocens dorsum*, & infra: *Et colaphos accipiens tacebit.*

Sibyllæ de Christi patientia vaticinium.

Epiphanius in Antidicomarianitas: *Mariæ*, inquit, *datum est à Deo, vt pepererit nobis agnum, & ouem, & ex gloria ipsius agni, ac ouis, factum est nobis velut à vellere, in sapientia per virtutem ipsius, indumentum incorruptibilitatis. Sed & aliud de his cogitare admirabile est, de Eua, inquam, & Maria. Eua enim mortis causa facta est hominibus, per ipsam enim ingressa est mors in mundum, Maria vero causa vitæ, per quam genita est nobis vita, & per hanc Filius Dei accessit in mundum. Et vbi redundauit peccatum, superabundauit gratia. Et vnde facta est mors, illinc processit vita, vt vita pro morte fieret.* Paulo ante dixerat: *Ab illa Eua omnis hominum generatio genita est in terra, hic vero verè à Maria hæc vita mundo genita est, vt viuentem gigneret, & facta est Maria mater viuentium.* Hæc Epiphanius.

Epiph. hæres. 78. sub fin.

Mariæ cum Eua comparatio ex Epiph.

Rom. 5.

De angustia, & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum. Hæc iam videntur læta, & est sensus, vt Hieronymus exponit: Liberatus est ex afflictione, & iniusto iudicio sceleratorum, id est, de angustia interna, quæ satis erat eum è viuis auferre, secundum id: Tristis est anima mea vsque ad mortem: & de iudicio Pilati eum ad mortem tradentis; quoniam resurrexit, & victor gloriosus ad Patrem ascendit, cum dixit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Propheta dicente: *De torrẽte in via bibet, propterea*

Hieron.

De qua angustia & iudicio Christus sublatus sit.

Matt. 26.

Infra 27.

Psal. 109.

Alter sensus.

pterea exaltauit caput. Alij tamen ex Hebræo vocem illam, *de angustia*, accipiunt pro retentione siue carcere, vt sit sensus: A carcere, & à sententia sublatus est de medio, siue statim post vincula, & Pilati sententiā eum occident. Explicat siquidem Propheta Iudæorum in Christi cæde celeritatem, quæ in edendo figurata fuerat, cum dicitur: *Et* (Exod. 12.) *comedetis festinanter.* Et ita illud verbum, *Sublatus est*, idem valet, quod, Pertractus est, vel raptus est ad mortem. Et iuxta hanc expositionem, quę syncerior videtur, nondum loquitur de lætis, & prosperis, maxime cum sequatur: *Quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum.* Loco illorum verborum Septuaginta interpretes verterunt: *In humilitate iudicium eius sublatum est.* Quam lectionem sequitur Philippus in Actis, & ibidem Lucas Euangelista. Et est sensus: Præ humilitate eius iudicium eius repulsum est ex consilio Iudæorum, & indicta causa traditus est Romanis. Nam vt Procopius ait, ex congregatione Iudæorum repulsum est eius iudicium, & traditus est Pilato: Pilatus remisit eum ad Herodem, hic rursus ad Pilatum: vnde constat vtramque hanc lectionem esse accipiendam, & variam fuisse in Hebræis codicibus. *Generationem eius quis enarrabit?* Si in prædictis verbis, de angustia & de iudicio sublatus est, Christi resurrectionem prædixit, posset per generationem reditum ad vitam significare. Vt sit sensus: Resurget quidem Christus, sed erit inenarrabile mysterium resurrectionis: nemo satis poterit modum illius reditus ad vitam humanis verbis explanare. Paulus namque in Actis de resurrectione explicat id: *Ego hodie genui te.* Est enim supra omnem hominum captum, quomodo à priuatione ad habitum sit reditus, & quod maius est, quod à priuatione ad habitum prꝗstantiorem, id est, corpus gloriosum, & immortale fuerit regressus, & vt natum ex Patre ab æterno nouimus, & ex tempore à matre genitum confitemur: sed modum vtriusq; generationis Christi, diuinæ, & humanę scilicet, ignoramus: ita suscitatum à morte Christum asseueramus, modum resurrectionis vt ignotum prorsus, & incomprehensum asserimus, ita vt recte dixerit, Generationem eius quis enarrabit? Vnde recte subiungitur: *Quia abscissus est de terra viuentium*, id est, vita eius per violentam mortem prærepta est, idcirco tanto est admirabilior eius resurrectio, quanto contra voluntatē eorum, qui interfectionis eius autores extiterunt, resurrexit. Et Dominus apud Ioannem mœrorem discipulorum de Christi morte, dolori mulieris parturientis comparat, gaudium autem resurrectionis componit cum gaudio mulieris iam nato filio. Sunt qui ita hunc locum explicent: Generatione eius, vel seculum eius, quod dicitur voce Hebræa, dor, significari, quis satis enarrabit homines illos iam perditos, gentem illam tam impiam, quæ manus intulit Filio Dei? Alij, vt Chrysostomus libro de incomprehensibili Dei natura, Basilius libr. aduersus Eunom. & Clemens epistola ad Iacobum fratrem Domini, vt Cyrillus in libris Thesaurorum, Procopius, Eusebius libro de demonstratione Euangelica, Athanasius libro de humanitate Verbi, Iustinus in Tryphonem, Tertullianus in Iudæos de claritate Gentium in Christo Iesu ad generationem Christi diuinam ex Patre, vel ad eam, qua conceptus est per Spiritum sanctum, & genitus ex Virgine, atq; in vnam personam duæ substātiæ coaluerint, hoc censent referendum. Et ex hoc loco cauillabantur Iudęi, Christus cum venerit, nemo scit vnde sit, vel ex illo, vere tu es Deus absconditus. Sed hic Iudæorum fuit error, cum prædictum sit vbi Christus sit natus, & vbi educatus. Sed de hac re ego latius lib. 3. disserui: nisi pigeat, illum adire licebit. Additur prꝗter hos & alius sensus huic loco magis congruens, & germanus, ac si dixisset: Quis poterit sermone complecti eorum multitudinem, quos Christus suo sanguine genuit? Quis poterit numerare multiplicatam prolem credentium, per eum, qui abscissus est de terra viuentium factam, de quo ait Iacobus: *Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis*, & Ioannes: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, &c. sed qui ex Deo nati sunt.* Hunc sensum confirmant verba sequentia, cum ait: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Confirmat & quod Esaias dixit, quod vocandus sit Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. Confirmat & Domini dictum illud Euangelicum: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autē mortuū fuerit, multū fructum adfert.* Adhæc vt mortuo Ioseph, creuerunt filij Israel, ita mortuo Christo, creuerūt Christiani. Et vt Christus morte sua fideles genuit ita hostes suos interfecit. Vt enim Samson captus à Philisthæis ob amorem quo Dalidam prosequebatur, plures ex hostibus interfecit moriens, quam ante viuus occiderat, vt Scriptura testatur, ita Christus amās Gentilitatem, pro eaque captus, plures Iudæorū incredulitatis morte occidit hostes

Marginal notes (left): Versio 70. horum verborum de angustia, &c. — Actor. 8. — Procopius. — Luc. 23. — Ibidem. — Ibidem. — Actor. 13. — Christus quomodo abscissus de terra viuentium. — Ioan. 16.

Marginal notes (right): Alter sensus. — Tertius. — Chrysost. — Basil. lib. 1. in Eunom. — Clem. epist. 1. — Cyrill. lib. 2. Thesaur. cap. 3. paulo ante med. to. 2. — Procopius. — Euseb. li. 4. de demonstr. Euang. cap. 15. prope fin. to. 1. — Iustin. Mart. tom. 2. — Ioan. 7. — Esai. 45. — Mich. 5. — Lib. 3 tract. 26. — Quartus sensus textui congruentior. — Iacob 1. — Ioan. 1. — Multis exemplis sensus hic comprobatur. — Esa. 9. — Ioan. 12. — Exod. 1. — Iudic. 16.

Arist. lib. 1. de gener. & corrupt. cap. 4.

morte sua, quam viuens. Docet Aristoteles in libris ortus, & interitus, generationem vnius, esse corruptionem alterius: nam vt generentur grana, corrumpitur granum: vt generetur Ecclesia, Christus mortuus est. Secatur arbor, vt fiat scapha: destruitur vita Christi, vt Ecclesiæ nauicula construatur. Reddit ergo rationem quare Christus nos erat suo sanguine regeneraturus: quia, inquit, abscissus est de terra viuentium, siue, vt LXX. sensum exprimentes vertunt: quia tollitur de terra vita eius, vt etiam citatur in Actis, mutata litera mem in vau. Et hactenus concionatus est Esaias de passione Domini: ab hoc verbo de resurrectione

Iustin. Mart. Apolo. 2 pro Christia. to. 1. Ierem. 11.

incipit prophetare, vt docet Iustinus Martyr Apologia pro Christianis, etsi alij aliter explicent. Similia dixit Ieremias: *Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium.*

Quomodo accipiendum: Propter scelus populi mei percussi eum. Aug. lib. 50. Homiliar. ho. 36. to. 10. Luc. vlt.

Propter scelus populi mei percussi eum. Augustinus libro quinquaginta Homiliarum, de eo quod in Esaia scriptum est: *Ascendet sicut virgultum*, similia ferme scribit: *Postquam illa dixit Propheta, propter quæ dixerat Dominus oportere impleri quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de se, quia oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis: addit nunc causam passionis Domini, quoniam tolletur de terra vita eius, id est, resurget de terra vita eius, & prædicabitur in nomine eius pænitentia, & remissio peccatorum per omnes gentes. Subijcit nunc: Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Quod est idem cum illo, quod ipse dicebat:*

Ioan. 8. Infra 10. Matth. 27.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Et Pilatus, Ego nullam inuenio in eo causam, & sine vlla causa malitia condemnatus fuisse dicitur propter inuidiam. Sic ille. Verba sunt Dei Patris, qui dicitur percussisse Filium, quoniam eum percuti permisit, secundum id:

Psal. 68. Zach. 13. Matth. 26.

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, &: *Percute pastorem, & dispergentur oues.* Frequenter autem inculcat Propheta hoc Christi beneficium, vt illius perpetuo simus memores ad gratiarum actionem, & consolationem.

Deus Pater quomodo Christum percussit.

Quod dicitur, *percussi eum*, Hebraice habetur negalamo, id est, percussum vel plaga ipsis, vel eis. Sed lamo pro lo accepit noster interpres: quemadmodum etiam Psalmo XXVIII. inuenies lamo pro lo in versu octauo, & in Iob capit. 20. & Esaiæ quadragesimo quarto. Vnde infideles Rabbini non possunt hæc accipere de populo Israelitico.

Altera interpretatio.

Vel dici potest omnes in Christo fuisse percussos, & crucifixos. Et

Rabbi Dauid Kimhi.

vt refert Rabbi Dauid Kimhi, lamo propter mem est pluralis numeri, propter vau singularis. Sequitur: *Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: & quod iniquitatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate.*

Triplex sententia horum verborum: Et dabit impios pro sepultura, & reliqua.

Prima clausula aliter transfertur ab alijs, qui vertunt: *Dabit cum impijs sepulturam eius, & cum diuite inter mortuos suos.* Id est, dabit illi sepulturam & mortem cum impijs. Nam mortuus est in monte Caluariæ, vbi impij & scelerati morte afficiebantur, à quo loco non longe distabat sepultura, in qua fuit conditus. Morietur ergo Christus in monte Caluariæ, loco supplicijs damnatorum destinato, vbi impij solent suorum scelerum pœnas luere. *Ioan. 19.*

Secunda.

Alius sensus est, vt significet, populum Gentilem impium & peccatorem in præmium suæ mortis liberandum, & populum Iudæorum diuitem lege & Prophetis: nam vtrunque populum sua morte lucratus est, iuxta illud: *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis*, & apud hunc Prophetam: *Erunt Reges nutritij tui.* *Psal. 44. Esai. 49.*

Tertia. Euthym. in Panopl. tit. 8. Chrys. hom. 82. in Ioann. hom. 8.

Vel rursus, vt exponit Euthymius in Panoplia, & Chrysostomus in Ioannem, dabit Scribas & Pharisæos, qui regnabant in populo, & neci & sepulturæ Dominum tradiderunt, captiuos & seruos Romanis, pro eo quod innocentem hominem & iustum condemnarunt, & maxime vt exponit Cyrillus, & quod mendacium Christi ab Apostolis sublati magna pecunia Iudæi redemerint. Tertullian. etiam libro in Marcionem ait datos pessimos pro sepultura, qui assererent cadauer Christi surreptum à discipulis. Locupletes vero pro morte eius, vt incendio consumerentur à Romanis, qui scilicet à Iuda proditore traditionem pecunia emerunt, & à militibus falsum testimonium cadaueris surrepti à Iudæis.

Cyrill. in Ioan. tom. 1. Tertull. lib. 3. aduers. Marcion multo post med. Matth. 28.

Quarta.

Vel illa vox, inter mortuos, quæ Hebraice dicitur bemothau, legenda est bamothau, id est, excelsa eius: bama enim, excelsum siue cœlum significat, eo quod in altum erigebatur sepulchrum, vel etiam quia plerumque in excelso loco extruebatur.

Bama Hebræis quid.

Excelsa in Scripturis quid denotent.

Et ita tantum est mutatio punctorum: sepulchra enim, excelsa vocãtur in Scripturis, vt apud Esaiam ipsum cap. 22. & apud Ezechielem cap. 6. est sermo de excelsis, quæ ædificabãt Reges pro cadaueribus suis condendis iuxta domum Domini, & infra, ipsa excelsa, deorum sepulchra per contemptum vocare videtur: nam prope excelsa ædificabantur sepulchra, propter superstitionem erga idola. *Infra 42.*

Cur prope excelsa ædificarẽtur sepulchra apud Iudæos.

Hoc autem loco in plurali dixit excelsa per amplificationem, ad significandũ sepulchrum Christi, quod Ioseph Arimathęus vir diues sibi in petra excisum in mõte Caluario habebat splendidum, & magnificum, quod duos Angelos, & aliquot mulieres capere potuit. Nisi forte iod sit ad *Matth. 27.*

ditio, & in singulari legendum sit bemotho, id est, excelsum eius, & diuitem sepulchrum eius. Deinde, quare in priori vocabulo sepultura, non est apposita præpositio beth, quam tamen iuxta Hebreæ linguæ consuetudinem, potius habere debebat, quam posterior: Esset ergo sensus, amplum & magnificum monumentum Iosephi ab Arimathia prædictum à Propheta, Christo esse donandum. Et ita idem diceret secunda clausula, quod prima, id est, dabit apud impios sepulchrum eius, & apud diuitem excelsa eius, vt more Prophetarum sit eiusdem rei repetitio. Nam vt Augustinus ait, eadem res centies inculcatur à Propheta, tanquam superbis, nescio quibus, & contentiosis. Et subdit Esaias: *Dominus voluit conterere eum in infirmitate.* Id est, voluit eum pati pro humano genere per infirmitatem carnis LXX. verterunt, Dominus voluit mundare cum à plaga, siue ab infirmitate, vel quia suscitauit eum à morte, vt ait Eusebius, & Iustinus in Apologia pro Christianis, & Theophylactus in illa verba Ioannis: *Quod tu facis signum, vt videamus, & credamus tibi?* Vel Dominus voluit mundum, & innoxium, & innocentissimum passum esse illam plagam, vrbes vniuersas Iudææ subuertendo, Iudæos funditus delendo propter Christum. Ita Procopius commentatur: *Eo quod iniquitatem non fecerit.* Pulchre ait, Christum iniquitatem non fecisse: quia innocens & immaculata debebat esse hostia, quæ aliorum debebat expiare peccata. Vnde Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 15. hoc expendens ait: *Sanguis ille quoniam eius erat, qui nullum habuit omnino peccatum, ad remissionem nostrorum fusus est peccatorum, vt quia eos diabolus merito tenebat, quos peccati reos conditione mortis obstrinxit, hos per eum merito dimitteret, quem nullius peccati reum immerito pœna mortis affecit.* Hæc ille. Ex quibus vides consequentiam horum verborum ad ea quæ sequuntur: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Recte quoque dixerat: *Neque dolus fuerit in ore eius.* Nam pro doloso eum habebant Iudæi, qui se Messiam, ac Dei Filium esse profitebatur, & signis, ac miraculis testabatur. Meræ ergo calumniæ extiterunt, cum dixerunt: *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit:* nam vera erant quæ Christo obijciebant, vel calumniæ, quib. affingebant quod volebant, aut in sinistram partem bene dicta & bene facta interpretabantur: vt illud: *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum Regem esse.* Etsi ergo Christus neque vi, neque fraude quicquam vlt debuisset, tamen Deus voluit eum conterere in firma natura humana. Subdit: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Animam pro vita ponit, vt consuetum est in Scripturis. Præpositio autem illa Pro, non est in Hebræo, sed ad verbum habetur: Si posuerit peccatum animam suam: & Hieronymus hoc verbo testatur significatum idem illud, quod Christus dixit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Verbum Hebræum asam, non tantum peccatum, sed etiam hostiam pro peccato significat, vt illud: *De peccato damnauit peccatum in carne*, & rursus: *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, id est, hostiam piacularé pro peccato. Ita accipitur illud Leuitici: *Ista est lex hostiæ peccati*, id est, hostiæ pro peccato: Et infra, *Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto, &c. Idcirco vbi immolabitur holocaustũ, mactabitur & victima pro delicto.* Idem etiam contingit voci piaculi, nam significat hostiam expiantem, de quo dixit ille:

Teq; piacula nulla resoluent:

id est, nullis hostijs te expiabis. Rursus accipitur pro peccato, vt in Prouerbijs: *Stulti subsannant piaculum*, id est, nihili ducunt vel immane scelus, & Poëta: *Distulit in seram commissa piacula mortem.* Est ergo sensus: Si sacrificauerit se, seu obtulerit hostiam pro peccato, videbit semẽ longæuum. Nam ex diuina institutione, ac bonitate in victimas transferebantur ea, quę peccatores perpeti oportuisset: vnde & piacula dixere Latini, quod eis expiarentur, & à morte quam commeriti fuissent, per pecudis mortem liberarentur. Semen autem longæuum est illud, de quo supra dixit: *Generationem eius quis enarrabit?* De quo Psalmista: *Anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi. Annuntiabitur Domino generatio ventura.* Et vt post Isaac immolationem Abrahæ fuit à Deo promissa generis multiplicatio instar stellarum cœli, & arenæ maris, & vt in eius semine omnes gentes benedicerentur: ita hic post necem Christo promittitur amplissima soboles, quæ, vt inquit Dauid, sicut Sol in conspectu eius est futura. Et vbi nos habemus: *Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic:* pro illis verbis, *hi fuerunt illic.* Hieron. vertit ex Hebręo, *Hic natus est ibi*, id est, populus in Ecclesia per generationem spiritualem harum gentium natus est.

Et voluntas Domini in manu eius dirigetur. Videlicet Dei Patris beneplacitum de seruando mundo per sanguinem, & mortẽ ita

animo

Marginal notes (left): *Aug. lib. 1. de pec. me. & remiss. c. 27 sub fin. to. 7.* — Dominus vt voluerit conterere Christum in infirmitate, variæ interpretationes. — *Euseb. li. 3. de demonstr. Euang. c. 2 post dimid.* — *Iust. Apol. 2. tom. 1.* — *Theophyl. Ioan. 6.* — *Procopius.* — *Aug. to. 3.* — Cur Iudæi Christum dolosum existimauerint. — *Ioan. 19.* — Iudæorum in Christum calumniæ, & dol. — *Luc. 23.*

Marginal notes (right): Animam ponere, quid more in Scripturarum. — *Ioan. 12.* — Asam Hebręis id est, peccatum, duplicem significatum habet. — *Rom. 8.* — *2. Cor. 5.* — *Leuit. 6.* — *Infra 7.* — Piaculũ quid significet. — *Horat. lib. 1. Carm.* — *Prou. 14.* — *Virg. 6. Æn. post med.* — Quid est: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum. — Piaculi nomen vnde deductum. — *Psal. 113.* — *Gen. 22.* — *Psal. 88.* — *Psal. 86.* — *Hieron. to. 8.* — Voluntas Domini quomodo in manu.

Messias foret dirigenda iuxta Prophetã. Ioan. 3.

animo Christi insedit, vt in manu eius, & virtute prosperè procedat, & augmentum capiat, nec erit vlla potestas, quæ progressum Euangelij valeat impedire. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitũ daret. Et exaggerat quòd per mortem Christi seruandi simus; cùm reliqui homines vitam suam seruare soleant; & Antechristus, quem expectât Iudæi, mundi erit carnifex, prodigus, & profusor humani sanguinis, si præcedentes Barchozibæ, & Antichristi præcursores tantarum cladium autores extitere.

Qualis futurus sit Antichristus a Iudæis expectatus pro Messia.

Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit, & saturabitur. Verbum Hebræum significat laborem, qui cum molestia, & defatigatione fit, qualis ille extitit, qui homini propter peccatum iniunctus fuit, de quo dictum est: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* ad quem locum videtur alludere hic Propheta. Videbit ergo semen longæuum tãquam fructum sui laboris, illoque saturabitur, id est, plenè sibi satisfactum putabit, & hoc vno suo laboris præmio contentus erit, iuxta illud: *Meus cibus est vt faciam voluntatẽ eius qui misit me, vt perficiam opus eius*, & Ioannes; *Maius his non habeo gaudium, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare*, & Paulus gaudium, & coronam suam eos vocabat, & Iesus audiens progressum Euangelij per discipulos ab initio factum, exultauit in Spiritu sancto: quid ergo, cùm vidisset orbem vniuersum ad se conuersum? Vidit, & saturatus est. Hæc enim sunt viscera misericordiæ Dei nostri, vt tũc benè habere dicatur, cùm res nostræ benè habẽt: tunc comedat, quiescat, delicijs affluat, & saturetur, cùm salutis nostræ negotium promouetur. Sequitur: *In scientia sua iustificabit ipse iustus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.* Scientiam hoc loco pro fide accipi existimo, quę ex auditu Euangelicę doctrinæ concipitur: plena ex doctrina Pauli tribuentis viuæ fidei iustificationem. Et Christus absolutè dicitur Iustus, quem ratione Humanitatis assumptè appellat seruum suum. Iustificauit ergo Christus prędicatione sua multos, qui eius verba fide apprehenderunt, & iniquitates eorum ipse ad hoc portauit, vt iustos eos redderet. Et non ait: Hic doctus concionator in scientia sua acquiret reditus amplos, aut dignitates Ecclesiasticas venabitur; sed iustificabit multos: non debet scientia sua mundi diuitias quærere, sed animas, & pro iniquitatibus portandis pati debet, & preces fundere.

Christus vt laborauerit pro hominum liberatione. Gen. 3.

Quæ saturitas eius fuerit pro tanto labore. Ioan. 4. Ioan. 3. Philip. 4.

Luc. 10.

Viscera quæ misericordiæ Dei nostri.

In scientia sua qua iustificauerit Christus seruus Dei multos. Christus qua ratione seruus Dei nominetur.

Finis scientiæ concionatoris qualis esse debeat.

Ideò dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Pergit in enarrandn pręmio passionis Christi: proptereà dabo illi, ait, partem in multis. Sunt enim verba Dei Patris dicentis in Psalmo: *Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam; & possessionem tuam terminos terræ.* Septuaginta hic habent: *Proptereà ipse possidebit multos*, id est, Faciam vt diuidat singularia sua charismata cum multis, vt alios faciat Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores, & doctores. Ac subdit: *Et fortium diuidet spolia.* Ne quis hanc gratiarum diuisionem Patri soli, & non Filio adscriberet, eo quòd dixisset, dispertiam ei, ideò subdit, fortium diuidet spolia. Et quos prius dixerat magnos, hic vocat fortes, & robustos. Et quibus diuidit dona cælestia, eisdem diuidit spolia: nam illis diuisit prouintias, quas spoliarent in Domini gloriã, & hominum salutem, & hic est Galliarum, ille Hispaniarum, alter Indiæ; alter Æthiopiæ Apostolus. Vel quod ait, *Fortium diuidet spolia*, intelliget homines, qui erãt dęmonũ spolia; qui fortes appellantur, à quib. Christus abstulit spolia. Nam ita Christus dixit: Cùm fortis armatus custodit atrium suum; in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum; vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. Qui ergo erant spolia dæmonum, liberati sunt, & ad diuersa munera applicati; vt alij sint Martyres, alij Cõfessores, alij Virgines, alij matrimonio copulati, alij præsules, alij subditi. Nam si in naui omnes idem facerent, obrueretur vndis, & submergeretur absq; dubio, sed opus est vt hic sedeat in puppi gubernaculum tenens, ille stet in prora longè prospiciẽs, alij remis incumbant, alij velum teneant, alij sentinam exhauriant, alij alia munera exerceant: ita in Ecclesia Dei fieri oportet, vt diuersa diuersis hominum generib. munera sint destinata. *Eò quòd tradidit in mortẽ animã suam.* Hæc est illa exaltatio, quam Paulus humilitati passionis adscribit. Et subiungit: *Et cum sceleratis reputatus est.* Id est, Inter duos lattrones crucifixus pependit, vt ipse Christus apud Lucam de seipso interpretatur, & B. Marc. Nisi quid putes interesse, vbi 70: habent, ἐν τῶν ἀνόμοις. Euangelista habet, μετὰ τῶν ἀνόμων. Sed nouum nõ est; in, more Hebræo accipi pro præpositione, cum. Verùm quò maiori fuit ignominia affectus, eò magis eius gloria detecta est, atq; ab vno ex latronibus cognita. Exponit autem elegãter hæc verba Chrysos. scribens in Ioan. Cæterum multum debemus Domino Iesu Christo, quod non tantum vitam suam pro nobis prodegit; sed etiam omni honore, &

Deus Pater quando dispertiuit Christo plurimos, iuxta Prophetam. Psal. 2. Act. 14. Heb. 1. & 3. 1. Cor. 12. Ephes. 4.

Quorsum id de Christo: Et fortium diuidet spolia, & quid significet.

Alter sensus.

Luc. 11.

Spolia Christi quæ. Qualis Ecclesiæ gubernatio.

Exaltatus quare Christus à Patre. Philip. 2. Christus quãdo cum sceleratis reputatus est.

Luc. 22. Marc. 15. Luc. 23.

Chrys. hom. 84. in Ioan. initio tom. 3.

Quales, quantique nos Christi sim⁹ debitores pro munere redemptionis secundum Chrysost. 1. Cor. 6.

gloria, & bona nominis sui opinione se propter nos ab æterna morte, & infamia vindicandos spoliauit. Per multos enim reperire queas, qui pro domino, aut pro patria, aut pro amico libenter vitam impendant suam, sed ita, vt de tanta fidelitate, & amore patriæ, aut amicorum beneuolentia laudandi veniant: at Christus pro hostibus suis omni ignominiæ nota dignis, & ad tempus reputandus scandalum, & stultitia, pro nobis occumbere sua charitate voluit. Ideò postquam dixit, Tradidit in mortem animam suam, id est, vitam, subdit de honore: *Et cum sceleratis reputatus est*. Id est, habitus latro, peccator maximus, & omni opprobrio dignus, & maledictus. *Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.*

Christi ignominiis & dedecus pro nobis susceptum.

Quod superius dixit, *Iustificabit ipse seruus, suus iustus, meus multos*, modo ait, *Ipse peccata multorum tulit*: aut multos pro omnibus accepit, pro quibus Christi mors sufficiens pretium fuit, vt docet Augustinus; aut multos ait, qui multi se suo vitio fructu passionis priuarunt, nolentes fide amplecti Messiam.

Quomodo accipiendum illud: Et ipse peccata multorum tulit. Aug. li. 20. de Ciuit. Dei, c. 29. 30 5.

Quod postremò ait, Pro transgressoribus rogauit; alludit ad preces, quas pro crucifigentibus Patri obtulit, cùm dixit. *Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.* Et vide vltionem, & iustitiam quam postulat, & vt doctrinam suam confirmaret, qua discipulos instituerat, vt orarent pro persequentibus, & calumniantibus se. Et aduerte eos transgressores vocari, qui nesciebant quid facerent. Etsi enim ignorantia aliquatenus excusaret, non tamē omnino.

Christus quando pro transgressoribus rogauit. Luc. 23. Matth. 5. Ignorantia non tollit, sed minuit peccatā. Luc. 23. Ibidem.

Et qui quasi agnus coram tondente se, obmutuit, & coram Pilato, & Herode interrogatus tacuit, vbi agebatur de vita sua, in cruce non interrogatus, vbi agitur de salute nostra, voces emittit; ostendens se pluris nostram salutem quàm vitam suam facere. Intellige ex hoc loco quàm longè sint à Christiana charitate, qui ad exitum vitæ vocati dimittere iniurias nolunt.

Christi documentum in cruce pro trāsgressoribus rogantis.

Nos igitur exemplo, & doctrina Christi imbuti, discam⁹ pro his, qui nos aut verbo, aut facto offenderunt, preces ad Deum fundere, quemadmodùm plerumque Martyres fecisse eorum produnt historię: & hę sint nostrę vindictæ, vt eos, qui Deum offenderunt, Deo lucrifaciamus ad gloriam Christi redemptoris, & doctoris nostri, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis honor, gloria; & imperium in sempiternum, Amen.

Quales nostrę vindictę esse debeant.

TRACTATVS X.

In verba Ioannis: *Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli eius, &c.* Ioan. 18.

PLVS satis procemijs est concessum: iam ad verba textus explicanda accedendū est. Pro consequentia igitur textus statuendum, post cœnam in Bethania, & vnctionem factam, & proditionem Iudæ per biduum ante Pascha cum Pontificibus, Scribis, atque senioribus designatam, iuxta ordinem narrationis statim consecutam esse historiā de prima die Azymorum, qua interrogatus est Christus à discipulis suis, *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Signauitque Dominus patrem familias, in cuius domo parauerunt Pascha, atq; hora cœnę cum 12. discubuit; atq; in ea cœna gesta sunt mysteria omnia illa, quæ præcedenti lib. exposita sunt, hoc est manducatio agni, ablutio pedum discipulorum, patefactio proditoris, & eius à suo commercio expulsio, sacrosanctæ institutio Eucharistiæ, prædictio casus Petri, & longus ille, ac dulcis sermo in cœnaculo habitus; & postremò mirabilis illa, & affectibus plena precatio, quam Dominus apud Ioannem habuit: quibus omnibus completis, sequitur quod explicādum suscepimus: *Hæc cùm dixisset Iesus, egressus est trans Torrentem Cedron.*

Matth. 26. Ibidem.

Quæ Christus fecerit in vltima cœna.

Ioan. 17. & seq.

Hactenus quidem qualis, ac quantus ipse esset, seipsum declarauit, & exposuit, vt sciremus quantum bonorum in se contineret. Vt enim thesaurus, qui non aperitur, frustra esse videtur, ita nihil prodesset Christus, nisi bona sua nobis euangelizasset, ac detexisset. Externè enim propter crucis humilitatem cerni non poterant; propterea, cum hactenus verbo doctrinæ, & orationis, & facto ipso oblationis agni in figura, & deinde agni inclusi in Eucharistia, in qua se in veritate obtulit, & in figura (nam docere, precari atq; offerre, sacerdotis sunt munera) nunc ipso quoq; sacrificio, & iam sola veritate se ipsum offerēdo, verum se indicat Sacerdotem, & agnum. Pulchrè q; ad memoriā reuocat, quæ Christus in cœna vltima dixerat: nā in illis ornatum mysticum summi Sacerdotis expresserat, de quo in Exodo dicitur: *Deorsum ad pedes eiusdem tunicæ per circuitum quasi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, &c. mistis in medio tintinabulis, &c. Et vestietur ea Aaron in officio ministerij.* Finis enim tunicæ sunt extrema tempora vitæ Iesu: mala pu-

Ecclesi. 42.

Sacerdotis munera quæ sint.

Exod. 28. & seq.

Ornatus summi Sacerdotis Leuitici describitur quid adumbraret.

Ioan. 13. Matth. 26.

nica ignea, ſunt charitatis eius opera quæ lauando pedes, & dando Euchariſtiam in vltima cœna oſtendit: tintinnabula, ſunt clariſſima, & reſonantia dilectionis eius verba, quibus diſcipulos inſtituit, atque eos Patri commendauit. Debent in tintinnabulis doctrinæ, & precationis miſceri mala punica bonorum operum, quæ ex charitate recreant, atque delectant.

Cur Chriſtus fuerit egreſſus in Torrentem Cedron.

Egreſſus eſt autem ſpõte, vt prædictam mortem exequatur: quia non voluit in templo, vel Ieroſolymis capi, qui omnium animas ſitiebat, neque voluit domum patrisfamilias, vbi cœnam agni fecerat, perturbari, aut propter ſuam capturã aliquid illi moleſtiæ inferri.

Egreſſus iſte quid ſignet.

Et per hunc egreſſum de domo, in quo cœnauerat, ac ciuitate Ieruſalem, derelictio Iudæorum ſignificatur, ſecundum illud: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, & rurſus: *Reliqui domum meam, dimiſi hereditatem meam, dedi delictam animam meam in manum inimicorum eius.*

Math. 23. Ierem. 12.

Nam Ieſus non rediit in eam niſi ligatus, & tractus ad accipiendam mortis ſententiam.

Quando fuerit egreſſus, & quid ſignificetur eo tempore.

Egreditur præterea tertia hora noctis, vt creditur; vt te à nocte peccati, & charitatis liberet. Egreditur cum pauidis diſcipulis rogantibus ne egrediatur, dum ꝓditor eſt paratus, ſed nihil iuuabat, quia mundi ſalutem nimis ſitiebat. Quòd ſi ſanctæ fœminæ adfuerunt; & illę quoque rogarunt, vt deliteſceret, vel ſe in fugam daret. Sed iam non erat infans Chriſtus, vt ſugeret cum matre in Ægyptũ, ſed grandis, vt poſſet cum matre, & fœminis, quæ cruci adſtiterunt, ſe morti opponere.

Ioan. 19. Quomodo egreſſus. 1 Cor. 1. Amoris proprium.

Denique egreſſus eſt per exceſſum amoris à ſeipſo; ita vt à mundo iudicetur ſcandalum, & ſtultitia, cùm ſit fortiſſimus & ſapiẽtiſſimus amor. *Trans Torrentem.* Tres primi Euangeliſtæ in genere explicuerunt locum, in quẽ eſt egreſſus, nempè montem Oliuarum, qui vt Lucas in Actis inquit, eſt iuxta Ieruſalem, Sabbati habens iter.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Act. 1.

Matthæus & Marcus peculiarem huius montis (qui varia in ſe complectebatur) partẽ deſignauerunt, dicentes veniſſe in villam, vt Matthęus, aut in prædiũ, vt legitur in Marco; cùm tamen in vtroq; loco dicatur Græcè χωρίον, id eſt, locum, vel agrum, cui nomen Geth-ſemani, locus vbi Saluator ante paſſionem orare ſolitus erat.

Matth. 26. Marc. 14. Situs Torrentis Cedron.

Eſt autem ad radices montis Olіueti, vbi poſteà Eccleſia deſuper eſt conſtructa. Solus Lucas Dominum refert, in hunc locum egreſſum ſecũdum conſuetudinem: quia paulò antè dixerat diebus præcedentibus, quibus in Bethania & Ieroſolyma verſabatur, interdiu docuiſſe in templo, noctibus verò exiiſſe, & moratum in monte Oliueti. Itaq; ſicut poſt ſumptam cœnam, è Bethania precationis gratia ad hunc locum ſolitus erat exire, ita & nunc è Ieruſalem à cœna ad eundem ſeceſſit.

Luc. 22.

Ioannes locum illum peculiarem, quòd ab alijs eſſet explicatus nòn expreſſit, ſed locum medium, cuius cæteri nõ meminerunt deſignat, dicendo, *Trans Torrentem Cedron.*

Torrens quid ſit, & vnde deſcendat.

Torrens, eſt aqua ad tempus currens rapidiſſimo motu, ex pluuijs, vel montibus deſcendens, non de fonte, vel aqua viua; & propterea in æſtate deſiccatur: vnde torrens à verbo torreo, quod eſt deſicco, vel areſacio, deſcendit. Et propterea ſicut eſt calix in bonũ dulcedinis, qui præclarus, & inebrians dicitur, & calix alter amaritudinis in malum, de quo: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? ita duplex eſt torrens.

Pſal. 22. Matt. 20.

Torrens propriè quid ſignificet.

Et propriè ſignificat, vel præſentes tribulationes, quæ ad tẽpus durant, & poſteà per auxilium Dei deſiccantur; de quo eſt ſcriptum: *Torrentem pertranſiuit anima noſtra*: *Forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem*: reſpectu etiam aquarum inferni, quæ perpetuæ ſunt, & deſiccantur nunquam.

Pſal. 123. Mundi huius deliciæ quales ſint. Spirituales deliciæ aquis quibus ſimiles ſint.

Vel ſignificat præſentes delicias, quæ etiam finem habẽt, & more aquæ dilabuntur, & citò exareſcunt; vel ita dicuntur reſpectu donorum ſpiritualiũ, quæ à Chriſto comparantur fonti aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam; vel fluminibus aquæ vitæ de ventre fluentibus.

Ioan. 4. Infr. 7.

Ideò non tam propriè dicitur Torrens de ſupplicijs inferni, vel de gaudijs Paradiſi, licèt dicatur apud Prophetam; *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*; & ne putes ad tempus, ſubiungit: *Quoniam apud te eſt fons vitæ.*

Pſal. 34. Pſal. 148.

Egreſſus eſt igitur trans Torrentem. Non timet aquas noctu tranſire, ne tu lædaris ab aquis niuium gehennæ; & vt merito ſuo tu tendas ad aquas, quæ ſuper cælos ſunt, & ad Torrentem voluptatis, & vt tranſeas delectationes huius mundi, quæ mare torrentis citò trãſeunt, & in eis multi demerguntur. Et tota Chriſti vita in trãſitu aquarum, & tribulationum fuit, ſecundum id: *In mari via tua, & ſemita tua in aquis multis*, & propter nos torrentem pertranſiuit, id eſt, expertus eſt mortalitatem, & tribulationes, qui per Prophetam ait: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.*

Pſal. 76. Pſal. 68.

Nec niſi per torrentem ingreſſus eſt in hortum: quia peccator per pœnitentiæ torrentem intrat in hortum pacatæ conſcientiæ, & iuſtus nonniſi per multas tribulationes poteſt intrare in regnum Dei.

Act. 14. Quomodo legendum ſit: Trans Torrẽtem Cedron, an Cedrorum.

Sequitur: *Trans Torrentem Cedron.* Multi putant legendum, Torrentem Cedrorum, & Græcè volunt legi τῶν κέδρων: atque hanc lectionem ſequitur Nonnus antiquus

Nonnus Paraphraſtes.

Haymo. Simon de Caſſ. lib. 13. de i aſſ. Eraſmus. Franciſc. Titelman. Claudius. Guilland. Stunica noſtri ſeculi ſcriptor.

Paraphraſtes beati Ioannis; ex noſtris, Haymo, Simon de Caſſia, Lyranus, & B. Thomas, & quidam noſtro ſeculo eruditi, vt Eraſmus, Franciſcus, Titelmannus, Claudius Guillandus, atque alij nonnulli: vt quemadmodum dicitur Mons Oliuarum, ab Oliuis hinc inde conſitis; ita Torrens Cedrorum, à multitudine eorum in Torrente cõſitorum. Sed merito hanc ſententiam reprehendit Stunica agens in Eraſmum: quia Cedron vox eſt Hebræa, & Latini habent Cedron cum N. non Cedrorum cum M. & in libris Regum dicitur: Quacunque autem die egreſſus fueris, & tranſieris Torrentem Cedron, ſcito te interficiendum: vbi LXX. habent, τὸν χειμάῤῥον τῶν κεδρῶν, cum accentu graui in vltima ſyllaba κεδρῶν. Ideò Græculi alicuius vitio contigit, vt loco τῶν κεδρῶν, legerit τῶν κέδρων. De quo Torrente habes multa in Regum voluminibus, Paralipomenon, & apud Ieremiam. De Aſſa Rege legimus, quòd combuſſit ſimulacrum turpiſſimum in Torrente Cedron. Lege Ioſephum libr. 6. de bello Iudaico, capit. 3. & libr. 8. antiquit. ca. 1. in Hebræo verò Cedri dicuntur Arezim: lege etiam Hieronymum in Ierem. capit. 31. & in libr. de locis Hebraicis. Præterea Cedri Libani in Scripturis memorantur, quia ibi naſcuntur, cùm ſit arbor ſylueſtris, ex quo ligno fuit cõfecta domus Cedrina Dauid, & templum Salomonis: pinus verò, cypreſſus, & cedrus non erant in illa valle, ſed olіueta, vineta, & ficeta. Iſte Chriſti egreſſus trans Torrentem Cedron adumbratus fuit in egreſſu Dauidis Regis, qui perſecutionem perpeſſus à filio ſuo Abſalon, tranſibat cum exercitu per Torrentem cedron flens, & operto capite: ita Chriſtus triſtis, & ſub noctem, & à Iuda quaſi filio ſuo proditus, & expulſus. Chriſtus ergo de Torrente in via bibet; propterea exaltabit caput: atque hoc eſt quod Paulus dixit: *Propter quod & Deus exaltauit illum. & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.* Porrò Kidron, Hebraicè interpretatur, obſcuritas, aut denigratus, aut triſtis, vmbroſus, quia in profunda valle, ac ob id obſcura decurrat; & quia Torrentem pœnarum denigrantium corpus, & triſtitiarum internarum Chriſtus pro nobis tranſeundo meruit, vt & nos percalcemus triſtitias omnes internas, & pœnas omnes externas. Porrò in Torrente Cedrõ exaltari holocauſtorum per ſubterranea loca deſcendebat ſanguis ſacrificiorum, vt quidam ex Talmudica animaduerſione producunt. Sed Chriſtus hunc torrentem pertranſiuit: quia eius ſanguis cæterorum ſacrificiorum ſanguines

Cedron vox Hebræa. 3. Reg. 2. 2. Reg. 15. 3. Reg. 15. 4. Reg. 3. 2. Par. 15. Ierem. 31. Ioſe. Iudæus. Hier. to. 3. 2. Reg. 7. 3. Reg. 6.

Chriſti egreſſus trans Torrentem Cedron vbi fuerit adumbratus. 2. Reg. 15. Ioan 13. Matth. 26. Pſal. 109. Philip. 2.

Kidron Hebraice quid.

Idem Chriſti tranſitus per Torrentem Cedron quid myſtice ſignet.

longè antecellit. Egreſſus eſt autem Ieſus cũ diſcipulis ſuis, non ſolùm vt teſtes haberet certiſſimos, & oculatiſſimos, quod voluntarius iret ad mortem; ſed vt etiam exemplo doceret piorum hominum conſolationes contemnendas non eſſe, dum affligimur, & in cruce ſumus, ad leniendum dolorem. Adhæc vt ſignificaret, ipſos ex eodem fonte paſſionis bibituros: quia ipſe in omnibus guſtauit mortem, & omnibus propinauit, ne mortem formidarent. *Vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe, & diſcipuli eius.* Figura eſt dicta Apoſiopeſis, ſiue Reticentia, & ſupplendum eſt, vt intelligas, vel in villam, vel in prædium Gethſemani, vbi erat hortus ad pedes montis Olіueti. Nonnulli autem exiſtimant, locum Gethſemani, cuius meminit Matthæus & Marcus, nomẽ accepiſſe à torculari, in quo oliuæ premebantur ad eliquandum oleum: atque ibi primum Dominus voluit initio ſuæ paſſionis calcare torcular, quò oleum ſuæ miſericordiæ omnibus mortalibus infunderet: ibique pretioſiſſimum ſanguinis balſamum ſudauit. De qua valle Eſaias prædixerat; *Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguiſſimæ, errantes à vino:* Quæ de corona ludibrij gratia Domino impoſita, & de Hebræis debacchantibus in Dominum, & de Iuda proditore Chriſti, & illũ tradente in valle Gethſemani ijs, qui venerant eum comprehendere: & Iudas flos Apoſtolicæ gloriæ cecidit in valle pinguiſſima Geth-ſemani, Patres interpretantur Cyrillus, Procopius, & Hieronymus. Geth-ſemani enim ſecundùm Hieronymum, interpretatur, Vallis pinguiſſima, vel, Vallis pinguedinis: vallis quidem, ob humilitatem pinguis, propter charitatem. Et ex humilitate atque charitate Chriſtus fundens preces atq; offerens ſemetipſum, Patrem mundo reconciliauit. Et quod alij Euangeliſtæ prætermiſerunt de horto, ſupplet Ioannes. Elegit autẽ hortum locum ſeparatum, & ſolitarium, & orationi congruum, iuxta illud: Tu autem cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito. Eſt enim quædam oratio publica, quæ in loco publico celebratur, id eſt, templo; altera verò priuata, quę pro quiete, & ceremonijs exigit locum priuatum. Et vtriuſq; quidem nobis exemplum dedit Chriſtus: prioris quidem in prece effuſa coram diſcipulis ſuis quaſi in Eccleſia; poſterioris verò per ingreſſum in hortum. Et congruit vt in horto incipiat pro peccatis ſatisfactio, vt in horto cœperat peccatum. In horto Para-

Quare Chriſtus egreſſus ſit cũ diſcipulis ſuis, non ſolitarius. Heb. 2.

Matth. 26. Marc. 14. Geth-ſemini vnde dicatur ſecundum aliquos. Eſaia 63. Luc. 22. Eſaia. 28.

Ioan. 19.

Matth. 26. Quænam corona ſuperbiæ.

Cyrill. in c. 28. Eſaia. Procopius. Gaza. ibid. Hier ibi. to 5. idem in Mat 26. tt. 9. Geth ſemani quid ſecundum Hieron.

Heb. 5. Hortum Chriſtus cur elegerit.

Matth. 6. Oratio duplex, publica, & priuata.

Ioan. 17. & ſeq. Orationis Chriſti in horto congruẽtia.

dili

Gen. 3.

diſi Adam præuaricator inuentus eſt; in hoc horto Chriſtus obediuit vſque ad vincula, & mortem acceptatam, cùm dixit, *Nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu.*

Matth. 26.

Illic Adam liberè nimium agendo, in captiuitatem ſeipſum, noſq; ſecum abduxit; hic Chriſtus vinculis captiuitatis ſuæ libertatem nobis promeruit. Illic ſententiam mortis & damnationis in hominem pronuntiauit Deus; hic eandem ſententiam in ſeipſum clementer idem ſuſcepit; vt tu videas, quomodo miſericordia ſuperexaltat iudicium.

Iacob. 2.

Illic Adã ne contriſtaret Euam ſuas delicias, comedit de vetito fructu; hic contriſtando ſuam Euam, hoc eſt, carnem, vſq; ad effuſionem ſanguinis de ligno mortis cœpit deguſtare. *Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum, locum: quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.*

Nullus locus Chriſto tutus à proditore Iuda.

Domine, ſaltem abſconde te in horto. Sed abiit: quia Iudas ſciebat locum & Adam in horto ſe Deo abſcondendo perierat.

Gen. 3.

Quale inſtrumentum diaboli Iuda.

Iudas autem peſſimè abuſus eſt hac ſcientia in ſuam perniciem; ac propterea opportunum fuit diabolo homicidæ inſtrumentum.

Ioan. 8.

Gen. 3.

Sicut enim ſerpens olim organum fuit Satanæ ad interficiendum in anima, & corpore terrenum hominem, ita modo Iuda, quaſi commodo organo vſus eſt ad inferendam mortem violentam ſecundo Adæ, ſine homini cæleſti.

1. Cor. 15.

Et ſicut ſerpens, propterea quòd fuit Satanæ inſtrumentum præ omnibus animantibus inuiſum eſt homini, ac maledicto, & execrationi obnoxium; ita Iudas præ omnibus hominib. plurimis ac grauiſſimis maledictionibus obruitur Pſal. 108.

Iudas quare maledictus.

Chriſtus cur venerit in hortum.

Non ergo vt proditorem fugeret, in hortum venit, ſed vt inueniretur in loco ab eo cognito, & vt in horto vinceret dæmonum, qui Patres vicerat in horto. Etſi enim Chriſtus eum viciſſet in deſerto, cùm ab eo eſt tentatus;

Matth. 4.

at qui in alijs locis non quieſcebat dæmon, ſed quærebat nouas pugnas, quaſi non feciſſet ſatis Deo niſi maiorem obedientiam in caſu mortis duriori redderet. Et ita certabat dæmon cum eo, vt Ieſus amiſſa obedientia Deo non pareret, aut perdita manſuetudine per impatientiam frãgeretur; & ita eum ſibi ſubijceret.

II. ratio.

In horum præterea venit, quia rem perditam ibi oportet quærere, vbi amiſſa eſt: natura verò humana in horto perierat, quàm Chriſtus velut paſtor ouem errantem, venit quærere, & ſaluam facere.

Luc. 19.

Tertia.

Poſtremò locus ille & ſibi, & Apoſtolis, ac proditori aptus erat: ſibi quidem, ad orationem, & ſolitudinem; Apoſtolis, ad doctrinam, quietem, atq; contemplationem, Iudæ verò, quia notus, & non longè à ciuitate, & quia clauſus ſecundùm eorum æſtimationem, vt non poſſet fugere. Frequentabat autem Dominus ſolitaria loca, & ſilentij officinas non tam propter ſe, quàm propter nos erudiendos: quia eiuſmodi loca opportuna ſunt, & ad orationem, & ad doctrinam, & ad meditationem.

Solitaria loca cur frequentet Chriſtus.

Sequitur apud Ioannem. *Iudas ergo cùm accepiſſet cohortem.* Antequam hæc verba de comprehenſione Domini Ieſu explicemus, de qua Ioannes loquitur, addens quæ alij omiſerant; & prætermittens quæ alij dixerant, multa explicanda ſunt, quæ tempore comprehenſionem præceſſerunt,

Domini comprehenſionem quæ præceſſerint.

Matth. 26.

Marc. 14.

nempe admonitio de ſcandalo imminenti, cùm dixit: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me, in iſta nocte*, quod à Matthæo, & Marco poſitum eſt: reſponſio Petri, & Apoſtolorum magnifica de ſeipſis promittentium, prædictaque Petri trina negatio. Deinde explicandum, quomodo reliquit octo diſcipulos, & tres ſecum aſſumpſit, cœpitq; pauere, & tædere, ac dicere: *Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem.*

Ibidem.

Luc. 22.

Tertiò, quòd auulſus ab eis quantum iactus eſt lapidis, proſtratus primò, deinde genibus flexis orauit tertiò eundem ſermonem. Quartò, quomodò venerit ad Diſcipulos dormientes, & hortatus ſit eos ad orationem, & vigiliam. Quintò quòd apparuerit illi Angelus de cælo confortans eum.

Ibidem.

Ibidem.

Sextò, quòd factus in agonia prolixius orauerit, & ſudorem ſanguinem profuderit. Poſtremò, quòd ſurgens ab oratione excitauit diſcipulos dormientes, & hortatus eſt eos vt ſecum hoſtibus occurrerent. Tunc ſequuntur quę Ioannes ait: *Iudas ergò cum accepiſſet cohortem.* Illa igitur omnia deſumpta ex alijs Euangeliſtis explicanda veniunt ante comprehenſionem.

Inchoandum ergo eſt ab illa admonitione; de qua ſic habet Matthæus: *Tunc dicit illis Ieſus, Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus, ait illi, Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus, Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.*

Matth. 26.

Zach. 13.

Hæc præſenti tractatu explicãda ſunt. Tũc, inquit, id eſt, in via, qua hymno dicto exierunt in montem Oliueti, antequam peruenirent ad villam Gethſemani, vt teſtantur Matthæus, & Marcus.

Quando & vbi Chriſtus Apoſtolos dixerit in ipſo fore ſcandalizandos.

Matth. 26.

Marc. 14.

Ait illis: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me, in iſta nocte.* In me, inquit, id eſt, propter me: prædicit ſcandalum ipſorum futurum propter ſe. Vult di-

In Christo quemadmodùm Apostoli erant scandalizandi. Carnalis hominis ingenium. 1. Cor. 1. Ioan. 5. Quam iniuria fuerint illi scandalizati in Domino Iesu. Veri Christi fideles qui censendi sunt. Scandalum discipulorum cur prædixerit Dominus. Zach. 13.

cere Dominus; cùm me videritis capi, alligari, ac malè tractari, & quòd cessabunt miracula, & quòd me ipsum minimè defendam, incidetis in graue scandalum. Carnalis enim homo oculis fidei destitutus cernens Iesum ab omnibus derelictum, & cruci suffixum, scandalum, & stultitiam putat, sed profectò non tam formam carnis, quàm voluntatem Patris oportebat attendere, quòdque Deus sic dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret; atq; ita cessaret scãdalum. Docemur deinde quàm sit difficile in tentatione non scandalizari: nam credere Deum Patrem in prosperis, mirum non est: sed in aduersis, dum castigat, & se aduersarium ostendit, credere quòd Patris munus obeat, rarum est. Prædicitque illorum scandalum, non vt necessariò offenderetur, aut ex eo quod ipse prædicit, aut ex eo q; sic scriptum esset per Prophetam, nimirum quod percusso pastore dispergerentur oues: non enim ex his aliqua inducitur necessitas. Nam prædixit Christus, & Scriptura, quod Deus omnino futurum præuiderat, qui omni temporis momento futuro per æternitatem suam præsens erat; & quia viderat liberum futurum eorum scandalum: quia necessarium scandalum peccatum non esset, cùm peccatum sit fœtus, & proles voluntatis, & eatenus imminuitur ratio peccati, quatenus imminuitur ratio liberi, siue volũtarij. Adhęc cùm Christus, & Scriptura prædixerint flagella, Crucem, & mortem Iesu: nec coegit Iesum, vt illa necessariò pateretur, quia habebat potestatem ponendi, & sumendi animam suam; nec Iudæis necessitatem, aut vim intulit, vt Christum ad crucis mortem damnarent, qui liberè peccarunt, & potuissent non peccasse, si voluissent, & Christus, tùm verbis, tùm signis ex se arcebat eos ab illis peccatis. Ita cùm prædicit Dominus scandalum Apostolorum, non coguntur Apostoli peccare propterea, sed monentur in primis fragilitatis suæ, & vt iacula præuisa minus eos ferire possint, magisque proinde incumbant orationi, quò leuius scandalizentur; & vt videntes se offensos, agnoscant Christum, qui illud, & alia omnia quę sibi, & suis euentura erant, & prænouerit, & prædixerit, verum Deum extitisse; & vt certò confidant se liberando ab scandalo, quia etiam prædixerat scandalum non fore ad desperationem, & ad mortem, quia subiunxit: Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam: ac si dixisset: Ego pastor percussus, sed iam à percussione sanatus, per resurrectionem colligam vos tanquam oues meas in ouile, & pascam

Origo, & fons peccati praua voluntas.

Ioan. 10.

Impia de scãdalo Apostolorum a Domino prædicto refellitur intelligentia.

vos; & ita quos terruit, consolatur. Inter hos autem non aderat Iudas, quia abierat ad principes Sacerdotum, & quia ille non fuit scandalizatus, vt cæteri, sed scandalum præbuit, nec debebat videre Christum à mortuis suscitatum, vt hic discipulis promittit. Repetiuit etiam in genere scandalum omnium, vt Petrus, qui se præ cæteris bis iactauerat, minus sibi atrogaret, & crederet plus Christo, quàm sibi. Obijciens, cur Christ' Apostolos, quos nouerat offendendos, in suos accepit socios? Nec enim vir fortis proditurus in pugnam, milites, aut comites acciperet imbecillos, & infirmos, & quos præsciret visis hostibus in fugam vertendos. Respondeo, hoc factum magna Dei sapientia. Primò, vt essent testes, & Dominicæ passionis, & suæ ipsorum fragilitatis, & posteà essent fortes in Domino, postquam se agnouissent imbecillos in seipsis. Deinde quia non debebat eos ab se ablegare, ne solus Christus inuentus videri, aut fingi posset in aliquo scelere deprehensus. Adhæc non esset Apostolis, vt amicis, & seruis honestum, si ante pugnam visi essent Dominum, & magistrum suum, ac ducem reliquisse, sed victos cessisse prius, aut ipsius imperio magis, quàm insultantium armis viuos abijsse; aut quia credere non poterant sese tam pusillanimes futuros, vt vllius potentiæ cedere possent, & nõ potius pro magistro occumbere posse, quàm à tanto amico diuelli. Voluit tamen, vt re ipsa experirentur, & seipsos agnoscerent, & nos in illis agnosceremus nos ipsos, quàm nihil nobis firmitatis adsit, vbi Christus decreuit non adiuuare, sed capi. Steterunt enim Apostoli vt homines, quoad se sus seipsos defendere eius non prohibuit: at vbi gladium deponere iussi sunt, humana vi, qua tunc sola vtebantur, prohibiti, cœperunt de alute trepidare sua: & videntes potestatem tenebrarum, & audaciam impiorum, exterrefacti fugerunt.

Cur Christus Apostolos, quos nouerat offendendos, acceperit in socios.

Scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. In Propheta aliter dicitur, & per prosopeiam sermo ad phrameã, seu gladium feriendi instrumentum dirigitur: per quod intelliguntur omnis generis persecutiones: *Phramea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi: Percute pastorem, & dispergentur oues.* Alloquitur ergo gladium, vel Iudæorum turbam gladio vtentem, id est, armis. Et iubet vt percutiat: quia gladius nec Christum, nec Christianum vllum percutere potest nisi Deo permittente, vt dixit Dominus Pilato: *Non haberes potestatem aduersum me vllã, nisi tibi datum esset desuper:* datum vocat permissum.

Zach. 13. Phramea seu gladius apud Zachar. quid mysticè.

Deus Christum quatenus percusserit, & quando.

Ioan. 19.

Et per-

Et perinde eſt dicere, percutiam, ac dicere, Gladio percute, vt declararet percuſſionem paſtoris per gladium Romanorum, fuiſſe actionem à Deo promiſſam. Ita dicitur Eſai. 53. *Propter ſcelus populi mei percuſſi eum*, & Pſal. 67. *Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt.* Percuſſit ergo eum, quando perſecutionibus Iudæorum expoſuit. Sicut & illud, quod in Eſaia per modum imperandi dicitur: *Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua.* Reliqua verba huius Prophetiæ latius ſuperiori quodam tractatu fuerunt explicata.

Eſai. 6. Matth. 13. Tract. 7. huius libri.

Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Id eſt, licet diſpergantur oues, non tamen à lupo occupabuntur, ſed ad Chriſti reſurrectionem ſeruabuntur: ideo non ſinet eas Deus alijs negotijs implicari, neque mundi fauoribus, aut perfugijs conſolationem vllam recipere, vt reſurgens ipſe ſuas oues facilius recuperet. Antequam vos ergo in Galilæam patriam veſtram fugientes redeatis, ego veſter paſtor non abijciam vos, neque deſeram, ſed more boni paſtoris vos præueniam, ac præcedam vidēdus à vobis, ac proinde mea præſentia confirmandis, atque redintegrandis. Atque hoc nobis omnibus per tribulationes, & perſecutiones diſperſis dictum putemus: promittit enim in omni afflictione recreationem, & auxilium.

Chriſti adhuc patientis erga Apoſtolos cura & prouidentia. *Matt. 28.*

Quid nobis cum affligamur, ſolatium poſſit afferre.

Reſpondens autem Petrus, ait illi, Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor. Quemadmodum magiſtratus, ita etiam tribulatio virum oſtendit. Pluries Petrus hæc verba dixerat, & pluries reprehenſus fuerat à Domino: & ſecundum B. Aug. quia ter ſibi hanc audaciam arrogauerat, bis in cœnaculo, ſemel apud Lucam, & iterum apud Ioānem, & tertio poſt egreſſum de cœnaculo, vt hic habetur, & apud Marcum, permiſſus eſt negare. Tripliciter etiam Petrus errauit, vt docet Chryſoſt. Primum, quia Chriſto, & Prophetæ ab ipſo allegato fidem non præſtitit. Deinde quod per vitium ſingularitatis omnibus ſe alijs prætulerit. Tertio, quod ſuo, & non diuino nixus auxilio promittebat ſe poſſe Dominum ad mortem vſq; tueri. Et cum dicturus eſſet: Opem nobis feras, ne ſcandalizemur, è contrario nimium ſibi arrogans dixit: *Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te.* Chryſoſt. in Matthæum interpretatur: *Ex multo certe amore, & copioſa voluntate nimium ſubipſi confiſus hæc dicebat: puto & ambitione quoque aliqua, & iactātia in ea verba Petrum lapſum fuiſſe.* Hieronymus vero hoc loco: *Non eſt temeritas, nec mendacium, ſed fides eſt Apoſtoli Petri & ardens affectus erga Dominum Saluatorem.*

Quoties Petrus arroganter dixerit nō fore ſe ſcandalum in Chriſto paſſurum. *Aug. lib. 3. de conſen. Euangel. c. 2. & 10. 4.*

Triplex Petri error ſic loquentis. *Marc 14. Chryſ. hom 83. in Matth. tom 2.*

Idem ibid.

Hieronym. in Matt. 26. & 10. 9

Vocat Hieronymus temeritatem quandam nullo zelo & charitatis ardore excuſabilem, ſed ſola virium præſumptione damnandam, & fidem intelligit informem. Idcirco præ cæteris à Domino permiſſus eſt ter cadere, & ideo ter interrogatus eſt à Chriſto ſuſcitato, diligis me plus his? & ter confeſſus eſt fidem ſuam, & amorem erga Chriſtum, cum humilitate, tum & modeſtia, non ſe præferens alijs, vt olim: *Tu ſcis,* inquit, *quia amo te:* non ait, tu ſcis quia præ alijs amo te.

Petrus cur præ cæteris a Deo, cadere permiſſus. *Ioan. vlt.* Petri modeſtia. *Marc. 14.*

Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis, ſiue vt Marcus ait: *Priuſquam gallus vocem bis dederit, me es negaturus.* Iam ſingula verba expende. *Amen,* inquit, *dico tibi.* Communiter vobis omnibus dixi, quod ſcandalizabimini, tibi etiam, quia te cæteris præferre non deſinis, dico, quod negabis me hac nocte, & breui quidem, ſcilicet ante galli cantum: & non ſemel, aut bis, ſed ter, quod peius eſt quam fugere vel ſcandalizari. Et ſemper verbum Dei ad hoc tendit, vt humiliet, & deprimat hominem, & vanam eius confidentiā: quia vix diuelli, aut eradicari poteſt hæc ſuperbia Pelagiana, qua homo confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Pauci ſunt qui dicere poſſint cum Propheta: *Diligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, &c.* Pauci nouerunt illud: *Bonum eſt confidere Domino, quam confidere in homine:* & rurſus: *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternū, qui habitat in Ieruſalem:* neque ſunt alij ad lapſum procliuiores, quam qui ſibi multum tribuunt, atq; confidunt, aut qui alios præ ſeipſis contemnunt. Quod vero Marcus ait: *Priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus,* quod ad literam impletum in ſua hiſtoria recitat, vt ſemel negauerit ante primam vocem galli, poſt illam vero ſecundo, & tertio, quod videtur pugnare cum alijs Euangeliſtis, qui ſimpliciter dicunt: *Antequam gallus cantet, ter me negabis:* Ita conciliat Caietanus: *Solus,* inquit, *Marcus numerum vocis galli explicauit, quia ſolus refert prima verba Ieſu ad Petrum dicta, alij autem poſterius dicta. Ieſus itaq; bis Petro dixit: Antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus.* Deinde Petro nimiam ſibi arroganti conſtantiam, Ieſus priora Euangeliſtarum verba, ac peiora prænuntiauit, nimirum: *Antequam gallus cantet, ter me negabis.* Sed hæc ab alijs tanquā falſa merito cōfutantur. Nam ſequeretur quod ante primum gallicantum ad minus ter illum abnegaſſet: quod non ſolū eſt in alios Euangeliſtas, ſed in ip-

Verbum Dei quid maxime curet.

Pſal. 17.

Pſal. 117.

Pſal. 124.

Ad lapſum procliuiores quinam ſint.

Marc. 14. Vt Marcus cū Euangeliſtis conſentiat in deſcribenda trina Petri negatione.

Ioan. 18.

sum Marcum. Adhæc secundum hanc doctrinam non bis tantum cecinisset gallus, sed saltem ter, semel quidem in domo Annæ, vt ait Ioannes, & bis in domo Caiphæ,

Marc. 14. 2. Opinio.

secundum Marcum. Quæ cum manifeste sint falsa, dicendum est, Marcum cum cæteris Euangelistis minime pugnare: quia alij volunt illam trinam negationem cœptam fuisse ante primum galli cantum, quę peracta est ante secũdam galli vocem. Vel

Chrys. hom. 84. in Matth. tom. 2.

secundum Chrysost. Marcus Petri discipulus hæc de bina galli voce ab eo didicit: nec pugnat cum alijs, quia prius bis, aut pluries solitus est cantare. Non ergo bis vocem dabit, id est, non perficiet cantum suum, quia solet qualibet hora pluries canere. Idem docet Euthymius, gallum varijs tem-

Euthym. in Matt. cap. 64.

poribus sæpius canere solitum, deinde cessare, & omnes illi cantus pro vno censentur, & rursus canit, postquam aliquantisper cessauit. Trina ergo negatio Petri, est vna negatio Iesu ter repetita: & prima fuit ante primum galli cantum, secunda, & tertia post primum illum, & ante secundum galli cantum. Et simpliciter quod ab alijs Euangelistis dicitur: Non cantabit gallus, donec ter me neges, docet principium negationis, id est, donec incipias negationem, quã ter repetes. Marcus vero finem negationis existentem in tertia negatione cõsiderans,

Galli gallinacei proprium.

dixit: *Priusquam vocem gallus bis dederit*: & vtrumq; dixit Dominus, repetens responsionem diuersis verbis. Est autem gallo naturale, ac insitum, vt quater in die naturali cãtet, nimirum mane, meridie, sero, ac media nocte, quando Sol scilic. angulos horizontis, & mediæ terræ mutare solet: nam animalia, quæ parum circa proprias operationes solicita sunt, vt est gallus, mutationes elementorum fortiter percipiunt, & maxime eas, quæ fiunt ex renouatis angu-

Iob. 38.

lis à Sole. Hinc apud Iobem dicitur: *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Nam æstimatio illa

Quam ei dederit intelligentiam Deus teste Iob.

galli, intelligentia vocatur, quia à diuino intellectu procedit: quemadmodum dicimus opus naturæ, esse intelligentiæ non

Plin. lib. 10. natura hist. cap. 21. Galli proprietates ex Plinio & Aeliano.

errantis opus. Iam audi quid, tum Plin. tum Ælian. tradant de hoc animanti. Prior ille sic habet: *Proxime gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno natura genuit. Norunt sydera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaq; castrensi vigilia ad curas, laboremq; reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq; venientem nunciant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnum, in quacunque sunt domo, exercent. Dimicatione paritur hoc quoq; inter ipsos, velut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes: nec finis sæpe commorientibus. Quod si palma contingit, in victoria canunt, seq; ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreq; seruitium patitur. Et plebs tamen æque superba graditur ardua ceruice, cristis celsa, cœlumq; sola volucrum aspicit crebro, in sublime caudam quoque falcatam erigens, itaque terrori sunt etiam Leonibus generosissimis ferarum.* Infra: *Desinunt canere castrati, &c. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur, ceu gladiatorum.* Ælianus vero libro de

Ælian. lib. 4. de animalib. cap. 29. Patris in prolem amor.

Animalibus, ita inquit: *Matrice gallina extincta, is ipse incubat, & pullos ex ouis excludit: at tum (res admiratione digna) silentio vtitur, quod sane sibi conscius sit se muliebre munus obire, & parũ viriliter facere. Quod si cum altero pugnans vincatur, idcirco non canit, quod ex illa mala pugna spiritus fracti illi vocem supprimant. Cum offensionis verecũndia confusus, in primam quamq; latebram sese occultat. At si ex certamine victori-*

Galli superbia.

am reportarit, tum oculorum eminentia, tum ceruice erecta simul, & cantus contentione insolenter effertur, & triumphanti similis est. Illud item in eo mirificum, cum limen intrat, tametsi superum altissimum existit, is tamen sese inclinat: quod quidem ipsum superbia inductus facere videtur, ne videlicet crista vspiam offendatur. Ita illi de natura huius animantis philosophati sunt.

Quomodo verum sit Domini verbum: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, cum tamen cum postea negauerit.

Quod si obijcias, Quomodo Petrus abnegauerit Dominum, & ab eo defecerit, cum Dominus (qui exauditus est semper pro sua reuerentia) rogauerit pro Petro, vt non deficeret fides eius? Respondeo, expetiuit Satanas, & coniecit Petrum in defectionem, & Christi abnegationem, sed non impetrauit vt Petrum in abnegatione detineat, vt in ea Petrus deperiret, &

Heb. 5. *Luc 22.*

hic est fructus orationis Christi: *Aut illi Petrus, etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Quanto magis affirmat casum Christus, tanto Petrus maiorem fortitudinem

Qualis in Christum Petrus esset affectus.

ostentat: acer enim erat in eo erga Dominum affectus, vehemens quoque propriæ confidentiæ persuasio: ideo volens ante pennas natas volare, corporis grauitate deprimitur in terra, & ignorata arte nauigandi volens mare tranare, miserum patitur

Petri trina negatio quantam ei modestiam pepererit.

naufragium. Perpende autem ad quantam sit modestiam post resurrectionem renocatus. Nam cum interrogasset de Ioanne, hic autem quid? & impositum esset ei silẽtium, conticuit ilico: & ante ascensionem

Ioan. 21.

cum audisset: Non est vestrum nosse tẽpora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua

Act. 1.

potestate, simili ratione cõtinuit se ipsum: & cum de linteo è cœlo demisso audisset: *Quod Deus purificauit, tu commune ne dixe-*

Infra 10.

ru,

ris,etiamſi non intelligeret,nõ eſt auſus reſpõſare.Ille igitur abnegationis caſus eum reddidit & modeſtiorem, & prudẽtiorem. Deinde qui antea quicquid fidei habebat, ſibi tribuebat: *Ego*,inquit, *nunquã ſcãdalizabor*,nunquam te negabo,cum debuiſſet dicere,ſi te habuero adiutorem,neque ſcandalum incurram propter te, nec te inficiabor, poſtmodum vero in claudi ſanatione dicebat: *Viri Iſraelitæ quid miramini in hoc,aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute aut poteſtate fecerimus hunc ambulare?* Hinc ergo magnum documentum accipimus, quod nec humana facultas abſq; diuino auxilio quicquam proficiat, vt in Petro: neq; rurſus diuinum auxilium abſq; noſtra conſenſione proſit quicquam, vt patet in Iuda Apoſtolo,quem cum omnib.rationibusDominus reuocare à ſcelere proditionis conatus eſſet,ipſe tamen ſuo libero arbitrio ſaluti ſuę obſtaculum præbuit.

Supra 3.

Vt ſine ope diuina humanus conatus nil proficit,ita ſine hoc diuinum auxilium eſt nullum.

Similiter & omnes diſcipuli dixerunt. Non poterant diſcipuli pati quod quiſquam ſe illis præferret,etiam ſi ille Petrus eſſet:nam & ipſi carnis & ſanguinis affectibus ducebantur. Dicebant ergo quod dictabat amor,& quod facere amicitiæ ratio impellebat:ſed hoc peccabant:quod plus credebant ſibi ipſis, quam Chriſto dicenti contrarium. Vnde fuerunt ſeducti à ſe ipſis: quia omnis homo mendax , Deus autem verax eſt. Non replicauit Chriſtus,quia videbat ſe oleum & operã perdere apud eos, qui Spiritu Dei deſtituti non intelligebant quæ dicebantur, & quia expectabat euentum rerum per ſe reſpõſurum, & quia peccatorum pœnam portabat,quorum hæc vna eſt,fidem apud ſuos non inuenire, & vt in hac Apoſtolorum cœca promiſſione agnoſcamus nos ipſos, quam parum quæ promiſimus Chriſto, aut in baptiſmo, aut in pœnitentiæ Sacramento apud Sacerdotem,aut quæ in ingreſſu religionis polliciti ſumus, votiſque nuncupatis confirmauimus, præſtare valeamus. Quiſque ergo videat quid promittat Deo, aut quid rurſus per votum illi promiſerit : quia diſplicet Deo,vt Salomon ait,infidelis,& ſtulta promiſſio:nemoque ad ſuas vires reſpiciat,ſed ad diuinam gratiam,& munificentiam, vt poſſit dicere cum Apoſtolo: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*,hoc eſt,in Chriſto Ieſu Domino noſtro,qui cum Patre, & Spiritu ſancto in ſempiternum ab vniuerſa creatura ratione prædita colitur, & adoratur, ſummiſque laudibus celebratur,

Amen.

Cur ſimiliter & omnes diſcipuli dixerint ſe Chriſtum negaturos nũquam, & cur illi à Chriſto perinde atque Petrus non fuerint reprehenſi.

Rom 3.
Pſal.115.

Quales noſtræ promiſſiones in baptiſmo, & in votis Domino factis videri queant.

Eccleſ. 5.

Philip.4.

TRACTATVS XI.

De triſtitia animæ Chriſti, verbis & factis expreſſa coram Petro, & filijs Zebedæi, Matth. 26. & Marci 14. in illa verba : *Et aſſumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari,& mæſtus eſſe. Tunc ait illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate mecum.*

MAGNA fuerunt,& grauiſſima vulnera,quæ Chriſtus in corpore tempore paſſionis ſuſcepit,ſed longe maiora animo ſuo à timore,& mœrore inflicta,quanto anima maior eſt corpore, maiorique vi ſentiendi illatas iniurias prædita eſt:de quibus hic aliquid philoſophandum eſt: Ait igitur Matthæus: *Tunc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani.* Villam vocat prædium,vt ait Marcus, & illud ſitum erat in pede montis Oliueti, cuius aliqua pars cultior atque herbis hortenſibus, & oleribus ſeminata, hortus erat, fortaſſis ſæpe aliquando clauſus,vt moris eſt:quia dicitur, in illum introijſſe Ieſum cum diſcipulis. Ibi ergo exiſtẽs, in introitu dixit diſcipulis ſuis: *Sedete hic,donec vadam illuc,& orem*: tacite hortans illos ad orationem, & hoc dixit tantum octo Apoſtolis,quia ſecum ducebat tres: nam dicitur in textu: *Et aſſumpto Petro,& duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari, & mæſtus eſſe.* Dominus igitur ſolitarium quærit locum adorandum, vt commodius precari poſſet, & ne infirmos diſcipulos maiori mœrore,ac timore cõficeret.Quanquam ex illis tres fortiores ſecum duxit, qui eſſent triſtitiæ, precationis, & agoniæ ſuæ teſtes.Et vt ſolus Chriſtus ſuo ſanguine nos redemit, ita ſola oratione redemptionem obtinet. Ideo non adduxit eos ad orandum ſecum,quia inepti erant, & ignorantes quid orarẽt,& ex ſe potius Chriſtum impedirent, & turpius in præſentia Chriſti dormiuiſſent, cum tñ vigilantibus, & non dormientibus cura, & oratio Chriſti ſubueniant: debebatq; præcedere exemplum Chriſti orantis pro Apoſtolis in tentatione & quia ſola Chriſti oratio,vt ſolus eius ſanguis,ſaluat.Et cum prælatus à ſuis abeſt,debet non longe à ſuis eſſe, ne oues pereant: & quando eſt ſolitarius, debent oues intelligere,quod incũbit orationi,aut ſtudio, aut contemplationi. Debetq; verſari in loco noto, & manifeſto, vt cum Moſes per quadraginta dies in monte ſub nube cum Domino fuit.Et recte iure Canonico cau-

Potiora Chriſti patientis vulnera,quam plagæ.

De villa Gethſemani,in quã Dominus introiuit cum diſcipulis ſuis.

Documentũ paſtori,& ouibus à Chriſto traditum.

Exod. 24.
Deut. 9.

tum

Episcopo qui semper assistant Christi in discipulos, & fideles omnes qualis prouidentia & cura

tum fuit, vt duo Canonici perpetuo assisterent Episcopo, qui comites essent indiuidui, & vitæ sanctæ, ac pudicæ Episcopi testes: ideo Dominus tres secum assumpsit. Quemadmodum autem pater solicitus, ac prouidus insomnem noctem traducit cogitando quomodo, & cui, & quando locanda sit filia, & vnde possit dotem habere, dormiente plerunque, atque stertente filia: ita Dominus Iesus pro discipulorum suorum gloria, & exaltatione ipsis plerunque stertentibus vigilat, & precatur: *Et assumpto Petro, & filijs Zebedæi.* Id est, Iacobo, & Ioanne, vt explicat Marcus, quo testes essēt mœroris, & orationis fundendæ ad Patrem: vt quemadmodum gloriæ Domini testes extiterant in monte Thabor, & potentiæ diuinitatis in suscitanda filia archisynagogi, ita nunc spectatores essent imbecillitatis infirmæ suæ humanitatis. Isti præterea tres maiora præ alijs pro Iesu se passuros promiserant: nam Petrus dixerat, etiāsi oportuerit me mori tecum, non te negabo, & filijs Zebedæi dixerat: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei, Possumus.* Ideo admissi à Christo sunt, vt spectēt Christum calicem deprecantem, nec tamē impetrantem: & ita agnoscant quod minus ipsi poterunt euadere calicem: quia non est discipulus super magistrum. Docet etiam Christus, maioribus, ac perfectioribus maiora onera imponenda: ideo cum ad octo dixisset: Sedete hic, donec vadam illuc, & orem, ab istis trib. plus exigit, dicendo: *Sustinete hic, & vigilate mecum*, ac idcirco testes estote deprecationis, & agoniæ meæ. Et perinde fuit dicere, Manete, & vigilate mecum, atque, agite excubias mihi: quanquam nunc temporibus omnibus in peius collabentibus, ignatis plerunq; & imperfectis dignitatum, & officiorum munera, relictis idoneis, & perfectis, imponantur. Docet præterea, precationem bonam tribus exornandam esse comitibus. Primum fortitudine fidei significata in Petro, de qua ait Iacobus frater Domini: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, &c. Postulet autem in fide nihil hæsitans.* Secundo debet habere contemptum, & mundi supplantationem, per spem significatam in Iacobo, de qua dicitur: *Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.* Tertio charitatem, seu gratiam significatam in Ioanne, vt oratio sit meritoria, licet nihil impetret: nam hic Christus precando promeruit, etsi non fuerit in eo, quod prima facie petere videbatur, exauditus. Cum primum autem orasset Dominus, & venisset ad discipulos, & inuenisset

Cur Christus Petrum solum & duos filios Zebedæi secū assumpserit.

Matt. 27.
Luc 8.

Matt. 20.

Supr 10.
Maioribus maiora onera imponenda.

Nostri seculi abusus notabilis.

Bonæ precationis comites quosnam esse conueniat.

Iacob. 1.

Psal. 36.

eos dormientes, tunc exegit ab eis orationem: *Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem:* indicans illis verbis non tantum vt pro se orarent, sed maxime pro se ipsis: *Ne intretis*, inquit, *in tentationem*: præbens quoque exemplum superioribus, vt non dedignentur petere suffragia orationum ab inferioribus, vt frequenter faciebat Paulus. Ostenditque orationes nostras tunc esse efficaces, si cum illis Christi coniungantur: ideo soliti sumus adiungere: *Per Dominum nostrum Iesum Christum.* Quare verisimilius est, Dominum, tum octo, tum postea tribus discipulis, vt se precatione munirent aduersus instantem tribulationem, mandasse: *Orate*, inquit, *non* ne tentemini, sed, *ne intretis in tentationem*, id est, à superuentura tentatione superemini: quod quia ab ipsis factum non est, ad tempus tentatio eos vicit.

His verbis Christi: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem, quæ nobis documenta suadeat.

Orationes nostræ quando sint efficaces, & quid nobis orandum sit.

Apostoli passionis Christi tempore cur inciderint in tentationem.

Cœpit contristari, & mœstus esse, seu, vt Marcus ait, *Cœpit pauere, & tædere.* Circa hæc verba quatuor obijcere possumus. Primum est, huiusmodi affectus, & animi perturbationes minime conuenire diuinæ naturæ, quæ quam longissime ab his distat. Deinde non videntur esse sine peccato, aut saltem sine defectu imbecillæ, atque infirmæ naturæ. Tertio, non videntur conuenire duci fortissimo, & magnanimo, qualis est Christus, qui in exemplar fortitudinis est nobis propositus. Præterea videntur esse contra Scripturam: nam de quolibet iusto in libro Prouerbiorum dicitur: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit*, & iterum: *Iustus quasi Leo confidens, absque terrore erit*, & Lyricus.

Marc. 14.
In hæc verba cœpit pauere, & tædere, & mœstus esse, obiectiones quatuor diluuntur.

Prou 12.

Infra 28.

Iustum, & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, &c.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Horat. lib. 3. Carm. Ode. 3.

Quanto minus iusto iustorum Domino, de quo præcipue vaticinatus fuerat Esaias: *Non erit tristis, neque turbulentus?* Mirum igitur est cur dicatur contristari, & mœstus esse. Ad propositum dubium rectius dissoluendum quinque sunt excutienda. Primum, quot fuerint istæ passiones à Christo assumptæ, & quomodo inter se differant: Secundum, an fuerint in Christo veri isti affectus timoris, & tristitiæ, an vero conficti, & exterius tantum ostensi: Tertium, quales extiterint istæ passiones, cum suapte natura soleant, aut præuenire, aut impedire rationis vsum, aut non sine aliquo peccato in hominem insurgere: Quartum, cuius rei gratia has Christus assum-

Esa. 42.

psit passiones coram his tribus discipulis, & non tantum facto, sed etiam verbis eas expressit, dum dixit: *Tristis est anima mea vsq; ad mortem:* Quintum, an liceat tristari in morte propria, aut chari alicuius, vt parentis, filij, & amici.

Quot fuerint passiones à Christo assumptæ.

Ad primum respondemus, Matthæum vsum duob. verbis Græcis, nempe λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, Marcum vero, ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, pro quibus interpres noster in Matthæo vertit, contristari, & mœstus esse, in Marco vero pauere, & tædere. Primum illud Matthæi λυπεῖσθαι, est mœstitiam, seu angorem animi, atque angustiam extra etiam declarare, secundum vero, ἀδημονεῖν, quod idem est in vtroque Euangelista, est angi dolore, vt homo non sit apud se, sed extra se, & veluti populum penè exanimari, & præ dolore deficere. Primū illud Marci est ἐκθαμβεῖσθαι, quod significat, præ timore ingenti stupidū, & attonitū reddi, quod habetur alibi apud Marcū, cum de mulierib. quod obstupuerunt, angelus dixit: *Nolite expauescere*, seu ἐκθαμβεῖσθε. Et ita tres voces sunt, quod ad Græcam literam attinet.

Marc. vlt.

Tristitia, angustia, timor, tædium, hæ passiones quid differant.

Quantū ad rē spectat, tristitia, passio est vltima animæ cōcupiscentis de malo præsenti, sed angustia, vel angor de malo præsenti ineuitabili, timor vero, vel pauor, animi irascentis est passio de futuro malo imminēti, tædium vero, de eodem malo futuro quasi præsenti: nam passionē, & mortem suā apprehendebat Iesus, & vt futuram, & vt præsentē, vt vtroq; excruciaretur modo ac torqueretur. Nam Christus & Deus, & homo erat: & quatenus homo, trib. partib. constabat illis, nempe cōcupiscente, irascēte, atq; ratiocinante. In concupiscente sex locātur passiones, tres respectu boni communis, id est, amor, desiderium, & delectatio: tres ratione mali cōmunis, hoc est, odium, fuga, & tristitia. In irascēte virtute quinq; collocātur passiones, duæ ad cōsequendū bonū arduū, vt spes, & audacia, tres sunt respectu mali ardui, vt diffidentia, timor, atque ira. Hæ passiones in homine non surgunt, nisi contractione, & dilatatione cordis: ideo egent ratione moderāte per virtutes morales, quarum est modum, ac medium in illis ponere. Istæ passiones Deo minime conueniunt, nisi tantum metaphoricè: in Christo proprie conueniunt, sed sine peccato, sicut tentatus est sine peccato & voluntarie illas assumpsit, nec præueniebant, aut impediebant rationem, neque ad malum solicitabant: in nobis vero inueniuntur proprie, & plerunq; non sine defectu, vel peccato, licet ratione, & virtutibus, potissimum vero Dei gratia possint corrigi.

Christi amor patiendi pro nobis.

Quot concupiscenti animæ, quot sint irascentis partes.

Quomodo hæ passiones in hominem insurgant.

Eadem aliter Deo, aliter Christo conueniunt.

Heb 4.

Vt sint in nobis, & quomodo corrigi possint illæ passiones.

Quod vero nō videantur cōuenire fortissimo Duci & Imperatori Christo, verum est, si ex animo vili, ac pusillanimo illi infuissent, vt nobis accidunt: secus si ex voluntate & amore nostro: quia assumpsit quas voluit passiones, quando voluit, vbi, quantū, & quomodo voluit: nā oblatus est quia ipse voluit, & est sermo de spiritu volente: nam caro infirma erat. Quod Salomon dixit: *Non contristabit iustū quicquid ei acciderit:* intellige vt eum à recto deflectat, & iniustū aliquid, vel inhonestū agere cogat.

In Christo inuicto Duce atque Imperatore nostro quem locum habeant.

Esai 53.

Matt 26.

Iustum, vt Salomon dixit, quomodo nihil contristet.

Prou. 12.

Quod Esaias dixit: *Non erit tristis neq; turbulentus:* intellige per passiones ipsi dominantes, bene aūt propter illas quas sponte, & cum ratione assumpsit propter nos sibi charissimos, patiens tristitiā peccato debitam. ¶ Quod vero dici solet ex Damascen. tristitiam esse ex his, quę nobis nolentib. fiunt: non intelligas respectu diuinæ, aut ratiocinalis voluntatis in Christo, sed ex his quæ nobis nolentibus fiunt, id est appetitu naturali, & sensitiuo: quia talis appetitus sine peccato, imo cū merito refutabat mortem. Et hæc sint satis de primo, quæ in sequentibus maiori luce perfundentur.

Illud de Christo: Non erit tristis, neque turbulentus, explicatur.

Esa. 42.

Tristitiam esse ex his quę in nobis sunt: quo sensu Damascen. dixerit.

B. Damasc. li. 2. de ortho. fid. cap. 14.

An fuerint vere pasiones in Christo necne.

Ad secundum dicendum, veras fuisse has passiones in Christo, qui cum veram humanitatem assumpserit, vere contristatus est, & vere dixit: *Tristis est anima mea vsq; ad mortem.* Huius rei testimonium euidens est, quia vere sudauit sanguinem, & vere eguit angelo confirmante, vere passus est, vere mortuus, vereq; resuscitatus, & vt Propheta ait: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit:* nec esset alias omnimodæ veritatis magister, si mendacio vsus fuisset, & omnia, quæ in Euangelio, aut dixisse, aut fecisse legitur, in suspicionē mendacij rapi possent, etiamsi quidam ex Patribus aliter videantur dixisse. Nam B. Hilarius Canone 31. in Matthæum, hæc dissetens verba: *Assumpto Petro, & duobus filijs Zebedei, cœpit contristari, & mœstus esse*, ait: *Ergo non ante tristis est quam assumit, & omnis metus illis esse cœpit assumptis: atque ita non de eo orta est, sed de his quos assumpserat, mœstitudo.* Et infra: *Denique ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Nūquid ait, Tristis est anima mea propter mortem? Certe non ita. Nam si de morte erat metus, ad eam vtrique referri, per quam erat, debuit. Sed aliud est vsque in id, aliud ob id metuere.* Et infra: *Totus igitur super his qui passuri erant, metus est, atque ideo quia non est possibile se non pati, pro his rogat, qui passuri post se erant, dicens: Transeat calix à me: id est, quomodo à me bibitur, ita ab his bibatur: sine spei diffidētia, sine sensu doloris, sine metu mortis.* Idem in præfatione Psal. 68. *Vniuersarum vtiq;*, inquit

Luc. 22.

Esai. 53.

S. Hilar.

Idem.

huma-

humanarum passionum sorte perfunctus, secundum susceptas infirmitates nostras loquitur: & dolet ipse quidem extra necessitatem & timoris positus, & doloris, sed his se tamen qua suscepit, accommodans: vt qui carnis nostræ homo natus esset, ex dolorum nostrorum querelis, & infirmitatis precatione loqueretur. Ad hæc in id: *In siti mea potauerunt me aceto,* subiungit: *Verum prophetice non sitisse scribitur, sed vt implerentur omnia, sitisse se dixit: quia cuncta nostra quæ in eo fuerunt infirmitates, non naturales sunt, sed assumptæ.* Idem Hilarius libr. 10. de Trinitate ostendere nititur: inde sumpto argumento: quia si Christus mortem timuit, aut spiritus, aut corporis causa timuisset: quorum neutrum euenire potuit, nam secundum spiritum tanto mortis ardore eam appetebat, vt eam timere non posset. Carni vero metuere nequibat, quippe qui carnem haberet natura impassibilem, Magister in tertio sententiarum amice, & beneuole verba Hilarij exponens, nec verum timoris, doloris, & passionis sensum, nec naturalem necessitatem timendi, & dolendi Christo adimit, sed causam, & meritum patiendi, timendi, & dolendi, quæ in nobis quidem est ex Adæ peccato, in Christo vero non vitio humanæ conceptionis, sed vltro ex eius libera voluntate suscepta. Claudianus Viennæ Galliarum Episcopus, qui Petrum Lombardum per septingentos fere annos præcessit, in secundo libro de statu animarum, ita excusat Hilarium, vt eum errasse aperte affirmet, his verbis: *Pictauus Hilarius inter complura præcelsarum disputationum suarum quiddam secus sentiens, duo hæc veris aduersa disseruit: vnum quo nihil incorporeum creatum dixit, aliud, quod nihil doloris Christus in passione senserit. Sed quoniam opinionis huiusce vitium virtute confessionis aboleuit, sic sustinet reprehensionis stylum, quod non patitur detrimenta meritorum. Quapropter diuinarum Scripturarum tractatoribus fidem adhibere par est, quoad vsque eiusdem tenore veritati adstipulantur.* In hunc ille modum scripsit. Tamen reuera Hilarius cum videret ex hoc loco Arrianos Christi diuinitatem impugnare, causam tristitiæ, ac metus non retulit ad Christi instantem violentam mortem, sed ad Apostolos, & ad nos ipsos: quem secuti sunt Hieron. & Ambros. Iustinianus Imperator huic errori adhæsit de Christi indolentia. Sic enim Euagrius libr. 4. cap. 39. Ecclesiasticæ historiæ scribit: *Iustinianus Imperator edictum proposuit, in quo corpus Domini incorruptibile sanxit: naturaliumq; & inculpatarum passionum haudquaquam capax fuisse dixit: sed Dominum ante passionem comedisse, quemadmodum post resurrectionem manducauit: nec sacrosanctum illius corpus aliquam mutationem aut alterationem inde quo à Deo in vtero formatum est, neque in voluntarijs, neque in naturalibus passionibus, neque post resurrectionem quidem accepisse asserens. Cui opinioni assentire passim Sacerdotes coegit.* Contra hunc scripsit Anastasius Antiochiæ Episcopus, illique magna sapientia, & eloquentia demonstrauit, quod diuini Apostoli, & sancti Patres corpus Christi naturalibus, & inculpatis passionibus corruptibile fuisse, & cognouerint, & tradiderint. Hæc Euagrius, cuius sententiæ accedit Damascen. li. de centum hæresibus, qui hunc errorem tribuit Escharodocitis, dicens: *Escharodocitæ, qui à Iuliano de Halycarnasseo, & Gaiano Alexandria, qui & Gaianitæ dicti, in alijs quidem omnibus, his quæ ex Seuero consonantes, in hoc autem diuersi, inopinari hos quidem differenter de vnione Christi, hos autem incorruptibile ex ipsa plasmatione corpus Domini honorare: & passionem quidem sustinere Dominum confitentur, esuriem dico, & famem, & sitim, & laborem, non secundum eundem autem modum nobis hic ipsum sustinuisse dicunt, & naturæ legibus non seruientem.* Sic ille, qui pulchrum nomen illis tribuit: quia enim insensibilem, & impassibilem quandam carnis duritiem Christo tribuebant, quæ vulneribus contusa nihil pateretur: ideo Escharodocitæ vocati sunt: nam Græcis ἐσχάρα est callosa carnis durities inueteratis vulneribus obducta, quæ sensum doloris non habet, δοκίτης vero opinator, siue abrogator, vt Escharodocita sit duræ, & impassibilis carnis approbator. B. Bernardus epistola ad Innocentium Papam, redarguit Petrum Abailardum, quod negauerit in Christo fuisse Spiritum timoris Domini, contra apertum testimonium Esaiæ. Fuerunt igitur in Domino veri illi affectus. Hieronymus quoque videtur cum his consensisse, nam in verba illa: *Scitis quia post biduum Pascha fiet,* ita scribit: *Erubescant qui putant Saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Et infra in hæc verba: *Transeat à me calix iste,* in hunc modum exponit: *Postulat vt si possibile est, transeat ab eo passionis calix, de quo supra diximus. Postulat autem non timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum. Vnde & signanter non dixit: Transeat à me calix, sed calix iste: hoc est, populi Iudæorum qui excusationem ignorantiæ habere non potest, si me occiderit habens legem, & Prophetas, qui me quotidie vaticinantur.* Hæc ille, qui varius extitit in commentario suo, quia diuersas sententias prædictorum colligebat, & fere idem accidit Ambrosio. Dicendum

Idem.

Christo metum mortis à semet Hilarius duplici ratione.

Magist. in 3. sent. dist. 15.

Claudianus Episc. de Hilario quid senserit.

Duo errores Hilarij ab eodem meruit per confessionis virtutem aboliti.

Diuinarum Scripturarum tractatoribus fides sit quatenus hab. ...

Qua ratione sol... modo Christus mortem timuerit secundum Hilarium & eius sectatores.

Hieron. in Matt. 26 to. 9. Ambr lib. 10. in Luc. in ca. 22. to. 5.

Imperat. Iustinianus indolentiam Christi corpori tribuit. *Euagri ut. Luc. vlt.*

Anastasius Antiochiæ Episcopus.

Damascen. li. de centum hæres. cap. 84.

Escharodocitæ cur dicti. Ἐσχάρα quid. Δοκίτης quid.

B. Bernard. epist. 190.

Esai. 11.

Hieron. in ca. 26. Matth.

Christus vt à se calicem deprecetur secundum Hieronym.

ergo

Ambros. *Hieronym.*

Hieronymi sententia Christum modo negantis, modo asserentis timuisse mortem exponitur.

Idem.

ergo est, quòd quia Hieronymus in eodem capite super illud: *Cœpit contristari, & mæstus esse*, ait Dominum, quatenus homo erat, verè contristatum fuisse, vt paulò pòst citabitur: & in capite tertio epistolæ ad Ephesios asserit, Christum ad passionem venisse, & pati timuisse, propterea non negasse, Christum verè tristitiæ, & timoris sensum habuisse, sed tantùm passum, timuisse, & tristatum esse per propassionem, nō per passionem.

Altera conciliatio.

Vel dici potest, & idem est, Hieronymum sensisse quòd Christus non timuit per necessitatem naturalem timendi, & tristandi, sed ad comprobrandum veritatem hominis, quemadmodum mortem voluntariè, ita & timorem, & dolorem mortis assumpsit.

Amb. li. 10. in Lucan. c. 22. tom 5.

Tertiò allegatur in contrarinm Ambrosius qui in hæc verba apud Lucam scribit: *Minus contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit quòd doleret: & sequestrata delectatione diuinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur. Suscipit enim tristitiam meam, vt mihi suam lætitiam largiretur: & vestigiis nostris descendit vsque ad mortis ærumnam, vt nos suis vestigiis reuocaret ad vitam.*

Aug. in Psal. 93. aliquanto post medium, tom. 8.

Item quartus producitur Auqustinus, qui in illud Psalmi: *Quousque iustitia conuertatur in iudicium*, ita scribit: *Præsignauit Dominus in sua firmitate te, non se: non enim timebat Dominus pati, tertio die resurrecturus. Si prorsus quomodo homo pateretur, & non quomodo Deus pati veniret, etsi sciret se post triduum resurrecturum, nullo modo formidaret moriturus, quod non formidauit Apostolus Paulus, in fine seculi resurrecturus, ait enim: Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo: multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos: tædium enim illi erat manere in carne: ex duobus patiebatur ardorem, dissolui & esse cum Christo, multo magis dicebat optimum: at cùm appropinquaret ipsa passio, quomodo exaltabat? quomodo gloriabatur? Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iustus. Iste gaudet coronandus, & tristis est ille coronatus? Gaudet sic Apostolus, & dicit Christus Dominus noster: Pater si fieri potest, transeat hic calix? Sed tristitiam sic assumpsit, quomodò carnem.*

Philip. 1.

2. Tim. 4.

Idem li. 2. ad Catech. ca 6. in medio, t. 6.

Matth. 2. *Psal. 23.* *Ioan. 14.*

Idem libro de symbolo ad Catechumenos: *Quis est*, inquit, *iste qui infans Regem terruit?* Infra: *Si Dominus virtutum ipse est rex gloriæ; ergo nec Iudæos timuit, quando armati venerunt, nec iudicem iniustè iusticantem, nec milites irridentes, nec inimicos subsannates, nec coronam spineam imponentes, nec sua vestimenta diuidentes, nec fel, nec acetum, nec crucem, nec lanceam, nec mortem.* Hæc illi.

Quibus modis mortem timuerit Dominus.

Sed ad hos Patres dicendum est, Christum non timuisse mortem illis omnibus modis, quibus nos illam timemus: itaque passiones enumeratæ aliter fuerūt in Christo, aliter in nobis: siquidem purum hominem sæpe sollicitanr ad illicita, quem aculeum in Christo non habuerunt. Proueniunt sæpe, & impediunt rationis vsum in nobis, in Christo sequuntur spiritum & orationis ductum.

Aug. tom. 8.

Certè August. in Psal. 93. in prædicta verba apertè confitetur tristitiam in Christo fuisse.

B. Amb. ibid.

Et B. Ambros. post verba citata subiungit: *Confidenter ergo tristitiam nomino, quia crucem prædico. Neq; enim speciem incarnationis suscepit, sed veritatem. Debuit ergo & dolorem suscipere, vt vinceret tristitiam, non excluderet. Neq; enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnerum tulerint, quàm dolorem.*

Quales fuerint huiusmodi passiones in Christo.

At tertium dicendnm, apertè ex disputatis colligi, quales essent illæ passiones in Christo: erant enim potius propassiones, quàm passiones; quod patres simul docent, & probant.

Hieron. in Matth. c. 26.

Nam sic Beatus Hieronymus scribit in illud: *Cœpit contristari, & mæstus esse: Illud quod supra diximus de passione, & propassione, etiam in præsenti capitulo ostenditur: quod Dominus vt veritatem probaret assumpti hominis, verè quidem contristatus sit, sed ne passio in animo illius dominaretur, per propassionem cœperit contristari. Aliud est enim contristari, & aliud, incipere contristari. Contristabatur autem non timore patiendi, qui ad hoc venerat, vt pateretur, & Petrum timiditatis arguerat*, & reliqua.

Quid passio, quidq; propassio sit secundùm Hier.

Sic ille bonus Pater, qui passionem vocat perturbationem, quæ mentis statum euertit. Propassio verò quoddam morbi præludium est, & eius aduentatio, siue in animabus præpropera quædam motio, & perturbatio quædam potius inchoata, quàm perfecta, quæ vel superiorem partem non attingit, aut si eam impetat; nihil eam turbat: quæ in Christo, & sanctis esse potuit.

Prou. 21.

Cur iustus turbetur quidē, sed non conturbetur.

Vt sic intelligi possit illud Salomonis: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit*: Quia etsi sapiens turbatur, cùm caro eius sit infirma; non tamen conturbatur, quia Spiritus eius promptus, sicut & ethnicus quidam mundi sapiens iactabat de se ipso, quòd pertransiens horrendum quendam, & subterraneum specum, mouebatur quidem, sed nō commouebatur.

Ioan. 11.

Passiones igitur istę tristitię, vel timoris voluntariæ erant in Christo, & spirituales, hoc est, ab Spiritu eius pfectæ, sicut dicitur in Ioanne: *Infremuit spiritu & turbauit seipsum*; non tamen innaturales, aut merè mataphoricè, vt dicimus Deum irasci, tristari, & timere. Et sicut in Christo rationis vsum nec præueniebant, nec impediebant,

diebāt, ita nec diuinitas aut ratio, quæ illas moderabatur, non tollebat ab illis esse proprium, quia vnicuique earum permittebatur agere quod suum erat. Vnde Damascenus libro tertio de Ortho. fide capite vigesimo ita ait: *Naturales nostræ passiones, secundum naturam, & super naturam fuerunt in Christo. Secundum naturam quidem: nam mouebantur in ipso, quando sinebatur carni, vt pateretur propria: super naturam verò, quod non præcedebant in Domino voluntatis naturalia. Nihil enim in ipso coactum conspicitur, sed omnia spontanea. Volens enim esuriuit, volens timuit, & volens mortuus est.* Hactenus ille. Hieronymus doctrinam illam accepit ab Origene, qui in hæc verba scribens, ait: *Considera,* inquit, *quia non dixit tristabatur, & tædiabatur, sed cœpit tristari, & tædiari. Multum enim interest inter tristari, & incipere tristari. Si ergo aliquis defendens passiones humanas, profert nobis etiam ipsum tristatum fuisse Iesum, audiat quoniam qui tentatus est per omnia secundùm similitudinem præter peccatum, hic non est tristatus tristitia passionis ipsius, sed factus est secundùm humanam naturam tantùm in ipso principio tristitiæ, & pauoris, vt ostendat discipulis suis præsentibus, maximè Petro magna se existimanti, rebus ipsis, quòd posteà eis dixit: Quia Spiritus promptus est, caro autem infirma, & non est aliquando confidendum, sed semper timendum de ea: quia incauta confidentia ad iactantiam ducit, timor autem infirmitatis ad auxilium Dei confugere abhortatur, sicut & Dominum ipsum fecit paululum progredi, & cadere in faciem, & orare. Ergo cœpit quidem tristari secundum humanam naturam, quæ talibus passionibus subdita est, non autem secundùm diuinam virtutem, quæ ab huiusmodi passione longè remota est. Et hæc dicimus de Iesu, vt non arbitreris, sicut quadam hæreses, hominem eum fuisse, sed Deum veram humani corporis suscepisse naturam, qui poterat compati infirmitatibus nostris, quoniam & ipse circumdatus erat infirma natura humani corporis: similiter & ipse participans corpus & sanguinem, &cæt. Videns ergo instans sibi certamen, quod non erat ei aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus tantos Reges terræ assistentes, & Principes congregatos in vnum aduersus se, quantos nunquam, cœpit pauere, vel tristari, nihil amplius tristitia, vel pauoris patiens, nisi principium tantum. Nec enim scriptum est, quia pauit, vel tristatus est; sed cœpit pauere, & cœpit tristari, quando & dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Quod ipsum tale aliquid significare videtur, tanquam si dicat: Tristitia cœpta est in me, vt non omninodò sim sine gustu tristitiæ: non semper, sed vsque ad tempus mortis in me est, vt cùm mortuus fuero peccato, moriar & vniuersa tristitia, cuius principium tantùm fuit in me.* Hactenus ille. Adde istis Theophylactum qui super Matthæum scribit: *Quòd mœstus est, & piget, per dispensationem fiebat, vt credatur verus esse homo. Humana enim natura est timere mortem, eo quòd præter naturam ingressa est mors, & propterea illam fugit natura. Item vt ignoret diabolus, & inuadat eum vt purum hominem, quò conficiatur ipse morte, & sic conteratur. Vel aliter: Si Dominus mortem non timuisset, dedisset Iudæis excusationem quòd non peccassent, quod ita citra metum ad mortem prosiliisset.* Cyprianus serm. de Passione Christi, in principio: *Quis non timeat,* inquit, *si timet ille, quem omnia timent: si pauet ille, cui omne genu curuatur: si ille, qui mors est mortis, & morsus inferni, morte propinquante pertimescit? Nonne ad hoc veneras, & ita futurum ipse prædixeras? Nonne & hoc signa, & oracula, & vaticinia Prophetarum à mundi initio conclamarunt?* Cyrillus etiam in Ioannem: *Ea enim ratione,* ait, *qua Verbum Dei Deus est, & ipsa naturaliter vita, nemo ambiget quòd nullo modo mortem formidauit: caro autem factus, permittit carni vt sua patiatur, & ideò vt verè homo præsentem iam in ianuis mortem timescit, ac dicit: Si possibile, Pater, est,* & quæ sequuntur. Hæc sancti Patres, ex quorum doctrina habes, illos affectus propassiones magis, quam passiones in Christo fuisse, nec fuisse fictas, nec pertinuisse ad naturam diuinam, sed ad humanam, vt Origenes, & Ambrosius docuerunt: sed sicut dicimus Christum passum, & mortuum, intelligitur in humana natura, non in diuina; ideò & has passiones in eadem natura, cui sunt propriæ, suscepit. Quare Petrus Gnapheus, & Eutyches meritò damnari, quod humanā cum diuina natura confudissent. Et vt ex melle & aceto fit tertium, quod dicitur Oximel, ita ex diuinitate, & humanitate tertiū quid resultasse, cui passionem adscripserunt. Et in trisagio Hymno illo seraphico: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, miserere nobis,* quod Græcè habetur: Ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς, ἅγιος ὁ ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. ipsi ante verbum, miserere nobis, dolosè addiderunt. *Qui crucifixus es, miserere nobis,* tribuendo naturæ diuinę crucifixionem: Deus quidem, est Pater; Filius, est fortis, vnde & virtus Dei dicitur, Spiritus sanctus, immortalis, quia æternam & gratiæ, & gloriæ vitam elargitur. Videturque ab Angelis hæc laus desumpta, nam apud Esaiam inueniuntur hunc hymnum Deo dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.* vbi personarum Trinitas in vnitate diuinitatis celebratur. Et constitit de hac, quia puer quidam fuit per horam in cælum raptus cum Proclo Constā-

Marginalia: *Damasc. li. 3* — *Orig tract. 35. in Matthæum, longè ante mediū. tom. 2.* — *Heb. 4.* — In carne est nunquàm confidendum, sed semper timendum de ea. — *Heb. 4.* — *Psal. 2.* — *Theophylac. in Matth. c. 26.* — *Cyprianus.* — *Philip. 2.* — *Ose. 13.* — *Cyril. li. 4. in Ioan c. 1. medio ferè to. 1.* — Qua ratione Christus mortem formidauerit. — *Orig ibid. Ambr. ibid.* — Petrus Gnapheus, & Eutyches olim damnati fuerunt. — Simile. — *1. Cor. 1.* — Vnde illud ab Ecclesia in sacrosancto Missæ sacrificio decantatur: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. — *Esa. 6.* — Eius hymni sacrosancti vim quam senserit ciuitas Constantinopolitana.

tino-

tinopolitano Episcopo, & per illum Hymnum liberata ciuitas Constantinopolitana à peste. Pulchrè autem Beatus Thomas in tertia parte de hac ipsa re philosophatur, dicens:

B. Tho. 3. par. q. 15. a. 4. 5. 13.

Respondeo dicendum, quod animam in corpore constitutam dupliciter contingit pati. Vno modo passione corporali; alio modo passione animali: passione quidem corporea patitur per corporis læsionem. Cum enim anima sit forma corporis, consequens est, quòd vnum sit esse animæ, & corporis: & ideo corpore perturbato per aliquam corpoream passionem, necesse est, quòd anima per accidens perturbetur, scilicet quantum ad esse, quod habet in corpore. Quia igitur corpus Christi passibile, & mortale (vt supra habitum est) necesse fuit, vt etiam eius anima hoc modo passibilis esset. Passione autem animali pati dicitur anima secundùm operationem, quæ vel est propria animæ, vel principalior est, animæ, quàm corporis, Et quamuis etiam secundùm intelligere, & sentire, dicatur hoc modo anima aliquid pati: tamen sicut in secunda parte dictum est, proprissimæ dicuntur passiones animæ, affectiones appetitus sensitiui: quæ in Christo fuerunt, sicut & cætera, quæ ad naturam hominis pertinent. Vnde Augustinus dicit in quarto de Ciuitate Dei. Ipse Dominus in forma serui vitam agere dignatus, humanitus adhibuit eas, vbi adhibendas esse iudicauit: nec enim in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus, falsus erat humanus affectus. Sciendum tamen est, quòd huiusmodi passiones aliter fuerunt in Christo, quàm in nobis, quantum ad tria. Primò quidem quantum ad obiectum: quia in nobis plerumque huiusmodi passiones feruntur ad illicita: quod in Christo non fuit. Secundò quantum ad principium: quia huiusmodi passiones frequenter in nobis præueniunt iudicium rationis: sed in Christo omnis motus sensitiui appetitus oriebantur secundùm dispositionem rationis. Tertiò quantum ad effectum: quia in nobis quandoq; huiusmodi motus non sistunt in appetitu sensitiuo, se trahunt rationem: quod in Christo non fuit: quia motus naturaliter humanæ carni conuenientes, si ex eius dispositioni in appetitu sensitiuo manebant, quod ratio ex his nullo modo impediebatur facere quæ conueniebant. Idem inferius ait: *Ad veritatem*, inquit, *doloris sensibilis requiritur læsio corporis, & sensus læsionis. Corpus autem Christi lædi poterat: quia erat passibile, & mortale, vt supra habitum est. Nec fuit ei sensus læsionis; cum anima Christi perfectè haberet omnes potentias naturales. Vnde nulli dubium debet esse, quin in Christo fuerit verus dolor.* Rursus infrà: *Sicut sensibilis est in appetitu sensitiuo, ita & tristitia, sed est differentia secundùm motiuum, siue obiectum: nam obiectum, & motiuum doloris, est læsio sensu tactus percepta: sicut cum aliquis vulneratur. Obiectum autem, & motiuum tristitiæ, est nociuum, seu malum interius apprehensum, siue per rationem, siue per imaginationem (vt in secunda parte habitum est) sicut cùm aliquis tristatur de amissione gratiæ, vel pecuniæ. Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid vt nociuū, & quantū ad se, sicut passio, & mors eius fuit; & quantum ad alios, sicut peccatum Discipulorum, vt etiam Iudæorum occidentium ipsum. Et ideo sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita potuit in eo esse vera tristitia.* Et infrà: *Sicut tristitia causatur ex apprehensione mali præsentis, ita timor causatur ex apprehensione mali futuri; Apprehensio autem mali futuri, si omnimodam certitudinem habeat, non inducit timorem. Vnde Philosophus dicit in secundo Rhetoricorum, quod timor non est nisi vbi est aliqua spes euadendi. Nam quando nulla spes est euadendi, apprehenditur malum vt præsens, & sic magis caussat tristitiam, quam timorem. Sic ergo timor potest considerari quantum ad duo. Vno modo quantum ad hoc quod appetitus sensitiuus naturaliter refugit corporis læsionem: & per tristitiam, si sit præsens, & per timorem, si sit futura. Et hoc modo timor fuit in Christo, sicut & tristitia. Alio modo potest considerari secundum incertitudinem futuri euentus: sicut quando nocte timemus ex aliquo sonitu, quasi ignorantes quid hoc sit. Et quantum ad hoc timor non fuit in Christo, vt Damascenus dicit in 3. libr.* Hæc omnia Thomas in dicta tertia parte.

Ad quartum, quare Christus assumpserit hos affectus, non est difficile respondere. Hoc enim pro sua sapientia fecit. Primò, vt se verum Dominum iudicaret, vera Humanitate præditum, & Origenes, Hieronymus, & Theophyl, annotant. Deinde, vt ostenderet animum Christianum non esse impassibilem, Stoicum, & stupidum. vt notauit Ambrosius, sed talem, vt huiusmodi insurgentes in se passiones suscipiat, si opus est & vincat, vt fecit Dominus. Tertiò, quò veras Scripturas prædicentes has Christi passiones demonstraret: *Conturbata sunt*, inquit, *ossa mea*. Et alibi: *Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit*; rursus, *Anxiatus est spiritus meus, in me turbatum est cor meum*, & Esaias, *Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit, & saturabitur.* Præfiguratæ etiam fuerunt in Dauide subtristi, & præ timore fugiente filium suum Absalon, & patiente calumniam à Semei. Quartò, vt ostendat mortem, quæ nobis est debita propter peccata, compositam esse ex his tędijs, & tristitijs; & ideò qua promptitudine venit accipere mortem, accepit & tædia, & timores, & tristitias, quæ pars sunt mortis peccatis debitę, quam sine illis vix illam assumpsisset. Quintò vt perspicuum redderet, quòd sicut peccatum Adæ in corde cōceptum est, & in opere consummatum; ita

Animam in corpore pati, dupliciter contingit.

Qu. 14. a. 2

part. 2. q. 22. art. 2. & 3.

Aug. c. 9. lo. 5.

Humanæ passiones in Christo aliter quā in nobis fuere tripliciter.

Artic. 5 in conclus.

Ad veritatem doloris sensibilis duo requiruntur.

Qu. 14. art. 1.

Art. 6.

22. q. 35. art. 2. 10. 12.

Art. 7.

Tristitia & timor vnde proficiscatur.

Philoso. lib. 2. Rhet. c. 5. circa medio. c. 6.

Timor dupliciter consideratur.

Damasc. libr. 3. Orthod. fid. c. 23.

Quare Christus huiusmodi passiones seu affectus assumpserit.

Origenes. Hieronym. Theophyl.

II. ratio.

Ambros. in tom. 5.

III. ratio.

Psal. 4. Psal. 68. Psal. 142.

Esaia 53.

Passiones hæ Christi vbi olim figuratæ.

2. Reg. 15. Infr. 16.

IV. ratio.

V. ratio.

Christus primò interius tristatus est, deinde etiam in carne exterius passus, vt omnino nostrum peccatum expiare valeat. Nam Dominus Iesus non solum voluntariè subijt cruciatum externæ mortis, & passionis in flagellis, & in cruce, sed etiam cruciatum internæ tristitiæ, considerando peccata mundi, & omnia tormenta sibi imminentia.

VI. ratio.

Sextò, testatum nobis reliquit, quòd ob ingentem tristitiam, vel timorem vitandum, non debemus à bono cœpto retrocedere propter Deum, & propter salutem proximi: nec declinare ad peccata, vt frequenter facit mundus, sed constanter pro alijs & tristari, & timere, & turbari, vt Christus fecit, & Samuel lugens Saulem.

Cyrill. to. 2.
VII. causa tristitiæ, & timoris Domini nostri, ex Cyrillo Alexand.
1. Reg. 15.

Septimò vt Cyrillus libr. 9. thesau. capit. 3. scribit: *Omnia ille perpessus est, vt nos ab omnibus liberaret. Sicut igitur nisi mortuus esset mors non extingueretur: ita, nisi timuisset, non essemus nos à metu liberati: nisi doluisset, non cessassent dolores nostri.*

VIII. ratio.

Octauo, vt agnoscas quanta fuerit Domini passio, cuius meditatio potuit tristitiam, & pauorem exculpere; & quantum fuerit peccatum mundi, quod causa extitit passionis, cuius imaginatio tantum animi angorem, & pauorem potuit ingenerare.

IX. & postrema.
B. Ambros. loco citato.

Postremo, secundum sententiam Beati Ambrosij, de qua superius, sequestrata delectatione diuinitatis æternæ, & quorundam aliorum, qui eum in hoc secuti videntur, Christus spontè priuauit se consolatione ex visione Dei resultante, quò sic magis peccato satisfaceret, & tristitia conueniens delectationem nostram in illo habitam expungeret: & hoc vsque ad mortem, nam posteà suscitatus dixit:

Psal. 15.

Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua, vsq; in finem.

Qualis fuerit Christi mœror atque tristitia.

Nam quemadmodum dum vixit, suspendit animæ gloriam in corpus redundantem, vt posset pro nobis & pati, & mori; ita ad tempus per aliquot horas cœpit tristari, id est, suspendere gloriam, & delectationem animę, quę ex visione Dei resultabat, vt posset pro nobis supremo modo & timoris, & tristitiæ, sensum habere, quod ingens eius erga nos charitatis argumentum fuit.

Simile.
Altera solutio difficultatis, quomodo scil. Christi anima summè & gaudere simul & tristari potuerit.

Nam difficilè capere possumus, quomodo summus dolor existeret cum summo eius gaudio. Nam etsi vna manus possit in summo esse frigida posita in niuibus, & altera in summo calida posita in igne: tamen quod vna, & eadem manus simul sit frigidissima, & simul calidissima, vix intelligim⁹. Quamuis dici possit, vt aliàs etiam tetigi, aliam esse rationē, propterea quòd eadem voluntas non secundum idem fuit summè beata, & summè tristis, sed secundùm diuersas animæ rationes, nimirum superiorem, & inferiorem.

Quid est: Cœpit Christus tristari, & mœstum esse.
Orig. tract. 35. in Matth.

Cœpit ergo tristari: non significat, parum tristatus est, sed, non est vltra progressa tristitia, vt Origenes explicuit, quia repugnat verbum quod sequitur: *Tristis est anima mea vsque ad mortem*, id est, sicut in morte, vel, vsquequo moriar. Fuit ergo grauis, quæ sudorem sanguineum elicuit; & diuturnæ, quæ vsq; ad mortem durauit. *Et ait illis:* Verbo scilicet, quod factis iam dixerat. *Tristis est anima mea.* Rationalis videlicet; *Vsq. ad mortem.*

Tristitię Christi magnitudo, intensæ, & extensa.

In Iesu enim externa conueniebant internis, & significat magnitudinem tristitiæ intensæ, & extēsæ. Intensæ quidem, ob grauitatem doloris valentis in se absorbere vitam & deducere ad mortem ob delicatissimam corporis temperaturam: quia Spiritus tristis exiccat ossa, & quidam dicuntur præ dolore peccati crepuisse.

Prou. 17.
Euthym. in Matth. c. 64.

Hinc Euthymius exponens hæc verba, ait: *Quod ait: vsque ad mortem; tantundem est ac si dicat, sicut in morte.*

Hieró in 20. Matth. 10. 8.

B. Hieron. ex hoc loco probat Christum animam rationalem habuisse: *Dicat ergo*, inquit, *qui irrationalem Iesum sumpsisse animam suspicantur, quomodo contristetur, & nouerit tempus tristitiæ. Quanquam enim & bruta animalia mœreant; tamen non nouerunt, nec causas, nec tempus, vsque ad quod debeant contristari.* Sic ille.

Brutorum mœror ani malū qualis.
Alter sensus.

Alter sensus est de tristitia extensa: Et sicut perpetuò vsque ad horam mortis passus est in corpore, ita perpetuò contristatus est in anima. Et videtur sensus literalis, vt etiam Origenes notauit, quasi dicat: Ex hoc tempore vsque ad mortem tristis est anima mea.

Origen. Ibidem.

Cur Dominus potius tristitię meminerit quā timoris.

Cur autem magis tristitiæ meminerit, quam timoris, vt verbis se dixerit tristem, & non pauidum, in promptu causa: quia dum malum futurum, de quo est timor, apprehenditur vt ineuitabile, potius tristitiam, vt diximus, generat, quam timorem, quia apprehenditur tāquam pręsens malum, quod vitari non potest, de quo est propriè tristitia.

Iustorum tristitia quando finem habeat.
Ioan. 16.

Notatur præterea his verbis iustorum tristitiā durare vsq; ad mortem, posteà verò cōuerti in gaudiū; sicut Dominus dixit: *Sed tristitia vestra vertetur in gaudium*: at impiorū: & peccatorū tristitia in morte finem nō habet, sed augmentum. Ideò peccator si sapit, doleat & tristetur in animo suo vsque ad mortē peccati, vt ita viuat Deo, secundū illud: *Quæ secundū Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilē operatur.*

2. Cor. 7.
Cur se hortere Dominus ostendat, quā prius optauerat mortem.

Iustus etiā cōtristetur vsq; ad mortē veteris hominis, sciens q̄ huiusmodi tristitia admista est cōsolationi, & breui in morte terminabitur. Si q̄ras, cur Dn̄s se hortere ostendit & verbis, & factis quod tātopere desiderabat; hoc est, mortē est ne fortè Iesus pœnitētia ductus de onere as-

re assumpto redimendi, vel ipse delicacior est cæteris, qui eius exemplo permoti læti ad mortem venerunt, vt Andreas, Laurentius, an minori amore venit ad patiendum pro nobis, quam martyr homo pro Dei amore? Non pœnituit profectò Christum de onere redimendi, sed desiderabat redimere, qui dicebat: *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Et sicut redempno ipsa connnet tristitiam internam, & cruciatum externum; ita vtrumque suscipere desiderauit. Sic etiam aliàs dixit: *Baptismo habeo baptizari: & quo modo coarctor vsq; dum perficiatur?* Quod ad externam attinet crucem, sicut de interna dixit: *Calicem quem dedit mihi Pater meus, non vis vt bibam illum?* Nam sicut baptismus est, quo exterius abluimur, ita calix quo intus potamur. Nec Martyres, qui pro illo passi sunt, fuerunt fortiores, nec plus dilexerunt Deū, quàm Christ⁹, vel magis dilecti sunt à Deo, quam Christus: quòd verò minus mortis cruciarus Martyres senserint, ex dono Dei eis impenso ,pfectum fuit, & virtute Christi fortes erant, atq; infirmis finnt isti fauores; quemadmodum nobiles & magnates splendidius induunt seruos suos, quam se ipsos, quod tamen in gloriam ipsorum cedit; nam eorum expensis, & sumptibus fiunt. Christus etiam infima opera cum maiori charitate edebat, quàm alij altioris generis actiones, vt propterea illi non fuerint Christo præponendi.

Luc. 22.

Christi redemptio [?]duo, in se includit.

Sap. 12.

Ioan. 18.

Vnde Martyres in tormentis hauserint constantiam suam.

Quid Christus cum Martyribus fecisse videatur.

An liceat tristari in morte propria, aut charitaliculus.

Ad quintum, non ad inficiandum posse quenquam sine peccato tristari de morte propria vel charorum cōsanguineorum & amicorum, qui per mortem siue naturalē, siue violentam ex hac vita rapiuntur. Nam hoc fecit Christus & Sancti in veteri & nouo Testamento. Nam super Stephanum mortuum viri timorati planctum magnum fecerunt: filia Iephte addicta morti duob. mensibus fleuit virginitatem suam: luxit & Daniel per tres hebdomadas. Denique natura quæ in tristitiam & lacrymas prorumpit, vt animi sui dolorem & commiserationem ad proximum testetur, non peccat: nam aliquid naturæ indulgendum est. Et Paulus non simpliciter dixit: *Vt non contristemini*, sed adiunxit: *sicut & cæteri qui spem non habent:* quibus verbis cauet luctum ex infidelitate prodeuntem. Considerata tamen Christi gratia, & cæli ianua aperta, & fine qui peccatis & pœnis imponitur, lætandum potius est, quàm tristandum. *Desiderium habeo*, inquit Apostolus, *dissolui, & esse cum Christo*; & Simeon: *nunc dimittis seruum tuum Domine.* Sed anima peccato mortua, pro qua Christus mortuus est, prælugenda est, & tristitia, & lachrymis prosequenda: nam eiusmodi tristitia de morte animæ, de qua dixit Propheta: *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur*, vel animam mortuam valet suscitare, vt testatur Chrysostomus, corpus autem nequaquam. Sed nos vt pueri ablato pomo de manib. lugemus; amissa verò gratia Dei atq; vita æterna, nullo doloris sensu tangimur. Demus igitur operam, vt seriò de peccatis nostris tristitiam atq; pœnitentiam concipiamus: ob hoc enim Dominus sponte, atque ratione assumpsit tristitiam pro nobis, vt nostra quælibet, quæ cum ratione detestatur peccatum, satisfaceret coram diuino tribunali ad gloriam Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu S. laudes occinunt immortales Angelicæ illæ, ac beatæ mentes simul & humanæ in æternis tabernaculis. Amen.

Act. 8.

Iudic. 11.

Dan. 10.

1. Thes. 4.

Philip. 1.

Luc. 22.

Ezech. 18.

Chrys. hom. 84. in Matt. tom. 2.

Quam tristitiam habere debeamus.

TRACTATVS XII.

De oratione Domini in horto, in illa verba: *Et progressus pusillum procidit in faciem suam, & dicens, Pater mi, si possibile est transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu*, &c. Matth. 26. Marci 14. Luc. 22.

DIFFICILIS sanè est orationis fundendæ apud Deum ars; eget enim spiritu Dei dirigente. Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, ipse autem Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Hinc Socrates, teste Valerio, nolebat quicquam in specie à Dijs peti, nisi quid ipsis placeret: & sanctus quidam fertur in more habuisse, vt Alphabetum recitaret per ordinem ante Deū, & dicebat: *Domine, iūge literas, & à te peto quod tibi magis placet, & mihi magis expedit: quid autem sit illud, tu melius me nouisti.* Et B. Macarius dicebat hunc esse rectum orandi modum: *Deus meus quomodo vis, & sicut tibi placet, ita fiat.* Difficile etiam est preces fundere, nec impetrare: quod sæpe fit, vt meliora dentur. *Petitis*, inquit, *& non accipitis, eò quòd malè petatis*: quemadmodùm & Paulus de stimulo carnis Deum instanter deprecans non est exauditus. Denique ipse Dei Filius, quò nos consolaretur, precatus est, nec impetrauit; vt non miremur, si interdum orantes exaudimur minimè: quia non est discipulus super magistrum.

Ait ergo: *Et progressus pusillum.* Non ex-

Bene precandi ars quàm difficilis & laboriosa.

Rom. 8.

Val. Max. lib. 7. cap. 2. sub initium.

A dijs quid petendum suaderet Socrates

Sanctus quidam vir quemadmodum oraret. Rectus orandi modus à Macario traditus.

Iacob. 4.

2. Cor. 12.

Quid est quod Filij sui calicē deprecantis, precem non Deus exaudiuit.

Matt. 26.

Vbi Christus ta[l]icem sit deprecatus. *Luc. 22.*

primit quantum esset hoc pusillum: explicauit Lucas, dicens: *Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est ab lapidis*, siue, vt Græcè dicitur, ad iactum lapidis. Et ascendit partem eminentiorem pedis Montis Oliueti, vt scribit Anselmus de Passione: atque illa eminentia repræsentabat excellentiam precationis Christi, & cùm esset decima quarta Luna, id est, plena, videre potuerunt Apostoli cadentem in faciem Dominum, vt ait Origenes; vt discerent non magna, sed humilia de se sapere: propterea enim non longè progressus est, vt cerni posset. In verbo. *Progressus est*, non regressus, docet ex animi vilitate non retrocedere à veritate propter imminentem tentationem. Contra illos qui omnem tetationem læsionem opinantur; cum tamen omnis tentatio, cui non assentimur progressio sit. Quia si tentatio est vita hominis super terram multum tentari est multum vincere: & fortius tentari, est vitam producere: & qui amat orationem, progreditur, & præcedit non orantem. In verbo, *Auulsus est ab eis*: significatur amor Christi ad discipulos, qui cum difficultate auelli poterat à tam dilectis, quemadmodum arbor, quæ cum difficultate auellitur. Ideò nos eius absentiam non sentientes, non amamus Christum. Vel dicitur auulsus, ob animi mœrorem, per quem naturaliter adhæremus amicis, à quorum consuetudine aliquid accipimus solatij: & mœror ingens rapere solet dolentem ad aliquod perfugium, & Christum rapuit ad precationis asylum. Et significabat parua illa distantia ab Apostolis, quod breui tempore, id est, per triduum mortis erat ab eis auellendus; & quia prælatus non debet separari à grege, maximè tempore tribulationis. Quid ergo si lasciuiæ, vel ambitionis causa gregem deserat, si Moyse separato ad orandum, & relicto bono vicario Aaron, populus in idololatriam incidit? Et Christus dum separatur ad precationem, Apostoli suo vitio dormierunt; cum tamen vmbra Petri præsentis sanaret infirmos, & dæmones perterrefaceret. In verbo, *Quantum iactus est lapidis*, Augustinus annotauit: *In hoc eos admonuit, vt in eum dirigerent lapidem, id est, vsque ad eum perducerent intentionem legis, quæ scripta erat in lapide: vsque ad illum enim potest peruenire hic lapis; quoniam finis legis, est Christus: ad iustitiam omni credendi.*

B. Ansel.

Quare procidit in faciem suam.

Orig. tract. 35. in Matth. longè ante mediũ to. 2.

Io eo quod progressus ad orandum esse dicitur, quid docea[mus].

Iob. 7.

Cur à discipulis Christus auulsus dicitur.

Christi absentiam com minimè percipimus, eum profecto diligere comprobamus.

Domini ab Apostolis in passione auulsio illa quid indicaret.

Exod. 32.

Act. 5.

Quid quod Christus ad orandum est progressus quantum iactus est lapidis, teste Augustino.

Aug. li. 2. qu. Euangel. q. 50. to. 4.

Sequitur: *Procidit in faciem suam.* Multa contingunt in oratione, vt gestus, suspiria, clamores, prostratio, & similia, quæ propterea solitarium locum requirunt. Docet Dominus in tribulatione, & ante pugnam colere studium precandi, sicut Moyses in pugna contra Amalec fecisse legitur, Iosue contra Gabaon, Gedeon contra Moab, Iephte contra Amon, Samson contra Philisthæos, atq; omnes alij sancti: quia precatio est telum defendens, atque offendens? Et proprium est sanctorum agnoscere inhærentem infirmitatem, & non sibi fidere. Nec pugnat quòd orauerit positis genibus, vt Lucas ait: quia primò cœpit genibus flexis, deinde prostratus, quod maioris est humilitatis, quæ potissima pars est bonæ precationis, & semper obtinere solet, secundùm illud: *Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.* Et hæc signis, & verbis exhibita est: primo positis genibus, & non altero tantùm; deinde prostratione, quæ maior est humiliatio, indicans se per mortem prosternendum, & tanquam vermem calcandum. Et prostratus est ne desolaretur stellas suo aspectu perturbato, & præ fœditate nostrorum peccatorum, pro quibus suo sanguine, & cruce expurgandis precabatur. Erubescebat leuare faciem ad Deum, cùm peccata totius mundi sustineret, vt publicanus apud Lucam, & Esdras sanctus ille, qui dicebat: Deus meus confundor, & erubesco leuare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt semper caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cælum, à diebus patrum nostrorum. Nam vt quidam egregius passionis Christi meditator tradit, legimus illud, & experientia probatum est, si quem Deus permitteret videre peccata sua, sicut ipse videt, præ dolore mox rumpendum esse cor illius, aut eum sensibus destituendum: vbi aspiceret quanta iniuria, contemptu, vilipensione affecerit Creatorem, & redemptorem Deum, ac Dominum suum: & quam turpiter, quam indignè speciosam deformauerit animam suam. Noluit præterea Dominus suos cernere, quàm sit intolerabilis mors, antequam eam in seipso vinceret, & interficeret, & impleret discipulos Spiritu suo, ne ante tempus scandalum perpeterentur; sed postquam leonem mortis deuicit, illum eis tradidit calcandum. Orabat procidens in faciem suam, ipso corporis gestu declarans maximam cordis sui contritionem, & humiliationem; ac nos docens in oratione animum profundè Deo submittere: quod si fiat, consequitur & corporis submissio, in secretis præsertim orationibus. Confutanturque illo corporis Domini gestu; qui monasticas inclinationes: vt hypocriticas, vel vanas insectantur: cùm sint vel signa, vel excitamenta demissionis

Deut. 9.

Rom. 10.

Quare Christus orãs procidit in faciem suam.

Precandi studium quando maxime adhibendum.

Exod. 17. Iof. 10. Iud. 11. Infra 16.

Oratio quale sit telum.

Quid proprium sanctorum.

Luc. 22.

Bona precationis potissima pars humilitas est.

Iudith 9.

Cur Christus prostratus Patrem sit deprecatus.

Luc. 18. 1. Esd. 9.

Esdræ reuerentia in Deum reuerentia.

Taulerius li. de vita & pass. Christi. cap 7.

Cuiusdam praeclare dictum.

In eos, qui monasticas inclinationes in precatione adhibere solitas vituperant, & insectantur.

spiritus

ſpiritus noſtri debitum Deo corporis obſequium præſtantis.

Orans, & dicens. Orauit ſolus, vt Pontifex in lege ſæpius faciebat, & vt Moſes ſolus olim in monte Exod. 32. & ipſemet Chriſtus in monte Ioan. 4. *Pater mi, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Scilicet vis, fiat, eſt enim defectiua locutio. Ad huius loci intelligentiam in primis adducenda ſunt verba aliorum Euangeliſtarum. Nam Marcus habet:

Marc. 14.

Et orabat vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora (ſcilicet mortis, & paſſionis tempus per ſynecdochen, hoc eſt, ſupplicium imminens) *& dixit: Abba, Pater, omnia tibi poſsibilia ſunt: transfer calicem hunc à me. Sed non quod ego volo, ſed quod tu.* Scilicet fiat. Et dicitur Syriacè Abba, & Græcè Pater, vel emphaſis gratia, vel explicationis cauſa: explicat enim Latina vox Syriacam. Et imitatus eſt Paulus hanc inuocandi rationem, nempe Abba, Pater, ad Roman. 8. & ad Galat. 4. Lucas vero: *Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.*

Syriaca habent: Abba Abbi, id eſt Pater Pater mi.
Rom 8.
Galat. 4.
Luc 22.

Solus Ioannes, ſecundum Origenem, huius precationis mentionem non fecit: quia ille deſcribebat Deum, cuius non eſt orare, ſed orationes exaudire. Quando vero ſecundo orauit, ſolus Matthæus refert verba quę dixit: *Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua.* In his primum perpendendum, varie Euangeliſtas hanc precationem Domini expreſſiſſe. Sed non longe diſtant: nam ferè in eundem ſenſum conueniunt. Et vt docet Euthymius, veriſimile eſt omnia per partes dicta eſſe. Solemus enim in precationib. vnum & idem vario modo dicere. Vnum inter alia diſcutiendum, quod cum vnus dixit, *Si poſsibile eſt*, alter dixit, *Si vis*. Sed facile hæc ſibi inuicem conſentiunt. Nam ſermo eſt de potentia, quam ſacri Theologi ordinariam vocant, & quæ coniuncta eſt cum Dei voluntate: ſecus eſt de potentia Dei abſoluta, quia aliter mundus redimi poterat præter quam Chriſti morte: & in vtroque laus eſt diuinæ potentiæ, & voluntatis, neceſſaria ad bene precandum, & ad precationem, quæ volumus, impetrandum. Deinde diſcutiendum quid ſit calix, & quid ſit tranſire calicem.

Cur Ioannes huius precationis mentionem non fecerit, ſecundum Origenem
Orig. ibid.
Euangeliſtę in oratione Chriſti in horto calicem deprecantis deſcribenda ſecum vt ipſi conueniant.
Euthym. in Matt. ca 64.
Qua potentia nequiuit calix à Chriſto tranſire ni eum biberet.

Calix iſte metaphorice mortem Domini ſignificat, per figuram qua cōtinens ponitur pro contento. Eſtque ſumpta à magiſtratibus, qui multis ad mortem damnatis porrigebant potionē lethalem: vnde inter Athenienſes Socrati data eſt potio cicutæ, qua extinctus fuit, de qua Satyricus qui iam dixit:

Calix iſte quid denotet.
Vnde calicis metaphora ſit ſumpta.
Perſ. Sat. 4. initio.

Barbatum hoc crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicuta.

Phocioni quoq; viro inſigniter iuſto, vt teſtatur Plutarch. in vita eius, porrectum eſt ſimile poculum: & cum carnifex ceſſaret quod pecuniam non haberet pro pretio potionis, ipſe Phocio pecuniam numerari fecit, qua emeretur, & aſſiſtentibus dixit, vt admonerent filium, ne minus in Rempub. eſſet beneuolus propter ſuam mortem.

Socrates & Phocio poſt veneni extincti ſunt
Plutarch.
Phocionis in rempub. munificentia ... beniguitas.

Erat etiam calix medicinalis, de quo Pſalm. *Calicem*, inquit, *ſalutaris accipiam, & nomen Domini innocabo*: declaranſque quis ſit ille calix, ſubiunxit: *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius.* Ac vt medicus potione & ſectione venæ externa, tanquam baptiſmo, ſanare ſolet, ita paſſio nomine calicis, & baptiſmi deſignatur. Dicitur ergo calix, quia cito tranſiuit illa mors, & delectauit eum, & ſanguinem ipſe in calice dedit, quæ potio quædam nutricis pro puero, vel capitis pro membris fuit. Generauit & in Chriſto amorem ebrietatis, & ſomnum pacis in nobis.

Pſal. 115.
Calix ſalutaris apud Prophetam quis ille ſit.
Paſſio Domini cur calix nominetur.

Ad hæc notandum, aliud eſſe, tranſire calicem à me, aliud, Tranſeat à me hora, ſcilicet mortis, vt non tangat me, vt in Exodo dicitur: Erit ſanguis vobis in ſignum in ædibus in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, &c. & apud Matthæum Geneſareni viſo Chriſto rogabant eum vt tranſiret à finibus eorum: aliud vero eſt tranſire in me, vel per me, ſecundum illud: *In me tranſierunt iræ tua*, & rurſus: *Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt.*

Hæc duo: Tranſeat a me calix iſte, & Tranſeat a me hora, eſſe inter ſe diuerſa.
Exod 12.
Matth 8.
Huius dicti Tranſeat a me calix iſte, varię explicationes Petrum atque ſententiæ.
Pſal. 87.
Pſal 70.

His præmiſſis, iam explicandus eſt ſenſus horum verborum. Primus ſenſus eſt B. Hilarij, dicentis: *Quod ait: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis: vellet quidē eos non pati, ne forte in paſsione diffidant, ſed quo hereditatis ſuæ gloriam ſine paſsionis difficultate mereantur. Non ergo vt non patiantur rogat, dicens: Non vt ego volo, ſed vt quod Pater vult, bibendi calicis in eos ex ſe tranſeat firmitudo. Superius etiam dixerat: Tranſire à ſe calicē rogat. Nūquid ait: Tranſeat à me calix iſte? Hæc enim futura erat pro ſe timentis oratio: ſed aliud eſt vt tranſeat deprecari. In eo enim quod à ſe tranſit, ipſe ille à moleſtia tranſeuntis excipitur. Qui autē vt à ſe tranſeat, rogat, non vt ipſe prætereat, orat, ſed vt in alterum id, quod à ſe tranſit, excedat.* Verus quidē ſenſus, & ſubtilis, & propter eū, qui dixit, etiā acceptione dignus: literalis tamen nō videtur. Quia calix non eſt proprie peccatum, vel ſcandalum, ſed pœna ipſius. Et textus dicit: Transfer calicem à me, non à diſcipulis: & orabat vt tranſiret ab eo hora. ab eo ait, non ab alijs. Chriſtus præterea nihil pro ſe ſecundū illū ſenſum precatus fuiſſet. Adhæc non videntur quadrare verba ſequentia huic ſenſui, quando ait: Veruntamen non mea voluntas,

Primus ſenſus B. Hilarij can. 31 in Matth.
Refellitur hic ſenſus Hilarij.
Luc. 22.

poris conseruanda, alicui sit membrum aliquod abscindendum, appetitus naturæ, cuius officium est omnia membra conseruare, nollet abscissionem, atque illi repugnaret: appetitus vero sensitiuus propter dolorem maximum in continui diuisione, horreret maxime, & fugeret talem abscissionem, tamen voluntas rationis videns nō aliter totius corporis posse salutem constare, elegit membrum noxium igne & ferro præcidi. Nec hoc est voluntatem voluntati repugnare, vel sensum rationi: quia est motus cuiusq; facultatis naturalis: natura enim, & sensus in homine etiam perfectissimo, & deliberato pro Christo mortē oppetere, naturali instinctu horret dolores, & mortem, illa tamen, id est, natura & sensus subijci debent deliberationi rationis. Quia ergo in Christo facultates naturales sinebantur agere quod proprium cuiusq; erat munus, idcirco sicut ratione superiori deliberate mortem sinebat, & pro mundi redemptione amabat, ita natura Christi, & sensus delicatissim9 in eo naturaliter mortem horrebat. Precatur ergo Dominus non pro se, vel dono aliquo obtinendo, quo esset destitutus: quia ab instanti conceptionis plenus erat gratiæ, & veritatis, de cuius plenitudine nos omnes accepimus, & gratia pro gratia, vt Ioannes inquit, sed pro passionibus corporeis, quas assumpsit: non quidem quod illas nollet inesse sibi, sed vt ostenderet se esse verum hominem, & non posse naturali inclinatione non dolere de passione, ac proinde diuina egere consolatione, secundum id: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Ratio igitur Domini Iesu, quæ semper diuinæ voluntati fuit conformis, & à cuius regula nunquam naturalis, vel sensitiuus appetitus declinauit, tanquam aduocata quædam & patrona appetitionis naturæ, & sensus proponit eorum desideria, & petitiones, quod videlicet naturaliter horrent mortem, & tamen ratio deliberata dictat mortē illius esse bonam, & commodam pro salute mundi, subijcitque se cum omnibus appetitibus diuinæ voluntati. Quantum ad actum tamen diuinæ voluntatis, consentanei motus illi erant, quia per eos volebant id, quod Deus volebat illos velle. Christus tamen voluntate libera, & summa charitate affecta pati, & mori pro salute mundi desiderabat. Et hæc erat conformis diuinæ voluntati non tantum in obiecto, sed etiam in ipso actu nolendi: alioqui eius passio, nec sibi, nec nobis fuisset alicuius meriti. Et quia in hac oratione absoluto & deliberato animo voluntatem æterni Patris compleri volebat,

Ioan. 1.

Matth. 27.
Psal. 21.

Qua ratione Christus mortem expetebat.

ideo in ea, sicut in cæteris omnibus suis orationibus, exauditus est pro sua reuerētia. Et quia quod sentiebat ratio inferior, id est natura & sensus, in eo non simpliciter orauit, quare nec fuit exauditus reuera, exaudiendus proculdubio, si simpliciter orasset: propterea verbum illud, si possibile est, modificatio est, respiciens diuinam potentiam, non absolutam, quia poterat aliter mundus redimi, sed ordinatam. Ideo Lucas quasi explicans Matth. dixit: *Pater, si vis:* nam conditio illa ponitur propter inferiorem rationem: Non enim ideo restrinxit: *Si possibile est*, quasi ipse Iesus ignoraret, qui omnia nouerat, sed quia ratio inferior ordinem definitum à diuina sapientia prorsus nescit: quia ipsius non est scire supremas rationes, sed considerare externas rationes, id est, quæ secundum res creatas congruunt, vel dissonant. Et propterea sic orat: Scio, Domine, asperrimam mortem fore, quam me vis sustinere: sed naturam, & sensum eam inhorrescere indico. Opto gloriam tuam, & hominum liberationem, quam mea morte vis operari, si aliter fieri posset, vellem: sed quia non potest, fiat voluntas tua: voluntarie sacrificabo tibi. Sicut alio loco cum orasset: *Pater saluifica me ex hac hora*, scilicet mortis: postea corrigens dictum, subiunxit: *Sed propterea veni in horam hanc: Pater, clarifica nomen tuum.* Orauit ergo pro carnis affectu, vt carnis orationem, spiritus oratione vinceret. Caro aperta fronte deprecatur crucem, & mortem, nec potest eam diligere: sed spiritus corrigit, & vincit eam. Hunc sensum communiter sequuntur Patres, inter quos Origenes in hæc verba Matthæi, ait: *Secundum quod cœpit pauere, & tristari, secundum illud orat & calicem passionis transire à se: sed non sicut vult, sed sicut vult Pater: hoc est, non secundum substantiam eius diuinam, & impassibilem, sed secundum naturam humanam, & infirmam. Suscipiens enim naturam carnis humanæ, omnes proprietates impleuit, vt non in phantasia habuisse carnem existimaretur, sed in veritate: secundum quod in hoc loco orat calicem passionis transire à se, sed non sicut vult ipse, sed sicut vult Pater. Quoniam proprium est omnis hominis fidelis primum quidem nolle pati aliquid doloris, maxime quod ducit vsque ad mortem, quia homo est carnalis: si autem sic voluerit Deus, acquiescere, etiam contra voluntatem suam, quia fidelis est, ne plus videatur in se desperare, quam in Deum sperare. Nam sicut multum confidere non debemus, ne nostram virtutem videamur profiteri, sic multum pusillanimiter agere, & diffidere non debemus, ne Dei adiutoris nostri impotentiam videamur pronuntiare.* Hunc eundem

Hebr. 5.

Luc. 22.

Psal. 115.

Ioan. 12.

Orig. tract. in Matth. longe ante med. tomo 2.

Omnis fidelis proprium quid sit.

dem

Chrys. ho 84. in Matt. 10. 2. Theophyl in Matt 26. B. Thomas. Ambr lib. 10. in Luc. 10. 5.

dem sensum sequuntur Chrysostomus, Theophylactus, atque Beat. Thomas, & illum videtur agnouisse Ambrosius: *Herent*, inquit, *pleriq; hoc loco, qui tristitiam Saluatoris ad argumentum insita potius à principio, quam suscepta ad tempus infirmitatis inclinant, & naturalis sensum cupiunt retorquere sententia. Ego autem non solum excusandum non puto, sed etiam nusquam pietatem eius maiestatemq; demiror. Minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret: & sequestrata delectatione diuinitatis aeterna, tadio mea infirmitatis afficitur.* Et infra: *Sed quid mirum, si pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit? Et quid mirum, si moriturus pro omnibus tadeat, qui Lazarum resuscitaturus illacrymat? sed & ibi pia sororis lacrymis commouetur, quia mentem humanam tangebant: & hic alto operatur affectu, vt quia in carne sua peccata nostra perimebat, mœrorem quoque animae nostrae sue animae mœrore aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Adae lapsum tali transitu nobis erat ex hoc seculo recedendum, vt mori esset necesse. Deus enim mortem non fecit, nec laetatur in perditione viuorum, & ideo fastidit quod ipse non fecit. Denique ait (Transfer à me calicem istum) quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam seruans.* Et reliqua. Sic Ambrosius scribens in Lucam. Idem sentit Leo Papa sermon. de Passione Domini. Secundum autem sensum orare nec Christo, nec nobis proprie conuenit: tum quia motus sensus sensibilia non valet transcendere: quod tamen ad orandum exigitur. Deinde oratio in suo significatu includit ordinem quendam, quo quis petit aliquid à Deo impleri, quod solius est rationis: nam oratio, actus est rationis, quare ad sensum spectare non potest. Dicitur ergo sensus orare improprie, quatenus ratio precando Deo proponit quod est in appetitu sensitiuo tanquam eius aduocatus & procurator. Ita in Christo accidit: quod propter tria fecit. Primo, vt ostenderet, se veram humanam naturam suscepisse cum omnibus affectib. naturalibus. Deinde vt indicaret quod homini licet secundum naturalem appetitum aliquid velle quod Deus non vult. Postremo vt exemplo suo doceat hominem proprium affectum subijcere diuinae voluntati, etiamsi sensus aut caro reluctetur: quia tunc orantis exauditur precatio, quando eius voluntas impletur. Voluntas autem hominis, simpliciter est voluntas rationis deliberata: quod autem volumus secundum motum sensus, aut naturae, non simpliciter volumus, sed secundum quid, scilicet si aliud non obstet, quod per deliberationem rationis inuenitur. Ideo hęc potius est dicenda velleitas, quam absoluta necessitas: quia scilicet hoc vellet, si aliud non impediret. Secundum autem voluntatem rationis nihil voluit nisi quod nouit Deum velle. Hinc omnis absoluta voluntas, etiam humana, in Christo semper fuit impleta, quia fuit Deo conformis, & sic omnium aliorum orationes exaudiuntur: nam reste Paulo ad Romanos: *Qui scrutatur corda, scit quid desideret spiritus* (id est, quid faciat desiderare) *quoniam secundum Deum postulat pro Sanctis*, id est, secundum conformitatem ad diuinam voluntatem facit postulare.

Ioan. 11.

Gen 3.

Sap 3.

Leo Pap. ser. 5. & 7. post med.

Secundũ sensum orare, cur Christo, & nobis minime conueniat

Oratio cuius facultatis munus sit.

Oret quatenus sensus.

Quare Christus postulauerit calicem a se transferri.

Preces nostrae quando exaudiantur.

Vere & absolute quando aliquid velimus.

Rom. 8.

Dices fortassis, Quare cum coarctaretur prae desiderio calicis bibendi, & Petrum ab eius potione reprehẽderit auertentem: dicenti enim: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*, respondit: *Vade post me Satana*, & iterum in captura reprehendit eum: *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Cum ergo iam venisset tempus bibendi, quare deprecabatur calicem: & quẽ nisi prior ille bibisset, quis nostrũ biberet? Responderi posset, ante hanc orationem Christum abundanter diuinae iustitiae satis fecisse, & ita possibile erat non bibere. Adhaec vna pars mortis & pœnae debitae peccato est, nolle pati mortem: ideo tanto durius illam pati, quanto est magis cõtra suam volũtatem. Dices: Quare Christus, qui patiebatur pro debito nostrorum, nõ restitit huic voluntati de non bibendo calice: & multo minus debuit consentire precationi huic, qua deprecabatur calicem? Respondemus, inter pœnas peccato debitas vnam esse, peccatorẽ ad Deum accurrere per orationem, & nõ exaudiri, & pati repulsam, & repulsae dolorem pro nobis. Deinde vt constaret nobis quam aspera sit mors, & amarus calix, pro quo transferendo non est exauditus, & quod Christus non est passus ambitiosè sine Dei voluntate, vel cum voluntate Dei magis propensa ad non patiendum, vel cum voluntate Dei ęque inclinata ad patiendum, atque ad non patiendum, sed cum Dei firma voluntate ad patiendum (intellige ratione praescientiae diuinę) quia in opere redemptionis voluntas Dei est principalis, at Christi humilis & obedientis voluntas administra est, & inseruiẽs, vt gloriari propterea possimus de nostra redemptione. Etsi Christus non recusauit calicem, quia illa fuit Dei voluntas, nec nos facti eius membra recusare debemus, quia ob id ipse passus est, non vt nos non patiamur, sed vt cum fructu patiamur & calicem nostrum ad salutem bibamus, passionesque quae inferuntur, vincamus

Cur Christus calicem quem prius sitiebat, modo deprecetur.

Matt 16. Ioan. 18.

Quare cum Christus pro debito peccatorum nostrorũ pateretur, huic voluntati non restiterit calicem deprecanti.

Quare passus sit Christus.

Atque huius fructuose patiendi modi dedit nobis Christus meritum, exemplum, & præceptum: & propterea non ex ambitione bibit calicem, vt cogeret nos ad bibendum, sed vt ostenderet, illam esse meram voluntatem Dei, etiamsi voluntati eius naturali, & sensui esset contraria. Item, vt orationes nostræ in fide Christi à Deo minime refutētur, sed semper ad eum scopum exaudiantur, vt calix internus vel auferatur vel minuatur, vt multis Sanctis, qui passi sunt cum feruore & hilaritate spiritus, contigisse expetimur, vel vt externus magna ex parte leniatur, ac mitigetur, vt beatitiæ, ignis, aqua, & tora, & similia Sanctis cesserunt, vel vt calix intus & extra amarus virtute Dei vincatur, licet Christo exaudiri non expedierit. Accedit posttemus sensus B. Catharinæ Senensis, quæ vt in eius vita frater Raymundus à Confessionibus eius, testatur, explicabat hæc verba: Transfer calicem hūc à me, ad similem modum: Tempus est vt hic calix, quem ab instanti conceptionis meæ bibi per desiderium vsque in hanc horam, vt tandem aliquando patiendo atrocissimam mortem, quam mihi paratam video, re ipsa bibam. Et ideo accelerari desidero: nam semel ebibitus trāsibit à me completa obedientia tua, & restituto tibi, ô Pater, honore, & hominibus salute quam perdiderant. Ita vt hæc verba complectantur ardens, & intensum desiderium bibendi calicem: sicut illud: *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar*, & illud: *Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* Et asserebat hæc sancta virgo, hunc esse illius loci illustriorem sensum. Et sicut in priori, & communi illa expositione, Christus induebat personam imbecillium, & propter carnis infirmitatem mortem deprecantium, ita in hoc posteriori sensu dicebat Dominum induisse fortium, & magnanimorum personam, qui fortiter omnia aduersa sustinent, & à se omnem sensus timorem repellunt, & in zelo honoris Dei, & salutis animarum, atque adeo in virtute rationis non solum non orant pro ablatione calicis, sed etiam supplicant pro acceleratione calicis, mortem ipsam inuitant vt veniat, vt constat multos Martyres fecisse, in quorum spiritu hanc precem Christus effudit. Nec mirum esse dicebat, hos sensus etsi inter se contrarios, eidem literæ conuenire posse: quia non erant præcisè secundum eandem animæ partem intelligendi, & quia in illa Domini agonia duo erant affectus contrarij, alter horrens mortem secundum carnē, alter secundum spiritum illam desiderans, & amplectens. Aduerte etiam dupliciter posse accelerationem mortis desiderari: vel ex animi mollitie, & impatientia, vt multi olim Gentiles, inter quos Marcus Cato, & Pomponius Atticus, & Marcus Antonius, qui præ vitæ tædio, vel morbi grauitate manus sibi violentas iniecerunt, vel ex fortitudine spiritus, & zelo honoris Dei, sicut multi Martyres fecerunt, qui se certo mortis periculo obijciebant sponte pro Christi gloria, atq; de his loquitur sancta illa virgo in huius loci expositione satis probabili & docta. Tamen si subtilius verba Christi perscrutemur, quædam sunt quæ illum sensum respuunt. Et primo illud verbum: *Transeat à me*, scilicet calix iste, & me non tangat, vel abscedat à me. Transeat in me, sicut illud: *In me transierunt iræ tuæ, terrores tui conturbauerunt me.* Secundo Marcus & Lucas aperte aiunt: *Transfer calicem hunc à me.* Et cum secundo orasset eundē sermonem iuxta Marcum, refert Matt. Dominum dixisse: *Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua*, ergo transire calicem à se, erat illum non bibere. Tertio, non quadrat verbo illi: Si vis, vel, si fieri potest, quia fieri poterat, & volebat Deus vt biberet calicem, & iam actu per tristitiam bibebat. Quarto, non quadrat cōsequentibus: *Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu*, scilicet vis, quia in bibendo calice etiam accelerato non erat differentia voluntatis diuinæ, & humanæ ratione præditæ ac deliberatæ, sed erat conformitas. Quinto, non quadrat præcedentibus: *Cœpit contristari, & mœstus esse*, &: *Tristis est anima mea vsq, ad mortem*, quæ omnia manifeste imbecillis carnis & trepidantis sunt signa: atque ita deprecatio ista non est partis superioris, quæ erat fortis, sed humanę & inferioris trepidantis, ac mortem deprecantis. Sexto, etsi verū sit, quod in sensu isto sit exemplum fortium, qui libenter patiantur, sicut in alio cōmuni est exemplum debilium, & infirmorum; tamen maioris charitatis ex parte effectus, non affectus fuit orare in communi sensu; quam in isto secundo: quia maioris charitatis est iuuare multos, qui debiles sunt, quā paucos qui fortes. Septimo, repugnat etiam duos actus contrarios voluntatis, id est, Volo mortem, &, Nolo mortē, eisdem omnino verbis explicari, etiamsi esset in agonia, & lucta spiritus contra carnem: nisi dicamus quod Dominus modo diceret in vno sensu, modo diceret in altero, secundū illud Poëtæ cuiusdam: (idem:

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor

Hæc in illum sensum occurrebant.

Margin notes (left column): Preces nostræ quo tendere debeant. — Quintus ac posttemus sensus B. Cathari. Senens. — Frater Raymund. li. 2. B. Catharinæ Senens. c. 29 — Luc. 22. — Supr. 12. — Luc. 22.

Margin notes (right column): Duobus modis optari mortis accelerationem. — Qui sibi ipsis mortem consciuerunt. — Eiusmodi sententiam Christi verbis minime congruere. — I. Ratio. Psal. 87. — Secunda. Marc. 14. — Tertia. — Quarta. — Quinta. Partis animæ inferioris officium. — Sexta. — Septima. — Ouid. lib. 1. de Pont. Eleg. 2.

Quem locum habere posset, eiusmodi interpretatio S. Catharinæ Senensis.

Tamen pro tuendo illo sensu in primis se mihi offerebat, quod illi duo sensus non essent inter se cõtrarij, sed diuersi, & diuersarum facultatum, nimirum carnis, & spiritus, non autem carnis, & carnis, vel spiritus, & spiritus; quia sic contradicerent. Deinde videmus, in eadem clausula nomen peccati varie accipi, & pro vero peccato, & pro hostia expiante peccatum. Nam Paulus ait: *Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit*, & iterum: *De peccato damnauit peccatum in carne*, & illud: *Expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo*, duplicem habet sensum, alterum ad mentem Spiritus sancti, alterum ad mentem Caiphæ. Adhęc erat Christus in agonia, & luctu carnis, ac spiritus, & modo poterat dici in sensu carnis, modo in sensu spiritus. Item satis calix transit à me, quando non lædit, sed tollitur eius amaritudo, & vincitur malum. Estq; nobilissimus transeundi modus in pœnis, quia addit victoriam mali, & inimici: secus est in culpis, quia excellentius est præseruari, quã post lapsum subleuari, quemadmodum cum dicimus: *Sed libera nos à malo*, non solum petimus præseruari malo, sed vt in bono malum vincamus. Ita Paulus ait nos liberatos à lege peccati, & mortis: non quod fomes, vel mors amplius in Christianos nõ grassentur, sed quod non regnent, neq; dominentur. Quia non faciunt declinare à lege Dei, imo Dei gratia fulti facimus cum tentatione prouentum, id est, cum fomite & morte luctantes, meritum nobis, & coronam comparamus. Et confirmatur hic sensus per Epiphan. qui in Ariomanitas, & iterum in Ancoratu tractans hæc verba: *Transeat à me calix iste*, cum obiecisset sibi quod dixisset: *Potestis bibere calicẽ quẽ ego biburus sum*, & Petro dehortanti à morte dixerit: *Abi retro me Satana*, respondet: *Qui ante mortem dixit de morte, vel ob ipsam ne deprehenderetur mẽdax, nõ potuit precari vt transiret poculũ, sed prouocat per hunc modũ aduersariũ, quo illo opinante timere Saluatorẽ inducat ipsi mortem ad salutem morientib. per dispensationem. Idq; paulo ante probat similitudine magni in inferiorẽ praeliantis, & quandoq; fugã simulantis, vt inimicũ prouocet ad certamen, & ita eum perimat.* Hæc dici possent ad tuendum sensum illius virginis, non solum vt verum, sed etiam vt literalẽ, & germanum. Et ita cum orauit, *Si vis*, vel, *Si fieri potest*, sciebat Deum velle, & posse accelerare, & quod non vult præferri suã, sed diuinam voluntatem, & se Deo subijcere: ita vt si etiam vellet eo tempore mortẽ non accelerari, sed adhuc animum pauescẽtem in timore mortis, & tristitia detinere, idem etiam ipse maxime vellet: quod certe non minus graue est ipsamet morte.

2. Cor. 5.
Rom. 8.
Ioan. 11.

A culpis præseruari, quam post lapsum subleuari, longe præstantius.

Matth. 6.

Rom. 8.
Quo sensu Apostolus dicat à lege peccati, & mortis nos liberatos.

1. Cor. 10.
Facere in tentatione prouentum iuxta Apostolum quid.

Epiphan. in hæres. 69.
Matth. 20.
Supra 16.

Alter sensus virginis eiusdem.

§ Eadem tamen virgo in eodem loco in ecstasi posita fertur alia quoque ratione illum locum interpretata. Nam repræsentata ante spirituales Domini Iesu oculos obstinatione, & malitia hominum reproborum, qui priuabant se fructu tantæ crucis, & amore salutis illorum accensus venit in agoniam, & sudorem, rogando transferri talem calicem in æterna damnatione tot animarum: & ideo petebat Dominus, si fieri posset, vt illis parceret, & parcendo, tolleret calicem à se. Et reuera, vt ait hæc virgo sancta, obtinuisset, si absolute precatus fuisset. Et quia sciebat possibile, dixit, *Abba, Pater, omnia tibi possibilia sunt*. Sed ipse coactus amore iustitiæ, addidit: *Sed non quod ego volo, sed quod tu*, Id est, etsi amem creaturas ratione præditas, & ex parte mea nolim earum æternam damnationem, tamen Pater, acquiesco voluntati iustitiæ tuæ, quæ etiam mea est, & illam pręfero meæ, quam vt homo gero ad homines. Hic sensus concurrit cum illo Hieronymi superius enarrato, & nihil pro se Christus precatus fuisset. Et proprie non erat Christi calix æterna damnatio animarum, sed mors præsens. Imo etiam Ambrosius super Lucam eundem sensum attingens, ait: *Tristis erat, quia nos paruulos relinquebat. Cæterum quam constanter se morti obtulerit, consequentia declarant: quandoquidem quærentibus occurrit, turbatos confirmauit, trepidos prouocauit, proditorem osculi dignatione suscepit. Nec illud distat à vero, si tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegij pœnas daturos. Et ideo dixit: Transfer hunc calicem à me. Non quia Deus Dei Filius mortem timebat, sed quia nec malos pro se perire volebat.* Hæc ille. Ex illo autem verbo: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*, grande habemus exemplum, de quo Leo Papa serm. de passion. Dom. ait: *Hæc vox capitis salus est totius corporis, hæc vox omnes fideles instruxit, omnes confessores accendit, omnes martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus, & pro omnibus patiens, Patri diceret, Fiat voluntas tua? Discant igitur hanc vocem omnes Ecclesiæ filij, magno pretio redempti, gratis iustificati. Et cum aduersitas violenta alicuius tẽtationis incubuerit, præsidio potentissimæ rationis* (alia lectio habet, *orationis*) *vtantur, vt superato tremore formidinis, accipiant tolerantiam passionis.* Hæc ille magnus Pater, Primo ergo disce, magnam esse dignitatem facientium voluntatem Dei, quia ille non est homo, sed Deus: *Ille*, inquit, *meus frater, soror, & mater est*. Deinde in fide petamus auferri calicem nostrum à Deo, quia vel auferetur, vel dabitur virtus fructuose bibendi, &

Marc. 14.

Ambr. lib. 10. in Luc. c. 22. in fin. tom. 5.

Leo Pap. ser. 7. de pass. Dom. in fin.

Dum Christus suam Patris subdidit voluntati, quæ omnibus documenta tradiderit.

Primum.

Matt. 12.
Secundum.

di, &

Rom. 12. di, & vincendi in bono malum. Et non tantum discamus dicere, *Fiat voluntas tua*, in his quæ Deus voluntate beneplaciti probauit, & cui nemo potest resistere; sed etiã in his, quæ vult voluntate signi; quæ declaratur præcepto, prohibitione, actione & permissione, quatenus sc. sinit nos Deus affligi à malis. Curemus quoq; bene operari, non quia nobis placet, vel quia iustum nobis videtur, sed ob id maximè quia est voluntas Dei, & vt ipse nobis inspiret facere quæ sibi probantur. Adhęc Christus orans ac petens à Patre id, quod à seipso habere poterat, docet nos, qui nihil ex nobisipsis possumus omnia à Deo postulare, & vt exprimatur amoris nostri erga eum affect⁹: quia talis esse debet, vt velimus magis ab amico nostro habere, quàm à nobisipsis: nam chariora esse debent, quæ à Deo ipso habemus, quam quæ à nobis. Quod non facimus, quando non amamus, vel non vehementer amam⁹: nam tunc nemini, nos obstringere volumus. Vnde Christus homo factus eguit, & petiuit à nobis, vt se nobis redderet obligatum. Præterea ex eo quod petimus præferri nostræ diuinam voluntatem, gaudendum est, etiam cùm dolorem auferre non possumus. Sic enim quidam Sanctus dicebat se gaudere, quòd dolorem auferre non poset: quia sic plenè fieret in eo voluntas Dei, quàm ipse fortè, si posset, non sequeretur, sed suam diuinæ præponeret, dolorem à se pellendo. Ita vt non modò cùm petimus iniusta, & indifferentia, subijciamus nostram diuinæ voluntati, sed etiam cùm iusta, & necessaria ad salutem postulemus, non nostram, sed eius fieri voluntatem: quia ipse vult nobis ea perfectiori, & nobiliori modo, quàm nos ipsi nobis illa velimus. Postremò, non decet diuinam voluntatem ad nostram deijci, quia esset rectum deducere ad obliquum; sed nostram ascendere ad Deum, quod est id quod tortuosum est, per rectum corrigere. Et nos voluntati diuinæ vim conamur inferre; cùm tamen vis nostræ voluntati sit inferenda, illaque per diuinam expugnanda, vt scilicet quæ ipse vult, & quomodo vult, velimus. Et dicere, Non mea voluntas, sed tua fiat; perinde est ac si quis Deum verbis, ac promissionibus suis ad exaudiendum ligatum & ad faciendam nostram voluntatem quasi coactum, perinde in quam est, ac si eum solueret, & honoraret; & seipsum ligaret, ac diceret: Domine, fac de me, quidquid tibi libuerit, ac placuerit. Beati igitur quibus tam præclarè, & honorificè sentite de diuina voluntate datum est: quia ipsi semper exaudientur à Deo, & fructum

Gen. vlt. & sæpe alias.

III. docum.

Amoris nostri erga Deum affectus qualis esse debeat.

IV. docum.

Quemadmodum de diuina voluntate sentiret vir quidã sanctus.

V. docum.

Bene de diuina voluntate sentire quantum bonũ sit.

amplissimum suæ exauditionis colligent, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto æternus est honor, imperium, & gloria in seculis seculorum, Amen.

TRACTATVS XIII.

In illa verba: *Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes: & dicit Petro: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Iterum secundò abijt, & orauit, dicens*, &c. Matth. 26. Marci 14.

FVSIORI sermone præcedenti Tractatu illius orationis, quam Dominus habuit in horto, verba discussimus, & quem potissimùm sensum illa verba ad literam facerent, examinauimus: pauca adiungemus adhuc ad maiorem intelligentiam. Et primum est, an fuerit voluntaria mors Christi, necne; quia videtur partim illa voluisse, partim detrectasse. Respondeo: Voluntaria fuit simpliciter, si consideres voluntatem rationalem in Christo, etiamsi sensus, & natura aliqua ex parte eam detrectarent: quemadmodùm imminente tempestate proiectio mercium in mare, & præcisio membri noxij simpliciter est voluntaria, etiamsi secundùm aliquid à sensu, & natura recusetur. Quare rectè dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*; &: *Voluntariè sacrificabo tibi*; &: *Oblatus est, quia ipse voluit*, id est, non impediuit, vel fugit. Alioqui si voluntaria non erat, nec meritoria sibi, vel nobis fuisset. Natura etiam, & sensus in Christo, non conueniebant cum diuina voluntate in obiecto designato, sed bene in actione voluntatis, quia volebat sensus, & natura, quod Deus illa velle volebat. At voluntas ratione prædita consentiebat per omnia cum diuina voluntate, non tantùm in obiecto, & actu volendi, sed etiam in modo: quia vt illam illaram permittebat Deus, & ordinabat ad salutem mundi, ita Christi voluntas eam permisit, & acceptatam obtulit ad gloriam Patris, & humani generis redemptionem. Et quia secundum illam simpliciter dicitur quis velle vel non velle, propterea simpliciter dicendum, quòd passio ex parte Christi

An fuerit voluntaria mors Christi, nec ne.

Qualis Christi voluntas moriendi.

Ioan. 10.

Psal. 53.
Esa. 53.

Ni voluntaria mors Christi fuisset quid inde.

Cyrill. lib. 4. in Ioan. ca. 1. enit. to 1. Ioan. 6.

Christi voluntaria extiterit. Hinc Cyrillus in illud Ioannis: *Quia descendi de calo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, Patris*, ait: *Quid autem erat quod voluntarium, & non voluntarium Christo fuisse dicimus? Iudæorum in illum iniuriæ, flagella, sputa, calumniæ, mors ipsa; hæc enim propter nos passus est Christus. Nam si potuissemus nos saluari (quod illi studio erat) absque passione omnino sua, voluisset certè opprobria illa pati. Verùm quoniam libera voluntatis potestate vsi Iudæi, omnino censuerunt tot, tantaq; ipsi facere, admittit passionem propter nos, & facit voluntarium sibi quod per se erat inuoluntarium, propter humani generis vtilitatem, Patre assentiente, ac comprobante. Hinc enim maximè immensam diuinæ naturæ bonitatem inspicimus, quòd etiam id propter salutem nostram non recusauerit, quod per se erat abyciendum. Quod autem non voluntarium quodammodo Christo erat crucis patibulum, voluntarium autem propter voluntatem Patris, & propter salutem nostram; inde facilè disces. Cùm enim ad passionem accessurus esset, Patrem in orationis habitu alloquebatur, dicens: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: veruntamen non vt ego volo, sed vt tu. Ea enim ratione qua Verbum Dei Deus est, & ipsa naturaliter vita, nemo ambiget quòd nullo modo mortem formidarit; caro autem factus, permittit carni vt sua patiatur: & ideò vt verè homo præsentem iam in ianuis mortem timescit, ac dicit: Si possibile Pater est, transeat à me calix iste: verum quoniam aliter fieri non potest, fiat non vt ego volo, sed vt tu. Vides quemadmodum natura humana etiam in ipso Christo sua patitur, & formidat? sed à coniuncto sibi Verbo ad conuenientem Deo fortitudinem, & robur reducitur, doceturq; ne quod sibi videtur, sed diuinam voluntatem sequatur; & illo semper tendat, quò voluntas Dei perducit.* Hactenus Cyril. egregiè quidem, & doctè.

Matth. 26.

An in prece illa ad Patrem fusa: Transfer calicem hunc à me, Christus fuerit exauditus, & quomodo.

Heb. 5.

Ioan. 11.

Deinde quæri posset, an Christus fuerit exauditus in illa oratione, nec ne: quia scriptum est: *Exauditus est pro sua reuerentia*; &: *Ego autem sciebam quia semper me audis.* Dicendum est, simpliciter Christum exauditum fuisse in hac ratione: quia postremò conclusit orationem suam, dicens: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Nam quantum ad se attinet, in multis est exauditus, quæ potuit fortasse pati, quæ non est passus; & in nobis quantum ad multa, quæ Martyres Dei sine calice, id est, angustia interna, & cum magna animi lætitia & alacritate passi sunt: præterea quantum ad multa externa tormenta, quæ sancti Martyres precibus suis peruicerunt, & à quibus lædi non potuerunt, vt ignes, bestias, rotas, equuleos, & similia: exauditus deniq; est in omnibus quæ simpliciter, & sine conditione petebat. Et Christus non est simpliciter deprecatus mortem, sed absolutè precatus est vt fieret voluntas Dei: quod cùm factum sit, etiam in hac prece exauditus est. Quare rectè B. Paulus de hac precatione verba faciens, ait Hebræorum 5. *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia*: quibus in verbis apertam videtur facere huius precationis mentionem, in qua precatus est à morte sua liberationem, & nunquam alibi legitur Dominus pro ea preces fudisse.

An simpliciter calix passionis à Christo vitari potuerit.

Tertiò quæri posset ad dictæ precationis intelligentiam, an simpliciter vitari calix ille potuerit à Christo? Et dicendum, si absolutam Dei potentiam consideremus, maximè id fieri potuisse, cui multi alij modi redimendi non erant aut ignoti, aut impossibiles. Si tamen consulamus potētiam ordinariam Dei, quia dixit: *Si possibile est*, &: *Si vis*, aliter fieri non poterat: quia voluntas Dei, est ordinaria eius potentia.

Voluntas Dei quænam propriè intelligitur.

Sed iam redeamus ad literam: in qua inprimis explicabimus circumstantias aliquot orationis Christi, id est, quæ fecit, & dixit dum precaretur. Deinde aliquot eliciemus documenta bene precandi.

Quare Christus post orationem venit ad discipulos.

Venit ergo ad discipulos suos, nimirum illos tres, fortè vt tanquam homo mœstissimus ex colloquio amicorum aliquantum solatij caperet; quia Deus non videbatur exaudire eum quantum ad crucis deprecationem: vel vt excitaret eos à somno, & confirmaret illos ne intrarent in tentationem; & ita haberet socios in vigilia, & deprecatione. Docetque interpolandam esse nostram orationem per reditum ad bona opera: & quia ob necessitatem ouium infirmarum, & curam earum habendam, relinquenda sunt orationum & contemplationum solatia: vnde Moyses orans iubetur de monte descendere. Laudes etiam diuinæ sunt interpolandæ, vt non omnes eadem diei hora dicantur, vt sic septies in die precemur, & benedicamus Deum in omni tempore.

Oratio nostra vt interpolanda sit.

Exod. 2.

Diuinæ laudes interuallis distinguendæ sunt.

Psal. 33.

Et inuenit eos dormientes. Ad ineuitabilem somnum duo inducebant secundum Chrysostomum: nox ipsa humida atque frigida, iuxta illud:

Chrys. hō. 48. in Matt. c. 2.

Suadentq; cadentia sydera somnum,

Virg. 2. Æneid. ferè.

Maximè quia ex recenti cœna ascenderant fumi in cerebrum, ex quibus generatur somnus; alterum erat animi mœror, de quo ait Lucas: *Inuenit eos dormientes præ tristitia.* Magnaq; est nostra imbecillitas, atq; ignorantia, qui cùm magna promiserimus, in ipso belli limine, & tētationis initio dormimus, maximè verò ipsi villici, & pastores, qui

Somnus vnde fiat.

Luc. 22.

Infirmitatis nostræ symbolum arrogantia.

Cur Petrus dormiens nominatim fuerit reprehensus.

res, qui ad custodiam Dominici gregis præpositi sunt. Ideò in specie Petrus reprehenditur: siue quia plura promiserat, siue quia cæteris erat præficiendus. Et nos Christo orante, & aduocatum se nobis in cælo præstante, & vrgentibus mundi, carnis, ac diaboli tentationibus in vtramq; aurem dormimus: & quod peius est, dum oramus, dormimus, id est, non attendimus neque ad eum, ad quem fundimus preces, neque ad nosipsos qui precamur, neq; ad ea quæ dicimus; vt de nobis dici possit: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè est à me.* Et peculiariter improperio dignus est vigilum somnus.

Esaia 29.
Matt. 15.
Somnus qui meritò reprehensibilis.
Dulcis Christi reprehensio discipulorum dormientium quid nos doceat.

Et dicit Petro: Sic non potuisti vna hora vigilare mecum? Apud Marcum Simoni soli loquitur: *Simon, dormis? non potuisti vna hora vigilare?* Sed in illo dulcius ac suauius aliorum somnolentiam reprehendebat: non est seuerè eos insectatus, nec acerbo animo exprobrauit vel suum pro ipsis laborem, aut ipsorum magnificas promissiones, sed mansuetè eos compellauit. Etsi enim Christus commiseretur somno deuictos Apostolos, reprehendit tamen eos, quò doceat reprehendenda vitia esse, etiam quæ quodammodo necessaria sunt. *Et ait Petro, Simon, dormis?* Nominat Petrum, antiquo nomine Simonem: quia qui in regimine constitutus dormit, indignus est qui vocetur Petrus, cùm veteris hominis opera non autem noui hominis præstet vt debet. Sic, supple agis, Petre, qui mecum in carcerem, & in mortem ire te posse iactaueras: si tempore vigiliæ dormis, tempore ergo pugnæ nõne fugies? In Petro insinuat Prælatorum somnum, vrgentibus Ecclesiæ afflictionibus, vt facilis lupis ad oues deuorandas detur aditus. Et vt Hieronymus in caput 3. Nahum Prophetæ sub finem scribit: *Scit enim Rex Assyrius non posse se oues decipere, nisi pastores ante consopierit.* Hæc ille. Qui poteris maiora vincere, qui minora non vincis? Ex his verbis primò intelligimus, per vnam horam integram Christum precationem continuisse suam. Et quanquam breuissima appareret eius oratio; tamen vel fuit precationis suæ conclusio, quam Euangelistæ recitant; nam Anselmus lib. de Passione Domini in initio refert Dominum sic precatum: Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundùm multitudinem miserationum tuarum respice in me. Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniã tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos tuos eripe me: vel dici potest, precationi tempus impensum non esse verbo-

Cur Petrum Christus dormientem, Simonem vocauerit.
Simon dormiens quorum typum gerat.
Hier. to. 5.
Christi oratio ad Patrem pro calice deprecando quã diuturna fuerit, qualis secundum Anselmum.
B. Anselm.
Psal. 68.
Altera responsio.

rum multitudine pensandum, sed animi affectu, & vehementi meditatione, quę illi adhibeatur, & quæ longo tempore seruari potest. Vel sanè docemur, orationes debere esse breues, & iaculatorias: quia difficile valde est in longis precibus attentionem seruare. Deniq; breuis est hora tentationis, in qua si vigiletur cum Christo, diffugiunt spiritus maligni, qui instar latronum nos dormientes volunt inuadere. In hoc autem Apostoli & Petrus nonnihil peccarunt, nõ tamen ad mortem, quia non intrauerant per tentationem in consensum. Et nullum fit peccatum mortiferum sine consensu in tentationem ad malum solicitantem: impossibile enim nobis est non accedere tentationem, at nostrum est in illam intrare, vel non intrare: intramus autem vt piscis in rete, vel hamum. Adhæc cùm præceptum vigilandi affirmatiuum esset, pro aliquò tẽpore illud impleuerunt, sed carne infirma impediente non continuarunt, vt ipse dixit: Spiritus quidem promptus est; caro autem infirma. Hinc Dominus ait: Sic nõ potuistis vna hora vigilare mecum, per quam totam & integram precatus fuerat. Et expende verbum: Non potuistis mecum, vigilantissimo videlicet, & excubias vobis faciente: etenim non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel. Mecum etiam vigilantiæ exemplum, & meritum, & præceptum vobis dante; præsertim cùm Iudas ac dæmon non dormiant, sed vigilent vt me tradant. ¶ *Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.* Rursum ad vigiliam, & orationem prouocat, non sui, sed ipsorum causa, ne, intretis, inquit, in tentationem: vigilia siquidem opus est. Fur enim, audito clamore domus, fugit; & vicini, vt subueniãt, occurrunt: ita clamor orationis dæmonem fugat, Sanctosque ad subueniendum excitat. Ac quemadmodùm seruus, videns furem domum subintrantem, si non clamet, videtur furi fauere, ac dominum suum prodere; ita qui nouit tentationem esse in corde, nec per orationẽ clamat ad Dominum cum Propheta: *Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me:* videtur Christũ prodere, & diabolo consentire. Vigilate ergo, quia hic nulla securitas, vbi aduersarius vester diabolus tãquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Et quia nemo ex viribus proprijs illum valet vincere; addit: *Et orate*, vt diuinis viribus per orationem impetratis, illum vincere valeamus. Et quia impossibile est cor humanum aliquando non tentari; ideò orandum est ne à tentatione peruincamur. Idcircò subiungit: *Vt non intretis in tentationem.* Beatus Laurentius

Tertia.
Preces nostræ quales debeãt esse.
Quos tẽtatos dæmones diffugiant.
Petrus & Apostoli tres dormientes quid peccauerint.
Quomodo nos intremus in tentationẽ.
Quàm vigil pastor Christus & custos.
Psal. 120.
Idem cur discipulos tantopere ad vigilandum & orandũ hortatur.
Orantis clamor quam fortis & efficax.
Qui videãtur dæmoni assensum præbere tentanti.
Psal. 119.
1. Pet. 5.
Orationis tẽpore tentationis necessitas.
Cur vigilandum simul & orandum ne intremus in tentationem.

B. Laurent. Iust. lib. de triumphali Christi agone. c. 6 post med.

Iustinianus in hæc verba: *Vigilate*, inquit, *contra intrinsecas concupiscentias: orate contra extrinsecas tentationes. Vigilantiam enim circa custodiam mentis eam purgans, facit vt ignitam emittat orationem; & oratio prudentiorem mentem reddit in vigilantia.* Hæc ille ferè. Armata igitur caro vincit spiritum inermem: sed vigilia caro armis suis spoliatur, spiritus oratione armatur, vt vincat carnem. Vigilate

Modus intrandi in tentationem.

etiam, & orate, non pro me, sed pro vobis, vt non intretis in tentationem, per gradus ei consentiendo, progrediendoque vsque ad peccati consummationem. Nam si Apostoli orassent pro Christo, postulassent ne Christus prorsus pateretur, ac potius perirent ipsi, quàm illum pro nobis pati maluissent: nec orassent cum exceptione, vt Christus fecit. In tentationem, inquit, quam

In quam tentationem orare debebant Apostoli ne intrarent.

prædixit Iesus vt dispergerentur tanquam oues pastore percusso: ideò volebat vt non offensi, nec dispersi, sed scientes ac prudentes, atque eo modo quo Christus permisit se capi, ita ipsi fugiendo nostræ redemptioni pro virili subseruirent. Vel admonet precari, ne in maiorem tentationem intrent,

Alter sensus.

quàm quæ prædicta sit: ideò petere docuit in precatione Dominica: *Ne nos inducas in tentationem.*

Matth. 6.

Primus sensus huius loci: Spiritus quidé promptus est, caro autem infirma a Roberto Stephano traditus: inceptus tamé duplici nomine.

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Ecce causas cur opus sit vigilia, & oratione: quia spiritus, inquit, promptus, caro debilis. Robertus Stephanus sic exponit hunc locum, Spiritus, scilicet malignus, promptus est ad tentandum; caro autem infirma ad resistendum, vt in Eua nimis apparuit, quæ cessit dæmoni, & spiritui nequam. Verus quidem sensus, sed in illum duo obijci possunt. Primùm, quod spiritus absolutè, vt annotarunt Hieronymus &

Hieron. in Mich. c. 2. sub fin. tom. 6. Aug. li. 2. ad simplicia qu. 1. paulò ante med. to. 4. & l. 1. de incarn. Verbi, c. 17. tom. eod. B. Athan.

Augustinus, nunquam capitur in malam partem, vel in nouo, vel in veteri Testamento, maximè cùm articulus illi apponitur, & dicitur τὸ πνεῦμα, vt B. Athanasius in epistola ad Serapionem doctissimè perpendit. Deinde obijci potest, quòd quando carni opponitur spiritus, semper spiritus capitur in bonam partem, vt: *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem*; &: *Quod natum est ex carne caro est: quod natum est ex spiritu, spiritus est*; &: *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis*; & rursus: *Spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis.* Alij verò in hunc modum exponunt: Spiritus, id est, homo spiritualis, promptus est, ita vt dicat cum Propheta: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum*: id est, & ad bonum operandum; & ad malum sustinendum. Caro autem, id est, carnalis homo, difficilè operatur bonum, & ægrè resistit malo propter

Vbi nomen Spiritus in bonu accipitur. Gal. 5. Ioan. 3. Rom. 8. Gal. 5. Alter sensus qui etiam tollitur. Psal. 56.

innatam concupiscentiam. Sed & hic sensus verus est in seipso, cæterùm non videtur ad rem, quia nullus adhuc inter illos spiritualis erat, & omnes tanquam carnales tentationi succubuerunt, & Dominum deseruerunt. Non desunt qui sic interpretentur:

Tertius etiam alienus Christi sententia.

Spiritus S. promptus est ex se bona largiri; sed caro infirma, id est, debilis & parum capax ad tot, & tanta dona accipienda. Veritatem habet: & hæc sententia, sed sicut reliqui minus ad rem: nec enim erat sermo de accipiendis donis ab Spiritu S. sed de fortitudine præstanda in vigilia, & precatione, & morte, si opus esset pro Christo sustinenda.

Igitur sensus verus est: Spiritus ex se promptus est ad dona promittenda & amanda, sed ab infirma carne retardatur ac vincitur,

IV. sensus.

iuxta illud: *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.* Et infra: *Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Ideò ad hoc vt spiritus perficiat bonum, & non frangatur à carne, opus est vigilia, & precatione, vt obtineat gratiam, & armatus spiritus vincat carnem infirmam. Finge falconem alligatum perticæ, vel ignem ligno inhærentem, vellet quidem ille in altum euolare, & retinetur à vinculis; vellet & hic, scilicet ignis, sursum ascendere, sed retardatur à ligno, cui adhæret. Atq; his verbis mitigat reprehensionem somnolentiæ ipsorum, significãs eos se venia dignari, quòd non propter contemptum dormierint, sed propter infirmitatem, vt annotat Theophylactus in Matthæum. Rectè autem annotauit Origenes super Matthæum in hæc verba, non omniũ esse habere spiritum promptum, sicut omnium est habere carnem infirmam; sed tantum Sanctorum: infidelium enim spiritus segnis est, & caro infirma. Deinde aduerte, carnem & spiritum sibi inuicem aduersari: in magnis enim virtutum operibus, vt martyrio, & disciplina macerante, caro reluctatur spiritui, & obmurmurat; in infirmis verò, & carnalibus vitijs repugnat spiritus carni, quia ratio nunquam ita absorbetur, quin maneat synteresis reclamans, damnásq; quod malè agitur. In medijs verò, siue bonis, siue malis, conuenire possunt caro, & spiritus: hinc dictũ est: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Quãquã autem Christus prædixisset, Apostolos scandalizãdos in illa nocte, hortatur tamen eos ad vigiliam & orationem, ne intrent in tentationem: quoniã prædictiones Dei vt plurimum sub conditione intelligẽdæ sunt, vt per Ieremiam docuit Dominus.

Rom. 7.

Vt Spiritus bonum perficiat, carneinq; vincat, quid fieri opus sit.

Qualis spiritus noster sit fragili carne indutus & cinctus.

Theoph. Orig. tract. 35. in Matth. ante medium tom. 2. Quibus donum sit datum sit habere spiritũ promptum teste Orig.

Synteresis officium in homine.

Psal. 83.

Promissiones Dei fere vt accipiendæ sunt. Ierem. 18.

Deinde

Deinde, etsi homo sit certus quòd non impinget, aut peccabit, nihilominus vigilare, & orare debet, ne intret in tentationem, vel vt minus peccet, vel vt minus in peccato permaneat, sed celerius resurgat. Tertiò

Tertull.

expende Tertullianum hæc verba ponderare in eos, qui se per infirmitatem carnis excusant, ait enim in libro ad Martyres:

Matth. 26.

Scimus ex Dominico præcepto, quòd caro infirma sit, spiritus promptus. Non ergo blandiamur, quia Dominus consensit carnem infirmam esse. Proptereà enim prædixit spiritum promptum; vt ostenderet quid cui debeat esse subiectum, scilicet vt caro seruiat spiritui, infirmior fortiori, vt ab eo etiam ipsa fortitudinem assumat. Hæc ille egregiè sanè. Discimus autem ex hac pulchra Domini sententia, non tantum nobis esse de promptitudine, & fortitudine spiritus pollicendum;

De spiritus nostri fortitudine nobis quatenus pollicendum sit.

quantum de carnis fragilitate trepidandum: nec tantum de nobis timendum, vt non plus bonitati Domini, & auxilio eius fidendum esse intelligamus: nec par est nostram fragilitatem spiritum Dei, vel eius gratiam vincere.

Non ita timenda nostra fragilitas est, quin maiorē de diuina ope spem concipiamus.

Num. 21

Iterum secundo abyt, & orauit, dicens, Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum; fiat voluntas tua. Hæc verba cùm eundem habeant sensum quem priora, licet verbis varia videantur; ideò Marcus dixit quòd orauit eundem sermonem dicens. Et docet ne in diuino seruitio delassemur, si sæpè eundem sermonem repetamus: quia sine fructu non repetitur, si nouo spiritus conatu petamus: nam vt dici solet: *Gutta cauat lapidem.* Nec fastidire debes lectionem eiusdem Psalterij qualibet hebdomada, vel eiusdem rationis repetitionem, vt facit Ecclesia in Litanijs, & in quibusdam responsorijs, & in corona, vel Rosario, quod ad honorem B. Virginis recitatur. Iudæi sine causa manna sumere fastidiebant; sed Christiani in eisdem precibus debent magis spiritum & gustum, quam nouam literam, doctrinamuè quærere.

Quid Dominus eandem orationem inculcando, calix vt ab eo transiret; nos docet.

Ouid. 4. de Ponto, eleg. 10 init. Prouerbium.

Num. 21.

II. documētū. Quid maximopere veritatē ostendit more Scripturæ, secundum Chrysostomum.

Deinde hac iteratione ostendit, quòd variatio petitionum, instabilis mentis est indicium. Vnde Chrysostom. in Homilia quadam: *Quod secundo, & tertio fit in Scripturis, maximopere veritatem ostendit: veluti & Ioseph ad Pharaonem dicebat: Secundò id tibi apparuit somnium veritatis gratia: ita enim factum est, vt ita credas omnino futurum: hac de causa etiam ipse non semel, sed bis & ter ident orando prolit, vt dispensatio firmiter crederetur.*

Chrys. hom. 84. in Matt. tom. 2.

Gen. 41.

Hieronymus in hæc verba, alludens ad suum illum sensum ait; *Secundò orat, vt si Niniue aliter saluari non potest, nisi aruerit cucurbita, fiat voluntas Patris, quæ non est contraria Filij voluntati, dicente ipso per Prophetam. Vt facerem voluntatem tuã, Deus meus volui.* Tertiò docet ne turbemur, si quamprimum oramus non exaudimur: quia oportet perseueranter orare, alioqui enim citò obtenta vilescunt; ideò precationi instandum, donec obtineamus.

Hieron. in Matth. 26. tom. 6.

Ioan. 4.

Psal. 39.

III. docum.

Quòd si obijcias ex li. Ecclesiastici: *Non iteres Verbum in oratione tua;* Dicẽdum est non esse sermonem de oratione quæ ante Deum funditur, sed de ea, quæ apud homines habetur. Quod verbum proximè præcedens indicat: *Noli,* inquit, *verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tua.*

Ecclesi. 7. Illud Ecclesiastici: Non iteres verbum in oratione tua; quem sensum habeat.

Quanquam si de oratione coram Deo esset sermo, dici posset quòd non est repetendum verbum in oratione ex infidelitate, quemadmodùm Gentes, quæ putant quòd in multiloquio exaudiantur. Vel ne sic male legas; ac interpolatim, vt oporteat te orationem iterare: ob instantiam tamen Spiritus, sanctum est iterare precationem. Sed prior solutio est solidior.

Altera solutio.

Matth. 6.

Et iterum venit, & inuenit eos dormientes; erant enim oculi eorum grauati. Marcus addit: *Et ignorabant quid responderent ei:* Hieroymus in hæc verba: *Solus, ait, orat pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Languescebant autem, & opprimebantur Apostolorum oculi negatione vicina.* Sic ille.

Hieron.

Nota, quòd secundò rediens non reprehendit dormientes: indicans non esse corrigendos eos, qui ad suscipiendam correctionem minimè sunt dispositi.

Quare Dominus secundo rediens discipulos non reprehẽdat dormientes.

Perpende quòd in prima oratione, vel secunda, vt quidam volunt ex Luca, qui non meminit, vt alij duo, trinæ negationis Christi, apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Luc. 22.

Quando apparuerit de cœlo Angelus Christum confortans.

Vel potius quia dicitur quòd orauit tertiò eundem sermonem, qui breuissimus est, nõ accidit illa prolixa oratio in agonia, sed potius post ter repetitum eundum sermonem venit Angelus de cœlo, post cuius aduentum subsecuta est prolixa oratio, & sudor sanguineus. Non enim videtur conueniens, vt post Angeli confirmationem Dominus semel & iterum eãdem passus sit carnis infirmitatem.

Alter sensus.

Et relictis illis, iterum abyt: & orauit tertiò eundem sermonem dicens. Ter rogauit pro Petro ter negaturo. Tria sunt in oratione petenda: nimirum peccatorum venia, gratia & gloria, & vt integer spiritus & anima, & corpus inueniantur in Die Domini nostri Iesu Christi.

In oratione quæ petenda sint.

1. Thes. 5.

Precationes omnes quò dirigendæ sint.

Omnes orationes ad Trinitatem dirigendæ sunt: quia ter etiam orauit: Tres nocturni in Matutino dicuntur, & quoduis nocturnum tribus Psalmis constat. Et quia prolixius orabat; ideò officium matutinum cæteris est prolixius. Tertiò ter orauit, in signum perfectæ, & perseueran-

Officium matutinum cur, prolixius sit cæteris.

Tertiò cur orauerit Dominus.

2. Cor. 12.

uerantis orationis: vnde & Paulus ter Dominũ rogauit pro amouendo carnis stimulo. Quartò deniq; orauit, quòd nullam cõsolationem ab Apostolis acciperet; ideo se totum ad Deum conuertit, de quo ait Propheta: *Tibi derelictus est pauper orphano tu eris adiutor.* Cum .n. ignoremus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, vt oculos ad Deum leuemus. Et ita venit Angelus de cælo corroborans eum. ¶ Ex his quæ in hac oratione habentur, collige 7. documenta. Primum de loco remoto, & solitario: *Volo,* inquit Apostolus, *viros orare in omni loco, leuantes puras manus.* Nam precario habet manus eleemosynæ, & ieiunij, quib. in cælum erigitur: ideò Christus à Ierusalem, & à discipulis segregatus erat. Quia enim Christus vult nos diuites in spiritu esse, & vt diuitias spirituales conseruemus, iussit olim verbo orare in abscõdito, & nunc facto orandi in horto idem tradit: quia operanti, & non tantùm loquenti datur denarius. Vt ergo dæmonibus, & adulatoribus, & propria inani gloria precatio nostra libera, & immunis esse possit, remedium est vt fiat occultè. ¶ Secundum Documentũ est, reuerentia, & humilitas, quam prostratus, & genuflexus, vt sancti in Apoc. docent. Ideò etiam opus est attentione actuali ad gustũ, & illa, quæ virtute seruatur, ad alia necessaria censetur, id est, ad meritum, satisfactionem & impetrationem: in quo Dei benignitas maximè splẽdet, si res minimè ferret preces sibi offerri ab eo, qui mẽtem minimè præstat attentam. Abigendæ sunt tamen aues cum Abraham à sacrificio orationis nostræ, & hoc ligno crucis in memoriã reuocato, donec Deus cæli ignem mittat acceptionis suæ. ¶ Tertium Documentum est: precari prius secundum vocem, vt accedamur, sicut Christ⁹ fecit, qui est fons hortorum, id est, cordium, quib. dat aquas viuas. Oratio enim vocalis est vt pes scalæ, quæ conuenit ambulantib. & currentibus: id est, incipientibus & proficientibus: at oratio, quæ magis mente sola perficitur, reliquum est scalæ conueniens volantibus, id est, perfectis, de quibus dicitur: *Eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare,* quemadmodum alij voce, iuxta illud: *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum.*

Psal. 9. — 2. Par. 20. — Documẽta 7. bene precãdi. — 1. Tim. 2. — Oratio manibus quibus in cælum eleuetur. — Matth. 6. — Infr. 20. — Quare orandum sit occulte. — II. docum. — Apoc. 7. — Abrahæ sacrificantis diligẽtia orantibus imitanda. — Gen. 15. — III. docum. — Cant. 4. — Cui rei similis sit vocalis quę dicitur oratio. — Ioan. 4. — Psal. 141.

IV. docum.

Quartum est: quòd petatur quid magnificum, & excelsum à Deo magno, & in nomine magno Iesu Christi, hoc est, gratia aut gloria, aut bona tẽporalia, quæ ob hæc ipsa expetuntur: nam hac ratione magna sunt: vt multum valet annulus aureus etsi parui pretij, conjunctus cum adamante infiniti valoris. Qui autem pro se hęc à Deo postulat, puluerem profectò, aut si quid puluere vilius est, à Rege ditissimo, & munificentissimo petere videtur, ob merita Patris sui, id est, Christi mortui in bello pro gloria Dei: qui ideò postulauit vitam, sed nonnisi coniunctam diuinæ voluntati.

Simile. — Puluerem à Deo qui petere videantur.

V. docum.

Quintum est: vt sicut Christus in hac precatione amore gloriæ Dei, & siti salutis nostræ sanguinem obtulit; ita oratio nostra sit sacrificium, in quo mactentur hœdi passionum cõcupiscentis animi, & vituli perturbationum irascentis hirci, prauæ, ac fœtidæ consuetudinis, sensus externi spe æternæ vitæ alligentur, & igne amoris, atq; gladio fidei offeratur Isaac cum medulla voluntatis, & incensio arietum, id est, crementur caro pœnitentia, cuius carnis fomes Dei timore frænandus est. Offerimus etiam aurum fidei, myrrham doloris, thus odoriferi exempli; quod est odor vitæ his qui seruantur, odor autem mortis malis, qui confunduntur.

Carnis fomes ratione frænandus sit. — 2. Cor. 2.

VI. docum. — Luc. 22.

Sextum documentum est, spes exauditionis: vnde Angelus venit ad Christum, vt non speremus exaudiendos, si è medio tulerimus peccata, & humiliati fuerimus: quia nomen Christi defert orationem ad cælum, vt sagitta pennam: & signum exauditionis est, cum anima in oratione quiescit, & gustat: gaudet enim Deus ob amorem, quem ostendimus in eo laudando, licèt laudibus nostris nihil illi conferamus, quemadmodum Rex lætatur, cùm audit, Viuat Rex, licèt vitam habeat.

Signum exauditionis quod sit. — Simile.

VII. docum.

Septimum, est perseuerantia, ne ante victoriam doni impetrari desistamus, vt Christus ter orans fecit: secus qui fiunt vt statua salis sibi amari atq; graues ob exemplum, si postquã cœpimus precari, insipidi recedamus. Quòd si bonum opus, imò & homicidium, vim habet clamandi ad Deum; ergo etiam precatio, si tempore suo fiat, & cũ perseuerantia. Refert Gregor. in lib. Dial. de peregrino quodã Isaac, quòd ingressus Ecclesiam orandi gratia, à custodibus dictę Ecclesię facultatem petiuit orãdi quãtum vellet: quibus annuentibus, per tres dies, & noctes continuas deprecationi incubuit. Tædio affectus custos Ecclesiæ, impegit illi alapã vt abiret, & subitò inuasus est à maligno spiritu. ¶ Habuit præterea hæc oratio 7. conditiones, quæ nostras preces solent cõdire, & exauditione dignas reddere. Prima est, quia fuit solitaria, tum ratione tum tẽporis, quia noctu effusa est. Deinde fuit solicita, quia admonuit Apostolos vt vigilarent, & orarent, & ad quos propterea bis venit. Tertiò, fuit discreta atq; prudens,

Gen. 4. — Greg. lib. 3. Dial. c. 14. tom. 2. — Exemplum Isaac sanctissimi viri cuiusdam. — Quibus partibus constet bona precatio quas nimirum omnes Christus impleuit.

quia

quia tantum quod Deo fuit beneplacitum postulauit. Quartò, deuota extitit, atq; humilis: quia procidit in genua, & in faciem. Quintò anxia fuit, quia factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Sextò fuit circumspecta: quia ter interrumpit orationem, vt visitaret Apostolos in periculo existentes. Septimò fuit fiducia plena: quia dixit, *Pater mi*, siue, *Abba, pater, omnia tibi poßibilia sunt*. Pater, verbum est Græcum, & Latinum, Abba, Syriacum est, & Hebræum: quia Deus per Christum omnium factus est pater. Quare erigenda est spes, etiam cum minimè exaudiri nos putamus: de qua re audi Bernardum libro Meditationum dicentem: *Sed dicis: Ego quotidie oro, & orationis meæ nullum fructum video, sed sicut accedo ad illam, sic & redeo: nemo mihi respondet, nemo loquitur, nemo quippiam donat, sed incassum laborasse videor. Sic loquitur humana stultitia, non attendens quid inde veritas promittat, dicens: Amen dico vobis, quia quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Noli ergo vilipendere orationem tuam, quoniam ille ad quem oras, non vilipendit eam, sed antequã egrediatur de ore tuo, ipse scribi eam iubet in libro suo. Et vnum è duobus indubitanter sperare debemus: quoniam aut dabit nobis quod petimus, aut quod nobis debet esse vtilius.* Sic ille. Docuit præterea Dominus rationem rectè moriendi, & fœliciter vitam terminandi. Primò enim tristis fuit anima eius, vt & nos de peccatis nostris contristemur vehementer. Deinde confugit ad orationem propriam, & alienam Apostolorum, vt intelligamus, quanti referat sancta precatio ad elidendum postremos ictus dæmonis. Tertiò adsit propriæ voluntatis submissio ad diuinam, vt illud velimus, quod ille de nobis vult, vt ita obdormiamus in Domini voluntate iam eadem cũ nostra facta. Quartò adhibeamus viros sanctos, qui nos corroborent, & confirment in bono, vt Angelus confirmauit Christum. Postremò sudandum est vsque ad sanguinem, & resistendum aduersarij tentationibus, ne à fide, & spe in Deo collocata excidamus, sed victoriam nobis comparemus in Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto, cunctæ vires nostræ adscribendæ sunt, perpetuæq; laudes reddendæ in secula seculorum Amen.

Luc. 22.

Pater, vox quę sit, sicut etiam Abbas.

Bern. lib. Medit. c. 8. circa med.

In eos, qui propterea quod in oratione nullam gustũ fructumue percipiant, ab illa deficiunt.

Marc. 11.

In oratione quid sperandum sit.

Rectè moriendi rationem quam hic Dominus erudierit.

TRACTATVS XIV.

De Angelo apparente, & confirmante Dominum, in verba illa: *Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eum.* Lucæ 22.

QVemadmodum panis sudore, atque labore manuum partus suauior est multo atque gratior, quam panis manducatus sine labore, adeo vt Domini illa sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, non tantum fuerit iusta, sed etiam cum misericordia coniuncta: idcirco Dominus etsi non esset filius Adæ damnatus ad laborem, & sudorem, vt non sumus, vt tamen nobis redderetur cibus sapidior, voluit fatigari ex itinere, & positus in agonia prolixius orare, sudareque guttas sanguinis decurrentes in terram. De his igitur tam magnis mystèrijs inprimis statuendum est, hanc historiam Angeli apparentis, & Christum confirmantis, & sudoris sanguinei à quibusdam fuisse reiectam, & Caietanus notat, Hieronymum non omnino certam putasse: quod omnino falsum est, imo probat, & citat vt certam, licet dicat à multis codicibus abesse, quod non arguit eum habuisse suspectam, & incertam. Verba Hieronymi in libro aduersus Pelagianos, sunt hæc: *In quibusdam exemplaribus tam Græcis, quam Latinis inuenitur, scribente Luca: Apparuit illi Angelus de cælo confortans eum, haud dubium quin Dominũ Saluatorem.* Et reliqua. Et Hilarius libro de Trinitate sic habet: *Nec sanè ignorandum à nobis est, & in Græcis, & in Latinis codicibus quamplurimis, vel de adueniente Angelo, vel de sudore sanguinis nil scriptum reperiri. Ambigentibus igitur, vtrum hoc in libris varijs aut desit, aut superfluum sit (incertum enim hoc nobis relinquitur de diuersitate librorum) &c.* Hæc ille. Postea tamen probat illam historiam. Et videtur simplici zelo reiecta, quod fauere videretur Arrianis, qui ex hoc, & similibus testimonijs astruebant in eadem impassibilis Dei natura Iesum Messiam non esse. Nam & aliud testimonium de fletu Christi huic simile fuisse à Catholicis hac eadem de causa ex Lucæ Euangelio expunctum ostendit Epiphanius in libro, qui dicitur Ancoratus, longe ante medium dicens: *Sed & fleuit* (scilicet Christus) *velut in Euangelio secundum Lucam habetur in correctis exemplaribus, & vtitur eo testimo-*

Cur Dominus in agonia orauerit.

Gen. 3.

Ioan 4.

Quid de hac Angeli apparitione Christum in passione cõfirmantis senserint quidam.

Caietan. in Luc. c. 22.

B. Hieron. lib. 2 aduers. Pelag. circ. med. tom. 2.

Hilar. lib. 10. de Trin. paulo post med.

Cur à quibusdam reiecta fuit hæc historia Lucæ Angeli Dominum confortantis.

S. Epiphan.

Luc. 19.

S. Iren. lib. 3 aduers. hæres. c. 32. in fine.

uio sanctus Irenæus in opere contra Hæreses, aduersus eos qui Christum in apparentia apparuisse dicunt. Verum orthodoxi sustulerunt verbum, timentes & non intelligentes ipsius finem, ac vim, & robur. Et constitutus in anxietate sudauit, & fuit sudor ipsius velut guttæ sanguinis, & conspectus est Angelus confortans ipsum. Hęc Epiphan. Ad hæc Athanasius in sexto de Beatitudine Filij Dei volumine, inter alios Ecclesiasticos Anathematismos id quoque recenset:

B. Athanas.

Si quis, inquit, *confitetur verum hominem, quem assumpsit, non verè manducasse, aut bibisse, aut lacrymatum fuisse, & sanguinem sudasse, & passum fuisse, &c. anathema illi.* Probat quoque Dionysius Areopagita libr. de cœlesti hierarch. hanc historiam Angeli, & citat, & probat, dicens: *Omitto enim ea dicere, quæ sacrosanctis nostris traditionibus exponuntur, sciens enim loquor, vt scilicet Iesum Angelus passioni proximum, & orantem, confortasse memoretur.*

Dionys. Areopag. libr. 3. de cœlest. hier. c. 4. in fine.

Iren. ibid.

Præterea Irenæus antiquissimus libr. aduersus Hæreses: *Nec lacrymasset, inquit, super Lazarum, nec sudasset globos sanguinis, nec dixisset quod tristis est anima mea, nec percusso latere exisset sanguis, & aqua, si scilicet carnem de Maria non accepisset.* Iustinus quoque Martyr Dialogo in Tryphonem Iudæum insinuat hanc historiam, dicendo quod Christus erat futurus in stupore, & pauore, id est, in labore, sensu, & ærumna passionis suppetijs indigente, vel supplicio crucis ferendo, & exhibita est huius rei prænuntiatio per id quod femur Iacob tactum sit, & emarcuerit.

Ioan. 11. Matt. 26. Ioan. 19.

Iustin. Mart. tom. 2.

Gen. 32. Quid præfiguratum sit in eo quod femur Iacob tactum statim emarcuerit, teste Iustino.

Theod. Balsamo.

Theodorus Balsamo interpres Græcorum Canonum, inter errores Armenorum narrat, quod expupugerint de Luca historiam de sudore sanguineo, & de Ioanne historiam de adultera. Augusti. quoque in libr. Sententiarum Prosperi sic inquit: *Orans cum sudore sanguineo Dominus Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas Martyrum passiones.* Hæc ille. Vt igitur resurrectio Christi in dubium reuocata in causa fuit, vt postea certius, & constantius crederetur, ita de hac Angeli apparitione, & sudore Christi sanguineo, etsi aliquando fuerit dubitatum, tanto magis eorum fides in Ecclesia confirmata remansit.

Ioan. 8. Aug. lib. sent. nu. 68. tom. 3 Col. 1.

Euthym. in Matt. c. 64. Vnde Euangelistis constiterit orationis Domini in horto, ac sanguinei sudoris historia.

Matt. 26. Act. 1.

Tertio quęrit Euthym. vnde Euangelistæ didicerint quid tunc orans Christus dixerit, & quoties orauerit, & historiam Angeli apparentis, & agoniam, & sudorem sanguineum: quoniam Apostoli cum somno vacarent, non potuerunt videre, & postea eo relicto omnes fugerunt. Respondet: *Mihi sanè apparet, quod post resurrectionem Præceptor ipse etiam has discipulis dixerit, quando per dies quadraginta eis apparuit, sicut refert Actorum liber.* Sic ille. Multa hic notare atque interrogare possumus: in primis notandum est verbum illud, Confortandi, quod Græcis est ἐνισχύων, non satis esse Latinum, aut à classicis autoribus vsurpatum: in Scripturis tamen frequentissimum est, tum noui Testamenti, vnde illud: *Confortare, & esto robustus*, & Apostolus: *Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius*, Et, *Omnia possum in eo, qui me confortat*, & Doctores etiam nostri ab eo verbo non abhorruerunt, cum viderent in Scripturis illud vsurpari: quare non est cur huius verbi vsu magnopere abstineamus, cum satis explicet verbi Græci vim atque proprietatem.

Confortandi vocabuli. sacris tantum autoribus vsurpatum.

Iosu. 1. Ephes. 6. Philip. 4.

Angelus qui Christo apparuit quisnam ille fuerit.

His positis, interrogatur primo, Quis fuit ille Angelus qui Christo apparuit: textus enim non dicit nisi quod fuit Angelus de cœlo, significans bonum Angelum, non autem quis fuerit. Respondet Ioannes Gerson ex cantu Ecclesiæ fuisse Gabrielem, siue illum eundem, qui apparuit Virgini, & confirmauit eam ad incarnationis mysterium, dicens: *Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum, ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.* Ita Christo apparuit, dicens, Ne timeas Domine, ostendens fructum resurrectionis suæ, & passionis gloriam. Vnde Gabriel interpretatur, Fortitudo Dei.

Ioan. Gerson. tract. de passion.

Luc. 1.

Gabriel quid.

Alia opinio.

Quidam tamen alij referunt fuisse Angelum Michaelem, qui Christo Domino dixerit, se cum omnibus Angelis obtulisse precationem suam Patri, & tamen eius voluntatem esse vt fundat sanguinem, & moriatur pro mundi redemptione, & ita cœpit eum corroborare, proponendo præmium redemptionis mundi, angelicæ ruinæ restitutionem, & fructum sanctorum Patrum ex limbo liberandorum. Sed quisquis fuerit, siue hic, siue ille, constat Angelos officium suum præstare in confirmandis electis, maxime cum in aliqua magna versantur tribulatione, aut morti sunt vicini.

Angelorum officium.

Quomodo apparuerit hic Angelus Christum confortans.

Secundo quæritur, quomodo apparuerit hic Angelus, non quidem oculis mentis, quibus semper eum videbat vt cõprehensor, sed oculis corporis tãquam homo assumpto corpore, exteriori præsentia, atque colloquio Dominum confirmauit. Vt enim in deserto nõ fuit intus tentatus, sed diabolus exterius tantum suggerebat, deuictoque tentatore, atque repulso, apparuerunt Angeli in corpore assumpto ministrantes ei cibum, ita nunc exteriori præsentia & alloquio Angelus Iesum roborauit. Illa enim ratione amicos in tribulatione positos animare, & roborare solemus. Ac vt Eua in horto paradisi terrestris animata est à dæmone in serpente exteriori

Matt. 4. Christus in deserto vt fuerit tentatus.

Gen. 3.

appa-

Cunctorum viuentium vera mater est Christus.

apparente,& alloquio ad esum vetiti pomi solicitante: ita Iesus, qui est vera mater cunctorum viuentium, in horto cōfirmatus est ab Angelo ad esum ligni horrendæ crucis pro nobis degluttiendum. Tertiò, meritò quæri posset, cur nō Christus erectus & animat⁹ fuit per homines, sed per Angelos? Respondeo, homines ignorabant Christi tristitiam,& angorē animi. Deindè indigni erant,& parum idonei, qui eum fulcirent, atq; erigerent: Tum quia ferentē Christum illas angustias pro hominibus nequaquam homines nouissent, imo iudicassent illum minus libenter pati, aut cum tanto animi mœrore ad passionem peruenisse, vel crederent se illa cōfirmatione, quicquid Christus pro eis pertulit, abūde exoluisse. Tum quia sæpe à Deo nō mittuntur ad subleuādos alios, sed ipsi ignorantes audacter ex se veniunt, volētes sæpe in eo solatium, & cōfirmationē præbere, in quo Deus non vult aliquem robur, ac cōsolationem accipere. Denique vt Moysis prophetia in Cantico suo iuxta editionē 70. interpretum impleret, cuius bis Epipha. mentionē facit, nempè in hæresi 69. Arionmanitarum, & in Ancoratu, vbi habetur: *Adorabunt ipsum omnes filij Dei, & confortent ipsum omnes Angeli Dei.* Et explicans quomodo Angeli cōfortent, subdit: *Non vedent robur ipsi Angeli, nec enim indigebat Angelorum confortatione, sed confortant ipsum, hoc est, confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuunt.* Et infra: *Quapropter admiratione ductus Angelus dicebat ad ipsum, glorificans, & benedicens proprium Dominum in stadio consistentem, tua est adoratio, tuum est dominium, tua est potentia, tua est fortitudo. Vt impleret id, quod à Mose scriptum est: Confortent ipsum omnes Angeli Dei.* Ita Epiphanius.

Quare Christus per Angelum potius, quam per hominem fuerit confirmatus.

Deut. 32. Heb. 1. Epiphan.

Angeli vt cōfortent Dominum secundū Epiphan.

Quare Christus virorum instar sapientum ac fortiū non sit solatū seipsum.

Consueuit Deus humanis præsidijs destitutis angelica conferre subsidia.

3. Reg. 19. 4. Reg. 6. Dan. 3. Matth. 4. Act. 12. & seq. infra 27.

Quartò interrogabis, Quare saltem ipse Iesus non animū suum corroborauit,& solatus est, vt faciunt viri sapiētes, qui cum in discrimen vitæ veniunt, se ipsos conscientia ante actorum bonorum, atq; alijs rationib. quas prudētia suggerit, solari solēt. Dicendum est, deficiente homine consolatore, Deum solitum mittere Angelum, vt ad Eliam in deserto misit,& ad Eliseum videntem pro se exercitum Angelorū contra Latrunculos Syriæ, & ad tres pueros positos in fornace ignis Chaldæorum. Adfuerunt etiā Angeli in deserto Christo tētato, & victori, Petro in carcere posito,& Paulo Romam nauiganti. Hoc autem facit Deus cum omnibus electis, qui in tribulatione aliqua vexantur: nam eos recreat ac reficit per internas, vel per externas Angelorum consolationes. Deinde, cum Deus Angelos condiderit, nec velit illos esse otiosos, aut aliquid dicere, vel facere prętér suam scientiam,& voluntatem, illi precantur vt faciant, quicquid Deus decreuit illos facere. Ideo ex diuinę prouidētię cōsilio, Christo ministrarunt in infantia, & in deserto, & per vnum ex illis iam proximus morti constabiliri voluit atque communiri: quia scilicet Deus inspirauerat. Tertio, vt obstringeret seipsum Angelo, qui dignabatur acceptare eum in subleuatorem,& confirmatorem,& certo modo obligaret eum vt idē faceret in membris suis, quæ magis hoc officium exigerent. Quartò, vt obligaret Christum sibi ipsi, qui quærit occasiones profundendi suas diuitias, quo sic erectus, suffultusque, in se,& suis membris possit in æternum in innumerabilibus suis defectibus succurrere. Quintò, etsi sapientis, ac fortis viri sit seipsum in aduersa fortuna, atque adeo in doloribus ipsis solari, vt Martyres in tormentis plerunq; fecerunt, recogitantes illum, pro cuius gloria patiebantur,& passionis breuitatem, & fructum æternum, non sic tamen fuit in Christo, quia Deus non concurrebat cum memoria eius ad recordationem illorū, quæ animos sibi facere poterant, sed volebat vt nōnisi tormenta ac afflictiones, quibus erat vexandus, meditaretur. Deinde, etsi ipse Christus omnes Martyres, atq; adeo ipsos Angelos in cœlo positos confirmet, imo Apostolos ipsos in cœnaculo,& per viam multis rationibus exercuerit, atque subleuauerit: voluit tamen ipse Dominus Angeli opera, & auxilio roborari, ad præbendum nobis perfectū patientiæ exemplum. Vult enim Christus, qui omnia habet in manu sua, omni cōsolatione,& omni robore destitui, patiq; tanquam putus homo, ne tu, cū affligeris, ac vexaris, vidēs tibi Christum in exēplum propositum, dicere valeas, Christus, Deus erat,& non homo. Iesus enim vt contristatus est tanquam homo, ita & corroboratus: nam Deus vt tristitiæ, ita & confirmationis capax esse non potest.

Luc. 2. Matt. 4.

Quid fortis ac sapientis viri proprium sit.

Quare Christus Angelo egere voluerit confirmante.

Quinto loco interrogabis, quare Deus per seipsum animum Christi non corroborauerit, sed per Angelum? Respondeo, quod etsi per nos possimus subleuare alios, & Deus per se solum sine alijs, hominem erigere possit, eius tamen sapientiæ est socios & administros adhibere: tum ob bonum ipsorum ministrorum, dando causam fructuosè laborandi,& labores eorum remunerandi, tum ob nostrā humiliationē: hinc dicitur: Minuisti eum paulo minus ab Angelis. Sexta quæstio est: quis scopus fuerit Dei in Dominica hac cōfirmatione per Angelum, cū ipse Christus sit virtus, & omnium for-

Quare Deus per seipsum animum Christi non corroborauerit, sed per Angelum.

Psal. 8.

Quo Deus tenderet in hac Domini confirmatione per Angelum.

um fortitudo, & omnium firmitas, & melius nosset causas subleuandi, & consolandi quam Angelus? Aio inprimis, quod cùm vel in Christo fuerit suspensum gaudium ex visione Dei procedens, ex quo cœpit contristari, & pauere, vt quidam sentiunt, erat omni prorsus solatio destitutus, vel quia in Christo nulla erat partis inferioris ad superiorem, aut superioris ad inferiorē redundantia, vt alij asserunt, sic vt motus timoris, & tristitiæ nō pertingeret ad portionem animæ superiorem, & contra delectatio continua superioris partis de cōspecta diuina essentia non tolleret, nec mitigaret tristitiam, vel timorem inferioris portionis animæ: propterea magnitudo tristitiæ, & pauoris tanta describitur in inferiori parte, vt indigeret mitigatione, ac subleuatione aliqua: quæ quia ab intrinseco esse non poterat (quia inuiolatus dictus ordo perseuerabat) facta est ab extrinseco, ne absorberetur anima tristitia, & plus pateretur quam congruum erat. At dices, Si Dei consilium erat, Filium suum pœnam peccati pro nobis portare, quare consolationem per Angelum mittit? melius namque videretur, si priuatus omni solatio pro nobis biberet calicem. Respondemus, Angelum non attulisse corroborationem dantem vllam refrigerationem, sed expressisse paternam voluntatem, ex qua venit in agoniam. Et si verba aliqua expressit quæ vim haberent corroborandi, vt est verisimile, dicendum tamen, quod Christus debuit confirmari, quia portabat pœnam peccatorum pœnitentium, quib. mittitur à Deo auxilium, quo facilius ferant flagella paterna, & bibant calicem Crucis. Portabat etiam pœnam peccatorum impœnitentium, qui minus patiuntur, quam eorum peccata promereantur. Quia etsi peccatum eos indigos confirmatione, & indignos reddat, non potest tamen impedire Dei misericordiam, vt non succurrat. Et quia egere consolatore, & consolationem accipere, pœna est nostrorum peccatorum, etiamsi ad minuendam pœnam sit inuenta consolatio: Dominus Iesus tamen voluit Deū honorare consolatorem, consolationem per Angelum missam acceptando. Deinde confirmauit Angelus Dominum, vt ab eo multos assensus, & animi prompti actus in præstanda Deo obedientia eliceret. Tertio, vt doceat nos cum animi submissione confirmatores missos ad nos subleuandum acceptare, etiamsi in sapientia, & dignitate minores sint, vt pariter illis deuincti maneamus, illos in suis necessitatibus confirmando, plusquam si generali

Cur cum Deus voluerit Filiū suum peccati pœnam pro nobis ferre, consolationē tamen per Angelum mittit.

Quare Christus debuerit confirmari.

Cuius rei gratia sit inuenta consolatio.

obligatione teneremur facere, & vt ita magis humiliemur, & submissius nos geramus: ob peccatum enim vel minimo alterius auxilio indigi redditi sumus. Quartò, vt doceat quod cum quis fortem se, & obstinatum contra tentationem præbet, neque illi vult cedere, sed potius deliberat obedire Deo, postea succedit diuina consolatio confirmans ad facilius ferendum quod offertur pati. Quod non solum hoc loco ostendit Dominus, sed etiam apud Matthæum: cui non cedenti Satanæ, sed illi repugnanti, aduenerunt Angeli, & ministrabant ei.

Quales redditi sumus per peccatum.

Matth. 4.

Septima quæstio est, qua ratione Angelus confirmauerit Dominum, interius ne tantum, an exterius? De priori illo genere confirmandi loquitur Zacharias, dicens: *Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria*, & ad talem consolandi rationem non erat opus præsentia corporea, nec sensibilibus verbis. Propterea probabilius est, Angelum exterius adhibuisse sui præsentiam cum verbis coniunctam. Nam etsi præsentia sine verbis, solarij aliquod genus videatur, vt constat de tribus amicis, qui Iob patientem consolandi gratia adierunt, & per septem dies nihil illi dixerunt, & quemadmodum etiam tempore luctus fieri solet, vt pullas vestes induti præsentes adsint illi, qui parentis, vel filij, vel fratris mortem luget, dolorem suum testantes, etiamsi verba quæ solentur, nulla adhibeant: Tamen solidior est, ac verior patientis subleuatio, si etiam verbum exhortationis, aut consolationis adhibeatur, quod hic Angelum fecisse, longè est verisimile. Quæ vero extiterint illa verba, Euangelium non exprimit. Theophylactus, Angelum dixisse refert: *Tua est Domine fortitudo: tu enim præualuisti contra mortem, & contra infernum, & liberasti genus humanum.* Anselmus libro de Passione, inducit Angelum Christo dicentem. *Constans esto Domine: modo genus humanum debes redimere.* Alij meditantur dixisse, quod olim dixit Angelus Heliæ: *Surge, bibe Domine calicem passionis, grandis enim tibi restat via.* Dicendum tamen est, neminem nisi Prophetam posse certò, & præcisè dicere verba, quibus vsus fuit Angelus, vel præter Iesum ipsum, qui quatenus Deus est, Angelo suadebat, vt diceret quod volebat, vel vt diceret, idem quod ipse illa nocte Apostolis dixerat corroborando illos ad imminentia pericula sustinenda, nempe: Bibe Domine hunc calicem: non quia princeps huius mundi habet in te quicquam, sed vt cognoscat mundus quia diligis Patrem, &

Qua ratione Angelus confirmauerit Dominum interius tantum, an exterius.

Zach. 1.

Iob. 2.

Vera & perfecta aliquem solandi ratio.

Quibus verbis vsus fuerit Angelus in solando Domino.

Theophyl. in Lucam.

Anselmus.

3. Reg. 19.

Ioann. 13. 14. 15. 16. & 17.

Ioan. 14.

sicut

sicut mandatum dedit tibi Pater, sic facis, Si tu non biberis, quis est qui possit in æternæ gehennæ damnatione bibere? Quod si tu præbibas æternum illum, amarum, & intolerabilem calicem, temporaneum, & momentaneum reddes, & nō solum tolerabilem, sed etiam dulcem, & amabilem, & poteris propterea Spiritum S. consolatorem mittere, qui reprehendat mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Nisi enim tu biberis, Paracletus non veniet ad homines, nec implebuntur Scripturæ, nec fiet vnum Ouile, & vnus Pastor, nec fies Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nec accipies omnem potestatem in cœlo, & in terra, nec tu poteris tuis committere vt prædicent Euangelium vniuersæ creaturæ, quia nō es missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, nec de Sion exibit lex, nec verbum Domini de Ierusalem, nec conteres caput serpentis. Et quis est, qui nō recuset calicem, si tu timore eum recusas bibere? Et quis mori pro te audeat, si prius non intelligat te pro eo mortuum? Stultus qui alio spiritu quam tuo promittit sibi tam viuere, quam mori, Non cessabunt prius lex, sacerdotium, sacrificium, nisi tu bibas: quia hucusque durant officia legis, & Sacerdotis. Dixisti Domine: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Dixisti Petro te à morte reuocanti: *Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Affirmasti: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum:* Asseruisti, *Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum, &c: Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos,* rursum, *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum:* Quæ verba omnia nullius erunt momenti, nisi prior tu bibas calicem. Bibe Domine, & reddatur vera gloria, & honor Patri tuo, & nascatur homo in mundum post tuos, & Apostolorum dolores seminatos, & metes gaudia sempiterna. Bibe poculum mortis, vt, quo solebat dæmon, & serpens homines terrere, electi tui vtantur modo eo pro scuto, gladio, & lancea contra eam, & amabunt eam vt securum, & dulcem transitum ad gloriam: atque ita mors, quæ instar immanis Leonis omnes rugitu perterrefacit suo, fiat vt caniculus sine vigore, qui non habeat nisi leuem vocem, & latratum. Vide Domine Patrem tuum porrigentem de cœlo calicem, & expectantem vt bibas. Vide, Angelos spectatores huius certaminis, & salutis humanæ sitibūdos, tibi pro redemptione mundi supplicare. Vide Domine gloriosam coronā, quam petisti à Patre tuo paulo ante, ad quam non ascenditur, nisi bibendo calicem. Vide, bibitionem esse temporariam, fructum sempiternum, imitationem electorum tuorum pro Dei gloria morientium perpetuam. Bibe Domine, quia non permittes te defendi, sed sponte occurres inimicis, vt te illis tradas & reprehendes Petrum te defendentem, nec disce des ex hac vita, nisi prius haurias fundum, & feces calicis in myrrha, felle, & aceto designatas. Hæc & his similia Angelum dixisse probabile est.

Infra 16. Supra 10. Psal. 109. Matth. vlt. Supra 15. Esa. 2. Gen. 3. Ioan. 3. Num. 21. Matth. 16. Ioan. 12. Matt. 10. Ioan. 20. Matt. 10. Ioan. 16.

Postrema quæstio est, Quid nos Christus per hanc angeli corroboratione, quam grato animo suscepit, docere voluerit? In primis, vt per quemcunque à Deo ad nos solandos destinatum, consolationem, & exhortationem suscipiamus, maxime dum tribulatio nos atterit, vel hora mortis imminet. Deinde disce Angelos assistere orantibus, & orantes corroborare: *Præuenerunt*, inquit Psaltes, *principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum.* Atque ita non fuit Christi precatio sine fructu, & quidem magno confirmationis ad bibendum calicem. Disce Angelos assistere illis, qui grauibus tribulationibus exercentur, maximè si eorum auxilium imploretur: quemadmodum tribus pueris in fornacem ignis coniectis adfuerunt: vt olim etiam Agar sitienti, & Loth in Sodomorum excidio, & Iacob in reditu, ne à fratre Esau metueret, & Tobiæ, ne à pisce absorberetur, & ab Asmodeo suffocaretur, astiterunt, & Petro in carcere existenti adfuit Angelus liberans, & Paulo Romam nauiganti Angelus astitit, omniū animarum salutem promittens. Disce tu quoq; alios, dum laborant, erigere, vel potius Christum in proximis tuis, & pauperibus egentem subleua, aut eleemosyna, aut verbo solatij in ægrotantibus, & carcere positis visita, & si potes teipsa adiuua. Disce Prælate officium tuum subditis præstare: quod est confirmare fratres tuos, & consolari illos. Denique quicunque proxime morituros, siue domi suæ, siue publicè magistratus supplicium subeuntes ad Christiano more vitam terminandam exhortatur, Angeli officium præstant, & maxime eorum congregatio, quæ huic muneri præstando deputata est: qui veste alba etiam ipsos Angelos repræsentat, qui in Scripturis semper in stola candida apparent. Et licet vnus tantum ex illis exhortationem præstet, cæteri tamen orant, vt efficax sit confirmatio. Ac vt Angeli nonnisi Dei verba annuntiant, ita illi voluntatem Dei ex Scripturis desumptam explicant atque declarant, &

In eo quod Christus Angelicam in passione confirmationem suscepit, quid nos docere voluerit.

Orantibus assistunt Angeli, eosque corroborant. *Psal. 67.*

Quibus maxime Angeli assistant. *Dan. 3. Gen. 16. Infra 19. Infra 32. Tob 6. Infra 8. Act. 12. Infra 27.*

Angeli officiū qui præstant.

Quodnam sit Præsulis officium. *Luc. 22.*

Angeli in scripturis in stola candida semper apparent.

per

Martyrum exhortatores acerrimi.

per illam efficax redditur exhortatio. Magnus olim exhortator verbo ad martyrium diuus fuit Sebastianus, sed multo tempore occultus: magnus verbo, & aperte fuit Origen. teste Euseb. acerrimus fuit, & magnus Cyprian. qui epistolis suis ad diuersas Ecclesiæ prouincias missis innumeros ad mortem pro Christo sustinendam erexit atque confirmauit. Quod si tibi non tantum datũ est, vt hoc modo subleuare alios queas, saltem da operam vt operibus bonis, eleemosynis, ac precibus ad Deum fusis, aut pauperes egentes, aut infirmos in xenodochio positos, aut in carcere vinctos, aut tristitia mœroreq; confectos confirmare atq; consolari valeas, quia in illis non alium roboras, ac solatis quam ipsum Dominũ nostrum Iesum Christum, cui cum Patre, & Spiritu sancto, perpetuas laudes decantemus in seculis seculorum. Amen.

Euseb lib. 6. c. 3. initio. Eccl. hist. to. 1

Vtilis quędam altera piurimum confirmandi ratio.

TRACTATVS XV.

De sudore sanguineo Christi Iesu, in verba illa: *Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Luc. 22.

Ordo huius tractationis.

Etsi hæc sint maximè cum præcedentibus coniuncta, quia tamen æquo prolixior prodijsset tractatus, si simul exposita fuissent? ideo consulto, vt minori molestia legerentur, in duos tractatus diuisimus. Expedita igitur corroboratione Domini per Angelum, dicendum de agonia, in quam venit, & explicabimus quid & voce, & reipsa sit, quomodoque ex illa Angeli confirmatione sit nata, cum prolixiori oratione, & sudore sanguineo. Vt hinc igitur exordiamur, agon, Iucta est, siue certamen, vel locus est, vel campus, vbi certatur, & contenditur de palma, de quo Paulus: *Omnis qui in agone cõtẽdit,* & Romę extat locus ita vocatus: inde agonalia, id est, ludi qui exhibebantur ad voluptatem populi, vbi pro præmio decertabant: inde agonizate, pro certare, vel luctari, ex quo illud: *Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia,* & agonothetes, qui præmium certantibus proponunt: inde agonia, siue pugna, vel concertatio duorum contrariorum: atque hæc de voce. Quantum ad rem vero spectat, agonia accipitur pro anxio illo conflictu hominis morituri cum vltimo terribilium, hoc est, morte de-

Agon quid.

1. Cor. 9.

Agonalia apud Romanos quid erant.

Eccle 4.

Agonothetes qui sint.

Agnnia secundum rem quid sit, vnde pronũciatur.

certantis. Est autem communiter agonia, siue conflictus ille in morituris, tum ob terrorem de anteacta vita, tum ob præsentis vitæ, quam summe diligimus, priuationem, & dolorem, tum ob ignorationem loci, quo anima post mortem sit peruentura. Sed hoc genus agoniæ in Christo esse potuit minimè, vt qui nouerat vitam suam totam inculpatè, & sanctissimè actam, ita vt diceret: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* tum quod vitæ producendæ desiderio non tenebatur: *Baptisma,* inquit, *habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* tum denique quia certo nouerat quod ibat ad Patrem. Talis igitur agonia nõ erat in Christo. Deinde erat aliud genus agoniæ, quod ad partem animæ ratione præditam pertinebat: quidam enim inueniuntur adeo debili, & infirmo rationis iudicio præditi, vt dum vni rationi speculandæ animum applicant, illud velint, rursum aliam rationem oppositam considerantes, in illam inclinant: & nescientes discernere quæ alteri præstet, anguntur, & sudant, atq; adeo perplexitatem, & mentis confusionem incurrunt. Sed hæc agonia in Christo summa sapientia, & intellectus perspicacia prædito esse nequaquam poterat. Tertia agoniæ ratio est colluctatio quædam sensus, & naturę Christi delicatissimę horrentis mortem, pœnas, & ignominiam cum ratione superiori ad Dei gloriam, & mundi salutẽ acceptante mortem, & sensui contradicente, atq; adeo illum vincente, de illoq; triumphante. Christus enim in horto positus, omnium hominum peccata fœdissima, abominandaque, & omnes eorum minutissimas circumstantias intellectui suo repræsentauit: quas dum expenderet, summum animi dolorem propterea concepit: perpendens Patris sui bonitatem offensam, & gloriam obscuratam, animas vero turpissimè maculatas, atq; perditas esse. Animaduertens culpam quam incurrebant, gloriam quam amiserant, pœnæ reatum, quem promerebantur: sciensq; ad se vt fideiussorem, & procuratorem spectare pro omnibus satisfacere, ac electis suis omnibus in baptismo sui sanguinis nomina imponere, educens eos ex culpa quasi ex nihilo ad esse gratiæ, & gloriæ. Perspiciens quoq; speciatim Iudæorum ingratissimorum flagitia, proditoris nequitiam, discipulorum fugam, Petri abiurationem, iniquam Pilati iudicis, ne gratiam Cæsaris amitteret, sententiam, mœstissimæ matris dolorem, Iudaicæ gentis excisionem, & futuras omnium membrorum suorũ acerbissimas passiones atque martyria, nostros denique ad

Agoniæ duæ species, à quib. longe abfuit Dominus noster.

Ioan. 8.

Luc. 12.

Ioan. 13.

Quorundam infirmitas rationis & iudicij quanta.

Quam agoniam passus sit Christus.

Quæ res Christum in hanc agoniam induxerunt.

tania

tanta beneficia animos ingratos, & obstaculum quod suæ inspirationi, vocationi, ac beneficio tantæ mortis eramus posituri. Proponens sibi deinde ante oculos amara omnia passionis tormenta suæ, comprehensionem, alligationem, & ad diuersos, & inimicos suos iudices deductionem, alapas, sputa, flagella, purpuram, coronam spineam, Crucis baiulationem, fel, & acetum, amara, & aculeata verba, latronum societatē, & mortem ipsam omni acerbitatis, & ignominiæ genere referram, Non potuit Christi natura, & delicat⁹ sensus, tale tamque atrox genus mortis non exhorrescere, atq; ad illud non cōtremiscere, vt sibi, personæ vita dignissimæ, innocentissimæ atq; intimè dilectæ contrarium, ac proinde sui ipsius misericordia commoueri: etsi aliunde amor gloriæ Dei, & sitis ardens salutis mundi aliud dictaret, pro qua & acceprabat omnia, & pugnabat in sensum, & naturam suam. Et hæc est lucta, & conflictus Christi exculpens prolixiorem orationem, & sudorem sanguineum, vt in alijs morituris acerrimum animi sensum, & sudorem mortis: quia natura humana in Christo quod sibi proprium erat, secundum Patres Cyrillum, & Damascenum agere permittebatur. Itaque hi duo amores sibi inuicem pugnabant: amor enim sensus naturæ, ac vitæ propriæ, mori detrectabat? amor verò charitatis, & gloriæ Dei, & salutis nostræ mortē spontè, & auidè amplectebatur, & ideò repugnabat alteri amori, illumque vt remissiorem vincebat. Et hæc est sancta illa agonia Christi: Cape exemplum de eo, qui ieiunio se ipsum affligere, & carnem macerare legis præcepto iubetur: nam illæ si robustæ sit naturæ: mane facto naturaliter esurit, atque in oblatam lautam atq; splendidam mensam naturæ imperu fertur; ratio tamen perspiciens id minimè esse decorum, neq; honestum, reclamat, & tali apperitui contradicit, & non sine pugna atque conflictu illum expugnat: atq; hæc est species quædam agoniæ. Quare in eorum sententiam non descendimus, qui omnem rationem agoniæ, siue colluctationis, aut pugnæ carnis in spiritum excludunt, eo quòd in nobis sine peccato esse nequeat; & quia caro erat in Christo subiecta spiritui, & diuinæ voluntati; ita vt diceret, Non mea voluntas, sed tua fiat. Et vertunt hunc locum alio modo, nempe: Et correptus angore, prolixius orabat; vt cùm anxietate animi premimur, discamus ad orationis præsidia confugere. Sed certè hæc versio noua est, & aliquo modo receditur à proprietate vocis agoniæ, quæ propriè luctam, & pugnam designat: & quæ in hominibus sine peccato non contingunt, in Christo sine omni peccati specie inueniebantur, quemadmodùm motus illi passionum pauoris metus, & tristitiæ: quare præstat meo iudicio prior intelligentia. Et hæc de primo.

Cyrill. li. 4. in Ioan. c. 1. initio ferè to. 1. Damasc. lib. 3. Orthod. fi. cap. 20.

Duo amores in Christo inter se contrarij, ac repugnantes.

Exemplum.

Aduersus eos eos qui omnem agoniæ, siue pugnæ rationem à Christo excludunt.

Quantum ad secundum: nata est hæc agonia ex corroboratione animæ, & corroborata ratione superiori, vt vinceret sensum & naturam (nec enim nos sine gratia Dei naturam, & sensum nostrum vincere possumus) atque huius victoriæ rationis supra naturam, & sensum, duo testimonia habemus. Primum est, prolixior precatio, qua fit vt spiritus armatus vincat carnem repugnantem: nam oratio prolixior, vt sedetur caro, & obediat rationi, ac oblectetur Dei obsequio, obtinere solet. Alterum est, sanguineus sudor emissus. Et accepit Christus illam agoniam sponte, quia illa est pars calicis bibendi, quem ille vt filius obsequentissimus, & à Deo confirmatus incipit bibere, contra omnem prorsus & naturæ, & sensus appetitionem: ipsaque oratio, & orationis prolixitas ad calicem bibendum spectabat. Quia peccator qui per se impetrare non potest, per intercessores precatur, & vbi non potest vnum obtinere quærit aliud. Quid verò precatus fuerit, nescimus, nisi quod exauditus est pro sua reuerentia, vt ait Apostolus. Et fortè replicabat illam orationem profusam, quam coram discipulis habuerat apud Ioannem. Atque hæc prolixior precatio distinguitur ab illa oratione per horam, de qua supra: *Sic non potuistis vna hora vigilare mecum?* Itaque fortè per spatium duarum horarum, & paulò amplius precatus est, quia ter dixit eandem orationem, cùm primo loco per horam illam distulisset. Et ita cùm egressus sit post horam tertiam de Ierosolymæ cœnaculo, vt nono libro diximus, prope sextam horam captus est, hoc est, media nocte, vt testantur Origenes, & Chrysostomus. Ab hac igitur Christi agonia disce qui cultor Christi es, te ad multa incommoda, & sensui duo contradicentia præparare, & vt Spiritus sanctus ait: *Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia; & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Nec propterea deserendum est benefaciendi studium, aut ad vitiosa opera festinandum, sed in precatione vires obtinente perseuerandum: Christus enim hac sua agonia omnes nostras bonas actiones, quæ cum aliqua sensus, ac carnis repugnantia fiunt, iustificare voluit. Deinde ex Christi oratione disce, quòd cùm acce-

Vnde hæc agonia sit orta.

Oratio prolixior quid assequatur.

Heb. 5.

Ioan. 17. & seq.

Matth. 26.

Libr. 9. tract. 12.

Christus qua hora noctis sit captus.

Orig. tract. 35. in Matth. tom. 2. Chrys. hom. 84. in Matt. tom. 2.

Hæc domini agonia nos docet duo.

Eccles. 4.

acceptamus crucem, & calicem, debemus prolixiori precationi feriò incumbere, ne intremus in tentatinnem, vt in npere nostro bono, vel passione sanctificetur nomen Dei, & adueniat regnum suum, & non nostra, sed eius vnluntas fiat in cælo, & in terra: id est: sicut Satanas, & peccatum de cælo est ablatum, ita ab homine in terra auferatur: vt donet panem quotidiannm confirmantem ad potum calicis, & vt nnn impediantur alia Dei dona prnpter debita, quæ cum Deo contraximus: petamus dimitti nnbis debita, vt nos debitoribus nnstris remittimus, quò per fructuosam pœnitentiam conuertantur ad Deum: ac ne nos inducat in tentatinnem per consensum, sed liberet nos à malignn tentatnre. Vbi perpende, mnrientes, quasi emortuis sensibus, non posse amaritudinem mortis gustare: secus Christus Dnminus; cuius erant sensus viuacissimi, & clarissima apprehensio mali, quod incurritur, & boni qund amittitur. Hinc est quod de en Paulus scribit: *Vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Vbi verbo gustandi Apostnlus primum alludit ad pnculum, vel calicem, quem hic deprecabatur Dnminus, & nstédit passionem spontaneam: gustare enim, vel non gustare, in potestate est degustantis; & quia sensus ille gustandi, siue gustus magis res discernit, quàm ipse plenus pntus; ideò ipse verè sensit amaritudinem mnrtis. Est etiam gustus breuis tempore: quia mnrs per triduum in Christum præualuit, & in electos nnn nisi breui præualitura est. Cumque serui bibituro Dnmino prægustare snleant; Dnminus tanquam medicus clementissimus, nnbis, id est, seruis suis infirmis prægustauit, atque adeò prnpinauit.

Matth. 6.

Christus cur solus verè mortem gustauit.

Heb. 2.

Vnde constet voluntariam fuisse Christi passionem.

Qualis medicus, Christus noster.

De altero victoriæ testimonio supra naturam, & sensum, subiungit: *Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Circa aduerbium illud, *quasi*, perpende, non esse Euangelistæ sententiam, quòd ipse Dnminus emiserit sudnrem similem guttis sanguinis, vt ipse tamen sanguis nõ fuerit, hoc enim esset in Patres aliter expnnentes, & in communem omnium fidelium conceptum, qund Dnminus sudauerit sanguinem: & quorsum magis sanguinis, quàm aliorum liquorum guttas meminisset? Cur prætereà sanguinis meminit decurrentis in terram, nisi significare voluisset sudnrem decurrisse cum sanguinis guttis, idque tam abundanter, vt in terram ab ipsn defluerent? Ad hæc, vocula Græca ὡσεί, id est, quasi, vel sicut, non tãtùm similitudinem significat, sed etiam veri speciem, vnde illud: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.* Quia verò incredibile videtur Christum emisisse sudandn crassas sanguinis guttas & quasi grumos idcircò Euthymius & Theophylactus intelligunt dictinnem, Sicut, hic tantum significare similitudinem, aut per hyperbnlem Christi sudnrem guttis sanguinis comparatum. Ait enim Euthymius in Matthæum. *Grumi sanguinis, hoc est, crassissima sanguinis gutta*: significans nnn quòd sanguinem sudauerit, sed quòd crassos deduxerit sudores. Theophylactus verò, vt versus est ab OEcolampadio, in hunc modum habet: *Quod ab humana natura fuerit orare, qua iuxta permissionem patiebatur communem affectionem, qua amamus vitam; & non à diuinitate, sicut dicunt maledicti Arriani; manifestum est ex hoc quòd sudauit, idque cum tanta anxietate, vt planè hæc fuerit & parœmia, eo quòd & sanguinei riui ex eo ceciderint. Parœmia enim est in his qui valde laborant, ita vt sanguinem sudent, sicut & in his qui amarè flent, dicimus quòd sanguinem flent. Hoc igitur volens manifestare Euangelista, quòd non tenuibus quibusdam indiciis, & ostentationis gratia apparentibus, sed fluentem fortiter sudorem stillauerit, & collegerit secum riuos sanguinis*; & reliqua. Sic ille. Clarius tamen habetur sententia eius in Catena aurea Beati Thomæ: posita enim illa sententia qua Christus verè creditur sudasse sanguinem, sic ibi subiungitur nomine Thenphylactus. *Vel hoc prouerbialiter dicitur de eo, qui vehementer sudauit, quòd sudauit sanguinem. Volens igitur Euangelista innuere quòd grossis sudorum guttis madebat; sumit guttas sanguinis ad exemplum.* Hæc ibi. Vides ergn Euthym. negantem Christum sudasse sanguinem, sed nudam affirmãtem esse comparatinnem, siue similitudinẽ. Vides Thenphy. dicentem esse prouerbialem lncutinnem. Et tamen his nnn nbstantibus standum est in priori sententia, & ratinnibus, quæ illam egregiè comprobant.

Sudor Christi sanguineus qualis fuerit.

Ioan. 1.

Altera opinio.

Euthym. in Matth. c. 64. Theophylact. in Luc. 22.

Arrianorum impium dogma.

Parœmia in quibus fit.

S. Tho. to. 15.

Veri potius sententiæ sit adhærendum de sudore Christi sanguineo.

Deinde perpende, verbum guttę Græcè dici θρόμβοι. id est, grumi sanguinis, nimirum crassissimæ sanguinis guttæ, vt exponere Euthymium diximus, & Irenæus dixit glnbos sanguinis. Verbum *Decurrentis*, Gręcè habetur in Nnminandi casu, decurrentes, vt referatur ad guttas. Sed illud parui est momenti, siue ad guttas, siue ad sanguinem referatur. In sudnre igitur, qui naturaliter sequitur agoniam, designatur feruor & accensio; in sanguine verò pretium; in decursu, abundantia: fuit enim tãtus decursus, vt vestes nnn potuerint illum exugere, atque absorbere. In guttis particularis efficacia denotatur illius sudoris, licet haberet vniuersalem sufficientiam, quia de

θρόμβος Græce quid.

Iren. lib. 3. de Orthod. fid. c. 32. in fine.

In sudore quid, & in sanguine denotetur.

In guttis & iis quidem crassis, sudoris Christi sanguinei quid mysterij designetur.

toto

toto corpore exiuit hic sudor. In guttis crassis vt globis designatur eximia ei⁹ erga nos charitas, qua tantum angorem nostri causa suscipere dignatus est, & mortem tantopere naturæ suæ contrariam perpeti.

Aliquid hic nobis de hoc sudore dubitandum, Christianeq; philosophãdum est, & illud in primis, an hic sudor naturalis, an super naturam extiterit? Secundo de causis tanti, ac talis sudoris: Tertiò quid per illum sudorem significatum nobis esse voluerit. Ex his enim notis, ac bene perspectis, rei tam ignotæ, & insolitæ comprehensionem aliquam habebim⁹. Ad primum igitur, statuendum, quod etsi Christus perinde in operibus naturalibus, atque in supernaturalibus apud Deum promereretur, cum vtraque ex ingenti charitate, & infinita Verbi hypostasi prodirent; tamẽ supra naturã operãdo, & supra naturã patiendo, singularẽ suæ beneuolentiæ affectum erga genus humanũ declarauit; atq; ideò nos sibi deuinxit magis, Dicendum igitur ad primo loco propositum dubinm, sudorẽ hunc fuisse supra naturam: idq; vno consensu Doctores videntur docere, ex quibus ait Bedã: Cõtra naturam ex sudare sanguinem. Idem docet Simon de Cassia, & plerique alii. Deinde ex eo cõfirmatur: quia nunquam de aliquo mortalium auditum est, aut lectũ, ob horrorem mortis, & pauorẽ, sanguinem emisisse; bene tamen alios humores per sudorem expulisse: nonnullos etiam vna nocte incanuisse ob imminentem sequenti die mortem. Tertiò, quia sicut natura expellit superfluos humores per sudorem, vel alio modo ita sanguinem vt amicum naturę & pręcipuum, & pretiosum, & in quo vita cõsistit, semper retinet: ꝙ si forte sanguis abundet; eius excessum emittit vel per nares, vel per os, vel per secessum, nunquã tamen sudãdo. Quartò Arist. lib. de hist. animalium, cõcedit sudorem cruentum, sed in infirmis, ac male affectis corporibus. Ait enim: *Si multum sanguinis effluat, anima deficit: si nimium, vita interit. Si sanguis immodicè humescit, morbus infestat: fit enim in speciem saniei dilutior, & adeò serescit*, (id est, fit siccum, & in serum abit,) *vt iam nonnulli sudore cruento exudarint.* Idem confirmat libro de Partibus animalium: *Iam nonnullis accidit, vt cruentum quoddam excremẽtum sudarent propter vitiatum corporis habitum, scilicet cùm corpus laxum, fluxumq; esset, sanguisq; præ cruditate humesceret imbecillitate caloris, qui exiguis venulis inclusus concoquere non posset.* Hactenus Aristoteles. Cum igitur Christus constaret bona atque excellẽti corporis habitudine, & super omnes homines delicata, & ad optimum temperamentum reducta, quia opus erat Spiritus sancti immediatum, & non solius naturæ, vt nos: Idcircò talis sudor illi tanto temperamento prædito non poterat competere: vt egregiè hoc loco probat Caieta. Nam etsi naturale sit in generatiua virtute, deficiente semine in viro excuti sanguinem, qui materia est sanguinis, & in lactantibus deficiente lacte succedere sanguinem: vnde & prouerbiũ habet: *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem*: & de muliere quadam testatur quidam minimè contemnendæ autoritatis Scriptor, quòd cùm intensè defleret virum mortuum, & deficerent lacrymæ, guttas sanguinis per oculos emiserit, quibus excæcata permansit: Nunquam tamen naturale fuit, vt deficiente materia sudoris, defluxerit sanguis. Sed vt in dictis exemplis naturaliter succedit sanguis semini, & lacti, ita hic sudori supra naturam sanguis successit. Adhæc medici scribunt, accidere ictis à serpente, cuius nomen à fluxu sanguinis dicitur Hemorrhoos, vt sanguinem sudent: quod hic minimè fingi potest; neque enim à serpente tali ictus fuit Dominus. Augustinus libro de Ciuitate Dei ait: *Ipse sum expertus, sudare hominem solere cum vellet.* Quem locum exponens Ludouicus Viues, scribit, quod compresso spiritu, & stragulis opertus sudabat languens præ febricula cùm volebat, & medici pręscribebant. Notum est, vniuersum ferè mulierum genus ad lachrymas profundendas cùm volunt, esse propensum, de quibus Poeta quidam dixit:

Vt flerent, oculos erudiere suos.

Dicendum igitur hunc Christi sanguinem verum, & naturalem fuisse, ac de purissima Christi carne expressum: sed quantum ad modum supra naturam fuit, & non sine miraculo; quemadmodum ille, quem cum aqua iam mortuus emisit è latere, & naturalis, & verus fuit, etsi modus profluentiæ ad miraculum supra naturam positum sit referendus. Anima enim naturaliter corpus deserente & calore naturali extincto, omnes humores congelantur, & præcipuè sanguis: vnde vulnus illatum mortuo animali, sanguinem nõ valet elicere. Iesus igitur, qui virtute suæ diuinitatis ad minuendos suos dolores vti noluit, sicut plerumq; ad imminuẽda tormenta sanctorum Martyrum fecisse deprehenditur: voluit tamen miracula edere ad eos sibi augendos: insolitus quippe est, & prodigiosus iste sanguinis sudor. Quãquam autem nonnulli sancti virtute Christi maiora ediderunt signa, quàm quæ Christus fecit; nullus tamen grauiora, aut acerbiora pertulit supplicia.

An hic sanguineus sudor naturalis fuerit, nec ne.

Fuisse supernaturalem, vnde constet.

Beda in Lucam lib. 6.

Simon de Cassia lib. 13. de Cass.

II. ratio.

III. ratio.

IV. ex Aristotele

Philos. li. 3. de hist. animal. c. 19. circa medium.

Idem lib. 4 de Parti anim. c. 3. post med.

Cruenti sudoris causa ab Aristotele tradita.

Quali Christus constaret temperamento corporis.

Caietan. in Luc. 22.

Prouerbium Salomonis,

Prou. 30.

Episc. Conimbricen. in Matth.

Exemplum de fletu sanguineo.

V. ratio.

Hæmorrhoos serpens vnde dictus.

Aug li. 14. de Ciu. Dei. cap. 24. post med. tom. 5

Ludouicus Viues.

Vniuersum mulierum genus ad lacrymas propensissimum.

Ouid. 2. de Remed. amor.

Qua ratione & naturalis simul, & supernaturalis hic sudor fuerit Christi sanguineus.

Ioan. 19.

Cur è vulnere mortui animalis sanguis non effluat.

Christi in seipsum austeritas & acrimonia.

Causæ sudoris Christi sanguinei duæ refelluntur.

Ad secundum, de causis huius sudoris, quidam nouus autor scribit, timoris,& pauoris Christi in horto causam nō fuisse diabolum ab eo conspectum, qui etsi formidabilis sit ex se,non tamē Christo Domino eius victori,imò Christus ipse,& nomē eius inuocatum per sanctos fugat dæmonem,eritq; illi, atq; est, & fuit quoad vixit, Christus formidabilis. Rursus nō expauit Christus, quòd videret sibi mortem imminere, si ea viris fortibus ac mediocriter sapientib. visa est tolerabilis: nouit enim sapiens se natum esse mortalem,& post hui⁹ vitę cursum ad beatam vitam profecturum. Vnde de Socrate legimus quòd ad nūrium mortis nec expauit,nec expalluit. Ait igitur hic autor,quod Christus ad peccati aspectum, quod & diabolo ipso, & morte truculētius est,& formidabilius, expauerit. Quicquid enim est pauoris,& formidinis in terris,vel apud inferos à peccato proficiscitur: quo sublato,nihil est horribile,sed lætum,& iocundum. Quòd ergo Deum timeamus, mortē, diabolum, infernum,vel alias creaturas expauescamus,peccatum fecit:*Non est pax impiis*,dicit Dominus; & iterum, *Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* Peccati ergo aspectus truculentus ac terrerrimus est, cuius fœdissima Christo in horto occurrit imago:considerauit enim eius malignitatem,i emeritatem, impudentiam, & qua inuisum fecerit Deo genus humanum, & quanta essent subeunda supplicia pro illo de medio rollendo;& quantum interim hominib. blandiatur, & imponat peccatū, quibus securius esset vel cum immanissimis leonibus versari,quam cum illo. Cum igitur se totū peccatis sordidum,& cōtaminatum videret, q̄ suis humeris à Patre imposita sic agnoscebat, quasi sceleratissimus ipse designasset, tanto pudore, ac verecundia est affectus, vt totus sudore sanguineo perlueretur. Vt enim timor sanguinem cōtrahit, & tin̄ctem efficit pallidū; ita pudor transmissus pudentes facit erubescere. Sed si vehementissimus sit, sanguis è venis ita concitatur, vt per excrementum effluat; quod nonnullis accidisse memoratur. Hæc ille ferè, quæ nō videntur à ratione disiuncta. Apud Iudæos quidē mos erat, vt si Dei blasphemiā,aut iniuriā audirent, in signum doloris vestimenta scinderent, vt hoc facto Dei se honorem quærere demonstrarent. Quod si ficti illi, & hypocritæ Iudæi faciebāt, quāntum putamus Christum verum Dei Filium doluisse, vbi omnē iniuriā, & contemptū vidit Patri cælesti per peccata nostra irrogari? Propterea ergo tantum dolorem & mœrore suscepit, quātum salua vita ferre potuit. Neq; vt Iudæi, vestimenta scidit in argumentum doloris sui quo mouebatur, sed omne perrupit corpus suum, ita vt sudor sanguineus ex cunctis membris illius præ nimia angustia, & tremore, velut humor ex vua fortiter pressa, erumperet. Hæc omnia nos edocent, quantum pudere,& erubescere de peccato debeamus. Nā de eo qui frontem perfricuit, dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi: noluisti erubescere*: quemadmodum spem concipimus de eo,qui facilè erubescit: *Erubuit*: inquit Comicus, *salua res est.* Alij verò aliam fortassis veriorem causam, & rationem assignāt huius sudoris. Aiunt enim, tempore timoris omnem sanguinem se ad cor roborandum recipere: vnde homo timens pallet ob absentiam sanguinis: Christus tamen postquam, Angelo confirmante, calicem acceptauit,& mortem crucis,quam deprecabatur, qui prius pallebat, factus est rubicund⁹ charitate victrice in eo, & in signum victoriæ suæ charitatis in sensum, percussit sensum sine gladio, & expulit sanguinem,exiuitque sanguis & aqua, siue sanguineus sudor,sicut Pater eum fundi volebat. Quod factum est vel ex fractione venularum,quę sanguinem continent, vel ex nimia sanguinis attenuatione, & commotione: & ita sanguis subtilis per poros apertos exiuit, & in globos, siue grumos congestus est. Itaque sicut voluit à Patre deseri, & à seipso noluit corroborari, sed expectauit consolationem ab Angelo; ita noluit sanguinem cor adire, quò illud roboraret, sed voluit cor suum deseri, & fortissima charitas vt malleus quidam repercutiens eum pro nobis foras effudit.

Vnicam Ciceronis sentē. de supplicio Christi.

Socrates ad mortis suæ nuntium nihil expauit, ac timuit,sicut nec Seneca. quod diligenter nosse voluit Nero ex nuntio ad eum misso.

Quàm res sit formidabilis peccatum.

Esaia 48.

Psal. 37.

Qualis peccator Iesus & quantus.

Timoris, & pudoris effectus.

Iudæi audientes blasphemiam, cur vestes lacerarent,de more.

Qualis sudor is qui ex corpore Christi cum sanguine fluxit.

Ierem. 3.

Teren. Adelph. act. 4. scen. 5.

II. ratio. sudoris eiusmodi.

Qua ratione hic sanguineus manauit sudor.

Ad tertium; in primis vt docet Euthymius,hæc omnia facit, & patitur Dominus confirmās q̄ non phantasticè humanitatē assumpserit,sed iuxta veritatem. Etenim si etiam his ita factis, quæ ad humanitatem pertinebant, quidā adhuc eius incarnationem non credunt; quanto magis incredulì essent,si hæc facta non fuissent: Sic ille. Deinde sanguineo sudore declarauit quātum nos amaret, quasi diceret: Tanta dilectione erga hominem peccatorem afficior, vt etiam si nullus adsit carnifex, sanguinē per me ipsum fundere sim paratus; vt illi medear; quēadmodum pellicanus proprio rostro pectus percutit, vt sanguine suo pullos à serpente ictos, à veneno sanare queat. Et quēadmodum feruens ebullino sępè extra emittit q̄ intus delitescit; ita pectus Christi charitate incensum,& bulliēs, externa sanguinis effusio declarauit;& ita torcular calcauit solus,& de gentib. nō fuit vir secū. In

Euthym. loco citato.

Quid per hūc sudorem nobis Dominus significatum esse voluerit.

II. mysteriū.

Pellicani ingenium. simile sudoris Christi sanguinei.

Esaia. 63.

> Quare Christus torcular calcauit solus, & de Gentibus non fuit vir secum vt cecinit Propheta.
> III. mysterium.
> Simile.

horto enim cœpit Christi caro velut in torculari calcari, & sanguinis robur ex vua expressa defluere: & tunc non fuit vir secum: quia qui cum illo erant, vel dormiebant, vel ad fugam se parabant. Tertiò sudore isto, & agonia se nobis tenerum, & delicatum ad edendum præbuit. Vt enim vitulus hinc & inde agitatur, vt eius carnes gratiores gustui, suauiores, ac teneriores reddantur; & ipse propterea agitari voluit non solum à Iudæis tanquam canibus, sed etiam ab interna tristitia, & agonia: ita docuit vt sudore, & labore agitati, nos ipsos teneros, & suaues reddamus Deo, vt ille vicissim nos edere possit. Quartò, vt docet Augustinus in libro sententiarum Prosperi, Orans eum sudore sanguineo, Dominus significabat de corpore suo, quod est Ecclesia, manaturas Martyrum passiones. Et Beatus Bernardus Dominica in Ramis palmarum: *Non solum, ait, oculis, sed quasi omnibus membris fleuisse videtur; vt totum corpus eius, quod est Ecclesia, totius lachrymis corporis purgaretur.* Iustinus Martyr in Dialogo contra Tryphonem verba illa Prophetæ Psalm. vigesimo primo. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum velut cera liquescens in medio ventris mei*, dicit esse impleta in monte Oliuarum, cum factus est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terram.

> IV. mysterium.
> *Aug. li. sentē. Prosperi nu 98. tom. 3.*
> *Coloss. 1.*
> *D. Bern. Dominica in Ramis palmar. ser. 3. sub finem.*
> *Iustin. Martyr. tom. 2.*

Quintò considera, quàm sit acerba pœna quæ peccato debetur, vt vel sola eius apprehensio à Christo sudorem sanguineum extorserit. Cogita etiam, quàm duram egerit pœnitentiam pro peccatis cordis nostri, quæ tamen nos vilipendimus, & nihilifacimus. Plinius in libris de Naturali historia prodigiosam pluuiam ait esse, & lactis, & sanguinis, & portendere cauenda esse superna flagella, vt aruspices interpretati sunt. Pluuia hæc sanguinis Christi diuini prorsus, & cælestis, portendit in solum Dominum deferbuisse iram Dei, & flagella, quæ nobis debebantur, in eum descendisse. Sudor hominis crisis esse solet medicis de viribus naturæ in morbum, & humorem peccantem luctantis: sudor Iesu indicium est morbi nostri discedentis, & leonis inimici victi, & expulsi ab innocentissimo agno, iuxta illud: *Nunc princeps huius mundi eycietur foras*, extra hominem scilicet. Sudat sponte, voluntariè sanguinem fundens; quò intelligamus, illum qui fundendus est per verbera, coronam spineam, clauos, & lanceam, totum voluntarium esse, & nihil in eo inuitum. Sudat sanguinem, vt orationem efficacem supra naturam fieri omnino declaret, nec efficacem reddi nisi per

> V. mysterium.
> *Plin. l. 2 c. 56.*
> Lactis & sanguinis pluuiæ quale portentum sit, teste Plinio.
> *Ioan. 12.*
> Per quid efficax redditur precatio nostra.

sanguinem Iesu, in quo omnes sancti exauditi sunt, & exaudientur. Exiuit de toto corpore, in signum quòd de toto corpore suo, quod est Ecclesia, illum fundebat. Globi sanguinis stillarunt in terram: quia pro salute hominis habitantis in terra, non pro Angelo habitante in cælo fusus est à Christo. Quanquam autem omnis Christi sanguis sit pretiosus, & immensi valoris: iste tamen, qui non incisa eius carne per flagella, nec transfixo capite per spinas, nec perforatis manibus, & pedibus per clauos, nec latere per lanceam aperto effluxit, in magno honore est à nobis habendus: quemadmodum myrrha prima, siue myrrha electissima illa est, quæ vltrà decidit, balsamum sponte cadens suaueolentius est, & carius. Tria igitur miracula Christus operatus est in dando sanguine suo. Prima in cœna ingenti signo ponendo sanguinem in calice ad bibendum. Secundum in horto sanguinem per sudorem emittendo, & rigando vestes, & terram. Tertium in cruce post mortem vulneratus, dando sanguinem, & aquam. Primum dedit sine vllo dolore, sed non sine pregustato mentis dolore. Secundum cum maximo dolore, tùm mentis, tùm corporis. Tertium rursus sine dolore corporis præbuit, præcedente tamen magno dolore mortis. Primò, liberaliter largitus est totum sanguinem: secundò, non totum, sed magnam eius partem: tertiò, totum effudit, qui in eo erat. Vt videas quàm verùm sit quod instar vxoris Moysis habeamus sponsum sanguinum. Sanguis, & aqua, quæ è latere fluxerunt, significarunt purificationem, & redemptionem, at non fecerunt, vt testatur Episcopus Abulensis in Genesim; at iste sanguis, qui in horto est effusus, & significauit, & promeruit.

> De toto corpore Christi emanauit hic sudor.
> *Coloss. 1.*
> Simile.
> Myrrha electissima quæ & balsamum perfectissimū.
> Triplex Christi miraculum in dando sanguine suo.
> *Luc. 22.*
> *Ibidem.*
> *Ioan. 19.*
> *Exod. 4.*
> Christus qualis sponsus.
> Sanguinis & aquæ è latere Domini effusio quid figurauerit.
> *Episc. Abulē. in Gen. 9. t. 1.*

Perge igitur anima electa, quæ Christum colis, & vade in hortum, & collige, ac lambe hasce sanguinis guttas, reponeq; eas in vasculo memoriæ tuæ: quia si fide illas fueris meditata, primò compellent te ad sudorem, & reddere pro illis saltem stillas lacrymarum: curaberis à febre peccati hoc pretioso sudore pro te facto, cogerisq; dare illi panem cordis tui ad vescēdum, pro quo habendo tanto sudore laborauit Dominus in agonia positus. Videbis quam leue onus, & suaue iugum charitatis tibi Christus imposuerit, & tu illi importabile peccati onus, de quo per Esaiam ait: *Laboraui sustinens.* Nam peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum ibi luenda. Caueque ne Dominus de te queri possit, ac dicere: *Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, neq; per ignem; Immunditia tua execrabilis: quia*

> Quem fructū fidelis colliget ex hoc sanguinei Christi sudoris mysterio.
> *Esaia 1.*
> *1. Pet. 2.*
> *Ezech. 24.*

Cant. 8.

lu: quia mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis. Sicut igitur, Domine, fortis fuit vt mors dilectio tua, & in te, ô Christe, formidinem carnis tuæ modò deuicit, poterit & in me vincere formidinem carnis, & cōscientiæ meæ peccatricis timorem. Fac Domine, vt virtute huius sudoris tui sanguis peccati, qui velut superfluus humor abundat in venis animæ meę, à me expellatur, & ne vnquam tepidus inueniar in redamando te amatorem meum, redemptorem meum, ac Deum meum, cui cum Patre, ac Spiritu sancto, sit sempiternus honor, ac gloria in secula seculorum. Amen.

TRACTATVS XVI.

De surrectione Christi ab oratione, & excitatione Apostolorum, & de aduentu Iudę cum cohorte, & miraculis ab ipso ante comprehensionem editis, in illa verba: ***Et cùm surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem. Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, &c.*** Luc. 22. Matth. 26. Marc. 14. & Ioan. 18.

Matth 4. Orationis quę sit virtus & efficacia.

QVANTA sit orationis virtus, & efficacia, satis ostendit verbum Domini: *Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Ostendit & Christi exemplum, qui prolixa oratione obtinuit, vt ex timido redderetur fortis, ex mœsto, ac tristi alacer, ac lætus; ita vt inuicto animo occurrerit hostibus, de quo Lucas ait; *Et cùm surrexisset ab oratione.* Tractatus hic fartaginem quandam rerum continebit: pauca enim quædam ex Luca primò producens, nonnulla ex Matth. & Marco, quędam postremò ex Ioanne; nam quisq; Euangelista aliquid proprium in hac capturæ Domini historia habet. Verbo igitur illo, *Et cùm surrexisset ab oratione*, indicat in primis hic humilitatem, & reuerentiā, qua Christus orauit prostratus primò, deinde genuflexus: quia quò magis humiliatur homo, eò magis spiritu vnitur cum Deo: quemadmodum pila quò fortius in terram iactatur, eò altius eleuatur. *Et venisset ad discipulos suos.* Intellige absterso prius sudore sanguineo à fa-

Christi humilitas & reuerentia adnet sui Deum.

Quò magis humiliatur homo, eò magis spiritu vnitur cum Deo.

cie, ne Apostoli viso illo perterrefacti mouerentur, aut saltem perturbarentur. Et venit vt illos à somno excitaret, atq; illorum curam se gerere tanquam pastor bonus ostenderet, & vt corroboratus ab Angelo, vicissim eos corroboraret: nam ob eam causam dona Dei nobis dantur, vt in alios illa effundamus. Vnde Paulus ait: *Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione, & salute: siue consolamur, pro vestra consolatione,* & reliq. *Inuenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem.* Vbi primùm nota, ad historiæ ordinem pertinere, Matthæum & Marcum apertè restatos Dominum ter Patrem orasse, & ter suos inuisisse. Lucas prætermisit quoties orauerit, & suos inuiserit, dicens tantum quod alij tacuerunt, nimirum orantem ab Angelo fuisse confirmatum, & prolixius orantem sudorem emisisse sanguineum. Quę oratio prolixior, & sudor sanguineus verisimilius accidisse creduntur in tertia ipsius oratione: nec enim rationi est consonum, vt superius diximus, in prima oratione Dominū ab Angelo corroboratū, & posteà imminentē mortē contra Angeli suggestionem, Patris voluntatem annuntiantis iterum atque iterum deprecatum fuisse. Quod ergo sequitur apud Lucam: *Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem,* non videtur posse intelligi post tertiam factam orationem, sed post primam, postquam narrant Matt. & Marc. Dominum suos de somnolentia arguisse, & ad vigilantiam, ac orationem excitasse; cùm post secundam significent, eum ad suos reuersum siluisse, post tertiam verò eis etiam somnum permisisse. Quod enim dixit: *Dormite iam, & requiescite*, non esse sic accipiendum, tanquam ab exprobrante, non à permittente sit dictum, rectè colligit August. ex eo quod Marc. hoc ita commemorauit: vt cùm dixisset, *Dormite iam, & requiescite*, adiunxerit, *sufficit*: intulerit deinde, *Venit hora, Ecce Filius hominis traditur.* Hinc enim colligimus, Dominum, postquam dixisset, Dormite iam, & requiescite, aliquantulum siluisse, vt hoc fieret quod promiserat: & tunc intulisse, *Sufficit, venit hora.* Hoc ergo: *Cùm surrexisset ab oratione*, coniungendum est cum eo, quod alij duo narrant contigisse post primam orationem, quemadmodùm & Ammonius Alexan. in sua concordia fecit. Per hoc igitur quod dixit, *Inuenit eos dormientes*, indicatur, tristitiam Christi pro nostris peccatis assumptam, trinam orationem, agoniam, & prolixiorem preca-

Qualis iidem ab oratione Christus venerit ad discipulos suos dormientes. Dona cur sua nobis Deus largiatur.

2. Cor 1. Quoties Christus Patrem orauerit pro calice deprecando, & discipulos dormientes inuiserit.

Sudor sanguineus Christo quando acciderit deprecanti.

Christus quando dixerit Apostolis: Quid dormitis, Surgite, orate ne intretis in tentationem. *Matth. 26.*

August. lib 3. de consen. Euang. ca. 4. tom. 4. Marc. 14.

Ammonius Alexan. Quod Christus inuenit discipulos dormientes, quid nobis insinuetur.

tionem cum ſudore ſanguinco nobis eſſe celata,& incognita: ignoramus enim, & quaſi dormimus ad tantam charitatis diuinę demonſtrationem. Verba ſequentia Lucę, Quid dormitis? Surgire, orate, ne intretis in tentationem, ſi eadem ſunt cum illis, poſtquam primum orauit, & inuiſit Apoſtolos, iam ſunt expoſita. Supereſt vt verba Matt. quæ tertio dixit veniens ad diſcipulos ſuos, explicemus.

Ait igitur Matthæus: *Tunc venit ad diſcipulos ſuos,& dicit illis, Dormite iam & requieſcite: ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquabit qui me tradet.* Eadem verba habet Marcus: niſi quod poſt illud, *Dormite iam, & requieſcite,* adiungit, vt diximus, *Sufficit.* Hæc igitur verba dicta ſunt ſine ironia, ſignificantque ſecundum Chryſ. quod neq; viſum poſſent futurorũ malorum ſufferre, & quoniam eorum nõ indigeret auxilio, & quod omnino oporteret eum tradi. Dormite ergo, quia ego iam ſum vobiſcum, & pro vobis vigilo: abſoluo vos ab eo quod dixi: *Vigilate, & orate.* Et poſtquã hæc dixit, & permiſit aliquantulum quieſcere, ac dormire, poſtea rediјt ad eos, & dixit quod ait Luc. *Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem:* quod idem eſt cum eo quod Matth. & Marc. dicunt: *Sufficit, venit hora, vel appropinquauit, ſurgite, eamus.* Vt hæc ſit noua alia ratio conciliandi Lucam cum alijs duobus Euangeliſtis. Origen. Chryſoſtom. & Hieron. volunt, Dominum miſertum imbecillitatis diſcipulorum permiſiſſe eos aliquantulum ſomno vacare: ideo dixit, *Dormite iam.* Quod ſi Chriſtus poſt tertiam effuſam orationem corroboratus eſt ab Angelo, & ſudorem ſanguinis emiſit, dicendum, verbum apud Lucam, *Quid dormitis? ſurgite, orate ne intretis in tentationem,* nõ repugnare cum verbo Matthæi & Marci, *Dormite iam, & requieſcite:* quoniam teſtibus Theophylacto, & Euthymio, hoc dictum eſt per ironiam, quaſi diceret: Non potui à vobis impetrare, vt pauliſper mecum vigilaretis: nunc ipſa res excitabit vos, cum videritis, & meum ſupplicium, & veſtrum periculum. Et quadrat quod ſequitur: *Surgite, eamus.* Sufficit, id eſt, plus ſatis dormitum eſt, plus ſatis ceſſatum. Auguſtinus tamen libr. de conſenſu Euangeliſtar. ex eo quod Marcus poſt illa verba: *Dormite iam, & requieſcite,* ſubiungit, *ſufficit,* colligit nullam fuiſſe ironiam, ſed Dominum aliquantulum ſiluiſſe, vt hoc fieret, quod permiſerat. Et tunc intuliſſe: Ecce appropinquauit hora. Quanquam reuera hæc non conuincant non fuiſſe ironiam: & ſecundũ

Chryſ ho. 84. in Matt. to. 2.

Quorſum Chriſtus dixerit: Dormite iam, & requieſcite.

Altera ſolutio ſuperioris quæſtionis.

Orig. trac. 35. in Matt. to 2. Chryſ. ibid. Hieronym. in Matt. tom. 9.

Theophyl. in Matt. 26. Euthym. in Matt. c. 64.

Auguſt. loco præallegato.

priorẽ ſententiam intelligi poteſt, per verbum ſufficit, Dominum explicuiſſe ironiã, quæ erat in præcedentibus verbis: quaſi dicat, Sufficit hactenus vos, etiam me prohibente, ſomno vacaſſe: Ecce aduenit tẽpus, quod vobis facile ſomnolentiam omnem excutiet. ¶ *Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Vocat peccatores Gentiles, de quibus Paulus: *Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus, peccatores.* Ac ſubdit de Iuda Iudęo: *Surgite, eamus, ecce, qui me tradet, propè eſt. Et adhuc eo loquente venit Iudas Iſcariot, vnus de duodecim, & cũ eo turba multa cum gladijs, & lignis, miſſi à ſummis Sacerdotibus, & Scribis, & Senioribus. Dederat autẽ traditor eis ſignum, dicens: Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum, & ducite cautè. Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper ſe, proceſſit, & dixit eis, Quem quæritis?* Hic videtur rectus ordo verborum, quæ Euangeliſtæ in hac hiſtoria conſcribunt. Quidam illa verba: *Dormite iam, & requieſcite,* quæ Imperatiui ſunt modi, annotant more Hebręo pro futuro eſſe accipienda, vt ſit ſenſus, Dormieris poſthac, & requieſcetis, me capto, & pro vobis Patri ſatisfaciente: nunc vero ſufficit, vt cum dixit, *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud,* id eſt, ſoluetis.

Quod ait: *Appropinquauit hora, & ipſe venit in illam horam:* ſignificat, ꝙ cum toties ante tentauerint capere, & non potuerint horã præuenire, ita quoq; nec nunc cum venerit, poterat differri, etiãſi in concilio definitum eſſet, vt non die feſto fieret, propter imminens periculũ à turba. Quod ait, *Surgite, eamus: ecce, qui me tradet, propè eſt:* videlicet ne nos, aut timentes, aut mortem fugientes inueniant: innuens ſe non inuitum, ſed ſponte paſſurum, & quaſi ſe illis obtuliſſe capiendum. Deinde ſequitur: *Adhuc eo loquente* (vix enim Ieſus verba hęc finierat) *venit Iudas Iſcariot, vnus de duodecim, & cũ eo turba multa cum gladijs, & lignis, miſſi à ſummis Sacerdotib. & Scribis, & Senioribus.* Pro his Matt. ac Marci verbis habet Ioan. *Sciebat autẽ & Iudas qui tradebat eum, locũ, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à Pontificib. & Phariſæis miniſtros, venit illuc cũ laternis, & facibus, & armis.* Primum ergo perpende in Iuda inſcrutabile Dei conſilium, ꝙ permiſerit hũc quẽ tã honorifico munere cohoneſtauerat proditoris ſcelere cõtaminari: ideo qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Si. n. Deꝰ naturalib. ramis, & electo populo ſuo nõ pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Nouerat a. Iudas locũ ſeceſſꝰ Domini, ne quis putaret Dominum latere voluiſſe, & vt intelligatur qua ratione factũ ſit, vt illuc Iudas veniret

Galat. 2.

Gentiles peccatorum nomine deſignãtur more Scripturæ.

Marc. 14.

Ioan. 18.

Imperatiuum pro futuro ſæpe in Scripturis accipitur.

Supra 2.

Infra 12.

Matt. 26.

Chriſti paſſio voluntaria.

Dei ſuper Iudam Chriſti proditorem inſcrutabile iudicium quid doceat nos.

1. Cor. 10.

Rom. 11.

Quo iure Christum Iudas vendiderit.

cum suis. Deinde quæris, quod ius habebat Iudas in Christum, vt illum venderet? Non quidem tale, quale habet dominus in seruum, qui eum pro voluntate potest distrahere: sed profecto illud ipsum quod latro, vel seruus proditor in Dominum suũ. Tertio quæres, quorsum Iudæi illum pretio redemerunt, cum ipsi possent sine Iuda illum capere? Sed iam pepigerant cum Iuda, vt illum sibi sub certo pretio traderet, vt prophetia delineata in Ioseph à fratrib. vẽdito in Christo impleretur, in hoc similes fuerunt Iudæ, qui non sua, sed alijs iam vendita, rursus bis, & ter vendunt. Quarto aduerte, quod Christus non proditur, nisi ab Apostolo, & proditur his, quorum Christus veritas erat, id est, Sacerdotibus. Nam verbum Dei non truncatur, nec corrumpitur nisi ab amicis, & non patitur persecutionem ab alienigenis, sed à suis amicis, & filijs. Hinc in persona Domini dicitur: *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde, & timor notis meis.* Prophetas non interfecerunt Gentiles, sed Iudæi de verbo Domini gloriantes, Apostolos persecuti sunt Pharisæi, Ecclesiam hæretici. Quinto perpende, quod Iudas veniebat munitus vtroque brachio, Ecclesiastico, & seculari, vt si Christum tueri vellent sui, propter cohortẽm Pilati non auderent. Atque hoc consilium fuit Iudæ, vt tutus, & securus postea viuere posset, ne solus scilicet fecisse videretur, nondum enim miser conscientiam prementem sentiebat. Est enim peccatum in conscientia dum perpetratur, tanquam lignum in aqua, quod facile mouetur super illam: at vbi perpetratum est, tanquam lignum de aqua extractum est ponderosum est valde, tantæq; grauitatis, vt Iudam adegerit ad suspendium. Infelix proditor, qui putat insidias posse latere eum, quem nosse hominum cogitationes fuerat expertus: putat armis quicquam posse agi contra eum, qui verbo mortuos suscitauerat: cogitabat septem horti posse eum detinere, qui per tot millia hominum volentium comprehendere sæpe euaserat. Existimabat facibus, & lucernis videre posse illum, qui oculos cæcorum aperiebat, & videntium claudebat. Aduerte præterea cohortem esse militum certuam constantem trecentis viris, secundum Rupertum, at secundum alios constat ex 1125. peditibus, nonnisi fortibus, & militaris artis gnaris. Cohorti præerat tribunus, de quo mentionem facit Ioannes, qui Græcè dicitur χιλίαρχος, eo quod mille præesset militibus. Hanc cohortem habebat Pilatus in Ierusalem pro sui capitis, & principatus tutela, & securitate, & ad compescendos seditiosos, & populares motus. Erat autem cohors peditum sicut turma equitum. De hac coborte dicitur: *Congregauerunt ad eum vniuersam cohortem*, & in Actis fit mentio cohortis Augustæ. Quia teste Vegetio libr. de re militari, in vna legione plures erant cohortes: quarum prima & numero, & præstantia militum antecellebat reliquas, & gestabat in vexillo aquilam. Cohors diuidebatur in centurias, & in manipulos: obediebatq; miles in exercitu suo Centurioni, Centurio tribuno, Tribunus legato, hic Consuli, siue Imperatori. Quia igitur Iudæi cohortem Romanam contra Christum Regem armatam tulerunt, promeruerunt per immensum Romanorum exercitum concidere: & quia cum laternis & facibus noctu exierunt, idcirco lucerna legis & Prophetarum, qua illustrati sunt patres eorum, extincta fuit illis, sicut scriptum est: *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Isti igitur veniebant armati gladijs, & fustibus, siue lignis, id est, hastis, siue lanceis, vt gladijs pro pè, bastis lõgè pugnare possent. Gestabant laternas, & faces: nam etsi esset pleniluniũ, erat enim decimaquarta primæ lunæ, vt notat Orig. tamen vt cum ordine incederent, & cauerent fossas obumbratas à domibus, vel ne impingerent in lapides (qui tamen, heu miseri, in lapidem offensionis & petram scãdali impegerunt) vel ne Christus conaretur latitare sub arboribus horti, vt olim Adam, adduxerunt faces apertas, & laternas, id est, tecta lumina, ne à vento extinguerentur. Pro verbo laternis, Græcè habetur, lucernis. Sed vt magis confunderentur, cum essent vno verbo Christi prosternendi, voluit Dominus vt faces, & laternas adferrent: quia si res in obscuro gesta esset, & in tenebris prostrati iacuissent, non ita confusi fuissent. Fortes præterea, & strenui viri noctu cum non videntur ab alijs pugnare, timidi redduntur, & fugaces: secus si in luce pugnent, atque ob eam causam tulerunt faces. Filij ergo noctis, & tenebrarum grauissima peccati nocte detenti, & ad exteriores, & ad æternas tenebras damnati, noctu veniunt, vt lucem cõprehendãt, cum tamen lucis præsentia omnes tenebræ dissipentur. Pondera verbum Lucæ, quod antecedebat eos Iudas, vt corpore, ita etiam malitia tanquam ductor quidam exercitus, vel potius vt explorator, de quo dixit Petrus in Actis: *Qui fuit dux eorum qui cõprehenderunt Iesum*, id est, docens viam & rationem capiendi Iesum. Et vt Saulus custodiens vestimenta lapidantium Ste-

phanum

Cur Iudæi Iesum pretio redemerint, cum sine Iuda illum capere possent.

Gen. 37.

Verbum Dei à quib. corrumpatur, à quibusque molestiam patiatur.

Psal. 30.

Iudæ proditoris impudentia, audacia, malitia.

Peccatum dũ mente concipitur ac rursus dum perpetratur, cui rei apte comparetur.

Iudæ insipientia, cæcitas, temeritas.

Ioan. 9.

Cohors quid.

Rupert. lib. 13. in Ioan. init.

Tribunus vnde dictus.

Matt. 27.

Act. 27.

Veget. li. 2 de re mil. cap. 7.

Cohortis partes.

Vnde excidiũ vrbis Ierusalem, & Iudæorum obcæcatio ac reprobatio.

Psal. 68.

Christi comprehensores ad quid tulerint laternas, & faces.

Origen tract. 35 in Matth.

tom. 2.

1. Pet. 2. & alibi.

Gen. 3.

Christi sapientia, & potentia, militum lucem comprehendentium stultitia, & ignauia.

Quales milites illi & in luce comprehensores Domini.

Iudas cur antecedebat eos.

Act. 1.

Infra 7.

phanum, dicitur manib. illorum omnium lapidasse, ita Iudas in omnibus ministris, & militibus comprehendit Christum. Et veri Iudę sunt hodie permulti super terram, qui scilicet alios præcedunt ad malum, & suo exemplo ad vitia, & peccata alios solicitat. Antecedebat etiam Iudas, vt Christus, si videret eum disiunctū ab armatis militibus, minime fugeret, & idcirco præcessit, quasi non esset ex illis, volens proditor ac explorator iaculari lapidem, & tegere manum iaculantem. Sed frustra profecto iacitur rete ante oculos pennatorum.

Veri Iudæ sectatores hodie quinam sint

Iudæ hypocrisis & simulatio proditoris. Prouerb. 1.

Sequitur in Matthæo: *Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum.* Marcus addit: *Et ducite caute.* Tradiderat, vt in bello fieri solet, signum, & vt omnia essent tanto flagitio consona, visus est proditorio osculi signo. Nam cum osculum signum amoris & pacis esse soleat, hic odij, & belli fuit. Atq; hoc ille consilio fecit, vel ne vnus Apostolorum loco eius caperetur, vt Iacobus minor, qui facile ei simillimus fuisse traditur: vel ne Christus seipsum magicis artibus transformando, & varias formas assumendo, vt post Origen. docet Hieron. elaberetur è manibus eorum, vel denique propter Romanos, qui ignorare poterant, quem essent capturi. Etsi enim eorum animus esset capere Iesum cum omnibus discipulis: tamen quia difficile erat omnes comprehendere, si se in fugam conuertissent, volebant tamen Iesum præcipuum magistrum eorum nosse, quem præcipue capere, & in fuga insequi deberent: nam Iesu non capto, irrita, & cassa reddita fuissent eorum consilia. Et subiungit: *Et ducite cautè:* Id est, eo capto, exacta custodia vtimini: quia alias sæpe enasterat illorum manus, vt quando transiens per medium illorum ibat, & quando abscondit se, & exioit de téplo. Et significare voluit proditor, Christum artibus vsum magicis alias euasisse. Iubet ergo vt sint oculati, & cauti, ne eum amittant, & ipse promissa fraudetur mercede. Quanto melius nos moneremur tenere Christum manibus charitatis, & ducere cautè, ne elabatur de manibus nostris propter peccata. Et cautè ducitur à nobis, quando sinimus nos ab eo duci. Sed cur non dixit proditor; Ille quem videritis dure in me loquétem, & me arguentem, in illum manus injicite? Quia nouerat Christum mansuetum, mitem, & mollibus verbis vtentem, proptereа ad osculi signum confugit.

Iudas cur osculatus sit Dominum.

Vsus osculi.

Origen. Hieron.

Ad quid Iudas militib. dixerit Iesum vt ducerent caute. Luc 4. Ioan. 8.

Iudæ insignis nequitia.

Cautè ducatur quando à nobis Iesus.

Quare Iudas non dixerit: Quem videritis me duriter alloquentem, leueeque ob iurgantē, illū cōprehendite.

Et confestim accedens ad Iesum dixit, Aue Rabbi: Et osculatus est eum. Marcus Græcè habet: *Rabbi, Rabbi.* Quando fuerit osculatus Iudas Christum, dubium est. Nam quidam existimant post binam Christi interrogationem, cum dixit, *Quem quæritis?* vt Euthym. docet in Matt. & Ioan. Ferus, & quidam alij, inter quos est Osiander hereticus homo: *Et accedens*, inquit, *osculatus est eum, &c. Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum:* quia ad id signum dabatur: nam Ioannes scribit, Dominū seipsum Iudęis indicasse. Alij vero, vt Ammonius Alexandrin. Tacian. & Augustinus, & alij post eos, prius sentiunt Iudam Christum osculo demonstrasse, quā Christus fecisset illas interrogationes. Quod conuenientius esse videtur: tum ne videretur Iudas quasi vnus ex eis esse, & osculari Dominum, & accedere ad illum capiendum, tum quia opus oon erat Iudam osculo monstrare Iesum, qoi quærebatur, cum ipse iam Iudæis sæpe seipsum indicasset, seque eis capiendum tradidisset, tum etiam quia de solo Iudę aduentu dixit Mattheus. *Ecce appropinquabit qui me tradet*, qui vbi osculatus fuit eum, rediјt ad suos, ita vt Christo procedente staret iam Iudas cum Iudæis. Sic enim scribit Ioan. *Stabat autem Iudas qui tradebat eum cum ipsis*, nimirum post signom osculi datum. Denique ad hoc vt Christus caperetur ab hostibus, quatuor suæ potétię edere signa voluit, quibus admonerentur & à captura abstinere, & agnoscere eius diuinitatem: & ita pręcessit signum datum, & salutatio Iudæ. & Christi responsio: *Amice, ad quid venisti?* & : *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* Primom igitur dicitur quod accessit ad eum, corpore, sed animo lōge remoto, ad opus longè hostile, & inimicū proditionis sub symbolo pacis, & verbo reoerétiæ, ita vt posset Christus dicere; Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Et vt docet B. Brigitta in suis Reuelationibus, cū Iudas esset breuioris staturę, Christus inclinauit se ad osculū eius suscipiendum. Hoc autē osculum aliud nō fuit, quā lupi morsus inuadentis agnum, vel cōtactus gladij in iugulum ouis. Coniunxitq; infelix ficto quodā risu, & lętitia, verbisque blandis os suū impurum cū ore Dei purissimo, brachia proditoria cū diuinis brachijs, osculū cum morte, pacis symbolom cum belli tessera, emptoré mundi cum vēditore tedéptoris eius. Eius enim osculū bellum indicit, eius salutatio adfert perditionem, eius amplexus inimicitias imortales gignit: quia amplectitur quem desert, osculatur quem prodit, salutat quem morte tacita occidit. Hæc proditoria osculatio præfigurata est in Ioab, qui Abner & Amasam proditioois osculo interfecit, vt habes in 2. Reg. volumine: vbi cū Ioab dixisset Amasę, *Salue mi fra-*

Quando Iudas osculatus fuerit Christum. Euthym. in Matt. c. 64. Ioan. Ferus. Osiander hæreticus.

Altera opinio. Ammon. Tacian. August. lib. 3. de consens. Euang. c. 5 init. tom. 4.

Esa. 29. Matt 15. B. Brigit lib. 4. Reuel. c. 69. Iudas qua statura fuerit: eius quale osculum Iesu.

Vbi præfiguratū fuerit Domini hæc per osculum Iudæ fraudulenta proditio.

2. Reg. 2. Infra 20.

ms frater, tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum, & sic percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Fuit etiam prænuntiata hæc traditio per Dauidem Psal. 40. cum ait: *Etenim homo pacis meæ* (id est, qui verbis & gestis pacem se mecum habere simulabat) *in quo speraui*, id est, in quo merito debui sperare, ac si fuisset seruus fidelis, ac prudens, *qui edebat panes meos* (id est, quem in gradu Apostolatus de eleemosynis, quæ mihi dabantur à populo in alimoniam) *magnificauit super me supplantationem*, id est, more belluæ blande tractatæ, ac saturatæ recalcitrauit in Dominum, & iniquam proditionem est machinatus. Per hoc autem osculum, & amplexum, quem Iesus sponte suscepit, obtinuit ab æterno Patre, vt animas nostras, etsi olim peccatrices, brachijs charitatis amplexaretur, & osculo vero pacis, & reconciliationis oscularetur, & salutis verba, id est, Euangelium illis communicaret. Designat deinde Iudas hæreticos, qui primo blandè, & osculis, deinde armis aggrediuntur Ecclesiam: dum enim Scripturis sanctis & dulcibus Euangelij decertant verbis, & omnes Christum Rabbi & Dominum vocant, quid aliud agunt, nisi quod blandè nos decipiunt? at vbi creuerint, armati prodeunt cum lignis, & gladijs. Omnis siquidem hæresis, vt eleganter docuit Augustinus in libro contra Donatistas, vulpes quędam est inermis, & pacem simulans, vt deuoret: deinde vbi incrementa sumpsit, fit leo rugiens publicè inuadens. Tertio Iudas significat mundum hunc siue mundi dilectores, qui illis, qui sibi applaudunt, instar scorpij volunt nocere, de quibus: *Vana locuti sunt vnusquisq, ad proximum suum: labia dolosa, in corde, & corde locuti sunt.* Amores item carnales, & amplexus, & oscula adulteræ, & meretricis osculum Iudæ sunt, & sumentes perdunt: suntq; venenati cibi melle ac sacchato contecti, qui dum placent gustui, exitium adferunt. Adhæc quædam peccata publica sunt, quæ veniunt ad nos capiendos cum gladijs, & fustibus, id est, autoritate maiorum, & eorum qui præsunt, exemplo fulta, quæ videntur vim inferre, nisi homo intelligat, quod super cathedra Moysi sederunt Scribæ, & Pharisęi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere. Alia vero sunt, quæ hominem blandè, & sub illecebris carnis seducunt, vt cum amicitiæ signum esse putamus placere cognatis, bona Ecclesiæ in consanguineos distrahere, vxori, in quibus maxime debent contradicere, annuere, & complacare, diuitias iniuste congregare, vt quis valeat filias suas supra gradum suum collocare: hęc sunt illa peccata osculo carnis contecta, & quæ multos ad perditionem trahunt. Dixit igitur illi: *Aue Rabbi*. Verbis precatur salutē, sed signis necem designat. Estq; protestatio, vt dici solet, contra factum: vt qui alterum fingit se diligere, & impingit illi alapa. Vocat Magistrum, cuius doctrinam præcipuè hypocrisim, & simulationem damnantem procaciter, & apertè cōtemnit, & quæ præcipuè erigit in spem gratiæ Dei, & desperationem omnem frangit, & quæ maxime detestatur auaritiam, & simoniam. Iudas autem fur erat, & omnium Sacramentorum, & gratiarum autoris venditor.

Dixitq, illi Iesus, Amice, ad quid venisti? Lucas ait, dixisse illi Iesum: *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* Et contēdit Euthymius cum alijs quibusdam, hoc dictum Domini apud Lucam præcedere debere illud Matthæi. Et vt ab hoc incipiamus, quamdiu Dominus traditus non fuit, curam habuit proditoris: idcirco vt eum (vel saltem, si non modo, postea tamen) lucretur, & facile ad se trahat, & non desperet, reprehendit, ostendens se optime scire ad quid venerit. Ait ergo: *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* Exprobrat quod amoris signum fecisset symbolū proditionis: qui tamen expertus Iesu benignitatem & mansuetudinem, omni fera immanior permansit: neque tamen mollis sermo potuit illum quicquam emollire. Tradis, inquit, Filium hominis, qui te in Apostolum elegit, virtute edendi signa, eijciendique spiritus immundos, & curandi omnem languorem, & omnem infirmitatem decorauit, & suorum discipulorum curam commisit, procuratorem omnium, & thesaurarium instituit: istoq; osculo quod à te suscepi, debebas tu persuadere peccatoribus, vt sese mihi traderent, & tu me illis tradis? Tu debebas eos adhortari, ne quid ficte mecum agerent: & tu sub imagine amicitiæ illis me crudeliter crucifigendum prodis? sub osculo tuo latet Satanas, cuius suggestione tātum cogitasti nefas. Ore, & verbis cum principib. Sacerdotum, & senioribus sub vili pecuniæ mercede pepigisti, & modo illo eodem ore cōtaminato, & à dæmone possesso oscularis vt prodas? Non sine fructu remissionis peccatorum peccatrix osculata est pedes meos, hæmorrhoyssa fide tangens fimbriam vestimenti, salutem accepit: tu tamē serue nequam me exosculando non solum nihil proficis, verum etiam tāto dono abuteris in tuam damnationem: nō quidem ob impotentiam meam, sed quia improbitas tua salutē ab-

Quid illud Prophetæ: Homo pacis meæ, in quo speraui, & quæ sequuntur.

Quid profuerit nobis osculum & amplexus Iudæ proditoris, apud Deum.

Quorum etiā typum & imaginem gerat proditor Iudas.

August. Hæresis omnis qualis Augustino.

Tertius typus Iudæ proditoris.

Psal. 11.

Adulteræ & meretricis oscula qualia sint.

Duplex genus peccatorum in prætoria cohorte, & in Iuda designatum.

Matt. 23.

Qualis Iudæ salutatio Christi, Aue Rabbi.

Quid maxime vitare, & sequi iubeat Christi doctrina.

Luc. 22.

Euthym.

Christi Domini in Iudam traditorem prouidentia.

Quorsum id: Iuda, Filium hominis osculo tradis?

Marc. 3.
Matt. 10.
Christi in Iudam proditorem exprobratio.
Ioan. 12.
Infr. 13.

Ibidem.
Matt. 26.
Quibus longè dissimilis proditor Iudas.
Luc. 7.
Infra 8.

Domini ei vultus atque oris osculum quib. inutile.

iecit. Et faciē sudore sanguineo litam, sine fide & amore tangere, salutem non adfert: & in os tuum spiritu dæmonis cōpressum, spiritus qui in me est, & per osculum in alterum transmittitur, intrare non potuit? Dicere solent nonnulli, vt testatur Chrysost. hom. de prodit. Iudæ: *Cur Christus cogitationem Iudæ aduersam non mutauit? Sed si quis hoc dixerit, audiat & istud, Iudas quomodo corrigi potuerit? sponte, an inuitus? si inuitus, nulla correctio est: nam mentis malitia necessitate non tollitur: si sponte, omnia quæ meliorare animum poterant, audisse cognoscitur: & si remedium respuit, non medici vitium est, sed languentis.* Hactenus ille. Alterum responsum est: *Amice, ad quid venisti?* vbi Græce dicitur: Ἑταῖρε ἐφ᾽ ᾧ πάρει, id est, Sodalis, qua gratia huc ades? Est enim ἑταῖρος, plus quam amicus, nempe qui eadem ætate & consuetudine vitæ diu cum altero vixit, vt Christus & Apostoli per triennium. Notat Origen. nomine amici neminem bonorū in Scripturis appellatum, nisi ad malum, vt non veste nuptiali induto dixit: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Malus etiam oculus in parabola denarij audit, *Amice, non facio tibi iniuriam.* Ita & hic amicus dicitur per Antiphrasim. Sed instantia perimitur, quia credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est, vt testatur frater Domini: amicus etiam dicitur Iudith 8. & Esaiæ 14. & Dominus loqui ad Moysen dicitur à facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum; & Ioannes Baptista dicitur amicus sponsi apud Ioannem, & Apostoli amici Christi, nō ficti, sed veri apud eundem. Non ergo est in vniuersum verum Orig. dictum. Vocat igitur amicum, quia ex parte sua eum diligebat, etiamsi ab eo nō diligeretur, nec volebat amicitiam dissoluere, & quia paratus erat recipere eum in amicum per pœnitentiam, si resipuisset, vt ait Euthymius hoc loco. Nam teste Chrys. epist. ad Theodorum de reparatione lapsi: *Equidem enim,* inquit, *dico, quod supra veri fidem alijs apparet, ne illud quidem peccatum Iudæ esse maius, quam auxilium, quod nobis à pœnitentia venit.* Sic ille. Et quia Christus loco amici eum habebat, de quo Propheta: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq., &c. Tu vero homo vnanimis, dux meus, & notus meus,* & quæ sequuntur: acerbum fuit Domino, & indignum tradi à sodali, & discipulo. Et vt Suetonius est autor, Cæsar grauiter tulit, cum vidit Brutum in mortem suam conspirasse. Vnde conquestus est, & dixit ei: Καὶ σὺ τέκνον? Et tu, inquit, fili? Ita Dominus cum Iuda expostulat de proditione, dicens: Amice, ad quid venisti? Deinde amicum Iudam appellat, qui paulo ante Petrum vocauerat Satanam, dicens: *Vade post me Satana, scandalum est mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum:* Nam Petrus tentabat Dominum à passione abducere, Iudas saltē ipso facto seruiebat passioni, eum prodendo. Militāt enim pro nobis qui nos affligūt, & causa sunt amplioris apud Dominū coronæ cōparandæ. Amicum vocat propter naturam bonam, & quicquid in eo erat præter peccatū, Dei erat. Amicum deniq; propter professionem externam fidei, & sacramentorum, & quia eum osculo amicitiæ salutauerat. *Ad quid venisti?* Euthymius contendit non esse interrogatiue legēdum, quia sciebat ad quid venisset, sed enuntiariuè, id est age iuxta animi tui sentētiam relicto velamento: mēs enim erat proditio, velamentum, osculum, & blandus sermo. Vult ergo deflectere animum eiꝰ super flagitiū quod perpetrauit, vt illud detestari inciperet: sicut quando dixit: *Adam, vbi es?* Ita etiam Remigius exponit: Ad quod venisti, scilicet perfice, & imple proditoris officium. Alij vero volunt legi interrogatiuè, vt sit sensus: Ad quid venisti? id est, quo animo, & cuius rei gratia: nam si vt amicus & sodalis ades, quorsū gladij, & fustes? si vt inimicus, quorsum oscula & blāda salutationis verba? Ad quid ergo venisti vēdens primogenita tua pro vili mercede cum profano Esau? Ad quantam miseriam deiectus es, vt ex Apostolo fieres apostata, ex amico & commensali proditor, ex doctore veritatis fieres magister erroris? Et si Christus non reijcit Iudā prodentē, sed corrigit, quid ergo faciet his, qui ad cōmunionem accedūt, vt per ipsam sanentur à peccatis suis, & vt per ipsā custodiantur? benigneq; cōplectetur eos qui in peccato communicant vt resipiscant. Potestque hoc ad praxim deduci, cum sumus in cogitatione peccandi, vt Christum audiamus, dicentem: *Amice, ad quid venisti?* an non ego te video? an non satis superque est quod sum à Patre missus, vt à peccato abstineas, nec propterea te securum putes, quod oculos hominum fallas? Iam hic sequuntur ea, quæ apud Ioannem habentur, nempe? *Iesus itaq., sciens omnia quæ ventura erant super se, processit, & dixit eis: Quē quæritis?* Omisit Ioannes gesta Domini in horto, id est, tristitiam vsque ad mortem, orationem trinam, agoniam, & prolixiorem precationem, & sudorem sanguineum, atq; excitationem discipulorum, quia nouerat hæc diligenter ab alijs præscripta: subdit quædam quæ in eius captura acciderunt, & ab alijs tribus erant omissa. Et pulchre in pri-

mis

Chrys. ser. 7. tom. 3.

Cur Christus cogitationem Iudæ aduersam non mutauit, secundū Chrysost. Ideo inuitus quis corrigi nequit, ait Chrys. quia mentis malitia necessitate non tollitur. Iudas proditor Christi qualis amicus.

Orig. tract. 35. in Matth. tom. 2.

Matt. 22.

Supr. 20.

Non semper in Scripturis ad malum, vt vult Orig. sed etiam ad bonum amicus quis appellatur.

Iacob. 2. & Gen. 15. & Rom. 4.

Exod. 33.

Ioan. 3.

Infra 15.

Iudam Christus amicum cur vocet.

Euthym. cap. 65. in Matth.

Chrys. ep. 5. aliquanto ante med. to. 5. prope finem.

Iudæ peccatū non fuit maius, ait Chrys. quam auxiliū quod nobis à pœnitentia venit.

Psal. 54.

Quorum fere hominum iniuriæ molestissime ferantur.

Suetan. in Iul. Cæsar. c. 82.

Matth. 16.

Qui nos affligunt, pro nobis militant.

Verbum illud: Amice, ad quid venisti, vt sit accipiendum.

Euthym.

Gen. 3.

Remig. epist. Rem.

Alter sensus.

Gen. 25.

Heb. 12.

In quos quadret illud: Amice, ad quid venisti.

Ioan. 18.

Quæ fere Ioannes prætermittat.

II. Ratio.

Cum Ioannes inquit Iesum scire omnia super se ventura.

nis asserit Dominum sciuisse omnia quæ ei erant euentura, vt cognoscant omnes, quod ei non ignaro, aut illa detractanti, sed potius præscio, & volenti hæc omnia contigerunt: ideo occurrit, interrogat & vna voce omnes prosternit. Si enim Christus dolo, vel vi in crucis supplicium actus fuisset, constaret mundum ipso esse aut fortiorem, aut sapientiorem, ac proinde non esse Deum. *II. Ratio.* Deinde si inuito, & coacto animo mortẽ pertulisset, non esset illustris & perspicua eius dilectio. Nihil igitur dolus aut fraus in eum, qui omnia nouerat, potuit: nihil etiam vis, & potẽtia hostilis exercitus, nisi quatorum ipse sponte sua posse voluit. *Quæ miracula ante cap. ua Domini contigerunt.* Ad quod demonstrandũ quatuor insignia miracula ante capturam narrant euenisse Euangelistæ: sed Ioannes solus tria priora narrat ab alijs omissa, quartum vero à quatuor Euangelistis descriptum. Primũ igitur est, quod Iudas, qui antecedebat eos, cum dedisset signum osculi, non tamen signo dato potuerunt ad eum capiendum accedere, imo ne nosse quidem, etiãsi esset plenilunium, & haberent faces, & laternas, & Iudas qui tradidit eum, & antecesserat, & osculatus fuerat, ad Iudæos redierat: quod Ioannes ostendit, cum dicit: *Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis: ideo Christus ad eos accessit.* Processit ergo, & dixit eis. *Quem quæritis?* *Quorsum id, Quem quæritis.* Quasi enim non cognoscentib. loquitur, nec enim in voce nouerant eum, vt ait Theophylact. *Theophylact.* Quamobrem hæc vox ignorantis nõ est, sed se in mortẽ offerentis, eosq; super eorum iniquitatẽ corripientis, ac si diceret: Aduertite miseri quis is sit, quẽ vos ad perdendum quæritis: nam is est, quẽ nemo vestrum de peccato potest arguere, *Ioan. 8.* qui tot signa inter vos operatus est, quem mox experiemini quantus sit, si se vellet à vestris manib. defendere. Videte ergo quid agitis: quia magnũ crimen est innocentem ad mortem quærere. Deinde hoc verbo irridet eorum apparatum, & cohortem, quasi diceret, Quid opus erat tot armis, & tot militib. ad inermẽ hominem capiendum? *Christi fortitudo animi. 1. Ioan. 4.* Perpẽde etiam, verbũ illud, processit, quo ostendit, quod perfecta charitas foras mittit timorem, de quo superius: Cœpit pauere, & tædere *Ioan. 8. Ibidem.* Et cum alias legatur aut fugisse, aut dilituisse, quia nondum venerat hora eius, hic cum venit, hostib. sponte occurrit: *Cum Christus fugit se persequentes, quid nos doceant quid r ssus, cum occurrit inimicis.* in vtroq; nobis præbens exemplum. Nam fuga, & decessione docuit nos, vt nõ tentemus Deum: hoc autem occursu docuit, vt & nos sponte promptos & alacres voluntati Dei offeramus. *Act. 9.* Ita Paulus, qui aliquando fugit demissus per muros Damasci in sporta, in fine tamen cap. 21. Act. fratribus obnixe rogantibus, ac detinere volentibus dixit: *Quid facitis flentes, & affligentes cor meũ? Ego autem non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.* *Infr. 21.* Obserua etiam, quod cum ad regnum quæreretur Christus, fugit, vt narrat Ioannes. *Ioan. 6.* Et merito: quid enim sunt regna, & imperia, nisi præcipitia? Cum quæritur ad crucem, obuiam processit, quia sciebat se per crucem ire ad Patrem. O bone Iesu, quid facis amicis quærentibus te in veritate? celas te ipsum, qui inimicis ad mortẽ te quærentibus sponte cum tanta charitate occurris? ¶ *Responderunt ei, Iesum Nazarenum.* Non dixerunt te ipsum, sed in tertia persona, Iesum Nazarenum. *Milites cur se respondent, Quærimus Iesum Nazarenum.* Quo verbo planũ redditur, quod Iesum neq; ex facie, nec ex vestibus, nec ex signo osculi dato eum agnouerint, quamuis iamdudum omnibus hostibus notus esset: quod non propter tenebras, quia habebant lucernas, & faces, sed virtute diuina factũ est. Primo ad ipsorum confusionem, vt vel hinc discerent se frustra insanire. Deinde ad nostram consolationem, *II. Ratio.* vt sciamus hostes nostros, etsi nos de facie nouerint, nihil mali posse nobis inferre citra bonam Dei voluntatem, nec enim agnoscere nos, nedũ interficere possunt. Præterea, vt intelligamus, Deum pluribus rationibus posse suis opem afferre, si velit: *III. Ratio.* hinc olim Sodomitas excæcauit, vt per totam noctem nõ possent inuenire ostium domus Loth, *Gen. 19.* & missos latrunculos ad comprehendendum Helisæum execæcauit, *4. Reg. 6.* vt videntes, & colloquẽtes simul eum Helisæo, & simul cum eo ambulantes, non cognouerint, nisi postquam eo orante aperti sunt oculi eorum. Iesus, nomen est propriũ in circumcisione positum: *Luc. 2.* Nazarenus dicitur, à patria Nazareth, vbi conceptus est, & educatus. *Infra 4.* Non exprimunt Iudæi nomen Christi: quia à solis electis, & credentib. agnoscitur Iesus esse Christus, id est, Rex, Messias, & mundi Saluator. *A quibus Iesus esse Christus agnoscatur tantummodo.* Quanquã autẽ quærere Iesum Nazarenum, non sit mala responsio, si eum malũ non fuisset, & eo modo quæsiuisset, vt oportet: est enim Iesus Nazarenus, Saluator sanctus, siue floridus: *Iesus Nazarenus quid.* tamen is non armis quærendus est, sed precibus, & fide firma, & vt donet vitam, & salutem: sed hi quærebant eum ad perditionem mortis. *Iesus quomodo quærendus.* ¶ *Dicit eis Iesus, Ego sum.* Hoc verbo ostendit seipsum voluntarie obtulisse, *Esa. 53.* quia voluit: quia vt ignot⁹ potuisset aufugere, & latere. *Iesu magnanimitas atque constantia.* Deinde libere cõfitetur, nec pudet eum nominis sui: Ego sum, ait, scilic. Iesus Nazar. id est, Saluator sanctus, florens ac germinans virtutib. & paratus ad sanandum eos, qui se volũt fidei meæ cõmittere:

Iesus vt esset Saluator iustus, vnde habuerit.

nec impunè illis cessurum, si Saluatorem & sanctum ad mortem raperent. Adhæc hoc ipsum nomen, vt esset Saluator iustus, non habebat ex natura humana, sed ex diuina, quæ in ipso in vnam personã conuenerant. Rectè, dicentibus se quærere Iesum Nazarenum, conuenientem suæ diuinæ essentiæ vocem respõdit: Ego sum: sic enim & olim Moysi dixit, *Ego sum qui sum.* Discimus ergo & nos ex hoc verbo, vt nomen nostrum, & fidem liberè profiteamur, & si audiamus à tyranno, Es ne tu Christianus? Es ne tu Catholicus? Profiteris ne fidem Ecclesiæ Romanæ? Liberè respondeamus, quod habet, res ipsa, Ego sum. Hæc enim vox deijcit aduersarios (negando enim, & dissimulando, peiores erga nos eos reddimus) vel impetrabit nouas vires ad patiendum, vt ille, de quo scribit Eusebius, quòd interrogatus in tormentis quis esset, quæ patria, quod gens, quę vitę professio, & institutum? semper respondebat: Christianus sum: qua voce sentiebat sibi vires subinde maiores ad patiendum suppeditari.

Exod. 3.
Hęc responsio Christi. Ego sum quid nos doceat.
Diaconus quidam, Sanctus nomine.
Euseb. lib. 5. Eccles. hist. c. 1. sub fin.

Subdit Ioannes: *Stabat autem & Iudas qui tradebat eum, cum ipsis.* Nam dato signo osculi tecto cesserat, & se cum hostib. coniunxerat. Quòd si post casum in terram Iudas osculatus Dominum fuisset, narrasset vtique Ioannes. Stabat autem non tantùm corpore, sed etiam voluntate, & malitia: nam solo corpore inter malos esse nihil obest, vt constat de Lot, qui viuebat inter ciues Sodomę, qui nefandis operibus eius animum excruciabant, vt ait Petrus. Et putabat se stare, cùm haberet secum vtramq; potestatem, verùm baculo arundineo innitebatur. Ægyptus enim, vt Propheta ait, homo, & non Deus; & equi eorum caro, & non spiritus, &, *Maledictus homo, qui confidit homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius.* Stabat autem cum eis: malus enim Christianus interdum nihilo melior est Iudæis, & Ethnicis, nam eodem animo Christum impugnat. Grauiter autem vrebat Christi pect⁹, videre se à discipulo prodi, & ab his ad mortem quæri, in quos maximè beneficus extiterat.

Stabat quo modo infelix Iudas.
Gen. 19.
2. Pet. 2.
Qualis baculus Iudæ proditoris quo nitebatur, prætoria cohors.
Esaia. 31.
Ierem. 17.
Malus Christianus quibus nequitia, & peruersitate comparandus.

Vt ergo dixit eis, Ego sum; abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Hoc est secundum signum narratũ à solo Ioanne: in quo inprimis ostendit Christus suam deitatem, ac fortitudinem; & hostium imbecillitatẽ, vt Cyrillus ait. Est enim insignis Christi potentia, qua leni voce repulsi sunt hostes ne progrederentur. Nunquam vel Alexander Magnus, vel Cæsar, aut Pompeius, aut Cyrus tantùm imperij habuerunt, vt vno verbo homines prosternerent, vt Christ⁹. Paulus verò vim huius vocis expertus: *Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris,* in terram prostratus est, & manus dedit. Hoc autem signũ patrauit, vel virtute verbi sui, vel virtute luminis è Christi vultu prodeuntis, vt Hieronym. docet ad Principiam virginem: sic enim in resurrectione fulgor faciei Angelicæ custodes terruit, & velut mortuos reddidit. Secundò, quòd nec cõsistere possunt, sed coguntur cedere, iuxta illud Prophetæ: *Conuertantur retrorsum, & reuereantur simul qui volunt mihi mala.* Fiant tãquam puluis ante faciem venti. Tertiò, quòd supinos eos deiecit, vt vel cælum cogerentur aspicere, & Deum, qui omnem humanitatẽ, & misericordiam ex animo abiecissent. Ita vt sint inexcusabiles videntes ex hoc signo Iesum quem quęrebant, homine maiorẽ esse. Taciteq; voluit eos à malo ꝓposito reuocare, vt pœnitentiam agerent, ni velint suo tempore vindictam eius in se experiri. Deinde valet hæc vox ad solandos pios, cùm certò sciãt impios casuros, etiamsi ad tempus prosperè agere, ac triumphare videantur. Tertiò, efficax est hæc vox ad terrorem impiorum omnium, quos, si vellet, omnes vno nutu prosternere posset, nisi expectet ad pœnitentiam: & qui vno verbo hoc egit, eadem facilitate posset efficere, vt terra dirupta ipsos cum omnib. suis armis absorberet. Quartò ostẽdit, quòd si in forma agni hoc valuit pręstare, quid in forma leonis efficiet? Si iudicãdus hoc fecit, quid iudicaturus? Si morti propinquus tantum vir totis suæ specimen dedit, quia regnaturus in æternum poterit? Rectè proinde dicitur apud Iob: *Cùm vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* Quintò voluit Dominus, vt si nunc in tam horrendum flagitium inciderent, posteà tamen quando intelligerent per Apostolos suscitatum à mortuis prædicari, cõpungerentur pœnitentia, & faciliùs crederent, memores potentiæ verbi illius, quo fuerunt in terrã prostrati. Sextò, voluit Dominus hoc facto significare morsus cõscientię peccatorũ à Deo excitari, cum proximi sunt sceleri patrãdo, ne peccatum perficiant, sed vt admoniti à malo retrocedãt. Et isti Iudæi fecerunt vt Cain eorum typus, qui etsi monitus à Domino fuisset, & minas ab eo audisset ne in fratrem suum irasceretur; non tamen abstinuit ab homicidio, ita nec isti à capiendo Domino. Septimò, hoc Iudæorum casu præfigurata est ruina dom⁹ Israel, teste Theophylacto, quæ in hodiernum vsq; diem durat. Qui .n. in Christum insurgit, cadere cogitur, quantuscunq; ille sit. Octauò, in eo quòd ceciderunt retror-

Christi potentia.
Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 33.
Act. 9.
Qua virtute Christi & potestate milites eius comprehensores corruerunt in terram.
Hiero. epist. 1. tom. 1.
Psal. 69.
Psal. 34.
Quid Dominus per Iudæorum prostrationem significauerit.
Secundum.
Tertium.
Quartum.
Iob. 26.
Quintum.
Sextum.
Iudæi in Cain designati sunt.
Gen. 4.
Septimum.
Theoph. in Ioan.
Octauum.

sum, indicatur quod impij homines prę reuerentia, & honorificentia Dei non cadentes in faciem suam, vt Christus in horto, & 24. seniores in Apoc. cadere compellentur

Apoc. 5.

retrorsom, non videntes quo cadant, nec vbi iaceant, nec quomodo resurgant, nec vident quæ supplicia ipsos maneant, nec vnquam agnoscunt peccatum, vt conuertantur.

Pij quomodo cadant.

Pij vero si quandoque cadunt, non retrorsum, sed antrorsom videntur cadere: quia Domino supponente manum suam,

Psal. 36.

& peccatum agnoscunt, & conuertuntur ad Deum: & licet cadant dextrorsum per prospera, & sinistrorsum per aduersa, resurgunt tamen: & in Scripturis, impijs tribuitur retrorsum cadere, pijs vero, & electis, ante faciem cadere.

Qua ratione cadant impij.

Greg. hom. 9. in Ezech. circa init. tom. 2.

Qua de re egregiè Gregor. scribens in Ezech. sic habet: *Quærendum nobis est cur Ezechiel, & Paulus in faciem cadunt: & de ascensore equi, id est, de eo, qui in huius mundi gloria elatus est, dicitur: Vt cadat ascensor eius retro? Rursumq; de persecutoribus scriptum est: Abierũt retrorsum, & ceciderunt in terram. Quid est quod electi in faciem, reprobi retrorsum cadunt: nisi quod omnis qui post se cadit, ibi proculdubio cadit, vbi non videt: qui verò ante se ceciderit, ibi cadit, vbi videt? Iniqui ergo quia in inuisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur: quia ibi corruunt, vbi quid eos tunc sequatur, modo videre non possunt. Iusti vero quia in istis visibilibus semetipsos sponte deijciunt, vt in inuisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur.*

Gen. 49.

Quid sibi velit quod electi in faciem, reprobi retrorsum cadunt, teste Greg.

Idem lib. 31. Moral. ca. 18. prope fin.

In faciem cadere quid sit: & quid retro. Nonum.

Idem in Moralibus, inquit, *In faciem cadere, est in hac vita suas vnum quemq; culpas agnoscere, easq; pœnitendo deflere. Retrò verò quò nõ videtur, cadere est ex hac vita, repentè decedere; & ad quæ supplicia ducatur ignorare.* Hactenus ille doctissimus Pater. Præterea docemur quòd vnum & idem verbum pijs est consolatio, impijs autem iudicium.

Matt. 14. Luc. 24.

Nam apud Mat. & apud Luc. Apostolos perterritos hoc verbo solatus est, dicens: *Ego sum*: quo tamen verbo impij sunt prostrati. Verè enim verbum Dei, potentia Dei est, coram quo peccatum, nec mors, nec diabolus potest consistere.

Quo maxime verbo Christiani ad bonum animentur.

Hodie quoq; pij nihil dulci⁹ audiunt, quã Christum dicentem: *Ego sum*: nam illo verbo animantur & ad progressus in via Dei faciendos excitantur. Impijs verò horrendum est audire: Ego sum quem pupugistis, vel, Ego sum Ioseph, quem vendidistis in Ægyptum,

Gen. 37.

Decimum & vltimum.

Ad extremum hoc facto implet prædicta Dominus: *Auertantur,* inquit, *retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.*

Psal. 34.

Vbi adumbratus fuerit hic casus.

1. Reg. 14. Iudic. 15.

Adumbratus quoq; fuit hic casus in Heli, qui audita captura arcæ cecidit retrorsum, & Ionathę facies fecit cadere multos Philisthæos, & Samson mandibula asini ꝓstrauit mille, & Sãgor vomere 600. homines interfecit.

Theoph.

Theoph. miraculo tribuit quòd Apostoli non insurrexerint, & dissecuerint eos dum iacerent: ad ꝙ excitare eos poterat Petrus, nisi Christus impediuisset.

Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazar. Respondit Iesus, Dixi vobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quẽquam.

Ioan. 17.

Cur secundo quæsierit Dominus quem quærerent.

Interrogauit rursus eos, quem quærerent, vt illis necdum ad pœnitentiam permotis, sed in maligno proposito mentis perseuerantibus sese proderet, & inemẽdabili eorum malitia ad electorum suorum salutem vteretur. Ad hæc ex his apparet, quòd non statim vt surrexerũt, in eum cum impetu manus iniecerunt, sed suspensi, & attoniti quid agerent, nesciebant, donec eis facultas daretur ab eo, qui mori, & capi pro sua libertate volebat. Et quia ministri Iudęorum audierant, quã durè increpati illi alij fuissent, qui ad eum capiẽdũ destinati re infecta reuersi fuerãt, vt narrat Ioann. ne & ipsis tale quid cõtingat, perseuerant ꝓposito capiẽdi eum, etiãsi experti essent ei⁹ manum potentem.

Ioan. 7.

Obstinatio peccatoris quanta sit.

Apparet igitur obstinatio peccatoris quãta sit, etiam post Christi miracula, & post fortes inspirationes internas, & externas, de quo queritur per Prophetã: *Percussisti eos, & nõ doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinã.*

Ierem. 5.

A Iesu quid orandum, & efflagitandũ.

O Iesu bone, libera me à me ipso, & meo libero arbitrio, quo abutẽtes & tibi, & meę saluti resisto, & meę perditionis negotium promoueo: siquidẽ scriptum est: *Perditio tua Israel: tantummodò in me auxilium tuum*:

Ose. 13.

Respondet ergo Dom. *Dixi vobis quia ego sum*, sc. quem quæritis, & quem secundũ humanitatem occisuri estis, & qui secundũ diuinitatem sum qui sum, & nũquam mutor. ¶ *Si ergo me quæritis*, inquit, *sinite hos abire.*

Exod. 3. Malach. 3.

Quomodo accipiendum sit: Si ergo me quæritis, sinite hos abire.

Hoc est, tertiũ signũ, ꝙ in defensionẽ suorum discipolorũ post 2. interrogationẽ coram erectis Iudęis edidit. Quod verbũ non fuit deprecatoriũ, sed perterrefaciẽs, illãq; virtutẽ, qua eos ꝓstrauerat, ostendens. Annas enim, qui Christũ interrogauit de discipulis, voluisset etiã eos cõprehensos, vt ait Theoph.

Theoph. Rup. li. 12. in Matth.

Rup. quoq; in Mat. ait Iudã voluisse vt Apostoli caperẽtur, & ob id pœnitentia doctum quòd nõ fuerint capti, se laqueo pręfocasse: quemadmodum Achirophel ob dissipatum consiliũ, quòd omninò Dauid moreretur, suspendio vitam abrupisse.

2. Reg. 17.

Hoc verbo Imperatiuo, non deprecatorio 11. Apostoli seruati sunt, non Iudæ, vel Iudæorum, vel Romanorum indulgentia. Hinc Petrus, & Ioanes ingressi sunt domũ Pontificis, & Ioãnes incolumis cruci adstitit. Iudas autem, filius erat perditio-

Ioan. 18. Inf. 19. Supr. 17.

nis, oo-

nis,nolens acceptarc remedium. Dixi ergo vobis,quia ego sum; id est, experti estis me Principem fortitudinis. Si adhuc me quæritis, & percussi, & prostrati non doluistis, nec mutastis animum, saltem sinite hos abire. Poterat efficacitet dicere, Sinite me abire; sed opottebat eum pati, & hi, quos sibi Pater dederat, seruandi erant. Non enim expediebat eos tunc intetfici: quia si negantes moterentur, damnati fuissent. Noluit etiam alios mori secum; ne quis valeat, cogitare Christi mortem ac redemptionem solam minimè sufficere. Adhæc cùm electi essent Apostoli, vt fructum ferrent per vniuersum; impedita fuisset eorum vocatio. Verbi ergo virtus in seruandis suis alligari non potest: Charitas non quærit quæ sua sunt: bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis, nec sinit lupum eas deuorare. Si ciuitas obsessa nō posset liberari, nisi per mortem vnius ciuis, si ciues boni essent, certatim deberet quisque hunc honorem ambire: quia tam pretiosa, & honorifica mors amabilis est. Si mali essent, quisq; diceret; Ego nolo mori solus, sed cum omnibus ciuib⁹: quia solatium est miseris socios habere laborum. Certè Christus talis ciuis erat, qui, etiam cæteris ciuibus pereuntib⁹, ipse perire non poterat: & tamen solus voluit perire, vt omnes seruaret.

Ibidem.

Quare Dominus soluerit ne discipuli caperentur. Apostoli alicuius rei gratia electi fuerint à Domino.

Ioan. 15.

1. Cor 13.

Ioan. 10.

Prouerb.

Ioan. 17.

Vt impleretur sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Producit verbum Christi in precatione sua ad Patrem, contētum in superiore capite, quò ostendat illam orationem efficacem fuisse: nam si efficax nō fuisset, quomodo potuissent Apostoli hoc periculum euadere, præsertim Petrus, qui gladio dimicabat? Ac nemo existimet, Euangelistā allegasse sermonem Christi, in quo de perditione animæ agebat, & ineptè applicuisse ad captiuitatē corporis: quoniam euentus docuit eos oēs negaturos fuisse Christum, & consequenter animo perituros, si capti fuissent. Quod satis ostendit Petri exemplum, dum ad vni⁹ ancillæ vocem, etiam non detentus, Iesum negauit. Quia ergo cōprehensio ad interitum animorum fuisset; rectè proinde ad impletum sermonem Domini fuisse pducit Euangelista, quòd nullus Apostolus est comprehensus. Considerent autem hic pastores, gloriam suam esse non perdere aliquam ex ouibus, vel subditis, sed omnes, quantum in se est, seruare; ita vt si aliquis corpore pereat propter delictum, non pereat tamen anima eius, pter Sacramenta, & curam spiritualem adhibitam, & perditio illa corporis referatur ad salutem aliorum, & ad eos in officio cōtinendos. Item si quis

Ad quid Euangelista dixerit sermonem Domini fuisse impletum.

Gloria pastorum seu prælatorum quæ sit.

per excommunicationem sit abscindend⁹, referatur ad hoc, vt confusus redeat, & obediat Ecclesiæ, & alij exemplum capiant nulla ratione pereundi in excommunicatione. Considera autem pulcherrimum verbum Cyrilli, qui Commentarijs in Ioannem expendens, quòd Christus sui oblitus, suorum ex charitate curam egerit: *Qui tam paucorum*, inquit, *in tali tempore curam habuit; quomodo innumerabiles fideles non proteget?* Hæc ille.

Cyrill. li.11. in Ioan.c.34. tom. 1.

Præclara sententia Cyrilli de Christi in suos prouidentia.

Vt ergo Christus penè captus dixit: Si ergo me quæritis, sinite hos abire, quādo nos sumus in periculo, vt capiamur dicamus: Si nos quęritis, sinite ergo Christum in nobis liberum abire, ne Christi opus per capturam impediatur, & sermo promissus in baptismo seruetur permanendi cum Christo: & idem dicamus Deo sineuti nos capi, vt faciat per flagella, & capturam opus Christi in nobis cœptum non impediri, vt etsi nos ligemur, verbum tamen Dei non alligetur. Gratias igitur immortales agamus Christo pro tanta sua charitate, ac liberalitate, qui suis vinculis nostram voluit asserere libertatem; & sua morte nobis immortalem cōcedere vitam; Ipsi propterea cum Patre, & Spiritu sancto gloria, honor, & imperium ab omni creatura reddatur in secula seculorum, Amen.

Ex hoc mysterio Christi cōprehensi quē fructum colligimus.

2. Tim. 2.

TRACTATVS XVII.

De Petro percutiente Malchum seruum Pontificis, deq; eius curatione: Petrique se armis tueri volentis reprehensione. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

VERISSIMA est illa sententia Salomonis: *Meliora sunt vulnera diligentis: quàm fraudulenta oscula odientis:* Vnde Deus qui diligit omnia quę fecit: *Ego*, inquit, *quos amo, arguo, & castigo, & præcipio alijs inuicem se corrigere.* Hæc autem corrigendi virtus mirificè apparuit in Filio Dei in horto: nam ibi correxit quodammodo voluntatem suam deprecantem calicem, submittens illam diuinæ volūtati; corripuit Apostolos dormicutes, & increpuit Iudam osculo prodentem; tandem Petrum pro se gladio decertātem, & Iudęos ad se comprehendendum missos non solùm facto ipso prosternendi in terram, sed etiam blandis verbis reprehendere voluit: de quibus hoc tractatu erit agendum. Tria igitur signa præcedentia Domini comprehensionem explicuit solus Ioānes, hoc autem quartum de Malchi à Petro percussi

Vtilitas correctionis.

Prou. 27.

Sap. 11.

Apoc. 3.

Matth. 18.

Fraternæ correctionis legē Christus obseruauit.

percuſſi curatione, quatuor Euangeliſtæ commemorarunt; ita vt ex ſingulis Euangeliſtis liceat aliquid ſingulare producere.

Ordo huius diſputationis.

Primum igitur circa literam, & differentias Euangeliſtarum aliquid ſtatuemus; deinde quomodo geſta ſit hæc percuſſio, & quæ illam præceſſerint, dicemus. Tertiò quot rationibus fuerit à Chriſto impugnata hæc Petri defenſio, aperiemus. Poſtremo loco excutiemus rationes illorum verborum, quæ dicta ſunt ad Petrum, an Chriſtus interdixerit Chriſtianis bellum, & vſum gladij. Deinde ſi ſaltem non interdixit, an clericis liceat armis, & gladio vti, & propria manu ſe defendere.

Quemadmodum in hac narratione Petri ſeruum percutientis quatuor Euangeliſtæ cōſentiāt. I. diſcrimen. Quid eſt quod Petri Malchū Chriſti percuſſorem gladio percutientis. Marcus expreſſe non meminit.

Quod attinet ad primo loco propoſitum, perpende, tres priores Euangeliſtas in genere dixiſſe: *Et ecce vnus ex his, qui erant cum Ieſu, exemit gladium ſuum: & percutiens ſeruum Principis Sacerdotum, amputauit auriculam eius.* Et ne Marcus quidem Petrum nominat, ne ſuum videatur laudare præceptorem, qui tantum eſſet auſus pro Chriſto tuendo, tacentibus cæteris, & in timore permanentibus. Solus Ioannes expreſſit, dicens: *Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, &c.* Expreſſit etiam nomen ſerui percuſſi, dicens: *Erat autem nomen ſeruo, Malchus.* Deinde aduerte, quòd cum omnes Euāgeliſtæ iſtam percuſſionem ſerui deſcribant; ſolus Lucas, cuius partes erant deſcribere Chriſtum Sacerdotem, commemorat ſeruum à Chriſto fuiſſe ſanatum. Tertiò cùm Matthæus, & Marcus aſſerant, Petrum tantùm auriculam percuſſiſſe; Lucas, & Ioannes addunt, auriculam eius fuiſſe dexteram. Quartò, ex Euangeliſtis ſolus Matthæus, & Ioannes meminerunt reprehenſionis Domini Petro exhibitæ; alij verò duo illam ſilentio ſuppreſſerunt. Quintò expende, Matthæum, & Marcum immediatè poſt Iudæ oſculum enarrare comprehenſionem Domini, quòd videlicet acceſſerunt, & manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum; poſteà verò deſcribunt factum percuſſionis Petri: at verò Lucas, & Ioannes prius tradunt percuſſionem Petri, & ſanationem Malchi, & reprehenſionem Petri, & turbæ venientis ad capiendum, ac deinde narrant Chriſtum comprehenſum fuiſſe: qui profectò ordinem hiſtoriæ ſecuti fuiſſe videntur: quod his rationib. oſtenditur. Prima, quia non eſt veriſimile Chriſto iam ligato, & comprehenſo, Petrum percuſſiſſe, imò Chriſto detento, & ligato, Petrus cum alijs aufugit. Secunda, Chriſtus ligatus manibus quomodò reſtituiſſet auriculam Malcho? Tertia, qua ratione ligatus reprehendiſſet comprehenſores, dixiſſetq; illis, *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum?* quo verbo ſecundùm omnes Patres eis facultatem tribuit ſe capiendi. Quod ergo Matthæus, & Marcus poſt oſculum Iudæ acceptum dicunt: *Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum; & tenuerunt eum;* procul dubio hoc dictum eſt per figuram anticipationis, ad oſtendēdum oſculum Iudæ fuiſſe in ſignum capturæ datum, & ob id Iudam dignum factum triginta argenteis.

II. diſcrim. Solus cur Lucas ſerui Pontificis abſciſſam auriculā narret ei a Chriſto fuiſſe reſtitutam.

Tertium.

Quartum.

V. diſcrim.

Lucam & Ioānem rectum narrationis ordinem tenuiſſe in hac hiſtoria.

I. ratio.

Secunda.

Tertia.

Ad ſecundum: Inter Euangeliſtas Lucas ſolus eſt qui latius hoc factum Petri deſcripſit, & quæ illud præceſſerunt, de quibus ita ait: *Videntes autem hi qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, ſi percutimus in gladio?* (vel vt Græcè habetur, *Non percutiemus in gladio?*) *Et percuſſit vnus ex illis ſeruum Principis Sacerdotum; & amputauit auriculam eius dexteram.* Hi qui circa ipſum erant, diſcipuli ſunt, qui conſpecto Iuda, cohorte, & miniſtris, & facibus, & lignis expauerunt, & vt pulli ſub alas gallinæ ſe recipiunt, vbi miluum viderint inſidiantem: ita illi ad Chriſtum confugerunt: & Dominus extenſis brachijs cœpit ipſos protegere, meditatique quod in cruce facturus erat ad protegendos peccatores, & à iuſta Dei vindicta liberandos: *Tota die*, inquit, *expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem mihi.* Ipſi ergo videbant futurum, quòd Chriſtus, & ipſi erant capiendi: Et volentes obuiam ire capturæ, dixerunt, Domine, percutiemus eos in gladio? hoc eſt, agemus eorem gladijs? Sciebant enim, Chriſtum partim docuiſſe: *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et quicunq; te angariauerit mille paſſus, vade cum illo, & alia duo;* partim vero audierant Chriſtum dicentem: *Qui non habet* (ſcilicet ſacculum & peram) *vendat tunicam ſuam, & emat gladium.* Hinc dubij erant, & incerti; propterea Chriſtum interrogauerunt, an eſſet opportunitas vtendi gladio. Ieſus autem, qui vti gladijs id temporis non ægrè ferebat, tantiſper ſc. dum appareret tueri ſe humanitus potuiſſe, & quòd diſcipuli ſe liberare poſſent, conticuit. Tacuit & Petrus, partim moræ impatiens, & animatus Iudæorum proſtratione, & Chriſti dilectione; partim taciturnitatem arripiens pro conſenſu, vt docet Auguſt. lib. Quæſt. Veteris & Noui Teſtamenti mixtim, vel quiſquis fuit illarum autor.

Qui dixerint, Domine, ſi percutimus in gladio? & cur ſic interrogauerint.

Eſaia. 65.

Matth. 5.

Luc. 22.

Aug. lib. qq. Vet. & Nou. Teſta. mixt. q. 104. to. 4.

Percuſſit ſeruum Pontificis. Petro enim ſatis videbatur vſum gladij eſſe conceſſum ex eo quod Chriſtus dixit, vt geſtarēt, & emerēt gladios. Et certè nemo vti debet gladio vel alia re à Deo conceſſa, incōſulto Deo, &

non

Seculares & Eccleſiaſtici Principes gladio vti quatenus debeant. Vnde illum gladium Petrus habuerit.

non cognita eius voluntate. Principes ſeculares, & Epiſcopi ſpirituales iudices, & generaliter omnes Magiſtratus non debent vti gladio niſi conſulto Deo, ne illo abutātur, educentes illum quando, vbi, vel eo modo quo non oportet. Ideò in ſententijs pronuntiandis dicunt Deum prę oculis habendum. Superiùs dixim⁹, iſtum Petri gladium, & alterum; ab hoſpite mutuo acceptos fuiſſe, vel eis vſos fuiſſe Petrum, & alios in cœna ad diuidendum agnum, vt ait Chryſoſtom. vel quia reſte Cyrillo ad hortum diuertebant noctu propter feras & ramos, qui vt plurimum egredientes impedire ſolent, niſi præcidantur. Lyranus teſtatur, quòd quia piſcator erat, ad retia tigillis figenda, vel reſarcienda gladium habebat.

Chryſ. hō. 64 in Mat. to. 2. Cyrill li. 11. in Ioā. c. 31. t. 11. Lyranus.

Quare Petrus percuſſerit ſeruum Pontificis.

Quomodo abſciderit Petrus auriculam.

Si quæras cur percuſſit Petrus ſeruum Pontificis? Dicendum, quia fortaſſe ille cæteris audacior tentabat, vt gratiam Pontificis iniret, inijcere manus in Ieſum. Deinde rogabis; quomodo præcidit auriculam? Reſpōdeo; Volebat fortaſſe ictum gladij in caput medium fundendum vibrare: quid fortè galea armatum, illum eluſit, fecitq; vt deſcenderet ictus in aurem, quam præcidit. Vel dici poteſt, tantum illi nocuiſſe, quantum à Domino fuit permiſſum.

Qui factū ſit vt percuſſo Pontificis ſeruo ſtatim in Petrum armati milites non inſurrexerint.

Tertiò quæres; Quid eſt quod alij armati, quò vlciſcerentur iniuriam, vt moris eſt, non irruerunt in Petrum, & aut vulnerarunt, aut tenuerunt eum? Dicendum, quòd impediebat verbum Chriſti virtute & imperio plenum: Sinite hos abire.

Cur Chriſtus Petrum abuti gladio in ſeruum pōtificis permiſerit.

Quartò vrgebis; quare Chriſtus permiſit Petrum abuti gladio in ſeruum Pontificis? Dicēdum, id pro eius ſapientia factum, vt inde eliceret gloriam ſuam in ſanando; & vt oſtenderet non fuiſſe in ſe poteſtatem ſigna edendi extinctam, atque charitatem benefaciendi inimicis ob illatam iniuriam non fuiſſe mortuam; & vt Petro indicaret, quòd nō erat idoneus dominum ſuum patientia, & charitate tueri, ſed gladio tātum corporeo; & vt declararet ſe non egere defenſione diſcipulorum, vel armis; & vt eum reprehendendo daret nobis doctrinā, quatenus videlicet clericis & Eccleſiaſticis armis vti liceret; ſicut permiſit ſuos diſcipulos obliuiſci ceremonię lauandi manus ante cibum, quò haberet anſam reprehendēdi ſuperſtitioſos ritus Scribarum, & Pharisæorum, & nobis porrigendæ, tantum doctrinæ lumen.

Matth. 15.

An Petrus Chriſtū tuendo Malchumque percutiēdo, peccauerit.

Quintò rogabis, num Petrus defendendo Chriſtum, Malchumq; percutiēdo peccauerit? Nam in primis Aug. lib. Quęſt. Veteris ac Noui Teſtamenti mixtim, videtur ſentire quod non deliquerit, dicens: Quātum pertinet ad Petrum, percuſſit eum, quē contra ſe armatum videbat. Reſiſtere enim debuit ingratis ſeruis, & ad Dominum necandum armatis. Chryſ. quoq; ſuper Matt. videtur excuſare quòd ex pio, & & feruenti amore, quem habebat ad magiſtrum ſuū, percuſſit Malchum. Gloſſa interlinearis ſuper Lucam, cōparat Petrum Phinees, qui ex zelo ſancto occidit Hebręum coeuntē cum muliere Madianitide: ꝓpter ꝙ meruit ſummum Sacerdotium. Alij probabilius ſentiunt, quòd nōnihil in eo facto peccati commiſerit. Primò, quia à Chriſto verbis & facto ſanandi fuit reprehenſus. Deinde, quia nec iudex erat, nec à iudice poteſtatem habebat, ideò ꝓpria autoritate aſſumpſit gladium. Tertiò, quia etſi petierit à Chriſto facultatē percutiendi: non tamen expectauit reſponſum præ impatientia. Sicut caro impetu quodā ruit in vitia, nō expectans iudicium rationis, nedum volūtatem Domini. Hinc Petrus ipſe prius percutit, cùm nec ipſe, nec Chriſtus Ieſus eſſet. Et carnalis homo à multis peccatis abſtineret, ſi propriam rationem prius vellet cōſulere. Quartò, quia illa Petri audacia, & cōfidentia potius fuit carnalis, & humana, quàm ex fide profecta. Nam illa audax eſt, quam diu adhuc videt in Chriſto diuinam potentiā: at vbi paulò poſt virtutem ſuam abſcōdit, ceſſauit Petri fortitudo: ideò ex fide omninò nō proceſſit hæc Petri audacia, alioqui etiā in aduerſis perduraſſet. Quintò, defecit hæc Petri defenſio in fide: quia ſi Chriſtū credidiſſet Deum, putare debebat, quòd nō ei opus erat ſui defenſione. Deniq; hæc defenſio cōtra voluntatem Chriſti acceptantis calicem erat, contraq; definitionem Scripturarum, quæ tradunt Chriſtum paſſurum: & iccircò Petrus excuſatur ex parte, ſed nō in totū & hoc ꝓpter zelū quo replebatur, ſicut Moyſes, qui Ægyptium iurgantem cum Hebręo occidit, & in ſabulo abſcondit. Atq; huius ſententiæ eſt B. Augu. qui in Ioan. expreſſe tradit, quòd factum Petri Domin⁹ improbauit, & progredi vltra prohibuit, dicens: *Cōuerte gladiū tuum in locum ſuū*; &: *Sinite, vſq; huc.* Quod verò Chriſtus docet de diſtrahēda tunica, & emendo gladio; nō fuit probè intellectū: quia illo verbo nō conceſſit illis niſi ius naturalis defenſionis, quando erāt infirmi, & incipientes; perfectis autē; & ſibi non permiſit defenſionem exhiberi, ſed altiori modo, id eſt, patientia, & fide, iuxta illud: *Nō voſmetipſos defendētes, chariſſimi, ſed date locum iræ.* Hinc Apoſtoli verba Domini explicātia ius naturæ, ꝙ licitam reddit defenſionem propriā, nō intellexerunt ad ipſos vt imperfectos Chriſtianos ſpectare, nō ad

Aug. q. 10.

Chryſ. hom. 85. in Matth. tom. 2.

Gloſ. Interlin. in Matth. 26.

Num. 25.

Altera opinio, probabilior.

Quam multa Petrus Chriſtum defendendo peccauerit.

Carnis ingenium.

Exod. 2.

Aug. tract. 113. in Ioan. tom. 9.

Luc. 22.

Quo ſenſu Chriſtus dixerit vendendā tunicam, & emendum gladium.

Rom. 12.

An Petrus Christum vel inuitum defendere debuerit.

Christum, & perfectos. At dices; Nonne Petrus etiam inuitum debebat Dominum defendere? Minimè: nam licèt illi magistratus nullam in Christum haberent iurisdictionem ad capiendū & iudicandū eum: vt Thomas docet, & ratio ipsa comprobat, quia Pontifex summus iure diuino liber est ab omni iudicio humano Regis, multò magis Christus, cuius vices illi gerebant: tamen quia ipse sponte se illorum iudicio subiecit, ideò non debebat Christum tueri, etiamsi alioqui esset opus charitatis.

D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 1. ad 2. 10. 11.

1. sensus horū verborum Domini: Sinite vsque huc.

His positis, iam explicanda est litera: *Respondens autem Iesus, ait: Sinite, vsq; huc. Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum.* Verba illa: *Sinite vsq; huc*, possunt hunc sensum habere: Intermittite prohibere vos inuadentes, siue lædentes, quousq; ego faciam, quoniam ad alios, & ad aliud tempus seruatum est iudicium vltionis: nunc tempus est patiendi. Vel, Nolite amplius gladio agere, satisfactum est potestati, vt queam recordari voluntatis Dei esse, quod facio. Augustinus prædicto loco ait: *Apostolo Petro vsque ad hoc permissum est, vt dolorem faceret: non quod occideret. Ob hoc enim audiuit, ne iterum percuteret.* Sic ille. Alij verò interpretantur: *Sinite, vsque huc*; Permittite, vt veniat ad me, & sanem eum, & pro Petro satisfaciam huic læso. Vel, quod in idem recidit, Sinite me, vt eam vsque ad percussum, & sanem eum. Euthym. intelligit hęc verba dicta post Petri percussionem, atque esse sensum; Vlterius desinite, in hoc cessate, nec vtra ad vindictam progrediamini: Et exponit ἕως τούτου masculinè, id est, vsque ad seruū cęsum. Nō desunt qui dicant, sensum esse: Sinite hucusque id est requiescite: hucusque sc. res ipsa progredi debet, vt me apprehendant & impleātur de me scripta, Ita August. alio loco exponit. Tangendo autē auriculā eius, sanauit eum, vt tactu ipso se proderet sanitatē, & adhuc signorum potestatem habere, diuinitatemque sibi inesse, & charitatem conformem doctrinæ, qua dixerat: *Benefacite his qui oderunt vos*: dans exemplum benignè faciendi etiā obstinatis, actuque inimicātibus, necdum de peccato suo pœnitentibus, &, vt ostendat vim suæ passionis, ac mortis ad id tantùm tendere, vt sanet nos à peccatis, ac rebellionibus nostris, & à plagis lethalibus, quas nos nobis ipsis infligimus. Quòd si interroges; quid est quòd illi viso tanto signo non sunt cōuersi ad Christum? Dicendum, quòd signum hoc non omnes viderunt, nec videre poterant, eo quòd nox iam esset: & licèt vidisse daremus, difficillimum tamen est emollire cor induratum, quale erat illud Pharaonis, & vt dicitur in Ecclesiaste, nemo potest corrigere, quem ille despexerit. Insuper ipsi Iudæi viderant maiora miracula à Christo fieri, nec propterea tamen crediderant: tunc autē minus apti erāt ad credendū, quib. dictū erat: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Vides igitur Christū prius hostib. suam terribiliter ostēdisse potentiā, prosternendo in terrā; nunc verò eandem ostendit cū summa benignitate: at illi dati in reprobum sensum, neutra ratione vinci, vel emolliri potuerunt. Illud perpende, quòd cū capitur Christus, educit gladiū Petrus, & percutit, nō autem quando ipse captus est Romæ, & ductus quò nō volebat, id est, ad crucem: Docens Dei, & Christi iniurias fortiter vindicandas; proprias autem patiētia, & mansuetudine esse sustinendas. Sciscitaberis prætereà, quid significaret illa præcisio auriculę serui Pōtificis? Respōdeat tibi Euthym. Ostendit quòd iuxta dispensationē ablata sit seruo Principis Sacerdotū auricula, in signū quòd Principes Sacerdotū præ inuidia auditu priuati essent, ne audirent & intelligerent eas quæ de ipso erant prophetias. Sic ille. Et formidandum est, ne hac vna percussione, ferè omnium Pontificalium ministrorum dexteras aures absciderit, vt nihil dextri, nihil veri, sed omne sinistrum, & falsum, hoc est, literam legis insuauē, & ad saluandū inefficacē audiant, & in eo delectentur. Proinde seruus rectè dicitur Malchus, quod significat Regem, in quo designatur populus Iudæorum, qui gloriabantur magnificis titulis, quòd essent gens sancta, regnum Sacerdotale; cum reuera seruus esset, & seruili more sub lege detineretur. Restituit tamen Christus: quia merito suę mortis impetrata est gratia Iudæis & Sacerdotib. vt ad Christum venirent. Vnde in Actis dicitur, quòd multa turba Sacerdotū obediebat fidêi. Petrus ergo nō casu, sed Dei prouidētia abscidit dexteram aurē. Primò designās Iudæos verum auditū legis, & Prophetarū perdituros, iuxta illud: *Quis credidit auditui nostro?* Omniaq; tantū sinistrè, & in suū exitiū interpretaturos. Deinde sanatio Christi denotat eos suo tēpore illuminādos: quia cū cōuersi fuerint ad Christū, tunc auferetur ab eis velamen, & restituetur aspidi surdæ auditus. Tertiò, quòd ille, cui ablata est auris, fuerit seruus Pōtificis: indiciū est, quòd homines magnatib. hui' mundi adhęrētes plerumq; vnam aurē tantum habent, & eam sinistrā: quò fit, vt tantum q̄ falsa, mundana, vanaq; sunt, audiat. Et in vniuersum omnis q Christo cōtrari' est, caret aure dextera, qua verbū Dei & veritatē intelligat; habet autē sinistrā, qua libēter intelligit verba mēdacij,

Aug. lib. qq. Vet. & Noui Test. q. 104. tom. 4. Secundus.

Euthym. c. 64. in Matt. Tertius.

Aug. li. 3. de consen. Euang. c. 5. post med. tom. 4.

Quid Dominus per contactum auriculę, & eius curationem prænguauerit.

Matth. 5.

Vis passionis, & mortis Christi.

Cur Malchus cęterique, milites, auriculæ restitutæ viso tanto miraculo, non resipuerint.

Exod. 7.

Eccles. 7.

Iniuriæ quæ solę vindicandæ, quæ verò ferendæ æquo animo, atque condonandæ, Apostoli exemplo.

Ioan. 21.

Quid significarit præcisio auriculæ serui Pontificis.

Euthym.

Malchus quid sonet.

Iudæorum antiqua gloriatio.

Exod. 19.

1. Pet. 2.

Act. 6.

Quid præcisio auriculæ dextræ significet.

Esa. 53.

Sanatio Malchi auriculæ quid denotet.

Aure dextera qui careant.

Prou. 29.

atque

Quib. rationibus impugnata fuerit Petri defensio.
Prima ratio.

atq; detractionis. Ad tertiũ dicendum est, quib. rationib. impugnata fuerit Petri defensio. Et respõdendum, quatuor rationibus Dominum egisse contra Petrum. Prima est illa, quę habetur apud Matt. *Conuerte gladium tuum in locum suum*, vel vt Ioannes ait: *Tunc ait Iesus Petro, Mitte gladium tuum in vaginam*. Et subdit Matthæus: *omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt*.

Cur Petrum se tueri volentem Christus reprehendit.

Primo factum Petri reprehendit, quia erat contra legem à Deo institutam. Et non dixit Dominus, proijce, vel dimitte, sed repone in vaginam, & post suo tempore vtaris, quando scilicet ense spirituali conuinces mundum confiteri, quod etiam gladius corporeus ad imperium tuum pertinet, quando gloria Christi, aut sponsę eius Ecclesię causa postulauerit.

Expenditur illud. Mitte gladium tuum in vaginam.

Propterea dixit, gladiũ tuum, per alios tamen euaginandum, vt recte explicuit Bernard.

B. Bern. li. 4. de consideras. ante med.
Glos. interlin.

Interim prohibet illo verbo vindictam propriam, vnde glossa Interlinearis recte ait: Cesset vindicta, exhibeatur pœnitentia, vt patientiam nostros doceamus, non vindictam. Reprehendit & impatientiam quod nullum durum verbum sustinere possumus sine maioris incommodi retaliatione.

Hoc. Omnes enim qui gladium acceperint gladio peribunt, quę sensum habet.

Et subiunxit: *Omnes enim qui gladium acceperint, gladio peribunt*. Hęc Christus non protulit, vt Propheta, vt ait Euthym. hoc loco:

Euthym.

quia sæpe tales homicidæ euadunt gladium humanę potestatis per fugam, aut latebras, aut alio modo, febri, aut fame, aut peste absumpti, aut glaudium etiam diuinę potestatis & vltionis euadunt per pœnitentiam, sed tantum explicarius naturæ, de quo dicitur:

Gen. 9.

Quicunq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: id est, Meretur, vt eius sanguis fundatur, quicquid facto ipso postea contingat. Similiter dicitur in libro Apocalypsi:

Apoc. 13.
Gladium quis accipere dicatur.

Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Dicitur autem accipere gladium, omnis qui propria authoritate, & temeritate sumit gladium suum: ita enim vulgari & Italico sermone loqui consueuimus de subditis rebellibus in suos Principes, vel de Hæreticis in Ecclesiã insurgentibus. Hanno preso le arme, cum significare volumus nulla authoritate, sed propria temeritate arma assumpsisse. Hinc Magistratus, vel Iudex qui illis vtitur, non dicitur accipere gladium à se, sed à Deo, dato gladio per viam ordinariam:

Rom. 13.
ibidem.
2. Mach. 15.

Non est enim potestas nisi à Deo, &, *Non sine causa gladium portat*, vel per viam miraculi, quemadmodum in 2. libro Machabæorum dicitur Ieremias extendisse dexteram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicens: Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.

Homicidæ qui minime censendi.

Qui etiam casu interficit se inuadentem non quærens nisi propriam defensionem cum moderamine inculpatę tutelæ, vt facit qui furem nocturnum, & perfringentem fores interficit, talis non propria autoritate, sed à iure naturæ concessa gladium accipit, & ab inuasoris aggressione cogitur accipere, cum locus aut fugæ, aut honestæ fugæ non pateat.

Vsus ciuitatũ refugij apud Iudæos.
Num. 35.

Vnde tales, quia non sunt veri homicidæ, non pereunt gladio apud integros, & iustos iudices, & in lege habebant ciuitates refugij, ad quas confugerent: neq; tales incurrunt pœnam irregularitatis, vel alias censuras, quæ homicidis volũtarijs infliguntur. Proscriptus etiã, qui alium proscriptum interficit ob impunitatẽ à Principe promissam, quia autoritate Principis gladio vtitur, ac veluti magistrat' minister, minimè est homicida, neq; peccat, nisi admisceatur odium, vel fraus, vel periurium. Quæ etiam in ministro publico iustitię sũt per se ipsa peccata, non tñ ipsa occisio, proinde talis non accipit gladium temeritate, vel autoritate propria, sed publica.

Homicidæ alij alijs, quinam grauius peccent.

Inter eos autem, qui priuata autoritate sumunt gladium, interficiunt iustum, qui mortuus saluus fit, grauius peccat, quã si peccatorem, qui statim damnaretur, interficeret: tum quia plus nocet ei, quem plus debet diligere, & ei infert iniuriam, qui minus est dignus, tum quia priuat communitatem maiori bono, & quia magis offendit eum, qui ait:

Zach. 2.
Peccati grauitas vnde ponderanda.

Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Quod verò anima seruetur, vel pereat, occisioni accidit. Et in pensanda peccati grauitate, magis cõsideratur id quod est per se, quam quod per accidens: vt egregiè docet Thomas in 2.2.

B. Thom. 2. 2. q. 64. art. 4. & q. 63. ar. 2.

Idem etiam docet magis peccare occidentẽ corporaliter, quam inducentẽ alium ad peccatum mortiferum.

Vtrũ grauiùs peccator, corporaliter occidens, an alium ad flagitium impellens.

Cuius rei rationẽ reddit quia homicida est per se idonea causa mortis corporeæ, mortis vero spiritualis, quæ per peccatum incurritur, nullus potest esse alteri causa per se, & idonea: quia nullus moritur in spiritu nisi propria voluntate in peccatum consenserit. Sic à B. Thoma rectè definitur.

Gladio magistratus qui plectendi sint.

Solum ergo plecti merentur gladio magistratus, qui vel inuadunt, & occidunt propria autoritate, vel illatam iniuriam per se ipsos vindicare volunt:

Matth. 16.
Infr. 20.

at Christ' satis iam expresserat se nolle defendi, prædicendo sæpe se occidendum, ac crucifigendum, & modo etiã Petrum prohibendo: qui grauius deliquisset, si post Christi verba tẽtasset adhuc Dominum defendere.

Secunda ratio reprehensionis Petri tueri Christum volentis.

Secunda Christi responsio ad Petrum habetur apud Ioannem. Nam illi dixit: *Calicem quem dedit mihi Pater meus*,

non vis vt bibam illam? Secunda ratio: Hæc defensio erat contra specialem Dei ordinationem dantis calicem, & qui prius recusabat pati, & deprecabatur calicem, modo reprehendit volentes ab eius potione illum impedire.

Pars quæ calicis Christi bibendi.

Et pars calicis bibendi erat pati tyrannicè ab inimicis, & nullam in eũ habentibus iurisdictionem. Quasi diceret. Postquam definitum est à Patre meo, vt per passionem, & morté genus redimatur humanum, & ego libenter acceptaui, non debes tantum bonum impedire, vel meam erga Patrem obedientiam, vel singularem meam erga mundum charitaté impugnare: nisi enim ego bibero hunc calicem, nec tu, nec cæteri salui fieri potestis.

Tribulatio quibus rebus comparetur in sacris literis.

Præbet etiam exemplum permittendo se capi, illis qui non possunt se defendere: quia melius est exemplo Christi pati, & dare spatium pœnitentiæ persecutoribus, vt se conuertant, quam si iure defensionis occiderentur perituri in æternum. Tribulatio autem sicut interdum comparatur aquæ, iuxta illud: *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam*, quandoque torrenti, secundum id: *De torrente in via bibet*, ita etiam quandoque calici vini meri, Propheta dicente: *Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.*

Psal. 68. *Psal. 109.* *Psal. 74.*

Vinum immodicè sumptum quid efficiat.

Vt enim vinum plus iusto epotum statum mentis euertit, ita & tribulatio hominem deijcit, nisi gratia Dei adsit, quæ illam temperet, & tolerabilem reddat. Et ait, *Quem dedit mihi Pater meus*, Ea loquendi forma, qua dixit Iob: *Dominus dedit, Dominus abstulit*, & iterum: *Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid*: pro eo quod est permisit auferre, vel maledicere.

Iob. 1. *2. Reg. 16.*

Dicendo etiam, *quem dedit mihi Pater*, ostendit non hominum arbitrio, sed Dei volnntate pati, & ita non esse se Deo contrarium, sed vsque ad mortem Patri in omnibus obedientem.

In tribulationib. quo spectandum sit.

Docet præterea in tribulationibus respiciendum non ad hominem, aut dæmonem malo animo nos affligentes, alioqui nunquam patienter ferre valeremus illatas iniurias, sed in Deum ex charitate permittentem, & in nostram vtilitatem omnia pro sua bonitate conuertentem, sicut patientissimus expressit Iob in verbis dictis: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est.*

Qui regerunt iniurias, quales illi.

Canis est, & bellua, qui in lapidem iactatum, & non in iactantem insurgit. Subditque: *non vis?* Græcè non habetur, nec in multis Latinis exemplaribus, tamen idem est sensus, significatque: Tu, homo, creatura, & seruus, non probas quod Deus, Creator, & omnium Dominus volnit?

Tertia ratio Petri à Christo reprehensi quod ipsum defendere pararet.

Tertium responsum à Domino exhibitum Petro, est apud Matthæum: quod huiusmodi defensione non indigeret, & factum hoc potius speciem haberet vindictæ quam defensionis. Contra namque tantam, & tam instructam turbam vana erat Petri defensio, & potius obfutura, quam profutura, vt quæ hostium animos magis irritaret ad sæuiem, dum in Christum, & in suos, qui se ministris iustitiæ armis opponerent. Hinc illa percussio magis ad vindictam tendere videbatur: vt faciunt illi, qui cum non possint euadere, volunt tamen antequam capiantur, aliquam facere vindictam. Ostenditque inutilem esse eius defensionem, dicendo se habere vtilem & idoneam: *Annon possum* (inquit) *rogare modo* (sic enim Græcè habetur) *Patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum?* Ac si dicat, non egeo auxilio duodecim Apostolorum, qui possum habere duodecim legiones Angelorum:

Legio quot milites contineret.

quarum quæuis, teste Hieronymo, sex millia militum complectitur, non equitum, vt existimauit Theophylactus, sed peditum cum parte aliqua equitatus. Secundum alios legio continebat 6666. milites.

Hieron. in Matt. 26. *Theophyl. in Matt. 26.*

Et perpende quantum robur sit exercitus in vna legione Angelorum, si vnus Angelus satis esset ad me defendendum, si opus esset. Nam vt Scriptura tradit, vnus Angelus interfecit vna nocte centũ octoginta quinque millia virorum, ciuitatem Ierosolymam obsidentium.

4. Reg. 19.

Angeli in Scripturis milites vocantur.

Conficiunt autem legiones duodecim numerum 70000. ferè, minus octo, vt millium numerus cuique genti deputetur: siquidem in 72. linguas & gentes mundus diuisus fuit. Id igitur erit ac si dicat, non esse timendum, etsi contra eum omnes nationes insurgant, cum fortiores habere possit Angelorum exercitus.

Gen. 11.

Et voce Romana vsus est Græcè scribens Euangelista, sicut alibi obsidens dæmon interrogatus de nomine dixit: *Legio mihi nomen est*, Græcè vocatur τάγμα. Angeli vero in Scripturis milites dicuntur, & Dominus dicitur, Deus Sabaoth, id est, exercituum: & militant pro nobis in legiones dæmonum.

Deus Sabaoth quid.

Solet autem Deus per Angelos seruis suis succurrere, vt Loth in Sodomitas, Israeli in Ægyptios, Helisæo in Syros, Ezechiæ in Assyrios.

Gen. 19. *Exod. 12.* *4. Reg. 6.* *Infra 19.*

Et licet Dominus non egeat auxilio Angelorum, sed potius Angeli filij Dei fauore indigeant: loquitur tamen Dominus secundum iudicium Petri volentis ei opem ferre: quasi diceret, An me forte Helisæo inferiorem putas, ad cuius nutum circumstantes ei montes operti Angelis in eius fauorem missis visi sunt?

4. Reg. 6.

Quar-

Quarta ratio. Esa 53. Luc. vlt.

Quartum respōsum Christi ad Petrum etiam in Matthæo habetur: *Quomodo ergo* (inquit) *implebūtur Scriptura, quia sic oportet fieri?* cum tamen oporteat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis, de me, de mea morte scilicet, vt Prophetæ Patris mei fideles inueniantur, & iota vnum, aut apex à Lege non debeat præterire. Ergo propter verbum Scripturæ seruandum offeramus nos periculo mortis, si homo honorificum putat vitam profundere, vt iter verbis suis.

Eccle. 36. Matth. 5.

An bellū, aut vsum gladij fidelib. Christus interdixerit.

Ad postremum illud de duabus quæstionibus propositis propter quorundam Doctorum sententias, quæ veritati repugnare videntur, aliquid pressius, ac diligentius pertractandum est. Statuendum igitur inprimis, Euthymium in verba hæc Matthæi sic scribere: *Vbi cum increpasse docuit, neq; etiam pro Deo defendendo vtendum esse gladio. Per gladium verò omnia arma prohibuit.* Ioannes Ferus in Matthæum non solum clericis, sed etiam laicis omnem bellandi facultatem interdicit, dicens: *Tria hoc verbo docet: Primo, Euangelium non armis secularibus, non humana ope defendendum esse, sed illius defensionem Deo permittendam. Sic Paulus, Arma militiæ nostræ nō carnalia sunt, &c. Sic Christus nullo gladio vsus est. Apostoli post resurrectionem nullo gladio accincti sunt, &c. Secundo docet hoc verbo impietatem pietate vincēdam, quemadmodum in Matthæum dicit: Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, &c. Ego autem dico: Diligite inimicos vestros, &c. Tertio specialiter hic interdicit Apostolis gladium externum, habent enim, & habere debent gladium spiritus qui est verbum Dei. Hinc Esaias prædicit pugnam Apostolorum futuram esse sicut in die Madian: hoc est, sicut Gedeon Madianitas vicit non armis, sed tubis, & complosione lagenarum*, id est, oblatione corporis ad martyrium perferendum, *sic Apostoli facturi erant spiritualiter.* Sic ille. Erasmus in illud Lucæ: *Quomodo misi vos sine sacculo & pera*, negat permissum Christianis vsum gladij: & debacchatur in Hugonem Carensem, quod impudenter asseuerat, Christum monuisse illis verbis Apostolos, quod ingruente persecutionum procella munirēt se commeatus, & armorum præsidio, & quod huiusmodi nouæ expositionis Chrysostomum fecerit autorem, cum tamen reuera id vellet Christus significare licitum esse imperfectis Christianis, & apertissimis verbis huic sensui faueat Chrysostomus in homilia super verba epistolę ad Romanos: *Salutate Priscam, & Aquilam.* Inuehitur deinde Erasmus in Doctores Scholasticos, qui, vt ait, insulsis suis commentis, & frigidis

Euthym.

Ioan. Ferus in Matt. c. 26.

2. Cor. 10.

Matth. 5. Exod. 21.

Ephes. 6.

Esa 9. Iudic. 7.

Erasmus in Luc. 22.

Hugo Carensis.

Chrys. to. 4.

Rom 16.

Quid de Scholasticis Doctoris Erasm. senserit, homo scilicet acutus & pius.

distinctiunculis Euangelicam doctrinam subuerterint, quæ interdicit bellum Christianis. Dixit enim Dominus: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed, si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram*, Et, *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribūt*, & Paulus, *Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.* Et subdit: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Producit pro hac sententia tuenda Origenem, Tertullianum, Hieronymum, & Seuer. Sulpitium. Oecolampadius fatetur olim tempore Pauli licitum fuisse belligerare, non tamen Christiano, motus autoritate Christi dicentis: Ego autem dico vobis, non resistere malo. Lutherus omnino asserit non licere in Turcas pugnare: quia esset resistere Spiritui visitanti peccata nostra per illos.

Matth. 5. Rom. 12.

Deut. 32.

Oecolampadius.

Lutherus.

Sed dicendum reuera est, vbi adest legitima causa, & accedit Principis autoritas, & modus congruus adhibetur, licitum esse bellum in nouo Testamento, nō tantum ad repellendam iniuriam alterius sine causa inuadentis, verum etiam ad vindicandam iniuriam Christo, aut Ecclesiæ illatam, quando alia ratione resarciri non potest.

Secunda sententia vera & solida.

Et ad hoc ostendendum producemus locos Scripturæ, & Patrum, deinde ad obiecta in contrarium facile, ac promptum erit respondere. Primum igitur Ioannes Baptista, iustitiæ, & pœnitentiæ præco, vt narrat Lucas, militibus petentibus quid facere eos oporteret ad salutem consequendam, respondit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti, estote stipendijs vestris.* Quæ verba exponens Augustinus epistola ad Marcellanum: *Si Christiana*, inquit, *disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, seque militiæ omnino subtraherent. Dictum est autem eis: neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Idem libro contra Faustum probans licitum esse bellum gerere ait: *Alioquin Ioannes, cum ad eum baptizandum milites venirent, dicentes: Et nos quid faciemus? responderet eis: Arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium*

Quod Christianis bellum licitum sit, multis ostenditur Scripturis. Primus locus.

Luc. 3.

Aug. ep. 5. post med. to. 2.

Idem libr. 22. contr. Faust. c. 74. to. 6.

23 q. 1. cap. Paratus, in fine

vestrum

Secundus locus. Matth. 8. Ibid. Infra 27. 1 Act. 10.

restrum. Hæc ille. Deinde producitur ex Matthæi Centurio militans sub Romanis, cuius fides omnibus Israelitis præiectur: & alter ex eodem, qui admiratus Christi mortem, dixit: *Vere Filius Dei erat iste.* Et alter Cornelius Centurio, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua: cuius orationes, & eleemosynæ, teste Angelo, ascenderunt in conspectu Dei: Ergo licita est militia, quam illi propter fidem in Christum non leguntur deseruisse.

Tertius locus. Matt. 22. Aug ibid.

Tertius est locus apud eundem Matth. *Reddite ergo*, inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.* In quæ Augustinus eodem loco contra Faustum rectè scribens, ait: *Sed quia Manichæi Ioannem apertè blasphemare consueuerint, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Merito & illius Centurionis, dicentis: Et ego sum homo sub potestate constitutus, habens sub me milites: Et dico huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit; & seruo meo: fac hoc, & facit, fidem laudauit; non illius militiæ desertionem imperauit.* Sic magnus ille Pater, egregiè sanè, & peracutè alludens ad illud Pauli ad Romanos scribentis capite decimotertio: *Ideo enim & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes.*

Tributa quare pendantur. Matth. 8. Rom. 13.

Quartus locus ab exemplis sanctorum, qui militarem artem coluerunt.

Quartò innumera existunt Sanctorum exempla, qui strenuè, & sanctè militarunt, non solum in veteri Testamento, vt Moyses, Iosue, Dauid, Iudas Machabæus, & fratres eius, sed & in nouo, vt Sanctus Sebastianus, Georgius, Beatus Martinus, Ioannes, & Paulus, legio Thebæorum, Constantinus Imperator, Theodosius, & Pontifices Romani plerique Principes Christianos excitarunt ad bellum contra Turcas, Hæreticos, & Schismaticos inferendum.

Quintus locus ab ordinibus Ecclesiæ militantibus.

Quintò, confirmatur belli iustitia ex tot Religionibus diuerso tempore institutis, & ab Ecclesia probatis ad militandum: vt equitum Sancti Ioannis Rhodiensis, Sancti Iacobi de Spata, Alcantaræ, Calatrauæ, Sancti Stephani, & Velleris Aurei, Sancti Lazari, atque aliarum Religionum militantium, quas referre longum esset.

Sextus ab authoritate sanctorum Patrū. Ambr. ser. 7. init. tom. 3. in fine. Matt. 22. Militare quatenus peccatum sit secundum Ambr.

Sextò accedunt quam plurimæ Patrum antiquorum sententiæ, quæ bello iusto gerendo fauent. In primis Ambrosius sermone septimo de eo quod scriptum est: *Reddite quæ Dei sunt Deo, &c. Non enim militare delictum est,* inquit, *sed propter prædam militare, delictum est. Nec Rempublicam gerere criminosum est, sed ideo gerere Rempublicam, vt rem familiarem potius augeat, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, præda grassetur.* Hæc ille, producens postea testimonium Ioannis Baptistæ apud Lucam, & Domini apud Matthæum: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.*

Cur sint stipendia militantibus instituta, eadem in ratione. Luc. 3. Matt. 22.

Denique totus ille sermo hoc ipsum docet. Accedit deinde Augustinus, qui præter sententias superius dictas, etiam in libro Quæstionum super Iosue sic habet: *Quod Deus*, inquit, *iubet, loquens ad Iesum* (id est, Iosue) *vt constituat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus: hinc admonemur non iniustè fieri ab his, qui iustum bellum gerunt, & nihil hominem iustum præcipuè cogitare debere in his rebus, nisi vt iustum bellum suscipiat, cui bellare fas est, non enim omnibus fas est. Cum autē iustum bellum susceperit, vtrum apertè pugnet, vtrum insidijs vincat, nihil ad iustitiam interest. Iusta autem bella definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione iustum est quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & nouit quid cuique fieri debeat. In quo bello ductor exercitus vel ipse populus, non ipse tam autor belli, quam minister iudicandus est.*

Aug lib. 6. Quæst. sup. Iosue 9. 10. 10. q. Iosue. 8.

Quæ sint bella iusta.

Idem lib. 22. cont. Faust. c. 73. 1 7 1. 10. & 23 7. 1. quid culpetur.

Idem Augustinus libro contra Faustum Manichæum: *Interest enim,* inquit, *quibus causis, quibusque autoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poscit, vt suscipiendi belli autoritas atque consilium penes Principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutiq; communi. Bellum autem quod gerendum Deo autore suscipitur, rectè suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam, quando ne illud quidem quod humana cupiditate geritur, non solum incorruptibili Deo, sed nec Sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potius ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamq; paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur.*

Finis belli quis.

Idem epist. 5. prope init. tomo 2.

Hæc ille, qui eo libro per multa sequentia capita vsq; ad septuagesimum nonum de eadem re disserit. Idem Augustinus epistola ad Bonifacium Comitem: *Noli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat Sanctus Dauid, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat & ille Centurio, qui Domino dixit: Non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus, &c. In his erat & ille Cornelius, ad quem missus Angelus dixit: Corneli, acceptæ sunt*

eleemo-

Armanti se ad pugnam, quid cogitandum atque meditandum.

eleemosyna tua, & exaudita sunt orationes tuæ. Et reliqua. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum: fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur, quanto magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur, vt bellum excitetur: sed bellum geritur, & pax acquiratur.

B. Greg. lib. 1. epist. 72. init. tom. 2.

Præterea Gregorius in epistola 72. ad Gennadium Exarchum Africæ: *Sicut excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce lucere, ita oportet etiam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mentis, & corporis obuiare, quatenus eius ex vtroq; triumpho magis ac magis enitescat opinio, cum & Forensibus bellis vehementer obsistitis, & Ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini fortiter dimicatis.* Rursus ad eundem scribit: *si non ex fidei merito, & Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summoperè miranda fuerat, cum sciamus etiam hæc antiquis bellorum Ducibus fuisse concessa.*

Idem ibid. ep. 72. init.

B. Bern. serm. ad mil. Tem. cap. 4. ante med.

Ad hæc Bern. sermone exhortatorio ad milites Templi interalia subiungit: *Scacos, & aleas detestantur, abhorrent venationem, nec ludrica illa auium rapina (vt assolet) delectantur. Mimos, & magos, & fabulatores; scurrilesq; cantilenas, aut ludorum spectacula, tanquam vanitates, & insanias falsas respuunt, & abominantur.* Lege reliqua quæ sequuntur per totum caput.

Septimus locus. Proponuntur argumenta, ac diluuntur eorũ, qui negant Christianis licitũ bellum. I. Argum. ex Scripturis. Matth. 5. Aug. lib. cont. Faust. ca. 76. init. to. 6. Cum Dominus inquit: Ego autem dico vobis non resistere malo, &c. quo sensu id dixerit.

Septimò dissoluenda sunt argumenta, quæ in oppositum fiunt, & inprimis illa, quæ ex Scripturis proferunt. Ad illud enim: *Ego dico vobis non resistere malo*, ita respondet Augustinus: *Si autem propterea putant non potuisse Deum bellum gerendum iubere, quia Dominus postea Iesus Christus: Ego, inquit, dico vobis, non resistere aduersus malum, sed si quis te percusserit in maxillam tuam dexteram, præbe illi & aliam: intelligant hanc præparationem non esse in corpore, sed in corde: ibi est enim sanctum cubile virtutis, quæ in illis quoque antiquis iustis nostris Patribus habitauit: sed eam rerum dispensationem, ac distributionem temporum ordo poscebat, vt prius appareret etiam ipsa bona terrena, quibus & humana regna, & ex hostibus victoria deputantur, propter quæ maxime ciuitas impiorum diffusa per mundum, supplicare idolis & dæmonibus solet, nonnisi ad vnius Dei veri potestatem, atque arbitrium pertinere.* Et clarius in epistol. ad Marcellinum asserit hanc

Idem epist. 5. circ. med. to. 2.

esse illius verbi Euangelici intelligentiam: *Si quis, inquit, in te meliora fuerit persecutus, & inferiora ei præbe, ne vindictæ potius, quam patientiæ studens, contemnas æterna pro temporalibus, cum potius temporalia pro æternis contemnenda sint, tanquam sinistra pro dexteris.* Et libro de sermone Domini in monte fatetur, Christianum debere esse paratum animo, vt dexteram ferienti maxillam, præbere velit & sinistram. Nec dixit Christus: Si quis te percusserit, noli tu percutere, sed, para te adhuc percutienti: vnde nec Paulus percussus subito obtulit alteram malam percutiendam.

Idem lib. 1. de ser. Domini in mont. c. 33. & 34. to. 10.

Act. 23.

II. Argum. Matt. 26. Hieron. to. 1. Psal. 44.

Deinde arguunt ex illo verbo Domini: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et Hieronymus epistola ad Gerontiam, *Illo tempore bellatoribus dicebatur: Accingere gladio super femur tuum potentissime: modo audiat Petrus: Conde gladium tuum in vaginam, qui enim gladio percutit, gladio morietur.* Hæc ille. Respondemus, mutuò hæc minime pugnare, licitum esse bellum, &, non licere gladium accipere, saltem ad mentem Christi: quia ille dicitur gladium accipere, teste Augustino, qui nulla superiori, ac legitima potestate, vel iubente, vel concedente in sanguinem alicuius armatur. Sic ille exponit, atque beatus Thomas: & Origenes in Matthæum illa verba exponens, ait: *Si cum odientibus pacem debemus esse pacifici, aduersus neminem gladio vti debemus.*

Gladium quis dicitur accipere secundum Augustin.

Aug. contr. Faust. li. 22. c. 70. tom. 6.

B. Thom. Secund. Sec. q. 40. art. 1.

Orig. tract. 35 in Matt. ante med. tom. 2.

III. Argum. Rom. 12.

Tertio producitur Apostoli verbum: *Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ.* Sed iuxta Græcam literam apertius dicitur vindicantes ἐκδικοῦντες: potius ergo propriam vindictam, quam defensionem, prohibet. Et licet legamus defendentes, non vult tamen Paulus, vt nostra membra tueri non possimus, quod iuri naturæ aduersatur, sed quod animi præparatione prompti simus ad non propulsandam iniuriam, si causa gloriæ Dei ita exigat, nec optemus studio in proximum, & maleuolo animo vindictam, licet tamen amore iustitiæ, & zelo gloriæ Dei vlcisci iniuriam vt improbi reprimantur, aut puniantur.

Quo sensu prohibet Apostolus nos metipsos defendamus.

Iniuriæ sint quatenus vindicandę.

IV. Argum.

Quartò obijcit Erasmus orationibus, & precibus tantum pugnandum esse. Fatemur insto bellatori illas est necessarias: sed posthæc si necessitas vrgeat, capienda sunt arma, & ineunda pugna. Quia non tantum Moyse in monte orante, & manus eleuante, sed etiam Iosue pugnante, & manus conserente, dissipatus est Amalechitarum exercitus. Ex Patribus vero producũt

Exod. 17. Qui patres Christiani negant esse belligerandum, quo sensu id negent.

primò

Tertull. lib 3. in Marcion. paulo post med.
Idem.

primo Tertullianum, qui libro aduersus Marcionem de vitandis à Christiano bellorum tumultibus, qnibus multi insaniunt philosophatur, & in spiritus malignos nos vult armari. Et libro de corona militis post medium scribit: *Licebit in gladio conuersari, Domino prænuntiante gladio periturum qui gladio fuerit vsus? Et prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conuenit?* Sed hæc ille dixit ob abusus, & peccata militantinm, non quod bellum in se sentiat illicitum, vel non esse bellandum, intelligit affectu dominandi. Nos igitur ita bellum tuemur, vt vitia militum non probemus, vt prædas, stupra, sacrilegia, calumnias, concussiones, aleas, & turpes ludos, linguam periurij, & turpiloquij auidam, & similia: nam hęc hominnm sunt, & militantium vitia, non ipsius artis bellicæ, quæ sine istis geri debet, & à plerisque præstita est. Quamobrem magnopere debet princeps, & autor belli inferendi curare, vt stipendium militibus præfixum suo tempore reddatur, & vt vigeat disciplina militaris eorum vindicans vitia: nam alioqui si negligentior sit, multa illorum peccata illi imputabuntur. Profertur deinde Origenes in Matthæum, qui sermonem Christi de gladio emendo pestiferum esse pronuntiat, si ad literam accipiatur. Sed intellige, his, qui arbitrantur Christum eo dicto præcepisse Apostolis suis, vt se ipsos in prælinm armarent, cum id viros arcem totius perfectionis tenentes minime deceret, sed tantum id imperfectis sit permissum. Tertio profertur Ambrosius, qui in Lucam ait: *O Domine, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi forte vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videar potuisse vindicare, sed noluisse? Lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicit, quasi licuerit vsque ad Euangelium, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur, sed non iniquus Dominus, qui cum se posset vlcisci, maluit immolari.* Hæc Ambrosius, qui non sentit omnibus qui profitentur Euangelium, illicitum esse bellum, sed viris illis, qui secundum communem legem diuino sese cultui totos addixerunt, & eminentiorem virtutis perfectionem profitentnr in consiliorum obseruatione positam. Et locus ille Lucæ de gladio emendo, teste Theophylacto, Basilio, & Origene, intelligi valet de fortiter tolerandis quibuslibet aduersitatibus, siue cum Ambrosio vtriusque Testamenti doctrinam per duos gladios intelligas, siue cum Bernardo, & Ioanne XXII. in extrauaganti quadam de materiali & spirituali gladio.

2. Tim. 2.

Bellum quatenus probemus.

Belli autor princeps quid curare habeat.

Orig. tract. 7. in Matt. multo post med. tom. 2.

Luc. 22.
Ambr lib. 10. in Luc. c. 9. 10. 5.
Luc. 22.

Quibus minime bellum licitum esse velit Ambr.

Theophyl. in Luc. 22.
Basil. in Reg. Breu. Resp. 251.
Orig. tract. in Matt. post med. tom. 2.

Gladij duo apud Lucam teste Ambr. quid significent, & quid secundum Bern.

B. Bern. lib 4. de Cons. ante med.
Ioan. 22.

Multi tamen alij Patres sunt, qui ad literam interpretantur de gladio tantum corporeo. Hinc Augustinus contra Faustum ostendit, Deum quædam olim in veteri lege præcepisse, quæ in nouo Testamento mutauit, sicut in nouo quædam in principio instituit, quæ in fine vitæ sustulit, vt præceptum de sacculo, & pera, & gladio non gestandis. Et subiungit: Hinc & Petrus armatus inuentus est, cum aurem persecutoris abscidit, vbi spontanea eius coercetur audacia: quia non vt iussus fuerat ferrum tollere, ita iussus fuerat & ferire. Latebat certe Domini voluntas, cur arma portare præcepisset, quibus eos vti noluisset. Verum tamen ad illum cum ratione præcipere, ad istos autem sine retractatione præcepta facere pertinebat. Quarto adfertur Chrysostomus, qui in verba illa Lucæ: *Vendat tunicam suam, & emat gladium*, in homilia illa postrema Epistolæ ad Romanos scribens, ait: *Armat ne Discipulos, qui dicit: Si quis te percusserit in dexteram maxillam, obuerte ei & alteram? Qui præcepit vt benedicamus his qui nos conuitijs lacessunt, feramus inuadentes, oremus pro persequentibus, nunc armat? armatque vno tantum gladio? Et quomodo hæc rationi consona sunt? Nam si omnino armis opus erat, non solo gladio, sed & scuto, & galea, & cruralibus armare oportebat. Et profectò si humano more hæc dispensare, & agere voluisset, ridiculum erat hoc præceptum. Quandoquidem licèt sexcenta id genus arma possedissent, aduersus insidias, & impetus populorum, tyrannorum, ciuitatum, gentium; quomodo potentiores habiti fuissent vndecim? Non potuissent præ timore spectare faciem exercituum, & audire vocem hinnientium equorum, viri nonnisi in stagnis, & fluminibus, & lembis versati. Quare ergo hoc dicit? Iudaeorum insidias indicare volebat, idque manifestè, & non per ænigmata, ne iterum secum confunderentur.* Hæc ille. Sed vt ipse postea in eadem homilia exponit, his verbis tantùm docet non decuisse Apostolos in Euangelicæ perfectionis vertice consistentes arma induere, & alieno sanguine conspergi. Vltimò producitur Seuerus Sulpitius, qui in vita Beati Martini inducit eum recusantem Cæsaris donatiuum, quod militibus erogari solebat, dicens: *O Cæsar, militaui tibi, nunc patere vt militem Deo: donatiuum tuum pugnaturus accipiat. Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet.* Sed pius, & sanctus Martinus pugnare se sub Imperatore impio, & Apostata, impium putabat: quia Iulianus deserta Christi religione, ad Paganismum defecerat. Et hactenus de priori quæstione sit dictum.

Aug libr. 22. contr. Faust. c. 77 to. 6.

Multa Deus olim in veteri lege præcepit, quæ in nouo Test. mutauit, teste Aug.

Chrys. to. 4.
Luc. 22.
Matt. 5.
Ibid.

Seu. Sulpit. in vita B. Martini c. 4. ante med.

Seuerus ac fortis Christi miles Martinus cur sub impio Iuliano militiam recusauerit.

Ad

An Clericis liceat armis, & gladio vti, & propria manu se defendere.

Ad posteriorem quæstionem breuiùs est dicendum, Clericos, siue Ecclesiasticos non decere vsum gladij, aut armorum, etiam pro sua ipsorum, vel Ecclesiarum suarum defensione, quamuis liceat gladijs aliorum manibus gestatis, & seipsos; & Ecclesias suas defendere: vt egregiè docet Bearus Thomas in Secunda Secundæ. Intelligo autem non posse vti armis offensiuis, vt gladio, hasta, & similibus: secùs de armis defensiuis, quod semper omnibus licuit Sacerdotibus. Hóc autem non malè, & improbabiliter colligitur ex his verbis Domini: *Mitte gladium tuum in vaginam:* quod, vt exponit Bernardus ad Engenium, insinuat gladium corporeum Petri esse, sed aliorum tamen manu exerendum. Hoc etiam exemplis Sanctorum, & rationi consonum esse demonstratur. Et in primis Ambrosius Oratione de basilicis tradendis, & habetur in epistola eius trigesimâ secunda in initio: *Dolere potero*, inquit, *potero flere, potero gemere: aduersus arma, milites, Gotthos quoque lachryma mea arma sunt. Talia enim munimenta sunt Sacerdotis: aliter nec debeo: nec possum resistere.* Hæc ille. Ex cuius verbis natum est commune prouerbium: Arma Sacerdotum, lachrymæ, & orationes; sine quibus Sacerdos verè est inermis. Deinde Gregorius, epistola ad Sabinianum: *Peruenit verò ad me, quia transmisit nesciò quem Clericum, qui diceret quia Malchus Episcopus in custodia pro solidis occisus sit. De qua re vnum est quod breuiter suggeras serenissimis dominis vestris, quia si ego seruus eorum in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset diuisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Prætereà Procopius Gazæus in caput XXXIV. Genesis. *Si venerit alicui fidelis, vt seduceretur peruersa religione, vbi deseruisset domum Dei, non decet nos occidere illos qui deceperunt, etiamsi fuerimus Sacerdotes, vt Leui, vel subditi, vt Simeon Hoc enim nomen si exponas, significat obedientiam. Meminisse etiam nos oportet eius qui dixit ad Petrum: Conuerte gladium tuum, &cæt.* Adhæc habetur in Titulo de Clericis pugnantibus in duellô; *Clerici non debent pugnare contra inimicos fidei. Si secus fecerint, & quempiam interfecerint, & habeant remorsum conscientiæ, abstineant ab altaris ministerio.* Prætereà Bearus Thomas in illa Marthæi verba: *Ego dico vobis, non resistere malo*, docet, Clericos, & Sacerdotes posse, ac debere fugâ se defendere, non autem armis offensiuis: quia fugere, clerico non est dedecus, & vsus armorum non est illi honorificus, sicut & laico aut militi, qui proptereà, si vt ignominiam euadat fugæ, se armis tueatur, nihil facit vitiosum: quanquam consultius esset, & perfectius etiam laicos se per fugam subtrahere. Verba Thomæ in prædicto loco sunt: *Quæritur autem vtrum, non resistere malo, sit præceptum, vel consilium? Responsio. Iniuria, quam appellat hic malum, aut est particularis, & priuata, aut publica. Si publica, tunc repelli debet iussu Principis. Roman. decimo tertio. Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Item Augustinus: Fortitudo quæ à barbaris defendit patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est. Et sic præceptum est subditis, non solùm Principibus. Vel potest esse iniuria particularis; & tunc iniuria repelli potest tripliciter: vel impediendo, sicut Paulus, qui per milites impediuit iniurias Iudæorum; vel arguendo; sicut Dominus fecit danti ei alapam, Ioannis decimo octauo. Et sic licet omnibus, tam perfectis, quam imperfectis. Vel repellitur cogente necessitate, sicut quando non potest vitari læsio, nec per fugam, nec per aliud impedimentum: Et tunc aut repellitur sine armis, & hoc modo permittitur clericis, & laicis; aut cum armis; & sic non licet clericis, etsi laicis fortè liceat flagrante maleficio cum moderamine inculpatæ tutelæ: vt dicit lex. Et sic est in præcepto clericis, laicis autem in consilio. Aut repellitur animo vlciscendi, siue vindictæ libidine, & sic omnibus est prohibitum; & præceptum.* Hæc ille. Prætereà cùm nemo, vt ait Apostolus; militans Deo implicare se debeat, negotijs secularibus; vt ei placeat, cui se probauit: cùm Sacerdos deputatus sit altaris ministerio, & precationi, non decent illum bellica negotia & armorum vsus. Deinde vt docet Thomas; omnes clerici & Ecclesiastici ordinantur ad altaris ministerium, in quo effusio sanguinis Christi pro nobis spontè facta celebratur: ideò ministri eius debent potius esse parati ad effundendum sanguinem proprium, quàm alienum. Vnde vel Dauid ob nimiam sanguinis effusionem reiectus est Per Prophetam à templo ædificando: *Multum*, inquit, *sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo; tanto effuso sanguine coram me. Filius qui nascetur tibi, erit vir quietissimus, &c.* Adhæc rectè institutum est; vt effundentes sanguinem voluntariè etiam sine peccato; sint irregulares, & arceantur ab altaris ministerio. Rectè ergo interdictus est vsus armorum clericis. Prætereà bellum reddit homines alienos à misericordia, & pietate; vt rectè dictum sit à quodam Poeta:

Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur.

B. Thomas Secund. Sec. q. 40. art. 4. to. 11. p. 2.

Bern. lib. 4. Consider. ante med.

Ambr. to. 3. circa finem.

Arma Sacerdotum lachrymę & orationes secùdum Ambrosium.

Greg. li. 7. Regist. epist. 1. tom. 2.

Procopius Gazæus.

Simeon quid.

Cap. 1. & 2.

B. Thom. in Matth cap. 5. tom. 14.

Vtrum non resistere malo, sit pręceptũ, vel consilium.

August.

Iniuria priuata secundum Thomam potest repelli tripliciter.

Act. 23. & sæpè infra.

2. Tim. 2.

B. Thomas vbi supra.

1. Paral. 22.

Sanguinarij ab altaris ministerio repelluntur lege canonica.

Bellum quales homines reddat.

Lucan. li. 9.

Sacerdotes quales debeāt esse.

At Sacerdotes debent esse misericordes, & proni ad mansuetudinem, & leuitatem; ac propterea multum macularetur dignitas Sacerdotalis, & bellicis vitijs deformaretur. Denique Ecclesia Catholica eos, quos in hæresi obstinatos, aut relapsos deprehendit, tradere solet brachio seculari puniendos, hoc ipso ostendens se armorum vsum non habere ad infligendam alicui mortem. Quòd si obijcias exemplum Sacerdotum veteris Testamenti, in quo Sacerdotes pugnabant, & non tantùm classicum canebant: vnde laudatur Phinees vsus gladio contra coëuntem Hebræum cum Madianitide, & Samuel, qui Agag Regem Amalec proprijs manibus dissecuit, & Principes Macchabæi, qui Sacerdotes erant, & per seipsos bellabant; Dicendum est illud sacerdotium magis fuisse temporale, quàm spirituale, & ad victimas, & incensum, & similia offerenda institutum: ideò carnis generatione propagabatur. Secus in nouo Testamento, vbi sacerdotium purè spirituale est, sacrificio, & precibus, & verbi, & Sacramentorum ministerio deputatum; cui propterea repugnat ars bellica, & vsus armorum. Possunt tamen Prælati, & Sacerdotes ex obedientia suorum superiorum bellis interesse, non vt propria manu pugnent, sed vt iustè pugnantibus spiritualiter adsint, illisque suis precibus, & sacrificijs, atque exhortationibus subueniant, infirmorumq; atque vulneratorum curam habeant, ac de medicinis, tùm corporalibus, tum spiritualibus prospiciant; morientibus verò assistant, quò Sacramentis muniti, Christiano more decedant. Nec obstat dictum commune: *Qui per alium facit; per seipsum facere videtur*; at Pontifices, & Sacerdotes possunt præcipere, aut suadere bellum in Infideles, vel Hæreticos, vel alios hostes Ecclesiæ. Respondemus enim, bellum, siue defendendi seipsum, siue vindicandi animo illatam iniuriam susceptum, non esse rem per se malam, ac proinde Sacerdotes possunt ad illam exhortari; siue autem redditur illicita ratione status; & propterea etsi possint ad bellum hortari, & ipsi non possint bellare, non tamen ob id vllo modo peccant. Hanc tamen sententiam, quæ omnino Ecclesiasticos arcet à re bellica, & ppria per seipsos armis pugnandi defensione priuat, moderationem quandam accipit à Caietano, qui ita in prædictum locum Diui Thomæ philosophatur: *Ad hoc dicitur, quòd articulus necessitatis dupliciter contingere potest in bello. Primò scilicet defensiuè: vt scilicet nisi clerici aliqui pugnent, ciuitas, vel exercitus euertitur ab hoste. Secundò ratione victoriæ: quia scilicet nisi clerici aliqui pugnent, non haberetur victoria tunc parata. In primo casu clerici non peccant pugnando manu propria: quia lex positiua, qua clerici arcentur ne pugnent manu propria, venit ad casum, in quo si legislator adesset, dispensaret. Cum enim finis legis sit commune bonum, & legis spiritualis bonum spirituale & bonum, commune temporale, & spirituale, quod iusto bello defensiuo seruatur, præstet bono particulari alicuius, quo habilis est ad altaris ministerium: consequens est vt licitè clericus sciens bene dirigere bombardas, alijs ad hoc non existentibus, vel alio simili casu manu propria saluet patriam, vel exercitum sine tali auxilio pereuntem. Nec solùm videtur quod hoc possit Clericus, sed etiam quòd ad hoc teneatur in tali articulo propter eandem rationem, præsertim si cum infidelibus agatur. Nec obstat quòd fiant, & remaneant irregulares, quia irregularitas sine peccato, & cum merito æternæ vitæ incurri potest. Propter quod sicut laicus ad hoc tenetur, sic & clericus in casu quo lex quoad peccatum locum non habet: licet semper habeat locum quoad irregularitatem, quia irregularitas sequitur factum. Nec obstat dictus ratio litera, scilicet nulli deputato ad aliquod officium, licet id per quod suo officio incongruus redditur: quoniam hoc est verum regulariter, secus autem est in singulari casu. In secundo autem casu non videtur communiter licitum. Et ratio diuersitatis est: quia victoria est necessaria propter recuperationem rerum, vel punitionem, aut expulsionem hostium: quæ non sunt necessaria, sicut salus, quæ in primo casu defenditur. Dixi autem communiter, quia si parta tunc victoria, esset pax vniuersalis Ecclesiæ, aut fidei Christianæ magna protectio, crederem Clericum licitè manu propria pugnando illam facere posse: Et hæc intelligo saluis alijs conditionibus iusti belli: scilicet quòd Clerici publica autoritate hoc faciant, & constet de iustitia belli: quoniam in eis non habet locum obedientia excusans.* Hactenus Caietanus, probabiliter sanè loquens. Quamuis autem hæc probabiliter dicta sint à Beato Thoma, solidius tamen mihi videtur cum alijs sentire, non esse scilicet clerico interdictam sui ipsius etiam armis defensionem, modò agat cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec eo euentu vllam incurreret irregularitatem, vt tradit Pontifex in Clementina vnic. de Homicidio.

Hæreticos obstinatos Ecclesia per quos punire consueuerit.

Iosue 6.

Num. 25.

Veteris legis Sacerdotium & nouæ discrimen.

Clerici & Religiosi bello intersint licitè quando.

Illud in contrariam sententiam: Qui per aliū facit, per seipsum facere videtur, quomodo verum sit.

Caiet. in 2. 2. q. 40. a. 2.

Duplex articulus necessitatis, quo licita.

Finis legis bonum cōmune.

Nō omnis irregularitas cum peccato coniuncta est.

Tempus igitur est, vt præsenti Tractatui finem imponam, ad has enim disputationes, tùm ex verbis Christi malè intellectis, tùm ex quorundam Doctorum sententijs impulsi fuimus. Precemur igitur Deum, vt pro sua voluntate oculos cordiū nostrorū aperiat, quò nostros veros hostes, dæmo-

nes, vitia, & peccata nostra agnoscamus, & vt vires suppeditet, quò egregij reddamur bellatores in illa dimicantes, vt victoriæ palmam assequamur meritis, & gratia Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

TRACTATVS XVIII.

De reprehensione ad turbas ad se comprehendendum venientes, & captura Christi, fuga Apostolorũ, & adolescentis cuiusdam sequela. Matthæi. 26. Marc. 14. Lucæ. 22. & Ioan. 18.

Inter generales, & priuatas reprehensiones quid intersit.

INTER generales & particulares reprehensiones hoc interest, quòd particularis minus solet acceptari, quòd superba hominis natura propensior sit ad inferẽdam, quàm ad suscipiendam reprehensionem; ac proindè minus solet esse fructuosa, vt fuit illa Iudæ, & Apostolorum dormientiũ: quia Iudas prosecutus est malam suam designatam voluntatem, & Apostoli de somno reprehensi non potuerunt illi resistere, nec eius causæ, id est, mœrori. At generalis reprehensio magis solet tolerari, & in nonnullis interdum fructum edit: quemadmodum frumenti granum seminatum, etsi in aliqua terræ parte perierit, in parte tamen alia bonum fructum protulit. Ita Christus postquam facto duro illos prosternendi in terram correxit, modò blandis; & salubribus verbis adhibet correptionem, dicens: *Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me?* &c. Meritò posset hic aliquis percontari: Cùm Filius Dei, vtpote omnium præscius futurorum, eos voluerit corrigere, qui correptionem non erant suscepturi, sed irruituri in illum veluti lupi in agnum capiendum ac deuorandum, & qui nouerat correctionẽ suam non profuturam, debebat ab ea impendẽda salubriter abstinere. Respondemus, Dominum Christum prænouisse non solùm quæ tunc agerentur, sed etiam quæ post eius mortem resurrectionem euentura erant. Et idcircò quia tunc nonnulli Apostolorum prædicatione erant emolliendi, & ad fidem Iesu trahendi, voluit benignam hanc correctionem adhibere, ne Iudæi, vel Gentiles ad comprehendendum missi ob tam immane flagitium admissum de venia desperarent: cæterùm vbi memores essent horum verborum, concipere possent spem misericordiæ Dei, & remissionis peccatorum. Et ita docentur prædicatores; & omnes illi, quibus ex officio incumbit corrigere, vt non propterea correctionis fraternæ officium intermittant, etiam si agnoscant minus eo tempore profuturam: nam insidebit cordi illorum correctio, vt fructum proferat suum in tempore. Nam sicut ille qui seminat, tempus messis expectat, vt fructum colligat; ita & nos siue corrigentes, siue correcti, correctionem adhibere, & suscipere docemur, spem concipientes quòd & in nobis, & in alijs fructum sit editura suo tempore. Quantum ad illos verò qui non susceperunt correctionem, nec tunc, nec posteà, deseruit hæc correctio, vt Deus ipse iustificetur, qui omnes peccantes reprehendit.

Simile. Matth. 13.

Cur Dominus eos monuerit, quibus nouerat admonitionem nihil profuturam.

Concionatoribus cur nũquam est intermittenda correctio.

Simile.

Iam verba expendamus. *In illa hora dixit Iesus turbis.* In illa, inquit, hora, cùm restituit auriculam Malcho, & Petrum reprehendit, & posteà ostendit se promptum, & voluntarium ad mortem, & beneficiũ contulit hosti Malcho, reponendo auriculam, vt audiret correptionem. Dixit ad turbas: non ad eas, quæ solebant eum prædicantem audire, sed ad turbas militum, & Iudæorum venientium ad se capiendum, vt Lucas exponit: *Dixit Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes Sacerdotum, & magistratus templi, & Seniores.* Quibus verbis Caietanus intelligit ministros Pontificum, & magistratus templi, & Seniorum; quia eos repræsentabant. Sed verisimilius est partem illorum venisse, & reuera captioni Christi interfuisse: tùm vt intelligamus quantum ex parte sua sitirent Christi sanguinem, & quòd non satis fiderent mittendo cohortem, & ministros suos, nisi ipsi in persona venirent; & ne Iudas eorum fidem falleret, imò audacior fieret ipsorum autoritate suffultus, pactamque pecuniam ei statim redderent; & denique vt diligentiores, ac promptiores essent ad capturam præsentibus dominis, quàm olim missi ministri; & vt si quis ex plebe vellet prò Domino stare, visis potestatibus vel timeret, vel erubesceret. Atque hæc sententia placet Euthymio dicenti: *Apparet ergo quòd Iudas quidem sumpta coborte, & à Pontificibus & Pharisæis ministris præcesserit. Secuti sunt autem eum quidam etiam summi Sacerdotes, ac Magistratus templi, & Seniores, quos nunc Lucas significauit: simul quidem vt eos, ne muneribus allicerentur.* Hæc ille. Nec tantum ex parte Iudæorum, sed etiam ex parte Christi consultum fuit, vt illi doctiores, & oculatiores testes fierent potentiæ, & diuinitatis Christi, antequam ca-

Quibus turbis hæc dixerit Iesus.

Caietan. in Luc. 22. c.

Ioan. 7.

Euthym. in Matt. c. 64.

Sacerdotum munus apud Iudæos.

Ioan. 1.
Magistratus templi quid curarent, quid verò Seniores

peretur. Sacerdotum planè munus erat curare Biblia & sacrificia; non opprimere iustum promissum in sacris Biblijs, & Agnum Dei tollentem peccata mundi. Magistratus templi erat, quæ ad constructionem templi pertinebant prospicere; non templi Dominum perdere. Seniorum erat ius dicere, & in fauorem innocentium stare; non ius ipsum inuertere, & iustitiam ipsam pecunia redimere.

Iudæorum ad Christum comprehendendũ cum gladijs, & fustibus exeuntium, insignis stultitia & impietas.

Tanquam ad latronem existis cum gladijs, & fustibus comprehẽdere me. Quidam hoc legunt per interrogationem; alij verò melius per affirmationem. Quid rectè explicans Hieronymus ait: *Stultum est eum cum gladijs & fustibus quærere, qui vltro se tradit vestris manibus, & in nocte quasi latitantem, & à vestris oculis declinantem, per proditorem inuestigare, qui quotidie in templo doceat. Sed ideò aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra in tenebris est.* Hactenus ille. Ostendit ergo eis quòd non sua virtute apprehẽderint eum, sed sicut olim non potuerunt apprehendere in templo, ita neque nunc, nisi ipse voluisset. Latronis, inquit, officium est nocere & latitare; ego verò semper docui, doctrinaque, ac miraculorum beneficentia vtilis fui, & in apertò Dei templo versatus sum; & in occulto locutus sum nihil. Quotidiè, inquit, apud vos fui, id est, frequenter, vt ait Lyra, qui nunquam latui, nec nocui, sed apertè benefeci semper: vt latro à latronibus capior missis ab illis latronibus, de quibus: *Vos autem fecistis illam speluncam latronum*: & inter duos latrones pro latronibus, id est, filijs Adæ latronis crucifigendus comprehendor.

Hieron. in Mat. 26. to. 9.

Ioan. 9.

Latronis officium.

Ioan. 18.

Lyranus.

Iudæi quales latrones.
Matth. 21.

Cur nunquã antea Iesum capere voluerint impij Iudæi.

Quotidie apud vos sedebam docens in templo & non me tenuistis. Id est, Nec quisquam in me manum misit, cum eadem, quæ nunc est vobis, inesset mala voluntas capiendi & occidendi me: sed obstitit mea voluntas, cui nemo vnquam potest obsistere. Propterea ne nunc quidem me intempesta nocte orantem in secessu hoc tenere possetis, nisi & ego teneri vellem, & me vt agnum mansuetum offerrem ad victimam; vt vobis constare possit, me hæc omnia libenter perpeti velle. Et asserit quòd sedebat docens in templo, vt appareat eius sedata, & quieta mens. Verba sequentia solus addit Lucas: *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Est hora vestra, & dies noster, & tempus nostrũ in Scripturis. Nam de tempore dicitur: *Tempus autem vestrum semper est paratũ.* Et de die: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.* Et rursus: *Ducunt in bonis dies suos*: ita etiam hora nostra, in qua possumus libero nostro arbitrio abuti,

Ierem. 11.
Christi mentis animiq; constantia.

Tempus nostrum, dies & hora, quænam sint.

Ioan. 7.
Luc. 19.

Iob. 21.

& opera nostra implere, ac parere nostras cogitationes, quas ante concepimus. Precandus est Dominus ne nos dimittat in horam nostram, id est, in qua tutò peccare possimus: quia nihil infelicius felicitate peccantium. Et monet hæc hora, piorum afflictiones ad horam tantùm durare, secundum illud: *Id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, &c.* Et innuit, pijs nihil posse contingere, nisi quantum, & quando, & quomodo Deus voluerit. Deindè occultè designat futurorum iudicium, & horam suam, diem, ac tempus, de quo ait per Prophetam: *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo*, & rursus, *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.* Quasi diceret; Hæc est hora vestra peccandi: veniet & hora mea, qua requiretur omnis vestra malitia: *Et potestas tenebrarum.* Hoc est, dæmonum, qui sunt principes tenebrarum harum, vt ait Apostolus, & in perpetuis tenebris cæcitatis, & inferni degunt, & hominum mentibus offundunt tenebras, quòd vitiorum, peccatorumque tenebras diligant, & ita homines ducant in tenebras exteriores, ignorato Sole iustitiæ, & intelligentiæ Christo. Nam permisit Dominus vt dæmones incitarent Iudæos etiam Sacerdotes, & Seniores, quos sub prætextu religionis & gloriæ Dei: atque adeò totius Reipublicę boni mitissimum agnum Filium Dei morte crucis interemerunt: ideò vt filij noctis, & tenebrarum media nocte venerunt ad capiendum Christum. Quidam etiam existimant corporibus indutos dæmones adfuisse: sed satis est illos in corporibus capientium ac diligentium magis tenebras, quàm lucem, operatos fuisse, quò vrgerent supplicium crucis.

Nihil infelicius felicitate peccantium.

2. Cor. 4.

Piorum afflictionis quam momentaneæ sint.

Psal. 74.
1. Thes. 5.

Quænam potestas tenebrarum, & cur ita nominetur.

Ephes. 6.

Ioan. 3.

Subdit Matthæus: *Hoc autem totum factum est, vt adimplerẽtur Scriptura Prophetarum.* Ter Matthæus admonuit de implendis Scripturis; vt intelligerent Sacerdotes, & Seniores qui aderant, & se zelatores Scripturarum iactabant, ministros esse mortis Christi, quam & Messiæ irrogandam Scripturæ apertissimè tradunt. Hæc autem, scil. de deliberatione infligendæ mortis, de venditione proditoria, & captura Domini, figurata sunt in consilio fratrum Ioseph, quando dicebant: *Ecce somniator*, & vendiderunt eum Ismaelitis; & in consilio habito ab optimatibus de occidendo Naboth ex iussu Iezabel, quò illi vineam eriperent, paternam scil. hæreditatem; & in consilio habito in domo Aman, quò Mardochæus ad suspendium raperetur, denique in consilio presbyterorũ contra Susannam inito, quò illam neci lapidum darent. Prophetarum

Cur Matthæus de implendis Scripturis ter meminerit.

Consilium Iudæorum de necando Domino vbi præfigurarum olim ac delineatũ.

Gen. 37.

3. Reg. 21.

Esther 9.

Dan. 13.

Gen. 49.

etiam fuit à Iacob: *Simeon, & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea*; & Dauid: *Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Venditio verò delineata fuit in venditione Ioseph facta Ismaelitis à fratribus, & in Deuteronomio, vbi dicitur: *Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israel, & vendito eo acceperit pretium; interficietur.* Videtur describere Iudam, qui non modo fratrem, sed Dominum, ac magistrum vendidit, & apud Zachariam: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteis*, de quo loco fusius infrà, cùm ab Euangelista citabitur. Deinde Amos propheta sic habet: *Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum, pro eo quòd vendiderit pro argento iustum*, ita enim in emendatis codicibus legitur Zadius, id est, iustus, non Zedius, id est, iustitiam, vt recentes, ac nouelli Iudæi corruperunt; nec pro venditione iustitiæ, etiamsi graue alioqui sit supplicium, tam seuerè essent puniti, & absque vlla remissione Iudæi. Et in Targum Ierosolymitano scribitur, quòd in principio huius captiuitatis, Adrianus Cæsar decem ex Iudæis viros egregios, & eruditos (quorum nomina erant, Rabbi Ismael, Rabbi Simeon, Rabbi Kiba, Rabbi Hanina, Rabbi Suspir, Rabbi Eleazar, Rabbi Iudas, Rabbi Istebab, Rabbi Iudas alter, & alter tertius Iudas) horribilibus cruciatibus interemerit, quia fratrem suum Iesum vendiderunt: condemnans eos iuxta legem Deuteronomij paulò ante citatam. Et hotum memoriam solennem Iudæi agunt Luna decima mensis Septemb. etsi fingant, iustum istum fratrem fuisse Iosephi, & non Iesum Mariæ filium, cùm certò sciri posset, nullam non modò cogitationem, sed neque curam fuisse Hadrano de Ioseph, nec potuisse fratres ipsius Ioseph, nec posteros eorum per legem ipsorum conuincere, aut damnare pro venditione Ioseph, cùm eo tempore necdum lex lata fuisset. Quam veritatem confitetur Rabbi Acadosch in libro Galezazela, petitione VIII. De captura verò Domini, & vinculis, habes in primis figuram Samsonis, qui sponte se à Phylisthæis & ligari, & capi permisit; qui statim vincula eorum disrupit. Et qui soluit quadriduanum Lazarum à vinculis mortis, & Petrum à ferreis carceris catenis, potuisset seipsum soluere, si voluisset. Habes etiam arcæ captæ à Philistæis figuram, & Regem Sedechiam captum à Rege Nabuchodonosor, & ligatum funibus cum populo Israelitico

Psal. 2. Vbi etiam delineata fuerit Christi venditio.

Gen. 37. Deut. 24. Iudas proditor cuius præuaricator legis diuinæ.
Zach. 11. Matt. 27. Amos. 2.

Zadius Hebræis vel Zedeus quid. Locus Scripturæ à Iudæis corruptus.

Targum Hierosolymitanú. Cæsar Adrianus decé ex Iudæis viros eruditos, eò quòd Iesum ipsorum fratrê vendiderint, grauibus supplicijs affecisse fertur.

Rabbi Acadosch.
Capturę Christi, vinculorũque eiusdem vmbræ ac figuræ plures memorantur.

Ioan. 11. Act. 12.

1. Reg. 4. 4. Reg. 25.

ductum in Babylonem. Habes Danielem captum, & coniectum in lacum Leonum: habes etiam prædictum fuisse: *Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluserunt*; (quia nullis monitis, vel miraculis visis tetracti sunt) *os eorum locutum est superbiam. Proijcientes me, nunc circumdederunt me: oculos suorum statuerunt declinare in terram*; id est, ad terrenum, & temporale lucrum. Id enim spectabat Iudas, & quærebant Iudæi, cùm dicerent: *Venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem.* Ieremias quoque: *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus, In vmbra tua viuemus in Gentibus.* Denique sicut ad recipiendum Verbum incarnatum, præcessit ignorantia in lege naturæ, & impotentia in lege Moysi; ita antequam Christus comprehenderetur, præcessit cæcitas, vt Christum non agnoscerent, & prostratio in terram, signum apertum imbecillitatis eorum.

Dan. 14.

Psal. 16. Iudæi (iuxtà Prophetam) quando declinauerunt oculos suos in terram.

Ioan. 11. Thren. 4.

Sequitur apud Ioannem: *Cohors autem, & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum: & adduxerunt eum ad Annam primum.* Quia Matthæus post osculum à Iuda datum dixerat. *Tunc accesserunt & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum*: propterea hoc loco, postquam dixit: *Hoc autem totum factum est vt adimplerentur Scripturæ Prophetarum*, Subiungit: *Tunc discipuli omnes, relicto eo fugerunt.* Idem facit & Marcus, adiungens: *Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum.* At ille relicta sindone, nudus profugit ab eis. Post hæc verba subiungunt tres priores Euangelistæ: *At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & Seniores conuenerunt.* Iam vt hæc explicemus, & exordiamur à primis illis verbis Ioannis, hactenus Euangelista scripsit interiorem Christi passionem, quam sponte in horto precando suscepit: iam describit exteriorem: & à Iudæis violenter inflictam, & à seipso susceptam non minus sponte quàm priorem. Sicut igitur ignis diu compressus, nec valens erumpere, & aqua diu retenta, nec valens elabi, si fortè detur exitus, vehementius erumpit: ita desiderium capiendi Iesum, quod habebant Iudæi, tot signis quasi impediti compressi, vbi data fuit à Domino facultas, cum magno impetu foras prodijt. Irruunt ergo certatim vt lupi immanes in agnum mansuetum, irrumpunt scelerati latrones in pastorem, in patrem degeneres ac spurij filij, in magistrum ingrati discipuli, insurgunt in Deum peccatores, in medicum ægroti phrenesi debacchantes,

Qualis furor Iudæorum inijciendum in Iesum manus.

chantes, in ducem milites, in patronum clientes, in lucem veram filij tenebrarum inſanientes. Ac perpende verbum, Iniecerunt: non enim vnus, aut duo, ſed cohors cum tribuno, & miniſtris, doctrina Chriſti reprehendentis eos prouocati, irritati proſtratione, qua ceciderant retrorſum, atque cæcitate, præſentia principum Sacerdotum excitati; nam in eorum gratiam, & eorum oculos ſatiare cupientes, primi quique eum aggredi, & ligare contendebant. Fuitque grauiſſima hæc iniuria Chriſto illata, tantaque percuſſio, vt Apoſtoli viſo Chriſto capto, ac ſic tractato; aufugerint: quia ſcriptum eſt: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues.* Comprehenderunt ergo interitum, quem comprehendere ad ſalutem non potuerunt, cum Sponſa dicente; *Tenui eum, nec dimittam:* comprehendunt ad ignominiam eum, qui nuſquam Angelos, ſed ad gloriam hominum ſemen Abrahæ apprehendit, & inſolubili vinculo vnionis hypoſtaricæ ſe illi alligauerat. Cogita verba iniurioſa cum factis contumelioſis coniuncta, quibus in eum egerunt. Et quia Iudas monuerat: Tenere eum, & ducite cautè; meditantur quidam quòd eum in terram proſtratum pedibus conculcauerint & pugnis crebris percuſſerint, & catena ferrea collum eius alligauerint. Neque hoc mirum eſſe debet, ſi Petrum, in quem non tantopere ſæuiendi occiſionem habebant Iudæi, vinxerint catenis duabus, vt habetur in Actis. ibidem de Paulo etiam dicitur: *Tunc accedens tribunus, apprehendit eum & iuſſit eum alligari catenis duabus.* Meditantur etiam quidam manus Domini à tergo fuiſſe reuinctas, funeque craſſiori medium eius corpus fuiſſe circum ligatum, timebant enim ne elaberetur: & rabies in eum, atque odium non improbabiles reddit has cautelas. Dicuntur autem cohors, & tribunus, & miniſtri Iudæorum eum ligaſſe; vt nullus eſſet, qui tanti facinoris reus eſſe nollet. Et velut cum oppidum aliquod munitum & longa obſidione oppugnatum, aditum tandem aliquem exhibet, furibundè ab omnibus irrumpitur, & nullo ceſſante diripitur: ita Chriſtus ab omnibus inuaditur, magnaque hoſtium ouantium exultatione captiuus fit. Captiuauerant nos peccatum, Satanas, atque mors: at verò cùm iſta nullum ius in Chriſtum innocentem Dei Filium haberent, illum tangere auſa eſſent tamen, illa deuicit noſque ab eorum tyrannide liberauit. Porrò illorum tyrannis in nos, in hac Chriſti tyrannica captura pulchrè depicta eſt, & adumbrata. Sequitur: *Et ligauerunt eum.* Multis illis modis, quos ſuprà diximus; vinciunt eum, qui ad nos à peccati vinculo, & Pharaonis iugo liberandos venerat. Et maius erat ignominiæ genus ligari, quàm capi, & non poterat de Domino cani, quod in honorem, & commendationem mortis Abner cecinit Dauid Rex: *Nequaquam vt mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. Manus tuæ ligatæ non ſunt, & pedes tui non ſunt compedibus aggrauati:* ſed cum pleriſque alijs ignominiæ modis ad maiorem ſuæ paſſionis cumulum, & maius ſuæ charitatis argumentum ligari ſe permiſit. Cogita, immania peccata noſtra Domini vinculorum cauſam extitiſſe: & curã habe, ne illa repetas. Funibus quibus alligatur Dominus, ſoluitur ſeruus; qui manus olim in vetitum fructum extenderat. Soluuntur colligationes, impietatis noſtræ, ſoluitur manus miſericordiæ Dei, quam peccata noſtra ligauerant, ne eſſet nobis benefica, & alligatur illa manus iuſtitiæ olim extenta, ne noceat. Quis ergo noſtrum in futurum habebit manus ſolutiores, ac promptiores ad malum? Aut quis non libenter captiuari ſe permittet in obſequium Chriſti pro nobis ligati? Præſta bone Ieſu, vt per meritum iſtius captionis tuæ, & vinculorum, ego poſt te trahar alligatus ſpiritu tuo, vt Paulus qui ibat in Ieruſalem vinctus ſpiritu tuo: captiuum fac me vinculis præceptorum tuorum, quæ ſunt alligatura ſalutaris, ita vt me facias ſemper tuis adhærere mandatis; vt neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poſſit me ſeparare à charitate tua. Gloriatur Paulus ſenex, & vinctus in vinculis propter te; glorier & ego in vinculis pro te toleratis, aut ſi tantùm non datur, in vinculis certè charitatis, quibus tecum ſum conſtrictus. Quàm aliter bone Ieſu, te infantem alligabat mater tua, & ſponſa te ſponſum ſuum, quæ chordis aureis charitatis tenet in corde ſuo. Permiſit ergo Dominus ſe capi, & ligari, vt nos liberos redderet, & vt intelligamus quando peccamus, nihil facere aliud, quàm capere, & alligare Chriſtum, id eſt, eius inſpirationes. Dominus autem permittit ſe capi, vt expectet nos ad pœnitentiam: nam ſi ſolutus eſſet, quomodo non faceret vindictam.

Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Hæc fuga plus percuſſit Dominum, illumq; afflixit, quàm pœna ipſa propria. Audierant Apoſtoli Dominum dicentẽ ſe capiendum, & ad crucem damnandum, & nullo modo ſe velle ab eis defendi aſſerentem, denuntiantem horam iam veniſſe, & poteſtatem tenebrarum: videbãt ſe inermes, & abſq; poteſtate

Zach. 13. Matth. 26.

Cant. 3.

Heb. 2.

Piè quorundã meditationes de Ieſu à militibus comprehenſo, ac funibus alligato.

Act. 12. Inf. 21.

Qualis Chriſti illa comprehenſio, capturaque fuerit.

Quemadmodum Iudæi ligauerunt Ieſum.

2. Reg. 3.

Mors Chriſti, vt olim Abner amici Dauidis, mors generoſa.

Vinculorum in nos Chriſti beneficia.

Gen. 3.

Act. 21.

Quænam alligatura ſalutaris.

Rom. 8.

Philip. 1.

In quibus debeamus pro Chriſto ſaltem vinculis gloriari.

Luc. 2.

Quare ligari ſe, & capi Chriſtus permiſerit.

Quàm moleſta, & acerba Chriſto extiterit fuga diſcipulorum.

Matt. 16. Infr. 20. Inf. 26.

teſtate vrēdi armis: viſum eſt eis nihil aliud ſupereſſe, quam ſe è manibus inimicorum ſubtrahere, maxime quod Dominus dixiſſet, *Sinite hos abire*, & implenda erat prophetia: *Percute paſtorem, & diſpergentur oues.* Oſtēdunt autem hac ſua fuga, quam fallaces extiterint ipſorum promiſſiones, cum dicerent: *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*, Et, *Tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire.* Deinde iudicant, quod adhuc apti non erant, & maturi, vt pro Chriſto fide & patientia decertarent, ſed quod tantū apti eſſent ad defendendū Chriſtum gladio, & armis, quod Iudæorū eſt, & Ethnicorum. Tertio hæc fuga mirificè ſubſeruijt Euangelico negotio, vt poſthac non cōtenderent quis eorum eſſet maior, cum omnes pares eſſent in fuga, & vt paulò pòſt cum viderim⁹ eos alios factos, & Spiritum Dei indutos, per mille ſupplicia, & mortis genera perrumpere ad confitendam Chriſti gloriam, ſpes nobis fiat nullo delicto perire eos poſſe, qui ad eum humiles reuertuntur, & ita illorum caſus noſtra fiat fortitudo. Quarto videtur, quod Apoſtoli illa fuga peccauerint: quod ex eo colligitur, quia prædixerat Dominus ea nocte illos ſcandalum paſſuros intus, & extra per fugam, cum tamen pro fide Chriſti tuenda eſſet illa nocte mors ſubeunda, quia tunc neceſſaria ad ſalutē erat oris cōfeſſio, tum quia periclitabatur fides Chriſti, tum ad inſtructionem, & cōfirmationem aliorum fidelium hoc ſpectabat, tum ad reprimendam infidelium exultationem. Fuit ergo metus mundanus, vt timor Petri negantis Chriſtum in aula. Quintò perpende, quō ſe per fugam receperint. Quam pulchrum, Deus bone, quod nulla eis ſpes erat in alijs hominibus, quod à nullo recepti ſunt, vt ſeruarentur integri ad Chriſti reſurrectionem. Hoc enim prouidet Dominus ſuis, vt cum ſcandalum patiuntur, non inueniant quod alibi probent, aut qui eos honorificè excipiant, vt caſus ipſorum ſit ad humiliationem, non ad perditionem. Quare ante hoc ſic eos admonuit, ſe reſurrecturum, & præceſſurum eos in Galilæam, ac ſi diceret apertè: Etſi permittam vos ſcandalum pati, recuperabo tamen vos à ſcandalo. Et quia Apoſtoli à Chriſto fugerunt, per triduum, ideo per triduum Hebdomadæ ſanctæ in matutinis celebrandis ſpoliantur altaria: quia Chriſtus altare noſtrum nudatus Apoſtolis fuit. Sexto quomodo fugerunt omnes, cum paulo poſt dicatur: Petrus autem ſequebatur eum à longe, & alius diſcipulus notus Pontifici? Dicendum, omnes Apoſtolos à principio fugiſſe, deinde hos duos fugiſſe pœnituit, & Dominum ſunt ſecuti, etſi à longinquo. Septimò adhuc perpende, bone lector, quod ſi in ipſam virtutem quam profitemur, inſurgant potentes, aut ſapientes, omnes ſtatim territi illam deſerimus, & vitia amplectimur, etiamſi viderimus Chriſtum verbo hoſtes proſternentem, & auriculam Malcho reſtituentem. Octauò, Dominus voluit deſeri, vt torcular ſolus calcaret, quo illi ſoli acceptam feramus noſtram ſalutem. Vere dixit Dominus: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire*, & Apoſtolis contigit quod debitoribus, qui cum incidunt in fideiuſſorem, qui pro eis, qui non erant ſoluendo, numerauit, declinauit eius conſpectum, & fugiunt. Vide quid poſſit homo, ſi Deus auertat ab eo manum ſuam: quam verum ſit, *Sine me nihil poteſtis facere*: Et, *Niſi Dominus ædificauerit domū, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.* Cum ergo imminent pericula, clamemus ex corde ad Dominum, & dicamus: *Domine, ſalue nos, perimus*: nos enim nihilo ſumus meliores Apoſtolis: nos enim multa promittimus Chriſto in baptiſmo, & in pœnitentiæ Sacramento circa Chriſti ſequelam, & imitationem, atque vigilantiam, verum vbi opus eſt facto, in vtramq; aurem dormim⁹, & deſerimus Chriſtum.

Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum, amictus ſindone ſuper nudo, & tenuerunt eum. Hanc hiſtoriam ſolus Marcus commemorat. Et vbi dicitur, adoleſcens, Græcè eſt νεανίσκος, quod eſt, adoleſcentulus. Et cum dicitur: Tenuerunt eum, Græcè habetur, adoleſcentuli. Apoſtoli, qui articulum comprehenſionis fugiendo præuenerunt, docent fugiendi cautelam eos, qui minus ſe idoneos ad toleranda ſupplicia ſentiunt, quibus tutius eſt latere, quam ſe diſcrimini certaminum obijcere. Et Petrus, qui culpam negati Domini, ac fugæ, lacrymis pœnitentiæ abluit, recuperationem eorum oſtendit, qui labuntur in martyrio.

Circa hunc autem adoleſcentem, vel adoleſcentulum, dubium eſt an fuerit ex diſcipulis Domini, deinde quis eorum fuerit, poſtremo quid nos adoleſcentuli facto docere Dominus voluerit. Circa primum probabile valde eſt fuiſſe aliquem ex diſcipulis Domini, nō quidem ex numero Apoſtolorum, quia omnes dicuntur fugiſſe, ſed vnum aliquem ex fidelibus, ac Chriſtum diligentibus: tum quia alias non opus erat vt Euangeliſta hoc narraret, ſi non erat ex eius diſcipulis: nam quis negare valeat multos ex alijs domibus ob ſtrepitum, & rumorem foras prodijſſe, & ſecutos fuiſſe,

Zach. 13.
Quid hæc fuga Apoſtolorum ſignificauerit.

An Apoſtoli Chriſtum in paſſione deſerendo peccauerint.
Rom. 10.

Quo ſe Apoſtoli per fugā receperint.

Chriſti in ſuos prouidentia, & cura.

Vt verum ſit omnes Apoſtolos fugiſſe, cū tamen Petrus & Ioannes Chriſtum è longinquo ſequerentur.

Diſcipuli præceptorem derelinquentes Chriſtum quid arguant. Cur Chriſtus ſe deſeri a diſcipulis paſſus eſt.

Eſa. 63.
Ioan. 13.
Diſcipuli Chriſtum deſerentes in tribulatione quid feciſſe videantur.
Infra 15.
Pſal. 126.
Matt. 8.
In periculis quid nobis agendum ſit, Apoſtolorum exemplo.

Diſcipuli antequam Chriſtus comprehenderetur, fugientes, quale nobis documentum præbeant.

An adoleſcens amictus ſindone ſuper nudo, de quo Marcus, fuerit aliquis ex diſcipulis Domini.

vt videreot hoc spectaculum, vt mos eit in similibus? Tum quia si spectasset ad aliquē ex comprehendeotib. minime tenuissent eum: neq; dicitur Christum fugisse, sed fugisse ab eis Christi hostibus, vt notat Beda. Ergo nō erat de numeto compteheodentium. Tum quia Textus apertè ait: *At ille relicta sindone, nudus profugit ab eis*: Vt & in eo quoque impleatur verbum Domini: *Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.* Tum denique quia dicitur in Textu, *Sequebatur eum*: q; videtur in eius laudem dici, quemadmodum in laodem Petri dicitur: *Sequebatur Iesum Simon Petrus, & alius discipulus.* Non aotem videretur eum sequi, qui ob curiositatem, aut ob aliam vanam caosam sequeretur; oec magis diceretur sequi Christum, quam cohortem, vel ministros Iudæorum: maxime quod cum dictom sit: *Tunc discipuli eius, relinquentes eum omnes fugerunt*, immediate subiungit in laodem eius, dicens; *Adolescens autem quidam sequebatur eum.* Quemadmodum apud Ioannem habetur: *Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus Pontifici.* Vnde setmo ptotsus videtur esse de sequela discipuli alicuius. Et hęc de prioro.

II. Ratio ad probandum quod fuerit.
Beda in cap. Marc. 14. 10. 5.
III. Ratio. Ioan. 17.
IV. Ratio. Infra 18.

Ad secundum, nō satis constat quisnam fuerit hic adoleiceotulus: vode datur locus coniecturis. Quemadmodum apod Lucā ille alius discipulus præter Cleopham non expressus quisnam fuerit, & quis ille puer quem statuit in medio discipulorum. De hoc igitur adolescentulo in primis Græci, vt Theoph. & Euthym. & ante eos Epipha. in Antidocomarianitas scribunt fuisse Iacobum fratrem Domini, qui veste attrita linea sola vtebatur, quemadmodum & in Euangelio habetur: *Fugiebat adolescens, & dimisis linteum, quo erat amictus.* Hæc enim sunt verba Epiphanij. Hoc etiam tribuit historia Scholastica B. Hieronym. in Psal. 37. in verba illa: *Vim faciebant qui quærebant animam meam*, ait: *Iudæi vim faciebant, vel Petro, cum dicerent: Et tu ex illis es, vel Iacobo, qui cum traheretur, relicta sindone, nudatus aufugit ab eis.* Hæc ille. Sed vt tradit ibidem historia dicta Scholastica, videtur potius opinando, quam affirmando dixisse. Sed quomodocunq; sit hæc opioio ab aliquo asserta, aliquid contra illam objici potest, & inprimis quod ille Apostolus erat, & addit textus, quod relicto illo fugerunt omnes. Apostoli scilicet: *Adolescentulus autem quidam sequebatur eum.* Deinde B. Iacobus, vt cōmunis habet traditio, Domino erat vultu, & forma simillimus, adeo vt osculum proditoris in signum Iudæis fuerit exhibitum, ad distinguendum Iesum à Iacobo secundum multos interpretes, at Iesus erat virilis ætatis, & procedebat in anno trigesimoquarto, non ergo erat adolescentulus Iacobus frater Domini. Tertiò, Iacobus Iustus fuerat in cœna cum Christo, & ab illo tempore non habuit opportunitatem se denudandi ad dormiendum in lecto super sindone, instāte autem hora captionis Dominus admonuerat vt vigilarent, & orarent: noo ergo erat Iacobus ille adolescentulus. Latini vero aotores, eum Ioannem extitisse asseruot, & maxime August. in Ioannem, quem sequuntur Gregor. & Beda, & Glossa ordioaria in Marcum. Sed argumentatur in hanc sententiam Iacobus Faber, Caiet. & Ioan. Arboreus. Primò ex histor. Ioan. qui probatur vixisse 99. annis vsque ad 3. annum Traiani, ad quem à Domini natiuitate fluxerunt anni centum, & Melyto Sardensis Episc. libro de Transitu Virginis scripsit quod Ioaones vixit 99. annis. Sed hoc soluunt nōnulli, dicēdo hunc fuisse errorem in computatione annorum vitæ Ioannis. Nam alij Scriptores, vt B. Antonius, & B. Thom. in Scholia Ptolemæi in principio super verbo Ephesus, cōsentienter tradunt, Ioannem mortuum anno 90. vitæ suæ. Et hic error cōtigit, quia cum scriptum esset per abbreuiatam rationem numerandi 90. illud o postremum, extensa linea factum est 99. alias sequeretur, Gregorium, & communem opinionem, atque omnes Ecclesiasticas picturas, ac scripturas errare in describenda iuuentute Ioannis. Sed vrgent verbum Græcum νεανίσκος, id est, adolescentulus. Sed Isychius scribit νεανίσκος dici in quarta hebdomada à 21. anno ad 28. Secundo arguunt, Marcum dicere, relinquētes eum Apostolos omnes fugisse, & quod adolescentulus seqoebatur eum. Respondemus, quod etiam de Petro dicitur, quia sequebatur eum à longe, cum tamen aufugisset à principio. Imo adhuc manifestius Ioannes inquit, quod sequebatur eum Simoo Petrus, & alius discipulus, vt intelligas illos duos quasi feruētiores Christi dilectores, licet primo impetu fugissent, reuersus tamen ad cor, & ad Christum. Et primo quidem Ioannes quasi adolescens, & per adolescentiam excusabilis, reuersus est: & quia erat notus Pontifici, ideo prior Petro reuersus est, vt post resurrectionem cucurrerunt ambo in sepulchrum, licet Ioannes illuc prior Petro peruenerit. Et oota, quod non dicitur simpliciter fugisse, sed fugisse ab eis, quasi euaderet illorum manus, vt monet Beda, & Gregorius in libro Regum, vt post eos aliqua veste contectus

Quisnam adolescens hic fuerit.
Luc. 24.
Matt. 18.
I. Opinio Græcorum.
Theoph in Marc. 14.
Euthym in Matt. c. 64.
Epiph in Hæres. 78. circa med. hist.
Scholast in hist. Euang. c. 156.
B. Hiero. to. 8.
Ea opinio refellitur triplici argumento.
B. Iacobus minor, Christo persimilis fuisse perhibetur.
II. Opinio Latinorum eum arguments [illegible]
Aug. tract. 113. in Ioan. tom. 10. 9.
B. Greg. li. 14. Mor. cap. 23. tom. 1.
Beda ibid.
Glos. ord.
Iacob Fab.
Caiet.
Ioan Arb.
Melit. Sard. Episc.
Quot annis vixerit Ioannes Euangelista, secundum aliquos.
B. Anton. 1. p. hist. tit. 6 c. 6. §. 2.
B. Thom. in c. 21. Ioan.
Schol. Ptol.
Vnde aberrauerint in eius annorum supputatione.
Isychius.
II. Argum.
Ioan. 20.
Beda ibid.
Greg in 1. lib. Reg. c. 25. to. 2 prope fin.

Ioan. 19. Ibidem.

tectus rediret. Neque possunt omnia narrari, & durum videtur, & indignum, quod alius non Apostolus sequeretur eum. Sed ad hoc dici posset, quod varia sunt dona Dei: & quare Apostoli non interfuerunt cruci, vt mulieres? & sepulturæ, vt Ioseph, & Nicodemus? Quid ergo mirum, adolescentulum hunc Christum secutum, & nō Apostolos? Tertio alij argumentantur: quia non est verisimile, quod discipulus ille esset sola sindone super nudo corpore contectus, & quod sic cœnasset. Respondent quidam, quod imo hoc priscam illam redolet paupertatem, imo præceptum Ioannis Baptistæ, & Christi, qui solam vnam vestem suadebant, Christus vero habuit interiorem tunicam, in consutile opus Mariæ ad mysterium. Quod etiam Ioannes fuerit, adolescentulus, tradunt Patres. Nam Hieron. assent, quod tēpore, quo Petrus Pontifex erat à Christo creatus, Ioannes erat adolescēs, & penè puer. Ambr. ait: *Nam adolescentem legimus in Euangelio Ioannem, & sua voce, licet meritu, & sapientia nulli fuerit seniorum secundus.*

III. Argum.

Ioan. 18. Ioannem Euangelij scriptorem adolescentulum fuisse, Hieron. Ambrosiusque testantur.

Hieron. li. 1. in Iouin. to. 2. Ambr. lib. 2. de offic. c. 20. tom. 4.

II. Opinio, probabilior.

Theophyl.

Tertio alij sentiunt fuisse puerum custodis horti, vel adolescentem patrisfamilias, vt testis est Theophylactus, in cuius domo Christus illa nocte cœnam fecerat, qui ad rumorem, & tumultum excitatus surrexit, & apprehensa sindone, vt in repentinis casibus fieri solet, foras prodijt, & cognita Christi comprehensione, quem diligebat, secutus eum fuit, donec comprehensus à quibusdam adolescētulis, vt Græcè in quibusdam codicibus dicitur, nudus profugit ab eis. Atque hoc postremum probabilius mihi videtur.

Prædicti adolescenti egregia documenta duo.

Ad tertium, docuit nos hic adolescens primo de sequela, & confessione Christi intrepida, cum causa fidei postulat, deinde de fuga in persecutione. Vbi enim plus est compendij gloriæ Dei, & Euangelij ex parte tua, fugito, & latita, vt fecit Elias fugiens impiam Reginam Iezabel, & Paulus, qui permisit se demitti per muros in sporta. Vbi vero est fructus copiosius, si monaris, occurre carnifici, & prode teipsum. Vbi vero nulla apparet spes, tutius est perdere sindonem, quam corpus, & facultates omnes, quam vitam, vt fecit sanctus ille martyr nomine Rutilius, de quo testatur Tertullianus, quod semel & secundo captus profuderit omnes suas opes vt euaderet, tertio vero captus intrepide exposuit iugulum gladio, agnoscens Dei esse voluntatem sanguinem vt funderet. Laudat Paulus Hebræos, quod rapinam bonorum suorum cum gaudio susceperint. Sicut ergo tutius

3. Reg. 19.

Act. 9.

Rutilij Martyris fortitudo. Tertull. li. de fuga in persecut. ante med.

Heb. 10.

est sindonem perdere, quam corpus, ita corpus, quam animam: quod enim sindon est corpori, hoc corpus est animæ. Disce etiam, tunc fuisse tempus, quo homines ità à Christo fugiebant, etiam si illis in nuditate esset manendum: veniet tempus, quando fideles omnes, ne ab eo separentur, optabunt nudi remanere, & omnibus sponte renunciabunt, etiamsi in vinculis, & in catena alligati remanere debeant cum eo. Nos igitur hoc exemplo ducti discamus pro Domino omnia contemnere, vt ità nudi nudum Christum sequamur, & vincti vinctum, & pro nobis alligatum intrepida voce confiteamur, quo nos indumentis gloriæ exornare, & libertate illa ineffabili, quæ amitti potest nunquam, honestare velit Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto, æterna potitur felicitate in seculis seculorum, Amen.

Documētum alterum.

Christum quo modo sequi debeamus.

TRACTATVS XIX.

De adductione Domini ad Annam, & sequela duorum discipulorum, in illa verba: *Et adduxerunt eū ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudæis, &c.* Ioan. 18.

QVædam merito ad literam sunt præmittenda, propter adductionem Christi ad varios iudices, tam Ecclesiasticos, quam seculares. Nam Annas, & Caiphas, qui Principes erant Sacerdotum, & concilium Seniorum, ad Ecclesiasticum tribunal spectabant: at Pilatus Procurator Iudææ nomine Tyberij Imperatoris, & Herodes Rex, ad forum spectant seculare. Porro adductio Christi ad Annam, qui tūc non erat, sed extiterat summus Sacerdos, extraordinaria fuit, ac proinde à solo Ioanne narratur: adductio vero Iesu ad Herodē Regē, prorsus extra iuris ordinem fuit, quia illa causa ad eum non erat delata nisi ex Pilati consensu, & idcirco à solo Luca describitur. Omnes tamen Euangelistæ, causam delationis corā Caipha ac Pilato proposuerunt, ꝙ indicium illud erat ordinarium: nam Caiphę Pontificis tantum erat examinare ac discutere causā, vt apud nos Episcopi faciunt, & inquisitionis S. officium, Pilati vero erat ferre sententiā mortis in causa criminali. Et adductio quidē Iesu ad Annam,

De iudicibus tam sacris, quā profanis, ad quos fuit Christus adductus, quędam obseruatione, sensuque dignissima.

Quare Christus ad Annam adductus fuerit, & cur ad Herodem.

fuit

fuit in gratiam generi sui Caiphę, cuius ministri voluerunt Annæ socero gratificari: ad Herodē deductus fuit propter Pilatum volentem Herodem honorare, quo cum gerebat simultates, vt ea ratione sibi illum reconciliaret. Annas primus (si tñ is fuit, de quo paulo post agemus) egit contra Christum via simplicis interrogationis de doctrina, & discipulis, vbi Domino alapa fuit inflicta, Caiphas vero triplici via egisse videtur. Primo quidem falsorum testium, & subornatorum inquisitione, & examine, Deinde via iuramenti, cum dicit, Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Tertio per quæstiones & tormenta: quia, vt ait Ioannes Gerson, tota illa nocte, qua captus est Dominus, custoditus fuit à ministris, ac contumelijs varijs affectus, vt legitimam causam tormentis expressam proponerent Pilato, iuxta illud Sapientiæ: *Contumelia & tormento interrogemus eum.* Quanquam reuera non videtur Christus tortus ad veritatem exprimendam: quia ille apertè, & clara voce confessus est se esse Filium Dei, & Christum à Deo promissum, tormenta vero adhiberi solent, vt veritas celata exculpatur, vel si illa est expressa, ad socios, & fautores detegendos: & vbi quis crimen occultum apertè confitetur, non solet vltra procedi ad quæstiones, & tormenta. Nisi forte dicamus illum tortum, vt quam expresserat veritatem, denegaret: quemadmodum Tertullianus in Apologetico suo scribit solita fuisse Christianis adhiberi tormenta à Paganis, vt Christum abiurarent, & religionē eius. Nam quamprimum quis à Christo & eius fide negando resiliebat, mox à torquendo desistebant. Sed non est probabile, Iudæos ob eam causam Christo adhibuisse tormenta, qui confessione illa, quod esset Filius Dei, & Christus, contenti fuerunt ad tradendum illum neci. Et quod dicitur in libr. Sap. *Contumelia, & tormento interrogemus eum*, non est sensus de tormentis præcedentibus ad exculpendam veritatē an esset Filius Dei, & propterea ad mortem damnandus, nec ne (cum illam veritatem iam ipsi ex ore eius habuissent, ac de illa minime dubitarent, & præcedat illa sententia Sapientiæ, *Filium Dei se nominat, & Gloriatur Patrem se habere Deum*) quia est sermo de Christo iam ad mortem damnato, & extremo crucis supplicio affecto: quia putabant Deum minimè laturum Filium suum crucis tormento pernecatum absumi. Præterea verisimile non fit, Iudæos vsos fuisse tormentis in Christum, ac nullum ex quatuor Euangelistis illud expressisse, cum

Aliter Annas Pontifex, aliter Caiphas Christum interrogauit. *Matt. 26.* *Ioan. Gerson. tract. de Pas.*

Sap. 2.

Tormenta à iudicib. quare adhibeantur de more.

Tertull. Cur Martyres torquerentur olim.

Illud Sapientiæ de Messia: Contumelia, & tormento interrogemus eum, quem sensum habeat.

Sap. 2.

tamen minutissimas alias descripserint circumstantias, imo nec vllus veterum interpretum, quod legerim.

Post Annam & Caipham, antequam ad Pilatum ducatur Christus, conueniunt iterum, vt testatur Lucas, summo mane Seniores plebis, Principes Sacerdotum, & Scribæ, & ducunt illum in consilium suum. Et quia, vt ait Spiritus S. in circuitu impij ambulant, redeunt ad simplicem interrogationem, & dicunt illi: *Si tu es Christus, dic nobis*, vt videlicet quæ nocte præcedenti dixerat, faceret rata, animo maligno tamen, quo cōfessum ore proprio damnarent. Nam vt notat Episcopus Abulensis, non est hæc interrogatio facta in domo Caiphę, vel Pilati, sed in consistorio Sacerdotum, & Scribarum, quod penes Hebræos dicitur Sanedrim, vel domus iudicum, nec à paucioribus, quam vno & Septuaginta poterat celebrari tempore Moysi, & ab his omnibus morte Christus fuit dignus iudicatus. Vnde Rabbinus quidam dictus Moyses Benmaimon in librum Iudicum scribit: *Iesus Nazaren. visus est esse Messias, & interfectus est per domum iudicij, id est, in iudicio vnius & septuaginta iudicum: Et ipse causa fuit vt destrueretur Ierusalem in gladio.* Hæc ille Rabbinus vi veritatis compulsus confitetur. At Pilatus, qui postremus causam Christi egit, primo quidem interrogatione, deinde remissione causæ ad ipsos Iudæos, postea ad Herodem regem processit. Et cum his rationibus nihil proficeret, tentauit per viam consuetudinis liberādi maleficum vnum in Pascha, eum de manibus eorum eripere. Deinde cum nec via hæc suffecisset, quo illorum animos placaret, & à concepta feritate reuocaret, iussit illum flagellis cædi, purpuraq; in derisionem & corona spinea deformatum, atque dehonestatum eum illis ostendi. Sed illi nihilo miniores facti, nec cōtenti illis opprobrijs, tandem crucis necem postularunt, ille vero metu ne Cęsaris gratiam amitteret, quem innocentem nouerat, & suo, & vxoris testimonio iustum pronuntiauerat, neque conuictum legitimis testimonijs, neque confessum quicquam quod morte dignum esset, mortis supplicio afficiendum tradidit.

Sed iam ad textum redeamus. *Et adduxerunt (inquit) eum ad Annam primum.* Solus Ioannes refert Christum missum ad Annam, quod fuerat ab alijs pręteremissum, & omittit narrare ea, quæ ab alijs in domo Caiphæ gesta fuisse plenè describuntur. Verbum illud, *Adduxerunt*, Grecè est, abduxerunt *ἀπήγαγον αὐτόν*. Est autem vis propria verbi *ἀπάγειν*, ad supplicium rapere, seu violenter du-

cere-

Cur Iudæi denuo Christum interrogent, Si tu es Christus, dic nobis. *Luc. 22.* *Psal. 11.*

Vbi fuerit hæc de re Christus interrogatus à Iudæis.

Episc. Abulens. in Matt. 27 par. 2.

Consilium Sanedrim apud Iudæos quid. *Num. 11.*

Rabbi Benmaimon quid senserit de Christo.

Pilati interrogatio Iesu facta.

Proprium Ioannis Euangelistæ.

Ἀπάγειν Græce quid.

Act. 12.

cere: quemadmodum in Actis dicitur: *Herodes autem cum requisisset eum, & non inuenisset, inquisitione facta de custodibus, iussit eos duci*, vel abduci, scil. ad supplicium. Iam vero cogita, prudens lector, quanta cum crudelitate, & furore, verborumq; iniuriosorum iactatione, clamore, atq; exultatione pergerent, quod Christum haberēt in cauea. Meditare Dominum manib. post terga reuinctis, curuo capite modo tractū, modo impulsum, scelerum nostrorum pœnas luentē. Non desunt qui meditantur in torrentē Cedron fuisse præcipitem datum, indeque aquis, & luto sordidatum extractum fuisse, & in illo impletum ad literam: *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Sed hæc cōsideratio, & Scripturæ interpretatio plus habet pietatis, quam soliditatis, & neruorum. Meditantur alij, quāprimum Dominus cōprehensus fuit, & vinculis alligatus, vnum aut alterum festinanter cucurrisse ad annuntiandam eius capturam summo Pontifici: qui fortassis honesto aliquo munere pro tam læti nuntij mercede eum est prosecutus. Meditare etiam Iudam pactā iniquitatis mercedem accepisse, & milites Pilati, qui mercede conducti à Iudæis venerant, vt testatur Chrys. iustum præmium tulisse. Adduxerunt autem eum per portā Auream templo proximam, quæ alias dicitur Probatica, vel ouium porta, per quā paucis ante dieb. fuerat ingressus cum tanto triumpho, & honore palmarum, & regia illa acclamatione: *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*: quod augere torméta, ac mœrorem Domini poterat. In his meditationibus nihil esse existimo aut à ratione, aut à pietare alienum.

Piæ quorundā meditationes de Iesu capto & cōprehenso

Psal. 109.

Chrys. ho. 85. in Matt. 10. 2

Ioan. 12.

Euthym. in Ioan. 18. c.

Quare Christus adductus fuerit ad Annam primum.

Duxerunt autem illum ad Annam primum. Vbi inprimis Euthy. ait: *Præ voluptate de hac re gloriabantur, tanquam de trophæo constituto: & abduxerunt eum primum ad Annam, vt qui à Caipha eius anni Pontifice quasi pater honorabatur propter affinitatem.* Hæc ille. Pascebant ergo Iudæi oculos Annæ optato illo spectaculo, tanquam prēda diu desiderata, & magno labore, & industria capta. Vnde Christus dixit Apostolis: *Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.* Mirifice autem exultabant Christi hostes eo comprehenso, & vincto. Deinde hoc factum est consilio Caiphæ, ne solus inuidiam apud homines sustineret, si primum ipse, qui consilium dederat, vt vnus homo moreretur pro populo, primus etiam condemnaret. Adhæc factum hoc videtur, vt quo condēnatio Christi à pluribus fieret, eo Christo esset ignominiosior, & iustior videretur apud populum. Præterea domus Annæ, vt testis est B. Augustin. prior eis in via occurrebat, hinc nonnullus contemptus videbatur esse Annæ, qui primarius forte erat artifex insidiarum, si domum eius ministri præterijssent ipso insalutato. Augustini verba in Ioannem, hæc sunt: *Secundum Matthæum cum comprehensus esset, ad eum ductus est, sed prius ad Annam secundū Ioannem venerunt cum illo, non quia collega, sed quia socer eius erat. Et credendum est secundum voluntatem Caiphæ id esse factum, vel etiam domus eorum ita fuisse positas, vt non deberet Annas à transeuntibus præteriri.* Et Cyrillus in Ioan. addit, quod Annas erat autor insidiarum, & Iudæ pecuniam pactam persoluit. Et ita duxerunt eum ad Annam primum: nam ministri illi Iudæorum, nocturniq; bellatores nihil plus poterant, quā capere, ligare, & adducere: ipsorum non erat interficere. Sic enim principes Sacerdotum decreuerant, vt prius ad ipsos adduceretur, ne quisquā posset causari iniuste fuisse occisum. Ideo primum in speciem iusti iudicij eum audire volebant, deinde quicquid ipse ad obiecta crimina respondisset, decreuerant potestati Romanæ tradere ad necem: nam mortui non mordent, viuum eum timebant, quia ipsorum malitiam arguebat. Primo ergo Annā, deinde ad Caipham ductus est, quia hi duo Sacerdotum erant capita, & principatum templi, & rerum spiritualium habebant. Prēterea causa Domini spiritualis erat, quia concernebat fidē & doctrinam, & ad suā cognitionem pertinere iuxta legem arbitrabantur: sic etiam postea actum est cum Paulo coram Principe Sacerdotum Anania, & causa Stephani, vt Lucas narrat. Nam dixit Princeps Sacerdotum, si hæc ita se haberent, scilicet quod Iesus esset templum demoliturus, & mutaturus traditiones Moysi? Et rursus in Apostolos insurgunt Annas Princeps Sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere Sacerdotali. Tales igitur causę ad Sacerdotes spectabāt, & non ad laicos: ob quam causam Proconsul Achaiæ Gallio causam Pauli iudicare noluit, quod videbat eam esse spiritualem, & non ciuilem, vt in Actis dicitur. Et cum dicitur quod Annas erat gener Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius, quædam infamiæ nota illis duobus inuritur, quod honorem, & dignitatem sacerdotalem pecunia à Romanis annuatim redemissent, tanquam veri Simoniaci, & Giezitæ, & omnium Simoniæ lepra infectorum veri parentes. Ideo nihil veræ pietatis habebant, sed lucro, & gloriæ vacabant tantum, & expilandis prætextu religionis populis incumbebant, & vt dici solet: *Vendere iure potest: emerat ille*

Ioan. 16.

II. Ratio.

III. & IV. Ratio.

Aug. trac. 113 in Ioan. 10. 9.

Matt. 26.

Cyril. li. 11. in Ioan. c. 30 to. 1

V. Ratio.

Act. 23.

Supr. 7.

Act. 4.

Infr. 18.

Quorsum Euangelista dixerit quod Annas esset gener Caiphę.

Act. 8.

4. Reg.

Prouerbium.

prius.

Iesu in atrium Pōtificis: nullus autem alius erat Pontifex, nisi Caiphas, qui à tribus Euangelistis dicitur Princeps Sacerdotum, siue Pontifex, & Græcè tam apud Ioannem, quàm apud alios semper dicitur ἀρχιερεύς.

Confirmatur exemplo.

Nam cùm dico, Papa hoc fecit, vel dixit, non intelligitur de Papa defuncto, aut de eo qui futurus est, sed de eo qui præsens est. Nam si alius quispiam à summo Principe Sacerdotum dictus fuisset Princeps Sacerdotum, vel Græcè ἀρχιερεύς, Marcus, vel Lucas tollendę ambiguitatis gratia debuissent addidisse proprium nomen sui Principi Sacerdntum: cùm verò absolutè dicant Christum addnctum ad Principem Sacerdntum, vel Petrum ingressum in atrium Principis Sacerdntum, satis intelligi datur vnum tātùm hunc fuisse singulariter Principem Sacerdotum, quē Matthæus & Ioannes vocant Caipham. Vnde Annas in hac narratione nnn potest esse summus Pontifex, vel Princeps Sacerdotum: qnia ab Anna dicitur missus ad Caipham Principem Sacerdotum. Et Annas non dicitur Ponrifex, sed socer Caiphæ Pontificis illo anno existētis. Cùm ergo subijcit quædam apud Pontificem gesta; sanè hæc gesta esse apud Caipham, satis intelligendum reliquit: ad quem sermone delapsus cum eius meminisset, narrat quæ apud illum acciderunt, prinsquam dixisset, nominum ad ipsum ab Anna perdnctum.

III. argum.

Tertiò qnia infra post illatam alapam Domino, subiungit Ioannes: *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem.* Quod non sic est accipiendum, quasi prosequatur Ioannes ordinem rerum gestarum: sed quoniam nondum dixerat ab Anna ad Caipham Dominum perductum, vt intelligeremus qui factum sit, vt apud Pōtificem gererentur, quæ memorauit, recapitulando illnd, subiecit. Quod Græca magis indicant, qnæ carent illa coniunctinne Et, & tantùm habent: Misit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem, sine miserat, Græcè enim habetur ἀπέστειλεν: quod magis insinuat narrationem rei prætermissæ, quàm ordinis persecutionem: reuocat enim narrationem, vt id qund cœperat de negatione Petri, perficeret. Ex quibus habemus, interrogationem factam de dnctrina, & discipulis coram Caipha, & negationes omhes Petri in domo Caiphæ Ponnficis factas fuisse.

IV. argum.

Quartò, quia infrà dicitur: *Adducunt ergo Iesum à Caipha ad prætorium*; ergo à domo Caiphæ, siue à Caipha, nō à domo Annæ ducitur. Nec videntur esse eædē ædes Annæ & Caiphę, vt quidam pro concordia Euangelistarum meditātur, sed vsq; in hodiernum diem diuersæ, atq; distinctæ peregrinis illorum ædes Hierosolymis ostenduntur.

Cor. Iansen. Ioan. Bonus.

Gaudeo autē hanc conciliandi ratinnem Cornelio Iansenio placuisse, & Ioanni Boni viro erudito in libro in vitam Iesu Christi, quam ex quatuor Euangelistis concinnauit, qui verba illa: *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham*, immediatè attexit post illa verba; *Et adduxerunt eum ad Annam primùm.* Et asserit vsum Euangelistam prætento perfecto, nempe ἀπέστειλε, pro præteritn plusquam perfecto. Vt sit sensus: Miserat enim eum Annas ligatum ad Caipham: quod verbùm repetiuit Euangelista, ne putaremus Iesum ad Pontificem ininssu Annæ ductum fuisse, sed sciremus Annam rationem honoris Pōtificis Caiphæ habuisse. Et mittendo illum ligatum, vt erat, declarauit hac ratione satis se illū non absnluere, sed tanquam nocentem & reum transmittere; quò intelligamus hunc fuisse primum Christi iudicem: qui tamen ab alijs est prætermissus, quòd nil singulare circa Dominum gesserit.

V. argumen. & vltimum. Quam cōmoda sit hæc conciliandi ratio.

Quanquam & hæc verba possint alium excellentem sensum habere. Nam cū Christus alapam accepisset; non modò alteram malam percutienti Dominus obuertit, sed totum se illi præbuit percutiendum, videlicet cum Christus alligatus illuc missus esset: itaq; potest illa clausula vtrique sensui fauere mirificè. Deniq; hęc opinio cum vehementer deseruiat ad conciliandos Euangelistas, & in vna domo enarret omnes Petri negationes accidisse, nempè in domo Caiphæ Pōtificis, magnoperè se reddit cōmendabilē, atq; amplectendam.

Clem. Rom. lib. 5. Constit. apost. c. 16.

Obserua, Clementem Rnmanum lib. Constitutionū Apostolicarum tradere, tres primos Euangelistas dncere, Dominū, vt captus est, adductum esse ad Caipham Pōtificem, quòd in nocte contigit, & omisū à Ioanne, quòd esset ab alijs descriptum: suppleuisse autem Ioannē, quòd postero die deduxerunt eum ad Annam primùm, deinde ad conciliū, atque inde ad Caiphā, & à Caipha in prætorium.

Clementis Romani minus commoda refellitur conciliatio rationibus quinque.

Sed profectò, si verum amamus, non videtur Ioannes loqui de adductinne Iesu ad Annā manè facta, sed de illa quæ noctu accidit, quia textus apertè ait: Cnhors autē & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum: & adduxerunt eum ad Annam primùm, significans illam nocturnam Iesu ligati adductionem fuisse priorem in domum Annæ, quā Caiphæ, vel alterius: quia fortè, vt ait Augustinus, domus Annæ prior erat, quam Caiphæ, vel alterius.

Aug. tract. 113. in Ioan. tom. 9.

Deinde nullus textus asserit, Iesum manè ductum ad Annā, nec Ioannes ipse, sed omnes referunt manè adductum ad cōcilium, vel senatū Sanedrim,

cuius capita erant Annas, & Caiphas, & Seniores,& alij: & inde ductus est in prætorium. Adhæc falsum videtur, quod dicitur à Clemente ibidem, Annam fuisse generum Caiphæ, cùm Euangelium dicat fuisse socerum, nisi hic error tribuendus sit scribæ, aut interpreti,& non ipsi Clementi. Adhæc Ioannes postquam narrauit Christum ductum ad Annam, describit tres Petri negationes, quæ noctu ante secundum galli cantum contigerunt: fuisset autem præposterum prius narrare adductionem Iesu ad Annam primo mane factam, & postea negationes Petri nocte præcedenti factas recensere. Denique Marcus manifestè repugnare videtur Clementi, dicens: *Et confestim, manè consilium facientes summi Sacerdotes cum Senioribus,&c.* Vbi verbum, Confestim manè, negare videtur alteri priusquã concilio, Iesum fuisse præsentatum: quòd si prius est præsentatus concilio; ergo non prius Annæ, vel soli Annæ, sed ipsi simul cum omnibus alijs.

Marc. 15.

Domini Iesu decem adductiones ad iudices memorantur.

Porrò illud dignum est obseruatione, Dominum decies hinc inde ductum cum violẽtia, & manu armata vt malefactorem morte dignum. Nam primò in horto ligatus abductus est ad Annam; ab eo rursus ad Caiphã; à Caipha, cùm manè esset factum, ad concilium Seniorum,& ab illo concilio ad Pilatum, & à Pilato ad Herodem, & ab Herode rursus ad Pilatum; septimo loco milites duxerunt eum in atriũ prętorij, vbi illuserunt ei; octauo Pilatus duxit eum foras extra prætorium gestantem coronam spineam,& purpuream vestem; nono duxit enim extra prætorium, ad locum qui dicitur Lithostrotos. Postremò adduxerunt eum in montem Caluariç, vt crucifigerent.

Quid hæc tam varia & frequens Domini ad iudices deductio sibi velit.

Idcircò fideles in die Parasceues in huius rei memoriam solent nouem, aut decem Ecclesias visitare, & quid qualibet illarum Christus fuerit perpessus, recogitare; vt si quando contingat ob CHRISTI causam, ac fidem, ad pœnam & supplicium violenter rapi, cum patientia & charitate toleremus, exemplo eius, qui pro nobis passus est, & tanquam ouis innocens ad occisionem est ductus. Item, vt discamus, quòd etsi aliquando ducamur ad tentationem, siue ad malum pœnæ, non tamen sinamus nos duci ad culpam, seu peccati consensum, vt Christus fecit. Denique vt facilè nos sinamus duci in viam iustitiæ, & virtutis; & vt dicamus cum Propheta: *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Nam vt iumentum ducitur fræno, & vrgetur calcari bus; ita nos, si iumenta Dei sumus, frænum legis Dei libẽter suscipiamus, & timore, &

1. Pet. 2.
Esai. 53.
Actor. 8.
II. Docum.

Tertium.
Psal. 72.
Quales nos equi Domini esse debeamus.
Psalm. 99.
1. Pet. 5.

amore quasi calcarib. quibusdam aureis & à malo declinem⁹, & ad bonũ impellamur.

Ioann. 11.

Erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo. Ne auditor viocula audiens, vt ait Euthymius, turbetur, eius memoriam ad Caiphæ vaticinium reuocat, significans quòd moriebatur pro eo quod populo expediebat, siue pro salute hominum, veluti Caiphas prophetauerat. Ideò videtur quòd præsentatio hæc Domini coram Anna, ex mandato,& cõsilio Caiphæ fuerit; vt propterea, si quid ibi gestum est, ad Caipham potius esse referendum, quàm ad Annam, Euangelistæ insinuauerint, eùm dicunt Iesum abductum ad Pontificem Caipham, suppresso aduentu eius in domum Annæ.

Euthy ca. 17. in Ioann.

Præsentationis Domini coram Anna quis autor.

Sequebatur autem eum Simon Petrus,& alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Isti duo discipuli feruentiores erant cæteris; ideò post fugam redeunt, & Dominum sequuntur: sed Simon Petrus, vt alij Euangelistæ testantur, à longè, & vt longè corpore sequebatur, ita etiam longè animo & fide erat à Christo. Vbi enim homo viribus proprijs nititur, nõnisi à longinquo Iesum sequitur: & nunquam ad eum peruenit. Et impletur Domini dictũ: *Quo ego vado, non me potes sequi modò, sequeris autem postea.* Timor etiam facit, vt remotius sequamur: sicut amor (cuius vis est vnire) proximè facit connectari Christum. Quanquã hæc sequela postea non fuerit sine aliquo amoris indicio. Ait enim Theodoritus serm. de Caritate, quæ habetur in historia eius. *Hoc magnus Petrus sauciatus desiderio, nec cùm prius didicisset futuram negationem, latere voluit: sed satius duxit sequens negare, quàm fugiens confiteri. Quod enim ab amore, & non à temeritate profisciceretur hæc confessatio, res ipsa testatur. Neque enim post negationem in animum induxit vt Magistrum relinqueret, sed flenit quidem amarè, vt docet historia, & quòd victus esset, suam defleuit imbecillitatem, affectu autem vinculis amoris irretitus.* Hactenus ille. Quis autem ille alius fuerit discipulus, Euangelium non exprimit. Communiter tamen receptum est fuisse Ioannem Euangelistam; vt testatur Anselmus lib. de passione Domini, & Euthymius hoc loco, annotans quòd non se proprio nomine vocasset, ne se laudare videretur. Quem sensum secutus est Chrysost. in Ioannem, dicens: *Quis alius? (scilicet Discipulus.) Ipse qui hæc scripsit. Et cur se non nominat? Cùm enim supra pectus Iesu recumberet, meritò se silentio praterijt. Sed qua gratia in hoc loco? Eadem ipsa, nam & hic quoq, se laudat, quòd alijs diffugientibus, ipse sequeretur; ideò & suum nomen*

Ex discipulis cur Petrus & Ioannes soli captum Dominum sequebantur.
Viribus proprijs qui nituntur, Iesum quomodo sequatur.

Ioann. 13.
Timoris & amoris effectus longè diuersi.

Theod Oratio par. 2 a. med.
Petrus Christi sauciatus desiderio, satius duxit Christũ sequens negare, quam fugiens confiteri, ait Theod.

Matth 26.
Quis fuerit ille alius discipulus, qui cũ Petro Dominum sequebatur.

I. Opinio.
Anselmus.
Euthy. loco citato.
Chrysost. ho. 82. in Ioan. tom 3.
Ioan. 18.

men filet, & Petrum sibi praponit, & sui meminisse tamen coactus est, vt intelligas eum diligentius, qua in aula Principis facta sunt, enarrare. Idem ducent Cyrillus in Ioaonem: & Augustinus. Alij verò putant nou fuisse vllum ex discipulis duodecim, sed ciuem aliquem Hierosolymitanum familiarem Pontifici, & occultum Christi discipulum, vt Ioseph ab Arimathęa, in cuius domum Petrus primò dilapsus est ex fuga, & hinc cum ipso postea secutus fuit Dominum. Nam Ioannes vilis piscator, & Galilæus, qoam familiaritatem habere potuisset cum Hierosolymitano Pontifice superbo, & summæ autoritatis apud Iudæos? sed reuera prior opinio altas egit radices inter Catholicos, & plura habet testimonia ex Patribus. Accedit huic sententiæ, quòd Ioannes de se loquitur in tertia persona, & nunquam se nomine proprio exprimit. Nec valet quod obijcit Augustinus, noo dixisse: Discipulus ille, quem diligebat Iesus: quia in tali sequela, maximè si remota erat, & longinqoa, post fugam illam, non erat discipulus Iesu dilectus vocandus.

Cyril li. 11 in Ioa. c. 39 10.1. Aug. tracta. 113. in Ioann. tom. 9. Altera opinio. Ioan. 19. Vera opinio fit probabilior. Aug. tract. 113. in Ioan. tom. 9.

Subdit Euangelista, discipulum illom fuisse notum Pontifici: vnde autem notus esset Ioãoes Caiphæ, uoo satis est compertum. Quidam tradunt illom fuisse Ioannẽ, Pontifici notum propter pisces, quos vendere solebat; alij verò propter aliquem ex suis consanguineis, qui Pontifici seruiebat. Aliam producit rationem Nicephorus, qui libro Ecclesiasticæ historiæ in hũc modum scribit: *Sub hac cœna paratur in domo, vt aiunt, Ioannis Euangelista: quam ille possessione sua (non exigua autem ea fuit) in Galilaa Caipha, eius temporis Iudaa Pontifici, vendita (cuius gratia etiam illi notus extitit, ficuti ipse alicubi suo testimonio astruit) in locis circum montem Sion situs comparauerat. Ibi igitur discipuli apud hominem certum priusquam Azymorum instaret dies, ita vt illis mandatum, prascriptumq; fuerat, legis pascha instruunt.* Hæc ille. Sed durum videtur huc dictum Nicephori quibusdam; tùm quia Ioannes pauper erat, & victum arte piscandi quæritabat; tùm quia dicitur omnibus relictis secutus Christum fuisse: nisi fortè aliqua peculiari Christi reuelatione fuisset factum, vt haberẽt Apostoli illud cœnaculum montis Sion liberum ad mysteria illa, quæ Christus gessit in cœna, dum viueret, & vt post mortem Christi illuc se reciperẽt Apostoli, quò susciperent spiritum S. Et satis reliquit omnia sua, qui illa Monasterio in quod ingreditur, donat. Et ita intellige textum, qoòd accepit eam discipul⁹ in sua, vbi Grecè legitur εἰς τὰ ἴδια, idest, in proprias ædes, Georgius quoque Cedrenus Græcus autor in compẽdio historiarum scribit: *Cùm Zebedaus mortuus esset, Ioannes & Iacobus adduxerunt matrẽ suam, eaq; cum Maria habitauit:* & infrà, *Vendentes autem suam hæreditatem Caipha, emerunt Sion.* Hęc ille de ædibos emptis in monte Sion: de quibus etiam mẽtionem facit Gregor. Nazian. in Tragœdia de Christo patiente, vbi sic inducitur B. Virgo alloqui mulieres comites suas, ea nocte, quæ Dominicã noctem resurrectionis præcessit. Cùm enim dixisset in domum se Mariæ parentis Marci abire velle, subiungit:

Vnde notus fuerit Ioannes Caiphæ Pontifici, triplex opinio. Niceph. lib. 1. Eccles. hist. c. 28. init. Ioannis Euangelistæ domus erat iuxta montem Sion sita, secundùm Nicephorum. Mat. 26. Nicephori sententiam duo infirmare videntur. Supr. 4. Actor. 1. Ioann. 19. Geor. Cedr. Græc. autor. Greg. Naz.

Aut potius hinc nos conferamus in domum
Eius, quem adoptatum mihi meus vnicus
In filium iuuenem esse voluit Filius.

Videtur ergo, quòd Ioann. Euangelista habuerit ædes in Ierusalem, in quas B. Virginem receperit. Nec nou ante Gregorium B. Euodius in epistola, quam inscripsit, Lumeo (vt producitur à Niceph.) de B. Virginis ætate loquens, ita habet: *Post crucis autem supplicium illud, in domo Ioannis annos impleuit 11. vt atatis eius anni simul collecti, sint 59. In ea ipsa Ioannis domo primum Pascha mysticum conuiuium Dominus cum discipulis instituit. Inde hymno dicto in monte Oliuarum exiuerunt ad villam Gethsemani. Ibidem propter metum Iudaorum claudebantur. Ibidem etiam foribus clausis, cùm resurrexisset, ab ipsis est visus: cùm in faciem quoque eorum inspirauit, & Spiritum eis sanctum dedit. Ibi octauo pòst die Thoma fides est confirmata: & Spiritus Sanct. specie linguarum ipsa Pentecoste aduenit. Ibidem Iacobum Iustum primum Hierosolymorum Episcopum Apostoli suffragijs suis designarunt: & Stephanum cum reliquis sex Diaconus legerunt. Hanc porrò domum Ioannes fertur comparasse post mortem patris sui Zebedai, qui quidem propria nauis rector fuisse perhibetur:* & reliqua, quæ ille ex libro illo Euodij adducit. Videtur quoq; notitia Ioãnis cum Caipha inde contracta propter ędes illas ab eo emptas, siue cum possessione sua, quam habebat in Galilæa permutatas. Et cum dicitur introisse in atrium Pontificis cum Iesu, hoc ad confirmationem sui Euangelij adiunxit, vt sciamos eum scripsisse nõ quę audiuit, sed quæ præsens, & coram vidit de Annæ interrogatiõe, & alapa Iesu impacta: vnde ipse infra ait: *Et qui vidit, testimoniũ perhibuit: & verum est testimonium eius.* Et ne quis fortitudini adscribat, quòd introiuit in atium cum Iesu vincto; addit se notum fuisse Pontifici, quasi diceret: Non tam animi constãtia intraui, vt defenderem magistrũ, aut vt excusarem eum coram Pootifice, quàm quia uotus eram iu domo eius. Et ita seipsum extenuat, vt iactantiam, & ignorantiam deuitet, & tamẽ Petro non se præferat, de qoo dicitur quòd stabat ad ostium foris:

B. Euodius. Niceph li. 2. c. 3. Ecc. hist. Virginis Matris ætas secundum B. Euodium. Matt. 26. Ioann. 20. Ibid. Ibid. Actor. 2. Infr. 6. Matth. 4. Autoritatem quid conciliet Euangelio Ioannis non vulgarem. Ioann. 19. Ioannis Euangelistæ modestia.

foris: sed Ioannes dixit ancillæ ostiariæ, & permisit intrare Petrum. Et præstiterat sanè eò nunquam intrasse, & feliciùs longè olim fuit introductus per Andream fratrē suum ad Iesum, quàm modò fuerit introductus à Ioāne in atrium: & ipse Petrus debebat felicius Ioānem introducere in sepulchrum. Et quia in aulam Ecclesiasticam opera Ioannis introductus est, notatur illi qui fauore hominum in Ecclesiasticas dignitates admittuntur, non inde exire nisi prius Christo abiurato, quemadmodum neque Petr⁹ non inde exiuit, nisi ad ancillæ vocem Domino negato. Sed oportebat impleri verbū Christi: *Ter me negabis.* Impletum est illud, quod Christus in typo olim Petro demonstrauit: cùm enim discipuli in mari periclitarētur, venit Christus ad eos ambulans supra mare: & cùm Petrus sua voce se ingessisset, ambulassetque supra mare, vt veniret ad Iesum, vidit ventum validum, & timuit, & penè submersus esset, nisi manu Domini fuisset retentus. Hoc ipsum & hic contigit: nā verè Dominus ambulabat super aquas Discipulis in mari laborantibus, quia Apostolis propter se scandalum patiētibus, ipse arbitrio suo tribulationē patiebatur, mox victor mortis futurus. Ambulabat & Petrus super aquas vt veniret ad Iesum: quia pristinæ dilectionis memor nonnulla sumpta audacia, modica tamen fide sequebatur longè post Iesum: sed vbi vidit vētum validum venientem, timuit, & timendo negauit: & negando submergebatur, nisi Dominus illi porrexisset manum. Quòd verò summus Pontifex haberet ostiariā ancillam, mirum esse non debet, quia etiam Rex Isboseth aliam ancillam ostiariam præfecerat domui suæ, vt dicitur in libris Regum, & propter debilem & negligentem custodiam fuit interfectus. Rhode etiam mulier, vt in Actis refert Lucas, ostiū Petro aperuit. Illa enim fortè consuetudo tunc in illa regione inualuerat. Verùm infelix est Sacerdos, cuius ædes claudit, & aperit caro in ancilla ostiaria significata: & in horum domibus facilè cōtemnitur, & patitur Iesus. Sed nobis maximè curandum est, vt fortem, & firmam custodiam domus cōscientię nostrę adhibeamus, quę & ingredientes & egredientes diligenter inspiciat, & sciat qui sint admittēdi & qui repellendi. Rectè cōsulit Sapiens: *Si non in timore Domini tenueris te constanter, citò subuertetur domus tua*; indicans timorem Domini optimum esse, & fortē custodem. Nam qui belli tempore hostem fortem, & exercitatum non timet, in manifestum se discrimen obijcit: qui verò semper metuit, tutior est, ac securior. Vnde Propheta fortitudinem vocat timorem: *Posuisti*, inquit, *fundamentum eius formidinem*; & filius eius, *Beatus homo qui semper est pauidus*. Debet autem maximè timeri imbecilla caro, & tanquam inepta à munere ostiarij abijcienda; & loco eius sanctus hic timor de suis virib. diffidens, & in Domino spem suam totam collocans substituendus: quia nisi Dominus custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eam, quò per diligentē domus suę conscientiæ custodiam ad æternitatis domum peruenire mereatur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuit, & regnat in seculis seculorum, Amen.

Ioan. 1. Petrus in aulā pontificiam opera Ioannis inductus, vbi & Christum negauit, quos denotet. *Infr. 20.*

Matth. 26.

Supr. 14.

Petri olim in aquis ambulātis, propeque submersi dextra nisi Domini Iesu tenente stetisset, qd prænotauerit.

2 Reg. 4.

Ibid.

Actor. 12. Domibus olim custodiendis ancillæ destinabantur apud Iudæos.

Ostiaria ancilla quid denotet.

In quibus maximè locis contemnitur Iesus.

Quales custodes habere debeamus.

Ecclesi. 27.

Optimus & fortis custos quis.

Psal. 88.

Prouer. 28. Carnis imbecillitas quare metuenda, & quid pro ea nobis statuendum.

Psalm. 126.

TRACTATVS XX.

De Interrogatione Iesu per Pontificem facta, & alapa Iesu impacta per ministrum, in illa verba: *Pōtifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius. Respondit ei Iesus, Ego palàm locutus sum mūdo, Ego semper docui in synagoga, & in templo quò omnes Iudæi conueniūt, & in occulto locutus sum nihil: Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid locutus sim ipsis: Ecce, hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cùm dixisset, vnus assistens ministrorū dedit alapam Iesu, dicēs, Sic respondes Pontifici? &c.* Ioan. 18.

PRoximo Tractatu præsentationem Domini coram Anna in gratiam Pontificis Caiphæ factam explicauimus: nam sequitur interrogatio facta à Pōtifice. Et quia, vt superiùs ostēdimus, hic Pontifex nō erat Annas, sed Caiphas; intelligendū est Annā viso Iesu ligato, statim honoris gratia ad Caiphā eum misisse, vt textus Cyrilli & eius Commentarius expresse habent, sicut superiùs indicauimus. Quod ex eo etiā cōfirmatur, quia quater dicitur hic Pōtifex in singulari, siue ἀρχιερεὺς Græcè: quod nomen non quadrat nisi actu summum Pontificatum administranti. Nullibi autē Annas hoc in loco dicitur Pontifex, sed socer eius qui erat Pōtifex. Idem ostendit vis interrogandi: quod non cōpetebat alteri, nisi Pōtificatum illo anno gerēti: & Christus potuisset respōdere, Nō est tuum me interrogare, cùm à cōpetente iudice non interrogaretur. Tertiò, quia tres alij Euangelistæ referunt, Petrum ingressum in domum Caiphæ Pontificis; ergo Ioannes, cùm loquitur hic de Pontifice interrogante, exponendus est per alios tres, qui

Quid ille Pontifex Iesum interrogauerit de discipulis suis, & de doctrina eius.

Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 2. in. tom. 2.

aperte exprimunt fuisse Caipham: quemadmodum quòd alij tres dicũt Petrum ingressum in domum Caiphæ, expoaendum est, vt Ioannes declarat, noo simpliciter, sed per alium discipolum (qui creditur fuisse Ioannes) togaotem ancillam ostiariam, vt eum admitteret.

His positis tanquam probabilioribos, & quibus dicta in speciem contraria Euangelistarum faciliori negotio concilianrur, & negationes Petri vniuersę io domo Caiphæ factæ colliguntur: seqoitur in textu, quòd interrogauit eum de discipulis, & de doctrina: De discipulis quidem, vbi nam essent, cur ipsos elegisset; & quid per eos facere cogitaret, & quod duodecim piscatores contra duodecim Patriarchas, & 72. discipulos contra 72. seniores tanquam autor nouæ alicuius legis designaret, quodque si verus Messias fuisset, ooo deseruissent eum. Hæc autem interrogatio eò tendebat; vt ipsum seditionis suscitandæ alicuius, nouarumq; rerum moliendarum autorẽ, & affectati regni contra Romanos Principem conoinceret. Secundò interrogauit eum de doctrina, qoalis esset, & vnde eam haberet, quodq; ab illa Moysi, & Prophetarum dissentiens esse videretur: item quod occulta esset, & angulos quæreret. Hæreticus ergo tu es, dicebat, atque seductor, qui ooua quædam citra oostram autoritatem instituta rtadidisti: vt de baptismo, & de infirmis oleo vngendis: cumque noo sis ex tribu Leuitica, autoritatem tibi docendi vsurpasti. Non ergo obijcitur Iesu quod sit aor raptor, aut adulter, aut homicida; sed tantùm quod docuerit, aut discipulos assompserit, & quòd silentio non fuerit contentus, sed arguerit mũdum, & opera eius. Tales debent esse Christi cultorum mores, vt de nollo vitio reprehendi, aut conoinci valeant. Vnde Plioius Iunior ad Traianum scribit de Christianis, quòd oou se Sacramento in scelus aliquod obstringerẽt, furta, latrocinia, aut adulteria non committerent, nec fidem fallerent, nec depositum appellati aboegarent; sed tantùm quòd soliti essent stato die ante locem conuenire, carmenq; Christo quasi Deo dicere. Perpẽde præterea, ooo fuisse malum quòd Christum interrogaret de discipulis, & de doctrina: quia potestatis spiritualis munus est curare, ne aliena doceantur, vel ab alienis legitima potestate carentibus. Boni ergo speciem obtendebat Pontifex, sed mala suberat mens: quia sciebat, vel scire poterat, ac debebat Iesum à Deo esse missum, ac vera tantùm docuisse.

Pontifex ille quid Iesum interrogauerit de discipulis eius. *Luc. 6.*

Interrogatio hæc Caiphæ quorsum spectaret.

De Christi doctrina quid Caiphas interrogauerit.

Iacob. 5.

Quales debeant esse Christi cultorum mores.

Plinij Iunioris honorificum de Christianis testimonium.

Potestatis spiritualis munus quod sit.

Respondit ei Iesus, Ego palam locutus sum mundo, &c. De duobus fuerat Christus interrogatus, ad alterum tantùm respondet, id est, ad doctrinã: filet de discipulis: vel quia illa interrogatio pẽdebat ex articulo de doctrina; quia qualis doctrina, tales & discipuli, vt discipuli esse pręsumũtur, vel quia de discipulis parum boni nouerat, quia vnus tradiderat, alter erat negaturus, oẽs verò eum deseruerant: docens non statim reuelaodas aliorũ infirmitates, ac defectus. De doctrina autem respoodet vbi, & corã quibus docuerit, noo aũt quid docuerit, quia sciebat Pontificem maligno animo iorerrogauisse. Et quia multitudini testium certior fides haberi solet, quàm singulari personæ, maximè cum de re eius agitur, propterea ioquit: *Ego palam locutus sum mundo, Ego semper docui in synagoga, & in templo quò omnes Iudæi conueniunt. Et in occulto locutus sum nihil.* Ex duobus namq; assignat facilitatem, qua possit certior fieri de eius doctrina, scilicet ex vniuersitate aoditorum, quia palam totius mundi bominibus locutum se asseruit: & de singularitate locorum, vbi docebat, scilicet templo, & synagoga, vbi oõnisi grauia, & probata docere fas erat: nam eò oẽs Iudæi coouenicbant. Per Iudæos, iotellige Principes, & insigniores Iudæorum: ita enim illa voce per antooomasiam Euangelista vocat Iudæorum primores: quemadmodum alibi ait: *Miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes, & Leuitas:* & rursus: *Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse Christum, &c.* Et post resurrectionem Apostoli manebant in cęnaculo clausis foribus propter metum Iudæorum. Illi dicto: *Et in occulto locutus sum nihil*, obstare videtur exemplum Samaritanæ: nisi ipsa permissione eius publicè prædicasset: *Venite*, inquit, *& videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci.* Domious verò loquitur communiter, ac vt plurimum. Quod ergo attinet ad doctrinã, Christus noo tacuit, oe ipsum eius pœnitere videretur, sed eã confirmat, coostanterq; veritatem nos asseoerare docet, propterea ait: *Ego palam locutus sum mundo.* Quia omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt ooo arguantur opera eius; Et, *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Quicquid ergo Christus docuit, voluit esse publicum, & omnibus notum, oe qs excusationẽ aliquã posset obtendere.

In synagoga, & in templo. Imò & in nauibus, & montibus, & campis prædicabat: hinc Salomon: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua.* Expressit ergo vbi, & corã quibus sit locutus, noo autem qualem doctrinam: sed in eo prooocat

Quare Christus interrogatus de discipulis, & de doctrina, de hac tantùm responderit. Christi documentum.

Per Iudæos Christi auditores quos intelligat Euangelista. *Ioann. 1. Infr. 9. Infr. 20.*

Vt sit verum illud: In occulto locutus sum nihil. *Ioann. 4.*

Malefici ingenium.

Ioan. 3.

Matth. 10.

Quam publica Christi doctrina semper fuerit, eiusque prædicatio.

Prou. 1.

Signum bonæ doctrinæ.

Hæretici doctrinam quomodo tueātur suam.

ad auditores suos, quod est signum fidentis in veritate dictorum: quod falsi Doctores non facerent propria eos absterrente conscientia, q̃ eis dictat doctrinam eorum lucem ferre non posse. Hæretici interrogati non solent ad suos vel libros, vel auditores confugere, sed propria versutia volunt errata sua defendere: nec libris, nec auditoribus simplicioribus (qui statim rem, vt se habet, enomunt) satisfit. Discipuli ergo mei sunt, quotquot esse voluerunt, Ego neminem excepi, omnes docui, quantum in me fuit, omnes doctos volui.

Quare Christus in occulto locutus sit nihil.

Es. 45.

Et in occulto locutus sum nihil. Quò scilicet occultos mihi aliquos discipulos facerem, quibus seditionem in populo sererem, aut secreta spargerem venena, vt Hæretici. Vnde per Esaiam ait: *Non in abscondito locutus sum, in loco terræ tenebroso.*

Christus cur sic Caiphæ respōdit: Quid me interrogas? interroga eos qui me audierunt.

Mos iudiciorum.

Caiphæ ignauia superbia.

Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt. Taxat malam interrogationem, & minime iuridicè factam. Cùm enim æquitas legum, etiam profanarum postulet, nemini manum iniiciendam, nisi prius vehemens criminis suspicio aliquem grauet: adhæc cùm de re publica ageretur, præteritis quos ad manum habere poterat testibus multis; interrogabat eum, qui tanquā reus astabat, cùm in iudicio reo de se loquenti fides non habeatur. Taxat & ignauię, quòd publicam doctrinam non audisset is, cuius erat prospicere quid doceretur. Magnates enim sæpè, siue per superbiam, siue per alias occupationes auocati rarò verbo Dei audiendo vacant: sic & Herodes etsi Christi audiendi desiderio teneretur, tamen ad illum videndū exire dedignabatur. Significat ergo Dominus: Quid me interrogas quasi seductorem hominem? tanquam si diceret; Ille de causa necessario interrogatur, cuius cùm de facto constet, facti tamen modus nescitur. Sic necessariò Iosue requirebat ab Achan quid fecisset: deprehensus enim erat per sortem quòd peccasset, quid verò peccasset, ignorabatur. Ego autem, cuius causa à te nunc tota in doctrina constituitur, palàm locutus sum, hæresim non docui, sed veritatem: nec enim hæc res in angulo gesta est, nec lucem odit: cur auditores nō interrogas? aut quid damnas verbum non auditum? Solent enim magni Prælati, & Principes huius seculi rarò accedere ad conciones Sanctorum virorum, ne aliquo verbo à concionatore notentur, aut ne oriatur vlla contentio de præsidentia, & loco digniori. Adhæc quid me tenui interrogas; quem indignum iudicas cui credatur? Si malum est docuisse; malè agunt omnes legis interpretes. Si verò malè docui,

Luc. 23.

Iosu. 7.

Vnde Principū seu Ecclesiasticorum, seu laicorum adeò rarus verbi Dei auditus.

hoc oportebat te non ex propria suspicione, & inuidia, nec ex calumniatoribus, sed ex auditoribus discere. Et quia non permittitur in legitimo iudicio, vt quisquam sibi testis sit; ideò more, & lege iudicij ad auditores meos appello. Quid ergo me interrogas? Quasi dicat; Iudex non debet quærere quæ nescit, sed ea, de quibus præcedit accusatio, vel infamia, vel saltem ea, de quibus iudicia probabilia extiterunt.

Bonus, & prudens iudex, quæ nō debet interrogare.

Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Cunctos meos auditores testes facio, illorum me testimonio committo: dicant si quid eis non bene à me dictum videatur, mihi enim id nunc dicenti non crederes, sed potius putares me fingere, vt liberarer: quare incorruptos hos tuos testes interroga. Et adeò auditores non timeo, vt etiam rata esse sciam ab aduersarijs, quæ docui. Ideò non dixit, interroga discipulos meos, amicos meos, vel cōsanguineos meos, sed generaliter omnes auditores: tanta est veritatis confidentia, vt sola possit dicere: Neminem timeo: nulla alia doctrina, vel Platonis, vel Aristotelis adeò perfecta est, vt hoc dicere valeat. Et dicendo: *Ecce hi sciunt quæ dixerim ego*, duas assignat rationes, propter quas eis, ad quorum relationem transmittebat se, fides esset habenda: alteram, quòd ipsi ab eo immediatè talem doctrinam audissent, & ita non erat auditus ex auditu; alteram verò, quoniam sciunt quæ dixi. Nam plures audiunt, qui tamen nesciunt ea quę audierūt: hi verò & audierunt à me, & omnia planè sciunt quæ locutus sum. Quia verò ipse interrogabat, vt aliquid expiscaretur ad calumniam struendam; quod opus est iniqui iudicis: Christus ad publicum testimonium etiam inimicorum, quo nullum potest esse certius, & innocenti salubrius, confugit. Quare Chrysostom. in Ioannem hoc ponderans, ait, quòd non respondit arroganter Pontifici, sed fretus veritate: *Id enim*, inquit *veritatis maximum est argumentum, cùm quis inimicos in testimonium adducit.* Sic ille. Quia ergo Pontifex malè interrogabat, dignus fuit hac seueriuscula Christi responsione: qui in reprehendendo errare non poterat. Sic etiam percutientē se reprehendit ministrum. Quoniā ergo decreuerat mori, liberè & cū maiestate respondit, ne quis metu, & fracto animo respōdisse posset existimare, cū liber, & nondum captus liberè, & intrepidè Principes sæpè reprehendisset. Nā hypocritæ digni erant reprehēsione, & non erāt palpandi; vix enim sic intelligunt. Caietanus in Téiaculo quodam exponit: Quid me interrogas? Dominum petere causā talis interrogationis, vt posset respōdere. Id est,

Quanta veritatis confidentia.

Quorsum id: Ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

Opus iniqui iudicis.

Chrys. ho. 82. in Ioann. ante med. tom. 2.

Maximum veritatis argumentum.

Christi libertas in respondendo.

Caietani sensus refellitur eorum verborum Domini, Quid me interrogas.

Si

Si mihi conſtaret cur me interrogas, ego tibi reſpõderem. Sed certè huic ſenſui aduerſantur verba, quę ſequuntur: Interroga eos qui audierũt. Arguit enim Pontificem per priora verba de mala, & captioſa inquiſitione, & contra morem iudicum: quia cùm res eſt publica, non rogatur primò criminis reus, ſed illi, qui ſcire publicè potuerunt. Vnde dixit: Interroga eos qui audierũt: ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Non ergo quærit cauſam, vt poſſit reſpondere; ſed arguit ſuperfluam, & malignam inquiſitionem. Deinde impium eſt aſſerere Chriſtum dubitaſſe: quia Dominus ſciebat illã Põtificis interrogationem illegitimam eſſe, & malitioſam. Vnde fruſtra expectaret ſcire cauſam aliquam iuſtam ſuæ interrogationis, cùm ſciret eos inuidia vti, & calumnijs agere.

Alter Caietani ſenſus eiuſdẽ ſententiæ reijcitur.

Secundò exponit Caietanus: Quid me interrogas? id eſt, Quid eſt illud quod me interrogas? ſicut Paulus dicens, Quid me vis facere? rem præceptam rogabat, id eſt, Aperi articulum, quænam me ſcire vis? Sed huic ſenſui occurrit ratio literæ diuerſa, magna enim eſt differẽtia inter verba Pauli in quibus Quid, non eſt aduerbium, ſed manifeſtè rem pęcipiendam petit, & inter Domini ſermonem, in quo Quid, tantùm valet, quãtum, ad quid, vel quare, vel cur, vt omnes interpretantur. Deinde iam perſpicua erat res, de qua quęrebatur per multos ſermones, id eſt, de eius doctrina, & diſcipulis. Tertiò, quia Dominus interrogari amplius nolebat, neque reſpondere ad ea, quæ Pontifex interrogauerat, tùm ex ſuperioribus, dicendo: *Ego palã locutus ſum mũdo, &c.* tùm ex ſequentibus, cum inquit: *Interroga eos, qui audierunt*, admonẽs, vt more legitimi iudicis ageret. Quartò, non eſt verũ, quòd ſi de aliquo interrogaſſet, Chriſtum reſponſurum fuiſſe: hoc enim dum abſoluit Chriſtum ab arrogantis calumnia, facit eum ignorantem, quaſi neſciret illud, ſuper quo legitimè interrogari poſſet; cùm iniqui eſſent oẽs illi cœtus, & per inuidiam eos agere Pilatus ipſe cognouiſſet, & Ioſephus in lib. Antiq. hoc ſit teſtatus. Quintò obijcitur, quòd ſeruus percuſſit Dominum ob illud dictum, dicens: *Sic reſpondes Pontifici?* quòd nõ fuiſſet ad ſenſus duos primos. Eſt ergo ſenſus, ꝙ calumniator Pontifex volebat capere Dominum in ſermone: hinc de doctrina, & diſcipulis interrogat, Vt ſi quid laudis propriæ doctrinæ adferret, eũ continuò ſuperbię accuſaret. Si nouum quid ꝙ cõtra Moſem, & Dei inſtituta videretur docere, ea ratione eũ reum læſæ maieſtatis, & ſoluentem Sabbatum accuſaret. Dominus autem cum videret eum dolo interrogare, & quod formam iudicij nõ ſeruaret, reiecit tanquam illegitimè interrogantem: quod enim patens, & publicum erat, & aliunde ſciri poterat, non ſine iniuſtæ calumniæ ſuſpicione cœpit ab ipſo reo extorquere.

Illud Pauli ad Chriſtum: Quid me vis facere, quo modo accipiendum.

II. Ratio. Contra ſenſum Caietani. Tertia.

Quartò.

Ioſeph. lib. 18. Antiq. cap. 6.

Quinta. Vera ſententia eorum verborum Domini traditur.

Caietani obiectiones nonnullæ ſoluuntur, pro ſuo ſenſu.

Obijcit Caietanus, ſuperfluũ videri hoc quod dixit Ieſus, *Quid me interrogas*; cùm iam dixiſſet, doctrinam ſuam eſſe publicã. ſed certè non fuit ſuperfluũ, quia his verbis interior Pontificis calumnia magis exprimitur, & detegitur: quaſi dicat; Cum ſit publica doctrina mea, ita vt non ſit iuſta cauſa me interrogandi, quid eſt quòd me interrogas, niſi quòd mala mens, & malus animus te agitat? Deinde obijcit Caietan⁹, quòd non videtur Dominus ſeruaſſe manſuetudinẽ arguendo ſuperiorem, cùm Dominus ipſe ſe gereret pro ſubdito. Reſpondemus negando, modeſtiã non ſeruaſſe: id enim facit Dominus, qui errare non poterat. Deinde Annas eius non erat legitimus iudex anni illius: imò ſi fuiſſet Caiphas ſecundum ſententiam Cyrilli, cùm in ea re contra Dominum non ſe, vt Pontificem, & iudicem gereret, ſed vt vulpem ſubdolã, & canem mordacem, & venenatum ſerpentẽ, debuit à Domino libero reſpõſo officij ſui admoneri. Ideò modeſtiſſimis verbis confutatus eſt à Domino pro veritate, ſicut olim Paulus alapa percuſſus dixit ad Ananiam Pontificem: *Percutiet te Deus paries dealbate. Et tu ſedens iudicas me ſecundùm Legem; & contra Legem iubes me percuti?* Quòd dixit cõtra iudicem non ſe vt iudicẽ gerentem; qui tamen cognouit Pontificem, tùm ex loco, in quo ſedebat pro tribunali, tũ à ſigno veſtium; quibus erat diſtinctus. Ad hęc verba Domini exactè penſata nullã iniuriã prę ſe ferunt, ſed puram annunciant veritatem, propter quæ potius confundi & reſipiſcere debuit iniquus Pontifex, & illud inprimis ſcire, ꝙ omnis poteſtas à Deo eſt in ædificationem data, & non in deſtructionem; & quòd nõ ſint domini ouium, ſed paſtores. Poſtremo ex Domini alapa percuſſi, ſingularis in reſponſo eius apparet manſuetudo: *Si malè*, inquit, *locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, &c.* Vbi ritum, & formam boni iudicij exegit. Sicut enim non erat examinandus in re præſertim publica, ante accuſationem, ita nec ante teſtimonium malæ locutionis redditum, à ſeruo vel ad nutum iudicis percutiendus.

II. Obiectio.

Dominum Ieſum, ita vt dictum eſt, Caiphę reſpondẽdo, nequaquã vt Caietanus contendit, immodeſtius reſpondiſſe.

Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 40. tom. 1.

Actor. 23.

II. Ratio. Quo id reſpõſum Domini ſpectaret tantummodo.

Sapient. 6. Rom. 13. 2. Cor. 10. 13. & poſtrema.

Hæc autem cùm dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes Pontifici? Hic miniſter Iudęorum ægrè tulit ſe allegatum fuiſſe in teſtem, & ſibi tantum

Caiphæ miniſter impius ille cui dedit alapã Ieſu, quin quæ ob cauſas.

honoris habitum esse, vt esset aut discipulus, aut doctrinæ eius testis. Nam dixerat Dominus; *Ecce hi sciunt quæ dixerim ego*: dicēdo enim, *Hi*, videtur eum cum alijs præsentibus demonstrasse. Hinc infelix dum gratificari vult Pontifici, seipsum falsi, ac maligni testis vitio condemnauit. Dedit igitur alapam. Inprimis, vt ostenderet se doctrinæ eius non velle esse testem. Deinde, vt docent Cyril. & Theophyl. vt se ostenderet non fuisse ex illis ministris, qui olim missi ad capiendum Dominum, & reuersi dixerunt; Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Tertiò, hoc fecit, ne quis alius auderet testimonium pro eo ferre. Quartò, vt gratiam Pontificis venaretur, & rem gratā præstaret Domino suo: qui vel præcepit, vel nutu indicauit, vt percuteret, vt olim Ananias iussit percuti Paulum; vel si non præcepit, nec innuit, fuit causa ministro, vt percuteret: nec minus gratum officium præstitit, quàm si ex præcepto percussisset, & vt hinc addiscas quā procliuis esset Pontifex ad irrogandam iniuriam, & quale fuerit eius iudicium. Iniquum enim est iudicium, vbi quilibet ante sententiam potestatem habet in reum. Deinde iniquus est iudex, qui videns reum ante datam sententiam affligi, tacet, & nō prohibet, vel saltem non reprehendit, vt partes suæ erant: at multò magis, si videat innocentem, & iustum ligatum affligi. In iudicio enim permittitur reo liberè, pro se loqui, habetque etiam apud Gentes, iudiciorum æquitas, vt facinorosus iam comprehensus, & vinctus nulla iniuria, aut pœna afficiatur, nisi sententia secundùm Leges à iudicibus iuris lata. Ad hæc apparet iniquitas ministri, qui apertè testatur iniquitatem Domini sui. Secundum enim iudicem populi, sic & ministri eius, & in alio loco; *Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios.* Sed væ talibus ministris, de quibus ita ait Propheta: *Quoniam Deus dissipabit ossa eorum, qui hominibus placent*: & Paulus: *Si hominibus placerem: Christi seruus non essem.* Placere ergo in malo hominibus, graue peccatum est; at in bono placere, sanctum & laudabile. Vnde Paul⁹ dicebat; *Ego per omnia omnibus placeo*: Et iterum; *Vnusquisq; vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.* Fuit autem hæc alapæ impactio, grauissima, ac atrocissima cōtumelia, quia illata fuit homini iusto, & innocenti, imò Filio Dei, & vt Ioannes pōderat, alligato, & ante causæ cognitionem. Hinc Chrysost. super hæc verba: *Quid hoc impudentius? Exhorrescat cælum, contremiscat terra de Christi patientia, & seruorum impudentia.* Et B. Ephrem. serm. De pas. Domini: *Creator qui de puluere terræ hominem finxerat per gratiam, à manibus, quas ipse formauerat, alapam accepit. Serui quidem omnes cùm liberi efficiuntur, accipiunt alapam, vt mortali libertate potiantur: at ipse (ô infelix) cum sit omnium liberator, iniustè colaphizatur. Quin putas ita piè mercedem accipere à Caipha? alapam quidem dedisti omnium Domino; sed seruus seruorum factus es in æternum.* Sic ille. Et profectò dignus erat hic seruus in nihilum redigi, nisi ab illo quem percussit, seruaretur; imò, nisi ipse percussus prohiberet, omnis creatura in impium illum sui factoris iniuriam vindicatura insurgeret. Sic enim creaturæ sæpè vindictam in eos, qui cōtra seruos Dei deliquerunt, exercere solitæ sunt. Nam terra Core, Dathan, & Abiron contra Moysem tumultuantes deglutiuit, aqua maris submersit Pharaonem cum exercitu suo populum Dei insequentem; ignis ciues Sodomę infames, & inhospitales, & quinquagenarium cum suis quinquaginta bis missis cōtra Heliam diuinitus puniuit; vrsi pueros quadraginta duos irridentes Helisæum, & contemptum iactantes, *Ascende calue, Ascende calue*, dilaniarunt; Ananias & Sapphira repentina morte vno Petri verbo extincti sunt. Vt videas quam sit parata omnis creatura ad vlciscendas iniurias Creatoris sui. Deinde fuit grauis hæc iniuria, quia prima fuit, & ita alijs audaciam idem faciendi præstitit. Vt enim qui primo virtutem amplectitur singularem, alijsque eius consectandæ exemplum præstat, peculiari ratione dignus est gloria, & Stephanus Protomartyr, qui primus pro Christo mortem sustinuit: ita qui enorme aliquod flagitium operatur, eiusque perpetrandi præbet documentum, peculiari dignus censetur supplicio. Tertiò habuit & aliam circumstantiam: quia insonuit per totam aulam, cùm fortiter fuisset impressa; & ob risum, & gaudium, quod tùm Pontifici, tùm Iudæis assistentibus concitauit, qui omnes tali contumeliæ irrogatione oblectati sunt. Quartò, meditantur quidam manu ferrea chirotheca armata impactam fuisse; & ob eam causam signum talis alapæ in facie remansisse; quod ex vestigio cicatricis in Veronicæ imagine, quæ Romæ magna religione asseruatur, & colitur, relicto comprobari ferunt. Tantaque fuit, vt faciem Christi ad iudicem conuersam, in alteram inflexerit partem, & vt ait B. Vincentius, in terram Dominum prostrauerit. Quintò, si seruus iste, vt quidam tradunt, fuit Malchus à Christo in horto sanatus, vel cognatus eius, iniuria fuit ingratissimi

Cyril. Alexā. Theophylact. Ioan. 7.

Actor. 23.

Iniquum iudicium quando iudex iniquus.

Ecclesi. 10. Prou. 29. Psal. 52. Galat. 1.

1. Cor 10. Rom. 15. Chrys hom. 82. in Ioan. ante med. tom. 3.

B. Effrem.

Gen. 2.

Serui omnes libertatem accepturi cur accipiant alapā autore Chrysostomo.

Quod creaturæ in seruos Dei vlciscātur iniurias.

Num. 16.

Exod. 14. *Gen. 19.* *4. Reg. 1.*

Infra 2.

Actor. 5.

II. Ratio.

Simile.

Actor. 7.

Tertia.

Quarta.

B. Vincentius.

Quinta. Quis fuerit ille minister, qui a-

lapam Domino infixit, si cundum quosdam.
Luc. 22.

hominis,& tantum beneficium,quantum accepit,minimè agnoscentis: fuitque à vilissimo seruo illata in personam dignissimam, & in partem eius honorabiliorem, hoc est,faciem, siue vultum formatum ab Spiritu sancto, & à beata Dei genetrice sanctis, & pudicissimis osculis frequenter cōtactum, demum beantem cœlos, videntesque eum consolantem,iuxta illud: *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis* , atque omnes non malè affectos ad amorem sui allicientem,ac prouocantem.

Luc. 10.

VI. Ratio.

Sextò fuit coniuncta hæc iniuria cum altera linguæ alapa , cum dixit : *Sic respondes Pontifici?* id est, tanta veteris confidentia ; quæ tamen licita est, cum coniuncta est veritati : quasi diceret; Non attendis quàm vilis tu sis, & quā gloriosus dominus meus Pontifex sit? Si Malchus fuit,nō dixit, Quare abscidit auriculā mihi vnus ex tuis discipulis? quia superbus erubescebat se percussum, & postea à Christo sanatum profiteri.

Quorum typū gerat hic impius minister.

Geritque typum hic seruus omnium illorum ministrorum, qui in aulis Principum , vt dominis suis adulentur, Christum in pauperibus percutiūt, dum contra fas omne,& ius pauperes spoliant,& opprimunt, quò loculos dominorum suorum impleant. Tacuit Pontifex,ac dissimulauit, apud quem qui eius fortè canem percussisset,non abijsset impunis:hęc quippè est tyrannorum natura , vt canes pauperibus , ac probis viris chariores habeant,vt diuitis Epulonis illius docet exēplum.

Tyrannorum ingenium.
Luc. 16.
VII. Ratio.

Postrema circumstātia huius iniuriæ fuit,quòd de illa Dominus conquestus est, dicens: *Si malè locutus sum, &c.* Siue quia fuit prima, & ante causę cognitionē, & condēnationem,siue quia Christus erat alligatus, & afflicto non erat sine causa danda afflictio; siue ob ingratum, & immemorē animum Malchi, si Malchus fuit.

Seruum istum Christi in faciem percussorem qui videantur imitari.

Quòd si tu, bone Lector, indignationem concipis in istum contra hunc seruum semel Christum ignotum cædentem sine causa; oculos in teipsum conuerte, & agnosces te Dominū ligare, dum eius inspirationibus resistis, & manibus malorum operum cædis non semel,sed pluries; nō iam Christum ignotū, vt ille, sed notum Messiam. Deique filium nostrique amantissimum redemptorem: cędisque; plerūque non in gratiā Pontificis alicuius, sed vilissimæ meretricis, vel sordidi hominis,vel leuissimi lucri causa.

Christi documentum inflictam sibi alapā sustinentis.

Docet te hæc alapa,bone Lector,patientiam,& mansuetudinem, qui ne vnum quidē asperius verbum propter hunc ipsum Christum ferre vales: mox enim ira excrucians, exprobras,comminaris,murmuras,nec expectas Dei pro te vltionem , de quo dicitur: *Mihi*

Rom. 12.

vindictam,& ego retribuam, sed mox meditaris repensionem iniuriæ,non simplicis, sed duplicatæ,quæ in verbis, ac factis cōtumeliosis consistat. Quòd si iniuria nō succedat tā ampla,quā desiderabas, animo angeris, & grauiter ferre te prodis: quod si pro voto repēderis iniuriā,de illa apud alios gloriaris, tibi vt verè illud dici possit: *Quid gloriaris in malitia,qui potens es in iniquitate?*

Qui glorietur in malitia, qui potens est in iniquitate iuxta Prophetam.
Psalm. 51.

Cùm tamen videas Regem illū gloriæ publico in loco, à vilissimo seruo tam grandē cōtumeliam sustinuisse , & vt Petrus monuit, Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exēplum, vt sequamini vestigia eius: memento tibi inimicis parcēdi regulā præfigi.

1. Petr. 2.

Acceptas iniurias vindicaturus, quos adhibeat consiliarios, infelix ille.

Perpende neminē Christo,aut ditiorē aut nobiliorem,aut sanctiorē,aut prudentiorem. Quādo iniuria simili aliqua fueris affect⁹, noli in consiliū adhibere quatuor consanguineos,vel amicos tuos, quorū cōsilia nihil nisi carnem & sanguinē sapere possunt. Consule quatuor Euangelistas,Christū tuum,& Apostolos:hos tāquā fidos,& veros amicos in consiliū aduoca, & te docebunt quid facto opus est , & quid sit Deo magis gloriosum, & tibi magis salutare.

Occurritur excusationi dicentiū: Mihi quidem non infligitur alapa propter Christum.
Matth 5.

Dices fortasse; Mihi nō infligitur alapa ꝓpter Christum,& fidem. Sed nec Christus dixit: Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam propter Christū, vel fidem: sed simpliciter dixit: Si quis te percusserit, vt quacunque; de causa percutiaris, patienter feras, mansuetè; te geras, ac modestè:& sciebat Christus Christianum,alterum Christianū percussurum,etiam extra causam fidei. Tuum est magno animo propter Christū parcere,etiamsi mundus non credat, quod Christi amore ignoscas: satis est si Christus nouerit, qui suo tempore id vniuerso Orbi magna cū tua laude, & gloria patefaciet.

Alapa Domino inflicta figurata,atque vaticinia.
3. Reg. 22.

Hæc alapa fuit figurata in Michęa Propheta percusso,quem Sedechias in maxilla verberauit,dicens: *Me ne ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?* & in Iobe, qui non tam in sua, quàm in Christi persona ait: *Percusserūt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.* Prophetata autē fuit primùm ab Esaia Propheta dicente: *Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me*; & à Ieremia, *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs*: & à Michæa, *In virga percutient maxillā iudicis Israel.*

Iob. 16.
Esa. 50.
Thren 3.
Mich. 5.

Quare Christus responderit ministro se percutienti.

Respondit ei Iesus, Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: Si autem bene, quid me cædis? Cessante summo Pōtifice à munere suo corripiēdi, Domin⁹ nō cessat ab officio suo: corrigit enim seruū apertè, & Pontificē tacitè in eius crimē consentientē.

II. Ratio.

Deinde nō tacuit,ne tacendo videretur probare dictū mini-

ministri, quòd malè esset locutus non ex impatientia, sed ad confirmationem suæ doctrinæ: putabat enim seruus totam doctrinam suam, quam Christus defenderat, alapa reprobasse: ideò respondit stulto, vt doceret doctrinam suam talé esse, vt propter verba, vel propter verbera, & mortem minimè deserenda sit, vel à se, vel à nobis. Tertiò respondit, vt lucraretur seruum peccátem plus in Deum, & in animam suam propriã, quã in Christum: non enim propter patientiam erat officio suo errantem corripiendi solutus. Quod si obijcias, illi minimè tunc profuisse. Sit ita: quid scis an posteà profuerit? Nobis certè quàm maximè profuit: & saltè Christus muneri suo non defuit, quò gloriam Dei illustraret. Quartò, vt doceret nos suo exemplo de obuertenda altera maxilla in percutientem. Magnum enim illud patientiæ exemplum non tam in corporis ostentatione, quam in cordis præparatione, iuxta doctrinam B. Augustini, situm esse declarauit. Nec Christus ergo, nec Paulus illud præceptum ad literam seruarunt, quia causa gloriæ Dei aliud postulabat: sed Paulus corripuit iniquitatem iudicis, qui iusserat seruo, vt eum percuteret, Christus verò nõ se vindicauit, nec maledicta regessit, sed blandè, & mansuetè monuit seruum, vt resipisceret. Hinc Augustinus in Ioannem, ita inquit: *Quid ista responsione verius, mansuetius, iustius? Si cogitemus quis acceperit alapam, nonne vellemus eum qui percussit, aut cælesti igne consumi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptum dæmonio volutari, aut aliqua huiusmodi qualibet pœna, vel etiam grauiore puniri? Quid enim horum per potentiam iubere non potuisset, per quem factus est mundus; nisi patientiam nos docere maluisset, qua vincitur mundus?* Hæc egregiè sanctus ille Pater, qui etiam egregiè notauit, cum esset Dominus alligatus, non opus erat, vt alteram malam percutienti obuerteret, cùm iam totum corpus, & se ipsum integrum tradidisset, & in manu iudicum esset. Supererat ergo, vt tantum corriperet hominem, ne in errore versari eum sineret. Præterea non se ipsum, sed suam responsionem defendit, ne fateri videretur se malè Pontifici respondisse, si tacuisset, & alteram malam obuertisset. Quod Cyprianus Martyr considerauit: ob id enim ait Dominum Iesum respondisse, ne si taceret, aut aliam genam obuerteret, videretur confiteri se non ea qua decebat reuerentia ad Pontificem respondisse. Postremò hac sancta obiurgatiuncula, blandaque serui reprehensione, quam intus facit in conscientia peccatorum obiurgans eos,

Tertia.

Quarta. *Matth. 5* Præceptum de præbenda altera maxilla se percutienti, vt intelligẽdum sit. *B. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte c. 33 34. 35. 36 tom. 4.* *Actor. 23.* Paulus cur iniquum increpuit Ananiam Pontificem. *Idem tract. 113. in Ioan. post med. tom 9.* *Ioan. 8.*

Patientia vincitur mundus, teste Augustino.

V. ratio reprehensiõis Domini seruo percutienti maxillam.

Cyprian. l. 6. 1. epist. 3.

VI. & postrema.

& cum eis expostulans: Cur me cædis superbe, auare, lasciue, inuide, percussor, detractor, nisi vt Satanę voluntatem expleas, tuumque exitium sempiternum accersas? aut, Cur me cædis, qui tanta pro te, ne me cæderes, sed à peccatis abstineres, sustinui, tantaque in te beneficia contuli? Præterea quid me cædis fœnerator, fornicator, vindictæ appetens, quasi malè docuerim prohibendo hæc peccata? Impone finem percussionibus tuis, ne in æternum percutiaris. Has enim, & similes obiurgationes veritas facit, etiamsi à nobis aliquando minimè acceptentur.

Christum qui percutiant in maxillam, atque adeo in totum corpus suum.

Iam expendamus verba: *Si malè locutus sum*, Non ait, si mala, sed si malè, id est, malo animo, prauaque ratione, testimonium perhibe de hoc prauo modo, pro quo in me iniurius extitisti, meque turpiter dehonestasti. Non est enim malum, vel superbũ constanter loqui pro veritate, & in illa gloriari, & illam obijcere iudici ad patrocinium. *Testimonium perhibe de malo*, Id est, Tuum non est mox vindicare, sed testari, & ostendere quòd mala sim locutus; maximè cùm tu non sis index, sed ante iudicẽ consistas. Si verò benè locutus sum, non solùm non sum dignus vituperatione, sed laude, & commendatione. Potest & hic esse sensus; si malè locutus sum: Id est, si dum prædicabam, falsa docui, & contraria diuinæ Legi, testimonium perhibe de malo: nam in hoc quoque te testem produxi, cùm omnes, qui me audierunt, adduxi: & ne me cædas, ne alioqui testimonium tuum sit suspectum, vt qui à tãta iniuria cœperis, Id est, Adhuc tibi parco, & do alapam inflictam pro non inflicta, vt testimonium tuum valere possit contra me, si testeris me in aliquo malè docuisse: quod si ita est, puniri volo. Si verò bene docui, pro bono opere docendi non mereor percuti, sed laudari. Si ergo doctrina mea bona fuit, & legi consona, quid me cædis, nisi vt prodas tuam insignem malitiam, & studium hominibus placendi; quia non potes testimonio tuo mihi nocere? Neque dicit Dominus, Quid me cecidisti, sed, quid me cædis? quia videbat paratum ęedere iterum. Nec Dominus dixit, Iterum ne me cædas; sed admonuit, vt videret quam causam percutiendi haberet, ne percutiendo peccaret, & putando quòd noceret Christo, noceret sibi ipsi. In quo Dominus voluit pati, & simul docere illos, à quibus patimur, & corripere nos offendentes, & ad sanitatem reducere eos quibus possumus modis, vt alij eorum exemplo erudiantur. Perpẽde Dominum

Quid est: Si malè locutus sum, &c.

Quid etiam: Testimonium perhibe de malo.

Sensus alter.

Expenduntur ea verba: Si autem bene, quid me cædis?

Documẽtum.

Christi in corrigendo sapientia.

minum nondum damnatum respondisse, & corripuisse percutientem: quod & fecit, cùm ad ipsum capiendum venerunt: nam illos constanter reprehendit, vt seruaret cum illis charitatem. Vbi verò damnatus à Principibus fuit, & tota familia Iudæorũ in illum insurgere, ac eum percutere voluit, nihil respondit: nec enim erat locus correptioni, omnes enim damnauerant. Itaq; & in domo Pontificis, & in domo Pilati absque voce, & mutus ad flagella, & opprobria fuit: alienis enim loqueretur, nõ fratribus. Fratres enim Iudæi damnauerãt; Gẽtiles verò omnino pro alieno habebãt: ideo taciturna quadam patientia, aut potius patiẽtissima quadam taciturnitate pro seipso respondit.

Christi ad patiendum animus paratus.

Et misit eum Annas ligatum ad Caipham Põtificem. Hoc addit non quòd postquam alapa fuit percussus Iesus, sit missus ad Pontificem, sed quòd alligatus ad Pontificẽ missus esset. Itaq; etsi Iesus percutiẽti se respõderit, non tamẽ se illi subduxit, quin si addere alias alapas vellet, non posset. Et vt superiùs admonuimus, aliqui ex Græco legunt: *Miserat enim eum Annas, &c.* Pensanda est etiam Annæ, & Caiphæ imprudentia, qui reum ante se allatum solui non fecerant, & qui nescientes quid mali fecisset, ligatum eũ habebant tanquã scelestum. Et nunc primũ interrogat de doctrina, quando prius illam ex alijs cognoscere debuit: quo cognito poterat posteà interrogare, an talia docuisset, vt tueretur seipsum, & quomodo intelligeret dicta sua. Præterea hoc nec in sacris literis, nec in Euangelio nouũ est, vt posteà enarretur, quod anteà factum fuerat: quemadmodum cernere licet in cœna illa, qua Maria Iesum vnxit ante sex dies Paschę, quam tamen vnctionem Matthæus, & Marcus tanquam ante duos dies Paschæ factam recensere videntur. Est etiam hoc & historicis Gentilium, & Poëtis propriũ. Cùm igitur hic Pontificẽ appellet Caiphã, Annam autem nõ Pontificem, sed socerum eius, cumque alij Euangelistæ inuicem consentiant: non est dubitãdum, sermonem esse de Pontifice Caipha. Præterea quod subdit Ioannes: Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se, quæ verba posuit supra Euangelista, priusquam de alapa mentionem faceret, quasi hâc secundam Petri negationem descripturus, sed sermonem interrupit, & alapæ percussionem interiecit: nunc repetit eadem verba, vt intelligamus loco mutatum non fuisse, & hunc locum, vbi Petrus calefaciebat se, eũdem illum esse, de quo supra dixerat: & sic intelligamus non apud Annam, sed apud Caipham illam negationem accidisse: quemadmodum etiam alij Euangelistæ commemorarunt eum ad ignẽm sedẽtem fuisse, in domo tantùm Caiphæ: quidam tamen opinantur, vnam & eandem domũ fuisse Annæ & Caiphæ, & commune atriũ vtriusque. Vnde Euthymius scribit: *Tres quidem Euangelistæ tres Petri negationes in Caipha domo factas esse dicunt; Ioannes autem in domo Annæ soceri ipsius, nec tamen ob hoc inter eos est dissonantia. Siquidem amborum vna domus erat, idemq; atrium, habens in se duo habitacula à se inuicem separata.* Hæc ille. Addit Caietanus ideò dictum fuisse quòd misit eum ligatũ ad Caipham, & non ait, ad domũ Caiphę. Sed certè hæc firma non sunt, nec quod volunt, euincunt. Nam in primis diuinant illorum duorum ædes, vnam, & eandem domum extitisse; cum apertè constet fuisse diuersas: nam in hodiernum diem vsque peregrinis Ierosolymam visitantibus diuerso situ constitutas illas domos ostendunt. Ad hæc probabile valde est ædes pontificias fuisse singulares prope templum, & distinctas à cęteris domibus priuatorum. Ad hęc Clemens in Constitut. Apostolicis eas, vti distinctas fuisse recenset. Et infirmum est argumentum: Duxerũt eum ad Caipham, eo quòd non dixerit ad domum Caiphæ, putare quòd vna & eadem vtriusque esset domus. Nam quod Lucas ait: *Surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum, & Pilatus remisit eum ad Herodem, & rursus Herodes remisit ad Pilatum;* non significatur earũdem ædium vno in loco, eodemque constitutio, sed diuersarum: nec enim Pilatus Gentilis, ac Præses habitaret simul cum Iudæis, aut cum Rege Herode, vt per se planum est. Quare standum est his, quæ superius tanquam probabiliora statuimus: & Domini Iesu patientia, & mansuetudo nobis ante oculos habenda, quò aduersa, & iniurias quascunque constanti, & libenti animo perferamus. Nam in patientia nostra possidebimus animas nostras, & possidebimus cum mitibus & mansuetis terram viuentium, auxilium nobis præbente Domino nostro Iesu Christo, cui omnis est gloria, honor, & imperium defetendum in perpetuis seculis, Amen.

Marginal notes (left column):

Annæ, & Caiphæ imprudẽtia, stultitia & malignitas in Christum.

Mos Euangelistarum.

Ioan 12. Matth. 26. Marc. 14.

Vbi Petrus Christum negauerit, apud Annam, an verò apud Caipham.

Marginal notes (right column):

Altera opinio, Caietani scilicet, & quorundam aliorum.

Euthym. in Matth. 65.

Annę & Caiphæ non vnã eandemq; domum fuisse, sed diuersas.

I. Ratio.

Secunda.

Tertia. *Clem. lib. 5. Const. apost. c. 10.*

Futile argumentum diluitur. *Luc. 23.*

Vults omnes pro Christo iniurias perpetiendi ratio.

Luc. 21. Matth 5.

TRA-

TRACTATVS XXI.

De discussione causæ Domini Iesu, & adiuratione, qua adiuratus est à Caipha, atque condemnationis eiusdem sententia, in illa verba: *At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham Principem Sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent: & non inuenerũt, cũ multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, &c.* Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22.

Vbi acciderint hæc quæ proposita sunt, Apud Annam, an apud Caipham.

QVÆ Præcedenti Tractatu diximus, in eadem domo Pontificis Caiphæ, vt probauimus, gesta sunt: Ioãnes enim Euãgelista cùm legisset quæ apud alios tres habebantur, acta fuisse in domo Caiphæ, illud tantùm suppleuit quod omiserant, nempè adductionem Domini ad Annam, & Caiphæ interrogationem de doctrina, & discipulis, & responso Christi, & alapam illi impactam, correptionemq́ue ministro Pontificis à Domino exhibitam, hæc enim omnia singularis Ioannes enarrat: iam differenda sunt quæ habentur apud tres alios Euangelistas in discussione causę Domini gesta. Superius ex Clemente Romano produximus, Christum illa nocte vinctum ductum fuisse ad Pontificem Caipham: vbi cùm ad primum vsque diloculum ei insultassent, tunc duxerunt ad Annam, qui Caiphæ gener erat. Quibus in verbis tradit, Iesum nocte adductum ad Caipham, mane autem primo ad Annam. Anselmus verò libro de Passione, oppositum refert, nempè quòd illa nocte, qua captus est Iesus, ductus est ad Annam: vbi alapa percussus, sputis, atque alijs iniurijs lacessitus tota nocte fuit; mane autem facto duxerunt eum ad Caipham. Sed vtrumq; perinde infirmum esse videtur, vt ex parte superius ostendimus contra sententiam Clementis. Quòd autem noctu fuerit ductus ad Caipham, apertè testãtur tres priores Euangelistæ contra Anselmum. Præterea tres illas Petri negationes ante secundum galli cantum in domo Caiphæ accidisse, illis ipsis narrantibus compertum est. Veritas ergo Euãgelica plana atque perspicua esse videtur, Iesum dici primo illa nocte adductum ad Annam: & deinde ad Caipham; vbi & interrogatum fuisse de doctrina, & discipulis eius, & alapam accepisse à ministro, tanquam probabilius, & veritati Euangelicæ magis consonum indicauimus: vbi & adiuratus est Dominus à Caipha, & ab eo cum suis simul condemnatur, & hic mansit tota illa nocte. Mane autem facto, iterum adduxerunt eum in suum consilium, quem rursus examinatum, atque damnatum, adduxerunt ad Pontium Pilatum: hunc enim esse putamus verum ordinem historiæ passionis, quod ad hęc attinet. Ait igitur textus Matthæi, quòd tenentes Iesum, duxerunt eum ad Caipham Principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & Seniores conuenerant. Marcus addit, Vbi omnes Sacerdotes conuenerãt; non autem Annas, cùm esset senior, & nox intempesta. Et sequitur in Matthæo: *Petrus autem sequebatur eum à longe, vsque in atrium Principis Sacerdotum. Et ingressus intrò* (veluti per tenebras ignotus, nec nisi opera Ioannis ancillam allocuti, vt eum admitteret) *sedebat cum ministris.* (Marcus addit, *ad ignẽ, & calefaciebat se*) *vt videret finem.* Non vt cõfiteretur, aut imitaretur Christum: finis autem hic, quem videre desiderabat, teste Hieronymo, erat, quòd amore discipuli, vel studio curiositatis humanę scire cupiebat, quid iudicaret de Domino Pontifex, an eum neci traderet, an eum flagellis cæsum dimitteret. Dominus etiam voluit suos discipulos assistere; vt testes essent oculati crudelitatis ministrorum, & iniquitatis Pontificis: discerentq́; ex Christo quanta cum patientia, & charitate esset crux ab eis portanda. Quod autem Petrus calefieret ad ignem cum ministris: id accidit, quia nox, & frigus erat: & licet esset Æquinoctium Vernale, vbi tamen dies sunt calidissimi, noctes solent esse frigidiores. Et intus in fide magistri Petrus frigebat; ideò humana adminicula quærebat, dissimulabatq́ue se esse Christi discipulum. Satis autem friget, qui Spiritu Dei destitutus paratus est negare. Et quid poterat Petrus tali ministrorum societate comitatus addiscere, nisi vt abiuraret Christum? Atque hæc de sequela Petri, & alterius discipuli, quæ ordine historiæ præcedunt adductionem Iesu ad Caipham, hoc loco à nobis sunt edisserta, ne verba Matthæi in plura capita secaremus.

Quid hic Clemens Romanus, quid item Anselmus Euangelicæ contrariam narrationi consideremus.
Clem Rom. lib 5. Constit. apost. c. 14.

B. Anselm.

Vbi Petrus ter Christum abnegauerit.

Verior interpretatio.

& textui magis consentanea.

Quid illud de Petro sedente cum ministris, vt videret finem.

Hieronym in 26. Matth. tom. 9.

Petrus & Ioannes cur essent in domo Pontificis.

Quare Petrus sedebat ad ignem.

Quid societas impiorum tantum doceat nos.

Sequitur in Matthæo: *Principes autem Sacerdotum, & omne Concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent. Et non inuenerunt, cùm multi falsi testes accessissent.* Perpende obsecro, quod genus iudicij, aut quæ forma concilij sapientum, & religiosorum, in quo omnium cõ-

Caiphæ ministrorumque eius qualis forma iudicij contra Christum.

sensu falsi testes, qui contra animam innocentis deponant, perquiruntur. Rectè in psalmo dictum est : *In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt.*

Psalm. 30.

Iam Christus captus erat, ligatus, & alapa percussus, & adhuc ignorabatur quare sit accusandus. Sic solent impij damnare quæ non nouerunt : sic Saul interemit Achimelech, & Ioacim Rex Prophetam Vriam: tales sunt & illi iudices, qui reum morte plectunt prius, ac deinde causam inquirunt, & cognoscunt.

1. Reg. 22.
Ierem. 26.
Iniqui iudices quibus similes sunt.

Quoniam igitur verum testimonium in Iesum proferre non poterant, falsum quærunt, vt eum neci traderent per Pilatum Præsidem. Est autem falsus testis, & Deo, & veritati ipsi, iudici, atque adeò innocenti, in quem testificatur, & sibi ipsi iniurius : debetque omnia alia damna, & famam restituere, quod est valde difficile, & acerbum nimis.

Falsus testis quam sit perniciosus.

Quam multi hodie quærunt falsos testes aduersus Iesum. Nam dum quærimus qui testentur Iesum hoc, aut illud dixisse, quod non dixit, vel non dixisse quod dixit, vt Hæretici omnes faciunt, & carnales, qui Scripturas ad sua somnia & vota pro libidine detorquent, sua, quid nisi falsos testes quærunt contra Iesum?

Mores Hæreticorum, ingeniumque.

Falsum testimonium hodie qui quærunt aduersus Iesum.

Ac subdit, quòd non inueniebant, cùm multi falsi testes accessissent. Conuenerant quidem multi, qui fallere vellent, sed, vt ait Marcus, conuenientia testimonia non erant, quia videlicet sibi ipsis contradicebant, & dissidebant: perinde atque illi seniores, qui falsum cõtra Susannam dixerunt testimonium? Vel, non erant cõuenientia, siue vt Græcè dicitur, sufficientia, quæ necem Christo infligendã euincerent, vt quærebant.

Daniel. 13.

Obserua ergo plures falsos testes inueniri, sed non falsum testimoniũ: testis enim personam testificantem significat; testimonium verò, depositionem, seu testificationem.

Testis, & testimonium differunt.

Complures ergo falsos testes subornabant contra Dominum : sed cùm ad deponendum testimonia accedebant, contingebat eis quod Prophetæ Balaam, qui cùm maledicere populo Dei nitebatur, ei egregiè benedicebat.

Quales falsi testes Caiphæ aduersus Dominum.
Num. 24.

Ita istis euenit, qui animo, & verbis compositis, & fictis accedebant, quibus eum tanquã blasphemum, legis transgressorẽ, Sabbati violatorem, maleficum, dæmonum cõsortem, & Cæsaris aduersarium proderent, atque comprobarent : at verò cùm os aperirẽt ad deponendum, nihil aliud, quàm eius mirabilem doctrinam, vitæ sanctimoniam, & signa stupenda pronuntiabant.

Christi vis & potentia.

Hinc itaq; fiebat, vt etsi multi falsi testes comparerent nullum tamen eorum testimonium esset conueniens : quod mysterio, siue virtuti Christi tribuendum est. Voluit enim Christus ostendere, suam innocentiam vllo testimonio, vel falso lędi nõ posse: voluit nulli videri iure occisus. Si enim Caiphas Christũ innocentẽ, probatum tamen nocẽtem iudicare potuisset, iure apparere damnatus potuisset.

Isti falsi testes figurati sunt in illis duobus falsis testibus cõtra Naboth virum iustum subornatis, vt illi vineam eriperent, fingentibus Naboth blasphemasse; & in illis senioribus, qui Susannam pudicam fœminam de adulterio criminati sunt.

Testes illi in quibus olim præfigurati.
3. Reg. 21.
Daniel. 13.

Prædictum quoq; fuerat per Prophetas de illis: *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me?* & iterum, *Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi* : &, *Scrutati sunt iniquitates : defecerunt scrutantes scrutinio.*

Psalm. 34.
Psalm. 26.
Psalm. 63.

Hinc apparet summa Christi innocentia, in quẽ nec falsi testes deponere potuerunt.

Summa Christi innocentia.

Quoniã verò nec peccator, nec iustus, nec Christus ipse via falsorum testimoniorum volunt puniri: ideò Christus Dominus voluit neci tradi propter vera testimonia asserentia ipsum se facere Regem, & Filiũ Dei, vt sententia posteà omninò appareret iniusta, non ob falsos testes, sed ob veros, ob quos non morte, sed laude, & honore dignus erat. Quia Christus sicut erat verus Rex, & Filius Dei, ita talẽ se esse prædicabat: quod an esset verũ, nec ne, nõ erat testium examinare, sed iudicis habẽtis Dei Spiritũ.

Iudicis officiũ.

Et ita per testes in facto veraces, sed falsos, atq; corruptos mente, animoq;, & per iniusta iudicia in Christum pronuntiatũ est.

Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt, Hic dixit, Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.

Ioan. 2.

Quod ita à Marco explicatur : *Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant aduersus eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicentem, Ego dissoluam templum hoc manu factum, & post triduum aliud non manu factum ædificabo. Et non erat conueniens testimonium illorum.*

Horum duorum falsum testimonium Euangelistæ operæpretium esse enarrare duxerunt : siue quòd vanam, & ridiculam contineret falsitatem, & ex hoc vno reliqua qualia essent, colligeremus; siue quod illud mysterium mortis Christi, de quo nunc agitur, complectitur.

Horum duorum falsum testimonium cur expresserint Euangelistæ.

Cautum erat in Lege, ne vnius testimonium contra quempiam reciperetur : *Non stabit*, inquit, *vnus testis contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum* : contra regulam tamen Legis innocentem per falsos testes condemnare nituntur, Legi repugnantes, quæ iubet : *Non suscipies vocem mendacij, nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas fal-*

Deut. 19.
Matth. 18.
Exod. 23.

Quomodo constat falsos esse testes huiusmodi, cùm tamen vera dicerent.

sum testimonium. Et infià: *Insontem, & iustum non occides.* Erant igitur falsi testes, quia verba Christi, & sensum deprauare conabantur. Idcircò meritò subiūgit Marcus, quòd nō esset illorum conueniens testimonium. Primò, quia immutabant eius verba, Dominus enim dixerat: *Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud:* Isti verò dicebant, *Nos audiuimus eum dicentem, Possum destruere templum hoc manu factum, & post triduum reædificare illud.* Vides quanta sit in verbis dissonantia? Cæterùm maior est secundò in significatione: Christus enim intellexit de templo corporis sui, vt testatur Euangelista, & ipsi illud non ignorarunt, cùm ad Pilatum dicerent post Christi mortem: *Domine, recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam.* At hi de templo Dei manu facto mendacissimi, & falsi testes intellexisse se indicant: cùm enim verba alicuius rei accusati duplicem facere possunt apud vulgus sensum, tunc vt verè accusetur, & damnetur debent in vtroque sensu esse malè prolata. Si enim in vno sensu vera sunt, in quo reus visus est ea dixisse, falsò accusatur in alio sensu. Hinc C. de leg. l. Non dubium, eleganter dicitur: *Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.* Et ff. de legib. l. Contra: *In fraudem legis facit, qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit.* Tertiò, eo etiam dato quòd Christus loqueretur de corporeo Salomonis templo: non tamen ad mortem condemnari debebat: solius enim Dei est actum interiorem malum punire; homines verò, qui solum vident ea quæ patent, externam quidem actionem prauam possunt punire. At ista templi destructio, & reædificatio ostendebat tantùm hominem superbum esse, iactantē, at morte minimè dignum: ideò ipsi nullius ponderis futurum putabant ad Pilatum tale testimonium. Istis falsis testibus similes sunt Hæretici, qui etsi multi sunt, si seorsum de fide sua interrogentur: ab se inuicem discrepant. Et quid ni, cum à semetipsis diuellantur, & à regulis suis varient, vt testis est Tertull. lib. de præscript. Hæretic. Addo, quòd vt verba Christi peruertebant in sensum alienum, nempe quæ dixerat de corporis sui templo, ad materiale detorquebant, ita Scripturæ verba, aut sensum peruertunt. Dixit enim Christus de corpore suo: Hoc est corpus meum: illi per metonymiam, vel alias importunas figuras dicunt; Hoc significat corpus meum, vel: Hoc est symbolum corporis mei. ¶ *Et surgens Princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur?* Videns Sacerdos, quòd nec propter hoc testimonium contra Dominum quicquam agere poterat, quod videlicet iustitiæ vmbrā nullam præ se ferret; propterea impatientia actus, vt exponit Glossa, cum vehementi clamore interrogare cœpit, vt saltem ex ore eius quicquam extorquere posset, quo iniustitiam suam operiret, & causam Domini læderet. Et agnosce malitiam: Testimonia, quæ apud ipsos erant inualida, & parum conuenientia, quasi essent solida, & vrgentia, in Christum obijciunt. Hinc Beda ait: *Quanto plus Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes, & Sacerdotes impios, tāto magis Pontifex furore superatus eum ad respondendum prouocat, vt ex qualibet occasione sermonis locum inueniat accusandi.*

Ioan. 2.

II. ratio.

Matth. 27.

In legem committit, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.

III. ratio.
3. Reg. 16.

Falsi contra Dominum testes quoniam sibi repugnabant.

IV ratio.

Ioan. 2.

Matt. 26.

Cur Caiphas Iesum ad respondendum adegerit.

Caiphæ insignis nequitia.

Beda in Marca. 14 tom. 5.

Iesus autem tacebat. Et meritò: nam talis erat testium depositio, & tam debilis, vt nihil euinceret, neque aliud à Christo promereretur responsum, sed à iudice tantum inquisitionem, qua falsos testes deprehensos condigna plecteret pœna. Atq; ita Daniel contra falsos testes Susannæ egit, & innocentem Susannam tutatus est, & seniores falsos testes condigna talionis pœna condemnauit. Ipsi autem non Danielis serui Dei, sed seniorum diaboli seruorum imitatores esse maluerunt. Iesus ergo tacebat, quia per tales testes qui in specie veraces & mente deprauati essent, mori volebat. Et meritò: quia iste iudex persimilis suis testibus videbatur: & indignus erat Christi responso, cum mentitus esset in eo quod dixit, *Aduersum te*, cum nihil aduersum Iesum dixissent. In illo etiam verbo, *Testificantur*, mendacium protulit: non enim testificati, sed calumniati fuerant. Est enim testificari, autoritate testificantis personæ veritatem aliàs non probabilem comprobare: at illi falsi testes nulla prorsus autoritate fulti erant. Tacet, vt impleat prophetiam illam: *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me: Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis*, dum videlicet innocētiæ gloriam non quæsiuit: & illam Esaiæ: *Quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suū*, & Dauid: *Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Tacuit enim, quòd sciret illa testimonia apud eos non haberi vt conuenientia, & firma, Pulchrè Augustin. *Aperta*, inquit, *mendacia non sunt responsione digna.* Nouerat Iesus, quicquid dixisset, fore ad calumniam rapiendum: & quanquam ibi esset species quædam iudicij, reipsa tamen impiorum

Cur falsò accusatus Iesus apud Pontificem Caipham, tacuerit.

Daniel 13 & seq.

Caiphæ mendacia contra Christum.

Quid sit testificari.

Psal. 38
Siluerit à bonis quomodo Christus.
Esai. 53.
Actor 8.
Psal 37.

August.
Aperta mendacia nō sunt responsione digna, ait Augustinus.

latro-

Vbi nulla iustitia, ibi nullus defensioni locus.
Qui negligit famam, crudelis est.

latronum erat conciliabulum. Et vbi nulla iustitia, ibi nullus defensioni locus. Obserua etiam, quòd cùm quis coram alijs infamia traducitur (maximè si persona publica existat) qui nesciunt crimen obiectum falsum esse, obligatur quis famam suã tueri, quam qui negligit, crudelis est: si autem omnes astantes intelligerent per calumniã illud obijci, superuacaneum esset repugnare, & se innocẽtem ostendere. At hîc Princeps Sacerdotum, & omne concilium quęrebat falsum testimonium in Iesum, & omnia hæc obiecta cognouerãt esse falsa, ideò consultum fuit tacere. Per hæc igitur falsa testimonia, ô bone Iesu, quibus oppressus fuisti, dignare me liberare à veris testimonijs, quæ iustitia Dei habet contra me, & à falsis hominum testimonijs, sicut eripuisti Susannam de falso crimine, & B. Athanasiũ ab Arrianis accusatum de brachio Arsenij præciso, & de vi mulieri illata, quæ ab Hæreticis suburnata ingressa erat in Synodum: vnde & cum risu explosa est. Caueant etiã magistratus, ne falsos testes in eorum fauorẽ testificantes impunitos relinquant; quia est inæqualitas diuersis lancibus ponderare; cum tamen iustitia vno tantum cũ pondere depingatur in dextera, & cum gladio in sinistra. Sed nos gladiũ eius dexteræ apponimus ad feriendum, & pondus collocamus in sinistra: quia magis volumus punire, quàm merita causæ ponderare. Estq; præbere ansam multis falsis testificandi, cũ sciant se nocere posse, ac non ob id puniri. Aduertãt etiam iudices, siue scribæ, aut notarij qui depositionem testium accipiunt, vt integrè scribant quæ dicuntur, neq; tam quæ nocere, quã quæ etiam iuuare reũ possunt: alioquin si consultò omittant ea, quæ quauis ratione reũ iuuare possent, ipsi falsi testes fiunt, & illis est imputandũ quicquid reo acciderit. Neq; valet, si quis dicat dari reis defensiones, in quibus possunt pro se testes producere. Sed primò esset idẽ testis bis producendus in eadẽ causa, modò quidem contra reum, deinde in fauorem eius: vnde fidem sibi ipsi derogaret, vel fortasse nollet testari pro eo, cõtra quem dixit. Adhęc maiorẽ vim habet dictum in actis contra eum factis, si quid dicat reum releuans, quàm si illud producat, dũ se tuetur. Quòd si notarij in hoc grauiter peccant; sciant tamen iudices, qui ex actis notariorũ sententiã ferunt, si hæc sciunt, & non magnis pœnis inhibent, grauissimè peccare, & omniũ damnorum atq; omnium pœnarum, quæ iniustè reo irrogantur, debitores constitui.

Daniel. 13.

Magistratibus quid cauendum.

Diuersis lancibus ponderare inæqualitas est.

Iudicibus siue notarijs quid aduertendum atque obseruandum diligenter.

Obiectio refellitur.

Iudices qui peccent grauissime.

Et Princeps Sacerdotum ait illi, Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei? Dicit illi Iesus: Tu dixisti. Marcus addit clarius, *Filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi: Ego sum.* Cùm Caiphas falsis testimonijs nihil proficeret, neque verbum aliquod à Christo extorquere posset; nam Iesus perspecta cordis eius malignitate tacebat, cõuertit se ad eum adiurandum, vt veritus autoritatem pontificiam, & nomen Dei, verbum aliquod habere posset, & vtramuis quæstionis partẽ eligeret, accusationis præberet ansam. Si enim se Christum & Filium Dei cõfiteretur, accusaretur & contra Romanos, regni affectator, & contra Deum, diuinæ dignitatis vsurpator: si verò negaret se esse, accusaretur, vt qui illos titulos prius sibi falsò assumpsisset, & seditiosè ante aliquot dies acclamari fecisset: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*: nolens (etiam cùm admonitus esset) turbam ab ea compescere acclamatione. Et duo priores Euãgelistæ quia huius adiurationis meminerunt, Ioannes solus (cùm vidisset hãc historiam plenè ab alijs tractatam) eius non meminit, sicut nec Lucas. Est. n. adiurare Latinum, siue exorcizare Græcum, potestate superioris aliquid ad quippiam dicendum vel agendum compellere; & ita adiuratio semper à maiori, qui amatur, ac timetur, ad minorẽ depromitur. Hinc Caiphas dubitans ne Filius Dei esset, per Deum viuũ, hoc est, per Patrẽ Filium adiurabat, vt saltẽ intuitu paterni honoris, siue amoris, seipsum quis esset explicaret. Et quomodocunque Caiphas adiuraret illum, constat admittere, Deum verum & viuum posse habere filium naturalem. Nec absoluitur Caiphas per illam sententiam: *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes*: quia ex hoc loco eadem esset aduersus omnes exactio. Quemadmodum autem in concilio collecto cum dixit: *Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo*, non à semetipso hoc dixit; sed cum esset Põtifex anni illius, prophetauit: ita & nunc fortassis à semetipso non loquitur, sed cùm sit Pontifex, verum fatetur, quia Deus Filiũ habet, quẽ adiurando non intelligit, & asserit esse Christum. Obserua igitur insidiosum Caiphæ problema. Adiurat enim vt dicat si ipse est Christus, & Filius Dei viui: & hoc in virtute Dei viui, vt quocunq; se Iesus vertat, capiatur. Nam si taceret, Dei autoritatem, atque summi Sacerdotis contemnere videretur: si negaret se Messiam ac Filium Dei, veritatem negaret, sibiq; contradiceret, qui toties Filium Dei se esse confessus esset, si autem confiteretur, tanquam reum blasphemiæ condemnare posset. Atque ita captiosa esset interrogatio, & adiuratio; & prætextu pietatis fiebat tantùm: & nomi-

Caiphas cur Christum adiurauerit per Deum viuũ, vt se Christum esse responderet.

Ioan. 12.

Adiurare seu exorcizare quid sit.

Ioan. 11.

Caiphæ interrogatio captiosa & hypocritica.

Impiorum qualis consilia recte Salomone. oe Dei viuentis benedicti. Rectè ergo Salomon ait: *Consilia impiorum fraudulenta. Verba impiorum insidiantur sanguini*: & Ieremias; *Inuenti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros*. Et consultò malignus Pontifex noluit agere per viam exigendi iuramentum, qua vti solent iudices, cùm aliæ sufficientes probationes in iure deficiunt: tunc enim stari solet iuramento rei: quia videbat se illa ratione nihil posse promouere negotium suum, & magis per adiuratione promouere. Iudæi Deum vocabant viuum, ad differentiam idolorum, quæ Deos mortuos appellabant, nec vitam alijs dare poterant: *Oculos, inquit, habent, & nō videbunt: aures habent, & non audient*: neque enim est spiritus in ore ipsorum. Et vsque in hodiernum diem insultant nobis Iudæi, quòd Deū mortuum adoramos. Sed ignorant cæci Christum Deum esse, & à mortuis gloriosum post triduum surrexisse. Est autem omni viuenti naturale gignere sibi simile in specie, ac Deo in natura eadem indiuidua & impartibili: & ita moris erat Iudæis iurare, Chai Iehoua, id est, Viuit Deus. Dominus igitur non permisit falsos testes inueniri, quales Iudæi volebant, & per quos fieret iudicium; sed ipse Caiphas petiit à Christo testimonium verum & idoneum ad mortem infligendam. Et Iesus verè testatur de se quòd sit Filius Dei, & Messias. Et vt Deus illis non defuit, ita nec illi suo muneri deesse debebant, sed malitia obcæcati volunt occidere hæredem, vt accipiant hæreditatem. Etsi autem Christus non cogeretur respondere adiurationi Caiphæ, quia eius legitimus iudex non erat, sed potius Christus Caiphæ esset iudex, imò viuorum omnium, & mortuorum: nihilominus ob reuerentiam diuini nominis respondere voluit, & sic veritatem confiteretur, vt & ipse iactantiæ notam non incurrat, & eos de obstinata mentis suæ cæcitate confutet: quoniam cùm legem scire deberent, facilè poterant Messiam filium Dei in lege promissum agnoscere, si voluissent, atque eum agnitum venerari, & populum omnem ad salutis viam inducere. Deniq; respondit non obligatus adiurationi respondere, ne si non respondisset, obligati ad respondendum, respondere negligerent: amputauit ergo occasionem his qui illam quærunt. Ita fecit, eum interrogatus an tributum solueret, asseruit se nihil debere, vt qui filius Regis esset: sed ne scandalum gigneret, vel alij eius exemplo soluere nollent, Petro mandat, vt pro vtroque soluat didrachmum. Si ergo respondet, nō obligatus respondere, id fecit, vt se pro nobis sponte tradere ostenderet. Nam nisi confiteretur, mortis minimè adiudicaretur: siquidem Iudæi hypocritæ nihil sine prætextu & colore iustitiæ faciebant, ac ob id sine testibus, aut propria cōfessione, nunquam damnassent. Fuit ergo hæc confessio charitatem Domini immensam explicans.

Prou. 12.
Ierem. 5.
Quare Caiphas Dominum adiurauerit, non ab eo exegerit iuramentum, vt iudices.
Iudæi cur Deum viuum appellarent.
Psalm. 134.
Qualem Deum adorent Christiani secundùm Iudæos nugatores.
Generationis diuinæ & humanæ seu naturalis discrimen.
Quemadmodum iurare Iudæis mos esset.
Matth. 21.
Quare Christus Caiphæ se adiuranti responderit, cum tacere potuisset.
Iudæorum hypocrisis.

Dixit illi Iesus, Tu dixisti, siue vt Marcus ait: *Ego sum*. Vtrumq; enim dixisse est verisimile, vt tradit Euthymius, etsi primum tenera secundū cōtineat; omnino vt fierent inexcusabiles. Noluit negare quod expediebat omnes scire. Sciens autē illos nō modò nō credituros, imò cōtempturos ob corporis imbecillitatē, & inde mortis occasionē capturos, apertè cōfessus est veritatē, illā proprię vitæ præhabēdā ostendens, si ita causa postulet. Ait igitur, Ego sum, & me esse, nisi excæcati essetis, possetis cognoscere ex testimonio Scripturarū, quæ de me loquuntur, ex prædicatione Ioannis Baptistæ, ex voce Patris mei de cœlo lapsa, deniq; ex operibus meis vsq; in præsentē horā factis, quæ omnē creatæ virtutis facultatem excedūt. Sed quoniā fidei luce reduci ad veritatē hanc tā apertā recusatis, seueritate extremi iudicij (velitis, nolitis) ad eam trahendi estis, cùm eum totius mundi iudicē videre, & agnoscere cōpellemini. Propterea subiunxit. *Veruntamen dico vobis, amodò videbitis Filiū hominis, sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli*. Hæc Christi responsio apta erat sui fidē facere, si circumstātiæ pensentur: quomodò enim posset imbecillis homo, & quasi reus ligatus, præsente toto cōcilio, & nō ignorata morte quæ illi imminebat, tāta cum autoritate & maiestate loqui; qui mitissimus alioquin erat ad omnes iniurias, nisi in eo lateret diuina maiestas? Solent enim qui falsò & inaniter iactare se solent, cum ante iudices sistuntur, pallescere, turbari, animoq; deijci, & metus signa indicare: at Christus tanta cum maiestate & grauitate loquitur, quanta ex throno loquitur iudex. Cū ergo ait: *Ego sum*, diuinitatem suā confitetur: cum dicit; *Filium hominis*, humanitatē. Vnde apud Danielē, & in Apoc. dicitur: *Ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat*. Expende verbum: *Veruntamen dico vobis*: quasi diceret: Quia ob id me vt Messiam recusatis, quòd in me maiestatem, quam sperabatis non conspiciatis; volo tamen vestræ vos deceptionis admonere. Non est hic aduentus ille, quem putatis, sed amodo, hoc est, in secundo aduentu; vel amodo, id est, ex his, quæ modò patior, & vestris sententijs iudicandum me subijcio, promereor venire iudex vniuersi orbis;

Cur Christus Caipha te spondit, esse se Filium Dei.
Euthym. c. 65 in Matth.
Vnde Iudæi agnoscere potuerint Iesum esse Messiam, & Filium Dei.
Matth. 3.
Infra 17.
Ex Christi de se testificatione quòd esset Filius Dei, quam tam vim ad persuadēdum illis tantam veritatem meritò vendicaret.
Daniel. 7.
Apocal. 1.
Quid significet: Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cæli &c.

&tunc me videbitis venientem iudicem, & loquentem. Et cum non solùm se Christum, & Dei Filium, sed etiam vniuersi orbis iudicem confiteatur; illa particula, Veruntamen, non est accipienda aduersatiuè, sed pro, Imò, vel, Et sanè, sicut sæpe accipitur in Psalmis particula Græca πλὴν, Et quia, vt paret ex Marco, & Luca, hoc loco hoc respondit sic Christus; *Ego sum, & videbitis Filium hominis*, & quæ sequuntur, explicando magis quòd esset Dei Filius, & Christus. Posset tamē esse ratio aduersatiuæ particulæ, si suppleamus aliquid hoc modo: Ego sum Christus Filius Dei, vt tu dixisti, qui etsi homo humilis & imbecillus appareā vobis, aperio tamen vobis me breui apparitūrum forma gloriosi, & vniuersalis iudicis. Cumq; esset adiuratus de duobus, an scilicet esset Messias, & Filius Dei: ad illa duo respōdit affirmatiuè, *Ego sum:* tertium verò addidit quòd esset venturus cum gloria iudicare, vt saltem eos terrore iudicij ad resipiscentiā excitaret. B. Hilar. in expos. 2. Psal. illud verbum: *Amodo videbitis Filium hominis venientem*, non de secundo aduentu, vt alij, interpretatur, sed de resurrectionis gloria. Scribit enim: *Cùm ait: Amodo videbitis Filium hominis sedētem à dextris virtutis Dei: tempus quo Filius hominis, qui & Christus, & Dei Filius, & consessu Dei dignandus esset, ostendit: vt qui antè Dei Filius, tùm quoque & hominis Filius esset, vt id, quod tum Filius hominis est, ad perfectum Dei Filium, id est, ad resumendam indulgendamque corpori æternitatis suæ gloriam per resurrectionis potentiam gigneretur, quam gloriam à Patre corporeus reposcebat. Qui enim in forma Dei erat, formam serui acceperat: & accepta hac forma serui, gloriam Dei, in qua mansit, postulat, dicens: Pater glorifica me apud teipsum, ea claritate quam habui priusquam mundus esset apud te, &c.* Sic ille, quæ etsi vera sint, & aduerbio illo amodò confirmentur, & August. ad Esychium exponat de nubibus mysticis; de quibus; *Nubibus mādabo ne pluant super eam imbrem*: quomodo Christus venire in nubibus quotidie non cessabit vsq; in finem seculi? in suis enim adueniens credentibus agnoscitur Christus: maius tamen pondus, & vim ad incutiendum terrorem habent, si de aduentu ad iudicium intelligātur. Nam propriè tunc dicitur venire in nubibus cœli: sicut enim in ligno pendens, & existens in aëre pro omnibus mortuus est; ita in aëre à terra exaltatus, mundum sibi subditum iudicabit. Et per illud, Amodo, tantùm significāre voluit Dominus, quòd post istud humilitatis suæ tempus visuri essent aliquādo in alio maiestatis, & gloriæ statu. Est enim familiare in Scripturis, aduentum Christi prædici tanquam iamiam immineret: eò quòd nouissima sit hora, & quoniam mille anni apud Deum, tanquam dies hesterna quæ prætereijt. Nubes autem non ad opem, vel sustentationem iudicantis deseruiunt, sed ad quandam tolerabilem visionem iudicādi populi. Nec enim nubes, quæ ipsum ascendentem suscepit, sui corporis fuit opportunum vehiculum, sed quoddam moderamen glorificati corporis, quo Apostoli possent Christi ascensum propensius intueri. Percōtaberis: Quid est quòd Christus dum viueret & prædicaret, Apostolis interdiceret ne ipsum dicerent esse Iesum Christum; nunc autem tam aperta voce se Christum & Filium Dei profitetur? Dicendum est, illud magnis ex causis factum esse: non ignorans enim, quòd nequaquā essent credituri, deposuit tamen veritatem, ne posteà dicere valerent: Si postquam adiuratus es, respondisses, vtiq; credidissemus: vt docet Euthymius. Quando enim iā erat moriendum, apertè de se locutus est, qui aliàs cùm prædicare vellet, & miracula edere, ne scandalum daret, tacere iusserat, quo auditores accommodatiores, & Euāgelio audiendo minus ineptos redderet. Cùm autē extremus actus peragendus esset, tacere non debuit, præsertim interrogatus à Pōtifice quis esset, ne non dictum aliquando dici posset ab eo ipso, quis esset, & ne aliquis dicat nos plus illi tribuere, quàm ipse sibi. Nunc autē eorum scandalum non euitat: quia iam satis probatum reddiderat hunc articulum quòd esset verus Messias, & verus Filius Dei.

Tunc Princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit; quid adhuc egemus testibus? Ecce, nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? At illi respōdentes, dixerunt: Reus est mortis. Eadem omnino habet Marcus. Perpende in primis: ijdem homines sunt Iudices, testes, pars aduersa, & carnifices; vt vndiq; appareat huius iudicij intolerabilis iniquitas, & peruersitas, & nocturno tēpori conueniens; quòd tamen tempus iudicij integritati aduersatur quàm maximè. Princeps ergo Sacerdotum, cui inimica erat veritas, & ingrata, eius animum vertit in furiam: ficta igitur religione, quo Christi crimen atrocius redderet, vestes conscidit, id est, effodit, quibus induebatur, vt ait Beda, Et licèt Euangelista de solo Pontifice hoc referat; verisimile tamen est ministros idem fecisse, qui suos dominos in huiusmodi imitari solēt, de quo Poëta quidam dixit: *Si dixeris æstuo; sudat*. Volebant autem hac cæremonia vestes dirumpēdi, dolorē cordis, & contritionē, qua zelo diuinæ maiestatis cor eorū rūpebatur, indicare, vt fecit Ezechias

Alter sensus.

B. Hilarius.

Philip. 2.

Ioan. 17.

Aug. epi 80. paulò antè med. tom 2.

Esai. 5.

Vter sensus præstare videatur.

De secundo Christi aduentu Scripturæ quomodo loquantur.

Psalm 89.

Quare in nubibus ad iudicandum Dominus venturus sit.

Act. 1.

Nubes quod officium præbuit in cœlum ascendenti.

Matth 16.

Cùm Dominus aliàs Apostolis interdixerit ne se dicerent Christum, cur id modo ipse tam liberè & apertè profiteatur.

Euthym. c. 65. in Matth.

Concilij apud Caipham contra Iesum congregati conditiones iniquissimæ.

Cur Caiphas sibi vestimenta conscidit, Christo se Dei Filium respondente.

Beda in Matth. 26. tom. 5.

Iuuen. Sat. 3. ante med.

Scissio vestium apud Iudæos quid significet.

4.Reg 19 & Esai.37. Act.14.

Rex auditis Rapsaces blasphemijs,& Apostoli Paulus & Barnabas in Lycaonia. Est enim blasphemiæ crimen horrendum ac deplorandum,sicut gloria Dei ab omnibus maximè est optanda,& prucuranda.Significabat etiam illa scissio vestium, vt docent Origenes & Leo Pontifex,ac Beda,& quodammodo prophetabat, scindendum esse Sacerdotium Iudęorum,cum tunica Christi inconsutilis integra permanserit in signū stabilitatis æterni Christi Sacerdotij.Scidit ergo vestem,in signum quòd Pontificatus à Iudæis scindebatur,teste Samuele,qui cū oram chlamydis per Saulem videret discissam,dixit: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie*:ita hic. Vnde Leo Papa serm. de Pass.rectè ait: *Caiphas autem ad exaggerandam auditi sermonis inuidiam,scidit vestimenta sua,& nesciens quid hac significaret insania,sacerdotali honore se priuauit. Vbi est Caipha, Rationale pectoris tui? vbi est continentia cingulum? vbi Superhumerale virtutum? mystico illo, sacratoq; amictu ipse te spolias,& proprijs manibus Pontificialia indumenta discerpis,oblitus præcepti illius,quod legeras de Principe Sacerdotum: De capite suo cidarim nō deponet,& vestimenta sua non disrumpet. Tu verò,à quo iam alienabatur hæc dignitas, ipse tibi es executor opprobrij, & ad manifestandum finem veteris instituti,pertinet eadem diruptio Sacerdotij*.Sic ille. Et Hieronymus hoc loco: *Quem de solio Sacerdotali furor excusserat; eadem rabies ad scindendas vestes prouocat. Scindit autem vestimenta sua, vt ostendat Iudæos sacerdotij gloriam perdidisse,& vacuam sedem habere Pontifices*.Sic ille. Et subiungit: *Blasphemauit,quid adhuc egemus testibus?* Quasi diceret, nulla est indigentia testium, vbi rei est aperta confessio; & vt dici solet,nulla maior probatio,quam proprij oris confessio, præsertim sine tormentis adhibitis. Et cùm scissionis vestium signo Pontifex declarasset indignationem suam; tamen è contrario verbis satis significauit suum ob extortam confessionem, propter quam illum accusare possent,gaudium,cùm dixit: Quid adhuc egemus testibus? Ecce, nunc audistis blasphemiam. Hæc enim vox est gaudentis,se post longā expectationem compotem voti sui effectum. Dixit igitur *Blasphemauit*,imò tu potius miser blasphemas, qui Domino Iesu auferre contendis dignitatem Messiæ, ac Diuinitatē: omnis enim spiritus qui soluit Iesum,ex Deo non est. Et cùm piorū Principum sit proprium reorum extenuare,nō aggrauare delicta, ne virā illorū petere,& appetere videantur: hic tamen impius in blasphemiā, quod est atrocissimū delictū, verbū Christi sanctissimū,& veritate plenū cōuertit. *Quid vobis videtur?* Ab eis petit consiliū,qui Iesu sanguinē non minus quā ipse sitiebāt,quos certò nouerat mortis sententiā in eū prolaturos esse. Notat Chrysostomus insignē Caiphę malitiā,qui primo blasphemiæ sententiā in Dominum intorsit vt iudex;deinde consiliū aliorum quærit. O excæcatam,& peruersam malitiā: non pudet eū & iudicem esse,& accusatorem,& testē. Et primò quemadmodùm peccauit adiurādo Dominum, deinde etiam scindendo vestes,quia ficto pro gloria Dei zelo, & nō vero dolore,sed magno cū gaudio id fecit: ita etiā sermone suo ad præsentes deliquit. Quia cùm iudicis mun⁹ sit audito & probato crimine de supplicij merito pronuntiare; hic cōtra accusatoris partes agens dixit; Blasphemauit.quid egemus testibus? Et iudicis partes adstātibus detulit,dicens: *Quid vobis videtur?* Pondera verò illud,qua ratione Iesum tractent Pōtifices:dum enim Veteris Testamenti summus Sacerdos Iesum damnat, designat⁹ in supremum noui Testamenti Pontificem eundem adiurabat.

Orig tract. 30 in Matth. ante med. tom.1. Leo Papa serm 6.de pass. initio ferd. Beda vbi supra Ioan 19. 1.Reg 15. Leo Papa ibidem. In Caipham inuectiua magni Leonis. Leuit.21. Hieronym. to 9. Caiphe in Christum odium. 1 Ioan 4. Piorum Principum officiū quid. Blasphemiæ eius grauissimum.

Chrys hom. 85 in Matth. tom 2. Caiphæ insignis malitia. Hebr 7 & sæpè infra.

At illi respondentes,dixerunt; Reus est mortis. Videntur iuxta legem tulisse sententiā,quę ait: *Qui blasphemauerit nomē domini, morte moriatur*: at verò quia nō super rei veritate nitebantur,sed super Pōtificis impio mendacio,quo summā Dei glorificationem blasphemiam appellauit,iniquissimè & contra propriā conscientiā pronuntiarunt. Debebant.n.prius probare nō esse Filium Dei,ac Messiā, cùm oppositum Iesus probasset & signis & scripturis. Et fortè tunc libenter eū lapidassent, vt blasphemum,nisi q optabāt eum morte turpissima crucis extingui. Debebant etiam, audita distinctione duplicis aduentus Messiæ Iesum interrogare (quem sciebant signa fecisse, & in disputando ora eorum sæpe obturasse) vnde distinctio illa duplicis aduentus in Scriptura authentica haberetur,& Dñs facile ostendisset,& Scripturis demōstrasset; sed irrumpunt ad damnandū doctorem veritatis. Elegitq; Dñs dānari à Pontificibus,& doctorib Legis,& Senioribus,non velut quid cōfessus,aut de crimine cōuictus;sed velut corā ipsis crimē læsę maiestatis cōmittens,vt ea ratione grauiorem & magis ignominiosā mortē sustineret. Nullum quippe mortis gen⁹ tetrius, turpiusve inueniri potest,quàm quod quis vt blasphem⁹, & Dei capitalissimus hostis interficiatur:& hoc,q summum erat, Christus quo nos ad se alliceret,& charitate inuitaret,pro nobis ferre cogitauit. Et istis assessorib.& cōsiliarijs Pontificis huius similes sunt plerunq; Principū ministri,qui facilimè voluntatem eorū vel nutu tantùm cognitā,siue in fauorē, siue in perniciē rei statim

Leuit 24. Cur Christum tanquam blasphemum 1 dai nequaquam lapidauerint. Sap 2. Cur Christus à Principibus Sacerdotum, & Senioribus, quàm alijs, maluerit condemnationis subire sententiam. Isti Caiphæ ministri & consultores, impij ministrorum quos referant.

In sententijs ferendis quis ordo seruetur in iudicio.

tim lectantur. Ideò meritò in ferendis sententijs ille ordo seruatur; vt primo loco dicant iuniores, ne autoritate, & pondere antiquorum, sapientiorumque in eorum partem inflectantur; quemadmodum habetur in cap. 1. lib. Esther, vbi numeratis 7. sapientibus, qui ex more Regi assistebant, postremus prior locutus est. Si Caiphas dixisset: Declara nobis quomodo sessurus es ad dexteram Patris; quomodo venturus iudex in nubibus cœli; id Dominus libenter explicasset: at scidit vestes, & dixit: *Blasphemauit*, & statim vox auditorum sequitur, *Reus est mortis*. Dices; Quare Christus non reprehendit hanc sententiam vt iniustam, sicut venientes ad se capiendum reprehenderat? Sed illi ex ignorantia peccauerant, isti ex mera malitia. Deinde frustra obiurgaret malitiosos de peccato occulto, de quo ipsi satis à conscientia redarguebantur: & non erat opus eos tunc reprehendere, quia imparati valde erant ad suscipiendam correctionem. Secundò sciscitaberis; quare non appellauerit ab hac iniqua sententia ad Deum, vel saltem ad alios iudices magis instructos, & minus perturbationũ affectibus occupatos, quemadmodum Paulus appellauit ad Cęsarem? Respondemus; executionem sententiæ tunc fuisse cœptã, & iam venerat hora eius, & non erat omnino contra omnem voluntatem suam pati pro nobis. Tertiò percontabere; Quare saltem non se defendit, aut deliuit, aut se inuisum reddidit, vt fecit aliàs? Respondeo; ne videretur hoc facere amore vitæ, vel timore mortis, sed seruat defensionem iustitiæ suæ post executionem sententiæ, quando pro eo in cruce posito creaturæ vniuersæ eius innocentiam sunt contestatæ, & quãdo post resurrectionem per vniuersum orbem tanquam Filius Dei sit prædicandus, quando iudices lumine Spiritus S. illustrati poterunt melius videre, quem pupugerunt. Quid autem miramur iudicem vnum in magnis, aut paruis criminib. posse delinquere, & sententiam iniquam pronuntiare; cùm omne Iudæorum concilium ex inuidia diaboli grauissimè, & turpissimè deliquisse nouerimus? Tu verò, pie lector, patientiam, & mansuetudinem Domini meditare, qui solus erat innocens inter tot impios, & improbos constitutus tanquam agnus inter lupos voracissimos. Deinde meditare Iesum deuorantem omnia opprobria, & quęcunq; contumeliarum genera, quò nos Patri suo conciliatos redderet, & placatos, atq; à morte æterna iustaq; ad illam sententia sua, & condemnatione nos liberaret: cui propterea cum Patre, &

Ioan 7.
Cur Christus eos, qui se reũ mortis condemnatunt, minime reprehenderit.

Quare ab iniqua mortis sententia, à Caipha in eum lata non appellauerit Christus.
Actor 25.
Ioan. 19.
Quare Christus reus mortis pronuntiatus non se quauis ratione defenderit.
Ioan. 10.
Suprà 8.
Luc 4.
Matth. 27.

Apocal 5.
Vnde concilij Iudæorum vniuersi contra Dominum tam iniqua sententia.
Quæ virtutes Domini Iesu hoc loco ad imitandum nobis propositæ.

Spiritu S. immortales gratiæ, laudes, honos & imperium ab omni creatura ratione prędita reddatur in seculis sempiternis, Amen.

TRACTATVS XXII.

De illusionibus, & contumelijs, quibus Iesus tota illa nocte in domo Caiphę affectus fuit, in illa verba: *Tunc expuerunt in faciẽ eius, & colaphis eum ceciderũt, alij autem palmas in faciẽ eius dederunt: dicẽtes, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22.

ANtequam hæc contumeliarũ genera Christo Domino illata explicemus, nonnihil est de adiuratione dicendum; & quatenus illa modò vti liceat, & quos liceat adiurare. Adiurare igitur est, iurando quẽpiã ad opus aliquod inducere; sicut abiurare est aliquẽ iuramẽto abigere, & repellere, vt in baptismo abiuramus dęmones, renunciantes illorum pompis, & operibus; & Hęreticus dum conuertitur, hæresim abiurat, dum eam deserit, & detestatur. Differt etiã iuratio ab adiuratione: quia iuramẽto nos ipsos constringimus ad aliquid necessariò faciẽdum; adiuratione verò alios nobis inferiores adigimus. Et in omni adiuratione propria, quæ fit erga inferiorẽ, est veluti captio iuramenti: vnde Abraham dixit seruo Heliezer: *Pone manum tuã subter femur meum; vt adiurẽ te per Deum celi, & terra*; qui postea dicitur Abrahæ iuramẽtum postulanti obtulisse, ita etiã capitur Gen. 5. & Iosu. 2. si quis diligenter expendat. Tamen reuera distinguntur: adiuratus enim, & non respõdens non est periurus, sed inobediens: contra iurans alteri, & promissum non seruans, periurus est, non inobediens. Adiuratio igitur legitima sicut & iuratio, ad virtutem religionis pertinet; ideò quãdo vtraq; est illicita, vitiũ est religioni contrariũ. Etsi autem frequenter adiuratio capiatur pro illa quæ fit dæmonibus, q in Energumenis existentes, exorcismis expelluntur: latius tamen extenditur illa vox. Nã & adiurare possum' Deũ & Christũ, & homines, & dęmones, & belluas ipsas, atq; tempestates nobis nocentes. Adiuramus enim Deũ, dum per merita filij sui eũ obsecramus, vt Ecclesia in omnib. Orationibus facere solet, cùm dicit, *Per Dominũ nostrum Iesum Christũ*, vel cũ per eius gloriã, & bonitatis suæ ac misericordiæ viscera deprecamur. Adiuramus Christum, dum per natiuitatem suam, aut crucem, & passionem

Adiurare quid sit, & quid Abiurare.

Iuratio, & adiuratio differunt.

Genes. 24.

Adiuratio quam latè pateat.

Deum quomodo adiuramus, vt & Christum Dominum.

sionem exauditi petimus. Egestate etiam compulsi obsecrant per viscera Christi, per merita Deiparæ Virginis ab hominibus postulant. Et quod attinet ad homines, si illi sint aut pares nobis, aut superiores, deprecando tantùm possumus adiurare; inferiores verò nobis etiam compellendo: quos etiam possemus compellere ad iuramentum. Sed illicitè adiurantur, qui non sunt subditi compellendo, quemadmodū Caiphas Christum adiurauit, qui eius non erat superior, & quia supervacanea est adiuratio, cùm iam Christus dixisset, & vita, & signis comprobasset se Deum esse, & quia adiurabat nō vt crederet, sed vt calumniaretur. Dæmones non licet adiurare deprecando: quia cùm sint hostes Dei, & nostri capitales inimici, non sunt deprecandi, sed compellendi, iuxta illud Apostoli: *Nolo vos socios fieri dæmoniorum*. Nec etiam licet compellere vt nobis præstent auxilium, vel aliquid reuelent, quia hoc esset tacitè eos deprecari: sed bene licet compellere, vt, ad gloriam Dei, recedant, & exeant; nec amplius noceant. Bestiolas autem, vt locustas, mures, qui fruges, aut alia sata depopulantur, non licet per se eas adiurare, ita vt adiuratio ad eas dirigatur, cùm eius intelligendæ capaces minimè sint: nec enim licet adiurare nisi illas creaturas, quę possunt iurare. Et quia imperare rebus anima, & sensu carentibus, proprium est Dei, non hominis: nam solus Deus vocat ea quę non sunt, tanquam ea quæ sunt, & stellæ vocatæ dixerunt, Adsumus, & illi dicebant, *Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?* Vnde & ficus maledicta statim exaruit; Homo verò tantum imperat ratione præditis, siue seruis, siue amicis, siue filijs. Licet tamen exorcizare dirigendo adiurationem ad dæmonem, non deprecando, sed compellendo, vt tollat illud quod nobis nocet; quia posset tempestatem, quam alius excitauit, tollere: si eo sit potentior: quia motus animalium, vel nubium, est motus dæmonis, vt principalis agētis, quemadmodùm motus sagittæ, & sagittæ est, & sagittantis. Melius tamen est has bestias adiurare confugiendo ad Deum permittentem illa dęmonum, & creaturarum opera, vt ipse pro sua virtute deprimat dæmones, & bestias nocentes repellat. Abusus igitur est minimè ferendus, ad eos, qui non intelligunt, adiurationem dirigere; litem facere, & contestari procuratores; & aduocatos vtriq; parti assignare, denique ad excommunicationem procedere; nam hæc omnia impostorum sunt officia, & incantatorum: qui essent meritò à potestate tam Ecclesiastica; quàm seculari coërcendi, atque puniendi.

Licitè qui ad iurentur homines, qui illicitè.

Dæmones vt sint adiurandi.

1. Cor. 10.

Agris nocentes bestiolas quatenus liceat adiurare.

Quæ solæ creaturæ adiurari queant.

Rom. 4. Baruch. 3. Matth. 8.

Melior earundem bestiarum adiuratio.

Adiurationes quæ intolerabiles sint brutorum.

Quòd Origenes dixit in hęc verba Caiphæ Dominum adiurantis: *Quæret aliquis si conuenit vel dæmones adiurare: & qui respicit ad multos qui talia facere ausi sunt, dicet non sine ratione fieri hoc. Qui autem aspicit Iesum imperantem dæmonibus, sed etiam potestatem dantem discipulis suis super omnia dæmonia. & vt infirmitates sanarent, dicet quoniam non est secundum potestatem datam à Saluatore adiurare dæmonia; Iudaicum est enim.* Et paulò antè: *Existimo autem quoniam nō oportet vt vir, qui vult secundùm Euangelium viuere, adiuret alterum. Simile est enim quod dicit in Euangelio Dominus ipse: Ego autem dico non iurare omnino; & non adiurare omnino. Si enim adiurare non licet, quàntum ad Euangelicum Christi mandatum; verum est quia nec adiurare alterum licet. Propterea manifestum est quoniam Princeps Sacerdotum illicitè Iesum adiurauit, quamuis videatur per Deum viuum adiurasse.* Respondet B. Thomas ad primum de adiurandis dæmonibus, duplex esse genus adiurationis: alterum quo malefici, & incantatores vtuntur, dum precibus & cæremonijs dæmones ad sua vota alliciunt: & hos meritò damnat Origenes, quòd beneuolentiam, & arctam eum dæmonibus consuetudinem exigat. Alterum genus cōpulsorium est, quo per virtutem diuini nominis, Christiani Exorcistæ, posthabita omni superstitione dęmones adiurant, & ex obsessis corporibus nolentes expellunt: & his exorcismis Ecclesia vtitur cum Catechomenis ante baptismum. Ad secundum verò de hominum adiuratione, respondemus, Origenem loqui de ea, qua quis non sibi subditum cogendo adiurat. Adiuratio autem Principis Sacerdotum iniqua fuit; tùm ex defectu potestatis, quia non erat eius legitimus Princeps, vt eum posset adiurando cogere. Erat enim frequens consuetudo apud Iudæos subditos adiurandi potius, quàm vt ab eis iuramētum exigerent. Quòd si vrgeas, licere per adiurationē necessitatem imponere alicui non subdito: quia dum quis ab aliquo iuramentum petit, & recipit, seruandi videlicet fidem contractus, videtur illum adiurando necessaria obligatione deuincire. Sic Abraham seruū adiurauit, ne filio suo vxorem extra cognationem suam caperet; vt nullum videatur discrimen in hoc inter seruum & liberum. Respondeo, non negari posse, quemlibet ab alio iuramento cōstringi posse, cùm vel à Rege ipso obligatorium iuramentum accipitur. Cæterùm cùm iuramentum ab aliquo capitur, ipse idem, à quo capitur, actione propria se obligat, siue seruus sit, siue liber, siue Princeps, ac Domin'. At adiuratio non

Orig. tract. 35. in Matt. ante med. tom. 2.

Matth. 10.

Suprà 5.

B. Thom. 2. 2. q. 90. art. 1. 2. & alibi.

Duplex genus adiurationis.

Quo sensu Origenes dixerit dæmones non esse adiurandos.

Origenis negantis hominem ab alio adiurari posse, quæ sententia fuerit, secundum B. Tho.

Iudæi subditos adiurare potius, quàm ab eis iuramentum exigere solebant.

Genes. 24.

Non subditi etiam qua ratione possint adiurari.

Num 5.

tio non eſt actio eius qui adiuratur, ſed adiurantis. Vnde Pontifex dixit Christo: *Adiuro te per Deum viuum*: & Num. 5. dum de lege Zelotypię eſt ſermo, adiurabat Sacerdos mulierem, vt diceret, ſi dormiuit vir alienus cum ea: adiurauit quoque Saul populum: *Maledictus vir qui comederit panem, &c.*

1. Reg 14.

Geneſ. 24.

Abraham verò ſeruum adiurando per Dominum cœli, & terræ, compulit vt iuraret: quia dicitur inferius: *Poſuit ergo ſeruus manũ ſub femore Abraham domini ſui, & iurauit illi ſuper ſermone hoc.* Fuit ergo ſimul, & adiuratio & captio iuramenti. Et hæc breuiter dicta ſint de adiuratione, vt intelligamus quatenus liceat, & in quos poſſit exerceri.

Redeamus ad Textum: *Tunc expuerunt in faciem eius.* Iſtis cõtumelijs Marcus alteram addit de velata facie Domini: *Et cœperunt*, inquit, *quidam conſpuere eum, & velare faciem eius.* Lucas verò hæc ita deſcribit: *Et viri qui tenebant Ieſum* (non ſolùm ergo Ieſus aſtabat vinctus in concilio, ſed etiam multorũ miniſtrorum manibus detinebatur) *illudebant ei, cædentes. Et velauerunt eum, & percutiebant faciem eius. Et interrogabant eum, dicentes, Propheti za quis eſt qui te percuſſit? Et alia multa blaſphemantes dicebant in eum.*

Quæ quantaq; Chriſtus illa nocte paſſus ſit in domo Caiphæ Pontificis.

Exod 29.

Leuit. 1.

Vitulus in lege mactandus quid præfiguraret.

Ex his igitur colligimus, Chriſtum paſſum fuiſſe illa nocte illuſiones, ſputa, velationem faciei, colaphos, alapas, interrogationem, *Propheti za quis eſt qui te percuſſit?* Et multas blaſphemias: impletaque eſt Scriptura, quę habet: *Applicabis & vitulum coram tabernaculo teſtimonij.* Imponentque Aaron, & filij eius manus ſuper caput illius. Et mactabit eum in conſpectu Domini, iuxta oſtium tabernaculi teſtimonij. Nam profectò Chriſtus vitulus erat pro gloria Domini mactandus.

Coloſſ 2.

Scribarum, ac Phariſæorum in Chriſtum impudentia conſpuentium.

Imponunt igitur capiti ſacro manus ſacrilegas, percutientes caput illud, in quo habitabat diuinitas corporaliter. Et primò quidem ipſi Sacerdotes Scribæ, & Phariſęi proiecerunt ſputa quaſi in viliſſimum, & abominabilem hominem, ac ſi dictorum Chriſti vilitas ſputorum vilitate penſanda eſſet, ac damnanda.

Pſal. 44.

Pſal 79.

1. Pet. 1.

Quanta hæc eius ignominia: eiuſdem figura, prædicta, ac figura.

Fuitq; ſummum dedecus conſpuere in faciem eius, qui dicitur ſpecioſus forma præ filijs hominum, &, *Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus*, & quã beantem ſpectantes in cœlo deſiderant Angeli proſpicere. Erat autem conſpuitio pro maxima ignominia habita, vt patet ex Numerorum volumine, vbi dicitur: Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nonne debuerat ſaltem ſeptẽ diebus rubore ſuffundi? Fuitq; hæc conſpuitio ab Eſaia prædicta, cùm ait: *Non eſt ſpecies ei, neq; decor*, & iterum: *Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.*

Num 12.

Eſai 53.

Supra 50.

Præfigurata etiam in Vt viro Mariæ ſororis Moyſi, de quo legitur in Gloſſa Exod. 34. quod cùm nollet conſentire populo Hebræorum vitulum aureum colere volenti, ipſum ſputorum multitudine ſuffocauerint. Fuerunt igitur hæ contumeliæ, vt ex Matthæo, & Luca colligimus, multę; deinde viro ingenuo, & nobili ipſa morte grauiores: ideò Dominus dicebat: *Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium: operuit confuſio faciem meam.*

Pſalm 68.

Iudæorum in Chriſtum furor ac ſæuitia.

Tertio vide animi malignitatẽ, & odium, quo ſæuiebant in Ieſum: Quò enim ſaturarent animos ſuos, decreuerant inter ſe, vt quicquid pœnarum ei citra mortem infligere poſſent; non omitterent: eo conſilio, vt ſi Pilatus eum abſolueret, ac dimitteret, ſuperuiuere omnino non valeret: Et licèt in totum Chriſti corpus ſæuirent, caput tamen, ac faciem præcipuè offendebant. Cumq; dęmones per totam vitã eum viderent tam inſigni ſanctitate pollentem; nunc totam inferorum rabiem, & ferociã armarunt, vt quibus artib. & machinis poſſent ſanctitatis quam videbant in Chriſto arcem expugnarẽt, & vel ad tantillam iracundiã illum prouocarent, tanta enim hominum crudelitas in innocentem ſæuiens, totius inferni erat ſæuitia.

Ieſu patientia incredibilis animique fortitudo.

Sed Chriſtus diuina potius quàm humana patiẽtia munitus, omnia illa diuicit, pacatus, quietus, ac placidus perſenerãs. Meditare ergo animũ Redemptoris magno ſpiritu iniurias perferentẽ, animo infracto illas amplectentẽ, in magno pretio eas habentẽ: & quod hactenus deſiderauerat, iã poſſidere incipiebat, & quia opus noſtræ redẽptionis tã peragebat.

Ieſu apud miniſtros contumeliæ, probra.

Quartò perpende, quòd poſtquã ipſi ſaturati ſunt Sacerdotes, tradiderunt illum miniſtris cuſtodiendũ tota nocte: qui eum innumeris, & grauiſſimis affecerũt iniurijs, vt Luc. dicat: *Et alia multa blaſphemantes dicebant in eũ.* Vbi nota, iniurias in Chriſtum vtpote Deũ eſſe veras blaſphemias.

Ea cur blaſphemia nominentur.

Neq; expreſſit quæ eſſent illæ aliæ cõtumeliæ: quia veriſimile eſt & numero fuiſſe multas, & grauitate fuiſſe atroces, & valde enormes.

Euthym. in Matt c. 6.

Euangeliſtarum fidem quid augeat, & authoritatẽ.

Vt vel hinc colligas, vt notauit Euthy. Euangeliſtas omni fide, & acceptione dignos exiſtere, qui vt veritatẽ ſeruẽt hiſtoriæ, tam tetra, & vilia tormẽta de ſuo magiſtro conſcribere nõ erubuerũt. Nihil ergo prædicti Sacerdotes, aut eorũ miniſtri omiſerũt, aut cõſcientia, vel pietate ducti, aut animi nobilitate, aut humanitate ſuaſi, aut pudore, vt timore Dei reuocati.

Iob 16.

Thren 3.

Eſai. 50.

Hinc impletum eſt illud Iob. *Aperuerunt ſuper me ora ſua. & exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis*; & illud in lib. Threo. *Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobrijs*; nec nõ illud Eſaiæ: *Corpus meum dedi percutientibus,*

& genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me, vel vt habent Hebræi codices, *Ab ignominijs & sputo.* Prædixerat Eritbræa Sibylla has Christi cótumelias lib. 8. oraculorum suorum, & Lactantius lib. 4. cap. 18.

Sibyllina de contumelijs Christi vaticinia. *Lactantius.*

In iniquorum manus infidelium posteà veniet.
Dabunt & alapas manibus incestis.
Ad virosa genas præbebit sputa pudentes:
Verberibusq; sacrum tradet proscindere tergum.

Et lib. oraculorum:

Impinget colaphos, vitiosaq; sputa scelestis
Israel labijs.

Iudic 16. *Act 12.* Morti olim adiudicati à 16 viris de more custodiebantur apud Iudæos.

Sic illuditur non ab alienigenis Philisthęis, sed à suo, Deique populo verus ille noster Samson. Quòd si Petrum morti adiudicatum seruabant quatuor quaterniones militum, vt in Actis dicitur, & ita à sexdecim viris custodiebantur rei mortis; multo magis hoc seruatum fuisse in Iesu probabile est, quem plus timebant, quàm Herodes Petrum. Quare interminantes pœnā mortis Sacerdotes custodibus, ne eum relinquerent; abierunt cubitum. Dominusque remansit tota nocte in carcere quasi in cauea in loco tenebroso & fœtido, alligatus catenis cum custodibus intus cum eo vigilantibus, ne euaderet: qui Iustum mancipium omni cótumeliarum, & blasphemiarum genere refertum illi accinere per totam noctem non cessarunt. Adhibuerunt etiam custodes ad portas exteruas, quò omnia tuta remanerent. Prima igitur iniuria fuit, conspuitio; de qua superius diximus: Secunda, quòd faciem eius velarunt, desideratam tamen à cunctis patribus, & Angelis: ac teste Chrysostomo, tam gratiosa & benigna Domini facies erat, vt hostes, quamuis crudeles essent, & eum odio prosequerentur, non possent tamen eam cernentes in eum sæuire, sed emolliti commiserabantur: ideò consilium eorum fuit faciem eius velare, quò atrocius eum cæderent, colaphos, & alapas impingerent; barbam vellerent, puluerem in faciem eius iactarent, & excrearent in eum. Dicebant; *Prophetiza, quis est qui te percussit*, vt notarent eum tanquam pseudoprophetam, & populi seductorem, & qui ignoraret eos, qui eum percutiebant. Sed certè hæc velatio signabat quòd non erant digni videre illam sine confusione vel salutari ad pœnitentiam, vt illi, qui videntes in quem pupugerunt, conuersi sunt; vel erubescenda ad exitium, vt illi, de quibus Propheta: Videant, & confundantur zelantes populi; & ignis hostes tuos deuoret. Deinde significat, doctrinam patientiæ, & charitatis, quā

Militum prætoris aduersus Christum custodia, vigilia.

Quibus contumelijs Dominus fuerit effectus in domo Caiphæ.

Chrys hom. 86 in Matth. initio. Cur milites Christi faciem velauerint.

Hæc velatio faciei denotauit quatuor. *Luc 23.* *Esai. 26.*

Christus prædicauit, non omnibus esse patefactam, sed adhuc obscuram esse quibusdam: nam ita quoque Moyses velato vn'tu docuerat. Tertiò denotat Christum nolle videre nostra peccata, nec se percutientes. Nam quamuis oculo diuinitatis omnium corda penetraret petentientium, & videret quæ ipsi non videbant: tamen ex quo diuinitas humanitatis integumento velari voluit, ostendit se ad teaim peccata hominum videre noluisse, & ob hoc ipsi integi oculos suos permisisse. Quantò Christus vt Deus verus, synceri, & spiritualis amoris (qui dicitur charitas) autor oculis vitia tectis, vt depingi solet amor, docet, & amorem Dei patientem omnia, & patientiam ex amore non videntem aliorum peccata. Quòd si amor humanus tantam vim habet, vt amati vitia non videat; quanto magis ille diuinus, & immensus amor? Quòd si Cupido, siue Amor sensis cæcum visum habet, vt propterea cæcus à Poëtis depingatur; at diuinus quàm longissimè videt, & propterea fit, vt peccata nostra non videat: nam visa sua infinita bonitate & misericordia, cæcatur, ne nos pro meritis plectat. Tertia iniuria erat, quòd colaphis eum cæderent, & alapas in faciem darent. Hæ duæ actiones duobus verbis Græcè exprimuntur: dicitur enim ἐκολάφισαν, καὶ ἐῤῥάπισαν, id est, ad literam, colaphizarunt, & alapizarunt; quas voces periphrasticè interpres exposuit. Differt autem colaphus ab alapa; quæ vox est Latina, sicut colaphus Græca, quòd colaphus manu clausa, seu pugno infligatur; alapa verò manu extensa, & aperta: Secundùm Euthymium verò, Colaphus colli est percussio, siue capitis, vt vult Origenes; alapa verò faciei, vt habet textus. Ad quod Origen. allegat Esaiam iuxta 70. dicentem: *Dorsum meum præbui ad flagella, & maxillas meas ad palmas.* Solent autem huiuscemodi iniuriæ grauissimę censeri apud viros ingenuos, nec nisi morte vindicari solent. Illudunt igitur Dei sapientiā, & quem dudum admirabantur in verbis gratię, quę procedebant de ore ipsius, & stupebant in magnitudine Dei: qui in iudicio futuro, imò post tres dies illusurus est eos cū omni creatura: nam vt Salomon ait; *Armabit creaturam ad vltionem inimicorum*: Et, *Pugnabit cū illo orbis terrarum contra insensatos.* Conspuitur creator à verme, nec mādat ignem, aut vrsos: cæditur palmis, qui dedit cędentibus manum, & qui eorum plagas curauerat, & cuius ingressum nuper ramis palmarum, & oliuarum exornauerant. Et verisimile est faciem eius tot ictibus intumuisse, & liuidam effectam fuisse. Velabant faciem, qui

Exod 34. *2. Cor 3.*

Propriū m diuinitatis.

Effectus amoris diuini.

Cupido à Poëtis, cur pingatur cæcus.

De colaphis & alapis Domini Iesu.

Colaphus, & alapa differūt.

Euthym.

Orig. ibid. *Esai 50.*

Alapæ iniuria quanta sit, & qua pœna mulctetur.

Luc 4. Christi mansuetudo ac patientia.

Sap 5. *Ibidem.*

Matth 21. Velamen cordis Iudæorū. *2. Cor. 3.*

vsque io hodiernom diem velum habent super cor eorum ad ignorationem Messiæ, & salutis æternæ. Irrisione vocant Prophetam omnia videntem, & spiritum longè videndi omnibus Prophetis dantem: contumeliose Christum vocant, tanquam qui insolenter nomen illud sibi vendicasset. Quartò, his iniurijs magna ex charitate susceptis, docuit Christus quid nostrum promeretetur peccatum, qui nos ipsos filios Dei facimus, & exaltamus super id omne, quod à Deo habemus: & Christus pro nobis illas pati voluit contumelias, vt pro nostro mendacio, & ambitione apud Deum satisfaceret. Hinc Origenes in Matthæum ait: *Opus erat in eo, quod factis ista docebat, dorsum suum exhibens ad flagella, & maxillas ad palmas, & faciem non auertens à confusione sputamentorum; vt nos, sicut arbitror, qui digni fueramus omnes has infamias pati, erueret ipse pro nobis faciens eas. Non enim mortuus est pro nobis, vt non moriamur, sed vt pro nobis non moriamur: & alapis cæsus est pro nobis, & exputis est, vt ne nos qui digni fueramus omnibus his, propter nostra peccata patiamur ea, sed vt pro iustitia patientes ea grataner excipiamus.* Hactenus ille. Postremò docet nos Christus, ne Christo amplius aut in se, aut in membris illudamus, & ne conspuamus eius faciem blasphemijs, aut indignè percipiendo Eucharistiam: & conscientiam nostram, quæ est facies, & imago sanctissimæ Trinitatis, fœdis cogitationib. polluimus, colaphis cædimus, qui ore quidem Christum confitemur; factis autem negamus. Colaphus à posteriori parte datur, alapa ab anteriori. Velatur facies eius ab his, qui nō credunt eum cognoscere, & videre eorum mala opera, aut cogitationes peruersas; cū tamen de eo dictum sit: *Ipse sciebat quid esset in homine*; Et, *Dominus scit cogitationes hominū, quoniam vanæ sunt.* Habetur pseudopropheta ab his, qui non firmiter credunt sancto Euangelio, nec his quæ prædixit de consummatione seculi, aut de die iudicij, aut de resurrectione vniuersali, de futuris gehennæ supplicijs, & sempiternis iustorū præmijs.

Quid hæc tanta iniuriarum tolerantia nobis Christus significauerit.

Origenes.

Christum qui illudant, & conspuant.

Species, & imago sanctissimæ Trinitatis quænam illa.

Tit. 1.

Faciem Christi quinam velent.

Ioan. 2.

Psalm. 93.

Falsus Propheta à quibus Christus habeatur.

Matth. 13.

Infra 24. & seq.

Ioan. 5.

Matth. 13.

Caueamus etiam has easdem iniurias Christo in proximos replicare. Nam illudimus, cùm eorum defectus cernimus, & patefacimus, conspuimus, cùm nostris verbis eorum famam denigramus: alapis, & colaphis cædimus, dum apertè, & fraudulenter in eos insurgimus: velamus faciem, quando quodam velo inuidiæ tecti eorum opera iudicamus. Magnum igitur, & latum campum cognoscendi malitiam nostram, & diuinam patientiam, ex hoc loco colligimus, præclarum item perferendarū contumeliarum exemplum; ad quod si nostra omnia quæ patimur, cōferamus, statim nobis nostra sordescent, & prorsus nulla apparebunt. Precamur igitur te, ô bone Iesu, vt merito tuæ inuictæ, & singularis patientiæ, quam illa nocte erga Principes Sacerdotum, & ministros Iudæorum te grauissimè offendentes ostendisti, nobis vt Spiritum, & vires porrigas, quò iniurias omnes, & cōtumelias pro tuo nomine illustrando, & virtute amplectenda, atque colenda æquo animo, ac forti sustineamus; vt ita in patientia nostra animas nostras possidentes, te quoq; cum Patre, & Spiritu S. in æternum possidere; immortalesque laudes tuas, & gratiarum actiones in sempiternis seculis celebrare valeamus, Amen.

Quascunque illæ passus est, iniuriæ, & contumelias Christo à nobis quando renouentur.

Luc. 21.

TRACTATVS XXIII.

De triplici Petri negatione; in illa verba: *Petrus verò sedebat foris in atrio: Et accessit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cū Iesu Galilæo eras? At ille negauit corā omnibus, dicēs, &c.* Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

DVM nocte illa hæc in Concilio Principum Sacerdotum, & seniorum gererentur, dum Caiphas Dominum adiurarēt, & alij dignum morte iudicarent, & ministri illuderent, Petrus interea ter Dominum abiurauit. Has autē negationes Matthæus, & Marcus per tre capitulationeē post cōtumelias Domino illatas collocauerunt; Lucas verò ante omnes contumelias Christo irrogatas per anticipationis figuram descripsit. At Ioannes primam negationem ante interrogationeē Pōtificis de doctrina, ac discipulis suis, quam solus ipse retulit, enarrat: reliquas duas postea subiūxit, omittens illas contumelias, & iniurias, quas alij diligenter perscripserant. Secundam verò negationem paulò post primam factam, & tertiam post vnius horæ moram, vt Lucas testatur, constituit: Vniuersæ itaque negationes, interea dum Dominus in Concilio illo nocturno examinaretur, trāsactæ sunt. Initio tamen eius temporis videtur Petrus cœpisse Dominum negasse: nam ante secundum galli cantum iam omnes completæ erant: negationes autem illæ diutius protractæ sunt, atque per totam ferè noctem ad matutinum vsque tempus productæ. Hæc admonuimus, ne quisquam miretur, si quæ in domo Pontificis tota illa nocte gesta sunt, priori loco exposuerimus; & ea, quæ ad Petrū spectant, etsi anteriora fuerint, posteriori loco edisseram: nam id consul-

Quemadmodum Euangelista in trina Petri negatione describenda consentiunt.

consultò fecimus, vt tres illas negationes simul explanaremus, atque tractaremus. Et quoniam multa noua, & à communi Patrum sensu aliena à quibusdam nostro seculo circa Petri negationes inuecta sunt: propterea cogimur fusius hæc differere, & non sine aliquo ordine quæ sequũtur, quæstiones tractare. Primò enim quæritur, an necessariò Petrus negauerit propter verbũ Christi, an liberè: & an Ioannes, qui introduxit Petrum in atrium Pontificis, negationum Petri fuerit particeps. Secundo loco proponẽdæ sunt difficultates hinc inde ex ratione locorum, & situum, temporum, interrogantium, & respondentis Petri. Tertiò, examinandus est numerus negationũ, an tres tãtum extiterint, an nouem, vt quidam statuũt, aut septem, vel saltem quinq; vt Caiet. sensit. Quartò ponderanda sunt singula negationum verba. Quintò tractãdum, quà de causa tam turpiter labi, & cadere permissus sit Petrus. Sextò differendũ quomodo, quando, & quare Petrus surrexerit. cùm scriptum sit: *Qui negauerit me coram hominibus; negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Postremo loco, quare Petrus resipiscens non rediit ad atrium Pontificis, vt publicè Iesum confiteretur, quemadmodum Marcellinus Papa fecisse legitur, & rediisse ad Imp. Diocletianum. Ad primum respõdemus breuiter, quia pluries à nobis discussum est, Petrum quidem simpliciter potuisse post Christi dictũ non negare, quia nõnisi libero arbitrio peccatum perpetrari, & omitti potest, & eatenus est voluntarium: quod si non sit voluntarium, aut non integrè voluntarium; in tantũ non sit peccatum. Ideò metus, vis, ignorantia, & carnis fragilitas, quæ tollunt de voluntario, tollunt etiam de ratione peccati, & illud imminuunt. At posita Christi prædictione, & præscientia; proculdubio peccaret: quia aliàs Filius Dei esset mendax: vt argumentantur Hiero. & Origenes: Hieron. quidem in Matth. his verbis reprehendens illos, qui dicunt Petrum non negasse Deũ, sed hominem: *Si enim iste, inquit, nõ negauit; ergo mentitus Dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.* Origenes verò in eundem Euangelistam sic scribit: *Postquam cũ affirmatione iuramenti pronuntiauit, non erat possibile vt non denegaret. Si enim iuramentum erat Christi amen, mentitus fuisset, dicens, Amen dico tibi, si verum dixisset Petrus quia non te negabo.* Hæc illi doctissimi Patres. Sed ista necessitas, quæ consequentiæ dicitur, nec cogit, nec compellit ad peccandum: quia si est præuisum peccatum futurum, atq; prædictum; præuisum & prædictum est quòd liberè, ac voluntariè sit euenturum, ac ob id non necessariò. Deinde, cùm Deus omnia Angelorũ, & hominum peccata, antequam etiã crearentur, præuiderit; si talis præuisio necessitatem inferret, iam peccata non essent peccata, quia necessariò euenirent, & non liberè, & ita ab omni peccato ratio adimeretur peccati. Adhæc, sicut peccata præterita sunt verè peccata & liberè facta, etsi modò non sit possibile illa peccata facta non esse: ita de futuris nobis, quæ oculo Dei iã sunt præterita, & quia ex oculo Dei præsenti, seu præsentia desumitur ista necessitas: sicut oculus noster non imponit necessitatẽ peccato quoad video ab altero fieri, ita nec visio Dei. Præteritum namque, præsens nostrum, & futurum longè absunt ab illo intellectu diuino infinito, cui nihil præteriit, etsi videat rem vnam respectu alterius esse præteritã: nihil etiam sibi futurum est, etsi agnoscat vnum alterius respectu esse futurum. Præsens verò nostrum, quod in fluxu quodam, & cursu consistit, Deo non competit, cui tantum momentum æternitatis immobiliter stans congruit, & in quod incidunt omnes temporis nostri differentiæ. Præterea cùm Deus præuiderit non minus omnia opera sua; vt mundi creationẽ, Angelorum glorificationem, incarnationem, passionem, & similia; si præuisio eius vllam necessitatem inferret, omnes Dei actiones, quas extra se exercet, necessariò euenirent, & non liberè, atque ita seipsum pretiosissima libertate priuaret: atque ita hoc posito quòd Dominus prædixerit ter Petrum negaturum; non poterat non negare; & tamẽ non poterat nisi liberè negare.

Ridiculum porrò est, quod quidam argumentantur, Ioannẽ fuisse occasionem primæ negationis Petri: quia si nõ introduxisset illum in atrium Põtificis, Petrus nõ negasset Christum. Quia actus sumunt bonitatem, vel malitiam à fine; Ioan. autem non versabat in animo imbecillitatem, & incõstantiam Petri, quodq; subito ad vocẽ vnius ancillæ ostiariæ negaturus esset Dominum. Erat etiam Christi vaticinium implẽdum, sed culpa Petri, nõ Ioannis, aut ancillæ causa: nam forsitan si ancilla illa admisisset Petrum sine opera Ioannis in atrium, adhuc negando sine culpa Ioannis peccasset. Præterea, si ancilla illa foras prodiisset, vbi stabat Petrus, & simili interrogatione pulsasset eum, nõ minus negasset dominũ suum. Nisi dixeris ingressum Petri in domum nequissimi Põtificis, Petro fuisse fatalẽ: quod nemo sanus dixerit. Nam & Ioãnes ingressus est, nec illi fatalis fuit. Et hæc de primo.

Septem dubitationes proponuntur diluendæ.

Caie. in Ioan.

Matth. 10.

An ideò Petrus negauerit, quia Christus prædixit eum negaturum.

Quæ sit ratio peccandi.

Peccati grauitatem quæ imminuant.

Hieronym. in Mat. 26. to. 9.

Orig. tract. 35 in Matth. multo ante med. tom. 2.

Necessitatem quæ dicitur consequentiæ, nequaquam cadere ad peccandum.

II. ratio.

III. ratio.

Simile. Omnis ratio temporis ab infinito Dei intellectu abest quam longissime.

IV. ratio.

Quam ineptè colligant qui Ioannem asserunt primæ Petri negationis occasionem extitisse. Actus bonitatem suam, vel malitiam vnde desumant.

Ad se-

Proponuntur difficultates hinc inde ex ratione locorum, & situũ, temporum, interrogantium, & respondentis Petri.
I. dubium circa locum.

Ad secundum, proponendæ sunt difficultates, quæ perplexas atq; intricatas reddunt has Petri de Christo negationes, propter diuersitatem loci, & temporis, & varium situm Petri: propter interrogantes etiam, & responsa eius. Nã in primis tres Euangelistæ Dominum docẽt ductum in domum Caiphæ summi Sacerdotis, negationesque Petri in eius domo factas enarrant; Ioannes verò qui negationibus videtur interfuisse, ac ob id maiori dignus fide videri posset, in domo Annæ negationes omnes accidisse constituere videtur. Et confirmatur autoritate Augustini in Ioannẽ dicẽtis: *Cùm dixisset Euangelista, quòd eum ligatum miserit Annas ad Caipham, reuersus est ad locũ narrationis, vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione contigerat. Erat autem, inquit, Simon Petrus stans & calefaciens se. Hic recapitulat quod ante iam dixerat, deinde quæ secuta sunt, iungit. Dixerunt ergo ei, Nũquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non sum. Iam semel negauerat ad ancillæ vocem, & ecce iterum eodem timore perterritus negauit. Deinde vt tertia negatio perficeretur, & verbum Domini prædicentis impleretur: Dicit ei vnus ex seruis Pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam, Nonne ego te vidi in horto cũ illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus cantauit. Ecce medici completa est prædictio, ægroti cõuicta præsumptio; nõ enim factum est quod iste dixerat: Animam meam pro te ponam; sed factum est quod ille prædixerat: Ter me negabis.* Sic ille.

I. Opinio. Aug. tract. 113. in Ioan. in fin. tom. 9.

Ioan. 19.
II. opinio.
Hieron.
Beda in Mat tom. 5.

Hieronymus verò atque Beda, quos alij multi sequũtur, scribunt, eas in domo Annæ cœpisse, in domo verò Caiphę consummatas fuisse. Vnde cæteros Euangelistas, aiunt, negationum finem attendisse; Ioannẽ verò earum principium.

II. dubium circa tempus.
III. dubium circa interrogantes.

Secunda consurgit difficultas circa tempus: Quia Ioannes cum Matthæo, & Luca scribit, gallum post trinam negationẽ cantasse, Marcus verò statim post primã. Tertia difficultas est circa interrogantes: quia etsi in prima negatione tres priores Euangelistæ ponant ancillam interrogantem, & solus Ioannes addit ostiariam: tamen in secunda ponunt Matthæus, & Marcus ancillam aliam rogantem; at Lucas hominem alium, Ioannes verò ait: *Dixerunt ergo ei*. In tertia etiam ponit Matthæus multitudinem interrogantium, in quo non videtur differre Marcus à Matthæo, dicens astantes rogasse; at Lucas ait, Alius quidam; Ioannes verò, Seruus Pontificis cognatus Malchi. Quarta difficultas est in respõsionibus Petri: quia in prima refert Matthęus respondisse Petrum, *Nescio quid dicis*: Marc. *Neq; scio, neque noui quid dicas*: Lucas, *Mulier, non noui illum*: Ioannes, *Non sum*, scilicet ex discipulis hominis istius. In secunda, cum iuramento negauit, ait Matth. *Quia non noui hominem*; Marcus verò simpliciter dicit, *iterum negauit*; Lucas, *O homo, non sum*, ex discipulis, scilicet eius. In tertia verò refert Matthæus, sic respondisse Petrum: *Cœpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem*: Marc. *Cœpit anathematizare, & iurare, Quia nescio hominem istum quem dicitis*: Lucas, *Homo nescio quid dicis*; Ioannes, *Iterum ergo negauit Petrus*, scilicet se fuisse in horto cum illo.

IV. dubium circa respondentes.

Quinta difficultas est circa sitũ Petri: Quia prima apud Matthæum fit Petro sedente foris in atrio; apud Marc. *Cùm esset Petrus in atrio deorsum*; penes Lucam, *Accenso igne in medio atrij, & circumsedentibus illis: erat Petrus in medio eorum*; at Ioannes habet, *Stabant serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se, erat autem cum eis & Petrus, stans, & calefaciens se.* In secunda negatione ait Matth. *Exeunte illo ianuam*; Marc. *Rursus cùm vidisset illum ancilla*; Lucas, *Et post pusillum alius videns eum*; Ioannes, *Stabant autem serui, & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.* In tertia ait Matthæus, *Post pusillum*; Marcus, *Post pusillum rursus*; Lucas, *Et internallo facto quasi horæ vnius*; Ioannes verò, *Dicit ei vnus ex seruis Pontificis*, &c. Ecce minutissimæ omnes difficultates Textus propositę, vt opus sit non Delio aliquo natatore, sed spiritu Dei ad tot in speciem dissentiẽtes sententias rectè conciliandas.

V. dubium circa situm Petri.

Petrus quoties Dominũ negauerit secũdum Caiet. eiusque sectatores.

Ad tertium, Caietanus has difficultates, aut partem illarum considerans, & putans aliter non posse solui, atq; explicari melius hunc nodum, tandem asseruit in facto Petrum iuxta suauem literę contextũ septies, aut ad minus quinquies negasse, ter ad vocem ancillarum, & bis ad vocem virorum: & friuolum esse, & puerile; quod in cõtrarium obijcitur dictum Domini: *Ter me negabis: Quia qui septies*, inquit, *vel quinquies negat, ter negat*. Et probat: quia tres illæ, quas narrat Ioannes, gestæ sunt in domo Annæ, alię verò subsecutæ sunt in domo Caiphæ. Deinde insinuatur ex diuerso ignis modo: quia apud Ioannem congestæ prunæ, apud Lucam accensus ignis, aut flamma. Adhæc ter videtur Petrus negasse ad vocem ancillarum: nam apud Matthæum describitur Petrus exiens semel negans. Ait enim: *Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla*: Hęc autẽ non est illa, quam describit Ioan. dicens quòd ancilla ostiaria, &c. Nam illa non dixit Petro exeunti, sed ingredienti, vel ingresso, & ad congestas prunas stanti, vel eunti. Ecce duæ negationes ad vocem

mulierũ factæ, altera à Ioãne, altera à Matthæo descripta. Præter has est tertia apud Lucam aientem, Petrum non ingredientem, nec egredientem, sed pariter cum alijs sedentem ad mulieris vocem negasse. Scripsit enim: *Quem cum vidisset ancilla quadam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit, &c. Ergo ad minus,* inquit, *quinquies Petrus negauit, ter ad vocem mulierum, & bis ad vocem virorum,* & subdit: *Dico autem ad minus propter contentiosos. Secundum planum enim Euangeliorum sensum, negauit bis ad vocem virilem in domo Annæ apud Ioannem, & bis in domo Caiphæ apud Lucam. Itaq; septies secundum historiam Petrus negauit Iesum.* Sic ille sensit: cuius nouitatem secuti sunt nonnulli non magni nominis scriptores. Hoc tamen quosdam magnos viros grauiter offendit, & tanquã nouum, & ab Euangelio alienum, & iniurium beato Petro insectati sunt, & meo quidem iudicio magnis rationum momentis.

Ioan. Arboreus.
Ioan. Gagneus.
Tho. Beauxamis.

Et inprimis illa ratio valida est: quia Dominus spiritu Prophetico dixit, quòd illa nocte ter illum esset negaturus. Numerus autem Prophetici dicti ita est intelligendus, vt nec illi aliquid sit addendum, neque detrahendum. Quemadmodum quod dixit Dominus, *Tertia die resurgam,* non est intelligendum aut secunda die, aut quarta, vel quinta, sed præcise in tertia. Alioqui liceret Iudæis in 70 hebdomadibus addere alias mille, ac dicere, quòd in illis continentur septuaginta, & quòd in 5. diebus continentur tres resurrectionis dies.

Petrum nonnisi ter Dominum negasse.
Numerus prophetici dicti vt sit intelligendus.
Matth. 26.
Infra 20.

Deinde illud quoq; validum est, & vix solubile argumentum, quòd quiuis Euangelista cõtinet prędictionem Domini de trina negatione, & tantum enumerat, & concludit tres negationes, & impletionem verbi Domini, *Ter me negabis.* Non enim opus erat illud repetere, nisi ter præcise negasset, & male intulisset Marcus, quòd in trina negatione impletũ esset illud, si septies negasset.

II. argum.

Tertiò constat ex omnibus Euangelistis, quòd cum Petrus tertiò negauerit Christum, à Christo fuerit respectus, & peccatũ suum amoris lacrymis absterserit: post tertiã igitur negationem Petrus amplius illum non negauit. Nisi dicas post pœnitentiam Petrum ad vomitum redijsse, & iterũ adhuc negasse, quo nihil absurdius.

III. argum.

Quartò, quia periret ratio illa B. August. quòd quia Petrus ter se iactauerat, & promiserat: *Animã meam pro te ponam: Etsi oportuerit me mori tecũ, non te negabo: Tecum paratus sum & in carcerẽ, & in mortem ire,* pro hac triplici iactantia ter tam turpiter permissum esse cadere: vt testatur B. Augustin. libr. de consensu Euangelistarum.

IV. argum.
Ioan. 13.
Aug lib. 3. de cons. Euang. ca. 2. tom 4.
Quare Petrus tertiò negare Dominum sit permissus.

Periret etiam alia ratio, quòd propterea Domin⁹ à mortuis suscitatus ter interrogauerit Petrũ: *Diligis me plus his?* Ter exegerit confessionem à Petro, qua triuam negationẽ compensaret: vt testantur nonnulli Patres.

V. argum.
Ioan. 21.
Cur Dominus suscitatus ter Petrum interrogauerit, an se plus cæteris diligeret.

Nam August. in Ioan. *Redditur,* inquit, *negatione trina trina confessio ne minus amori lingua seruiat, quàm timori: & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quam vita præsens. Sit amoris officium, pascere Dominicum gregem; si fuit timoris iudicium, negare pastorẽ.* Ambros. ante eum tractans Petri negationes, in Luc. ait: *Imitare Petrum, dicẽtem alibi tertiò: Domine, tu scis quia diligo te. Etenim quia tertiò negauerat, tertiò confitetur. Sed negauit in nocte, confitetur in die.* Hęc illi boni Patres, quos sequuntur Bernard. atque alij multi.

Aug. tract. 123. in Ioan. circa med. tom. 9.
Ambr lib. 10. in Luc c. 13 prope fin to. 5.

Et inter Gręcos B. Cyril. in Ioan. ait: *Quoniam cũ alijs Apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decoratus, ter in tempore passionis negatio æqualis cõfessionis numero compensetur. Ita quod verbis commissum fuit, verbis curatur.*

Bernard.
B. Cyril li. 12. in Ioan. c. 54. circa med. tom. 1.

Sextò, regula B. Irenęi est in Scripturis interpretandis diligenter obseruanda: tradit enim, facta sanctorum, quæ Scriptura Sacra non reprehendit, à nobis minimè esse reprehendẽda, etiamsi nobis reprehensibilia videantur. Et addit exemplũ de filiabus Loth; quę putantes mũdum extinctum, ad patrem pro semine habendo accesserunt. Si ergo facta sanctorũ, quæ Spiritus S. nõ damnat, à nobis dãnanda nõ sunt; profectò neq; grauius exaggeranda, aut multiplicanda, quã ipsa Scriptura dicat, vel ipse Christ⁹ prędixerit. At profectò nimiũ exaggeratur crimen trinæ negationis, asserẽdo ꝙ septies negauerit; multoq; magis ad modestiã Christianã spectabat, simpliciter fateri ignorationẽ suam in cõciliandis locis quę dissidere vidẽtur, quã tantã contumeliã irrogare B. Petro, pręsertim cũ oẽs Patres nihil tale ausi fuerint illi affingere.

VI. argum.
B. Iren. lib. 4. aduers. Hære. c 50.
B. Iren reg in Script interpretandis diligenter obseruanda.
Infra c. 51.
Gen. 19.
Vtile interpretes Scripturarum documẽtum neglectũ à Caietano.

Septimò, q̃a si sic se res haberet, vt Caiet. cogitauit, multa deducerẽtur absurda. Nã in primis pro tribus negationib⁹ haberemus 7. essent 3. galli cantus pro duobus, vnus in domo Annę apud Ioan. & duo in domo Caiphę, vt ait Mar. essent tres ancillæ pro duabus, vna apud Ioan. & 2. apud alios. Et ita omnia essent fęcũda in hac sententia; at hoc quid est aliud, quã addere verbo Dei?

VII. argum ab absurdis sententiæ Caieta.

Postremò idẽ à Doctoribus, & Patribus sanctis, qui diligentissime has negationes pertractarũt, & Euangelistarũ dicta conciliarunt, accipitur. Nam venerabilis Beda cum S. Hieron. sentit, totã negationẽ in trina completã esse. Et August. ait, quòd si pluries interrogatus fuisset quam ter, pluries etiam negasset: vbi manifestè ponitur, quod ter tantùm negauerit, quia ter tantũ fuit interrogatus.

VIII. argum. ab autoritate Patrum.
Beda in Mat. tom 5. Hier. vbi supra.
Aug lib 3. de cons Euang. c. 6. tom 4.

His

Soluūtur propositæ difficultates.

Negationes Petri vbi contigerint.

1. solutio.

Cyril. lib 12. in Ioan. c. 1. inst. 10. 1 Nicol Cus lib. 6. excit. ex ser. Art Iesus: Sicut Moys. exaltauit, &c.

Cyrill.

His igitur confutatis, statuēdum est ter tantum Petrum negasse: quia veritate posita, nō est difficile difficultates propositas solnere. Et vt à prima exordiamur, dupliciter ille nodus solui potest. Primū enim Cyrillo, & Nicolao Cussano asserentibus omnes tres illas negationes factas fuisse non in domo Annæ, sed in domo Caiphæ, vt tres primi tradunt Euangelistæ. Et Ioannes tantum refert illum ductum primò ad Annam; erat enim socer Caiphę, qui erat Pōtifex anni illius: & statim subditur in Textu Græco Cyrilli: *Miserunt eum ad Caipham Pontificem*: quæ verba pondetat Cyrillus ipse in Commentarijs. Et quod infra subdit, Ioannes: *Miserat enim eum Annas ligatū ad Caipham: dictum est per recapitulationem*. Et quāquam illa verba, quæ addit Cyrillus, de textu non essent: ex eo tamē quod habetur: *Et adduxerunt eum ad Annam primum*, volunt quidam per figurā reticentiæ supplendnm esse, deinde verò ad Caipham. Atque ita omnes negationes in domo Caiphæ acciderunt, vt Cyrillus testatur. Et confirmatur, quia dicitur à Ioanne, quòd discipulus ille erat notus Pontifici; & quod introiuit cum Iesu in atrium Pontificis; & rursus, *Pontifex ergo interrogauit Iesum*; Et minister. *Sic*, inquit *respondes Pontifici?* In quibus omnibus locis Caiphæ fit mentio, quia ille propriè erat Pontifex anni illius: nam Annas, qui tantū dicitur socer Pontificis, & nullibi in singulari Pontifex, aut Princeps Sacerdotum, licèt apud Lucam dicatur: *Sub principibus Sacerdotum Anna, & Caipha*: non tamen illi immediatè proximi fuerunt Pontifices vnus post alterum, sed intermedij fuerūt tres alij, aut quatuor, vt testatur Iosephus. Vt vel ex eo intelligas, quàm non conueniret illi nomē Pontificis, qnod ante tot annos administrasset Pontificatum: verum tamē est post Christi mortem iterum Annam Pontificem extitisse. Ait enim Lucas in Actis: *Factum est autem in crastinum, vt congregarētur Principes Sacerdotum, & seniores, & Scribæ in Ierusalem, & Annas Princeps Sacerdotū, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander*, &c. Et cōfirmatur, quia dicitur apnd Ioānem, intrasse discipulnm illum notum Pontifici cum Iesu, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως. id est, intrasse in aulam Pontificis. At aula, propriè est palatiū, siue domus publica Principis: qnomodo ait Poëta.

Luc. 3.

Ioseph lib. 18 Antiq. c. 4.

Actor. 4.

Aula proprie quid.

Virg. 4. Aen. paulo ante med.

—Si quis mihi paruulus aula
Luderet AEneas,

At Annę non congruebat aula, qui Princeps Sacerdotnm eo anno non erat. Atque hæc est optima, & clara solntio. Altera solutio est: qnòd ædes illæ Pontificiæ ambos Pontifices, vtpote socerum, & generū, diuersis tamen cōclauibus habitantes, continerent cum communi atrio vtriq; : vt ex apertis Euthymij verbis in præsentem Matthæi locū scriptis superius allegaui. Et confirmatur ex eo, quòd nō dixit Ioannes: Ductus est ad domum Annæ, vel ad domum Caiphæ, sed, ad Annam, & ad Caipham. Hanc solntionē superius discussimus, quātum veritatis contineret: & vtcunque sit, prior mihi magis arridet. Hanc tamen posteriorem libentius acceptarem, quàm assererem Petrum septies negasse.

Altera solutio

Euthym. c. 65 in Matth.

Secunda difficultas de galli cantu post primam negationē apnd Marcum, & post trinam negationem apud alios, auferri potest per verba Augustini libr. de consensu Euangelistarum, vbi ait: *Sed quia ante primū galli cantum cœpta est hæc trina negatio, attenderunt illi tres* (scilicet Matth. Luc. & Ioan.) *nō quando eam completurus esset Petrus, sed quanta futura esset, & quando captura, id est, quia trina, & quia ante galli cantum: quamquam in animo eius, & ante primū galli cantum tota possit intelligi.* Et clarius infrà: *Multo minus igitur mouere debet, quia trina negatio etiam trinis negantis vocibus ante galli cantum cœpta, etsi non ante primū galli cantum peracta est: Tanquam si alicui diceretur, Hac nocte antequam gallus cantet, ad me scribes epistolam?* & quæ sequūtur. Sed de hac re qnoniam fusius in alijs tractatibus locuti sumus, hæc hoc loco sint satis.

An gallus post primam, an verò statim post trinam negationem cantauerit.

Aug. lib. c 2. post med. 10. 4

Exemplum August.

Tertia difficultas circa interrogationes, atqne responsiones factas facilè resoluitur. Nam in ptima nulla est difficultas, quæ ab omnib. ponitur ab ancilla facta, etsi Ioannes asserat illam fuisse ostiariam; post cuins interrogationem primū gallus cantauit, & Petrus negauit. Sed in secunda negatione recenset Ioānes quosdam interrogādo Petrum; at hi quidam, erat ancilla alia, de qua dixit Marc. & prior ancilla; ait enim Græcè Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν ἤρξατο λέγειν. Et ancilla videns ipsum, iterum cœpit dicere. Ex quibus verbis apparet quod fuerit illa eadem quæ prius. Adhæc cum illis erat alter ille, de quo scripsit Lucas, & pluribus interrogātibus vel simul, vel diuisum, dum vna omnibus responsio datur, non est nisi vna negatio: atq; ita Euthym. hanc secūdæ negationis dissonantiam conciliat. Tertia interrogatio facta est ab astantib. seu multitudine secundùm Matthęum, & Marcū; in quibns erat & ille alius apnd Lucam, & hic est qui à Ioanne dicitur seruus Pontificis cognatus Malchi. Atq; ita hæc sibi inuicem consentire facilè ostenduntur.

Quemadmodum interrogationes ad Petrum factæ inter se consentiant.

Euthym.

Quarta difficultas de Petri responsis illa regula non ægrè componitur, quòd nihil

Quę ratione Petri re-

[margin: ſponſiones inuicem conciliantur.]

contrarium ſibi ipſis docent Euangeliſtæ, ſi, quod vnus ſubticuit, alter expreſſit, vel quod vnus cōciſius dixit, alius latius declarauerit. Nam in prima iuxta Matthæum, interrogatio fuit: *Et tu cum Ieſu Galilæo eras*, quia ſæpè viſus erat Petrus cum Chriſto: & Ioannes ſimiliter in ſecunda perſona: *Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius?* Alij duo in tertia perſona interrogant: Marc. enim ait; *Quia hic ex illis eſt*, & Lucas, *Verè & hic cū illo erat*. Reſponſio fuit Petri, apud Matthæum quidem, *Neſcio quid dicis*: apud Marcum, *Neq; ſcio neque noui quid dicas*: apud Lucam, *Mulier, non noui illum*: apud Ioannem: *Nō ſum*, ſcilicet ex diſcipulis hominis iſtius. Sed hæc omnia eodem tendunt, & idem varijs modis deſcribitur: Et fortè non vnū aliquod, ſed duo ex illis, vel tria ſimul dixit, & non eſt niſi vna negatio. In ſecunda verò negatione Matthæus habet: *Et hic erat cum Ieſu Nazareno*; Marcus, *Quia hic ex illis eſt*: alij duo in ſecunda perſona idem efferunt. Ait enim Lucas, *Et tu de illis es*, & Ioannes: *Nunquid & tu ex diſcipulis eius es?* Quę profectò inter ſe non differunt, imò omnino ſunt eadem, & vna interrogatio, ſicut etiam vna reſponſio. Nam apud Matthæū cum iuramento negauit, *Quia non noui hominem*: nam qui in tertia perſona dixerunt, *Hic ex illis eſt*, ad alios loquebantur aſtantes poſteà Petro in ſecunda perſona dixerunt, *Et tu de illis es*: Marcus ſimpliciter dicit, *Iterum negauit*: nec exprimit quibus verbis, quia debent ſuppleri priora, quibus dixerat, *Neq; ſcio, neq; noui quid dicas*. Lucas verò, & Ioannes eo modo reſpondiſſe tradunt, dicendo, *O homo non ſum*. In tertia verò Matthæus: *Verè & tu ex illis es, nam & loquela tua manifeſtum te facit*. Conſentit Marcus: *Verè ex illis es, nam & Galilæus es*. Lucas: *Verè & hic cum illo erat; nam & Galilæus eſt*. Ioannes: *Nonne ego te vidi in horto cum illo?* Certè tres priores ſibi inuicem conſentiunt in hac interrogatione: tantùm Ioannes addit, quod viſus fuerit in horto cum illo, quod prioribus non diſſentit. Ex veſtitu ergo, aut potius ex loquela cognouerunt Galilęum: nō

[margin: Petrus ex loquela qua ratione agnitus fuerit.]

quòd alia lingua loquerentur Galilęi, & alia Iudæi; ſed quòd etiam in eodem idiomate ſinguli haberēt linguæ proprietates, & pronuntiationis modos, & accentus, quibus dignoſci poterant inter ſe, vt in omnibus accidit idiomatibus. Felix autem ille, cuius loquela dederat ipſum diſcipulū eſſe Ieſu, & Galilæum, id eſt, tranſmigratū, è mundana ſcilicet & carnali ad cœleſtem & ſpiritualem conuerſationem: ex abundantia enim cordis os loquitur. Iam vide reſponſum Petri apud Mat. *Cœpit deteſtari,*

[margin: Galilæus quid]

[margin: Matth. 12.]

& iurare, quia non nouiſſet hominem. Marcus: *Ille autem cœpit anathematizare, & iurare; quia neſcio hominem iſtum, quem dicitis*. Lucas: *Homo neſcio quid dicis*. Ioannes: *Iterum ergo negauit Petrus, & ſtatim gallus cantauit*. In his ergo omnibus nulla eſt repugnantia, ſed maior in vno expreſſio, quàm in alio. Et nō repugnant diuerſa reſponſa Petri, quę à diuerſis narrantur, vnā fuiſſe reſponſionem diuerſis interrogantibus ſimul exhibitam.

Quinta difficultas circa ſitum Petri. Dicendum, quòd prima fuerit Petro ſedente, iuxta tres Euangeliſtas, & ſtante illo ſecundùm Ioānem: quia veriſimilimū eſt, quod ſedente Petro locuta fuerit ancilla, vt aiūt tres; & quòd poſteà turbatus ſurrexerit, ac negauerit ſecūdùm Ioan. Nam in hoc ſitu ſtandi cum miniſtris deſcribitur Petrus à Ioanne poſt negationem: & ſic omnia pacantur. In momento enim & ſtamus, & ſedemus In ſecunda verò quod dicitur apud Mat. Exeunte illo ianuam, Gręcè, vt etiam rectè annotat Euthym. dicitur: *Cùm autem exiſſet in veſtibulum*: nam Gręcè eſt, εἰς τὸν πυλῶνα. Exiuit autem non extra, ſed intra veſtibulum, id eſt, priorem partem atrij: nam Marcus vocat προαύλιον. Alij verò explicāt: *Exeunte autem illo ianuam*, id eſt, parāte ſe ad exitum: quia prope ignem erat, qui erat in medio aulæ, vt ait Lucas, & timens ne perciperetur, voluit exire. Sed ne fugere, aut fuga ſua fateri ſe Chriſti diſcipulum videretur, regreſſus intro eſt. Vnde poſt tertiam negationē dicitur, quod egreſſus foras fleuit amarè. Et dicendo, ingreſſum illum in veſtibulum, vidit eum alia, & interpres addidit explicationis gratia, ancilla, quia Gręcè non habetur: locus alter, & altera ancilla inſinuatur à priori, Quamquam Mar. dicat eſſe eandem, quę prius, vt ſuperius notauimus, cùm potuerit vna & altera interrogationem formante, Petrus vnum reſpōſum reddere; imò etiam alijs interrogantibus, vt Lucas inſinuat. Ratio igitur Caietani nihil vrget, videlicet quòd Ioannes referat: Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas, & Lucas, quòd accenſus eſt ignis in medio atrij: quia, inquit, apud Ioannem congeſtæ prunæ, apud Lucam accenſus eſt ignis: ibi prunę, hic flamma. Quaſi verò prunę aliud quicquam ſint quàm accēſus ignis, & quaſi prunæ excludant flammas, cùm dicat Poëta.

[margin: Euangeliſtę, vt in ſitu Petri negantis deſcribendo conſentiant.]

[margin: Euthym.]

[margin: Caietanus.]

Et cinis obducta celabat lumina prunæ.

[margin: Virgilius in Moreto.]

Atque ita remanet expeditum tertium; quòd tres tantùm fuerint Petri negationes, & nouitas confutata, & argumenta eius diſſoluta, & omnia quæ diſſidere videbantur, cōciliata. Ne quid tamē diſſimulare videar,

quidam

Petri Iruzorqui de negationibus Petri nouem incredibilis opinio.

quidam nouus scriptor frater Petrus Iruzorquus nomine, Doctor Parisiensis, & Dominicanæ familiæ, qui seriem historiæ totius Euangelij concinnatam in lucem edidit, multum laborat in tuenda sententia Caietani de septem negationibus Petri; & vt magis illam corroboraret, addidit de suo, quòd quia Christus ter protulit illam prædictionem de Petro: *Ter me negabis*, cùm sint tres prophetiæ distinctæ diuersis ex causis pronuntiatæ, exigitur vt ter trina sit negatio Petri: adeò vt veritas Euangelistarum id exposcat, vt Petrus nonies negauerit Christum: ter quidem in domo Annæ: Petro stante ad ignem, vt Ioannes refert; ter verò apud Lucam, qui tres negationes Petri narrat ante illusiones Christi factas in domo Caiphæ; rursus apud Matthæum & Marcum; qui ter describunt Petrum negasse Dominum post illusiones nocturno tempore factas. Quis non miretur tam fœcundam doctrinam, nisi militaret contra verbum Domini, & communem sensum Ecclesię, & Patrum, & beato Petro summè iniuriosa existeret; & tam debilibus niteretur fundamentis? Nam si ex eo quòd ter præuntiauit Petro Dominus quòd ter esset negaturus, firmè sequitur nonies Petrũ negasse; simili ratione cõsequeretur, ex eo quod Dominus ter, aut quater suam mortem prędixit, ac resurrectionẽ, vt Matt. 16. 17. 20. & 26. quòd ter aut quater fuerit interfectus, aut suscitatus. Iam & illud vanũ, quòd ob negationes narratas ante illusiones Christo factas, vel post illas, inde colligat diuersas extitisse; cùm nõ ignoret, Scripturam & occupationis, & recapitulationis figuris vti frequenter consueuisse. Proinde ruunt vniuersa, quæ hic bonus Pater ad statuendas has nouem negationes iecit fundamenta. Nam reliqua, quæ de galli cantu, ac prunis accensis, & de situ Petri stantis, aut sedentis à Caietano mutuatus est, non indigent noua confutatione, cùm superius à nobis fuerint confutata. Illud quoque vanum, quòd ait in domo Caiphę Christum non semel tantùm, sed etiam iterum derisum, & alapis cęsum: primò, postquam summus Pontifex illum interrogauit; & tanquam blasphemum cœpit cũ suis conspuere, & alapis cędere, vt Matthęus & Marcus docẽt; deinde verò antequam manè concilio congregato decretum esset à tota synagoga vt duceretur ad Pręsidẽ post vltimas Petri negationes. Sed profectò hęc doctrina falsa est, quia cùm eædem illusiones enarrentur à tribus illis Euangelistis, & nihil dicat Lucas, quod fuerint factæ ante auroram, aut paulò antè, sequitur esse illas easdem numero, quas describũt duo priores Euangelistæ; ac proinde sine vllo firmo textu, & ratione solida dicitur. Sed me piget, ac pudet hanc tam fœcundam doctrinam fusiori sermone persequi.

Prædicti autoris opinio refellitur.

Eiusdem de varijs domini illusionibus ac diuersis infirmum argumentum diluitur.

Semel duntaxat in domo Caiphæ (quòd ille idem autor negat) Christum fuisse delusum.

Ad quartum igitur accedendum est, & verba negationum & interrogationũ ponderanda. Circa primam dicitur apud Mat. quòd Petrus sedebat foris in atrio, postquã intromissus est ab ostiaria, in medio eorũ, vt est in Luca, quò magis se tegeret, ac dissimularet. Et addidit Mar. In atrio deorsum vt ex illis duobus verbis, Foris & deorsum, intelligamus atrium ipsum, quod erat subdiale, fuisse foris, si cõferatur ad ædes intimas Pontificis; quamuis esset intus, si cõferatur ad eos, qui extra domum Pontificis erant. Ex illo verbo, Deorsum, intelligim[9], Christum in superiorem partem ędium, vbi habitabat Põtifex, adductum fuisse, vt ita Petrus esset deorsum. Et verè deorsum est qui Christum negat, & Petrus Christum negauit deorsum, quem latro sursum est confessus, vt docet Augustin. Et principium negationum fuit, quòd aulam impij Pontificis sit ingressus, & impiorũ se maculauerit contubernio; à quibus si cum alijs Apostolis abstinuisset, non tam grauiter, nec tam turpiter præ illis lapsus fuisset. Considera verò hoc loco, totam familiam eorundem esse morum, & vt dici solet, similes habere labra lactucas. Quales enim domini, tales & serui: dominus dominum superius, ministri discipulum deorsum persequuntur.

Negationum verba, & interrogationum expenduntur singula.

Verè deorsum est qui Christum negat.

Luc. 23.

Aug. ser. 1 in Paras. de cruce, & latrone, ante med. tom. 10.

Prouerb.

Quales ferè Principum ministri.

Tunc venit ad illum vna ex ancillis summi Sacerdotis, vt ait Marcus. Quo verbo significatur plures ancillas habuisse; sed hęc ostiaria erat, vt Ioannes explicauit. Et vt Lucas ait, vidit eum ancilla quędam sedentem ad lumẽ, & ex vultu tristiori, ac pallido, ac indicanti æstus animi sui, cognouit illum esse ex discipulis Domini. Et videtur significare Euãgelista, quòd inter sedentes ad ignem cum Petro erat multus sermo de Domino Iesu, & de eius discipulis, qui delitescebãt: & ancilla penitius illum intuita, agnouit illum ab aulicis alienum, & peregrinum, & siue per commiserationem, siue vt alij probabilius putant, per contemptum, dixit: *Et hic cum illo erat*, vel sub cõditione, vt ait Ioannes: *Numquid & tu ex discipulis es hominis istius?* Et perpende, quòd à mulierculárum aggressu cęperunt Petri negationes. A muliere enim primi peccati cępit origo, quod humanum genus à statu primęuæ gratiæ & innocentiæ deiecit. Illud quoque diuina prouidentia significatum nobis esse voluit pastoribus, omnibusq; Ecclesiasticis, à nullo magis sibi metuẽdum, quàm à mulieri-

Ancilla vnde Petrum agnouerit esse de discipulis Christi.

Petri negationes vnde sumpserunt exordium.

Primi peccati origo fœmina fuit.

Nihil magis fugere & cauere Ecclesiæ pastores debent ac fœminarum consortia.

Ambr lib.10. in Luc.c.13. inst tom.5.

Marc.14.

Praui exempli vis.

Matth. 16.

bus, nihil magis vitandum, quàm illarum consortium, & voluptatis, quæ per illam significatur, vsum. Vnde Ambrosius in Lucã interrogat. *Quid sibi vult*, inquit, *quòd prima eum prodit ancilla, cùm viri vtiq; magis eum potuerint recognoscere; nisi vt & iste sexus peccasse in necem Domini videretur, vt & iste sexus redimeretur per Domini passionem? Et ideò mulier resurrectionis accepit prima mysterium, & mandata custodit, vt & veterem præuaricationis aboleret errorem.* Sic ille. Deinde aduerte quid prauorum hominũ colloquia possint. Petrus enim inter discipulos fatetur Christum Filium Dei esse viuentis; in colloquio autem militum, & aulicorum ter negat Christum; quia illi perfectè negant Dominum corde, ore, atque opere. Nam vt Bernard. ad Eugenium scribit: *Curia bonos facilius recipere, quam facere consueuit.* Quòd si ad illam spectes ancillam, nubecula fuit eius interrogatio, si ad concilium malignantium, propter quod Petrus timuit, vẽtus valid⁹ fuit.

Bern.lib. 4. Consid.ante med.

Curia bonos non facit, sed recipit, teste Bernardo.

Luc. 22.

Diaboli (si fas loqui licet) prouidentia, & solertia.

Gen. 3.

Matth. 16.

Petri fragilitas quorum nidè fragilitatem notet.

Et sic cribrator ille Apostolorum Satanas sibi prouidet, vt tentationis artificiũ à fœmina inciperet: qui sexus olim etiam in paradiso primo parenti extitit deceptionis ianua. Et quàm facilè illa columna, quæ à soliditate fidei dicta erat petra, & Petrus, ad vnius auræ impulsum contremuit? Negauit enim non coram milite, vel Pontifice, aut cõcilio, sed coram ancilla vilissima, ac cõtemptissima mulierum. Et quod Petrus est, omnes sumus, qui solemus de viribus superbire; & tamen in diuino iudicio velut cera à facie ignis colliquescimus, vel sicut puluis quem proijcit ventus à facie terræ, deficimus. ¶ Circa secundam negationem ponderandum, quòd in prima simpliciter negauit in præsentia ancillæ, fuit tamẽ mẽdacium, etsi simplex, mortiferum tamẽ: in secunda cum iuramento, & coram quibusdam, vbi mẽdacium cum periurio fuit admixtum, & iureiurãdo dixit se non esse de Christi schola: anathematizauit etiam seipsum vel insolita vtẽs detestatione, qua seipsum morti aut diabolo torquendũ deuouerit, si Christũ nouisset. In tertia ergo peius adhuc negauit, quia cœpit iurare, & anathematizare seipsum, si nouisset illum. Fuit igitur mẽdacium cum periurio, & execratione: nã anathematizare est, maledictioni se obligare, & pœnæ, si ita sit, vt imponitur: vt, verbi gratia, sim ego à Deo maledictus; vel, possim malè, & repentè mori; vel, possit Satanas me possidere, & quo velit, ducere. Nam iam Petro in tertia hac negatione certũ imminebat exitiũ & periculum à cognato percussi Malchi; ideò Petrus cõstrictus cœpit execrari seipsũ, & omnia mala sibi imprecari, si hominem nouisset.

Psal. 1.

In secunda Petri negatione quid animaduertendum.

Matth. 5.

Anathematizare quid.

Gradus negationum Petri.

Fuit itaq; prima, leuior à muliercula inermi; secunda, à viris, & multis, & armatis, & Põtificis ministris, tertia, grauissima ab astãtib⁹ siue à multitudine, inter quos vnus cognatus Malchi vrgebat eum. Ita creuerunt negationes, & rationes magis negãdi: quemadmodum etiam progressus quidã fuit in asserendo quòd nunquã negaret. Cũ ergo iam nõ solũ multitudine premeretur, vt in secũda negatione, sed horti cõmemoratione, in quo Malchũ percusserat, vrgeretur, magis, vt par erat, sibi metuens, nõ iam iureiurãdo, vt prius, iurauit, sed etiam cum anathematizatione, hoc est, detestatione, & deuotione sui ipsius negat. ¶ Tertiò circa illud verbum in secũda: *Quia non noui hominem*; & in tertia, *quod non nouisset hominẽ*, colligunt quidam Patres, eũ nõ negasse quòd nouisset illum Deum, sed eum noscere nõ esse tantùm hominem. Hæc enim sunt verba Ambrosij in Luc. *Prima vox negantis est Petri; qua tamen non negare Dominũ, sed à prodition e se separasse mulieri videtur. Quid tamen negauerit, considera. Ex illis vtiq; se esse, qui cum Iesu Galilæo erant; vel, vt Marc. posuit cum Iesu Nazareno Nunquid negauit cum Dei fuisse se Filio? Hoc est dicere; Nescio Galilæũ; nescio Nazarenum, quẽ Dei filium noui. Habeant homines locorum vocabula, Dei filium patria non potest nuncupare, cuius maiestatẽ locus nullus includit.* Et infra: *Et aliud*, exemplũ scilicet, *accipe: Interrogatus Petrus: Et tu ex illis es, qui cũ Iesu Galilæo erant? verbum æternitatis refugit: non enim erant, qui esse cœperunt; hoc est dicere: Ille solus erat, qui in principio erat. Denique ait: Non sum ego. Illius est enim esse, qui semper est. Vnde & Moyses ait: Qui est, misit me.* Et infra: *Hoc idẽ & in tertia voce duo, de quibus proposuimus Euangelista cũ iuramento eum respondisse posuerunt, quia nesciret hominem. Et bene negauit hominẽ, quem sciebat Deũ.* Adde quoq; B. Hilarium, qui in Matt. ait: *Sciebat* (scilicet Christus) *exterrendos, fugandos, negaturos*, (videlicet discipulos) *sed quia spirit⁹ blasphemia nec hic, nec in æternũ remittitur, metuit ne se Deũ abnegent, quem cæsum, & consputum, & crucifixũ essent contemplaturi. Quæ ratio seruata in Petro est, qui cùm negaturus esset, ita negauit: Non noui hominem.* Idem inferius exponens illud verbũ; *Nõ noui hominẽ*, scribit: *Diligẽter contuendum est, qua conditione Petrus negauerit: quãquam de hoc superius tractatũ est. Nã primò ait, non se intelligere quid diceret; sequẽti, non se ei adhæsisse; tertiò verò se hominem non nosse. Et verè propè iam sine piaculo hominem negabat, quẽ Dei Filium prius agnouerat: tamen quia ex infirmitate carnis vel ambiguus extitisset, amarissimè fleuit, recolens trepidationis istius culpam, si nec admonitum potuisse vitare.* Hæc illi pij Patres propen-

An Petrus Christum Deũ esse negauerit, an hominem, vel simul vtrumque.

Ambrosius.

Qui semper est, illius est esse

Exod. 3.

B. Hilarius Can. 31. in Matt. circa med.

Matth. 12.

Idem Can. 32 ante med.

Matth 16.

Refellitur hæc opinio

propensiores in imminuenda culpa Petri, quàm fuerit Caietanus in illa augenda, & amplianda. Verùm istam sententiam egregiè confutant alij Catholici Ecclesiæ Patres, inter quos Beat. Hieronymus pulchrè hunc locum scribit: *Scio quosdam pij affectus erga Apostolum Petrum, locum hunc ita interpretatos, vt dicerent Petrum non Deum negasse, sed hominem, & esse sensum: Nescio hominem, quia scio Deum. Hoc quàm friuolum sit, prudens Lector intelligit, si defendunt Apostolum, vt Deum mendacij reum faciant. Si enim iste non negauit, ergo mentitus Dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte, antequam Gallus cantet, ter me negabis. Cerne quid dicat, me negabis, non hominem.* Sic Hieronymus. Audi iam Augustinum, hoc ipsum dogma alia ratione confutantem: *An Apostolus Petrus*, inquit, *sicut eum quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alij Euangelista contestantur expreßius? Quasi verò qui hominem Christum negat, non Christum neget, & hoc in eo negat, quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Ergo qui ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget, non pro illo mortuus est Christus, quia secundùm hominem mortuus est Christus. Qui negat hominem esse Christum, non reconciliabitur per mediatorem Deo: vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Et infra: *Non accusemus Christum, cùm defendimus Petrum: peccatum agnoscat infirmitas, nam mendacium non habet veritas. Agnouit planè peccatum suum infirmitas Petri, prorsus agnouit & quantum malum Christo negando commiserit, plorando monstrauit. Ipse suos redarguit defensores, & vnde eos conuincat, producit lacrymas testes.* Hæc Ecclesiæ lumen Augustinus, magna cum ratione, in defensores Petri, & tacitos Domini accusatores eleganter produxit. Quartò expende, beatum Hilarium in Psalmum LII. ita excusare Petri negationem, vt eum fidei firmitatem non amisisse dicat: *Neganti quidem, claues tamen regni cælorum non ademit: quia cum per trepidationem obrepsisset negatio, voluntati tamen vsque ad martyrium confitendi fides firma non deerat.* Hoc ipsum sentire videtur B. Ambrosius super Lucam, & Leo Papa in sermone de Passione, vbi alloquēs Petrum, ait: *Vidit in te Dominus non fidem fictam, non dilectionem auersam, sed constantiam fuisse turbatam.* Sic ille. Et Prudentius in libro Cathemerinon:

Fleuit negator deniq;
Ex ore prolapsum nefas,
Cùm mens maneret innocens,
Animusq; seruaret fidem.

B. Hieronym.
Aug. tract. 66 in Ioan. circa med. tom 9.
1. Tim. 2.
B. Hilar.
B. Ambros.
Leo Papa ser. 9. de Pass. in fin.
Prudentius Romanus.

Hoc ipsũ video multos amplexatos fuisse. Nec obstat Ambrosij verbum sermone de fide Petri Apostoli: nam tractans illud: *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, ait: Fidelior factus est, postquam fidem se perdidisse defleuit, atque ideò maiorem gratiam reperit, quàm amisit.* Sed profectò Ambrosius eo loco fidem accipit pro fidelitate quam amico Christo non seruauit, vel pro fidei confessione, ad quam eo tempore faciendam Christi lege tenebatur. Prętereà quod dicitur in Marco, Christum exprobrasse incredulitatem Apostolorum, & duritiá cordis: non tangit beatum Petrum, quia apud Lucam de eo refertur, quòd cùm mulieres Apostolis ea, quæ à Domino audierant, annuntiassent, nec illi credidissent mulierib⁹, sed visa fuissent verba earum sicut deliramenta, protinus subiunxit Euangelista: Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: non enim cucurrisset, nisi credidisset. Quod etiam coniunctio aduersatiua, Aũt, demonstrat, Petro videlicet non fuisse visá verba mulierum deliramenta. Pia ergo est hæc sententia, quæ tradit Petrum fidem nõ amisisse, q̃ corde retinebat: nam pro eo Dominus rogauerat, vt non deficeret fides eius: amisit tamen fidei confessionem, quam præstare debebat. Sed vbi primùm respectus est à Domino, ad se redijt, & pœnitentiæ lacrymis, ac fletu peccatum negationis diluit, & charitatem quam amiserat recuperauit. Quòd si omnino fidem amisisset, difficiliùs tamen ad cor redijsset, & ad pœnitentiam. Quintò ponderandum verbum Augustini in Ioannem super illud: *Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit iste: Non sum: sanè in ista, quæ iam cœpta est negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, sed ab ille etiam, qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis, sed, me negabis: negauit ergo ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum. Quid autem aliud isto modo, quam se negauit esse Christianum? Quamuis enim discipuli Christi nondum appellarentur hoc nomine, post Ascensionem quippe eius, in Antiochia primùm cœperunt appellari discipuli Christiani; iam tamen erat res ipsa illo postea vocabulo nuncupanda, iam erant discipuli, qui postea appellati sunt Christiani, & hoc commune nomen, sicut communem etiam fidem ad posteros transmiserunt.* Hæc ille perscitẽter sanè atque vtiliter. Sextò expende quid trina illa Petri negatio mysticè designet. Prima ancilla, quæ Petrum allocuta est, significat titubationem vel cogitationem peccati; altera verò, consensionem; vir autem, operis executionem. Nam primò mala cogi-

Amb. ser. 48. de fide Petri. inst. tom. 3. prope finem.
Quam fidem Christi Petrus negauerit secundum Amb.
Marc. vlt.
Luc. 24.
Luc. 22.
Aug. tract. 113. sub init. tom 9.
Negatur Christus duobus modis.
Actor. 11.
Christi discipuli quando primum Christiani cœperũt appellari.
Quid trina Petri negatio designet.
Quid etiam prima ancilla, secunda, & vir Petrum allocuti significent.

tamus, & nisi hæc cogitatio comprimatur, progreditur in consensum, ex consensu actus elicitur. Vel trina negatio est, corde, per diffidentiam inficiari; ore, per prouidentiæ diuinæ abiurationem, & opere, per contrariorum morum protestationem, de qua Paulus ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Vt propterea rectè dictum sit à Gregorio in Ezechielem: *Peccatum, inquit, quod per pœnitentiam citius non deletur aut peccatum est, aut causa peccati simul & pœna peccati.* Et probat illud: *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum*; & per illud, *Qui nocet, noceat adhuc; & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Potest etiam demonstrari in Dauide, qui ex otio manendo domi eo tempore, quo solent Reges ad bella procedere, incidit in adulterium, ex adulterio in homicidium, & hypocrisim. Fuerunt autem hæ Petri negationes præfiguratæ tùm in Caim negante se scire fratrem suum Abel, & in Chusai amico Dauid, qui Dauidem negauit coram Absalon: Prophetatæ etiam à Danide, dicente: *Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt: & qui iuxta me erant de longè steterunt,* & per Ieremiam: *Negauerunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse.* Et hæc de quarto sint dicta.

Tit. 1.
Peccatum & peccati causa simul est, & pœna peccati.
Greg. hom 11. in Ezechiel. post med. 10. t.
Psal. 68.
Quibus illud constet exemplis.
Apoc. vlt.
Dauidis triplex peccatū.
2. Reg. 11.
Vbi fuerint præfiguratę hę Petri negationes atq; prædictæ.
Genes. 4.
2. Reg. 16.
Psalm. 37.
Ierem. 5.

Ad quintum, cur videlicet permiserit Deus Petrum cadere, & tam turpiter prolabi, etiam post prædictionem & præmonitionē? Respondendum est, causas multas non deesse; cùm inde primùm cognoscamus, ne minimum Christi verbum in cassum abijsse: id quod maximè fidem nostrā confirmat: nam cęlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Deinde vt intelligamus, quàm nihil sit in viribus humanis fidendum. Nam vt Cyrillus in Ioannem ait: *Quemadmodum ferrum, quamuis in se durum sit, lapidibus tamen facilè retunditur, nisi liquore quodam firmetur: sic animus hominis, etiamsi virtutis amore cuncta pericula spreturum se iactet, asperitate tamen certaminum vincitur, nisi sancti Spiritus gratia sit corroboratus.* Parum ergo potest liberum arbitrium diuino auxilio destitutum. Vnde Domin⁹: *Sine me nihil potestis facere.* Et Apostolus: *Non quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo, malum, hoc ago;* Et iterum: *Velle adiacet mihi; perficere autem bonum, non inuenio.* Nec est alius promptior ad casum, quàm qui nihil metuit, & multū sibi tribuit, secundùm illud: *Ego dixi in abundantia mea: Non mouebor in æternum:* ac subdit deinde: *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Quòd si Angelus de cœlo cecidit, & Adam de Paradiso: & Petrus Ecclesiæ columna in Apostolico throno existens Christum negauit; quid nobis cogitandum est, nisi hoc vnum, quòd salutariter, & opportunè suadet Apostolus: *In fide stas, noli altum sapere, sed time;* & rursus: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Tertiò, non sunt hæc in contumeliam Petri conscripta, vel vt nobis exemplo Petri peccantibus applaudamus, absit; sed vt nemo peccator etiam grauissimus, de venia desperet, considerans Petrum post tantum flagitium, pœnitentiam, & lacrymis abstersum, clauigerum regni cœlorum, & caput ac Principem fratrum suorum cōstitutum. Atque ob hanc causam mirificè gaudebat Petrus, vt quidam sentiunt, negationes suas in quatuor Euangelijs enarrari; ad Dei gloriam illustrandā, & ad peccatores diuinæ misericordiæ, ac veniæ spe alliciendos; quemadmodum olim Dauid in veteri Testamento in Psalm. 50. à se decantato, & ob id composito mirificè oblectatus est, quod adulterij & homicidij crimen, quo erat contaminatus, ad diuini nominis laudem, & honorem per vniuersam Dei Ecclesiam recoleretur. Quartò, diuina prouidentia id contigit Ecclesiæ Pastori, vt cùm esset cæteris omnibus tanquam pastor ouibus præficiendus, disceret supra alios non efferri, aut de dignitate superbire, aut alios peccantes non durè contemnere, sed clementer commiserari. Nam qui in seipso non est expertus Dei misericordiam, nescit, nisi cum austeritate imperare, & cum potentia, ministertere subditos, supplicijs illorum peccata viudicare, & nullo misericordiæ affectu erga illos tangi: & tamen Paulus expendit, nos non habere Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Hanc rationem attingit Gregorius super Euangelia, sic dicens: *Considerandum nobis est, inquit, cur omnipotens Deus eum quem cuncta Ecclesia præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere & seipsum negare permisit. Quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus; vt is, qui futurus erat Pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter alijs misereri debuisset.* Ambrosius iterum scribit, quòd cùm Petrus esset natura ardentior, ac feruentior, opus fuerit eum suo humiliari peccato: ad quod abolendum opus habuit Dei misericordia, vt ipse ad aliorum peccatorum commiserationem propēderet. Quinto, permissum est hoc ad vtilitatem ipsius Petri, per accidens tamen, vt humilior, atque prudentior resurgeret, qui prius superbè, & incautè promiserat, & posset dicere cum Dauide: *Priusquam humiliarer, ego deliqui.* Beatus Augustinus libro de Ci-

Quare Deus Petrum permiserit in tam horrendum trinæ negationis crimen incidere.
FideiChristianæ firmitas, atque constantia.
Matth. 24.
II. Ratio.
Cyrill lib. 12. in Ioan cap. 1. sub fin. tom. 1.
Qualis animus noster Sancti Spiritus firmitate carens, teste Cyrillo.
Liberi arbitrij virium diuina ope carentiū infirmitas.
Ioann. 15.
Rom. 7.
Ibid.
Ad casum quis sit proclinior.

Psal. 29.
Esa. 14.
Genes. 3.
Rom. 11.
1 Cor. 10.
III. Ratio.
Petri negationes ab Euangelistis quare memorentur omnibus.
Petri modestia, & zelus gloriæ diuinæ conuersionisque hominū peccantium.
Regis Dauid consimiles virtutes.
2. Reg. 11.
IV. Ratio.
Nesciat quis cum austeritate imperare.
Hebr. 2.
Greg. ho 21. in Euang circa med.
Ambros.
Ratio quinta.
Psalm. 118.
B Aug. li. 14 de Ciuit.

uitate

Dei c.13. in fin. tom. 5.
B. Augustini documentum egregium.

uitate Dei salutarem quandam his verbis tradit doctrinam: *Audeo dicere superbis esse vtile, cadere in aliquod apertum manifestumq́; peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit; quàm sibi placuit quando præsumpsit.*

VI. Ratio.
Euthy. ca 66. in Matth sub init.
Idem cap 64.
2. Cor. 12.
VII. Ratio.

Sextò, addit Euthymius In Matthæum alias causas: nimirum vt magnorum factus operator miraculorum, modestus sit, ac sui casus recordatus, Deo rem omnem adscribat. Siquidem & Paulus tentationibus permissus est, ne extolleretur, vt ipse ait. Secundò adiungit & aliam septimam rationem. Nam qui maiorem clementiam in se Domini experitur, maiori amore affici iure debet. Propterea Dominus exegit ab eo hanc dilectionem maiorem, cùm dixit: *Diligis me plus his?* Cui enim plus dimittitur, plus & amare debet, vt alibi Dominus dixit. Et hactenus de quinto.

Ioan. 21.
Luc. 7.
Petrus quando surrexerit.

Ad sextum respondendum est, Petrum surrexisse, quando gallus secūdò cantauit, scilicet statim post trinam negationem, vt testatur Marcus. Nam etsi post primam gallus cecinisset, Petrusque non fuisset surdus, sed audisset, tamen quia obliuiosus erat, & alia in corde versabat, metu perterritus, quę Dominus illi dixerat, non aduertit, donec Dominus respexit: Respexit autem post secundum galli cantum, post quem dicitur: *Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat, &c. Et egressus foras, fleuit amare.* Hæc autem à Ioanne prætermittuntur, quia dicta ab alijs Euangelistis nouerat. Dixit autem Marcus statim gallum cantasse, vt videamus quam citò eueniant q̄ Christus prædixit, & quàm citò resipuit Petrus: quia illa nocte qua peccauit, illa eadem pœnitentiam de peccato egit. Qui ergo sibi peccanti applaudit, dicens quòd etiam Petrus peccauerit, aduertat, quia Petrus quàmprimum admonitus fuit, statim resipuit: multi autem securitatem sibi promittentes, ne per totum quidem annum ex animo resipiscunt, cùm dicat Sapiens: *Non tardes conuerti ad Dominū, & ne differas de die in diem.* Si ergo secutus es Petrum negantem, sequere Petrum celeriter confitentem, & suo tempore confitentem. Et à negatione secunda ad tertiā fuit pusillum temporis, sed vt Lucas admonuit, tantum quasi vnius horæ interuallū fuit, vt vix perduas horas in peccato manserit. Modus autem conuersionis eius is fuit: quòd gallo cantante Iesus respexerit Petrum, & recordatus est Petrus verbi IESV: & egressus foras fleuit amarè. Primum aduerte, non satis fuisse gallicinum Petro vt resipisceret, etsi esset signum à Domino datum: quia sicut primum cantum nō aduertit post primam negationem; ita nec secundum post tertiā, nisi Dominus cōuersus eum respexisset. Sic frustra admonentur peccatores per gallos, id est, verbi Dei ministros, nisi Deus verbo illorum virtutem efficaciorem suam indat; quæ virtus significatur in conuersione Domini ad Petrum, & respectu. De spirituali ergo conuersione, & respectu, non de corporali intelligēdum esse, inde colligitur, ꝙ Christus intro esset inter Sacerdores, & seniores, & oculis velatus, Petrus verò in atrio foris deorsum inter ministros: nisi fortè concilio seniorum soluto, Christus, cū hæc circa Petrum in gallicinio agerentur, deductus fuit ex interiori ędium parte in atrium. Sic enim potuisset oculis corporis Petrum cernere, quod non est verisimile: & quia talis respectus plus spectasset ad perdendum, quàm ad liberandum Petrum. Quare Beat. Augustin. lib. De consensu Euangelist. probat hanc conuersionem Domini, seu respectum fuisse spiritualem, non corporalem, ex eo quod Marcus refert, quod Petrus erat foris in atrio deorsum inter seruos, qui se calefaciebant ad ignem: non est autem verisimile, ex eo loco, vbi Dominus audiebatur à Iudæis, quod posset intempesta nocte respicere oculis corporis Petrum, cùm Dominus esset in superiori parte aulæ, & in interiori habitaculo. Et concludit Beat. Augustinus: *Quapropter mihi videtur illa respectio diuinitus facta, vt ei veniret in mentem quotiesiam negasset, & quid ei Dominus prædixisset; atque ita misericorditer Domino respiciente pœniteret, tùm & salubriter fleret: sicut quotidie dicimus, Domine respice me: Et respexit eum Dominus, qui de aliquo periculo, vel labore diuina misericordia liberatus est. Et sicut dictum est: Respice, & exaudi me: Et, Conuertere Domine, & libera animam meam: ita dictum arbitror, Conuersus Dominus respexit Petrum: & recordatus est Petrus verbi Domini.* Denique cùm frequentius soleant Euangelistæ in narrationibus suis ponere Iesum quàm Dominum, modo Lucas Dominum posuit, dicens: Conuersus Dominus, respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini. Matthæus autem, & Marcus, quia de ista respectione tacuerunt; non verbi Domini, sed verbi Iesu eum recordatum esse dixerunt. Vt etiam ex hoc intelligamus, illam respectionem à Iesu, non humanis oculis, sed diuinitus factam. Huic sententiæ accedit Beat. Leo Papa eodem sermone de passione: *Beatus, inquit, Apostolus Petrus, cuius fides ea deuotione feruebat, vt & Domino compati paratus esset, & commori, ancilla Sacerdotis calumniante perterritus, ex infirmitate periculum negationis*

A Marco cur additum fuerit, gallum statim cantasse.
Documentum salutare hominis peccatoris.
Eccles. 5.
Modus cōuersionis Petri post negatum Dominum qualis fuerit.
Prædicatores, gallorum nomine designantur.
Quomodo Christus respexerit Petrum.
B. Aug. lib. 3. De consen. Euang. c. 6. sub fin. tom. 4.
Quos Deus respicere dicatur
Psalm. 12.
Psal. 6.
Frequentius Euangelistæ ponere solent Iesum quam Dominum.
B. Leo Papa ser. 9. De pass. sub finem.
Petri fides in Iesum debilis, & infirma.

tionis incurrit. Ob hoc, ficut apparet, hæsitare permissus, vt in Ecclesiæ Principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo auderet de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum, nec B. Petrus potuisset euadere. Dominus autem Iesus, qui intra Pontificale consilium solo corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi, diuino vidit intuitu, & pauentis animum, mox vt respexit, erexit, & in fletus pœnitudinis incitauit. Felices, sancte Apostole, lacrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuêre baptismatis. Hucusque Leo.

Petri lacrymæ (vt sc. ait Leo) de trina Iesu negatione, virtutem sacri habuere baptismatis.

Galli ergo cantu fuit exterius Petrus excitatus, & respectu Domini interius commotus: quia sic diuina pietas peccatores à peccato releuat per galli cantum, id est, commonitionem prædicantium, de quo canit Ecclesia:

Quemadmodum Deus peccatores à peccato releuet.

Gallus iacentes excitat,
Et somnolentos increpat.

De his gallis spiritualibus erat ille, cui dicebat Apostolus: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia:* Talis gallus erat Paulus excitator à somno, dum diceret: *Hora est iam nos de somno surgere:* Et iterum, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus:* Et Propheta, *Nunquid qui dormit, non adijciet, vt resurgat?* Et Salomon, *Vsquequo piger dormies, quando consurges è somno tuo?*

2. Tim. 4. Galli spirituales qui Christi. *Rom. 13. Ephes. 5. Psal. 40. Prouer. 6.*

Multos similes gallos habet CHRISTVS, qui tamen alas suas prius excutiunt, quàm cantent: & ordine suo vnus post alium cantat, quia se ipsos prius examinare debent: & vnus debet alterius prioris cantum sequi, vt consonent videlicet in doctrinæ traditione.

Eorum gallorum conditio necessaria.

Dicitur ergo conuersus Dominus: quia nisi ille ad nos conuertatur, nos ad illum minimè conuertemur: nam ita dixit Ieremias, *Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus: Postquam enim me conuertisti, egi pœnitentiam.* Adde illud: *Deus tu conuersus viuificabis nos:* nam conuersione sua Petro iam mortuo Dominus vitam gratiæ restituit.

Christus ad Petrum cur dicitur conuersus. *Ierem. 31. Psal. 84.*

Additur & respectus diuinę misericordiæ, qui cooperatur conuersioni spectatæ à gallo, id est, à prædicatore, de qua: Illi autem profecti prædicauerũt vbique, Domino cooperante & sermonem cõfirmante. De hoc respectu scriptum est: *Qui respicit terram, & facit eam tremere;* id est, peccatorem per contritionem concuti facit.

Marc. vlt. Quam terram Deus respiciẽs facit eam tremere. *Psalm. 103. Psalm. 85.*

Rursus, *Respice in me, et miserere mei:* talis enim respectus adfert secum misericordiam Dei. Et in verbo Recordatus, significatur quàm obliuiosus esset, & immemor Petrus, vt B. Brigitta de eo tradit; vt ita non malitia, sed fragilitate, & obliuione peccauerit: & illa recordatione confessus est Petrus se mendacem, Deum verò esse veracem.

Dei respectus ad peccatores quid boni adferat. Petrus naturæ obliuiosus & immemor fuit, teste B. Brigitta. *B. Brigitta li. 4. Reuela. c. 5.*

Porrò boni pœnitentis symbolum est recordari verborum Domini, quorum consideratione agnoscitur quàm sit fœdum, & graue Deum offendere; & quid sibi de diuina bonitate, & misericordia sit promittẽdum.

Boni pœnitentis symbolum.

Hæc recordatio primò in Petro obtinuit egressum foras; vt quisque videlicet deuitet ea, quæ ad peccatum illexerunt, & aggregetur cum pijs, & sanctis hominibus. Nam si intus fleuisset Petrus, detexisset se ipsum discipulum Domini, ac proinde exposuisset se periculo patiendi: at Dominus volebat verbum suum stare, vt docet Chrysostomus.

Quid quod Petrus fleturus gratia pro peccato trinæ negationis Domini exiuit foras. II. conditio fletus Petri salutaris. *Chrysost. ho. 80. in Matth. 10. 2.*

Deinde expressit pœnitentiam singularem, de qua ait: Fleuit amarè. Sed hæc amaritudo versa est in dulcedinem consolationis; quemadmodum absynthium, vbi distillatum est, dulce efficitur.

Absynthium distillatum dulcescit.

Fleuit etiam fructuose, quia illæ lacrymæ tanti delicti maculas abluerunt, & nobis exemplo sunt, vt ab eo discamus quibus Deus remittat peccata. Quod ergo dicitur: *Qui negauerit me coram hominibus; negabo & ego eum coram Patre meo:* intelligendum est, Nisi quis de peccato negationis pœniteat, & confessione negationem purget: sicut omnes comminationes Domini sub conditione sunt intelligendæ, vt dicitur in Ieremia Propheta.

Quibus Deus remittat peccata. Illud: Qui negauerit me coram hominibus. &c. quẽ sensum habeat. *Ierem. 18.*

Fleuit etiam diurno tempore; quia non solùm vsque ad resurrectionem, vbi cessauit amarities, ob dignationẽ Christi per Angelos dicentis: Dicite discipulis eius, & Petro; sed planctus nõ desijt; quia, vt testatur Clemens Romanus, omni nocte consueuerat surgere circa galli cantum, & cum lacrymis orare vsque ad auroram: ob quam causam habebat sudarium, quo sæpè abstergebat lacrymas ab oculis indesinenter defluentes, quoties aut audiret gallorum cantum, aut negationis factæ recordaretur, cùm tu tamen pro tot peccatis, & sceleribus, quibus Dominum offendisti, tam durus sis, vt vel vnam lacrymam præ dolore tuorum peccatorum non effundas.

3. Conditio. *Mar. 16. Clem. Rom.* Incredibilis Petri pœnitentia ob peccatum trinæ negationis, teste Clem. Quos coarguat & confundat talis Petri tantaque pœnitentia.

Sed egressus foras quò abijt Petrus? Ferunt quidam, quòd in quãdam speluncam inter Ierusalem, & montem Sion sitam se recepit, vbi vsque ad diem resurrectionis iugiter fleuit: quo in loco postea fabricata est Ecclesia in honorem diui Petri ad perpetuam tam salutaris pœnitentiæ memoriam seruandam.

Egressus foras Petrus quonam abierit.

Perpende, prudens Lector, quòd per Petri pœnitentiam antiqua Nouatianorum refellatur hæresis negantium à baptismo peccantes recipiendos esse ad pœnitentiam. Petrus enim post susceptum baptisma, atq; ipsam quoque Eucharistiã negans Christum, non tantùm redijt ad gratiã Apostolatus per lacrymas & resi-

Salutaris Petri pœnitentia & duo dogmata falsa confutat. *Matt. 16. Ioann. 21.*

piſcentiam, ſed & promiſſus ei prius primatus, confirmatus, & datus. Ruit quoque noua hæreticorum noſtri ſeculi ſententia, qui negant pœnitentiam amaritudine fletus & doloris inchoandam. Nam Petrus ab amaris lacrymis cœpit reſipiſcere; cùm delicatuli hæretici noui à gaudio contendant eſſe incipiendam omnem amaritiem, & doloris crucem auerſantes. Tertiò, pondera verba Ambroſij, quæ hæretici ad ſuos errores confirmandos detorquent: ait enim in ſermone de pœnitentia Petri Apoſtoli: *Petrus prorupit ad lacrymas nihil voce precatus. Inuenio enim quòd fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lacrymas eius lego, ſatisfactionem non lego. Rectè planè Petrus fleuit, & tacuit: quia quod defleri ſolet, non ſolet excuſari, & quod defendi non poteſt, ablui poteſt. Lauat enim lacryma delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Lacrymæ ergo verecundiæ conſulunt pariter & ſaluti, nec erubeſcunt in petendo, & impetrant in rogando. Lacrymæ inquam tacitæ quodammodo preces ſunt, veniam non poſtulant, & merentur, cauſam non dicunt, & miſericordiam conſequuntur, &c. Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam citò veniæ poſtulatio per impudentiam plus offenderet, quàm impetraret.* Hæc ille. Ex quibus quidam eliciunt temerè contra oris confeſſionem Sacerdoti faciendam, & ſatisfactionem Sacramentalem, cùm tamen de illarum neutra ibi agat Ambroſius. Nam dicens: Lacrymas eius lego, ſatisfactionem non lego; per ſatisfactionem intelligit peccati defenſionem. Quod probat id quod ſequitur: Et quod defendi non poteſt, ablui poteſt: nam alias ipſæmet lacrymæ magna ſunt ſatisfactionis pars. Dicens verò, Lauat lacryma delictum, quod voce pudor eſt confiteri, de oris confeſſione loquitur Deo facienda, non de Sacramentali, quæ nondum erat inſtituta à CHRISTO. Quod confirmant etiam verba, quæ ſequuntur: Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam citò veniæ poſtulatio per impudentiam plus offenderet, quàm impetraret: vbi apertè ſermo eſt de petitione veniæ à Deo, & confeſſione coram eo facienda delicti, antequam vult lacrymas præcedere: aſſerens has confeſſionis locum obtinere, & ante eas audacter veniam à Deo poſtulari. Marcus ait: Et cœpit flere. Græcè dicitur: ἐπιβαλὼν ἔκλαιε: hoc eſt: Adijciens, vel incipiens flere: vtrumque enim ſignat verbum illud, vt notat Euthymius & Theophylactus: explicans ἐπιβαλὼν, id eſt, Cùm velaſſet, vel inieciſſet capiti velamen, ne cerneretur eius fletus, & agnoſceretur; pudore enim ſuffunditur homo; cùm videtur flere, & ideò ſe tegit. Vel ſenſus fuit: Prorupit in fletum, vel cœpit magna pœnitentia. Et hæc de ſexto.

Ambroſ. ſer. 46. to. 3 propè finem.

Lacrymarum vis apud Deũ quanta.

Ex Ambroſij verba de Apoſtolo Petro: lacrymas eius lego, ſatisfactionem non lego, quem ſenſum habeant.

Lacrymæ pœnitentis, bona ſatisfactionis pars.

Euthy. c. 66. in Matth. Theophyl. in Marcum.

Alter ſenſus.

Ad ſeptimum, & poſtremum, cur videlicet non permanſerit Petrus in atrio, dixeritque aperta voce: Ego mentitus ſum in caput meum, negando illum: Ego cognoſco illum, & ſum ex eius diſcipulis: Ego ſum qui in horto auriculam Malchi gladio præcidi: volo cum eo, & pro eo mori; quemadmodùm olim Marcellinus Papa qui ſimiliter CHRISTVM coram Diocletiano negauerat, pœnitentia ductus redijt ad eum, & apertè confeſſus eſt CHRISTVM, & martyrij palmam obtinuit. Reſpondeo: Tunc non erat Petrus vocatus ad aliud à CHRISTO reſpiciente ipſum, quam ad planctum: nondum erat virtute indutus ex alto ad confitendum coram mundo CHRISTVM: nolebat iterum facere periculum virium ſuarum: iam lapſu ipſo modeſtior, & prudentior factus, expectabat ad hoc maiorem gratiam, ad quam diſponebat eius fletus, & pœnitentia. Nolebat præterea Chriſtus alium ſanguinem illa nocte ſecum profundi, ſed torcular calcare ſolus: ſatis erat quod poſtea coram Iudæis, & Gentibus Chriſtum confeſſurus erat, & inuerſo capite pro Chriſti gloria crucifigendus. Secus Marcellinus; qui ad id vocatus fuit à Domino poſt negationem. Præbuitq; Petrus exemplum Confeſſoribus, qui in tormentis deficiunt, vt ſaltem pœnitentia, & fletu delictum ſuum abluant, nec ſe iterum periculo manifeſto obijciant, niſi prius grandeſcant in Spiritu Dei, & ad confitendum Chriſtum confirmatiores ſint redditi. Porrò nobis omnibus ſalubre documentum præſtitit pœnitentiam non tardandi, aut procraſtinandi, ſed vt quàm primùm admoniti de errore fuerimus, ad lacrymas, & reſipiſcentiam conuertamur, quò gratiam reconciliationis apud Deum promereamur, & ſpem æternæ vitæ concipiamus gratia, & meritis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui cum Patre & Spiritu S. ſit ſempiterna laus, honor, & gloria in ſecula ſeculorum.

Amen.

Cur Petrus agnito negationis errore non ſtatim publicè ſit profeſſus ſe Chriſti diſcipulum, velut Pontifex Marcellinus.

Luc. vlt.

II. Ratio.

Eſa. 63.

Documenta Petri dum eo facto fidelibus exhibita.

TRA-

TRACTATVS XXIV.

De præſentatione Chriſti ante Concilium Seniorum manè facta in Illa verba: *Mane autem facto, conſilium inierũt omnes Principes Sacerdotũ, & Seniores populi aduerſus Ieſum vt eum morti traderent. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderũt eum Pontio Pilato Præſidi, &c.* Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. & Ioan. 18.

Auri veri ac perfecti conditio.

Quò magis claruerit Chriſti innocentia.

QVEMADMODVM aurum verum, & germanum eius eſt ingenij, vt quò magis in ignem detrudirur, eò rutilantius, ac defæcatius reddatur, quia igni non conſumitur, ſed perficitur potius: ita innocentia Domini IESV quò magis fuit examinata, ac per diuerſos iudices, etſi malignos & corruptos, explorata, eò magis illuſtrata eſt, ac ſe puram, & verè diuinam exeruit. Poſtquam ergo in domo Caiphæ nocte præcedenti cauſa eius fuit diſcuſſa, iterum manè ſiſtunt eum ante tribunal, ſiue Concilium Sacerdotum & Seniorum, vt in eo rurſus CHRISTI cauſa agitaretur. Diuina enim prouidentia factum eſt, vt in necem Chriſti quater Concilium inirent Principes Sacerdotum cum Scribis, & Senioribus: nempè ſemel, quando ſuſcitauit Lazarum, vt refert Ioannes Euangeliſta; deinde biduo ante Paſcha, vt habes apud Matthæũ; tertiò in domo Caiphæ, in quam CHRISTVS vinctus noctu adductus eſt; quartò mane facto, vt tanti ſceleris eorum atrocitas eluceſceret, quæ ex hoc pendet, quòd conſulto, & deliberato animo tantum ſcelus perpetrare non erubuerunt.

Cur quater coactum fuerit conciliũ in necem Domini Ieſu à principibus Sacerdotum. *Ioann. 11. Matth 26. Ioan. 18.*

An interrogatio Christo facta Matth 26. in domo Caiphæ eadem ſit cum ea, quã Lucas c. 22. commemorat, necne.

Percontaberis: Cùm in hoc Concilio mane facto, eandem interrogationem, & Chriſti ſimilem ad eam reſponſionem factam Lucas commemoret cum ea, quæ nocturno tempore à Pontifice cum Chriſto facta eſt, vt narrant Matthæus, & Marcus, num eadem ſit, an verò diuerſa, vt Euangeliſtæ ſibi inuicem conſentientes inueniantur? Beatus Auguſtinus in libris de Conſenſu Euangeliſtarum exiſtimat Matthæũ, & Marcum per præoccupationẽ illud narraſſe. Sed profectò contraria ſententia probabilior videtur, & diuerſas fuiſſe has interrogationes ratio temporis, & loci, & diuerſarum circumſtantiarum euincit. Nam illa Pontificis noctu facta eſt, vt apertè tradunt duo primi Euangeliſtæ, hæc verò manè ex conſenſu trium Euangeliſtarum. Deinde illa facta eſt in domo Caiphæ, hæc verò in Concilio Sanedrin, quo omnes Seniores & Principes Sacerdotum, & Scribæ conuenerant. Adhæc reſponſio CHRISTI coram concilio, longè fuit diuerſa ab illa, quam tradidit coram Caipha, etiamſi in aliquo conueniat. Prætereà reſponſum Chriſti Caiphæ datum ſubſecutæ ſunt illuſiones, alapæ & ſputa; reſponſum verò datum coram concilio nulla iniuria, aut illuſio ſubſecuta eſt, ſed tantum quod vincientes illum tradiderunt Pontio Pilato Præſidi. Ex quo elicimus aliam diſtinctam circumſtantiam. Nam Chriſtus coram Caipha vinctus eſt præſentatus, at cùm ſiſteretur coram concilio, liber, & ſolutus erat, vt ratio iuris poſtulabat: nam proptereà ſequitur, quod vincientes Ieſum, duxerunt illum ad Pilatum. In priori etiam iudicio Caiphas Dominum adiurauit; at in hoc concilio nulla facta eſt adiuratio.

B. Aug. li. 3. de Conſenſ. Euan. c. 7. to. 4.

Diuerſam fuiſſe oſtenditur multiplici ratione.

II. Ratio.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Quid opus fuerit nouo examine cauſæ Domini Ieſu, cùm iam alterum præceſſiſſet.

Sed dices; Quid opus fuit nouo CHRISTI examine, & cauſę eius diſcuſſione? nonne ſatis ſuperque cauſa eius agitata fuerat coram Pontifice, & Sacerdotibus, atque Senioribus nocte præcedenti? Reſpondeo id conſultò fuiſſe factum, vt quo CHRISTVS à pluribus & ſæpius eſt examinatus, & in pluribus tribunalibus damnatus, eò plus tegant malitiam ſuam. Deinde, cùm Dominus intempeſta nocte captus fuerit, & corã Caipha præſentatus, & multi ex Senioribus & Principibus Sacerdotum ſenectute grauarentur, non eſt probabile omnes nocturno examini interfuiſſe; vti manifeſtè conſtat de Anna: & Marcus cùm dicit: Et adduxerunt Ieſum ad ſummum Sacerdotem: & conuenerunt omnes Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores, intelligendus eſt, locutus per Synecdochen quod videlicet ex illis multi adeſſent: at manè neminem defuiſſe probabile eſt, cùm Concilium Seniorum, quod dicitur Sanedrin, fuerit congregatum. Tertiò rurſum interrogant, quia cũ audiſſent eum nocturno tempore confitentem ſe eſſe Chriſtum, ſi illud ſibi rurſus vſurparet confidentius, vt pertinacem accuſarent coram Pilato; ſi vero negaret, cõuinceretur ſeipſum condemnare, vt qui ſibi eſſet contrarius. Quarto, ſententia noctu pronuntiata nõ eſt valida, vt traditur in Authẽtico de iudicibus: quia nocturnum tempus non eſt aptum iudicio, & de Moſe dicitur quod ſedebat, vt iudicaret populum, qui aſſiſtebat Moyſi à mane vſq; ad veſperam, non autẽ in noctem protrahebat. Quintò, volebant vt Ieſus ſolutus rata faceret, quæ nocte præcedenti ligatus dixerat, quò ſe formam iuris tenere oſtenderent. Ita enim eſt in more poſitum, vt quæ iudices vi tormento-

Secunda cauſa.

Marc. 14.

Tertia.

Quarta. Sententia noctu prolata non eſt valida.

Quinta.

mentorum à reis exculpunt, postea ab eisdem solutis exquirāt, an rata habeant, quæ confessi sunt. Etiam Iesus se Christum dixerat, cùm irridentes eum, & cædentes dicerent: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Sextò, volebant elicere ex eius verbis, quòd esset Rex & Messias, sine Christus: ideò interrogant in concilio, Si tu es Christus, dic nobis: non autem si esset Filius Dei, vt Caiphas interrogauit: quia de filiatione Dei Pilatus Gentilis tenens plures Deos, non curaret. Septimò, quia iudicium nocturnum fuerat turbulentum, ac omni iuris forma spoliatum, cùm ijdem essent & testes, & iudices, & carnifices: & vt errorem suum corrigerent, malè voluerunt prætexere speciem sedati cuiusdam, & iusti iudicij, quò causam suam apud populum commendabilem redderent, & se iustitiæ æquos protectores, ac defensores ostenderent, cùm tamen eorum animi eadem malignitate, odioq;, atq; inuidia flagrarēt aduersus Iesum: vt Matthæus recenset concilium inijsse Principes Sacerdotum, & Seniores populi, vt eum morti traderent. Non poterant ergo apud Deū causam suam hypocrisis pallio obtectam iustificare. Tertiò aduerte, id, quod in hoc concilio gestū est, leuiter & perfunctoriè à Matthæo & Marco narrari, & tantùm summam eius, ac postea adductionem Christi ad Pilatum. At Lucas latiùs hęc persequitur, quia ponit interrogationem Iudæorum, & responsum Domini Iesu, & secundam condemnationem eius, vnde ait: *Et vt factus est dies, cōuenerunt Seniores plebis, & Principes Sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in cōcilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis? Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait, Vos dicitis, quia ego sum. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius. Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.* Quę omnia præsenti tractatu explicāda nobis sunt. Primò perpende, hanc interrogationem non esse factam in tribunali Caiphæ vt notat Episcopus Abulēsis in 15. caput Matthæi, sed in concilio, siue consilio, siue Consistorio Sanedrin, hoc est, Seniorum, & Scribarum, quod penes Hebræos dicitur Domus iudicij, vbi moris erat causas & iudicia animarum, à LXXI. congregatis iudicibus, qui cū summo Sacerdote faciunt 72. examinari atq; tractari. Hoc iudicium constitutū fuit à Deo, vt adiuuarēt Moysem in regēda Republica: & in Deuteronomio præcipitur, vt hoc iudicium sit Ierosolymis prope Pōtificem, & foris locus, in quem coibant, erat intra ædes summi Pontificis, aut illi salem coniunctus: erat q; locus amplus, & capax ad hæc iudicia habenda destinatus. Quia enim ait Lucas, quod adduxerūt illū in consessum suū, siue concilium; ostendit, locum fuisse distinctū ab eo, in quo nocte præcedenti fuerat examinatus à Caipha. Quia verò apud Ioannem dicitur: *Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium*: significatur, illum locū nō fuisse alienum, vel certè non admodū disiunctum, vt possit dici quòd à Caipha adductus sit Iesus ad Pilatum. Hoc iudicium paulò pòst omnino sublatum est. Scribit enim Rabbi quidā Moyses Maimō in librum Iudicum, quòd Iesus Nazarenus visus est esse Messias, & interfectus est per Domum iudicij, hoc est, in iudicio vnius & septuaginta iudicum Iudæorum, & ipse causa fuit vt destrueretur Israël in gladio. Iā expendamus verba textus. Ait ergo Matthæus: *Mane autem facto*, siue vt Lucas ait: *Et vt factus est dies* Etsi enim pernoctassent ad mediā noctē eū capiendo, ac deinde, examinando eius causam, & illudendo, & cædendo Christum vsque ad gallicinium, quo Petrus erat inter ministros: non tamen pigri fuerunt, sed cōfestim manè surgunt ministri diaboli mortem Christo illaturi.

Concilium inierunt omnes Principes Sacerdotum, & Seniores. Id est, Iudices ordinarij, & apud Lucam dicitur, Τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ ἀνήγαγον τὸ συνέδριον ἑαυτῶν: id est. Congregatus est Senatus in consessum. Et Marcus: Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον. Dicitur a συνέδριον, à consessu iudicum in eodem loco: vnde & illa vox à Græcis ad Hebræos transiuit, vt collegium hoc Seniorum ad iudicandum deputatum, dicatur apud eos domus Sanedrin.

Dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Non interrogat amplius Caiphas, neque adiurat, sed nomine concilij res peragitur: ideo interrogant plures, quia vnus pro toto cōcilio interrogabat. Nec proponūt amplius an sit filius Dei, sed tantùm an sit Christus. Quia etsi nocte præcedenti iam Christum condemnassent secundùm Legem eorum, quæ plures Deos non admittit, quia se Filium Dei confessus fuerat; tamen quia hæc causa nihil mouisset Pilatum Gentilem, & idolorum cultorem, ad eum morte crucis afficiendum, vt desiderabant, incitabant eum, vt se Christum in lege promissum, ac Regē Israël, qui è manu Romanorum regnum Israël redimeret, fateretur, quod contra coronam Cæsaris prorsus esse videba-

Sexta.
Septima.
Luc. 22.
Cap 23.
Vbi fuerit facta hæc interrogatio, an Iesus esset Christus.
Episc. Abul. in Matth 9.
Concilium Sanedrin apud Iudæos idem quod Domus iudicij fuisse.
Concilium Seniorum à quo fuerit institutum, & cur.
Num 11.
Deut. 17.
Ioan. 18.
Concilium Sanedrin seu Seniorum quando fuerit Iudæis sublatum.
Rabbi Moyses Maimo.
Iudæorum ad necem Christi solertia & vigilantia.
Cur Dominus in concilio simul rogetur, an sit ipse Christus & Messias.
Exod 20.
Genes. 49.
Deut. 18.

videbatur: atque hęc causa poterat permouere Pilatum ad eum damnandum, vt rei demonstrauit euentus. Nam super hoc vno fuit examinatus à Pilato, si Rex esset Iudæorum: & Principes Pilato innocentiam Iesu pronuntianti, & ad eum absoluẽdum inclinanti, dixerunt: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis enim qui se Regem facit, cõtradicit Cęsari*: & titulus causę inscriptus super caput eius continebat: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*. Idcircò itaque iterum cogitur concilium, vt Christum confitentem condemnent, & coram Pilato legitimè accusare valeant. Et vide quàm verum sit quod à Dauide dicitur: *In circuitu impij ambulant*. Nam cùm Põtifex primùm via interrogationis de doctrina & discipulis egisset, deinde via testimoniorum, & postremò via iuramenti, siue adiurationis; nunc totum concilium redit ad interrogationem, non quidem simplicem, & syncetam vt credant; sed vt calũniam instruant, omnia in deteriorem partem rapientes. Sicut etiam alibi interrogarunt: *Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Iesus: Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me*: vbi verbo & opere se Christum & Filium Dei testificatus est: ita etiam nunc, vt cognoscant eum animas illorum inspicere, vt veritatem tamen neque neget, neque tegat, nullamq́ue calumniandi ansam præbeat.

Ioan. 18.
Infra 19.
Ibidem
Psalm. 11. Illud in Iudæos quàm quadrat: in circuitu impij ambulant.
Ioan. 10.

Et ait illis, Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Dominus igitur respondet non casu, sed præscius eorum, quæ ex suo sermone consecutura erant; quia sic expediebat respondere: nobis præbens exemplum nostris superioribus respondendi vt decet, sine vllo respectu futurorum euentuum, quando ratio compellit nos respondere, vt videtur hîc Dominus coactus fuisse, à iudicibus interrogatus de re digna quã explicaret. Sed dices fortasse, nequaquam ita debuisse Dominum respondere ob scandalum quod eos ex suis verbis nouerat accepturos. Respondemus, Dominum de tanta re interrogatum, quàm ipse tot signorum multitudine comprobarat, non debuisse tacere, vel dissimulare, nec alienum quid à prima sua responsione dicere: tùm ne signum aliquod timoris, & inconstantiæ ederet; tùm quia ad hoc erat natus, & missus, vt testimonium veritati ad mortem vsq; perhiberet; tum ne haberent excusationem, quòd Iesus nunquam testatus esset de se, quòd verus esset Messias & Christus; tùm quia scandalum erat passiuum, & tutius scandalum nasci permittitur, quã vt veritas fidei relinquatur. Quãobrem, cùm Prælati nostri ab idoneis indicijs excitati, in nostram vitam, & actus inquirunt, debemus veritatem, qualitercunque ipsi eam accipiant, respondere. Est ergo sensus: Si dixero vobis, non creditis mihi: id est: Non sum dicturus, quasi à vobis aliquid sperem, neque magnificè locuturus de meipso, quasi meis dictis vos terrendos putem: ergò si apertè dixero me Christum; quod verissimum esse, & Scripturæ, & opera mea, & testimonium Patris cœlestis, & Ioannis Baptistæ, & tot discipulorum in me credentiũ confirmant, vos non solùm non credetis, imò in certam calumniam rapietis, dicentes me esse blasphemum, vt antè dixistis: vel: Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum, vt olim dixistis mihi. Quod ergo Caietanus exponit hoc loco, maiores Iudæorum non credidisse Iesum esse Messiam, ex eo quòd dixit, Non credetis: non est satis firmum. Non enim vidit, quod non credere in Scripturis sæpè accipitur, pro, nolle credere, vel non credere fructuosè, ea ratione, qua fides donum Dei est. Nam quæ ex argumentis conuincentibus elicitur fides, de qua: *Dæmones credunt, & contremiscunt*: vera fides non est. Hinc & Abraham apud Lucam dixit: *Si Moysen & Prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent*: & Dominus pluries est testatus quòd Iudæi ipsum viderint, & gratis oderint, & alibi clamat: *Et me scitis, & vnde sim, scitis*: & in parabola vineæ dixerunt agricolæ: *Hic est heres, venite occidamus eum*; & Ioannes testatur quod multi crediderunt in eum propter signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes: & iterum: *Veruntamen & ex Principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è Synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.* Et rursus: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis; & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis?* Crediderunt ergo coacti signis, vt dæmones, qui tamen ex imperio voluntatis non poterant credere propter appetitum gloriæ humanæ. Non ergo ex illis verbis, Non credetis, certum argumentum colligitur ad probandum Iudæos non credidisse Iesum verum Messiam: nam loquebatur de fide vera, quæ à voluntate proficiscitur, & libenter acceptante quod creditur. Alioqui non potuisset dicere, Non credetis, si de persuasione mentis esset Iesu sermo, &

Cur ita Dominus respondit: Si vobis dixero, non credetis, &c.
Quare Christus responderit quis tamen probè nouerit responso fore suo Iudæos offendendos.
Ioan. 18.

Tutius scandalum nasci permittitur, quàm vt veritas fidei relinquatur.
Christi documentum.
Matth. 9.
Infra 17.
Ioan. 8.
Matth. 26.
Ioan. 8.
Maiores Iudæorum in Christum credidisse, oftendi tur contra Caietanum.
Quę fides non vera.
Iacob. 2.
Luc. 16.
Ioan. 15.
Supra 7.
Matth. 21.
Ioan. 2.
Infra 12.
Suprà 5.
Caietani infirmum argumentum.

Summum malorum quodnam ſit.

ipſi non penitus fuiſſent credituri. Prauam ergo voluntatem redarguit, quæ acceptatura non erat etiam cognitam veritatem, quod eſt ſummum malorum.

Et ſubiungit de altero membro: *Si autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis.* Hoc eſt: Si ego vos teſtimonijs legis, & Prophetarum, quæ de Meſſia ſunt, vrgeam, & petam cur in me completa non ſint, vt rationem aſſignetis, ac me non eſſe Chriſtum iuſta ratione adducti, credere compellamini. Non ergo reſpondebitis mihi, vt qui rationum omnino præſidio vacui, atque deſtituti ſitis: nam ſæpè vos aliàs interrogaui, nec reſpondiſtis. Vt quando dixi: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et: *Si veritatem dico vobis: quare non creditis mihi?* Et quando dixi: *Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cælo, an ex hominibus?* Et quando interrogaui, *Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt?* & dixiſtis: *Dauid. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, Sede à dexteris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Et ſuper quæſtione de muliere contracta, & alijs quibuſdam, in quibus nunquam ad rationes inflexi fuiſtis, ſed vel obmutuiſtis, vel ad conuitia ſæpè, & interdum ad lapides vos conuertiſtis? Ita quoque & nunc, ſi ego interrogarem, neque crederetis neque reſponderetis, neque dimitteretis.

Ioan. 8. Ibid. Matth. 21. Infra 22. Ibidem. Luc. 13. Ioan. 8. Infra 10.

Expenditur hoc Domini reſponſum: Ex hoc autem erit Filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Infra 18.

Ex hoc autem erit Filius hominis ſedens à dexteris virtutis Dei. Etſi Dominus ſatis oſtendiſſet ſe meritò illis poſſe, non dicere, quod rogabant: tamen quoniam ad hoc venit in mundum, vt teſtimonium perhibeat veritati; & ne, quia dixit: Non credetis, neque dimitteretis, videretur metu mortis veritatem reticere, quaſi dicturus eam foret, ſi ſperaret illos credituros, & ſe dimiſſuros, confitetur rurſus ſe eſſe Chriſtum: ſumma tamen cum prudentia & modeſtia. Non enim apertè id dicit, ſed ſigno quodam ex Scripturis deſumpto, quo illorum animi timore commoueri debuerant. Ex hoc, inquit, tempore ſcilicet, erit Filius hominis, id eſt, Homo iſte, quem contemnitis, ſedens à dexteris virtutis Dei, tanquam verus eius Filius, conſors gloriæ, & potentiæ eius. Vel, ex hoc ipſo, quòd me non dimitteritis, ſed reum à vobis condemnatum cruci ſuffigetis, continetur meritum meę exaltationis, & coronæ: dabitur mihi iudiciaria poteſtas, & ad dexteram Patris ſeſſio ad iudicandum vniuerſum orbem, vt vos nũc ſedentes vt iudices iniquo, & peruerſo contenditis iudicio calumniam mihi ſtruere; quæ in veſtrum caput recidet, quia vos eritis: mihi ſcabellum pedum meorum, ſi pergitis mihi hoſtes eſſe. Taciteque ſe indicat Meſſiam, de quo ſcriptum eſt: *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dexteris meis:* vt Dominus reſpondit apud Matthæum; etiam vbi dicitur venturus Filius hominis ad iudicandum. Et in vtroque examine, tam veſpertino, quam matutino meminit huius ſecundi aduentus ad iudicium: tùm vt perterrefaciat eos ab iniquo iudicio; & vt imbecillitate carnis, & contempta præſentia non offendantur; & vt occaſionem præbeat interrogandi myſteria huius duplicis aduentus Meſſiæ, cuius ignoratio etiam apud diabolum feſellit; denique vt volentes inueſtigare, omni excuſatione deſtituantur.

Chriſti prudentia ac modeſtia.

Altera interpretatio.

Pſalm. 109.

Matth. 22. Quatuor ac cauſis Dominus coram Iudæis accuſatus, ſui aduentus ad iudiciũ bis meminit.

Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? ſcilicet naturalis: & auiditate occidendi eum verba ex ore eius accipientes inuertunt, vt calumniam texant. Nam cùm ipſe nihil de Filio Dei dixiſſet, ſed potius Filium hominis ad dexteram Dei exaltandum ſe vocaſſet, calumniantur: Tu ergo es Filius Dei? Rectè dixit Propheta: *Redime me à calumnijs hominum, vt cuſtodiam mandata tua.* Eſt ergo ſermo de Filio Dei naturali: nam quòd eſſet Filius adoptiuus, non erat cauſa interrogationis, cùm Iudæi eo titulo gloriarentur, iuxta illud: *Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes.* Vel cùm modeſte dixiſſet ſe Chriſtum, cui illud verbum competere: *Sede à dextris meis,* Iudæi non ignorabant, inferunt: *Tu ergo es Filius Dei?* quia nouerunt ex Scripturis Chriſtum ſingulari quadam ratione, & eximia futurum Filium Dei. Emphaſim ſuam habet illud pronomen, *Tu.* Tu ſcilicet filius fabri, homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus, Samaritanus, dæmoniacus, tu ſedebis ad dexteram Dei? te videbimus in nubibus? in patibulo cupimus te videre, non in nube; in medio latronum pendere, non ad dexteram virtutis Dei. Rectè ergo Dauid prædixerat de Meſſia: *Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me;* &: *Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut Leo rapiens & rugiens.*

Quàm captioſe & malignè inferant Iudæi: Tu ergo es Filius Dei?

Pſal. 118.

Pſalm. 81.

Pſal. 109.

Iudæorum in Chriſtum blaſphemia.

Matth. 13. Supra 18. Ioan. 8.

Pſal. 21.

Ibidem.

Qui ait: Vos dicitis quia ego ſum. Manſuetè, & prudenter reſpondet. Solitus eſt autem hac loquendi forma vti, quoties veritatem interrogatam odioſam eſſet apertè cõfiteri. Vos ore dicitis, me eſſe Filium Dei, vt calumniemini verba mea, illa vt vultis interpretando; at corde & conſcientia, velitis nolitis Scripturarum, & miraculorum teſtimonijs compulſi, Filius Dei ſum: ego tamẽ nec dico, nec nego, ſed vos dicitis, licet credere illud nolitis. Maluit ergo ſe Chri-

Hoc modo reſpondendi, Tu dixiſti, quando Chriſtus vtebatur.

se Christus Filium Dei, ac Messiam probare, quàm dicere, vt condemnandi ansa tolleretur. Potest & sic rectè exponi: Vos dicitis, quia ego sum; vt sit causalis particula illa, Quia: hoc est; Vos mihi testimonium vel inuiti tribuitis, quia reuera ego sum. Habet enim vestra interrogatio vim quãdam confessionis, cùm de eo interrogetis, de quo nemo interrogaret, nisi aliquam de eo opinionem, suspicionemue haberet. Ac dicere quidem, Vos dicitis quia ego sum, arguentis est eos, quòd non omnino latuerit, id, quod rogant, propter miraculorum notitiam.

Quid item sit dicere Vos dicitis, quia ego sum.

At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius. Testimonium scilicet quo se comprobat Christum, & Filium Dei. Et dicunt; quid egemus testibus? quasi dicãt: Nos ipsi possumus coram iudice contra eum testimoniũ ferre. Atque hæc duo Iudæi ponderarunt, quorum alterum erat contra Cæsarem, alterum contra Deum. Et tamen Christi regnum minimè erat in Cæsarem, sed pro Cæsare: quia, *Non eripit mortalia, Qui regna dat cœlestia.* Nec alterum erat in Deum, qui dixit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Illi autem verba Dei peruertendo, impleuerunt vaticinium Ieremiæ, dicẽtis: *Peruertistis verba Dei viuentis,* rursus Salomon: *Labia iusti cõsiderant placita, & os impiorum peruersa.* Nemo ergo miretur, si verba eius homines peruertant, & in deteriorem rapiant partem. Visum est Iudæis ad illum damnandum hoc satis esse testimonium; uobis verò, ad recipiẽdum Iesum in Christum, & Filium Dei, satis esse debet, etiamsi totus obstrepat mundus. Et nullo alio opus est testimonio quam illo Christi, nam dignus est cui omnes habeamus fidem: vniuersæ enim viæ eius, misericordia, & veritas. Habet quidem Christus multa diuinitatis suæ testimonia, habet miraculorum opera, habet Patrem, Spiritum sanctum, Moysen, Prophetas, Apostolos, Euangelistas, & vniuersam Ecclesiam. At Iudæis nullum sufficit testimoniũ vt in eum credant, & vnicum eis satis est vt Christum perdant, quo maximè ab eo perdendo reuocari debebant, & ad eum amplectendum commoneri. Bis ergo in concilio se Christum ac Filium Dei confitetur: venientem quidem nunc in humilitate; venturum verò posteà in maiestate. Non ergo horrebat mortem, qui bis se in eam confitendo cõiecerat. Gratias etiam ei immortales agamus, qui bis se ad mortem pro salute nostra damnari à Iudæis sua confessione permisit.

De ore Christi testimonium Iudæi quod nem hausisse se auribus suis mentiantur.

Regnum Christi pacificum & quietum.

Psal. 2.

Ierem. 23.

Prouerb. 10.

Christi de sua diuinitate testimonium quantæ firmitatis esse debeat apud nos.

Psal. 24.

De Diuinitate Christi testimonia grauissima & irrefragabilia.

Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Expende, Omnis multitudo, etiamsi reclamasset Nicodemus, Ioseph, & Gamaliel: sed vt aquæ stilla in ardentem ignem coniecta, statim extinguitur, ita paucorum testimonia, multitudine aliorum obruebantur. Impleueruntque verbũ illud de agno: *Immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel,* & verba Domini Iesu: *Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Non ergo vnus aut alter, sed omnes simul, vt vel sic sua præsentia, & multitudine terrerent iudicem, & Iesum inuidia grauarent, & Pilatus damnationem Iesu in aliam diem sub prætextu melius cognoscendi causam Iesu non differret, & ne vllus pro Christo surgere auderet ipsis omnibus præsentibus. Sed dices cum Chrysostomo; Quid est quòd Christum secretò non suffocarunt, aut veluti Stephanum non lapidarunt? Respondemus, Iudæos in primis iudicasse indignum esse, qui Iudæus haberetur, & qui manibus ipsorum moreretur. Sed id magno Dei consilio factum est, ne desperaret de salute Iudæus, si verbo & facto Dominum occidisset; & ne desperaret Gentilis, qui facto occidit nesciens quid ageret; quia nihil de Christo acceperat. Solùm autem peccatum graue fuit in Principibus, nam plebs Hebræorũm ab his commota & decepta fuit; Gentilium autem non nisi Pilatus errauit, isque magis infirmitate animi, quàm voluntate. Quare peccatum tradentium maius fuit, vt Christus Pilato dixit. Bonus Dominus, si exemplũ dare sine cuiusque peccato potuisset, nullius peccato vsus esset. Sed huius quoq; rei relinquendũ exemplum erat, quo ne infamia quidem quisq; à Dei honore præstando deterreretur. Infamia verò non est, nisi quis iustè pati ab aliquibus videatur: maxima verò tunc est, si à Principibus, & vniuerso populo putante se obsequium Deo præstare, quis puniatur. Nam hæc infamia multam exigit ignorantiam; ignorantiam verò multa peccata præcessisse necesse est, vt eos Deus nõ gratis videatur cæcasse. Deinde, quia tam reus inuentus est Iesus ab illis, vt inter supplicia omnia Iudæorum nulla esset condigna pœna, qua veniret plectendus. Tertiò, nõ poterant Iudæi in Paschate quenquam occidere, benè autem vnũ liberare. Quartò, vt crimen horridum perpetrantes, in Pilati humeros culpam reijcerent & se innoxios ostenderent, si fortè huius facti ratio aliquando à Tyberio Imperatore posceretur. Denique eorum fuit consilium, vt seruili crucis genere enecaretur, ne vllus vnquam eius discipulus surgere,

Cur omnis multitudo Iudæorum duxerit Iesum ad Pilatum Præsidem.

Simile.

Exod. 12.

Matth. 20.

Chrys. hom. 80 in Matth. tom. 2.

Act. 7.

Quare Iudæi Christum secreto non suffocauerint, aut lapidarunt.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Documentum Domini.

Infamiam quis sustineat.

Ioan. 15.

Secunda causa.

Tertia.

Quarta.

Quinta & extrema.

aut

aut eius doctrinam profiteri auderet, atq; ita extingueretur Euangelium. Quomodo autem duxerint Iesum ad Pilatum, declarant Matthæus & Marcus dicentes, *Quòd vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato Præsidi.* In hac consultatione & vinculis impletum est verbum Esaiæ 3. iuxta septuaginta Interpretes, vt probant Patres, Væ animæ ipsorum, propterea quod prauum consilium ceperunt aduersus seipsos, dicentes, *Vinciamus iustum, quoniam inutilis nobis est*: itaque fructus operum suorum comedunt. Surrexisse dicuntur à Luca: qui prius sedebant, vt Iudices, maturè rem considerantes, & dantes animo æquo sententiam; sed tunc dæmone agente surrexerunt omnes. Deinde vinxerunt Iesum, quia prius in concilio soluerant, vt vel rata haberet, quę præcedenti nocte confessus fuerat, vel negaret. Nec tunc conuersi sunt ad iniurias, quibus vsi fuerant nocte præcedenti, vt supra, alapas, & illusiones: quia res agebatur clara die coram magnis, & grauibus iudicibus. Surgentes igitur primum illum vinxerunt: quãdo enim quis ab Ecclesiastico tribunali deducitur ad seculare, moris est, vt qui adducitur tanquàm morti adiudicatus vinctus offeratur magistratui (teste B. Hieronymo in hũc locum) vt hoc signo agnosceretur iam ab eis esse cõdemnatus. Ecce iam tertiò vinctus ducitur Iesus, qui omnium vincula soluere venerat. Ducitur ad Pilatum, vt ab eo quoq; Dominus condemnaretur ad mortem: & cùm ille locum teneret capitis totiꝰ Orbis, id est, Tiberij Imperatoris; non solùm Iudæi, sed & Gentiles Christum damnasse, & occidisse viderentur: nec vnus populus contrà alterum insurgeret, cùm æquè Roma, atque Ierosolyma Dominum cruci suffixerit. Sæpiꝰ vincitur, quia plura erant nostra vincula: quodlibet enim peccatũ vinculum quoddam est, iuxta illud: *Iniquitates sua capiũt impium, & funibus peccatorum suorum cõstringitur.* Præsentarunt igitur Iesum manibus retro ligatis, & catenam ferream in collo habentem: quæ longo tempore magna cũ religione asseruata est Ierosolymis, atq; eius cõtactu pellebantur dæmonia de obsessis. B. Basilius in Mystagogia Ecclesiastica ait, Iesum fuisse ductum vinctum ex collo: in cuius typum Sacerdotes collo apponunt stolam, quæ Græcè dicitur ἐπιτραχήλιον. Iam hanc ipsam adductionem Iesu ad Pilatum his verbis describit Ioannes: *Adducunt ergò Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem mane: Et ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Vbi aduerte, B. Augustinum tam super Ioannem scribentem in hæc verba, quàm in libris. De consensu Euangelistarum, impegisse propter codices mendosos: Legit enim: *Adducunt ergò Iesum ad Caipham in prætorium.* Et addit: *Vbi intelligimus, aut aliquam fuisse causam, quæ coegerit Caipham esse in prætorio, nec esse præsentem, cùm alij Principes Sacerdotum haberent de Domino quæstionem, aut in domo eius fuisse prætorium. Ita etiam in Ioannem habet: Sed si ad Caipham, cur in prætorium? Quod nihil aliud vult intelligi, quàm vbi Præses Pilatus habitabat. Aut igitur aliquà vrgente causa de domo Annæ, quò ad audiendum Iesum ambo conuenerant, Caiphas perrexerat ad prætorium Præsidis, & socero suo Iesum reliquerat audiendum, aut in domo Caiphæ prætorium Pilatus acceperat, & tãta domus erat, vt seorsum habitantem dominum suum, seorsum iudicem ferret.* Hæc ille mendoso codice falsus, & notauit eum etiam Lyranus: quia nec Caiphas huic Cõcilio matutino deerat, aliôqui fuisset ἀπόφασις: nec eius domus erat prætorium, sed tantum domus Præsidis: & cùm abominabile esset viro Iudæo cohabitare cum Gentili, maximè hoc notabile crimen fuisset in summo Pontifice, qui alijs prælucere exemplo debebat. Legendum itaque est, vt Græca litera habet, ac Syriaca, & emendati Latini codices, *A Caipha*, id est, ab ædibus Pontificijs, in quibus erat Senatus, & Concilium Sanedrin. ¶ *Ad Prætorium.* Hoc est, ad ædes prætoris, in quibus ius reddebatur; cum tamen Pilatus longè maiorem haberet potestatem, quàm Prætores Romani, quia erat Præses prouintiæ Iudææ. Eratque magna prudentia, & autoritate præditus, & vt ex historia Euangelica constat, longè prudentior, & iustior Scribis, & Senioribus. Et dicebatur Pontius, non quòd esset ex Ponto iuxta Bithyniam, vt quidam volunt; aut quòd Pontiam insulam sub Tiberio administrarit: quia non solent Præsides ex prouintijs, quas administrant, sortiri cognomina; sed potius quòd hoc nomen commune sit natis in Burgundia: ipse autem oriundus creditur non longè à Lugduno. Pilatus, cognomen est Pontij; sicut Prætor, cognomen est magistratus, & dignitatis. Ducunt autem illum bis damnatum in Concilio suo ad Pilatum, volentes ipsum non tam esse iudicem; quam iudicij à se facti executorem, si potuissent. Quod constat ex eo; quòd eum catenis vinctum, sputis, atq; alapis fœdatum petunt, vt cruci suffigat, nullam adferentes accusationem, neque damnationis ab eis factæ vllam rationem reddentes: & hoc agebant, vt innoxij sanguinis effusionem in Pilatum inducerent, & populi odium in eum cõuerterent.

Quomodo Iudæi Iesum adduxerint ad Pilatum.

Mos iudiciorum circa delinquentes.

Hieronym. in Matth. 26. tom 9.

Iesus cur totiès fuerit vinctus.

Prou 5.

Iesu ferrea catena collo iniecta: olim Ierosolymis eijciebat dæmonia

B. Basil.

Stola in Missæ sacrificio collo [illegible]

B. August.

tract. 114. in Ioan. init. to. 9. & lib. 3. de Consen. Euangelist. ca. 7. sub init. to. 4.

Augustinus ex mendoso codice interpretatio.

Lyranus.

Actor. 10.

Vera, & germana lectio huius loci.

Pilati quanta autoritas & potestas.

Pilatus quare dictus sit Pontius.

Prætoris nomen quid indicet.

Iudæorum aduersus Christũ nequitia.

Cur Pontifices Iudæorum non introierant in prætorium vt non contaminarentur
Matth. 23.
Num. 9.
Ioan. 11.
Num. 9.
Iudæorum hypocrisis & simulatio.

Ipsi autem non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, &c. Ex insita & innata hypocrisi hoc fecerunt, qua semper in paruis erant superstitiosi, vt magna non curarent, excolantes culicem; camelum autem glutientes. Præceptum erat in Lege, vt non nisi mundi agnum comederent: vnde & quidam ascenderunt Ierosolymam, vt sanctificarent seipsos, scilicet ad esum agni Paschalis, vt narrat Ioannes: alioquin immūdus faciebat Pascha mense secundo, vt ibidem dicitur. Vt non contaminarentur, inquit, quasi hactenus nihil immunditiæ cōtraxissent, in tam indigna, atq; impia Iesu tractatione; aut quasi sola domus incircuncisi eos contaminaret, cùm interim innocentem tot modis ad mortem adigerent, & sanguinem illius super se, & super filios suos recipere nō sint cunctati.

Matth. 27.

Metuebant inquinari in ingressu domus, & non profani hominis colloquio & cōsortio pollui; cū domus non pollueret, nisi propter eum, cuius erat.

Horrendæ Iudæorum contaminationes atque sordes.

Animam habent homicidium designantē, linguas calumniatrices, & sanguinarias; cōduxerant pretio proditorem; falsos testes subornauerant; falsa crimina confinxerant; cohortem Romanam pretio conduxerant; insuper iudicem vrgent, ac terrent; & tamen sibi videntur puri, dignique qui Pascha celebrent, non ob aliud, quàm quòd ab ingressu prætorij se cōtinerent. Egregia sanè, ac præpostera religio.

Aug. tract. 114. in Ioan. sub init. to. 9.

Audi Augustinum in Ioannem: *O impia*, inquit, *& stulta cæcitas, habitaculo videlicet contaminarentur alieno, & non contaminarentur scelere proprio?* Sic ille.

Matth. 23.

Ambiebant ergo iustitiam, quæ in externa specie consistebat, nō in corde: nam erant sepulchra dealbata, mundantes quod deforis est calicis, cum intus essent pleni rapina, & immunditia.

Iudæorū præuaricationes legis Diuinæ.
Exod. 20.
Ibid.

Humana constitutione Iudæus in domum incircumcisi intrare vetatur, ne ab eo contaminaretur: Lex diuina erat, *Non occides: Nō falsum testimonium dices*: Non inuideas; quæ omnia isti contemnebant, & seruata illa cōstitutiuncula se sanctos, ac iustos haberi volebant.

Omnis sanctitatis medulla charitas est.

Fingunt sanctitatem sine charitate; cum omnis sanctitatis medulla charitas sit. Vtinam non multi apud nos quoq; tales extarent: nam plerique cum in totum sint impij, tamen impietatem suam humanis quibusdam traditionibus seruatis tegunt.

Quam iustitiam nos docuerit Christus.
Ioan. 17.
Quæ sit vera sanctificatio.

At Christus aliam nos docuit iustitiā: *Pater sancte*, inquit, *sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est.* Vera sanctificatio est, cùm corda nostra expulsis peccatis, & fraudibus renouantur, & cognitione Christi, remissioneque peccatorum, atque pace illuminantur.

Lib. 9.
Pascha in Scriptura quid significet.

Sed vt manducarent Pascha. Per Pascha intelligendum esse agnum Paschalem, longa disputatione superius euicimus; propterea nō est operæpretium eadem iterum repetere: Certè vox Paschæ in sacris literis, nunquam aut azymos panes, vel sacrificia, quæ illis septem diebus pro more legis immolabant, iuxta dicta in Deuteronomio, significat, sed tantùm agnum, vel tempus noctis illius.

Deut. 16.

Illo autem anno Iudæi ex traditione diem Paschatis postposuerunt in diem Sabbati, vt tradunt Burgensis Episcopus, & permulti alij scriptores, qui id ex Kalendario Hebræorum deducunt, qui apud eos dicitur Seder-holam.

Burgen. Episcopus in Paulina lib. 19. cap. vlt.
Seder holam Hebræorum Kalendarium.

Magnaque Dei sapientia accidit, vt figuratus agnus & figurata eodem die immolarentur. Hoc etiam manifestè confirmatur autoritate eiusdem Ioannis, qui ait: *Erat autem Parasceue Pascha, hora quasi sexta.*

Ioan. 19.

Nam die Veneris, in qua Dominus crucifixus est, præparauerunt necessaria ad immolandum, & edendum agnum illa eadem die post vesperam in qua celebratur Pascha. Nos igitur huiusmodi religionem Iudæorum præposteram diligenter fugiamus.

Iudæorum hypocrisim Christiani qui videantur imitari.

Nam sunt permulti inter nos quoque, qui diligenter ferias quasdam pias obseruant magna religione, ad quas se propria voluntate adstringunt; cùm interim dies Dominicos, aut Apostolorum non obseruent. Alios verò inuenies, qui ieiunia ab Ecclesia præcepta in Quadragesima, aut in vigilijs Apostolorum vilipendunt ac frangunt; cùm tamen dies quosdam, aut B. Virginis annuntiatæ, aut D. Catharinæ, ac B. Luciæ per totum annum arctissimè ieiunent. Videas quosdam odio ardere in fratres suos: qui tamen de verbis otiosis, aut de rebus his leuioribus accusent seipsos. Rursus religiosos quosdam, qui de Antiphona relicta, aut silentio tantillum violato grauiter se incusent; qui tamen de proprietate, aut obedientiæ contemptu, quæ in ipsam Religionis substantiam militant, vllum non forment scrupulum.

Quæ sordes nobis eluendæ potissimum salutis amantibus.

Demus igitur operam, vt, si de leuioribus culpis à nobis abstergendis soliciti sumus, multò maiorem, ac diligentiorem operam, & industriam ponamus in vitandis grauioribus, quæ sempiternæ nos morti addicere valent, nisi illis obuiam eamus, æternæque gloriæ præmio nos spoliare possunt, nisi illis resistamus per Christum, cui cum Patre, & Spiritu sancto perfecta est felicitas, æternus honor, & imperium sempiternum in secula seculorum.

Amen.

TRACTATVS XXV.

De infructuosa Iudæ pœnitentia, & restitutione 30. argenteorum, & eius morte, in illa verba: *Tunc videns eum Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argẽteos Principibus Sacerdotum, & Senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustũ. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit, &c.* Matth. 27.

TRactãdus est vltimus actus proditoris Iudæ, qui complectitur eius inutilem pœnitentiã, & causam eius, confessionem peccati, restitutionem pecuniæ, atque suspendium, quo vitã abrupit. In primis cauendum est, solum Matthęum inter Euangelistas hanc Iudæ historiam percensuisse, quanquam B. Lucas in Actuum initio nonnihil huius historiæ attingat. Quod Matthæus ait, *Tunc*, intellige pręsentato Christo in domum Prætoris, quod accidit post horam diei tertiam. Non tamen opus est vt omnia quæ hîc narrantur, ante Christi mortem acciderint. Nam & emptio agri cõmodo suo tempore facta est, & fortè Iudæ suspẽdium post Domini mortẽ accidit. Quod ergo dicitur: *Tunc videns Iudas, qui eũ tradidit, &c.* primum dubium occurrit, ad quid referendum sit illud, Damnatus esset, an ad seipsum, an verò ad Christum. Sunt enim quidã qui intelligunt referẽdum esse ad seipsum: nam se damnatũ agnouit ex verbo Domini, dicentis: *Væ autem homini illi, per quẽ Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus nõ fuisset homo ille.* Tunc enim illustratus à Deo, atq; inspirat᷒ resipuit, cognouitq́; vim verbi diuini, sicut Petrus respectus à Domino recordatus est verbi Iesu. Sed profectò durũ videtur, quòd Deus inspirauerit ad pœnitentiã, quæ eum duxit ad desperationem & suspẽdium. Quin potius dæmon ad eam incitasse videtur: nouit enim ille eorum, quos ad varia perpetranda flagitia excæcauit, ne culpã agnoscant, oculos postea aperire, vt scelerum suorum videant atrocitatem, eaq́; visa in desperationis barathrum præcipitentur. Melius ergo Origenes, atq; Euthymius referunt ad Christum, quem ex eo cognouit damnatũ, quia vidit Christũ, noctu coram Caipha, & mane coram concilio damnatum (dixerũt enim: *Reus est mortis*) traditumq́; Pontio Pilato, tanquã brachio seculari. Sed fortassis obijcies: Iesus nondũ erat damnat᷒ à Pilato. Dicendũ est, illud, quod hoc loco refertur de Iuda, factum fuisse postquã Christus damnatus est à Pilato: quod ex eo apparet, quòd proiectis argenteis in templũ in conspectu Principum Sacerdotum, ipsi iudicarunt nõ esse mittendos in corbonam, quòd esset pretiũ sanguinis. Ergo post mortem Christo illatam, & Principes Sacerdotum ad templum reuersos, fortassis vt gratias agerent Deo, quòd inimicum suũ de medio sustulissent, illud Iudæ factum tùm contigit. Vel probabilius dici potest, quòd damnatus erat à Principibus Sacerdotum, cũ dixerunt: *Reus est mortis*; & Pilato iam dandũ decreuerant, & ad eum miserant. At verò quoniam non omnes ad Pilatum venerant, sed aliqui in templum discesserãt, vt curarent sacrificia, ad eos, veluti magis sedatos, & minus perturbatos, accessit Iudas, vt videret si quid sua pœnitentia prodesse posset præceptori: quẽ fortè nõ tradiderat cogitatione sua ad mortẽ, sed vt in carcerẽ, vel exilium ageretur, aut rationib. eos cõfutaret, & placaret, aut aliqua pœna ita castigaretur, vt euaderet mortem. Corruit igitur in primis Iudæ Euangeliũ, quòd Caiani hæretici venerantur, in quo de proditione laudatur Iudas, quòd nosset per Christi mortẽ redimendũ mundum; ideò festinauit tradere, vt nobis per crucẽ salutẽ pareret: vt asserit Epiphan. lib. in Caianos hæreticos, & Theodorit. lib. Hæret. fabularum; vbi etiam tradit à Caianis fuisse compositũ eiusmodi Euãgelium. Deinde corruit sententia Ruperti Abbatis Tuitiensis, qui Iudam asserit pœnitẽtia ductum, quòd simul cum eo non fuerint alij Apostoli omnes capti. Et quemadmodum Achitofel ob dissipatum consilium suum, quòd omnino Dauid moreretur laqueo vitam sibi eripuit, simili ratione Iudas de eo maximè doluit, ꝙ ex suo consilio discipuli non essent capti. Sed manifestè Matth. aliã causam suspẽdij sui hoc loco fuisse assignat.

Pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos. Quomodo retulerit Principibus Sacerdotũ, cum illi laborarent apud Pilatũ, vt Christus vltimo supplicio crucis afficeretur vsq; ad horam 9. in qua Dominus expirauit, quia tunc in templo versari non poterant? Respondet B. August. in lib. Quæstion. veteris & noui Testamenti, quod fortè post horam nonã hoc factum est, vt videns occisum Saluatorem, & ob hoc velum templi scissum, terrã tremuisse, saxa fissa, elementa conterrita, ipse metu correptus doluerit, non nescius iustũ se tradidisse, in cuius passione sic indignat᷒ est iudex Deus. Hęc ille.

Act. 1. Iudæ interitũ solus inter Euangelistas Matth. commemorat.

Iudas laqueo quando se suspendit.

Dè quo dictum sit; Tunc videns quod damnatus esset, de Iuda, an de Christo.

Matth 26

I. opinio.

Proprium hostis generis humani.

II opinio probabilior.

Orig. tract. 35. in Matth. tom. 1.

Euthym in Matth c. 67.

Iesus quomodo tunc dicitur damnatus, cùm eum nondum Pilatus condemnasset.

Altera solutio.

In Caianos hæreticos Iudæ Euangelium venerantes.

Epiph. lib. 1. hæres. 30.

Theod. libr. 1. hæret. fab.

Contra Rupert. Tuit li. 11. in Matth. ante med.

2. Reg. 17.

Iudæ suspendium vbi præfiguratum.

Qua ratione Iudas 30 argenteos Senioribus in templo retulerit; cùm illi apud Pilatum de Domino necando laborauerint.

Aug li Quæstio vet. & nou. Test. q. 94. tom. 4.

Matth. 27.

Quin Iudas videns Iesum damnatum, vnde laudem probitatis consequi poterat apud Principes Sacerdotum, non potius gauisus sit, & laetatus. Conscientia morsus humanis laudibus nequaquam extinguitur, vel auferetur.

Sed dices; Iudas debebat hoc magis gaudere: damnato enim Iesu à Principibus Sacerdotum, & à Pilato, apparebat ipsum Iudam esse hominem probum, ac iustum, qui damnatione dignum hominem prodidisset. Dicendum est, Deum à tali eum cogitatione auertisse, & Deum testimonium etiã Iudæ voluisse de innocentia filij sui. Et quidem morsus conscientiæ non repellitur ob id quod alij palpant, aut laudant peccatorem, nisi Deus derelinquat in reprobum sensum. Vt quod ait, *Pœnitentia ductus*, melius intelligatur, aduerte quod Augustinus libro de vera & falsa pœnitentia docet: *Pœnitentia*, inquit, *est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse.* Sic ille. Quamobrem pœnitentia displicentiam continet de Deo offenso: hinc per Ezechielem ait: *Recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebit vobis in cõspectu vestro in omnibus malitijs vestris, quas fecistis.* Ex quo colligitur, pœnitentiam non esse fidem cùm noua vita, vt Lutherus inquit, aut terrores, & fidem, vt eius discipulus Melanchthon dogmatizauit. Deinde includit pœnitentia propositum non relabendi, vel ad vomitum redeundi, sed fugiendi omnes peccati occasiones: in quo plurimi falluntur, qui sine firmo eiusmodi proposito à Sacerdotibus absoluuntur. Tertiò, complectitur spem, qua confidimus à Deo acceptandam nostram pœnitentiam, propter merita sanguinis Filij sui. Quartò, debet habere coniunctam confessionem, quam suo quoq; seculo præcepit Deus, siue in lege naturæ, siue in lege scripta, siue in Euangelio: nec enim quæ in Euangelio exigitur, necessaria erat olim, aut quę olim pręstabatur, in statu Euangelico satis esset. Quintò, debet habere annexam satisfactionem integram, & condignam, vt nihil illi desit. Pœnitentia ergo Iudæ in his omnibus defecisse videtur. Primò in contritione, vel dolore: quia non satis est naturalis quædam displicẽtia, & horror de peccato ob amici mortem, aut magnitudinẽ peccati, vel amorem proprium, vel alias similes causas, nisi sit propter Deũ offensum, nostroq; peccato iniuria affectũ. Deinde vbi maximè tristitia concipiatur propter Deum offensum, opus esset proposito vitia non repetendi amplius. In quò defecit illa Iudæ, qui abiens, laqueo se suspendit; quod fuit aliud scelus nouum, & quidem grauissimum. Tertiò, defuit spes veniæ, & fides de Christo Deo. Vnde Leo Papa serm. de pass. *Dicendo enim*, ait, *Peccaui tradens sanguinem iustum, in impietatis tuæ perfidia perstitisti: quia Iesum non Deum Dei filium, sed nostræ tantummodò conditionis hominem, inter extremum mortis suæ periculum credidisti. Cuius flexisses misericordiam, si eius non negasses omnipotentiam.* Hæc Leo. Quartò, defuit omnis recta confessio. Siquidem oportebat illum adire domum Pilati, vbi Principes Sacerdotum, & Seniores populi conuenerant, atq; illi crimen suum palam fateri; nempè quòd sanctissimum Dei Filium, & Christũ ex auaritia prodidisset, falsaq; esse, quæ in illum obijciebantur, quòdque ipse vnus sit innocentis sui sanguinis reus. Oportebat præterea adire ad pedes mitissimi Iesu, ac prostratum lacrymis ac singultibus ex intimo corde profectis, nefandi criminis culpam deprecari, si ante Christi mortem egit pœnitentiam. Si verò post mortem illius, expectare eius resurrectionem debebat, & veniam ab eo, qui neminem vult perire, haud dubiè impetrasset. Sed ipse aliò accessit, nimirùm ad eos, qui in templo ad sacrificia conuenerant, in quibus nulla erat spes salutis ponenda. Fuit ergo Iudæ confessio apertio magni apostematis sine adhibito alicuius medelæ remedio. Quintò, defecit in satisfactione & restitutione. In satisfactione quidẽ, quia laqueo vitã absumpsit: nec integrè satisfecit, quia nõ expectauit vt Sacerdotes sibi eam imponerent, vt poterãt. Et qui alteri per calumniam crimen imposuit, vt tradatur neci, non satisfacit, nisi iudici, coram quo reus sistetur, illius innocentiam, & suam iniquitatem pandat, & omnẽ det operam, ne innocens cõdemnetur. Defecit etiã in restitutione: quia pecunia per simoniam acquisita non est reddenda emptori, qui propter peccatum admissum eã perdidit. Iudas ergo mansit sine pecunia, & Iudæi sine Christo à se redẽpto, vt pulchrè ait Augustin. lib. de symbolo ad Catechumenos, ita dicens: *Quid egit iniquitas Iudæ qui eum vendidit, à quo redimi debuit? Ecce nec Iudas tenuit pretium, nec Iudæi quem comparauerant Christum. Illi dico: Vbi est quod accepisti? Iudæis dico, Vbi est quod emisti? Illi dico, Quando vendidisti, tunc te decepisti. Illis dico, Quod emisti possidere non potuisti.* Sic ille. Discant qui nolunt restituere, peiores se esse Iuda, qui tamen mordente conscientia coactus est restituere. Audi quid Ioannes Gerson de hac Iudæ infructuosa pœnitentia scribat; *Si aliquis ignorat, aut non percipit, vel sentit in corde suo, qualis tunc fuerit premens angustia Virginis Mariæ matris benignæ; cogitet & meditetur Iudæ factum. Qui habuit cor adeò induratum, & peruersum, & amplius, quàm diximus; attamen cùm videret certè Dominum suum tam dulcem, & adeò benigni cordis Pilato traditum esse, & condemnatum, & cùm videret etiam forsan afflictum, & doloro-*

sum sta-

Margin notes (left column):

Aug. lib. de vera & falsa pœnitent. c. 8. sub fin. tom. 4 sub fin.

Pœnitentia quædam est dolentis vindicta.

Ezech. 20.

Lutheri, Philippiq; Melanchthonis falsa dogmata de pœnitẽtia. Partes pœnitentiæ.

Quòd Iudæ pœnitentia omni ex parte defecerit.

II. argum.

III. argum.

Leo Papa ser. 3. de pass. in fi.

Margin notes (right column):

IV. argum.

2. Pet. 3. 1. Tim. 2.

Qualis fuerit Iudæ proditoris confessio. V. argum.

August. lib. de symb. ad Catechum. c. 6. sub init. to. 9 sub fin.

Nolentes restituere, cur peiores sint Iuda proditore.

Gers. tract. de pass. in hunc locum.

Quàm obstinatus ac impœnitens Iudas extiterit.

sum statum tuum ô Domina, mitis eius magistra, quem tantopere amaueras, sustinueras, seruieras, & honoraueras, &c. tantum concepit dolorem, & tantam desperationem, verecundiam & indignationem contra seipsum, quòd se suspendit, nec se dignum reputabat quòd terra amplius eum sustineret, vel quòd vnquam veniam mereri posset. Taliter itaque debemus nunc sentire hunc dolorem, & memoriam, & deuotam compaßionem, continuamq; pœnitentiam. Hactenus ille. Et ita verbum *Videns*, refertur ad sensum, quòd videlicet Iesum duci à cõcilio manè ad Pilatum viderit, fœdatum facie, conspurcatũ ac vulneratum, à quo tanta beneficia accepisset.

Qualis peccati conditio. Petrum Domi num negantis, & Iudæ Dominum tradentis, longè diuersa cõ ditio.

Ea enim est peccati cõditio, vt peccatorem excruciet ac dilaniet, grauissimamq; exerceat carnificinam: Sed ô miser ac infelix Iuda, si, vt vidisti Christum dãnatum ad mortem temporalem, ita ille te ad mortem æternam damnatum vidisset, forsitan, sicut respiciens Petrum, eum ex inferno in cœlũ reuocauit per veram & fructuosam pœnitentiam, ita te respiciens ex tanto scelere in suam te gratiam redintegrasset.

Quorsum id: Peccaui, tradens sanguinem iustum, secundum Origenem. Origenes. Euthym.

Dicens; Peccaui, trádens sanguinem iustum. Origenes ait, hoc dixisse Iudam, quia forsitan Satanas in eum ingressus fuerat, præsto ei adfuit, donec Christus traderetur Pilato: postquam autem obtinuit ab eo quod voluit, recessit ab eo, & potuit dicere: Peccaui. Addit Euthym. *Oportebat autem ante proditionem pœnitentia duci. Sed talis est diabolus: ante peccatum non permittit videre malum, ne sequatur resipiscentia; postquam autem peccatum omnibus numeris est expletum, videre permittit, vt mœrore afficiat, et in desperationem præcipitet.* Sic Euthym. inquit.

Dæmonis astutia.

Iudas vendendo Christum quot quantaque simul admiserit infelix & impius.

Iudas autem vendendo Christum, nõ solùm commisit peccatum auaritiæ, & proditionis, sed etiam simoniæ, vendendo Christum sanctum sanctorum, & fontem omnium gratiarum. Itẽ, quia liberum hominem vendidit, cõmisit plagiatus crimen: iterum vitium infidelitatis, æstimando Christum vendi posse, cùm tamen tanti sit valutis, vt ei nullum aut aurum, aut lapis pretiosus valeat comparari: Existimauit etiam se dominum Christi, vt illum posset distrahere, quod hæresi vicinũ est. Hoc est igitur horrendum illud ac fœdissimum peccatum, quod Iudas hîc confitetur, dicendo: Peccaui. Et addit: *Tradens sanguinem iustum:* id est. Eò quòd tradiderim hominem iustum per synedochen, quasi dicat: Cupio, vt à me acceptis quos dedistis mihi argẽteis vestris, iterum dimittatis quẽ Innocentem cõfiteor; & in quo prodendo grauissimè me deliquisse agnosco. Poterat autẽ hæc Iudę confessio prohibere Iudęos, ne præcipitanter in necem eius festinarent.

Quid est dicere. Peccaui, tradens sanguinem iustũ.

Sed illi dixerunt: *Quid ad nos?* Nocentẽ videlicet prodideris, an innocentem: *Tu videris.* Quasi Iudæ peccatum ad eos nõ spectaret, aut quasi nõ consenserint in eius proditionis flagitium, cùm ad illud perpetrandũ etiam proposito præmio incitauerint: quasi ille qui sciẽter vendit rem furto captam, & alius qui prudens ac sciens emit, nõ eodem crimine inuoluatur. Sensus ergo est secundùm Chrysost. Quid ad nos pertinet, si iustus est? Tu videris opus tuum quale fuerit. Certè vt hac Iudæ cõfessione, ita & hac responsione condemnati sunt impietatis in Christum, cùm significent se nõ curare, iustene, an iniustè sit proditus à discipulo: qui ob id quod erant populi pastores, rationẽ Deo reddere debebant omniũ quæ agebãtur. Et vide quã verum sit prouerbium vulgatum: *Placere proditionem, sed non proditorem.*

Egregia Iudæorum ad Iudam de vendito Domino dolentem ac pœnitentem responsio atque satisfactio.

Chrys. ho. 86. in Matt. 20 2. Iudæorum impietas non ferenda.

Proditio, non proditor placet.

At profectò, ô perfidi Principes Sacerdotũ, ad vos spectat, quòd sanguinẽ innoxiũ redemistis; quòd eum, quẽm iustum nouistis, condemnastis. Vestra interest quòd pretiũ vestrum vobis redditur, & vos innocẽtem à vobis redemptum, non restituistis: ad vos attinet, quod proditorem flagitij pœnitet, vos autem eius exemplo prouocari ad pœnitentiã, duriores reddiri estis. Ad vos spectat quòd Iudas pecuniam reddit, vt Iesum liberet; vos pecuniã recipitis, & Iesum perditis: vnde in nouissimo grauissima erit vestri accusatio, quòd vel Iuda flagitium suũ cõfitente, vos impœnitẽtes permanseritis, qui deterius, quã ille, deliquistis. Ille enim ingratus, auaritia pelliciente Christũ prodidit; vos odio, inuidia ac perfidia mortẽ Domini operati estis. Quomodo enim potestis ignorare, si peccauit qui sanguinẽ vendidit iustũ, multo grauius vos peccasse, qui eundem sanguinem & emistis, & fudistis? Imò adeò ad vos spectat hoc crimẽ, vt si Iudas in Domino sperare voluisset, omnis sceleris culpa in vos solos recideret: qui tamen non solùm mortis Christi causa fuistis, sed etiam proditionis Iudæ. Cùm enim enim vidistis sceleris sui pœnitere, pecunias reddere, innocentiã Iesu fateri; & iustũ Christum liberare debueratis, & peccatorem ad veniã venientem suscipere, & blandis verbis solari, & secùndùm ritum legis expiare. Ita euenire solet illis, qui incidunt in malos Confessarios, vel qui sponte eos quærunt, ne peccatis suis condignã accipiant pęnitentiam; quam tamẽ opus erit deinde vel asperrimã facere, siue in gehenna, siue in purgatorio; nec interim possunt magni conscientiæ stimuli deesse eam excruciantes. Nõ ergo illi imposuerunt pœnitentiam, nec ipse vt sibi imponeretur, expectauit, sed sua sponte

Iudæi quales Iudices æqui bonique.

Quare Principes Sacerdotum Iuda peiores extiterint proditore.

Iudæi nefandum proditionis Domini crimen cum Iuda participarunt.

Iudę impœnitentis similes, quid experiantur miseri.

Quid cauere debeant Principes, tùm sacri, tùm profani.

cucurrit ad suspendium. Caueant hoc loco Principes, tam Ecclesiastici, quàm seculares, qui populis gubernandis præficiuntur, ne publica populi peccata, quæ per eos aut præueniri, aut condigno supplicio puniri possunt, & tamen negligunt, in eorum capita recidere: nec possunt dicere, Quid ad nos? populus viderit: cùm tamen scriptum sit: *Sanguinem eius* (scilicet ouis perditæ) *de manu speculatoris requiram.*

Ezech 33.

Quis sacrilegæ fructus pecuniæ Iudæ proditoris.

Et proiectis argenteis in templo. En pecuniã, quam tanti fecisti, vt propter eam Dominum vendideris, nunc apparet quàm vilis sit, & quàm tu cæcus, qui facinus tã fœdum perpetrare te non agnouisti. En Sacerdotes qui te miris fauoribus affecerunt, cùm proditionem obtulisti, quàm nunc nullius te pretij dignum existimant, quàm nihil ad se attinere aiunt, quòd in angustia tanta sis positus: hoc est enim dignum eorum supplicium, qui in aliorum gratiam peccant.

Qui in gratiã aliorum peccent, quid assequantur illi.

Recessit, & abiens, laqueo se suspendit. Ex arbore, vt quidam tradunt, sycomoro. Ecce finẽ animi desperati, deprehensio scilicet peccati sine fide, & fiducia in Christum; vnde impium scelus grauissimo alio scelere cumulauit: agnouit magnitudinẽ sceleris sui, sed non magnitudinem diuinæ misericordiæ. In hoc valde errauit, Dominum ita iustum agnoscens, vt non etiã misericordem agnouerit, vel, quòd iustam misericordiam esse non posse putaret, & non pœnas quas pateretur, dare, nec expectare, sed præripere voluit, percussitq; ad hoc facinus nõ minori dæmone agente, quàm prius ad proditionem: quia prius peccatũ fuit in Christi humanitatẽ; hoc, in diuinitatem: primũ, in Filium hominis; deinde in Spiritum S. quod non remittitur, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Peccat autem lethaliter, quisquis in seipsum manus inijcit, vt mortem accersat, vel impatientia doloris, vel metu pudoris victus, aut instinctu, & consilio Satanæ adactus: tùm quia cõtra inclinationẽ naturalem, qua omnes res in esse conseruari appetunt, operatur; tũ quia cõtra charitatẽ, qua quis seipsum diligere propter Deũ adstringitur, agit; tùm quia Ecclesiã & communitatẽ, cuius est pars & membrũ, offendit; tũ deniq; in Deũ, cuius erat seruus, iniuriꝰ existit, faciendo se sui ipsius Dominum, vitãq; sibi adimẽdo, nec iudicium sui ipsius Deo, vel ministris eius relinquendo: quib. omnibus modis Iudas peccasse deprehenditur. Hoc loco pensandum est, cur Dom. Iesus permiserit Iudã vitam sibi ante tempus eripere; deinde, quo tempore se laqueo præfocauerit, an ante passionẽ, vel post eam; adhæc, quo genere mortis vitã terminauerit.

Desperati animi symbolum.

Cur Iudas laqueo se suspendit.

Huius peccati Iudæ grauitas & atrocitas.

Ioan. 13.

Matth. 12.

Qui sibi quacunque ratione manus iniiciunt, quàm grauiter delinquant.

Ad primum dicendum est, magna esse Dei iudicia, & inscrutibilia; neque hoc illi accidit, quia sic scriptum erat de eo in veteri Testamẽto, nec quia Iesus illi hoc denunciauerat futurum dicens: *Væ autẽ homini illi, per quem Filius hominis tradetur*; sed quia tam grauiter peccauit, nullam vt veniæ spẽ concipere permissus fuerit. Multò plus tribuerat Dominus Iudæ, quàm Sacerdotibus, cũ etiam edendorum miraculorum facultatẽ illi dedisset. Vnde Paulus ad Hebræos ait, impossibile esse, hoc est, difficile valde, eos, qui magnis donis cælestibus cumulati fuerunt, & postea prolapsi sunt, renouari ad pœnitentiam. Rursus voluit Dominus extare exemplum ex malitia peccantium, nec ad sanitatem redeuntium. Adhæc Iudas in Spiritum S. peccauerat, cùm scilicet admoneretur per eum à Christo ne proderet, & ipse interim apud se dicebat: Ego hanc pecuniã à Principibus sumam; tu verò si Christus es, teipsum eripies, & mihi parces, qui omnibus parcis. Et ita abutebatur Christi benignitate; alioqui valde incõueniens esse putabat, si cum fratres, qui ex vendito Ioseph, pecuniam acceperant, superuixerint, & bonitatem ipsius Ioseph experti fuissent, ipse quoq; dum viueret, clementiã Christi non experiretur. Hinc Drogo scribens, ait: *Non proiecit argenteos in sterquilinium, sed in tẽplum: talibus semper dijs templum suum deuouerat. Auaritia enim simulacrorum est seruitus, quæ excæcat oculos. Maluit seipsum perdere, quam denarios perire: denarios templo, seipsum laqueo addixit. Amabat hæredes suos, qui eosdem denarios exinde collegerent. Et abiens, laqueo se suspendit: quia auaritiæ laqueo seipsum suspẽderat. Sed quod fecerat in occulto, palàm omnibus innotuit.* Hæc ille. Suspensus ergo in aere Iudas, cœlo, ac terra, hoc est, cœlestibus ac terrestribus bonis indignum se ostendit, & potestatum aeris huius socium & ministrum. Rectè pecuniam templo, animam diabolo, cuius erat seruus restituit. Et rectè laqueo se strangulauit, vt in vocis organo puniretur, qui Christum in vocis organo vendiderat. Et suspensus crepuit medius; & diffusa sunt omnia viscera eius: quia nullum commiserationis motum erga Christum Dominum habuit. Permisit igitur Dominus Iudam laqueo vitã finire; qui ad Caiphã Pontificẽ siuit sibi manus inijcere, teste Clemente Romano in libris Cõstitutionum Apostolicarum, & Pilatum permisit, vt seipsum manibus proprijs confoderet. Ita enim scribit Paulus Orosius libro Ormestæ: *Pilatus Præses, qui sentẽtiam damnationis in Christum dixerat postquam plurimas seditiones in Ierosolymis excepit, ac fecit, tantis irrogante Caio angoribus coarctatus*

Quare Christus Iudam permiserit violentam sibi mortem inferre.

Matth. 26.

Ratio quorundam impia atque blasphema.

Suprà 10.

Hebr. 6.

Qui nunquam renouentur ad pœnitentiam iuxta Apostolum.

Iudas vt abusus sit Christi benignitate.

Genes 37.

Deus quem colebat Iudas, eiq; litabat.

Drogo Antiq. scriptor.

Ephes 5.

Effectus auaritiæ.

Quam bellè proditori Iudæ suspẽdium congruebat.

Act. 1.

Caiphas sibi mortem consciuit.

Clem Rom. lib. 8 Constit. Apost. cap 2. sub fin.

Pilatus etiam manibus suis proprijs seipsum confodit.

Paul Oros. lib 7. cap. 5. post med.

est, vt sua se transuerberans manu, malorum compendium mortis celeritate quæsierit. Ita ille. Mirabitur quisquam, quomodo Christo volente eius cõuersionem perierit Iudas? Sed isti non cogitant, quòd Dominus non facit omnia, quæcunque potest: quia si hoc faceret nullus perire posset; sed tantum ea præstat, quæ decent suam sapientiam & bonitatem. Et cùm hæc præstiterit, dicit: *Quid est quod vltra debui facere vineæ meæ, & nõ feci ei?* &: *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas* (vocando scilicet & clamando) *& noluisti?*

Cùm Christus Iudæ conuersionem sitiret, cur eum perire permiserit. *Esa. 5. Math. 23.*

Ad secundum, de tempore quo vitam sibi eripuit Iudas, non est vsquequaque exploratum. Historia Scholastica, nescio cuius autoris solido testimonio adducta, refert quòd se suspẽderit in die Resurrectionis: quia enim audierat Dominum resurrexisse: quem tamen resurrecturum minimè sperabat, timens ne de eo crudelem mortẽ Iesus exigeret, vitam sibi prior ademit. Sed parum probabilitatis videtur habere hæc sententia. Altera sententia est B. Hieronymi, quòd Iudas se suspenderit ante Domini resurrectionem. Vnde Glossa in Marcũ de duobus latronibus ait: *Alter præcedit Petrum in paradisum, alter Iudam in infernum.* Origenes in Matth. *Videns igitur*, inquit, *magnitudinem facinoris sui, pœnituit quidem, & locutus est ex pœnitentia cordis, confessus peccatum suum, eò quòd tradiderit sanguinem iustum; non autem & secundùm scientiam pœnituit, sicut debuit pœnitere. Existimauit enim præuenire in morte moriturum magistrum & occurrere ei cum anima nuda, vt confitens deprecans misericordiam mereretur.* Hæc ille. Leo Papa ser. de pass. Dom. videtur insinuare Iudam ante Christi mortem extinctum fuisse: ait enim: *Vnde scelestior omnibus Iuda, & infelicior extitisti, quem non pœnitentia reuocauit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consummationem criminis tui, & donec sanguis Christi pro omnibus funderetur peccatoribus, informia lethi suspẽdium distulisses.* Hactenus Leo. Sunt etiam qui referant, post aliquot dies à Resurrectione fuisse extinctum: qua de re paulò inferius dicemus commodiùs.

Quando se laqueo suspenderit Iudas. *Hist. Schol. in Euang. ca 168.* Prima opinio minus probabilis.

II opinio. *B. Hier to 9. Gloss ord. in Mar. 15.*

Orig tract 35 in Matth. post med. tom. 2. Iudæ pœnitentia qualis secundum Origen.

III. opinio. *Leo Pap ser. 3. de pas. ante med.*

IV. opinio.

¶ Ad tertium, circa genus mortis, non potest dubitari illũ se fune ex arbore aliqua vel trabe suspendisse, vt Matth. apertè testatur, & Luc. in Actis: sed an tunc vitam sibi ademerit, dubium est; nam Græci autores aliter vidẽtur statuere. Ait enim Theophilact. in Matth. *Quidam dicunt, quòd Iudas cum auarus esset, sperabat proditione Christi multum lucri, & Christum non occisum iri, sed euasurum, sicut sæpius, & antea. Cùm autem tunc vidisset condemnatum vt moreretur, pœnitentia rei ductus est, quòd alium, quàm opinabatur, exitum res sortiretur. Idcircò & se strangulauit, vt præueniat Iesum in inferno, & ibi orando salutem assequatur. Verùm scias quòd posuit quidem collum suum in laqueum; & cùm penderet ab arbore, arbore inclinata superuixit: Deo volente ipsum vel in pœnitentiam conseruare, vel in traductionem, & confusionem. Dicunt enim quòd morbo hydropico laborarit; ita vt transire non potuerit orbitam, & deinde cecidisse pronum, & crepuisse medium, hoc est, disruptum fuisse, vt dicit Lucas in Actis.* Idem tradit Euthy. adiungens, quòd cùm vellet laqueo præfocari, agnitus à quibusdam, depositus est ne præfocaretur; deinde postquam in secreto quodam loco, modico vixisset tempore, præceps factus, siue præcipitatus, inflatus, diruptus, ac diffusus est medius, & diffusa sunt omnia viscera eius. Et vt in ore duorum, vel triũ stet omne verbum, audi quid dicat Oecumen. in illud: *Suspensus crepuit medius. Iudas suspendio è vita non discepit, sed superuixit: deiectus est enim prius, quam præfocaretur, idq; Apostolorum Acta indicant, quod pronus crepuit medius.* Hoc autẽ planius scripsit Papias Ioannis Apostoli discipulus, dicens: *Ad magnum impietatis exemplum in hoc mundo permansit Iudas: non tantum enim corpore inflatus, vt progredi non posset: cùm currus leui cursu pertransiret, curru compressus est, ita vt effunderentur intestina; imò ne solùm quidẽ capitis tumor siquidem & palpebras oculorum eius adeò intumuisse ferunt, vt lumen omnino videre non posset, oculi verò illius neq; διόπτρα nẽpè instrumẽti medicorum adminiculo apparere possent: tanta profunditate ab exteriori aspectu erant separati: genitale verò illius membrum omnem excedebat obscœnitatem ac magnitudinem. Porrò sanies ac vermes contumeliose confluentes ex toto ipsius corpore ferebantur egrediẽtes per sola loca secretoria. Post multa verò tormenta, & vltiones, cùm in suo prædio, vt aiunt, mortuus esset præ fœtore prædium illud desertum permansit, & non habitatum vsq; in hodiernũ diem. Sed neq; ad hoc vsq; tẽpus, locum illum quisquã præterire potest, nisi obturatis manu naribus.* Hæc ille, vbi etiã vides, hęc nõ pugnare cũ his, quæ tradit Matt. de suspendio: quia cõfracto funiculo, quo præfocatus erat, præcipitio in terrã decidit, ac crepuit; nã in Actis dicitur πρηνὴς γενόμενος quod pręcipitiõ significat, & August. legit, Deiectus in faciẽ. Ex his ergo, quæ tradũt Græci, colligimus, illũ fortè ante Christi mortẽ suspensum ac præcipitatũ, mediũq; crepuisse: non tamen tam citò vitã finijsse, sed per aliquot dies superuixisse, si hęc vera sunt, quę ex Papia produximus, quamuis alijs nõ probentur, quòd Scripturæ verba suspẽsum statim crepuisse significẽt Iudam. Vide ergo quid possit consideratio nuda peccati absq; fide in Christũ. Chrys. in Mat. pulchrè in auaros

Quo genere mortis Iudas interierit.

Act. 1. Opinio Græcorum. *Theoph. in Matth 27.*

Euthym in Matth. c. 67. ante.

Deut 17.

Oecu. in c. 1. Act.

Papias de Iudæ proditoris interitu miserando memorabilis historia.

Act. 1.

Augustin.

Chrys. ho 86 in Mat. to. 2.

inue-

inuehitur. *Audite, inquit ista. audite, inquam, audiri, versate animo, quod ille passus fuit: nam & pecuniam amisit, & scelus admisit, & animam perdidit. Hac atrox auaritia tyrannis facere solet. Non est argento, nec hac vsus vita, non fruetur futura, vniuersa simul amisit: prauaq; vel apud eos quibus tradidit, estimatione de se suscitata, laqueo demum vitam fregit:*

Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Vt totius sanguinis Christi reos se statuerent, pecuniam receperunt, & illam pretium sanguinis Christi esse se agnoscere confessi sunt, ideò indignam iudicarunt, quæ inter donaria templi reponeretur. Nam si rapinā Deus prohibet offerri in holocustum, si mercedem meretriciam eijcit à donarijs suis, vt habes apud Esa.c.61. & in Deut.c.23. quanto magis pretium sanguinis, quod grauius, & magis abominabile scelus est? Tria autem erāt oblationum repositoria in templo, vt quidam tradunt: alterū Musach Sabbati, ędificatum à Rege Achaz, 4.Reg.16. in quo asseruabantur oblata à Principibus; alterum, Gazophylacium pro oblationibus populi; tertium, Corbona, pro his quæ offerebantur in vsum Sacerdotum: quanquam alij eruditi viri hanc distinctionem repositoriorū, vt sacræ Scripturæ minimè notam, apertè denegent, & confictam esse putent. Hæc autem pecunia, quæ Sacerdotibus data fuerat, ad Corbonam spectare videbatur, atq; inde extracta erat, vt tradit Hist. Scholastica; ac proinde exponit, Mittere in corbonam, pro remittere. Sed quia nonnisi sancta sanctis in loculis reponi decebat; quæ pretiū erat innocētis sanguinis, indicarunt non expedire vt in Corbonam mitteretur.

Cur Principes Sacerdotum, quo Dominū emerant à Iuda pretium receperunt.
Rapinam, mercedemq; meretriciam ab oblationibus templi Dominus prohibebat.
Esai.61.
Deut.23.
Oblationum repositoria apud Iudæos triplicia erant secundùm aliquos.
Hist Schol. in c.27. Matth.

Vnde subdit: *Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.* Hæc autem res, proditionis aduersus illos testimonium est. Nomē enim agro, vel villæ inditum, omni clarius tuba sceleratam eorum prædicat cædem. Nec simpliciter, sed consilio congregato id factum fuit: & in omnibus procedunt, ne aliquis ab hoc crimine innocens sit, sed omnes simul hac peccati magnitudine premantur. Sed vide eorū cæcitatem: si in corbonam pecuniam immisissent, nō tam manifesta res facta esset; nunc verò villa empta, etiam posterioribus rem vniuersam prodiderūt, perpetuo peregrinis, qui locum illum in sui sepulturā hoc pretio comparatum videbant, in memoriam reducentibus Iudæ proditionem, & Iudæorum iniquitatem. Qua ratione etiam voluit, vt ager ille dicatur Hacel-dema hoc est, ager sanguinis, vt solo nomine tam atrocis facinoris recordatione excitarētur. Emptus est ager figuli pro pauperib. peregrinis confluentibus in Ierusalem, nec habentibus proprium sepulchrū, sicut incolæ omnes proprium habebant. Et bene pretiū illuc sic impensum est: pretium enim sanguinis cōueniebat in beneficium mortuorum applicari, & hoc ipso quo illi profanatum pretium esse putabant, reuera sanctificatum est. Quare in abrogati iam Sacerdotij vsum cedere non debuit, sed in sanctiorem pauperum vsum: In quo adumbratum est, sanguinem Christi potissimùm peregrinis, & aduenis Gentibus profuturum, pereuntibus in sua impietate propter incredulitatem Iudæis, & reprobantibus salutem per Iesum partam. Erat autem ad literam ager sanguinis, siue Akeldema, vt testis est Hierony. lib. de locis Hebraicis, ad Australem plagam montis Sion, & vt addit Brocardus, iuxta piscinam superiorem, & natatoriam Siloë. Quod verò dicitur de Iuda: *Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis:* nō intelligas, ait Chrysost. quòd ipse Iudas possederit, sed ob id possedit, more Hebręo, quia possidere alios fecit: relatis enim pecunijs in templum, emendi agrum illum occasionem præstitit. Solent autem agri figulorum fossulas multas habere, ac proinde vilis pretij sunt, & ad sepulchra condenda apti, accommodatiq;. Voluit etiam Dominus pretium, quo empta fuit eius vita, in vtilitatem & commodum pauperum peregrinorum conuertere: quanquam ex parte Iudæorum summa hoc non caretet hypocrisi. Hinc Chrysost. in Matth. ait: *Audiatis quicunq; anima hominis pretium capientes, beneficium postea ex cade conferris. Iudaica huiusmodi eleemosyna est, imò verò diabolica. Sūt enim, sunt, inquam, etiam nunc, qui alienis direptis, excusatos se a toto crimine putant, si aliquam partem pauperibus dederint, de quibus ait Propheta: Altare meū lacrymis operiebatis. Non vult certè Christus rapina nutriri, ingratissima hac sibi sunt alimenta. Quid ita tu Dominum contemnis, vt res immundas offerre audeas? melius est commitere vt inedia tabescat, quàm huiusmodi alimento sustētare. Alterum nempe crudelitatis simul, & contumelia: & melius est nihil omnino dare, quàm rem aliorum alijs concedere. Dic quaso, si duos quosdam videres, alterum omnino nudum, alterum indutum; nullamne iniuriam faceres, si vestitum spoliares, vt nudum indueres? imò verò maximam. Quòd si re integra concessa, non eleemosyna vsus es, sed iniuriam commisisti, cùm nec tricesimam partem raptarum rerum dederis, & eleemosynam rem appelles; quo supplicio non vexaberis?* Hæc ille.

Cur Iudæi consilio inito, emerunt ex 30 argenteis Iudæ proditoris agrum figuli in sepulturam peregrinorum.
Mira cæcitas Iudæorum.
Hacel dema cur ager sanguinis dictus.
Tam sacrilegi pretij cum emptione agri in vsum peregrinorum congruentia.
In agro illo sang. mysticè quid sit adumbratum
Quibus potissimum sanguis Christi proficiat.
Ager ille vbi situs esset.
Hiero. tom.3.
Brocardus.
Act 1.
Chrysost in Acta Apost hom.3. tom.3.
Quales ferè agri figulorum.
Christi beneficentia in peregrinos.
Iudæorum hypocrisis
Chrys ho 86. in Mat to 2.
Chrysostomi animaduersio in eos qui aliena direptis excusatos se à toto crimine putant, si aliquam partem pauperibus dederint.
Malach. 2.
Exemplum Chrysost.

Secundum mysterium verò, Christus suo sanguine emit nobis quietē sempiternam

Ager figuli quid mysticè designet.

anima-

animarum,& corporum: quæ in cœlo continget. Eſt enim figulus ſeu plaſtes Deus Pater, qni nos ex nihilo condidit tanqnam vaſa ex terra argilloſa, modò beneficio Chriſti, ac ſanguinis eius nos agnoſcamus peregrinos,& dicamus cum Apoſtolo: Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus: agnoſcamuſque Chriſtum non tantùm viuos, ſed etiam mortuos ſuo ſanguine iuuiſſe.

Hebræor. 13.

Chriſtus non tantum viuos, ſed etiam mortuos ſuo ſanguine iuuit.

Zachar. 11.

Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiã Prophetam, dicentem: Et acceperunt 30. argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Iſrael: & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Duo ſunt de hoc teſtimonia diligenter diſcutienda, alterum, vnde ſumptum ſit; ſecundum, quem ſenſum faciant hæc verba Euangelij, & qnomodo conueniant cum Prophetæ verbis. Solet a. Mat. in ſignibus actibus aliquod veteris Teſtamenti producere teſtimonium, quò per illud magis ad fidẽ adducat lectorem. Porrò hoc verbum cum nequaqnam apud Ieremiam, ſed apqd Zachar. inueniatur: ideò qnidam ex Patribus dicunt aut impiorum malitia, aut librariorum imperitia pro Zacharia fuiſſe ſcriptum Ieremiam, qui agri empti facit mentionem ca. 32. Atque huius ſententiæ eſt Origenes in hunc locum, quẽ ſequitur Euthym. & Euſeb. libro Demonſtrationis Euangelicæ, & Hiero. hoc ipſum teſtatur in Pſal. 77. vbi apertè conſiteretur ex errore fuiſſe factum. Gloſſa ordinaria admonet in pleriſq; codicibus non haberi Ieremiam, ſed ſimpliciter; *Quod dictum eſt per Prophetam, dicentem*: qnam lectionem habet Syriacus codex, qui à quibuſdam creditur verũ, & germanum Euangelium Hebrę um ſecundum Matthæum. Cùm ergo Euangeliſta dixiſſet tantùm, per Prophetam, omiſſo ſignanter alicuius Prophetæ nomine, deinde verò qnidam voluiſſet indicare Prophetæ nomen, & adiecisſet in margine Ieremiæ nomen, hoc poſtea in contextum eſt redactum. Et D. Auguſtin. teſtatur, non omnes codices Euangelicos habere per Ieremiam Propbetam, ſed tantùm per Prophetam, qno modo legit Rupertus: etſi Auguſtino hæc defenſio nõ placeat, quòd putet nomen Propbetæ ſublatum ab aliquo, non inueniente hoc teſtimonium in Ieremia, cùm plures codices antiquiores habeãt Ieremiæ nomen. Verùm ſalua tanti Doctoris reuerentia, cauſa ſubeſſe potuit cur Ieremiæ nomen magis additum fuerit, quam ſublatũ. Ad quod primò mouet, quòd cùm Matthęus varijs in locis citet Prophetarum teſtimonia, ferè ſemper Prophetæ nomen non exprimit, ſed ait: *Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Prophetam*; aut: *Hoc autem totum factum eſt, vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam*: vt ſemel in 1. cap. & ter in 2. & in ca. 13. & 28. & hoc 27. Deinde illud quoqne facit, quòd facilè reddi poſſet cauſa, cur qnis putauerit, aut nomen Zachariæ mutãdum in Ieremiæ, aut nomen Ieremiæ adſcribendum, cùm nullius Prophetæ nomẽ expreſſum eſſet, maximè quia iuxta tranſlationẽ 70. qua ſola ante D. Hieronymi tempora vtebatur & Latinorum & Græcorum Eccleſia, non videbatur in Zacharia hoc teſtimonium reperiri poſſe. Nam pro textu noſtro, quem Hierony. expreſſit de Hebræo, Septuaginta habent: *Et dicam ad eos, ſi bonum in conſpectu veſtro eſt, date mercedem meam, aut quieſcite: & ſtatuerunt mercedem meam 30. argenteos.* Vnde illud. Pretium appretiati, quẽ appretiauerunt à filijs Iſrael, & dederũt eos in agrum figuli, ſicut cõſtituit mihi Dominus, exiſtimat Auguſtinus nec apud Zachariam, nec apud Ieremiam inueniri, ac proinde accipiendum quaſi ex perſona Euangeliſtæ dictum; cùm tamen Euangeliſta id citet teſtimonium, non ſolùm vt oſtendat pretium Chriſti fuiſſe prędictum, ſed magis vt indicet prędictum eſſe eo pretio à Iudęis agrum figuli emendum. Hinc Græci, & qui 70. interpretum verſionem ſectantur, difficilè ſe hic expedierunt, atq; ad apocrypha confugerunt. Vt autem nomẽ Ieremiæ adſcriberetur in cauſa fuit, qnòd apud eum c. 32. de agro à ſe empto ex præcepto Domini legatur: quòd myſticè in Domino impletũ fuiſſe, ſecundùm Auguſt. ſignificare voluit Euangeliſta. Aliqui ex Græcis putant, hoc aliquando teſtimonium in Ieremia fuiſſe ſcriptum, ſed dolo & malitia Iudęorũ poſtea ſublatum. Quod non videtur probabile, cùm multa ſint alia in Prophetis, q̃ magis vrgeãt myſterium Meſſiæ cõtra Iudæos, nec tamen auſi ſunt illa abradere. B. verò Auguſtinus lib. de conſenſu Euangeliſtarũ tribuit audaci imperitiæ, quod in nonnullis codicibus pro Ieremia, ſcriptum reperiatur Zacharia: & exiſtimat vt animo Matthæi hæc ſcribentis pro Zacharia Ieremias occurrerit, eumq́; etiam admonitum poſtea noluiſſe quod ſcriptum erat, corrigere, qnòd cogitaret Spiritu S. ita volente accidiſſe, vt aliud pro alio nomẽ Prophetę eius occurrerit memorię, ad indicãdum, omnes Prophetas ita vno ſpiritu fuiſſe locutos, vt quæcunque per eos Spiritus S. dixit, & ſingula ſint omnium, & omnia ſingulorum. Hieronym. in hunc locum Matthæi teſtatur ſe legiſſe in volumine, quod Hebræus quidã Nazarenæ ſectæ illi obtulit, Ieremiæ apocryphum, in quo hæc ad verbum ſcri-

Cur Matthęus in ſignioribus Chriſti factis aliquod Scripturæ teſtimonium ſere coniungat.

Illud teſtimonium: Et acceperunt 30 argenteos, & reliq. ex Ieremia deſcriptum non ſit, ſed ex Zacharia.

Variæ reſponſiones.

Origenes.

Euthymius.

Euſeb l. 10. de Demonſt. Euan c. 4. 10 I. Hier tom 8.

Gloſſ ordin. in Matth

D. Aug. lib 3. conſen. Euan. c. 7. 10 4. Rup Tuit. L. 11 in Matt. ante med.

II. argum.

Auguſt. loco citato.

Auguſtin.

Sententia quorundam Græcorum minus probabilis.

Auguſtin.

Omnes Prophetæ ita vno ſpiritu locuti ſunt, quæ per eos Spiritus S. locutus eſt, vt ſingula ſint omnium & omnia ſingulorum ait Auguſt.

Hieron. in Mat. 27 10. 9. Auguſtino plauſibilior ſententia.

pta haberentur: sed tamen magis probat, quòd sumptum sit testimonium de Zacharia, Euangelistarum & Apostolorum more vulgato, qui verborum ordine prætermisso sensus tantùm veteris proferunt Testamēti in exemplum. Ioannes Ferus, Zachariam testatur fuisse binominem, & dictum Ieremiam & Zachariam. Quod nō est solidum, nec vllius Scripturæ fulcitur testimonijs. Ne igitur corruptum esse locum asseram, vt illi Patres existimant, dicendum est, reuera hæc verba in vero Ieremia olim scripto inuēta fuisse, in quo nunc vitiato non extant: & huius sententiæ est Origenes in hunc locum, quem sequitur Chrysost. & Euthymius. Et quanquam illa verba inuenirentur in lib. apocrypho, potest ex illo hæc sententia non apocrypha citari, vt etiam ex libro apocrypho Henoch, citat Iudas sententiam veram: sicut Paulus de Ianne & Mambre fecit mentionem ex libro non Canonico. Nam sentiunt quidam, illud quod dicitur: *Tunc adimpletum est, quòd dictum est per prophetam:* solùm referendum esse ad illud: *Dederunt in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus*, & non ad aliud; & illud in Ieremiæ c. 32 haberi: *Factum est*, inquit, *verbum Domini ad me, dicens: Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth; tibi enim competit ex propinquitate vt emas*; & infra: *Intellexi autem quod verbum Domini esset. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth: Et appendi ei argentum 7 statêres* (Hebraicè siclos) *& 10. argenteos. Et scripsi in lib. & signaui, & adhibui testes, &c.* Quo in loco Vatablus annotat, 7. statêres cum 10. argenteis esse valorē 30. argenteorum. Nam illi 10. argētei apud Ierem. valebant dimidium sicli, seu stateris: nam quia siclus, siue stater continet, teste Ioseph. 4. drachmas Atticas; propterea 7. sicli cum dimidio conficiunt 30. argenteos, quibus emptus fuit ille ager, in signū quod Hebræi citò erant peregrinaturi occupantibus Iudæam Chaldæis, sed redituri postea in terram suam, & Ieremias agrum suū possessurus, & quia illo tempore quisque in agro suo vel horto sepeliebatur, vt testis est Ioseph Arimathæus; fit vt redeuntibus peregrinis in agrum suum, ager ille esset sepultura peregrinorum. Vides emptionē agri, vides pretium 30. argenteorum. Rectè ergo per Ieremiam, & non per Zachariam. Sed hæc etsi ingeniosè excogitata sint; duriora tamen videntur, vt historiæ Euangelicæ conueniant. Nam verba Euangelij citata non habentur in Ieremia, sicut habentur in Zacharia. Deinde difficilè est creditu, 10. argenteos non conficere nisi dimidium siclum, cùm alibi per argenteos siclos vsitatos ac profanos intelligamus: quod facilè est ex multis locis euincere. Et 30. isti argētei non essent nisi tres ducati aurei monetæ currentis, cùm superius ex bonis autoribus probauerimus, 30. argenteos significare 6. aureos ducatos, & quemlibet argenteum duas drachmas continere. Postremò etsi pretium esset iustum 30. argenteorum, quo emptus fuit ager ille; non potuit tamen emi in sepulturam peregrinorum, qui erat intra ciuitatem Anathoth, & Iudæis moris erat sepelire extra ciuitatem. Igitur his exclusis dicendum est, hæc esse verba Ieremiæ, ex traditione fortasse accepta. Iam quod secundo loco propositum est, expediamus & expēdamus verba Prophetę Zachariæ, quoniam vel eadem sunt, vel consimillima verbis iam dictis Ieremiæ, & conferamus cum Euangelio. Verba Zachariæ c. 11. hæc sunt: *Et dixi ad eos, si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam 30. argenteos. Et dixit Dominus ad me, Proijce illud ad statuarium, decōrum pretium quo appretiatus sum ab eis, Et tuli 30. argenteos, & proieci illos in domum Domini, ad statuarium.* Vbi in primis inducit Dominum loquētem: *Si bonum est*, inquit, *in oculis vestris, afferte mercedem meam*: id est, Pro tot beneficijs, quibus vos affeci, & paui vos longo tempore, mercedem animi grati ostēdite. Vel sensus est: Postquam hoc vnū apud vos decreuistis, vt me abijciatis, & mensuram patrum vestrorum impleatis; adferte, vel date mercedē proditori alicui, qui me vobis tradet. *Et appenderunt*, inquit, *mercedem meam 30. argenteos.* Quos videlicet pro sanguine meo proditori dederūt. Subditque: *Et dixit Dominus* (Pater) *ad me* (filium suum) *Proijce illud ad statuarium*, siue ad figulum, vt fictoris, plastisq; iudicio merces Domini pēderetur, quàm esset vana & inanis. Et per ironiam dicit: *Decōrum pretium quo appretiatus sum ab eis.* Est enim hoc cum irrisione, ac subsannatione legēdum, vt Hieron. annotat. *Et tuli*, ait Domin⁹ per Prophetam, *30. argenteos, et proieci illos in domum Domini, ad statuarium.* Quia fecit eos à proditore reddi Sacerdotibus in tēplo ipso confitente; *Peccaui, tradens iustum.* Verbum illud, *Statuarius* alij vertunt, Thesaurarius, qđ verbum proposito magis quadrat; quia Sacerdotes habebant curam corbonæ, siue thesauri tēpli. Nam si in principio scribant non per iod, sed per aleph, hoc est, non per iozer, sed ho zer, thesauri custodē seu thesaurariū signat: vt annotauit Sant. Pagnin. Iā vide quāta diligentia has etiā minutas circūstantias passionis Spiritus S. per Prophetas sacros prædixerit,

Prophetarum testimonia A postoli & Euangelistæ quēadmodum referre consueuerint teste Hieronymo. Ioannis Feri minus firma solutio.
Origenes. Chrysostom. Euthymius. 2 Tim. 3. Exod. 7.
Francisc. Vatablus.
Siclus seu stater apud Iudæos quantū valeret *Ioseph li. 3 Antiq. Iud. ca. 12.*
Ager ille à Iudæis cur emptus in sepulturam peregrinorum.
Olim apud Iudæos vnusquisq; in agro suo sepeliebatur. *Matth. 27.*

Argentei 30. quantum conficiant.
Probabilior omnibus sententia huius loci traditur.
Quid est: Si bonum est in oculis vestris afferte mercedem meam.
Alter sensus.
Matth. 23.
Infr. 26. Cur id: Proijce illud ad statuarium, & illud: Decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis.
Hieron. in Zach. c. 11 to. 6. prope fin. Quomodo vel quando proiecti argentei.
Infr. 27. Cur bonæ cura penes Sacerdotes erat apud Iudæos.
Hozer Hebraicè quid. *Sant. Pagnin. c. Zach. 11.*

Genes. 37. dixerit, atque in Apostolos transmiserit. Quod Euangelista ait: *Quem appretiauerunt à filijs Israel*: videtur respexisse ad historiam venditi Ioseph Ismaëlitis, hoc est, peruersis filijs Abrahæ: qui eum emerunt à filijs Israël, id est, à Iuda, & eius cõsiliarijs: hoc est, impij ab impijs. Cùm enim Dominus præcipit, vt ipse Propheta proijciat, significatur præcipere, vt proijciendos prædicat: & cùm se proiecisse dicit Propheta, se, quod prædicendum erat, prædixisse indicat, aut quod prædictum est, à suo populo aliquando implendum. Sensum igitur Prophetæ obscurum Matthæus explicare malens, quã verba reddere, dixit: *Et acceperunt triginta argenteos, &c. & dederũt eos in agrum figuli.* Pro quo Hebræa habent: *Proijce eos ad figulum. Et tuli 30. argenteos, & proieci eos in domum Domini ad figulum.* Ex persona Prophetæ dicit: *Sicut constituit mihi Dominus*, scilic. vt proiecerem ad figulum. Quod verò subditur: *Pretium appretiati quem appretiauerunt à filijs Israel*: sic videtur ordinandum: vt illud, *à filijs Israel*, cõiungatur cum participio appretiati, hoc est, æstimati tam vili pretio ab eis. Bene ergo Euãgelista mutatis verbis Prophetæ, & verborum ordine, sensum eius reddidit, vt suo scopo conueniebat. Quomodo nõ dissonat, quod Euangelista dixit: *Et dederunt eos in agrum figuli*, Propheta verò: *Proieci eos in domum Domini in conflatorium.* Respondet Cyrillus Hierosolymitan: *Non solum*, inquit, *eris fabri habent conflatorium, sed & luti figuli habent luti conflatoria. Luti enim vilitatem, & pinguedinem à pretiosiori terra in artificium conficientes perfundunt aqua lutum, vt sine impedimento operentur, qua praparauerant. Quid igitur miraris? Quod Euangelium apertè argum figuli: Propheta autem sub anigmate protulit Prophetiam: quandoquidem sub anigmate sæpè solent esse prophetia.* Hæc ille. Et hæc sint satis de hoc testimonio. Nemo igitur de magnitudine peccati instar Iudæ desperet: quia Christus etsi iustus, misericors tamen est, & misericordia in eo superexaltat iudicium. Et hæc est gloria Domini Iesu, id est, Saluatoris; qui non tantùm actum, sed etiam artem & habitum seruãdi habet. Nemo etiã sibi blandiatur de aliquo peccato: quia omne peccatum, traditio sanguinis Christi est, atque conculcatio. Estq; vilissimum ac sordidissimum lucrum peccatum, pro quo Christum vendimus, vt possit nobis dicere, Decorum pretium, quo appretiatus sum à vobis. Cauendumque, ne dæmon artibus suis oculos nostros tegat, ne peccatum agnoscamus: nam postea futurum est, vt ipse nobis oculos detegat, quo agnita peccati grauitate ac fœditate, in foueam diffidentiæ præcipites ruamus, nisi Christus nobis opem ferat, & suam misericordiam nobis ante oculos obijciat. Agnoscam⁹ præterea animos nostros esse pretium sanguinis sui, vt ea cogitatione quam sint venerabiles, & dæmonibus quã terribiles appreheudamus: neq; facilè nos per peccatum adduci sinamus ab eo, q nos pretioso suo sanguine redemit, Iesu Christo Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu S. semper est à nobis honorificandus, laudandus, atq; benedicendus, nunc nunc ab vniuersa creatura in secula seculorum, Amẽ.

Ismaelitæ peruersi filij Abrahæ.

Quid indicet q̃ Dominus Propheta iubet vt mercedem proijciat ad statuarium.

Matt. 27.

Quomodo accipiendum ad literam. Pretium appretiati quẽ appretiauerũt à filijs Israel

Cyrill. Hier. Catech. 14. ante med.

Sub ænigm. sæpè solẽt esse prophetiæ, teste Cyrillo.

Ad bene de Iesu sperandũ hortatio.

Peccatũ omne traditio sanguinis Christi est.

Hebr. 12.

Peccati pretiũ quàm vile sit, & sordidum.

Pretium Christi sanguinis quod sit.

TRACTATVS XXVI.

De Domini Iesu præsentatione corã Pilato, tribusq; eius ad Iesum interrogationibus, in illa verba: *Iesus autem stetit ante Præsidẽ, & interrogauit eum Præses, dicens: Tu es Rex Iudæorum? Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: Quam accusationẽ affertis aduersus hominẽ hũc? Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, nõ tibi tradidissemus eũ. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis nõ licet interficere quenquam. Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.* Ioan. 18. Matt. 27.

POstquam Iudæorum primores vno sensu, atque animo Christum damnarunt, damnatum illum atq; vinctũ Pilato Iudææ Præsidi præsentarunt, & nulla prodita accusatione, petierunt vt in crucẽ ageret hominem à seipsis damnatum: & ingressus est aliquis qui Pilatum admoneret: Principes nostri en foris stant, qui hunc hominem morti addixerunt: non ingrediuntur, ne contaminentur à manducando pascha.

Stetit ergo Iesus ante Præsidem. Iã iudicatur iudex noster Iesus, vt discat qua mansuetudine debeat iudicare viuos & mortuos: antè tens vult esse, quàm iudex, vt si eo modo nos iudicauerit, quo ipse iudicatus est, recusare iudiciũ non possimus: si autem æquius, ac benignius, gratias simus acturi, quia nos eum impiè, crudeliterq; iudicauimus. Nam etsi per inuidiam eum sibi traditum sciret Pilatus: tamen impijs magis concedere voluit, quàm innocenti: illi enim, qui tradiderunt, maius peccatum habuerunt, quia non solo timore, nisi inuidia ducti prodiderunt. Atque ita nos malitiosè, crudeliter, timidèque eum iudicauimus, pœnasque nos mi-

De Christi præsentatione ante Præsidem.

Christus qualis iudex erga nos futurus sit.

Ioann. 19.

Matt 27. Christi charitas in nos & mansuetudo.

nùs improbè exegimus: at verò ipse vt pœnas peccatorum eorũ, qui se fide & amore amplectuntur, vult, suas esse pœnas, vt illi sint impunes, ita vt nec hoc quidẽ tam impium iudiciũ illis imponetur. Malè aũt, aut contra quã decet confidentes ipse placidissimè iudicabit, recordatus quòd & ipse aliquãdo fuerit reus. Stetit ergo, quia reorum est stare coram iudice: vnde Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto. Stetit etiam, secut⁹ de iure, & meritis suæ causæ. Et viri sancti hominũ debẽt contẽnere iudicia, & stare per virtutis cõstantiã: *Mihi*, inquit Paul. *pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico: qui autẽ iudicat me, Dominus est.*

Cur stetit Iesus ante Præsidem.
Actor. 25.
Viri sancti quemadmodum stare debeant ante hominum iudicia.
1 Cor. 4.
Pilatus cur exiuit ad Iudæos foras.
Boni Iudicis officium.
Secunda part. Decreto. 2. q. 8

Exiuit ergo Pilatus ad eos foras. Legali Iudæorum cęremoniæ aliquid deferẽdum existimauit Pilatus in hac tam insigni Paschæ solennitate, & ita Iesum reliquit intus in prætorio, in q̃ à militib. ipsum à Iudæis recipiẽtibus deductus fuit. Quia verò absque vlla accusatione puniri eum petebãt, Pilatus vt probus iudex primùm petit de crimine, & non simpliciter, sed via accusationis, quæ in scriptis de iure exhiberi debet. Vnde in Decretis rectè statuitur: *Accusatorum personæ nũquam recipiantur sine scripto*: quia scilicet quæ verbo tenus dicuntur, facilè è memoria elabuntur in iudicio, ideò opus est scriptura.

Quid est quod ait Pilatus; Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc?

Quam accusationem ergo affertis aduersus hominem hunc? Id est: Quod crimen per modum accusationis adfertis contra eum? ac si diceret? Indignum est, vt ego, qui Romani imperij personam gero, quempiam causa non plenè cognita iudicem, siue absoluendo, siue condemnando. Vnde Festus: *Non est Romanis cõsuetudo donare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur.*

Actor. 25.
Romanorum iudicum consuetudo bona.
Quorũ hoc: Si non esset hic malefactor non tibi tradidissemus eum.

Responderunt, & dixerunt: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Illi, qui nullam causam, quam apud Pilatum efficacem esse putarent, habebant, suæ ipsorum autoritati Pilatum posse fidere, ac debere respõderunt, dicentes: Nos qui summæ autoritatis sumus, & religionis Iudaicę arcem tenemus, atq; hunc vt reum mortis adducimus, possumus à te obtinere quod petimus, & pro nobis, qui sacro magistratu fungimur, præsumere debes, vt quicquid dicimus ac facimus, tanquam iustitiæ ac veritati consonum comprobes. Horum similes multi hodie reperiuntur, qui ob status dignitatẽ, & diuitias, se probitatis ac iustitiæ cultores haberi volunt. Vocant igitur omnium seruatorem & beneficum, malefactorẽ. Hinc Augustin. in Ioan. *Interrogentur, ait, atq; respõdeant ab immundis spiritibus liberati, sanati languidi, leprosi mundati, surdi audientes, muti loquẽtes, cæci videntes, mortui resurgẽtes, & quod omnia superat, stulti sapientes, vtrum sit malefactor Iesus. Sed ista dicebant, de quibus per Prophetam iã ipse prædixerat: Retribuebant mihi mala pro bonis.*

Iudæorum Principes Iesũ reum mortis à se iudicatum Pilato denunciantes & offerentes, quorũ imaginem gerant.
Aug. tract. 114. in Ioa. ante med. to. 9.
Qualis malefactor Iesus, teste August.
Psalm. 34.

Hæc ille. Aiunt ergo: *Si nõ esset hic malefactor*, id est, Euidentia patrati facinoris non indiget clamore accusationis, sed solum executione iudicij. Vide qui simus, qui hominem hunc vinctum adducimus: honora summi Dei Sacerdotes. Vide quam simus legis obseruantes, vt ne in domum quidẽ tuam ingredi velimus. Vide insignem hypocrisim cum malitia coniunctam: iusti videri volebant, etiã reclamante consciẽtia, quasi nunquam tale aliquid attentassent, aut nullum vnquam nisi malefactorem occidissent, cũ constet ipsos oẽs Prophetas iniustissimè interfecisse. Deinde malitiã produnt, q̃ volebant Christum nec examinatum, nec confessum, nec cõuictum necari, imò indignũ iudicãt qui vel à iudice audiatur, cum tamẽ habeat prouerbium, etiã ipsum Satanã in suis iuribus audiendũ esse. Deniq; vocant malefactorẽ, qui plurimos eorũ curauerat, & pertransierat benefaciẽdo, & sanando oẽs oppressos à diabolo. Hoc igitur verbo tam superbo, & iniusto exacerbatus Pilat. respondit: *Accipite eũ vos, & secundum legẽ vestram iudicate eũ.* Ac si diceret: Si malefactor est, at nõ probatis, vt debetis: vtimini lege vestra in illum: me leges humanæ prohibẽt, ne vllum hominẽ inauditum condemnem. Hoc idẽ habebat lex Moysi, & tamẽ istorũ hominũ malitia fit, vt leges Gentium pferãtur diuinæ legi, cũ scirẽt Iudæi in Exod. illud à Deo esse cautum, & apud Ioan. Nicodem. dixerat: *Nunquid lex nostra iudicat hominẽ, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat?* Si sufficit vestra examinatio, sufficiat & vestra sententia: ego oẽ quaquã tal. iudex efficiar; ego enim non punio quenq̃, nisi prius eius causam nouerim. Et tacitè reprehendit Iudæorum arrogantiam, qui suo dicto iudicem in causa sanguinis stare volebant. Sed obijcies an non modò qui traduntur per brachium Ecclesiasticum seculari, tanquã plectendi morti traduntur? Respõdeo, Maximè traduntur, sed cum causæ meritis ipsius, vt constet de sententia iustè lata. Si a. cõstaret de falsa sentẽtia, nequaquam deberet puniri, vt cõstabat Pilato de Christo, quòd non iure, neq; testibus rectè cum eo esset actũ: quanq̃ causam spiritualem nõ est iudicis secularis agnoscere, sed tãtum Ecclesiastici. Exponit Caiet. in lentãc. hanc sententiam: *Accipite eũ vos, & secundũ legem vestrã iudicate eum*: Non ait, Secundũ legem Moysi, sed vestram, q̃ à Romanis limitatam acce-

Iudæorum hypocrisis summa in Christũ cum iniquitate impietateq; coniuncta.
Iudæi propheticidæ.
Matth. 23.
Iudæorum nequitia.
Vel ipse Satanas in suis iuribus audiendus est, vt prouerbium habet.
Iudæorum ingratus animus in Christum.
Actor. 10.
Quid est: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum.
Lex Gentium quid decernat.
Exod. 23.
Ioan. 7.
Iudæorum in Pilatum arrogantia.
Qui per forũ Ecclesiasticũ traduntur foro seculari delinquentes, quatenus puniendi sint.
Rei spiritualis cognitio ad quem spectet tantummodo.
Caietani minus commoda eorũ verborũ interpretatio reijcitur.

piftis: qua nequaquam occidere prohibemini, & vltra flagellationis pœnam punire non poteftis. Et ita Pilatus volebat eum nō mori, deriforieque dixiffe: Accipite eum vos, & iudicate eum. Sed revera hæc non fatis digefta funt: quia aliud eft iudicare, aliud, iudicium datum exequi. Cùm ergo dicunt Pontifices: *Nobis non licet interficere quenquam*, non propterea inquiunt: Nobis non licere iudicare ad mortem. Ideò oblato eis iudicio à Pilato, videtur ifta Iudæorum refponfio fatis vana. Quòd fi obijcias, Romanos non folùm abftuliffe iudicij executionem ad mortem, fed etiam ipfum iudicium ac mortem: refpondemus, quòd fi ita res haberet, homicida, fur, & reus mortis fecundùm leges Mofaicas à Romanis limitatas non deberent fubire pœnam mortis, quoniam non licebat eis iudicare ad mortem; quod eft falfum. Quia in veritate ipforum verba huic obftant intellectui. Dixerunt enim: *Nos legem habemus: & fecundùm legem debet mori, quia Filium Dei fe fecit.*

Iudæis licuiffe maleficos punire etiam fub Romanis.

Ioann. 19.

Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Non eft fenfus, quòd lex Moyfi vllum maleficum aut puniri, aut interfici vetet, cùm conftet legem in multis criminibus mortem infligendam præfcribere, vt blafphemo Leuit. 24. adultero, Leuit. 20. violanti Sabbatum, Num. 15. homicidæ, Num. 35. idola colenti, Exod. 22. & Leuit. 26. pertinaci, ac immorigero parentibus fuis, Deut. 21. recufanti parere Sacerdotis fummi imperio in declaratione alicuius difficultatis, Deuter. 17. & fimpliciter dicitur: *Maleficos non patieris viuere.* Secundò non eft fenfus, quòd Romani legem Moyfi limitaffent, vt nulli inferrent mortem, & quòd oēs fanguinis caufas ad fe deuoluiffent. Quia non conftat de tali limitatione ex tota hiftoria Euangelica, & cōftat quòd fæpè intulerint mortis fupplicium in caufis ad Religionem fpectantibus: vt Herodes, qui occidit primò Ioannem Baptiftam, & in carcere decollauit; adhæc Stephanus lapidatus fuit; Iacobus ab eodem Herode eft occifus, & Paulus occidebat accepta poteftate à Principe Sacerdotum, & fententiam detulit, id eft, protulit vt caofæ defenfor, vt eft in Actis; Iudæi etiam Domino obtulerunt mulierem in adulterio deprehenfam; & ipfi iure legis fæpius intendebant Chriftum occidere, cùm dicebant: *Nos legem habemus: et fecundùm legem debet mori, quia Filium Dei fe fecit.* Adhæc fi Iudæi in captiuitate Babyloniæ pofiti habebant ius occidendi fecundùm legem adulteram in ipfo actu deprehenfam, vt patet ex Daniele, & falfos teftes lege talionis, vt Seniores accufatores

Horum verborum: Nobis nō licet interficere quenquam, duo fenfus refellantur.

Pœna maleficorum per legem Moyfi conftituta.

Exod. 22.
Alter fenfus.

Quofnam ex Euangelio cōftet mortis fupplicio affectos à Iudæis in caufa fidei.

Mat. 14.
Actor. 7.
Infr. 12.
Sup 9.
Actor. 26.
Ioann. 8.

Infr. 19.

In Babylone etiam Iudæi conftituti mortis exercebant iudicia.
Dan 13.

Sufannæ: ergo multò magis tempore Romanorum, quo maiori libertate in patria fua verfabantur. Dicendo ergo Pilatus: *Accipite eum vos, & fecundùm legem veftram iudicate eū*, non tantùm ad flagellandum, fed etiā ad mortem ei infligendam Iudæis obtulit.

Quod igitur dixerunt Iudæi: *Nobis nō licet interficere quenquam*, duplicē fenfum habere poteft. Aut quòd non liceret ratione temporis Pafchæ: tùm quia illo die celebrabatur memoria exitus de Ægypto, quo die ipfi liberati fuerant, ideò poterant liberare, non tamē aliquem damnare; tùm quia in Exod. dicitur: *Non facies omne opus in eo, &c.* At infligere mortem, opus feruile erat: vnde Herodes, qui Petrum in carcere morti addictum feruabat, expectabat Religionis caufa, vt dies Azymorum tranfiret. Et hāc fentētiam fequitur Auguft. in Ioann. *Quid eft, ait, quòd loquitur infana crudelitas? An non interficiebant, quem interficiendum offerebant? an fortè crux, non interficit? fi defipiunt, qui non fectantur, fed infectantur fapientiam. Quid eft autem: Nobis non licet interficere quēquam? Si malefactor eft, cur non licet? nónne lex eis præcepit, ne malefactoribus præfertim qualem iftum putabant, à fuo Deo feductoribus parcant? Sed intelligendum eft eos dixiffe non fibi licere interficere quenquam: propter diei fefti fanctitatem, quem celebrare iam cœperant, propter quem de ingreffu etiam prætorij contaminari metuebant.* Hæc ille. Altera folutio eft, vt fit fenfus, illis non fuiffe licitum quenquam crucifigere; quia illam mortem lex Moyfi ignorabat. Cuius fententiæ eft B. Chryfoftom. (quem fequitur Euthym. in Ioan.) *Aut dicit Euangelifta, quoniam non pro Iudæis tantùm, fed & pro Gentibus erat moriturus, vel quòd crucifigere eū non licebat. Quòd fi dicunt, Non licere interimere, eo tempore intelligendum eft: nā quòd interemerunt & alia morte, argumentū eft Stephanus lapidatus. Sed crucifigere eum defiderabant, vt mortis genus iactarent.* Hæc ille. Atque huic expofitioni magis fauet litera: tom quia fubiungit: *Vt fermo Iefu impleretur, quē dixit, fignificans qua morte effet moriturus.* Duo .n. prædixerat Iefus, alterum, quòd exaltandus effet in crucem; alterum, quòd per manus Gentium erat moriturus: *Filius, inquit, hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte: & tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Deinde volebāt Iudæi Chriftum mori tanquam Cæfaris hoftem, & Regij tituli inuaforem, & per manus Pilati, vt in eius humeros recideret, fi culpa huius facti aliquando detegeretur. Tertiò poteft hoc iuuari, dicēdo, quòd verbum genericum capitur pro fpecifico .i. interficere, pro, crucifigere: vnde Marc. ait: *Ecce afcendimus Ierofolymam,*

Eius dicti: Nobis non licet interficere quenquam, duplex intelligentia.

Exod. 14.
Infr. 20.
Actor. 12.

Aug. tract. 114.

Deuter. 13.

Ioan. 18.
II folut.
Crucis fupplicium non agnouit lex Moyfi.
Chryf. ho. 82. in Ioan. to 3.
Euthym. in Ioann.
Actor. 7.

Probatur hic fenfus tuplicitet.

Duplex de morte fua Chrifti vaticinium.
Ioan. 9.
Matth. 20.

I Largum.

Tertium.

Marc. 10.

ſolymam, &c. & illudent ei, & conſpuent, & flagellabunt eum, & interficient eum: Loco illius verbi vltimi habet Mat. *Crucifigent*: & apud Luc. quærebant Principes Sacerdotum & Scribæ, quomodo eum interficerẽt: Et Petrus in Act. *Vos autem ſanctum & iuſtũ negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis, autorẽ verò vitæ interfeciſtis.* Non enim Iudæi quenquam ſupplicio crucis afficere poterant, vt apparet ex affirmatiuis præceptis Iudæorũ 99. & 100. vbi 4. tantùm modis poterant Iudæi mortem infligere, vt habetur in libro Sanedrim, nempè lapidãdo, gladio decollando, cõburendo, & ſtrangulando. Et blaſphemi quidem, atq; idololatræ, poſtquam erant lapidatione puniti, poſtea eorum cadauera manib. eorum iunctis ſuſpendebantur in ligno; vt habetur in præcepto affirmatiuo 113 Perpende Iudæos nõ dixiſſe: Non licet nobis interficere quenquã, vt verbum Ieſu impleretur: nam illi potius quærerent rationem, qua Ieſus appareret mendax; ſed eorum verbum tale erat, vt ignorãtes, quod dicerent, implerent verbum Chriſti. Et verbum illud: *Vt ſermo Ieſu impleretur*, nõ eſt Iudæorum, ſed Euãgeliſtæ. Quòd ſi Iudæi vllo tempore poteſtatem interficiendi delinquentes populi ſui non haberent, cogerentur omnino dare Ieſum in manu Gẽtilium: & ita p̃dictio Ieſu de ſua morte per manus Gentilium, non fuiſſet prophetia, ſed prudens coniectura. At reuera ipſi poteſtatem habebãt morte puniẽdi: vnde verbum Ieſu verè fuit propheticum. Vidẽtes igitur Principes Sacerdotum, quòd eo res inclinaret, vt Ieſus vix flagellaretur, niſi cauſas mortis adducerẽt; cœperunt eum accuſare de plurib. ſed præcipuè de crimine læſæ maieſtat. dupliciter: tũ quòd prohiberet cenſum dare Cęſari, tùm quòd ſe in Regem proponeret. Vnde Luc. ait: *Cœperunt autem illum accuſare, dicentes: Hunc inuenimus ſubuertentẽ gentem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum Regem eſſe.* In primis igitur accuſant de ſubuerſione gentis, quę vera extitiſſet, ſi verè negaſſet tributa dare Cęſari, vel ſe Regem feciſſe. Dicta ergo gentis ſubuerſio intelligi poteſt dupliciter, aut de ſubuerſione gentis ab obedientia Cæſaris; aut de falſa & hæretica doctrina, per quam populus à ſanctiſſima lege Moyſi, & cæremonijs illius auertebatur. Vnde dicebant: *Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbatũ non cuſtodit*: quòd in eo paralyticum ſanitate, & cœcum natũ lumine donaſſet. Sed falſa eſt hæc accuſatio, tùm quia ipſe dixit: *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere*: tùm quia mundatos à lepra ad Sacerdotũ iudicium mittebat, tùm quia ipſe legis fuit obſeruantiſſimus: circũ-

Matt 20.
Luc. 22.

Act 3.

Crucis ſupplicio quempiã interficere Iudæis fas minimè fuiſſe.

Quot modis nocẽtes morte plectere Iudæis permiſſũ eſſet.

Deut 21.

Illud, Vt ſermo Ieſu impleretur, quem ſenſum habeat.

Qua ratione fieri potuerit ille vt ſermo Domini Ieſu coniectura eſſet, nõ autem prophetia.

Duplex Iudæorum calũnia ad extorquendam à Pilato Chriſti mortẽ comparata.

Matt. 22.

Duplici ratiõe Iudæi Pilato obiicere poterunt de Chriſto ꝙ gentem ſubuerteret, et vtriuſq; confutatio.

Ioann. 9.
Matth. 9.
Supr. 5.
Infr. 8.

Luc. 17.

ciſus octauo die, p̃ſentatus quadrageſimo, veniens diebus ſolennibus ad templum, agnumq́; Paſchæ immolans. Ideò Gentẽ Iudæorum non ſubuertebat, ſed cõuertebat, ac ædificabat verbo & exemplo, ac deniq; ſuis ſalutarib. monitis, & exemplis ad pęnitentiã, omnemq́; virtutẽ p̃uocabat. Quòd verò ſigna in die Sabbati ederet, opus pietatis erat, & charitatis: q̃ omni tempore licẽt. Altera accuſatio erat, ꝙ prohiberet tributa dare Cæſari, quaſi Chriſtus p̃dicaſſet, electum populũ à Deo, atq; fidelẽ nefas eſſe Principi infideli, & idololatrę, & Rom. Imperatori pẽdere tributum. Sed hæc mera erat calumnia, cũ Chriſtus verbo & facto oppoſitũ docuerit. Verbo q̃dem, cùm in dolo interrogatus, ſi licet cenſum dare Cęſari, an non? reſpondit: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo*: cuius reſponſi multi teſtes tunc præſentes aderant. Facto etiam, quia vt refert Matth. pro ſe & Petro didrachma Cæſari ſolui præcepit. Tertia accuſatio erat, ꝙ ſe Chriſtum Regem eſſe diceret, quaſi in Rom. Imperatoris iniuriã regnum Iudæorũ vſurparet: in cuius rei ſignũ dicebant habere in ſuo comitatu plures homines vt regni adminiſtros. Nã 12. Apoſtolos vt maiores collaterales habebat, & 72. diſcipulos vt inferiores officiales in ſua curia. Sed & hoc quoq; falſum erat. Nam cũ edito ſigno multiplicationis panũ, turba eum Regẽ vellet conſtituere, ipſe aufugit in mõtẽ vt deliteſceret. Et cum ſæpè ab alijs diceretur Chriſtus, ipſe prohibebat, ne hoc dicerent, vt habes apud Mat. Etſi autem ipſe reuera Chriſtus erat, maluit Scripturis & ſignis ſe Chriſtum eſſe cõprobare, & omnia, q̃ de Meſſia prædicta erant, ſibi conuenire oſtendere, q̃ verbo dicere. Vnde ingreſſus Ieroſolymam in die Palmarum, hunc acceptauit Meſſiæ titulum: & tacẽtib. Iudæis & Phariſæis, reſpõdit: *Si hi tacuerint, lapides clamabũt.* Ieſus verò ita erat Chriſtus, Meſſias & Rex ſpiritualis, vt nullo modo hoc cederet in iniuriã, vel minimũ detrimẽtũ Rom. imperij, cũ lex Euãgelica neminẽ ſuo ſpoliet imperio. Et licèt adiuratꝰ à Caipha nocte p̃cedẽte ſe Chriſtũ cõfeſſus erat: adiecit tamẽ eos viſuros Filiũ hominis ſedentẽ à dextris virtutis Dei, & venientẽ in nubibus cęli, ſignificãs ſe nõ eſſe Regẽ terrenũ, qui Romanorũ cõtrarius eſſet imperio, ſed Regẽ planè cęleſtẽ. Pro his a. falſiſſimis & impijs criminationib. meritò iã illa Iudæorũ gẽs ſubuerſa eſt, atq; vbiq; ſub grauiſſimo tributo degũt, veroq; ſuo Meſſia orbati fruſtra ſemp & vanè aliũ expectãt. Pilat. qui ſeditionẽ populi p̃timeſcebat, voluit Dñm publicè interrogare, clãculũ ad eũ acceſſit, vt ait Ioan.

Sup. 2.
Ibid.

Pietatis opera omni tempore licent.

Nunquam Chriſtum ſuaſiſſe populo, tributa Cæſari ne daret.

Matth. 22.

Sup 17.

Non etiam Chriſtum ſe vnquam Regẽ feciſſe neq; vnquam appellaſſe.

Luc 10.
Ioann. 6.

Mat. 16.

Luc. 19.

Ieſus, qualis Chriſtus Meſſias, idem & Rex tantum modo erat.

Matt. 26.

Quam bellè in Iudæos quas in Chriſtum iactauerant calumnię, atq; maledicta reciderint.

Introiuit

Cur Pilatus vnum illud: Sitne Rex Iudæorũ? roget tantummodo.

Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum? & dixit ei: Tu es Rex Iudæorum? Cũ duo priora omnino falsa esse cognosceret, vel de primo, id est, de doctrina Christi non curaret, de secundo audisset ab aliquibus responsum Christi: ideò tantum de tertia accusatione, quę videbatur Cęsarem petere, interrogauit. Et cũ nihil videre posset in Iesu, quod eũ regnũ affectare fidẽ faceret, sed neq; vmbrã: sciens tamẽ eum originẽ trahere de domo Dauid, percontatus est, an iure Iudæorum regnũ sibi cõpetere arbitraretur. Ait ergo: *Tu es Rex Iudæorum?*

Ratio & forma iudicij.

Volebat more iusti iudicis formam iudicij seruare; in qua primò perquirẽdum est, an per spontaneã accusati confessionẽ ea quę illi obijciũtur, probari possint, cum nemo iure condẽnandus veniat, nisi qui aut idoneis testibus conuictus est, aut ore proprio confessus; quasi diceret: Estne verũ, quod Iudæi tibi imponunt, quòd velis Iudæorũ regnum tibi vsurpare, nomenque & titulũ Regiũ assumere? Sunt qui hæc dicta volũt per contemptũ, Tune, homo despicabilis, destitute, & sine ministris, es Rex? Alij verò vultu minaci, & seuero dixisse Pilatũ ferũt, quò auerteret eũ à tali ambitione. Deniq; sunt, qui hæc vultu lęto & fauorabili dixisse putant; Videris mihi habere gratiam & merita regnãdi: paratus sum fauere tibi: es ne tu Rex Iudæorũ? Et Gręcè cum articulo dicitur, ὁ βασιλεύς, id est, ille Rex promissus in Scripturis, & expectatus à Iudæis.

Quo vultu Pilatus Christũ interrogauerit, Rexne esset Iudæorum.

Cur Iesus ante mortem suã Regis nomine nunquam fuerit vsus.

Iesus Regis nomine nondũ vsus fuerat, quia nomen inuidiosum erat, & statim Romanos irritauisset, Iudęorumque plebem in spem libertatis & cędis erexisset: ipse verò & placatus Gentes volebat, & plebem Iudæorũ omnium patientissimam, & humillimam in omnem obedientiã paratam esse cupiebat, quę non cędem, sed salutem Gentium expectaret. Et quamquam Iesus hoc nomine nunquã fuisset vsus, sed pastoris (vt Rupertus docet in Ioan. cap. 10. & turba illum in die palmarum vocasset Regem Israël) sed hunc quoque honorem vltro delatum refugisset. Et quamquam in rem suam hoc nomine vti non fuisset, accusatur autẽ hoc nomine ab his, qui eum Gentibus tradiderunt, quò rem inuidiosiorẽ & suspectiorem Gentibus redderent. Nec Iesus quando ita est interrogatus, negauit se Regem, sed se esse confessus est: molliuit tamen dictum ambiguitate verbi, cùm dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo.*

Rup. in Ioan. Ioan. 12.

Christi modestia & prudentia in respondendo.

Ratio huius responsi Domini ad Pilatum: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?

Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? Dominus, qui nõ audierat Iudæorũ contra se criminationes, dissimulans se scire, quod illi obiecissent, rogauit Pilatum num à seipso id faceret, suspicione aliqua ex quibusdã indicijs accepta, an id faceret ex aliorũ suggestione: qua interrogatione explicauit alienũ se esse ab omni regni affectatione terreni, vt Pilatus cogitabat, vt absurdũ duceret tale quid de se suspicari. Et secundùm Euthym. eadem interrogatione Dominus nonnihil notari voluit Pilatum, quòd accusatores non faceret esse presentes, vt defectionis signa exhiberent.

Euthym c. 67 in Matth.

Verba illa Domini procul esse ab omni arrogãtia & superfluitate sermonis.

Et quidem videntur hæc verba prima facie superba, quasi quòd nolit Christus sperni, vel quòd ei cõminetur Pilatus. Sed reuera alta nõ sunt, at plena charitatis, & aperiẽtia oculos Pilati, quòd in iudicio nõ decet iudicẽ comminari reo, aut illum cõtemnere. Adhæc non sunt superflua, etiã si Christus sciret qua ratione mot⁹ fuisset Pilatus vt hæc interrogaret: voluit tamen Christus vt Pilatus cõsideraret vnde erat motus vt tanto artificio interrogaret. Quasi diceret Christus: Si tu à teipso hoc dicis, & sine vllis indicijs, nõ es dignus responso, qui te non geris vt iudicem, sed partem & actorẽ: vnde totum iudicium suspectũ redditur. Quia ergo sine indicijs interrogat; proptereà Iesus eũ redarguit, ait Ioan. Chrysost.

Quæ res iudicium contra aliquem reddere soleant suspectum & odiosum.

Ioan. Chrys. ibid. tom. 3.

Nec Christus in prætorio existẽs audiret accusatores suos, vel accusationes. Si verò alij sunt, qui hoc tibi detulerunt de me; dic qui sunt isti accusatores & testes, vt possim iustè dicere contra eos; deinde aliter respondendum est tibi ex teipso quærenti; aliter, si quæris ex accusatione Iudæorũ. Nam tibi de terreno regno respondendum est, quod solũ tibi curæ est: quoniam ex hoc possent Romani tam nobili te prouincia priuare, tuq; propriæ dignitatis ac vitæ iacturam incurrere. Illis verò de eo regno reddenda ratio est, quo Prophetæ omnes Messiam regnaturum prædicauerunt. Et Pilatus poterat tale quid de eo credere, quale Romæ erat; nam erat quidam magistratus dictus regulus sacrificiorum: vti solemus nunc dicere, Regem spiritualium, eorum scilicet qui nõ tractant arma.

Quis ille magistratus apud Romanos: Regulus sacrificiorum eppellatus.

Pilatus ergo cognoscens quòd non superbè, sed viriliter respondisset, obiecit: *Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua, & Pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti?* Respondit Pilatus, se non ex persona propria formasse interrogationem, sed ex persona gentis Iudęæ, & Pontificum eius; quasi diceret: Quid ad me Iudæorum fabula de Messia? tu sic apud me delatus es, quasi regni affectatorem te geras; quid ergo fecisti vt Iudæi & Principes nolint te in Regem acceptare? Imò potius accusant. Vel si tu non es Rex Iudæorũ, nec istum tibi titulũ vsurpas, quare hi sunt tibi infensi, & tam

Quorsum id. Nunquid ego Iudæus sum? gens tua, &c.

Cur Christus Pilato respondit regnum suum non esse de hoc mūdo. *Marc 7. Gen. 1.*

acriter te accusant? Videturque his verbis Pilatus animum facere reo Christo, vt se tueatur: vnde & respondens, dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum nō est hinc.* Non respondit Pilato tanquam indigno qui audiret quid fecerit, cùm benè omnia fecisset, imò omnia valdè bona per ipsum facta sunt. Intelligens ergo Christus quòd interrogatio Pilati ex legitimis iudicijs procederet, ad rem respondit, veritatem aperiendo, & significando à se nihil periculi metuendum ei regno, quod Pilatus administrabat: quemadmodùm & coram pontificibus confessus est se Christum esse Regem. Sed tunc Scripturæ verbis insinuauit qualis esset Rex: quod cùm ab illis sibi negatum esset, qui in Scripturis erant versati: nunc verò cum Gentili agens, ratione ostendit regnū suum non esse de hoc mundo, id est, mundanum, & terrenum.

Luc. 22.

Quorsum Christus in eadem sententia ter regni fecerit mentionem. *Psal. 2.*

Et nota, quod in hoc loco ter in vna, & eadem sententia dixit, regnum meum, vt cognosceret Pilatus nō negare se Regem à Deo constitutum, sed non qualem ipse metuebat, & vt ostendat regnum suum primariò esse in animabus imagine Trinitatis insignitis, & deinde quasi per accidens in corporibus, & facultatibus; quodq́; meritò suæ mortis regnum sibi in cœlo, in terra, & sub terra comparauerit, vt habet Apostolus ad Philippenses.

Regnū Christi primarium quod sit.

Philip. 2

Quare Christus ter Pilato dixerit quod de hoc mundo non esset.

Ter etiam dixit, quòd nō est de hoc mundo, vel ex hoc mundo, quòd idem est in Græco fonte, vbi dicitur: ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, & rursus: *Regnum meum non est hinc*, quod idem est cum priori, quo timorem omnē ac suspicionem auferret à Pilato de regno aliquo mūdano, cùm ter id negauerit.

Christi regnū duplex.

Tertiò aduerte, regnum Christi esse duplex, alterū, cōmune sibi cū Patre, & Spiritu sancto: quia Rex est cœli, terræ, Angelorū, hominum damnatorum, & beatorū, de quo dixit Dauid: *Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem*: de quo regno hic Christus mentionem non facit.

Psal. 144.

Alterū est regnum propriū Christo, quemadmodū dicitur regnum Gothorum, Hunnorū, Vvandalorum, vel Gallorū, id est, peculiare illarū gentiū regnum, & ita regnum Christi est gens, quæ Christum Regē agnoscit, & eius verbo prę̃stat obedientiam, & ab eo regi se sinit per ministros suos, & Sacramēta, hoc est, per Ecclesiam Catholicā, in qua velut fratres suos regit Christus omnes eos, quos Pater illi per fidē donat & ad se trahit.

Ioan. 6.

Quid significet: Regnum meum nō est de hoc mūdo.

Hoc regnū spirituale Messiæ prophetarū, expectatumque, non est de hoc mundo; id est, nō habet originē ex hoc mundo, vt cętera omnia regna, quæ initium; & autoritatem ex hoc mundo habent: sed sicut caput, & Rex eius nō est de hoc mūdo, sed de cœlo, & de quo ipse ait: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius*, &c. *Vos de deorsum estis; ego de supernis sum: Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo*: ita populus obediēs huic Regi, spiritualis est, & de cœlo renatus, iuxta illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Psal. 2. *Ioan. 8.* *Supra 3.*

Sumptum quidem est de mundo, sed non amplius est de mūdo, quamuis sit in mundo, sed in eo peregrinetur, & agnoscat se peregrinum, & in patriā tendat. Et licet sponte homines ex mundo transeant in regnum Christi, sed non ex seipsis, nisi desuper ab eo inspirati, & tracti sint: quomodò B. Paulus dixit: *Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij dilectionis suæ.* Et Dominus: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eū.*

Colos. 1. Ioan. 6.

Christi regnū quale sit.

Non est etiam regnum Christi de hoc mūdo; id est, ob hunc mundum, ita vt in eo sistat: quia non constat ex mūdanis diuitijs, honoribus, statibus, affectibus, pompis, fauoribus, armis, exercitibus, arcibus, atque alijs huiusce terrenis mundi propugnaculis: quia si finis regni Christi hic esset, nihil maius cæteris regnis attulisset: sed vt omnes, qui hæc non haberent, aut haberēt, ad Deū reportaret.

Huius seculi bonis Christi famuli si quādo potiantur, ea tamen quo ducant loco.

Etsi enim pax, & gaudiū, & securitas, & regna, & diuitiæ, & opes seruis Christi eueniant; ea tamen pro nihilo ducunt, si Christi regno aduersari, vel repugnare nouerint. Vnde & regna, & opes abijcere debēt potius, quam peccare: quia non est regnum Dei esca & potus, & regna, & dominia, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto.

Rom. 14.

Aug. tract. 115 in Ioan. sub init. to. 9.

Christum Regem describit Augustinus.

Matth. 2.

Herodes Rex timendo magis, quàm irascendo crudelis.

Qualitatem huius Regis rectè describit Augustin. in hunc locum, his verbis: *Audite ergo Iudæi, & Gentes, audi circumcisio, audi præputium, audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, regnum meum est de hoc mundo: Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior cùm Christus natus nuntiaretur, expauit, & tot infantes, vt ad eum mors perueniret, occidit, timendo magis, quam irascendo crudelior. Regnum inquit, meum non est de hoc mundo. Quid vultis amplius? Venite ad regnum, quod non est de hoc mundo: venite credendo; & nolite sæuire metuendo. Dicit quidem propheta de Deo Patre: Ego autem constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum eius: sed Sion illa, & mons ille non est de hoc mundo: quod est enim eius regnum, nisi credentes in eum, quibus dicit: De mundo non estis, sicut & ego non sum de mundo;*

Psal. 2. *Ioan. 15.*

Infra 17.

mundo, quamuis eos esse vellet in mundo, propter quod de illis dixit ad Patrem; Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Vnde & hic non ait: Regnum meum non est in hoc mundo, sed, non est de hoc mundo: & cum hoc probaret, dicens. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: non ait, nunc autem regnum meum non est hic; sed, non est hinc. Hic est enim regnum eius vsque in finem seculi, habens inter se commixta zizania vsque ad messem; messis enim, finis est seculi, quando messores venient, id est, Angeli, & colligent de regno eius omnia scandala: quod vtique non fieret, si regnum eius non esset hic: sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in mundo. Regno suo quippe dicit: De mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo. Erant ergo de mundo, quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergo quicquid hominum à vero quidem Deo creatum, sed ex Adam vitiata, atque damnata stirpe generatum est. Factum est autem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Christo regeneratum est. Sic enim nos Deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij claritatis suæ. Hactenus Augustinus, non minus docte, quàm eleganter. Quicquid igitur Christianorum est, Christi est, non solùm vt Dei, sed vt Messiæ, vt eius, qui per voluntatem ipsorum Christianorum Rex eorum est: nec hic aliud est Cæsaris, aliud est Christi. Nec quisquam per peccarũ iurisdictioni Christi subducitur, etiam per hæresim, aut apostasiam à fide: quoniam & in eos quoque vt transfugas, & desertores Ecclesia potestatem exercere valet, & solet. Nec enim si Rex, aut priuatus aliquis postquã Christo per Sacramentum nomen dedit, incipiat minus Christiane viuere, abutaturque potestate, quã habet, & facultatibus, atq; adeò seipso, sequaturq; mundum, & principẽ eius, idcirco se subtrahit Christo Regi, qui eum reget in virga ferrea. Nec ob aliud potestatẽ remittendi retinendiq; peccata attulit, nisi quia etiam peccatores regere debebat: alioqui quod regnum eius esset, si non nisi innocentes gubernare voluisset. Falsum est ergo, quod post resurrectionẽ regnum tẽporale, ac seculare Christi non sit: nihil enim Iesus exceptum esse voluit, quod non arbitrio suo esset regendum. Nec est potestas vlla collata Christianis, quæ illis à Christo non sit: quicquid habet qui venit ad Christum, illud Christo submittere debet, alias nõ recipitur à Christo. Sed cum Christus tibi reddit omnia, tunc mundus totus tibi crucifixus est, & totus vertitur in alium mundum spiritualem, in quo iustitia inhabitat: quod expectamus iuxta promissum Esaiæ, & Petri Apostoli. Hæc autem responsio potissimum satisfaciebat Pilato, qui de terreno tantũmodo regno curabat: *Si ex hoc mũdo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis.* Probat ab effectu quod regnum suum non sit de hoc mundo: quia si esset de hoc mundo, haberet ministros qui decertarent pro Rege suo, eum defendendo, & more aliorum Regum præsidiũ armatum latronibus & stipatoribus, vt etiamsi Rex maximè pati vellet, non possit. Naturale siquidem est, vt membra periculo se exponant pro tuẽdo capite, caput verò regit, ac custodit omnia membra: ad eũ modũ Rex custodit suos, & præliatur prælia populi sui, & pariter custoditur à suis satellitibus, & ministris, qui quantum possunt, Regi assident, ac eũ protegũt, ne ministerio suo priuentur; ideò maxime vitam Regi seruatam volunt. Hac igitur ratione omnem affectati regni suspicionẽ à se abstergit: quia fieri non posset quin fautores sui, atque ministri comparerent, qui vel facto, vel fauore, vel saltẽ verbis pro Christo agerent, & illum è manibus Iudæorum eripere conarentur. Et sic respondere illis videtur, qui dicunt non esse verisimile, neminem defensorem, fautoremne Christo adfuisse, præsertim præside voluntatẽ liberãdi eum ostendẽte, maximè eo tẽpore, cùm multi ipsius cognati à Galilæa, & alij, qui sanitatis, atque doctrinæ beneficijs affecti erãt, illo die adessent, potissimũ verò, cùm tota turba ipsius esset, ac pro illo staret, ita vt principes sibi ab ea timerẽt. Sed respondet: *Nunc autem regnum meum non est hinc.* Vbi notãdum est aduerbium Nunc, videlicet tẽpore passionis, & mortis: quia mundus, qui fugit à passione, non dedit mihi aliquem gubernandum, imò abstulit illos, qui primum mihi dati erant ministri, & ego prohibui Petrum me gladio defendentẽ: in quo omnes alios defensores futuros Spiritu Dei reprehensos esse volui, vt non audeant vel hiscere pro me: quia ego spiritalia eis, & non carnalia meditor. Atque hoc adiuuabatur consilio Principum seducentium turbas, ac dicentium, periculum esse faciendũ an sit Messias, an possit manus præsidentis, & legitimi magistratus euadere, an subductor fuerit. Præterea dicere poterãt, Pilatum velle quidem Iesum mortuum: nam ipse cohortem suã ad capiendum eum miserat, sed interim tentare fidem populi, & proprerea eum sæpe Regẽ nominare, vt videat an aliquis in auxilium eius consurgat, totumque populum læsæ Maiestatis reum faciat, belliq; causam serat,

Quare Christus non dixerit, regnum meum nõ est in hoc mundo, sed de hoc mundo, teste Augustino.

Matth 13. & seq.

Cur etiam dictũ sit à Christo, Regnum meum nõ est hinc, ac non potius nõ est hic, eodem autore.

Ioan. 15.

De mundo esse quid sit censendum.

Coloss. 1.

Christianorũ omne bonũ, Christi est duplici nomine.

Christi regno se subducere neminem posse vllo modo.

Apoc 2.

Matth. 18.

& Ioan. 20.

Peccata remittendi, retinendiq; potestas in Ecclesia à Christo cur sit allata.

Qualis mundus reddatur homini, cui Christus omnia quæ acceperat vltro obl[a]ta restituit.

Galat. vlt.

Esa. 65.

2. Petr. 3.

Qua ratione probet Christus regnum suum non esse de hoc mũdo.

Propriũ quid regni secularis.

His verbis: Nunc autem regnum meũ non est hinc: prædictam rationem insuffectam regni vt Christus confirmet.

Matth. 26.

ſerat,quo maiori ſeruitute eos premat. Cu-tandum ergo, vt Chriſtus reliquatur ſupplicio: quia ſi verè Filius Dei eſt, liberabit ſeipſum etiam à poteſtate Romanorum, atque ita in eum tutò credere potuerimus, neque à Romanis erit nobis vltra metuendum. Sed hæc omnia nihil fuiſſent ad turbam meditantem Meſſiam. Ieſus ergo ipſe ſuo ſpiritu reprimebat ſpiritum ſeditioſum turbæ in hoc, quia regnum ſuum non erat hinc, & nolebat defenſores, ſed properabat mori pro nobis, quo regnum ſpirituale nobis appareret, quod exeritur verbo, & Spiritu Dei; atque eo magis, quo nos ſumus patiẽtiores, & ipſum operari permittimus.

Regnũ Chriſti ſpirituale quodnam ſit.

Quàm idoneè Chriſtus de regno criminationi Iudæorum apud Pilatum ſatisfecerit, ſe Regẽ nominando.

Dicet aliquis; Si Ieſus ita reſpondit Pilatu, iã non ſe excuſauit, ſed potius accuſauit ſeipſum, nominando ſe Regem, ſeq; regnũ habere cõfitendo. Sed ſatis reuera ſe excuſauerat, dicendo quod nõ erat de hoc mũdo. Deinde Ieſus non excuſabat ſe, nec vt ſeipſum tueretur, capiendũ ſe dederat, ſed vt damnaretur. Venit ergo ipſe, nõ tam vt ſe defenſurus, quàm vt teſtimoniũ perhiberet veritati, vt infra ait. Et vt magis illuſtretur intellectus huius loci, ſubdit: *Miniſtri mei vtiq; decertarent*, ſcilicet pro me. Exponit Caietanus in Ientaculis ſuis, Ioſephũ ab Arimathia, Nicodemũ, & Lazarũ, & alios huiuſmodi. Et quia nullus horum pro me decertat, potes intelligere, ô Pilate, quod regnum meum non eſt de hoc mũdo. Sed hæc expoſitio ſingularis eſt, & videtur in Dominicam militare doctrinam, quod illi tres eſſent eius miniſtri; cùm manifeſtè eſſent diſcipuli, quorũ ipſe miniſter erat, qui de ſe ait: *Filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare.* Et licèt alio loco dixerit: *Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur*: ibi per miniſterium intelligit illud, quod corpori ſuo, id eſt, Eccleſiæ impenditur; *Quamdiu enim*, Dominus ait, *feciſtis vni de his fratribus minimis, mihi feciſtis.* Deinde etſi miniſtri eſſent Chriſti, quæ conſequẽtia erat, quod ſi pro eo decertarent, regnum ſuum eſſet de hoc mundo? Primò enim fac eos voluiſſe, deinde etiam potuiſſe: quia illi erant occulti, & Lazarus odio habitus, quomodò decertaſſent? Nec valet, ſi dicas, quòd Dominus poterat eis dare ſpiritum decertãdi: quia ſi reſpicias Dei potentiam, infinitis alijs modis poterat Chriſtum liberare: nec quæritur quid potuerit Dominus facere, ſed quid licuerit. Verus ergo ſenſus eſt, per miniſtros intelligere Angelos, vt Dominus alio loco explicuit: *An putas*, inquit, *quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?* de quibus Dauid: *Qui facis Angelos tuos, ſpiritus, & miniſtros tuos, ignem vrentem*; & Apoſtolus: *Omnes ſunt adminiſtratorij Spiritus in miniſterium miſſi*; qui Chriſto ſuperata omni tentatione miniſtrarunt.

Caietani ſenſus reiicitur, in hæc verba: Miniſtri mei vtique decertarent, &c.

I. Ratio.

Matth. 20.

Ioan. 12.

Chriſtus ibi, Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur, quo de miniſterio loquatur.

Matth. 25.

Secunda.

Ioan. 12.

Futilis obiectio diluitur.

Verior intelligentia eius dicti: Miniſtri mei vtique decertarent, &c.

Matth. 26.

Pſal. 103.

Hebr. 1.

Matth. 4.

Adde Chryſoſtomi intellectum: quòd ideò regnum non fuit de hoc mundo; quia nec vlli mundani erant pro eo decertantes, ſicut contingere conſueuit mundi Regibus: ac ſi dixerit; Nec ego miniſtros mihi in regno, de quo accuſor, aſſumpſi, nec vlli mihi ſeſe exhibuere in miniſtros ad me in regnum promouendum, aut in eo ſeruandum. Eſtque tropus dicendi: ſicut qui negat ſe diuitem, ait: Si diues eſſem, vtique pecuniæ meæ non laterent: quibus verbis vtrumque negare videtur. Ita modò Chriſtus negat regnum mundi, taliſque regni miniſtros: nam ſpiritualis regni miniſtros non negaret, qui duodecim habuit Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos, quorum vnus dixit: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti. *Nunc autem*, ait, *regnum meum non eſt hinc.* In quæ verba quendam notaſſe legi, quòd ſi quando Eccleſia, quæ eſt regnum Chriſti datum à Patre, in opibus, pace, & abundantia, & bellica fortitudine floruerit, regnum ſuum aliquo modo erit de hoc mundo; & ita tunc miniſtris ſuis defenſum erit. Quamquam quod attinet ad ſpiritualia, à quibuſdam miniſtris à Patre datis peculiariter protegetur, qui non permittent aut falſa prædicari, aut illegitimum vſum Sacramentorum, aut peccata publica radices agere: quia aduerſus mores impios proclamabunt, & de vna hac te ſolliciti erunt, per quam ad regnum Dei amplectendum veniatur: perſuadebuntque Chriſti regnum, ne à tyrãnis, aut malis paſtoribus, aut alia vlla re timeat, ſed tantùm reſpiciat ad Chriſtum, etiamſi captus, illuſuſque habeatur apud improbos: vt ita omnis, qui eſt ex veritate, & nõ ex hoc mundo, audiat vocem Chriſti, etiã ligati & crucifixi. Miniſtri ergo Chriſti ſi quem videtur opprimere pupillos, amicè corripient, inemendabiles dimittent, pupillis aderũt, eoſque ſolabuntur, & ad patientiam, & ſpẽ regni cœlorum cohortabuntur, vt orent pro perſequentibus ſe, atque calumniantibus; alij verò mixtim defendent, & in temporalibus & in ſpiritualibus. Et hic labor vſque ad finem iudicij protenditur: quia in vtroque à quibuſdam erit impugnatũ, aut ſaltem in vno, vel altero, vt ita curemus eſſe regnum Chriſti datum à Patre perſeuerantet in Dñi obedientia, non obſtantibus tormentis aut infamia, aut morte. Qui verò tãtùm ob pacem externam, aut honorẽ ſecularẽ, aut opes, & cõmoda carnis Chri-

Alter ſenſus, nimirum B. Chryſoſtomi.

Exemplum eiuſdem.

Regni Chriſti ſpiritualis qui miniſtri atque defenſores.

1. Cor. 4.

Regnũ Chriſti, quod eſt, Eccleſia quomodo de hoc mundo dici poſſit, ſecundum aliquos. Eius regni miniſtrorum partes.

Matth. 5.

Regnum quid ſit Chriſto datum.

ſto ſer-

Qui vero regnum sint datū à Deo & à mundo.

sto seruiunt: erunt quidē regnū datū Christo, non à Deo, sed à mūdo. Qui verò partim sunt tracti à spiritualib⁹ bonis, partim à carnalibus commodis, consolationibusq́; erunt quidem regnum datum à Deo, & à mūdo, sed tractus à mūdo defendet Christum, quando non vult defendi; relinquet verò quādo vult defendi, putabitq́; Iesum sibi esse deuinctum, & volet Christi dicta & facta ingenio suo interpretari, atque explicare: dabitq́; operam, ne ob Christi dicta, vel facta sensus commoda amittat.

Vere Pilatum agnouisse, Christum Regem esse, vnde notum sit.

Dixit itaq; ei Pilatus, Ergo Rex es tu. Respondit Iesus: Tu dicis quia Rex sum ego. Rectè intulit Pilatus ex Christi dictis, eum regnū habere, quodcunque illud esset: & ideo affirmatiue legendum est, *Ergo Rex es tu*, & non interrogatiuè, propter Christi responsum, dicentis; *Tu dicis, quia ego sum.* Nam si Pilatus interrogaret. Tune es Rex? Christus non responderet: *Tu dicis.* Nā qui aliquid quempiam interrogat, non statim affirmat. Cùm ego dicit Christus, Tu dicis, sensus est, Verè dixisti me Regem; sum enim Rex, sed nō mundanus, vel contrarius Cæsari. Et licèr Pilatus certò sciret Iesum de regno quodā spirituali loqui, de quo ipse nihil curabat: tamē quia ipse nouerat quàm exosum Cæsari esset nomen regium, præsertim in Iudęa, hac sola confessione motus fuit ad cōdemnādum eum, vt inscriptio tituli super crucem positi demonstrauit.

Qualem Regem tantummodo Pilatus Christum agnouerit.

Ioan. 19. Quæ causa Pilatum impulerit, vt Iesum condemnaret

Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Causam reddit Dominus cur fateretur de se, quod gloriosum videbatur, nempe quia in hoc natus esset: & ad hoc venisset in mundum, vt testimonium perhiberet veritati; qui propterea contra suum agere videretur munus, si veritatem rogatus aut inficiaretur, aut subticeret. In hoc, & ad hoc Græcè est, εἰς τοῦτο, & significat causam hic, non locum. Hic aduerte, Christum Dominum respondisse Pilato, quòd bono animo interrogaret, sine vllo inuidiæ aut odij motu; qui tamen tacuit coram Anna, Caipha, & Herode, quos nouerat animo maligno atque corrupto, insidias suis interrogationibus nectere. Hunc locum ita interpretatur Theophylactus: *Ego, inquit, in hoc natus sum, hoc est, vt Rex sim. Natura enim hoc habeo, & ex eo quod natus sum de Patre: nam istud ipsum de Rege natum esse, Regem me esse testatur.* Verus quidem sensus; at verior & plenior: Tu me dixisti Regem esse; sum etenim Rex, neque veritatem negare possum: quia in hoc natus sum, & ad hoc veni, vt veritati præbeam testimonium. Accepi enim carnē infirmam, vt homo, & versatus

Quare Christus Pilato se Regem esse respondit.

Cur potius Pilato, quā Annæ, Caiphæ, & Herodi Christus responderit quid erat. *Matth. 26. Luca. 22.* Quid est: Ego in hoc natus sum, secūdum aliquos *Theophyl. in Ioan.* Alter sensus congruentior.

sum in mundo cum alijs; vt testimonium perhibeam veritati, id est, mihi ipsi qui sum veritas, dans vitam accipienti, id est, omnibus illis qui sunt ex veritate, quibus scilicet veritas placet: & testimonio veritatis acquiro regnum meum in ea fundatum apud omnes. Quasi dixerit Dominus, Omnia quæ dixi de regno meo, ò Pilate, non alia ratione dixi, quàm vt testimonium perhibeam veritati: nam vt munere hoc fungar, in hunc mundum veni. Et obserua, Dominum in hoc mundo veritati testimonium perhibere: quia per fidem hic ad veritatem amplectendam, in patria verò per euidentiæ lumen cognoscendam ducimur. Cùm ergo Pilatus homo Gentilis esset, cui regnum non de hoc mundo figmentum quoddam videri poterat, quò Iesus tergiuersari vellet, ne iudicaretur: cumque apud eum neque lex neque Prophetæ locum haberent, ad veritatem se conuertit, cuius appetentissimus esse iudex debet, illaque omnibus amabilis videri. Proinde hac via Pilatus ad notitiam Iesu tanquam primæ & absolutæ veritatis manu duci poterat. Nam cùm dicit Dominus proprium ac præcipuum eius munus esse veritati perhibere testimonium, si audire dignatus fuisset quid sit veritas, audisset etiam qua ratione omnis contracta veritas à veritate absoluta claritatem, & testimonium, quo agnoscatur, recipiat; & ita à veritate creata ad increatam potuisset ad sui salutem deuenisse. Sed quia iniustus erat, & tanti muneris oblati indignus, à diuina prouidentia fuit iudicatus. Quod verò Caietanus in lentaculis ex his verbis colligit duas Christi naturas, alteram humanam ex illo verbo: Ego in hoc natus sum; alteram diuinam, quia ille solus est extra mundum: minus solidum est, & contra vim verborum Scripturæ: quia apud Ioannem dicitur homo venire in mundum, qui tamen nunquam fuit extra mundum: & Christus dixit Apostolis: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, in mundum scilicet. Præterea, cùm primò dicat: In hoc natus sum, quàm dixerit: Et ad hoc veni in mundum; significatur quòd prior sit natiuitas, quam aduentus in mundum: quod verum non esset, si generatio diuina significaretur per verbum: Veni in mundum. Verus ergo illorum verborum sensus, & ex Scripturis desumptus, est, quod per aduentum in mundum, significatur ostensio & apparitio apud homines. Nam ex Iurisconsulto-

Cui testimonium perhibeat veritati Christus.

Cur Dominus Iesus in hunc mundum venerit, vt testimonium veritati praberet nō euidentiæ.

Veritatis iudex debet esse appetentissimus.

Pilati vel negligentia vel superbia.

Refellitur sensus Caietani in hæc verba: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, &c. *Ioan. 1.*

Infra 20.

Quo de aduētu loquitur Christus, dicēs, se venisse in mūdu, vt te

stimonium perhibeat veritati.

rum regulis, non dicitur venisse, qui non apparuit, vel nondum stetit. Ideò Ioannes Baptista de Iesu nato, & nondum exhibito Israëliris dixit: *Qui post me venturus est*, de quo mox subdit: *Hic est de quo aio: Post me venit vir*: vbi verbum illud Venit, de præsenti est, vt Græca vox indicat ἔρχεται. Subiungit Dominus: *Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam*. Rationem reddit, quare nec Pilatus, nec perfidi Iudæi ei adhæreant per fidem: quia scilicet nō sunt ex veritate: vnde aliàs dixerat, *Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis*: & in alio loco; *Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Qui ergo ex vero & interno affectu veritatem deamāt, illamque liberi à cupiditatibus & opinionibus mundanis hominem obcæcantibus, & ad Principem tenebrarum & mendacij non spectant, ex Deo profectò sunt, & ex Christi ouibus, atque adeò ex veritate, vt interno auditu libēter per fidem vocem Christi audiant. Significat ergo Dominus, non ex testimonij, sermonisque sui improbabilitate accidere, quòd non omnes illi fidem habeant, sed hominum defectu, & indispositione, & idcircò probat se Regem veracem hominum veritatem amantium, ita vt qui facit veritatem, veniat ad lucem. Congruit enim veritas veritati nostræ, quare qui dictis, factisque verax est, aut esse vult, Iesum audit in corde suo testimonium veritati præbentē, & se eius Regem dicentem; itaque Regem suum agnoscit, & ex eius præscripto viuit. Sed multi sunt qui Christum audiunt, etiā libentissimè, eiusque sermonibus delectātur, compunguntur, permouentur; cum verò ad rem veniendum est, & relinquenda concubina, vel remittenda iniuria, vel restituenda malè ablata, omnis ille excidit sermo. Impossibile est enim diuitē intrare in regnum cœlorum: vsque ad portam venire queunt, ingredi verò non possunt, nō quòd clausa, sed quod angusta sit porta: ipsique bona, quibus suffarcinati sunt, deponere nolunt, itaque citius retrocedent, quā ingrediārur, nisi Deus, cui omnia sunt possibilia, eos introducat.

Ioan. 1.

Cur Pilatus & Iudæi non crederent in Christum, vt ipse testatur.

Infra 10.

Sup. 8.

Ex Deo & ex veritate, Christique ouibus quinam sint.

Ioan. 3.

Iesum audiet quis in corde suo attestantē veritati.

Quibus excidat omnis Christi sermo salutaris.

Matth. 19.

Supr. 7.

Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cùm hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos. Amabilis quidem est veritas vel ipsis improbis: nam etsi contra veritatem fallere cupiant, falli tamen nullo pacto volunt. Pilatus ergo veritatis dulcedine allectus, perquirit quid sit Veritas, non quidem quæ sit definitio veritatis, sed quæ sit illa veritas, quæ facit hominem esse de regno Christi, qua posset homo ad Christum peruenire. Sed timens dispendium dilationis, festinauit Dominum liberare, allegata eius innocentia. Vel, vt scribit Augustinus: *Credo cùm dixisset Pilatus: Quid est veritas, in mentem illi venisse continuò consuetudinem, qua solebat eis dimitti vnus in Pascha; & ideò non expectauit vt responderet ei Iesus quid esset veritas, ne mora fieret, cùm recoluisset morem, quo posset eis per Pascha dimitti, quod eū valde voluisse manifestum est.* Sic ille. Vel fortè, vt alij dicunt, solent Principes cùm de aliqua re incidit sermo, quæ ipsis cordi non est, aut ad se pertinere nō spectant, leuiter interrogare. Et ideò tanquam futilem hominem, & inanem contemnens, abijt non expectato responso. Egregiè eos repræsentatus, qui multos consultant, vt veritatem intelligant; & tamen aut non expectato responso, aut non intellecto, ne veritas impediat eorum concupiscentias, discedunt. Tacuit ergo Christus quid esset veritas, quia in aulis Principum non habet locum, & vt pulchrè dictum est à Sapiente: *Vbi non est auditus, non effundas sermonem.* Egesippus (vt quidam annotat) refert, Christum respondisse Pilato: *Veritas est, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*: cui veritati attestatus est Pilatus in titulo crucis. Sed mihi hactenus non licuit hoc apud Egesippum inuenire: neque videtur credibile, Christum tunc homini Pagano tale reddidisse responsum. Sunt qui hoc factum Pilati versutè actum interpretentur, & omnia acta Pilati, & dicta rapiant in deteriorem partem, quo eum damnaret. Sed non videntur hoc porrigere eius verba, quia dixit: *Ego nullam inuenio in eo causam*: quod est idem cum illo Lucæ, vbi Pilatus examinator de Christo dixit: *Nullam causam inuenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.* Melius fortè quæsiuisset Pilatus, Vbi est veritas? & audisset quod non erat in Pontificibus, nec in iudicibus, nec in Pharisæis, nec in turbis, nec in aulis Principum, nec in platea, nec in matrimonio, nec in Religione, vbique denique exulat. Seneca sapiens Ethnicus libro De verborū copia scripsit: *Oportet prædicatorem, aut amicitiam, aut veritatem perdere.* Nos igitur veritatem colamus, illamque integrā & corde, & operibus amplectamur, & à quocunque illam docentem libenter audiamus quasi vocem Christi, vt per eam ad ipsam absolutam veritatem intuendam, & beatè possidendam admittamur per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sempiternæ reddendæ sunt gratiarum actiones ab vniuersa creatura.

Amen.

Infra 19.

Qua de veritate Pilatus Christum interrogauerit, quid esset illa.

Idem cur de illa non expectauerit responsum Christi.

Euthym. in Ioan.

Altera ratio.

Aug. tract. 115. in Ioan. in fin. tom. 9.

Tertia. Quos Pilatus eo facto adumbrasse videatur.

Vbi veritas locum non habet.

Eccles. 32.

Pilato quærenti de Christo: Quid est veritas, quid responderit secundum aliquos, minus tamen probabiliter, ac verè.

Ioan. 19.

Non fuisse captiosam aut malignam quæstionem illam Pilati: Quid est veritas! vt quidam opinantur.

Luc. 23.

A quibus hominibus & locis exulet veritas.

Oportet prædicatorem aut amicitiam aut veritatem perdere, vt ait Seneca.

TRACTATVS XXVII.

De missione Iesu à Pilato, ad Herodem, remissioneq; eiusdem ad Pilatum, in illa verba: *At illi inualescebant, dicẽtes: Commouet populum docens per vniuersam Iudæam, incipiẽs à Galilæa vsque huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Iesu, gauisus est valde, &c.* Luc. 23.

Iusti atque innocentis hominis vita quæ-ti facienda.

MVLTA tentanda sunt, antequam iudex quem nouit innocentem condemnet, & præstantius est, multos sontes, & facinorosos absoluere, quàm vel vnum innocentem condemnare: quia magistratus, leges, iura, ac tribunalia magis stabilita sunt in commendatione, & incolumitate iustorum, quàm in punitione impiorum. Ideò iudici maximè expedit, vt in negotio dubio innocentis, illud à se abdicet, & ad alium mittat superiorem: quemadmodùm Gallio Proconsul Achaiæ in causa Pauli dixit: *Si quæstiones sunt de verbo, & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis: iudex ego horum nolo esse.* Ita Pilatum iustè & prudenter egisse scribit Lucas, qui solus hanc historiam de præsentatione Christi coram Herode describit. Cùm enim Iudex Christi à se explorati, examinatique innocentiam proclamasset, dicens: *Nihil inuenio causæ in hoc homine,* idoneç scilicet inter eas, de quibus vos eum accusatis, & ideò nullam propter quam condẽnari debeat, bene autem in verbis vestris, sed nõ in homine isto, at verò plures, propter quas meritò sit liberandus, cùm eius innocentiam nouisset ex sermone rationabili, & modesto, ex vultus, totiusque habitus grauitate, præsertim verò de suspicione affectati regni: impossibile iudicauit, quòd in tali causa, in qua de vita Christi agebatur, nemo in eius fauorem motus fuit; cùm tamẽ affectari regna sine fautoribus, & administris impossibile sit, qui etiam capto principali detegi solent. Atque hoc facto Pilati Gentilis Christum accusatum innocentem exclamantis, nihilque pœna dignũ patrasse asseuerantis, allusum est ad Gentium fidem futuram, quæ nusquam nõ patrocinatur Christi innocentiæ aduersus Iudæorum calumniam: quod enim tunc fiebat apud paucos, hoc hodie in vniuerso mundo contingit. Carebat Pilatus affectibus, & passionibus, ideo Christo fauebat, nec videbat mortis causam vllam: at illi inualescebãt clamoribus, qui rationibus destituti erant. Hic est enim mos furiosorum. Pudor erat illis recedere à iudicij loco victos, odium autem conceptum eos quiescere non sinebat. Ideò vt Marcus ait, accusabant eum in multis, vt multitudine verborum animum iudicis inclinarent, satis declarantes causæ suæ infirmitatem, & iniquitatem, eo quòd nil certum constanter proponerent, sed varia, & quòd clamoribus suis, & multitudini verborum magis fiderent, quam veritati: ad quas accusationes nihil voluit Christus respondere, quòd Pilato superiori responso satisfactum erat. Secundò ergo obijciunt, quòd subuerterit, vel commouerit populum incipiendo à Galilęa. Quod tamen impudentissimum est mendacium, cùm Christus, nec in Galilæa, nec in Iudæa seditionem excitauerit vllam: qui iussit inimicos diligere, pacem, & fraternam charitatem colere; magistratui legitimo prædicauit non esse contradicendum; imò interpellatus à duobus fratribus de diuidenda hęreditate, noluit falcem mittere in messem alienam. Annotauit hoc loco Theophylactus, Iudæos non sine dolo mentionem fecisse Galilææ, sed in terrorem Pilati: nam Galilæi semper seditiosi, rerumque nouatores extiterunt, qualis erat Iudas Galilęus, & Theodas, quẽ volunt quidam caput fuisse eorũ Galilæorum, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs, vt Lucas commemorat. De quo in Actis: *Ante hos dies extitit Theudas,* scilicet tempore Pilati: ita tamen vt hic Theudas alius extiterit ab eo, de quo Iosephus loquitur libro Antiquitatum, qui fuit sub Phado. Et iam omittunt eam accusationem de regno affectato, quam omnium maximè valituram contra eum putabant: sed inuidia valde laborat, & torquetur. Dicẽte ergo Pilato ex ore Iesu nõ esse quæstionem de regno mundano, instant Iudæi, quod Iesus astutè causã inuerterit. Et quod quæstio sit de regno mundano, probãt allegando commotionem populi perseuerantem vsque hodie: ideò de præsenti habet Gręca litera, *Commouet populũ.* Et coacti à veritate non dicunt: Cõmouet armis populum, sed docet: nec dicunt quid docuerit, ne riderentur; vt notat Euthymius. Et aiunt per vniuersam Iudæam tuæ curæ commissam, incipiens à Galilæa. Commouerat enim Iesus ante quinque dies vniuersam ciuitatem in admirationem, cùm

Iudici facere quid expediat in causa dubia innocentis. *Actor. 18.* Gallionis proconsulis, & Pilati prudẽtia.

Luc. 23. Causa Christi innocentis Pilato cognita atq; perspecta.

Regnum affectãtibus quid soleant fieri atque perpetuũ. Quid Pilatus innocentiam Christi proclamans coram Iudæis accusantibus prælusisse videatur.

Furiosum ingenium. *Marc. 15.* In eo quod Iudæorũ Pontifices Christũ de multis accusabant, qualẽ suæ illi statum causæ declarabant.

Christus quã alienus ab illa criminatione Iudęorum, quod populũ commoueret, atque perturbaret.

Matth. 5. *Ioan. 13.* *Luc. 12.* *Prouerb.*

Theophyl. in Ioan. 18.

Quales ferè homines Galilęi.

Actor. 5.

Luc. 13. *Ioseph. lib. 20. Antiq. c. 4.*

Quid est quòd Iudęi non amplius insistunt criminationi Iesu de Regni ambitu dignitatis.

Iudęorũ Christum accusantium verba ponderantur, Commouet populum, &c.

Euthym. c. 67 in Matth. Christus populum Iudæorum vbi, quomodo, & quãdo commouerit.

Matth. 20.

ingressus est Ierosolymam super asinum, & turbæ dicebant: *Quis est hic?* Populi autem dicebant: *Hic est Iesus Propheta, à Nazareth Galilææ.*

Cur Pilatus Christum remiserit ad Herodem.

Pilatus autem audiens Galilæam, &c. remisit eum ad Herodem. Videbat causam periculosam esse, & vel innocentem esse damnandum, vel in Iudęorum indignationem incurrendum; ideò vt ex tanto periculo seipsum eriperet, mittere eum decreuit ad Herodem Regem, qui illo tempore propter Pascha erat Ierosolymis. Iudicabat enim in primis Pilatus, quod causa illa non pertineret ad regni statum, vt illi imponebant. Deinde si talis esset causa, putabat de illa Herodem Regem melius posse cognoscere, tùm quia Iudæus erat, tùm ob zelum regni sui, & ob desiderium recuperandæ Ierosolymæ ex gratia Romanorum suspicari poterat ne alius veniret ex stirpe Regia, qui peteret regnum à Romano Imperatore, vel qui armis suis, & potentia occuparet. Ideò prudenter ad ordinarium iudicem Galilæorum Iesum misit, vt excuteret causam à se agitatam. Quamquam non omnino veniat Pilatus excusandus: tùm quod eum, quem innocentem nouerat, non liberauit pro suo officio: tùm quod manifesto tyranno, quem sciebat fratris detinuisse vxorem, innocentem ligatum misit; postremò quod hoc facto Iudæis præstitit maiorem insaniendi occasionem. Sed diuina prouidentia disposuit hanc remissionem. Imò, vt incredulis calumniandi occasio tolleretur, qui facilè dicere potuissent: Si causa affectari regni sub Messiæ nomine fuisset cognita à iudice habente notitiam legis Iudaicæ, fuisset cōdemnatus, & non excusatus: nam Pilatus ignarus Mosaicæ legis, innocentem putauit. Herodes verò sciens legem, & pondus Messiæ, adiungitur iudex; vt omnes intelligant quid ille in Iesu causa censuerit. Deinde vt simul videant ex parte Iesu quomodò se coram Herode iudice habuerit, putare enim poterant, quod coram Pilato, ad quem non sunt ingressi, Iesus se excusasset, cum coram Herode, ad quem Iudæi ingressi sunt, semper tacuerit. Tertiò, vt eo plus mereretur nobis, quo à pluribus indignè tractatus est, & eo magis eius innocentia ad maiorem Iudæorum, & Gentium credere nolentium condemnationem declararetur, quod à pluribus examinatus iudicibus, nihil tamen deprehensus esset sceleris admisisse. Remisit etiam Pilatus hanc causam ad Herodem, eo quod causas pauperum, & tenuium hominum, & ex quibus nihil lucri emungi potest, facilè iudices ad alios ablegant, & remittunt. Vnde Festus cum speraret pecuniam se accipere à B. Paulo vincto, & frequenter eum ad se euocabat, & ad alium iudicem eius causam non ablegabat. Cognouit igitur Pilatus quòd esset de Herodis potestate: quia Iesus in Nazareth Galilææ conceptus fuerat, atq; educatus. Herodes autem hic erat dictus Antipas, fraterque Archelai relegati, ac Philippi, filius Herodis magni Ascalonitæ, & infanticidæ, ac matris Iudææ, & ideò se vt Iudæum gerebat: atque iste Herodes decollauerat Ioannem Baptistam: cumque esset valde ambitiosus, non contentus tetrarchia Galilææ, ad regnum Iudææ aspirabat, quod Romani per procuratorem, siue præsidem administrabant. Et duo singulariter procurabat Herodes: alterum, vt posset ad hoc venire, vt placeret Iudæis, vt eorum fauore apud Cæsarem regnum Iudææ impetraret; & ideò eorum solennitatibus interesse studebat, atque hac ratione occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, & in vincula coniecit Petrum, vt post dies Azymorum interficeret, ea maxime ratione, vt placeret Iudæis. Alterum erat, quod omnem posteritatem Dauidicam extinguere moliebatur, vt Iudæis spem omnem adimeret, qua Regem de illa stirpe expectabant: quod consilium secutus pater eius, occiderat omnes pueros qui erant in Bethleem, à bimatu & infra: ipse etiam quærebat Iesum occidere, vnde cum dictum esset illi: *Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere*, ipse respondit: *Ite, & dicite vulpi illi*, ostendens illum fuisse fraudulentissimam vulpem. Fingebat enim se plurimum desiderare videre eum, & opera eius: quemadmodùm vulpes desiderat videre gallinas, vt eas deuoret. Ita autem administrabat Galilæam Herodes, & Pilatus Iudæam, vt Pilatus Galilæos redderet Herodi; contra, Herodes Iudæos Pilato; ob mutuam pacem, & concordiam, vt ex hoc loco constare potest. De hac missione Iesu ad Herodem per Pilatum sic loquitur Tertullianus libro aduersus Marcionem: *Christus Herodi velut munus à Pilato missus, Oseæ vocibus fidem reddidit. De Christo enim prophetauerat: Et vinctum eum ducent xenium Regi. Delectatus est denique Herodes viso Iesu, nec vocem vllam ab eo audiuit. Tanquam agnus enim coram tondente, sic non aperuit os suum: quia Dominus dederat illi linguam disciplinæ vt sciret quomodò oporteret eum proferre sermonem.* Et similia ferè docet Cyprianus in expositione Symboli, & verba Prophetæ ponderat.

Herodes cur id temporis Ierosolymis moraretur. Altera causa missi Christi ad Herodem.

Pilatus remittens Iesum ad Herodē, errauit tripliciter.

Diuinæ consilium prouidentiæ in remissione Christi à Pilato ad Regem Herodē.

III. causa remissionis Iesu ad Herodem.

Quarta.

Luca. 1. Infra 4.

Qui fuerit hic Herodes, qui Iesum sp[...] uit cum exercitu suo.

Matth. 14.

Istius Regis ambitio.

Duo potissimum moliebatur Herodes, tria videlicet, & in[...] qua.

Hic cur Iudæorum festis interesset.

Actor. 12.

Ibidem.

Matth 2.

Luc. 13.

Herodes cur vulpes appellatus à Domino.

Herodes & Pilatus, Iu[...] videlicet [...] que p[...] quomodo administrarent.

Tertul. lib. aduers. Marcionem prope finem.

Ose 10. iuxta Septuaginta. Rem shortt Christi ad Herodem, ratio[...] nium Olea[...]

Esa 53.

Supr. 50.

B Cyprian.

Herodes cur viso Iesu gauisus est valde, teste Euangelista. Luca. 10.

Herodes autem viso Iesu gauisus est valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo: & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Gauisus est Herodes non solùm ob honorem sibi à Pilato delatum, cùm esset ambitiosus, sed etiam quòd esset cupidus videndi eum, quem multa edere miracula audierat, cùm Ioannes nullum miraculum patrasset. Quoniam ergo vidit iam Iesum detentum, & proximum morti, & quia putabat se posse curiositati suæ satisfacere, signum aliquod videndo, non quidem vt crederet, sed, vt suos tantùm oculos curiosos pasceret, flagrabat desiderio videndi Iesum. Ita quidam diuina oculis subijcere concupiscunt. Ideò nefas olim erat in Ecclesia curiosis hominibus sacra mysteria detegere: & idem docet Dionysius in epistola ad Demophilũ Monachum, Hoc etiam oegatum in re Eucharistica asserit Iostious Martyr in Apologia prima pro Christianis. Multi enim ex his quæ vuà fuot, externis oculis sine fide, contemptibilia esse existimant, vt Herodes viso Christo eum contempsit. Adhæc cupiebat certus reddi, an ipse esset Ioannes Baptista suscitatus, quem ipse decollauerat. Ita enim habet Lucas; Audiuit Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo; & hesitabat, eo quod diceretur à quibusdam: *Quia Ioannes surrexit à mortuis.* Sed in his omnibus paternam homicidij pietatem iniquus filius, quasi hæreditariam imitari conabatur. Cumque omnes plebei, vel minimi Iesum ex facie, & ex operibus agoofcerent: solus Rex ex auditu illum nouerat, quia non humiliabatur, nec sui præsentia Christum dignum existimabat. Ideò dicitur quod audierat multa de eo: id est, de vita eius, doctrina, discipulis atque miraculis, & maximè quod ex sua ditione esset. Spetabat præterea, signum aliquod videre ab eo fieri, tùm ob suum honorem, tùm ob suam à morte liberationem. Et tamen Dominus non solùm nullum signum coram eo edidit, verum etiam ne responsō quidē suo eū dignatus est: tùm oe videtetur ambite mortis euasionem, sed etiam ne videri posset Regij honoris admirator, etiamsi Herodes, teste Egesippo, vt à quibusdam citatur, Christo per coronam suam insrasset quòd eriperet eum de manu Iudæorum, faceretque eum sui regni hæredem, si signum aliquod patrasset. Mihi apud Egesippum hactenus hoc testimonium inuenire non licuit. Legi tamen apud B. Anselmum libro de passione, Herodem coronam suam posuisse super caput Christi, & promisisse illi liberationem, & successionem regni, si signum aliquod edidisset. Sed quicquid de hoc sit, Christus nullum signum prorsus edere voluit coram eo, rũ ob eius incredulitatem: putabat enim Christum magnum, incantatorem, & præstigiatorem, qui solent deuorare serpentes, & gladios, vt populum admiratione suspensum teneant. Deinde, quia oõ petebat signũ ad credendũ, sed vt tantùm curiositatẽ aleret suam: quomodo plerunque euenire solet, vt magnates, & aulici multa disputēt de Christo, & eius lege, non vt meliores fiant, sed ne nihil ignorare videantur. Adhæc adducitur alia ratio à Caietano: quia si signũ aliq̃ edidisset, vel sapienter respondisset ad eius interrogationes, in totum impedita fuisset humani generis redemptio: ideò noluit Christus liberari, vt nos à peccati, & dæmonis seruitute eriperet. Sed hęc ratio Caietani instantiam patitur. Nam si signum edidisset, vt volebat Herodes, minus eum liberaret, imò necem eius magis vrgeret ob regni sui zelum, dixissetque: Hic est hæres, venite, occidamus eum; atque ita Domin⁹ mortis suæ administer extitisset. Præterea volebat Dominus per manus Gentilium mori, & nō per manus Iudæorũ, & mori te Crucis, non alio genere mortis: at Iudæi Crucis supplicio afficere neminem poterant. Adhæc Herodes in diebus Azymorũ eum minimè interfecisset, sed expectasset post Pascha, vt fecit alter Herodes de Petro: at Dñus in Pascha mori voluit, q̃a erat agnus liberans ab Angelo percutiente. Postremò non signa debebant Christum liberare, sed eius innocentia. Et Christus petentibus signa non ad signa, sed ad curiositatem fouēdam, acriter alias respondit, dicens: *Generatio mala, & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ*, qui fuit per Triduum in corde maris: ita Christus in corde terræ. O Herodes, si scires quàm magnum signum est Dei filium coram te alligatum sisti, & Verbum Dei obmutescere, & illudi sapientiam; non aliud certè signum quæreres. Exi, exi extra ciuitatem, vt videas Solem eclipsim pati, diem in obscurissimam noctem conuerti, terrā insolito tremore concuti, saxa frangi, monumenta aperiri, velum templi scindi, ac Centurionē exclamare: Verè Filius Dei erat iste, & tuæ faceres satis curiositati, agnosceresque quis sit qui ante tuum tribunal assistit.

Quid propriũ curiosorum hominum.

Dion. Areop. Iust. Martyr

Luca. 9.

Herodes his illusor Domini, Herodis patris infanticidæ qualis hæres.

Matth. 2. Herodis super bia.

Herodes vt aut Euāgelista, cur speraret signū aliquod videre ab Iesu fieri.

Iesus ante Herodem cur tacuerit.

Egesip.

B. Anselm.

Cur Christus apud Herodē nullum signū ediderit. II. Ratio. Herodi qui similes.

III. Ratio. nimirum Caietani.

Refellitur multis argumentis ratio Caietani.

Matth. 21.

Actor. 12.

Exod. 12. Quare in Pascha Christus occidi voluerit.

Matth 12.

Ionæ 2.

Quod signum vel maximum Christus fecerit ante Herodem, si modò illud voluisset. Matt. 27.

· *Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.* Quamquam Lucas non exprimat qui essent illi sermones, probabile tamen est illum dixisse: Es ne tu ille, qui illusisti parentem meum, & cuius gratia

Qui fuerint illi sermones, quibus Herodes Dominū interrogauit. Matth. 2.

gratia pater meus multos occidit infantes, &aliquot ex fratribus meis, vt isti testes deponunt contra te? Deinde, es ne tu ille, ad cuius aduentum simulachra Ægypti in terram corruisse ferũtur? de quo fama haber quod cæcum natum illuminaueris, decem leprosos mundaueris, dæmonibus oppressos liberaueris, surdos andire, mutos loqui, claudos ambulare feceris, Lazarumque quatriduanum ad vitam suscitaueris? Dein de tacente Christo, iussit, vt quidam cogitant, aquam, & panem addnci. Audiui, inquit, quod aquãin vinum mutaueris in nuptijs, & panes hordeaceos multiplicaueris in deserto. Ecce tibi materiam paratã: præsta hic quod fecisti alias, in meæ regiæ dignitatis gratiam. At ipse nihil respondebat: nõ solùm enim nullum signum edidit, sed ne respõsõ quidem vllo eum dignatus est. Christus enim incrudelis, & curiosis mut⁹ est, & suo silentio reprehendere volebat quæstiones minus ad rem pertinentes: inutilis enim quæstio silentio soluenda est. Rectè proinde consuluit Salumon: *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*, & rursus: *Doctrina viri per patientiam noscitur.* Herodes enim non agebat vt iudex audiens accusationes Iesu, sed vt curiosus, & signorum cupidus. Deinde, vt docet Glossa interlinearis, *Melior est causa, quæ non defenditur, & probatur. Susanna, & tacuit, & vicit.* Hæc illa. Et Ambrosius, hoc loco: *Accusatur Dominus, & tacet, & bene tacet, quia defensione non indiget: ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo.* Sic bonus ille Pater. Tacendo ergo impleuit figuram pariter, & prophetiam: Figuram quidem, quia falsò accusatus Ioseph à domina sua vxore Putiphatis, silentio, & taciturnitate se protexit: prophetiam verò illam Dauidis: *Ego autem tanquam surdus non audiebam* (videlicet accusationes à Iudæis factas contra me coram Herode) *& sicut mutus non aperiens os suum.* Tertiò, Verbum Dei Christus coram Herode tacuit, ex quo Herodes vocem eius clamantem in deserto, hoc est, Ioannem Baptistam de medio sustulerat. Ex quo mirabile documentum toti mundo præbetur, non mereri videlicet audire intus loquentem Deum illos, qui prædicatorem, qui vox est eius, audire contemnunt. Similiter faciunt mali, qui suffocant vocem Domini, illamque silentio reprimunt, quæ conscientiæ stimulis illos reprehendit: ad quam, ipsi dicunt, Tace dimitte me carni, & genio indulgere, vsuris, & rapinis incumbere, odium retinere. Contra quos Paulus: *Reuelatur ira Dei de cælo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent.* Vide ergo, quod quando Herodes audiebat Ioannem, multa opera Dei faciebat, vt dicitur apud Marcum: at postquam eum immisit in carcerem, ac decollauit, nihil tale legitur. Nemo ergo vocem spernat concionatoris, qui fistula est, & tuba Christi, qui per eam quasi organum ad nos loquitur. Quartò non respondit, ne videatur illi adulatus, aut eius fauorem venari, præsertim cùm Herodes iure suo posset eum vt Galilæũ liberare. Item vt contemptũ feramus: si prudentiã seculi non callemus: nihil etiam doleamus, quod ab his cõtemnamur: amemus nesciri, & contemni: expectemus Dominum, probemus nos Deo in ignobilitate, & nobilitate. Nunc tempus tale erat, volebat ab illis despici, vt non bis auxilijs vsus, sed contempsisse, vicissque illos appareret, quo nostra fides esset confirmatior. Fortassis etiam non probat Dominus Herodis statum, & regnũ, vt qui forsitan non legitimè in Iudæa regnaret, præsertim cũ Rex Messias venisset tales nõ auxiliarios, sed contrarios habere volebat, vt victis talibus, appareat quę Christi esset vis. Et ita voluit se ostendere maiori miraculo, quàm si nunc miraculum edidisset.

Sed interrogabis, quare saltẽ Christ⁹ nõ reprehendit Herodem, vt Ioannes illũ erat solitus reprehendere? Non desunt probabiles, ac iustæ rationes. Nam in primis videbat Regẽ immedicabilem, conceptionisque minimè capacẽ, & sicut nõ audiuit Ioannẽ, nec se Christũ audiuisset. Adhęc non erat tẽpus corrigendi, ne crederetur q̀ ipse esset causa suæ mortis, vel carceris, vt accidit Ioanni: & ita non accidisset in Paschate, vt diximus, sed post dies Azymorum. Silente autem Christo, & fauiẽ, ac coronã eius spernente, non silebant Principes Sacerdotum, & Scribæ, de quibus ait Lucas *Stabant autem Principes Sacerdotum, ac Scribæ constanter accusantes eum.* Videbant Herodẽ valde propensum ad liberandum Iesum, miseri timebant ne Christus elaberetur: etsi enim Herodes esset Rex impius, nihil motus est illis criminationibus, etsi plures essent. Quoniam etsi voluerit olim Herodes Christum interficere; proposuerant tamen Herodi Christi verba de tẽplo euertendo, vt coram Caipha, & de regno affectato, vt corã Pilato, sed præcipuè quod Iesus esset Ioannis Baptistæ cognatus, quod valde laudasset eum corã turba, quem ipse in carcerem misisset: in quo approbabat eius prędicationem contra eũ, & incestũ eius, imò quod ipse ei sic prędicare pręcepis-

set,

Margin notes (left): Signa Christi celeberrima. / Ioan. 9. Luca. 17. Marc. 10. Matth. 11. Ioan 11. / Sup. 2. Infra 6. / Quibus Christus ab eis rogatus nihil respondeat. Quæstio quæ silentio soluenda est. Prou. 26. Supr. 19. / II. causa. / Gloss interlin in Lucam. Dan 13. Ambr lib. 10. in Luc cap. 23. tom. 5. / Silentiũ Christi coram Herode vbi figuratum fuerit, ac Prophetatum. / Gen. 39. Psal. 37. / III. causa. / Ioan. 1. Matth. 14. / Non merẽtur vocẽ Domini audire intus loquentis, qui prædicatorem eius vocem audire contemnunt. / Rom. 1.

Margin notes (right): Marc. 6. / Christi fistula & tuba ipsi sunt concionatores. IV. causa. / Quinta. / Sexta. / Quare Christus vt olim Ioannes Baptista, non reprehenderit Herodem. Matth. 14. / Cur Principes Sacerdotum ac Scribæ constanter Iesum accusarent ante Herodem. Luc. 23. / Ioan. 2. Matt. 26. Infra 27. Supra 11. Infra 14. Quas fecerint criminationes in Christum

cuomerent infelices. *Luc. 13. Matth. 2. Ibidem.*

set, quodque illum publicè prędicádo vulpem vocasset: Ite, & dicite vulpi illi; quodque fuisset causa tot infantium à patre suo interfectorum, postremò quod vacaret arti magicæ, ex eo quod pater eius à Magis eius artibus fuisset illusus, & quod in Nazareth se inuisum fecisset. Sed poterant ad hęc respondere fautores Christi, vt Ioseph, Nicodemus, & Gamaliel. Primò, si Iesus, quia Ioannis Baptistæ cōsanguineus, occidendus, ergo occidantur omnes Baptistæ cognati. Deinde reprehēsio Ioannis Baptistæ culpa carebat: quia incestus Herodis erat publicus. Et si reuera vocauerat vulpem, hoc erat propter astutiam, & prudentiam; & quia extra bonus, intra verò malus, dolosus, ac fœtidus apparebat, gallinisque, id est, pauperibus subditis deuorandis tendens insidias; & quia liberius paulò erat dicendum. Negaret item, Christum fuisse causam cædis innocentium: quasi per ætatem vsu liberi arbitrij careret. Illusio verò Herodis à Magis, non fuit artis magicę opus, sed diuinę reuelationis: nam dicitur quòd responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Adhæc fieri inuisum, & per medium illorum transire, non ad artem magicam, sed ad diuinitatem spectabat, sicut quod ambulauit super aquas maris. Accusabant igitur constanter, id est acriter, pertinaciter, seu intente: timebant enim ne Iesus ederet signum, vel sapienter respondendo euaderet. Sed vbi Iesum vident taciturnum, & Herodem tractare illum vt stolidum, incidunt in alium timorem, ne Iesus tanquam fatuus, penitus euadat: ideo instant accusando, ne tanquā fatuus absoluatur. Aiebant enim eum fingere, esseque hominem dicacem coram turbis, non coram regibus, & latere in eo dolum, & malitiam, quam iterum exerceret in periculum subuersionis populi, si absolueretur.

Accusationū earum leuitas & inconstantia. *Luc. 4.* *Matth. 14.* *Matth. 2.* *Matth. 14.* Quam acris Iudæorum ac vehemens fuit accusatio.

Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. Græcè habetur: *Et cum illusisset, & induisset eum vestem splendidam, remisit eum Pilato*: vt intelligas, milites non solùm illusisse veste illa, sed illusisse primum varijs, & deinde indutum veste splendida, qualis esse diuitum solet, remisisse ad Pilatum. Idem enim habetur vocabulum hic, & apud Iacobum: *Si introierit in conuentum vestrum vir annulum aureum habens, in veste candida*; non enim habetur λευκὴ sed λαμπρά. Quia ergo Iesus neque signum, neque responsum vllum Herodi dederat, quasi silētio eius fuisset spretus, spreuit eum & verbis, & factis candidè, & splendidè vestitis: & hoc cum exercitu, vel Græcè exercitibus suis: quia subditi libenter applaudunt suorum maiorum voluntati, & cātant sicut illi, & vt ille dixit: *Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque. Negat quis? nego. ait aio.* Rectè dictum est per Spiritum sanctum: *Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis Rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Spreuit autem eum Herodes, & vt impotentem, qui nullum signum posset facere, & vt insipientem, qui respōdere nesciret; & vt stultum, qui contra accusantes se non tueretur. Herodes reputáuit Christum stultum, quòd cum signo aliquo edito, vel responso prudenti dato, liberari facilè posset, noluit se, aut vitam suam tueri: nam eos stultos & fatuos iudicat mundus, qui vitam suam, opes, & honores amplissimos propter Deum contemnunt. Hæc alba vestis, qua illusus fuit, fertur asseruari Romę in templo S. Ioannis Lateranensis. Significaturque, quòd illa veste indutus multis ludibrijs fuerit affectus, & punitus, vt morio, fatuusque. Atque ita Messiæ dignitas in eo illusa est, vel quòd amentes ita soliti essent indui veste cādida, cùm tamen signum sit innocentiæ. Hinc Ambrosius in Lucam: *Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculata tribuens indicia passionis, quod agnus Dei sine macula, cum gloria, mundi peccata susciperet.* Sic ille. Nunc autem ob huius rei reuerentiam Sacerdotalis vestis effecta est alba, etsi Iudæorum Sacerdotes ephod lineo vterētur. Vel fortassis Herodes alludere voluit ad morem Romanorum, apud quos qui ambibant magistratus, & maximè consulatum, Candidati dicebantur, eò quòd candida veste vterentur. Quod dicitur, *Cum exercitibus suis,* referri potest vel ad Christum, vt Christi exercitus intelligatur cohors prætoria, quam dedit Christo Pilatus, vt eum deduceret ad Herodem, ne eum per viam interficerent Iudæi: at in egressu Iesu de prætorio vexilla duo Pilati, quæ ex vtraque parte posita stabant, illi, dum duceretur ad Herodem, se inclinarunt, & reuerentiā Christo exhibuerunt: vt docet Nicodemus in Euangelio suo. Quod videntes quidā, non viderunt; alij causæ naturali tribuerunt; alij verò dissimularunt propter carnifices. Quòd verò Christus in domo Herodis nec respondendo, nec signum operando, egerit quasi fatuus, non sine mysterio id contigit. Quia in ea impleuit figuram, & prophetiam: figuram quidem Dauidis Regis, qui vt euaderet Regem Achis, finxit se stultum coram eo; prophetiam vero Oseæ dicentis

Expenditur illud verbum: Et cum illusisset, &c. *Iacob 2.* *Terent. in Eunuch. Act. 2 sce. 2.* Assentientium ingenium. *Eccles. 10.* Cur Christum Herodes spreuerit cum exercitu suo. Qua Dominus fuit illusus cādida vestis vbi asseruetur. Cur Herodes Christum induerit candida veste. *Aug. lib. 10. in Luc. cap. 17. tom. 5. 1. Reg. 2. & sæpe alibi.* 21. Ratio. Candidati apud Romanos qui. Quid est Herodem illusisse Christo cū exercitibus suis. *Nicodemi Euangelium.* In eo quod Christus in domo Herodis nec respondēdo, nec signū operādo penè se fatuū simulauit, quid nobis significa-uerit.

centis: *Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israel stultum Prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.* Noluit esgo Herodes Christum occidere, ne compararet odium populi occidendo sub nomine Messiæ, sub quo accusabatur à Sacerdotib⁹. Et cùm iudicis boni partes sint, aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem; vtrumque Herodes neglexisse videtur: quia innocentē irridet; & vinctum remittit ad Pilatum. In quo tacitè ostendit se consensisse in necem Domini, remittendo ad Pilatum, quasi diceret; Fac de eo quicquid volueris: tibi quoque ago gratias de honore mihi in hac parte à te impenso. Remittitur ergo ad Pilatū, cui ex parte Dei datum erat desuper, vt in eum haberet potestatem. Tertullianus libro aduersus Matcionem, pro eo quod Oseæ 10. habemus in nostra versione: *Siquidē & ipse in Assur delatus est, munus Regi.* LXX. interpretes habent: *Et vinctum eum ducent, xenion Regi*, & explicat de Christo misso à Pilato ad Herodem, sicut & Cyprianus lib. De duplici martyrio. Iustinus quoque in Dialogo contra Tryphonem, & Cyrillus Catech. 13. huic mysterio applicant: *Et ligātes*, inquit, *ipsum attulerunt Regi munera larim.* Etenim Christus loco munerum missus est à Deo; vt ob id placati sint Herodes & Pilatus. Mysticè in aliena veste Christum illudunt omnes Principes seculares, & pastores Ecclesiastici, qui officia & beneficia indignis, & minus idoneis conferunt, & qui pro eis apud illos intercedunt. Qui participes fiunt omnium delictorum, quæ illi in officio, vel beneficio admittūt, iuxta illud: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Hac autem illusione Christi, quasi fatui, & insani, meritoque eius nos qui ea agimus, quibus digni sumus qui & spernamur & illudamur, à perpetua dæmonum illusione in gehēna liberamur: ideò pretiosæ nobis esse debent huiusmodi illusiones & irrisiones Christi.

Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad inuicem. Hanc coniectura sumitur, quod ratio inimicitiæ fuerit, quòd Pilatus occidisset Galilæos inconsulto Herode, quando sanguinem eorum miscuit cum sacrificijs. Misso siquidē Iesu ad tribunal Herodis ideò amicitiam interpollatam, & errorem resarcit; quia erat iurisdictionis Herodis quædam agnitio, & tanquam professio Pilati, quòd non ex proposito Herodis iurisdictionem violasset, sed casu quodam aut necessitate id contigisset. Significatur autem hac reconciliatione, impios etsi alioqui inter se dissidendo, conuenire tamen inter se in eo, vt veritatem & iustitiā insectentur, & impletum est illud Psalmi: *Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius:* quod de Herode & Pilato dictum interpretantur Apostoli in Actis. Ita tyrannis & hæreticis præsertim in hoc conuenit, vt licet diuersa & contraria dogmata tueantur, Ecclesiam Christi tamen semper oppugnent. Quare rectè Beda in hæc verba scribit: *Hoc nefandissimum Herodis & Pilati fœdus, quod in occidendo Christo pepigerunt, hactenus eorum velut hereditario iure successores custodiunt, quando Gentiles & Iudæi sicut genere & religione, ita etiam mente dissidentes, in Christum tamen persequendo, Christiq; in eius fide intermēda consentiunt.* Hactenus ille. Significatur autem fructus passionis Christi qualis fuerit. Est enim vnio inter Iudæos & Gentiles, qui prius Deum homini vniuerat; quare Apostolus ait: *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Est etiam vnio eorum, qui discordia & odio se inuicem prosequebātur, in Christo tamen, & propter Christum in pacem redeunt; & maximè in eo tempore, quo hæc mysteria in Ecclesia celebrabantur. Quòd si qui sint qui nec eo quidem tēpore iniurias remittunt, aut acerbitatem animi non deponunt; Herode atque Pilato profectò sunt deteriores, cum medio Christo de altari sumpto recōciliari nolint. Ceterùm hic Herodes iustum meritis suis supplicium accepit: quia enim Herodiadis persuasione iniustè Ioannem interemit, & quia Regiam Christi dignitatem irrisit; ideò commeruit, vt eiusdem Herodiadis instinctu ad propriam cooperaretur perditionem, & regiam illa instigante ambiendo dignitatem, quem habebat principatum amitteret, relegatus in exilium à Caio Lugdunum: vt testis est Iosephus libr. Antiquitatum. ¶ *Pilatus autem conuocatis Principibus Sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum; & ecce, ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum: & ecce, nihil dignum morte actum est ei.* Rursus Pilatus etsi Ethnicus longè iustiorem Iudæorum sanctissimis se ostendit. Videigitur quāto labore conetur innocentē Christum de manibus Iudæorum eripere, quāobrem dedita opera conuocat maiores, & minores Iudæorum, vt in tanta multitudine inueniat aliquos, qui eius innocentiæ & iustitiæ patrocinentur. Et vocat hominem, non latronem, nō nequam, vel seditiosum.

Marginal notes (left):

- *3. Reg. 21.*
- Cur noluerit Christum occidere Herodes.
- Iudicis boni partes.
- In eo etiam quod Christū Herodes remisit ad Pilatū, quid tacitè insinuauerit.
- *Ioan. 19.*
- *Tertul. lib. 4. aduers. Marcionē à med.*
- *Cyprianus.*
- *Cyrillus Ierosolymit.*
- Christum in aliena veste qui illudant.
- *1. Tim. 5.*
- Causæ inimicitiæ Herodē inter & Pilatū quaenam intercesserint.
- *Luc. 13.*
- Quid hæc reconciliatio Pilati cum Herode nobis insinuet.

Marginal notes (right):

- *Psal. 2.*
- *Actor. 4.*
- Tyrannorum proprium, & Hæreticorum quid.
- *Beda in Lucā cap. 93. mor. tom. 5.*
- Gentium & Iudæorum in Christianos conspiratio.
- Fructus passionis Christi.
- *Ephes. 2.*
- Herode atque Pilato inter se tandem reconciliatis deteriores qui.
- *Matt. 14.*
- Huius illusoris Domini Herodis cum sua Herodiade exitus infelix.
- *Ioseph. lib. 18. Antiq. c. 14.*
- Pilati ad liberandum Christum labores & conatus.

tiosum. Obrulistis mihi hominem: quid magnum feceritis, si hominem misellum damnaueritis? Et ait, quasi auertentem populum, non auertentem à diuinis legibus, aut humanis, & superioribus suis. *Et ecce, ego coram vobis interrogans.* Non colludendo, aut per iocum, vel occultè ludendo cum eo; sed coram omnibus ipsum iotertogans, nullam causam innenio cur iure sit è medio tollendus. Pulchrè air hoc loco Ambrosius: *Pilatus absoluit Christum iudicio, crucifixit mysterio.* Et ne existimatetis me fortè in contemprum vestri, aut in gratiam huius nonnihil dissimulare; remisi eum ad Herodem: sicut vos ipsi testes esse potestis, qui secuti estis eum, & omnium rerom oculati spectatores fuistis. Atqoi Herodes, sub cuius iurisdictione oatus est, & conuersatus, & cui plus iuris est in hunc, quàm mihi, nihil dignum morte io eo depreheodit. Si crimina, quæ illi obijcitis, vera esseot, & secundùm legem vestram, & consuetudines, certè Herodes agnouisset; & tamen nihil dignum morte iudicauit eũ perpetrasse: vnde quasi de leuitate, & stultitia damnauit eum. Cuius indiciũ ego sequens, emeodatum eom dimittam, id est, vt Græcè dicitur παιδεύσας, correptum scilic. siue castigatum, seu flagellis cæsum, quæ vox infra repetitur, cùm ait: *Corripiam ergo illum, & dimittam:* ne quis putet hunc locum intelligi de correptione per verba, posterior verò de correptione per verbera: vt si quid per imprudentiam peccasset, lueret, & vt vobis nonnihil videar credidisse. Putauit Pilatus Iesum non morte dignum, sed satis esse, si præter illusionem factam ab Herode, flagellis castigatus dimitteretur. Inuenit Iesus io domo Herodis albam innocentiæ vestẽ per humilitatem & taciturnitatem: quam Adam per superbiam & loquacitatem cum dæmone amiserat. Ille perdidit in paradiso, volens scire bonum & malum: Christus mutus & fatuus iudicatus, oobis restituit. Testatur Salomon: Omni tempore siot vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat: hoc est, inoocentia & misericordia spiritualis nũquam à te discedat. Et quanquam innocentia à magnatibus, ab aulicis & astutis irrideatur: oam scriptum est: Deridetur iusti simplicitas: constaoter tamen huiusmodi derisiones feramus cum Christo, qui paulò post est agnitus Dei virtus, & Dei sapientia, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit sempiternus honor, gloria, & gratiarum actio in perpetuum, Amen.

Quemadmodum Pilatus Iesum interrogauerit.

Amb li. 10. in Luc. 10 s.

Christi integritas & innocentia.

Quid est: Emẽdatum Iesum dimittam.

Secundi Adæ, Christi scilicet cum priore contentio.

Genes. 3.

Eccles. 9.

Vestimenta candida in Scripturis, quidque oleũ significent.

Innocentia à quibus habetur ludibrio.

Iob 12.

1. Cor. 1.

TRACTATVS XXVIII.

De collatione Iesu cum Barabba, eiusdemq; postpositione, & visu vxoris Pilati, in illa verba: *Est autem cõsuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in Pascha. Vultis ergo dimittã vobis Regem Iudæorũ? Clamauerunt rursum omnes dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro, &c.* Ioan. 18. Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

TENTAT rursus Pilatus alia via Dominum liberare, proponẽdo electionem in die Paschatis liberandi vnum vioctum, qnem voluissent. Vbi norandum est, à qoatuor Euangelistis describi hanc historiam: nam præter Ioannem satis concisum, Lucas breuiter illam his verbis præscripsit: *Necesse autem habebat per diem festum dimittere eis vnum. Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam: qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium, missus in carcerem.* Hæc Lucas. Sed Matthæus, & Marcus fusius hoc pertractant: ait enim Matthæus *Et cùm accusaretur à Principibus Sacerdotum, & Senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum; ita vt miraretur Præses vehementer.* Explicemus hæc pauca prius; deinde subiungemus quæ de Barabba sequuntur, atque illis adiungemus, si quid noui occurret ex reliquis Euangelistis. Quod igitur in primis assert Matthæus, Christum ad obiecta crimina abluenda nihil respondisse; id ea ratione factum est, quia indigna putabat esse respõsione quæ illi obijciebantur, vel ipso Præside teste. Deinde nulla iuris forma obseruabatur, sed clamoribus, vocibusq; vehemẽtius res agebatur in gratiam populi. Cæpit Dominus silere in domo Herodis, videbat responsiones noñ iuuare, nec Iudæos propterea comprimendos: elegit sileotium, & causam suam Domino commendauit: *Vos,* inquit, *tacebitis, & Dominus pugnabit pro vobis,* & iterum: *In silentio & in spe erit fortitudo vestra.* Mirabatur verò Præses vehementer Christi patieotiã, non. n. aliquẽ tenm expertus erat, qui omni linguæ vsu, & quibuscũque posset rationib. oon se vellet tueri: mirabatur quòd nullus pro eo aperiret os suũ, maximè iudice propenso ad eius patrociníum se ostendente: admiratur quòd ooo petat remissiooẽ, aut liberationem, cùm in-

Cur Dominus ad Iudæorum criminationes coram Pilato nil dederit responsi.

Exod. 14.

Esa. 30.

Cur Pilatus Christum interrogans vehementer de illo miraretur.

nocens esset. Et quorsum mortem non timeret, causamq; tacendi non videt, sed maximè loquendi? Conuictus enim tacere solet; innocens autem clamare semper consueuit.

Armis quibus contra mortē, aduersariorūque criminationes Christianis sit decertandum.

Cæterùm Dominus exprimere voluit in seipso quibus armis Christiani contra mortem, & contra aduersariorum criminationes decertare debeant, nempe innocentia, atque patientia. Dicet: Qui negligit famam, crudelis est: non ergo rectè faciebat Christus silendo.

Qui negligit famam, crudelis est.

Respondeo sciebat Dominus quòd nihil proficeret se excusando, & sciebant omnes apertè falsa esse quæ obijciebantur, merasq; calumnias.

Cur Dominus Pilato non paruerit sibi responsum præcipienti.

Dicet rursus: Cur non obediebat superiori Pilato præcipienti vt responderet? Aio Iesum superiorem fuisse Pilato, quare nec illi cogebatur respondere. Adhæc volebat cedere iuri suo, & mysterium redemptionis peragere. Mirabatur ergo Pilatus, cùm esset paratus tueri causam Iesu, quòd ipse ne verbo quidem se vellet defendere, & per tale silentium in iniurijs, iter panditur ad regnum cœlorum.

Qua ratione iter pateat ad regnum cælorum.

Iam satis idoneè respondebat, dicendo, regnum suum non esse de hoc mundo, & quòd causa, ob quam ministri eius non comparerent, vt pro eo decertarent, eadem faciebat, ne ipse pugnaret pro se à nece liberando.

Subiungit Matthæus: *Per diem autem solennem consueuerat Præses populo dimittere vnum vinctum, quem voluissent. Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas*, de quo subdit Marcus: *Qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.* Statuendum in primis, testibus Matthæo & Ioanne, quòd hęc non erat lex, sed consuetudo tantùm, nata ex liberatione filiorum Israël de AEgypto: in cuius rei memoriam Deus instituerat festum Paschę.

Iudæorum cōsuetudo liberādi vnum vinctum in Paschate, vnde ortum habuerit.

Exod 12.

Hanc consuetudinem Lucas vocat necessitatem: *Necesse*, inquit, *habebat dimittere eis per diem festum, vnum*: quia consuetudo lex viua est, & efficacior quàm scripta, quæ desuetudine abrogari potest interdum.

Cōsuetudinis quanta vis.

Ioan Ferus in Matth & in Ioan.

Sed quidam insurgunt contra hanc consuetudinem, quasi fictam, & hypocrisi plenam. Primò, quia erat contra legem Dei præcipientem sontem occidi. Deinde contra legem Moysi erat instituere aliam legem præter eam, quam Deus in Paschate seruandam dederat per agnum, & azymos panes. Adhęc, cur non omnes vinctos dimittunt; cùm omnes essent in phase ex Ægypto liberati? His rationibus putant quidam hanc consuetudinem solidè expugnasse.

Quibus argumentis nōnulli Iudæorum consuetudinē illam conuellant legi fuisse contrariam & hypocrisi tam, quæ soluantur.

Sed profectò hęc argumenta solubilia sunt: non enim in primis est contra legem id, quo confirmatur totius legis fundamentum, id est, egressus populi de Ægypto miraculis plenus, qui eo signo magis in memoriam beneficij accepti veniebat. Nec est verisimile, rem apertè contra legem acceptatam fuisse, & tot seculis à Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis, in qua Deus mirificè de clementia & misericordia laudatur. Deinde constat Iudæos multa alia festa in memoriam beneficiorum Dei instituisse, vt Esther, Iudith, Machabæorum: & addere quædam quæ iuuant ad memoriam beneficij recolendam, non est quid contra legem facere.

Esther 9.
Iudith 16.
Machab. 4.

Tertiò, quòd non omnes eriperentur, id prudenter factum est: vt locus esset tùm iustitiæ, tùm misericordiæ: sicut etiam in piscina vnus tantùm sanabatur, qui prior descendebat in piscinam; & ita ille vnus liberatus, erat symbolum omnium liberandorum per piscinam sanguinis CHRISTI.

Q are vnus tantum, non omnes soleret dimitti.

Ioann. 5.

Vnus ille qui ad piscinam curabatur, quid præsignificaret.

Adhæc hæc consuetudo approbata est in cōcilio Chalcedonensi, vbi de reis non tantùm in foro exteriori apud Principes laicos, sed etiam in foro Ecclesiastico coram Episcopis obseruari solitam, conuincit consuetudinem illam non fuisse prauam: quia misericordia legem Dei, sed supra legem: quia misericordia superexaltat iudicium.

Conc. Chal. act 11.

Iaco 2.

Cyprianus quoque sermone de vnctione Chrismatis in initio, tradit fuisse in more suo tempore, vt Principes aliquos vinctos remitterent in memoriam huius piæ consuetudinis, cárceremque patêre cunsitenisse.

Cyprian.

Leo sermone de Quadragesima, in hunc modum scribit: *Quòd & Romani orbis potissimi Imperatores sancta antiquitus obseruatione custodiunt, qui in honorem Dominicæ passionis altitudinem suæ potestatis inclinant, & constitutionum suarum seueritate mollita, multarum culparum reos præcipiunt relaxari; vt in diebus, quibus mundus saluatur miseratione diuina, etiam ipsorum superna bonitatis imitatrix sit æmulanda clementia. Imitentur igitur Christiani populi Principes suos, & ad domesticam indulgentiam regijs incitentur exemplis. Non enim priuatas leges fas est austeriores esse, quàm publicas.*

Leo ser. 2. de Quadrag. sub fin.

Hæc ille, quæ propterea adduximus, vt ex illis colligamus, constitutionem illam sanctam fuisse & salutarem.

Piam consuetudinem illam aliquem ex vinculis liberandi, qui sperneret videantur.

Ac proinde damnandi sunt illi Principes, qui in die Veneris sancti, dum procumbunt ante Iesu crucifixi imaginem, vt osculando adorent, proijciunt fascem libellorum supplicum, in quibus liberationes quorundam à pœnis, ad quas iure damnan erant, continentur: quas videntur Christo offerre; cùm tamen nihil deinde præstent: nam hæc potius est illusio ac irrisio Christi, quàm veneratio. Quod verò dicitur, *In die festo*, non intelligas de omni Iudæorum solennitate,

Quo tantū in die festo vnus ille dimitti è vinculis consueuerat.

sed

sed tantùm de solennitate paschali, in qua ipsi olim liberati sunt de AEgypto egressi. Ideò Ioannes explicat: *Est consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha*: quod per antonomasiam solet dici ἑορτή, id est, Dies festus, vt alibi apud Ioan. dicitur. Etsi post Origenem Theophylactus sentiat hunc morem sumptum ex Ionathæ filij Saul liberatione, qua eum populus iam patris sententia morti addictum liberauit: vt dicitur in 1. Reg. volum.

Ioan 4 & 5. Orig. tract. in Matt. post med. to. 2. Theoph. in Lucam. 1. Reg. 14.

Deinde annotandum, quòd cùm Pilatus non potuisset liberare Christum vt innocentem, tentat nunc liberare eum vt maleficum, & tanquam reum damnatum, & cõsuetudinem allegat: & antequam interrogationem proponat, ait Marcus: *Et cùm ascendisset turba, cœpit rogare: sicut semper faciebat illis*: vbi Græcè, vt notat Euthymius, legitur: *Cùm acclamasset turba, cœpit petere, vt vnus vinctus eis daretur*. Non enim legitur ἀναβᾶσα, sed ἀναβοήσας. Et significatur, turba eo tempore; quo circa Dominum Pilatus erat occupatus, cœpisse cum acclamatione petere vt faceret eis pro more recepto. Illud enim, *Cœpit*, referendum est ad turbam quæ immediatè præcedit, non ad Pilatum: vnde aliquid est addendum, vel supplendũ ad orationis perfectionem, nempe, Turba cœpit rogare, vel petere, scilicet vt faceret, sicut semper faciebat eis. Vel iuxta nostram Latinam lectionem: Cùm turba ascendisset ad tribunal Pilati pro more recepto seruando, rogatura nempe vt pro consuetudine vnus ex vinctis dimitteretur eis; tùm eã arripuit occasionem Pilatus pro liberatione innocentis, duos proponens populo, ex quibus alterum eligeret.

Nona species Pilato obiecta Christum ab soluendi inutilis tamen & inefficax penes perfidos Iudæos. *Euthym. in Matt. c. 67.*

Tertiò notandum, dedita opera proposuisse vinctum quendam insignem, id est, insignibus flagitijs, & malitia diffamatum: Erat enim seditiosus, homicida, prætereà, vt ait Ioan. latro, vt omni ex parte Barabbas dignus esset morte. Et ideò teste Hieronymo, non proposuit Pilatus alios latrones simul cum eo crucifixos, sed Barabbam cęteris deteriorem omnibus: neque persuadere sibi potuit Pilatus aliquo modo futurum, vt peterẽt liberationem Barabbæ hominis tam pestiferi, exitialisque, imò communis totius ciuitatis hostis. Cũq; in more esset vt plebs peteret & Princeps proponeret quos vellet ex vinctis, vt plebs vnum seligeret ex illis: nunc è conuerso Princeps ipse petijt à plebe, & plebs subornata à Principibus Sacerdotum, ac ferocior reddita, negauit.

Quare Pilatus Barabbam potius quàm alium quẽpiam ex vinctis, Iudæis proposuerit. *Hieron. in Matt. tom 9.*

Matt. 27.

Quartò, non est quouis modo probabile quod tradit Rupet. Pilatum animo ficto hæc fecisse, & reliquisse in arbitrio populi electionem vnius ex duobus, quia sciebat futurum, vt peterẽt liberationẽ Barabbę. In primis.n. durum videtur, quia erat cõsuetudo liberandi vnum in Pascha, quem vellẽt ipsi, conferebaturq; innocentissimus cum nocẽtissimo, & ideò verisimiliter existimabat petituros Iesu liberationem, saltem ne displicerent parentibus occisi, & ob publicum, ac generale ciuitatis odium, quod solet concipi in seditiosos & homicidas; & ne saltem displicerẽt Præsidi, qui pro publica pace vellet potiꝰ occidi seditiosum. Et quia homicida, & latro, & seditiosus erat, poterat existimari, quòd liberatus facilè posset aliud homicidium, ac latrociniũ perpetrare, aut aliam seditionem excitare. Adhęc ne ipsi petẽtes seditiosum, & homicidam liberari in suspicionem venirent, quòd consentirent in homicidiũ cum illo. Atq; hoc putabat Pilatus salua conscientia potuisse facere: quia sciebat Principes Sacerdorũ per inuidiã Iesum sibi tradidisse; vt tota tãti sceleris, ac flagitij culpa in Principes Sacerdotum, & Seniores recidat, quia tradiderũt ex inuidia, & subornarũt populum, vt peteret Barabbam. Alioqui, si Christus dignus esset accusatione & morte, nõ esset idonea causa ad saluandam eius conscientiã, scire ꝙ ex inuidia eum tradidissent: nec excusaret eos exemplum Domini liberantis adulteram culpabilem, quia Dñs non venit iudicare, & nõ fecit vt iudex, sed vt aduocatus. Dixit enim: *Mulier, vbi sunt qui te accusant? nemo te condemnauit? Nemo Domine, ait: nec ego te condemnabo*. Debebant saltem Iudæi metuere, ne vnquam audirent à Pilato: *Innocentem interfici petijstis, & seditiosum liberastis*.

Neququam Pilatum, vt quidam arbitrantur, ficto animo & simulato hoc fecisse. *Ruper. lib. in Ioa. post med.*

Quibus de causis Iudæi Barabbam velle debuerint esse in vinculis, & Iesum absolui potius ac dimitti.

Ioan. 8. Quomodo adulteram Christus absoluerit.

Et subiungit Matth. *Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis; Barabbã, an Iesum, qui dicitur Christus? sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum*. Dum Pilatus optionem, electionemve dimittendi vincti in arbitrio populi relinquit, & dum Principes Sacerdotum plebem subornant, persuadentq; vt petat dimitti Barabbã, Iesum verò perdi; interim vxor eius misit ad eum. De quo solus inter Euangelistas Mat. ita loquitur: *Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum*. Moris est iudicum, vt sedentes ferant sententiam in reos; quatenus non sedatis affectibus, & passionibus rationis iudicium perturbantibus, vel sententia falsa pronuntiatur, vel aliquo affectu prauo inficitur: ideò dicitur. Sedente illo pro tribunali. Et sedes propria iudicum tribunal dicitur, locus nimirum excelsus in quo reside bat, qui ius tribubus dabat; vel ex eo dictũ,

De vxore Pilati eum per internuntios admonente de Christi integritate & innocentia.

Iudices cur sedentes de morte ferant sententiam.

Tribunal quid, & vnde dictum.

quod

Ioann. 19.

quod ius suum cuique tribuatur, dicta Hebraicè à Ioanne Gabbatha, id est, excelsa, vel alta. Est ergo tribunal iudicum, cathedra Doctorum & solium Regis, de quo; *Super solium Dauid, & super regnum tuum sedebit.*

Esai. 9. Pilati vxoris nomen. *Rabanus. Nice l. 1. c. 30. circa med. Corn. li. 3. Annal. aliquanto ante med.*

Misit ad eum vxor eius. Quæ à quibusdam dicitur Procula, vt à Rabano: Nicephorus vocat eam Proclen, Cornelius Tacitus inducit disputantes duos senatores in vtramque partem, an scilicet expediat, legatos, prætores, & prouintiarum præsides ducere vxores suas in comitatu, dum ad prouintias administrandas destinantur? Et in libr. Digestorum habetur: *Proficisci Proconsulem melius quidem est sine vxore. Sed & cum vxore potest; dummodo sciat Senatum, &c. censuisse futurum, vt si qui vxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio, & vindicta exigatur.* Hæc ibi. Non est dubium, quin ab vtraque parte rationes probabiles existant: sed quicquid de hac re sit, constat Pilatum vxorem suam secum duxisse. Nitebatur Pilatus tantopere liberare Iesum: primò, ex æquitate naturali, quæ dictat laborandum pro liberatione innocentis à morte, & maximè Christi, quem nouerat ex inuidia traditum esse. Vt enim doctè annotat Iustinus Martyr, bifariam dicitur ignorantia. Aut enim nolens ignorat, dum res ad cognitionem ducentes non habet: aut volens ignorat, dum ad cognitionem ducentes habet, sed cognoscere non vult. Hanc voluntariam ignorantiam solent diuinæ literæ modò ignorantiam, modò cognitionem appellare. Cognitionem, dum dicunt; Et me scitis, & vnde sum scitis; hoc est, Potestis à factis meis cognoscere mei nominis, meorumque dictorum veritatem, cùm mentiens non possit hæc facere. Ignorantia autem; Quia excæcauit eos malitia eorum, vt videntes cæci fiant, & eatenus proprijs affectibus ducti per inuidiam, tradiderunt eum. Sic ille in sensu. Deinde id fecit Pilatus ex officio: quia iudex, qui capitalibus præest causis, non debet consentire in necem innocentis, ac insti non conuicti, nec confessi, nec idoneè probati nocentis. Tertiò, ex instinctu Dei, & Spiritus sancti inuantis per vxorem suam, & dehortantis à nece. Quartò, hoc producitur in condemnationem Iudæorum, quòd Gentilis solo lumine naturæ plus viderit iustam Christi causam, quàm Iudæi eruditi in lege, & Prophetis: quòd inuidia & odio cæcati essent. Daturque exemplum, vt iudices gerant se pro aduocatis in causis innocentum, quos vident amicis, aduocatisque destitutos, qui pro eis agant. De hoc autem visu primò indagandum est, cur vxori, & non viro factus fuit: Secundò, an noctu, an interdiu factus sit: Tertiò, an ab Angelo, bonone, an cacodæmone: Quartò, quid significat, & quorsum in Euangelio producitur. Ad primum dubium respondet Chrysostomus, dicens. *Aduerte rursum, quàm mirabile hoc est, quàm sufficiens omnes illos reuocare: ad rerum enim periculum, & innocentia argumentorum claritatem, non parua res, somnium accessit. Cur autem ipse Pilatus somnium non vidit? Aut quia mulier dignior erat: aut si præsens somnium hoc se vidisse dixisset, non ita sibi creditum fuisset: aut quia non eduxisset, sed secum ipse tenuisset. Idcircò igitur ex dispensatione mulier vidit, vt omnibus notum fieret: nec solum somniat, verum etiam multa patitur, vt maritus vxori condolendo, tardior ad cædem redderetur, Temporis quoque oppertunitas non parum conferebat: eadem enim ipsa nocte illo somnio fuit exagitata.* Rursus Theophylactus in Matthæum: *O miraculum, qui iudicatur à Pilato, vxorem eius terret. Non ipse autem videt somnium, sed vxor; vel quòd ipse indignus erat, vel quòd non creditum, habitusq. fuisset ad gratiam loqui: fortassis etiam tacuisset talia, cùm esset iudex. Prouidentia autem opus somnium factum, non vt absoluatur Christus, sed vt seruetur vxor.* Et vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum; eadem ferè Euthymius in hunc locum docet. Et profectò plerumque profuit, tales vxorum admonitiones non spreuisse: nam dixit Dominus ad Abraham: *Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Id etiam confirmat Iulius Cæsar, qui, vt testatur Tranquillus in vita eius, si Calphurniæ vxoris suæ somnio locum dedisset, vitæ periculum euitasset. Nam per quietem visa est sibi videre collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo confodi, ac subito cubiculi fores sponte patuisse. Et quoniam, vt ait Paulus, *Sanctificatum est vir infidelis per mulierem fidelem*, poterat Pilatus per vxorem, quæ iam fidelis esse incipiebat, sanctificari. Denique eam dimur, vllius, vel minimi consilium non esse spernendum: quia vt habet prouerbium: *Sæpè etiam est olitor valde opportuna loquutus.* Et hæc de prima quæstione.

Ad secundum dicendum est, noctè contigisse illi hoc insomnium: nam vbi dicitur per visum, Græcè habetur κατ' ὄναρ, id est, per somnium. Vnde alibi apud Matthæum ter dicitur apparuisse Angelus in somnis Ioseph, & Magis, vbi habetur eadem dictio Græca. Non est igitur dubitandum, an vigilanti, an dormienti somnium hoc acciderit vxori. Ratio etiam videtur probare hoc; quia Christus fuit præsentatus valde mane. Solent autem vxores magnatum, siue Principum non tam tempestiuè surge-

Digest. libr. 1. Tit. 16. de off. Proconf. & lega. §. 4.

Quæ causæ Pilatum mouerint vt Iesum liberaret. Prima.

Iust. Mart q. ad Orth. q. 140. tom. 3.

Ignorantia duplex, voluntaria, & inuoluntaria.

Ioan. 7. Infr. 12. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Cur Pilatus somnium ipse non viderit, sed eius vxor. *Chrysost. ho. 77. in Matth. 88.*

Theoph. in Mat. c. 27.

Deut. 19. & Matth. 18. Euthy. ibi. Mulierum monita non spreuisse, interdù salubertimû fuisse. *Genes. 21. Tranquil. in Iul. Cæs. 81.* Calphurniæ (vxoris Cæsaris) somnium.

1. Cor. 7.

Vllius, vel minimi consiliû est minimè aspernendum.

Quando contigerit hoc insomnium, noctu, an interdiu. *Matth. 1. 2. & 2.*

Hieronym. in Matt. tom 9. Chrysostom. Euthymius.

re,atq; Principes, qui negotijs opprimuntur. Atque huius sententiæ sunt Hieronymus,atque Chrysostomus. Dormiens ergo somnium accepit. Et Euthymius annotauit verbum σήμερον, hoc est, Hodie,accipi pro nocte, sicut alibi dixit Dominus apud Lucam: *Dico tibi Petre,non cantabit hodie gallus,donec ter abneges nosse me*,id est hac nocte.

Luc. 22.

Autor huius somnij quis fuerit, Angelusne bonus, an malus. 1. opinio.

Ad tertiam dubitationem respondemus, Patres varias rationes reddidisse huius somnij. Nam quidam tribuunt cacodęmoni: diabolus enim considerans ordinem passionis Iesu, & illum cum Scripturis conferens,& Iesum videns cõstanter pati, & fortassis Patres in limbo idcircò exultãtes,cœpit in eam sententiam descendere,quòd Iesus esset Messias,per cuius morté ipse mundi tyrannide esset spoliandus, vt per Prophetas prænuntiatum fuerat: vnde quemadmodum eius mortem designauerat,quia eius prædicatione quamplurimos à peccatis auerti videbat,vt Zachæum, peccatricẽ, adulteram,& alios innumeros,ita nunc eãdem mortem perturbare conatus est, mallens per paucos amittere,quàm ab omni regno penitus excludi.

Luc 19. Sup v. Ioan 8.

Fœmina vas diaboli, & humanæ perditionis instrumentum existit.

Et quia vas suum cognouit diabolus fęminas esse, per quas hominum ruinam operari solet; vxorem Pilati illusionibus & terroribus perturbãs incitauit, vt viro suo suaderet hominis iusti liberationem, ostendens ei per visum,terribile quoddã flagellum ei imminere,ac viro suo ex morte iusti huius: *Nihil*, inquit,*tibi, & iusto illi*. Ac si diceret: Cùm tu sis iudex, ipse verò reus nocens non sit, sed iustus,nihil tibi commune cum illo, qui solos reos iudicare habes. Vnde & vxores principes maritos prouocare solent, vt nihil cũ Christo habeant commune:sæpè enim fit, vt iudex iustus futurus esset,nisi vxore pelliciẽte corrumperetur. Nam Baptista ab Herode seruatus fuisset, nisi ab Herodiade in sæuitiam reuocatus fuisset; & Achab Iezabele instigante peruersus est. Denique quid non peruertat vxor iniqua, si Adamum peruertere potuit Eua,nondum adeò iniqua? Hãc sententiam primus sequitur B. Ignatius epist.ad Philippenses, cuius hæc sunt verba:

Matt. 14.

Gen 3.

B. Ignat. ep. 8. sub init.

Præconium Crucis ex B. Ignatio Martyre.

Princeps enim huius mundi in hoc gaudet, quando quis crucem negauerit. Interitum enim sibi ipsi esse cõgnouit confessionem crucis, hoc enim trophæum est contra eius virtutem, quod videns expauescit, & audiens timet. Nam & antequàm facta esset crux, festinabat facere hoc, & operari in filijs diffidentiæ. Operatus est autem inuidia in Pharisæis,& Sadducæis,in senioribus, & iuuenibus, & in Sacerdotibus. Cùm autem properaret, vt fieret,conturbabatur, & posteà desperationem immisit proditori, & laqueum ei ostendit,& suspendium eum docuit, & mulieri immisit timorem in somnis ipse,conturbans, & compescere tentans patibulum Crucis. Ipse omnia euocans mouet in suam perniciem, nõ recognoscens;in tantum enim mala erant non omnia.

Mat. 27.

Bernard. quoque serm. de Resurrectione Domini scribit: *Hoc est enim, quod dolet venenati serpentis astutia, exaltatum in deserto serpentem eneum, cuius intuitu sanentur vulnera,quæ inflixit. Alioqui quonam alio instigante misisse credimus vxorem Pilati ad ipsum dicentem: Nihil tibi, & iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum? Timebat ergo iam tunc,sed nunc maximè, virtute crucis eneruari, se sentiens inimicus. Sera ducitur pœnitentia, & quos instigauit ad crucifigendum, instigat ad suadendum, vt de cruce descendat.*

Bern ser. 1. de Resur Dom. sub init Num. 21. & Ioan 3.

Historia Scholastica idem sentit, dicens: *Iam Dei nutu poterat cognoscere diabolus mysterium crucis, & ideò laborabat, ne Christus moreretur Fortè iam gaudebant sancti in inferno: vnde hoc notauit.* Hæc ibi. Hanc eandem sententiam Lyranus, Caietanusq; ac permulti alij sequuntur. Sed profectò hæc sententia multos & graues autores sibi aduersantes habet,nõnullasque, & illas quidem magni momenti rationes. Ex Patrib. igitur primus occurrit Origen. qui tract. 35. in Matth. hoc insomnium diuinæ prouidẽtiæ tribuit, his verbis: *Voluit autem Euangelista non præterire rem diuinæ prouidentiæ,laudem Dei continentem, quia voluit per visum conuertere Pilati vxorem, vt quantum ad se vetaret virum suum, vt ne audeat contra Iesum proferre sententiam. Et visum quidem non exposuit Matthæus, tantum autem dixit, quia multa passa erat per visum propter Iesum: & ideò per visum passa est, vt ne amplius pateretur.* Et infra: *Vtrum autem & initium habeat cõuersionis ad Deum, ex eo quòd multa propter Iesum fuerat passa per visum, Deus scit: tamen continetur etiam hoc in Scripturis quibusdam non publicis.* Hæc ille, tradens hanc mulierem ad Christi fidem conuersam ex traditione potiùs,quã ex scripturis.

Hist. Schol. cap. 167. in Euan.

Lyr. in Mat. Caietan.

Altera opinio probabilior, magis recepta.

Orig to. 2.

Pilati vxor Christi fidem amplexa est, secundum Orig.

Deinde occurrit Athanasius in Euangelium de passione & cruce Domini: *Cumque eum (scilicet Iesum) de innocentia,ita excuset Pilatus, quid aliud in mentem venire potest,nisi illum ipsum,qui ibi iudicio subiectus stabat Deum esse. Qui interim dum à Pilato iudicabatur, eius vxori oracula edebat, quò simul Pilatus ex silentio eius fortitudinem stuperet,& ex oraculo cognosceret,eum,in quem sententiam daret, non hominem, sed Deum esse. Timuit igitur iudex reum suum,et magis quam ipse reus videbatur,condẽnari sensit,atq; ipsemet suam in Christum, quasi in se latam sententiam cohorruit. Atque ideò etiam suas manus lauit,&cæt.* Vides quàm apertè Athanas. hoc oraculum vxoris tribuat ipsi Christo. Accedit & Chrysostomus, quem superiùs produximus, cùm Theophylacto, &

Athan. to. 3.

Christi virtus & potentia.

Chrysostom. Theophyl. Euthym.

Euthy-

Chryſ. ho.3. tom 3.

Enthymio: qui rationem reddunt, cur potiùs vxori quàm viro boc inſomnium contigerit. Idem Chryſoſtom. hom. De myſter. cœnæ Dominicæ, & proditore, die quinta feria paſſionis; *Sedente*, inquit, *Pilato pro Tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iuſto illi: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Ecce iudex terretur in coniuge: & vt criminis Iudæorum non præbeat in iudicando conſenſum, pertulit in vxoris affectione iudicium. Iudicatur ipſe, qui iudicat: torquetur, antequàm torqueat: & vt nihil mali in perniciem operetur inſontis, in ſomnis exagitatur vxoris. Iam quid ibi ageret iudicis conſcientia, ſi ſic torquebatur & coſta?* Hactenus ille, vocans vxorem eius coſtã, quia educta eſt Eua vxor Adæ de coſta viri.

Vxor Pilati ſub alluſione ad Euam, nomine coſtæ.

Geneſ. 2.

Hieron. in Matt. 27. tom 9.

Hieronymus etiam in Matthæum in hæc verba annotauit: *Nota, quòd Gentibus ſæpè à Deo ſomnia reuelentur: & quod in Pilato, & vxore eius iuſtum Dominum confitentibus, Gentilis populi teſtimonium ſit.* Hæc ille, & rectè quidem, annotat, per inſomnia Gentes ſæpè erudiri, vt conſtat de Pharaone, cuius ſomnia explicauit Ioſeph, & de ſomnio Nabuchodonoſor, quod aperuit Daniel.

Gentibus ſæpè à Deo ſomnia reuelantur, autore Hieronymo

Geneſ. 41. & ſeq

Dan 2.

Amb. li. 10. in Luc c. 14. to. 3.

Accedit Ambroſius, qui in Lucam ait: *Monebat vxor, lucebat in nocte gratia, diuinitas eminebat, nec ſic à ſacrilega ſententia temperauit.* Ruſus Hilarius in Matt. *Species in ea* (ſcilic. vxore Pilati) *Gentium plebis eſt, quæ iam fidelis eum, cum qua cõuerſabatur, incredulum populum ad Chriſti fidem aduocat. Quæ, quia ipſa multa ſit paſſa pro Chriſto, in eandem gloriam futuræ ſpei illum, cum quo conuerſatur, inuitat.*

Hilar. Can. 33. in Matth. init.

Adhæc B. Auguſtinus ſermon. de paſſione ita habet: *In natiuitate mundi vxor ducit virum ad mortẽ, in paſſione Chriſti vxor prouocat ad ſalutem. Illic ſerpentis ſubtilitas præcipitat, hic terror Angelicus reuocat; vt inde inciperet venia, vnde videntur prorupiſſe peccata.*

B. Aug. ſer. 12. de Tempor in fin. tom. 10.

Geneſ. 3.

Leo ſerm 8 de paſſ. circa init.

Leo ſermon. de paſſione: *Denique, nec in accuſato eum aliquam reperiſſe culpam, nec in ſententia ſua tenuiſſe conſtantiam, docet ipſa cognitio: in qua iudex, quem innocentem pronuntiat, damnat, addicens iniquo populo ſanguinem iuſti, à quo abſtinendum ſibi & intellectu proprio ſenſerat, & ſomnio vxoris nouerat* Hæc illi.

Pilati iudicis iniquitas, & impietas.

Hos veteres Patres recentiores alij ſequuntur, & rationibus illud euincere contendunt.

Rationibus quibus hęc nititus opinio. I. Ratio. Satan Chriſtũ nequaquam agnouit eſſe Meſſiam.

In primis, quia illa ſententia ponit Satanam Chriſtum nouiſſe Meſſiam, & quòd per eius mortẽ liberandus eſſet mundus à peccato, & Satanæ poteſtate, cùm id cõmmuniter negetur. Quod ſi nouiſſet, profectò cum eo congreſſus minimè fuiſſet. Deinde illud verbum, κατ' ὄναρ, ſiue per ſomnium, in Scripturis non de ſomnijs immiſſis à diabolo, ſed de illis, qui immittuntur à Deo per Angelum, vſurpatum inuenitur. Nam Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, vbi eadem dictio habetur, & de Magis ait; *Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem.* Et rurſus bis idem Angelus apparet in ſomnis Ioſeph: vbi ſemper dicitur in ſomnis, Grecè eodem modo habetur, κατ' ὄναρ. Cùm igitur in omnib. his locis non niſi de apparitione Angelica accipiatur; nec hoc loco debet aliter accipi.

Matth. 1. Infr. 2. Ibid.

III. Ratio.

Tertiò ponit illa ſententia Satanam ſtultum, cùm permitteret illa hora nuntiũ venire ad Præſidem talia nuntiãtem: quia interim dabat locum Principibus Sacerdotum, & Senioribus ad concitandam turbam, quod Satanas volebat, id eſt, necem Domini. Nam etſi dici poſſit, quòd Satanas liuore cæcatꝰ, neſciat interdum quid fiat, ſæpeque ſit ſibiipſi contrarius: tamen hic durum videtur quòd ſimul, & eodem tempore per hos necem Chriſti, per Pilati verò vxoré eius procuraret liberationem. Nam vt Dominus dixit; *Si Satanas Satanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodò ergo ſtabit regnum eius?*

Satan ſibi ipſi aduerſatus interdum.

Matth. 12.

IV. Ratio.

Quartò conſtat, dæmonem intraſſe in Iudam proditorem Ieſu, vt Textus ait, & ita veriſimile eſt intraſſe in emptores, qui non minùs, imò fortè grauiùs peccarunt: quia Iudas ex auaritia tantùm Dominum prodidit, Iudæi ex odio & inuidia occiderunt. Vnde ſe cõprehendentibus dixit: *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* At Pilatus, vel vxor eius neque Chriſtum vẽdiderunt, neque emerunt; ideò apti erant, vt per eos loqueretur Deus.

Ioann. 13.

Cur Iudæi Chriſtum occidendo, grauius quam Iudas eum prodendo deliquerunt.

Luc. 22.

V. Ratio.

Rom. 13.

Quintò, bona mens, atque animus Pilati meritò iuuandus erat à Deo, & Angelis eius, vt cognoſceret Chriſtum iuſtum, cùm omnis poteſtas, etiam pagana, à Deo ſit, & in eius vſu & exercitio, ſi impedimentum non exhibeatur, digna eſt quæ à Deo iuuetur. Et ita ſententia viri de Chriſto iuſto cõfirmata eſt per oraculum, quod vxor acceperat. Nec propterea impediebatur mundi redemptio per mortẽ Chriſti complenda: quia etiam Pilatus à ſententia contra Chriſtum abſtinuiſſet, poterat tamẽ mors Chriſto infligi aut per Iudæos, aut per alios à Pilato: ac proinde redemptio impedita non fuiſſet.

Qua ratione, quàm per Pilatum aliam Chriſtus mortem ſubire potuiſſet, ac redimere genus humanum.

VI Ratio. ac poſtrema.

Poſtremò ſi mors Chriſti non fuiſſet per dæmonem procurata, iniuſtè videretur dominio, & poteſtate mundi priuatus: ſed propterea iuſtè damnatus eſt Satanas, & princeps mundi foras eiectus, quia auſus eſt temerarias manus in Chriſtũ Dominum inijcere per ſuos miniſtros; ac ob id non auocabat à morte Chriſto inferenda, ſed ad eam potiùs incitabat.

Ioann. 14.

Satanæ iuſta condemnatio, & eiectio.

Exiſtimo autem, quòd ſicut Iob, ſic & Dominũ tentandum ignorauit diabolus, neſciẽs quid mortis eius merito, & exemplo nobis profuturum eſſet: ſicut etiam finem Iob ignorauit.

Iob 1. & 2.

Sed

Sed vincere Iesum hoc extremo congressu tentauit, quem superiore in deserto non potuit. Hoc ergo oraculum, vel insomnium vxoris eò tendebat, vt iuuaret bonam mentem Pilati: qui cùm præses esset, atque ideò Dei minister, & minimè aliquo malo affectu contra Iesum corruptus, impellebatur, atq; inspirabatur à Deo ad iustitiam. Et ita vides, conatus eius ad liberandũ Dominum. Sic etiam vxor eius inspirata est ad iuuandum virum suum, ne peccaret in Dominum. Sed interim diabolus, qui erat in cordibus Principum Iudæorum, dum Pilatus vxoris nuntium audit, per eos quoq; plebem corripit, vt mortem Iesu peteret: quod opus diabolicum est, iuxta illud dictum Domini: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere*: loquiturque de desiderio mortis inferendæ. Fortassis Satanas gauisus est, ea hora nuntium venisse ad Pilatum, vt dum Deum audiret, spatium esset, quo turba persuasa, ac suborta peteret dimitti Barabbam, & Iesum perdi. Deinde hæc vxor Pilati nobis pulchrè iuxta spiritum repræsentat iustitiam, quæ inseparabiliter debet inhærere iudici, vt cum viro, vt gignat filios iustitiæ: nam generatio rectorum benedicetur. Ista mittit ad Præsidem nuntium, hoc est, rectam cogitationem admonentem, *Nihil tibi, & iusto illi; & multa passa sum propter eum.* Siquidem in iudicio, in curia seculari, & Ecclesiastica multa acerba, & indigna patitur, sæpe iniquas allegationes, violentasque suasiones aduocatorum, mendacia scribarum, siue notariorum, periuria testium, munera, quæ etiam excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Hæc enim omnia tela sunt, & iacula ad confodiendam iustitiam. Deinde hæc mulier, vt testatur Origenes, Hieronymus, & Lyranus in dictis locis, typum gerit Gentilitatis: quæ credens in Iesum, & multas contumelias, atque tormenta propter Christum patiens, cõtendit populum incredulum ad Christum innocentem, verumque Dei filium trahere.

Principes autem Sacerdotum, & seniores persuaserunt populis, vt peterent Barabbam, Iesum verò perderent. Ita eos propria malitia excæcauerat, vt etiam plebem corrumperent. Et mirũ quomodo populus ita citò se permiserit flecti ad tantum facinus. Sciebat enim populus, Christum esse beneficentissimum, cuius beneficia quotidie expertus erat: sciebat esse sapientissimum, cuius doctrinam quotidie suspensus audiebat: sciebat esse diuinum nuntium, eius enim miracula continenter attonitus spectabat: vnde igitur tam facilè se flecti permisit?

Matth. 4. Hoc somnium vxoris Pilati quò tendeat.

Opus planè diabolicum, & conatus.

Ioan. 8.

Satanæ sardonicus risus, & exultatio.

Vox Pilati iuxta spiritum, quid denotet.

Psalm. 111.

Deut. 16. Origenes. Hilarius. Hieronym. Quænam res vulnerent, confodiantq; iustitiam. Quid hæc mulier rursus significet. Bella principum Sacerdotum, seniorumq; Christum ad liberandum persuasio, & contentio. Christi meritis in plebem omnis liberationis postulatione dignissima.

Profectò Christus totus diuinus erat, non de terra, sed de cœlo: non de mundo, sed de Deo. Quòd si de mundo fuisset, mundus, quòd suum erat diligeret: & magis similis erat mundus Barabbæ, quàm Iesu, vt propterea illum Iesu præferri voluerit. Quæres fortassis, quænam erant rationes, quibus vsi sunt Sacerdotes, ac seniores, ad seducendam tam facili negotio plebem? Fortè dicebant, Pilatum permisisse hoc eorum electioni, vt faceret periculum cordium ipsorum: quia si peteret Iesum liberari, planè cognoscerent, quòd vellent habere caput, & ducem rebellionis in Cæsarem, & in Romanos, eum scilicet, quem paucis antè diebus palmis, & acclamatione Regem acceperant. Nam etsi Pilatus vocaret Iesum Regem, aut Messiam, vel Christum: hoc erat ob contemptum, & per ironiam. Adhæc dicebant plebi, non esse aliud peccatum blasphemia deterius, per quam sibi quis diuinitatem vsurpat; quodque hoc facinus omnia peccata, furta, homicidia, & seditiones, quas fecerat Barabbas, vinceret. Item quòd Iesus erat iam conuictus de blasphemia: quia iam venerat in manus ministrorũ iustitiæ. Cumq; non potuerit se hactenus ab eis eripere; argumentum esse, ipsum minimè diuinitatem habere, sed ob tantam audaciam, & temeritatem iustè à Deo puniri. Præterea, quòd nullus compareret ad tuendam eius causam, imò esset à suis derelictus, negatus, & proditus: vnde apparebat, omnia eius miracula fuisse conficta. Rursus aiebant; Si ipse est Rex, & Messias noster, poterit nos liberare à Romanis, nos verò eum sequemur; atque adeò res tanta non poterit esse occulta, vel dubia. Quòd si tertia die à mortuis surrexerit, vt sæpius dixit; ob hoc ipsum debet extingui, vt videamus si resurgat: si enim non resurrexerit; seductorem se prodet manifestè. Quòd si resurrexerit, prospiciemus nobis, & sectabimur eum, & plebs non erit ampliùs in tot sententias propter eum diuisa.

At illi dixerunt, Barabbam. Populus Barabbæ potiùs, quàm Christi liberationem postularunt. Nam ex ipsis quidam Iesum, vt seductorem, & falsum Prophetam habebant, & nemo pro eo respondebat, dicebantque: Melius est homicidæ, quàm falso Prophetæ adesse: nam hunc omnes lege tenentur occidere, qui nos à vero Deo auerteret, & idololatras constitueret. Alij verò, etsi de Christo sentirent benè, malebant tamẽ eum mori, quàm pro eo defendendo seditionem excitari. Alij ex malitia peccantes dicebant: *Hic est hæres, venite, occida-*

Ioan. 15.

Quibus rationibus Iudæorum seniores persuaserint turbæ, vt Iesu necem postularent.

Matth. 21.

II. ratio.

Criminis blasphemiæ atrocitas.

Tertia.

Matth. 16. Infr. 17. Infra 20. Infra 26.

Quare populus Barabbæ potius, quàm Christi liberationem postulauerit.

Deut. 13.

II. ratio.

Tertia.

Matth. 21.

cidamus eum, & habebimus hereditatem. Barabbas suis furtis & homicidijs non potest nos nostro statu spoliare, nec ille accusare potest nostram hypocrisim, neq; nos pondere vitæ suæ, aut doctrinæ, aut signorum autoritate grauare apud populum; nec si Iesus maximè liberetur, à cœpto suo desistet, sed pertinaciter progredietur. Nam si præsentis mortis periculo non deijcitur, nec preces fundit, vt libet euadat, nunquam se gratia, sed iustitia ereptum confitebitur; atque ita nostræ autoritati, ac dignitati obstrepere nō desistet, grauioremq; se nobis, ac difficiliorem quàm vnquam præstabit.

Quarta.

Alij erãt ambigui, ac prorsus dubij, & mortem eius propterea desiderabant, vt periculum facerēt, an se ab illa posset subducere, verusq; esset Messias.

Quinta.

Alij autoritate maiorum permouebantur, ac dicebant, Non possumus errare, si maiorum nostrorum, qui eum cōdemnauerunt, sententię adhæreamus, quiq; nobis persuadent, vt eius cędem petamus; maximè cùm nullus pro eo, aut amicus, aut discipulus compareat; nec Pilati fauor iudicio maiorum nostrorum præferri quouis modo debet; cùm ille sit merè paganus, ignarusq; rerũ diuinarum, nostri verò sint Iudæi, in lege, & Prophetis exercitati.

VI. ratio.

Erãt & alij, qui nulla ratione ducti aliorum voces sectabantur, & clamores, nescientes quid peterent: & fortè hæc erat melior pars.

Septima.

Erant rursus nonnulli, qui vt ostenderent se gratificari amicis velle, silebant, & ne viderentur esse ex discipulis Iesu, cuius actiones, prædicationesq; suas cupiditates ac licentias comprimerent, quasi pleni Satanę spiritu vehemẽter clamabant.

Octaua.

Erant boni, & sancti; qui in spiritu petebãt mortem Iesu, vt à morte æterna ipsi immunes, ac liberi euaderent; atq; hi, qui perpauci erant, agnum occisum ab origine mundi

Apoc. 13.

in spiritu Patri offerebant. Et hi non peccabant, sed desiderabant virtutē mortis Christi ad Dei gloriam propalari, & mundi salutem: quia iam Christus ostenderat se velle

Matth. 16.

mori, quando Petrum olim retrahentem à mortis proposito, ne rursus in horto caperetur, reprehendit: ipseq; iam satis persuaserat Apostolis, vt essent contenti sua morte.

Infr. 26.

Non ergo illis imputabatur ad culpam hęc in spiritu postulatio mortis Christi, sed ad meritum; quemadmodum & nos nunc de cæde Christi facta gloriamur, cùm perspectam habeamus Dei volũtatem, & eius fructum sentiamus, quanquàm ob nostra peccata, quæ illius necis causa extiterunt, meritò dolere debeamus.

Quem (inquit) *vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt. Barabbam. Dixit illis Pilatus; Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes, Crucifigatur.* Rursus petit, *Quē vultis vobis de duobus dimitti?* Vt agnoscas, Præsidem ad respōsum eorum minimè attendisse, sed vxoris nuntio aurem præbuisse. *At illi dixerunt, Barabbam.* Nam si Iesus dimissus fuisset, nihil diei festo datum fuisset: nam Iesus innocens erat, & per se absq; vlla diei festi consideratione dimitti debebat. Petierunt ergo Barabbam, qui nocens erat; vt typum gereret omnium peccatorum liberandorum per mortem Iesu. Nam Barabbas per simplex r. scriptum, significat filium patris sui, hoc est, Adæ latronis, & homicidæ, qui furatus est Dei gloriam, & totum genus humanum peccato suo morti addixit: vnde & seditiones carnis in spiritum ortæ sunt, vxorum in viros suos, filiorum in parentes, ciuium in rectores suos, atque subditorum in Reges. Si autem scribitur per duplex rr, significat, vt Hieronymus ait, filium magistri: designatque idem genus humanum, cuius præceptor, atque institutor traditus erat Adam. Et siue dicas Barabbam, siue Barrabã, priùs Iesus pro eo apud Patrem, & magistrum omnium intercessit, & veniam pro eo, salua iustitia, & misericordia sua obtinuit.

Cur Iesus etiam in die festo Paschæ erat absoluendus.

Barabbas simpliciter scriptũ, quid signet quid verò dupliciter teste Hieronymo.

Genes. 3.

Hieronym.

Et consulto dixerunt: *Non hunc, sed Barabbam,* vt habet Ioannes, quia timebant ne Iesum simul, ac Barabbam dimitteret. Lucas ait, quòd exclamauit simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam; vt intelligamus omnes filios Adæ ad vnum nos esse mortis suæ causam, tam laicos, quàm Ecclesiasticos. Est autem hic clamor, venenum linguæ serpentis per eos loquentis, de quo Esaias; *Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas; & iustitiam, & ecce clamor:* & Ieremias, *Facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylua: dedit contra me vocem, ideò odiui eam.* Sicut enim leo rugitu suo terret animalia; ita isti clamore Pilatum adegerũt ad infligendam mortem Christo.

Quare Iudæi dixerunt, Non hunc, sed Barabbam.

Cuius ore atq; afflatu ea verba protulerint illi infelices.

Esa. 5.

Ierem. 12.

Hæreditas Christi cur facta ei dicitur quasi leo in sylua.

Dixit illis Pilatus, *Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes, Crucifigatur. Ait illis Præses, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur.* Lucas hoc fusiùs explicat, dicens: *Iterum autem Pilatus loquutus est ad eos; volens dimittere Iesum. At illi succlamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertiò dixit ad illos, Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam. At illi instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur: & inualescebant voces eorum.* In his primis aduerte, quòd quoniam ex consuetudine diei Paschæ aliquis maleficus liberandus erat; propterea Christus innocentissi-

Ea consuetudine Iudæorum vnum maleficum liberandi in Paschate, cur Christus vti noluerit.

Cur 4. simul Euangelistæ Barabbæ liberationem, Christique damnationem perscripserunt.

centissimus, qui talis non erat, non potuit illa consuetudine liberari, vt diximus. Deinde aduerte, grandè fuisse iniuriam Christo illatã, in eo quòd Barabbæ postpositus est: & propterea à quatuor Euangelistis descripta fuit, licèt somnium vxoris Pilati à solo Matthæo recenseatur. Hinc Apostolorum Princeps Petrus in Actis conqueritur de hac contumelia, dicens: *Petistis virum homicidam donari vobis: autorem verò vitæ interfecistis.* Cõqueritur & ipse Dominus per Prophetam, dicens: *Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.* Vermis enim è terra desuper in terram veniente generatur: ita Christus ex Spiritu S. è terra virginea sine patre genitus est. Vermis per terram repit, & sine vlla commiseratione pede conculcatus moritur, secùs agnus, vel hœdus, quibus morientibus naturali instinctu condolemus: Christus cum maxima crudelitate, sine vlla commiseratione extinctus est. Vermis in escam piscibus dari solet: ideò caro Christi, sub qua delitescebat diuinitas, velut hamus occultus instar vermis facta est esca in capturam draconis, siue ceti in perditionem, & esca in capturam nostri ad salutem. Opprobriũ ergo hominum, scilicet Romanorum in illusionibus illi factis in prętorio: & abiectio plebis, scilicet gentis Iudaicæ, vt interpretatur Euthymius, in prælatione Barabbæ: nam illum vt vita dignum elegit, & Iesum abiecit, quæ priùs sermonem eius abiecerat. Tertiò conueniebat, vt summè humiliatus infra omnes homines, summè in se exaltaretur. Vnde Propheta de eo ait: *Vidimus eum despectum, & nouissimum virorum.* Summa est autem descensio, ac demissio, nequiorem latrone, ac homicida iudicari. Meruitque proinde Dominus, omnes, etsi infirmos peccatores sibi vnitos ad summos gradus gloriæ prouehere; vt aliquo modo illud locum habeat, quod dixit: *Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.* Quartò, impleta est figura de duobus hircis, quæ habetur in libro Leuitici, super quibus sortem mittere videtur Sacerdos, quis eorum immolari Domino debeat, & quis in caprum esset emissarium dimittendus. Hircus vnus fœtidus, Barabbas est, alter Christus: qui secundùm suam innocentiam verè erat agnus, sed secundùm iniquitates nostras, quas in se recepit, hircus erat, & hic, altero dimisso, immolatus est. Et qui caprum immolabat, de sanguine eius ad altare aspergebat, vt sic propitiaretur Deus: qui autem educebat caprum emissariũ in desertum, immundus fiebat, donec se lauaret aqua lustrationis. Ita Iudæi petentes Barabbam, immundi facti sunt; nec vnquam mundari possunt, donec sanguine Christi, & aqua Baptismi lauentur. Quintò aduerte, Iudæos, quia Iesum sanctum, & innocẽtem abiecerunt, & latronem Barabbam, homicidamque seditiosum prætulerunt, meritò incidisse in seditiosos, homicidas, & latrones, qui eos execrandis homicidijs, atque seditiosis latrocinijs à morte Christi vsque ad excidium vrbis attriuerunt, atque vexarunt, vt constat ex Iosephi historia. Nam suis inter se seditionibus, ac latrocinijs, extremum sibi exitum pepererunt; Romanumque Principem fortissimum, ac diuinæ iniurię vltorem reddiderunt. Sextò aduerte verba Pilati: *Nullam causam mortis inuenio in eo.* Erat enim (vt quidam docent) in eo causa mortis, quia Pater posuit in eo iniquitatem omnium nostrum: sed hanc Pilatus in Christo inuenire nõ potuit, quia passionis eius ignorauit mysterium: inueniunt fideles, eamque venerantur. Poterat tamen verti: Ego nullum crimen mortis (id est, mortiferum, seu morte dignum) inuenio in eo: quia vox Græca αἰτία, & causam, & crimen significat.

Actor. 3.

Psalm. 21.

Vermem cur se Christus appellauerit idemque opprobrium hominum, & abiectionem plebis.

Euthym. in Psal. 21.

Qualis Christo exaltatio debebatur.

Esai. 53.

Matth. 21.

Electio Barabbæ, Iesuque abiectio, vbi præfigurata.

Leuit. 16.

Capri ritus immolandi lege præscriptus.

Ibidem.

Iudęorum per liberationem Barabbæ, Iesuque condemnationem contracta immũditia, vt mundetur.

Quid euenerit Iudæis ob prælatum Domino Barabbam.

Ioseph. in lib. Antiq. & de Bello Iud.

Esai. 53.

Cur Pilatus nullam mortis causam inuenerit in Christo.

Ex hac tanta contumelia Christo illata, discat quisque patienter ferre, si in officio, aut beneficio apertè malus, aut certè minus idoneus sibi præferatur: quia hoc est mundi ingenium, optimos quosque indignis, ac sceleratis posthabere. Discat etiam is, qui electus est, non gloriari, aut sibi quicquam propterea tribuere: quia Barabbas prælatus est Iesu. Neque quisquam sibi de mundi applausu confidat: quia plerumque qui minus digni sunt, promouentur, relictis melioribus. Nemo ergo quòd ad Episcopatus, aut Cardinalatus, aut Papatus dignitatem sit assumptus, propterea se sanctiorem, aut maiori prudentia; aut doctrina prędirum existimet: neque ille, qui eum gradum non est assequutus, ob id animo cõcidat, aut virtuti minùs incumbat. Quia ista Dei sunt iudicia, à nobis quidem veneranda, sed curiosiùs minimè scrutanda: & hac cogitatione Iesu posthabiti Barabbæ, facile quisq; suę indignitati mederi poterit. Postremò discat quisque in animo suo, Barabbam ipsi Iesu minimè præferre; hoc est, creaturam Creatori, carnem spiritui, tempus æternitati, vitium virtuti, falsitatem veritati, dæmonem denique Christo. Post petitum Barabbam Pilatus interrogauit de Iesu, teste Origene; vt pudorem illis incuteret tantæ iniquitatis. In Textu ipso considera, Pilatum dicentem, *Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus?* consilium petere quodammodo ab hostibus Iesu, quid agat:

Christi documenta tria. Quale mundi ingenium.

Barabbam Iesu præferre quid sit.

Origenes. Quorsum id. Quid ergo faciam de Iesu, qui dicitur Christus?

Pilatus quomodo duobus dominis seruiuit imprudens Matth. 6.

malos adhibuit consiliarios; postea multa inijt consilia de Iesu dimittendo; sic tamē, vt simul velit populo satisfacere, & Iesu. Sed seruire duobus dominis nemo potest: ideò consilia nullius vtilitatis, & plerumq; perniciosa sunt. Neque debuit illis Pilatus assentiri, sed repugnare, ac cohibere illorū praua desideria. *Dicunt omnes, Crucifigatur.*

Iudæi cur clamauerint, vt Iesus crucifigeretur.

Optabat Pilatus tale responsum à populo dari, quale ratio dictabat; id est, Fac de eo quodcūq; collibitum fuerit, vel, Fac de eo quodcunq; iustitia præscribit: & sic eum liberasset Pilatus. Verùm illi odio concitati, & subornati à Pontificibus, succlamant de cruce: Hinc rectè Ambros. *Nec meritò homicida solutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium: tales leges iniquitas habet, vt oderit innocentiam, scelus diligat.* Et August. *O cæcitas Iudæorum, ô furia phreneticorum: Noli ipsum dimittere, sed Barabbam: quid fuit aliud, occidere, quam occidatur Christus Saluator, quia suscitauit mortuum, dimittatur latro, vt iterū perpetret homicidium.* Hæc ille. Tertiò, secūdum Luc. dixit Pilatus: *Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illū, & dimittam.* Iterùm inculcat Pilatus innocentiam Iesu, sed nihil agebat, quia Pilatū defendentem causam Iesu, putabant ab eo fascinatum fuisse. Et saltem eius confessio gloriam dabat Deo, & veritati. Et iterum repetiuit illud verbum, quod de eo remisso ab Herode dixerat; *Corripiam ergo illum, et dimittam.* Laborat ergo, vt saltem aliqua castigatione Iesu per flagella adhibita, Iudęorū animos mitiores redderet, ac magis sedatos. Sed frustra omnia hæc remedia tentauit apud populum rebellem, ac durum.

Amb. li. 10. in Luc. c. 10 to. 5.

Aug. lib. 3. de Symb. ad Catechum. ca. 5. tom. 9.

Pilatus cur Iesum innocentem toties, sed frustra, tueri conaretur.

Iesum vt agnoscere, & amplecti valeamus, quid nobis facto sit opus. Ioan. 14.

Nos igitur, si sapimus, in hoc Pilatum non imitemur, sed potiùs nos ipsos corripiam' castigemusq; spiritum superbientem, carnemq; nostram lasciuientem, ac diuinæ legis iugum detrectantem: quò domitis animi nostri perturbationibus, & carnis nostrę cupiditatibus, Iesum qui veritas est, & salus & vita, agnoscere, & amplecti valeamus, eiusq; verbum, ac legem studiosè intelligamus, ac intellectam factis compleamus, vitamq; ęternam nobis comparemus, gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu S. perpetuò viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

TRACTATVS XXIX.

De flagellatione Domini in domo Pilati, in illa verba Ioannis: *Tunc apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Ioan. 19. Matt. 27. & Marc. 15.

Flagellationis non meminit solus B. Lucas.

HVIVS Mysterij, quod præsenti tractatu absoluere cogitamus, Lucas nō meminit, sicut nec aliarum contumeliarū: etsi apud eum Pilatus dixerit: *Corripiam ergo eum, & dimittam*, non tamen narrat executionem; Matthæus verò, & Marcus breui sermone illud complexi sunt. Ait enim Marc. *Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illi Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.* Neque Ioannes pluribus verbis, quàm illis: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit*, prosequutus est.

Difficultates huius loci sex explicandæ.

In hoc ergo mysterio exponendo, dicemus in primis, quorsum Pilatus Iesum flagellauerit, deinde quoties; tertiò per quos, quartò vbi; quintò quomodò; sextò quale nobis præbuit exemplum. Ad primū, perpende illationem illam apud Ioannem, Tunc ergo: Lucas enim bis dixerat; *Corripiam ergo eum, & dimittam.* Hoc enim aiebat Pilatus, vt satiato furore plebis per flagellationem, eum viuum dimittere posset: qua in re videtur Pilatus se, plusquàm Herodes facturum promisisse. Nam ille tantùm illusit vt stultū; sed Pilatus promisit se eum castigaturum, vt iniquum, & vt Iesus nomen regium ampliùs non iactaret.

Cur Pilatus voluerit Iesum corripere, ac deinde dimittere.

Tunc ergo Iudæi, cùm illud promitteret Pilatus, clamarunt quidem, sed ita, vt cœperint eorum animi sedari; non vt in flagellis sisterent, sed vt ad crucem petendam progrederentur, vt posteà fecerunt. Et vide quàm rectè dictum sit, Herodem & Pilatum in morte Christi amicos esse factos. Cùm enim amicorum sit idem velle, & idem nolle: sicut Herodes apprehendit Petrum, & occidit Iacobum, vt placeret Iudæis, ita etiam Pilatus flagellauit Iesum, vt Iudæis faceret rem gratam.

Amicorum idem velle, & idem nolle. Act. 12.

Vocauit ergo Pilatus Iesum intra prætorium, & ait ad illum: Apertè vides, odio, & inuidia gentem tuam contra te flagrare: nec enim ex quo sum Præses huius prouintiæ, apud me pro condemnatione hominis alicuius, vel scelestissimi, tātùm institerunt Iudæi, quantum modò pro te damnando. Vides etiam, quantum ego pro tua liberatione laborauerim: sed eorum cōmotioni ac seditioni præualere non possum. Oportet ergo, vt te præpares ad flagella, ferasq; patienter, boniq; consulas: quod quidē ego inuitissimè facio.

Verba Pilati ad Iesum in prætorio.

E duobus malis minus est eligendum. Rom. 3.

Pilatum benè, licet in Christum liberandum animatum, non omnes tamen iniusti sudoris notas effugisse.

Regula etenim generalis est, vt ex duobus malis imminentibus id quod minus est, eligatur, vt maius vitetur. Faciam ego te flagellari, vt parcam tibi de cætero, ne moriare. Certè etsi pia esset Pilati mens, non tamē in totum excusatur, quia nō sunt faciēda mala, vt veniant bona, vt habet regula Apost. Nam & verberare, per se pœna est infamis, etiam hodie, si Cicero Actione

Cic. Act. 7. in Ver.
Pilatus Christum damnās ad mortem quorum typū gereret.

in Vertem ait esse scelus, verberare ciuem Romanum:& ingenui, ac liberaliter educati præferunt mortem verberationi. Deinde verberare innocentem, maximè vt talem à iudice notum, quò accusatoribus satisfaciat, maximum est delictum. Quot sunt hodie Pilato similes in omnibus regionibus; qui sæpè etiam innocentes capiunt, opprimunt, & spoliant, non ob aliud, quàm quod sciunt hoc placere, & gratum esse suis Principibus. Sed poterat, ac debebat Pilatus vi, ac potestate cohortis, Iesum innocentem à manibus Iudæorum eripere, vt Tribunus Lysias eripuit Paulum, & ipse Pilatus Christo dixit: *Nescis, quia potestatē habeo crucifigere te; & potestatem habeo dimittere te?* Sed oportebat verbum Iesu impleri, quod ipse antè prædixerat: *Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Imò longè ante incarnationem per Esaiam prædixerat: *Corpus meum dedi percutientibus: & genas meas vellentibus*; & iterùm: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus.* Et Dauid: *Quoniam ego in flagella paratus sum*, & rursum, *Congregata sunt super me flagella, & ignoraui.* Præfigurata est etiam hæc flagellatio in Iob sanctissimo, quem Satan percussit vlcere pessimo, à planta pedis vsq; ad verticem capitis, & in Ieremia percusso à Phassure Sacerdote, quòd excidium vrbis prophetaret. Cœlius Rhodiginus in libris antiquarum lectionum de fustuaria castigatione apud Romanos vsitata ita scribit: *Si quis damnatus erat, accepto fuste Tribunus vix tantum attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnesque in castris inueniebantur, cadentes fustibus damnatum conficiebant.* Et infra ait, *Liberum fustibus cædi, flagellis seruum.* Ex qua antiquitate colligimus, Christum primum iam damnatum ad crucem, à cohortis Tribuno prius fuisse percussum, deinde à reliquis. Atque hactenus de primo.

Actor. 24.
Ioann. 19.
Matt. 20.
Esa. 50.
Infr. 53.
Vbi prædicta ac figurata fuerit Domini flagellatio.
Psalm. 37.
Psalm. 34.
Iob 2.
Ierem. 20.
Cœl. Rhod. li. 10. ant. lect. cap. 5.
Flagellandorū ritus apud Romanos.
Quoties flagellatus fuerit Christus, secūdum aliquos.

Ad secundum: Sunt quidam, vt Ioannes Gerson, atque alij plures: qui putant, Iesum bis flagellis cæsum, semel quidem ad temperandum Iudæorum furorem, deinde verò, quia damnatos ad mortem, moris erat Romanorum priùs flagellari, cuius rei Hieronymus in hæc verba meminit, dicens: *Quærat eruditus lector, quomodò sibi conueniat, Pilatum lauisse manus suas, & dixisse: Innocens ego sum à sanguine iusti huius; & postea flagellatum tradidisse Iesum, vt crucifigeretur. Sed sciendum est, Romanis eum legibus ministrasse, quibus sancitum est, vt qui crucifigitur, priùs flagellis verberetur.* Ita Hieronymus. Idem etiam habetur in apocrypho Nicodemi Euangelio, vbi Pilatus ei dixit: *Præcipio flagellari te, secundùm statuta Piorum Principum.* Idem quoque docet autor historiæ Scholasticæ.

Ioan. Gers. in Monotes. c. 164. Rub. 6.
Ioan. 19.
Apud Rom. qui crucifigendi erant, priùs flagellis cædi consueuerant.
Hieronym. in Mat. 10. 9.
Petr. Comestor in Hist. Euan. c. 107.

Sed quidquid sit de hac consuetudine Romanorum, probabilius multò videtur, ac Textui congruentius, quod beatus Augustinus docet lib. De consensu Euangelistarum, semel tantùm flagellatum fuisse, eo nempè tempore, quo narrat Ioannes paulò ante sententiam mortis. Quòd vero post sententiam mortis pronuntiatam, Ioannes ac Marcus Euangelista narrant Iesum flagellatum, intellige esse dictum per figuram recapitulationis. Hoc idem sequuntur venerabilis Beda, ac Lyranus. Deinde probatur hæc sententia: quia statim post damnatum Christum ad mortem, recensetur simul flagellatio, & illusio simul facta in veste purpurea, arundine, sputis, quæ contumeliæ, teste Ioanne, longè ante sententiam mortis sunt illi illatæ. Ideò quod dicunt Matthæus & Marcus: *Tunc milites Præsidis suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem:* intellige illud, *Tunc*, non lata mortis sententia, sed tunc scilicet, cùm est flagellatus. Tertiò, quia apertè satis Matthæus & Marcus docent, Pilatum flagellasse Iesum, priusquàm eum morti adiudicaret, & traderet ad crucifigendum. Sic enim habet Græca litera: τὸν Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ: hoc est, *Postquam flagellasset Iesum, tradidit, vt crucifigeretur.* Id quomodò sit executioni mādatum, fusè prosequutus est Ioannes. Quartò, quia data sententia mortis, vt crucifigeretur, secundùm Lucam, & Ioannem, statim eductus est Dominus, baiulans sibi crucem: nec illi expectabant vt de integro flagellaretur, illudereturve: tùm quod metuerent, ne Pilatus mutaret sententiam, quam inuitus pronuntiauerat; tùm quia erat hora tertia, cùm esset meridies: tùm, quia iam satis flagellatus & illusus fuisset, vt etiamsi sine secunda flagellatione ad mortē duceretur, non posset dici non obseruatus in eo mos Romanorum. Quod ergo dicitur à Ioanne flagellatus, & illusus, in hoc loco narratum est; à Matt. verò & Marco vtrumq; dicitur per recapitulationem. At quod scribit Euthym. in Matt. quòd Pilatus bis tradidisset Iesum, vt crucifigeretur, primò quidē simulatè, ob causam prędictam ab Euangelistis, deinde verò post omnia verba, quę solus Ioan. narrat ab eo loco: *Exiuit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras,* vsque ad: *Tradidit eis illum, vt crucifigeretur:*

Vnica tantum Domini flagellatio ꝓbatur.
D. Aug. lib. 3. de Consen. Euang. c. 9. tom. 4.
Marc. & Ioan. Iesum, vt enarrant post sententiam mortis à Pręside flagellatum.
Beda in Ioan. 10. 6.
Lyran.
II. argum.
Tertium.
Quartum.
Refellitur opinio Euthymij, bis Pilatum asserentis Christum damnasse ad Crucis supplicium.
Euthym. in Mat. c. 67.
Ioann. 19.

vbi primò ponderat, quòd eum tradidisset simpliciter. secundò vero tradidit eum illis; reuera hæc apertè ex textu reuincontur.

1. Ratio.

Et non nisi semel tradidit eum, vt crucifigeretur; qood narratur à 4. Euangelistis: in cuius signum statim adiungitur, *Et exuentes eum purpura, eduxerunt eum ad locum crucis.*

Altera.

Secundò, si hoc verum esset, oportebat eum bis flagellatum esse, & bis illusum, & bis corooatum; quod est improbatum. Semel ergo traditus est voluotati eorum, quæ erat vt crucifigeretur: nisi quòd tres priores Euangelistæ non texunt historiam, nisi vsq; ad Barabbæ propositiooem; Ioannes verò multa postea addit gesta coram Pilato, quę in alijs deeraot. Hæc pauca de secundo.

A quibus fuerit flagellatus Dominus. *Actor. 12.*

Ad tertium dicendum, quòd flagellauit eum Pilatus per mioistros, sicut & per illos comprehenderat: quemadmodum dicitur de Herode, quòd occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, & apposuit vt appreheoderet & Petrum: quem cùm apprehendisset, &c. Principes enim, ac iudices hoc dicuntur facere per carnifices ministros suos, & Pilatus per milites suos, id est, Gentiles, nō Iudæos: quanquam & illi adesse potueriot flagellationi, & pretio oblato militib. comparare potuerint, (vt quidam meditantur ex nostris) quò acriùs eum verberarent, & vt ex suo illuderent. Quod non fuit à Pilato præceptum: benè tamen cooseosit in illas illusiones, vt magis placaret Iudæos.

Iudæorum egregia in Iesum Messiam suum cum flagellaretur, miseratio.

Eorundem impietas & immunditia, & vnde profecta.

Porrò Iudæi, qui ingressi sunt prætorium, non curabant de cęremonia illa, quòd contaminarentur per ingressum in domum Pilati, homiois Gentilis, modò possent grauiùs Christum affligere.

Gell. li. 10. Noctium Atti. c. 3 in fi.
Pet. Crin. l. 2. de honesta disciplin. c. 7.
Romanorū in Brutios animaduersio, ob defectionem ab ipsis ad Annibalem Pœnum, hostē Romanorum. Brutij, cur Lorarij dicebantur.

Gellius in lib. Noctium Atticarum, & Petrus Crinitus lib. de honesta disciplina testantur, *Cùm olim Hannibal Pœnus cum exercitu Italiam inuasisset, & cum populo Romano aliquandiu fortiter dimicasset; primos totius Italiæ populos Brutios ad Hannibalem defecisse. Sed cum superatus Hannibal Italia excedere cogeretur, superatiq; Pœni essent, bono, atq; vtili exemplo Senatum, populumq; Romanum in Brutios animaduertisse, vt nunquam deinde pro socijs populi Romani haberentur. Et ignominiæ causa Magistratibus Romanis in Prouintias euntibus parerent, ac veluti mancipia quædam vilissima seruiliter ministrarent. Itaque hi sequebantur Magistratus, tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur Lorarij, & quos iussi erant, vinciebant, aut verberabant.* Hęc Gellius. Idem etiam refert Festus Pompeius, *M. quoq; Cato Q. Thermum acriter insectatus est, quòd autor extiterit, vt Brutiani septem viri vapularentur.*

Fest. Pomp.

Quibus ministris Pilatus Iesum flagellauerit.

Ex quibus non improbabiliter elicimus, Brutios milites ministros fuisse Pilati, qui Dominum flagellarunt, & fortè etiam in crucem adegerunt. Sunt autem Brutiani, vel Brutij populi, quos hodie Conseotinos vocamus, cùm plagis vicinis, qui sunt vt ferunt, supra trecentos. Perpende igitur, oēs contumelias in domo Pilati Iesu esse illatas ad placandum Iudæos; vt erat verberatio, purpuræ indutio, coronæ spineæ impositio, illusiones, & ostensio eius ad populum, cùm dixit: Ecce homo, & deoique tradere eum voluntati eorum, Iudæis potiùs imputandas esse, quàm Gentilibus: qoia ad illos placandos, ac mitigaodos potissimum sunt factæ.

Porrò sex fuisse, qui Christū flagellarunt, quidam ex Chrysostomi & Hieronymi doctrina depromunt: nec temissè, sed vsq; ad defatigationem; vt in ea re liceat hominū crudelitatem spectare. Sed cùm certa illorum autorum testimooia oon depromant, videtur potiùs hæc ad piam quorūdam fidelium meditationem spectare, quā ad solidæ historiæ narrationem.

Quorundam magis pia, quā solida de numero Christū flagellantium contemplatio. Iudæorum in Christum odium inexplicabile.

Cùm igitur Pilatus non potuit liberare Iesum per attestationem eius inoocentiæ, nec per delegationem causæ ad Herodem, nec per coosuetudinem liberandi vnum vinctum io Paschate; tentat liberare flagellando. Et hæc omnis defeosio, q̄ Pilatus exhibuit, eò tendit; vt appareat Iesus non à commota, sed à benè consulta turba damnatus, atq; à Principibus Sacerdotū, Scribis, & Pharisæis iustè morti adiudicatus: vt cùm omnes sancti eum coodemnent, omnesq; sapientes, solus Ethnicus, qoi eum vix nouerat, defeodisse videatur, & sic maiori cum infamia pereat. Quis ergo nostrum nunc audeat honorem suum tueri, & non potiùs sese Christo credere, qui è maiori infamia illustriorem gloriam suam elicuit.

Quanto detenore illi, quā Pilatus in Christum animo.

Ad quartum respondemus, Dominū flagellatū in prætorio; qui locus erat amplus, quia in eo congregauerunt vniuersam cohortem, quæ ad minus mille viros cōtinet, si caput illis præfectum dicitur Tribunus, & Græcè χιλίαρχος. Erat etiam locus deputatus ad examinandos reos, & ad torquēdum & cædendum, vnde dura erat, & igoominiosa flagellatio. Et rei, qui morte digni nō erant, virgis apud Romanos cædebantur, eratq; propriū eorum supplicium. Et ideò inter arma, virgarū fasces ante Consules & Prætores, ac Prouintiarū Præsides deferebātur, sicut & secures, de quib⁹ Poëta dixit:

Vbi cæsus fuerit Christus.

Cohors quot viris constat.

Romanorum Magistratuum, iuris & potestatis insignia consueta.

Verg. li. 6. Æn. à fi. versus.

Vis & Tarquinios Reges, animamq; superbam
Vltoris Bruti, fascesq; videre receptos?
Consulis imperium hic primus, sæuasq; secures
Accipiet.

Hinc Matth. hoc loco verbum Latinum in lingua Græca retinuit, dicēs; φραγελλώσας,

Ioan. 2. *Euthym c. 67 in Matth.*

ficut Ioannes dixit Dominum feciſſe quaſi φραγέλλιον: quamquam Euthymius dicat φραγέλλιον genus eſſe flagelli, è funiculis, aut loris contextum, quo dorſa condemnatorum verberabantur. Hæc ille. Sed veriſimilius eſt fuiſſe virgas, vel virgam & lora.

Chriſtiani magiſtratus inſigne quod. *2. Cor. 11.* *Ibidem.*

Et licèt Romani faſces virgarum ante ſe deferrent, nunc iuſtitiæ miniſtri vnam tantùm virgam manu geſtant. De hac flagellatione dixit Apoſtolus: *Ter virgis cæſus ſum*, ſcilicet more Romanorum, Et *à Iudæis quinquies quadragenas, vna minus, accepi*, & hoc more Iudaico.

Quemadmodum fuerit flagellatus Chriſtus. *Matth. 6.*

Ad quintum, de modo dicendum eſt, ignominioſis rationibus illum fuiſſe tractatum. Nam in primis flagellandi, veſtibus ſpoliabantur, ad indicandum, eos nihil habere, quo peccatum ſuum tegere, aut excuſare poſſent. Ita ergo Ieſus, qui omnia, etiam lilia campi, veſtibus congruis induit, nudus producitur, & qui diuas Agnetem, & Barbaram & in opprobrium nudatas, miraculo grandi cœleſti lumine tegere voluit, ſe ipſum non texit, vt teſtatur B. Brigitta infra citanda. Eſt autem homini liberali valde verecunda nudatio, & peccati pœna, vnde Adam poſt peccatum admiſſum, ad folia ficus confugit: & ita, vt confuſionem noſtram ſempiternam tolleret, confunditur coram omnibus.

Quæ ſanctæ virgines à tyrannis penitus nudatæ, fuerint contectæ diuinitus. *Gen. 3.*

Sudæorum, et que carnificū In Ieſum plane veſccta ferina.

Vbi igitur primum totus nudatus eſt, tunc apparuit caro eius, & tunica interior inconſutilis ſanguinolenta ex ſudore horri: nec tamen tam inauditum ſpectaculum eos mouit ad admirationem, aut commiſerationem, aut ſaltem vt quærerent cauſam cruentæ carnis.

Cur Chriſti alligatio ad columnam. *Pſal. 145.* *Exod. 13.*

Secūdò dure alligatur ille, qui ſoluit cōpeditos: timebant enim ſi incautè ligaretur, ne tāquā magus euaderet. Et qui Iſraëlitis olim de Ægypto egredientibus dedit nubis, & ignis columnam, nūc ad duram, politā ac frigidam alligatur columnā: in cuius ſummitate ferrū erat ad ligādas manus eius, ac pedes, ne huc illucq́; ſe flecteret: vt patet in ea, quæ Romæ in tēplo ſanctæ Praxedis magna veneratione aſſeruatur, & colitur.

Hier tom. 1.

Huius columnæ etſi Euangelium non meminerit, illam tamen ex traditione cognoſcimus. Hinc Hieron. in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium, ait: *Oſtendebatur illi* (ſcilicet Paolæ) *columna Eccleſiæ porticum ſuſtinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & alligatus.*

Prudentius. Romanus. Eius columnę documentum ex Prudentio.

Prudentius quoque in Carmine, quod Enchiridion inſcripſit, de Columna propè finem ſic fatur:

Vinctus in his Dominus ſtetit ædibus, atque columnis,
Ad nexus tergum dedit vt ſeruire flagellis.
Perſtat adhuc, templumq; gerit veneranda columna.
Nosq; docet cunctis immunes viuere flagris.

Glo. ord. in Luc. c. 23.

Sic ille. His accedit gloſſa in illud Lucæ: *Corripiam ergo illum, & dimittam*, ita dicens: *Quòd & verba Ioannis Euangeliſtæ, & ipſa columna teſtatur, ad quam ligatus fuit Dominus, quæ vſque hodie Dominici ſanguinis cernentibus certa ſigna demonſtrat.* Hæc illa.

Eadem columna quid notauerit. *1. Tim. 3.*

Hæc igitur columna, vt diximus, poſtea Romam ab Hieroſolymis eſt adducta, in qua extāt ſanguinis illius pretioſiſſimi maculæ. Deſignabat autem illa columna Eccleſiam, quā Apoſtolus vocat columnā, & firmamentū veritatis, cui per vincula charitatis & vnionis hypoſtaticæ Ieſus erat ſtrictiſſimè deuinctus. Quidam etiam meditātur, præter pedes, & man⁹ alligatas, etiam catenā, ſiue funē collo circumduxiſſe columnæ, vt nec manus, nec pedes, nec caput liberè moueret poſſet.

Eiuſdem encomium,

Sed illi, qui ſponte ſe pro nobis neci dabat, fruſtra erant tot vincula. O pretioſos funes, qui talem gemmam alligatā habetis, vt poſſint ſecurè peccatores ad illam accedere, deprecaturi vt funes peccatorum ſuorum dirumpat. Non fuit vnquam tā pretioſum monile, ſimiliſve margarita, quæ mundum vniuerſum ditare poſſit atque iſta.

Chryſ. ho. 87. in Mat. 10. 2.

Triplici flagello fuit Chriſtus verberatus, autore Chryſoſt.

Et triplici quidē flagello, ſecundùm Chryſoſtomum homilia 87. in Matthæum cæditur, ita vt carnes eius ſulcarentur, vt tandem flagellis Iudæorum furori ſatisfieret. Erant autem, ſi vera eſt illa opinio, ſex verberantes, quorū primi duo virgis ſpinoſis percutientes eum vulnerarunt more Romano: ſecundi adhuc durius eum tractarunt flagellis ex neruis boum confectis, vt tradit Hiſtoria Scholaſtica in Euangelium: in quorum extremitatibus erant aculei acutiſſimi.

Hiſt. Schol in Euang c 168. *Euthym. c 69 in Matth.*

Vnde Euthymius in Matthæum ait: φραγέλλιον *(quod nos flagellum dicimus) verber erat è funiculis, aut loris contextum, quo dorſa condemnatorum verberabant.* Sic ille.

Flagellū quid.

Tertij verò duriſſimè flagellabant catenis ferreis in modum diſciplinæ diſpoſitis, quibus carnes lacerabant, donec oſſa nudarentur coſtarum. Sic igitur addebatur plaga ſuper plagam, liuor ſuper liuorē, vulnus ſuper vulnus, & ſanguis ſuper ſanguinem; donec corpus illud delicatiſſimū, ac Diuinitatis tabernaculum totum deformaretur, & appareret tanquam leproſi corpus, nec remaneret ei ſpecies, neque decor, vt ait Propheta.

Eſa. 53. *Pſal. 128.* *Eſa. 1.*

Implerumq́ue eſt illud: *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores*; & illud quod Eſaias de populo Hebræo ad literam dixit: *A Planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas.* Et quoniam ſcriptum erat: *Pro menſura peccati erit*

Deut. 25.

& plagarum modus: ita tamen vt quadrageoarium oumerum iu lege oon liceret excedere: quia tameu ipse communem mundi causam suscepit, cui multa debebantur flagella, iuxta illud: *Multa flagella peccatoris*, & flagella eius sunt peccata nostra, de quibus Esaias: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*, & : *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras*; *attritus est propter scelera nostra : disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus* : Ideò innumera voluit sustinere flagella, quæ ab eo iustitia diuina exigebat io supplicium nostrorum delictorum. Reuelatum fuisse ferunt numerum ictuum, quos illi inflixere, peruenisse ferè ad quingentos supra quinque millia, vt F. Ludouicus Granata io suis quartæ feriæ meditationibus tradit. Alfoosus Horozquus in declaratione vigesima quarta tradit peruenisse ad numerum 15370. Rudulphus autem in vita Christi docet cuidam seruęDei reuelarū 15490. vulnera siue ictus fuisse. Sed reuera hæc magis ex religione, & pietate excogitata fuot, quàm sint certa & explorata. Vnde & si ratione examineotur, à veritate & fide longè videntur aliena. Nam io primis aut Christus flagellatus est more Iudæorum, aut more Geotilium. Si Iudæorum, non licebat quadrageoatium numerum excedere, vt traditur Deutero. 25. Vode & Paulus dixit: *Quinquies quadragenas, vna minus, accepi.* Si autem more Romanorum, etiam si atrox esset verberatio, modum tameu suum habebat, vt habetur in l. aut damnum, ff. de pœnis, cuius hæc sunt verba: *Nec ea quidem pœna damnari quem oportet, vt verberibus necetur, vel virgis interimatur.* At quis, vel robustissimus Hercules, qui quinque millibus & quingentis ictibus non interimatur? & quot martyres legimus efflasse animam, cùm plumbatis, vel scorpionibus, vel fustibus cæderentur? Adhæc verisimile non est, Pilatum permissurum fuisse ministros vt sæuirent io Iesum, quia desiderabat à Iudæis eum viuum eripere: at quam, quæso, vitam habere potuisset, si tanto numero flagellorum verberatus fuisset? Nec cogimur ad haoc sententiam tuendam, dicendo Christum flagella tanta, virtute diuina, & miraculo ferre voluisse, quò oos magis sibi obstringeret, & suo exemplo ad patientiam prouocaret : nam semper sensus Scripturæ, qui miraculum non ponit, præferendus est ei qui ponit, iuxta regulam à B. Augustino in libro de doctrina Christi traditam. Etsi verò tantus ictuum oumerus non fuerit, erat tameo illa verberatio per Pilatum iofiicta tanta,

Peccata nostra Domini fuere flagella.
Psal. 31.
Esa. 53.

Ibidem.

De numero ictuum quos Christus in flagellatione sustinuit fermè incredibiles quorundam meditationes.

Aug lib. 1.

quanta ira & odium Iudæorum placari posset, & quanta carnificum poscebat crudelitas, quantaque causa communis, id est, salutis omnium, ac diuina iustitia pro peccatis omnium exigebant, quanta deoique erat charitas & obedientia patientis Iesu, præsertim cùm vel pauci ictus tanti pretij & valoris essent apud Deum, quanti plurimi & innumerabiles. Dicam quę legi apud beatam Brigittam de hoc mysterio: *Deinde*, ioquit, *ductus ad columnam personaliter se vestibus exuit*; *Personaliter ad columnam manus applicuit, quas inimici sine misericordia ligauerunt. Alligatus autem, nihil omnino operimenti habebat, sed sicut natus est, sic stabat, & patiebatur erubescentiam nuditatis suæ. Consurrexerunt autem inimici eius, qui fugientibus amicis suis vndique astabant, & flagellabant corpus eius ab omni macula & peccato mundum. Ad primum igitur ictum* (loquitur beata Virgo) *ego quæ astabam propinquius, cecidi quasi mortua*; *& resumpto spiritu, vidi corpus eius verberatum, & flagellatum vsque ad costas, ita vt costæ eius viderentur. Et quod amarius erat, cùm retraherentur flagella, carnes ipsis flagellis sulcabantur. Cùmque filius meus totus sanguinolentus, totus sic laceratus stabat, vt in eo non inueniretur sanitas, nec quid flagellaretur; tunc vnus concitato in se spiritu quæsiuit: Nunquid interficietis eum sic indicatum? & statim secuit vincula eius.* Hæc illa: & idem docet alio loco: *Tunc vnus inimicorum assistentibus lictoribus, dicebat: Vultis hominem hunc sine iudicio occidere, & causam mortis eius vestram facere? Et hæc dicens, secuit ligamenta illa?* O igitur animæ sanctæ, atque electæ, ingredimini in prætorium, & spectaculo huic tam grandi Deo, & Angelis, & hominibus oculis fidei adestote. Videte igitur inprimis, quomodo spoliatur qui lilia vestit; iactantur vestes eius, & calcantur, quarum fimbriæ tactæ saoabant fluxū sanguinis; alligantur manus, quæ panes multiplicabant, & tactu suo sanabaot infirmos; vinciūtur pedes defatigati io quærenda perdita oue; cæditur corpus propter eorum perfidiam, ieiunio, & cilicio afflictum; verberatur tenera illa, virginea, & Regia caro, atque adeò omnis carnis flos: vt nisi nouas vires plura ferendi suppeditasset diuinitas, respirationis inopia sanguinisque profluuio deficiens inter lictorum manus vitam consumpsisset. Attende quòd simul adoratur à legionibus Angelorum, & simul flagellatur à ministris Satanæ. Perspice quòd ipse vires flagellantibus porrigit, mouens eorum brachia; nec tamen ictus vult temperare suos. Oculos conijce ad os mansuetum, & ad linguam illam patientissimam: non enim murmur

B. Brigitta lib. 1. cap. 10. circa med.

De flagellatione Domini, ad B. Brigittā Virginis Deiparæ traditio.

Lib 4. Reuel. c. 70. in princ.

Quid meditandum atque contemplandum in mysterio flagellationis Domini.

Matth. 6.

Infra 9.

1 Petr. 2. Esa 53.

resonat, non querimonia, & cum malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur, sed tanquam agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Meditare risum, & cachinnos carnificum, ac ministrorū Iudæorum; qui etiam pretio oblato, vt acrius flagellarent, ab eis obtinebant. Considera Dei Patris, atque Angelorum patientiam. O ineffabilis Dei benignitas, qua effectum est vt cæde filij seruus redimeretur ingratus. Audi in spiritu sonitum ictuum, qui erat quasi aquę super canali defluentis in lapides politos. Vide quomodo se colligit Dominus tremens, & membra contrahens versus columnam. Perspice num quis sit qui vicem eius doleat, aut qui simul cum ipso cōtristetur: simulque fundit lacrymas, & sanguinem, sicut in horto, & dum pendens in cruce percussus in latere fecit. Cumque nihil inueniat, quo se à flagellis defendat: spontè offer ei cor tuum, precatus vt illo, quasi clypeo quodam, se protegat. O bone Iesu quò tua descendit humilitas? quo tua progressa est charitas? Ego vuam acerbam comedi, & dentes tui obstupuerunt. Si non quereris de Pilati ministris, aut de Iudæis; saltem de me querere, qui causa sum tuarum afflictionum, & pœnarum. Ego te spolio dissipando bona tua in peccatis. Ego te verbero fune longo & continuo delictorum meorum. Ego flagellum triplicatum confeci ex cogitationibus immundis, detractorijs verbis, atque operibus sceleratis, quo te flagellare non desino, aut in proximo verberare non desisto. Debent igitur animæ sanctæ vulnera Iesu lambere, eaque lacrymis lauare viuis, si canes lambebant vlcera Lazari; colligereque guttas sanguinis ex prætorio, vt eorum animi, tanquam hortus quidam irriguus nobilem, & pretiosum fructum ferant. Vbi Dominus flagellatus fuit, & quidam resecuisset funes quibus erat ligatus, recidit super sanguinē suum, quo erat ille impletus: ad hoc enim proderat funibus fuisse alligatum, ne ex vitium defectu caderet.

Luc 22. Ioan. 19.

Ezech. 18.

Luc. 16.

Sacrum Iesu pectus quando flagellatum.

Postquam igitur Dominus à columna solutus fuit, iterum in terra verberatus est, ne maneret illæsum pectus, quod columna tectum fuerat, vt à planta pedis vsque ad verticem capitis non esset in eo sanitas. Hinc beatus Augustinus sermone de passione Domini scribit, Iesum prostratum in terram fuisse flagellatum: quod potuit contingere, postquam ad columnam flagellatus fuit, de qua tamen Augustinus mentionem nō fecit, sed meminerūt Hieronymus, Prudentius, & Beda, quos supe-

Esa 1. B. Augustin. ser. de pass. citatus à Beat. Thoma in Catena aurea Matt. 27. cuius verba sunt Chrysostomi, ser. 3. de

rius produximus. ¶ Ad sextum dicendum, cōsueuisse Deum sub operibus impiorum, quibus pij affliguntur, suā voluntatem, atque consiliū exequi, vt sub Patriarchis vendentibus insontem Ioseph, & suā libidinē explendibus, elicuit Deus opus suum, exaltando illum in Principē & dominū Ægypti: ita in hac flagellatione dū Pilatus, ac Iudæi sua agunt, Deus suum perficit negotium. Nam in primis pendit Iesus pro Adam latrone, & seruis filijs fugitiuis. Deinde omnia flagella & afflictiones piorū in his suis verberibus sanctificauit, & benedixit, ne amplius officiant, sed potius proficiant, ac pietatem promoueant, Deusque omnibus iustis seruis suis, ac propter se flagellis faueat. Hinc gloriatur Paul. *A Iudæis, inquit, quinquies quadragenas, vna minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum,* & Apostoli cęsi ibāt gandētes à conspectu concilij, quoniā digni essēt habiti pro nomine Iesu cōtumeliā pati: quia Christ⁹ in passione dedit nobis & meritū & exēplum, atq; præceptum patiēdi. Tertiò declarauit Deus in vnigenito Filio suo, qua ratione velit filios adoptiuos in hoc mundo tractari: nā si Deus vnigenitum & charissimum Filiū flagellari passus est, quāto magis adoptiuos? flagellat enim omnem filium, quem recipit. Sumus enim peccatores in furta propensi, ac pueri inquieti, nec in schola Dei fructum vllum facientes: ideò sæpè egemus paternis verberibus castigari, ne æternis supplicijs vapulemus. Quisque igitur cum Dauide dicat: *Ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper,* & cum Paulo: *Ego non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.* Si ergo flagellato leone catulus timet, quomodo verberato leone de tribu Iuda pro iniquitatibus nostris, nos pusidi canes non timebimus impendens flagellum ęternum, nisi temporale illud redimamus? Prætereà vtilia sunt hæc verbera. Vbi enim pater filium castigauit, suspēdit virgas in altum, quò filius illis territus non amplius peccet in parentem: ita coram oculis animæ habere contende hæc Christi verbera, & aut in æternum non peccabis, aut si peccaueris, libentius in præsentia feres flagella ad tempus, quàm futura in æternum. Quod si te sine peccato flagellari contingat, non miraberis, si Iesus innocentissimus pro te flagellatus fuit: tua enim verbera Deus conuertet, aut ad gloriam suam illustrandam, aut ad tuam, & aliorum salutem promouendam. Sed quoniam in multis offendimus omnes, & non est iustus qui non peccet super terram: consultum est nobis, flagella, quę paterno

proditore & mysterijs cœna in 5. feria passionis. Chrys tom 3. Hieronymus. Prudentius Beda.

Quale nobis exemplum præbeat Christus flagellatus.

Gen. 37. Infra 41.

I documentū. Dei sapientia vincens ac deridens malitiā Iudæorum atque stultitiam.

II. documentum.

2 Cor. 11. Act 5.

III. documentum.

Heb. 12.

Voces piorum ad Deum. *Psalm. 37. Act. 21.*

Apoc. 5.

Quartum.

Nobis tribulationum flagella quid conferant. *Iacob 3. 2. Par. 6.*

animo immittuntur, æquanimiter ferre, non dubitantes ea in bonum nostrum, atque emolumẽtum cedere. Ecce equus tardus, ac piger ad progrediendum flagello excitatur, pulueres de veste nostra, dum verberantur, excutiuntur, arbor percussa, quæ reddit nuces, abundantiorem fructũ proferre cõsueuit: haud sanè dissimili modo nos flagellis Dei visitati ad feruentius ambulandum in via Dei incendimur, & à leuissimo puluere venialium expurgamur, reddimurq; aptiores ad fructum edendũ: quia patientia opus perfectum habet. Sed quoniam qui parcit virgę, odit filium, vt testatur Salomon: propterea nos trepidare debemus, dum in hoc mundo à Domino non corripimur. Nam si extra disciplinam sumus, cuius participes facti sumus omnes; ergo adulteri, & nõ filij sumus. Proinde si contingat flagellum tardare, disce instar sanctorum virorum, tu ipse tuæ carni flagella accersere, iuxta illud: *Apprehendite disciplinam; ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta*, & cum Paulo dicere: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*: serioque à Domino precibus tuis obtinere contende, vt tui velit meminisse. Precareque Deum in hunc modum: Pater clementissime, ob meritum & mysterium verberationis Filij tui charissimi te humiliter ac suppliciter rogo, atque obsecro, vt des mihi flagella paternæ tuæ correptionis libenter suscipere, nouisque delictis nunquam te de integro flagellare, præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui tecum vna cum Spiritu sancto semper viuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

Quales tribulationes videri valeant.

Iacob.1. Prou.13. Heb.12.

Cum à Domino non corripimur nos, quid consilij capiendum. *Psalm. 2. 1. Cor. 9.*

TRACTATVS XXX.

De illusionibus factis Domino Iesu in prætorio, quem induerunt chlamyde purpurea, & corona spinea, & arundine in manu, in illa verba. *Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius; & veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Aue Rex Iudæorum, & dabant ei alapas, &c.* Ioan. 19. Matthæ. 27. & Marci 15.

Duplex genus hominum in mundo.

CVm duo sint hominum genera, nobilium scilicet ac ingenuorũ, & rursus obscurorum, ac sordidorum; hoc potissimum inter se distinguuntur, quòd illusiones, ac derisiones apud ingenuos grauissimæ contumeliæ censentur, & omnibus corporis doloribus minus tolerabiles; à plebeis verò, & infimis hominibus, qui honoris rationem aut nullam, aut exiguã habent, dolores grauiores illusionibus habentur. Ad Christum tamen illudendum, & pœnis flagellandum per suos ministros diabolus excogitauit illusiones acerbitatis & afflictionis refertas, rursus tormenta opprobrio & ignominia plena; vt sunt, nudi & liberi hominis flagellatio, spinea corona, arundo, qua percussum fuit caput, denique crux ipsa, de qua nescias an doloris, an verò ignominię maius sit argumentum. De his igitur præsenti tractatu dicturi sumus.

Satana in Christum odium & inuidia.

Cæterum illud ante omnia indicamus, idem esse quod Ioannes narrat; atq; illud, quod Matthæus docet: ait enim Matthæus: *Tunc milites Præsidis suscipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem. Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei: & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eo, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.* Idem ferè totidem verbis explicat Marcus; nam de his Lucas verbum nullum. Explicãda sunt circa has illusiones numerus earum, tempus, locus, ministri, causæque illarum, & postremo de qualibet illarum singillatim philosophandũ est. Quantum ad primum, octo vel nouem videntur fuisse istæ illusiones. Prima fuit, conuocatio vniuersæ cohortis, quo quisque vel oculos pascat, vel se quoque actorem ingerat: secunda fuit, denudatio etiam tunicæ incõsutilis, & stolæ, vt ait Origenes, & induitio chlamydis coccineæ: tertia, impositio coronæ spineę: quarta iniuria, arundo in manu posita: quinta, genu flexo in contemptũ dicere; Aue Rex Iudæorum: sexta, dare alapas: septima, expuere in eum: octaua, sumpta arundine caput eius corona ornatum percutere: nona, ostensio eius per Pilatum ad Iudæos, cùm dixit: *Ecce homo.* Hæc de numero. Ad secundum Matthæus habet: *Tunc milites Præsidis, &c.* quod non est referendum ad sententiam datam definitiuam mortis, de qua pręcessit immediatè sermo, sed paulò antè, vt declarauit Ioannes. Nam tres priores Euangelistæ examinationem causæ suæ factam à Pilato in eo quòd propositus fuit Barabbæ, terminant: & ideo statim subiungunt sentẽtiam mortis prolatam à Pilato. At Ioannes quędam alia adiungit ab alijs omissa, quibus narra-

Illusiones Christi per tentantur.

Orig. tract. 35 in Matth.

Quando illusiones hę Christi contigerint.

tis,ſubiungit ſententiam Pilati de Chriſto morti tradendo.Propterea Matthæus, & Marcus manifeſtè per recapitulationē interpretandi ſunt,vt docet Auguſtinus, vt conſentiant cum Ioanne.Ideò particula illa Tunc,referenda eſt ad flagellationem,& non ad ſententiam mortis, vt poſt vnam flagellationis illuſionē intelligas alias quoque fuiſſe adhibitas.Et quod dicitur à Matthæo: *Exuentes eum*: intellige quando flagellatus eſt.Nam quid opus eſſet flagellatum indui,& ſtatim exui ad illudendum?

Aug. lib. 3. de conſenſu Euang. c. 9. tom. 4.

Vbi illuſus fuerit Dominus.

Ad tertium, locus, fuit prætorium amplum,& patens,& capiens vniuerſam cohortem; vt ita illuſiones nudi hominis,& ingenui, grauiores, acerbioreſque redderentur coram multitudine. Marcus habet: *Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij*: hoc eſt, vt Græcè habetur,in atrium quod eſt prætorium.Ipſum enim atrium cognoſcitur eſſe prætorium, id eſt,locus,in quo cognoſcebantur cauſæ, & ferebantur ſententiæ;vt ſignificetur,in domo iuſtitiæ tantum iniuſtitiæ fuiſſe commiſſum.

A quibus illuſus.

Eccli. 10.

Ad quartum, autores illuſionum illarū fuerunt milites Romani,ſiue miniſtri Præſidis;vt qualis Rector ciuitatis, tales & eius miniſtri deſignentur, gens videlicet contemptiſſima, abiectiſſimaque, quo videlicet illuſio Chriſti grauior redderetur. Ait enim Matthæus, congregaſſe ad eum vniuerſam cohortem: quæ ad minus mille militibus conſtabat. Vt ita intelligas,ſicut Romani flagellarunt,& crucifixerunt, ita etiam & illuſerunt, quemadmodum prædixerat Dominus: *Ecce aſcendimus Ieroſolymam,& Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum,& Scribis,& condemnabunt eum morte.Et tradent eum Gentibus ad illudendum,& flagellandum,& crucifigendum.*

Matth. 20.

Quis autor fuerit harum illuſionum Domini.

Chryſoſtom. hom. 88. in Matt. initio. tom. 2.

Theophylact. in Matth.

Ad quintum,quæ cauſa extiterit harum illuſionum,non ſcribit Euangeliſta:Chryſoſtomus tamē & Theophylactus in Matthæum exiſtimant opus fuiſſe diaboli, aut militum volentium more ſui Domini gratificari Iudæis; vt ſi fortè Pilatus liberaret, non poſſet tamen diu ſuperuiuere. Quod ſi ſine licentia Pilati factum eſt:atrociſſimū fuit delictum miniſtrorū. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: *Quaſi omnes ex compoſito conueniſſent; ita ſigno dato ad choream omnes diabolus concitabat. Nam etſi poſſumus inuidia tabe exiſtimare ad inſaniam Iudæos concitatos fuiſſe, tamen qua de cauſa moti milites fuerint, non patet. Diabolus igitur erat, qui vniuerſos tunc illos occupauit; voluptatem etenim ex contumelijs propter immanitatem ſuam capiebant. Cùm enim oportuiſſet comprimi potius atque illacrymari; non ſolum hoc non faciebant, verum etiam è contrario,ſicut & plebs ipſa, & vituperabant,& inſultabant, Iudæis forſan gratificantes,aut ſuis vtentes moribus.* Hæc ille. At Auguſtinus libro de conſenſu Euangeliſtarum,putat hoc factum aut mandato, aut permiſſione Præſidis, quo ſcilicet Iudæorum animi magis mitigarentur,atque acerbitatem in Ieſum deponerent, ipſeque eum facilius eriperet. Pilatus itaque flagellatum,atque illuſum, & purpura, & corona ſpinea ornatū eduxit eum foras. Siquidem intellectis, quæ dicta & geſta ſunt à Ieſu,& ſequacibus ipſius circa regni negotium (videlicet quod dixerit ſe Meſſiā,& ante quintum diem ingreſſus eſſet ciuitatē ſedens ſuper Aſinam turbis acclamantibus ipſum Regem Iſrael,& filium Dauidis) & comperto quod nihil eſt ſubſecutum ſcandali ex hoc tam in ciuitate, quam extra, quodque nullus pro illo ad loquendū prodiret,arbitratus eſt,ſicut & Herodes, tanquā fatuum,ac ſtultū eſſe puniendum, qui tam imprudentibus modis ad Regium titulum aſpiraret.Ideò illum in habitu Regio illudi fecit, quò verberibus caſtigatus, tanquam aliquid peccaſſet,& irriſionib. vituperatus quaſi fatuus:abſtineret à profeſſione Meſſiç perderetque deinceps authoritatem apud populum:Principes verò Sacerdotum & Seniores,atq; adeò turbæ videntes eum ita punitum & illuſum, à petenda eius nece ſe continerent.Et hęc de quinto.Iam de ſingulis iniurijs aliquid eſt dicendum. Prima extitit poſt cohortis conuocationem, & denudationē,induitio veſtis purpureæ: de qua explicanda eſt forma: quia dicitur chlamys,& color;dicitur enim coccinea & purpurea:tertio quid ſignificet. Vbi nota, quod duæ primę illuſiones purpurę,& coronę, factæ ſunt ad repræſentandam Regiā perſonā.Nam Baltaſar purpurā promiſit ei, qui ſcripturam ſibi oſtenſam poſſet exponere,vt habes apud Danielem:& qui Ionathæ amicitiam ambierant Reges, purpurā ei miſerunt,vt legimus in libro Machabæorum. Cætera ludibria ad illa duo accedebant.Nam tali coronæ,& chlamydi arundineum conueniebat ſceptrum,& ſic coronatum talia genera ſalutationum: ſputorum,alaparū,& percuſſionū arundinis decebant.Aduerte etiam,ꝙ quam vocat chlamydem coccineam Matthæus, Marcus,& Ioannes vocant veſtē purpureā,ſiue purpuram. Veſtis quidem genus eſt, chlamis verò ſpecies veſtimenti. Eſt enim ſecundum Iulium Pollucē chlamys inter veſtes militares,erat enim circularis,& rotunda apud Macedones amictus Imperatorū, & militū:qui & paludamentū eſt Romanis, qua

Altera ſententia.

Auguſt. loco præcitato.

Matth. 21. Ioan. 12.

Luc. 23.

De ſingulis illuſionibus Chriſti agitur.

Purpuræ induitio.

Dan. 5.

Machab. 10. & 11.

Iulius Pollux.

Chlamys quid.

Paludamentũ idem quod chlamys.
Nonnus Marcellus Politianus.
Plautus.
Purpura, regiũ ornamentum apud Macedones
Liu. li. 2 Belli Punici.
Chlamyde primus Romanorum Regũ Numa, vsus fertur fuisse
Ælius Lamprid.
Plautus.
Purpureus & coccineus color inter se differunt.

super armis induebantur autore Nonno Marcello, Sagulum à Politiano vertitur. Pallium etiam militare erat, sed distinctum à chlamyde, vnde Plautus: *Puer cape chlamydem, & da pallium,* quia illo erat strictior, ac breuior. Erat præterea regium ornamentum apud Macedones, vt toga purpurea apud Romanos triumphantium, ac regnantium erat, vt testatur Liuius. Chlamyde verò primus Romanorum Regum vsus est Numa: & eadem coccinnea chlamyde sæpe vsum Alexandrum Seuerum testatur Ælius Lampridius in eius vita. Plautus etiam in Pseudolo, opus esse ait ad ornatum militis chlamyde, machæra, & petaso: & alibi ait: Puer cape vestem, & da pallium: Italico sermone ferunt dici Muzeta. Cùm igitur esset vestis, & forma, & colore militaris, eo magis ad ludibrium Christi faciebat, vt videlicet pijssimus pessimorum, id est, effundentium sanguinem vestem gestaret. Maior est difficultas de colore coccineo, & purpureo: quia illos constat esse distinctos, & diuersos colores, quos habere vna, & eadem vestis non poterat, quanquam coccineus simillimus sit purpureo, vt docet Baysius de re vestiaria. Augustinus libro de consensu Euangelistarum scribit chlamydem illam coccineam, ad illudendum adhibitam fuisse: & est rubra quædã purpura cocco simillima. Potest etiam fieri, vt purpuram Marcus commemorauerit, quam chlamys habebat, etiamsi esset purpurea. Hæc ille, dupliciter concilians Euangelistas. Beda in Matthæum scribit, vnius naturæ esse coccum, & purpuram. Sunt alij, qui tradunt ministros Pilati duplici veste induisse Christum, purpura, inquam, & chlamyde coccinea: ita sentire videtur Ambrosius in hunc locum: *Chlamydem autem,* inquit, *coccineam induitur à militibus, & purpuream tunicam, in altera designans martyrum palmas, & altera regia potestatis insignia, quod caro eius fusum toto orbe terrarum sanguinem esset susceptura pro nobis, & passio regnum paritura de nobis.* Adde Iuuencum in libro Euangelicæ historiæ, dicentem:

Baysius
Aug. lib. 3. de consensu Euãgel. c. 9.
Beda in Marcum tom. 5.
Ambr lib. 10. in Luc. c. 18. tom. 5.
Iuuencus lib. 4. Euang. histor.

Traditur iniustis iustus, scelerisq; ministris
Militibus, scelerata opprobria corpore prabent,
Purpureamque illi tunicam, chlamydemque rubentem
Inducunt: spinisque caput cinxêre cruentis.

Hæc illi. Atque hæc sententia ex eo probari videtur: quia si tantum chlamydem circundedissent ei, non enim prius nudassent, nec diceret Matthæus: Et exuentes eum &c. Sicut non legitur nudatus ante Herodem: cum illum induerunt candida veste. Ideò vestito veste purpurea, chlamydem

Luc 23.

purpuream circundederunt ei, vt vnus Euangelista vnum exprimat, alter alterum. Et intellige vtramque vestem iam pene consumptam, ac detritam, ad maius confusionis augmentum: sed reuera probabilius videtur, quod vna tantum vestis fuerit, quæ & coccinea, & purpurea vocaretur: vnde sacerdos in sacrificio Missę celebrando nõ nisi amictu, alba veste, & casula induitur. Nam coccus, & purpura reuera sunt res distinctæ: coccus enim est rubens herbæ granum quod in Galatia, & Emerita Lusitaniæ ciuitate, teste Plinio, præstantissimum nascitur, & in vrbe Hispaniæ Granata illi proxima: vnde etiam ab grani præstantia suum nomen, & à Dioscoride dicitur [illegible], id est, granum tinctorum: & Plinius coccum ait dicatum Imperatorijs paludamentis. Purpura etiam genus piscis, seu conchyle, quod dicitur murex, in cuius faucibus est flos ille, siue succus tingendis vestibus aptus. Adde quod Scriptura ipsa tanquam de duabus rebus distinctis in Exodo, ait: *Tabernaculum ita facies, decem cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura coccoque bis tincte, &c.* Potest tamen hoc facilè conciliari, si dicamus illam vestem fuisse dibapham, id est, bis tinctam, de quo Plinius ita scribit: *Dibapha tunc dicebatur* (scilicet vestis) *quæ bis tincta esset veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpura tinguntur.* Et infra: *Votum quoque factum è vitio portentosis ingenijs, & gemina demonstrata via luxuriæ, vt color alius operiretur alio, suauior ita fieri, leniorque dictus. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, vt fieret hysginum.* Hæc ille. Ad delicias igitur & regalem habitum spectabat bis tingi vestes, primo cocco, deinde purpuræ succo, quas Tyrias vocant, de quo Poëta.

Coccus, & purpura inter se distinguuntur
Plin. lib 9. cap 4.
Dioscor. lib. 4. c 43.
Plin lib. 22. cap. 2.
Coccus Imperatorijs dicatus paludamentis, teste Plinio.
Exod. 20.
Plin. lib. 9. ca. 39.
Dibapha vestis quæ diceretur olim.
Cap. 41.

Tyrioque ardebat murice læna.

Virgil 4. Æneid.

Talis erat illa Christi chlamys, quæ ab vno dicitur coccinea, & ab alio purpurea. Non ergo sibi inuicem dissident Euangelistæ, imò explicant mysterium in Exodo designatum, vbi ad tabernaculum, quod typum gerit corporis Christi, iubetur inferri coccus bis tinctus, & Sacerdos legalis iubetur indui superhumerali ex hyacintho, purpura, & cocco bis tincto: vbi Hebraicè dicitur tolahàd sani, id est, vermiculo cocci, vel vermiculo, & cocco, vel bis tincto cocco. Atque hoc significat illud, quod in Prouerbijs suis ait Salomon: *Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus,* vbi Hebraicè habetur sani, id est, cocco bis tincto. Et huic est proximum, quod in Threnis dicitur: *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.* Vbi pro verbo illo in croceis, in Hebræo

Exod. 26.
Prou. 31.
Thren. 4.

habetur

Purpura ad quid fuerit adhibita olim in lege.

habetur ha tolah. Septuaginta habent ἐπὶ κόκκινῳ νενησμένῳ. Illud verò aduerte, quod cum purpura semper fuerit adhibita ad ornatum, vt ad velum Sancti Sanctorũ, ad superhumerale Sacerdotis, tabernaculum Holophernis, quod erat ex purpura, & in domo Balthasar Regis induerunt Danielem purpura: hæc tamen ob illusionem Christi est data, in quam sanguis intus ex flagellis, & extra ex corona spinea cruor defluens denuo illam tingebat, ac rubricabat: significans se de hostibus suis triumphum acturum per sanguinis sui effusionem tanquam potentissimum Regem, de quo Esaias: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua.* Et infra: *Quare ergo rubrum est vestimentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Torcular calcaui solus*, & quæ sequuntur. Ioannes etiam in Apocalypsi dicit, Iesum à se visum vestitum in veste aspersa sanguine. Designat præterea sanguinem per totum mundum à Martyribus pro eo vestiendo, & ornando effundendum. Adhæc significabat geminam Dei, & proximi charitatem, qua ille passus est, verumque regnum sibi comparauit, subijciens sibi peccatum, Satanam, ac mundum, vt verus Rex. Præterea ad literam, Romani ad eos, quos Reges salutassent, appellassentq́; togam purpuream, quæ & picta dicebatur, mittebant, qua induerentur. Vnde Cornelius Tacitus scribit: *Cognitis de hinc Ptolemei (Iuba in quam fily) per illud bellum studijs, repetitus ex vetusto more, missusque è senatoribus, qui Scipionem eburneum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, Regemque & socium, atque amicum appellaret.* Hæc ille. Hic autem in derisionem factum est, quasi Senatus, populusq́; Romanus illi, vt Regi regium insigne misissent. Et hactenus de veste purpurea: iam de corona spinea tractandum. Primò ex qua materia confecta esset; secundò, quæ fuerit eius forma, & vbi asseruata; tertiò, quot sint coronatum genera; quartò, & postremo, quorsum Christo adhibita. Ad primum plerique vno sensu respondent, fuisse confectam ex iuncis marinis, qui cuspides acutas habent: quibus maxime abundat Syria, & Ægyptus vicina, de quibus Poëta.

Danielis.

Purpurea Christi vestis significauit duo.

Esa. 63.

Apocal. 19.

II. significatus.

Romani quos Reges salutassent, appellassentque, purpuream illis veste induere dã mittebant.

Cornel. Tacitus lib. 4 Annal. multo ante med.

De corona spinea.

Ex qua materia illa fuerit confecta.

Et acuta cuspide iunci;

Et alibi

Et caricæ pastus acuta.

Idem enim est iuncus (quod nimirum eorum vsus sit iungere diuersa) & carex, & scirpus, & papyrus: vnde & mare Rubrum ab Hebræis dicitur Iam suph, id est, mare caricosum, quod illis littora eius abũdeat.

Virg. 5. Aeneid.

Idẽ 3. Georg. paulò ante medium.

Iunci cur sic dicti.

Rubrum mare ab Hebræis [illegible]

Atque hæc omnia illustrantur authoritate Plinij sic dicentis: *Papyrum nascitur in palustribus Aegypti, aut quiescentibus Nili aquis, vbi euagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine cubitum; brachiali radicis obl que crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens, semine nullo, aut vsu eius alio, quàm floribus ad deos coronandos.* Matthiolus in Dioscoridem testatur hunc iuncum inuenir i frequentem in aquis regni Bohemiæ: & ab speciosissimis floribus, quos producit, vocat eum iuncum floridum. Etsi autem spina in herbis inueniatur, & in fruticibus, de quibus:

car caricosum dictum.

Plin. lib. 13 c. 11 post med.

Papyrum nascatur vnde, teste Plinio.

Matthiol. ibidem c. 47.

Carduus, & spinis surgit paliurus acutis,

imò etiam in arboribus, de quo idem ait Poëta:

Eduramq́, pynum, & spinos iam pruna ferentes.

Virg. Ecloga 3. ante med.

Idem 4 Georgicor. multò ante med.

Ex quibus conficiuntur sepes vinearum, hortorumve: Hæc tamen corona ex huiusmodi fruticibus, aut herbis, aut arboribus non facilè poterat confici sine læsione eorum, qui eam conficerent. Neq; natura horum est, vt facilè sinant se flecti, si spinæ sint solidæ, acutæque, & ramus exiccatus: & iuncea materia tractabilis est, & facilè flecti; & contexi potest. Quare hæc sententia, quod fuerit ex iuncis, præferenda videtur. Ad secundum, cum sit simplex sertum, quod tempora ambit tãtum, & capitis verticem relinquit intactum: aliud tamen genus coronæ est, quod nõ tantum tempora, sed etiam totum caput tegit, vt est corona imperialis; existimãr satis probabiliter nonnulli recentiores scriptores, hanc coronam Christi capiti impositam huius posterioris generis fuisse in modum pilei: quæ grauior erat, & acerbior, cum totum caput ex omni parte contingeret, atque confoderet. Nam Chrysostomus ait, mille puncturis caput eius illa corona fuisse punctum; ita vt sanguis copiosissimus per faciem & genas deflueret. Quod si vel vna minima spina tantum adfert doloris, & molestiæ pede calcata, vt pastor ille apud Theocritum dicat: ὀσσίχον ἐστὶ τὸ τύμμα, καὶ ἁλίκον ἄνδρα δαμάζει: hoc est, Quantula est pũctura spinę, & quãtũ hominem domat? quanto magis vbi tot, ac tanti spinarum aculei tempora tenerrima, & delicatissimum Christi pungebant cerebrum? Ponderant enim quidam, quod Marcus, & Ioannes scribunt, quod imposuerunt capiti coronam quasi significantes, coronam capiti intime infixam. Quemadmodùm autem maiores nostri arma superiorum suorum magna veneratione asseruabant, & in templis reponebant, quasi

Spineæ coronæ forma qualis fuerit.

F. Calixtus. Placentinus. F. Ludouicus à Granata. Chrys. ibid.

Caput Christi diuinissimum mille puncturis punctum est fuisse D. Chrysostom.

Theocritus Poeta.

1. Reg. 17.

ctoriam illis armis partam Deo tribuerent: nam ita Dauid gladium, quo truncauit caput Goliad, in tabernaculo collocauit: ita

Corona Christi spinea vbi asseruetur.

hæc cruenta corona, qua Christus sibi regnum cœlestium, terrestrium, & infernorũ comparauit, nobisque sempiternas felicitatis coronas peperit, magna religione seruata est in Ecclesia Dei, & nunc religiose colitur in capella sancta Parisijs, vt refert

B. Antoni.

Archiepiscopus Florentinus. Et hæc de secundo. Sunt autem plures species coronæ:

Coronarum octo genera. Gell. lib. 5. c. 6. Noct. attic.

nam autore Gellio, atque alijs quibusdam, quædam erat triumphalis, quæ Imperatoribus ob victoriam ad triumphum in vrbem redeuntibus mittebatur.

Triumphalis.

Et primum cœpit fieri ex lauro, deinde ex auro purissimo.

Obsidionalis.

Obsidionalis erat, quam soluenti obsidionem, liberati dabant ei, qui ipsos liberauerat, ex gramine decerpto inde, vbi obsessos ille seruasset.

Ciuica.

Ciuica erat, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio testem vitæ, salutisque perceptæ dabat: quæ ilignea erat.

Muralis.

Muralis erat, qua donabatur ab Imperatore is, qui primus muros subijsset, inque oppidum per vim ascendisset. Hæc ad incitandos ad oppugnationem militum animos ex auro fiebat.

Castrensis.

Erat & Castrensis, siue Vallaris, similiter aurea, quæ donabatur ei, qui primus hostium castra pugnando introisset.

Naualis.

Erat & Naualis quibusdam quasi rostris nauium insignita: qua donari solebat, qui prius maritimo prælio in nauem hostium vi transilijsset.

Oualis.

Denique erat Oualis myrtea corona, qua ouantes Imperatores in vrbem introibant.

Laurea. Tertullianus, vsum coronarum tribuens solis Ethnicis, & non Iudeis, vnde refelli possit.

Erat & Laurea corona, qua Poëtæ ornabantur. Tertullianus libro de corona militis, quædam dicit non satis certa de corona, ait enim circa medium: *Tamen nec illam impietatis contumeliosa coronam populus consciuit: Romanorum militum commentum fuit, ex vsu rei secularis, quem populus Dei nec publica vnquam letitia, nec ingenita luxuria nomine admisit, facilius cum tympanis, & tibijs, & psalterijs reuertens de captiuitate Babylonia, quàm cum coronis: & post cibum, & potum exurgens ad ludendum sine coronis.* Hæc ille, vbi videtur coronarum inuentum tribuere solis Gentilibus, & non populo Dei; cum tamen in libro Sapientiæ dicatur:

Sap. 2.

Coronemus nos rosis, antequam marcescant, & Esaias dixerit:

Esa. 61.
Cant. 3.

Vt darem eis coronam pro cinere, & in Canticis: *Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua.* Erat igitur vsus coronarum in populo Dei, & non tantùm apud Gentiles.

Romani milites cur spineã coronam Iesu capiti imposuerint.

Ad postremum dicendum est, Romanos Christum coronasse in derisum & improperium regni sui, quemadmodùm purpura detrita fecerant. Et cum moris esset, teste Plinio, floribus illis pulcherrimis iuncorum Deos coronari; illi in contemptum,

Plin. lib. 13. c. 11. post med.

cuspidibus ipsorum iuncorum, quibus innascebantur hi flores, ipsi coronam contexuerunt, quæ cum illusione simul pungeret: quæ à seculo nulli imposita hominum legitur.

Quare illam acceptauerit. Christum esse dignum omni corona. Cur dignus Obsidionali.

Illi autem etsi ad dedecus ei augendum hoc excogitauerint: ipse tamen Christus spontè acceptare voluit talem coronam, quia ea verum sibi regnum comparauit. Erat enim dignus corona triumphali, qui tria regna morte sua acquisiuit: Dignus Obsidionali, qui nos soluit obsidione à dæmonibus nobis bellum inferentibus: & à limbo eripuit, seruauitque ciues suos à morte: primusque est, qui castra inimicorum ingressus est, primusq; perrupit Acheronta, trophæisque gloriosis spoliauit: quare dignus est omni corona.

II. ratio à Romanorum, Iudæorumque immolandi victimas, ritu, & consuetudine.

Secundò acceptauit coronam; quia moris erat apud Romanos, & etiam apud Iudæos, victimas coronatas immolari. Nam Plinius de coronis agens, ita ait:

Plin. lib. 16. cap. 4. Sacrificiorum ritus.

Feruntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea Deorum honori sacrificantes sumpsére, victimis simul coronatis. Hæc ille. Et in sculpturis antiquis Romæ cernuntur victimæ coronatæ: & ad hoc alludit Poëta, cum ait de Sinone immolando:

Et falsæ fruges, & circum tempora vittæ.

Virg. lib. 2. Aeneid. sub initium.

Christus igitur vt vera victima Deum toti mundo placans, coronatus apparere voluit.

Act. 14.
III. ratio à figuris Veteris Testamenti.
Exod. 3.

Lucas in Actis cum narraret, Lystrenses Barnabæ, & Paulo voluisse sacrificare; refert, Sacerdotẽ attulisse tauros, & coronas ante ianuas, quo videlicet tam sacrificãtes, quàm victimæ ornarentur coronis. Tertiò coronam acceptauit, figuras multas Veteris Testamenti impleuit. Nam in rubo ardente olim visus est Deus loqui ad Moysen de liberatione populi sui; ita & per Christum coronatum, & charitate ardentem Deus nos alloquitur, quomodò à captiuitate veri Pharaonis, id est, diaboli asseramur in libertatem gloriæ filiorũ Dei.

Genes. 22.
Aug. lib. 16. de Ciuitate Dei, c. 32. circa med. tom. 5.

Secundo figurata est hæc corona in ariete hærente inter vepres: vt eleganter docet Augustinus. Tertiò adumbrata est hęc corona in Iona Propheta, qui ca. 2. pro eo quod nos habemus, Pelagus operuit caput meũ, Hebraicè legitur Supb Chabusc Leroschi; id est, iũcus circunligatus est capiti meo, alij legunt, carectum, vel alga implicita est capiti meo.

Cant. 3.
Illud Canticorum: Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonẽ, &c. pulchre expendit Bernardus.

Impleuit quoque prophetiam illam Canticorum: Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate quo coronauit eũ mater sua. In quæ verba Bernard. lib. Paruorũ sermonum: *Nõ dicit Eccle-*

siasten,

Bernard. lib. Paruo ſerm. 3 in ſtito.

Salomon quid ſonet, quid Eccleſiaſtes, quid Ididas.

3. Reg. 12.

ſiaſtes, aut Ididan. Nam & bis nominibus appellatus eſt Rex ille: & ſignificat Ieſum Chriſtum noſtrum verum Salomonem, qui eſt Salomon, id eſt, pacificus in exilio: Eccleſiaſtes, id eſt, concionator, in iudicio: Ідida, id eſt, dilectus Domini in regno. Vbique Rex. In exilio, rector morum; in iudicio, diſcretor meritorum; in regno, diſtributor præmiorum. In exilio, manſuetus; in iudicio, terribilis; in regno, admirabilis. In diademate quo coronauit eum mater ſua. Eſt autem hac corona miſericordiæ, & in hac imitabilis. Coronauit eum, & nouerca ſua corona miſeriæ; & in hac contemptibilis.

Quatuor Chriſti coronæ.

Synagogam loquor, quæ ſe ei non matrem exhibuit, ſed nouercam. Coronauit eum familia ſua corona iuſtitiæ; & in hac terribilis. Coronat eum Pater ſuus corona gloriæ; & in hac deſiderabilis. Videant ergo eum peccatores in corona miſeriæ, id eſt, ſpinea, & compungantur. Videant ergo eum filiæ Sion anima effectuoſa in corona miſericordiæ, & imitentur. Videbunt eum impij in corona iuſtitiæ, & peribunt. Videbunt eum ſancti in corona gloriæ, & perpetualiter gaudebunt. Hæc Bernardus, eleganter ſatis, & accommodatè. Impleuit etiam à Sybillis prædicta, nam lib. 8. Oraculorum Sybillæ Erithreæ habemus:

Sibyllæ Erythreæ vaticinium de ſpinea Chriſti corona.

Nam veniet ſanctis æterna è vepre corona
Lectis, tum calamo compungent ilia, legis
More ſua, ex calamis etenim quos contulit aura,
Ad lites animi ſe ſe ira vindice vertit.

Lactant.

Et Lactant. lib. 4. cap. 18. *Ipſa enim ſtulta Deum tuum non cognouiſti ludentem inter mortales cogitationes, ſed de ſpinis coronaſti corona.* Adhæc rectè peccata ſpinis comparantur: quia animam pungunt, & lacerant; & quia homini propter peccatum datæ ſunt, dixit enim Deus Adæ peccatori: *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Solent autem victores hoſtis victi arma geſtare ad gloriam, & ad perpetuam memoriam. Arma autem Satanę, cōtra quæ Chriſtus pugnauit peccata noſtra ſunt: quæ in ſpinis denotantur: hinc agnus noſter coronatus eſt, quia ſua paſſione ſuſtulit peecata mundi, & aculeos peccatorũ noſtrorum quaſi ſpinarum in ſe perfregit. Quare Tertullianus libro de corona militis in fine, ait: *Ex ſpinis opinor, & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis, omnes aculeos mortis in Dominici capitis tolerãtia obtundens.* Sic ille. Ideò iure coronatus eſt ſpinis, & in illa corona exaltatio Chriſti triumphalis deſignata, ſiuè per ſpinas intelligamus peccata, ſiue homines peccatores Deum, ſe ipſos, & proximos pungentes, ac lacerantes: & quod ſolum Dei opus eſt, de ſpinis collegit vuas, & de tribulis ficus. In his autem illuſionibus ſilet Ieſus, vt ait Tertullianus libro aduerſus Marcionem: quia in ſibilo auræ tenuis Dominus, licet ſerui fuerint in commotione. Præterea Chriſti corona nō tantùm Chriſti exaltationem, ſed etiam noſtram ſignificat. Vt enim ſcribit Cyrillus in Ioannem: *Audiui aliquos, quibus valde placebat per coronam de ſpinis, multitudinem ſculptilia colentium ſignificari, quæ per fidem in diadema Chriſti ſuſcepta eſt. Spinæ namque, dicunt, ſteriles, quoniam nullum pietatis fructum producebant, Gentes fuerunt, igni ſolummodo nutrimentum, quemadmodùm & agrorum ſteriles ſpinæ. Per purpuream autem veſtem, regnum totius mundi, quod per fidem Chriſtus accepturus erat, ſignificatum fuiſſe volunt. & probans hanc interpretationem, ſubiungit: Non eſt eijciendum hoc theorema, cum rebus aptiſsime accommodatum ſit.* Hæc ille. Lactantius quoque Firmianus in libris Inſtitutionum diuinarum aſſerit per coronam ſpineam ſignificari diuinam plebem, quam de nocentibus, & peccatoribus voluit ſibi congregare. Corona enim dicitur, circunſtans in orbem populus. Et illis duobus ſignificatur Chriſti imperium, qui peccatoribus ſuo merito iuſtificatis velut ſuo indumento veſtitur, eiſq; coronatur: atque eos, qui erant ex ſe vt arundo vento agitata, dextera ſua conſtabilit. Oportet igitur, & nos Chriſti exēplo ſtrenue decertare: quia non coronabitur niſi qui legitime certauerit. Vnde Paulus, qui bonum certamē certauit, curſum conſummauit, fidē ſeruauit, repoſitam habuit coronam iuſtitiæ: quæ nō incipienti, ſed perſeueranti in certamine, & vſque in finē fidem ſeruanti debetur. Scribit Ariſtoteles in libris Ethicorum, in Olympicis ludis nō coronari, aut ſcientes, aut pulchros, aut fortes, vel proceros, ſed qui actum virtutis rectè exercuiſſent. Et omnis quidem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, vt corruptibilem coronam accipiat: nos autem, qui incorruptam vitę coronā expectamus, ab omnib⁹, quæ cōtra legem ſunt, nos abſtineamus, ac perſeueremus, ne perdamus, quæ operati ſumus, & audiamus verbum Domini: *Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam:* quemadmodùm ille, qui ex numero quadraginta Martyrum defecit in lacum gelidiſſimum proiectus, in cuius locum diuinitus hoſpes, qui eos cuſtodiebat, ingreſſus eſt. Nam vt Rex bona ſubditi ſui proditoris proſcribit, illaque fideli alteri, & bene merito donat: ita Deus tantæ eſt bonitatis, vt vno cadente, alterum erigat, & vt ait Spiritus ſanctus conteret multos; innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. Nam pro

Left margin notes: Peccata cur ſpinis comparentur. — *Geneſ. 3.* — Arma Satanæ contra quæ Chriſtus pugnauit, quænam illa. — *Ioan. 1.* — *Tertull. lib. 4.* — Coronæ ſpineę ſignificationes variæ. — *Matth. 7.*

Right margin notes: *Idem Tertul. lib. 4. aduerſ. Marcion.* — II ſignificatus. — *Cyrill lib 12. in Ioan. ca. 15 tom. 1.* — Gentes in ſpinis deſignantur. — Purpureæ veſtis myſteriũ. — III. ſignificatus. — *Lactantius Firmian. lib 4 c. 26. poſt medium.* — *2. Tim. 2.* — *Infra 4.* — *Ariſt. lib. 1. ethic.* — In ludis Olympicis olim quibus præmium daretur. — *1. Cor 9.* — *Apocal. 3.* — Exemplum. — Simile. — *Iob 34.*

Angelis cadentibus erexit homines; pro filijs regni eiectis in tenebras exteriores, vocauit Gentiles; pro Iuda prodente, Matthiam asciuit ad Apostolatum. Perseuerantia igitur sola coronam accipit, hinc io cęlo omnes sunt coronati: sed in Apocalypsi, omnes sancti cotonas proijciunt in terram ante Dominum, agnoscentes virtutem omnem vincēdi, Deo, à quo accepta est, per gratiarum actionem esse reddendam. Est autem duplex corona, alia quę aurea, & altera, quæ à Theologis aureola appellatur. Est autem aurea, essentialis gloriæ corona, quam omnes videntes Deum habent. At aureola triplex est: altera stellarum, quę datur Doctoribus, qui fiunt quasi stellæ fulgētes in perpetuas æternitates. Altera ex auro, & lapidibus pretiosis, de qua: *Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso*; & *Corona aurea super mitram eius*: Nam, vt aurum igne, ita martyr tribulationis flāma purificatur. Tertia corona est Florea, siue spinarum, quæ ad virgines spectat. Nam virginitas asperitate pœnitentiæ seruatur. Hinc sanctus Benedictus in spinis propter castitatem seruandam volutabatur. Acceptando autem coronam, abstulit coronam spinarū, quo nobis spinas peccatorum pungentes, & conscientiam lacerantes auferret; & da tet nobis materiam, vnde sepem horto animæ nostro faciamus ad custodiam, & ad salutem. Et vt sagax canis venaticus prędam inter spinas etiam delitescentem quærit: ita tu quære, vt Christum tanquam prædam assequaris, etiamsi in spinas laborum, ac dolorum incidere debeas. Docet Clemens Alexandrinus in Pædagogo: *A ratione alienū est, vt qui audierimus, Dominum spinis fuisse coronatum, ipsi venerabilis Domini passione per ludum insultantes, habeamus capita redimita floribus.* Hæc ille. Et cum L. Septimius, & Seuerus pater, & M. Aurelius Caracalla Imperatores, militibus donatiuum dari insisstent, & tribunus id iam erogaret, contigit Christianum militem accessisse castrensem coronam maoo tenentē, quam cæteri in capite ob Cęsarū solennia gestabant. Rogatus cur non capiti coronam imponeret, respondit se religione prohiberi, quod Christus spinis coronatus delusus fuerit. Cuius factum vno integro libro defendit Tertullianus, qnem inscripsit de corona militis. Deniq; etsi milites ioco, & ludibrio Iesum purpura induerint: Christus tamen seriò, ac verè regnum sibi oblatum acceptauit: vt docet Hieronymus in Matthæum, ac Rupertus Tuitiensis. Tamen Spiritus sanctus fecit illos prophetare, sicut Caipham fecit dicere; Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro

Matth 8.
Act. 1.
Perseuerantia sola coronam accipit.
Apoc. 4.
Duplex corona, aurea, & aureola, dicta.
Aurea corona quænam sit.
Aureola triplex est.
Daniel. 12.
Psalm. 20.
Ecclesiast 45.
Virginitas quo pacto seruetur.
B. Benedictus cur se in spinis volutauerit.
Quo studio nobis Christus quærendus sit.
Clem. Alexā. lib. 2 pædago ca. 8 non procul à fine.
Christiani cuiusdam militis castrensi corona donandi egregium facinus.
Tertull.
Hieronym in cap Matth. 27 tom. 9.
Rupert. Tuitien lib. 13.

populo, nesciente quid diceret, & Balaam, qui dixit: *Orietur stella ex Iacob, &c.* Et vt vndecim fratres qui vendiderunt Ioseph, ne regnaret super eos, efficere tamen nequiuerunt ne ad verum regnum perueniret, ita isti ludo agentes, multa vera dixerūt, quæ nos credimus. Nam in chlamyde, coccinea opera Gentium cruenta designat: in corona spinea maledictum soloit aoriqoū: in calamo, venenata occidit animalia, siue vt calamo horrendū Iudæorum scribit sacrilegium. Tertia iniuria Christo illata, fuit, ponere arundinem in manu eius dextera pro sceptro, ad significandum, quod vt arundo caret medulla, ac nocleo, ita Christus sensu, & intellectu, & regnum eius carere firmitate, ac soliditate, & mere esse illusorium. Porrò in aruodine Crucem Christi adumbrari puto, quæ per se res quidem videtur infirma & impotens, sed tamē per eam vt per sceptrum fortissimū omnes suos, & nostros confregit inimicos, iuxta illud: *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur.* Quandoquidem igitur in manu Christi omnia, etsi debilissima, fiunt fortissima; ideò te precor, ô bone Iesu suscipe animum meum, qui est velut arundo charitate vacans, deuotione aridus, siue fructu bonorum operum, instabilis, qui ad omnem peccati flatum mouetur, nec habet nisi folia verborum, fragilisq; est per impatientiam. Sed si tu illum in manu tua dextera constituas, fiet in eo mutatio dexteræ excelsi; vt humore charitatis impleatur, fructum boni operis edat, ac soliditatem, & perseuerantiam in bono sortiatur. Deinde quia calamus instrumentum est in scribendo, propterea, secundum Hierony. calamū tenere voluit, vt sacrilegium Iudæorum literis mandaret, & electos suos in libro vitę cōscriberet. Tertiò, Athanasius in Euangelium de Passione, & Cruce Domini annotauit arundinis proprietatem quandam his verbis: *Atque hinc rursum est quod arūdinem acceptit, cum illi à diabolo porrigeretur, ignaro quod contra seipsum gladiū acueret. Dicitur enim arundo serpentibus lethalis esse, atq; inde potissimum interfici.* Sic ille. Vt igitur Goliath Dauidi porrexit gladium quo obtruncatus est; ita dæmon Christo parauit Crucem, in qua dæmon suspensus est tanquam in patibulo, quod parauit Aman Mardochæo, in quo tamen Aman, & non Mardochæus suspensus fuit. Quarta iniuria fuit, quia genu flexo illudebant ei, dicentes: *Aue Rex Iudæorum:* reuerentiæ externæ signum ei exhibentes, caputque detegentes, cum eoq; non secus, atque cū morione agentes, atq; delectationē captantes. Et isti ioco geniculantes pulchrè

in Ioan. post med.
Ioan 11.
Num. 24.
Genes. 37.
Chlamydis coronæ spineæ, & calami diuina mysteria.
Tertia iniuria.
Quare milites arundinem posuerint in manu Christi dextera.
Quid arundo mysticè signet.
Apocal. 2.
Fidelis hominis ac pij ad Christum arundinem manu dextrā gestantem apostrophe.
Psal. 76.
Hieronym. vbi supra.
Athanas. tom. 3.
Arundo serpentibus mortifera secundùm Athanasium & alios.
1. Reg. 17.
Esther 7.
IV. iniuria, & quàm grauis. Milites Christo genu flectentes ad illudendum quos referant.

chrę repræſentant hypocritas, qui labijs bonorant; corde autem longè ſunt à Deo. Denotant & proditores, qui verbis pacificis ſalutāt, ſed corde gerunt venenū, & necem machinantur. Dicunt, Aue Rex Iudæorum.i. voluiſti regnare, ſed non potuiſti: cùm tamē Rex ſit natus, vt dicitur apud Matthæum, & Pilatus confirmauit, cùm dixit: *Quod ſcripſi, ſcripſi.* Et horrendum eſt ſanè, Regem Regum ſalutari, vt Regem motionum, & fatuorum. Quinta fuit contumelia, quod dabant ei alapas. Ex ioco ad ſeria venitur, & ex riſu ad ſupplicium: non enim tantùm verbo, & ſigno flectendi genua illi contenti ſunt illudere, ſed etiam facto agebant alapas multas, & graues, quæ ipſa morte viris ingenuis æſtimari ſolent grauiores, inferendo. Hinc Saul dixit miniſtro: *Euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incircumciſi iſti, & interficiant me illudentes mihi.* Romani quoque nobiles tempore Neronis cum ab Imperatore vocarentur, & præſcirent ſe diris quibuſdam & execratorijs rationibus neci tradendos, carnifice domum vocato, illi iugulum præbebant, quo Neronis immanitatem declinarent. Seneca in quadam ſua epiſtola ait: *Nullus maior labor quā poſſe ferre illuſores,* & Plutarchus in Alcibiade teſtatur illum dixiſſe: *Teſtor Deos immortales, me exilium in Lycaoniam non ſenſiſſe, nec proſcriptionem bonorum, nec vulnera corporis, quantum verbum illuſionis, quo me Cteſiphon in facie illuſit.* Sic ille. Quid igitur dicendum de tot amarulentis illuſionis ſignis, quæ Ieſu per ἀντίφρασιν ironicè obijciebant? cùm autem propriè illuſio, ſiue irriſio de aliquo malo, vel defectu fieri ſolet, Chriſtus autē eſſet ſine omni peccato, ac defectu; horrendiſſimum fuit, ac grauiſſimum crimen, Chriſtum Deum, & hominem innocentiſſimum illudere. Grauis eſt etiam irriſio parentū, vt illa Chā erga Noë, & illuſio iuſtorū, vt fuit illa Heliſæi à pueris quas duas irriſiones Deus grauiſſimis pęnis mulctauit; ſuas autem, & grauitate & numero maiores māſuetus agnus Chriſtus Ieſus impunitas reliquit. Cumq; in aulis, & oculis principum deludātur deformes, aut turpia operantes, aut ignorātes, aut ſuperbi magna de ſe iactantes: hic tamen Chriſtus forma honeſtiſſimus, conuerſatione ſanctus, doctrina verax, verbis prudens, operibuſq; irreprehenſus palam traducitur, & irridetur. Sexta iniuria fuit, conſpuere in faciem ei*, vt in viliſſimum, & abiectiſſimum mancipium. Meditare hoc loco peruerſiſſimam hominis malitiam in faciem Chriſti, & Dei ſui exſpuentis, inuictam Chriſti patientiam, & admirabilem māſuetudinem: impatientiſſimam noſtram naturam, & ad referendam, & duplicādum iniuriam propenſam. Quis tanto exemplo excitatus nō accuſet naturæ ſuæ motus ad vindictā procliues? Septima iniuria: Accipiunt arundinem de manu eius, & illa percutiunt caput eius dæmonibus contremiſcendum, cunctiſq; cœlorum virtutibus verendum, ac venerandum. Nam ex illa percuſſione aculei ſpinarum magis ſanctum illum verticem penetrabant: vnde dolor augebatur: vnde ſanguis inde fluens totum caput, ac genas, collumque tingebat: totque execrandis ſputis, & calumnijs apparere fecerant faciem Domini horridam, & quaſi leproſam. Vide igitur ſpectaculum à ſeculo nec viſum, nec vnquam auditum, niſi quod Martyres quidam in contemptum Chriſti ſimilia paſſi ſunt. Nos etiam omnium mortalium ingratiſſimi, qui Chriſtum quotidie proſtrati adoramus; & tamen manu alapas malorum operum, ſiue peccatorum Chriſto infligimus, & ſputa blaſphemiatum in eum iacimus, & arundine, id eſt, poteſtate à Deo nobis collata, & de manu eius accepta ipſum in membris ſuis percutimus: vt ille, de quo dicitur in Euangelio: *Moram facit Dominus meus venire: & cœpit percutere ſeruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari.*

Eſa 29. & Matth. 15.

Matth. 2.

V. contumelia.

1. Reg 31. Mortem quā dedecus perpeti malunt ingenui viri.

Seneca. Nullus maior labor quàm poſſe ferre illuſores, teſte Seneca. Plutarch.

Illuſiones irriſioneſve cuius rei gratia fieri ſoleant.

Parentum, & iuſtorum irriſio grauiſſima. Geneſ. 9. 4. Reg. 2.

VI. iniuria.

VII. iniuria.

Eſa. 53.

Luc. 12.

Sequitur in textu Ioannis; *Exiuit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis, Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoſcatis quia nullam inuenio in eo cauſam. Exiuit ergo Ieſus portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimentum.* Quantum ad leges ciuiles ſpectat, Chriſtus nunc iure liber eſſet, poſtquam iudicis ſententiæ eſt ſatisfactum: nam ciuiles leges vnius cauſæ vnam tantùm decernunt pœnam. Sed Chriſtus, & ſui hanc ſortem nanciſcuntur, vt nec ciuiliter iuſtos iudices experiantur. Producit ergo Pilatus Ieſum ignominioſiſſimè tractatum, & in tali deformitate, habituſque fœditate, vt vel ſaxa poſſet ad commiſerationem ſui excitare. Et vide, quàm verba conſonent factis: *Vt cognoſcatis*, inquit, *quia nullam inuenio in eo cauſam*, ſcilicet ex his, in quibus eum accuſatis. Verius dicere poterat, quod multas cauſas inuenerat ad ſic acerbè eum tractandum, flagellandum, atque illudendum. Et ita exiuit Ieſus purpura, & corona ornatus. Nihil dicit de arūdine, quam Chriſtus noluit portare, ne portando videretur conſentire ſuæ illuſioni, & quod vellet fatuus haberi. Vel ſi, vt pictores volunt, illam portanit, ſignificat Chriſti patientiā expectātis peccatores ad pœnitentiam, & lenitatem, qua vtitur cum ſuis in hoc mundo. Sed illa arū-

Mos iudiciorū in Chriſti cauſa à Pilato neglectus.

Luc. 23.

An Chriſtus populo exhibitus à Pilato cū dixit: Ecce homo, geſtarit arundinem, necne, & quid ſignificet.

do mutata est in virgam ferream, nō minus quàm virga Moysi in serpentem deuorantem alios serpentes Magorum.

Exod. 7.

VIII. iniuria.

Et dicit eis, Ecce homo. Hæc est octaua, siue postrema iniuria Iesu illata: dixit autem hoc, vt commoueret eos ad commiserationem. Et cum ostenderet Iesum Pilatus, ministri eleuauerunt vestimentum, quemadmodum Sacerdoti hostiam eleuanti, vel thurificanti fit: factoq; circulo dixit eis: *Ecce homo*, vt totum corpus eius lacerum, & flagellis cæsum, laniatumque ac sanguinolentum appareret: *Ecce homo*, ait Augustinus, *non clarus imperio, sed plenus opprobrio. Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis. Flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa veste amictus est, amaris conuitijs illusus est, alapis cæsus est: feruet ignominia, frigescat inuidia: sed non frigescit, inardescit potius, & increscit.* Sic ille. Quid ergo Regem accusatis, cum & adhuc speciem hominis non habeat? quod si quicquàm peccauit, condignas pœnas luisse videtur. Et nunquam potest tantopere aliquem non esse Regem tempo talem ostendi, quàm cum tantum distat à veri Regis forma, vt etiam in Regis specie illudatur. Ecce, contemplamini illum, quia caro vestra, & frater vester est, non lapis, aut ferrum, vel iumentum, ne ab hominis natura prorsus degeneretis. In natntam siquidem totam hominis pugnat, hominem erga miserrimum hominem, misericordiæ motu non tangi. Ferarum est non parcere subiectis, & super dolorem vulnerum addere velle dolorem. Audite quid de immisericordibus scriptum sit: *Fiat contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum, pro eo quod non est recordatus facere misericordiam, & persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.* Ecce homo, dici vobis potest à Deo Patre nō tantum innocēs, sed etiam Deus, & homo, & talis, vt tn homo per eum efficiaris Deus. Ecce homo, qui tibi ad imitandum proponitur: qui expetisti esse vt Deus, vt primus ille homo Adam. Sed viam non tenuit, per quam erat vocatus: at hic docet, qua via, ac ratione ad perfectam filiorum Dei dignitatem peruenire possit homo. Ecce homo, qui vir est dolorum, & infirmitatis, tentatusque per omnia pro similitudine absque peccato, vt possit pro nobis soluere, & opponere se iustitiæ Dei: si tamen homo appellandus sit, & non potius vermis, & non homo, vt ait Propheta, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Primo homini peccanti per ironiam dictum est: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est: ecce secundus homo, qui pro peccato illuditur propter te. Exijt Iesus foras coram omnibus illudendus, ne tu in iudicium vniuersale prodeas, & tibi cum illusione dicatur: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suū, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Ecce homo. Discat in hoc homine ambitiosus, auarus, lasciuus, omnisque peccator, quanta seueritate puniendi sint qui flagitijs non renuntiant. Discant & iusti, quanta sint pro Dei gloria toleranda, ac deuoranda tormenta. Vide quanto amore dilexit te Deus qui pro te ligatus est, vt te à peccatorum vinculis solueret: pro te flagellatus est, vt te à flagellis æternæ vindictæ liberaret: pro te spinis coronatus est, vt te in cœlis coronaret: pro te vulneratus est, vt te sanaret: pro te lacrymatus est, vt semper gauderes: pro te mortuus est, vt te à morte sempiterna suscitaret. Ecce homo, ecce victima coronata, in quam omnia probra, & peccata nostra conijciantur, de qua in Leuitico dicitur: *Offerat hircum viuentem: & posita vtraq; manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum.* In hunc igitur hominem, qui sicut miracula potentiæ edidit, quibus agnosceretur Deus; ita miracula patientiæ facit, quibus credatur homo, oculos spiritus conijciamus, & ab hoc perfectissimo exemplari documenta viuendi, atque moriendi trahamus. Homines inuitabantur prius, vt Abrahamum inspicerent: *Attendite, inquit, ad petram, vnde excisi estis*: iam ad altius exemplum imitandum inuitamur. Sed & nos quoque Æterno Patri possumus dicere: Ecce homo, respice in faciem Christi tui, hac tanta victima placatus, & contentus esto. Præsta nobis, vt Filium tuum, quem nobis ostendis, imitapossimus, eius improperia portare, eius patientiam, & mansuetudinem æmulari: eius purpuram, id est, charitatem induere, qua tegamus nuditatem nostram; eius coronæ spineæ meminisse, vt recordemur peccatorum nostrorum, eius arundinem portare, dum æquo animo ferimus quæ corrigere non possumus, eo denique Rege vti, atq; rectore, etiamsi ab alijs illudatur, nec expectemus, vt solent impij, vt veniat in virga ferrea, qua nos conterat, vt dum hic ab eo regi nos sinimus, simul cum illo, & cum Patre, & Spiritu sancto regnare in cœlesti gloria valeamus, Amen.

Aug. tractat. 116. in Ioann. sub init. to. 9.

Ferinum hominis ingeniū quando.
Psal. 108.

Illud: Ecce homo: recte nobis obijcit Deus Pater.

Genes. 3.
Adæ prioris est, posterioris, id est, Christi contentio.
Esai 53.
Hebr. 4.

Psalm. 21.

Genes. 3.

Psalm. 51.

In Christo homine discere debeant quid iniusti homines, & peccatores, quid iusti.

Diuini in nos amoris magnitudo.

Leuit. 16.
Qualem hircum offerre Deo Patri debeamus.

Esa. 51.
Illud etiam: Ecce homo, nobis quoq; obijciendum esse Deo Patri.

Apoc. 12. & infr. 19.

TRACTATVS XXXI.

De accuſatione quod Filium Dei ſe fecerit, in illa verba: *Cùm ergo vidiſſent eũ Pontifices, & miniſtri, clamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim nõ inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi, Nos legẽ habemus; & ſecundùm legem debet mori, quia filiũ Dei ſe fecit. Cũ ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonẽ, magis timuit. Et ingreſſus eſt prætorium iterum, &c.* Ioan. 19.

Pilati omniũ maximus Chriſtum a morte liberandi conatus, caſſus tamen & irritus.

MVlti ac varij extitetũt conatus, quos Pilatus, dictante conſcientia, pro liberando Ieſu adhibuit: ſed nullus profectò hoc fuit efficacior, quo Ieſum flagellis cæſum, tantiſq; doloribus, & illuſionibus affectum oſtendit. Vnde Pontifices animaduertẽtes hoc tam diro ſpectaculo turbæ corda mireſcere, & ad miſerationem inflecti facilè poſſe (ſolet enim populi furor, ſi fuerit aliquouſque debacchatus in eum, in quem fertur, ſubito conquieſcere, præſertim ſi ludibrium adiunctum calamitati pro inuidioſo reddat miſerabilẽ eum, qui paſſus eſt) Euangeliſta teſte, clamare cœperunt: *Crucifige, crucifige eum*: vt ſciamus erroris omnis fontem, & fomitẽ fuiſſe Pontifices. Qui abſque vlla dignitatis, & ætatis ſuæ ratione, odio inexplebili inſanientes, & inſtar ferarum, quæ guſtata carne, ad eã deuorandam anhelant, clamabant in medio foro populis pleno, petẽtes, vt quamuis innocẽs Ieſus neci traderetur; quorum erat potius pro clementia, ac venia nocentis deprecari. Clamabant igitur, Crucifige, crucifige eum, id eſt: euge, euge, viderunt oculi noſtri, hactenus benè actum eſt: perge, perge: conuenit flagellario crucifigendo, quia crucifixioni præuia eſſe ſolet. Quod reſtat ergo, exequere, quia vir iſte non tantùm reus eſt flagellorũ, ſed mortis etiã crucis. Grauis eſt nobis etiam ad vidẽdum. Metuebant videlicet Pontifices, ne ſi tam atrocia paſſus dimitteretur, verſis poſteà populi ab eis ad hoc concitati ſtudijs in ipſorum capita immanitatis huius inuidia recideret.

Populi furor ac rabies lenitur tamen, & mitigatur quando.

Pontificum, & Sacerdotum in Ieſum extremus furor & inſania.

Cur illi clamarent: Crucifige, crucifige eum.

Pſalm. 34.

Sapient. 2.

Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam. Metuebat etiam Pilatus, ne quod futurum erat, pulſatus in iudicio Cæſaris ſuſtineret moleſtiam non habẽs quam de interfectione eius redderet cauſam. *Fertur*, inquit Ruper. *quòd propter hoc Romam adductus, à Tiberio Cæſare exilio damnatus eſt, ſententia tam intolerabili, vt per impatientiam media, gladio ſibimet mortem conſciuerit.* Hæc ille. Sed multò ſolidiora iſtis tradunt Euſeb. & Oroſius, eum videlicet à Caligula Imp. euocatũ ob alias cauſas, nempe ob furta, & expilata Gazophylacia: quæ peccata ſunt communia gubernatoribus, ac prouintias adminiſtrantibus. Et vt ſupra Pilatus Iudæis tradiderat facultatem iudicãdi Chriſtum, cùm dixit: *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum*, occultè tradens illis iudicij executionem, ita modò apertè illã eis tradit, metum illis inijciens. Quaſi diceret; Putatis me impiæ cædis fore miniſtrum? Egone prętet Romanorum leges innocentem occidam? Egone clamoribus veſtris territus cedam, atq; impium homicidam me præſtabo? Ego legum adminiſtrator ſum, non alienæ vltor iniuriæ. Proinde ſi inſontẽ eſſe crimen eſt, accipite eum vos, & crucifigite. Non enim inuenio inter meos legiſperitos legem, quæ innocentem occidi mandet: ſi apud vos talis extat lex, accipite, & crucifigite. Sed Iudæi hoc non admiſerunt, quia nimis ſuam iniquitatẽ patefeciſſent: quoniam ſine iudicio hominem indemnatum nulla lege licebat interficere. Cũ ergo prius ſecundùm leges Cæſareas, vt reũ læſæ Maieſtatis conati eſſent eius mortem obtinere, nec potuiſſent: ſuam proferunt legem, clamantes Ieſum in eam per grauiſſimum blaſphemiæ crimen deliquiſſe: ſeque hoc modo declarantes non tã odio Ieſu, quàm zelo legis ipſum perſequi. Idcircò reſponderunt Iudæi ad dictum Pilati: Tu indica, & dimitte nobis, vt crucifigamus. Etſi non ſecundùm Romanorum leges mori debet, tamen ſecũdùm legem noſtrã debet, quia maximam blaſphemiam, dicẽdo ſe filium Dei, in Deum ipſum admiſit. Hinc dixerũt: *Nos legem habemus: & ſecundùm legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.* Quaſi dicerent; Tu Pilate cùm Gentilis ſis, non potes in eo cauſam mortis inuenire, & propterea ei patrocinaris, cùm legis noſtræ ignoratione tenearis. Nos verò Iudęi legem habemus, contra quam iſte ſe filium Dei faciendo arrogãtiſſimè deliquit, vtpote blaſphemus, qui ſibi vendicat quæ Dei ſunt propria: in talem autem blaſphemum pręcipit lex noſtra morte animaduertere. Porrò nos Iudęi non ſumus ſicut Pagani: quorum nonnulli ſe Iouis filios appellant, vt Æſculapius, Apollo, Hercules, Alexander, Æneas verò Veneris, & alij aliorum Deorum filios ſe prædicant. Nos verò legem Dei habemus, in qua docemur vnũ Deum ſolum eſſe, nec habere filium naturalem,

Pilatus cur dixerit Iudæis de Chriſto: Accipite eum vos, & crucifigite.

Rupert. lib. 13.

In Ioan. ſin. verſus.

De interitu Pilati probabilior ſententia.

Euſeb lib. 2. c. 7. Eccl. hiſt. tom. 1.

Oroſ li. 7. c 5.

Gubernatorum vitia.

Ioan. 18.

Quid eſt dicere: Accipite Ieſum vos & crucifigite.

Cur Iudæi necem Ieſu detrectauerint.

Iudæorum hypocriſis.

Quid eſt illud: Nos legem habemus: & ſecũdùm legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit.

Leuit. 24.

Qui ſe Iouis filios nominarent olim, & pro talibus reſerentur.

Deut. 6.

sed nos adoptare in filios dignat⁹ est, cùm de nobis dixerit: *Filius meus primogenitus Israel*, & rursus: *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes.* Hic autem tanto titulo filij adoptiui non contentus, naturalem se Dei filium efficere conatus est, quod à lege nostra abhorret longè: ideò etsi nihil in Cæsareas leges, in legem tamen nostram grauissimè peccauit. Quibus verbis reuera secutum reddere volebant Gentilem hominem, opponentes legis scutum, atque illo se tuentes. Sed profectò mentita est iniquitas sibi: non enim secundùm legem debet mori, qui filium Dei se esse asseruit: sed Propheta, qui falsum testimonium in nomine Domini locutus fuerit, si mendacij conuincitur, nec subsequatur effectus sermonis ab eo prædictus. Quamquam autem asserere se Dei filium, peccatum esset: intelligitur in eo qui dicit, & non probat. Christus autem potius probauit, quàm dixit: & potius ab Apostolis, turbis, atque alijs discipulis, imò etiam dęmonib⁹ ipsis vocatus est, quã ipse se appellauerit, multò minus qui se nõ fecerit. Facit enim se, qui non est: at Christus minimè se fecit, quod non erat, sed explicauit quod erat, & à nomine melius, quã à se cognosci poterat. Quod si reuera blasphemus extitisset, nõ poterant morte Crucis, sed lapidum interficere, vt dicitur in libro Leuitici, quare ergo tantis clamoribus mortem Crucis contra legem postulabant? Quod si legem habetis, ô impij Iudæi, nonne illa apertè cædem vetat innocentis? nonne illa ait: *Insontem, & iustum non occides? Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ?* Item si legem habetis, nonne illa fidelissimum profert de Christo testimonium? Nonne Propheta ait: *Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Nonne Dominus ad Scripturas se remisit, cùm dixit: *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me?* Nonne euidentissimis ac certissimis signis diuinitatem suam comprobauit? Verum tamẽ erat in alio sensu, quod secundùm legem debebat mori: quia Scriptura vetus prædixit, Messiam, & Filium Dei moriturum pro hominũ redemptione: sed hic sensus præter mentem, & scopum eorum erat.

Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Timuit quidem magis, sed non omnino pœnituit: neq; timuit propter legem Iudæorum, quam non curabat, sed ne verum esset quòd Christus filius Dei esset, quem sic flagellauerat, & illuserat: vt exponit Euthym. Nam cùm prius metueret apud Cæsarem à Iudæis accusari, si Iesum

Exod. 4.
Psal. 81.
Iudæorum impudentissimũ mendacium.
Psal. 26.
Quis Propheta per legem Moysis interficiendus erat.
Deu. 13. & 18
Christus probauit magis, quam dixit se Messiam.
Luc. 4.
Iudęi legis prę uaricatores.
Leuit. 24.
Exod. 23.
Ibidem.
Legis Mosaicę de Christo testimonia
Psal. 2. & Actor. 13 & Hebr 1 & 5.
Ioan. 5.
Quo sensu Messias, & Filius Dei secundum legẽ mori debuerit.
Quidnam sit illud quod Pilatus magis timuisse dicitur
Euthym in c. Ioan. 19.

dimitteret; adiunctus est timor Dei, si non plecteret irreligiosum, & blasphemum, titulumq; Filij Dei sibi vsurpantem. Vel, magis timuit, quasi animo præsagiente magnitudinem futuri mali, si eum puniret: præsertim cùm vxor iam misisset nuntium ad eum, dicens: *Nihil tibi, & iusto illi.* Metuebat enim, ne non solùm in innocẽtem peccaret, sed etiam in Dei filium; atq; ob id deos sibi iratos experiretur. Viderat enim admirabilem in Christo in ferendis malis patientiam, in respondẽdo grauitatem cũ modestia coniunctam: vnde meritò cœpit metuere. Et hoc videtur verisimilius, quia postquam eum examinauit, dicitur in text. Exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Ob hoc enim ipsum, quod obiecerant fecisse se filium Dei timebat ne fortè verum esset. Et cùm hactenus castigando innocentem cœpisset timere: iam audito quòd esset filius Dei, habuit rationem magis timendi. *Et ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, vnde es tu?* Non quærit de patria, cùm prius nouisset esse Galilæum, sed generis originẽ, principiumq; interrogat: id est, à quo genus ducis? qui sunt parẽtes tui? es ne tu è cœlo, an ex terra? es ne filius Dei, vt isti tibi obijciunt te facere, an filius hominis? *Iesus autem responsum non dedit ei.* Ideò quia interrogatio ex radice idololatriæ orta erat: putabat enim Pilatus, homines quosdam esse ex dijs prognatos, quos filios Dei vocabant. Si enim Pilati menti Dominus Iesus respondisset, importunum erat in illis temporis angustijs de reb⁹ adeò vanis & fabulosis verba facere: si autem seriò de sua origine; vel æterna ex Patre, vel temporali ex Virgine per Spiritum S. facta loqui voluisset; Pilati captum hæc excedebant, nec ratione, sed fide tantùm apprehendi poterãt: quia, Generationẽ eius quis enarrabit? vel putaret Pilatus, Christũ esse filiũ Dei, sicut alij heroes ac semidei: quod verum non erat. Amplius, responsum non dedit, quia supra satis notam illi fecerat suã innocentiam, cui etiam ipse testimonium perhibuerat: & quoniam ipse satis insinuauerat huius rei veritatem, cùm se dixit venisse in mundum, & regnum suum non esse ex hoc mundo. Adhęc nondum tempus erat Gentiles docendi, quia nõ erat missus nisi ad oues, quę perierũt domus Israël: nec rursus sanctum cani dandum erat, nec margaritæ proijciendæ ante porcum. Præterea Pilatus agnum Dei male totonderat: nam flagellauerat, & illuserat, ideò iustè coram illo obmutescebat, iuxta illud: *Et quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum.* Ad hanc tamen Pilati interrogatio-

Matth. 27.
Quæ res prætereà Pilato maiorẽ de Christo timorem incusserint.
Quid quæreret Pilatus ab Iesu, cum petebat vnde esset.
Luc. 23.
Cur Dominus à Pilato interrogatus tacuerit.
Esa. 53.
II. Ratio.
III. Ratio.
Mat. 15.
Sup. 7.
IV. Ratio.
Esa. 53.

nem

Reſpondit Ieſus, quomodo Pilato, vnda eſſet.
Matth. 27.

nem reſponſum nõ dedit verbo, niſi facto, hoc eſt, ſignis, quæ in morte edidit, & reſurrectione, & mundi ad ſe conuerſione. Nunc ridiculum videretur, ſi diceret quis eſſet, huic homini: qui ſi crederet, liberaretur; ſi non crederet, hoc amplius ab eo peccaretur. Reſponſum ergo non dedit: quia nondum manifeſtandus Chriſtus Gentilibus niſi poſt eius aſſumptionem, neq; impeditum ſuæ mortis curſum eſſe volebat, neque offenſos Iudæos, ne illos, vt ad ſanitatem redirent, difficiliores redderet, aut ne mortis metu ad Gentilium auxiliũ confugiſſe poſſet iudicari. Ambroſius pulchrè ait: *Bene tacet, qui defenſione nõ indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci.* Sic ille.

Amb. l. 10. in Luc. c. 23. to. 5.

Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Pulchrè ait Auguſtin. *Ieſus vbicunque non reſpondit, non ſicut reus, ſiue doloſus, ſed ſicut agnus, hoc eſt, ſicut ſimplex atque innocens non aperuit os ſuum. Proinde vbi non reſpõdebat, ſicut ouis ſilebat: vbi reſpondebat, ſicut paſtor docebat.* Hęc ille. Mirabatur ergo Pilatus quòd in re tanti periculi iudici ſuo, quem ſibi plurimum fauentem videbat, reſpondere non dignaretur. Et terretur ergo, & terret, vt ait Euthymius: irritatus enim quòd ſibi, ne ipſum quidẽ fouenti, reſponderat, deinceps vibrat poteſtatem. Atq; hoc ſolo verbo, vt docet Chryſoſtomus, Pilatus proprio ſe condemnauit ore. Si enim vniuerſum negotium in poteſtate ſua poſitum erat, nullam excuſationis cauſam in die nouiſſimo habebit, quòd innocentem Chriſtum non dimiſerit. Ex voluntatis ergo affectu, & nõ ex poteſtatis defectu fuit, quòd innocentem à ſe notum, & toties iuſtum proclamatum non dimiſerit, ſed ſupplicio crucis affecerit. Eſt autem vox impij iudicis, *Poteſtatem habeo crucifigere te, & dimittere te.* qui putat ſibi omne licere quodlibet: qui donis Dei deſtitutus eſt, ac fide caret, non agnoſcit poteſtatem eſſe Dei donũ, ſed vt propria merita reputat, ac omnia ſibi licere exiſtimat. At fides docet, neminẽ ex donis deſuper datis ſuperire, nec ex illis fieri dominum, ſed ſeruum & miniſtrum ad diſpenſandam poteſtatem pro voluntate Domini: quam in legibus poſitam eſſe agnoſcit, ſi ſecundùm eas iudicet. Solus autem Deus, qui Dominus eſt, poteſt legitimè ſaluare vel perdere quemcunq; voluerit; quia non habet à ſuperiori poteſtatem, cui reddere rationem habeat. Quia ergo Pilatus ſuperbè iactauerat ſuam poteſtatẽ in Chriſtum, idcircò Dominus illi reſpondit. Non ſolùm vt oſtendat ſe odio habere ſuperbiam, ſed quia illa arrogãtia eleuabat

Aug. tract. 116. in Ioan.

Chriſtus vbi non reſpondebat, ſicut ouis ſilebat: vbi reſpondebat, ſicut paſtor docebat, ait Auguſt.

Euthym. ibi.

Chryſ. ho. 83. in Ioan. to. 3.

Quid Pilatum in die iudicij reddet inexcuſabilem.

Pilati arrogantia & temeritas.

Rom. 13.

Poteſtas donum Dei eſt.

Proprium Dei poteſtatis.

Cur Ieſus Pilato reſpondit ſuam in ipſum poteſtatem iactanti.

gloriam & cauſam paſſionis ſuæ, quę nõ ex arbitrio Pilati, ſed ex Dei pendebat ordinatione. Dixit ergo: *Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datũ eſſet deſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Locus hic nonnihil habet difficultatis, tùm propter poteſtatem illam Pilato deſuper datam: quod nõ ſatis explicari poteſt, cum in hominem innocentem, & maximè in Filium Dei, nullam poteſtatem habeat iudex. Prætereà grauiorem habet difficultatem illa illatio: propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet: non enim ſatis apparet quomodo hoc ex præcedentibus verbis deducatur. Ad primam igitur difficultatem Caietanus tam in ientaculis, quã ſuper Euangelia exponens hunc locum, aſſerit hominem ex duplici capite ſubijci magiſtratui, ſiue iudici. Primò quidẽ ex parte ſuperiori, quia ſic à Deo eſt conſtitutũ: Omnis enim poteſtas à Deo eſt: deinde ex parte inferiori, id eſt, ex proprio peccato, ſaltẽ originali, ex quo homo puniri poteſt ab homine. Chriſtus ergo ex hac parte inferiori nulli ſubditus erat poteſtati, quia innocens & purus, etiam ab originali fuit: ſed tantùm ex parte ſuperiori, quia Dominus cõſtituerat Pilatum in poteſtate. Quaſi dicat; Quòd tu, Pilate, contra me poteſtatem habeas, nõ ex vllo meo demerito, ſed quia Præſes es, & ſuperior à Deo cõſtitutus, eam habes. Ex quo valde occultam, ſingularẽq; ſuam innocentiam ſignificare voluit tanquam nulli peccato, vel originali ſubditus eſſet. Sed hæc dicta Caietani minus digeſta minuſque cum ratione cohęrere videntur. Nam in primis verum nõ eſt, hominem ex eo tantum capite, quòd puniri ob peccatũ poſſit, habet ſuperiorẽ: nam non ob id tantùm ſubiectus eſt homo, quia peccator eſt, aut peccabilis, ſed quia dirigi poteſt ad cõmunem vtilitatem, aut alioqnin ex bono opere dignus remuneratione exiſtit. Cùm igitur homo homine ſit ſuperior, nõ ſolùm ad corrigendum peccantem, ſed etiam ad dirigendũ eum ad bonum, & ad imperandum tam iuſtis, & innocentibus, quàm iniquis, & ſontib. ſequitur quòd illa diſtinctio Caietani non comprehenderit vniuerſitatem legũ & iuſtitiæ. Deinde aut homo ex 2. capitibus ſit ſuperior, aut tantũ ex altero. Si ex duob. ſimul: ergo falſum eſt quòd Ieſus ex altero tantũ cap. habebat Pilatũ ſuperiorem, vt dicit: quia ille Præſes à Deo erat, & nõ quia Ieſus punitione dignus exiſteret. Si verò ex altero tantũ: falſum eſt, quod ad poteſtatẽ ſufficiat primum caput ſine peccato inferioris. Adhæc peccatũ cuiuſq; non ſatis eſt vt puniatur à quolibet homine; niſi ab

Quænam fuerit poteſtas Pilato deſuper data in filium Dei, Chriſtum eius.

Solutio Caietani.

Rom. 13.

Refellitur ſolutio Caietani.

Homo quo tantum ratione habeat ſuperiorem.

II. ratio.

eo tan-

Tertiò. eo tantùm, qui est superior. Tertiò falsum est, quòd ex peccato originali homo factus sit punitione dignus quia peccabilis: nam etsi peccatum originale non fuisset, poterat quilibet hominum peccare, & puniri, licèt modum ignotemus: fuissetq; tunc potestas superior saltem ad dirigendum. Quòd si dicat, peccatum originale absque actuali reddere hominem punitione dignum, absurdum planè esset. Nam cùm quilibet sit sub illo peccato originali, quilibet esset sub quolibet: preterquam quòd peccatum originis nullam meretur ab homine pœnam. Eua autem ideò in Adæ subiectioem data est: quia actu & propria voluntate peccauit. Quanquam autem illa pœna traducta sit in fœminas vt subiectæ sint maribus: nõ tamen ad punitionem peccati originalis, sed ad directionem, & ad punitionem delicti actualis, si sequatur. Ergo non est verum, alios subijci duplici capite superioribus, Christum verò solo vno. Adhæc sola peccabilitas, id est, potentia ad peccãdum, non constituit superiorem, ita, vt habeat potestatem in eum quasi subditum quendam, vt puniat illum, nisi ipsum peccatum subsequatur. Nam potestas puniendi data est à Deo sub conditione, si scilicet peccatum fuerit. Nam Princeps minister Dei est, & vindex in iram, ei qui malè agit: quicunque ergo benè agit, non est iudici ab vllo capite ad pœnam subiectus. Quòd si dicas, potestatem habere puniendi innocentem, etiamsi non peccet: sicut Sacerdos potestatem habet consecrandi, etiamsi in lethali crimine existat: Respondemus hoc nihil efficere. Quia potestas consecrandi non pendet ab vlla conditione, si videlicet Sacerdos sit innocentissimus: at illa puniendi hominem, nonnisi sub conditione collata est, videlicet si homo peccet, & non aliter nam alioquin profectò violenta esset, & tyrannica, de qua Pilatus gloriatur, cùm inquit: *Nescis quia potestatem habeo, &c.* Quin rò, ex illis verbis Domini non colligitur summa eius & singularis innocentia: nam quilibet homo reus posset dicere iudici: *Non haberes potestatem in me vllam*, non solum occidendi, sed etiam flagellandi, *nisi tibi datum esset desuper.* Sextò diligenter aduerte, ex multis causis colligi potestatem Pilati in Christo nullo modo fuisse iustam & legitimam, & à Deo datam, sed violentam, & tyrannicam. Primò, quia negant plerique, potestatem Romanorum contra Iudæos fuisse legitimam; nam & Herodes regnum abstulerat à Iudæis per nefas: de quo alia est quæstio. Deinde dicere possent nonnulli, quòd Pilatus ratione personæ Christi non habebat legitimã vllam à Deo sibi datam potestatem: quia ille erat vnctus, & in sortẽ Domini vocatus, & verus, summusq; Pontifex, atq; adeò Dei filius: & idcircò sub nulliùs potestate, sed omnino liber, & caput omnium eorũ erat, qui libertatem sunt adepti: nam si vos filius liberauerit, inquit, verè liberi eritis: & ipse apud Matth. ab omni iure censum reddendi sese liberum declarauit, & Paulus vituperat fideles esse fires ad iudices seculares & prosanos. Tertiò, ex genere causæ multi eximuntur à potestate superiorum; etsi quòd vnquam fuit causæ genus, quod non solùm Pilati, sed cuiuscunq; hominis fugeret cognitionem & iudicium, istud de Christo fuit, cuius gratia ipse non erat ei subditus. Erat enim summa causarũ nempe de diuino Messiæ regno, ac Dei filiatione: idcircò Pilatus hoc sentiens, & se huius causæ iudicem minimè comperiens agnoscens, dixit: *Accipite eum vos, & crucifigite.* Et sæpè à cognitione huius causæ abstinens dimittere voluit, presertim auditis his verbis, de quibus est questio. Eadem ratione Gallio proconsul Achaiæ absoluit Paulum, dicens: *Si quæstiones sunt de verbo, & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis; iudex ego horum nolo esse.* Quasi diceret: Ad me non spectabat hęc causa. Hinc est quòd Moyses causas grauiores seruauit sibi ex consilio Iethro soceri sui, & nunc Pontifex summus quasdam criminũ causas suę cognitioni reseruare consueuit. Cùm ergo hæc quæstio, quæ etiam in hodiernum diem etiam inter Christianos ac Iudæos dutar, maximè fuerit Ecclesiastica, ac diuina, num scilicet Iesus fuerit Messias, & Rex ille promissus; nõ potuit Pilatus homo Ethnicus eius esse iudex legitimus. Quartò ratione loci nõ erat Pilatus legitimus superior huius causæ. Nã Christus Galilæus erat, & potius sub ditione constitutus: quod vbi Pilatus intellexit, misit eum ad Herodem. Ex quibus omnib. deducimus, Pilatum non fuisse legitimum Christi iudicem, vel superiorem, siue ratione omnimodæ iniustitiæ, siue ratione personæ, cùm esset de sorte Domini, & maximus Pontifex, siue quia potestas Romanorum in Iudæos iniusta erat, ac tyrannica, siue ratione causæ, quæ omne iudicium humanũ transcendebat, siue deniq; respectu patrię, lociq;, cùm esset Galilęus, vt vniuerso orbi constare posset, Iesum ex omni parte iniustè fuisse damnatum. Verissimus ergo sensus illius verbi Domini: Nõ haberes potestatẽ aduersus me vllam, nisi tibi datũ esset desuper, est, quòd Christus ibi non loquitur de potestate legitima & ordinaria, quæ esset in ipso super Christum, quia hãc nullam

Marginalia: Genes. 3. Fœminæ cur subiaceant vi[ris] lege diuina. — IV. ratio. — Rom. 13. — Alia potestas iudicis, alia Sacerdotis. — V. ratio. — Sexta. — Vnde colligi[tur] Pilati in Christum po[testatem] illegitimam fuisse & iniustam. — II. argum. — Hebr. 5. & alibi. Christi prærogatiua. — Ioan 8 — Matth. 27. — 1. Cor. 6. — III. argum. — Actor. 18. — Exod. 18. — IV. argum. — Luc. 23. — Altera solutio longè probabilior.

nullam habebat: sed loquitur de potestate, quàm ipse sponte se subijciens, illi contulit ad bene iudicandum, & ad malum nonnisi tantùm permissa: & hanc vocat datam desuper; sicut multa alia atrocissima tolerat Dominus, quo fructũ aliquẽ pro sua bonitate exinde eliciat. Quodque de illa sit sermo, ex eo comprobari potest, quòd Pilatus superbissimè se iactãdo dixerat: Nescis quia potestatẽ habeo crucifigere te; & potestatem habeo dimittere te? Hoc enim proculdubio violentum & tyrannicum est, non ex causæ differentia, sed pro arbitrio suo se posse in vtrunque asserere. Etenim cui dubium est, quòd si Christus erat innocens, vt quidem erat, quòd nõ habebat Pilatus potestatem crucifigendi? Et si fuisset nocens, vel conuictus, vel cõfessus, vt sic gratia doctrinæ loquamur, nõ potuisset iure dimittere: nam nocens iuxta leges Romanas nõ erat dimittendus, sed perdendus. Cbristus ergo respundens: Non haberes potestatem aduersum me vllam, de tali loquitur, quæ iniuriosa est, & tyrannica: ac si dicat; Legitimam in me non habes potestatem, sed nec vllam, id est, istam, quam arrogas & iactas, nisi tibi datũ esset desuper, siue è cœlo: Græcè enim dicitur ἄνωθεν. Et sic voluit eius arrogãtiam cõprimere, vt intelligeret, Deum ob aliquam causam eam illi potestatẽ permittere, & nõ illam à seipso vel à Romanis, siue Cæsare, vel à Iudæis tãquam superioribus qui tradiderant eum Pilato (quia Iudæi superiores non erant Pilato) habere. Erat autẽ illa potestas desuper data, nõ assistendo, aut approbando, sed non prohibendo aliquo speciali mandato præter naturæ legem dictantem innocentem non esse condemnandum, sicut data hora, cùm inquit: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarũ.* Quod verbum ob id Dominus dixit, ne insolescerent Iudæi, quasi virtute sua superiores facti Christum comprehendissent aut ligassent. Ita quoque dicitur: *Calicem quem dedit mihi Pater, nõ vis vt bibam illum?* & id: *Dominus dedit, Dominus abstulit*; id est, Permisit. Ita dicitur: *Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid*, hoc est, permisit. Noli ergo gloriari, Pilate, de potestate, qua abuteris: quia non relinquet Dominus virgam peccatorũ super sortem iustorum. Quemadmodũ latro, verbi gratia, nihil iuris habet in hominem, interim tamen potest ex insidijs adoriri eum, & occidere, Deo permittente: ita tu nihil potestatis in me haberes, quia potestas est in laudem & defensionẽ bonorum, & ad vindictam malefactorum, nisi quantũ permittit Pater. Consulto autem Dominus fecit mentionẽ permittentis; quò terribiliter illum admoneret de reddenda ratione Deo, & non tantũ Cæsari. Vnde in lib. Sapientiæ dicitur: *Audite ergo Reges, & intellig. te, discite iudices finium terræ, &c. Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altißimo, qui interrogabit opera vestra; & cogitationes scrutabitur.* Admonemur etiam illo verbo, magistratus quidẽ potestatem à Deo esse, eius verò acceptionem, vel abusum, quem Christus hîc corripit, detestabilem, & non à Deo, sed ab illo, qui omnis mali autor est, manare, licèt nõ sine Dei permissione. Vanè proinde quidam ex his verbis colligunt, Ecclesiasticos potestati laicæ debere esse subiectos: quasi hic Cbristus significare voluerit se diuina ordinatione, de qua loquitur Paulus, subiectũ fuisse Pilato. ¶ Sequitur 2. disputatio de vi illationis, siue cõsequentiæ. Caietan. asserit, Dominũ dixisse hoc ad excludendã iustitiam allegatam ex lege diuina à Iudæis cõtra ipsum: quia Filium Dei se fecit. Exigebat siquidẽ hæc iustificatio accusationis, vt Iesus manifestaret propriam innocentiam per peccatũ illorum, qui tradiderant eum Pilato: *Propterea*, inquit, *qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet*. Quasi dicat; Ex quo nullũ meum demeritũ subijcit me pœnæ, quã potes inferre, causa est quod tu pecces; & ꝙ magis ille peccet, qui tradidit me tibi, tanquam principalior punitor innocentis. Dicẽdo enim, maius peccatũ, simpliciter quoque dicit, Pilatũ peccatũ habere: simulque declarat falsam esse Stoicorum doctrinam censentium omnia peccata esse paria. Hæc ille. Sed profectò si verum amamus, nõ videtur vllo modo ex his Domini verbis inferri, quòd alij tradẽdo Christũ magis peccauerint; quàm ipse Pilatus iudicando, & condemnando: quia Pilatus sciens eius innocentiam, & quod per inuidiã esset traditus, cõdemnabat iustum & insontem. Grauius verò delinquit iudex scienter iustum condemnando, quã accusator calumniando, & accusando, secundùm Arist. in Ethicis, & S. Thomã in Secunda Secundæ, ratione ꝓfessionis iustitiæ, in qua est à Domino cõstitutus, sicut Sacerdos violans castitatẽ, quã statu profitetur & voto, multo grauius peccat quouis alio soluto, qui nõ promisit. Quòd verò pro causa grauioris peccati à iudice admissi, Iudæi fuerint præcipui promotores ad tãtum scelus, ex quo magis peccauerunt: etiãsi hoc demus, tamẽ hæc principalitas, quæ est ratio maioris peccati, nõ deducitur ex illo: Non haberes potestatẽ aduersus me vllã, nisi tibi datũ esset desuper: quia stat Christi innocẽtia & potestas data Pilato, etiãsi ipse fuisset causa principalis tãti sacrilegij. Quod verò Aug. & alij Sancti

dicunt

Iudicis cuiuscunque (vt Pilati) tyrannica vis & potestas qualis.

Lex naturæ à Pilato violata: & quẽadmodum illi fuerit in Christum.

Luc. 22.
Quorsum Iudæis Dominus dixerit: Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum.
Ioan. 18.
Iob 1.
2. Reg. 16.
Psalm. 124
Qualis potestas Pilati occidendi Christum.

1. Pet. 2.

Cur Dominus dixerit: Nisi tibi datum esset desuper.

Sap. 6.

II. Ratio & vnde sit abusus potestatis tãtummodo.

Quorundam argumentatio minus firma, solidaque de seculari potestate.
Rom 13.
Quomodo cũ præcedẽtibus cohæreat hæc illatio: Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.
I. Sensus Caietani.
Omnia peccata inter se æqualia, secundũ dogma Stoicum improbatur sensus Caietani.

Arist. lib. Ethicorum.
S. Thomas Prim. Sec. q 37. art. vlt.

II. Sensus.

Aug tract. 110 in Ioan. tom. 9.

dicunt, minus peccasse Pilatum: non elicitur ex illis verbis, sed ex prioribus: quia scilicet ipse non solum non fuit autor huius sceleris, sed quia displicebat ei, & sæpius in eo dimittendo laborauit, & multis modis tentauit eius liberationem, eius innocentiam, & iustitiam sæpè asseruit, licet tandem humano timore victus succubuerit, & quasi inuitus peccauerit quodammodo coactus, & nolens. At Iudas, Caiphas, & Seniorum concilium ab affectata malitia à cupiditate & inuidia fraternæ gratiæ acti, quasi seductorem populi, ac violatorem legis Dei, & summæ gloriæ Dei Patris vsurpatorem persecuti sunt. Hæc enim etsi vera sint, ex præmissis tamen verbis nō deducuntur. Theophylact. in explicatione huius loci dissimulauit coniunctionem illam Propterea. Sunt etiā, qui aliter ex illis verbis: Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatū habet, deducunt hanc cōsequentiam. Nam quia Iudæis ex lege diuina non solum erat interdictum homicidium, verum etiam de Christo audiendo, & cum veneratione suscipiendo à Iudæis, lege diuina definitū, quod populo Gentili præceptum nō fuit, qui sub lege non erant: permittitur ergo occisio Christi Pilato non solùm ex eo quod Dominus non resistebat potentia suæ ac virtute, sed ex eo quod nō prohibebat præcepto peculiari. At Iudæ & populo Iudæorū tradenti illum nō sic permissum erat, sed prohibitum tùm lege Moseos, tū ex ore Christi sæpius: ideò maius peccatum fuit eorum. Quia Pilato data fuit illa potestas à Deo, hoc est, permissa, non solum quia noluit illi Deus resistere, verum etiam quia nec prohibere specialiter, Iudæis verò, quia peculiariter prohibitum fuit. Propterea ergo quia ex tuo officio & autoritate, qua fungeris, nullam habes in me potestatem, nisi tantùm ex diuina permissione: ideò etsi tu pecces exercendo in me potestatem hanc; tamen populus, qui me tibi tradidit, maius habet peccatū quam tu, quia me innocentem, tuæque potestati nequaquā subiectū tibi tradidit, autor omnis quod in me admittitur, flagitij existens, teque vel inuitū, vt in me tua potestate sæuias, compellens. Additur & alius sensus: vt verbum illud: *Maius peccatum habet*, nō accipiatur comparatiuè per respectū ad Pilatum, sed per respectum eiusdē tradentis, hoc est Iudæ: ac si diceret: Ex eo magis peccatum habet qui me tradidit tibi, quia datum est tibi desuper vt possis abuti potestate tua aduersus me. Si enim hoc desuper tibi datum non fuisset, minus peccatum haberet: potestas enim tua hæc, quæ omnino perficit id, quod voluit tradens me tibi, cōstituet eius peccatum maius. Nam consequetur mors mea, ex quo constituetur perfectus homicida animo, & Deicida re ipsa: quod nō esset, si hanc potestatem permissam non haberes. Ipse enim Iudas licet eum tradiderit, vnde mors consecuta est; non tamen intendebat in eo necem adeò crudelem. Vnde cùm vidit eum eo pacto damnatum, ad suspendium accurrit. Sed habet scrupulum hic sensus, quòd Iudas non tradidit Iesum Pilato, sed Iudæis. Dicendum ergo est, quod loquitur de Iudæis per synecdochen, qua ponitur singularis pro plurali; aut intelligitur, populus, qui me tradidit tibi iudaicus, aut potius Caiphas maius peccatum habet. Alij verò sic colligunt, quod ferè in idem recidit: Nō haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper à Deo, cui reddes rationē huius vel abusus, vel vsus potestatis tuæ, vt referas pœnam, vel præmium. Proinde qui me tradidit tibi, maius habet peccatum in hoc, quòd tu Paganus habeas potestatem in me Iudæum & quod in causa spirituali sim tractus ad iudicium seculare. Ideò maius habet peccatum: quia iudicare de causis Prophetarum vel virorum à Deo missorum, non est iudicis secularis, vel Pagani, sed filiorum Israel, propter quod Iudæi maius habent peccatum, quia diuinam potestatem ad Gentes transtulerunt. Reuocat ergo Pilatum Iesus ad humilitatē, & peccati admonet; vt cum prædicaretur eum à mortuis non ad vltionem, sed ad salutē eorum, qui ei innotuerunt, resurrexisse, ipse quoque Pilatus benè speraret, quando eos quoque ad salutē vocari agnosceret, quorum maius esset peccatum. Noluit ergo gratificari Pilato, qui se defendebat. Obserua tamen in hac illatione, Dominum obliquè Pilati peccatū notasse, timorem illum, quē ex Iudæorum delatione conceperat, tanquam iustum confirmando; ita tamen, vt eum comparatione peccati aliorum eundē minueret: mansuetudinem suam ea ratione declarans, tū mitem in eum pronuntiando sententiam, cuius iussu tam dirè paulò antè fuerat tractatus. Quisquis ergo in potestate sua habet amicos, vel inimicos, notos, vel ignotos, bonos, vel malos, iure, vel iniuria, cogitet non habere se potestatem, nisi illi esset data desuper à Deo: perspiciat igitur quomodo ea vtatur, quia non tam sua est, quàm Dei, cui de ea redditurus est rationem. Theophylactus atque Leontius admonent, propterea Dominum dixisse: *Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet*; ne ex eo, quod præcesserat de potestate desuper data, existimaret

Theoph. in Ioannem.

III. Sensus.

Exod. 20. & Deut. 5. Infra 18.

IV. Sensus.

Matth. 27.

V. Sensus.

Theoph. in Ioannem. Leontius Episcopus.

Caie. in 3 p. q. 49. ar. vlt.

Pilat' ſe quouis modo à peccato immunē exiſtere. Quòd verò Caieta. in Secundam Secundæ admonet, peccatum Iudæ tradētis Chriſtum Iudæis, maius eſſe quā Iudęorum tradentium Chriſtum Pilato: quia Iudas erat in maiori gradu conſtitutus, vtpote Apoſtolus, qui ſigna, poteſtate à Chriſto accepta, ediderat, & ſupra malitiam ſibi & Iudęis communem, addiderat turpitudinē proditionis: omnino in dubium ab aliis reuocatur. Nam Iudas ex auaritia peccaſſe videtur; Iudæi verò ex inuidia & odio ad mortem, quā Iudas non intendebat. Conſtat autem, inuidentiam, & odium maius eſſe peccatum, quàm meram auaritiam etiam cum proditione coniunctam.

An Iudas Chriſtum prodendo plus peccauerit, quàm Iudæi Pilato illum tradendo.

Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū. Quomodo impletur, quòd exinde quæreret dimittere, cùm ſiue verbum Græcum ἐκ τούτου ſignificet ex eo tempore, ſiue ſignificet ex illis Chriſti verbis, quib. permotus fuit Pilatus, & nolebat peccare in eū; cùm tamen antea & verbo & facto hoc idem tentaſſet facere? Solutio eſt, quòd antea non fictè ant ſimulatè, vt ait Rupertus Tuitienſis, ſed quòd nō tam apertè, ac manifeſtè quærebat liberationem Ieſu, vt nunc oſtendit. Vnde Iudæi videntes Pilatum timere ne offēderet Deum, peccatoq; ſe inquinaret, ad priorem affectati regni calumniam reuertuntur, clamantes: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.* Quaſi dicerent: Si nihil ad te pertinet, quod in Deum deliquerit, certè ad te ſpectat, quòd in Cæſarē peccauit. Cęſarianus es, & ob hoc hic habitas, vt Cęſaris nomen, ac gloriam, & poteſtatem non permittas imminui, ſed tuearis potius, & amplifices. Hic autem ſe Cæſari opponit: nam ipſe Cęſar Rex eſſe in Syria contendit, maximè apud nos Iudęos. Si ergo hunc dimittis, te Cæſaris hoſtem prodes, qui eius capitalem inimicum, ac manifeſtū non punias. Videntes igitur Iudæi, quòd neutrius criminis cauſa apud Pilatū præualeret; ad minas ſe conuertunt lædēdæ Cæſareæ amicitiæ, minitantes: Nos ſcribemus contra te ad Cæſarem, quòd apertum hoſtem regnū eius occupare moliētem tuearis. Non hoc ex amore Cęſaris dicebant; quem ex corde oderant, & contra quem ſeditiones excitabant, ſed odio Chriſti amicitiam ſibi perdendam prętexūt: qua amiſſa, magiſtratus functione ſimiliter priuaretur, & fortè etiā vita: quia vt dicitur apud Salomon. *Quòd timet impius, veniet ſuper eum.* Et Pilatus paulò pòſt non ſolum amicitia & pręfectura eiectus eſt, ſed etiā vita mulctatus, vt teſtatur Ioſeph. in lib. Antiquitatum Iudaicarum, & Euſeb. Cæſarienſis. Iudicium enim Dei

Quomodo verum ſit quod exinde Pilatus quærebat Ieſum dimittere, cum antea id ſæpius attentaſſet.

Rup lib. 13. in Ioan. poſt med.

Prou. 10.

Ioſ. lib. 18 Antiq. c. 17. Euſ. lib. 2. Eccl. hiſt. c. 7.

etſi tardet, non aufertur. Hoc zelo Cæſaris tanquam fortiſſimo ariete, expugnatur Pilati iuſtitia, hac acclamatione frāgitur eius conſtantia; adeò verum eſt, ciuilem iuſtitiā in vera tentatione non cōſtare, nec niſi vſque ad aras valere.

Ciuilis iuſtitię & æquitatis infirmitas & inconſtantia.

Omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari. Hæc eſt enim terrenæ poteſtatis natura, vt in ea poſſidenda vnus ſit alterius impatiens. Vnde quidam Poëta cecinit:

Terrenæ poteſtatis ingenium.

Nulla fides regni ſocijs, omniſq́; poteſtas
Impatiens conſortis erit. Et infra:
Nec quenquam iam ferre poteſt, Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Lucan lib. 1. ſub init.

Et recentior quidam eleganter dixit:

Non capit vna duos maieſtas Regia fratres.
Fraterno rubuit ſanguine Roma recens.

Omnis ergo, qui in terra nominari Rex nititur, Cæſari contradicit, qui ſolus vult regnare, & monarchiam tenere. Sic ergo arguebant iſti; Romani Imperatores abſtulerunt à nobis dignitatem Regiam: propterea qui inter nos ſe vult appellari Regem, videtur facere contra Cæſarem; iſte eſt huiuſmodi: ergo non debet permitti vt amplius viuat: qua in re obſequiū Cæſari præſtabitur. Etſi autem huius ſyllogiſmi maior propoſitio ſit vera; minor tamen falſa eſt: tùm quia multiplicatis panibus cum turba vellet eum Regem facere, aufugit in montem, tùm quia rogatus à Pilato, reſpondit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*; tùm quia ſi Pilatus diligēter inquiſiuiſſet de vita, de diſcipulis, ac moribus Ieſu, vidiſſet nihil in eo eſſe regni mundani. Hinc Chryſoſtom. in Matthæum ſcribit: *Oportebat*, inquit, *argumenta quærere, quibus iſta probantur, vt puta ſi exercitum conſcribebat, ſi pecuniam ingentem conflabat, ſi arma, vel alia huiuſmodi præparabat.* Hæc ille. Nos igitur diſcamus, Chriſtum tanquam verum Regem agnoſcere, nihilq; eorum, quæ ad eum ſpectant, propter Cęſarem illi detrahere. Cæſarq; & ipſe debet ſuis eſſe contentus, & gaudere quòd Deus ſua habeat; nedum illa, quæ Dei ſunt, ad ſe trahere contendit, non ſolum illis, ſed etiā his, quæ ſua ſunt, ſpolietur. Sed nos reddamus quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo, propter ipſum, quò diuinæ legis obſeruatores inueniamur: ſed in primis ſciamus Chriſtum Regem ſpiritualem à nobis eſſe agnoſcendum, & omni cultu venerādum, vt cum eo ſimul regnare valeamus in cœleſti regno, quod æternum eſt, ſimulque poſſeſſum à Patre, & Filio, & Spiritu S. quibus ab omni creatura ratione prædita reddatur honos, maieſtas, & imperium in ſeculis ſempitèrnis, Amen.

Ioan. 6.

Infra 18.

Chryſ ho. 87. in Matt. ſub init. tom. 2. Matt. 22.

TRACTATVS XXXII.

De Pilati ſeſsione pro tribunali, ac lotione manuum eius, ac ſententia Chriſtum ad necem condemnante, in illa verba: *Pilatus autem cùm audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum: & ſedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabbatha. Erat autem paraſceue Paſcha, hora quaſi ſexta. Et dicit Iudæis: Ecce Rex veſter. Illi autem clamabāt: Tolle, tolle, crucifige eum, &c.* Ioan. 19.

Vniuerſi noſtræ voluntatis & arbitrij conatus ſi Dei gratia deſtituantur, quò tandem recidant.

VNiuerſi liberi noſtri arbitrij conatus ſi gratia Dei deſtituantur, poſtquā omnia, quę poſſunt, præſtiterint, tandē naufragium faciunt: vt ex his, quæ Pilatus de dimittendo, & abſoluendo Chriſto fecit, conſtare poteſt. Videns implacabile Sacerdotum odium in Ieſum, ac mitum populi cum eis conſenſum, cogitans etiam Ieſum etſi innocentem, humilem tamen eſſe, & tenuem, ſibique deeſſe, vt ab eius nece nihil periculi eſſet metuendum; ceſſit tandē, & ſuccubuit, vbi iactura amicitiæ Cæſaris perdendæ illi obiecta eſt.

Duplex Pilati timor.

Pſal. 13.
Prou. 29.

De hoc ergo ita ſcribit Inannes: *Pilatus autem cùm audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum: & ſedit pro tribunali.* Cùm audiſſet Pilatus comminatorios de Cæſaris amicitia perdenda ſermones, trepidans timore, vbi non erat timor, quàm primū cecidit: quia vt dicitur in lib. Prouerbiorum: *Qui timet hominem, citò corruet.* Primò ſiquidem Pilatus timebat Ieſum, quem ſpreuerat, eo audito quòd eſſet Filius Dei, nunc verò timet Cęſarem: atq; iſti duo timores offendendi Deum per culpam, & perdendæ Cæſaris amicitiæ, luctabantur in corde Pilati. Sed pręualuit timori Dei pręſentis Cæſaris gratiæ perdendæ metus, & fortè dixit cū Caipha: Expedit vnum hominem mori pro populo, & non tota gens tumultuetur, & in me inſurgat. Nec mirum eſt: nam ſæpè etiam in nobis metus Dei à metu hominū ſuperatur, & præſentis pœnę formido vincit gehennæ formidinem, ac peccamus. Sed oportet memorem eſſe ſententiæ Domini, dicentis: Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

Ioan. 11.

Qui ſimiles Pilati, homines magis quam Deum metuentes.

Luc. 12.

Pilatus dupliciter peccauit.

Pilatus igitur audiuit à Chriſto quòd eſſet Filius Dei, & à turba: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris,* cogitauit aūt in Deum ſibi eſſe peccandum, aut in Cæſarem. Quòd ſi in Cæſarem peccaret, conſtituit ſe omnibus bonis ſuis ſtatim priuandum: ſi autem in Deum, qui patiens eſt, & præſtabilis ſupra malitia, patienter expectat ad pœnitētiam, ſe aliquando euaſurum. Quo conſilio excæcatus, in Deum deliquit, & innocentem cognitum non liberauit.

Ioel 2.

Pilati ſeſſio pro tribunali qualis.

Adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali, in quo rei damnandi ſiſti ſolebant. Et ſedit pro tribunali, vt iudices, qui publicè ſententiam volunt ferre contra reum. Sed reuera Pilatus timore Cæſaris permotus, ac perturbatus, non ſedebat, nec pro tribunali, ſed contra tribunal, contraq; omne ius, ac æquitatem, iudicaturus eum, qui à Deo Patre conſtitutus erat iudex viuorum, & mortuorum. Deſcribit autem Euangeliſta locum, ac tempus, imò diem, & horā, quò maiorē fidē hiſtoriæ faciat apud notos, & ignotos; tùm propter Domini reſurrectionem, vt verus ſit ſermo Chriſti, quē dixit: *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit & Filius hominis in corde terræ, &c.* tùm vt primus homo, qui ſexta die peccauerat ſecundùm Hieronymum, ſexta die reſtauretur. Nam & peccatū Adæ paulò ante meridiem patratum eſt: vnde Dominus dicitur deambulaſſe in paradiſo ad auram poſt meridiem.

Actor. 10.

Cur Euangeliſta, tēporis, ac loci quo Pilatus Chrm iudicauit meminerit.

Matth. 12.
Iona 2.

Adam quo die peccauerit teſte Hieron.

Hieron.
Gen. 3.

De loco Lithoſtroto.

De loco ait: *In loco, qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabbatha.* Nun quòd Gabbatha idē ſit quod Lithoſtrotos, ſed quòd idem loc° diuerſis linguis diuerſa haberet nomina, alia & alia ratione. Vox prior Græca eſt, & non legendum Lycoſtratus, vt quidam corruptè legunt: quia ſignificaret luporum ſtratum, quaſi iudices eſſent rapaces, vt lupi, ac bonorum deuoratores. Nec rurſus legendum Lithoſtratus per α, ſed per ο, & ſignificat locum lapidibus ſtratum, nobile videlicet pauimenti genus in cruſtatione exiguis ladidib. facta. De quo Plinius ita ſcribit: *Pauimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec Lithoſtrota expulere eam.* Et infra: *Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certè cruſtis, &c.* Varro lib. de re ruſt. Græca voce Lithoſtroti vtitur. Hæreticus quidam dictus Caſtellio audacter vocem Græcam Latinè vertit Lapidipatium. Huiuſmodi pauimētis ornari ſolent apud nos templa magnifica, quæ marmore polito, & colore vario conſtant. Hebraicè autem, vel potius Syriacè dicitur Gabbatha, Hebraicè autē diceretur Gabbath, quod Latinis ſonat Eminens vel excelſum, propter eminentiā loci iudicio accommodati in conſpectu totius plateæ muro prætorij affixus, in quem non aliūde quā ex prætorio conſcendi poterat,

Lycoſtratum Græcè quid.

Plin. lib. 36. c. 25 inst.

Pauimenta quibus primū in vſu fuerint teſte Plinio.

Varro 3. de re ruſt. c. 1.

Caſtellio hæreticus.

Gabbath Latinis quid ſonet.

Cur Pilatus in Lithostrotos, loco videlicet eminenti, alto que consedit.

in quo sententiæ dabantur in reos. Significabatque illa loci altitudo decere iudicem in sublimi sedere: quia iudex repræsentat Deum in cœlis habitantem,; & quia iudex debet esse animo in Deum eleuato, & ab omnibus animi perturbationibus libero, & vt alios ita iudicet, quemadmodùm cuperet ipse à Deo iudicari

Qualis iudex esse debeat.

Conueniebat autem condemnationi Iesu hic locus, quòd ea esset solennis, & publica, nō tantùm ob certam fidem historiæ, sed ne quemquam lateret eius innocentia.

Quare in loco Lithostrotos voluerit Dominus iudicari.

Et quoniam nunc primùm commemorat Ioannes Pilatum sedisse pro tribunali; putant quidam cum Augustino, Ioannem per anticipationem narrasse id, quod Matthęus scripsit de vxore Pilati: *Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius.* Sed non videtur necessario ad hoc confugiendum, quia etiam prius verisimile est Pilatum sedisse pro tribunali, cùm Iudęorum audiret accusationes, & ad eos pro Iesu tuendo loqueretur.

Aug. lib. 3 de Cons. Euang. c. 8 inst. 10. a.

Matt. 27.

De nuntio vxoris Pilati ad eum misso minus probabilis quorundam opinio.

De tempore subiungit: *Erat autem parasceue Pasche, hora quasi sexta.* Vt iuxta diei festi rationem agnus innocens pro mundi salute immolaretur, & vt concursus ex omni natione, quæ sub cęlo est, denotetur. Nam si in die Pentecostes, quę minus erat solennis quàm Pascha, erant Ierosolymæ homines ex omni natione, quæ sub cœlo est, vt Lucas testatur; quanto magis in die Paschę solenniori? Duplex in his verbis oritur dubitatio: altera est de parasceue Paschę, quid significet, altera de hora sexta.

Quorsum id: Erat autem parasceue Paschæ.

Actor. 2.

Parasceue Paschæ quid significet.

Circa primā aduertendum, hoc loco quosdam Græcos, abuti ad probandum, quòd ille dies non erat Pascha, sed præcedens Pascha quemadmodùm alio loco dixit: *Ante diem festum Pascha.* Sed falluntur reuera, quia Christus seruator legis die præcedenti Pascha comederat cum discipulis suis, & alij tres Euangelistæ docēt fuisse primum diem Azymorum: & ipsemet Ioannes referens parasceuen esse Pascbę, scribit quòd Pilatus optionem turbæ obtulerit, quem vellet dimitti per diem solennem Paschæ, Barrabam, an Iesum.

Prima opinio, quę refellitur.

Ioan. 13.
Matt. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Ioan. 18.

Dicitur ergo parasceue Paschæ, non quòd esset dies ante Pascha, sed quia erat dies primus Azymorum præparatorius ciborum in diem sequentem Sabbati; in quo non licebat quicquam præparare, sed ex præparatis præcedenti die edere. Hic autem dies Sabbati incidit illo anno in diem secundum Azymorum, vt quidam docēt: vel, quod probabilius existimamus, & multis rationibus libro præcedenti ostēdimus ex multorum testimonio, erat parasceue Paschæ, non Paschæ iam celebrati à Christo die pręcedenti ad vesperam ex lege, sed Paschæ, ex traditione celebrandi à populo illo anno in die Sabbati, in quem Pascha ex antiquo ritu translatum erat.

II. Opinio.

III. opinio cæteris probabilior.
Lib 9.
Exod. 12.
Deut. 16.

Atque hæc sententia ex eo videtur probabilior, quia illi omnia magis cōsonare videntur.

Probatur duplici ratione.

In primis enim dicitur à Ioanne superius: *Vt nō contaminarentur, sed vt manducarent pascha:* nōdum ergo Iudæi pascha suum ederant.

Ioan. 18.

Deinde dicitur quòd erat parasceue Paschæ in Genitiuo, id est, agni edendi in die Sabbati illo anno, de quo Mat. ait: *Erat parasceue, quod est ante sabbatū,* & Luc. *Dies erat Parasceues, & Sabbatum illucescebat*: Ioannes verò addidit, & suppleuit *Parasceue Paschæ,* quòd nimirum esset dies Sabbati, & simul Pascha. Vnde Ioannes ipse infra absolutè vocat parasceuen, vt quòd in hoc eod. cap. dicit: *Iudæi ergo quoniam Parasceue erat,* & rursus: *Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.*

II. Ratio.

Marc. 15.
Luc. 23.

Ioan. 19.

Ibidem.

Non dicitur in Scripturis parasceue Paschę pro eo quod est præparare cibos ad diem Paschæ: quia in die Paschæ licebat operari necessaria ad victum, & ad edēdum, vt habes Exodi capite 12. quamquam ad agnum cum tot ceremonijs edendum multa opus erat præparatione, de qua apud Matthæū discipuli dixerunt: *Vbi vis paremus tibi comedere pascha?* Et Christus dixit: *Ite in ciuitatem ad quendam, &c.* rursus: *Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus: & parauerunt pascha.* Erat ergo non minus parasceue Paschæ, quā Sabbati.

Matth. 26.

Ibidem.

Ergo parasceue Paschę necessario dicitur, quòd Pascha incideret in diem Sabbati, in qua prohibita erat quęuis ciborum præparatio, & præparatio fiebat pro Pascha, & pro Sabbato simul. Quare autem Euangelista potius dixit parasceue Paschæ, quàm Sabbati; cùm vtraque dies pręcedens Pascha vel Sabbatum diceretur apud Iudæos parasceue? Dicendum est id factum, vt intelligeremus illo eodem tempore, aut circiter illud, verum agnum ad cædem, & immolationem esse paratum, & veritatem suo cum typo conuenire. Sæpè enim Ioannes insinuat Christum esse verū agnum paschalem, & veritatem cum vmbra probè conuenisse: ideò maluit parasceuen Paschæ dicere, quàm parasceuen Sabbati.

Quare cum vtraque dies præcedens Pascha, vel Sabbatum diceretur apud Iudæos parasceue, potius parasceue paschæ, quam Sabbati dixerit Euāgelista.

Quare meritò ille dies magnus erat, vt dicit Ioannes, propter concursum duorum festorum, quæ maxima erāt apud Iudæos. Adhæc illo die Iudæis interdicta erant omnia opera seruilia præter necessariā præparationem ciborum; quare nec accusare potuissent, nec litigare, nec causam agere coram Pilato, & quod maius est, viri sancti, vt Nicodemus & Ioseph, nō potuissent citra peccatum, & festi violationē illo die de-

Dies Sabbati cur magnus appelletur.

Ioan. 19.

III. Ratio.

Ibidem.
Marc. 16.
Luc. 23.

die deponere Iesum de cruce, & vngere, atque sepelire, neq; mulieres sanctæ potuissent emere aromata, quæ tamen dicuntur Sabbato siluisse secundùm mãdatum. Denique ea ratione implètum est, vt vno, & eodem die verum Christũ agnum immolauerint, & agnum typicum, ac corporalẽ comederint. Et Iudæis quidẽ fuit illa dies parasceue ad Sabbatum; nobis autem fuit præparatio agni, & viatici nostri spiritualis ad vitæ æternæ salutem.

V. Ratio & postrema.

Subdit Euangelista: *Hora quasi sexta.* Nã cùm esset æquinoctium vernale, sexies ferè fuerat Christi causa agitata illo die: primò inter Iudæos valde manè: deinde corã Pilato; tertiò coram Herode; quartò iterum coram Pilato, quintò fuerat flagellatus, atque illusus, vt iá esset hora ferè sexta, quando damnatus est. Nec dicto huic repugnat quod Marcus ait: Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Multis enim modis hic nodus solui potest. Primus quidem sit, Euangelistam non scribere, Pilatum hora ferè sexta diei sedisse pro tribunali, sed parasceues hora ferè sexta: nam aliud est initium diei, aliud parasceues. Iudęis namque ante Solis exortum pręparationi Paschę operam dare solitos, rationi consonat, sicut Christiani multa præparant in vigilijs ante diluculum; Iudæi multò magis, qui non solum azyma in plures dies, sed alia complura præparaturi ęrant ad diem Paschæ, vt ita hora tertia diei cum hora sexta parasceues incidat. Sed hæc solutio deficit. Nam cùm dicitur hora sexta parasceues, intelligi debet diei festi parasceues, in qua necessaria ad victum, vt diximus, præparari ad diem Sabbati (quo Pascha illo anno incidit) cõmodè poterant: deinde gratis dici videtur, diem Parasceues per tres horas ante lucem inchoandum esse, vt concurrant hora tertia diei cum hora sexta parasceues apud Ioannem: ideò hic modus nodum dissoluendi, minus quadrare videtur. Alij verò sunt, qui Augustini sententiam lib. de Consensu Euangelistarum secuti; alio modo Marcum interpretantur, non de crucifixione militum locutum esse, sed de crucifixione in linguis Iudæorum. Vnde illis Petrus obiecit: *Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Domini Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.* Vt ergo ostenderet, non tam à ministris, qui simplex ministerium Præsidi præbuerunt, quàm à Iudæis Christum crucifixum, postquam militum ministerium expressit Marcus, dicendo: *Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius*, subdit: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum:* respiciendo ad autores flagitij principales, & ad vocem, quæ sanguinẽ Christi postulauit, dixit: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Hinc autor libri Quæstionum noui & veteris Testamẽti, qui tribuitur B. Augustino: *Omnis,* inquit, *qui adducitur morti, ex eo iam mortuus computatur, quo sententiam excepit.* Hæc ille. Vnde Sacerdoti prohibetur, ne consilium, fauorem, vel autoritatem præstando assistat, dum dictatur sententia mortis: vt habetur in cap. Sentẽtiam: *Sententiam,* inquit, *sanguinis nullus Clericus dictet, aut proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exerceatur, intersit.* Hæc ibi: alioqui incurrit secundùm omnes Doctores irregularitatis censuram. Quia tunc reus moritur, non autem quãdo eius decapitationi, vel morti est pręsens. Bis ergo crucifixus est Iesus, semel in linguis Iudęorum clamantium, Crucifige, & hoc hora tertia contigit. Cui sententia videtur accedere B. Ignatius, qui in epistola ad Trallianos ita scribit: *Die ergo parasceues tertia hora accepit sententiam à Pilato permittente Patre, sexta verò crucifixus est; nona autem emisit spiritum.* Augustinus verò lib. de Cõsensu Euangelistarum post insinuatum hunc sensum subiũgit: *Dixerunt ergo Iudæi: nobis non licet interficere quemquam. Quod ergo maximè videri fecisse nolebant, hoc eos hora fecisse tertia Marcus ostẽdit; verissimè indicans magis fuisse Domini necatricẽ linguã Iudæorum, quam militũ manus. Quisquis autem dixerit non fuisse horam tertiam, cum hoc Iudæi primitus clamauerunt, in sanissimè se ostendit inimicum Euangelij. Nisi fortè aliter potuerit eandem dissoluere quæstionem.* Hæc ille.

Tertio putant alij abundè soluisse hunc nodum, si dicant, Christũ infra tertiam & sextam crucifixũ, & ab vtroq; extremo, vt media solent, horam mortis Christi fuisse significatam. Crucifixio ergo Christi supra tertiam, & infra sextam, & incepta & perfecta est, quia sexta hora tenebrę factę sunt super vniuersam terram. Sed reuera etsi dici valeat fieri hora ferè sexta, quod fit quinta, vix tamẽ dicetur fieri ferè 3. hora, quod in quinta fit: benè tamen põt dici fieri ferè in tertia, quod in quarta fit, non tamẽ dicetur ferè fieri in sexta. Alij alia dicẽdi ratione soluunt hoc ipsum. Nam vt noctẽ in 4. vigilias, ita diem diuidit Euangelium in 4. horas, siue stationes: quarum prima incipiat à diluculo, & duret vsq; ad horam diei tertiam, voceturque primum mane: secunda incipiat ab hora tertia, & duret vsque ad horam sextam, voceturque hora tertia, quòd à tertia initium sumat: tertia verò pars similiter vocetur sexta, & quarta itidem vocetur nona, vel vespera. Ad hunc

enim

Marginal notes, left:

Expenditur illud: Hora quasi sexta.

Marc. 15. Quomodo Marco dicente Christum tertia hora crucifixum, sexta hora dicat Ioannes.

I. sensus duo patiens incommoda.

II. sensus. *Aug. lib. 3. de Cons. Euang. c. 13 sub init. to. 4.*

Actor. 2.

Iudæos potius quã satellites Pilati Deum in cruce egisse, vnde cõstet apud Marc.

Marginal notes, right:

Autor Quæstionum & vet. Test q. 65 to. 4. operum B. Augustini.

Lib 5 Decr. tit. ne clerici vel. Mon. Clerici a quibus causis, & actis abstinere debeant sub irregularitatis pœna.

B. Ignat. ep. 5. circa med. Matt. 27. Aug lib. 3. de Cons Euang. cap. 13. ante med. tom 4.

III. sensus.

Matt. 27.

IV. sensus.

Diem quomodo Iudæi partiebantur.

Matth.20. enim modum diem Iudæis diuidi solitum indicat Euangelium in parabola de patrefamilias operarios in vineam suam mittente. Et ita inuenimus rationem conciliandi Euangelistas. Nam quòd Ioannes ait fuisse horam ferè sextam, cùm Pilatus sederet pro tribunali, satis indicat nondum fuisse horam sextam, sed horam tertiam, siue stationem secundam; hoc est, eam partem diei, quæ est inter tertiam horam, & sextam. Nihil ergo mirum, quod cùm Christus crucifigeretur, non esset hora sexta, sed adhuc fuit hora tertia; quæ finienda non erat nisi hora facta iam sexta. Reuera igitur Christus à militibus fuit crucifixus, quia sexta
Matth.27. Luc.23. nondum aduenerat. Quod ex Matthæo & Luca etiam est apertum, qui cum Marco post descriptam Christi illusionem, & alia quædam, dicũt à sexta hora factas tenebras super terram. Quibus existentibus non est verisimile, aut milites diuisisse vestimenta, aut variam illam Christo accidisse derisionem: nam reuera Pilatus fermè circa sextã horam pro tribunali sedit, quia tertia iam tunc maiori ex parte fuerat elapsa. Atque hanc sententiam etiam passionis historia confirmare videtur: quia in ea nominatim diluculi, tertiæ, sextæ, & nonæ horarum fit mentio, cùm de reliquis inter illas horis o-
Christi trium horarum spatium viui in cruce pendentis vnde colligitur. mnino taceretur. Ex quibus patet, Christum tres horas viuum pependisse in cruce, cùm ante horam sextam ea Christo in cruce pendente contigerint, quę de militibus, & varijs Christum illudentibus Euangelistæ scripserunt. Deinde patet illud, quod Ioannes dicit, fuisse horam fermè sextam, cùm Pilatus sederet pro tribunali, aliud esse ab eo quod Lucas ait: Erat autem ferè hora sexta; & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram. Ioannes enim ait fuisse horam ferè sextam, cùm proculdubio vna hora, aut paulò amplius abesset à sexta: nam tantum temporis intercedere necessum erat, vt eo tempore intelligatur Christus ad crucem iam antè damnatus, ad supplicium ductus, crucifixus, & irrisus in cruce pendens. Lucas verò hic dicit, quòd iam omnino instaret hora sexta, aut etiam quòd iam sexta aliquãdiu pręterijsset: vt horam fuisse quasi sextam dicat, non quòd circiter sextã fue-
Mar.15. rit, sed vltra. Quod ex Marco explicari videtur, qui ait: *Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt per totam terram*, id est, completa iam &
Huius quarti sensus accommodum. exacta hora sexta. Nam Philosophis, & vulgo id dicitur factum, nõ quod inchoatum, sed quod consummatum est. Hæc omnia complectitur hæc solutio, cui nonnihil obijci posset. Nam in parabola operariorum
Matth.20. in vineam missorum, pręter horas dictas fit mentio vndecimæ horæ, & apud Ioannem *Ioan.1.* fit mentio horæ decimæ, & item septimæ *Infra 4.* horæ apud eundem, in qua Reguli filium febris reliquit. Etsi dici valeat hæc nõ conuincere: quia exprimitur in his duobus locis id, quod implicitè continebatur in hora nona: in tertio verò exemplo de hora septima, qua reliquit febris filium Reguli, id, quod implicitè cõtinebatur in hora sexta.
Caietanus verò, alijs omissis, ex Hierony- *V. sensus. Caiet.in Ioan.* mo aliam adfert solutionem, & Marcum indocti librarij vitio corruptum esse con- *Hieronym. in* tendit. Cùm enim Marcus scripsisset, *Erat* *Psalm 77.* *autem hora sexta*, quod elementum signum *prope init.* est senarij, permutarunt in γ, quod symbolum est ternarij: & hoc propter similitudinem elementorum. Et ratio etiam idem demonstrat: quia Christus reuera in meri- *In meridie* die est crucifixus, vt vulgo Christianorum *crucifixus est* omnium est persuasum, & Ecclesia in Cru- *Dominus.* cis precibus, & officio apertè testatur, & colligitur ex Ioanne, dicente quòd hora ferè sexta sedit pro tribunali Pilatus; ergo erat elapsa hora quinta, alias falsò hora ferè sexta diceretur. Reliquum verò sextæ horæ elapsum est in educendo Iesu, & induendo, & in cruce ad locum Caluarię baiulanda, Simoneque angariando, & alijs. Scripsit ergo Marc. hora sexta, sicut Hieron. an- *Hiero. tom 8.* notauit in Psal. 77. Adhæc Theophylact. in *Theophyl.in* hæc verba Ioãnis scribit: *Quomodo autẽ Mar- Ioan.* *co dicente tertiam horam, quando Christus crucifigebatur, Ioannes sextam dicit? Igitur hoc soluunt quidam, quòd Scriptura schema sit. Nam litera quidem tertiam horam significat, & est character eius talis γ litera autem qua sextam signat, habet characterem talem s. Verisimile igitur literam γ. à descriptoribus non attentis scripsisse quibusdam mutilatis, in characterem Episemi, quo sextus numerus signatur, & sic errorem hunc ortum. Quòd autem hoc verisimile sit sic factum esse, & tertiam horam scriptam esse, etiam apud Ioannem, & non sextam sicut nunc, manifestum hinc est. Nam cum 3. Euangelistæ, Matthæus, Marcus, & Lucas consonanter dicũt, quòd à sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsq. ad horam nonã; manifestum quòd Dominus noster ante sextam horã, prius quàm fierent tenebræ, crucifixus fit, scilicet circa horam tertiam, sicut Marcus prodit, & Ioannes similiter: quamuis scribentium error mutauerit Gamma in Episema characterem. Et nõnulli quidem sic dicunt. Alij autem aiunt, quòd Marcus quidem horam, qua lata est sententia de crucifigendo Domino, manifestè & absq. dubitatione ponat. Vtiq. quia crucifigere & punire ab eo tempore iudices dicuntur, quo sententiã proferunt: eò quòd vis pœnæ, & mortis in linguis quoq. fit. Eius gratia tertia hora Marcus crucifigi eum dicit, à qua Pilatus sententiam exposuit: Ioan. autẽ, cùm Marcus dixisset*

In hanc sententiam obiiciuntur nonnulla.

d vissit tempus sententiæ, horam in qua Dominum crucifixerunt, dixit. Hactenus ille. Verùm in hanc solutionem nonnulla occurrunt. Primùm, quia durum videtur, corruptam esse Scripturam in hac parte, & Patres minimè nos de eo vitio admonuisse. Deinde cur potius corruptus est Marcus, quàm Ioannes, & cur non potius Ioannes, quàm Marcus, vt ait Theophylactus, qui contendit Marcum esse integrum, & incorruptum? Tertiò validè vrgentur, quia non videntur Euangelistę vti elementis pro numeris, sed integris dictionibus numeros significantibus. Ait enim Marcus: ἦν δ' ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, & Ioannes: ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη: nullum hic videtur elementum; sed si qua fuit corruptio, in vocibus ipsis constituenda est. Quartò non vidit Caietanus, quòd si loco illorum verborum: Erat hora tertia, legendum esset, Hora sexta, vt ipse emẽdat; quomodò paulò pòst sequitur in eodem Euangelista: Et facta hora 6. tenebræ factæ sunt? Vnde & Hieronymus in Marcum, vel quisquis fuit eorum commentariorum auctor, eo loco annotauit: Hoc verè & propriè Marcus intulit. Nam sexta hora tenebræ suffuderunt terram, vt non quis potuisset mouere caput. Præter has omnes solutiones Euthymius scribens in Marcũ in illud: *Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum. Atqui, inquit, hora sexta crucifixus est, sicut dicit Ioannes. Quid ergo dicendum est? Quòd id quod dicitur: Erat autem hora tertia, non trahitur ad id quod additur. Et crucifixerunt eum; sed refertur ad principium eorum, quæ passus est Saluator. Erat autem, inquit, hora tertia, quando videlicet pati cœpit à militibus Pilati. Deinde quod sequitur, per se legendum est. Et crucifixerunt eum, sexta videlicet hora. Mentio ergo tertiæ horæ, quæ fit à Marco, principium manifestat eorum quæ passus est Dominus. Sextæ verò, à Ioanne, finem ostendit, qui fuit crucifixio*. Hęc ille, cuius solutionem produximus, ne illam ignorasse videremur. Sed vt verum fateamur, paulò est durior, & minus literæ quadrans, licet non desint qui eam approbent. Proinde ex tot solutionibus illa præstantior videtur, quam producit Augustin. & vt firmiorem secundo loco adducit Theophylactus. Meminit eius Leontius, & sequitur Hesychius Ierosolymitanus Presbyter: & Victor Antiochenus in Marcum scribit illa hora damnatum Iesum à populo: sicut & illud Matthęi: *Videns Iudas quòd damnatus esset* (scilicet Iesus) *à populo*. Atque hunc sensum confirmauit sententia B. Ignatij, qui vicinus fuit illis temporib. quo hæc gesta sunt, & potuit veritatem ab his, qui interfuerunt, penitius intelligere. Post hanc vero solutionem illa, quæ tertio loco

Elementis pro numeris minime vti consueuerunt Euangelistæ, sed dictionibus integris.

Hieronym in Marc to 9.

Vt sensus. *Euthym. in Marc. 16.*

Ex his solutionibus omnibusq; aliis anteponenda videatur.

Aug. lib 3. de consens. Euang. c. 13 ante med. to 4. Leontius Episcopus. Hychius. B. Ignatius epist 6.

adducta est de diuisione diei in quatuor partes, minores scrupulos, aut certè magis solubiles habere videtur: quocunq; ergo illorum modorum nodum dissoluas, rectè conciliabis Euangelistas. Et hactenus de hac quæstione.

Vis conscientiæ in Pilato.

Et dicit Iudæis, Ecce Rex vester. Adhuc mordebat eum conscientia, auocabatq; ne damnaret innocẽtem, & hæc est vera sententia, ex actis, & ex cõscientia Pilati pronuntiata, quod ipse esset Rex Iudæorum. Verũ non acquiescentibus Iudæis huic veræ, & iustæ sententiæ, iniustam alteram damnationis in gratiam populi protulit: ostẽditq; quàm nõ competeret in eum affectatæ tyrannidis crimen à Iudæis obiectum. *Ecce*, inquit, *Rex vester*: flagellatus est, illusus est, seipsum iuuare nequit, frustra eum timetis, si Regem se dixit, vel dici pertulit, nihil ab eo periculi vobis imminet: quid ergo decernitis? Estisne satiati pęnis eius? vultisne à malo proposito resilire? Vide quam inuito animo Pilatus Iudæorũ furori obsequatur: atq; hoc dixit turbis, quia priorem contentionem habuit cum pontificibus, & ministris: talemq; in hodiernum vsque diem prædicant, & ostendunt Iudæis Gentes, nempe Christum Regem esse, & hunc crucifixum, ne Iudæi pereant.

Expenduntur hoc verbum, Pilati ad Iudæos: Ecce Rex vester.

Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Ab omnib. crucifigi petitur, qui pro omniũ salute crucifixus est: verũ illi in infidelitate suæ nihil aliud egerunt, quã quòd Saluator ablatus est ab eis, & in hoc sæculo, & in futuro, & simul ab eis sublatus est Rex, Princeps & Sacerdos, sicut per Oseam dictum est: *Dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim*. Et meritò, quia dixerunt: *Tolle Saluatorem, crucifige propitiatorem*; vel, tolle de medio per sententiam damnationis; &, Tolle per sententiæ executionẽ, quã volumus omnino Crucis esse supplicium.

Quid est quod Iudæi omnes clamauerunt: Tolle, tolle, crucifige eum. *Ose. 3.*

Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Tentat postremò pudore, & verecũdia Iudęos suffundere: erat enim non parua contumelia, vt eum, quem vellent, nollent, Principes Sacerdotum, & Scribæ Messiam eorum esse, ex Scripturis, & signis ablati sceptri, & de hebdomadibus Danielis, quę iam complebantur, agnouerant, aut agnoscere poterant, ad eorum furorem, & rabiẽ instantem tam ignominiosa morte punire.

Quorsum id: Regem vestrum crucifigam.

Dan 9 & 11

Responderunt pontifices, Non habemus Regem nisi Cæsarem. Pontifices, qui nihil dignum summo Sacerdotio habebant, & animos crudelis tyranni, aut ferarum induerant, quo maiores, eo impudentiores, ac nequiores, in hanc impiam vocem proruperunt. Vbi

Quare omnes Iudæi cum pontificibus dixerunt, Non habemus Regem nisi Cæsarem.

perpen-

perpende, eos, dum confitentur Regem ex eorum gente non habere, Ieſum Regem eſſe, ac Meſſiam teſtantur, compellentibus

Gen 49.
Daniel 9.
Ibid.

prophetijs de nō auferendo ſcepitro de Iuda, & Danielis dicentis, quòd quando venerit Sanctus ſanctorum, ceſſabit vnctio veſtra. Et qui dixit: *Non erit eius populus, qui eum negaturus eſt.* Deinde expende, quod Iu-

1 Reg 12.
Iudaorum inſania vlciſcendi via.

dæorum gens libertatis appetentiſſima, & qui contra Dei voluntatem Regem tempore Samuelis expetebant, & nunc contra idem Dei beneplacitum Regē ad eos miſſum pernegant: tanta eſt vlciſcendi libido, vt ſeſe vltro in æternam ſeruitutem addicant, quo Ieſum libertatis autorem extinguant.

Peccator Satanam eligit in Regem quando.

Nam ſic etiam peccator, qui Ieſum iterum crucifigit, Satanam in Regem eligit. Quādo enim proponitur nobis voluntas Dei, & lex atque exemplum Christi, reſpondemus: Non habemus alium Regem, quàm mundum: nunc non ſic viuitur, tempus ſanctorum præterijt.

Iudæorum pontificum impudentia.

Vide rurſus inſignem impudentiam, & inſolentiam pontificum: nam coram omni populo profitentur ſe Regem non habere niſi Cæſarem; quem tamen, vt tyrannum, & iniuſtum regni inuaſorem, atque oppreſſorem habebant, & odio proſequebātur. Hinc Euthy-

Euthym in Ioan 9.

mius in hæc verba ait: *Quia Christi regnum repellentes, Cæſaris poteſtatem elegerunt, poſtmodum diuina viſitatione, ac protectione nudati, traditi ſunt ad internecionem; idque rurſum ipſo Paſchæ die quo clamauerunt, Non habemus Regem niſi Cæſarem.* Hæc ille. Quare Iudæi, qui

Iudæorum iuſta punitio.

Chriſtum non ſequuntur, non habent Regem niſi Cæſarem: & alios Reges, ſub quibus tributarij miſerè viuunt per vniuerſum orbem diſſipati, humanis tantum viribus coërcentur, & iniurijs, vt quales tunc Cæſares erant, tales experiantur ſemper. At diuino illo, peculiarique Rege carent, Regemq́ue habent, quem ipſi elegerunt, non à quo ipſi electi ſunt.

Hoc loco inſerenda eſt hiſtoria de lotione manuum Pilati, de qua ſolus Matthæus

Matth. 27.

in hunc modum ſcripſit: *Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret; accepta aqua lauit manus corā populo, dicens, Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: vos videritis. Et reſpondens vniuerſus populus, dixit, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Ani-

Cur Pilatus accepta aqua lauerit manus coram populo Iudaorum.
Euthym c. 27 in Matthæū.
Iudæi cum ſe in necem cuiuſquam minime conſentire indicare

maduertit Pilatus, conatus ſuos in Chriſto liberando per verba nihil proficere, ſed magis tumultus excitari: tentauit facto abluendi manus coram omni populo innocentiam Chriſti, & ſuam teſtari, ſi fortaſſis tanto facto permouerentur, & ab inſania reuocarentur, adiungens etiam illa verba Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Euthymius ſcribit: *Manus aqua purgauit oſtendens quod purus eſſet, & non particeps cadis. Nam id Iudaici moris erat, hoc modo proteſtari eos, qui nollent alicuius cædi communicare. Ait*

volebant, manus abluebant.

enim & Dauid: Lauabo inter innocentes manus meas. Idem Euthymius, atque Theophylactus in prædictum Pſalmi verſiculum docent. Origenes his antiquior hunc mo-

Pſal. 25.
Idem in Pſ 25
Theophylact. ibidem.
Orig tract. 35. in Matth. multò poſt med. tom. 2.

rem confirmat, dicens: *Pilatus autem videns quod nihil proficeret, Iudaico vſus eſt more, volens eos de Chriſti innocentia non ſolum verbis, ſed etiam ipſo facto placare; ſi voluerint: ſi autem noluerint, condemnare, faciens non ſecundùm aliquam conſuetudinem Romanorum. Accepit enim aquam in conſpectu omnium, & lauans manus ſuas, dixit: Innocens ego ſum à ſanguine huius; vos videritis. Et ipſe quidem ſe lauit, illi autem non ſolum ſe mundare noluerunt à ſanguine Chriſti, ſed etiam ſuper ſe ſuſceperunt, dicentes, &c.* Hæc ille. Quaſi diceret Pilatus, Ego quidem innocentem volui liberare, ſed quoniam ſeditio oritur, & perduellionis mihi contra Cæſarem crimen affingitur, innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Iudex, qui cogitur ferre ſententiam, non damnat oblatum, ſed arguit offerentes, iuſtum eſſe pronuntians, qui crucifigendus eſt. Vos ipſi videritis: ego miniſter ſum legum, veſtra vox ſanguinem fundet.

Hæc conſuetudo Iudæorum manus lauandi ad innocentiam indicandi, vnde orta videatur.
Deut. 21.

Hæc conſuetudo lauandi manus ad innocentiam, & puritatem proteſtandam, originem accepiſſe videtur ab inſtituto Dei. Nam in Deuteronomio ita ſtatuitur: *Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadauer occiſi, & ignorabitur cædis reus, &c.* Et infra: *Et venient omnes maiores natu ciuitatis illius ad interfectum, lauabuntque manus ſuas ſuper vitulam, qua in valle percuſſa eſt, & dicent, Manus noſtra non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius eſto populo tuo Iſrael, quem redemiſti Domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael: & auferatur ab eis reatus ſanguinis.* Hæc ibi. Ex quibus facilè colligitur, morem hunc lauandi manus ad innocentiam declarandam apud Iudæos ſumpſiſſe ex illis verbis originem. Et fortaſſis Pilatus inter Iudæos agens, à Iudæis hanc didicerat cæremoniā: Alij verò, inter quos Beza eſt hæreticus, vo-

Beza homo hæreticus noſtri ſeculi.
Triclin. in Sophoclis interpres.

lunt non eò reſpexiſſe Pilatum Gentilem, ſed ad alium ritum, cuius Triclinius Sophoclis interpres meminit in Aiace, dicens: *Veteribus mos erat in hominum cæde, aliiſve mactationibus aqua abluere manus expiationis cauſa.* Sic ille. Vnde Virgilius.

Virg. 2. Æneid. finem verſus.

Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Vera sententia probabilior.

Noua Pilati damnandi formula.

Prior tamen sententia veritati magis accedit: quia lauando manus dixit: *Innocens ego sum à sanguine iusti huius.* Noua vtitur Pilatus damnandi formula: prius absoluit, quàm damnet: nec apertè damnat, sed ceu damnatum illorum libidini permittit: & palam testatur iustum, & innoxium, qui nulla ratione mortem promeruit; quo melius pateret, in eo damnata esse peccata nostra. Ambrosius in Lucam sic habet: *Lauit quidem manus Pilatus, sed facta non diluit. Iudex enim nec inuidia cedere debuit, nec timori, vt sanguinem innocentis addiceret.* Augustinus verò ser. in feria 3. post Dominicam Palmarum: *Aqua manus lauat, dicens, Innocens sum à sanguine huius iusti. Illuminatur per aqua mysterium iudicis sensus, et Christum pronuntiat iustum, vt populum faceret reum.* Hæc Patres de ista lotione manuum testantur. Sedulius lib. Carminum lotionem hanc refert ad Baptismi Sacramentum, dicens;

Ambros. lib. 10 in Lucam, c. 16. tom. 5.

Iudex qualis esse debeat, secundum Ambrosium.

Aug. ser. 121. de tempor. in fine tom. 10.

Sedul. lib. 4. Carminum epigra. 4.

Heu facinus, Pilate, tuum quod gesseris vno
Crimina iudicio, vigilis si mente notares,
Nec solas lauisse manus, sed corpore toto
Debueras sacrum veniæ spectare lauacrum.

Cur Pilatus coram populo lauerit manus.

Lauit enim manus in signum publicum innocentiæ Iesu, & exonerationis propriæ conscientiæ, & reiectionis culpæ in Iudæos: hæc enim tria explicant verba Pilati. Et subiunxit: *Vos videritis.* Scilicet quid continget vobis ob hoc peccatum, quod admittitis. Ego non habeo vllam culpam in eo condemnando, ne tumultus, & seditio aliqua oriatur: vos soli sanguinem huius funditis. Sed profectò vniuersa Iordanis aqua Pilati conscientiam à lethali culpa lauare haud poterat: tùm quia agebat contra conscientiam, cùm sciret ipsum innocentissimum esse, & per inuidiam sibi traditum: tùm quia è facili poterat via istis accusationes eorum repellere, vel si solùm petijsset, vt illas Iudæi idoneis testibus probarent: tùm denique, quia ipse dixerat Christo: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?* Quantò fortius, & prudentius tribunus Lysias nouit tueri Paulum, qui tamen minori præditus erat potestate quàm Pilatus? ita vt redditus sit inexcusabilis. Perpende eius verba: Iustum appellat, quem damnaturus erat; & seipsum innocentem qui damnabat. Tales profectò sunt prudentiæ nostræ, vt dum alios damnamus, nos ipsos iustificemus. Vide etiam Pilatum innocentiam prætexere. Nihil profectò iniustius iniquitate sub larua iustitiæ delitescente. Nam quomodò Pilatus innocens est, si innocentem non probatum nocentem, vt nocentissimum damnat? Sed hæc est mundi innocentia, in cæremonijs externis & verbis, non in animo sita, vt non tantùm videas hypocrisin, ac fucatum zelum in Sacerdotibus, ac scribis, sed etiam insignē hypocrisim, & imbecillitatem in Pilato. Attendant iudices, ne lauent manus ad innocentes damnandos: quia hoc est protestari, & contrarium protestationis testari. Videant iudices ne se à iudicando eximant, vbi senserint contra amicos, & sanguine iunctos proferendam sibi esse sententiam: hoc enim graue peccatum est, cùm negotium apud alium iudicem, qui eius cognitionem non habet, in dies plurimos delatum offertur, atque agitatur: quo fit, vt vna pars litigantium valde lædatur. Principes quoque, ac Reges nó decet à negotijs manus lauare, si ex hoc iustitiam regiā peruerti constiterit.

Quid illud: Vos videritis.

Pilati lotio manuum coram populo quam vana, & inutilis.

Ioan. 19.

Act. 24.

Qualis ferè sit humana prudentia. Iniustitia æquitatis prætextum inducens, nihil iniquius.

Qualis mundi innocentia.

Iudices quid cauere debeant.

Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vox est belluarum sitientium sanguinem: qua innuunt, quod nullum erat peccatum Iesum condemnare. Et sanguinem vocant condemnationē eius ad mortem, qua sanguis eius fusus est; quasi dicerent: Mortis eius causa sit crimen nostrum, sit nostra, & posterorum nostrorum mortis causa. Ita apud Ezechielem dicitur de filijs per se peccantibus, quoniam ipsi sunt suorum peccatorum autores, ac proinde mortis suæ rei, ait: *Sanguis eius in ipso erit*: id est, ipse erit causa mortis suæ, & luet culpam morte sua. Et rursus sanguinem ouis perditæ de manu speculatorum requirit: nimirum, mortis suæ causam illi imputabo. Atque hanc vltionem, nescientes quid agerent, aut dicerent, imprecati sunt non solum in se, sed in omnes posteros. Vnde Hieronymus ait: *Perseuerat vsque in præsentem diem hæc imprecatio super Iudæos, & sanguis Domini non aufertur ab eis.* Vnde per Esaiam loquitur: *Si leuaueritis ad me manus, non exaudiam vos. Manus enim vestræ plenæ sunt sanguine.* Optimam hæreditatem Iudæi filijs reliquerunt, dicentes: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Chrysostomus quoque inquit, *Iesus quamuis ipsi maximè, & aduersus filios insanirent; non tamen ex sententia ipsorum ipsos condemnauit, sed tam ex ipsis, quàm ex filijs eos suscepit; qui pœnitentiam egerunt, milleq́; bonis honorauit. Nam & Paulus ex ipsis erat, & multa illorum millia, qui se in Hierusalem crediderunt. Considera enim (Iacobus ait) frater, quàm multa millia Iudæorum credentium sunt, qui omnes ex illis fuerunt. Si autem aliqui renixi sunt, sibi ipsis imputent.* Hæc ille. Nos autem in alio sensu dicere debemus: *Sanguis eius super nos*, id est, abluendos & super filios nostros, id est,

Quem Christi sanguinem Iudæi à Pilato postularunt, eius super se fundi.

Ezech. 18.

Quid aliud Propheta, Sanguis eius in ipso erit.

Infra 33.

Hieronym. in cap. Matth. 27 tom. 9.

Esai. 1.

Chrys. hom. 87. in Matthæum, tom. 2.

Actor. 21.

Sanguis Christi operæ nostra

efficit Deo grata, & accepta.

eſt, ſuper opera noſtra; quæ alioqui grata non ſunt, niſi ſanguine eius purificentur. Hic ſanguis Chriſti, credentibus eſt ad ſalutem, & gloriam, incredulis autem ad ruinam, quia Filium Dei conculcant, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducunt. Sic ergo euenit Iudæis, quemadmodùm imprecati ſunt: nam ſuper illos, & filios eorũ, atque nepotes, & vniuerſos eorum poſteros peruenit ira Dei vſq; in finem, vt docet Apoſtolus. Hinc multę decades myriadum Iudæorum deſideratæ ſunt in priori expeditione ſub Tito, & Veſpaſiano, & multò plures ſub Hadriano. Multa huius imprecationis ſanguinis Chriſti ſuper ſe, ſymbola traduntur. Nam quidam aiunt, paruulos Iudæorum vt plurimum naſci manu plena ſanguine ſuper caput, ſicut Zaram natus eſt filo rubro alligato digito. Alij verò ſcribunt, Iudæos, tam viros, quàm fœminas, in die Paraſceues pati fluxum ſanguinis, & in totum pallidos effici. Alij verò, quod in omni plenilunio patiantur fluxum ſanguinis, & ideò communiter non eſſe bene coloratos. Sunt qui illud Prophetæ dictum: *Percuſſit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum dedit eis*, ad literam exponant de Iudæis. Sed quoniam hæc ſolidis hiſtoricorum teſtimonijs non firmantur, aſſeuerare non audemus, eorum fidem prudentium lectorum arbitrio relinquentes. Illud certum eſt, hanc nationem Iudæorum toti mundo inuiſam, atque exoſam exiſtere, acerbaſque pœnas dare illius antiqui flagitij. Et vt in Cain homicida poſuit Deus ſignum, vt eſſet vagus, & profugus ſuper terram: ita in Iudæis tremorem quendam, & pallorẽ videtur conſtituiſſe, vt vbicunque verſentur, amariſſimam vitam degant, omnĩq; honore, & dignitate, atq; adeò ſua Ieroſolyma, terreniſque opibus deſtituti exiſtant. Quare multæ illorum myriades bello, & fame in obſidione interierunt, multi viliſſimo pretio venditi in theatra exhibiti ſunt, vt à beſtijs deuorarentur: alij deniq; per orbem totum diſperſi ludibrio, & oſtentui ſunt omnibus, miſeram, ac vilem vitam ducentes: de quibus Satyricus quidam ſcripſit:

Hebr. 10.

1. Theſſ. 2. Eius imprecationis Iudæorum: Sanguis eius ſuper nos, &c. varia ſigna recenſentur. *S. Vincent.*

Geneſ. 38.

Iudęi, vt plurimum cur pallidiores videantur minuſq; bene ſint colorati. *Hugo Card. Pſalm. 77.*

Iudæorum natio quam toti mundo inuiſa, atq; execrabilis. *Geneſ. 4.*

Iudæorũ quæ paſſi ſunt in obſidione, ac deinceps calamitates, & incommoda cenſentur.

Implet & illa manum, ſed parcius ære minuto.
Qualiacunque voles, Iudæi ſomnia vendunt.

Iuuenal. Satyr. 6 non procul à fine.

Quare qui inter Chriſtianos verſantur, cũ mitius cæteris tractentur, nullam tamen dominandi, aut iuris dicẽdi libertatem habere poſſunt (qua tamen nõ carent Mahumetani) quia illa abuſi ſunt. Ad hæc Iudęus non poteſt eſſe aduocatus, vt habes in l. finali. C. de aduocatis diuerſorum iudicum: quia eſt dignitas quędam. Rurſus nec aſſeſſor eſſe poteſt, vt probat textus in principio in authentico, Iuſiurandum quod præſtat. Non poteſt medicus eſſe Papæ, vel Principis, aut Chriſtianorum, cùm ſit gradus quidam. Rurſus nec notarius Papæ, aut Principis, nec procurator, eo quòd ſint dignitates quædam: vt l. 1. C. de mandatis principum habetur. Prætereà Iudæus non poteſt habere mãcipium Chriſtianũ. l. vnica. C. nè Chriſtianũ mancipium. Adhæc Iudæus ex teſtamento clericorum conſanguineorum non poteſt aliquid conſequi: vt c. in eos, de hæreticis. Nec poſſunt nouas Synagogas ædificare, aut antiquas reficere, vel ampliare: vt c. conſuluit, de Iudæis. Non poſſunt, nec debent Chriſtiani illorum familiaritatẽ habere, vt confundantur Iudæi, & ne lepra illorum inficiantur: vt habetur in 3. par. Decretorum. Amplius, Iudæi in Chriſtianorũ ſeruitute ſunt propter mortẽ Chriſti: quod Conſtantinus Imperator indicauit: quẽadmodùm Gloſſa, & Panorm. explicarunt in c. conſuluit, de Iudæis. Quod ſic accipio, vt intelligantur incidiſſe in ſeruitutem peccati, de qua Dominus: *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati*: à qua donec Chriſto inſerantur per fidem, & Sacramẽtum, non liberantur. Non ſunt aũt in ſeruitute ciuili, niſi quatenus gradum aliquẽ iuris dicendi, aut dominandi habere nõ poſſunt: cùm enim Iudæi habeantur infames, certè illis portæ dignitatum patere non poſſunt. Item in Iudęorũ inuidiam indictum eſt, vt cogantur in vita ſua dare legitimam partem filio facto Chriſtiano: vt docet c. ſi Romanorum. Prætereà Iudæi, in eorum confuſionem, debent talẽ habitum deferre, vt tam mares, quã fęminæ eorum à Chriſtianis diſcernantur: vt habes c. in nõnullis, de Iudæis. Hinc pileum pallidum maſculi, fęminæ verò velum croceum geſtant Romæ, & Venetijs, in ſignum ipſius imprecatiõis ſanguinis Chriſti ſuper ipſos. Item in die Paraſceues clauſis foribus, & feneſtris debent latitare: vt habes c. quia ſuper his, de Iudæis. Nõ poſſunt eſſe teſtes inter Chriſtianos, vel Doctores: tit. de teſtib. in c. Iudæis, ſiue Saracenis. Iudęi nõ poſſunt vlla eccleſiaſtica immunitate gaudere: nec eſt tutus Iudæus ad Eccleſiã confugiens. l. 1. C. de his qui ad Eccleſiã confugiũt, etiamſi dicerent ſe velle ad Chriſtianã fidẽ conuerti: quẽadmodum Abbas Panormit. docet c. inter alia, de immunitate Eccleſiarum. Sũt denique Iudæi peiores Ethnicis, & Gentilibus, ac Sodomæ ciuibus, quemadmodũ Dominus dixit Apoſtolis: *Quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, &c. Amen dico vobis tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi*

Iudæi inter Chriſtianos ab omni honoris gradu prohibentur.

20 q. 1. cap. nullus.

Conſtãt. Imp. Gloſſa. Panormitan.

Ioann. 8. Iudæi quatenus Chriſtianorum ſeruitute teneantur, vt dixit Conſtantin. Imp.

Diſtin. 29.

Abb. Panormita.

Iudæi quibus etiã deteriores Chriſti teſtimonio.

Matt. 10.

ciuitati. Ita vult tractari Deus populum Iudæorum, qui nondum ad fidem conuersus est, vt his stimulis accendatur ad conuersionem:

Iudæus ad Christum conuersus qualis efficitur.

At ille qui iam se per Sacramentum, & fidem Christo incorporauit, mundus est ab omni peccato, & gaudere debet omnibus priuilegijs: & honoribus, quibus cæteri gaudent: & tanquam frater agnoscendus est, ac recipiendus.

Actor. 4. Lege virtus Euangelica.

Qui verò secus sentiunt, aut faciunt, nondum CHRISTVM agnouerunt, nec virtutem Euangelicam, quæ facit, vt credentium sit cor vnum, & anima vna. Et obijcere alicui iam Christum profitenti, quòd aut Ethnicismo, aut Iudaismo, aut Saracenismo renontiauerit, vt

Impia quorundam obiectio.

Christi fidem amplecteretur, aliud non est, quàm credere sanguinem Christi, & aquã sacri fontis, qua regeneramur, maculam illam nequaquam abluisse, neq; fidẽ Christi vires suas exerere, nisi in quodam certo hominum genere: vt missum faciam, quod ea studiosa carnis obseruatio facit, vt pacis Christianæ sit venenum, odiorumque atq; contentionum seminarium.

Sed redeamus ad textum. Ait ergo Ioannes: *Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.* Circa quæ verba primo loco inuestigabimus, an aliquam sententiam protulerit Pilatus, & quænam illa fuerit: Secundò an peccauerit Pilatus illam ferendo: Tertiò verba Euangelistarum circa hanc sententiam expendemus.

An aliquam sententiam protulerit Pilatus de Christo crucifigendo, & quęnam illa fuerit.

Luc. 23.

Ad primum igitur, dubium non est, Pilatum sententiam pronuntiasse: nam Lucas refert: *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum*, ac pro ea extorquenda tantopere Iudæi laborarunt, cùm ille etiam sederet pro tribunali, loco in quo sententiæ ferri solent.

Quibus verbis Pilatus Christum condemnauerit secundum aliquos

Qualis autem extiterit sententia, non satis est exploratum, postquam Euangelium eius non meminit, neque videtur admodùm ad salutem necessarium: dicã tamen quid aliqui sentiant.

Anselm.

B. Anselmus libro de passione scribit hanc fuisse sententiam: *Iesum Nazarenum, abiudico vita, & adiudico morti ignominiosa Crucis.*

Euang. Nicodemi.

Euangelium verò apocryphum Nicodemi, si aliqua dignum fide censetur, tradit fuisse sententiam: *Genus tuum comprobauit te Regem; propter quod ego Pilatus præcipio flagellari te secundùm statuta piorum principum, & in eo loco, vbi tentus es, & duos malignos tecum, quorum nomina sunt Desmas, & Gessas.*

Paulus Semproniens. libr. 19. ca. vlt.

Paulus verò Semproniensis libro de recta Paschæ celebratione tradit, veterem Romanorum morem fuisse, vt iudices, & præsides per prouincias constituti omnes sententias, & omnia acta publica Latino sermone dictatẽt, quò Romanæ linguæ honos per omnes gentes venerabilior redderetur. Neq; Romani Græcis, aut Iudæis, aut Barbaris vnquam responsa nisi Latine dabant, cogebanturq; Græci, & Barbari loqui per Latinum interpretem non solum Romæ, sed etiam in Græcia, in Syria, in Iudæa, in Ægypto, Africa, & Asia.

Romani qua lingua externis nationibus dare responsa consueuerant.

Deinde Pilati sententiam ab eo Latinis verbis scriptam huiusmodi fuisse docet. *Nos Pilatus, & deorum immortalium voluntate, & Romanorum Principum, ac Senatus autoritate, Præses Iudæorum prouinciæ constitutus: cupientes prouinciam fidei nostræ creditam vacare malis hominibus, quemadmodùm, & grauis Præsidis interest: omni vi, omnique industria Romano Imperio propagando, & paci perpetua seruandæ consulere gestimus. Verùm quia in præsentiarum Iesum Nazarenum hominem seditiosum atque seductorem inuenimus; qui vsque adeò in sua temeritate confisus est, vt non sit veritus contra fas, legesque imperiales regnum sibi asciscere Iudæorum, eundem tanquam hominem factiosum, & bonorum vita, ac pacis moribus insidiantem vltimis supplicijs deputamus, ne vel ipse audeat tale aliquid posthac, & cæteri sint ad inuadenda imperia tardiores. Sed quia turpissimè degentes, turpissimo sunt afficiendi supplicio, nefarium hominem quasi latronem, & factiosorum principem, patibulo Crucis adducimus. Romanorum verò, atque diui Cæsaris Imperium precamur maneat semper, & deorum immortalium pietate, et bonorum principum æquitate seruatum.* Hæc Pilatus. Sed vt verum fatear, nihil horum implet aures meas, nec videntur hæc mihi sapere antiquitatem: nec moris tunc erat vt Principes dicerent in plurali: *Nos præses*: quamobrem prudentiæ, & iudicio lectoris hæc cogitanda relinquimus.

An peccauerit Pilatus in Christum ferendo sententiam.

Ad secundum, certius responsum præstare possumus, nam euidenter Pilatus grauissimum in proferenda in Iesum sententia delictum admisit. In primis, quia nullus iustus iudex inquenquam sententiam pronũciare debet, nisi ille per facti euidentiam sit conuictus, aut sponte confessus, aut per testes fide dignos, omnique acceptione maiores accusatus: at Iesus nec fuit de aliquo opere malo cõuictus, aut scelus quodquam confessus, nec fuit per testes fide dignos, sed per infames, & hostes eius capitales in iudicium tractus.

II. Ratio.

Deinde iudex, si prudens sit, & iustus, vt debet, testes propter antiquas inimicitias contra reum iure tenetur repellere, vt docet Canon. 3. quæst. 3. testes. Constabat autem Pilato, quòd Iudæi erant hostes Christi capitales, & quod per inuidiã tradidissent eum.

Matth 27. III. Ratio.

Tertiò, præcipuum accusationis caput erat de vsurpatione regni Iudææ in Cæsaris præiudicium: sed hoc iudici constabat esse falsum. Quia vt Dominus dixit: *Regnum meum non est de*

Ioan. 18.

hoc

hoc mundo : & Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderet Iudæis. At Pilato constabat illum non habere asseclas, non cóscribere exercitum, non conflare pecunias, atque ita certus erat illum non esse Regem mundanum, qui quouis modo Cæsarem posset offendere.

IV. Ratio.

Quartò, debet iudex æquitatem ante oculos habere, & pro illa strenuè, ac fortiter decertare, vt habetur in C. de iudicijs. l. placuit : hac autem virtute constantiæ, & fortitudinis Pilatus fuit destitutus, qui timore amittendæ Cæsaris amicitiæ, & captandæ gratiæ populi Iudæorum Iesum innocentem morti adiudicauit. Hinc Philo libro de legatione ad Caium asserit Pilatum clypeos aureos in templo dedicasse: quod Iudæi non ferentes interminati sunt de ea re ad Tiberiũ scripturos, Pilatus verò veritus ne, si mitteretur legatio ad Tiberium, cætera quoque detegeret eius crimina, venditatas sententias, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorũ crudelitatem sæuissimam exasperatus est, vt intelligas quanta infamia iniustitiæ laborarit Pilatus apud Iudæos.

Philonis de Pilato iudiciũ.

Philo part. 2. prope finem.

Quòd si obijcias, bonum iudicem debere sententiam ferre secundùm allegata, & probata, vt habetur in cap. si sacerdos, de officio iudicis ordinarij, respondemus secundùm sententiam sancti Doctoris, quòd iudex, si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus conuincitur, debet diligentiùs examinare testes, vt inueniat occasionem liberandi innoxium sicut Daniel fecit. Si autem hoc nõ potest, debet eũ superiori relinquere iudicandum. Si autem hoc non potest, non peccat, secundùm allegata sententiam ferens: quia ipse non occidit innocentem, sed illi, qui eum asserunt nocentem. Pilatus verò non sic egit : nam testes diligenter non examinauit, vt Daniel fecit: nec remisit causam ad superiorem, id est, ad Romanorum Imperatorem. Deinde etsi Pilatus iudicauit secundũ allegata: non tamen secundùm probata. Iudæi siquidem nec idoneè, nec iuridicè probauerant, quæ allegabant, & obijciebant in Christum.

Quo sensu dicatur, Iudicem debere sententiam ferre secundum allegata, & probata.

D. Tho. 2. 2. q. 64. art. 9. in solut. ad tertium.

Dan. 13.

Ad tertium ait Ioannes: *Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.* Marcus habet : *Pilatus autem volens populo satisfacere.* Non inquit, Deo, non institiæ, & conscientiæ propriæ, sed instabili, & ignoranti populo. Hinc Leo Pontifex serm. de passione : *Post hanc, ait, damnationem Christi, qua excusata est Pilati Præsidis ignauia magis, quàm potestas, qui lotis manibus, & ore polluto ijsdem labijs Iesum misit ad crucem, quibus eum pronuntiauerat innocentem.* Hæc ille. Lucas autem addit : *Pilatus verò adiudicauit fieri petitiones eorum.* Non, inquit, iustitiæ debitum, aut causæ meritum, non legum decretum, sed petitionem capitalium suorum inimicorum inuidia, & odio furentium: nec tantùm adiudicauit, sed etiam præiudicauit omni æquitati, legi, gloriæ suæ, ac nomini Romano.

Marc. 15.

Impia, & scelerata Pilati satisfactio.

Leo ser. 9 de passione in fi.

Luc. 23.

Pilati Præsidis iniustitia.

Subdit Lucas: *Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionẽ missus fuerat in carcerem.* Matthæus, & Marcus aiunt : *Tunc dimisit illis Barrabam; Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.* Hic est fructus mortis Christi, vt sicut innocens traditus est loco Barrabæ nocentis, ita nos peccatores, seditiosi latrones, homicidæ, & malè audientes, liberemur per hanc in Christum illatam sententiam. Et subiungit Lucas : *Iesum verò tradidit voluntati eorum.* Hoc est, morti crucis, quam optabant, & volebant Iudæi, vt exponit Euthymius, & explicat Matthæus, dicens: *Iesum flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.*

Matt. 27.

Marc. 15.

Fructus passionis Christi.

Euthy. c. 79. in Luc.

Quibus modis satis indicauit Euangelista, non legitimè à iudice condemnatum Iesum, sed furori, & gratiæ populari seruire voluisse. Iudicis enim non est adiudicare, & tradere reum voluntati postulantium, sed pro causæ merito sententiam supplicij iuxta leges irrogare.

Boni æquique iudicis à Pilato neglectum officium in quo.

Discant igitur homines nõ ambire iudicandi potestatem, quòd magno, & constanti animo cumulatum esse oportet eum, qui iudicis potestate fungitur, ne timore Principum, aut amore cuiusquam à recta æquitatis linea deflectat, in exitium animę suæ sempiternũ. Vide quàm pulchræ Spiritus sanctus loquatur: *Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortem extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua*; hoc est, ne alios scandalizes per leuitatem & inconstantiam. Græcè tamen dicitur, ne ponas scandalum in æquitate tua : ita enim legitur [illegible], hoc est, Aliquid committas, per quod æquitas impediatur, vt non habeat suum progressum. Quæ verba videtur Spiritus sanctus ad vniuersos iudices, sed peculiariter ad Pilatum dixisse, qui tanto tempore constanter pro tuenda CHRISTI causa decertauit : sed tandem succubuit.

Qualem oporteat esse eum, qui iudicis munere fungi debet, teste Sapiente.

Eccl. 7.

Discat igitur quisque, nihil præsidij ponere in mundo, memineritque illius sententiæ : Nolite confidere in Principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. Ecce Pilatus, quem defenderat, tandem neci crucis addixit : Ecce Herodes, qui libenter audiebat Ioannem, & eo audito multa faciebat, eum tamen posteà decapitauit. Nulla ergo salutis spes in mundo collocanda, sed

Psal. 145.

Marc. 6.

Quo in vno spes omnes defigẽdæ sint, atq; collocandæ.

in vno

in vno Deo, qui neminem ad se confugientem deserit: quem seriò, & instanter deprecari debemus, vt propter hanc iniustā sententiam, quā proferri in vnigenitum suum permisit, dignetur nos à iusta, quam promerentur peccata nostra, sententia liberare, gratia, & meritis Iesu Christi Domini nostri, cum Patre, & Spiritu sancto æternæ laudes decantentur, in secula seculorum, Amen.

TRACTAT. XXXIII.

De Christo crucem baiulante, Simoneque Cyrenensi angariato ad ferendam crucem post eum: deque responso mulieribus flentibus, ac lamenrantibus exhibito, in illa verba: *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum, &c.* Ioann. 19. & Luc. 23.

De Christo crucem baiulante, de amicis Christi, deque eius inimicis contemplatio.

PRONVNTIATA per publicum præconem à Pilato sententia in Iesum, vt moris est, ingens inuasit tristitia, & dolor amicos Christi, & credentes discipulos occultos, qui aderant; æmulos autem Christi Iudæos magno, ac mirifico exhilarauit gaudio: vnde inuicem exultabant; manibusque applaudebant, dicentes: Vicimus, euge euge animæ nostræ, deuorauimus eum. Inter alios autem confestim Caiphas, qui supremo sacro magistratu fungebatur, præconem per omnes vicos Hierosolymæ destinauit, qui sonitu tubæ præcedente admonerent de sententia lata contra Iesum seductorem: vt omnes certatim confluerent ad spectaculum Crucis in montem Caluariæ: maximè cùm eo tempore Hierosolymæ esset multitudo innumerabilis ex omni natione, quæ sub cœlo est, quæ ad diem solennem Paschæ confluxerat.

Psalm. 34.

Huius contextus ordinatio.

Ait igitur Ioannes: *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt.* Videlicet ministri ad executionem sententiæ. Et textus ex diuersis Euangelistis est concinnādus, in hunc modum: *Et susceperunt Iesum, & exuerunt eum purpura, & induerunt vestimentis suis: & eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum.* Primùm igitur susceperunt eum, vt reliqua, quæ sequuntur postularent, id est, exuerent, & induerent, & educerent. Potestque CHRISTVS dicere; *Et eduxerunt me, sicut leo paratus ad escam, & sicut catulus leonis, habitans in abditis.*

Quomodo susceperint Iesum ministri.

Psalm. 16.

De Iesu quid nobis veste purpurea sentiendum.

Et exuerunt eum purpura. Illa enim, sine chlamyde de coccina indutus perstitit vsque ad sententiam: & istam vestem, qua indutus fuit, reliquit nobis in hæreditatem. Si enim Dominus pro nobis illusioné suscepit, & gloriæ sibi illam ducit; quidni nos gaudeamus, atque gloriemur in illusionibus pro Christo Domino toleratis? Gloriari solebat Athanasius in Pauli Eremitæ veste palmis contexta, qua ille diebus solennioribus indui solebat, teste Hieronymo in vita eius: nobis igitur multò magis gloriandum est in veste hac illusoria, quam nobis Christus reliquit. De corona spinea nihil dicitur in Euangelio, an sit ablata: Idcircò Origenes concludit, quòd si abstulissent, aliquis ex Euangelistis dixisset: quarè verisimile est, illam gestasse, vt victima in altare crucis esset coronata. Et id habet Christus patiens Gregorij Nazianzeni, & oratio Gregorio Magno adscripta, vbi dicitur: *O Domine Iesu Christe, adoro te in cruce pendentem & coronam spineam in capite gestantem.* Ad quod ferè alludens Tertullian. lib. contra Iudæos, c. de claritate Gentium in Christo, ait: *Inhærens cornibus crucis corona spinea in capite eius circundata.* Paulinus quoque epistola quadam ita ait;

Hier. to. 5.

An Christus crucem baiulans, spineam coronam gestaret.

Orig. tract. 35 in Matt. to. 1.

Greg. Naz.
Greg. Magn.

Tertull.

Paulin. ep. 12.

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare crucem.

Sed revera hæc corona ipsius crucis erat, non Christi, & corona florigera erat, non spinea. Vnde subdit.

Ardua florifera crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.

Cur ministri Præsidis induerunt Christū vestimentis suis.

Et induerunt eum vestimentis suis. Quò posset ab omnibus agnosci: quia in alijs vestibus fuisset ignotus, præsertim quia non erat ei aspectus, neque decor, totaque facies erat cruenta, ac deformata, & vt ait Propheta, quasi leprosi. Non potuit autem exui, aut indui sine renouatione plagarum, ob sanguinem vesti adhærentem, & congelatum. Ex eo autem quod reliquit purpuram, & indutus est suis vestimentis: docemur, in exitu vitæ nihil nos posse educere nobiscum, nisi quæ verè sunt nostra, id est, bona opera, sicut ille Sapiens in communi totius ciuitatis incendio dixit: *Omnia mea bona mecum porto.* Quantum ad mysterium, Herodes imposuit illi vestem albam, Pilatus purpuream: quia tam Iudæi, quàm Gentiles peccata sua eius humeris imposuerunt. Iudæi quidem albam vestem, quia legis munditiam habebant; sed eorum opera instar panni menstruatæ erant in conspectu Domini: vnde & lauari indigebant:

Matth. 27.
Marc. 15.
Esai. 53.
Ibid.

Christus exuens purpurā, induensque vestimenta sua, quid doceat nos.

Dictum Biantis.

Luc 23

Quid significetur in eo, quod Herodes alba, Pilatus verò purpurea veste Christum induerunt.

Gentes verò, siue Romani, qui iura imperij habebant, sanguinisque facinora admittebant, coccineam suâ chlamydem præbuerunt. Iesus autem sua vestiméta pro Iudæorum, & Gentilium iulit indumentis: quia in eo cuncta vnum fiunt. Eaque vsque ad crucem portauit, ipse verò nudus vt Adam *Genes. 3.* ante peccatum remansit, denotans innocentiam nudam sibi conuenire. In crucem ascendit, vt nos ad innocentiæ puritaté reduceret. *Et eduxerunt eum*, scilicet extra ciuitatem, tanquam blasphemum, quia olim blasphemiæ pœnas daturus, educebatur extra castra, vt de illo dicitur, qui collegerat ligna in Sabbato. Verbum illud Græcè est ἀπήγαγον, hoc est, abduxerunt, à verbo ἀπάγειν, ad pœnam adducere.

Cur Iesum eduxerunt extra Ierusalem. Leuit. 24. Num. 15.

Et baiulans sibi crucem. Græcè habetur, baiulans crucem suam, id est, dilectam, atque charam, in qua eius regnum situm erat, de qua Propheta dixit; *Regnauit à ligno Deus*, & per quam nos facit regnare. Coegeruntque ad crucem portandam, vt etiam ij, qui ad supplicij locum accedere non possent, scirent tamen, eum esse crucis supplicio afficiendum. Teste etiam Chrysostomo, lignum crucis vt profanum attingere recusabant: quia maledictus omnis qui pendet in ligno; cùm nescirent, se in ea re Scripturas maximè implere. Christus enim baiulans crucem, est velut alter Abel, ductus in campum à fratre suo Cain, vbi ligno est interfectus. Est velut Noë fabricans arcam, à diluuio peccati mundum seruantem: Est velut Isaac portans lignum ad holocaustum, quo immolari debuit. Est vt Iacob videns scalam cœlo innixam: sed illam dormiens vidit Iacob, Christus vigilans. Est vt Esau, portans arcum in manu, vt patri obediat, licèt ille arcus pondere careret. Est alter Moses extendens virgam, vt faciat viam securam populo Hebræo, etsi verò virga niteretur Moysi, crux tamen sustentabatur humeris Christi. Hic est ille hircus emissarius vniuersis omnium populorum culpis onustus, qui extra ciuitatem ducebatur immolandus. Hæc crux lignum est illud, quod proiectum in aquas Marà, indulcauit eas. Vnde nos canimus: Dulce lignum, dulces clauos, Dulce pondus sustinens. Hęc est illa virga Aaron, quę cum priùs sicca esset, postquá accepta est in manu Aaronis, frondüit, floruit, fructiferauitque: ita crux, quæ priùs erat sterilis, postquam hæsit corpori Christi sacertimo,

Psal. 95. Chrysost. Leuit. 18. Deut. 21. Crux Christi vbi repræsentata. Genes. 4. Infr. 6. Infra 22. Infra 28. Infra 27. Exod. 14. Leuit. 16. Exod. 15. Supra 7.

Nulla silua talem profert
Fronde flore germine.

Iudic. 6.

Hæc est illa virga Angelica, quæ cum tetigisset sacrificium Gedeonis, igne cęlesti absumptum in superna euolauit: ita opera nostra cùm à virtute crucis non tanguntur, frigida manent; vbi verò igne gratiæ cœlestis inflámantur, in cœlum efferentur. Origenes duo hîc rectè ponderat, alterú, quòd coactus est Iesus suum portare supplicium, quod de nullo interficiédo legitur; sed nec de latronibus simul crucifixis cum eo. Ita etiam hodie furibus suspendio damnatis, funis quo sunt suspendendi, circa collum inijcitur, tanquam torques. Alterum, quod secundùm Ioannem, qui Christi fortitudinem, ac diuinitaté descripsit, Christus baiulat sibi crucem at secúdùm alios tres, qui quæ humanitatis sunt, persequûtur, Simon Cyreneńsis illam portat. Est autem mors cruciaria grauissimum morienti tormentum: vnde ἐμφανισμῷ à cruciatu nomé accepit. Quare Plautus in amphitrione:

Qualia opera nostra virtute crucis Christi quando tanguntur. Orig. ibidem. Origenis documenta duo.

Crux vnde sit dicta.

Plautus. in Amphit. 14.

Ita egò te certò cruce, & cruciatu mactabo.

Alij verò dicunt, crucem dictam à verbo κρούειν, quod est ferire, vel pulsare, & côcutere. Hinc illa dira imprecatio Romanorum; *Abi in malam crucem*; & Cicero act. 7. in Verrem: *Facinus est, vinciri ciuem Romanum: scelus verberari: propè parricidium, necari: quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest.* Hæc ille. Hæc autem omnia flagitia Iudæi in Christo perpetrarunt. Et expendit Quintilianus verbum Ciceronis, *Propè parricidium esse in crucem tollere*: quia horrendior vox parricidio non est. Et Callistratus. ff. de pœnis: *Summum*, inquit, *supplicium videtur ad furcam damnatio*; vt rectè Paulus ad Philippenses ponderat, quòd Christus factus est obediens vsque ad mortem; mortem autem crucis: quæ vilissimá est, & contemptissima seruorum, vel latronum mors esset. Idem est enim furca, quod crux: Græci vocant crucem σταυρὸν, id est palus ligneus in áltum erectus, ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἄνω ἵστασθαι, id est, ab eo quod in aërem, siue in auram sursum versus erigeretur. Ad quod alludens Christus, crucis mortem vocabat exaltationem: vnde dicebat: *Si exáltatus fuero à terra.* Dicitur secundô furca, Græcè, ξύλον δίδυμον, quia ex duobus lignis constabat crux: vnde in Iosue dicitur, *Regem quoque eis suspendit in patibulo.* Vbi Septuaginta Interpretes habent: *Et suspendit Regem Hai in ligno gemino*, ἐκρέμασεν ἐπὶ ξύλου διδύμου. Quod Origenes expendens, trahit allegoriam crucis Christi, dicens illam fuisse geminam, nempe interiorem, & exteriorem. Plutarchus in vita Coriolani describit crucem seruilem esse mortis genus, & ait; *Maxima verò hæc peccanti seruo inferebatur pœna, vt plaustri lignum, cui temo affigitur, spectante vicinia ferens,*

Cicero. Quint. lib. 8. c. 4. sub initio. Philip. 2. Forma crucis qua fit. Ioan. 3. 8. & 12. Iosue. 8. Orig. ibidem. Christus gemina laborauit cruce, secundùm Origenem. Plutarch.

circumageretur : quod vbi factum erat, infidus à domesticis, & vicinis existimatus, furcifer appellabatur ; quod enim Græci ὑποτάγιον ἢ σταυρόν, hoc Romani furcam nominant. Hæc ille, simul declarans, crucem esse pœnam seruorum; & simul formam crucis describens, quæ similis erat Thau Græco. Hinc Iuuenalis ait:

Crux seruorum pœna.

Iuuenal. Satyr. 6. multò ante med.

Pone crucem seruo; meruit quis crimine seruus Supplicium:

Indi verò, atque Chaldæi, qui Christo hodie militant, crucem vocant צעיבל. quod interpretari potest eruditio, siue intellectus, & sapientia, de qua Paulus dixit : *Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum:* quæ etsi Iudæis fit scandalum, Gentibus autē stultitia; nobis tamen virtus Dei est, & Dei sapientia. Fertur autem lignum hoc fuisse quindecim pedum longitudine, & adeò crassum, vt sustentare in alto posset corpus procerum. Cùm igitur & maledicto infame esset, & pondere molestū, saucius tamen ipsius humeris impositum fuit: quod mirum in modum ipsum iam plus satis debilitatum premebat. Sed quod modò durū est, & portatu difficile, mitescet posteà, & sustentabit sustentantem. Erat & alia Christi crux spiritualis per illam significata, quæ mentem pij Iesu non minus amaritudine, quam dolore cōficiebat, atque cruciabat : hæc erant peccata nostra, quæ in corpore suo super lignum crucis portauit: talentū illud plumbi onus graue, colligationes impietatis, fasciculi spinarum monte quouis plumbeo pōderosiores. Onus hoc peccati, cœli soliditatem, intermedijque mundi spatium, cęliq; stabilimentum perrupit, è cœlo stellas detraxerat, tam grauis est peccati sarcina, vt quoties alicui dicatur in Scripturis : *Dominus transtulit peccatum tuum*, significetur peccati remissio facta, per hoc quòd à nostris impotentibus humeris in validos Christi gigantis humeros imponatur, qui ait: *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores; prolongauerunt iniquitatem suam.* Hæc enim est illa Christi lex, de qua dixit Apostolus : *Alter alterius onera portate ; & sic adimplebitis legem Christi:* nam lex mundi, quæ illi Christi est opposita, nihil aliud docet homines, quàm se ipsos exonerare, & in aliorum humeros onera sua inijcere : vt fecit Adam in Euam, cùm dixit ; *Mulier quàm dedisti mihi sociam;* & mulier in serpentem; *Serpens*, inquit, *decepit me.* At lex Christi est, non tantùm sua onera portare, sed etiam aliorum imbecillitates sustinere. Quicunque ergo vis leuiorem facere Christo crucis gestationem, ingemisce pro peccatis tuis, & funde lacry-

1. Cor. 2.

Suprà 1.

Ligni crucis longitudo, ex traditione, eius grauitas & pondus.

Interior Christi crux, quænam esset.
Zachar. 5.
Psalm. 37.
Esai. 53.

Peccati sarcina quam grauis.
2. Reg. 12.

Psal. 128.
Prophetæ dictum illud: Dominus transtulit peccatum tuum, quid significet.
Gal. 6.
Quid doceat lex mundi.

Genes. 3.

Christi lex quid doceat.

Rom. 15.

mas pro illis; vt hoc modo fiat crucis portatio tibi, & Christ c nsolatoria. Vt enim mater abortiens, tam dolet de infante mortuo edito, quàm de viuo, imò plus quam de viuo, qui sentit sinum matris, & gustat lactis dulcedinem: ita peccator, qui de delictis suis pœnitentiam non agit, pro quibus tamen Domino quantū ad se pertinet, satis fecit, maiorem Christo intulit dolorem. Nam qui ad Christum redeunt, eius crucem ac dolores tanquam fructuosos solantur. Prætulit autem Christus nobis crucem dupliciter, & merito, & exemplo. Merito quidem, quia verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & factus est pro nobis maledictū, vt à maledicto legis non liberaret. Exemplo verò, quia Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

Qualis Christi de peccatore non pœnitente dolor sit.

Crucem prætulit nobis dupliciter.
Esai. 53.
Gal. 3.
1. Pet. 2.

Sequitur iam historia de Simone Cyrenensi. Ait enim Matthæus, *Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret crucem eius.* Marcus addit, *Venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi.* Lucas verò : *Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.* Pergebat Dominus Iesus baiulans crucem suam incuruus corpore, lento gradu, vultu demisso, trementibus genibus, liuentibus oculis, facie deformi, ac dehonestata, comitatus duobus latronibus, illudentibus Iudęis, impellentibus carnificibus, plangētibus, ac querulas voces emittentibus deuotis, ac fidelibus fœminis. Et quia fortassis ob debilitatem virium, non semel cum ea conciderat, Simonem illum occurrentem, ac de agro venientem vi adegerunt, vt crucem Christi portaret: non quidem vlla Christi cōmiseratione permoti, sed in primis Iudęorum consilio : timebant enim, ne debilitate virium confractus per viam moreretur, & ita euaderet crucis mortem, quam tantopere sitiebat. Deinde viderant Pilatum quasi inuitum sententiam protulisse, verebāturq; ne aliquo nouo scrupulo ductus sentētiam reuocaret, vt testatur Chrysostomus: ideò negotium vrgebant, quò optatis votis perfrui possent. Tertiò, cùm esset hora quasi sexta, siue meridies, milites vrgebant opus perficere, vt possent prandere : quia cùm toto die fuissent impediti, fortassis erant ieiuni. Non etiam, vt impius Basilides Christo præstigias tribuens, teste Tertulliano, & sicut Marcion, quasi qui delusis astantium oculis fecerit, vt illi Simonem, Iesum esse putarent, & ad fendam crucem

De Simone Cyrenensi cruc m lesu baiulante.
Matth. 27.
Mar. 15.
Luc. 23.

Cur impij Iudæi Simonem Cyrenensem impulerint crucem portare post Iesum.

Secunda ratio.

Chrysost. hom. 87 in Matth. tom 2.
Tertia.

Quarta.
Tertul. lib. de præscrip. hæret.

adege-

adegerint, & spectante Christo crucifigerent: quod impij illi iactarunt, ne Christum crucifixum profiterentur, & adorarent. Perpende à Matthæo dici: *Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem*: quia Christus de prætorio crucem baiulauit per ciuitatem: sed vbi egressi sunt portam Hierosolymę, occurrerunt Simoni venienti de agro, vel villa ad prandium. Quod verbum etiam indicat, illum diem non fuisse Pascha, quia illo die non liceret in villam, aut agrum ad laborandũ ire. Fuit autem hic Simon Cyrènensis, siue Cyrenæus, ex ciuitate Africa Cyrene, vna ex illis quinque, quæ dicuntur Pentapolis: & fortassis ille Simon spectabat ad scholã Cyrenensium Iudæorũ, de qua in actis fit mẽtio. Dicitur pater Alexándri & Rufi: vtpote qui adhuc viuebant, notique erant Domini discipuli, dum hæc scriberet. Aiunt enim, hos secutos esse Apostolos, cùm in Christum credidissent, vt autor est Euthymius. Hieronymus verò in commentariolis suis in Marcum (si tamen eius sunt) *Alij*, inquit, *per merita patrum suorum commemorantur, alij per merita filiorum suorum. Hic autem Simon, qui crucem in angaria portat, meritis filiorum suorum, qui erant discipuli, commemoratur.* Hæc ille. Non tamen intelligas, illos fuisse ex numero septuaginta, vt quidã sine graui docent autore. Quidam secuti sententiam chronicorum Valæi & Antonij Beuter, tradunt, hunc Simeonem venisse cum B. Paulo in Hispaniam, fuisseque Dertosę Episcopum constitutum. Fuit autem angariatus ad ferendam crucem: quia sponte nullus extat, qui ferre vellet, quod ignominiosum erat, & abominabile: quare repugnantet, & inuitissimè fecit, ignorans quid ferret, & cuius illa esset. Cæterum vehementer est verisimile illum, dum inuitus gestaret crucem, per viam illustratum à Deo, cognouisseq; crucis mysterium, vt Messiæ sapientiã, ac charitatem; & non minùs angariatum fuisse in ea relinquẽda, quam à principio in illa ferenda. Vt exclamare possimus; *Felix necessitas, quæ ad meliora compellit*. Multa profectò inuiti incipimus, quæ posteà illuminati non nisi inuiti relinquimus: Deusque excellentia quædam dona, pro sua bonitate nobis inuitis plerumque conferre consueuit, vt cum Lot, & filios eius vel inuitos Angelus de Sodoma exire compulit, ne cum infami ciuitate perirent. Quos verisimile est, post egressum ex Sodoma videntes supplicia, quibus ciuitas euersa est, gratias Deo egisse pro beneficio compulsionis familiæ per Angelum. Dumque Dominus in passione ab homine adiuuari voluerit, se quodammodo debitorem facit ferendæ crucis pro homine in eius angustijs. O Simon, noli erubescere, noli pudefieri de cruce Christi, quam gestas: quia quod tuis humeris portas, erit osculis Regum adorandum, Imperatorumque brachijs reuerenter, & peramanter amplexandũ: nam Heraclius Imperator Crucem proprijs humeris circumtulit, vt habetur in historia Exaltationis sanctæ Crucis. Quod videtur ignominia plenum, erit Apostolorum glo-riario, dicentium: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Hoc, quod videtur obscurum, & infirmum, virtutem Dei, ac sapientiam, iustitiã, ac gloriã, diuitiasque, ac mundi reconciliationẽ cum Deo, cœlique restaurationem continet. Hæc crux Labarum est, quòd omnes Deo militantes sequentur, ac proinde tù vexillifer: clauis est, qua aperiendi sunt cœli, & præterea tu clauiger: gladius, quo iugulandus dæmon, cuius tu es armiger: deniq; vexillum est, siue signum filij hominis, quo honorandus est Christus, iudex vniuersi orbis in die iudicij. O Simon, inuidemus equidem sorti tuæ, & libenter, & pecunia, & vita, atque sanguine hanc tantam gloriã compararemus. O Simon, gratias tibi agimus omnes electi, ac iusti pro tanto beneficio Christo Domino impenso; & propterea vbicunque fuerit prædicatum Christi Euangelium, nominis tui gloria per ora fideliũ celebrabitur. Disputant hic nõnulli, an Simon solus crucẽ gestauerit post Christum, an simul cum Christo; ita vt Christus priorem partem, Simon posteriorem portaret; vt videtur innuere Lucas, cùm ait, impositum fuisse illi crucem portare post Iesum: vbi Græcè habetur aduerbium ὄπισθεν, quod significat, ponè, post, retrò. Erat enim à tergo proximè insequens, & cõmune crucis onus sustinens. Caietanus addit: *Compulerunt Simonem ad hãc ignominiosam sarcinam: quàm tamen non solus portabat, sed post Iesum, ne Simon videretur crucifigendus.* Accedit & Euangelium Nicodemi (si quę tamen fides illi est tribuenda) quod habet: *Vt tolleret crucem cum Iesu.* Hoc idem verisimilius cõprobant nonnulli ex eo, quòd si commune crucis onus Simon sustinebat, & præcedentem Dominum iuuabat, elegantem habet, ac pulchrum sensum mysticum. Nã prior Christus portauit crucem, deinde Simon: Christus enim prior pro nobis passus est; nobisque reliquit exemplum, vt sequamur vestigia eius; Et, *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Etsi autem Simon non fuerit crucifixus cum Christo, nihil propter-

Heraclij Imperatoris in crucem Domini reuerentia.

Gal. 6.

Crucis Domini insignia, & virtutes.

Simonis Cyrenensis Christi in cruce portanda adiutoris felicitas.

Solusne hic Simon Cyrenæus, an cum Iesu crucem portauerit.

Luc. 23.

Caietan. in Luc.

Euangelium Nicodemi apocryphum.

Cyrenæi Simonis cum Christo crucem portantis mysterium.

1 Pet. 2.

Matth 16.

Cur Simon non fuerit crucifixus cum Christo.

Esai. 63.

eà deperit illius gloriæ. Debebat enim & volebat Messias, torcular solus calcare: nolebat alterius, quàm proprium sanguinem pro omnibus fundi. Verisimile tamen est, Simonem per totam vitam suam, agnito Christo, & eius gratia degustata, Christi crucem gestasse in corpore suo: quia creditur fuisse discipulus Christi occultus.

Altera opinio probabilior.

Quamquàm autem hæc probabilia sunt, & picturis cõfirmentur multorum, quibus Simon crucem gestat cum Christo: probabilius tamen videtur, quod alij sentiunt, nempe Christum solum crucem à principio gestasse: timentes autem, ne debilitatus, & exhaustis viribus in via deficeret, & optata crucis morte priuarentur, consilium eorum fuit alteri onus imponere, nec inuenietes quẽquam, qui vellet, angariauerunt Simonem illum, vt gestaret illam post Christum. Et hoc innuit Textus, cùm ait: *Apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venietem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.* Expende verbum, Imposuerunt ei crucem: ergo ab humeris Christi in Simonis humeros transtulerunt. Hoc sentit Hieronym. & Leo Papa & Theophylact. picturæ quoque hoc ipsum demonstrant, & Ambros. in Lucam: *Crux*, inquit, *super humeros imponitur, vt trophæum, quod siue Simon siue ipse portauerit, & Christus in homine, & homo portauit in Christo.* Subdit: *Bonus ordo nostri perfectus est, vt prius crucis suæ trophæum ipse erigeret, deinde Martyribus traderet erigendum.* Sic ille.

Hieronym. in Matth. to 9. Leo Papa serm. 8 de passione ante medium. Theophylact. etiã in Matt. Ambr. lib. 1. in Luc. c. 9. initio to 5.

Quod Christus sponte, Simon verò non nisi coactus crucem portauerit, quid significet.

Nec vacat mysterio, quòd Christus sponte fert crucem, Simon verò non nisi quadam violentia tractus: quo facto prælusum est in Ecclesia futuros, qui vltro se conijcerent in pericula pro Christi nomine, vt plerique Martyres; alios verò violentiam passuros à Christi hostibus: qui etsi ad crucem cogi videantur, de necessitate virtutem facientes in fide, & nomine Iesu confitendo constantes sunt. Significat etiam, Christi fideles naturali quadam auersione crucem abhorrere, eam tamen ipsos vim sibi facientes obediendo Deo suscipere. Est in quouis homine Iesus, & Simon, hoc est, spiritus, & caro: ille quidem promptus, caro autem infirma, cuius natura cruci repugnat. Vnde Dominus dixit ad Petrum: *Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis.* Quòd si spiritus carnem vincat, etsi recalcitrantem ac expauescentem; crucem ferimus, quasi Iesum iuuantes.

Matth. 26.

Ioan. 21.

In eo quòd Simon Cyreneus Gentilis crucem gestauit, quid figuratum sit.

Ad hæc quia Simon Cyrenensis Gentilis erat; prælusum est in hoc mysterio, fructum crucis Christi maximè in Gentiles deriuandũ, & de Gentilibus, & multos Martyres Christi crucem portaturos. *Iuxta anagogen verò*, vt ait Hieronymus, *crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.* Hæc ille.

Hieronym.

Plus fructus igitur fecit mors Christi, ac crux in Gentilibus ignotis, quàm in Iudæis notis: quemadmodum Ioseph à fratribus venditus, honoratur in Ægypto, & Moyses proiectus à parentibus in flumen, nutritur à filia Pharaonis.

Genes. 37. Infra 41. & seq. Exod. 2.

Sunt qui probabilius esse censent, fuisse Iudæum hunc Simonem, tùm quia Gentiles Romani non angariassent Gentilem ad tantam Crucis ignominiam gestandam: deinde quia si Alexander & Rufus filij eius fuissent, Christus hominis Gentilis filios non acceptasset in discipulos suos. Tertiò, quia Act. 2. erant in Hierusalem viri religiosi Iudæi ex partibus Libiæ, quæ est circa Cyrenem. Erat etiam schola, siue gymnasium Alexandrinorum & Cyrenensium, sicut Iudæi libertini ex vrbe Roma. Adhęc Gentiles sponte portarunt Christi crucem, non autem angariati: at Simon typum gerit eorum, qui coacti crucem Christi baiulant.

Quid probet Simonem fuisse Iudæum.

Prætereà perpende, Christum nõ velle portare crucem sine te. Proinde partem crucis tibi porrigit gestandam, quia qui fecit te sine te, non saluabit te sine te. Proinde esto Simon, id est, obediens porta crucem tuam: nam etsi in principio angariam sustineas, posteà tamen dulcescet, reddeturque iugum suaue, & onus leue.

Quid est quòd Christus initio fert crucem, Simoni deinde relinquit illam.

Obserua deinde, Christum cœpisse ferre crucem, non tamen in finem vsque pertulisse, quia voluit te docere, vt incipias quædam bona opera, etsi per alios cõplenda, & perficienda. Non enim minoris meriti sunt qui volunt, & impediri non perficiunt, nisi per alios: vt templum, quod voluit ædificare Dauid, impeditus à Nathan non perfecit: sacrificium quod voluit Abraham facere, immolando filium suum Isaac, ab Angelo impeditus non absoluit. Præsta igitur quod potes, Deus perficiet, si volet.

Matth. 11.

2. Reg. 7.

Genes. 22.

Adiungam verba quædam Simonis de Cassia, egregiè de hac crucis gestatione philosophãtis. Ait enim: *Domine quo vadis crucis pondere pressus, aridi ligni pondere pregrauatus? Ad quid portas? Quoue plantabis illud: Locus, quò duceris, saxosus est. Quomodo plantabis? Quis irrigauit? Aridum est, radices non habet, ex quibus è terra sumptus humor sumatur in ramos. Terra sitiens est damnatorum & interfectorum locus, nunquam virgulta fuerunt in ea, ligna consueuerunt esse confixa in iustitiam damnatorum. Adulterina plantationes sunt, non dant radices altas, non collocant stabile fundamentum, non extendunt ramos ad fructum, sed ad tormentum; non habent folia pulchritudinis, sed despectionis, atque dedecoris: non habent fructus ad esum vtiles, sed ad*

Simon de Cassia lib. 13. de passione.

De Christo crucem portante pulchra meditatio Simonis de Cassia.

Qualis verò damnatorum & lignum. *Sap. 4.*

vescen-

vesicandum præ doloribus diffuantes; non mature-scunt ad vsum, sed vt vitam extinguant, penitus indurescunt. Quare igitur defers Domine hanc lignorum sarcinam? Nonne nosti quòd affigêris in eis, vt affigaris in omnibus membris corporis? En cruciaberis in eis, vt fias omni populo in derisum, demum expirabis in eis. Sed porto lignum propter vetustum lignum, pœnale lignum propter vetitum pomum. Porto lignum, vt vincat in ligno inuisibilem hostem, qui vinctus est in ligno. Porto lignum, vt propter humanas artes ex ipso faciam gradus ascēsionis in cœlum. Porto lignum, suspendendus in illo, vt omnia traham penitus ad me ipsum. Porto lignum mortis & vitæ, porto lignum experientiæ prædamnatæ. Hæc ille.

ur portet li-
num crucis
isus.
ian 5.

oan.12.

uc.23.

Cur multi se
um seque
entur crucem
aiulantem.

Sequitur in Textu: *Sequebatur autem illū multa turba populi, quæ plangebant, & lamentabantur eum, &c.* Multos moris est conse-ctari eos, quiad supplicium ducuntur, aderant enim carnifices, Pilati milites, ministri Iudæorum, & Pontifices: aderant & deuoti Christi, quos interno pulsu ad se trahebat, quò testes essent oculati mortis Domini, charitatisq; ue suæ, quæ animam exhalauit, & vt viderét signa, quæ ad restaudam eius innocētiam Deus editurus erat, agnosceretur Pilati iniusta sententia, audiretur Christi septiformis doctrina; comprehenderetur constantissima eius patientia; audiretur ex ore Centurionis Deitatis professio; viderent quem, & quomodo commiserarentur insensibilia elementa, in quem creatura ratione prædita sic desæuiret. In hac turba aderant & mulieres, quæ à Christo tot acceperant beneficia, quæ à ratione tenerioris sexus, & ad lacrymas procliuioris, & memores beneficiorum ab eo acceptorum, & deniq; propter fidē, qua Christum agnoscebant, non poterant non lacrymis testari animos suos. Inter has autem mulieres erat B. Virgo, vt testatur Bernardus serm. de planctu Virginis. Et propter eam alloquendam aliæ piæ fœminæ sequebantur plangentes & lamentantes, hoc est, querulas voces emittētes. Verisimile quoque est, cæcos à Christo sanatos, surdos, claudos, & suscitatos à Christo ægerrimè tulisse tam crudele spectaculum. Insinuabat hæc turba populi, & mulierum, secundùm Theophylactum, quòd magna multitudo Iudæorum etiam post crucem credituri esset in Christum, præsertim ex ipso vulgo, primoribus Iudæorum ipsum perseuerantet persequentibus. Meditantur quidam in transitu hoc, Christum crucem gestantem matrem aspexisse Deiparam, ac ab ea fuisse conspectum, ex taliq; ue mutuo aspectu Virginem semimortuam cecidisse, præ doloris gladio à Simeone prophetato

Bernard.

Quid hæc tur-
a multitudo
equentis
hristum ad
rucem insi-
uet.
Theophylact.
bid.

De Christo, &
natre sibi in
itinere ... obuiam
...
...

animam eius transeunte: atque in eo loco extructum sacellum dictum S. Mariæ spasmi: ac ex hoc matris & filij occursu elenasse filias Hierusalem vocem suam planctus, & lamentationis. Nihil enim aliud poterant humiles, & imbecillæ fœminæ aduersus coniuratam magnatum impietatem, quàm flere, & lamentabiles voces edere: hæc enim sunt præcipua eius sexus arma, quibus præter commiserationem, qua Christi vulnera vngebant, & lauabant, saltem se non cōsentire cum maritis suis in necem Christi testabantur. Quod de spasmo illo ex aliorum sententia retuli, non est satis certum, nec exploratum. Nam cùm statim Christus in crucem actus fuerit, & Maria Virgo recenseatur stare iuxta crucem Iesu, ab spasmo libera & immunis omninò fuit: nisi dicamus aut syncopin quandam, & breuissimi temporis fuisse deliquium, aut mortem ad tempus, vt lib. 3. diximus quosdam sensisse. Cùm autem exiret Hierosolymam, paruo interuallo à porta nonnihil Christum substitisse quietis gratia ferunt, & hoc super petram quandam, quæ adhuc peregrinis visitantibus loca sancta ostenditur: vbi & fœminas est alloquutus.

Luc. 2.

Mulierum arma præcipua.

Quid de spasmo B. Matris ad occursum Filij crucem gestantis velut emortuæ sentiendū sit.

Conuersus autem ad illas Iesus, dixit, Filiæ Ierusalem nolite flere super me. Inter has mulieres adfuit quædam Veronica, quæ videns faciem Christi tam impiè tractatam, ac deformatam, propiùs ad eum accedens, velo capitis sui detracto sudorem Dominici vultus voluit abstergere, ac in velo triplicato faciem Christi fertur impressam suscepisse, & qualis tunc erat remansisse. Quorum vnum Romæ, alterum Gienensi ciuitate Hispaniæ magna cum religione asseruatur, magna cum reuerentia, & sancto quodam timore, atque horrore spectantium, populorúmque celebritate, atque concursu fidelibus spectādum proponitur. Tertium, quidam ferunt esse Hierosolymis, quod an verum sit, nondum habeo compertum: illud constat, has figuras piè, ac magna religione venerari. Simile nescio quid narrat Linus in martyrio B. Pauli, qui cum Romę duceretur ad supplicium, in porta ciuitatis fertur vidisse Plautillā, siue vt alij vocant, Perpetuam, Apostolorum discipulam, atq; illi dixisse: *Plautilla, siue Perpetua, æternæ salutis filia, commoda mihi pannum, quo caput tegis. Ligabo enim mihi oculos vice sudarij, & delectationi tua amoris mei pro Christi nomine pignus ad illum pergens relinquam.* Quam cùm reprehenderent carnifices de panno amisso, in reditu eorum à supplicio ostendit eis pannum ex sinu extrahens, roseo perfusum sanguine. Nicodemus in Euangelio suo

De velo triplici à Veronica fide digna traditio.

B. Lini traditio quædam de sancta Plautilla memorabilis.

Euangelium Nicodemi.

Matth 9.

lio suo tradit mulierem curatam à fluxu sanguinis, de qua Matthæus meminit, vocatam fuisse Veronicam. An verò hæc eadem fuerit, quæ hoc officium Christo præstiterit, mihi hactenus compertum non est.

Dignus qui sit habere faciem Christi impressam in corde.

Quisquis verò sudorem Christi passi considerationis intimæ velo abstergit, dignus est habere faciem Christi impressam in corde. Quidam etiam adhuc in corpore viuẽtes, vt B. Ignatius martyr, B. Franciscus, & Catharina Senensis, priuilegio peculiari habuisse creduntur. Quisquis etiam vel minimum obsequium Christo patiendi impenderit, amplissimam mercedem accipiet: quemadmodum hæc mulier Domini patientis figuram impressam habuit; mulieres plangentes eum, consolationem, & doctrinam acceperunt, Simon Cyrenensis famã & nominis celebritatem; Maria vnctrix Christi in cœna prædicatur, & in Euangelio per totum orbem; latro qui eum defendit, obtinuit regnum & paradisum; Ioannes cruci assistens, factus est filius Virginis, & frater Christi; Ioseph, & Nicodem⁹ perpetuã, & gloriosam pij operis, id est, sepulturæ Christi, memoriam cõsecuti sunt.

Officiosi in Christum patientem omnes quid præmij reportauerint.
Matth. 26.
Luc 23.
Ioan. 19.
Ibidem.

Vocat autem mulieres illas, filias Hierusalem, licèt essent mulieres Galilææ, quæ secutæ sunt eum de Galilæa, eique ministrabant de facultatibus suis: erant tamen inter illas multæ Hierosolymitanæ, & religiosæ fœminæ, quæ in Christum crediderant. Et ad has, quia numero plures erant, & quia vt testatur Simon de Cassia, & Caietanus, ad excidium vrbis Hierosolymitanæ spectabant, & non ad Galilæas; propterea ad eas conuersus fuit, ac dixit: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros:* Quia si flebitis super vos; poteritis vel in totum, vel in partem, mitigare iram Dei diebus illis terribilibus, qui venient: quia promissiones, ac comminationes Dei sub conditione intelligendæ sunt, vt apud Ieremiã, & Ezechielem docet Spiritus sanctus: maximè verò quia habebitis meos ministros vocantes ad gratiam.

Mulieres se lamentantes ac flentes, cur filias Hierusalem appellauerit.
Luc 8.

Simon de Cassia
Caietan. in Luc.

Promissiones & comminationes Dei, sub conditione: quomodo intelligendæ sint.
Ierem. 18. & seq.
Ezech 33. & seq.

Plangite ergo super vos, & super peccata vestra, & filiorum vestrorum, præsertim verò de hoc peccato, quo me innocentem ad crucem adigunt, non cognoscentes tempus visitationis, quod peccatum Deus illis diebus punire volet; quo iste vester planctus disponat vos ad pœnitentiam de peccato, vt sic dicam, Deicidij perpetrato, & præparet vos ad amplectendam doctrinam meam, vt sitis ex meis, quibus aduersa non nocent: quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Sanè si Christi fletus, quo illacrymatus est super Hierusalem, & quem fecit in passione sua, & quẽ ab intercedentibus seruis suis elicuit, iram Dei non impediret, Iudæi paterentur grauiora mala, quàm passi sunt, & patiuntur, & multi eorum ab æterna damnatione liberati non essent: & qui damnantur, grauiùs, & acerbiùs quàm nunc cruciantur, puniri fuissent.

Luc 19.
Quare Christus mulieres ad planctum sit adhortatus.
Rom 8.
Luc. 19.

Christi fletus olim pro Iudæis quid contulerit eisdem etiam in præsenti.

Quare ad hunc fletum exhortatur, vt docet Leo Papa sermone de passione. Flet⁹ itaq; bonus, & fecit ex parte tolli flagella, quæ paterentur. Ergo super vos, & super filios vestros flete. Quare super nos, & super filios nostros? nunquid quia te pastorem amittimus, non licebit flere? Minimè verò: nõ enim me amittitis, sed præmittitis: imò ego mea spõte, & iussu Patris vado immolari pro vobis. *Expedit*, inquit Apostolis Dominus, *vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Sed tantisper flere potestis super vos: vt mulier cùm parit, tristitiam habet, sed postquàm iam peperit, lætatur, quia natus est homo in mundum.

Leo Papa serm 10 de passione, antè med.
Cur super nos, & super filios nostros flere debeamus.
Ioan. 16.
Ibidem.

Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Vatem se Dominus exhibet, & in medijs calamitatibus Doctorem, quia ecce venient dies, in quib. cõtrariũ dicent homines, quàm modò dicere consueuerunt: nunc enim dicunt; Maledictæ steriles, & ventres qui non generant; tunc verò beatas steriles, & ventres, qui nũquam generarunt: siue quòd ob magnam inopiam filios suos sunt cocturæ ad edendum, teste Iosepho, vt felicius sit, nõ habere filios, quàm habere; siue quia materna viscera grauiùs cruciantur in malis liberorum, quàm in proprijs. Idcircò Dominus interminatus est: Obsidionem patieris intra portas tuas, & comedes fructũ vteri tui. Dies isti intra quadraginta annos venient, neq; adeò multũ absunt, vt si quomodo fieri posset, Deus ab illo populo irã suã auerteret. Dies illi fuerũt à me prędicti, tũ apud Lucam, tũ apud Matthęũ. Est enim mos omnium postremè afflictorũ, qui tantũ istã, & non alienam vitam cogitant, eiusmodi verba proferre: Vtinam nati penitus non essemus: & quia vndiq; angustijs premuntur, nec adest euadendi copia, beatos eos prædicant, qui mundi huius miserias non sunt experti. Dicent ergo illi, qui modò lætantes ad crucẽ me rapiunt, qui tunc præ angustia clamabunt. Beatę etiã steriles prędicantur, propter filiorum afflictionem, & cædem, & esum, quos in tanta calamitate, fameq; mãducaturæ erant. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Quibus verbis exprimitur

Quando filiæ Hierusalem dixerint beatas steriles, quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt.
Ioseph. lib 7. c. 7. & 8. de Bello Iudaico.

Luc. 19.
Matth 24.
Extrema patientium quid proprium.

Beatæ etiam cur steriles sint dicendæ.

Isai 2.
Ose. 10.
Apocal 9.

Quo-fum hæc: Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, &c.

mitur animus præsentium calamitatũ magnitudine fractus, & imminentium pœnatum immunitate excruciatus, despetatione que affectus, ita vt nullum præsentaneũ remedium excogitare valeant, quò euadãt, quàm per interitum, & vitam per montiũ, & collium casum super eos abruũpẽdam. Et quanquam hi dies possent extendi ad postremum illum, in quo fiet iudiciũ, quò in gehennam detrudentur vniuersi Christi hostes: rectè tamen ad excidium, quo Ierosolyma euersa fuit, & grauissimas tanti sceleris pœnas dederunt, referuntur. Quia si in viridi ligno id faciunt, in arido quid fiet?

Quid est. Quia si in viridi ligno hæc faciunt in arido quid fiet.

Græcè dicitur, in humido ligno, quod opponitur arido: sed per vocem viridis, sensus non læditur, cùm lignum viride humidum sit. Et metaphoricè alludit ad combustionem lignorum: qui enim fructifero, & viridi non parcit, sed illud excidit, & comburit, quid fiet arido, id est mortuo infrugifero? Vult dicere; Si prætor Romanus non parcit mihi, qui tantum vtilitatis orbi adfero; nec vobis Iudæis sterilibus, & ad incendium tantùm aptis parcet: in cuius typum ante aliquot dies maledicta arborà Domino exaruerat.

Matt. 21. Esa. 53. 1. Pet. 2.

Alter sensus.

Rursus si ego, qui peccatum non feci, qui lignum vitæ appellor, & mundo duodenos fructus gratię per singulos mẽses adfero, sine passione de mundo non exeo, quæ tormenta manent illos, qui fructibus sunt vacui, & insuper lignum vitæ flammis dare non verentur.

Apoc. 22.

Iudæus quare lignum aridum.

Est enim Iudæus verè lignum aridum, vita gratiæ carens, fructu iustitiæ, virtute constantię, spei viriditate, patientiæ cortice, & consolationis vmbra destitutum, de quo Ecclesiastic. *Non te extollas*, ait, *in cogitatione animæ tuæ velut taurus; ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.*

Eccles. 6.

Christus cur lignum viride.

Rursus viride lignum Christus est, de Spiritu S. conceptus; & virtutis radice, hoc est, Verbo æterno, cui insitus est, deficere non valens; qui etiam morte mulctatus potenter resurrexit; cuius fructus est dulcis, cuius folia, hoc est, verba in seculum seculi, nõ marcescunt; cuius flores, sunt fructus honoris, & honestatis, sub cuius vmbra, qui carnalis concupiscentiæ ardore æstuat, refrigeratur.

Infra 24.

Deniq; hoc loco docemur, quale sit futurũ iudicium, aut infidelium, aut fidelium, qui etsi fide, non tamen caritate, & fructibus eius Christum amplexi sunt. Et si iustus in terra recepit, quãtò magis impius, & peccator? Rectè proinde Magnus Gregor. in lib. Moralium scribit: *Dum beati Iob vulnera, cruciatusq; considero, repentè mentis oculos ad Ioannem reduco, & non sine grauissima admiratione perpendo, &c. Nunquid nam credimus aliquid fuisse, quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret?* Et infra: *Hinc ergo vnusquisque colligat, quid illi sint passuri, quos reprobat; si hic sic cruciat, quos amat. Aut quomodo ferientur, qui in iudicio arguendi sunt: si sic eorum vita premitur, qui ipso iudice teste laudantur.* Idem in Ezech. ait: *Si ipse hinc sine flagello non exijt, qui venit sine peccato; quomodò flagellis digni non erunt, qui huc cum peccato venerunt:* Hæc Gregorius.

Prouer. 11. & 1. Pet. 4. Greg lib. 3. Moral. ca. 4. tom. 1.

Reprobi quã acriter puniendi, teste Gregorio.

Idem ho. 18. in Ezech. circa med. tom. 2.

Sequitur in Luca: *Ducebantur autem & alij duo nequam, cum eo, vt interficerentur.* Fortassis tunc moris erat, vt circa Pascha, vel alias festiuitates, cùm multa ex omnib. locis multitudo hominum conflueret, malefici insigniores supplicio afficerentur, vt essent exempli causa multis spectaculo: vt etiam in quibusdam ciuitatibus fieri solet, cum ob causam aliquam cõuentus exterorum in ea fuerit. Ideò & nunc factum est, vt cum Domino ad crucem duo nequam ducerentur: quod fortassis ex consilio & petitione Iudæorum accidit, quib. gratificari statuerat Pilatus, vt nomen Iesu magis denigraretur, & omnium animi ab eo magis abalienarẽtur.

Orbibus festis cur in aliis ciuitatibus in Iudæa supplicio afficiebantur.

Iudæorum in Christum odium, atque maleuolentia.

Verbum nequam, Græcè dicitur κακοῦργοι, id est, malefici, siue malefactores; & vt prima facie apparens absurda Euangelistæ narratio euitetur, ne videatur asserere, Christum fuisse maleficum, sic legẽdum est: *Ducebantur & alij duo.* Et ibi punctus est statuendus: postea legẽdõ, malefici: vel meliùs, ducebantur cũ eo, vt ibi sit punctus, & sequatur, alij 2. malefactores, videlicet, vt punirentur. Episcopus Abulẽsis in Paradoxis aliter dissoluit hunc modum asserens Euangelistam mentem Iudęorum expressisse, qui Christum vt maleficũ, atq; omniũ maximum habebant. Vel si hoc nõ probas bone lector, illud succurrat, Christum verè iustum, & innocentem, personam tamẽ peccatoris assumpsisse, vt pro omniũ hominũ delictis suppliciũ lueret: propterea nõ tantum peccator, aut maleficus, sed omnium peccatorũ ac malefactorũ maximus ea ratione haberi potest, quòd ipse omnium nostrũ peccata portaret.

Quemadmodum hæc dictio ordinanda sit, Ducebantur & alij duo nequam cum eo.

II solutio.

Episcopus Abulens. Tertia.

Hoc a. à Iudæis eo cõsilio factum est, vt Christũ toti mũdo despicabilem redderẽt, & abominabilẽ ex publicorũ cõsortio latronũ, qui ad patibulũ ducebantur: Ex parte verò Christi factũ est ad maiorẽ suam humilitatẽ nobis indicandã, innocentiamq; suã magis declarandam: quia vt dici solet, Opposita iuxtà se posita magis elucescunt. Deus etiã id peculiariter voluit, vt ostẽderet filiũ suum pati pro Iudæo, & pro Gẽtili, quorũ vterq; maleficus fuit, & latro gloriæ Dei, & filius Adæ latronis; & vt non solum in cruce ipsa, sed in ductione adcru-

Esa. 53. iuxta 70. & 1. Pet. 2.

Christi documenta.

Esai. 53. Luc. 22. Christum quomodo sequemur.

cem impleret scripturam Esaiæ dicentis: *Et cum sceleratis reputatus est.* Nos igitur Christum ferentem crucem consectemur, crucem quisque suam baiulando, peccatisque nostris renuntiemus, ac vitiosæ vitæ priori, ne nostrum consortium, Christum innocentissimum aliqua infamiæ labe aspergat, neque eum reddat contemptum, sed illustrem & gloriosum sceletum condonatorem, & peccantium iustificatorem, ac glorificatorem; cui cum Patre, & Spiritu sancto vna est diuinitas, par gloria, æqualisque potestas, in secula seculorum, Amen.

TRACTATVS XXXIV.

De luctu, & lacrymis prosequēda morte Christi, contra eos, qui nostra tempestate aliter senserūt, aut docuerunt.

Erasmus Roterodamus.

EX his verbis: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* perperam intellectis, excuterunt nostro seculo nouam quandam, & ab Ecclesiæ consuetudine alienam sententiam, qui mortem Christi non luctu, ac planctu, sed lætitia, ac gaudio prosequendam esse docuerunt. Inter quos Erasmus Roterodamus primus, quod sciam, in sua Paraphrasi ad hunc locum scripsit: *Iesus suam mortem non lugubrem, sed gloriosam esse voluit: nec eam deplorari voluit, sed adorari, vt quæ sponte pro salute totius mundi suscipiebatur. Compescuit indecôram mulierum illarum lamentationem, quamuis ab affectu pio proficiscentem* Hæc ille, qui citat pro se Bedam, in hæc verba Lucæ dicentem: *Ne me* (inquit) *moriturum lamentemini, cuius cita resurrectio mortem soluere potest, cuius mors, & omnem mortem, & ipsum mortis destructura est autorem.* Theophylactum quoq; producit in hæc verba: *Mulieres quidem,* inquit, *genus hominum est facilè lacrymans, & plorans quasi graue quicquam accidisset & Domino, plorant compassionem præseferentes magnam, & iniustitiam lamentantes: At ille non approbat, sed magis increpat illas: voluntariò enim patiebatur. Non decet autem lamentari eum, qui sponte, & pro salute omnium patitur; sed congruum est, vt ille magis laudibus efferatur, & celebretur: per crucem enim & mors destructa est, & infernus captiuus factus est. Lamentatio his, qui sponte patiuntur, nullam consolationem afferet. Proinde Dominus illas, quæ ipsum lugebant, increpat.* Producitur & Leo Papa, qui sermon. de passione Domini ait; *Solet sexus infirmior, etiam pro ijs, qui morte sunt digni, in lacrymas commoueri, & damnatorum exitijs pro natura communis consideratione misereri. Sed istum sibi planctum Dominus Iesus dedignatur impendi, quia non decebat luctus triumphum, nec lamenta victoriam. Denique conuersus ad eas: Filiæ,* inquit, *Hierusalem, nolite flere super me, sed super vosmet ipsas, & super filios vestros. Quia venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerant. Vbi est tristitia crucifigendi? vbi formido morituri? Non terret passuri animum hora supplicij, & docens pro se flendi nullam esse rationem, inducit pœnitentiam, denuntiando vindictam. Non est,* inquit, *quòd dolere filiæ Hierusalem in me debeatis: pro vobis plangite, & pro filijs vestris eiulate. Super illos fundatur iste ploratus, quòd tales viscera vestra pepererunt. Lugendum vobis planè est non de Saluatore credentium, sed de impietate, & temeritate pereuntium. Ego crucem volens patior, & mortem in me, quam sum perempturus, admitto. Nolite flere pro mundi redemptione morientem; quem in maiestate Patris videbitis iudicātem.* Hactenus Leo.

Erasmi rationes & argumenta ad suam hanc sententiam tuendam ac propugnandam. *Beda lib. 6. in Lu. c. 93 to. 5. Ose 3. 1. Cor. 15. & Heb. 2. Theophyl. in eundem loc.* Fœmineum genus ad fletum, & commiserationem sua natura propensissimum. *Psalm 67 & Ephes. 4.* *Leo Pap. 10 de pass. ant. med.*

Notatus fuit Erasmus, & admonitus à Sorbona, & ab alijs nonnullis: verùm ille pro versatili suo ingenio vera falsis immiscens, mirificè tergiuersatus est, & semel emissum semper defendit verbum. Secutus est hunc errorem Lutherus, atque eius discipuli magno consensu; vsque adeò, vt in hebdomada sancta, ipseque die Veneris, quo Filius Dei nostram redemptionem operatus est, nusquam maiora lætitiæ signa edant: vacantque genio, compotationibus atque conuiuijs, carniumque ingurgitationi, vt acciderit interdum die ipso sancto Paschę ob inopiam carnium illos fuisse coactos pisces esitare. In quo se, quàm veri sint Ecclesiæ filij, produnt. Atque hic error in multa Catholicorum loca serpere cœpit: nam dum ego apud Lutetiam Parisiorum studiorum gratia versarer, Morinenses hunc errorem publicè profiteri cœperant. Verùm enim verò quo hæc apertioribus rationibus confutentur, statuendum in primis, fletum esse duplicem, alterum carnalem, alterum verò spiritualem. Is est fletus carnalis, quem potest elicere natura, siue caro, & sanguis pro malo nobis, aut nobis coniunctis, quos tamen diligimus, inflicto, aut proxime infligendo. Hic autem vitiosus esse potest, si immoderatus sit, aut superfluus, aut irrationabilis, aut cum desperatione coniunctus, de quo Apostolus: *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent:* talisque fuisse videtur fletus ille Esau, qui non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam. Potest etiam esse studiosus, si ratione sit tempe-

Erasmi errorem eundem Lutherus secutus est, ac discipuli eius. Fletus duplex, Carnalis, & spiritualis. *1. Thess. 2.* *Gen. 27. Hebr. 12.*

Luc 7. Ioan 11. 2.Reg 2. 1.Reg 15.

temperatus, & humanitatis regulas non excedat: vt mater vidua lugens filium suũ, & sorores Lazarum defunctum, & Dauid & Samuel lugentes Saulum Regem, & vt quidam dixit: *Quis matrem nisi mentis inops, in funere nati Flere vetat?*

Ouid lib. 1 de remed. amoris sub init.

Spiritualis autem fletus est, quem elicit Spiritus sanctus per fidem, & gratiam suam in nobis lugentibus peccatum nostrum, vel aliorum ex commiseratione eorum, vel etiam damnum, & detrimentum alterius à nobis ex charitate dilecti: vt Paulus, qui lugebat Israëlitas, & viri timorati, qui fecerũt, planctum magnum super Stephani mortem, vt habes in Actibus.

Rom 9. Act. 8.

Quænam sint in morte Christi planctu, & luctu digna.

Secundò præmittendum, quædam esse in Christi morte planctu, ac luctu digna, quædam verò lætitia, & gratulatione. Primi generis sunt, quòd Iesus innocens & iustus iniqua sit sententia peremptus, dilaceratus, & excarnificatus. Deinde quòd nostra peccata in causa fuerint tam acerbæ, & indignæ mortis, quam sustinuit. Ad hæc ingrati animi nostri vitium, quo tantum redemptionis bonum, vel non cognoscimus, vel non, vt par, & iustum est, condignis gratiarum actionibus prosequimur. His accedit, quòd Christus sit nostrum caput, nos verò eius membra electa: ille sponsus, nos verò sponsæ virgines præparatæ ad nuptias: Ille sit frater primogenitus, nos veluti fratres secundarij, atque adoptiui: ille Magister ac Dominus, nos eius discipuli, ac dilecti serui: ille pastor, ac medicus, nos oues eius propriæ, atque ægroti eius opera indigentes: Denique ille, Pater futuri seculi, atque aduocatus noster, nos verò filioli eius (sic enim Apostolos vocat in Euangelio) atque clientuli. Cùm ergo tantæ existant coniunctionis, & propinquitatis rationes inter nos: & Christum, potest meritò, & cum fructu passio Christi à nobis defleri. Sunt & alia in Christi passione lacrymis minimè digna, sed quæ cum gloria, & honore Christi, & cum gaudio, & lætitia à nobis recolantur, & commemorentur: vt, charitas illa Patris erga nos, qui etiam proprio Filio suo propter hominem non pepercit. Adest & ardentissima illa Iesu charitas, & obedientia prompta, qua sibi propter nos minimè pepercit, sed per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Sunt præterea fructus mortis Christi ingentes illi, ac multi: nimirum, glorificatio Dei, exaltatio Christi, & nominis sui, quod est super omne nomen, amplificatio, atque illustratio. Præterea mundi redemptio, Gentium vocatio, peccatorum remissio,

Rom 8. Ioan 13. Suprà 10. Ibidem Matth. 9. Esa. 9. 1. Ioan 2. Ioan 13.

Quæ sint in Christi passione lacrymis minimè digna, sed gaudio, & gratulatione. Rom 8. Philip 2. Heb 9.

Fructus Omnium passionis quales & quanti. Philip. 2.

gratia, virtutes, ac Spiritus sancti dona, eminentissimumque omnium virtutum exemplum, atque adeò gloria ipsa, & omnia adminicula, tùm ad fugiendum vitium, tùm ad amplectendam virtutem, tùm ad adipiscendam gloriam, tùm denique adiuuandum, & inseruiendum proximo, & ad subeundam pro illius salute æterna temporariam mortem.

Quod morte, & passio Domini lugeri à nobis possit, & debeat, ostenditur multis argumentis.

Quod ergo pro his, quos primo loco enumerauimus, possimus, ac debeamus flere, ex scripturis facile est euincere, & Ecclesiæ consuetudine, atque rationibus: facileque erit argumenta in contrarium facta diluere. Si ergo in primis consulamus Scripturas, ait Dauid: *Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.* Cùm autem hic Psalmus passionem Domini præcinat, desiderabat Dominus habere eos, qui vno cum eo sensu afficerentur, & vicem eius sentirent. Quod autem Propheta dicat, Et non fuit: vel ad homines referendum est, qui non leguntur Christum crucem ferentem lacrymis prosecuti, sicut mulieres, vel si qui fuerunt, pauci extiterunt, vt dici possint non fuisse. Non desiderabat autem Christus quicquam, quod non esset cum ratione, & charitate coniunctum. Deinde Apostolus voluit, nos gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Cùm ergo Christus de se dixerit: *Tristis est anima mea vsque ad mortem,* & cum clamore valido, & lacrymis exauditus sit pro sua reuerentia; debemus nos, si Christum ex charitate diligimus, cum Christo tristi contristari, & cùm eo lacrymante collacrymari. Hæc est enim natura membrorum, teste Apostolo, vt si quid patitur vnum membrũ, compatiantur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudeant omnia membra. Cùm igitur Christus Iesus nõ solum sit membrum, sed caput omniũ membrorum, meritò illi pro nobis patiẽti debemus fletum, & lacrymas: qui non tantum pro nobis fleuit, sed etiam guttas sanguineas in horto profudit. Adhęc de Iob inter cætera præconia, de quibus commendatur, dicitur: *Flebam quondã super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.* & Apostolus laudat Hebręos, quòd inter cętera pietatis opera vinctis compassi essent. Est igitur sanctum & verum charitatis opus alienis calamitatib. tangi, illarumque sensum in corde suo percipere: contra verò, aliorũ malorum affectũ non permoueri, arguit sęua & crudelia viscera: vt Paul. inter cætera vitia, quę initio epist. ad Rom. reprehendit, enumeret ἀστόργους, id est, homines sine affectione, atq; cõmiserationis

Psal 68.

Christum patientem commiserantium paucitas insinuata à Propheta.

Rom. 12. Matth. 26. Heb. 5.

Membrorum humanorum affectio. 1. Cor 12.

Luc. 22. Iobi pietas, & commiseratio. Iob 30. Hebr. 10.

Quorum sint viscera ferina, ac lapidea. Rom 1.

expertes,

expertes, His scripturis accedit Ecclesiæ consuetudo, quæ Spiritum sponsi sui habet, quæ in Hebdomada sancta funebre officium instituit, & ieiunijs, & cantu, atq; officijs lugubribus, & atris vestibus, lectionibusque ex Threnis Ieremiæ Prophetæ desumptis filios suos ad condigno fletu mortem Christi celebrandam excitat, & inuitat: & in persona Domini canit: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus.* Præterea si illa, quæ de morte Christi scripta sunt, attendissent Hæretici, agnouissent proculdubio efficacissima lugendi exempla. Quod enim Sol lucem suam subtraxerit orbi, terra tremuerit, saxa scissa sint, monumenta aperta, ac velum templi discissum, quod aliud nobis indicant, nisi se eo modo quo poterant, pullam vestem induisse, mortemque Christi luxisse, nobisque lugendam, ac deplorandam suo exemplo proposuisse? Fleuit præterea sanctissima Deipara Virgo, cuius animam pertransiuit gladius, si olim amissum puerum cum dolore quærebat: *Ecce*, inquit, *pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Fleuerunt & Apostoli, quibus Dominus ipse dixerat: *Amen amen dico vobis, plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, &c.* Eosque comparauit paulò pòst mulieri parienti, & tristitiam habenti, quia venit hora eius. Et Dominus de eis prædixerat: *Venient dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt*, id est, lugebunt, vt paulò ante ipse expressit. Fleuit & Maria Magdalene, cui lugenti Dominus suscitatus apparuit. Quomodò igitur nobis non liceat eum deflere, quem elementa sensu destituta suo modo planxerunt? quem plorauit & sanctissima Deipara, & Apostoli, & Magdalena, & reliqui? Quid dicam de Prophetis, qui hunc luctum præcinuerunt futurum in his Iudæis, qui à peccato conuersi sunt, & errorem suum agnouerunt? de quo fletu dicitur apud Zachariam: *Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem Spiritum gratiæ, & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt: & plangent eum planctu quasi super vnigenitum, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa erit planctus magnus in Hierusalem.* Videtur enim Propheta respexisse ad illos, qui Christum Crucis supplicio affecerunt, qui visis signis in morte eius reuersi sunt percutientes pectora sua: quia dicit, Et aspicient ad me, quem confixerunt. Quis igitur neget, istos, qui agnito suo errore reuertebantur percutientes pectora sua, multas quoque, & salutares, ac fructuosas lacrymas profudisse: Illud quoque expende, Prophetam meminisse luctus vnigeniti, quòd ille soleat esse acerbissimus, quandoquidem per illius mortem homo hærede, & successore destituitur. Quod verò adiungit de morte primogeniti, solet quidem & illa funesta haberi, atque lacrymis digna mors: at consolationem affert nonnullam reliquis fratribus, qui hæreditatis spem concipiunt. Talis profectò mors fuit Domini Iesu hæredis vniuersorum, vt testatur Apostolus; cuius merita, ac fructus in nos tanquam fratres secundarios deriuantur.

Ecclesiæ vsus, & consuetudo pietatis plenissima.

Thren. 1.

Vniuersi in Christum patientem commiseratio.

Matth. 27.

Luc. 2. Ibidem.

Ioan. 16.

Apostolorum, ablato ab eis Sponso Christo quale ieiunium fuerit.

Matth. 9. Ioan. 20.

De fletu & lacrymis piorum super Christo patiente, vaticinium Prophetæ non obscurum.

Zachar. 12.

Luc 23.

Non agam pluribus rationibus in re clara, ac manifesta, tantummodò eorum argumenta fideliter proponam, ac diluam. Primum igitur argumentum ex verbis Christi deducitur: *Filiæ*, inquit, *Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Sed in his verbis eorum tantùm luctum reprehendit, qui fortassis carnalis erat: lugebant enim eum tanquam hominem purum, ac minimè valentem se liberare, cùm tamen haberet potestatem ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Et homo solus non erat, qui filius Dei erat, & vno nutu poterat omnes inimicos destruere, & habere, si voluisset, plusquam duodecim legiones Angelorum. Deinde nolite etiam me flere, quasi hominem dignum morte ob sua demerita pereuntem, aut quasi talem ab alijs reputatum iuxtà illud Prophetæ: *Et nos putauimus eum quasi leprosum percussum à Deo, & humiliatum:* qui erat lignum viride, & fructiferum, & sine peccato. Quia si nemo læditur nisi à seipso, ego non sum talis, qui à quoquam lædi possim, imò ex iniurijs sumo occasionem benefaciendi me afficientibus iniuria. Sed super vos ipsas flete, & super filios vestros. Nam quod de ipso putabant, in seipsas, & suos filios erat venturum iræ Dei flagellum quasi in peccatores obstinatos, & impœnitentes. Ita vt sit sensus: Nolite tam propter me, quàm propter vos ipsas iniustam meam necem deflere, vt quæ vobis extremum exterminium, mihi verò summam sit gloriam paritura. Vel, nolite flere quasi coactum, & contra meam voluntatem patientem: quia sponte venio ad Crucem, cum de me sit scriptum: *Oblatus est quia ipse voluit.* Non vult ergo hunc fletum carnalem Christus, si quis talis fuit in eis, sed vult agnosci vt homo, ac Deus, innocentissimusque, atque pro alienis peccatis mortuus, & sponte oblatus: quod illæ fœminæ adhuc non præstabant. Quòd si obijcias, sanctissimam Deiparam fuisse cum eis, ac simul luxisse mortem filij: spirituali tamen ac sancto planctu atq; in primis de peccatis nostris, quæ illius

Qualis ferè dolor esse soleat vnigeniti atque primogeniti.

Hebr. 1.

Christi crucem ac mortem luctu, lacrymisq; non posse, neq; etiam afficere nos, argumenta diluuntur.

1. argum.

Mulieres Hierosolymitas ipsum plangentes cur Christus flere prohibuerit.

Ioan. 10

Matth. 26.

II. ratio.

Esa. 53.

Nemo læditur nisi a seipso.

Forum verborum explicatio propria ac genuina.

Esai. 53.

Quibus lacrymis Virgo mater sit filium prosecuta.

mortis causa extiterunt. Respondemus vtique verum esse: sed quia videri poterat illam pro filio suo, & non pro nobis contristatam lugere: hinc Christus non eam quærebat, quæ secum contristaretur, sed alias, quæ agnoscerent peccatum mundi.

Altera solutio

Deinde dici potest, illa verba non vetare simplicem luctum, sed prænuntiare grauioris, & maioris luctus causam, vt Lyranus exponit:

Lyranus.

Dominus enim non probat luctum pro altero, si interim negligas animam tuã. Hinc Salomon ait: *Miserere animæ tuæ placens Deo,* & Augustinus in libris Confessionũ luget errorem suum, quo olim mortem Didonis flebat, mortem verò animæ suæ non deflebat.

Ecclesi. 30.
Aug lib 1. confess. c 13. tom. 1. instr. ferè.

Estq; hic loquendi modus: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros,* illi non absimilis: *Infirmitas hæc nõ est ad mortẽ, sed pro gloria Dei, vt glorificetur Filius Dei per eum,* id est, non sistit in morte, sed rendit ad gloriam Dei: & illi: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduers. principes, & potestas,* & reliq. Hoc est, non tantùm colluctamur cum carne, & sanguine, sed in illis agnoscimus dæmones bellũ nobis inferentes.

Qualis hæc locutio, Nolite flere super me.
Ioan 11.
Ephes 6.

Quæ mors fletu, & lacrymis digna.

Ita dum ait: Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, sensus est: Fletus vester, vt mihi gratus sit, non tantùm in me sistere debet, sed debet tendere vlterius ad peccata vestra, pro quibus extinguendis ego mortem patior. Grauior ergo, & maior est causa fletus mors propria spiritualis, quàm mors alterius corporalis. Non ergo Iesus ob aliorum erga se cõmiserationem, & lacrymas pro se fusas molliter in fletum, teneritudinemve conuertitur, sed vt singularis magister docet super quo, & quare sit flendum, sicut & ipse olim fleuit super Ierusalem: & in hoc fletu vult habere socios, beatosq; prædicat eos, qui lugent, quia hic fletus terminatur in consolationem.

Luc. 19.
Matth. 5.

III solutio.
Luc. 7.

Tertiò dici potest, quòd vt Christus suscitaturus filiũ viduæ matris dixit: *Noli flere,* quòd statim esset filius eius à morte reuocandus: ita hic, nolite flere super me innocente, & mox ad vitam immortalem suscitando, vt exponit Beda: Non habetis iustam me plãgẽdi causam. Vobis ad mortem ire videor, cum tamen ad Patrem meum vadam, ad quem porta est mihi mors. Flete ergo super vos, & super filios vestros: quia nisi pœnitentiam agatis, imminet vobis exitium sempiternum.

Beda in Luc. tom 5.

I. argum.

¶ Secundò producunt illos Doctores, nempe Bedam, Theophylactum, ac Leonem, quorũ verba superius posita sunt. Sed dicendum est, quòd si diligentius eorũ verba inspiciantur, tantùm dicunt Dominum dedignatum mulierũ illatum fletum, quia putabant ipsum purum hominem inuitũ pro se, ac suis peccatis pati. Vult ergo mutari causam fletus: Flete, inquit, & contristamini, non quidem super me, sed mecũ super vos, & filios vestros, quos ego olim fleui, & nunc etiam flere non cesso, vt Dei sempiternum flagellum euadere valeatis.

Luc. 19.

III. argum.
Gal 6.

Tertiò obijcit Erasmus Apostolum dicentem ad Galatas: *Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo:* Cùm ergo Crux fuerit victoria, & triumphus Christi, nimirum de morte, peccato, diabolo, ac mundo, debemus nos gaudere de illa, ac Domino cõgratulari, minimè autẽ flere. Respõdemus, quòd etsi nobis gaudendũ sit de fructibus, quos peperit mors Christi, debemus tamẽ de ea etiam dolere, quatenus pœnã intulit delicto, & nostri causa fuit suscepta.

De Cruce Christi dolendum nobis quatenus sit.

Deinde Christianum est gloriari in luctu, atque infirmitatibus: nunquid enim idcircò non erant infirmitates, ac tribulationes, quia in eis gloriabatur Paulus? aut nunquid lacrymæ illæ non erant, de quibus Propheta testatur: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte?* forte ob id lacrymæ non erant, quia panes fuisse dicuntur?

2. Cor. 12.
Psal. 41.

IV. argum.

Quartò obijcit, mortes Martyrum, & agones, cum gaudio in Ecclesia celebrari: cur nõ ergo magis, & mors primi, ac summi martyris, si illorum sunt festiui dies natalitij, & palmæ eorum deputati? sed non vidit quicunq; hæc obiectat, magnã esse inter Domini mortem, & Martyrum differentiam: quia Dominus nõ accepit in sua morte vllam animæ gloriam, vt debeat tanquam festum celebrari. Non enim anima eius facta est magis beata, quã erat, & nihilominus corpore suo per triduũ caruit. Hinc ab Ecclesia non vt res festiua, sed vt acerba & amara propter illum, atque idcircò luctuosa recipitur; licèt fructus eius suo tempore celebrandus seruetur, nimirum in die resurrectionis: at Martyres die mortis suæ acquirunt æternam gloriam, ac proinde festiuè celebratur ille dies, quia natalitius est eis.

Quare fideles Martyrum mortem, minimè autem Christi passionem & mortem festiuis gaudijs concelebrent.

Et nihilominus quia præcessit passio, etiam hoc obseruatur in nonnullis, in quorum vigilijs ieiunamus, & lugemus; siletque Allelnya, Gloria in Excelsis, cæteraque, quæ sunt lætitiæ symbola. Docemur etiam non flere super Christi Martyres, sed super nos ipsos, pro quibus Martyres aliquo modo patiuntur tanquam eorum consecuis & commembris: peccatis enim nostris fit, vt illi non sint satis tuti inter nos.

Cur Martyrũ mortem non doleamus, lugeamusque.

Act. 8.

Quare super Stephanum planctum magnum fecerunt viri timorati.

Obijcies, Super Stephanum viri timorati fecerunt planctum magnum. Verum est: sed non super eum, quasi illi aliquid mali euenerit, sed quia ipsi amiserunt strenuum Euangelij ministrum

strum

strum, & ad reuincẽdos impios, & ad conuertendos pios accommodatum. Quintò arguitur: Luctus est de malo præsenti nos vexante, atq; excruciante: cùm ergo Christi passio tot retro seculis præterierit, iamq; resurrectione sit deuicta, atque absorpta, non videtur rationi consentaneum, vt eam perpetuo luctu prosequamur, sicut olim mulieres plangentes Adonidem. Quis enim probet eius luctum, qui tritaui mortem in bello pro patria cæsi post ducentos annos adhuc pullatus lugeat? Sed in hoc argumento planè hominis carnalis mentem detexit Erasmus: nam si secundùm carnem cogitaremus, verè sic se res haberet, vt asserit: quia caro præsentibus commouetur, parum admodum sentiens quod ante præcessit. Et ad hoc probandum valet exemplum tritaui in bello gloriose cadentis, & hostes profligantis: at nos de luctu loquimur, qui à spiritu excutitur. Spiritus enim assiduè nobis Christi mortem repræsentat, multisque de causis dolendam esse docet: ideò dicit Dominus: *Hoc in mei memoriam facietis*: & Paulus: *Mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*. Hinc agnus præcipitur comedi cum lactucis agrestibus, id est, cum amaritudine, & dolore: assiduè enim quantum ad affectum, pro nobis moritur Christus.

V. argum.
Ezech. 8.
Erasmum vide hominem carnalem posse agnoscere.
Luc. 22.
1 Cor 11.
Exod. 12.

Sextò argumẽtantur: Voluntariè Christus passus est, oblatus est enim, quia ipse voluit: cùm ergo ipse mori voluerit, debet nostra voluntas per omnia suæ conformari. Sed profectò falsum est, imò ob hoc ipsum debet augeri plangendi, lamentandique ratio, quod innocenter, ac libenter passus est propter eximiam suam dilectionem erga nos. Si enim poterat minimè mori, & voluit pro nobis nocentibus mori, plus illi debemus; & auget luctus nostri causam. Ideò qui Christi dolorem pro se assumptum commemorans, non condolet spiritu, conuincitur eius doloris fructu indignus, vt vehementissimè ingratus. Et licèt mors Christi ex parte sua fuerit voluntaria, ex parte tamen inferentium fuit violenta, & meritò propterea defleri potest: sicut Stephanum viri timorati fleuerunt, licèt voluntariè, quòd in ipso erat, sit mortuus. Septimò arguit, quòd si mater doloris gladium sensit, affectu naturæ id fecit, sed reluctata est spiritu ne sentiret. Discipulos autem ideò consternauit mors Christi, quia erant infirmi, & adhuc increduli. Respondemus; verum esse, matrem naturę affectu doluisse: sed quod addit Spiritu esse reluctatam, falsum est: quin potius caro ipsa in ea reluctabatur volens illum dolorem; Spiritus autem promptus fuit. Sicut & in filio eius caro quidem reluctata est, secundùm quam reluctabatur Dominus, dicens; *Transeat à me calix iste*: Spiritus autem promptus fuit, secundùm quem dixit: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*, & rursus: *Vt cognoscat mũdus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc*. Discipuli autem non minus doluissent, si spirituales fuissent, de Christi morte agnoscentes mysterium, quod & ipsi simul cũ alijs, & sua ipsorum peccata Dominum Cruci affixerunt. Vnde Christus dixit: *Venient dies cum auferetur ab eis Sponsus, tunc ieiunabunt*.

VI. argum.
Esai. 53.
Et si sponte sua, ac voluntariè Christus passus sit, dignum tamen esse luctu atque mœrore.
Act. 8.
VII. argum.
Luc. 2.
Erasmi de dolore Virginis matris in morte filij error minimè ferendus.
Matth. 26.
Ioan. 14.
Matth. 9.

Octauò argumẽtum tale conficit: Mortis Christi annũtiatio fit in Eucharistia, nõ luctus: & Eucharistia potius est vox lætitię, quàm luctus. Sed certè nihil prohibet gratiarum actionem fieri cum luctu: forteque putabat Erasmus Christianorum luctum esse desperationem, & quid insaniæ proximum atque turbulentum? Sed non est ita. Paulus etiam, cùm dixit: *Mortem Domini annuntiabitis*: etsi non dixerit, lugebitis, nihil refert: satis enim includitur luctus in illa mortis annuntiatione. Quis enim annuntiare acerbissimam Christi passionem valeat, ac mortem, & non sensu doloris aliquo tangatur, si illum diligat? Nonò: Opposita circa idem esse non possunt, vt gaudere, & tristari; ergò nec de Christi morte gaudium, & tristitia. Respondemus, quod non sunt opposita circa idem, & ob eandem causam: nam mortem Christi lugemus ob acerbitatem dolorum, quos pro nobis sostinuit. Christus enim, caro, & frater noster est, & nemo vnquam carnẽ suam odio habuit: naturaleque est, non impium, morti alicuius indolescere, cuius nomine, & causa mortem suscẽpit. Maiorem etiam flendi causam habemus, simulatque cogitauerimus, quòd nos eadem peccata quotidie repetimus, quæ illum ad Crucem adegerunt; ex alia verò parte lætamur de fructu Crucis. Et ideo non ineptè scripsit quidam: Non damnãdus est affectus illorum, qui Christo vt homini dira patienti communi naturæ sensu condolescebant. Nec Christus reprehendit lacrymas muliercularum, sed admonet potius, atque illarum occasione commonuit posteros, vt recolentes Domini mortem, se, suorumque peccata deplorent potius, quam illius mortem: Postremò contendit Erasmus, cantus, cęremonias, & verba quæ dicuntur in Hebdomada sancta, quibus Christi passio ab Ecclesia celebratur, luctuosa nõ esse. Respondemus. Quid ergo bone Deus nõ negabit,

VIII. argum.
1. Cor. 11.
De Christiano luctu quid senserit Erasmus sed inepte & ridicule.
Ibidem.
IX. argum.
Ephes. 5.
X. argum. & vltimum Erasmi sanè risu, sannisque dignissimum.

qui hæc tam manifestè negat? Quorsum enim præcedunt quadraginta dierum ieiunia? quo tenduot cantus ipsi lugubres, atræ ministrorum vestes, squalidus altarium ornatus? Nam exuuntur vestibus aræ, imagines teguntur, campanæ sonitum non emittunt, silet Alleluya, atque hymnus Angelicus, Omittitur illo mortis triduo doxologia, id est: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.* Sed obijcit: Ecclesia non luget mortem, sed de victoria ex morte exultat. Canit enim: *Nos gloriari oportet in Cruce Domini nostri Iesu Christi, &,*

Gal. 6.

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium.
Et rursus:
Crux fidelis inter omnes,
Arbor vna nobilis,
Nulla sylua talem profert
Fronde, flore, germine, & reliq.

Sed certè, vt diximus, hæc luctui non repugnant: nam Christianum est in luctu gloriari. Canit quidem Ecclesia: *Vexilla Regis prodeunt,* &c. *Crux fidelis inter omnes*: sed gemebunda canit, ac luctu lugubri, admiscens tamen cum luctu solatium, quia videt in passione triumphum. Alioqui negemus, Crucem fuisse Christi grauem pœnam ac dirum supplicium, quia fuit illi victoria: negemus etiam vllum Euangelicum luctũ, quia Euangelium gandium annuntiat: derideamus contemplatores Ecclesiæ, qui in ea contemplantur Ecclesiam quasi viduam gementem, quæ ablatum sibi sponsum deplorat, vsquequo tandem ipse adueniens abstergat ei lacrymam, ac redeat in cubiculum suum. Denique comedamus & bibamus, quia Iesus resurrexit gloria nostra, ac de eius morte gaudeamus, quia illa nobis summopere profuit. Quod verò doluerit, & pro nobis doluerit, nullum nobis dolorem sed semper gaudium pariat. Quis carnalium Epicureorum, qui summũ bonum in indolentia, & summum malum in dolore posuerunt, non hęc malit? Sed profectò hęc hominis sunt totius Christianitatis expertis, & non valentis offerre turturam, & columbam gemebunda, & plorabunda animalia. In Concilio Toletano IV. contra quosdam qui illis diebus soluebãt ieiunia, rectè statuitur: *Quidam,* inquit, *in die eiusdem passionis Dominicæ ab hora nona ieiunium soluunt, conuiuijs abutuntur: & dum Sol ipse eadem die tenebris palliatus, lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata mœstitiam totius mundi ostenderint, illi ieiunium tanti diei polluunt, epulisque inseruiunt. Et quia totum eundem diem vniuersalis Ecclesia propter passionem Domini in mœrore, & abstinentia peragit, quicunque in eo ieiunium, præter paruulos, senes & languidos ante peractas indulgentiæ preces soluerit, à Paschali gaudio depellatur: nec in eo Sacramentum corporis, & sanguinis Domini percipiat, qui diem passionis eius per abstinentiam non honorauit.* Hæc ibi habentur. Quid igitur statuisset illud Concilium, si commessationes, & ebrietates, quibus illo die vacant Lutheri & Caluini sectatores, nouisset? quæ excommunicationis fulmina non intorsisset? quibus censuris eos non perculisset? si quæ tamen existerent tanto delicto condigna supplicia. Nos igitur orationi nostræ modum adhibeamus, quoniam putamus ad persuasionem dixisse, hæreticorumque fucata argumenta accommodatis responsis confutasse. Tantum mihi Catholici sunt admonẽdi, vt Christiano, & spirituali luctu Christi mortem commemorent, ab omnique carnali, atque imperfecto fletu abstineant, à quali in Præfatione huius libri abstinendum esse docuimus, vt hac ratione digni simus, qui de fructibus passionis Domini meritò lætari, gloriarique possimus: nam si compatimur, vt Apostolus dixit, & conglorificabimur, videlicet cum Christo Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuò viuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

Epicuri summum bonum & summum malum vbi collocarent.

Concil. Toleta. IIII. can. 7.

Matth. 27.

Catholicis de Christi Domini cruce, morteque Christianis dolendũ quã. enus, & contristandum.

Rom. 8.

TRACTATVS XXXV.

De eductioni Domini in montem Caluariæ, de myrrhæ, & aceti, atque fellis potatione, deque eius inter duos latrones crucifixione, in illa verba Matthæi: *Et venerũt in locum qui dicitur Golgatha, quod est Caluariæ locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum: & cum gustasset, noluit bibere, &c.* Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

PEruenimus tandem Deo adiutore, ad montem Caluariæ, locum eminẽtem, quasi mõticulum quẽdam nõ longè à ciuitate, vt dixit Ioãnes, in quo prædones, homicidæ ac scelerati, quique pœnas suorum scelerum luere solebant, vt mors Christi omnibus ignominiæ rationibus plena esset. Et dicitur Caluariæ locus, quòd ossibus ac caluarijs interfectorum, ac decollatorum esset refertissimus, quem Vlpianus iuriscõsultus appellat locum capitalem. Sed tanto magis emicuit Christi virtus, maledicta ac funestissima quæque loca sanctificantis,

Caluariæ locus cur ita diceretur: eius situs vbi delineatus.

Vlpianus.

ac benedicentis. Eratque situs extra ciuitatem in Ælio monte inrer Occidentalem, & Septenttionalem pattem montis Sion: vt videatur in eo egressu Dominus tanquam alter Abel à Cain ductus in agrum, vbi percussus d ē clausit extremum. Ita ferebatur Isaac in agrum, vt holocanstam Domino immolaretur; & vt Dauid à filio Absalon ciuitate pellitur, & regno, cūctis fidelibus, qui eum seqnebantur, plangentibus; & vt Naboth à falsis testibus accusatus, extra vineā suam eiectus est, vt mortem sustineat. Et vt Paulus ponderanit, extra portam passus est Dominus noster, vt figura de vacca russa pro peccatis populi extra portam immolata adimpleretur? ostenderetur, Christum esse hostiam illā, cuius sanguine sanctificādus esset Dei populus. Nam illa immolatio ita impura habebatur, vt ministri illius aliquandiu haberentur immundi; & ideò extra portam, & non in templo absolnebatur hostia. Puniendi vero vt plurimum extra ciuitatem eijciuntur etiam hodie, & in vias quę magnam patinntur hominnm frequentiam. Vnde Quintilianus declamatione quadam: *Quoties noxios cruci affligimus, celeberrima eliguntur via, vbi plurimi intus, & plurimi foris hoc metu commoueri possint.* Sic ille. Et Deus in lege præcipiebat: *Educ blasphemum extra castra, &c. & lapidet eum omnis populus.* Tractabat itaque Dominum vt leprosum, blasphemum, & excōmunicatum, ac membrum putridum & execrabile dignum præcisione, & indignum populi consortio: & vt Dominus ostenderet per snam mortem totnm mundum seruari. Et non tātum vt Indęus extra portā passus est, quēadmodum nec in Bethleem natus, sed extra: nec ex Bethania ascēdit in cęlum, sed ex monte Olineti: quia pro omnibus est natus, & pro omnib. immolatus, & pro omnib. cęlos cōscendit. Proinde nō miremur, si odio nos mundus, vel eijciat nos de gremio & consortio suo quemadmodum cæcum natum extra synagogam eiecerunt Iudæi. Deinde perpēde quòd Gulgoleth Hebraicè significat cranium, vel caluariam, ob eius volubilem rotunditatem, à verbo Galal, quod volnere significat. In plerisq; codicibus Græcis legitur γολγοθᾶ pro γολγοθᾶ cum simplici litera Lambda, cum duplici in alijs & Græcè Latinè scribatur. Munsterus verò asserit esse Chaldaicam vocē Gulgotha, & sic se inuenisse in vetustis exemplaribus Latinis. Siquidem Christus vsus est lingua vulgari inter Hebræos, quæ tunc erat Chaldæa, siue Syriaca, quæ non multū distat à puro Hebraismo. Atque ita scribit Hieronymus in interpretatione Hebraicorum nominum, in Matthæum, Gulgotha vocem esse Syriacam: quanquam illæ voces more Scripturæ dicuntur Hebrææ, vt alibi diximus. Deinde obserua, dictum locum tunc temporis extra portam Ierosolymæ constitutum fuisse, distabatque à loco sepulchri interuallo quinquaginta passuum: at postea Imperator Hadrianus cum amplificari præcepisset ciuitatem ex parte Occidentali & Aquilonari, vtrumque locum & montis Caluariæ, & sepulchri vrbis mœnibus circumscripsit. At posteà ex Christianorum eleemosynis ac peregrinorum constructa est Ecclesia miræ longitudinis, vnde, & eodē tecto vtrunq; locum ambiente, atq; complectēte: & prior dicebatur Ecclesia S. Crucis, alter verò S. Sepulchri. Atq; ex hac parte est Chorus sphæricæ ac rotūdæ figuræ: in cuius diuersis sitibus varia Gentium genera, quæ Christi fidem profitentur, diuina officia, atq; laudes Christo Domino sua lingua decantant, vt impleatur dictum Esaiæ: *Et erit sepulchrum eius gloriosum.* Atq; hic sanctissimus locus principatum & dignitatem obtinet inter omnia loca sancta mundi, maximamq; virtutē compungēdi, ac deuotionē excitādi ex memoria Dominicę passionis, ac sepulchri habet vt meritò omnibus in eū intrātibus, & illuc vndequaq, peregrinantibus, modo sint verè contriti, atque confessi plenaria omniū delictorū remissio concedatur. Et intra primam Ecclesiam adhuc extat rupes sedecim gradibus eleuata à pauimento reliquæ terræ, in qua rupe Crux Saluatoris fixa fuit: atque ibi desuper Græcè scriptum carmen, quod redditum Latinè sic habet: *Hic Deus ante secula operatus est salutē in medio terræ.* Tertiò obserua, traditionem esse antiquorum Patrum magno posterorum consensu receptam, olim Adam sepultum fuisse in mōte Caluarię. Hoc enim docent Euthymius, Theophylactus, & Chrysostomus: adde Epiphanium dicentem, montem Caluariæ dictum, quòd ibi esset Caluaria magna Adæ: & Basilium in Esaiam: *Obtinuit, inquit, fama quædam, in Ecclesia memoriam conseruans non quidem scripto proditam, quæ & talis est, quod prima vtique Iudæa hominem habebat incolam, nimirum Adam, simul atq; excidit delicijs paradisi, in hac terra collocatum, ad mitigandam iacturā bonorum; quibus fuerat exutus. Prima igitur etiā mortuum hominem excepit, qui & illic eā cui addictus erat, sententiam condemnationis plenè est executus. Itaque insolens esse, ac nouum videbatur illius ætatis hominibus spectaculum os capitis defluente carne nudum. At illi recondentes cranium, loco illi nomen indidere κρανίον, id est, Caluariam. Probabili ratione potuit Noe non ignorasse sepulchrū*

Princi-

Gen. 4. Infra 22. & seq. 2. Reg. 15.
3. Reg. 21.
Heb. 13.
Num. 19.
Quare Christus extra portam passus sit.
Quintil.
Leuit. 24.
Qualis Christus Iudæis, perfidis, & ingratis.
Luc. 2. Infra 24.
1. Ioan. 3.
Ioan. 9.
Gulgoleth Hebraicè quid significet.
Munsterus hæreticus.
Syriaca lingua siue Chaldæa vsus est Christus
Hieron. to. 3.
Golgotha quæ vox sit.
Lib. 1.
Sepulchri Dominici gloria ab Esaia prædicata.
Esa. 11.
Ingredientes sanctum sepulchrum pietatis ergo, quod illi consequuntur
Psalm. 73.
Euthym. c. 67 in Matth. Theophylact. in Matth. Chrysostom. homil. 84. in Ioan. Epiph. hær. 46 in fin. Basil. in ca. 5. Esaia. mit. to. vlt.
De Adæ sepulchri Hebræorum opinio. Gen. 5.

Principii huius, & mortalium omnium primigenij: siquidem hac de re fama à diluuio mox per orbē propagata est ab ipso, & damnauit, eoq; Dominus excussa origine humana mortis, in loco, qui κρανίον dicitur, id est, Caluaria, passus est, vt quo in loco corruptio, siue mors hominum initium accepit, illic vita regni suum sumeret exordium. Et quemadmodum mors inualuit in Adam; ita & in Christi morte inefficax redderetur, & pessum iret. Hæc Basilius. His accedūt & alij, Athanasius in Passione Saluatoris.

B. Athan. tom 3.

Quapropter, inquit, *non alibi patitur, neq; in alia regione crucifigitur, nisi in Caluariæ loco, quem Hebræorum Magistri dicunt Adami sepulchrum fuisse: ibi enim, post maledictionem humatum esse asseuerāt.* Et Origenes in Matth. & Irenæus, *qui asserit, quòd Christus primùm liberauerit Adam cum prole. Qui enim vult soluere aliquorum captiuitatem, non tantùm filiorum qui nati sunt in ea, sed autorum vel parentum, qui ingressi sunt in captiuitatem, dissoluit.*

Orig. tract. 35 in Matt. to. 2. Iren. lib. 3 c. 33. & 34.

Hier epist. 71. tom. 1.

Paula & Eustochium in Epistola ad Marcellam, eādem historiam, tanquam habitantium sermone celebratā enarrant, & eam vt minimè dubiā referūt. Habes prętereà ex Latinis multos, qui huic historiæ subscribunt; inter quos est Augustinus sermon. de immolatione Isaac. Ambrosius super Lucam; Cyprianus sermo. de resurrectione Christi initio: *Creditur*, inquit *Adam Caluaria, qui sub loco, quo crux Domini fixa est; humatus traditur ab antiquis.*

Aug. sermo 71. in fin. tom 10. Ambr lib. 10. in Luc. Cyprian. 1. Omnio. Hieron. Isidorus.

Solus Hieronymus, quod sciam, & Isidorus, ac quidā alij, qui eum secuti sunt, huic traditioni se opponunt: tùm in cap. 27. Matthæi, tùm in ca. 5. ad Ephesios: vbi quasi fabulam ridet. Nam enarrās Hieronymus illa verba Pauli: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis; & illuminabit te Christus*, à quodam cum applausu populi prædicatū fuisse tradit, quòd Christus crucifixus super sepulchrum Adę dixerit: *Adam, surge qui dormis, & exurge à mortuis: & continget te Christus.*

Ephes 5.

Vbi Græcè haberi dicebat, ἐπιψαύσει, nō ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός: id est, Continget te Christus, nō, illuminabit te, vel Orietur tibi Christus: quia videlicet, inquit, tactu sanguinis ipsius, & corporis dependentis, viuificetur, atq; cōsurgat, & tūc typum quoq; illū veritate cōpleri, quando Helisæus mortuus mortuum suscitauit. Et subdit: *Hæc vtrum vera sint, nec ne, lectoris arbitrio derelinquo.* Sic ibi.

4. Reg. 13.

Tameo in priori testamento super Mat. 27. impugnat eam vt fabulam: quia apud Iosue in Cariatharbe dicitur magnus Adā conditus.

Ios 14.

Sed certè non erat causa tam vrgens, cur Hieron. hanc historiam iam à pijs omnibus creditam vt fabulam traduceret, prętertim cū in eius fide nihil sit periculi, & testimonium ex Iosue pondus ad vrgendum nō habeat: quia nomen Adam in eo loco non est propriū, sed commune.

Notatur Hieron. S. pradictam historiā vt fabulam traducens.

Dicitur enim: Nomen Hebron ante vocabatur Cariath-Arbe: adam maximus ibi inter Enacim situs est.

Hebron cur olim Cariath-Arbe dicebatur.

Reddit enim scriptura rationē his verbis, cur ciuitas illa, quę dicta est Hebron, ante Cariath-Arbe, id est, ciuitas Arbea dicta sit: non à 4. Patriarchis ibi sepultis, nimirum Adam cū Eua, Abraham cum Sara, Isaac cū Rebecca, Iacob cum Lea; sed ab Arbea, vel Arba cōditore: de quo Arbea 70. sic habent: Homo inter gigantes magnus ibi fuit: sic enim Hebræi omnes testantur: licèt Hieron. videns in Hebręo vocem vtroq; modo accipi posse, reliquit in Latina editione vocem integram, Adam scilicet, cùm vertendum esset homo: & Arba, est æquiuocum ad nomen proprium gigantis, & ad significandum 4. Qui sensus de nomine proprio, prætetquā Scripturæ contextui optimè & aptè iungitur (sicut à Chaldeo interprete, & à Pagnino, & alijs doctis viris, qui ex Hebræo verterunt, expressus est) inde etiam facile probari potest, quod cap. 15. eiusdem lib. Iosue Arbe, pater dicitur Enac; vt facilè intelligas Arbe nomen proprium fuisse gigantis, à à quo Cariath Arbe nominata sit, & Arbe patrem primum fuisse illius terræ gigantem 70. interpretes etsi magnitudinem nō ad Arba, sed ad ciuitatem retulerunt, vt ea vrbs metropolis diceretur, satis tamen indicatur, Arbe nomen esse proprium gigantis, vnde ciuitas sit dicta.

Pagninus.

Et licet neque ex illo, neq; ex alio loco Scripturæ colligatur, sepulchrum primi parentis esse in Arbe; tamen probabilius est, quod veterum patrū memoria prodidit, ibi videlicet Adam iacere conditum, vbi secundus etiam sepultus est Adam. Et confirmatur sententia Origenis in Matth. vbi ait: *Venit ad me traditio quadam talis, quòd corpus Adæ primi hominis ibi sepultum est, vbi crucifixus est Christus; vt sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes viuificentur: vt in loco illo, qui dicitur Caluariæ locus, id est, locus capitis, caput humani generis resurrectionem inueniat cum populo vniuerso per resurrectionem Domini Saluatoris, qui ibi passus est, & resurrexit. Inconueniens enim erat, vt cùm multi ex eo nati remissionem acciperent peccatorum, & beneficium resurrectionis consequerentur, non magis ipse pater omnium hominum huiusmodi gratiam consequeretur.* Hæc ille.

Eadem traditio de Adæ sepulchro in monte Caluariæ quam sit rationi consentanea secundū Origenem. Orig ibid. 1. Cor. 15.

Recens quidam autor, nescio quibus testimonijs, aut rationibus ductus, asseruit locum Caluarię à capite Saulis primi Rēgis vocatum, quod legitur fuisse in templo Dagon affixum. Nam vt dicitur in 1. Reg. volum. corpus Saulis suspensum fuit in muro Bethsā, & caput in templo Dagon. Sed vanum vi-

III. Opinio de montis Caluariæ appellatione. Ant. Honcala in lib Scauricon. 1. Reg. 31. Ea opinio refellitur.

detur hoc cōmentum, nisi probet templū Dagon fuisse prope mœnia ciuitatis Ierosolymæ: nunc autem constat templum Dagon situm esse inter ciuitates Palæstinorum.

Vel consonet Matthæus cū Marco, dum hic acetum, alter verò vinū cum felle mystum Christo ait fuisse porrectum. Hilar. Can. 33. in Matth. ante med. Iudæorum rabies & furor in Christum. Psalm. 68. Magnetes antiquus autor.

Sequitur in textu: *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum: & cùm gustasset, noluit bibere.* Pro his habet Marcus: *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, & non accepit.* Tria ex his verbis dubia insurgunt. Primū est, quia vbi nos habemus apud Matthæum, *Vinum cum felle mistum*, quomodo etiam legit Hilarius Græci codices habent acetum cum felle mistum; quam lectionem Græci autores communi sensu sequuntur. Et videtur rationi magis quadrare; ad indicādam rabiem, & furorem Iudæorum, qui omnia quæ excruciare poterant, excogitabāt tormenta. Et hoc magis accedit ad Prophetā dicentem: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto*: vbi nulla prorsus vini mentio. Quamquam Magnetes quidā antiquus autor producitur & Græcus, qui in Apologia in Euang. contra Theostenem tuetur lectionem Latinam apud Matthęū, eò quòd secutus sit vulgi iudiciū, quòd in illo tumultu aderat. Nam quidam dicebāt porrectum vinum, & Matthęus; alij acetū, vt Marcus, & Ioannes scribunt: facileque vox οἶνος in vocem ὄξος vicinam mutata est. Sæpè etiam nomen vini ad acetosum vinū extenditur, quod paulò ante corruptū est, vt possit etiam aliqua ratione lectio nostra sustentari. Præterquā quòd vinum corruptum in mystico sensu magis repræsentat, animos eorum odio corruptos, & felle amaritudinis deprauatos.

De potu aceti quomodo inter se omnes Euangelistæ conueniant.

Secūdum dubium est: quia Marcus ait, non dedisse illi acetum cum felle, sed vinū myrrhatum, quod erat præstantissimum vini genus. Dicendū est, (quicquid alij aliter respondeant) domino cùm peruenit in montem Caluariæ, & antequam crucem ascenderet, duo pocula fuisse oblata; alterum quidē vini myrrhati; alterū verò aceti cū felle, quorum separatim quisque Euangelista meminit. Illa autem fuisse distincta pocula, non solum diuersa arguit materia sed etiā qua de poculo aceti cum felle misto dicitur, quòd cùm gustasset, noluit bibere. De vino verò myrratho dicitur, quòd dabant ei bibere myrrhatum vinū, & non accepit. Longè autem diuersum est, nō accepit, ab eo, quod dicitur, *Cùm gustasset, noluit bibere.* Atq; hæc videtur præstantior solutio, quam sequitur Euthymius & Theophylact⁹, & magis probabilis quàm illa Augustini, qui libro de Cōsensu Euangelistarū existimat, vnū poculū fuisse aceti cum felle

Myrrathum vinum olim quo loco habebatur.

Euthym. cap. 67 in Matth. Theoph in Marcum. Euang c. 17. tom. 4.

ac myrrha simul admistis; aut fel posuisse pro amaritudine, vt ob id dictum sit à Marco myrrhatum vinum, id est, amarissimū. Tertium dubium est, quomodo vterque Euangelista, tam Matthęus, quam Marcus, dicant Christum hoc poculum nō accepisse, aut gustatum non bibisse, cùm Ioannes Euangelista apertè scribat Christo sitienti porrectum acetū fuisse in spōgia, atque illud sumpsisse? Respondeo, Dominum bis fuisse potatum, semel ante quàm crucē cōscēderet: & tunc sunt permista illa duo pocula, alterum vini myrrhati, alterum aceti cū felle; quæ Dn̄s recusauit: at verò postea Domino in cruce posito, ac sitiēti, potumque quodammodo postulanti, in spongia porrectum est acetū; quod ille iam instante morte accepit, vt tradunt quatuor Euangelistæ. Vt ita nulla sit dissonantia, quod hic nō sumpserit, illic verò sumpserit: quia est sermo de diuersis poculis diuerso tempore porrectis. Quartum dubium sequitur, Cur Domino potum non petenti, antequā crucifigeretur, data sint illa duo pocula? Respondemus in mandatis Hebręorum contineri, vt damnatis ad mortem daretur thuris & myrrhæ granum, vt surriperetur eis vsus rationis, quatenus semiebrij & spumis myrrhæ, & vini minus dolorem sentirent. Ita enim habes inter pręcepta affirmatiua Num. 98. Ita etiam confirmari potest ex sententia Salomonis Prouerb. 21. vbi habes: *Date siceram mærentibus* (Hebraicè est pereunti) *& vinum his qui amaro sunt animo.* Hic autem mos ab Ægyptijs ad filios Israël cum eis diu versatos peruenisse dicitur: quia vt tradit Eusebius Cęsariensis ex Homero, Helena potionem dedit Telemacho apud Menelaū hospitē; quo factū vt calamitatum suarum obliuisceretur. Et tradit Poëta hoc accepisse Helenam à Polymnestre quadam Tanais Regis Ægypti vxore. Sed si rectè rem expendamus, vbique & apud omnes gentes fuit hæc humanitas ad eos qui ad mortē dānati sunt, exhibita, vt potum vini alicuius pręstantis illis nō denegarent. Eo autem posito, quod aliud fuit poculum vini myrrhati, aliud aceti cum felle, obseruandum est, vinū myrrhatum nō esse illud idem, quod Nonnus Marcellus Murinum, vel Murinolā vocat, non à myrrha, sed à myro, ꝙ est doramētū quoddā. Murinū igitur, apud antiquos vinum erat laudatum, dulce, & aromatib⁹ conditum, atque odoratum, quo Romanę mulieres, teste Gellio, plurimum delectabantur. Erat etiā vinū ex mirrha in delicijs, de quo Plinius: *Lautissima*, inquit, *apud priscos vina erāt, myrrhæ odore condita, vt apparet in*

Quomodo Matthæus, & Marcus cōsentiant cum Ioanne, apud quem Dominus bibit, apud illos verò nihil accepit.

Cur Dominō potum nō petenti priusquā crucifigeretur, duo pocula fuerint porrecta.

Prou. 21.

Vnde hic mos ad mortem damnatos potandi profluxerit. Euseb. Cæs. lib.

Myrrhatum vinum a Murino Murinolave distinguitur. Nonnus Marcellus. Myrum quid. Gellius li. 10. cap. 23. Myrrhatum vinū in delitijs olim habebatur teste Plinio.

Plin. lib. 14. ca. 13.

Plauti

Plautus. Plauti fabula, quæ Persa inscribitur, quamquam in ea & calamum addi iubet. Ideò quidam aromatitæ delectatos maximè credunt. Et infra: Aromatiten quoque inuenio factitatum tantum non vnguentorum compositione, primò ex myrrha, vt diximus, mox è nardo Celtico, calamo aspalatho (veteres codices, betumine legunt) offis in mustum, aut dulce vinum defectis. Galenus lib. de simplicium medicamentorum facultate, myrrham vehementer prodesse vulneribus capitis conglutinandis & desiccandis tradit. Hoc ergo vinum myrrhatum exhibitum, vt pium est credere, à pijs, & religiosis fœminis ex charitate, per milites ad corroborandum Dominum, vt Marcus tradit, Christus nec accepit, nec gustauit: tùm quia voluit sentire amaritudinem mortis; tùm ne ebrius pati, & loqui in cruce iudicaretur; tùm vt staret dicto suo: Non bibam amodo de hoc genimine vitis vsq, in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum, in regno Patris mei. Licebat autem refutare illud, quod in eius fauorem dabatur, tùm demùm reliquit vinū myrrhatum ex charitate, vt latrones biberent, & vt nos bibamus, & inebriemur, & corroboremur ad patiendum pro illo. Vinum verò, siue acetum cum felle mistum, quod Iudæi ex odio porrexerunt, cū gustasset, noluit bibere: quia acetum aptum erat ad accelerandam mortem, at ipse adhuc superuiuere & pati volebat: Idcirco huic fauori renunciauit. Sed is moriturus accepit illud, vt Ioannes ait: fel tamen non erat in fauorem suum, datum tamē vt puniret, & amaricaret os, siue linguam, quę dulcia æternę vitæ verba proposuerat, illosq; redarguerat. Et ideò verisimile est gustasse, vt vel sic pateretur; verùm à bibendo abstinuit, ne illi, qui longè erant, cogitarent quòd biberet vinum myrrhatum, tāquam persona mollis, & mortis timida; & quia ad breue tempus mortuus, intra triduum resurrecturus erat; vt ait Hieron. & ad significandum quòd opera cum felle peccati admixta, nō acceptat, nec bibit Dominus. Quamquam illis posset dicere: Ego plātaui te vineam electā, omne semen verum: quomodo ergo conuersa es in prauum vinea aliena? & illud Moysi: Vua eorū, vua fellis, & botrus amarissimus. Et qui properabat sanguinem suum exprimere, in quo nō fuit fel peccati, vt nobis vitę ęternæ potum propinaret, illi dabāt acetum cū felle mistum. Sed quid est, quòd acetum solum accepit postea in cruce; acetum verò cū felle modò tantum gustat? Dicendum, quòd acetum illud est, quod ex vino sensim corrupto fit absq; admixtione alterius. Significat autē eos qui ex infirmitate & ignorātia naturali peccant; à quibus tamen Dominus nō ita abhorret, sed illos ad se trahit, vt in vinum bonum per pœnitentiā reformet: peccata verò ex malitia non sanat, sed tātùm gustat, quia velut gustus quidā sunt isti, qui per malitiam peccantes pœnitentiā agunt, quia ratò solent esse ex illis qui resipiscant. Qui verò ex infirmitate, & ignorātia offendunt, acceptantur, & bibuntur à Domino, qui orauit pro his, qui nesciūtq; d faciunt. Adhęc si cum cœperis peccatū gustare, Dominus poculū ab ore tuo amouerit, gaudeas, & gratias agas Deo tuo Christo, qui cū gustasset, noluit bibere. Hinc August. li. Confessionum de hoc ipso gratias agit Domino in hęc verba: Inhiabam honoribus, lucris, cōiugio, & tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere quod non eras tu. Sic ille. Existimat Simon de Cassia, lib. de Passione, Centauream herbā, quæ fel terræ propter insitam amaritudinē à plerisq; vocatur, ad augendā amaritudinem aceto permistā fuisse, ac Domino propinatam: quæ sordidius inuenta fuit, quàm fel cuiuslibet animalis quomodolibet trucidati. Sed quocunq; modo sit illi fel propinatum, gustauit Christus fel, sed non vinum: quia nō pro furore ac rabie Iudæorū passus est, sed pro voluntate Patris, ac sua. Et gustauit omnes passiones, sed nō absorbuit, quin reliquias nobis posteris suis propinauerit: nā mortē peccati originalis fructum, & reliquas pœnas, quæ naturā destitutam, consequūtur, & cum quibus assiduè conflictamur, & meritū & humiliationem nobis reliquit. Gustauit præterea, sed non bibit; ne Christum à passionis tormētis intelligamus absorptum, ne etiam bibendo videretur Iudæorum sæuientium, ac lædentium malè acta approbare; nec etiamsi ad pœnitentiā, ipsi cæteriq; iniqui venire disponunt, irrogata opprobria, & peracta hominum scelera traiecit in odium. Tu ergo si quippiam molestum à proximo pateris, velut saporem quendam acerbum gustui duntaxat appositum sic agnosce; non autē vt in ventrem mentis per recordationem ad odium retinendum traijcias.

Subiungit Matthęus: Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, sortem mittentes; vt impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem, &c. Lucas verò, & Ioannes aiunt: Vbi crucifixerunt eum. Admiratur in primis Simon Cassianus, quòd tantum & tantæ crucifixionis mysterium, omni ferè ac modo in eo seruato prætermisso duntaxat dicitur factum: vel quia prę teneritudine cordium, & commiseratione tam audax & tam horrendū facinus describere noluerunt

Marginalia (left): Plautus. — Plin. ibid. cap. 16 circa medium. — Galen. lib. 8. de simp. medicam. facul. Myrrhæ vires ex Gal. Vinū myrrhatum quare Christus recusauerit. — Matth. 26. — Acetum cum felle mystum Iudæi quare porrexerint; & cur Dominus id noluerit bibere. Ioan. 6. — Hieron. in Mat. tom. 9. — Ierem. 2. — Deut. 32. — Quare Dominus acetum solum postea in cruce accepit, acetum vero cum felle modo tantū gustauerit.

Marginalia (right): Acetum quomodo fiat. Peccata quæ bibat Omninus, & quæ nō bibat, sed gustet tantummodo. Luc. 23. — II. Ratio. — August. lib. 6. Confess. c. 6. ius. tom. 1. — Simon de Cass. lib. 13. de Passione. Centaurea herba cur sic dicta. — III. Ratio. — Simon Cass. ibidem. De modo crucifixionis Domini cur Euangelistæ nihil præscripserint.

runt Euangelistæ; vel quia vulgata notitia, qua sic damnati extio tradi solent, ma nu scriptorum temperauit, ne insererent in Euangelio crucifigẽdi modum; vel quia Spiritus S. ita voluit, vt consideratio non expressa per additamentũ piæ meditationis ad meritum fideliũ remaneret; vel deniq; quia quædam sunt mysteria tam profunda, vt Spiritus S. factum ipsum, nõ modum explicari voluerit. Quemadmodum in incarnatione factum est, dum nihil dicitur de eo apud Luc. & Ioannes tantum ait: *Verbum caro factum est*, & in natiuitate: *Peperit*, inquit, *filium suum primogenitum*; in resurrectione: *Surgẽs Iesus mane prima Sabbati, &c.* Ita etiam de passione cogitandum; quam simplicibus verbis factã describunt Euangelistę, modum verò eius supprimunt. Nos igitur quædam circa modum huius facti meditabimur, quę cum ratione & pietate cõiuncta esse duxerimus; reliqua verò, quæ talia non sunt, aut silentio prætermittemus, aut vno & altero verbo refellemus. In primis igitur carnifices Dominũ exuerunt: nudus siquidem crucifixus est, postquam constat ministros dimisisse inter se, ac sortitos fuisse. Quare illæ Crucifixi imagines, quę Christum vestibus indutum, & crucifixum repræsentant, etsi laudandæ sint ob honestatem, veritati tamẽ propiùs accedunt, quę ipsum nudum, vt fuit, depingunt. Exuitur itaq; Iesus, qui cœlum stellis terram floribus vestit: quod fieri nõ potuit sine spinea corona detracta, & iterũ apposita; nec rursus vestis detrahi, quæ vulneribus impacta hærebat. Et quia violenter & festinanter Iudæi agebant, ita est detracta, vt pellis ab ariete auelli solet: quæ matri, ac fidelibus qui assistebant, ostensa est sanguinolenta, vt quidam meditantur, & dicere poterant illud, quod dixerunt filij ad parẽtem suum Iacob: *Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui sit, an non.* Nudus ergo, & sanguinolentus coram omnibus stetit noster Iesus, vultu, & oculis in terram defixis: & qualis primus homo in paradiso habitauit, talis in Paradisum secundus homo ingressus est. Expoliari se permisit, vt innocentię vestem in Adam perditam nobis recuperaret: coram omnibus nudari non horruit, ne nos nudi coram Deo inueniremur: confusionem tantam sustinuit, vt conscientiæ nostræ reatum tegeret: beatus enim vir, cui tecta sunt peccata. Altissimam etiam paupertatem in seipso ostendit Dominus, qui cùm diues esset, propter nos egenus factus est: docuitque nos, quanta nuditate ab hoc mundo sit nobis egrediendum. Poteratque vel hæc sola spoliatio pro redemptione mundi sufficere, quia violẽter à corpore tenerrimo, vulnerato, & dilacerato, vestis detracta est, & nudum frigori, & ventis exponebatur. B. Brigitta de hac nuditate Christi ita scribit: *Stante autem Filio meo, sicut natus erat, vnus accurrens apportauit sibi velamen, quo ipse exultans intimè velabat verenda sua.* Rursus alio loco sic habet: *Perueniens igitur ad locum crucifixionis, & ecce malleus, & quatuor claui acuti in promptu sunt, & mox iussus vestes ponit, paruumq; linteum verendis praetexit: quod & ipse inde quasi consolatus admuit ad ligandum.* Sic illa. Sindon etiam munda, qua fuit sepeliendus Dominus, & inuoluendus à Ioseph ab Arimathia, quæ etiam hodie Nicæ ostenditur, reliquit integram Christi figuram, in qua tam pars anterior Domini, quam posterior ostendit huius veli signa apertissima. Anselmus tamen in lib. de passione Domini testatur, sanctissimam, Deiparam velamen capitis sui in hoc obsequium exhibuisse. Ratio autem huic fauet sententiæ: tùm ne seipsos impudentiæ, & procacitatis damnarent milites; tùm quia honesti & graues viri, qui veniebant, & reuertebantur illudentes, nõ ausi fuissent stare in conspectu Domini; tùm etiam quia mulieres honestissimæ, & verecundæ tali spectaculo non astitissent. Qui ergo per viam sudarium accepit à religiosa fœmina, ad tergendam faciem, accepit & velum ad se tegendum. Et sicut nudus Dauid, indutus tamen ephod lineo, & saltans coram Arca, derisus est ab vxore Michol, ita & Christus nudus à Synagoga, cùm saltaret, & reduceret ad nos arcam fœderis Domini, & nos Patri reconciliaret. Locus autem, in quo crucem ipsam erexerat, teste Gregorio Nazianzeno in Christi patientis Tragœdia, editus, & saxosus fuit. Ait enim circa ferè initium:

Postquàm vrbe Solymorum relicta, in editum
Venere stratum plurimo saxis locum,
Regem trahentes impia turba meum.

Et infra:

Sic cùm omnium rerum potentem, altam in crucem
Illi impulissent, saxea mole editum
Locum occupantes, & reliqua.

Deinde circa modum crucifigendi tres inueni sententias. Prior est B. Gregorij Nazianzeni in Tragœdia Christi patientis, & Bonauenturæ, qui in suis meditationibus scribit, quòd cùm peruentum esset ad locum crucis, crucem terræ stantem fixerũt; deinde applicarũt duas scalas duobus crucis brachiis, & altera à tergo longiori, & altera breuiori vsque ad pedum locum. Ascendit ergo tremens Dominus, & tandem

Luc. 1. Ioan. 1. Luc 2. Marc. 16.

De modo crucifixionis Domini agitur. Christi nuditas in cruce.

Iudæorum feritas in Iesum.

Gen. 37.

Supra 3.

Cur Christus nudari se permisit.

Psal. 31.

2. Cor. 8.

B. Brigitta lib. 1. c. 10. post med.

Eadem lib. 4. cap. 70 sub init.

Sindon Christi corpus contegens in sepulchro, quo miraculo insignita eadem vbi afferuetur. *B. Anselm.*

Dauidis ante Arcam Domini saltatio eiusque derisio ab vxore, Saulis filia, Michol, quid prafiguraucrit. *2. Reg. 6.* *Greg. Naz.*

Quomodo fuerit Dominus crucifixus. 1. Opinio. *Greg. Naz.* *B. Bonauen. in fascic. c. 3.*

dein se ad populum conuertit, & vna manu confixa per carnificem, corpus totum contractum est, magnaque cum violentia brachiũ tractum, vt altera manus figeretur, & ablata scala pepẽdit corpus. Deinde pedibus chorda violẽter tractis, ita vt vniuersa ossa dinumerari possent, cruci configuntur. Secunda sententia est B. Birgittæ, quæ libro reuelationum suarum refert, quòd crux à Iudæis figebatur, & firmabatur fortiter in foramine petræ montis, cuneis malleo circumquaque impressis, quò crux solidiùs staret, ne quouis modo in aliquã partẽ inclinaret: statim adaptabantur tabulæ ligneæ in circuitu stipitis crucis per modum graduum vsq; ad locum, vbi debebant crucifigere pedes, vt possent per illos tabularum gradus tam ipsi, quàm crucifixores ascendere, & super tabulas illas commodè stare ad explendum crucifixionis ministerium. Tertia sententia est, quæ tribuitur à quibusdam B. Hieronymo, quã multi postea secuti sunt, inter quos est B. Antoninus in prima parte Historiali, & Anselmus libr. de passione circa finem, quòd crucẽ Christi in terra iacentem terebra perforauerunt in his locis, ad quę credebant & manus & pedes attingere posse: nam aliter claui crassiores ac hebetiores lignum minimè penetrare possent. Et idcircò in die Veneris sancti ad huius rei memoriam, crucem in terra prostratam adoramus: agnumque nudum & sanguinolentum super lignum ductum prostrauerunt: quod cùm esset indolatum, vt quidam tradunt, non potuit esse eius contactus sine magno dolore. Tunc igitur arrepta manu sinistra, illam priori loco affigere tentarunt, quæ ex parte cordis erat, vt citiùs, & magis doleret. Eua enim ex illa parte corporis formata fuit, quæ prima peccauerat. Manus igitur volam ex parte qua crassior est, ita confixerunt, vt clauus qui pollicis crassitudinem æquabat, & tantæ erat longitudinis, vt longè vltra crucis stipitem protenderetur, teste B. Brigitta, partem carnis intra foramen raperet, vt non tam affixam, quã ferruminatam crederes. Pari immanitate ad dexteram procedunt; quæ cùm longiùs distaret à foramine propter neruos, vt fieri solet, ad mutua subsidia contractiores redditos; idcircò alijs sæuitiæ instrumentis contendunt, vt funibus hinc inde ligatis alij sinistram manum vinculis retinerent, ne discerperetur; alij verò dexteram trahebant, donec loco perforato, ac parato accomodari posset. In hac autem mutua traditione, harmonia ossium pectoris dissoluta est: & in his omnibus mansuetus agnus nec clamabat, nec conquerebatur. Tunc totum corpus mirabiliter contractum fuit, vsque adeò, vt pedes non possent attingere ad locum designatum clauorum. Quare immanes ministri funem per humeros circumducunt, validè corpus alligando, vt pedes ac crura quoad possent, extenderent, absque eo quod manus confixæ discerperentur. Pedes autem cancellati duobus clauis ad stipitem, vt ait. B. Birgitta, fixi sunt, quò plus illum excruciarent. Cùm tamen crucifigendis omnibus moris esset, paruum lignum supponere, in quo pedes recti nitebantur, & configebantur: at Christo, & sustentaculum pedum substractum est, & pedes non nisi cancellati ad stipitem confixi. Sic igitur extenduntur eius viscera, pedes clauis penetrantur, non sine poplitum, compagumq; solutione, nerui cùm venis, & arterijs rupturam passi sunt, plagæque flagellis inflictæ detectæ, ac renouatæ, ita vt possent omnia dinumerari ossa. Atq; in corpore ita extenso nulla ruga permansit, sed prophetica Dauidis cithara: & cordę eius extensæ sunt, quo suauem, & altum sonum redderet Deo, & hominibus. Extensus q; est Christus, vt pellis agni hinc inde, & caro eius tanquam pannus texentium in ligno distenta, & impletum illud: *Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea*, id est, numerabilia facta sunt. Posteà abscissis funibus factum est, vt penderet totus ex clauis: magnoque impetu, & clamoribus crucem eleuantes, dimiserunt eam in locum paratum, vt sustentaretur; deinde adhibuerunt foramini crucis ligna, & lapides, vt fixa permaneret, nec in aliquam partem propenderet. Qua in re rursus omnia vulnera, & plagas Domini renouarunt, fuitque hic summus, & maximus dolorum, quo corpus Christi fuit excruciatum, atque afflictum, vt ratio ipsa prędscribit, quòd iam non ad externam tantùm carnem, sed ad neruos, intimam medullam, ossiumq; compaginem, in quibus dolor est vehementissimus, ac intensissimus, peruentum sit. Hinc Ecclesia hunc dolorem considerans, canit:

Flecte ramos arbor alta,
Tensa laxa viscera;
Et rigor lentescat ille,
Quem dedit natiuitas;
Vt superni membra Regis
Mitte tendas stipite.

Quòd si arbor illa ramos suos non vult flectere; saltem vos fideles flectite duritiam cordium vestrorum, & intra illa recipite Iesum totum pro vobis cruentum; vt vel sic aliquam rationem solatij, ac refrigeratio-

II Opinio. *B. Brigitta li. 7. c. 15. init.*

III. Opinio. *B. Hieronym. B. Anton. 1. p. histor. ti. 5. ca. 6. ante med.*

Vtra manus Domini prius fuerit confixa dextrane, an sinistra. *Genes. 2.*

B. Brigitta l. 2. cap. 21.

Christi mansuetudo patientia. *1. Pet. 2.*

Crucifigentiũ ministrorum immanitas.

B. Birgitta l. 4. c. 10.

Qualis cithara Christus iuxta Prophetam.

Psalm. 56. Qui verum illud, Dinumerauerunt omnia ossa mea.

Psal. 21.

Summus & maximus Christi dolor in cruce quis.

Brachia, pedesque, ac totum corpus, in cruce cur

Christus extenderit.

nis illi præſtetis. Extendit igitur brachia Dominus, vt oſtendat, quanta cum charitate hæc omnia pro nobis patiatur: pedes fodicari permiſit, quò indicaret ſe non deſtiturum, donec plenè diuinæ iuſtitiæ pro nobis ſatisfaceret, neque diſceſſurum à nobis, niſi priores nos ab illo diſceſſerimus: totum deniq; corpus obtulit, quò nos Patri reconciliaret; noſque omnia membra noſtra in obſequium Christi offerre doceret. Deniq; probabile eſt, miniſtros omnẽ crudelitatem in eo cruci ſuffigendo adhibuiſſe, tùm quòd ipſe eſſet vir dolorum, & ſciens infirmitatem, voluitque dolorum omnium exceſſum deguſtare: tùm quia caput noſtrum erat, & cauſam communem omnium peccatorum agebat; & ne fortè tentari valeamus, quòd non ſit plenè pro nobis ſatisfactum; neue eius exemplo vllos, quantumuis diros, ac grauiſſimos horreremus dolores. Grauiſſimeq; peccarunt in hoc miniſtri, licèt Ethnici, & Gentiles: tũ quod ſæpè audiſſent Christi doctrinam, vidiſſentque eius miracula; tùm quod ſæpè ex ore Pilati accepiſſent eius innocentiam, etiam vxoris eius nuntio teſtificatam; tùm quòd in gratiam Iudæorum pecuniam, aut pretium proponentium, vt grauiùs Ieſum affligerent, demùm excedebant animo, & modo, quia fortaſſis odio concepto in eum ſæuiebant.

Quam vere Christus ab Eſaia nominetur vir dolorũ, & ſciens infirmitatem. Eſai 53.

Quàm grauiter Iudæorum miniſtri deliquerint Dominum crucifigendo.

De ligni crucis figura triplex ſententia.

Circa lignum verò Crucis, quale illud extiterit, non eſt ignorandum, multa à varijs autoribus tradita eſſe: quibuſdam referentibus illam ex quatuor lignis nobiliſſimis confectam fuiſſe, nempè cedro, cypreſſo, palma, & oliua; alijs verò ſcribentibus ex duplici ligno conſtitiſſe, recto illo, & tranſuerſo. Sed cùm hæc ſolidioribus argumentis, vel Scripturis, vel ex traditione Patrum, non probentur, neque veriſimile ſit, Iudæos tã pretioſam materiam lignorum Christi neci deſignaſſe, cùm in reliquis animi ſui acerbitatem, & odium indicarent: proptereà illa quorundam ſedit ſententia, crucem vnicum tantùm fuiſſe lignum, rude, impolitum, ac indolatum: in cuius ſummitate duo efigebantur brachia, in quibus crucifixæ ſunt manus, & caput manſit pendulum, nullique rei innixum: & inter duo illa brachia funiculis appenſa pendebat tabella titulum continens: vt tradit B. Birgitta. Atque hoc videtur confirmare Cyprianus Epiſcop. in carmine illo de ligno Crucis, vbi ſic ait.

Secunda opinio, nõ minus probabilis.

Tertia opinio probabilior, & certior.

B. Birgitta eodem loco.

S. Cyprian.

Eſt locus ex omni medio quem cernimus orbe.
Golgatha Iudæi patrio cognomine dicunt,
Hic ergo ſterili ſucciſum ex arbore lignum
Plantatum memini fructus genuiſſe ſalubres.
Arboris hæc ſpecies vno de ſtipite ſurgit,
Et mox in geminos extendit brachia ramos.

Idem videtur ſentire Gregorius Nazianzenus, qui in Christo patiente ait:

Gregor. Naz.

Quot clauis Christi corpus fuerit in cruce ſuffixum.

Statim caterua molis ingentis crucem.
Cælo minantem egere ſurſum perditè,
Egêre ſurſum, & ſuſtulêre vltimum.
At ille clarum rectum os in æthera
Eſt actus, vno item altero ramo arboris
Dextram, & ſiniſtrã extenſus, & fixus manus
Clauis acutis, parteq; infima pedes.

Tertiò notandum eſt, circa clauorum numerum aliquam eſſe controuerſiam. B. Brigitta: *Ecce*, ait, *malleus & quatuor claui acuti in promptu ſunt*: & ſæpiùs aſſerit, *quòd cancellatis cruribus, vno ſuper altero, pedes duobus clauis ſint confixi*. Idem docet Gregorius Turonenſis in hiſtoria ſua de gloria ſanctorum: *Vnum*, inquit, *ex quatuor clauis deponi iubet Conſtantinus in pelago*; & Innocentius III. de vno Martyre: *Quatuor*, inquit, *claui, ſunt quatuor principales virtutes*. Cyprianus quoque ſerm. de paſſione Domini, clauis ſacros pedes Domini terebratos fuiſſe tradit. Scribit Bonauentura, D. Franciſcum in manibus & pedibus habuiſſe ſigna clauorum capitibus rotundis, & nigris in interiore parte manuũ, & ſuperiore pedum apparentibus, & acuminibus exiſtentibus ex aduerſo. Ex quo colligitur, quatuor fuiſſe clauos. Denique idem Gulielmus Duran. tenet in Rationali diuinorum officiorum. Idem prætereà antiquæ picturæ huic veritati fauere videntur, q̃ ligno recto trãſuerſum paruum lignum ſupponunt, quò pedes cruci ſuffixorum ſuſtentabantur, & ſingulis clauis configebantur: vt oſtendit ſtatua Crucifixi per Nicodemum condita, quæ habetur Lucæ ciuitate Italiæ, & imago Crucifixi argentea antiquiſſima, quę habetur Romæ apud S. Petrum, & Crucifixus ille apud S. Ioannem Lateranenſem, & alter Louanij in Eccleſia S. Michaelis, & alter in Eccleſia Burgenſi in Hiſpania, & permulti alij in varijs prouincijs. Ad hæc ratio ipſa accedit: quia difficile eſt conijcere, qua ratione duo pedes ſtantis vno clauo cõmodè configi poſſent. Quare Irenæus lib. aduerſus Valentinum meminiſſe videtur illius ſuſtentaculi, quod in vetuſtis imaginibus Christi pedibus ſupponitur: ſic enim habet: *Ipſe habitus crucis fines, & ſummitates habet quinque, duos in longitudine, & duos in latitudine, & vnum in medio, vbi requieſcit, qui clauis affigitur*. Lege Lindanum in ſua Panoplia. Non negauerim tamen, quin B. Ambroſius in oratione de obitu Theodoſij non meminerit niſi tantùm trium, vt Ruffinus, & Hiſtoria Tripartita Gre-

B. Brigitta l. 1. c. 10 & 4. c. 70. initio ferè, itẽ li. 7. c. 15. ſub initiũ. Rurſus in extrauag. reuelat. 51.

Vnde quatuor fuiſſe conſtet.

Gregor. Turonenſ. lib. 6. hiſtor.

Innocen. III.

Claui quatuor quid denotẽt.

Cyprian.

B. Bonauen.

Durandus

Antiquę picturæ, & imagines Crucifixi.

Ratione idem probatur.

B. Irenæ. l. 2. c. 42 initio.

Crucis habitus qualis ſecundum Irenæum.

Lindan. li. 4. Panoplia, ca. 97. B. Ambr. tom. 2. Ruffin li. 10. Hiſtor. Tripar. libr. 2.

gorius

c 18. circa medium. Gregor. Naz.

gotius vero Nazianzen. in Christo patiente meminit Iosephi deponentis Christum ex ligno τριήλῳ, id est, tribus clauis insigni:

Vos (inquit) *me sequimini, deferamus grauiter.*

Onus beatum mille post preces mihi
Vix impetratum principis dono, tribus
Quod habet clauis edita fixum in cruce, nudumque:

Et de clauo quidem prolecto In mare Adriaticum ad sedandam tempestatem, loquitur Gregorius Turonensis. Nicephorus refert inuentionem Crucis per Helenam matrem, quæ partem Crucis misit ad Imperatorem, & ex sacris clauis quosdam, quos tùm ad monumentum repererat, quorum alterum posuit pro amuleto in galea, alterum frænis equi inseruit, vt etiam Cyrillus in Zachariam Prophetam tradidit. Et hoc de numero clauorum. Illud verò perpende, quòd B. Brigitta scribit: *Erat autem crux,* inquit, *fixa, & brachia eius eleuata, ita vt nodus crucis inter scapulas esset, nec vllum capitis reclinatorium crux præbebat, & tabula tituli vtriq; brachio super caput eminenti affixa erat.* Hæc illa. Ex quo habes, lignum fuisse indolatum, & nodum illum summum cruciatum Christo attulisse.

Niceph. lib. 8. c. 29 prope fin.

Cyr. in c. vlt. Zachar.

Traditio B. Brigittæ de cruce Dominica.

B. Brigit. lib. 4. cap. 70 sub fin.

An duo latrones simul cum Christo in crucem acti, clauis fuerint suffixi, necne.

Primum argumentum pro priori parte.

Quartò perpende, circa latrones cū eo crucifixos dubitatum fuisse à quibusdā, an clauis fuerint confixi, an verò tantùm funibus alligati. Sed reuera de hac re ampliùs dubitare non licet. Nam textus Euangelistarū quatuor asserit duos latrones esse crucifixos cum Christo, & vtitur eodē verbo, cùm de illis est sermo. Constat autem, Dominum clauis perforatum fuisse quemadmodum Thomas dixit: *Nisi videro in manibus eius fissurā clauorum*; & Propheta: *Foderūt manus meas, & pedes meos.* Item Iudæi de latronibus alligatis duntaxat non putarent, quòd tam citò morerentur: quia cōfracti in Germania, & rotis expositi, per plures horas, & dies aliquando viuunt. Adhæc crura latronum fregerunt, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: & nisi Christus iam vita functus fuisset, idem tormentum tulisset. Prætereà constat, Helenam inuenisse Crucem Christi, nec nisi miraculo, & Crucis titulo potuisse distinguere Crucem Dominicam à crucibus latronum, quòd omnes essent sanguine litæ, & clauis perforatę: ergo eodem genere mortis extincti sunt latrones, atque Christus. Deniq; Augustinus in Ioannem 1 *Clauis*, ait scilicet, *confixi latrones diu cruciabantur, infirmitati non dominabantur.* Idem docet Gregorius in libr. Moral. & Ambros. in oratione de obitu Theodosij Imp. sub finem, & Paulin. in epist. ad Seuerum Sulpitium. Quòd si obijcias pictores, qui latrones funibus cruci alligatos, & non clauis suffixos depingunt: respondendum, magis esse stādum veracioribus & antiquioribus pictoribus, vel dicemus illud Poëtę:

Ioann. 20.
Psalm. 21.
Secundum argumentum.
Tertium.
Ioan. 19.
Quartum.
Quintum.
Aug. tract. 37 in Ioann. sub finem, tom. 9.
B. Greg. li. 28. Moral. ca. 25. Tom. 1.
Ambr. to 2.
Paulo ep. 11.

Pictoribus atque Poetis.
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Hora. in Arte, initio.

Nam virginem cum aurata veste, & Magdalenam cum lasciuo habitu, & alabastro vnguenti depingunt, quasi semper gestaret pixidem in manu. Non ergo licet ampliùs in dubium reuocare, an latrones clauis fuerint confixi.

Quintò obserua, latrones illos, iuxta Nicodemum, vocatos fuisse Dimam & Gestam, infames prorsùs illius ætatis latrones. Posuerunt autem IESVM medium inter eos, quò magis eius causam grauarent, & maiori infamia aspergerent, quasi maximus esset omnium malefactorum, atque eorum Rex. Sed Christus hoc fieri permisit, vt sanctificaret eos, alterum quidem ad fidem conuertendo: alterum verò per alterum sanctificare tentando, quò se ostenderet pro peccatoribus pati, ac mori, & vt Marcus ait, *vt impleret Scripturam Esaia: Et cum iniquis reputatus est*, imò cum iniquissimis: non solùm enim vitam, sed etiam honorem & famam, quæ ex virtutę oritur, & virtuti debetur, ac proinde vitæ nostræ non sine ratione præfertur, pro nobis posuit. Voluit etiam hoc solamen reis, qui ad mortem damnantur, præbere, videntibus quòd secum etiam innocens Iesus moritur, qui saluat credentes. Voluit item sciri, supplicij quoque locum officinam salutis esse posse. Adhæc vt nos rei nostri supplicij obliuiscamur, & ad comites, qui nobiscum affliguntur, conuertamur, eisque quibus possumus modis, opem, & consolationem adferamus. Voluit summus Pontifex in altari Crucis ad sacrificium Deo Patri offerendum nō accedere, nisi Diacono ac Subdiacono ministrantibus, suoque lateri assistentibus. Adhæc impleuit aliam figuram Dominus Iesus. Nam Ioseph Patriarcha totus innocens in carcerem inclusus est cum duobus Pharaonis ministris, qui in Dominum suum peccauerant: quorum vnus seruatus est à morte, alter verò illam non euasit. Eodem modo vnus ex latronibus seruatus est, alter perijt. Significat etiam, quòd CHRISTVS pro latronibus crucifigitur: nam latro est, qui ea, quæ ad Deum pertinent, vsurpat. Omnes ergo latrones sumus, & in medio nostri crucifigitur Iesus, & nemo nostrum sine cruce est: verùm sicut latronum vnus damnatur, ita non omnes qui crucem gerunt, saluantur. Duo etiam

Duo latrones cum Christo crucifixi cuius nominis fuerint.
Christus cur in medio latronum sit positus.
Esai. 53.
II. Ratio.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Genes. 40.
Ibid.
Sexta.
Latro qui merito censendus, ac dicendus.

latro-

Latrones qd denotent.

latrones, duo populi sunt, vetus, ac nouus: quorum vnus blasphemijs Christum appetens, mortuus est, hic verò tandem Deum agnouit, ac seruatus est. Non solùm ergo contenti fuerunt Iudæi Christum in loco turpissimo, ac turpissimo mortis genere occidere, sed etiam ad maiorem ignominiam addunt duos latrones, vt videretur crimen esse commune, quibus erat pœna commune consortium, famaque spargeretur, tres vno dies latrones Ierosolymis fuisse cruci suffixos; quò ita nos æternis supplicijs cum diabolo & Angelis eius deputatos, inter iustos ac pios, imò inter ipsos Angelos deputari posse speremus, gratia, & meritis Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu S. æternę reddantur gratię, laudes, & imperium in sempiternis seculis, Amen.

TRACTAT. XXXVI.

In quo peculiariter agitur de maximo, & sacrosancto Crucis Domini nostri mysterio ad vitam terminandam electo.

Cur Dominus Iesus hoc genus mortis, nempe crucis delegerit.

HOc Loco tractandum occurrit, cur Dominus Iesus sapientia Patris, hoc genus mortis per crucem cæterorum omnium teterrimum, fœdissimum, & atrocissimum elegerit. Noluit enim iugulari cum innocentibus, noluit præcipitari à Nazarenis, noluit lapidari à Pharisæis; sed benè in crucem exaltari. Dicendum ergo est, hoc genus mortis in primis fuisse vilissimum, ac contemptissimum: vnde Paulus exaggerando dixit: *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Erat enim seruorum supplicium, vnde & serui dicebantur furciferi, mittebanturque in malam crucem. Et in libro Sapientiæ dicitur: *Morte turpissima condemnemus eum*; quòd tantùm deceret seruos. Et in Deuteronomio maledictus à Deo omnis qui pendet in ligno vocatur. Vnde Romæ Paulus vt ingenuus, & nobilis, ac ciuis Romanus gladio, Petrus verò vt vilis & contemptus piscator, cruce peremptus est. Vnde Cicero in Verrem, in crucem tollere ciuem Romanum, inexpiabile crimen, & vllo satis digno nomine vocari posse negauit. Et idem in oratione contra M. Antonium: *Vt quam damnatis*, inquit, *crucem fixeras, hanc indemnatis ciuibus Romanis reseruares.* Adde Lactantij verba, qui libr. de vera sapientia, exaggerans crucis supplicium ait: *Non enim Gauianam crucem describimus, quam M. Tullius vniuersis eloquentiæ suæ neruis, ac viribus, velut effusis totius ingenij fontibus prosecutus est, facinus indignum esse proclamans, ciuem Romanum contra omnes leges in crucem esse sublatum, qui quamuis innocens fuerit, & illo supplicio indignus, mortalis tamen, & ab homine scelesto, qui iustitiam ignoraret, affectus est. Quid de huius crucis indignitate dicemus, in qua Deus à cultoribus Dei suspensus est, atq; suffixus? Quis tam facundus, & tanta rerum, verborumque copia instructus existet? Quæ oratio tanta affluentia vbertate decurrens, vt illam crucem meritò deploret, quam mundus ipse, & tota elementa luxerunt?* Hactenus ille. Erat etiam supplicium latronum, vt publicorum prædonum. Vnde apud Horatium in epistolis:

Matth. 2.
Luc. 4.
Ioan. 8. & 10.
Philip. 2.
Crux quale supplicium esset, & cur serui furciferi appellabantur.
Deut. 21.
Cic. act. 7. in Verrem.
Idem Phil. 7.
Lactan. l. 4. c. 10. ante med.
Supplicij crucis exaggeratio ex Lactantio.

Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Seruus, Habes pretium, loris non vreris, aio
Non hominem occidi: non pasces in cruce coruos.

Hora. li. 1. epist. 15. circa med.

Ex quibus habes, crucem pœnam esse seruorum latrocinantium, & occidentium. Cùm ergo Dominus formam serui induerit, vt nos in libertatem assereret, & ipse præterea inter duos latrones positus, quæ non rapuit, id est, debita Adæ latronis, exoluerit; idcirco magna ratione seruorum, & latronū mortem amplexus est. Accedit ignominiæ eius causa doloris, quod nimirum vehementer affligeret, ac iuxta nomen suum cruciaret, ob neruorum concursum in manibus & pedibus, & quòd sensus tactus in illis maximè viget; ideò illis læsis vehementissimus dolor percipitur. Adde corporis totius violentiam, extensionem, verecundam, ac deformem nuditatem, sanguinis euacuationem, & ardentem sitim, quam generat. Hinc Iudæi instanter ipsum crucifigi voluerunt; nec proinde alio mortis genere erant contenti, atque isto, quod esset omnium ignominiosissimum, Gentibus, & Iudæis summè execrandum. Secundò, conueniebat hæc forma moriendi, vt satisfaceret peccato primi parentis, qui contempto Dei mandato, sumpsit fructum ex arbore, & per eius contumaciam plantata est mors in ligno: at Christus exoluens quæ non rapuit, fructum salutis in ligno posuit. Quod Ecclesia considerans, rectè in Hymno cecinit:

Psalm. 68.
II. Ratio.
Genes. 3.

De parentis protoplasti
Fraude facta condolens;
Quando pomi noxialis
Morte morsu corruit,
Ipse lignum tunc notauit,
Damna ligni vt solueret.

Et subdit:

Hoc opus nostræ salutis
Ordo depoposcerat,

Multi

Multiformis proditoris
Ars artem falleret:
Et medellam ferret inde,
Hostis vnde læserat.

Cant. 8. Christus pro nobis crucis mortem oppetens, quid fecisse videatur, præclara Athanasij sententia de crucis efficacia.

Et sponsus in Canticis hoc innuens, ad Sponsam ait: *Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.* Non aliter faciens quàm filius, qui honorem offensi patris sui zelans, lignum quo pater est verberatus, seruat, vt illo ipso vindictam faciat parentis. Hinc Athanasius serm. in sanctam Parasceuem: *Misertus ipse Deus*, inquit, *remedium ad tollendum errorem intulit, crucem videlicet profecto diuinæ notitiæ instrumentum, omni natura potentius. Siquidem efficax non fuit cælum ad impietatem corrigendam. Erubescebat quidem Sol, sed homines detinere non poterat, quominus illum adorarent. Terra corporibus medicamenta suppeditans, ægrotanti animæ remedium ferre nequibat; Mare quoque verecundebatur, cùm diuinos honores hominibus simili errore detentis, immeritò sibi offerri videret. Ita miseri homines cæcutientes fouebant creaturam, & quot quot in promptu erant, adorantes, inter ea Deum ipsum inuenire non poterant, vel vniuersa prædicans natura ad eius vnius doctrinam, ac notitiam homines adducere non valuit. Sed quod non potuit cælum, potuit Crux: quem Sol non docuit, Crucis fulgor ingens reuelauit: lignumque illud, quod vile habebatur, cum esset iam plantatum, ex impietate ad pietatem transferens, quæ excoluit orbem terrarum, lignum, quod erat damnationis instrumentum, damnatis hominibus libertatis fructum produxit.* Hæc ille, celebrans lignum Crucis.

Ligni crucis virtus quanta.

Tertia ratio.

Tertiò per hoc genus supplicij Christus inter cælum, & terram positus, & exaltatus est, ac inter duos latrones constitutus; quò verum se ostenderet Dei & hominum mediatorem, qui reconciliatione sua, atque intercessione mundum Deo placaret, & omnia traheret ad se ipsum. Hinc Leo sermone de passione Domini: *Meritò igitur*, inquit, *priusquàm traderetur, dixerat Dominus: Cùm exaltatus fuero, omnia ad me traham; id est, totam causam humani generis agam, & olim perditam in integrum reuocabo naturam. In me omnis infirmitas abolebitur, in me omnis plaga sanabitur. Exaltatum autem Iesum ad se traxisse omnia, non solùm nostræ substantiæ passione, sed etiam totius mundi commutatione monstratum est. Pendente enim in patibulo Creatore, vniuersa creatura congemuit, & Crucis clauos omnia simul elementa senserunt. Nihil ab illo supplicio liberum fuit. Hoc in communionem sui & terram traxit, & cælum, hoc petras rupit, monumenta aperuit, inferna reserauit, & densarum horrore tenebrarum, radios Solis abscondit. Debebat hoc testimonium suo mundus autori, vt in occasu conditoris sui vellent vniuersa finiri. Sed potentia Dei seruat rebus, atque temporibus ordinem suum, nosque in illum potius vocat affectum, vt eorum salutem petamus, quorum crimen horremus.*

Ioan. 12. Leo serm. 6. paulò pòst medium. Quid illud: Cùm exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum.

Hactenus Leo. Quartò videtur, hoc necis genus multipliciter fuisse prophetatum, vt Ecclesia canit:

Quarta ratio. De Christi cruce variæ, & figuræ Prophetarum vaticinia recensentur.

Impleta sunt quæ concinit
Dauid fidelis carmine,
Dicens in nationibus,
Regnabit à ligno Deus.

Psal. 95.

Ex quo enim lignum notauerat, fecit illud depingi, figurari, ac ad perpetuam rei memoriam publicari: imò lignum notasse, fuit cœpisse tunc lignum habere figuram crucis. Constat enim quòd Deus non venisset, saltem moriturus, nisi Adam peccasset: sequitur ergo, quod ante peccatum non erat lignum figura crucis. Tunc ergo signata est Crux in arbore vitæ, & in illa, ad quam Adam confugit, quasi remedium inuenturus sub arbore, qui in arbore deliquerat. Ad hoc igitur spectat, quòd Abel palo occisus est à fratre Cain. Hæc est arca Noe, in qua omne semen gratiæ seruatur. Hoc est tabernaculum, in quo Noë nudatus iacuit, & bonis filijs fide, & commiseratione vult tegi. Hæc est arbor, sub qua Abraham inuitabat Angelos, vt quiescerent, & panem comederent. Hîc enim Christiani & saturantur, & quiescunt. Hæc est strues lignorum, in qua Abraham, id est, Pater excelsus, & cælestis dilectum filium Isaac immolabat, atq; hoc ligno debes incendere holocausta tua. Hic est arcus, & pharetra Esau, in quo capta præda, ac degustata, benedicat pater filio suo. Hæc est scala Iacob, cui verè Dominus innixus est: per quā ascendunt Angeli offerētes nostra desideria, & descendunt reportantes gratiam: quia nec exaudimur nisi per Christum, nec quicquam dat Pater, nisi propter Christū. Hic est ille baculus Iacob, de quo dicebat: *In baculo meo trāsiui Iordanem*: & quiuis Christianus cruciinnixus securus transit in terram cœlestem. Hæc etiā Crux significata est in illis virgis decorticatis, quibus positis in canalibus, oues concipiebant varia & maculosa: quia si virtus Crucis interior ablato exterioris vtilitatis cortice pensetur, & videatur iuncta canalibus, siue fontibus Saluatoris, fiet anima ad Solis radios grauida varietate virtutum, & pertinebit ad Iacob, id est, Christum, & nō ad Laban, id est, dæmonem. Hæc est illa terebinthus, sub qua Iacob infodit deos alienos: quia extincta est omnis idololatria virtute Crucis, de qua dicitur: Ego

Genes. 3. Infr. 4. Infra 6. Infra 9. Infra 18. Infra 22. Infra 27. Infra 28. Infr. 3. Quid quòd virgis Iacob decorticatis, & positis in canalibus oues concipiebant fœtus varios, & maculosos. Suprà 30. Infra 35. Eccli. 24.

quasi

quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Hæc est illa trium propaginum vitis, in qua signata est restitutio *Genes. 40.* pincernæ: quæ symbolum erat redemptionis hominum, & quæ protulit vinum sanguinis Christi à fidelibus in mysterio potandum. Hæc designatur in illis compedibus Ioseph quibus ligatus fuit, quando ferrum pertransijt animam eius: *Psalm. 104.* sed posteà *Genes. 41. & seq.* factus est Princeps Ægypti. Ita Dominus *Matth. vlt.* post crucem à Deo accepit potestatem in cœlo, & in terra: nosque Cruce Domini quasi compedibus retineri debemus, ne peccemus. Hæc est illa virga Aaron, *Exod. 7.* quæ vertitur in serpentem edentem alios serpentes magorum, *Infra 14.* & qua flagellatur Ægyptus, & aperitur mare rubrum Baptismi, & pœnitentiæ, & submergitur exercitus Pharaonis, *Infr. 20.* nimirum nostra peccata. *Psalm. 77.* Hæc virga percussit petram, & fluxerunt aquæ largissimæ, & bibit populus & iumenta: quia afflixit Christum, cuius morte satiantur iusti & peccatores. Hac tanquam ligno aloës *Exod. 15.* misso à Mose, indulcatur aqua Marà, *Aqua Marà quid denotet.* id est, tribulationes nostræ, vt possimus eas sustinere, ac bibere. *Infra 20.* Et vt de Amalech victoria obtineri valeret, opus fuit Moysem cum virga manus extendere, quibus labentibus, vincebatur Dei populus, stantibus verò Amalech vincebatur, non enim, vt ait *Iust. Martyr.* Iustinus in Tryphonem Iudæum, propter preces Moysis superior euadebat populus, sed quia nomen Iesu versabatur in prima acie, & vates signum Crucis *Crucis virtute fideles vniuersi de hostibus suis triumphant.* repræsentabat. Ita ergo virtute crucis Christi nos dæmones, & vniuersos hostes nostros superamus. *Exod. 3.* Hæc est illa rubus ardens, & incombusta, *Rubi ardentis non adustæ mysterium.* in qua fuit Deus quasi ignis in spinis. Ardet enim Crux Christi igneæ charitatis meritis; sed non consumitur, quia semper viuunt illa merita Crucis ante Deum. Ardet item igne doloris & pœnæ; sed non consumitur Christi innocentia igne peccati. Estque egregium spectaculum, quòd rubus ardeat, nec comburatur, id est, cur in Cruce sit tanta pœna Christo innocenti inflicta. *Ibid.* Ex hac rubo fit promissio liberationis Israël, quia rubus soli agno, vel oui grauis est, & lanam tondet, sed alijs animalibus etiam venenatis feris est perfugium. Hæc Crux significatur in superliminaribus agni sanguine tinctis, *Infra 12.* quibus visis transibat Angelus percutiens: vtrumque crucis Christi cornu sanguine tinctum fuit vt domus Ecclesiæ in Christum credens seruetur. *Num. 21.* Hæc est lignum, in quo exaltatus æneus serpens à Moyse, *Ioan. 3.* ac visus, læsos à serpentibus sanat. Ita Iesus fide conspectus, & in cruce pro nobis pendens, nos à veris serpentibus infestatos sanitati restituit. Hæc *Num. 13.* est illa pertica, in qua verus botrus cipri est asportatus, vt gestemus dulcedinem terræ promissæ. Hæc est virga Aaron, quæ supra *Infr. 17.* naturæ facultatem floruit, cùm esset adeò sterilis, & maledictus esset omnis pendens in ligno. *Deut. 27.* Hæc ita refloruit, per hoc quòd Christum florem sustinuit, vt nulla benedictio absque illa à Deo concedatur; nam signo crucis omnes benedictiones in Ecclesia conferuntur. Hæc est arca cedri lignea, *Num. 17.* in qua tabulæ Testamenti, & vrna *Hebr. 9.* mannæ, atque virga continetur: quia in hoc crucis mysterio potentia, sapientia, atque dulcedo diuinæ misericordiæ tanquàm manna continetur: vt notat Au-*August. serm. 130.* gustinus sermone de passione Domini. *tom. 10.* Hanc arcam duo Seraphin hinc inde ex-*Ioan. 18.* ornabant, id est, Maria, & Ioannes, qui cruci adstiterunt. Et sicut Deus existens in arca populum per desertum trahebat in odorem thymiamatis; ita Ecclesia trahitur *Suprà 12.* à Christo in cruce. Quam etiam significabat cedrium lignum cum hyssopo, quibus Dominus iubebat multa conspergi sacrificia *Leuit. 14.* simul cum cocco bis tincto Nam virtute mortis Domini, & charitatis suæ & in Patrem, & in nos ostensæ, sacrificia nostra grata redduntur Deo. Hæc est clypeus ille, *Iosue. 8.* quem Iosue eleuauit contra ciuitatem Hai: quam & obtinuit: & nos hoc clypeo sumus tegendi contra mundum, vt illum superemus. Hæc est illa virga qua tetigit An-*Iudic. 6.* gelus sacrificium Gedeonis, vt illud ignis è cœlo consumeret, in signum diuinæ acceptationis. *Supra 3.* Nihil dicam de vomere Samgar *Infra 15.* iudicis, maxilla Samsonis, gladio Gedeonis, *Daniel 2.* lapide percutiente statuam Nabuchodonosoris, *4. Reg. 20.* horologio Achaz, in quo Sol retro-*Esai. 22.* cessit per decem lineas; claue Dauid super humerum: quia tantùm mens est de lignis quæ crucem apertiùs repræsentabant, verba facere. Hæc est quercus in qua sepulta est Debore nutrix Rebeccę, *Genes. 35.* id est, Synagoga, & quercus, in qua occurrunt tres viri *2. Reg. 25.* Sauli: in quo omnes saluandi occurrentes Christo significantur. Hoc est lignum, *4. Reg. 6.* quod fecit natare ferrum sub aquis submersum tempore Helisæi, id est, quod fecit animas educi de limbo. Hic est baculus, *1. Reg. 17.* in quo cum funda Dauid pugnauit cum *3. Reg. 10.* Goliath. Hic est verus thronus Salomonis, in quo diuina sedit sapientia. Hæc est virga *Ierem. 1.* vigilans Ieremiæ vigilantes nos reddens, *Infra 11.* & lignum illud Prophetæ missum à Iudæis in panem eius, id est, corpus Domini, qui se vocat panem vitæ, & panem de cœlo ve-*Ioan. 6.* rum, vt Iustinus martyr in Tryphonem, & *Ibidem D. Iust. Martyr.* Tertullianus, & alij veteres Patres expo-*Tertull. lib. 3.*

Marcio post med. *Ezech. 9.* *V. cuius, secundum Lactantium, aduersus tartareas potestates.* *Lactan. lib. 4 ca. 27. initio.*

nunt. Hoc est signum Thau sacræ configurationis apud Ezechielem, quod Dominus iussit poni super frontibus gementium super idola: quia sub hac terebintho, vt diximus, sepulta sunt vniuersa idôla, & vt testis est Lactantius, cùm Gentes immolabant, si assistebat aliquis signatus sacra Cruce frontem, nullo modo litabant, nec responsa poterat consultus reddere vates: ob quam causam gentes, ac Reges, nostros persequebantur. Ob has tantas victorias vocatur

Crux palma cur dicta. *Cant 7.*

Crux Palma, in quam Sponsa vult ascendere. Ait enim: *Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius*: quæ etsi horrida sit, & spinosa, habet tamen præstantissimos, & suauissimos fructus, & ibi quasi in ficu fatua, siue in arbore sycomoro videt Zachæus Iesum prætereuntem ex hoc mondo ad Patrem, & se in illorum corda tanquàm ad hospitium, ac domum inuitantem. Quintò, hæc crucis Christi figura optimè repræsentat victoriam Christi, & gratiam eius in Ecclesiam diffundendam: nam ille modus expansionis brachiorum conueniens est, ad omnia dona à Paterna pietate impertienda, ad omnia sua bona in electos largiter effundenda, ad omnia ad se redeuntia plena remissione amplectenda, ad omnia corda ad se trahenda, instar Solis, humores de-

Luc. 19.

Similitudines Christi crucifixi ad se omnia trahentis.

uotæ mentis, vt in pluuias lacrymarum dissoluantur, exaltantis; more etiam magnetis per occultum spiritum ferrea corda ad se trahentis; instar etiam vacui ad se homines trahentis: nam ob eam causam tantopere se euacuauit, vt sitiat: nec extinguitur illius sitis, nisi dederis illi cor tuum. Trahit prætereà funiculo triplici, nimirum corporis, animæ, ac diuinitatis: qui etsi ruptus sit cum magno dolore, quod attinet ad animam, & corpus, mansit tamen fortissima Deitas cum vtroque coniunctissima; vt anima separata traxerit vinctos de lacu in sanguine suo, & corpus exangue, quod mansit in cruce, præsentes qui reuertebantur percutientes pectora sua, ad se attraxerit. Trahit etiam per naturam similis: nam erat Christus in similitudine carnis peccati, vt ita in illum inclinemus omnia peccatorum nostrorum pondera, & nos suis virtutibus conuenienter induat. Ipse etiam moriendi modus in cruce figuram ballistæ gerit, qua ancipiti affectu & in cœlum, & in terram emitti iaculum potest. Vt illinc quidem transfigat Pater durum cor nostrum, atque emolliat; nos verò è terra in cœlum iaculamur, ne Pater nobis remissionem deneget delictorum, aut gratiam, aut cœlestem gloriam. Vide ergo arcum fœderis, anima mea, & benedic Deo; qui fecit illum: nam & ipsa penetratio clauorum, signum est confixionis cordium dilectorum ad memoriã tanti beneficij, quemadmodùm conseruatio omnium membrorum, & ossium suorum pulchrum fuit symbolum, quod seruauit omnes suos electos, qui non peribũt, etiamsi ad tempus affligantur. Hinc, teste Chrysostomo, non caput ei amputatur, vt Ioanni, neque sectus est, vt Esaias; vt corpus integrum & indiuisibile mortis seruet, & non fiat occasio volentibus Ecclesiam diuidere. Sextò, hoc signum mortis competebat vniuersali saluti, quam Christus operabatur. Nam secundùm Gregoriũ Nyssenum, figura crucis à medio contactu in quatuor extrema partita, virtutem eius significat, qui in cruce pependit, in quatuor mundi partes diffusa; quò communis, ac generalis redemptio repræsentaretur. Hinc Apostolus dixit: *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum.* Vt exponit Augustinus lib. de gratia Noui, & Veteris Testamenti. Conueniebat enim, eo mortis genere Christum decedere, quò sanguis eius in peccatorum ablutionem, & viuificum animæ potum valeret: non vt caput ei amputaretur, vt Ioanni, aut medius secaretur, vt Esaias, sed corpus eius integrum & indiuisum erat seruandum, ob resurrectionis eius fidem astruendam & ne quisquam occasionem sumeret scindendi Ecclesiam, quæ vnum Christi est corpus. Quamobrem non tantùm extra ciuitatem voluit pati, sed etiam in aëre, vt à nidore sacrificiorum idololatrarum purgaretur, & à fœtore peccatorum sanctificaretur, & ab immundis spiritibus in aëre habitantibus, & vt ascensum verum nobis pararet in cœlum: maximè tamen vt se ostenderet mediatorem cœli, & terræ, ex eo quòd aër elementum est commune. Est enim Christus Dei & hominum reconciliator, hominum & Angelorum, Iudæorum & Gentilium, iustorum & peccatorum mediator. Honorauerat siquidem Dominus terram, in ea ipse conseruando; aquam mare calcando, & in Baptismo in ea instituto sanctificando: ignem honorificaturus erat, in eius specie mittendo Spiritum sanctum: ita aërem quoque in eo moriendo illustrare voluit, in quo etiam, tanquam in proprio loco debellaret aëreas potestates. Est enim illa eleuatio signum gloriosæ victoriæ suæ, in quo & Luciferum confixit, & chirographum decreti deleuit, deque hostibus gloriosum reportauit triumphum. Adhæc in eminenti loco exaltatus est, vt facilè ab his, qui eum perdiderant, inue-

Zachar 9. *Luc 23.* *Rom 8.* *Apta comparatio morientis in cruce Domini cum ballista.*

Chrysost. *Matth 14.* *Sexta ratio.* *Greg. Nyss. de vita Mosis, circa med.* *Cornua crucis quatuor quid denotent, secundùm Gregorium.* *Ephes. 6.* *August. epist. 20 de gratia Noui & Veteris Testamenti ca. 26. sub finem tom 2.* *Matth. 14.* *Coloss. 1.* *Cur Christus non extra ciuitatem modò, sed in aërê etiam mori voluit.* *Hebr. 13.* *Ephes. 2.* *Colos. 6.* *1. Tim. 2.* *Baruch. 3.* *Matth. 24.* *Act. 2.* *Colos. 2.* *Ibidem.* *Cur Dominus editio in lo-*

inueniri posset. Solent enim in alto loco à viris bonæ fidei ea, quæ casu amissa sunt, & obiter inuenerunt, suspendi, vt facilè domino restituantur. Hinc Dominus Iesus, quem cuncti suis sceleribus amittunt delinquentes, in alto collocari voluit, iuxta illud Deuteronomij: *Et erit vita tua quasi pendens ante te, timebis nocte, & die & non credes vitæ tuæ.*

Deut. 28.

Ita enim hunc locum interpretantur nonnulli Patres, & præsertim Leo Papa serm. de passione. In ipsis quatuor crucis cornibus deregitur generalis fructus Dominicæ passionis. Nam cornu superiore cœlum respiciente, significatur, quòd per passionem reparata est ruina Angelica, apertumque nobis cœlum: cornu inferiori, quòd per eam redempti sunt Patres ex limbo: cornu dextero, quòd per eam collecti sunt filij Dei, qui erant in mundo dispersi, siue Iudæi legis diuinæ cognitione præditi: cornu sinistro, quòd per eam etiam inimici reconciliati sunt, siue Gentiles, veræ diuinitatis ignari.

Leo Papa serm. 2 de passion. post medium.

Ioan. 10.

Hinc Augustinus epistola ad Honoratum, de gratia Noui Testamenti: *Non frustra igitur,* inquit, *tale genus mortis elegit, nisi in eo quoque latitudinis huius, & longitudinis, & altitudinis, & profunditatis magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno, quod transuersum desuper figitur: Hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipso ligno vsque ad terram conspicuum est. Ibi enim quodammodo statur, id est, persistitur, & perseueratur; quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, quæ ab illo, quod transuersum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est, ad caput Crucifixi: quia benè sperantium superna expectatio est. Iam verò illud ex ligno quod non apparet, quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitæ gratiæ.*

Aug. ibidem ad est c. 20.
Ephes. 3.

Longitudo & latitudo quidque altitudo, & profundum apud Apostolum, ut ille Augustino.

Idem in Ioannem scribit: *Lignum illud, vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuit magistri docentis.* Huc vsque Augustinus.

Augus. tract. 119 initio, tom. 9.

Septimò in illa crucis figura, quæ fit è ligno recto, & transuerso, omnes redimendi, & gloriandi eleganter denotantur in duplici natura, Angelica, & humana. Angelica natura significata est in ligno recto, in cuius fractura appositum est lignum transuersum, hoc est, natura humana à filio summi fabri, illius qui fabricatus est auroram, & Solem. Et ita cruce indiget cœlum, & terra, illaque pacificatur, atque coniungitur: nec solum Christus est Redemptor communis in terra, sed etiam reparator in cœlo.

Septima ratio. Crucis figura ex recto, & transuerso ligno constans, quid insinnet.
Psal. 73.
Christus non Redemptor solum, sed est etiam reparator.

Et hoc figuratum est in duobus lignis quæ vidua Elaiæ colligebat, vt pararet cibum animæ suæ.

3. Reg. 27.

Est & alia notabilis figura, quæ habetur apud Ezechielem, cui Dominus iussit sumere lignum vnum, & scribere super illud: *Iuda, & filiorum Israel sociorum eius*: & posteà alterum sumere, & scribere super illud: *Ioseph lignum Efraim, & cunctæ domus Israel, sociorumque eius*: & iussit ea coniungi, vt esset vnum.

Ezech. 37.

Quòd si, vt quidam volunt, duo ligna miraculo in vnum lignum coaluerunt; significatur, quod per vnionem duorum lignorum crucis Christi coibunt in vnam Ecclesiam Angeli, & homines, vel magis ad literam, Iudæi, & Gentiles, siue potius, duodecim tribus, quæ erant dispersæ. Nam vt ait Apostolus: *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.*

Duo ligna crucis coniuncta, quid mystice significent.

Ephes. 2.

Accedit octaua egregia ratio B. Thomæ, quam ille ex Augustino producit. Ait enim Augustinus libr. quæstionum. 83. *Sapientia Dei hominem ad exemplum, quo rectè viueremus, suscepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea, quæ non sunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipsam non timeant, mortis tamen genus horrescunt. Vt ergo nullum genus mortis rectè viuenti homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, & formidabilius.* Hæc ille.

Octaua ratio.
B. Tho. 3 p. q. 46 art. 4.
Aug. lib. 83. quæst. 25. in princ. tom. 4.

Mortis contemptores, quid tamen illi reformident.

Demum crucifigi voluit, vt nos etiam totum corpus extendere in obsequium Dei, ac proximi salutem, carnemque nostram crucifigere doceret. Dixit enim Paulus: *Christo crucifixus sum cruci*; Et, *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.* Rursus: *Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.*

Nona ratio, ac postrema.

Gal. 2.
Infra 5.
Infra 6.

Hinc enim Christus tanquàm verus Dei, & hominum mediator, coram Deo assistit, vt summus Sacerdos, & Pontifex, seipsum pro nobis offerens, ac dicens illud Dauidis: *Sacrificium, & oblationem noluisti; corpus autem adaptasti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui.*

1. Tim. 2.
Heb. 7.
Psalm. 39.
Hebr. 10.

Ac si diceret; Nulla alia sacrificia te homini reconciliare potuerunt: en ego vnigenitus filius tuus me ipsum pro homine tibi offero; & me ab hominibus offerendum tibi exhibeo, vt habeant quò peccatorum remissionem, & alia omnia beneficia impetrare illi abs te valeant.

Christi oblatio pro nobis vna salutaris, iuxta Prophetam.

Nos igitur frequenter oculis fidei sacrificium hoc intueamur, illudque assiduè Patri æterno pro nostris infirmitatibus subleuandis offeramus, ac illi dicamus: Respice sancte Pater de sanctuario tuo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Pontifex noster, & Filius tuus Iesus pro peccatis fratrum suorum: & esto placabilis super multitudinem malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri A-

Cur illam Patri Deo sacrosanctam Christi hostiam cruentam offerre debeamus.

Genes. 4.

Eſa. 53. *1. Pet. 2.* *Philip 2.*

Vel clamat ad te de terra: ecce agnus, qui coram tondente ſe obmutuit, & non apperuit os ſuum: & qui peccatum nõ fecit peccata tamen noſtra tulit. Reſpice in faciem Chriſti tui, qui tibi vſque ad mortem obediens factus eſt: nec recedant cicatrices vulnerum eius ab oculis tuis, vt agnoſcas quãtam ſatisfactionem pro nobis pependerit. Reſpice in eum, qui patitur, & reminiſcere benignus eorum, pro quibus patitur. Vide redemptionis ſuppliciũ, & remitte redempti hominis peccatum. Sed & tu miſer peccator vide hoſtiam, qua reconciliatus es; ſanguinem, quo ablutus es, ac redemptus; vincula, quibus abſolutus; vulnera, quibus ſanatus; ſupplicium, quo amplè pro te factum eſt ſatis; nuditatem, qua veſtitus. Et quid aliud, quàm charitaté in Chriſto crucifixo cernis? Vides, caput inclinatum ad exhibendum tibi pacis oſculum; brachia extenſa ad amplexandum; manus perforatas, ad tua liberaliter largienda; pedes confixos, ad te expectandum; latus vulneratũ, ad te amore ſuo alliciendum; coronam ſpineam, ad te æterna gloria coronandum, ſpiritum emittenté, ad te vita gratiæ, & gloriæ animandum. Caue, ne de te poſſit conqueri, ac dicere: *Extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret*: & rurſus, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.* Diſce ergo exemplo Chriſti à terra eleuari: diſce crucem portare, atque in ea mori. Vt ergo ibi duo latrones cum Chriſto crucifixi ſunt, ſic & iuxta ſpiritum in nobis tria ſunt crucifigenda, nimirum caro, & mundus in latronibus deſignati, & ſpiritus noſter medius, qui in Ieſu adumbratur. Caro, tanquàm latro dexter cruci affigitur: nam teſte Apoſtolo, qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs: atque hæc in ſpiritu ſaluatur tandem, quia in reſurrectione ſua glorificabitur. Hinc latroni dextero, cui comparatur, dicitur: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Eſt autem crux carnis, rigor diſciplinæ: cuius quatuor brachia ſunt abſtinentia, aſperitas veſtium, linguæ repreſſio, ac ſomni parcitas. Denique crucifigendus eſt mũdus, tanquàm ſiniſter latro, de quo Paulus, *Per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Qui tamen minimè ſeruatus eſt, nã permanſit in ſua perfidia, & ſemper blaſphemat Dominum: ita etiam mũdus etiãſi in nobis crucifigatur, manet tamen in peccatis ſuis, noſq; ſua lingua violẽta petit. Eſt autem crux mũdi, paupertas ſpiritus: cuius quatuor ſunt brachia, nimirũ contemptus gloriæ, pecuniæ, patriæ, & ſanguinis: vel, vt Bernardus ait, ſpernere mundum, ſpernere nullũ, ſpernere ſeſe, atque ſpernere ſe ſperni. Tertiò crucifigendus ſpiritus, vt poſſimus dicere cum Apoſtolo; *Chriſto crucifixus ſum cruci. Viuo autem, iam non ego; viuit verò in me Chriſtus.* Eſt autem crux ſpiritus, feruor fidei, cuius quatuor brachia exiſtunt, dolor à ſiniſtris, amor à dexteris, ſurſum ſpes diuinæ gloriæ, & infra timor gehennę. Hæc autem ſi aſſequamur, pulchrè crucem meditati ſumus, & facile erit de Satana triumphare, quemadmodum & Chriſtus de illo egregium retulit triumphum. Erant enim in hac morte Domino inferenda tales Satanæ cogitationes, atque conſilia: Conclauentur manus venefici, & ampliùs eas non extendat ad ſanitates hominibus conferendas, & ad eis benedicẽdum cuiquam. Configantur pedes, ne pertranſeant benefaciendo ad hominum ſalutem: guſtet fel, & acetum os, illud quod tot nomina ſalutis communicauit: aperiatur lancea pectus quod tam multa conſilia cõtra me habuit: pereat morte turpiſſima, vt nemo ampliùs ex eo auxilium ſperare valeat, neq; decens, aut tutum putet abs tali fauoré poſtulare: volo tantũ, vt habeat aures liberas, ad contumelias & conuitia excipienda; linguam ſolutam, ad regerenda conuitia, & ad maledicendum; oculos minimè impeditos, quò indigna multa cernat contra ſe fieri, quò indignatione in homines cõcepta, nũquam eis amplius benefaciat, quos tam ingratos eſt expertus: tollatur de medio onerosus reprehenſor, & ſcelerum detector, ne mihi moleſtus ſit amplius. Pretio vendatur Iudæis, qui mei ſunt, vt nullum ſit ei vltra ius ad liberandum ſeſe, dominis, atque emptoribus inuitis: poſtponatur latronibus & homicidis, illi magis euaderent, quàm ipſe, qui dicebat: *Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei*: medius inter latrones cruci affigatur, vt quilibet ipſum horreat, & erubeſcat, reprobuſque appareat coram Deo, & hominibus, qui eius cum honore meminit. Volo vt ipſe quoque Ieſus erubeſcat conditionem ſuam, & confundatur, ita, vt nũquam amplius audeat vel oculos attollere. Adeò vt ſi maximè velit, vt ipſe ſe iactat, tamen confuſus, ſemetipſum abſcondat, ac pro alio ſe gerat; aut certè ſi offenſus à ſuis ſit omnibus, indignetur in eos; vt qui antea pertranſibat benefaciẽdo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, in futurũ pertranſeat malefaciẽdo; percutiatque omnes gladio oris ſui, fiatq; implacabilis omnibus, ſicuti eſt offẽſus ab omnibus: io quo ego eum adiurabo; nã faciet cauſam meam. Ego quoque Barabbã, & ſimiles homicidas immittã in hũc populũ, vt fruatur ſuo

Marginal notes (left): *Officium peccatoris erga Deum in eius memoriam ſacrificij.* — *Prouer. 1.* *Eſa. 65.* *Rom. 10.* — *Tria in nobis crucifigenda. Latrones duo, eorumque medius Ieſus quid ſignificet.* — *Gal 5.* — *Luc. 23.* — *Crux carnis.* — *Mundi huius ingenium.* — *Gal 6.* — *Crux mundi quænam ſit.* — *Bernard.*

Marginal notes (right): *Gal. 2.* — *Crux ſpiritus quænam illa.* — *Satanæ cogitationes atq; conſilia in nece Domini inferenda, quæ fuerint.* — *Actor. 10.* — *Ioan. 19.* — *Sap 2.* — *Matth. 26.* — *Matt. 21.* — *Act. 10.* — *Matth 27.*

ſuo Barabba, quem elegit in vita; viuant in eis homicidia, latrocinia, & omnia mala, ſublato de medio omnium amatore & doctore Ieſu. Voloq; hæc fieri per Pontifices, & Præſides, & Populũ, & per omne cõciliũ, ne vnquã aperire oculos poſſint, aut reſcindere ſententiam audeant, ſed putent ſe obſequium preſtaſſe Deo, cum omnes, qui inuocauerint nomẽ Ieſu, interficiã.

Luc. 21.

Et quãuis ius Barabbę in eos ſæuiat, & captiui ducantur in omnes gentes; putent tamẽ ſe id pati propter peccata huius, & eorum, qui illum coluut. Tantaq; cæcitate à Domino percutiantur, vt videntes non videant, eò quòd Ieſum doctorem à ſe repulerint, eiuſq; faciẽ velauerint, vt omnino factus ſit eis inuiſus: fruſtraq; alium Meſſiam expectent: ſiquidem hic Ieſus Meſſias eſt, & Filius Dei: aut ſi hic Meſſias non eſt, vel ſaltem non eſt Filius Dei, tamẽ vir bonus eſt, & Propheta Dei iuſtus.

Ioan. 9.

Luc. 22.

Vt Iudæi in ipſum inſurgentes irritent iram Dei, ac prouocent ſuper ipſos interfectores viri iuſti, ac nuntij Dei, ac proptereà tradãtur in reprobum ſenſum, auferaturq; promiſſio, & benedictio Meſſię ab eis, aut ſaltẽ vt in longiſſimum tempus differatur. Quod etiã conabor, vt ſi fieri poſſit, nunquã adueniat, prouocans hunc populum ad maiora indies perpetranda flagitia, quibus Deus irritatus totum hũc populũ perdat: vt ea ratione omnis vera religio ex orbe auferatur, mihiq; vniuerſa terra cedat, habeamque ſocium damnationis meæ orbẽ terrarum. Volo ipſum damnari à Principibus Sacerdotum, & à toto concilio, ne quid illegitimè actum putetur: volo etiam & à toto populo cõdemnari. Et quamuis à Pilato pluries defendatur, ex eo tamen appareat conſtantior ſententia primorum, & populi in ipſo damnando: & vt ipſe tanquã conuictus nihil reſpondeat, nulluſque pro eo reſpondere audeat, tanquam ab eo decepti, non adiuti appareant. Volo Iudam qui vendidit ipſum, laqueo ſe ſuſpendere, ne vnquam teſtificari valeat ſe hominẽ iuſtum vendidiſſe: ſed id illis tãtùm fateatur, qui emerunt, & qui celatum eſſe volent.

Matth. 26
Infra 27.

Hunc etiam, ſi reſurgat, conabor abſcõdere, vt nulli ſit vſui; ſicut theſaurus abſcõditus prodeſt nemini.

Infr. 28.

Et ſi quidẽ prædicabitur ab aliquo; dabo operam vt nõ inueniat fidem, ſed ei ab omnibus contradicatur, vt maiori ſcelere obſtringant ſeſe homines: & ipſi qui prædicant, prædæ pateant, neciq; dedantur terribili, & indecoræ. Hæc erant antiqui ſerpẽtis, ac veteratoris conſilia, atq; molimina. Verũ hæc omnia reciderunt in caput eius, de quo pulchrè ait Leo Papa ſer. de paſſ.

Eccleſ. 20. & 41.
Vniuerſas Satanæ artes atque conſilia vt Chriſtus eluſerit.

Leo Papa ſer. de paſſ. poſt medium.

Exaltatus autem Chriſtus Ieſus in ligno, retorſit mortem in mortis autorem, & omnes principatus, aduerſaſq; virtutes per obiectionem paſſibilis carnis eliſit, admittẽs in ſe antiqui hoſtis audaciam, qui in obnoxiam ſibi ſæuiẽdo naturam, etiam ibi exactor auſus eſt eſſe debiti, vbi nullum potuit veſtigium inuenire peccati.

Coloſ. 2.

Euacuatũ eſt igitur illud generale venditionis noſtrę, & lethale chirographum, & pactum captiuitatis in ius tranſijt redemptoris. Claui illi, qui manus Domini, pedeſque tranſfoderãt, perpetuis diabolum fixêre vulneribus, & ſanctorum pœna membrorum, inimicarum fuit interfectio poteſtatum; ſic ſuam Chriſto cõſummante victoriam, vt in ipſo, & cum ipſo, omnes, qui in eum crederent, triumpharent. Hæc ille ſatis accommodè.

Diabolus in cruce victus.

Incidit ergo dæmon in foueã, quàm fecit, & vt alter Aman in patibulo, quod præparauerat Ieſu tanquã alteri Mardochæo, ſuſpenſus eſt.

Pſal. 7.
Eſther 7.
Aman & Mardochæus quorum typum geſſerunt.

Vult quidẽ Ieſus vendi: ſed alio cõſilio, quàm Satanas, qui volebat ne Ieſus liber pertranſiret benefaciendo, & ne Satanam liget, & ſpolia eius diſtribuat.

Act. 10.
Luc. 11.

Dominus etiam voluit vẽdi, qui dixit Iudæ: *Quod facis, fac citius*; hoc non vt coarctetur, ſed vt latius pertranſeat benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, vt pro ſeruitute breuiſſima habeat perpetuã & ampliſſimam libertatem à Deo, nec contineatur terminis terræ Iſraël, vel legis præſcripto.

Ioan. 13.

Voluit itẽ venditus, & emptus omnes emere in ſeruitutẽ Regiam. Quemadmodùm Ioſeph Ægyptum emit, cùm ipſe antè ab his emptus fuiſſet, qui & fratres ſuos à quibus autè venditus fuerat, redemit: ſed in hoc ipſum, vt eos paſceret & viuificaret.

Quare Chriſtus vendi, emique voluerit.
Geneſ. 47.

Similiter vult ipſe omnes emere in ſeruitutem Dei, vt Deo viuamus. Et ita ipſe eſt noſtra redemptio: non ſumus ergo noſtri: nemini ergo poſſumus iure nos dedere, nemo nos poteſt ſibi vendicare.

Supra 37.
1. Cor. 6.
1. Pet. 1.

Voluit item Chriſtus vendi, emique vt genus humanum haberet victimam idoneam, quam offerre poſſet Deo; etiamſi illi eo animo non redemerint vt immolarent, ſed arbitrarentur obſequium ſe præſtare Deo, ſceleſtum hominem de medio auferendo.

Secunda ratio

Ioan. 16.

Sed Chriſtus vt Sacerdos conſtitutus à Deo, immolauit ſemetipſum, vt nobis ſe traderet in hoſtiam offerendam Deo. Deinde voluit etiam dęmon capi Chriſtum, vt non ſuam, ſed emptorum faceret voluntatem: nec iret quò vellet, aut liber prædicaret, & prodeſſet quibus vellet, nêue impediret opera ipſius Satanę. Dominus quoq; Ieſus ligari voluit, & capi, non alterius virtute, ſed ſua ſponte, prius eos repellens, & retrorſum cadere faciens: neque ſeipſum prius illis permiſit,

Ioan. 18.

quàm

quàm suos faceret liberos: quia scilicet ligari aliter nolebat, quàm suis in libertatem relictis: quibus postea ligandi, soluendiq; potestatem reliquit, non tantùm in Iudæa, sed per totum orbem, vt soluerentur quos Satanas ligasset; & ligarentur, quos ille liberos esse volebat. Ita nobiscum Christus facit, quia liberat nos à vinculis propriæ & vitiosæ voluntatis, ac subdit diuinæ: ligat cor, & manus, & membra nostra, ne ad vetita procedant, & liberos nos faciat ad bonum. Voluit tertiò Satanas Christum examinari, atque constanter damnari à Pontificibus, Doctoribus, & à Præside Romano, & populo. Idem voluit Iesus, qui sese propterea non defendit, sed patienter tulit nihil respondens, vt ipse fieret omnium ordinum iudex, qui ab omnibus fuisset iudicatus, & constituere meteretur iudices super omnia, & vt suos doceret ferre iniusta indicia, ne Respublica seditionibus agitetur, & expectare iudicium Dei: quia idem sentire debemus in nobis quod & in Christo Iesu. Quartò voluit Satanas Iesum morte turpissima, infamia, ac doloribus plena condemnari, quo deterreret homines à nomine Iesu profitendo, quòd similia supplicia eos maneant, qui Iesum honorificarent. Idem voluit & Iesus, vt suos ad mortem ferendam animaret, faceretque mortem non modò non timendam, sed amandam, & exoptandam: quoniam pretiosa per ipsum fieret mors Sanctorum eius apud Deum, & carnem & sanguinem maceraret, peccatumque, & Satanam deuinceret, & Spiritum viuificaret, granumque frumenti multiplicaretur. Quintò voluit Satanas omnes eo scelere inquinari, vt nemo amplius auderet sperare misericordiam Dei: vnde & Iudam adegit ad laqueum. Sed hoc etiam Iesus voluit, pro omnibus videlicet condemnari, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, & consummaret omnes. Hinc latroni regnum ac paradisum præstitit: & cùm lata est sententia mortis contra Christum, Barrabas liberatur. Itaque vt docet Athanasius oratione in sanctam Parasceuen, in ipsis primordijs crux ipsa reis libertatem largitur. Postremò voluit Satanas conclauari manus, & pedes, aperiri latus, sepeliri sub magno lapide, apponi fidos custodes, vt etiam resurgens rursus occidatur, aut in sepulchro rursus mori miserè cogatur. Quòd si inde euaserit, conabor vt sit occultus, subornabo testes idoneos, qui dicant non resurrexisse, visumq; dicatur phantasma esse, neque tangi se permisisse. Sed & id voluit Iesus, quò certior esset atque euidentior suæ resurrectionis triumphus, indeque fides confirmatior, ac testatior apud omnes redderetur, vbi insidiæ Satanæ detegerentur, & mendacium pecunia redemptum manifestum redderetur, & omnes diaboli conatus, & molimina infecta atque inania redderentur, & gloria Domini nostri illustrior, & magis conspicua per vniuersum orbem eius fide & religione propagata splendesceret; atque elucesceret, cui cum Patre & Spiritu sancto perpetuus sit honor & gloria, ac imperium sempiternum. Amen.

Infra 20. — *A quibus nos Christus vinculis soluat.* — *Quemadmodum nos liget Christus.* — *Philip 2.* — *Psalm 115.* — *Ioan. 12.* — *Hebr. 2.* — *Luc 23.* — *Ibidem.* — *B. Athanas.* — *Matth. vlt.*

TRACTATVS XXXVII.

De impositione tituli super crucem, in illa verba: *Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucē. Erat autem scriptum, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt; quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est Iesus. Et erat scriptū Hebraice, Græce, & Latine. Dicebāt ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli scribere Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.* Ioan. 19. Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23.

QVEMADMODVM Psalmis præfiguntur tituli, quibus argumentum, quod in eis canitur, intelligatur, & vt picturis & statuis excellentiam heroum aut supponitur, aut superponitur eorum nomen, quò cognitæ suauius spectentur, legesque difficiles glossa explicante indigent: ita etiam damnatis ad mortem non satis erat viua præconis vox, sed addebatur titulus, quo continebatur crimen, ob quod quis esset pœnæ, aut neci datus. Quod etiam in hodiernum vsq; diem Romæ asseruatur: nam omnes qui puniuntur, scripturam gestant, quæ causam sui delicti complectitur. Et Quintilianus in quadā declamatione meminit crucis cuiusdam inscriptæ hoc modo: *Seruo danti venenum domino.* Commendaturq; illa lex Romanorum, eiusmodi inscriptiones super damnatis apponi mandans, quò iudici neminem immeritè damnare posse constaret: deinde vt omnibus paterêt, quàm esset à indice iustè lata sententia: vt docet Chrysostomus. Circa hūc igitur titulum, obseruandū inprimis, fuisse à quatuor Euangelistis notatum, licèt nō in eodem

De titulo crucis Dominicæ. — *Quintilian. declamat.* — *Quam ob causam Romani olim damnatorum patibulis titulos adhibere consueuerant.* — *Chrysost. ho. 84. in Ioan. tom 3.*

dem loco: nam Ioannes tradit titulum positum quamprimum crucifixus est, & deinde mentionem facit de diuisione, & sortitione vestimentorum: Matthæus verò & Marcus prius enarrant diuisionem vestimẽtorum; deinde tituli inscriptionem: Lucas verò nõ solùm post diuisionem, sed etiam post illusiones factas, & acetum oblatum. Tamen reuera probabilius est, prius milites ministerio suo explendo vacasse, in crucifigendo, titulo apponendo, vt ait Ioannes; deinde verò diuidendis vestibus ac sortiundis attendisse: vt reliqui tres de hoc titulo locuti videantur per figuram recapitulationis; Ioannes verò, qui aliorum vidit Euangelia, suo loco propriè locutus est.

In descriptione tituli crucis Dominicæ inter quid varient Euangelistæ.

Deinde obseruandum Ioannem Græcè scribentem, vocem Latinam tituli vsurpasse, dum ait: ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος; cùm Matthæus dicat: *Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam*, vbi Græcè dicitur αἰτίαν, hoc est, causam, siue accusationem, id est, crimen, de quo Iudæi accusarũt Iesum, nempè, quòd se Regem faceret: & Marcus: Et erat titulus causæ eius inscriptus, Rex Iudæorum, vbi Græcè ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, Lucas verò solum ait: Erat autem & superscriptio, id est, ἐπιγραφή. Et Marcus quidem tantùm habet, *Rex Iudæorum*: Lucas, *Hic est Rex Iudæorũ*: Matthæus: *Hic est Iesus Rex Iudæorũ*: Ioãnes verò, qui postrem⁹ scripsit, & Dominicæ voluit, crucifixioni interfuit, ita scripsit, vt Pilatus, & tabella illa, in qua fuit scriptus titulus hic, qui Romæ asseruatur, ostendit illum fuisse verum titulum. Reliqui verò Euangelistæ non tam verba, quàm sensum expresserunt. Putauit autem Euthymius in Matthæum, nomen tituli apud Latinos significare causam. In quo se parum linguæ Latinæ peritum ostendit: nã titulus dicitur à tuendo, quasi tiulus, eò quòd libro, vel statuæ, vel alteri rei appositus, autorem eius tueatur à plagiarijs quibusuis: nam multi sunt, qui libenter aliorum labores, ac fœtus sibi vsurpant. Hic autem titulus, vt Chrysostomus hoc loco annotauit, cùm inuentæ essent tres cruces humo defossæ, nec facilè posset discerni quæ esset illa Christi; indicauit, ac tunc etiam Domini crucem tueri visus est.

Euthy. ca. 67. in Matth.

Titulus vnde sit dictus.

Chrys. ibid.

Tertiò obseruandum, hunc titulum nõ in charta aliqua tabulę affixa fuisse conscriptum, vt putat Nicolus Lyranus: quia vt ostendunt reliquiæ tituli Romæ asseruati in templo sanctæ Crucis in Hierusalem nuncupato, literæ erant impressæ atque insculptæ in ipso ligno ad diuturniorẽ retentionem, ne facilè corrumperentur, iuxta illud Dauidis: *Ne corrumpas tituli inscriptionem*. In quo etiam illud peculiariter aduerti, quod vt Hebræi literas scribunt, ac legunt à dextero in sinistram pergendo, in eandem rationem Græca Latinaq; inscriptio se habet; cùm tamẽ Hebræi soli à dextera in sinistrã & legant & scribant, Græci & Latini è contrario. Erat autẽ hæc tabula inter duo cornua crucis funiculo hinc inde alligata: nam caput in medio manebat absq; vllo sustentaculo, vt sicut in vita ob eximiam paupertatem non habuit vbi caput suum reclinaret, ita nec in morte. Quartò aduertẽdum, titulum hunc scriptum fuisse trib. linguis, vt non solùm ab indigenis Hebræis, sed & à Græcis, & à Romanis, qui religionis ergo ad templum aduentabant, causa mortis eius intelligeretur, atque ita in ore duorum, vel trium staret omne verbum. Iulius Capitolinus in vita Gordiani iunioris tradit, Gordiano in Syria tumulum extructum, & elogio Græcis, Latinis, Persicis, Iudaicis, & Ægyptijs literis insculpto ornatum fuisse, nimirum vt laus tanti principis ad multorum notitiam perueniret. Ita neque maius, neq; certius vllum innocentiæ Christi potuit dari testimonium, quàm quòd aduersarij criminis loco impenderunt: quòd tamen reipsa non crimen, sed veritas ipsa de prophetia deprompta fuit. Quia verò Iudæi tunc religione excellebant, sicut Græci sapientia, Romani verò imperio & potestate; ostensum est his tribus linguarum generibus Crucifixi regnum super vniuersum orbem extendendum: quod potestate, sapientia, atque religione plenum est, vt rei docuit euentus. Etenim in nomine Iesu omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris. Sanctificata est in Christi cruce triplex illa lingua, in qua scriptum est vetus & nouum Testamentum; vt studiosi sacrarum literarum intelligant, tribus illis linguis addiscendis sibi esse incumbendum, quò verbi Dei intelligentiam faciliùs assequantur. adhæc obserua ordinẽ à Ioanne annotatũ, vbi primùm Hebraicè, deinde Græcè, postremò Latinè tradit scriptum: & illum ordinem sernat tabula illa, quam diximus Romæ asseruatam: quoniam religio Christiana primum ab Hebræis ad Græcos profecta est, deinde à Gręcis ad Latinos prædicatio Christi crucifixi per Apostolos peruenit. Lucas verò post Græcos & Latinos postremo loco posuit Hebræos, quia respexit ad Hebręos vltimo tẽpore ad Fidẽ conuertẽdos. Nam cùm plenitudo Gẽtium intrauerit, tunc omnis Israël saluus fiet: vt Apostolus inquit. Sexto loco obseruãda est causa hu-

Hic titulus vbi fuerit affixus.

Lyranus.

Titulus Crucis vbi asseruetur.

Psal. 59.

Aliter Hebræi scribunt, aliter Græci, & Latini.

Luc. 9.

Cur hæc inscriptio fuerit tribus linguis expressa.

Deut. 17.

Iuli Capit.

Tituli crucis trilinguis inscriptio quid denotet.

Philip. 2.

Ordinis trium linguarum inscriptione positi mysterium.

Rom. 11.

Quæ causa fuerit huius tituli impositionis.

Ruper: Tuit. li.13 in Ioan

Ioan 11.

Primus sensus Ruperti Tuitiens. qui multis rationibus refellitur.

Matt.12.

sa huius tituli impositionis. Existimat enim Rupertus Tuitiensis, quòd vt Caiphas in illis verbis: *Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*, alium sensum habuit, & alium Spiritus sanctus; ita hunc titulum alio sensu impositum ab Spiritu sancto, & alio à Pilato. Nam hîc ob ludibrium & iocum positum esse voluit, & putabat se gloriari posse apud Cæsarem, quòd pro eius fide hominem affectatorem regni, & quem multa illius gentis turba cũ ramis palmarum receperat. Regiasq; ei illi laudes acclamauerat, supplicio crucis affecisset: credens se prudentius fecisse, quàm fecit Herodes, qui Regem natum Magis illudentibus interficere non potuit. Caietanus verò in eandem ferè sententiam deueniens, asserit Pilatum, sicut & Herodem illum, qui Dominũ illusit in veste alba, quasi stultum Christum habuisse; ac proinde titulum irrisoriè appositum. Sed hęc etsi prima facie plausibilia videantur; veritati tamen minimè sunt cõsentanea. Nam in primis ex illis verbis: *Non haberes potestatẽ aduersus me vllam*, elicuit Caietanus singularissimam Christi innocẽtiam, quam etiam cognouit Pilatus, & statim voluit dimittere eum; quomodo ergo stultum putat, quem sic docentem & mirabiliter loquẽtem credit? Secundò, cur toties ait Pilatus: *Nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis?* Si enim regnum vel diuinum, vel humanũ sibi arrogasset, etiam per stultitiam, iam causa esset in se, licèt per stultitiam, excusabilis. Pilatus igitur nõ dixisset, Non inuenio in eo causam, sed dixisset: Inuenio quidem causam; sed illa dementia, seu stultitia excusabilis est. Tertiò, Pilatus dixit, Innocens ego sum à sanguine iusti huius; quomodo ergo putat stultum, quẽ iustum vocat? Nec enim cum tanta stultitia vsurpandi sibi regnum potest consistere iustitia. Quartò, Euãgelio docemur, Pilatum nouisse quòd per inuidiam eum tradidissent: inuidia autem nõ est sine virtute eius, in quem est inuidia, nisi etiam fatuos Pontifices putasset, quos videbat malignos: nã in hominem fatuum magis commiseratio, quàm inuidia cadit. Quintò, Pilatus verè putauit Christum, Regem Iudęorum, sicut & Christus ipse confessus est; vnde: & flagellatum Christum, & illusum ostendens; dixit: *Ecce Rex vester: &: Regem vestrum crucifigam?* quomodo ergo fatuum potuit cogitare, quem Regem confitetur. Sextò. Euangelista probat Pilatum ad verba illa Iudęorum: quia filium Dei se fecit, magis timuisse; quomodo ergo timet, quem fatuum putat? Septimò, an non audierat Pilatus miracula de cœco nato, quẽ illuminarat, & Lazaro suscitato? nõ poterat ergo fatuum cogitare operum tam mirabilium effectorẽ. Octauò, legimus Pilatum admiratum cùm Dominum tacentem videret contra accusationes calumniantium: at locus admirationi nõ posset esse, si illum putasset stultũ. Nonò, ex quatuor causis principalibus, de quibus accusabatur, videlicet, de prohibitione census dandi Cæsari, de blasphemia, qua filium Dei se fecit, deq; populi cõmotione ac seductione, atq; Regiæ dignitatis vsurpatione, asserit Caietan⁹ has duas causas posteriores Pilatum considerasse, pręsertim verò cõmotionem populi. Sed reuera manifestè Euangeliũ repugnat huic annotationi, in quo Pilatus dixit: *Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populũ: & ecce, ego coram vobis interrogans, nullam causam inueniо in homine isto ex his in quibus eum accusatis.* Ecce quòd omnes illorum causas reijcit, & pręsertim illam de cõmotione populi, ergo euidẽs erat Pilato quòd ad bonum omnes prouocabat, nõ ex regni ambitione, sed ex charitate, docens nequaquam repugnare Cæsari, aut magistratui, sed illi subdi. Decimò, tradit Caietanus Pilatũ censuisse Iesum flagellis corripiendũ, vt vtriusq; fatuitatis (de vsurpata scilicet Regia dignitate, & diuinitate) quam credebat, & malitiæ, quam illi obiectabant Iudæi, ratione habita, punit⁹ Iesus dimitteretur. Sed hoc apertè est cõtra Euangelium Marci, testantis Pilatum hoc fecisse vt populo satisfaceret, & expleret eius furorem: qui tamen nisi cruce & morte satiari non potuit. Vndecimò, quòd Pilatus Iesum nõ habuerit pro fatuo, testantur literæ, quas illæ misit Romam ad Tiberium Imperatorem, eius admiranda opera, ac diuinitatem attestantes: vt Ecclesiastica refert historia, ex Tertulliano in Apologetico verba recensens. Alia porrò causa Herodes; quia expectabat signa fieri, & perpetuo illũ mutum coram se intuitus est, spreuit illum, & dimisit: neq; tamen ait Euangelium, quòd Herodes fatuum putauerit, de quo tanta audierat, sed ex animi indignatione quasi ab eo spretus sua taciturnitate, & quasi nõ dignus habitus corã quo signa ederet, eũ contra spernere voluit, atq; eo modo illudẽdo indigne tractare. De Pilato autem multo veriùs & accõmodatiùs ad Euangeliũ est, & ad sensũ Patrũ, præsertim verò Chrysostomi & Augustini, si dicamus, quòd Domini innocentiã agnouerit, & sapientiam à responsorum eius prudẽtia corã fuerit expertus: nam & inuidiam non ignorabat Pontificum; diuinitatem verò, regnumque eius facilè suspicari poterat

Matth 2.

Caietanus in Ioan.

Luc.23.

Prima ratio.

Secunda ratio

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

Septima ratio.

Ioan 9.

Infra 11.

Octaua ratio.

Matth.27.

Nona ratio etiam contra Caietanum.

Luc 23.

Ioan 19.

Luc.23.

Ibidem.

Luc.23.

Decima ratio contra eundem Caietan.

Marc.15.

Vndecima ratio.

Eccle. hist. lib. 2. c. 2. Tertul.

Luc 23.

Vnde planum fit, Pilatum Christum non vt fatuum & stultum habuisse, verum eius innocentiã agnouisse.

verum esse, & de cœlo esse; tùm ex miraculis, quæ nota illi fuisse satis est probabile; tùm ab eo quòd ab vxore acceperat, & longè magis ab eo, qui intus veritates Christi sui inspirabat, scilicet omnipotenti Patre: vnde Chrysostomus in Ioannem rectè ait: *Scripsit autem & titulum Pilatus, tùm vt Iudæos vlcisceretur, tùm vt Christū excusaret. Nam cùm tanquam prauum tradidissent, & sententiam hāc latronum societate confirmare vellent, ne quis iam turpem mortis notam inurere, & tanquam malū & perditum accusare posset, vt calumniantium os obstrueret, in Regem suum insurrexisse denuntiat, & tanquam trophæo cuipiā literas insculpsit, clara voce & victoriam, & regnum prositentes, quamuis non perfectè.* Augustinus verò item in Ioannem super id verbum: *Quod scripsi, scripsi*: *O ineffabilem* (ait) *vim diuinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium? Nonne occulta vox quædam Pilato intus quedam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto antè in Psalmorum literis prophetatum est: Ne corrumpas tituli inscriptionem? Ecce tituli inscriptionem non corrumpit, quod scripsit, scripsit.* Hæc illi Patres. Hic ergo titulus verè testatur, & iuxta nominis etymon tuetur Christi innocentiam: quia nullum crimē est esse Iudæorum Regem, sed Dei donum, & gratia, de qua: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctū eius, prædicans præceptum eius.* Et confirmatur: quia natus est Rex Iudæorum: vt Magi in eius natiuitate dixerunt. Secundò tuetur Christum à latronum consortio, & latrocinij persuasione. Tertiò ostendit Pilati cōstantiam, qui rogatus à Pontificibus noluit titulum delere; vt saltem eius innocētiæ ac dignitati attestaretur Regiæ, & per talem, ac tantam Pilati confessionem confirmaret Deus Scripturam Psalmi 56. 57. 58. in quibus ponitur pro titulo: *Ne corrumpas tituli inscriptionem*, qui tres Psalmi, teste B. Ambrosio, de passione Domini intelliguntur, & titulum à Pilato positum non delendum designant. Quartò totum crimen in Iudæorum malitiam, & inuidiam reiecit, ac proinde in eorum dedecus, & infamiā, qui in Regem, ac Messiam proprium insurrexerunt ad Crucis vsque necem: vnde grauati Iudæi illo titulo, dicebant, vt testatur Ioannes, Noli scribere, Rex Iudæorum; sed quia ipse dixit: *Rex sum Iudæorum*, id est, falsò sese de regno iactauit, coronam ambiuit, regiamque sibi vsurpauit dignitatem. Ac si dicerent; Hic nō est Rex noster, quia si Rex noster esset, tu non potuisses eum crucifigere: cùm Rex noster aderit, nihil erūt Romani in cōspectu eius: interim dum ille venit, nō habemus Regem nisi Cæsarem. Sed Pilatus constanter restitit, dicendo: *Quod scripsi, scripsi*; id est, quod scriptum est non immuto. Non vult mutare titulum, qui verum Christi continebat Euangelium, quo scilicet prædicabatur verus ille, & indubitatus Messias olim Iudæis promissus, ac tādem post multa secula ad eos destinatus. & iam Præses illud futurum hoc prædicebat Scriptura, vt Christiani professio nominis, quā extinguere nitebantur Iudæi, ad Gentes crudelas, quæ oliuæ pingui, id est, Christo insererentur, demigraret. Sed illud pulchrum contemplare, quibus diuina prouidentia vtatur instrumentis ad complenda opera sua. Nam quoniam mors Christi omnibus Hebræis, Græcis, & Latinis prædicanda erat, & quod Christus omnium hominum venisset seruator; Pilatus veluti primus Christi Apostolus hoc tam admirabile mysterium prędicauit, & scripto in titulo prodidit: quemadmodum etiam eodē die latro ille, ad quem dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso*, primus visus est esse Christi martyr; & Centurio, qui exclamauit: *Verè Filius Dei erat iste*, primus est Christi sanctus cōfessor. Vsque adeò stulta videntur opera Dei, vt confundat sapientes. Vide etiam Iesum in media morte cœpisse ad gloriam exaltari, & regnum suum à nece auspicari, vt verbum illud impleat Prophetæ: *Dicite in Gentibus, quia Dominus regnauit à ligno.* Ita enim Ecclesia in hymno suo canit, & Psalterium Romanū habet. Iustinus Martyr in dialogo contra Tryphonem Iudæum disputans, asserit, erasum esse verbum ab Hebræis, ἀπὸ ξύλου, id est, à ligno. Ita etiam legit Tertullianus libro aduersus Marcionē: *Age nunc*, inquit, *si legisti penes Dauid Dominus regnauit à ligno, expecto quid intelligas nisi fortè lignarium aliquem Regem significari Iudæorum, & non Christū, qui exinde à passione ligni superata morte regnauit.* Et Arnobius in hunc Psalmum: *Vnus*, inquit, *Dominus regnat à ligno Crucis, quia per lignum concupiscentiæ regnum Dei ab hominibus recesserat, modo per lignum Crucis regnum reuersum est Dei*, & reliqua. item Leo Papa ser. de passione: *Et ne sceleris*, inquit, *tantum vestri videatur ordo prædictus, nulla autē potentia prænuntiata crucifixi, non quidē legistis, Dominus descendit de Cruce, sed legistis, Dominus regnauit à ligno.* Hæc illi. Quam lectionem, & alij quoque sequuntur, & literæ congruit: *Tunc exultabūt omnia ligna siluarum à facie Domini*, nimirum peccatores vt ligna syluæ, & apti ad ignem vt Hieronymus interpretatur: qui exultant in primis, quia venit ad redimēdum, deinde veniet ad iudicandum. Ad hæc aduertēdum, inscriptionem ad caput Christi positam, & non ad pedes: quia regnum Christi non erat terrestre, ac humanū sed cœleste, ac di-

Chrysost. ho. 40 in Ioan. inst. tom 3.
Titulum Pilatus cur scripserit secundum Chrysost.
August. tract. in Ioan post. med. tom 9.
Psalm. 59.
Prima ratio, vero & legitima positi tituli super crucem Iesu.
Psal 2.
Matth 2.
Secunda ratio
Tertia.
B. Ambrosio 4.
IV. ratio.
Deut. 18.
Titulo Crucis Domini cur perspicuè cernitur diuina prouidentia.
Primus Christi martyr; primusque Christi confessor qui nam illi fuerint.
Luc 23.
Matth 27.
1. Cor. 1.
Psal 95.
Iustinus Martyr. tom 2.
Iudæorum hæreticorumque corruptela verbi Dei hoc loco
Tertull. lib 3. aduersus Marcionem multo post med.
Arnobius in Psalm 95.
Leo Papa ser 4. de pass. circa med
Peccatores cur lignis siluæ in Scripturis comparantur, teste Hieronymo.
Hieronym. in Psalm 95. tom 8.
Inscriptio ad caput Christi & non ad pedes cur sit posita.

Quale regnũ Christi, & quibus dominatur. ac animinum, & super eos, qui ex cœlo, & à Deo vocati sunt. Et non est regnum tyrannicum, aut violentum, vt est omnium illorum, qui subditos pedibus calcant, spoliãt, atq; diripiunt, sed regnum charitatis, quo *Luc 15.* *Supra 10.* Rex suos portat, vt pastor ouem errantem super humeros, & vt Samaritanus gestans super iumẽtum suum vulneratum, & semimortuum. Annotauit quoq; *Beda in Luc ca. 94. tom 5.* *Quid est, quod Christo immolato titulus fuit superpositus, testis Beda.* Beda Venerabilis, Christo immolato superpositum titulum, vt cunctis credere volentibus pateat, quòd per Crucem non perdidit, sed corroborauit imperium suum; & ad significandum quòd Pontifex *Hebr 9.* futurorum bonorum, neminem ad regnum suum probaturus est, nec ad gloriosos ordines Angelorum eleuaturus, nisi prius habeat titulum pœnitentiæ, ac tribulationis pro Christo perpessæ, iuxta illud: *Act 14.* *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* *Ambros in Luc c. 20 to. 5* Ambros. in Lucam inquit: *Titulus cur supra, non infra Crucem Christi positus sit, secundum ambros.* Scribitur autem titulus, & supra Crucem ponitur, non infra Crucem: quia principium super humeros eius: principium autem quid est, nisi sempiterna virtus eius, atque diuinitas? *Esai 9.* *Rom 1.* Et hactenus quidem de titulo hoc ad literam meditati sumus. *De titulo Crucis Dominicæ consideratio.* Iam verò quædam contemplanda altius de ratione tituli, & singula eius verba diligentius inspicienda, atque attendenda.

Tituli varius vsus apud veteres. Quod ad titulum igitur attinet, moris erat olim, titulum præponere sepulchris, vt ex Genesi constat, vbi Iacob, cùm periclitata est vxor eius Rachel, & in partu mortua, erexit titulum super sepulchrum eius: *Genes 35.* *Hic est titulus, inquit, monumenti Rachel vsq; in præsentem diem.* Adhibebatur etiam titulus aris, siue altaribus: vnde Paulus Athenis inuenit aram cum inscriptione ignoti Dei, & Moses erexit altare cum duodecim titulis. Adhibebatur & arcubus triumphalibus, quo intelligeretur victor triumphans de *Actor 17.* *1. Reg 15.* hostibus: vt cõstat ex fornicibus Romanorum Imperatorũ, & de Saule legitur, quod reuersus à cæde Amalec, erexit sibi fornicem triumphalem. Et Ambrosius in Lucã: *Ambrosius.* *Solet etiam titulus subiugatarum gentium numerum designare. Sic in illo triumphis ordine quodam digesta miserabili deuictarum præeuntiũ contumeliosa captiuitas nationum: hic redemptarum gentium vernat gratia.* Hæc Ambrosius. Adhibetur præterea titulus libris, vt de dignitate argumẽti, quo de agitur, & autoris cõstare queat. Deniq; reis, & raptis ad suppli*Quam multis rationibus hic titulus Christo conueniat.* cium applicabatur, quo de crimine & supplicij causa cõstaret. His omnibus rationibus si dixerimus titulum positum Christo crucifixo, non errabimus. Nam eius Crux dici potest sepulchrũ, vbi tenebris eclipsis quodammodo cõditus fuit. Christus enim quatenus homo est, sancta est illa Rachel, *Rachel qualis Christi typus.* quæ in partu laborans extincta est: & quidẽ verno tempore, quemadmodum Christus in vere Paschali. *I. ratio.* *Gen 35.* Verùm priusquam exhalaret spiritum, peperit filium, quem ipsa vocauit Ben-oni, id est, filium doloris; pater *Ben oni, & Ben iamin quid.* verò appellauit eum Ben-iamin, id est, filiũ dexteræ. Quia potentia Verbi, & infirmitate sanctæ humanitatis natus est fideliũ populus, quasi filius doloris, si respicias ad humanitatem: quasi filius dexteræ, si respicias ad Verbi diuinitatem: atq; vt agnoscamus nihil boni nos parere, nisi cum dolore debilis carnis, & virtute Spiritus. *II. ratio.* Quadrat secundò hic titulus Cruci, quatenus altare est sanctissimum verè ignoti mundo Dei, qui *Act 17.* Christum, aut scandalũ, aut stultitiam existimat. *1. Cor 1.* Non est enim aliud Crux, nisi ara *Crux quid sit.* ignoti Dei, in qua Iesus quasi Summus Pontifex, vt orator, Deum deprecatur; vt magister, de cathedra homines docuit; & vt Sacerdos, sacrificium obtulit, Missamque sanctissimam in hac ara celebrauit. Cuius introitus fuit per Incarnationem: hymnus Angelicus decãtatus est in Natiuitate. *Ioan 1. & Luc 2.* *Gloria in altissimis Deo:* *Infra 2.* *Infra 6.* Orationes dixit, cũ pernoctabat orando in deserto: epistolam explicauit, declarando legem, & Prophetas; Euangelium, quando Euangelizabat: tandem confecit, dum se consecratum in cœ*Infr. 22.* naculo morti obtulit: Hostiam verò eleuauit, dum se exaltatum in Cruce, toti mundo ostendit: compleuitq; sacrificium, cùm dixit: *Ioan 19.* *Consummatum est.* Est autem Christus *Summam, & compendium omnium sacrificiorum legis Veteris Christum esse.* summa, & compendium omnium sacrificiorum Veteris legis. Est enim agnus educens de Ægypto, propter innocentiam: *Exod 12.* *& seq.* ouis, propter mansuetudinem, in cuius ore *Esai 53. & Actor 8.* non est inuentus dolus, nec cùm malediceretur, regerebat maledicta: aries fortissim⁹, *1. Pet 2.* propter ducatum gregis Christiani: vitula rufa, ob effusionem sanguinis sui extra Ierusalem: bos laboriosus, qui aratro crucis cordis nostri terram proscindit: hircus, siue hœd⁹, propter similitudinẽ carnis peccati: Colũba sine felle meditans in nido Crucis, *Rom 8.* quę nostrę salutis sunt; turtur casta & gemebunda, *Hebr 5.* quia cũ clamore valido, & lacrymis preces, supplicationesq; pro nobis offerẽs, exauditus est: passer solitarius, quia solus, & nudus relictus est in ligno Crucis: sal propter sapientiã: oleum, ob cõmiserationem, quã ad nos habuit: simila, propter intentionẽ purissimã: azyma, ob immaculatas carnes: vinũ propter amoris ebrietatẽ. Est hostia, ꝓ delẽdo peccato: pacifica victima, ac coronata, pro donis impetrandis, ac gratijs agẽdis: holocaustũ perfectissimũ, totũ igne charitatis incẽsum. Hæc omnia iuxta spiri-

tum in

tum in ara Crucis obrulit Christus. Est prę tereà Crux Christi, arcus triumphalis in arcu, quo Dominus pepigit de non amplius immittendo diluuio in mundum: & Deus erat in Christo mundum reconcillans sibi de nō sumenda amplius vindicta peccatorum, quæ in Christo vindicata abundanter fuerunt. In arcu erat nomen victoris proprium, & patria, ac dignitas seu officium. Quod satis explicant illa verba: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*. Non nominatur prouintia debellata, vt in alijs fieri solebat: nam dicebantur, aut Africani, aut Parthici, aut Germanici: quia latissimè patet Christi victoria, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Nunc, inquit, iudicium est mūdi: nūc princeps huius mundi eijcietur foras. Sunt autem eius hostes potissimi cacodæmones astuti, & versipelles; mundus ipse omnes alliciens, & ad se trahens, mors hostis sæuissimus, & quem nemo potest euadere; caro dominans spiritui, & in seruitutē trahens; peccatum regnans in mūdo, & in nostro mortali corpore, & mortem generans, dæmonesq́; delectans. Fuit autem mirabilis victoria Christi, eo quod hostes sui erant in summo suæ potentiæ vigore, & quo magis suam vim exerebant, eo plus debellabātur. Nunquam enim tantum facinus extitit, quantum occiderē iustum, & innocentem Filium Dei. Nam quòd in cæteros omnes homines sæuitent, id qualicunq; suo iure faciebant: at quòd mors ausa fuerit agere in vitam, & peccatum cōtra iustitiā, & mundus contra eius conditorem, ac carnifex Satanas in proprium dominum, id non fuit nisi audacissimum, ac horrendum facinus. Quare meritò factum est, vt quo plus sæuierunt in Christum, eo amplius sint debilitati, atque confracti: & eo magis, quo Christus non alijs armis certauit, quàm virtutibus humilitatis, patientiæ, obedientiæ, & charitatis. Habet quoque Crux quasi liber titulum suum, quo nomen autoris, & argumentum libri comprehenditur: titul⁹ profectò nouus, ac pulcher inuitans homines ad emendum, ac legendum, atque de eo disputandum. Est autem Christus liber scriptus intus, & foris: quia Deus est, & homo, vel quia intus scriptus est in animo, & extra in corpore: quem nemo nouit legere, nisi fuerit ei datum de cœlo: & qui semel illum legerit, nihil potest ignorare. Liber hic qui Deus est, & homo, dictatus fuit ab æterno, dum Patris omnipotentis decreto constitutum est, vt Verbū caro fieret; Scriptus digito Dei, id est, per Spiritum sanctū, per quem conceptus est, publicatus, & in

III ratio. *Genes. 9.* *2. Cor. 5.*
Regni Christi, & imperij fines amplissimi. *Philip. 2.* *Ioan. 12.*
Quibus de hostibus, & quā gloriosam victoriam reportauerit.
Rom 6.
Summum omnium facinus atque sacrilegium quod.
Quibus armis hostes suos Christus debellauerit.
IV. ratio tituli Cruci superpositi.
Apocal. 5. Christus liber scriptus intus, & foris, quo modo.
Ioan. 1.

lucem editus per natiuitatem, rubricatus per circumcisionem, disputatus in templo, cum duodecim esset annorum, ablutus baptismo, approbatus à Deo dicente: *Hic est Filius meus dilectus*: expositus in prædicatione, confirmatus signorum multitudine, illuminatus in mōte Thabor, inauratus charitatis operibus, furto sublatus, ac venditus à Iuda pro triginta argenteis, reprobatus vt falsus, ac mendax à pontificibus, correctus flagellis Pilati, dicentis: Corripiam ergo illum, & dimittam; interpunctus vulneribus, positus in pulpito Crucis, vt ab omnibus euitetur, & in abominatione habeatur, annotatus, & scholijs illustratus per clauos, lanceam, & coronam spineam: solutus, ac diruptus per mortem separantem animam à corpore, sed fortissimè religatus in resurrectione. Explicatus fuit de integro Apostolis per diuersas apparitiones: in cœlum sublatus, vt in eo legentes beentur: interpretatus in die Pentecostes quo venit Spiritus sanctus de quo dixit: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. O librum super omnem librum: hic sit nobis charus ac pretiosus liber, hūc expedit nocturna versare manu, versare diurna, qui desiderio progrediendi in via salutis tenentur. Hic sit nostrum enchiridion, isagoge ad sapientiā, verbum abbreuiatum, contemptus mundi, soliloquium, stimulus diuini amoris, itinerariū mentis in Deum, summa totius Scripturæ, & quod dici solet: *Vade mecum & dormi securè*. Hic liber non est vt ille, de quo Plinius ait: *Non est liber adeò malus, quin aliquid boni contineat*: quia hic nihil mali complectitur, & omne bonum, & verum, & nobis salutare cōprehendit. Hic liber æquiualet omnibus libris, quorum faciendi, & legendi nullus est finis. Continētur in hoc libro in primis nomina omnium electorum: nam in Christi diuinitate, tanquam in libro vitæ omnes prędestinati scripti sunt: deinde sūt etiam in anima Christi ex tempore atramēto tristitiæ iterum scripti ab instanti incarnationis, vt mortem suam pro eis Deo offerret, & iterum in corpore per rubrū sanguinis atramentum, & duras pennas clauorum in corpore descripti sunt, sicut per Esaiam dictum est: *Ecce in manibus meis descripsi te*. Vides quàm simus conscripti in libro diuinitatis, animæ & carnis sanctissimę Christi? Nam sicut in libro Episcoporum illi soli annotantur, qui digni sunt vt ad ordines promoueantur, & in libris Principum, eorum nomina militum, qui strenuè pugnauerunt, aut vitam sui tutati sunt Principis, vt de Mardochæo vitæ Assueri custode legimus: ita Dominus in libro suo omnes

Luc. 1. *Infra 2.* *Ibid.* *Ibid.* *Matth. 3. & 17.* *Infra 16.* *Luc 23.* *Act. 2.* *Ioan. 16.*
Quo loco nobis habendus hic liber.
Rom 9 & Esai. 10.
Non est liber adeo malus, quin aliquid boni cōtineat, teste Plinio. Quid scriptū sit in hoc libro Dei.
Esai. 49.
Simile.
Esther. 6.

euehen-

2 Tim 2.

euehendos ad ordines Angelorum, & cum Martyribus coronandos, vt qui legitimè certauerunt, scriptos habet; reliquos verò, qui nihil egregium pro Dei gloria præstiterunt, aut si quid præstiterunt, cessatores tamen fuerunt, aut non scribit, aut deleri iubet, iuxta illud: Deleantur de libro viuentium; & cum iustis non scribantur, *Recedentes*, inquit Ieremias: *à te, in terra describentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium Dominum.* Deinde continentur in hoc libro omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, ita vt Paulus non glorietur se aliud scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. In hoc libro quinque Vocales, sunt latiores plagæ; Consonantes verò, reliqua omnia membra afflicta, & excruciata. Ex quibus coniunctis fiunt syllabæ, dictiones, orationesque, quæ nos discere, & imitari in hoc pulchro debemus libro. Docemur enim in hoc lib. artem Amandi Deum super omnia: *Vt autem*, inquit, *sciatis quia diligo Patrem; & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio; surgite, eamus hinc.* Bellandi artē contra carnem, mundum, ac dæmonia: à quibus persequendis non est desistendum donec vicerimus. Tradit documentum castigandi peccata, & celandi dona Dei in nobis. Erudit de danda, & impendenda vita in salutem proximi: non enim Christus pro se, sed pro nobis mortuus est. Illuminat de exaltanda, & extollenda à nobis Cruce; quam Christus propterea & suis, & alienis Cyrenæi humeris gestari voluit. Docuit, famam omnino pro Dei honore, & gloria contemnendam. Expressit gratiam Deo, quanto pretio sit empta, & quàm chara nobis esse debuit. Aperuit humanam gloriā, quàm sit vana ac vilipendenda; cùm honor ei exhibitus in die Palmarum, in tanta ignominia sit terminatus. Significauit, iustitiam, & innocentiam ita amplectendam, vt nullis calumnijs inquinari diu possit. Ostendit, lacrymas pro aliorum peccatis, ac pro suis fundendas: & liberalitatem in miseros exercendam exemplo suo, quo latroni pollicitus est Paradisum. Rationem quoque moriēdi sanctè, ac rectè nos egregiè instituit, dum nudus omni præsidio, & libenter patiens, & conformis diuinæ voluntati, & commendando spiritum Patri mortuus est. Monstrauit non negandum Christum vllo mortis timore, vt Petrus fecit, sed confitendum in finem; vt Christus confessus est bonam confessionem cotam Pilato. Docuit orationes, ac preces etiam pro inimicis capitalibus, actuq; persequentibus ad Deum fundere exemplo suo, cùm dixit: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Explicat perseuerandum esse in obedientia vsq; ad mortem Crucis: *Opus*, inquit, *consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam*: quam ad stabilitatem indicandam, pedes suos configi voluit. Admonuit, quinq; suis vulneribus, nostros quinq; sensus coërcendos esse, ac reprimendos. Monuit, Regnū verum, ac perpetuū acquiri Crucis, ac tribulationum ignominia. Indicat superbiam declinandam in eo quod capite inclinato longe à titulo recessit. Tradit taciturnitatis armis pugnandum esse ad victoriam, sicut scriptum est: *In silentio & in spe erit fortitudo vestra.* Vocandum esse Deum in tribulationibus nostris, votaq; nostra Deo reddenda detexit. Deniq; docet zelandum esse nobis pro gloria Dei, & salute animarum, cum dispendio etiam propriæ vitæ. Postremò titulus affigebatur reis, quo cōstaret & supplicium illi conueniens: de quo superius satis diximus. ¶ Iam singula verba diligentius inspiciamus. Primò dicitur, Iesus, quod est nomen proprium; deinde Nazarenus, à patria; Tertiò Rex Iudæorum, à dignitate, vel officio. Iesus ergo significat Saluatorem. In quo diuinitas ei⁹ indicatur: *Ego sum*, inquit, *ego sum Dominus, & non est absq; me Saluator*: & in alio loco: *Dominus petra mea, & robur meū, & Saluator meus*, & Paulus: *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri.* Et vt Angelus inquit, sic dictus est, *Quia ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Est autem factus nobis autor salutis per condignam satisfactionem, & pretij solutionem: tanti enim Deus me facere voluit, tamq; me tibi carum hoc pretio ostendit, vt me relinqui ab eo persuaderi nequeam, ne perdat quæ tam carè emit, nisi per me illi obsistentem impedimentum præstitum fuerit. Voluit quoque tanti me fieri ab Angelis, vt glorię sibi ducant, quòd mihi ad salutem ministrent: mali verò Angeli timeant me attingere, ne mihi incōmodent, ne videantur impedire vel opus Filij Dei, ne tantæ dent pœnas audaciæ. Alijs quoq; pastoribus ac fratribus tam cōmendatum me esse voluit, vt pro suo munere cogātur pro mea salute seruanda sanguinem profundere. Ego quoq; mihi ipsi non debeo nec audeo incommodare, & tantum mihi beneficium inuidere, ita vt à Domino meo, & Christo Deo audeā petere, ne derelinquat me mihi, sed tanti me à se factum custodiat quia nisi magna esset insania mea, nec à me medicabilis, ipse pro me redimendo non tam multa, nec tam indigna tulisset. Dicit ergo Christus de Cruce: Vide quid in me feceris, quid pro te passus sum: amplectere, & osculare passionem meam, & me ipsum:

Marginal notes, left column:

2 Tim 2.

Quos non scribit Deus in lib. suo, aut deleri iubet.

Psalm 68.
Ierem. 17.

Coloss. 2.

1. Cor. 2.

Libro vitæ, qui Christus est, quid doceamur.
Ioan 14.

Rom. 4.

Matth 27.

Supra 21.

Luc 23.

Matth. 26.

1 Tim. 6

Luc. 23.

Marginal notes, right column:

Ioan. 17.

Esai. 30.
Psal. 49.

Vtario, & postrema.

Luc. 2.
Iesus quid.

Esai 43.

2. Reg. 22.
Tit 2.

Matth. 1.
Iesus vt factus sit autor salutis nostræ.

Quanti illi cura sit atque pro nobis dentia nostræ salutis.

Quid dicat nobis Christus de Cruce.

nam nec me pœnitet vnquam hæc pro te ipso passum. Dicet aliquis Deu; Quid in me vidisti Domine, vt hæc tu pro me paterere?

Matth. 20.

Respondere potest Dominus, Quid ad te; num inuides tibi ipsi? an non licet mihi facere quod volo de meo? an dedecet me honestare quemcunque ego velim: Est ne aliquid tam indignum, quod à me dignum effici non possit? Si tibi aliud sufficeret, nihil mihi, & amori meo sufficiebat.

Nullus potest terminos diuino præscribere amori.

Quis enim terminos diuino præscribat amori? Iesus igitur Saluator est, id est, habens habitum, & artem saluandi: *Deus noster*, inquit Dauid, *Deus saluos faciendi.*

Psalm. 67.
Quod Iesum esse Saluatorem.
Luc. 2.
Sanguis fusus in circuncisione quid præsignaret.

Impositum est hoc nomen in circuncisione, qua fudit sanguinē in mysterium præsignarum fundendi totum sanguinem in Cruce, ad salutem totius mundi. Est autem potētissimus Saluator vt eius miracula ostendebant: & sapientissimus, quia doctrina sua ostendebat se optimè nosse scientiam saluandi mundum, volens etiam saluare, ac sitientissimus salutis nostræ: quia honor Saluatoris est saluos facere, vt medici sanare infirmos, & aduocati vincere caussam clientis, & artificis opera suæ artis præstare.

Philip. 2.

Cœpit etiam iam nostram salutem operari per fidem & baptismum. Dixit etiam, & promisit se perfecturum in nobis, quod cœpit; eius propterea est, qui fallere nequit, stare promissis.

2. Cor. 1.

Dedit etiam pignus Spiritus in cordibus nostris, quò confirmatiores nos redderet. Fecit insuper expensas sanguinis sui, adhibuit instrumēta Sacramentorum, & administros Sacerdotes, & Angelos, qui mittuntur propter eos, qui hæreditatē capiunt salutis.

Hebr. 1.

An quicquam potest desiderari in hoc potētissimo Saluatore? an quicquam illi addi potest? Secundum verbum est Nazarenus, id est, floridus vel florigerus, quia per florem virginitatis in se ipso, & in matre sua splendescentem, ac per florem consummatæ virtutis nobis in exemplum nobilissimæ conuersationis est positus, & per odorem, & fragrantiam suam fit sacrificium pro nobis Patri oblatum in odorem suauitatis: in cuius odoris repræsentatione odoratus est sacrificia Abel, Noë, & Abrahæ, & aliorum Patrum, id est, ea grata habere voluit.

Nazarenus quid significet.
Gen. 4.
Infra 8.
Infra 22.

Et præterea spes æterni fructus, nam fruemur aliquando dulcedine diuinitatis ipsius. Et bene hic flos campi positus est in ligno Crucis, quod est arbor bona, & tanquam rosa odorifera de spinis egreditur. Tertio dicitur Rex, & quidem natus Rex, ac proinde plenus Sapientia, iuxta id: *Regnabit Rex, & sapiens erit*: cumulatus præterea potestate, & virtute, non egens satellitio, vel exercitu alio à seipso, qui est omnis potentia, & virtus: iustitia refertus quoque, iuxta illud: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem*, & vt Metellus Romanus magnam vim auri missam à Pyrrho spreuit, dicens: *Malo habentibus aurum, quam auro imperare*: ita Christus etsi pauper & omnium rerum præsidio destitutus, Rex est tamen, etsi eius regnū non sit de hoc mundo, & habentibus aurum diuitiasq́, huius mundi imperat.

Qualis Rex sit Christus.
Matth. 2.
Ierem. 23.
Psal. 44.
Metelli dicta ad Pyrrhum Regem præclarum responsum.
Ioan. 18.

Rex præterea incipiens regnare à morte, in qua omnium aliorum, quod profectò est admirandum, regna finiuntur. Diciturq. Rex, quia nouit ferre legem Euangelicam: & homines dirigere per vitam gratiæ, vt possint peruenire ad æternam vitam, potest etiam rebelles per pœnitentiam punire, vel in gehennam detrudere impœnitentes.

Christus cur Rex dicatur.

Quartò dicitur Rex Iudæorum, hoc est, confitentium, & laudantium: quo nomine gloriantur Christiani, & Paulus illud abstulit à Iudęis, ad Romanos scribens, & illud donauit Christianis. Ioannes quoque in Apocalypsi: *Ecce dabo*, inquit, *de Synagoga Satanæ qui dicunt se Iudaeos esse, & nō sunt, sed mentiuntur.*

Iudæorum Regem esse quid sit.
Rom. 2. & 9.
Apoc. 3.

Confitentur verò Christum, qui agnoscunt peccata sua, quemadmodùm latro bonus agnouit, & intelligunt propterea Christum esse Cruci confixum, & propter illum Sacerdoti tanquam Vicario Christi cōfitentur peccata sua.

Christum qui confiteantur.
Luc. 23.
Qui laudent Christum.

Laudant præterea Christum, confitenturque illum Regem esse, ac beneficum, qui eius opera, verba, Sacramenta, consilia, ministros magnificant in corde suo: quiq́, eius infirma, & ignominiosa, vt crucem, spinas, clauos, flagella, cineresque suorum Martyrum exaltantes amplexantur, exosculantur, atque prostrati venerantur, & in Cruce ferēda, & in flagellis atq; illusionibus propter Christum gloriantur, non tantùm corde, & verbo, sed etiam operibus cōfitentes. Hi enim sunt veri Iudæi.

Veri Iudæi qui sint.

Perpende, in his quatuor verbis tituli ad indicandam caussam mortis eius scriptis, quatuor innui rationes, propter quas Christus non quidem morte, sed vita dignus erat. Nam in primis si Iesus est, & Saluator, quæ ratio vult, vt pater patriæ, doctor suauissimus, & medicus beneficus moriatur? Arbor inutilis fructum non ferens, digna est igne, & securi, ne terram occuperat plāta vtilis, & frugifera, digna est vita super omnes alias. Christus erat salutaris & vtilissimus, docebat ignorantes, ad viam Dei reuocabat peccatores, solabatur afflictos pauperū inopiā subleuabat. Si tangebat aquā, sanctificabat illam; si lepram, eam fugabat; si panes, eos multiplicabat; si tangebatur fimbria vestis suę, sistebat fluxum; si loque-

Rationes quatuor ex titulo desumptæ, quibus Christus probatur vita dignissimus extitisse.
1 ratio.
Ioan 15.
Luc 13.
Matth 3.
Infr. 8. &
Luc. 17.
Matth 14. & 15.

batur,

Supr. 9. Luc 4. Matth. 8.

batur, admirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius. Si præcipiebat, quiescebant & venti, & mare; si disputabat, disputantibus silentium imponebat; si vocabat discipulos vno verbo à naui, & retibus, & à telonio illos ad se trahebat:

Sup 4. Infr 9.

si clamabat, mortui de inferno redibant: si preces fundebat, omnia à Patre impetrabat; si spuebat in terram, luto oculos amissos inúctos restituebat.

Ioann. 9.

Erat ergo Iesus vtilissimus; ac proinde vita dignissimus, nõ morte.

II. Ratio.

Deinde si erat Nazarenus, id est, floridus, vel sanctus, quę caussa postulabat, vt innocens, & qui peccatum non fecerat, moreretur? Nam per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

Esai 53. & 1. Pet. 2. Rom. 5.

Eius autẽ innocentiæ subscripsit Pilat⁹ iudex cum vxore, illam testati sunt Iudas, & latro in Cruce, & Centurio exclamans: *Verè Filius Dei erat iste*: illam in veste alba innocentiæ insigni delineauit ignarus Herodes, illam professa est turba percutiẽs pectus: cęlum ipsum Sole obscuratum, & terra tremore suo, & mortui, qui apertis sepulchris suscitati sunt.

Matt. 27. Ibid. Luc 23. Matt. 27. Luc 23. Ibid. Mat. 27.

Si ergo Nazarenus est, minimè morte, sed diuturna vita existit dignus.

III. Ratio.

Tertiò, si est Rex, quę ratio patitur, vt Rex mortem subeat turpissimam. Reges enim sunt supra leges communes; Principes soluti sunt legibus. Ionathas quia filius erat Saulis, cùm contra patris mandatum gustasset de melle, adiudicatus erat morti: & tamen priuilegio totius populi petentis à morte ereptus est.

1. Reg. 14.

Solet nobilitas in bello hominem à morte liberare; quare ergo fons totius nobilitatis Christus extinguatur?

IV. Ratio.

Quartò, si Rex est Iudæorum, debebat inter suos à nece immunis existere. Solet enim consanguinitas fauorem præstare, & liberare ab omni incommodo, nedum à nece: at Iesus omnibus rationibus erat coniunctissimus Iudæis. Erat enim ex eorum sanguine, & ex familia Regia Dauid: erat etiam eis indulgentissimus pater, amantissimus frater, fidelissimus amicus, suauissimus magister, benignissimus medicus, & augustissimus Imperator. Viuat ergo, viuat Iesus, viuat Nazarenus, viuat Rex, & viuat Rex Iudæorum, ne iacturam faciamus salutis, sanctitatis, regiminis, & propinquitatis. Nam si pereat salus, quomodo saluabitur quisquam? Si sanctitas, quomodò quis sanctificabitur? Si Rex, quis reget nos? Si Rex Iudæorum, quis agnoscet nos vt suos, & confitentes.

Quatuor quoque rationes ex parte Dei, quibus expediebat mori Christum, assignantur.

Verùm in his quatuor verbis continentur totidem rationes ex parte Dei, propter quas expediebat Christum mori.

I. Ratio.

Nam imprimis si Iesus erat, hoc est, Saluator, oportebat enim summum saluationis exercere actum, quo constaret eum esse summum Saluatorẽ. Non est autem maius argumentum, quàm ponere animã pro amicis, imò pro inimicis actu vitam eripientibus.

Ioan. 15.

Vt enim Iesus est summus Saluator, & à summis malis saluat, id est, peccato, ac dæmone: ita oportuit esse supremum modum, ac rationem saluandi: nõ corruptibilibus, auro, vel argento, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati.

1. Petr. 1.

II. Ratio.

Deinde si est Nazarenus, i. floridus, vel sanctus, mortem oppetere debebat. Est enim propriũ virorum fortium, ac sanctorum ponere vitam pro alijs: quòd & ratio naturalis docet virum fortẽ pro patria tuenda debere mortem sustinere.

Proprium virorum fortiũ ac sanctorum quid sit.

Hoc spiritu ductus Moses dicebat; Aut dimitte eis hanc noxam, aut si nõ facis, dele me de libro tuo, quẽ scripsisti, & Paulus: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*,

Exod. 32. Rom. 9.

Legimus in externis historijs, Damonem vadẽ se præstitisse pro Pythiæ vita, sed vterque euasit: Iesus, qui pro nobis fideiussor est factus, non euasit. Propheta Ionas, *Tollite me*, inquit, *& mittite in mare, & cessabit mare à vobis*: Quanto maiori charitate præditus Iesus, in cuius vnius sanguine sita erat salus mundi, hoc fecisse credendus est?

Damonis in Pythiam charitas, Ionæq; in Niniuitas, cũ Christi charitate nullo modo conferẽda.

Ioann. 1.

III. Ratio.

Adhæc si Nazarenus est, hoc est, floridus pro illustrandis, ac exornandis virtutum suarum floribus morti se debuit exponere: vt pro honore Dei restituendo, pro charitate aduersus proximum indicanda. Nam præceptum est: *Qui habuerit substãtiam huius mundi, & viderit fratrẽ suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodò charitas Dei manet in eo?*

1. Ioan. 3.

Cùm ergo in maxima, & extrema necessitate versaretur gen⁹ humanum, vt in æternum gloria Dei priuaretur: solus Iesus, qui poterat nostræ necessitati succurrere, illamque nouerat solus præstare, ex charitate debebat succurrere. Adhæc pro humilitate & obediẽtia ostendenda, mortẽ amplecti æquum fuit, & rationi consonum, si Abraham pro illa voluit immolare filium suum, ne obediẽtia Filij Dei vinceretur ab Abrahæ obedientia.

Genes. 22.

Debuit prætereà pro veritate, q̃ prædicabat, tuenda, mortem subire, vt nobis illam certissimam, atque confirmatissimã redderet, & ne vinceretur à Martyribus, qui ꝑ ea defendenda sanguinem profuderunt. Postremò pro fidelitatis virtute debuit mori, vt quod ꝓmiserat per Prophetas, impleret, & mortem, quam comminatus erat peccati Adæ, qui caussam hominum tuebatur, contra cacodæmonem, dicẽtem: *Nequaquam morte moriemini*, in se susciperet. Quòd si Attilius Regulus pro vmbra quadam virtutis redire

Genes. 2. Infr. 3.

Attilij Reguli fortitudo animi.

ad Carthaginenses, & acerbam mortem sustinere, gloriosum sibi esse duxit: quid de innocentissimo, & fidelissimo Dei Filio cogitandum? Tertiò si ipse etiam est Rex, eius erat pro defensione populi vitam morti exponere, si Codrus Athenarum Rex, audito oraculo, dissimulato habitu ne agnosceretur, in prælium ingressus est, & ad certam mortem se prælio ingessit, quo patriam suam liberaret: vt ex externis testatur Valerius, ex nostris Augustinus. Postremò, si Rex est Iudæorum, mori profectò deboit: tùm quia in lege Iudæis promissus est Rex, qui morte eos redimeret, & à ligno regnaret; tùm quia testamentum non est validum, sine morte testatoris; tùm quia hoc multis figuris erat adumbratum. Nam nisi morte Summi Pontificis non licebat ex ciuitate refugij cuipiam in patriam reuerti suam: Achab etiam Rex Israel cum mutato habitu in bello contra Syros existeret in curru suo, sagitta percussus est inter pulmonem, & stomachum, & sero mortuus est: & sanguis effluxit in curru suo, & præco insonuit in vniuerso exercitu: *Vnusquisque reuertatur in ciuitatem, & in terram suam.* In qua historia pulchrè depicta est Christi in curru Crucis cæsi victoria in Syros, id est, dæmones insidiatores, eorumque ministros, qui insidiabantur Christi sanguini: nam in habitu humanitatis nostræ pugnauit contra eos. Currus autem, pulchrè Crucem repræsentat: quæ à quatuor equis portata est, id est, charitate Patris, obedientia Filij, desiderio Angelorum, & à nostra miseria, siue necessitate. Percussio illa fuit Longini in latere dextro: & stabat, quia mortuus est stans, & vt dixit Romanus quidam Imperator, stantem Imperatorem mori oportere, hoc est non victum. Sed insonuit præco: *Vnusquisque reuertatur in ciuitatem, & in terram suam*: quia Centurio exclamauit: *Verè Filius Dei erat iste*: quod perinde est ac dicere: Vnusquisque reuertatur in patriam suam: vnde latroni, & in illo omnibus pœnitentibus, cœlum est apertum. Adiungit historia: *Mortuus est autem Rex, & perlatus est in Samariam: sepelierunt que Regem in Samaria. Et lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius.* Quia CHRISTVS ductus est in custodiam sepulchri, ita enim interpretatur Samaria, custodita. Et lotus fuit currus in piscina: quia baptismus habet virtutem Crucis, & sanguinis Christi ad abluenda, & expianda omnia peccata. Et canes linxerunt sanguinem currus: quia Gentiles in canibus repræsentati, lingua animæ, ac pia fidei meditatione vulnera Christi lingere, ac sanguinem eius pretiosissimum adoratum degustare debent. Habes igitur quatuor rationes ex eisdem verbis elicitas, ob quas Christus ad extinguenda mundi peccata, & genus humanum sanctificandum pro sua incomparabili charitate mori debuit. Superest igitur, vt hunc titulum non tantùm parietibus inscriptum, sed etiam in mentibus habeamus infixum, eoq; in salutem nostrã vtamur. Si ergo peccator es, ac damnari times, vide Iesum pro te in Cruce pati, vt te liberet. Si graui odore malæ famæ laboras, vt studium virtutum conlecteris; respice Iesum Nazarenum tibi adesse socium. Si afflictione, aut infortunio vexaris; cogita Iesum esse Regem, ac vindicem tuum regnumque cœlorum tribulatis promissum, Christumque regnare per Crucem, dando subditis partem Crucis suæ portãdam, quo gloriosius secum in cœlo regnare, & triumphare valeant, in gloriam Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quibus æternus debetur honos, laus, & imperium in secula seculorum, Amen.

III. Ratio.

Codri Regis in patriam amor.

Val li. 5. c. 6. Aug lib. 8. de Ciuit. Dei c. 19. tom. 5.

IV. Ratio. Psalm. 95. Hebræor. 8. Num. 35.

3 Reg 22. Achab in bello contra Syros occisus: a pte Christi victoriam in Cruce repræsentauit.

Ioan. 19. Dictum Romani cuiusdã Imperatoris moribundi.

Matth. 27.

Luc. 23.

Samaria quid interpretetur.

Canibus in Scripturis, Gentiles designantur.

TRACTAT. XXXVIII.

De diuisione vestimentorum Christi & tunicæ inconsutilis sortitione, deq; illusionibus Domino in cruce factis, in illa verba: *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius et fecerunt quatuor partes: vnicuiq; militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper cõtexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Vt Scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* Ioan. 19. Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

MORIS etiamnum est, vt vestes reorum damnatorum cedant in vsum lictorum, etiam si vestiti morte plectantur, quanto magis si nudi patibulo exponãtur, vt in Christo factum fuit? quod fortassis alijs facere in vsu non erat, vnde nec legimus latrones vestibus spoliatos Cruci fuisse suffixos. Verum in CHRISTO vniuersa cruciatuum genera Satanæ opera, & Iudæorum ministrorum industria, qui aderant, & opus vrgebant, excogitata sunt, atque adhibita. Notandum præterea, hanc historiam de vestibus à quatuor Euãgelistis enarrari: sed tres priores breuissimè illam

Lictorum mos atq; carnificum.

De diuiſione veſtimentorũ Chriſti plenius quàm cęteri Euangeliſtæ Ioannes edifferit.

mè illam abſoluunt. Ait enim Matthæus: *Poſtquam autem crucifixerunt eum, diuiſerũt veſtimenta eius, &c. Et ſedentes ſeruabant eũ:* & eodẽ modo Marcus. Lucas verò ait: *Diuidentes verò veſtimenta eius miſerunt ſortes. Et ſtabat populus expectans.* Ioannes verò prolixius hæc, & apertius eſt perſecutus; quare poſt Ioannem, vtpote diſtinctiùs loquentem, veniunt alij Euangeliſtæ explicãdi, vt docet Augustinus libro de conſenſu Euangel. Nam quod illi dicunt indiſtinctè, & præſertim Marcus: *Et crucifigentes eum,* inquit, *diuiſerunt veſtimenta eius mittẽtes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret:* explicandum eſt per Ioannem, ſortitionem tantùm fuiſſe de tunica inconſutili, & non de omnibus veſtibus. Quanquã nihil contra rationem diceret quis, ſi aſſereret veſtimenta diuiſa eſſe in quatuor partes, & ſorte fuiſſe definitum, quæ pars cuiq; contingeret: vt inſinuat Auguſtinus in Ioannem, & aliqui probabilius id eſſe putant propter verba Marci, quæ apertè id dicere videntur: & poſteà tunicam inconſutilem indiuiſam fuiſſe ſortitam. Itaque ſi præter incõſutilem tunicam vna fuit veſtis, dicendum, illam in quatuor partes fuiſſe diuiſam, vt cederet in vſum quatuor militum, qui carnificum munus præſtabant: & neceſſe erat in quatuor partes ſcindi veſtem, quia præcipitur in Deuteronomio, vt Iudęi aſſuant fimbrias per quatuor angulos pallij, quo operiuntur. Si verò duę erant veſtes illæ, diuiſæ erant in quatuor partes, ita vt quælibet veſtis ſcinderetur in duas, & ſic fierent quatuor partes. Vocat autem Scriptura ſortem, ludum militibus conſuetum, quia cadunt ſorte taxilli, vt ita Chriſtus ludatur, & illudatur. Vel ſortem vocat diuiſoriam in ſimilibus licitam, de qua Salomon ait: *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat.* Prætereà obſeruandum eſt, Chriſti veſtimenta magni pręti nõ fuiſſe, & fortaſſe, illis latronum erant viliora, vt ait Euthymius; & tamen de illis nihil dicitur quod fuerint diuiſa, vel ſortibus data, vt Dauidica Prophetia loquens de Chriſti veſtibus impleretur. Poterant autem cum lucro vænundari, non enim vilia putabantur, de quorum contactis fimbrijs virtus exire cõſueuerat: vt Paulus Burgenſis Epiſcopus annotauit. Et ante eum Procopius Gazæus in c. 28. Geneſ. Ἱμάτιον inquit, *eſt veſtis, qua ornamenti gratia vtimur, eà ſupra tunicam velati. Quàpropter mulier illa, quæ attigerat fimbriam veſtis Saluatoris, ſanata eſt. Nimirum ob eãdem cauſam inter ſe contendebant milites ſinguli, cupientes ea diuiſa habere partem; quaſi vtilis foret non ad induendum, ſed, quia vis quædam medicata in ipſa eſſet.* Sic ille. Nec in illo ſpectaculo multi deerant, qui ſe certatim ad emendum ingererent; vt mater eius, & aliæ ſanctæ fœminæ, & Ioannes, & alij noti eius qui procul ſtabant. Adeò tamen proſcriptus eſt Dominus tanquam reus, vt nec veſtimenta ſua charis ſuis pro magno theſauro ſeruaturis, legare ſibi licuerit; ſed in corpore ſaturatus opprobrijs, ſuas quoque veſtes in mercedẽ vidit cedere interfectoribus ſuis. Et ſecundùm Euthy. diuiſerunt veſtimenta irridentes, quaſi magni alicuius Regis diuiderent ſpolia: ſed ignorabant, quàm eſſent illa nobis indumenta pretioſa. Adhæc vidit diuiſionẽ, & ſortitionem veſtium, vt pœnam peccatorum ferret, ac deguſtaret: quæ eſt, vt hæreditas eius vertatur ad alienos, vt diripiant alieni bona ipſius tanquam ipſe eſſet inimicus Dei. Item, vt prophetia de partiẽdis, & ſortiendis veſtibus impleretur: nam Prophetæ, omnes ferè ſingulares Chriſti actiones prædixerunt. Quod verò ait Euãgeliſta: *Vt impleretur, &c.* intellige particulã, *Vt*, ſignificare nõ cauſã directã: nec enim illi huc ſpectabant vt ꝓphetiã implerent, ſed ſignificat id, quod ex illorũ facto conſecutum eſt. Detractis verò veſtibus, ac tunica, Chriſtus nudus pependit in Cruce, ſicut nudus in Paradiſo peccauit Adam, & ſua ignominioſa nuditate abſtulit ab eo, & poſteris cõfuſionem nuditatis, in quam per peccatum inciderat; ſuarũ verò veſtium amiſſione innocentiæ, & immortalitatis nobis veſtimenta reſtituit. Nudus deniq; in Cruce Satanam peruincens docuit nos ſic optimè hoſtem noſtrũ capitaliſſimũ poſſe ſuperare ſi omnibus reiectis ſuperuacaneis nudi & expediti cũ illo decertemus. Meritò hoc loco inueſtigandum eſt, quot veſtes Chriſtus haberet; deinde quænã eſſet illa veſtis inconſutilis, deſuper cõtexta per totum. Ad primũ reſpõdet Euthymius, nullum Euangeliſtarum numerũ Chriſti veſtiũ explicaſſe: quoſdam tamen ſenſiſſe, illum habuiſſe quatuor veſtes diuiſas in quatuor milites, qui carnificium miniſteriũ præſtabant, pręter tunicam inconſutilem ſortitam. Videtur autem incredibile dictum, ait, eo quod indecens Saluatori fuiſſet: nemo enim, ne aliorum quidem hominum, tot veſtibus induitur. Conjectantes ergo dicimus, nec procul fortaſſe ab eo, quod congruum eſt, tria fuiſſe vniuerſa: vnũ quidem fuiſſe tunicam corporis applicatam, in modũ ſubuculæ: dico ſanè tunicã hanc inconſutilem; alterum autem, quo ſuper primum veſtiebatur, & tertiũ exterius indumentũ. Quæ quidẽ opinio probatur, quia dicitur in textu: *Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi:* ergo ad minimum duę erant veſtes.

Aug. lib. 3. de conſen. Euang. ca. 12. to. 4.

De veſtium Chriſti partitione, quorundam ſententia non inepta.

Aug. tract. 118. in Ioan. tom. 9.

Deut. 22.

Ludum militibus conſuetum, ſortem Scriptura nominat.

Prouerb. 18.

Chriſti veſtimenta an eſſent pretioſa, necne.

Euthy. ca. 67. in Matth.

Pſal. 21.

Luc. 6.

Paul. Burg. Epiſc. Procop. Gaz.

Ἱμάτιον Græcè quid.

Matth. 9.

Thren. 5.

Euthy ibid.

Pœna peccatorum.

Thren. 5.

Pſal. 21.

Illud. Vt impleretur: quomodo accipiendum ſit.

Gen. 3.

Chriſtus nudus in Cruce quale nobis exemplum præbuerit.

Quot veſtes Chriſtus habuerit?

Euthy. ibid.

I. opinio, minimè probabilis.

II opinio.

Deinde ratio id etiam porrigit, vt super tunicam haberet vestem, quæ honeste eam tegeret, deinde verò pallium exterius. Has ergo duas externas vestes dissecarunt in 4. partes, pro numero carnificum, quamlibet vestem in duas partes partiendo. Sed quidam dubitant, quomodò Christus, qui legem tulit Apostolis, ne plusquam duas vestes possiderēt, ipse plures inuētus est possidere? Ad hoc respondet Euthymius: Christum vnicam tātùm tunicam habuisse, quæ corpori adhærebat: cæteræ enim tunicæ nō erant, hoc est, indusia, seu subucula, sed toga, vel pallium. Propriè enim χιτών, quod tunica vertitur ab interprete, vestem intimam, & carni adhærentem significat. Dicitur autem tunica à tuendo, quòd videlicet à turpitudine nuditatis tueatur, sicut toga à tegendo. Quod verò tunica carni esset intima, probatur ex cap. Ioan. 21. vbi Petrus cum audisset quod Dominus esset, tunica subcinxit se; erat enim nudus. Et Ouidius idem etiam indicat, cùm ait:

Si Christus plures vestes habuit, cur Apostolis prohibuit, ne nisi vnicam tunicam possiderent. *Matth. 10. & Luc. 9.*

1 solutio. *Euthymius.*

χιτών Græcè quid significet.

Tunica vnde sit dicta, & longa.

Ouid. lib. 3 amor. eleg. 3.

Sic etiam tunica tangitur illa sua;

Et iterum,

Pugnabat tunica se tamen illa tegi.

Idem 1 amor. eleg. 5.

Et in Actis pauperes viduæ ostendebant tunicas Petro, quas Dorcas illis faciebat. At ille nodus aliter quàm ab Euthymio solui potest, dicendo, per duas tunicas intelligi superfluum, & non necessarium numerum tunicarum, siue vestium: & propterea vt in aliquo quadruplices vestes essent necessariæ, ita in altero geminæ essent superfluæ. Atque hoc modo melius nodus dissoluitur. Ad secundum respondet idem Euthymius: *Hanc tunicam è traditione Patrum accepimus opus fuisse Dei matris, veluti sunt apud nos capitis, aut pedum hyemalia operimenta, id est, pileoli, & caligæ, quæ tùm ex lana, tùm ex bombice fiunt ad arcendum frigus.* Chrysostomus in Ioannem super hæc verba: *Desuper contexta*, ita scribit: *Quod autem dicit, Desuper contextam; non simpliciter ponitur, sed alij allegoriam id significare dicunt, quod non simpliciter homo esset crucifixus, sed desuper habuerit diuinitatem. Alij dicunt per illud genus vestis, Euangelistam historiam narrare. Nam in Palæstina ex duobus pannis vestes contexunt: quod significans Ioannes, inquit, desuper contextam. Quod mihi dicere videtur, vt vestimentorum vilitatem ostenderet: nam quemadmodùm in alijs omnibus, ita in habitu vilem speciem præferebat, & milites hæc faciebant.* Hæc eadē refert Theophylactus, sed adiungit: *Alij autem dicunt, quod in Palæstina contexantur Licia, non sicut apud nos. Nam supra quidem est filum, infra autem contexitur panno, & ita regressio fit, sed contrario modo: infra enim sunt fila, in summo autem contexitur contextus, & talis quoque fuit tunica Domini.* Gregorius Nyssenus in Cantica Canticorum scribit, olim textores solitos texere vestes ab inferiori parte ad superiorem, vel à superiori ad inferiorem, & per latera cum figuris. Illud ergo verbum, Desuper, quod Græcè dicitur ἐκ τῶν ἄνωθεν, non significat ab Angelis contexta, sed vt Theophylactus notat, & Nonnus Paraphrastes, illud ἄνωθεν referendum est ad κάτω, id est, à supernis ad inferna. Hæc igitur tunica, quia opus reticulatum, nihil diuisum valeret, indiuisum permansit. Dicitur autem proprijs manibus à beata matre fuisse elaboratum opere textili, quod Christo existenti paruulo mater confecerat: quæ eo crescente crescebat, sicut vestes filiorum Israël egredientium de Ægypto per 40. annos illis auctis augebantur. Hanc dicunt quidam Treuiris asseruari, alij verò in oppido Argentolio non longè à Lutetia Parisiorum dissito, vbi magna veneratione peregrinis spectanda proponitur, nec sine magnis interdum signis. Iesus igitur nudus, & facultatibus, & habendi proposito, egressus est de terra, sicut etiam fuit ingressus, & Omega rediit ad Alpha; id est, qua ratione pauper natus est, & nudus, eadem & nudus & pauper egreditur. Hæc autem diuisio vestium, ac sortitio, magnis certe mysterijs non caret. Audiamus in primis quid Simon Cassianus dicat: *Vestes Filij Dei, assumpta humanitas est. Quatuor partes factæ sunt quatuor militibus distributæ. Etenim in quatuor mundi partes humanitas Christi per fidem distributa est, & non omnibus ipsa, sed duntaxat qui militauerunt in militia noui Regis. Tegebant Christum vestimenta, sed expoliatus est, vt eius omnino nobis sint patefacta mysteria, & amor, quo ab æterno dilexerat. Diuisa sunt, vt nunquam in velamentum vltra conueniant. Nam neque vlterius cooperiendus est Christus, sed peramplius in gloria reuelandus. Nouimus ex fide omnia opera, & mysteria eius, mores, atque doctrinam, & totus patefactus in aere expirauit. Vestimenta Christi, Scripturæ sunt Veteris Testamenti & Noui, quæ his quadrifariè diuiduntur, in legem, historiam, doctrinam simpliciter docentem, & prophetiam. Ad legem, Moysi tempus. Ad historiam, Iosue, Iudicum, & Regum. Ad doctrinam, Codices Salomonis, Ad prophetiam omnes Prophetæ. In nouo autem Testamento, & huiusce modi diuisio reperitur. Ad legem, Euangelium. Ad historiam, Actus Apostolorum. Ad doctrinam, Epistolæ Pauli, atque Canonicæ. Ad prophetiam, Apocalypsis Ioannis. Harum partium vnusquisq; pro suo captu partem accepit; vt etiam in vna magis, quàm in alia quisque reperiatur edoctus. Et etiam pro tempore ista nouimus esse diuisa, secundùm quòd homines suis tēporibus Domino cœli strenuè,*

Actor. 9.

1. solutio.

Quænam fuerit vestis inconsutilis desuper contexta per totum. *Euthy. ibid. Chrys. ho. 84 in Ioan. to. 3.*

Tertia quorundam sententia.

In Palæstina vestes quemadmodum texerentur.

Theophyl. in Ioan.

Greg. Nyss.

Illud: Desuper contexta per totum, quo sensu dictum. *Theoph. ibid. Nonnus Paraphrast. in Ioan.*

Vestis Christi inconsutilis, opus Dei Virginis matris fuisse perhibetur, idque quàm admirabile.

Deut. 8. & 9.

Vbi asseruetur inconsutilis vestis

Christi paupertas, quam integra atque perfecta.

Simonis Cassiani de partitione vestium Christi pulchra meditatio.

Simō de Cas. lib. 13. de pas.

Vestes Filij Dei quæ sint.

Vestimenta Christi quę & quomodo diuidantur.

aut te-

Vtriusque Testamenti Scripturæ in quot sensus diuidantur.

aut tepidè militarunt. Aliter autem Scriptura vtriusq; Testamenti diuiduntur quantum ad sensus,quibus ipsa disertè tractantur,in sensum historicum,allegoricum,anagogicum,& moralem. Et velut vestimēta corpus,sic ista obtegunt Christum. A quibus cum exigitur,typicè disuelatur. Iterum non obteguntur,cùm scinduntur,vt vnusquisque pro sua capacitate intelligat,diuiduntur, & iuxta illam Christus Dei Filius intelligatur. Et infra:

Tunica inconsutilis indiuisa, quid denotet,eodem, autore.

Tunica verò inconsutilis, quæ diuidi nō potuit nostra fidei arguit vnitatem. Vnitas autem omnino indiuisibilis est, nec non & significat charitatem, quæ diuisionem omnino non recipit. Vnitas siquidē nostra fidei scindi nequit. Potest nēpe homo à Fide rescindi, sed Fides non potest vllo modo perscindi. Non est fides & fides, nec quamuis ex ipsa multa credamus,ipsa diuiditur. Vnica est in vnico Deo,& in vnica Ecclesia orthodoxa. Vna etiam protinus charitas est, quamuis multi ab ipsa progrediantur effectus. Nam si à fide, & à charitate vna effectus multi procedunt: neutra tamen diuiditur. Velut Solis radij,qui numerositate ab ipso refulgent,seruant tamen in origine vnitatem, non enim Sol diuiditur.&c. etiamsi radij. Vnum est corpus luminis,etiamsi multiplicentur radij lucis. Hæc tunica fides videlicet est Christi,sed multis, non omnibus prouenit in sorte. Apostolus namque dicit: Non omnium est fides.

2 Thess 3.

Similiter & charitas, quæ Christi est potestate donandi multis, non omnibus prouenit in sorte. Vtraque tamen desuper est contexta per totum. Hanc contexturam meritò appellauerim Martyrum, & Ecclesiæ passiones, & cuncta opera,quæ fides,& charitatis constituunt pulchritudinem,astruunt firmitatem. Adde his quod Euthym.scribit: *Commode,* inquit,*de ea* (scilicet tunica) *allegoricè loquuntur,qui dicunt solum id,quod à Dei matre sumptum est corpus,desuper fuisse contextum:hoc est,à cœlo coaptatam sibi habuisse diuinitatem, vel à Deo fuisse in rerum natura productum,& non à semine humano.* Hęc ille, innuens Spiritum sanctum qui superuenit in sanctam Virginem, sanctissimum Christi corpus formasse. Hanc inconsutilem tunicam,id est,Ecclesiæ vnitatem,frustra semper hæretici scindere conati sunt: à cuius sorte excluduntur, quia sorte prouenit,vt vnus eam possideat.

Euthy. ibid.

Tunicæ inconsutilis aliæ significatus.

Luc. 2.

Domini inconsutilem tunicam qui conentur diuidere omni tempore.

Egregium facinus Christi crucifixorum.

Subiungit Ioannes post diuisas,& sorte datas vestem; *Et milites quidem hæc fecerunt.* Pro sua insipientia, & carnificum more, nescientes tamen se implere Scripturā: hac enim ratione perfectum est illis ignorantibus,quod de eo prædixit Scriptura. Ad cuius gloriam etiam facit,quòd nec hæc quidem,quæ minuta videntur,de eo siluit Scriptura, ob quam caussam omnes Euangelistæ hoc factum commemorarunt. Pulchrè autem milites illi,qui Christum crucifigūt, & vestes eius sibi vsurpant,illos Pontifices, seu Episcopos designant,qui veriùs milites, quàm Sacerdotes sunt:omissis namq; sacris codicibus precandi, & sacrificādi studio & cura animarum sibi creditarum, quibus ex officio incūbere debebant, pro tuenda sua opulentia,& splendore,pauperum sanguinem sugunt,ac litibus, & proscriptionibus bonorum Christi vestes vsurpant, & Christum crucifigunt in membris, Ecclesias, & beneficia,quæ bonis,ac doctis debētur ministris,inter se partiuntur; vt iam non vnicuiq; militi cedat pars vna, sed interdū binæ,ternæ, ac denæ interdū Ecclesiæ, abbatiæue contingant. Deinde sortiuntur,dum mutuo permutant,aut propinquis,aut seruis distribuunt, aliaq; portenta huiusmodi faciunt infinita in subuersionē sacrorū Canonum,ac destructionē iustitiæ Euangelicę, Christo interim vidente,ac dissimulante,quasi non videret. Sed sua die non tacebit,quando iudex toti orbi cōspicuus à cunctis viris Ecclesiasticis de vestibus suis, ac de bonis Ecclesiasticis dispensatis seueram rationem reposcet. Sequitur in Matthæo: *Et sedentes seruabant eum.* Ex more hoc Romanorum fiebat:nam dum viuebat adhuc ad mortem damnatus,obseruabatur,ne de loco deponeretur. Vnde Petronius Arbiter, & Poëta, in illa sua historia siue fabula ait, obseruari solita corpora damnatorum à carnificibus, donec spiritum extremum redderent. Seruabant quoq; eum timētes ne se occultè subtraheret, vt aliàs fecerat. Sed ignorabāt infelices, quòd ideò se subtraxit,vt seruaretur morti crucis. Obseruabant etiā eum, vt ait Origenes,milites submissi à Principibus Sacerdotū,ne ab amicis vel discipulis deponeretur,& furto surriperetur corpus:non enim ita pauper amicorū putabatur,aderant enim noti & amici, licèt à longinquo. Lucas vero subiungit: *Et stabat populus expectans*,an scilicet aliquod signum ederet; nouerant enim & audierant hominem esse prodigiosum. Sed quia Græcè dicitur θεωρῶν,hoc est, spectans, ita credendum est vertisse interpretem, & vitio scribarum corruptum in expectans. Christus etiā dedita opera morabatur eos, quo videlicet spectatores fierent suæ mortis, & signorum mirabilium,quæ eo animam exhalante, edita sunt, vt posteà redirent domum percutientes pectora sua,vt factū est.

Milites isti Dominum crucifigentes, eiusque vestes sibi vsurpantes quos referant.

Romanorum ritus magistratuum.

Petronius.

Milites quare seruarent Christum in cruce.

Ioan. 8

Orig. tract. 35 in Matth. tom 2.

Cur staret populus expectans, spectansve Christum crucifixum.

Luc. 23.

Sequitur apud Matthæum de illusionibus: *Prætereūtes autem blasphemabant eum,mouentes capita sua, & dicentes; Vah qui destruis templum Dei,& in triduo illud reædificas,salua temetipsum: Si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & Senioribus dicebant; Alios saluos*

Ioan. 2.

Psal. 21.

Sap. 2.

fecit, seipsum non potest saluum facere: Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum, si vult: dixit enim; Quia filius Dei sum. Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. Eadem ferè, sed paulò concisius narrat Marcus. Lucas verò ait: *Stabat autem populus spectans, & deridebant eum Principes cum eo dicentes: Alios saluos fecit, se saluum faciat, si hic est Christus, Dei electus. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicentes: Si tu es Rex Iudæorum, saluum te fac.* Ioannes verò de illusionibus nõ meminit, cùm vidisset eas exactè ab alijs enarratas. Illud tantùm notandum est, B. Lucam per anticipationem descripsisse has illusiones, & subsannationes: nam prius ab eo narrantur, quàm narretur tituli superpositio; cùm tamen cõstet ex Matthęo & Marco titulum prius fuisse præfixum, & postea milites vacasse illusionibus. Incredibilis autem fuit rabies Iudæorum in Christũ, & acerbitas qui Christum moribundum, & animam agentem insolentibus atque inauditis conuitijs proscindebant, deridendoq; ac subsannando insultabant, amarulẽtisq; verbis pungebãt.

Illusiones Domino in cruce factæ quomodo enarrentur à Luca.

Quod qua ratione sit factum, longè est ab omni æquitate alienũ; nisi quod cum manibus eum amplius offendere nequirent, saltem verbis quoad eius fieri posset, excruciarent, atq; illi illatum supplicium hac ratione sibi placere testarẽtur. Fortassis autem & Satanas eò tendebat, vt per organa Iudęorum animam Iesu ad desperationem ageret, vel ad iracundiam concipiendam in eos concitaret. Cumq; naturale sit omni homini alterius supplicio, siue neci assistenti illum commiserari, & affectu quodam, sensuq; doloris tangi, interdum collacrymari etiam: Iudæi autem ita omnem humanitatis, ac rationis naturam exuerant, vt essent feris ipsis truculentiores, & immaniores. Nam vide, obsecro, quid possit humanitas in homine, vt spectata hostis sui vel capitalis cædes, eum ad dolorem inuitet, & lacrymas excutiat. Quare Dauid audita morte Regis Saulis, qui se odio plusquam Vatiniano prosequebatur, scidit tamen vestimenta sua, fleuit, & ieiunauit vsq; ad vesperam, canticoq; pulchro eius mortem, funusq; celebrauit; virisque Iabes Galaad, qui piè sepelierant corpus eius, gratias egisse legitur. Quis nesciat quãto lacrymarum profluuio mortem filij suis Absalonis, qui illum & vita & regno simul spoliare tẽtauerat, prosecutus sit, & quàm querulas voces emiserit? *Fili mi Absalon*, inquit, *Absalon fili mi: quis mihi tribuat vt ego moriar pro te Absalon fili mi, fili mi Absalon?* Ac ne quis caussetur Dauidem fuisse virum sanctum; ecce tibi propono Iulium Cęsarem: ad quem in Ægypto cùm allatum esset caput Pompeij Magni, hostis sui acerrimi, in lacrymas prorupit: tã benigna est, ac prona natura, vt ad alienas miserias, & calamitates affectu doloris tangatur. Solus tamen Iesus Filius Dei inuentus est, qui cùm ad omnes homines viscera suæ misericordiæ semper aperuerit, ac pro illis subleuandis non tantùm lacrymas, sed & sanguinem profuderit; ei tamen agenti animam non solùm aliquis nõ condolesceret, iuxta illud; *Et sustinui qui simul cõtristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, & non inueni*; sed etiam omnes moriẽtem cachinnis exciperent ac deriderent. Ita enim scriptum erat: *Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labijs, & mouerunt caput.* Et completum est in Christo illud Psalmi: *Quoniã quẽ tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorũ addiderunt.* Sensit autẽ Christus has contumeliosas subsannationes ac derisiones, plusquam flagella, clauos, ac spinas: quia illa tãtùm corpus, hæc autem animam penetrabant. Nobilis quippe ac generosus animus plus angitur, quod hostis delectetur de dolore & afflictione sua, quã ipsum vexet ipsa passio, & afflictio. Ait ergo Mat. *Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua.* Ex Euangelistis quatuor hominũ genera insultasse Christo elicimus. Primi erant prætereuntes: secundi Principes Sacerdotum cũ Senioribus, Scribis, & Pharisæis: tertio loco milites & verbis & factis, quia acetum offerebant: quarto loco latrones, qui crucifixi erant cum eo. Primi igitur erant prætereuntes, id est, qui ingrediebantur Ierosolymam, & egrediebantur: qui tamen soliti erãt supplicio crucis affectos cõmiserari, atq; pro eis orare. Isti autẽ videntur Iudæi plebeij, ac vulgares: qui dicuntur Christũ blasphemasse, hoc est, maledixisse, maledicentiam pro blasphemia intelligendo, id est, genus pro specie: omnis enim blasphemia maledicentia est, at nõ contrà. Vel proculdubio, quod verius est, respiciẽs Euangelista ad Christi dignitatem, ac diuinitatẽ, verba maledica declarat fuisse blasphema, præsertim quòd ex his, quæ ei improperabant, cogitabant se idoneè probare ipsum nõ esse Deum, quod est summum blasphemię genus. Ex hoc enim quòd se nõ saluabat, & de cruce non descendebat, argumentabantur eum filiũ Dei nõ esse, atq; animi atrocitatem, capitis cõmotione demonstrabant, qua, non solũ voce, sed signo corporis indignationem, atq; acerbitatem animi insultando præ se ferrent, de qua alibi Propheta ait: *Ego factus sum opprobrium illis: viderunt*

Quanta Iudæorum in Christum iam in cruce moribundum rabies & amaritudo animi.

Quantum in homine humanitas possit.

2. Reg. 1.

Dauidis in Saulem Regem hostem sui capitalissimum misericordia.

2. Reg. 2.

Eiusdem in filium suum Absalon rebellem & impium commiseratio.

Infra 18.

Iulij Cæsaris in Pompeium pietas.

Christi miseria crucifixi.

Psal. 68.

Psal. 21.

Psal. 68.

Illusiones in cruce factæ Christo morienti, quantum ei dolorem & cruciatum attulerint.

Proprium generosi ac nobilis animi quid.

Christus in cruce à quatuor generibus hominum conuitijs est lacessitus.

Quinam illi prætereuntes blasphemabãt Christum.

Blasphemia & maledicentia differunt.

Summum blasphemiæ genus quod.

Psalm. 108.

viderunt me, & mouerunt capita sua: Et Esaias *Despexit te, & subsannauit te, virgo filia Sion: post te caput mouit filia Ierusalem.*

Esai. 37.

Subsannationes fere vt fiant.

Vt plurimum enim subsannationes gestibus, & motu corporis fiunt: queadmodum genua flectebant ad irrisionem. Isti dicebant: *Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas.*

Ioan. 2.

Vah dictio quid.

In Græco codice Matthæi non est Vah, sed, Tu: Marcus tamen babet Vah, & potuit vtrunque dici, Vah tu qui destruis. Est autem Vah, irridentis & subsannantis aduerbium; & hęc obijciebant illi quasi mendaci insiliantes, & sibi plaudentes, quasi eum detexissent non esse quē se faciebat, vel irritatum eum in magnum aliquod edendum miraculum prouocarent.

Matth. 12. & 10.

Iona 2.

Sed signum non erat eis daudum, nisi signum Ionæ Prophetæ viui de ceto exeuntis: ita Christus mortuus de sepulchro ad vitam prodire debebat, non de cruce viuus descēdere. Sed hoc patienter serēdum fuit Christo, vt cum omnē iustitiam impleret, & ex tota testa frangeretur, ne fictum supplicium videri, aliquādo potuisset; ad mortem vsque progredi voluit, & sepulchrum diligenter custodiri; vt tunc an in Deo frustra sperauerit, conspici posset.

Christi patientia illusorum.

Matt. 27.

Non enim Medici suscitant mortuos, diuinum opus sit oportet, vt de sepulchro viuus redeat. Addebant: *Salua temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce.* Quasi diceret, si teipsum nō saluas, quomodo in triduo reædificares tēplum? Et vt veri filij diaboli vocē eius imitantur: ipsi enim dixerat: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.*

Cur noluerit Christus de cruce descendere.

Matth. 4.

Si enim de cruce descenderet, nobis nihil omnino prodesset: nam maiora, & diuiniora opera eius vidistis, neque propterea credidistis. Præterea humano generi plurimum obesset: quod non de cruce descendendo, sed in cruce moriendo redimi oportuit. Crucē ergo fert Christus ad mortem vsque, vt sciamus non tantū quòd est Filius Dei, sed quod tantopere nos amat, vt velit pati, & pretium nostræ redemptionis persoluat, quo fides nostra in Deo sit, ac vt habeamus quod pro peccatis nostris Deo offeramus, & pro gratia impetranda donemus. Poterat ergo respondere: Ne festinetis, negotium vestrum nunc agitur: expedit vobis, vt ego moriar, & non descēdam de cruce: libenter patior, neque si me detrahere de cruce velitis, sum permissur*. Volo habeatis plusquam sperare vnquam possitis. Ac amāter tanquam eorum amore captus respicere suos derisores videtur, ac si eis dicat: Nunquam vincetis, quin vobis vsque in finem benefaciam: quòd si postea vti nolueritis dono ac munere meo; certè nolo, vt quicquā ex parte mea à vobis desideratri possit: absit, quin ego faciam omnia pro salute vestra, quæcunque mandauit mihi Pater meus.

Iudæorum acerbitas in Christum.

Ioan. 10.

Similiter & Principes Sacerdotum illudentes, &c. Tantus erat in Principibus Sacerdotum in Christi necem ardor, vt non erubescerent spectaculo crucis interesse, & crucifixo insultare; qui tamen timebāt ingressu prætorij contaminari: tam bella erat illorum religio. Secundo ergo loco enumerātur Christū subsannasse Principes Sacerdotum, quos penes erat autoritas legis & religionis: Seniores, apud quos erat potestas iudicandi: Scribas, qui literis, ac peritia legis explicandæ eminebant.

Principes Sacerdotum, Seniores, & Scribæ quæ munia obirent.

Et Græcè additur in Matthæo, cum Pharisæis, qui arcē sanctimoniæ & religionis tenebant; vt videas omnes Iudæorum optimates coniurasse in Christi mortem, nec ab insultandi vitio morituro, quod horrendum est facinus, abstinuisse.

Pharisæorum sanctitas apud Iudæos.

Isti autem dicebant: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.* Isti dicebant ad alteruttrum, vt ait Marcus; non quidem ad Christum, vt priores, sed ad sese mutuo colloquentes.

Iudæorum sacrilega de miraculis Christi sententia

Luc. 4.

Hoc prædixerat Iesus Iudæos sibi obiectuors: *Medice cura temetipsum.* In quo videntur miracula Christi calumniari, tanquam prestigijs fuerint facta, quasi dicant: Falsum est, ex quo non potes teipsum saluum facere? Aut sanè fatentur Christum seruasse alios: quid enim Saluator potest nisi salnos facere; præsertim si mente reuoluerent qunt, & quos, & qua ratione salnos fecerit.

Saluatoris officium.

Et cur ex hac veritate non infertis: Ergo tanquam malefactor puniri minimè debuit, sed beneficus laudari. Cur non infertis, Ergo multò magis seipsum, si velit, potest saluum facere; cùm resurrexerit è sepulchro, & regnauerit à ligno, cur non Rex Israel erit. Sed queadmodum Iudæis in more est ex bonis praua elicere, ita ex veris falsa colligere.

Iudæorum ingenium.

Quorsum id: Si rex Israel est, descendat nunc de cruce.

Euthymius Ibidem.

Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Hoc dicebant, vt ait Euthymius, propter tituli inscriptionem. Cum enim non potuerint eam subuertere, falsam nituntur illam arguere. Et talem videntur expectasse, ac tam potentem Regem Israel vt etiam à cruce descēdere potuisse sit creditus. Quod autē aiunt; *Et credemus ei,* apertè mentiebātur: nam maiora fecit, quando cæco nato oculos perspicaces reddidit, & quando Lazarum quatriduanum à morte reuocauit, nec propterea crediderunt. Et Scripturę non dicunt; Dominus descendet de cruce, sed; *Regnauit à ligno Deus.* vt eleganter Leo Papa sermo. de passione Iudæis obiecit. Item Glossa ordinaria pulchrè ait: *Fraudulenta est, ô Pontifices, promissio vestra:*

Impudens Iudæorum mendacium.

Ioan. 9.

Infra 11.

Psalm. 95.

Leo serm. 4. de Pass. sub initium.

De cruce Christus cur minimè descenderit.

maius enim fecit Christus quando resurrexit de sepulchro, nec tamē tunc credidistis ei. Hæc illa in sensu. Non ergo Dominus descendit de cruce, quia nouerat illos non credituros, sicut nec resurrectioni suæ à mortuis crediderunt: imò si descendisset, parati erant manibus proprijs penitus illum conficere. Nec debebat aliud signum dare à signo Ionæ Prophetæ: & multò maius est mortuum è sepulchro viuentem redire, quam viuentem è cruce descendere. Si ergo Rex Israel est, non relinquat sceptrum regni, id est, crucem, nec regni titulum capiti suo proximum. Si Filius Dei est, impleat præceptum Patris, & perseueret vsque ad mortem, & insultet morti, & dicat: *Ero mors tua, ô mors, morsus tuus ero inferne.*

Matth. 12. *Iona 2.*

Quodnam sit sceptrum regni.

Osee 13.

Iudæorum exprobrationes in Christum sacrilegæ.

Psalm. 21. *Sapient. 2.* *Psalm. 13.*

Confidit in Deo: liberet nunc eum si vult; dixit enim: Quia Filius Dei sum. Implent Dauidis Prophetiam in his illusionibus dicentis: *Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum.* Exprobrant fiduciam in Domino, & implent verbum Prophetæ: *Consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est.* Errant quoque in eo, quod liberationem à malis volunt necessariò consequi rectam in Deum fiduciá: Reprehendunt quòd confidit in Domino, quasi Deus nolit eum liberare, qui in se cōfidit; cùm tamen scriptum sit: *Respicite filij nationes hominum; & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est*, & Apostolus: *Spes autem non cōfundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* Deindè malè argumentantur *Si Filius Dei est, liberet nunc eum*, quemadmodum in libro Sapiētiæ colligebant: *Si enim* (inquiunt) *est verus Filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus cōtrariorum.* In quos egregiè Chrysostomus in Matthæum inuehitur: *O insani, inquit, scelestiq; homines: an Prophetæ non erant Prophetæ, & iusti quos occidistis, iusti nō erant, quoniam eos Deus à periculis non eripuit? imò verò erant, etiamsi à vobis iniuria vexabantur. Quid igitur huic amentiæ vestræ æquale excogitari potest? Nam si existimatis, quod illorum apud vos propter pericula nomen perijt: sed erant Prophetæ quamuis torquerentur, multò magis non debebatis in hoc scandalizari, qui & rebus semper & verbis falsam hanc repulit opinionem: nihil tamē hæc in ipso tempore passionis, aut dicendo, aut faciendo aduersus existimationem Christi efficere valuerunt.* Hæc ille. Voluit igitur Filius Dei, quemadmodum Prophetę pro gloria Dei, morti temperariæ succumbere, & Iesus peculiariter omni humano auxilio se abstinuit, soliusque Dei præsidio niti, & verbis, & factis semper testatus est, vt si euentum res non haberet, appareret Deum ei non adfuisse: at verò si haberet euentum, nemo posset dicere ab alio, quàm à Deo profectum: vt qui in Iesum credimus, non ab eo, sed à Deo decepti dici valeremus, si fraus vlla in eo esset, quod nullis humanis auxilijs res acta esset, sed contra pugnantibus omnibus, & per omnes infirmitates à se susceptas ad victoriam rem esse deductam: quod tamen illi nunc Iudæi insanè improperant. Sed Iesus, quia poterat aliquid adhuc humani auxilij videri superesse; ad mortem ire vult: inferna quoque adire, vt cùm redierit, non frustra Deo cōfidere videri possit. Nam si seipsum suscitauerit, quis hic est, qui mortuus etiam tantum potest, vt non alios modò, sed seipsum vitæ restituat? Si ergo Deus eum ad vitam restituerit, non ergo impius; non indignus vita. Supplicium quoque totum iniustum quid fuisset, indigni quoque atque scelesti, quid illud intulerunt. Et cum Propheta prædixerit: *Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum*: Matthæus scibit eos dixisse: *confidit in Deo: liberet nunc eum si vult*: Græcè tamen habetur εἰ θέλει, id est, si vult eum, vt habet Psalmus: & velle, more Hebræorum, tantundem valet, ac diligere; vt sensus sit: Liberet nunc eum, si diligit eum, Alioqui secundum nostrām lectionem, cōuitium videretur non in Christum modò, sed & in Deum recidere, quasi illi exprobarent impotentiam saluandi. Tertio improperabant illi milites iuxta Lucam, illudentes, & acetum ei offerentes, *Dicentes; Si tu es Rex Iudæorum, saluum te fac.* Milites quoque qui carnificis ministerio vsi sunt, infame, truculentum, ac contemptissimum hominum genus, etiam Christo illudebant & verbis & facto porrigendi acetum. Sed vt arbitror, Lucas quod addit de aceto, per anticipationem dixit: nam paulò pòst, vt alij Euangelistæ narrant, Christo sitienti à militibus porrectum est acetum in spongia, vbi iam mortem sibi aduentare voluit. Quarto loco illudebāt latrones: quod quatatione intelligendum sit, infra explicabitur, vbi de latrone regnum à Christo postulante erit sermo. Interim discamus, has illusiones longè antè à Prophetis fuisse præcognitas: *Omnes*, inquit Psaltes, *videntes deriserunt me: locuti sunt labijs* (scilicet derisoriè) *& mouerunt caput*; & iterum *Tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis*; rursus: *Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum, dicentes; Deus dereliquit eum: persequimini, & comprehendite eum, quia nō est qui eripiat.* Præterea dixerunt: *Euge, euge, viderunt oculi nostri:*

Iudæorum imperitia, blasphemia.

Eccli. 2. Quanta benignitas Dei. *Rom. 5.*

Iudæorum ratiocinatio perabsurda. *Sapient. 2.*

Chrys. ho. 88. in Matt. to. 2.

Chrysostomi animaduersio in Iudæos.

Christi in Deo fiducia singularis.

Psal. 21.

Quid est: Liberet eum Deus, si vult, more Scripturæ.

Lictorum atque carnificum illusiones vilissimæ.

Domini illusiones in cruce vbi olim prænuntiatæ. *Psalm. 21.*

Psalm. 34.

Psalm. 70.

Psalm. 34.

ideſt, bene actum eſt, placet ſupplicium quod cernimus, & quod tantopere deſiderauimus.

Chriſtus perſeuerans in cruce quæ nobis documēta ſuppeditet.

Diſcamus ex Domino, à bono opere propter deriſiones aut iniurias eorum, quibus benefaciamus, nō eſſe reſiliendū: quia ſæpè ſerui Dei maius meritum ſibi comparant patienter ferendo deriſiones & conuitia, quàm in abſtinentijs & precationibus. Rogatus quidā ſanctus Pater à Gentilibus illum miris modis deridentibus, quem fructum à lege & fide Chriſti perciperet: ſatis reſpondit, amplum, ac magnum, poſtquam non reſpondeo ad tot mihi illatas iniurias, ſed rogo Deum, pro eas inferentibus. Nequaquam etiam à pœnitētia, vel pœnitentiæ cruce pro peccatis noſtris ſuſcepta propter irriſiones aliorum & maledicta deſiſtendum eſt, nec à martyrio, nec à monaſterio ob tædium, aut fratrum moleſtias. Nam ſi Chriſtus nō perſtitiſſet in cruce, quis martyr perſeueraſſet in tormentis; quis Chriſtianus in bonis operibus perſiſteret? Adhæc diſcamus, dæmones in fine vitæ nobis illudere ac laborare vt Euangelium in dubitationem à nobis adducatur: vt etſi credamus Chriſtum eſſe mundi iuſtitiam, dubitemus tamen an noſtra velit eſſe iuſtitia. Vt ergo de magnitudine virtutis eius non eſt dubium, ita de bona eius voluntate benignè eſt nobis confidendum, poſtquam mortuus eſt pro nobis.

Ex lege Chriſti ac eius fide quid addiſci quidam vir ſanctus affirmauerit.

Secundum documētum.

Tertium.

Addiſcamus æquo animo ferre contumelias, & conuitia, quæ in faciem nobis iactantur: Quomodo inquies, ferre potero? Crucis ſigno ſtatim pectus ſignato: recordare omnium, quæ tunc in Chriſtum iactata ſunt conuitia: & ante omnia Deum timeas: nam hæc cogitatio citò te modeſtum ac manſuetum faciet. Præterea à tuis quoque famulis documentum ſuſcipias, conſideraque nonnunquam te vituperante illos ſilere, vt intelligas nō eſſe hanc Philoſophiam difficilem. Et vt ait Chryſoſtomus in hæc verba: *Cogita quia non eſt in ſe qui vituperat, & non moleſtè feres contumelias eius. Nam & dæmoniaci plerunque nos verberant, nec ſolum non mouemur, verum etiam eos deflemus. Ita igitur etiam tu facito, miſereat te contumeliatu.*

Chryſ. ho 88. in Matth.

Quartum documentum.
Matth. 4

Quid illudentibus in morte nobis dæmonibus liberè & intrepidè reſpondendū.

Dan. 3.

Quartò addiſce, dæmonem olim dixiſſe Chriſto: *Si filius Dei es, mitte te deorſum*, & nunc per organa ſua dicit; *Deſcende de cruce.* Ita in fine ſcrupulum iniicit morituris, an ſint prædeſtinati, an Dei gratiam habeant, an pœnitētiam egerint condignam. Sed reſpondendū eſt cum tribus pueris in fornacis ignem conijciendis. Cùm enim diceret Rex impius: *Quis eſt Deus, qui eripiet vos de manu mea?* Reſponderunt, *Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim Deus noſter quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod ſi noluerit, notum ſit tibi, Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Non debemus ergo à fide Deo data, & ab ſpe in eo collocata decidere, etiamſi à præſentibus periculis minimè nos eripiat: neque illud profundum prædeſtinationis myſterium perſcrutari, ne opprimamur à gloria, ſed noſtrum eſt ſentire de Domino in bonitate, & præceptis eius per omnia parêre, illiusque gloriam illuſtrare, quia ipſi erit cura de nobis. *Iacta*, inquit Propheta, *ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet*: quemadmodum hoc ſuo exemplo nos docuit, dum illuderetur, ac minimè reſponderet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto omnis gloria deferatur ab omni creatura ratione prædita, honor quoque & imperium in ſempiternum, Amen.

Puerorum trium in fornace Babylonica plane virilis vox.

Prouerb. 25.
Sap. 7.
1. Petr. 5.

Pſalm. 54.

TRACTATVS XXXIX.

De primo verbo Chriſti in cruce ad Patrem in illa verba: *Ieſus autem dicebat: Pater, dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* Lucæ 23.

Verborū Domini in cruce dictorum quæ cauſæ.

QVANQVAM paulò antè iturus Dominus ad Patrem per aſperam & ſpinoſam viam crucis iucundiſſimo ac prægnantiſſimo omnium quos habuit ſermone Apoſtolos ſalutauerit, illo, inquam, qui in cœna habitus eſt: nunc efficaciſſimo epilogo repetit, & inculcat, ne quid videlicet per obliuionem è memoria effluxiſſe ſibi videretur, paucisque verbis illum replicat, plura eum loqui vel immenſis doloribus prohibentibus, vel hebetudine noſtra, atque imbecillitate plura ferre non valente, vt vel ſic melius memoria retineri, & profundius noſtris animis atque pectoribus poſſent inſcribi. Siquidē apud omnes gentes naturæ conſenſus docuit mandata, quæ à parētibus, amicisque noſtris extremè laborantibus traduntur, & à nullis temerari, & à cunctis obſeruari oportere, tanquam diuina magis, quàm humana. Nemo ergo hæc ignoret, ne ignoretur: nemo ſpernat, ne ſpernatur: nemo deliramenta morituri alicuius, ſed tanquam vera ac cœleſtia Dei oracula amplectatur. Nam ob id in altum eleuari voluit, vt ab omnibus videretur: ob id quaſi tuba exaltauit vocem ſuam, qua cœlū penetrauit, terramque tremore concuſſit

Quid inſitum omni homini à natura.

Verba Domini Ieſu in cruce dicta quanti facienda.
1. Cor. 14.

Quid fecerit Christus, ne-mo vt passionis suæ mysterium ignoraret.

Matth. 27.

Psalm. 18.

cussit, ac petras dirupit: ob id Ierosolymam totius Orientis clarissimam ciuitatem, ad tanta selegit mysteria, vt inde in omnem terram exiret sonus eius, & in fines orbis terræ verba eius: ob id denique in die Festo Iudæorum, in loco extra vrbem patentissimo, in conuentu tot ciuium, & frequentia tot alienigenarum, totque idiomatum passus est, septemque verbis passionem suam exornauit, vt nemini tantùm passionis celatū esset mysterium. Qui igitur in aulis Caiphæ, Herodis, ac Pilati tacuerat, iam ex loco crucis eminenti, aperto ore cœpit agere causam nostram apud Patrem: *Ego* (inquit tanquam aduocatus) *qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum.* In sex prioribus verbis, quasi in sex diebus creationis, laborauit agendo causam nostram; & in septimo quasi in Sabbato emisit spiritum, & requieuit. Istæ sunt septem illæ voces, de quibus Dauid, *Vox Domini super aquas*, & quæ sequuntur, vbi septies vox repetitur. Dicuntur autem voces, quia docent, & dici possunt septem tonitrua Apocalypsis, quia perterrefaciunt; & septem candelabra aurea, quia illuminant tenebras nostras; & septem stellæ, quę ornant cœlum Ecclesiæ militantis; septem tubæ, quæ excitant ad bellum spirituale; septem panes, qui succurrunt fami nostræ spirituali; septem columnæ, quæ sustentant doctrinam Euangelicam. Ad hæc septem verba, consecuta sunt septem miracula, nimirum tenebrarum per vniuersum orbem, terræ commotæ, petrarum scissarum, veli templi rupti, monumentorum apertorum, ac corporum suscitatorum, denique confessionis Centurionis cum Iudæis percutientib⁹ pectora sua. Cùm igitur Dominus grauissimis iniurijs lacessitus, quas durius ipsa morte erat perferre, & ingente vulnerum dolore, ac corporis pondere vexaretur; omnium tamen dolorum ac pœnarum oblitus suarum, paternæ iræ, ac indignationi in crucifigentes concitatæ, precibus suis occurrit, officiumque boni Sacerdotis, ac mediatoris, protectorisque, & aduocati exorditur. Seque ipsum totum opponit murum pro domo Israel, dicens, *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Neque vacat mysterio, quòd soli Lucæ Euangelistæ hoc primum verbum enarrare datum sit: quia enim Lucas in vituli typo Sacerdotium Christi describere conatus est, rectè apud eum Dominus, & pro persecutoribus suis iure Sacerdotis interpellat: eodemque tempore, ac eodem munere latroni confitenti Paradisi ianuam pandit: vt rectè docet Beda. Nec enim putandum est,

Vnde primum Christus pro nobis cœperit apud Deum patrocinari.

Esai. 63.

Psalm. 28.

Septem verba Domini in cruce prolata quibus ad aptentur.

Apoc. 10.

Supra 1.

Ibidem.

Iosue 6.

Matth. 27.

Luc 23.

Mira Christi mansuetudo & clementia.

Ezech. 13.

Primum verbum Christi in cruce cur Lucas solus enarret.

Beda in Luc. lib 6. cap. 4. tom 5.

has preces frustra Christum ad Patrem fudisse, sed in eis nimirùm, qui post passionē eius crediderunt, quod orabat impetrauisse. Quidam tradunt, Dominum dixisse hæc verba, cùm illuderetur à prætereuntibus, Scribis, & Sacerdotibus, vt redderet bonū pro malo, & benedictionem pro maledictione, & oraret pro calumniantibus, & persequentibus se. At verò quia apud Lucam post hoc verbū Christi dicitur. *Et stabat populus spectans, & deridebant eum Principes cum eis*, videtur quod non fuerit dictum ad illudentes, præsertim cùm inter eos essent Sacerdotes & Scribæ, qui sciebant, vel scire poterant, quem crucifigerent: sed potius videtur postquā crucifixus fuit, & positus in medio latronum, tunc orasse pro militibus Romanis, vt ait Euthymius, qui verè ignorabant quid facerent. Commoda quoque est hæc interpretatio, sed præstare videtur prior. Inspiciamus iam singula Domini verba, & more nostro illa expendamus. In primis igitur nota præteritum imperfectum, *Iesus autem dicebat*: quia fortasse pluries illa verba inculcabat, vt probabile est credere, quò maiorem suum affectum ad remissionem illorum impetrandam indicaret. Cùm enim illi malitia sua charitatem Christi vellent vincere; contra Christus Dei sapientia vincere malitiā decertabat, quò plus Deus ad se Sacerdotem offerentē sacrificium pro populi ignorantia, ac pro eis deprecantem, quàm ad eorum clamores, maledicta, insanasque voces attenderet.

Quando pro crucifigentibus se Dominus rogauerit secundum aliquos.

1. Petr. 2.

Matth. 5.

Altera sententia.

Euthym. c. 81. in Luc.

Expenditur dictū imperfecto tempore: Iesus autem dicebat: Pater ignosce illis, &c.

1. Cor. 1.

Leuit. 16. & Hebr. 9.

Pro intelligentia huius precationis obserua, Christum Dominum his verbis indicasse se quidē innocentem esse, iustum, & pœna omni indignum; at cruci, ac neci eum tradentes peccatores esse, ac misericordia Dei, ac venia indigere, pro quibus ipse, & non pro se preces funderet. Et fortassis, vt aliqui meditantur, non defuit aliquis, qui audiens Christum sic precari, diceret: Iste pertinaciter est arrogans, qui nec in morte ipsa confitetur se dignum supplicio, quod patitur, sed quasi ipse esset iustus, & sanctus, Iudæi verò Sacerdotes & Seniores, qui iudicium officio fungebantur, peccatores essent, pro eis deprecatur, cumque sit reus, facit se aduocatum. Et fortassis conuersus ad Christum, dicebat; Ora miser pro te, & ne addas peccatum peccato: veniam pro te postula: confitere quod tu nescis quid facis, & tibi Deus salutem pœnitenti ignoscat. Quamobrem quidam non credentes, putarunt quòd Christus propter hæc verba sit mortuus obstinatus, ac condemnatus, eò quod diceret, Pater

Eo verbo: Pater ignosce illis qualem se Christus declarauerit, quales vero ipsum crucifigentes.

Quorundam non inepta certè meditatio.

Rom. 12.

Quid doceat nos Christus, veniam suis crucifigentibus implorās.

dimitte illis. Iesus Igitur volens viocete in bono malum, accepto clypeo non contra ictus ptoprios, sed super illos, qui desupet veoturi erant ab ira Dei in offensores, pto eis preces fundit, docens nos, quid in similibus causis sit facieodum, oe videlicèt ob nostrum dolorem, vel infirmitatem excusemur, quòd pro alijs precari non possumus, & quod satis sit, si nonnihil pro nobis oremus: contra quod Christus pro crucifixoribus orabat, plus illorum peccata sentiens, quibus Deum offeodebant, quàm vulnerum suorum dolores. Nam ęgroti de eo, quo acerbius dolent, prius lamentantur, ac querulas voces edunt: & plus Christus doluit de offensa Patris, quā de pœnis sui corporis. In hac autem voce implenit Christus figuram Moysi, qui olim dixerat; *Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Impleuit & Esaiæ vaticinium, dicentis: *Et pro transgressoribus rogauit.* Eamque Christus, quam in vita sua tradiderat, doctrinam impleuit, qua videlicet docuit, diligendos esse inimicos, illis benefaciendū, qui nos oderunt, & orādum pro persequētibus, & calumniantib. nos. Vt igitur Christus amorem suum erga offensores testatum redderet, & benefecit odio se prosequeotibus, cùm sanauit vulnus Malchi, & oranit pro se actu, publiceque calumoiantibus, ac maledicentibus: neque decebat taotū legis Euangelicæ magistrum à seruis suis, hoc est, Prophetis, & discipulis superari. Coostat autem & Moysen pro populo lapidare volente precatum fuisse, ac Dauidem pro filio suo Absalone se regno spoliare machioante, non solùm orasse, sed etiā pro illo lacrymas profudisse. Vt interim sileam, qoòd Stephanus genu flexus orauit pro lapidantibus, & B. Iacobus Domini frater, vt testis est Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorū, cùm pręcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semiuiuus tendens in cœlum palmas, dicebat: Domine ignosce illis, quod enim faciunt, nesciunt. Et Paolus pro se, ac cæteris Apostolis dicebat; *Persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, obsecramus.* Fuit autem illa tam efficax oratio apud Patrem, vt innumeri propter Christum fiot conuersi, qoi reuertebantur percutientes pectora sua: & omnes illi, qui conuersi sunt ante diem Pentecostes, fructus sunt tam diuinæ miserationis. Sempet enim Iesus pro sua reoerentia exauditur: nec possuot illi perire, pro quibus Iesus orat Patrem, oe pereant, & pro quibus Pater dedit filium in mortem. Hinc Glossa ordinaria in illud Esaiæ: *Et pro transgressoribus rogauit*, ait, *Pater ignosce illis, ad hanc vocem secūdùm Euangelium Nazaræorum, multa millia Iudæorum astantium circa crucem crediderunt.* Hæc ibi Glossa. Addunt nonnulli, hac oratione impetratū à Deo spatium quadraginta duorum aonorum ad pœnitentiam Iudæorum post Ierosolymitanum excidium. Noo tantùm ergo ostendit se ad ignoscendum paratum, sed & ipse offensus apud diuinę iustitię tribunal pro illis sit aduocatus, quasi iam sibi satisfactum esset; cùm tamen nondum ille vel peccatum suom agnoscereot. Proinde si pro illis pertinacissimis hostibus, qui velut serpentes venenati acuebant linguas suas io eum, & velut leones rugieotes, ac rapientes aperiebant in eum os suum, ita Christus apud Patrem precibus suffragatus est, quomodo dolentes de peccatis suis contemnet? Nam & latronem ad hanc vocem spem concepisse de Dei misericordia verisimile est; aut quomodò Christus in gloria aduocatus noster existens obliuisci poterit amicorum suorum, & filiorum in hoc mundo cootra peccatum decertaotiom. Adhæc perpende vocem hanc oon tantùm cum clamore valido, & lacrymis, vt testatur Apostolus, sed etiam cum sanguinis profusione coniunctam, quò fortior esset apud Patrem, & efficacior apud nos. Vt sinamus oos ab eo persuaderi, vt etiamsi mortis eius extitermus autores, non tantum oon deterreamur à grauitate nostræ culpæ; quantum alliciamur à magnitudine charitatis eius. Deinde expende verbum. *Pater*, id est, ô Pater, propter dulcedinem huius nominis, & propter amorem, timorem, & obedientiam, quam tibi Patri vt obsequentissimus filius impēdo, etiamsi illi sint ingrati, inobedientes, ac rebelles, in me respice, ac meam obedientiam, & satisfactionem ex charitate præstitam. Pater, qui desideras habere plures filios, & vis me primogenitum inter multos fratres, parce illis, vt habeas illos pro filiis, vt me habes, & ego eos habere possim pro fratribos: & erit tantò maior gratia, quantò illi ea digni minus existent, & eruot eò magis grati, quò viderint se minus dignos, qui tantam dignitatem & dignationem Dei experiantur. Cogita Pater, quòd quantò plus me tormentis & iniutijs onerant, tantò obedientiorem me tibi apparere facient, tuique honoris zelantiorem, & in causa erunt, vt perfectius relinquam exemplum te honorificandi vsque ad mortem: quod tibi, ac mihi longè grauissimum esse debet. Audi igitur, mi patet, vocem sanguinis mei clamantis misericordiam, & veniam pro

fratri-

Margin notes:

Christi zelus gloriæ Dei.

Exod. 32 *Moyses Christi typus.*

Esa. 53.

Matth. 5.

Luc. 22.

Quinam in veteri testamento, siue in Nouo pro suis inimicis orauerint.

Exod 17. *Infra 32.* *2 Reg. 18.* *Actor. 7.*

Hier. tom. 1.

1. Cor. 4.

Quam efficax Domini oratio fuerit pro inimicis Patrē deprecantis.

Luc. 13.

Hebr 5.

Gloss. ord. in Esa ca 53.

Alter effectus illius Christi precationis.

Quales Iudæi Christi hostes, teste Propheta. *Psal. 139.* *Psalm. 21.*

Luc. 23.

Quid efficacissimam reddiderit eā Christi orationem pro inimicis. *Hebr. 5.*

Expenditur primum verbum huius petitionis, Pater.

Rom. 8.

frattibus, ooo voces illorum exigentes vindictam.

Dimitte illis

Psalm. 93. *Gen. 3. & seq.* *Infra 4.* *Infra 7.* *Infra 19.* *Exod. 14.*

Secundum verbum est, *Ignosce, vel dimitte illis.* Olim magna ratione dicebaris Deus vltionum, vix enim peracto peccato exigebas pœnam, vt in primos parētes fecisti, & in Caio fugientē in facie tua, mūdū quoq; peccantē diluuio submersisti, infames illas ciuitates igne de cœlo dimisso succendisti; Pharaonem cum suis exercitibos demersisti in Mari Rubro, & multa vindicandi delicta exempla frequenter præbuisti; vt meritò vocareris Deus vltionum. At nunc hęc tempora, hæc ætas aliud postulant, vocandus es Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis: & sicut hactenus Publicanum reddidisti Apostolum, peccatricem io pace dimisisti, adulteram iustificasti, Samaritanam ad fidem vocasti, Petroque ter neganti dimisisti; ita par est, vt maximum hoc, & horrendum crucifixionis delictum à tua ingenti clementia remittatur. Ignosce igitur, mi Pater, quia ego atroci iniuria affectus ignosco, & nondum ab aliquo rogatus parco. Ignosce etiam tu Pater, qui partem magnam huius iniuriæ sustines: quia in Filium tuū à te destinatum in muodum isti impiè sęuiunt. Non ergo dixit, Pater, ego illis ignosco, quia poterat Pater iustè pœnas exigere de morte: quia Christus pluris fecit iniuriam factam Patri, quàm propriam mortē. Neque dixit: Ignosce illis post mortē meā: quia in vita remittendum est. Piè satis hoc loco quidā meditantur, ad hanc clementem Iesu vocem aures præstitisse sanctam Deiparam Virginem, quæ iuxta Crucem stabat, & vt quam primùm filio suo, & precationi suæ conformatam se redderet in genua prouolutā fuisse, cumque lacrymis, & sanctis charitatis desiderijs, hostibus Christi, ac suis ignouisse; nam & hęc iniuria ad eam aliquo modo spectabat. Vnde B. Bonaoent. scribit in lib. de stimulo diuini amoris, his verbis Iesum Patrem rogasse, vt ignosceret delinqueutibus: corde autem Matrē rogasse, vt & ipsa quod ad se attinebat remitteret. Et quamuis ipse sua vtens autoritate potuisset dicere: Remittantur illis peccata: quooiam Deus erat, tamē quia & Sacerdotis, & Poontificis personam gerebat, quorum est proprium supplicare, ac Deum placare: proptereà ille, qui imperare poterat, atq; omnino peccata remittere, supplicans orat, vt impetret propitiationem à Patre, cui delicta competit cōdonare, ipsa propitiatiooe interueniente, quæ io sanguine Christi facta est: imò illud ipsum, quod iā sanguinis sui effusione promeruerat, id ipsum inquā nunc precationis suę voce efflagitat. Perfectissimum ergo exemplum ignoscēdi dedit, quia vt aduocatus intercedit apud diuinæ iustitię tribunal pro his, qui iniuria eū affecerunt, & remissionem firmam voluit in Euangelio quasi instrumento quodam cooscribi, quò intelligent per eū fore nunquam renocandum, nisi per illos steterit. In quo multi aliquando peccāt, qui dicunt se quidem remittere, sed nolle quoque pacto magistratui, aut iudici notum facere, aut scripto aliquo manu sua firmato id patefacere. Nam isti occultum odium plerūque in corde geruot, Deumque volunt esse suum carnificē, qui illos aut puniat, aut de medio tollat. Adde illud, quod absolutè ait, ignosce, seu dimitte, oō ait, si vis, aut si possibile est, vt in horto orando dixerat: tùm qnia coostabat sibi de poteotia, & voluntate; tùm etiā quia hoc ex parte nostra est pręstandū, etiāsi offensores pessimi siot, atque obstinati, vt & nos soliciti simus non tam nostri, quia satis nobiscum actum est, cū offendimur, sed ipsorū qui & oos offenderunt, & se ipsos grauiter lęserunt, pro eorum salute deprecari, vt Christi imitatores efficiamur.

2. Cor. 1.

Matt. 9. *Luc. 7.* *Ioan. 8.* *Supr 4.* *Matth. 26.*

Pia quorūdam meditatio. *Ioan. 19.*

B. Bonauent.

Quale nobis Christus clementiæ documentum præbuerit.

Quinam illud aspernari videantur.

Cur non dixerit: Pater dimitte si vis. *Matth. 27.*

Tertium verbum est, *Non enim sciunt quid faciunt.* Nesciunt enim se crucifigere Filium Dei, verumq; Iudæorum Regē: si enim cognouissent, nunquam Dominum glorię crucifixissent. Vt bonus aduocatus culpam clientis extenuat: solent enim peccata ex ignorantia, & fragilitate admissā faciliùs obtinere remissionem: vnde Propheta, *Delicta iuuentutis mea, & ignorantias meas ne memineris*; & Apostolus de se ipso, *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*: & Petrus ad Iudæos, *Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Et non est sermo io verbis Domini de simplici ignorantia, & inuincibili, qnam vocant, quæ propriè peccatum est. Nec rursus de voluntaria & affectata ignoraotia, quæ grauissimnm solet esse delictum, sed de crassa & supina, quā homo vincere potuisset, si diligentiam adhibuisset: hęc tamen si peccatum sit: diminuit tamen rationem volūtarij, ac proiode rationē peccati; oesciuot ergo tales quid faciunt, nā si scirent vel cępti facinoris eos pœnituisset, & reuerterentur percutientes pectora sua, & passionis Christi progressum impediuissent. Sed si ita factum fuisset, Iesus crucis infamiā minimè subijsset; & ita minor fuisset ipsius dolor, nec nos tam euidens haberemus iofamiæ triumpharę exemplū. Adde, quòd infamię exemplum nos promerebamus, quàm ipse

In illud: Non enim sciunt quid faciunt. *1. Cor. 2.*

Christus qualis aduocatus.

Psal 24. *1 Tim 1.* *Actor. 3.*

in ijs Christi verbis: Non enim, &c. qua de ignorantia sermo fit.

Oebitam nobis infamiam Christus pertulerit pro nobis in cruce.

pro nobis assumere, & sustinere voluit, cū vel notum, vel quem nosse poterāt, ac debebant, & noluerunt, impiè Iudæorū proceres cruci affixerunt. Ignoscit ergo illis, quia nesciunt quid faciunt: & gratificatur omnem pœnam remittens illis, qui scientes quid agant, acceptant hoc beneficium, & offerunt semper Deo, illudque obijciūt diuinæ iræ, vt nos in tranquillo simus. Dicamus hoc in omnibus gentibus, vt infamia Christi quantum in nobis est, minuatur, & reliqui seruentur. Nesciunt rursus quid faciunt, nesciunt quāti, quamq; pretiosi sacrificij sint ministri, quot virtutum mearum vt exsplendescāt, sunt causa, quot bonorum meorum tanta sua insolētia sunt detectores. Nesciunt quid faciunt, & ego suscitatus faciam, vt se ipsos, & quæ fecerunt, recognoscant, & vt alter Ioseph, qui fecit se à fratribus, à quibus fuit venditus, agnosci, ita ego insinuabo me illis, & vbi me agnouerint, flebunt, & fratres mei erunt. Dixerunt Iudæi coram Pilato: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros*: id est, Si Christus est innocens, volumus eius sanguinem stare contra nos, & filios nostros. Verum Christus ab illa perniciosa in se ipsos sententia appellauit, voluitque suū sanguinē, cùm esset innoxius, non contra eos, sed pro eis stare, idque his verbis apertè petiuit à Patre. Illi vindictam Dei, ac damnationem contra se ipsos coram Pilato postularunt: Christus petit pro eis à Patre liberationem. Melius, & clementius condidit testamentum Iesus, quam Dauid: hic enim moriturus præcepit hæredi suo Salomoni, vt sumeret debitas pœnas de Ioab nepote suo, qui proditione duos præclaros viros occiderat: iussit vt de Semei seruo vindictā faceret, quorum neuter Dauidem grauiter offenderat: & tamen Iesus Iudæis, qui sibi veritate doctrinæ, & vitæ innocentiam, & signorum autoritatem abstulerant, & grauissima conuitia intulerant, impetrat remissionem. Propter illud verbum: *Non enim sciunt quid faciunt*, sunt quidam ex Patribus, qui arbitrantur, Christum non fudisse illam precem pro omnibus, sed tantùm vel pro Romanis diuinæ legis ignaris, vel pro rudibus, & illiteratis Iudæis, qui legis diuinæ sacramenta ignorabant prorsus, & zelo quodam sine scientia in Christum furebant. Inter hos est Euthymius, qui enarrans hæc verba, ait: *Nesciunt quid faciunt. Inuidia videlicet temulenti. Quidam verò dicunt, quod non pro Iudæis, sed pro Romanis militibus, qui in crucifixione subministrabant, orationem fecerit, hi enim ignorabant quæ de ipso lex, ac Propheta prædixerant.* Augustinus quoque in libro quæstionum Veteris & noui Testamenti, si tamen is sit illarum quęstionum autor, in hunc modum scribit: *Quid est quod in cruce positus, Saluator ait: Ignosce illis; non enim sciunt quid faciunt? Si enim nesciūt, quid est quod ignoscitur; maximè cùm dicat Rex Abimelech ad Deum, Nunquid gentem ignorantem perdes? Non omnis ignorans immunis pœna est: ille autem ignorans potest excusari à pœna, qui à quo disceret, non inuenit. Istis autem hoc ignosci petit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt. Huiusmodi non licet ignorare; accipiant ergo veniam si conuertantur.* Beda in eadem Lucæ verba: *Notandum sanè*, inquit, *quòd non pro eis, qui liuoris, ac superbiæ stimulis accensi, quem filium Dei intellexere, crucifigere, quàm confiteri maluerunt; sed pro eis vtique, qui zelum Dei habentes, sed non secundùm scientiam, nescire quod fecerunt, Patri preces obtulerit. Sed & Ioannes Apostolus dicit, Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, vt roget quis. Imitare ergo Dominum tuum, pro inimicis intercede; & si necdum potes, saltem caue, ne contra illos orare præsumas.* Adhæc Bernardus lib. de præcepto, & dispensatione: *Pater*, inquit, *ignosce illis. Et quasi quæreretur indulgentiæ ratio in tam horrendo facinore, sequitur; Quia nesciunt quid faciunt. Ac si diceret: Eò digni venia, quò & pusilli scientia sunt. Ideò ignosco illis, quia non agnoscor ab illis. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sunt quibus non ita ignosco, quos vtique non ignoro & vidisse, & odisse & me, & Patrem meum*, Hæc ille. Subscribunt huic sententiæ Glossa ordinaria, & Nicolaus Lyranus, Ioannes Gagneus, nonnullique alij ex recentioribus: videnturque aliqua verba Christi, & Ioannis Euangelistæ illis fauere, vt illa Christi: *Non pro mundo rogo*, & illa Euangelistæ Ioannis: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.* Simon de Cassia in hæc verba egregiè, ac doctè scribit: *Sciunt quia crucifigunt, ignorant quem crucifigunt. Romani enim erant, aut de gentibus incircumcisis, ministri, & milites Pilati, qui hoc ministerium exercebant, & nutriti sub cultura perfidiæ, quæ dicebatur seruitus idolorum, nec assueti erant vaticinijs Prophetarum, vt coniecturare possent, aliquando Dei Filium in carne debuisse venire, vnde omnino nesciebant, quem crucifigebant. Quamobrem misericorditer subuenit eis gratia Saluatoris, & omnis culpa est minor, faciliùsque meretur veniam, quæ ab ignorantia, quam quæ à malitia sumit exordium. Nesciebant enim quid facerent, quia Præsidis mandato parentes, iustitiæ opera exequi arbitrabantur. Nesciebant quid facerent, cùm fidem credulam adhiberent diffamationibus Iudæorum, & eis placere gestientes, animosius pœnis Christum afficiunt.* Et infra: *Potest autem ex*

Eam Christi infamiam vt nos minuere debeamus in gentibus.

Gen. 45.

Matth. 27.

Christi quam Dauidis mitius testamentum.

3 Reg. 2.
2. Reg 3.
Infra 20.

An pro omnibus illam precem fuderit Christus: Pater dimitte illis, &c.

Euthym. ibid

August lib. quæst. Veteris & noui Test. q. 67. tom. 4.

Gen. 20.

Bed. libr. 6. in Luc. cap. 95. tom. 5.

Rom. 10.

1. Ioan. 5.

B. Bernard.

1 Cor. 2.

Ioan 15.
Gloss ordin. in Luc
Nicolaus Lyran ibid.
Ioã. Gagneus
Ioan. 17.
1. Ioan 5.
Simon de Cassia lib. de passio.

Simonis Cassiani in hæc Domini verba egregia sententia.

Quanam culpa facilius veniam promeretur.

Christi magna benignitate comprehendi, quod etiam Iudas ad hanc intercessionem pro consequenda indulgentia pertinerent, illi duntaxat qui Christum nullo modo cognouerunt. Si verò scientes in istam orationem venissent, frustra remissionis, seu dimissionis causam inuenisset Saluator : Quia nesciunt quid faciunt. Est siquidem Quia, semper redditio causæ. Hæc ille. Cuius senteótia videtur certo Augustini testimonio cófirmari posse. Nam ille pooderans illud, quòd Iudæi mente compuncti quòd Messiam occidissent, ad prædicationem Petri dixerunt : *Quid faciemus?* in Ioanoem ita scribit : *Viderunt enim se ingenti crimine impietatis astrictos, quando illum occiderunt, quem venerari, & adorare debuerunt: & hoc putabant esse inexpiabile. Magnum enim facinus erat, cuius consideratio illos faceret desperare : sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pendens Dominus est dignatus orare. Dixerat enim, Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt. Videbat quosdam suos, inter multos alienos: illis iam petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam. Non enim attendebat, quòd ab ipsis moriebatur; sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis concessum est ab ipso & pro ipsis, vt nemo de sui peccati dimissione desperet, quando illi veniam meruerunt, qui Christum occiderunt.* Hæc ille. Est ergo sensus: Ego Filius tuus, honoris tui religiosus obseruator, mandati exttentius executor, licet vt omnium impiorum sceleftissimus, & Dei blasphematot hic pendeam : inter tot tamen cruciatus, tormenta, & iniurias, oec iniuriæ etiam ciuium meotum memor, oec officij mei immemor esse possum : inter iustam iram tuam, & grauissima hominum scelera se opponere, meum est: hominem, qui qui opus est manuum tuarum, sed iam tanquam vas confractum solidare, & tanquam ouem errantem reducere, & tanquam captiuum ex vinculis redimere, meum est : pacificare per sanguinem crucis meæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, mihi incumbit. Adimpleuerunt quod in Leuitico scriptum est : *Si omnis turba filiorum Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini est, & postea intellexerit peccatum suum, offeret pro eo vitulum.* Ecce me obtulerunt, tam in vitulis, quàm in alijs sacrificijs designatum: cęci ipsi, & ingrati modò non vident quid faciant, sed mox videbunt, io quem transfixerunt, & reuertentur percutientes pectora sua. Nonnulla dubia circa hoc primum Christi verbum enucleabimus : quædam etiam documenta ad vitam nostram rectè instituendam eliciemus. Primum dubium est : quomodò Christus orat illis dimitti peccatum, qui actu delinquebant, & necdum illos pœnitebat; cùm ipse nobis actu orare pro eis peccantibus minimè præceperit : sed quando solum fratrem iniuriæ pœniteret, præcipit nobis illi parcere? Respondemus, Christum non orasse pro istis ita remitti, vt permaneant in propria ignorantia, & peccato : sed nunc vult ita parci, vt non subitò occidantur, vt digni erant, vel vt non indurarentur, seu obstinarentur, vt merebantur; sed vt expectarentur, donec veniat lux, quam non obstante peccato valeant acceptare. Quia etiam qui facit peccatum, seruus est peccati, & peccatum dum dominatur homini, non permittit nos eius veniam accipere, nec gratiam, quæ esset contra peccata; Deus iustificans suauiter mittit lucem, qua per pœnitentiam disponamur, & iustitiam, qua iustificemur, & remittantur peccata, accipiamus. Hinc Chrysostomus egregiè dicit: *Quia Dominus dixerat : Orate pro persequentibus vos, hoc etiam crucem ascendens fecit, dicens, Pater dimitte illis : non quòd ipse non posset relaxare, sed vt pro persequentibus orare doceret, non solum verbo, sed opere. Dicit autem, Non dimittes, si pœnituerint: fiunt enim pœnitentibus, si vellent tantam nequitiam reatus per fidem diluere.* Hæc ille. Nota etiam triplicem esse peccati pœnam, alteram, qua meremur subitò extingui, & luce priuari: quod si Deus non facit, est quædam venia peccati, vnde dicitur, *Misericordia Domini, quia non sumus consumpti.* Item ex alia pęna, qua meremur, vt Deus non det amplius lumen, nec vocet ad gratiam suam: sed sæpè hanc pro charitate sua relinquit, dando lucem, & vocando. Denique est alia pœna, quòd postquàm nos disposuit ad iustificationem, expectat operam, ac diligentiam nostram in acceptanda gratia ipsius luce: quòd si hęsitantes & negligentes fuerimus, digni erimus, quos Deus deserat. Sæpè tamen Deus remittit hanc pœnam, quando per interiores inspirationes, & fortes, & efficaces motus corroborat ad actu consentiendum, ac acceptandum: & hæc est principalis gratia, & remissio pœnæ, & pro hac semper orandum est in virtute huius Christi orationis. Dicēdo ergo, Dimitte illis; non enim sciunt quid faciūt, non orauit ita remitti, vt non vocentur ad pœnitentiam; sed vt subitaneæ mortis pęna remittatur, & obstinatio, & aliæ pœnæ, donec credentes accepteut gratiam, & iustitiam, etiam cum facilitate. Et hæc oratio viguit à principio mundi, tū quia Christus est agnus occisus ab origine mundi, ob præuisum huius orationis meritum: ideò

Aug. tract. 31 in Ioan. post med. tom. 9. *Actor. 13.* Quale facinus Iudæorum occidentium Filium Dei.

Coloss. 1. *Leuit. 4.*

Apoc. 1. *Ioan. 19.* *Luc. 23.*

Quomodò Christus orat pro illis, dimitti peccatū, qui actu delinquebant, cum ipse nobis actu parcere peccantibus non præcepit. *Luc. 17.*

Ioan. 8. Effectus peccati in homine.

Chrysost. Matth. 5

Triplex peccati pœna.

Thren. 3.

Quando primum v[illegible] & indulgentiam peccatorum Christus orans impetrauerit. *Apoc. 13.*

Gen. 3.

ideò ob hanc orationem dictum est Adæ: *Ipsum conteret caput tuum*, & illuminatæ omnes gentes: quicunque lumen diuinum, & conuersionem à Deo habet, hac impetratum est oratione. Secundum dubium est:

An posse gratiam, non acceptare, sit pœna peccati. Posse gratiam non suscipere, quid sit.

Petet aliquis, an posse non acceptare gratiam, sit pœna peccati? Respondeo, quòd posse non acceptare gratiam oblatam, & posse peccare, est infirmitas, non potestas; est defectus libertatis nō libertas, quo De⁹ suapte natura caret, & munere diuino cōfirmati in gratia, siue illi sint comprehensores, id est, Angeli, & beati, siue viatores, qualis fuit B. Virgo, Ioannes Baptista, & Apostoli, qui post haustum cœlitus spiritum sanctum saltem mortifere peccare non potuerunt.

Actor. 2.

Et quanquam posse respuere gratiam sit natura: est tamē pœna peccati Adæ in hoc, quia faciliùs Dei gratiam amplecteremur, si Adā non peccasset, vel si nos peccatis non tanta adderemus peccata, quanta addidimus. Maximè quia in exilio sumus, in quo multa nos impediunt, & retardant ab acceptanda gratia. Hęc ergo Christi oratio obtinuit, vt remittatur nobis omnis pęna, dum credimus in illū, & incorporamur illi per Baptismum, & vt tanta ferè facilitate Dei gratiam nōnulli ex sanctis amplectantur, quanta amplecterentur, si Adam non peccasset, etiamsi communiter permaneat naturalis infirmitas, qua possumus non acceptare, & nō acceptando peccare, vt Adā fecit, qui omni natura sua integra, & facilitate quam habuit non peccandi, peccauit nihilominus. Vnde opus est orare, vt fiat gratia amplectēdi re ipsa iustitiā Dei.

An Iesus orando Patrem, vt inimicis parceret, licuerit propterea illis in peccato persistere.

Tertium dubium est, an Iesus orando Patrem, vt illis parceret, licuerit nihilominus illis, perseuerare in peccato, ac grauius delinquere? Respondemus non licuisse, quia nec hoc postularat Iesus à Patre, sed tantùm vt expectentur, & tolerētur ad tēpus: quia ipsi spontè peccabant, atque horum peccato Christus Dei Filius vtebatur, ad illustrandam suam patientiā & charitatem, in Dei gloriam, & nostram eruditionem.

Quare Christus, non orauerit, vt statim conuerterentur acceptæ gratia pœnitentię resipiscentiæque,

Quartum dubium est, Nonne meli⁹ fuisset, orare, vt statim conuerterentur, accepta gratia pœnitentiæ, resipiscentiæque? Dicimus opus priùs fuisse perficere sacrificium, vt daret perfectum exemplum patientiæ. Et non tollit Dei ordinem: quia non vult omnia simul facere, etiam possit, sed per adminicula, & media instrumenta vt & in hoc sibi cooperentur, & honorentur creaturæ. Sæpè sunt necessarij persecutores, & dæmones ad malum solicitantes, vt Ecclesia pulchra ostēdatur, & fortis, quæ potest hostes suos ad fidem conuertere. Reddit etiam illam illustrem, & gloriosam, quod nonnulli à persecutoribus pro Christo, & eius sponsa patiantur.

An sit peccatū orare pro nostris persecutoribus, quo statim ad fidem conuertantur.

Quintum dubium, an peccatum sit orare pro nostris persecutoribus, quò subitò ad fidem, ac pœnitentiam conuertantur? Respondetur, nequaquàm, si talis oratio ex amore Dei, & proximi procedat, secùs si tantùm vt nostra tormenta aut finiantur, aut leuiora fiant: quia hoc posset imputari quādoque amori proprio: & cum hoc Deus nostro, & non suo modo faceret. Sed Christus, qui nouerat Dei ordinem, orat pro eo, quod nouerat esse Dei voluntatem. Et ita Stephanus non orauit vt subitò conuerterentur, sed ne imputaretur lapidatio illis in peccatum.

Actor. 7.

Conditio huius precationis: Pater dimitte illis.

Quanquam autem orando Christus petiisset remitti illis omnes peccati pœnas, & quòd subitò per efficacem gratiam illuminarentur, quia ipse exauditur pro sua reuerentia: opus est subintelligere quòd orauerit, & intellexit sub illa conditione: Non mea voluntas, sed tua fiat, vt oratio esset rationi consona, & non repugnans primæ acceptationi calicis bibendi: quæ vel in totum, vel ex magna parte fuisset completa, si illi eo puncto tēporis fuissent ad Deum conuersi.

Hebr. 5.

Matth. 26.

An Christus hac precatione petierit, vt remittatur nobis omnis satisfactio pro peccato debita.

Sextum dubium est, an Christus hac precatione petierit, vt remittatur nobis omnis satisfactio pro peccato debita, ob illam Christi deprecatoriam satisfactionem, & satisfactoriam precationem? Respondeo, omnem satisfactionem quā debemus ex nostro, sine noua gratia, & auxilio Dei omnibus fidelibus fuisse concessam; quare & pro culpa, & pro pœna æterna quadranti culpæ satisfecit. Illa tamen satisfactio, quā ex gratia, auxilioque Dei debemus, haud fuit remissa, quia non tantum est pęna, sed etiam lucrū nostrum, quod Christus fecit: quare à nobis requiritur, vt saltem sicut seruiuimus peccato, seruiamus iustitiæ Dei: vt docet Apostolus ad Romanos.

Rom. 6.

Qualis nostra satisfactio.

Item ipse Christus est, qui vt caput per membra sua; ita ipse per nos vult satisfacere: atque hoc sua oratione promeruit, vt ille in nobis, aut nos in illo satisfaceremus. Dat ergo virtutē Christus detestandi peccatum, pudorem etiam de peccato, & dolorem, studiū quoque faciendi satis, per opera virtutum, cōtraria antiquis malis operibus. Soluimus etiā sic multas pœnas temporales pro nostris peccatis: sunt etiam vitæ æternæ, & multorum bonorum merita. Qui etiam vult dolere, atque affligi alter quàm Deus vult, cadit in laqueum Satanæ, vt Iudas: vnde Paulus Corinthijs præcipit, vt consolentur pęnitentem: quia inquit, non ignoramus

2. Cor. 2.

Quales sint satanæ cogitationes, quas se ignorare inquit Apostolus.

ramus cogitationes Satanæ. Quales sunt illæ cogitationes? Fortassis quando Deus inspirat de peccato detestando cogitationem omnis persuadere Satanas nititur, vt quæramus mundi solatia, vanasque creaturarum delectationes, vt ita ictum doloris de peccato euadamus: quando verò videt non posse nos obtinere, conatur nos adducere in maiorē tristitiam, vt inde absorpti cadamus in accidiam, ac desperationem. Et hæc quidem de his, quæ dubitari poterant.

Quæ nobis documenta præbeat hæc Christi precatio.

Hac verò Christi oratione monemur in primis, iugiter petere à Deo veniam peccatorum, quę nos reddunt stultos, & vt iumenta insipientia, & vt det intellectū, quo faciat nos scire illud quod facimus, oō tantum pro nobis, sed etiam pro illis, qui nos persequuntur, vt Deus pro illis, & pro oobis gratam habeat hāc Christi orationem, ac largiatur gratiam illo spiritu & amore deprecandi, quo Christus fecit: & vt illis parcat, ac nobis donet, vt verè parcamus, & oremus pro quocunque à nobis verè offenso, vel qui se habet pro offēso, vt sequatur Christum, & sic precetur, atq; in societate, & vnione cum hac Domini oratione, & fiducia, quòd sit pro nobis facta, & viuat semper in cōspectu Dei, sperare debemus. Quòd si quid mali facimus, vel si quid inious in bonis operibus præstamus, dimittatur, quoties cum fide, & humilitate dicimus, Parce nobis: quia vt ait tuus Filius, nescimus illud quod facimus, etiamsi maximè nobis scire persuademus, quod nescimus. Nec conturbet hanc orationem, quod nescire illud quod facimus, non est causa omnimoda veniæ, sed potius quandoque maioris supplicij: quia nos sumus nobis causa ignorantiæ, nam etiam Christus pro hac nostra culpa patitur, & satisfacit. Quia per peccatum Adæ ingressa est mors, & ignorantia in mundum, & Christus orauit pro quacunque ignorantia, quę est peccato innata, etiam pro illa, quæ ex mera malitia & cum certa scientia peccamus, & oculos veritati spontè claudimus: quamouis in his ita peccātibus tarius & difficiliùs solet exaudire. Discamus igitur agnoscere peccata nostra, nos enim primi, & veri autores necis Christi sumus, & pro nobis quoque inquit, Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Milites enim illi peccatorum nostrorum ministri fuerunt, qui hoc ei irrogarunt, quod meruerunt peccata nostra. Quis autem sciuit, aut etiam nūc cogitat, quod peccata nostra Christum crucifixerunt, vt Paulus docet? Sed & hoc nescimus, quàm magnus sit qui offenditur, & quàm graue sit peccatum, nisi offensionem ipsam, & damnationem, in quā ducit, expendamus: quia hæc abscondita sunt ab oculis nostris. In primis verò ignorantiam omnium errorum, ac scelerum parentem fugiamus: nam illa tanquam alumna: & face deducimur in infernum; sicut scientia, ac sapientia recta tendimus ad æthereas sedes, imitamurque præcipuè Dominum Iesum Christum, qui etiam in hac precatione nobis est lux mundi, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuas laudes decantemus, in secula seculorum, Amen.

Matth. 5.

Rom. 5. Pro qua ignorātia Christus nobis ignoscēda rogauerit.

Hebr. 6.

Errorum omnium, ac scelerum parens ignorantia est

TRACTATVS XL.

De secundo verbo Christi ad latronem, in illa Lucæ verba: *Vnus de his, qui pendebāt, latronibus, blasphemabat, eum dicens, Si tu es Christus, saluum fac te ipsum, & nos. Respondēs autem alter, increpabat eum, dicens. Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus; hic autem nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum, Domine memento mei, cū veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso*, Luc. 23.

Christus philomelæ similis.

CANTILLANTE Dulciter philomela, plerumque viator, & peregrinus sistit gradum sub arbore ad vmbram, vt ad tempus delectari valeat tam suaui, tamque grata animalis tam parui cantione: ad quem modum nos dum in hac vita peregrinamur, Christum nostrum Philomelam in Crucis arbore dulcissimè modulātem, variasque voces, & sonoras edentem audire, si Christiani sumus, debemus: nec enim hic tantùm est delectatio, sed etiam vtilitas, ac salus nostra, Nam quid salutarius remissione peccatorum? Quid dulcius, quam audire, Hodie mecum eris in Paradiso? Expediuimus priorem vocem, agendum de secunda. Et in primis aduerte, ex septem verbis duo hæc priora, ac postremum illud, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, enarrari à solo Luca: Matthęus verò, & Marcus referunt quartum verbum, *Eli, eli* (seu Eloi, eloi) *lamma sabathani*: solus autem Ioannes meminit reliquorum trium, nempe, *Ecce mater tua*, *Sitio*; Et, *Consummatum est*. Atque ita, vt testatur August. libr. De coosensu

Nos Euangelistarum.

Matth. 27. Marc. 15. Ioan 19. Aug lib 3 de consensu Euangel. c. 6. 10. 4.

ſenſu Euangeliſtarum, quiſque expreſſit aliquid, quod non alter, & vnus alteri non repugnat. Pro hoc ergo ſecundo verbo explicando, ait Lucas: *Vnus autem de his, qui pẽdebant, latronibus, blaſphemabat eum, dicens, &c.*

Quomodo Matthæus, & Marcus cum Luca conueniant dicente vnum ex latronibus inſultaſſe, alium credidiſſe.

Primum dubium eſt, an Lucæ verba pugnent cum illis Matthæi & Marci, apud quos dicitur: *Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* Idipſum, id eſt, eadem verba, quæ alij obijciebant, nimirum: *Si Filius Dei es, deſcende de cruce.* Hunc nodum ita diſſoluit Hieron. in Matthæũ. Primò enim per tropum Synecdoches pro vno latrone vterque inducitur blaſphemaſſe. Ambroſius etiam & Beda in Lucam Deinde addit Hieronymus, vtrumq; quidem lattonem à principio blaſphemaſſe, cæterum vnus illorum videns tenebras, credidit, & alterum compeſcuit, & conuerſus ad Dominum, dixit, *Domine, memento mei.* Ita etiam Chryſoſtom. in Matthæũ, & eius ſequaces, Theophylactus, & Euthymius. Et confirmari poteſt exemplo Pauli, qui dicit ſe prius fuiſſe perſecutorem, & blaſphemum; poſteà autem Dei miſericordiam, & gratiã conſecutum. Et ita per Lucam eſſent alij Euangeliſtæ interpretandi.

Hieronym in Matt. cap. 27. tom. 9.

Ambr lib. 10. in Luc. to. 5. Bed in Luc. lib 6. tom. 4. Hier. vbi ſup.

Chryſoſt. in Matt. tom. 2. homil 88. & ſequaces. Theophyl. & Euthym. tom. 2.

Auguſtinus quoque prædicto loco ait, numerum pluralem pro ſingulari Matthæum, & Marcum per enallegen poſuiſſe. Sicut ad Hebræos dicitur, *Circuierunt in melotis*, cùm ſolus Elias habuiſſet: *Obturauerunt ora leonum*, & fuit ſolus Daniel, qui obturauit: & rurſus: *Secti ſunt*, cum vnus tantum Eſaias fuerit ſectus. Sicut etiam dicit Lucas milites obtuliſſe acetum; cùm ex alijs conſtet, vnum fuiſſe ex eis, qui id fecit. Sic etiam illud venit accipiendum: *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum*; cum ſolus Rex Herodes, & Princeps Pilatus voce B. Petri in Actis contra Chriſtum conſpiraſſe prodantur. Atque huic ſententiæ, vt rationi magis conſentaneæ, ſubſcribunt nonnulli recentiores: hoc enim magis conſonat increpationi, quam in alterum exercuit, dicendo: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es*: quæ verba non indicant ipſum loquentem pœnitere conuitij proprij, ſed potius alterum increpare, nec ipſum Deum timere, ſed ſimul cum alijs inſultare Ieſu. Quod & amplius confirmatur, dicendo, quod nos iuſtè patimur, digna factis recipiendo: neque ſe accuſat, quod conuitium aliquod dixerit in Ieſum.

Auguſt loco præcitato.

Heb. 11. 4. Reg. 1. Dan. 14.

Luc 23. Matth. 27. Marc. 15. Ioan 19. Pſalm. 2. Luc. 23. Actor. 4.

Vnde confirmetur ſenſus huius loci.

Quod vero latro ſit conuerſus, ex eo quod viderit tenebras, videtur aduerſari B. Lucæ, qui poſt illa verba: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, tenebras enarrans, adiungit: *Erat autem ferè hora ſexta; & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque in horam nonam. Et obſcuratus eſt Sol.* Niſi dicamus, Lucam verba latronum ante tenebras enarraſſe per anticipationem. Hæc tamen ſententia probabilitate ſua non caret, propter autoritatem Hieronymi, & Ambroſij dicentis de bono latrone: *Priorem blaſphemiam ſequenti diluit confeſſione*; & alibi: *Vnde & illud ſolui videtur: quia alij duos conuitiantes inducunt latrones, iſte vnum conuitiantem, vnum rogantem. Fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt, ſed repentè conuerſus eſt. Nec mirum ſi conuerſo culpam ignoſcebat, qui inſultantibus veniam relaxabat.* Idem ſequuntur Theophylactus, & Euthymius, ex quibus poſterior ait: *Primùm ſiquidem ambo propriorum obliti laborum, ex incredulitate exprobrabant ei, vtpote & ipſi Iudæi.* Fortè autem etiam id in gratiam Iudæorum faciebant, vt propter hoc ipſos deponerent. Eſt autem inauditum, quod eiuſdem ſupplicij reus in alterum blaſphemiæ verba iactet: Soli Chriſto Domino horrendæ contumeliæ irrogantur, non ſolum à Iudæis, & militibus Romanis, ſed etiam à latronibus eiuſdem ſupplicij conſortibus. Hæc autem improperia maximè nobis proſunt aduerſus illa, quæ in hora mortis conſueuit dæmon in nos iactare. Nam cum videt corpus deficere, & animæ exitum inſtare, Satan omnia peccata, quæ ſuis ſuggeſtionibus admiſimus, nimio terrore nobis obijcit, vt in deſperationem inducamur: ſed fructum Dominicæ paſſionis conſecutis, irriſiones Satanæ nocere non poſſunt, vnde Dauid ait: *Ad te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido, non erubeſcam Neque irrideant me inimici mei: etenim vniuerſi qui ſuſtinent te, non confundentur*, & rurſus: *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. Ne quando dicat inimicus meus; Præualui aduerſus eum*, & iterum: *Ne proijcias me in tempore ſenectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me: Quia dixerunt inimici mei mihi, &c. Deus dereliquit eum: Perſequimini, & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.* Hic vero latro dicebat: *Si tu es Chriſtus ſaluum fac te ipſum, & nos.* Vide blaſphemiæ ſpeciem, in dubium Chriſti diuinitatem vocare, dicendo, *Si tu es Chriſtus*, ſicut ſpecies maledicentiæ eſt dicere Regi, Si tu es Rex. Erat autem blaſphemia, quia inſultando, & exprobrando illud dicebat, geritque typum eorum, qui tametſi vident Chriſtum iuxta ſe pendere, tamen ſub cruce murmurant, nec eos Chriſti patienter cuncta ſuſtinentis monet exemplum. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens. Hic latro increpat ſocium ex cha-

Quando fuerit latro conuerſus.

B. Ambroſ. Idem lib 10. in Luc. cap 22. to. 5.

Theophyl Euthym. c. 67 in Matth.

Meritum improperiorum Chriſti, quæ in cruce ſuſtinuit

Quibus Satanæ irriſiones nocere non valeant.

Pſalm. 24.

Pſalm. 12.

Pſalm 70.

Mali latronis in Chriſtum blaſphemia.

Latro ille quorum typum gerat.

Quo affectu bonus latro malum illum latronem increpuerit.

ritate, & prædicat regnum Christi. Hinc pulchrè Athanas. sermone in sanctam Parasceuem: *Quid quod non his contenti etiam dederunt operam, vt latrones in morte socios haberet innocentissimus Iesus, vt supplicij communicatio esset infamia sepulturæ? Sed ignorabant à se vna cum Christo crucifigi latronem, eius ipsius regni futurum præconem illis vocibus, Domine memento mei cum veneris in regnum tuum. Crucifigitur vt latro, & efficitur Euangelista.* Hæc ille. Imaginem refert piorum hic latro, qui & patienter sustinent aduersa quæcunque eueniunt, suisque peccatis deputant, aliosque impatientes, ac blasphemantes ad sanam mentem reducere student. Increpabat autem non ex iracundia, neque ex cōtemptu, sed ex charitate, vt eum emendatum redderet, ac capacem misericordiæ Domini Iesu, quam ipse iam erat expertus. Videtur autem hic latro magis læsus iniurijs Christi, quàm proprijs pœnis: reliquis autem blasphemantibus ipsum, aut tacentibus, solus efficitur defensor & prædicator, nihil metuens, ne sua prædicatione, ac defensione, blasphemantium Iudæorum in se iram, ac linguas prouocaret.

B. Athanas.

Imaginem quorum bonus referat latro.

Eius bonitas & charitas in malum latronem, atque blasphemum. Eiusdem in Christum religio, ac pietas.

Neque tu, inquit, *times Deum, qui* (vel, vt Græcè dicitur, & Latini codices emendati habent, *quia*) *in eadem damnatione es.* Id est, Non tīmes Deum, quem vitium carni esse non credis, quem hæsitas id esse quod est, hoc est, Rex Iudæorum: qui oppugnas hominem innocentem, blaspheméque illum petis. Quod dicitur, *In eadem damnatione es:* vel ad insultātes Iudæos referri potest, qui ceu hominem à Deo contritum existimabant, ac deridebant, quasi diceret; Non satis est tot esse, qui se ostendunt Deum non timere, illudendo iusto, vt tu te inter eos reponas, qui ei illudunt; qui tamen es in eadem damnatione, qui non habes nec tēpus, nec causam illudendi: quia post paucas horas oportebit te reddere rationem de factis tuis, & verbis, & interim cōuiciaris Filio Dei. Vel potest referri ad condemnationem Christi: nam vocat iudiciū crucis condēnationem, vt ait Euthym. id est, cum vicinus morti existas, & eodem supplicio dignus, quo Deus inter nos assumpto corpore pendet, & propria voluntate patitur, quid est quòd illum nō times. Nouerat autem Deum ex interna ipsius Christi reuelatione. *Et nos quidem iustè*, scilicet plectimur, aut patimur propter peccata, & malè actā vitā. Quia enim dixerat, *In eadem damnatione*, & videri posset Iesum in eodem inuoluere reatu; subiunxit, *Et nos quidem iustè*, subaudi, in hac sumus damnatione, quia digna factis recipimus. Nam præterquam quod sumus filij Adæ peccatoris, & prætereà multa alia personalia addidimus delicta, proinde digni sumus supplicio. Nouerat enim iste latro diuinæ iustitiæ ordinem, quæ malum aliquod impunitum esse non patitur: & licet horreret sensus exterior, interior tamen iustitiam, qua conficiebatur amabat, & quasi supplicij oblitus punientem iustitiam verbis extollebat. Proprium enim est cum ratione loquentium, & multò amplius electorum, diligere, atque laudare iustitiam, etiamsi illius decreto asperè torqueantur: & magna pars veniæ est apud Deum, hoc agnoscere, atq; fateri. Debemus igitur nos agnoscere peccatores & minora nos pati, quam debeamus. Sed Iesus, qui in se, & suis patitur sine vlla culpa, non est credendum, quod in vanum patitur. Ideò consulium est eius amicitiam captare, vt donet de fructibus suæ passionis: imò vt ille alieno peccato, nēpe nostro, dānatur, ita & nos aliena iustitia absolui, & iustificari debemus. Cùm igitur Satan in agone mortis peccatum & damnationem nobis obiecerit, non debemus aut peccatū excusare, aut extenuare damnationem, sed magnificare potius, atq; aggrauare: sed his omnibus Christus obijciendus est, ijsdem latronis verbis eadem fide prolatis, *Hic verò nihil mali gessit.* Docet aliam rationem, cur debuit abstinere à blasphemijs impetēdo, scilicet non tantum metu Dei, sed quia innocens est. Et aduerte, in solum Iesum cōpetere hoc elogium, *Hic nihil mali gessit*, de quo solo dixit Propheta: *Eo quod iniquitatem non fecerit neque dolus fuerit in ore eius.* Imò hic mihi factus est sapientia, & iustitia, & sanctificatio & redemptio. Possumus etiam aptè exponere: Nos quidem iustè, etiam digna factis recipimus. Id est, cōueniunt nobis istæ irrisiones, & insultationes: recordare quoties spreuerimus potentiā Dei, quasi illo essemus fortiores, quasi nec Deus, nec homo vllus posset supra nos: Quoties in magnis nostris iniquitatibus contra omnes interminationes, & admonitiones nobis factas diximus, quod fidebamus in Deo, & præstaret nobis auxilium euadendi ab omni malo: & adeò non in Christum, sed in nos militāt hæc improperia, qui peccando audacter asserimus, quòd fiduciam habemus in Deo, quasi Deo placeret impius, & impietas nostra: ideò iustè diceretur nobis: Saluate vos metipsos. Dicebatis quod Deus vos saluaret, sub cuius fiducia impudenter peccastis: & qui contra nos hæc diceret, nihil mentiretur, ac diceret quæ digna sunt nostris auribus.

Illud: Qui in eadem damnatione es; quomodò accipiendum sit.

Alter sensus.

Euthym. c. 81. in Luc.

Bonus latro vnde nouerit Deum.

Humilis boni latronis confessio.

Diuinæ iustitiæ ordo quid postulat.

Electorum proprium quid.

Nobis cum dæmon extremè laborantibus peccata obiecerit, quid cōsilij sit capiendum.

Christi innocentia, à bono latrone agnita & confessa.

Esai 53. 1. Petr. 2. 1. Cor. 1.

Horum verborum: Nos quidem iustè: nā digna factis recipimus, altera interpretatio.

Sapient. 14.

Hic

Vnde latro agnouerit, quòd Christus nihil mali gesserit.

Hic verò nihil mali (vel absurdi, vt Græcè dicitur) *gessit*. Sed vnde hic latro agnouit, quòd Christus nihil mali fecisset, cum quo non fuerat versatus, quem ante fortè vix, vel nomine agnouerat, nec ad doctrinam ac sequelam Christi accesserat, sed vacabat tantùm latrocinijs: vnde ergo tanta huius latronis cognitio, ac fides cordis, oris[q]ue confessio, sui accusatio, ac proximi latronis amica increpatio, denique oratio ad Christum fiducia plena? Nōnulla à quibusdam ad hunc nodum dissoluendum adducuntur. Quidam enim ex B. Anselmo referunt, matrem Virginem cum Filio & sponso Ioseph in Ægyptum proficiscentem, incidisse in latrones: quorum vnus pueri forma & aspectu delectatus dixit; Verè dico vobis, si fieri posset, Deum carnem nostram assumere, assererem hunc puerum Deum esse: & sic socios oratione sua placatos induxit, vt matrem, ac puerum illæsos dimitterent, atque hic fuit Dimas latro. Sed profectò hæc non videntur solida, aut alicuius autoritate niti: nec locus ex Anselmo producitur, qui illud asserat. Beatus verò Augustinus libro de anima, & eius origine, docet non incredibiliter dici, latronem iuxta Dominum crucifixum, qui tunc credidit, aqua illa, quæ tunc de vulnere lateris eius emicuit, tanquam sacratissimo Baptismo fuisse perfusum. Sed reuera neque illa aqua erat baptismalis, nec forma vlla verborum adfuit, nec interrogatio si vellet baptizari: & apertio lateris Christi post mortem contigit; cùm tamen latro ipso viuente esset conuersus. Ideò ipse Augustinus alibi scribit: *Satis erat Baptismus flaminis; vel inuisibiliter Dei sanctificatio, quæ sæpe affluit, & sine visibilibus Sacramentis profuit, quando non contemptus, sed casus extrema necessitatis Sacramenta excludit*: vel ipse etiam sanguinis Baptismus, qui etsi non pro Christo, cum Christo tamen effudit sanguinem: vt alibi idem Augustinus tradit. Tertiò, Petrus Damianus in sermone quodam scribit, fidelem hunc latronem ad dexteram Christi fuisse versus Aquilonem; & ideò in meridie vmbra corporis Christi obumbrauit illum, & beatam Virginem, quæ astabat Christo crucifixo, ex parte huius latronis, pro eo preces fudisse; & propterea conuersum fuisse. Nam si vmbra Petri Christi discipuli sanabat infirmos, quantò magis vmbra corporis Iesu pendentis in ligno, poterat animam latronis restituere sanitati? Sed hæc magis piè, quàm solidè dicuntur; præsertim cùm multos vmbra Christi tetigerit, nec tamen fuerint conuersi. Ad hæc si hora sexta Christus crucifixus est, vt ait Ioannes, & ab hora sexta vsque ad horam nonam, in qua Dominus expirauit, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vmbræ vlli locus esse non potuit, non existente luce. Proinde probabilius est, latronem hunc visa, ac probè perspecta Christi patientia, & insigni mansuetudine, & audita eius charitate, qua pro crucifixoribus orabat, cognitis quoque signis tenebrarum, terræmotus, & lapidum scissorum, dispositum fuisse, quò intus Dominum illustrantem, & irradiantem audiret, ac tam magnificam fidem conciperet eo tempore, quo & ei mors imminebat, & Apostoli eius latitabant, vel negabant, & sancti, & perfecti viri tunc habiti, hoc est, Scribæ, & Pharisæi, seniores, & Sacerdotes, ei insultabant. Latro non tantùm Iesum credidit resurrecturum, sed etiam regnaturum. Hinc Leo Papa sermone de Passione: *Memento*, inquit, *mei Domine, cum veneris in regnum tuum. Quæ istam fidem exhortatio persuasit? quæ doctrina imbuit? quis prædicator accendit? Non viderat prius acta miracula, cessauerat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, viuificatio mortuorum; ea ipsa, quæ mox erant gerenda, non aderant; & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem videt supplicij sui esse consortem. Inde ergo ornabatur hoc donum; vnde accepit fides ipsa responsum. Ait enim ei Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Sic Leo. Hæc Christi defensio, & patrocinium à latrone, non erat admodùm honorificum in oculis mundi, sed etiam cum dedecore atque infamia coniunctum, nimirum quòd Christus iustus, & sanctus, ac Rex habeatur à latrone, cùm tamen ab illis qui docti ac religiosi habebantur, tanquam seductor & illusor condemnatus esset. Sed in oculis Dei aliter se res habebat: nam plerunque qui videntur docti, ac iusti, ignorantes sunt ac scelerati in oculis Dei: & latro, qui fuerat iniustus modò tamen conuersus Iesu causam agit. A quo nos proinde discere par est, quando simili pœnitentiæ sensu tangimur, & gratia Dei iustificati sum[us], vt Iesum tueamur, qui in conspectu carnalium & mundi videtur impugnatus & accusatus à Sanctis, ac defensus à peccatoribus.

Sequitur in texto: *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Iam incipiebat potestas tenebrarum superari à gloria Crucis Christi: iam Christi precatio fructum edebat, vt etiam latro spem salutis conciperet. Ex quo apparet, quòd crucifixi, id est, afflicti in hoc mondo, aptiores fiunt ad percipiendam Dei gratiam, cùm videlicet omnem spem vitæ deposuerunt,

Marginal notes (left): I. opinio. *Iaco. de Voragine serm. de Innocentibus.* *B. Anselm.* *Matth. 2.* — II. opinio. — *B. Aug. lib. 1. de anima, ca. 9 tom. 7.* — *Ioan. 19.* — *Idem lib. 3 q. super Leuit. q. 84. tom. 4.* — III. opinio. *Petrus Damian.* — *Act. 5.*

Marginal notes (right): *Ioan. 19.* — IV. opinio ceteris probabilior, quæ placet autori. — *Leo serm. 2. de pass. inst.* — De Christo quale præconium à latrone. — Documentum nobis quale bonus latro præbeat. — Quid est: Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Ad percipiendam Dei gratiam qui sint aptiores.

& honoris ſui iacturam apud mundum fecerunt: quanquam non omnes afflicti æqualiter accipiant conuerſionis gratiam, tamen ſunt magis apti, quàm alij: vnde alter latro ſuo vitio perijt. Quãquam autem correctio alterius latronis, ex quadam miſericordia orta ſit; tamen hæc confeſſio ex magno lumine, quo videbat Chriſti crucifixi regnum, & poteſtatem ſeruandi, ad latrones vſque, qui nihil boni fecerant, profuſam, prorſus nata eſt. Memento ergo mei, Domine: myſterium crucis agnoſco, & quòd recordatus ſis mei largiendo gratiam, qua viderem peccata mea, & innocentiam tuam profiterer, ac defenderem: charitatem tuam ſum expertus in me, cùm omnes diligas, pro quibus preces fudiſti. Sed volo, ac peto, vt dum fueris in regno gloriæ tuæ, mei pro tua incomparabili bonitate velis meminiſſe: neque facias vt pincerna Pharaonis, qui ſuccedentibus proſperis, oblitus eſt ſui coniectoris, ſiue interpretis. Et non vidit latro, quòd nihil boni annuntiauerat Chriſto, vt Ioſeph fecerat pincernę, quia ipſe benè ſe nouerat Regem: ſed ſatis eſt illum vidiſſe Ieſum poſſe dare regnum ſuum etiam latroni petenti, poſtquam Ieſus pro omnibus precatus fuerat. Ideò memento mei, quia iam memet mei pœnitet, & amator factus ſum, ac defenſor tui, accuſator mei, ac corrector alterius. In regno, inquam, tuo, quando eris liber ab omni pœna: vbi potes eſſe liberalis, quia hic poteſtas tua eſt reſtricta: nec liberabis te, vel me, vel alium in hac hora, quia ſi ſic faceres, pœna tua eſſet minor ob gloriam, quæ tibi cederet ex tali liberatione. Quare non peto vt memineris mei pluſquam feciſti, faciendo me cernere peccata mea, & cognoſcere te, ac me, & me pati pro te, & pro me. Quia ergo facis me participem tuæ crucis, fac & gloriæ tuæ: gratiam tuam deſidero, quam ego non promereor, & habere partem de his tuis meritis, quæ non hîc, ſed in regno remunerantur tuo, & quia tu hîc recipis, non quod tu promereris, ſed quod ego mereor; fac, vt in regno tuo ego recipiam, non quod ego mereor, ſed quod tu promereris. Ego hîc in patria mea feci te participem meritorum meorũ, id eſt, ſuppliciorum, tormentorumq́; quæ tu ſuſtines recipiendo non digna tuis operibus, ſed meis. Idcircò quando eris in regno tuo, & accipies digna tuis factis præmia, meměto mei, vt ego ſim particeps bonorum, quæ debentur factis tuis: ſicut hîc repleris pœnis, quas merentur opera mea. Memento ergo mei. Hactenus te mei memorem oſtendiſti, puniendo me propter mea peccata, & licentiam peccandi in poſterum præcidendo, & aſſociando me tibi in ſupplicio: memento mei igitur, etiam quando eris in gloria; nec enim decet, te tunc minus memorem eſſe. Dixiſti Domine: *Omnis qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis eſt.* Ego te confeſſus ſum iuſtum, & Regẽ etiam in tuorum hoſtium præſentia: *Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.* Cùm igitur nos diuinis cõſolationibus viſitatos pro diuina bonitate nos agnouerimus, intelligentes quòd illa nõ eſt tota noſtra merces, dicam Chriſto; Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Hoc eſt, Noli expectare quòd ego ſim memor futurus mei: tu es medicus meus, & ego æger, ac ſum ita grauiter infirmatus, vt amiſerim meipſius memoriam. Proinde decet, te in regno tuo, hoc eſt, veritatis, ſapientiæ, ac iuſtitiæ mei meminiſſe: quia tu es pretium noſtræ redemptionis, meritum petitionum noſtrarũ, vulnerum medicina noſtrorum. Declarauit latro ſe credere vitã aliam eſſe poſt iſtam pręſentem, eamq́; magis ſibi eſſe curæ, quàm temporalem hanc; dum non cũ altero latrone ſalutem in cruce poſtulat, ſed pòſt crucem. Declarauit etiam ſe agnoſcere id, quod corã Pilato Dominus dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo,* ſed cœleſte, & in illud Ieſum innocentẽ vẽturum per crucem: in quo Apoſtolos ſomniantes Ieſum Regem Iſraël temporalem mirificè exceſſit. Dices fortaſſe, regnum Chriſti eſſe regnum iuſtitiæ, iræ, atq; vindictæ; & ideò væ nobis, ſi noſtri recordetur. Reſpondeo quòd propriè regnum Ieſu eſt regnum vitæ, redemptionis, ſalutis, ſanctificationis, iuſtificationis, ac ſapientiæ. Ieſus, eſt Rex benignus, qui poteſt vincere omnia noſtra peccata, & conuertere in bonum cunctas aduerſitates noſtras: & cùm iratus eſt, miſericordiæ recordatur. Debemus prætereà in proſperis orare: Memento mei, dum fueris in regno tuo, ne velit nos hîc habere partem noſtram cum Epulone, ne dicatur nobis: *Fili, recordare, quia recepiſti bona in vita tua. Memento mei*: non enim dico, ſicut ſocius meus dixit: *Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum, & nos*: quia modò tempus eſt paſſionis, non conſolationis, quæ erit in regno tuo. Quaſi diceret: Laudo te, quòd permittas me nunc pati, quaſi non recorderis mei, quia recipio & pati volo pro meis meritis. Nõ queritur, vt Chriſtus: Vt quid me dereliquiſti: quia agnoſcebat peccata ſua, propter quæ erat derelictus, quæ Chriſtus in ſe non agnouit. Nec rurſus inquit, Memẽto mei, quaſi ſim

plus

Correctio latronis Chriſto blaſphemantis a bono latrone adhibita vnde potiſſimùm ſit nata.

Geneſ 40.

Matth 10

Pſal. 118.

Fidelis quiſq; quid petat a Domino, cùm ait. Memento mei cùm veneris in regnũ tuum.

Duo cognouit latro bonus in cruce.

Ioan. 19.

Luc 24.
Actor. 1.
Quale ſit propriè regnum Chriſti.

Abac. 3.
In proſperis quid agendum.
Luc. 16.

Boni latronis prudentia & modeſtia.

Matth 27.

plus passus quam debeo, aut sine vlla causa passus: quia agnosco causam iustam, & me minus recipere, quàm debeo. Memento mei, non actionum mearum, quæ omnes contaminatæ sunt, vel omissionum mearum, ne peccata mea inter me & te diuidant: sed sicut pater excepit filium prodigum à regione longinqua redeuntem, lacerum, ac pannosum; ita tu me excipe. Obijcies: Nunquid Christus est debilis memoriæ, vt possit obliuisci, vt opus sit illum excitare vt recordetur nostri? Minimè verò: sed homo cum Deo agit, vt cum homine, quia & Filius Dei homo factus est. Percontaberis, an ille, quem non pœnitet de peccatis suis, vel credit se esse in malo statu, si vtens hac latronis prece, iuuaretur? Respondeo, me potius propendere in partem affirmatiuam, eò quod impetraret lumen agnoscendi peccata, & accusandi seipsum, flagellumq; verteretur in paternam correptionem, ac proinde facilius si vellet, posset conuerti. Sciscitaberis, num latro sicut hoc verbo ironicè dicto Christum spreuisset, ita quia ex animo, ac verè locutus est, Christum summo honore & gloria affecerit; ac proinde Christum non tulisse pœnam peccati ab eo? Aio, latronem hûc ad Christum fuisse conuersum, magnoq; honore & gaudio illum affecisse: & quod ad illum attinebat, iam completam Christi passionem fuisse, incipiebatq; eius gloria iam detegi: quare iustè ab eo Christus commendatur vt Saluator, & inuocatur vt Rex. Quid enim aliud Christus sua patientia & beneficentia facit, quàm ex blasphemis reddere laudatores? sed pœnam ignominiosam portabat ab illis, qui fortassis deridebant hæc verba. Et hactenus de latronis petitione.

Luc. 15. Christus quã sit nostri memor in regno suo.

An, quem de peccatis suis non pœnitet, vel qui dubitat se esse in malo statu, vtens hac latronis voce, iuuaretur.

Nam latro sicut hoc verbo ironicè dicto: Domine, memento mei, &c.

Christum spreuisset, ita quia ex animo locutus est, Christum summo honore, & gloria affecerit.

In qua videre licet omnes pœnitentiæ partes: nam in signum odij & contritionis peccatorum, reprehendebat eum, qui in articulo positus mortis impœnitens perseuerabat. Confitetur ante actæ vitæ suæ delicta, dum digna se peccatis recipere prædicat: quod dum fecit, fructus pœnitentiæ dignos exhibuit, & satisfactionis expleuit partes. Habuit fidem in Christum Regem, & ex fide fiduciam eximiam impetrandæ diuinæ gratię cum humilitate coniunctam, cùm petijt, vt memor esset eius in regno suo. Non ergo sola fide latro est iustificatus, quam tanta pęnitentia peccatorum, & charitate proximi, atq; humilitate exornatam attulit.

Omnes pœnitentiæ partes compleuit bonus latro, cõfessionem.

Iam expendamus responsum Domini: *Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Hoc verbo saluberrimo ac suauissimo prospicit IESVS peccatoribus pœnitentibus, acceptando eorum dolores ad gratiam: priori verbo consuluerat peccatoribus, qui necdum faciunt pœnitentiam: sicut tertio verbo prouidet iustis, quos donat in filios matri suæ pientissimæ. Deinde obserua, Iesum, qui hactenus ad punctura clauorũ, & ad aculeos sentium, & ad iniuriosa, & amarulenta Principum Sacerdotum conuitia mutus erat ac surd°, nunc ad verba latronis ex fide prolata auditum præstare: & affatu ouiculæ suæ vocem agnouit bonus pastor, & ideò respondit: Nam nulli eum claui, nulla verba tam tetigerunt, quàm vox fidei. Sic olim cùm à turbis opprimeretur, dixit: Quis tetigit vestimenta mea? cùm mulier fimbriam vestimenti eius tetigisset. Adhæc cogita, quòd vt olim peccatricis pœnitentia, ac lacrymæ in domo Pharisæi, summè Christo gratæ extiterunt, quia ad Christum accessit id petitura, quod summè Iesus gaudet largiri, id est, remissionem peccatorum, & gratiam, cùm alij omnes aduentarent ad eum, & sanitates temporales, ac dæmonum expulsiones, atque alia beneficia corporea postularent: ita etiam summè placuit Christo Regi ac Saluatori spirituali inuocatio latronis ex fide petens spirituale regnum, ac paradisum: tametsi non sit dubium, verba Domini magnis cachinnis excepta fuisse à derisoribus Iudæis, & militibus; sicut magno gaudio à latrone, magnaque consolatione à beata Virgine, quæ singulariter hoc verbo recreata est. Quartò obserua, cauendam esse malam & hæreticam literę distinctionem. Legunt enim quidam: Amen dico tibi hodie: ac postea subiungunt, Mecum eris in paradiso. Notauit Theophylactus hanc distinguendi rationem, & Biblia Tigurina ex Græcorum officina, hanc prauam sequuntur distinctionem, & quidam vir magni nominis meo tempore illam mordicus tuebatur. Quam lectionem tamen Cassianus insectatur ac reprehendit, tanquam parum Catholicam, estque manifestè contra ipsam rationem: quid enim opus erat dicere: Ego dico tibi hodie? an non quæcunque illa feria sexta locutus est, possent dici; Ego dico tibi hodie? Adhæc latro petierat, vt quando veniret in regnum, sui meminisse vellet: Christus largitatem suam, ac munificentiam ostendere volens, non promittit in futurum quòd sui recordari vellet, sed quod multò maius est, magisque diuinam bonitatem illustrat, ac liberalitatem: *Hodie*, inquit, *mecum eris in paradiso*, id est, Hoc ipso die satiaberis, & implebitur desiderium tuum, verbumque meum exitum habebit. Præterea alter

Expenditur verbũ Christi ad latronem: Hodie mecum eris in paradiso.

Luc. 23.

Ioann. 19.

Christi ppriũ boni pastoris.

Marc. 5.

Luc 7.

Iesus maximè nobis elargiri quid optet.

Iudæorum impietas iuxta atque impudentia.

Impugnatur ea interpũgendi ratio: Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiso.

Theoph. in Lucam

Biblia Tigurina.

Cass. collat. 8.

II. Ratio.

Tertia.

tera

Concilium Florent. tera lectio videtur fauere dogmati Græcorum reprobato, & in Concilio Florentino meritò damnato, quòd animæ Sanctorum vsque in postremum iudicij diem non beentur, neq; Deum videant. Audi etiã Ambrosium sermon.8.super Psal.118. qui ponderans hæc verba, ait: *Futurum promittit, sed id quod futurum est, vnius diei spatio non patitur protelari.* Denique potuit dicere: Mecum eris in paradiso, sed addidit: Hodie; ne dilatione gratia minueretur. Quintò perpende CHRISTI liberalitatem, qui merita supplicum excedit, & vota, & qui dat superabundantiùs quàm petimus, aut intelligimus, vt ait Apostolus: ita ille pro suo ingenio facere solitus est, vt annotauit B. Ambrosius. Petijt Abraham à Deo filium hæredem: sed Dominus donauit filium, ex quo etiam CHRISTVS descenderet, quòd maius est. Precatus fuit Iacob, vt reduceret Ben-iamin, quem mittebat in Ægyptum: reductus est & cum eo frater eius Ioseph Princeps Ægypti, ac charissimus Patri inuentus. Orabat bonus Tobias vt reduceret filium saluum: redijt saluus, diues, & vxoratus. Iudith petebat à Deo solùm obsidionem ciuitatis: & adhuc Holofernen ducem exercitus proprio gladio capite truncauit. Anna vxor Helcanæ postulauit filium à Domino; & obtinuit Samuelem virum sanctum, & Prophetam. Ita cùm latro petijsset à Iesu, vt sui esset memor, cùm venisset in regnum suum: Christus non solùm se memorem futurum respondit, sed, quod maius est, illum, vt esset secum in cruce, ita secum futurum in paradiso, hoc est, liberum, & immunem ab omnibus malis, & participem suæ felicitatis & gratiæ. Et non dixit, In regno meo, sed, In Paradiso; vt indicet, se per mortem homines reducere in paradisum, vnde per peccatum Adæ eiecti erãt. Ob eam quoq; rationem, quòd ascensio propriè fuit Christo introitus in regnum ipsius, quando sublatus est ad dexteram Patris, noua ratione cum illo regnare incipiens. Rectè igitur frater Domini de orantibus: *Si quis vestrum, inquit, indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* Dat quidem affluenter, & dat omnibus: quod non possunt Reges efficere, quia vt vni donent, alios spoliant. Et non improperat, ait; cùm tamen humanæ imbecillitatis sit, collata improperare beneficia. Cyrillus Ierosolymitanus rectè inquit; *O ingentem et inenarrabilem gratiam! Nondum Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur: nondum Moyses, & Propheta, & iam latro iniquus ingreditur. Admiratus est te etiam Paulus, dicens: Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia. Qui tulerunt æstum, nondum ingressi sunt: & qui 11. hora venit, ingressus est. Nemo murmuret contra patremfamilias, cùm ille dicat, Amice, non facio tibi iniuriam.* Sic ille bonus Pater. Sed hoc loco interrogabis, qua ratione in paradisum introducat latronem; cùm inde ob latrocinium expulsus fuerit Adam, & positus fuerit Cherubin cum igneo gladio ad custodiendam viam ligni vitæ à latronibus? Ad hæc parum est honorificum & gloriosum introducere latronem in Regium palatium illud, in quod nihil coinquinatum intrat: præsertim eo die, quo ipse ingressum suum in regnum facit. Et cur non potius comitatus à sanctissima Matre, & Ioanne Baptista, atque alijs iustis, Patriarchis, & Prophetis ingressum facit? Iniurium videtur Imperatori, comites infames & viles habere, & latroni pulsanti ad ostium regni statim aperire, cùm iustos per tot sæcula expectare fecerit. Respondemus ex doctrina Chrysostomi, comitatum latronis cum Christo regnum introeuntis, dedecus nõ esse, sed magnum & eximium honorem Christo peperisse. Nam vt laudibus celebrandus esset medicus, & de sapientia commendandus magis, qui infirmum iam deploratum sanitati restituit, quàm si alium languidum non mortiferè laborãtem curaret: ita CHRISTI gloria medici est, tot mortiferis plagis ictũ sanare. Deinde posset Christus dicere: Inueni mundum latrocinijs refertum, comperi homines antiqui latronis Adæ filios existere: vnde præda mea non potuit esse nisi ex latronibus, quos ego nouam ratione furandi, & rapiendi regnũ cœlorum docui: neq; de hoc sancto furto vnquam fiet querela, quia isti latrones sunt sanctissimi, mihiq; persimiles: nam regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et latro in ostio paradisi non est cognitus vt latro, sed vt gloriosa Christi præda, ideò cum horrore magno permissa est intrare: nam ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. Quòd autem Adam de paradiso fuerit exclusus; meritò factum est, quia ille impœnitens erat, & vix agnouit peccatum suum; hic autem non tantum agnouit, sed & accusauit, & confessus est, ideò dignus paradiso. Potest etiam Christus dicere, Patremfamilias sibi procuratori vineæ præcepisse, vt operarijs reddat mercedem, incipiendo tamen à nouissimis vsque ad primos. Ego igitur vt Patris procurator vltimò venientem remunerare cœpi. Si clauis Paradisi (quæ mea est crux) fuisset in manu mea, quando decollatus est Ioannes Baptista, confestim absque pulsu ianuæ esset ingres-

Marginalia (left): *B. Amb. ser. 8. in Ps. 118. sub init. lit. 4* — IV. & postrema ratio. — Christi liberalitas qualis & quanta. — *Ephes. 3.* — *Ambros.* — *Genes. 15.* — *Infr. 26.* — *Infr. 43.* — *Infr. 45.* — *Tob. 5.* — *Infr. 10.* — *Iudith 9 & seq.* — *Infr. 13.* — *1. Reg. 1.* — *Inf. 2.* — *Luc. 23.* — Quare Christus nõ inquit, Hodie mecum eris in regno, sed in Paradiso. — *Genes. 3.* — *Marc. vlt.* — *Actor. 1.* — *Iacob 1.* — Diuinæ beneficentiæ quid proprium, qd verò humanæ imbecillitatis. — *Cyr. Ierosol. Catech. 3. à fin aliquanto remotius.* — *Rom. 5.*

Marginalia (right): *Matt. 20.* — *Ibid.* — *Gen. 3.* — Quomodo latro in paradisum inductus, cùm inde Adam fuerit expulsus. — *Apoc. 21.* — *Chrys. ho. de cruce & latrone 1. & 2.* — *Matt. 11.* — *Psalm. 67.* — *Ephes. 4.* — Adam de paradiso cur fuerit exclusus. — *Gen. 3.* — *Matth. 20.* — Clauis paradisi quænã sit. — *Supr. 14.*

ſus: nunc autem cùm in manu exiſtat mea, & latro pulſet, quidni aperiam? Adhæc ſi latro eſt meus commenſalis, vtiturque eodem cibo & potu mecum; quid mirum ſi ego diues pro eo paupere ſymbolum pendam? Si iuſtè Adam latro excuſando ſuum delictum, exulauit à Paradiſo; cur hic latro ſeipſum accuſans, & Deum excuſans, non introducatur in regnum? præſertim cum

Iacob 2.

miſericordia ſuperexaltet iudicium. Neque mirum eſt, Christum latroni regnum diſtribuiſſe; quia iam in huius rei typum Da-

1 Reg 22.

uid, cùm perſecutionem pateretur à Saule, ſocios habuiſſe exules, & amaricatos animo, atque ære alieno obæratos ſcribitur.

Aug. ſer. 150 de temp. ante med. to. 10.

Audi Auguſtinum ſermone in Paraſceue, de cruce & latrone dicentem: *Et quidem nemo Regum aliquando paſſus eſt latronem hominem, aut quenquam alium eiuſdem naturæ conſeruum ſecum aſſumens ita in ciuitatem introducere, ſed Christus hoc fecit, qui mortis & diaboli victor, & ſacratiſsimam ingrediens patriam, ſecum latronem introducit, non conculcans paradiſum iſtius pietatis opere, ſed honorans, neq; confundens latronis introitu, ſed illuſtrans. Honor namque paradiſi eſt talem Dominum habere, qui etiam latronem dignum facere poſſet paradiſi deliciarum. Etenim cùm publicanos & meretrices introduceret in regnum cælorum, non confudit, ſed extulit regnum cælorum, neque deiecit, ſed potius honorauit paradiſum. Honor enim, vt dixi, eſt paradiſi, talem habere Dominum, qui & latronem dignum facere poßit delicijs & poſſeßione paradiſi. Talis eſt enim Dominus regnum cælorum, vt & meretrices & publicanos ita probabiles reddat, vt digni appareant gratia, & gloria, quæ illic eſt.*

Christi beneficentia ſolius, ac munificentia.

Mat. 21.

Christi medici patientia.

Quemadmodum enim medicum tunc maximè admiramur, cùm viderimus eum difficiles hominum valetudines curantem, mortisq; pericula medendi arte vincentem: ita & Christum admirari iuſtum eſt, quando inſanabilia vulnera in corporibus & mentibus curat, quando publicanum & meretricem ad tantam ſanitatem perducit, vt etiam cælo dignos oſtendat.

Luc. 18.

Et quid tali dignum quiete egerat latro, vt poſt crucem, quam meruerat, repentè paradiſo dignus iudicaretur? Vis breuiter dicam virtutem fidei eius? Quando Petrus negauit deorſum, tunc ille confeſſus eſt ſurſum.

Fidei latronis præſtantia ex Auguſt.
Marc. 14.
Idem ſer. 144. poſt med.

Rurſus idem ſerm. de feria tertia Paſchæ: *Magna fides* (ſcilicet latronis) *huic fidei quid addi poßit, ignoro. Titubauerunt, qui viderunt* CHRISTVM *mortuos ſuſcitantem, credidit ille, quem videbat ſecum in ligno pendentem. Quando illi titubauerunt, tunc ille credidit. Qualem fructum Christus de arido ligno percepit? Quid enim Dominus dixerat? Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo? Tu differs te, ego agnoſco te. Quando hoc ſperaret latro, adductus de latrocinio ad iudicem, à iudice ad crucem, de cruce ad paradiſum? Deinde ipſe attendens merita ſua, non dixit: Memento mei, vt liberes me hodie, ſed, Cùm veneris in regnum tuum, tunc memor mei eſto:*

Matth. 11.

ſi mihi tormenta debentur, vel quouſque veneris in regnum tuum. Et ille: Non inuaſiſti regnum cælorum, vim feciſti, credidiſti, rapuiſti, hodie mecum eris in paradiſo. Non te differo. Tanta fides hodie reddo, quòd debeo. Latro dicit: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. Non ſolùm credebat reſurrecturum, ſed etiam regnaturum. Hæc ille.

Quomodo dicente Domino: Hodie mecum eris in paradiſo, Paulus, inquit, quod nullus ſanctorum receperit promiſſionem.

Secundum dubium eſt: Quomodo dicente Domino: *Hodie mecum eris in paradiſo,* Paulus dixit, quòd nullus ſanctorum receperit promiſſionem. Reſpondet Theoph. his verbis: *Et quidam dicunt, quòd Apoſtolus non de omnibus ſanctis aſſerat, quòd receperint repromißionem; ſed de his, quos ipſe ſolùm enumerauit. Enumerauit autem alios quidem multos, latronis autem non meminit. Audi enim quid dicat: Hi omnes, demonſtrando eos, quos ſermo enumerat, quibus latro connumeratus non eſt.*

Hebr. 11.
I. Solut.
Theoph. in Lucam.

Alij autem dixerunt quòd latro nondum ſortitus ſit in paradiſo conuerſationem; ſed quia inuariabilis ſit, & mentiri nequeat Domini promißio, ideò dictum eſſe: Hodie mecum eris in paradiſo. Eſt enim & hæc ſpecies phraſeos in verbis Dominicis, vt de futuris loquatur, tanquam de his, quæ iam fiant: vt cùm dicit; Qui non credit, iam iudicatus eſt; & Qui ſermones meos audit, & credit, ſed tranſiuit de morte in vitam.

Ioan. 3.
Infr. 5.
II. ſolut. ex eo.

Alij autem non torquent verbum, punctum facientes poſt, hodie: vt ſit is ſenſus dicti: Amen dico tibi hodie; deinde mecum eris in paradiſo, adijcientes.

III. ex eod.

Quidam verò, qui maximè ſenſum aſſequi viſi ſunt, ſic exponunt: Repromiſſa nobis bona, non ſunt ingreſſus in paradiſum, vel aſcenſus, ſed regnum cælorum: vnde & oramus; Veniat regnum tuum: non, Conuerſatio illa in paradiſo.

Matth. 6.

Neque enim mihi videtur idem paradiſus, & regnum. Bona enim regni, neque auris audiuit, neque oculus vidit, neque in cor hominis aſcendit. Paradiſum autem, & oculus vidit Adæ, & auris audiuit de eis: De omnibus enim, inquit, lignis, quæ ſunt in paradiſo, edens comede: nam licèt vnum tantùm lignum interdictum ſit eis: verùm & ipſum viderunt, & de ipſo audierunt. Lætabatur enim in ſpiritu Adam, alioqui tantam operationem cum lætitia in agricultura non obiuiſſet.

Eſa. 46.
1. Cor. 2.
Gen. 3. & ſeq.

Atque adeò non eſt contrarium quod Paulus dicit. Latro itaque paradiſum ſortitus eſt, non autem aſſecutus eſt regnum: aſſequetur autem, quando & omnes, quos enumerauit Paulus: nunc autem hoc tempore paradiſum habet, qui eſt pars ſpiritualis quietis.

Aliud ſortiri regnum, aliud aſſequi.

Deq; his multa loquuntur: dicendum autem eſt, idem eſſe regnum cælorum, & paradiſum. Nihil prohibet ergo & Dominum vera dicere, & Paulum. Nam latro quidem eſt in paradiſo, hoc eſt, in regno: & non ſolus ipſe, ſed & omnes, quos enumerat Paulus. Alioqui non frueretur perfecta

bonorum

Simile.

bonorum participatione. Nam ficut condemnati in regnu non funt, fed in cuftodijs claufi tenentur in deputatu pœnis: qui autem gloriofi, & in regna ingrediuntur, & nunc in eu verfantur; deinde cum venerit tempus diftributionu regalium donorum, & illa affequuntur: ita & Sancti, tametfi nondum perfecte bonu fruantur, fed iam verfentur in locis lucidu & fragrantibus, & pulchru tabernaculu, etiamfi nondum diftributionem Regiorum bonorum affequantur. Ita & latro in paradifo fuit, etiamfi nondum perfectè acceperit, vt ne abfq; nobu perfectus fit. Hæc ille fatis prolixo fermone inuoluens feipfum, aliorum fenfus expugnans, & fuum expugnatione dignum proponens, fi intelligat Sanctorum animos nondum ad cœleftem beatitudinem perueniffe. Fallitur etiam in eo, ficut & Eurhymins illius erroris fectator, quod illa voce paradifum terreftrem Dominus intelligat, cùm conftet illa die non Chriftum in illo fuiffe, fi verum eft, quòd tribus diebus & tribus noctibus fuit in corde terræ, hoc eft, corpore in fepulchro, & animam in inferno: quanquam diuinitate fua Chriftus non folum in paradifo terreftri, fed etiam vbique exiftat.

Refellitur fententia Theophylacti & Euthymij.

Euthy. c. 81. in Luc.

Matth. 12.

IV Solut. Pauli verbis & veritati congruentior.

Nodus ergo ille ex Pauli verbis facilè diffoluitur, fi dicamus Sanctos non fine nobis confummandos, non quidem quantum ad animi felicitatē, quam iam affecuti funt, & in fingulos dies quicunque purgati funt, fine nobis confummantur, fed de confummatione & felicitate integra, non tantùm animi, fed & corporis: quia illa feruata eft in diem generalis refurrectionis, in qua fimul Sancti Veteris Teftamenti, ac Noui, integram, ac confummatam accipient beatitudinem. Et in hunc fenfum dicitur in Apocalypfi de animabus interfectorum propter IESVM, vt requiefcerent modicum tempus, donec complerentur conferui, & confratres eorum: quia fermo eft de completa atque perfecta beatorum confummatione, quam affumptis corporibus in die poftremo habebunt. Ibidem fubditur, interim fingulis datas ftolas albas, id eft, animarum beatitudinem, & gloriam. Et paulò poft dicitur, eos, qui amicti erant ftolis albis, ftare ante thronum Dei, & feruire ei die ac nocte.

Apoc. 6.

Stolæ albæ Sanctorum quæ.

Infr. 7.

Quo iure hic latro ingreffus fit in paradifum.

Tertiò dubitari poffet, quo iure hic latro ingreffus fit in paradifum? Et, refpondemus, non folum titulo mifericordiæ, fed etiam iuftitiæ, ac bonorum operum. Habuit enim in primis fidem, qua diuinæ maieftatis potentiam, ac regnum æternum, non temporarium confeffus eft: nam quomodo peteret ab eo temporale regnum, quem agere animam iam videbat? Hinc Chryfoft. ait: *Credidit Abraham Deo, non quidem in Cruce exiftenti, fed de cœlo loquenti: Moyfes Deo de rubo, vel nube verba facienti: Efaias Deo in throno regio exiftenti: at latro Chrifto in Cruce fpiritum ferè exhalanti.* Sic ille ad fenfum. Deinde fpem regni qnod petijt, & charitatem, qua focium blafphemantem fraternè, & blandè correxit. Habuit, & falutatem fuorum confeffionem delictorum, dum diceret: *Nos quidem iuftè, nam digna factis recipimus.* Habuit, & humilem precationem, qua fe Chrifto commendauit. Deniq; vt martyr teftimonium pro veritate reddendo mortuus dici poteft: vt quidam ex Patribus loquuntur; & primus de latrone martyr effectus, ac primus per Crucē Chrifti imitator. Quod his verbis indicat Cyprianus ferm. de paff. Chrifti: *Sic in Cruce latro confitens, non tantùm indulgentiam meruit, fed Chrifti familiaris effectus promiffus eft in paradifum, & factus eft particeps regni, per confeffionem factus collega martyrij.* Auguftin. quoque libr. de anima, & eius origine: *Latro ille,* inquit, *non ante Crucem Domini fectator, fed in Cruce confeffor, de quo nonnunquam præiudicium capiatur, fiue tentatur contra baptifmatis Sacramentum, à Cypriano fancto inter Martyres computatur, qui fuo fanguine baptizatur, quòd plerisq; non baptizatis feruente perfecutione euenit. Tanto namque pondere appenfum eft, tantumque valuit apud eum, qui hæc nouit appendere, quod confeffus eft Dominum crucifixum, quantum fi fuiffet pro Domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit, quando difcipulorum marcuit, nifi cuius mortis terrore marcuerat, eius refurrectione reuiuifceret. Illi cum defperauerunt de moriente, ille fperauit in commorientem. Refugerunt illi autorem vitæ, rogauit ille confortem pœnæ. Doluerunt illi tanquam hominis mortem, credidit ille regnaturum effe poft mortem.* Hactenus Auguftinus. Habuit prætereà bonus hic latro ius emptionis: regnum fiquidem cœlorum tantum valet, tefte Auguftino, quantum habemus. Et quia latro nihil aliud integrum, & liberum habebat præter cor, & linguam, attulit cor credens, & linguam confitentem: fiquidem corde creditur ad iuftitiam, ore autem confeffio fit ad falutem.

Chryf. ho. 2. de Cruce & latrone, circa med. tom. 3.

Genef. 15. Exod. 3 & 19. Efa. 6. & feq.

Boni latronis commendatio.

Cyprian.

Aug. libr. 1 de ani. & eius orig. c. 9. ante med. tom. 7.

Bonus latro cur martyr, tefte Cypriano.

Boni latronis cum Apoftolis collatio.

Regnū cœlorū quantū valeat, fecundum Auguftin.

Idem.

Iam expendamus nonnihil verba Chrifti: *Amen dico tibi.* Promifit cum affirmatione, quæ vim iurifiurandi habere videtur: tam infignis fiquidem peccator vix poffet credere fibi dandum paradifum: ideò verbo irreuocabili promittit, dicendo, Amen: ficut alibi fæpè folet dicere: *Amen amen dico vobis, fi quis fermonem meum feruauerit, mortem non videbit in æternum.* Et quid non poterit conferre refurgens, & regnans, qui

Quare cum iuramento Chri[illegible] ftus regnum latroni promi[illegible] ferit.

Ioann. 8.

tanta

Christi munificentia mouentis, atque patientis. Quatenus latroni regnum promissum sit.

tanta mouens largitur? quanta largitura est libertas, si tanta confert extrema captiuitas? Subdit: *Dico tibi.* Non simpliciter latroni regnum promittit, sed latroni credenti, confitenti, & patienter Crucem sustinenti; ne quisquam de latrocinio suo gaudeat. *Hodie,* inquit, non cras: quia scriptum

Prou. 3.

est: *Non dicas amico tuo, vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare;* &, *Qui citò dat, bis dat.*

Esse cum Christo, quid. Ioann. 19.

Mecum eris in paradiso. Rectè ait, *Mecum,* quia sine Christo non est regnum, vel paradisus. Et cùm B. Virgo data sit in custodiam Ioanni; Christus fit custos animæ latronis, quasi diceret; Vis me memorem? habebis, & custodem, & consortem.

Cur addidit Christus: In paradiso.

Deinde non satis erat dicere, Mecum eris, sine verbo, in Paradiso: nam damnati sunt vbi Deus est, qui vbique est essentia sua, potentia, ac præsentia. Et isti propriè non sunt cum Christo, sed contra Christum: at electi cum eo simul sunt, iuxta illud: *Vbi ego*

Ioan. 12. In quo Paradiso fuerit tunc primum latro cum Christo.

sum, illic & minister meus erit. Et rectè dixit, in Paradiso: non in cœlo Empyreo, ad quod Christus non ascendit vsque ad quadragesimum diem post resurrectionem: non in paradiso terrestri, quia Christus mansit in Limbo per illud triduum, quia & exiguum erat illud donum tanto largitori, & multi à diluuio probabilibus rationibus ducti credunt non amplius extare illum terrestrem paradisum, sed simul cum nomine à terra migrasse ad cœlestia, immortalitatis dono, quo in paradiso homo frui potuisset, in cœlos à terra translato. Metaphoricè ergo significat vox paradisi, statum beatorum Deum videntium, illoque viso perfruentium. Nam quemadmodum dici solet, Vbi Rex, ibi curia; vbi Papa, ibi Roma: ita

Paradisus quid propriè significet. Christi liberalitas in sanctū latronem.

vbi Deus sinit se videri, ibi est paradisus, qui idem est cum regno, quod latro petierat. Nam ita hæc vox paradisi, quæ propriè hortum deliciarum significat, extenditur ad significandum metaphoricè Dei visionem, ac cœlestis regni delicias. Hinc Paulus dixit se raptum in Paradisum, & in tertium cœlum: & Dilectus ait: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.*

2. Cor. 12. Ibid. Apoc. 2. Esther 5. Matt. 14.

Neque dimidium regni sui, vt promisit Esther sponsæ suæ Assuerus, & Herodiadi saltanti Herodes in Euangelio, sed CHRISTVS totum liberaliter regnum promittit.

Boni latronis documentū.

Magnum igitur exemplum exhibetur etiam ingentibus peccatoribus non desperandi, si latro vno suspirio acerbo regnum est adeptus: & in extremo vitæ spatio dum ab eo vitam temporariam eriperet Pilatus, ipse sancto furto furatus est à Christo vitam æternam. Extimendum, ne huius latronis exemplo tardent multi conuersionē suam, ac procrastinando pereant, contra illud:

In peccatores nimium confidentes. Eccl. 5.

Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Sed isti respicere debent lateri Christi adfuisse alterum latronem, qui non est conuersus: & non semper est dies illa Veneris sancta, & Iubileo insigni sanguinis Christi effusi ornata. Præ-

Ezech. 18. & 33.

tereà priuilegia paucorum non sunt in consequentiam trahenda, & qui promisit omni hora exauditurum ingemiscentem peccatorem; non tamē promisit pœnitentiam

Genes. 27. Hebræor. 12.

veram, & gemitum quo caruit Esau, & ipse Iudas Christi proditor. Adhæc qui pollicetur se omni tempore, atq; omni hora exauditurum, non promisit crastinum diem, cum multis de causis possit vita deficere, vt experientia docet quotidie. Difficilè po-

Quid nos ad spem veniæ possit erigere.

stremo est in fine vitæ verè resipiscere, & fructus dignos facere pœnitentiæ. Proinde demus operam, ne tempore ad pœnitendum concesso abutamur, perniciosèque fallamur: nemo tamen etiam, vel vndecima hora vocatus de Domini bonitate diffidat: nam omnib. nostris delictis, atque sceleribus fortior est sanguis effusus in innocentissimi agni Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu S. omnis detur honor, & gloria, atq; imperium in seculis seculorum, Amen.

TRACTAT. XLI.

De verbis Christi tertio loco dictis ad Matrem, & ad Ioannem, in illa verba Ioannis: *Stabat autem iuxta Crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophe, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem, & Discipulum stantem quē diligebat, dicit matri suæ: Mulier, Ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eā Discipulus in sua.* Ioa. 19.

Christi in matrem, & Ioan. beneuolentia.

PRimo verbo cùm prospexisset IESVS peccatoribus nondum pœnitentibus, pro quibus rogauit Patrem: deinde pœnitentiam agētibus, significatis in latrone, cui

Luc. 23. Ibid.

pollicitus est Paradisum, nunc verò iustis omnibus in vtroq; sexu repræsentatis consulere voluit, eos sibi inuicem commēdando. Obserua etiam, duo fuisse Iesu verba, alterum ad matrem, alterum ad Ioannem, ita vt verè dici possit octo fuisse verba IESV

in Cruce: sed nos hæc duo pro vno computamus, eò quod coniunctim, & sub vno cōtextu fuerint à Domino dicta. Ac meritò Ioanni, qui præsens Cruci adfuit, & huius sermonis fuit auditor, datum est inter Euangelistas hanc vocem describere: quòd vidisset ab alijs esse prætermissam, & quòd in ea summa eius dignitas, atque prærogatiua declararetur. Nam custos Beat. Virgin. his verbis fuit deputatus, illique in filium assignatus. Sed iam expendamus Euangelistæ verba: *Stabat*, inquit, *iuxta Crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophe, & Maria Magdalene.* Quibus in verbis considerandum est, quomodò dicantur stare iuxta Crucem, quas Matthæus dicit stetisse à longè, his verbis: *Erant autem ibi mulieres multa à longè, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.* Similia ferè dicit Marcus. Deinde aliud exurgit dubium: Quid est quod Matthæus, & Marcus non meminerunt virginis; cuius tamen meminit Ioannes?

Cur hæc historia soli Ioanni obtigerit enarranda.

Matt. 27.

Marc. 15.

Ad primum dubium respondet Augustinus libro de consensu Euangelistarum, quòd nisi apertissimè Matthæus, & Marcus Mariam Magdalenam nominassent, possemus dicere alias iuxta Crucem, & alias longè stetisse: nullus enim eorum, præter Ioannem, matrem Domini commemorauit. Nunc ergo quomodo intelligitur eadem Maria Magdalene, & à longè stetisse cum alijs mulieribus, sicut Matthæus, & Marcus dicunt, & iuxta Crucem fuisse, sicut Ioannes dicit; nisi quia in tanto interuallo erant, vt & iuxta dici possent, quia in conspectu eius præsto aderant, & à longè in comparatione turbæ propinquius circumstantis cum Centurione, & militibus. Possumus etiam intelligere, quòd illæ, quæ simul aderant cum matre Domini, postquam eam Discipulo commendauit, abire iam cœperant, vt à densitate turbæ se exuerent & cætera, quæ facta sunt, longius intuerentur; vt cæteri Euangelistæ, qui post mortem Domini eas commemorauerunt, iam longè stantes commemorarent. Hucusque Augustinus, cuius secunda solutio primum, & secundum dubium euacuat. Quòd vero Ioannes hoc solus scripserit; scitè admodum Ambrosius libro de institutione Virginis annotauit, dicens: *Docuit hoc Ioannes, qui mystica magis scripsit. Alij enim Euangelistæ scripserunt quod in passione Domini terra contremuit, Sol refugit, persecutoribus venia postulata est. Iste Dilectus Domini, qui è pectore eius hauserat secreta sapientiæ, & piæ voluntatis arcana;*

Aug li. 3. de consen. Euan. c. 21. tom 4.

De mulieribus quæ ad Crucem Domini stabant, quomodo inter se Euangelistæ consentiant, cum alij prope, alij à longè eas stetisse commemorent.

Cur historiam hanc commēdatæ sibi Virginis scripserit solus Ioannes.

Amb. l. de instit. virg. c. 6. in fin. to. 1.

ab alijs dicta præteriit, hoc diligentius prosecutus est, vt materna virginitatis perseuerantiam suo iudicio comprobaret, quasi filius de matris pudore solicitus, ne quis eam tanto contagio temeratæ integritatis aspergeret, dignum quippe erat, vt qui latroni veniam donabat, matrem dubio pudoris absolueret. Dicit ergo ad matrem: Mulier, Ecce filius tuus. Dicit & ad Discipulum: Ecce mater tua. Ipse est Discipulus, cui mater commendabatur. Sic ille. Euthymius autem secundum dubium attingens, sic resoluit. Quidam dicunt quod Dei mater est (Gregorium Nyssenum, & sententiam Theophylacti apud Marcum, vt puto impugnat) quæ apud Euangelistas nunc quidem Iacobi, interdum vero Maria Iuse mater nominatur, quandoque autem Maria Iacobi, interdum vero Maria Iose. Nam hi filij erant Ioseph: & quemadmodum pater illorum vir eius dicebatur propter dispensationem, ita rursus ipsi filij Virginis. Verùm sermo hic absurdus videtur. Primùm siquidem, quid prohibebat eam appellare matrem Iesu? præsertim cùm in præcedentibus narrationibus, vt plurimum ita eam appellauerint? Deinde absurdum quoque foret in locis sequentibus vbique Magdalenam ei præponi, & ostendere illam fuisse matre Dei feruentiorem. Vnde suspicamur alteram quandam fuisse hanc Mariam, quæ mater erat Iacobi parui, & Iose, non filiorum Ioseph, sed aliorum, qui erant è septuaginta Discipulis: nam multæ tales similis erant nominis apud Iudæos. Verisimile est autem tunc Dei matrem propinquius Cruci astitisse, quàm cæteras mulieres, idque viscerum inflammatione Iudæorū vincente timorem; fortassis vero etiam circumisse, cùm propter naturæ aculeos in eodem loco manere non posset; postmodum autem apud monumētum mansisse, & singula conspexisse. Quòd si hoc recipimus, quærendum est, quomodo ipsius non meminerunt Euangelistæ? Quia de ea notum erat quod adfuerit, & quæ matrum sunt, demonstrauerit. Ideoque neque planctū eius scripserunt: abundè n. satisfecerunt pronunciantes, quod filium docentē sequebatur. Tertium dubiū est: Quomodo verum est quod Dauid de Christo prędixit: *Qui iuxta me erant de longè steterunt: & vim faciebant, qui quærebant animam meam*, & sic Matthęus, & Marcus mulieres stetisse narrāt, cùm tamen Ioan. dicat quod stabant iuxta Crucē mulieres, ac simul Ioa. cùm illis? Respōdemus, hæc inuicem non pugnare. Nā reuera, & longe steterūt, & iuxta Crucem steterūt: vere siquidem stetisse longe dicūtur, quod attinet ad defensionem, & auxilium præstandum:

Altera solut.

Euthy. ca. 67. in Matth.

Greg. Nyss. de resur. Christi ora. 2.

Theoph. in Matth. 40.

Quomodò iuxta Crucem Iesu hic mulieres stabant cū Dauid prædixerit notos, & proximos à longè stetisse.

Psalm. 38.

ſtandum: nullus, ſiquidem ea ratione Chriſto appropinquarit, vt eum defenderet ac tueretur. Poſſunt quoque dici iuxta Crucem ſtetiſſe, vt ait Ioannes, non tantum ſitu corporis, ſed etiam, vt animis ſuis illi condoleſcerent: & cui manibus miniſtrare non poterant, ſaltem cordibus complecterentur.

Cur Dominus ſuos Cruci adeſſe voluerit, præſertim verò matrem, ac Virginem ſanctiſſimam.

Quartum dubium: Cur Dominus voluit ſuos adeſſe Cruci, præſertim verò matrem, ac Virginem ſanctiſſimam? Reſpondetur, primum quidem in commun- voluiſſe multos ex ſuis ſibi adeſſe morienti: quia pœna peccati eſt in præſentia ſuorum pati, vt eorum conſpectu maiori conficeretur mœrore. Adhæc voluit illos eſſe à longinquo, nullam defenſionem præſtantes: quia etiam hoc ſupplicium eſt peccati. Prouidere etiam voluit iuſtis, vt ſe mutuò agnoſcant, & ament, etiamſi mundus ignorans eos perſequatur: neque permittant ſe decipi, putando ſe ſolos, vt fecit Helias, qui dicebat: Derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.

3 Reg. 19.

Cur Virgo in primis Cruci Dominicæ aſtiterit.

Luc. 1. *Matth. 1.*

In ſpecie autem voluit adeſſe Mariam Virginem, non ſine magnis rationibus. Vt fides eius inſignis, & à beata Eliſabetha cōmendata eluceſceret, & declararet ſe non excidiſſe à fide eorum, quæ Angelus prædixerat, nempe quòd ſaluaturus eſſet populum à peccatis eorum, & quod accepturus eſſet ſedem patris ſui Dauidis, & regnaturus in domo Iacob.

Luc. 1.

II. Ratio.

Deinde vt in illa præſente, & dolores filij ſpectante, grauius pateretur non tantum in ſe, ſed & in amantiſſima matre, & Virgo non ſolum in ſeipſa, ſed & in filio ſuo chariſſimo cruciaretur, cuius claui manus, ac pedes ſuffigentes cor matris penetrabant. Hinc iuxta Crucem eſſe dicitur, corpore ſcilicet: nam mente, atque animo in ipſa Cruce Chriſti erat, ſicut & Chriſtus in matre: habeantque ſe tāquam duo ſpecula mutuò ſe ſpectantia, ita vt quicquid eſſet in vno, eſſet quoque ſuo modo in altero. Hac igitur ratione dolores Chriſti in Maria, & dolores Mariæ in Chriſto extiterunt: atque hic fuit gladius ille à Simeone prædictus.

Luc. 2.

III. Ratio.

Adhæc mater cruci aſtitit, vt humani generis reparatio ruinæ mundi congrueret. Vt enim ruina ex eo eſt ſecuta, quod mulier ad lignum ſcientiæ boni, & mali accedēs comedit, ac proinde mortua eſt & viro tradidit in mortem ad edendum: ita hic è contrario (ſiquidem contraria contrarijs curantur) vir primò de ligno amaro Crucis guſtauit, ac fœminæ guſtandum præbuit. Et vt ibi à duobus, ſed præcipuè à viro caſus mundi profectus eſt; ita ſalus, ac redemptio à duobus, ſed præſertim à Chriſto proficiſcitur.

Gen. 3.

Nam quicquid habet virtutis Maria, à Chriſto accepit non tantum propter decentem quandam congruentiam, ſed etiam propter excellentem Chriſti in redimendo virtutem, quam matri (ſuæ cuius opera minimè indigebat) tanquam corredemptrici communicare voluit, non ſolū ſine dedecore ſuo, ſed cum magna gloria ipſius Chriſti. Nam vt prior fœmina à viro habuit coſtam, ex qua condita fuit; ita ſecunda Heua hęc ſpiritum à Chriſto accepit, quo poſſet eſſe alijs auxilio, & ſaluti.

Quicquid virtutis in Maria extitit, id totū Chriſto debe- t duplici nomine.

Supra 2.

IV. Ratio.

Quartò, matrem prope Crucem vocauit Ieſus, vt ipſa mater filium ſuum in ſacrificium Patri Æterno pro toto mundo offerret, vt Abraham filium ſuum Iſaac ex obedientia offerre voluit. Et quemadmodùm ſeptem Machabæorum genitrix filios ſuos miris tormentis excruciatos, morti illorū aſſiſtens, eoſque ad fortiter patiendum corroborans, Deo obtulerat: ad eum modum repræſentauit hoc facto Maria Virgo Eccleſiam ſanctam, quæ hoc ſacrificium Crucis Patri pro ſalute filiorum offerre non ceſſat: quare hanc tantam charitatis oblationem remunerare conſtituens, alios filios illi in Ioanne repræſentatos reddere voluit. Vt enim Annæ, quia filium ſuum primogenitum Deo in templo obtulerat, plures alij filij donati ſunt, vt ait liber Regum: ad eum modum Chriſtus genitrici ſuæ magna fide ſe Patri offerenti, Ioannem & in eo alios iuſtos, ac pios Virgini dono dedit.

Gen. 22.

Matris ſeptem Machabæorū cum matre Chriſti comparatio.

2. Mach 7. & ſeq.

B. Virgo Cruci aſſiſtens quos refecerat.

1. Reg. 1.

Infra 2.

V. Ratio.

Quintò, mater ſibi morienti adfuit, vt duo potentiſſima remedia contra Satanam, infernum, mortem, peccatum, & mundum, indicaret eſſe Crucem, & Mariam, de quibus illud exponi poteſt: *Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Nam vt alios ſenſus nunc omittam, per virgam intelligimus Virginem, quæ de radice Ieſſe egreſſa eſt, & ex qua flos Ieſu aſcendit: per baculum verò, rectè Crucem intelligimus, cui tanquam pedo paſtor noſter nitebatur, & in quo baculo Iacob noſter tranſiuit Iordanem. Et intelligamus fruſtra nos ire ad Virginem ſine pœnitentiæ Cruce: aut ad Crucem ſine deuotione Mariæ: & macerationem carnis abſque affectu cordis nullum fructum præſtare. Per hanc autē aſſiſtentiam, quam filio præſtitit, promeruit omnibus filijs ſuis ſpiritualibus morientibus, & Chriſti fratribus ipſam innocantibus aſſiſtere, vt dęmonem pellat. & vt aquam tribulationis noſtræ conuertat in vinum conſolationis ea orante, vt fecit olim in nuptijs: quia & in morte cuiuſlibet hominis electi celebrantur nuptię in cœlo cum Chriſto. Stabat igitur Maria

Pſal. 22. *Eſa. 11.*

Quæ nam illa virga, qui baculus, de quibus Propheta, Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.

Gen. 32.

Deipara Virgo Cruci aſſiſtēs, quot & quanta à Chriſto beneficia ſit conſecuta.

Ioan. 2.

In morte cuiuſlibet hominis electi celebrantur nuptiæ in cœlo cū Chriſto.

iuxta Crucem Iesu, non solum corpore,& mente,sed etiam fructu : quia de Crucis virtute participauit gratiam præseruantem ab omni peccato, non taotum mortifero, sed etiam veniali,quod paucorum est,imò etiam ab originali mea qnidem sententia, qood solius est matris. Accepit & taotam gratiam,vt simul esset & mater,& virgo,& ne quouis modo maternitan Virginitas repugnaret: Graoam etiam coostantiæ, quę vt Ecclesiæ sanctæ firmissima columna, & magistra,& aduocata fuit , dum viueret: obtinuit & ex hoc liguo Crucis, suauissimæ mortis,hoc est,sine vllis doloribus donom,& resurrectionis citæ, & ascensionis in corpore,& anima, & exaltationis super omnes chotos Angelorum gratiam : & vt tanquam Domina nostra, & aduocata filios suos ad se clamantes exaodiat , & consoletur , & sua insigni charitate ad se alliciat,atqoe recipiat. Deoique obtinoit, vt, soa virginea lampade vtramque Ecclesiam & Militantem, & Triumphantem,illuminaret:& vt molieres illas,quæ longè erant, suo exemplo pertraxit ad Crucem , ita filios suos meritorum suorum opibus locopletatos , ad mortem sustineodam pro Christo inuitare posset: Srabat igitur inxta Crucem Iesu mater eius : constans nimirum,intrepida, inuicta , atque adeò ipsa Cruce , & omnibus tormentis superiot. Quare stultom est, & temerarium , qnod Brentius in hæc Ioannis verba scribens definite est ausus , beatam Mariam in passione Christi à fide excidisse, quia Dominus dixit : *Omnes vos scandalum patiemini in me,in ista nocte*: praue detorquens dicta ad solos Apostolos,ad diuam Virginem. Et quanquam hæc dicta essent de Apostolis , non tollit quin Ioaones Euangelista post fugā assumpto animo steterit iuxta Christi Crucem. Et prorsus est in regulaio Irenæi martyris,& Episcopi, sanctis maculam peccati aspergere , quam Scriptura sacra illis non tribuit. Pugnabant in corde eius duo amores magni, vnus vitæ Christi, alter salutis homaoi generis: tamen diua Virgo diuinæ voluntati, & filij sui beneplacito conformis extiōt,vicitque in ea amor redimendi genus humannm,naturalem,& ardentissimum amorem filij sui : præcelluitque in ea dolor, ne humauum genus periret, dolorem perdendi Christum ad triduum. Ad hæc expende beatam Virginem describi stantem,non plangentem, vel lamentantem, vel vnguibus faciem dilacerantem, aut capillos discerpentem, aut vestes manibus dilaniantem : quę apud nos testari solent animum vehementi, sed non satis

Qua ratione ductus Brentius, à Virgine in passione Christi à fide excidisse ausus sit affirmare.
Matt. 26.

Iren. li. 4. aduers. hæres. cap. 51.
Aurea Irenæi martyris, & Episcopi regula.

Luc. 2.
Quæ lugubris ac dolentis animi signa in Cruce ac morte filij sui longè abfuerint ab Virgine matre.

ratiooi consono mœtore confectum , & vitio potius dari solent, qoam virtuti. Hæc dixerim propter eos , qui dum concionantur, tales tribuunt Virgini Deiparæ affectus , dolorisque interni significationes, quales interdum stultæ , & parum sanæ fœminę habere solent. Minimè autem negauerim, Virginem fleuisse, & intimo sensu super omnes creaturas raoone præditas innocentissimi Filij Dei mortem percepisse : tùm quia nullum magis mors Filij Dei tangebat , quam eam quæ mater erat : nemo etiam magis innocentiam , sanctitatemque filij agnoscebat, aut grauissimam in Denm (quæ luctu, ac lacrymis digna erat) satellitum , & ministrorum offensam; tum quia fleuerunt mulieres Ierusalem , inter qoas erat & ipsa Virgo părens , vt testatur Bernardus. Mater igitur doluit, ac fleuit, quicquid filius doluit, ac fleuit , & iussit flere : at neque doluit, neque fleuit, quod Christus vetuit, cum dixit : *Filiæ Ierusalem, nolite flere super me,&c.* Tum denique quia mortem Iesu etiam elementa ipsa lacrymis sunt prosecura, qoanto magis amantissima mater, quæ sicut in amando Iesu primas tenuit,ita & in doloris sensu,ac luctu : quem propterea prædixerat Simeoo futurum tanquam gladium penetrantem animam. Audi quæso verba Ambrosij lib. de institutiooe Virginis,hunc diuinę Virginis actum expendentis : *Testatur de Cruce Dominus Iesus, & paulisper publicam differt salutem , ne matrem inhonoratam relinquat. Subscribit Ioannes in testamento Christi. Legatur matri pudoris defensio, testimonium integritatis : legatur etiam Discipulo matris custodia , pietatis gratia commendatur.* Et infra : *Spectabat pijs oculis filij vulnera , per quem sciebat omnibus futuram redemptionem. Stabat non degeneri mater spectaculo, quæ non metueret peremptorem. Pendebat in Cruce filius , mater se persecutoribus offerebat. Si hoc solum esset, vt ante filium prosterneretur, laudandus pietatis affectus , quod superstes filio esse nolebat : sin verò vt cum filio moreretur : cum eodem gestiebat resurgere,non ignara fuit mysterij , quod genuisset resurrecturum: simul quia publico vsui impendi mortem filij nouerat , præstolabatur si fortè etiam sua morte publico muneri aliquid adderetur. Sed Christi passio adiutore non eguit,sicut ipse Dominus longè ante prædixit : Et respexi, & non erat adiutor,* & reliq. Sic ille. Sed tamen vt cognoscatur eius dolor,& fletus cum ratione fuisse cōiunctus, & lacrymæ cùm iudicio mentis effusæ: ideò stare describitur : nec enim credibile est minori fidei constātia, aut inferiori obedientia præditam fuisse beatam Virginem,quā Abrahamum,qui prom-

Quod Virgo Deipara in filij morte doluerit, ac fleuerit.

Luc 23. Bern. serm. de lamenta. Virginis Mariæ, initio.

Matt. 27.

Luc. 2.

B. Ambr. lib. de institut. Virginis c. 7. initio. tom. 1.

Esa. 63.

B. Virgo cur stare iuxta Crucem describitur.

Gen. 22.
Christi matris fortitudo atque constantia.
Hebr. 11.

promptus fuit etiam proprijs manibus filium immolare, nullo edito exterius doloris signo: putabat enim, vt ait Apostolus, quòd Deus posset eum à mortuis suscitare. Neque rursus minori cumulata fuit fortitudine, quàm mater septem filiorum Machabæorum, aut Symphorosa, vel Felicitas, quæ totidem filios habuere, quos ad martyrium perferendū suis verbis stantes confirmarunt, aut denique quàm illa mulier, de qua Prudentius in hymno sancti Romani facit mentionem, quòd viuis verbis, & præsentia sua infantem quadrimum ad secum martyrium tolerandum in conspectu iudicum siccis oculis hortaretur, & accenderet: aut sicut mater illa adolescentis Symphoriani, quæ ad filium, dum ad vltimum supplicium raperetur, ita clamabat: Nate, nate, memento æternæ vitæ: cœlum suspice, & ibi regnantem intuere. Tibi vita non eripitur, sed mutatur in melius. Quibus verbis accensus adolescens, fortiter Iesu Christi causa carnifici collum præbuit.

2. Mach. 7.
Prudent.
Symphoriani pueruli victim constantia.

Stabat igitur iuxta Crucē Iesu mater eius, vt illis omnibus matribus constantiæ exemplum, & meritum præstaret, vt id genus officij filijs pro Christo interfectis exhiberet, quale ipsa præstitit Christo Domino: & stabat tanquam mater iuxta lectum filij animam agentis: & stabat sicut Rachel iuxta terebynthum parturiens cum dolore filium. Stabat sub palma, siue iuxta palmam sicut Debora fortissima spectans prælium Barac contra Sisaram, id est, Christi in dæmonem. Stabat Virgo Dei ad crucis aram, & ideò plusquam martyr fuit, teste Hieronymo. Et cùm reliquæ fœminæ afflictæ, ac desolatæ, aut sedeant, aut ament solitudinem, aut tenebras quærāt; Maria tamen stat, comites diligit, lucem quærit. Nec passa est sensus alienationem, quæ vel ex debili temperatura interdum solet accidere, vel ex nimia tristitia, & subitò dolore commotis, vel quando ipse affectus grandior est, & rationem superans, quorum neutrum in diua Virgine fuit.

Gen. 35.
Iud. 4.
Hieron ad Paulam & Eusto. serm. de assumpt. Virg Mariæ tom 4.
B. Virgo plus quam martyr extitit, teste Hieron.

B. Brigitta libro suarum Reuelationum, & B. Anselmus libro de passion. docent B. Virginem exanimatam spectaculo crucis, ac præ dolore in terram corruisse. Quod à quibusdam reprehēditur tanquam pugnans cum Euangelio. Quod tamen defendi potest, si quis dicat, à principio crucis erectæ corruisse in terram præ doloris magnitudine; posteà tamen semper stetisse; in quo statu describitur ab Euangelista. Lege cautum erat, vt qui auiculam cubantem inueniret, filios tolleret, matrem liberam dimitteret. Hoc seruarunt Iudæi: nam Dominum ceperunt, & crucifixerunt, Apostolos fugarunt, relicta matre tātummodò, quod mirum fuit in tanto Iudæorum furore.

B. Brigitta lib 4. c. 70.
B. Anselmi dictum de virgine, quod præ dolore Christi patientis in terram corruerit quomodo verum sit.
Diuina in Christi matrē prouidentia.

Cautum quoque erat: *Bos siue ouis non immolabūtur vno die cum fœtibus suis.* Quæ lex in fauorem quoque matris erat, quamuis ipsa spōte seipsam immolauerit cum filio suo cruci assistens, & filio animam agenti præsentiam suam præstans.

Deut. 22.
Christi matrē cruci assistentem nihil lædendo, Iudæi quas Domini leges seruasse videantur.
Leuit. 22.

Comites habebat B. Virgo inprimis Mariam Magdalenam insignem Christi amatricem, ac discipulam, de qua cùm eiecisset septem dæmonia, Christum ex Galilæa secuta erat, & ministrabat illi de facultatibus, & prima meruit à mortuis resurgentem Christum cernere. Secunda comes aderat Maria Iacobi, & Iose mater, quæ vxor erat Alphæi, & genita ex parente Cleopha: nam ob hanc rationem dicitur à Ioanne Maria Cleophæ scilicet filia, quod indicat articulus Græcus ἡ τοῦ κλωπᾶ: nisi esset binominis Alphæus & Cleophas. Huius tres filij erāt Apostoli, nimirum Iacobus, & Simon, & Iudas bonus, & quartus fuit Iose, qui cum Matthia delectus fuit, vt ex illis duobus vnus assumeretur in Apostolum. Hæc dicitur hoc loco soror matris Iesu, quia consponsa, nā Cleophæ vxor erat fratris Ioseph sponsi Virginis: ex coniunctione enim & illa soror Virginis, & eius filij fratres Domini dicuntur apud Matthæum, & Marcum, & Iacobus peculiariter dicitur ab Apostolo frater Domini. Hæc à Marco dicitur mater Iacobi parui, vel minoris; Græcè enim legitur μικροῦ quod referunt aliqui ad corporis molem, vel staturam, vt putat Faber. Sed hoc minus redditur probabile, cùm B. Ignatius ad Ioannem scribat, quòd Iacobus esset Christo facie & figura simillimus, & habitu, & modo conuersationis, ac si eiusdem vteri frater esset gemellus. Quare alij melius ad vocationem referendum censent, nimirum quòd posterior fuerit vocatione altero Iacobo fratre Ioannis, vt Glossa Interlinearis, & magister Scholasticæ Historiæ docent. Alij verò ad eximiam eius humilitatem, ac vitæ sanctitatem accommodant: vnde & cognomentum Iusti sortitus est. Ab hac humilitatis sanctitate beatus Franciscus Religiosos suos, Fratres Minores appellari voluit.

Quibus cum Virgo Deipara mulieribus astaret cruci.
Luc. 8.
Marc. 16.
Actor. 1.
Matth 13.
Marc. 6.
Galat. 1.
Marc. 15.
Faber Stapulen.
B. Ignatius epist. 2.
Iacobus minor cur sic dictus.
Gloss interlinearis.
Hist. Schol.

Præter has duas meminit Marcus Salomes; quæ eadem est, quæ apud Matthæum dicitur Mater filiorum Zebedæi, vt testantur Theophylactus & Euthymius. Et apud Marcum dicitur venisse ad monumentum Mariam Magdalenam, & Mariam Iacobi, & Salomen. Et de his ait Marcus: *Et cùm esset in Galilæa* (Iesus scilicet) *sequebantur eum, & ministra-*

Fratres minores à B. Francisco cur sic nuncupati.
Marc. 15.
Theophyl. in Marc. 15.
Euthym. cap. 68 in Mar.
Marc. 16.

Sup. 15. *Luc. 8.*

bant ei: & alia multa, quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam. Vbi primò vides, has sanctas fœminas describi per Euangelistam à religiosa & indiuidua Christi sequela, & à pio ministrandi officio, & ab assistentia, quam illi in cruce præstiterunt: præterquam quòd quædam illarum habebant filios suos in Apostolatu. Quæ sanè singula per seipsa sunt præstantissima, ac maximè digna quæ in Euangelio celebrentur, nedum tot, & tanta amoris, & fidei in Iesum argumenta.

Ioannis prudentia & charitas.

Aduerte deinde Euangelistæ prudentiam, qui vbi nominatim enumerasset nobiliores ex illis, cæteras ne debita defraudaret laude, generali verbo comprehendit. Atque hę sanctę mulieres, dum crucifigeretur Dominus, longè stabant, propter populi, & ministrorum frequentiam cum nõnullis Iesu notis hominibus:

Luc. 23.

de quibus Lucas; *Stabant autem omnes noti eius à longè, & mulieres quæ secutæ erant eum à Galilæa, hæc videntes.* Posteà autem eas accessisse est verisimile, vt Ioannes ait: quamquam Augustinus, vt superiùs diximus, oppositum sentiat, dicens, prius prope stetisse; deinde verò, cùm discederent, quasdam ex illis stetisse remotiùs.

August. loco citato.

Quomodo Christus in cruce viderit matrem & discipulum stantem

B. Brigitta lib. 4. cap. 70. circa med.

Cùm vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, explicat beata Brigitta sic in persona Virginis loquens, *Tam sanguinolentus erat filius meus, vt nec ipse me astantem cruci videre potuerit, nisi sanguine expresso per ciliorum compressionem. Et quod dixit; Ecce mater tua. &, Ecce filius tuus, capitis, & oculorum nutu tam matrem discipulo, quam discipulum matri designasse. Non enim aliter manibus indicare poterat, aut dicere, Ecce.* Hæc illa ferè.

Qua ratione B. Virgo & Ioannes dilectus Christi astiterint morienti. Cur Ioannes se discipulum Iesu dilectum nominauerit non Ioannẽ.

Deinde collige, Mariam, & Ioannem non à Christi lateribus astitisse, vti à pictoribus depinguntur: quia aliter rectè pingi non possunt, sed ante faciem Domini, vultum eius intuentes, quò posset eos Christus cernere, atque alloqui. Obserua & illud, Ioannem studuisse narrare fœminas, quæ Iesum vsque in finem comitatæ fuerunt, seipsum verò ex prudenti humilitate subticuisse, ne se laudare videretur: vnde voluit potiùs à re ipsa, quàm à verbis suis apprehendi. Qua etiam ratione nomine proprio suppresso periphrasticè se vocauit discipulum, quem diligebat Iesus: tùm vt nihil sibi tribueret, si Christum in crucem vsque sequeretur, quia hoc amori eius erga se potius indicabat adscribendum; tùm vt intelligamus, peccatum, quòd Ioannes in fuga cum alijs Apostolis in captura Christi admisit, iam dilectione Iesu eliciente in

Matth. 26.

eo pœnitentiam & lacrymas deletum fuisse, tantamque illi constantiam contulisse; denique vt intelligamus, quanto iure Iesus matrem discipulo commendauit, ac discipulum matri, qui magistro, & matri eius in tanta rerum difficultate non defuit.

Christi in cruce positi Ioanni discipulo matrem commendantis documentum & exemplum.

Dicit matri suæ, Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. Agnouit Christus moriturus matrem suam, cumque nullum membrum liberum haberet, oculis exceptis, & lingua; eam suo aspectu, & alloquio dignari voluit. Suo exemplo nos instituens, vt filij pij omnem curam impendant parentibus subueniendi eorumque inopiam subleuandi: quando non solum non sunt ad virtutem impedimento, vt ait Euthymius, imò potiùs nobiscum ad salutaria exercentur.

Euthy. ca. 17. in Ioan.

Plures hoc loco dubitationes nobis sunt euacuandæ.

Cur B. Virginẽ sanctissimo desponsatam Iosepho, Christus Ioanni commendauerit.

Chrys. hom. 5. in Matt. circa med. tom. 2.

Prima est, cur beatam Virginem sanctissimo desponsatam Iosepho, Ioanni commẽdauerit? nam quæ viros habent suos, alteri non solent commendari. Dicendum est, aut eo tempore sponsum Virginis amplius non vixisse: vt insinuatur à Chrysostomo in Matthæum, cuius hæc sunt verba loquendo de Iosepho: *Si enim cognouisset eam, & loco habuisset vxoris, quomodo illam Dominus quasi absque solatio, & nihil penitus habentem, discipulo commendare curasset, iubens ei vt eam reciperet in sua?* Hæc ille, & habentur 27. quæst. 2. cap. Si enim, & ab Epiphanio hæresi 78. in Antidicomarianitas:

Epiphanius.

Conuersus, inquit, vidit discipulum quem diligebat Dominus, & dixit ipsi de Maria: Ecce mater tua; & eidem dicit; Ecce filius tuus: si verò fuissent filij Mariæ: & si fuisset ipse vir, quare non tradidisset ipsam Ioanni, & Ioannem Mariæ, Sic ille. Aut si viuebat, nequaquam molestè tulit quòd Ioanni commendaretur. Ait enim Cyprianus serm. de pass. Domini:

Cyprianus. Matt. 17.

Considero te, inquit, in cruce de matre solicitum, cui volenti loqui tecum cùm Euangelizares, negaueras retroactis diebus colloquium, & prætuleras matri auditores verbi, pauperes spiritu, dicens eos tibi esse pro matre, & fratribus, qui voluntati Patris obtemperant. Nunc materno moueris affectu, &

Luca. 1.

thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & prouides sedulò benedictæ inter mulieres Apostolicam clientelam, & obsequium Virginis, virgini discipulo tradis, vt iam non Ioseph tanti mysterij oneretur præpositura, sed Ioannes, quia iam exigebat ratio, vt coniugij remoueretur opinio, nec vltra pater Christi æstimaretur, quia eatenus vicem patris, & coniugis tenuerat. Habebat Ioseph in hac Christi dispositione rationabilem contradictionem, cùm alteri commendaretur Maria, si se cognouisset carnalem maritum: sed quia in spiritu actum erat coniun-

ctionis illius mysterium, passus est Ioseph aquanimiter sibi eum in hoc seruitio praponi, quem dignierem se iudicabat: & ideò maximè, quia magistri electio sic negotium ordinabat. Hæc ille. Quod etsi probabile videtur, probabilius tamen existimatur, illum vita functum fuisse, cùm nullibi in Scripturis fiat mentio de eo in passione. Et cùm ille & custos, & verus maritus Virginis extiterit, non erat cur eo honore, ac dignitate priuaretur, & in alium transferretur: nisi fingamus, illum seniculum, ac decrepitum, nulliqúe ministerio, atque custodiæ ampliùs aptum, Sed potius ipsum vlterius custodia, opeque indigere. Neque profectò derogaret, vt quemadmodùm Ioannes habens matrem commendatus est Virgini, ita Virgo superstite viro commendaretur Ioanni. Adde, quòd antiquo iure Romano solus Imperator concedebat mulieri viduæ, quæ in bello vnicum filium amisisset, vt in solatium alium adoptaret: qua ratione Christus Imperator moriens in bello dimicando cõtra Tartareos hostes, ius cõcessit matri suæ, vt haberet filium spiritualiter adoptatum. Cõueniebat autem, matrem virginem Ioanni Apostolo virgini commendari inter alios, vt qui per castitatem ipsi erat similis, & per charitatem mutuam erat alter ipse, in ipsius substitueretur locum, & Maria Virgo pro virgine filio virginem reciperet filium. Secunda dubitatio est, cur magis mulierem, quàm matrem appellauerit? Sed hoc iustis de causis fecisse Dominum, piè credendum est. Primùm, ne viscera illius matris nomine ampliùs feriret, de quo Baptista Mantuanus lib. 3. par. Marian.

Vtra opinio probabilior.

Olim iure Romano mulieri viduæ, quæ vnicum filium amisisset in bello, sibi aliũ adoptare licebat.

Quàm conueniens fuerit B. Virginem Ioanni Apost. commendari.

Cur magis mulierem, quàm matrẽ Christus nominauerit.

Chrys. hom. 84. in Ioann. tom. 3.

Talibus admonuit matrem, sine nomine matris,
Ne materna pium lamarent viscera uatum.

Et Chrysostomus ait: *O bone Iesu, quid matrem tuam erubuisti, qua te tam diligenter nutriuit, reuerenter tractauit, dulciter lactauit, tam durè loqueris, Mulier inquiens? Sed ideò factum esse arbitror, ne materno nomine matri dolorem ampliùs excitares. Non enim tunc tempus erat matrem dulciter alloquendi, nec nomen matris exprimendi.* Hæc ille in sensu. Deinde in negotijs cœlestis Patris pertractandis ad nostram doctrinam, nunquam Mariam matrem videtur agnoscere. Hinc duodecim annos natus dixit: *Quid est quod me quærebatis?* & in nuptijs: *Quid mihi, & tibi mulier;* & rursus; *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Nunquam ergo matris nomine à Christo videtur agnosci; vt neque nos naturali matris affectu, quicquam ex his, quæ hic narrantur, existimemus fecisse. Et nos Mariam potius contemplemur, vt secundam Euam, siue mulierem secundo Adamo datam in adiutorium simile sibi, ad regenerandum mundum secundùm spiritum, vt primam Euam priori Adæ datam legimus in adiutorium ad generandum secundùm carnem: qua cõsideratione agnoscimus nos filios eius esse secundùm spiritum. Postremò negotium Patris sui cœlestis agebat Iesus: cuius intuitu aliquando docuit, Patrem non esse nobis vocandum super terram.

II. Ratio.

Luc. 2.

Ioann. 2.
Matth. 12.

III. Ratio.

Genes. 2.

Quarta, & vltima.
Matt. 23.

Tertium dubium est, an his verbis Iesus Ioannem filium naturalem B. Deiparæ constituerit? ac proinde matrẽ eius natura parentem? rursus, an saltẽ filium adoptiuum, an verò tantummodò spiritualem filium? Quod vt faciliùs expediamus, præmittendum est, quosdam fuisse nostro ferè seculo, qui his verbis contenderent, Ioannem naturalem B. Virginis filium constitutum: & olim Romæ quidam nomine Bautinon publica disputatione defendit, in quem, vt puto, scripsit Dominicus de Dominicis Episcopus Brixiensis sub Pio II. Pontifice. Tarracone etiam Hispaniæ ciuitate, quidam alius concionator inter alias dotes, & priuilegia B. Ioannis Euangelistæ, istam retulit, Ioannem dignitatem filij naturalis Matris Dei obtinuisse: quod his rationibus se putabat euincere. Primò, quia sicut illa verba, *Hoc est corpus meum*, tantæ sunt efficaciæ, vt per illa efficiatur verum CHRISTI corpus: ita hæc Ioannem filium naturalem instituerunt, efficiendo in eo relationem filiationis, nõ autem quòd per ea verba fuerit facta trãsubstantiatio Ioannis in Christum. Secũda: Generatio est causa efficiens huius relationis, quæ dicitur filiatio, & non causa simpliciter prima, quia illa est Deus: sed quicquid Deus agit medijs causis secũdis, potest operari sine illis, cùm causa efficiens sit extrinseca, & non de rei essentia, & plus influat in effectum, quàm ipsa causa secũda, quæ in virtute primæ agit: potuit ergo Deus relationem illam realem, quæ dicitur filiatio, in aliquo homine absque vlla generatione actiua, passiuaque alterius efficere. In quocunque autem est relatio filiationis realis, ille est verè filius, & non genitus, nec etiam adoptiuus, & impropriè dictus. Voco autem naturalem hanc filiationem, non quòd ex principijs naturalibus secundùm communẽ naturæ cursum prouenerit, quia reuera fuit supernaturalis prærogatiua tanta Ioannis: sed dicitur naturalis, vt distinguitur contra adoptiuum, id est, eum, qui loco filij naturalis adoptatur, cũ sit alienus.

An his verbis Iesus Ioannẽ filium naturalem B. Deiparæ constituerit.

Prima opinio, Bautinonis cuiusdam.

Dominicus de Dominicis.

Quibus rationibus quidam contendent, Ioannem Euãgelistam dignitatem filij naturalis Matris Dei obtinuisse.

Mat. 26.

I. Ratio.
II. Ratio.

Prætereà hoc videtur insinuare Textus, qui dicit, quòd discipulus accepit eam in suam, nimirum parentem, siue matrem. Hęc sunt illius opinionis fundamenta.

Impropriè quis dicatur filius.

Respondemus, quæstionem hanc facilè habere posse expeditionem, si sermo esset de filiatione impropria, & ea, quæ per analogiam, aut similitudinem quãdam accipitur. Dicitur enim impropriè, & metaphoricè filius, quicquid habet aliquas similitudines ad illud vnde processit. Hinc creaturæ omnes cùm similitudinē, aut vestigium aliquod Dei habeant; dicuntur filij eius. Ait enim in libro Iob: *Quis est pluuiæ pater? vel quis genuit stillas roris?* Perfectiùs adhuc homo, qui filius Dei dicitur, quòd in natura intellectuali conditus fuerit: hinc dicitur: *Nunquid nō ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?* Adhæc, erat super hanc typica quædam, & vmbratilis ratio filiationis in lege, vnde dicebat: *Filius meus primogenitus Israel*, quod videlicet illum populum peculiari munificentia ex Ægypto eduxisset, singulari prouidentia, lege, & Prophetis gubernasset. Super has eminet ratio filiorum Dei per gratiam, qui Spiritu adoptionis præditi sunt, & excellentiùs Deum repræsentant. Hæc autem filiorum Dei per gratiam adoptio in gloria perficitur, ac consummatur, vt præ illa hæc vix nomen filiorum mereatur. Quare Apostolus dixit: *Non solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.* Quòd si etiam mentis oculos ad Angelos attollamus, inueniemus, & illos peculiari ratione appellari filios. Ita frequenter in libro Iob dicitur: *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei:* quod peculiari ratione similitudinem Dei gerant. Rationes istæ enumeratę metaphoricæ sunt, & impropriæ, & Deus pręter verbum suum, neminem alium habet filium naturalem, ad quem si componamur, à ratione filiorum cadimus, & planè eius sumus serui: quia Verbum solùm de substantia Patris gignitur opere vitali, & nō in specie sed in eadem numero natura. Si autem hic sit sermo de vera, propria, naturalique filij ratione, non videtur verum, Ioannem illis verbis naturalem Virginis filium institutum fuisse. Quod his rationibus euincitur. Primò, quia fieri nequit, vt aliquid recenter ad aliud referatur, sine aliquo huius relationis fundamento: relatio autem filij ad matrem, habet pro fundamento fuisse ab ea genitum: nam vt dicitur in libris Metaphysicis, pater, vel mater, ac filius, pertinent ad secundum modum eorum, quæ ad alterum dicuntur, & quibus ad se inuicem referantur, agendi vis, atque patiendi fundamentum pręstat. At Euangelista nunquā fuit ex Virgine prognatus, ergo nec dici, nec esse filius naturalis potest. Deinde quia non poterat Christus insitam sibi, & antiquam filij rationem in discipulum trāsferre accidentis respectiui natura obsistente: quæ ea est, vt nequeat ab alio in aliud trāsferri subiectum, ne contradictorias assertiones de eadem re admittere compellamur, vt vnus, & idem sit de eadem fœmina genitus, & nō genitus, ac proinde eiusdem simul sit filius, & non filius, quod est absurdum. Tertiò illud quoq; minus tolerabile, quod vnus & idem homo duas habeat matres, ex quibus sit progenitus. Quartò repugnat, tantùm priuilegium filiationis naturalis matris Dei in Ioanne, tot seculis Ecclesiæ Doctoribus fuisse ignotum atq; celatum. Nec obstant in contrariū argumenta proposita. Nam quod IESVS diuina virtute mysticis verbis conuerterit panem in corpus, & vinum in sanguinem: hoc est, quia res absoluta in aliam transmutari potest: at illud quod est ad aliud, de integro referri absque alio relationis fundamento ad aliud non potest, quia id rei natura non patitur. Sicut non potest facere similitudinem sine qualitate, nec æqualitatem sine quantitate ponere, sicut nec definitum sine definitione, aut partibus eius: ita nec relationem sine fundamento: nam similitudo in sui definitione includit eandem qualitatem. Secundum argumentum non obstat, quòd quando Deus agit aliquid in causa secunda, quæ sit in genere causæ efficientis, tunc potest agere sine illa: hoc enim tunc verum est, nisi vltra quod sit causa efficiens, habeat etiam alium modum causæ formalis, vel materialis: quia tunc non oportet quòd possit agere sine illa: sicut non potest efficere voluntatis, vel intellectus actiones sine facultate intellectus, & voluntatis, vel sine anima ipsa omnino. Quia etsi anima sit causa efficiens actus sui in genere causæ efficientis; tamen est etiam in genere causæ materialis, & recipientis. Quòd autem idem possit esse recipiens, & efficiens: non est obscurum. Quia sufficit quòd anima sit efficiens principale, & recipiens mediatum: at potentia est recipiens immediatum, & efficiens, non primarium, sed secundarium, aut instrumentum. Hinc Philosophus in libris Physicorum docet efficiens non concurrere cum materia, nec efficiens cum forma ad idem numero efficiendum. Intellige de efficiente principali & materia ex qua, & de forma, quæ propriè

est al-

Marginal notes (left): *Iob. 38.* — *Deut 32.* — *Populus Iudæorum qua in erat primogenitus Dei.* — *Exod. 4.* — *Ratio adoptionis filiorū Dei in quo sita sit.* — *Rom. 8.* — *Angeli cur filij Dei ipsi quoque nominentur.* — *Iob 38.* — *Filius Dei qualis Christus.* — *Quòd Euangelista Ioannes naturalis Virginis filius nō sit à Domino constitutus, multis ostenditur.* — *I. Ratio.* — *Arist. libr. 5. Metaphys.*

Marginal notes (right): *II. Ratio ab accidentis natura.* — *III. Ratio.* — *IV. Ratio.* — *Propositę opinionis argumenta soluuntur.* — *Secundum argumentum.* — *Philos. 2. Physic.*

est altera pars compositi, & non de illo, quod largo modo dici potest forma. Nec valet illa distinctio de naturali contra supernaturale, vel de naturali contra adoptiuum, & sic sit supernaturale. Sed certè hoc est expressè contra dicta sanctorum. Nam Hieronymus super epistolam ad Ephesios colligit, Christum nō posse dici filium adoptiuum, sed naturalem: quia nullum vnquam tempus fuit, quo non fuit, & postea filius est factus. In hoc ergo constituitur differentia inter natura & adoptione filium, quod naturalis nunquam fuit non filius; at adoptiuus aliquando fuit non filius. Et Ioannes ante verba Christi non habuit illam relationem; ergo non potest esse filius naturalis. Adhæc Hilarius libro de Trinitate ostendit Christum non dicendum adoptiuum: *quia neque non natus est, qui filius est; neque qui filius aliter potest quàm nascendo esse, qui filius est.* Hęc ille: quę probatio periret, si vera esset istorum doctrina. Idem pertractans illud: *Filius primogenitus meus Israel: Nō est,* inquit, *vera & perfecta natiuitas, vbi deputatur magis, quàm generatur: quia non ambiguum est eum populum, qui in filium nascatur, & fieri. Quod autem fit, cùm non fuisset, & per id, quod factum est, dicitur nasci: non est in eo vera natiuitas, quia ante aliud quàm natum est fuerit.* Hæc ille. Quòd autem filiatio consequatur generationem, docet verbum Prophetæ dicentis: *Filius meus es tu, ego hodie genui te:* vbi vides ex generatione oriri filiationem. Ad illud verò, quod vltimo loco obijciebatur ex textu, quod Discipulus accepit eam in suam: respondemus, Græca exemplaria, & emendatiora Latina non habere in suam, sed in sua. Vnde Augustinus in Ioannem, exponens hæc verba, habet: *Sed in quæ sua Ioannes Matrem Domini accepit? Neque enim non ex eis erat, qui dixerunt ei: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te, &c. Suscepit ergo eam in sua, non prædia, quæ nulla propria possidebat, sed officia, quæ propria dispensatione exequenda curabat.* Hæc ille. Ita etiam legit Ambrosius in exhortatione ad Virgines. Eandem lectionem ex Græco agnouit Thomas super Ioannem, & illam exponit. Et cùm ex Beda allegat aliam lectionem, quæ habet in suam, quod nonnulli intelligunt matrem, congruentius interpretatur in suam, subaudiendo curam. Adhæc Cyrill. in hæc verba, scripsit: *Commendauit autem Discipulo Ioannis, huic qui Euangelium hoc conscripsit; vt officium filij in eam seruaret: matrem similiter admonuit, vt parentis in discipulum autoritatem haberet: amore videlicet atque charitate non minus illos coniungi volait, quàm natura maxima propinquitate coniuncti essent.* Vides apertè Cyrillum asserentem Dominum constituisse Ioannem Filium Virginis officio charitatis, non natura? Præterea Chrysost. idem confirmat in Ioannem his verbis: *Cùm iam abiret* (Dominus scilicet) *matris curam Discipulo reliquit: nam cùm par esset, vtpote matrem dolere, & protectionem quærere, meritò dilecto commendat, cui etiam inquit; Ecce mater tua. Hoc dixit, vt dilectione deuincirentur: quo cognito, Discipulus eam secum adduxit.* Subiungitque Chrysostomus: *Sed cur non alius cuiuspiam mulieris meminit cum adessent? admonens quiddam amplius matribus tribuendum. Vt enim cum spiritalia impediunt, parentes ne cognoscendi quidem sunt: ita cùm nihil impediunt, meritò omnia his sunt tribuenda, & omnibus præferendi: quia genuerunt, quòd educarunt, quòd innumeras pro ipsis molestias subierunt.* Hactenus ille, ex quibus verum sensum illorum verborum elicimus, Ioannem filium gratia & charitate erga matrem, non natura constitutum. Et cōfirmatur: quia Græca litera habet ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος εἰς τὰ ἴδια. Id est: Accepit discipulus ille ipsam in propria, id est, in proprias ædes, siue in ꝓpria habitacula. nam eodē dicendi charactere inquit idem Euangelista, εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, id est, In propria venit. Nam vt hic vertit propria, ita illic in sua. Et rursus confirmatur hæc dicendi phrasis, tùm ex Ioanne, qui ait: *Venit hora, vt dispergamini vnusquisque in propria,* vbi Græca litera habet, εἰς τὰ ἴδια, id est, In proprias ædes, vel propria latibula & habitacula secreta. Actor. 21. *Illi autem redierunt in propria,* ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. tùm ex Ecclesiastico: *Admitte,* inquit, *ad te alienigenam, & subuertet te in turbine, & abalienabit te à tuis vijs proprijs:* vbi Græcè dicitur: ἐκ τῶν ἰδίων σου. Dicitur autem per ironiam, Admitte ad te alienigenam, hoc est, alienum & peregrinum, cuius ingenium, & mores non satis habeas exploratos; & excitabit contra te tumultum, aut tempestatem, qua te domo tua, & possessionibus proprijs exturbet. Quod expressum est in Iugurtha, qui à Masinissa Numidiæ Rege in Regiam domum receptus, summisque honoribus ornatus, eius liberos post Regis illius mortem regno expulit, & occidit: item in Herode, qui cùm nō esset genere Israëlita, sed Idumæus, siue Ascalonites, ascitus in familiā Hyrcani, & Aristobuli, qui veri erant regni Iudaici hæredes, illis sublatis, regnum sibi vsurpauit. Ex collatione igitur horum verborum colligimus, quid sit quod ait, Accepit eam in sua, siue in propria; pro qua voce codex Syriacus habet: Et ex illa hora

rece-

Hieronym. in cap. 1. epist. ad Ephesios. to. 9.

Naturalis filius & adoptiuus differunt.

Hilar. lib. 12. de Trinit. sub initium.

Quare Christus non sit filius Dei adoptiuus, sed naturalis secundum Hilarium.

Idem ibidem. Exod. 4.

Vbi vera non sit nec perfecta natiuitas, eodem autore.

Vnde oriatur filiatio.

Psal. 2.

Tertium argumentum.

Augu. tract. 116. in Ioann. sub initium to. 9.

Matth. 19.

Ioannes Euangelista Matrem Domini acceperit in quæ sua.

B. Ambros. tom. 1.

B. Thomas. lect. 4. in Ioan.

Beda in Ioan. tom. 5.

B. Cyril. li. 12. in Ioan. ca. 34. tom. 1.

Chrysost. ho. 84 in Ioan. tom. 3.

Parentes quatenus cognoscendi sint & non cognoscendi.

Ioannes qualis filius fuerit Virginis matris.

Ioan. 1.

Infr. 16.

Eccli. 11.

Alienigenæ hominis mores & ingenia.

Iugurthæ & Herodis Ascalonitæ regis ingratissimorum hominū crudelitas.

Epiphan.

recepit eam discipulus ille apud se. Et Epiphan. hæresi 78. in Antidicomarianitas: *Dicit autem Euangelium; Et ab illa die accepit ipsam ad seipsum. Si verò habuisset virum, habuisset domum; si habuisset filios, in sua secessisset, & non ad alienum*, vbi pro sua Epiphanius intelligit domum vel habitacula. Diximus superius, Ioannem in monte Sion ædes quasdam, fortassis nutu & suasione Domini pecunia comparasse ex hæreditate quadam ad eum deuoluta, vt Apostoli locum haberent tutum, in quem se reciperent & confugerent, & Spiritus sancti aduentum expectarent, & vt sanctissima Virgo non cogeretur hospitio vario vel emendicato viuere, sed haberet & ipsa tugurium, in quo Apostoli & reliqui fideles ad se, tanquam ad firmissimam columnam, & commune solatium accedere possent. Protulimus testimonia pro hac sententia, tùm Nicephori Callisti, tùm Gregorij Nazianzeni in Tragœdia de Christo patiente, & respondimus, altissimę Ioannis paupertati, aut matris, aut Apostolorum nihil derogasse hâc communem illarum ædium possessionem: quemadmodùm neq; hodie arctissimam paupertatem profitentibus, quoquo modo aduersatur commune aliquod receptaculum, aut monasterium. Dicuntur autem propria Ioannis, quia peculiariter pecunia eius eiusmodi ædes fuerant redemptæ: quemadmodũ Religiosus professus inuisens parentes, dicitur ire in domum propriam, cuius tamen proprietatem, vel vsum habet nullum. Hactenus igitur ostendimus, Ioannem illis verbis filium naturalem matris Dei minimè fuisse constitutum.

Niceph lib. 2. cap 28.
Gregor. Nazianzen.

In quæ Ioannes matrem Domini accepit, cur propria nominentur.

Iam neque propriè factum filium Virginis adoptiuum probandum est. Nam si ad veram adoptionem requiritur admissio ad ius hæreditarium, & beata Virgo tunc temporis nullas opes haberet, ex quibus hæredem Ioannem constitueret; nulla ergo ibi fuit vera adoptio, cuius ratio etiam cessabat: nam cùm Filius hominis non haberet vbi caput suum reclinaret, ergo nec mater, alioqui matris domiciliũ esset & Filij. Adhæc Christus si haberet ex proprijs matris bonis vnde viueret, profectò non permisisset mulieres se sequentes ministrare sibi de facultatibus suis: sed iam Christus & beata Virgo nihil proprium possidebant, sicuti post aduentum Spiritus sancti omnia habebant fideles Christi in communi. Accedit, quòd Ioannes nouerat perfectam paupertatem: ergo non licebat sibi vllum ius proprium acquirere hæreditarium. Nõ ergo poterat Ioannes verè & propriè à matre adoptari. Quanquàm secundùm quandam rationem diminutam ac participatam possit dici filius Virginis adoptiuus, sed nõ humanâ ratione, verùm diuina ac spirituali: non solùm quia Euangelista gratissima officiorum obsequia Virgini præstitit tanquam matertera veræ, sed etiam tanquam matri, & mater summam autoritatem, & affectum quendam maternum erga discipulum Christo dilectum gessit atque exercuit, non tanquàm in nepotem consanguineum, vt erat, sed tanquam filium spiritualem. Adoptio autem spiritualis, per quam quis in Filium Dei promouetur, hic nõ habet locum, sed opus solius est Trinitatis, tanquàm principij, & finis: est enim à solo Deo, & ad solum Deum, iuxta illud: *Dedit illis potestatem Filios Dei fieri*. Potest tamen alia ratione tanquàm mater spiritualis & nos in filios Dei & Christi fratres suis precibus & meritis adoptasse, reliquisseque bonorum suorum spiritualium (in quibus erat ditissima) hęreditatem peculiariter Ioanni, & omnibus in Christum credentibus, quatenus omnium bonorum suorum meritorum tanquam cõmunis mater nos hæredes instituerit, suisque singularibus precibus, exemplis, ac documentis adiuuat ad filiorum Dei adoptionem adipiscendam & inuitat: vt quemadmodùm Helisæus dicitur duplicem spiritum Heliæ hæreditariũ accepisse, quòd eius precatione Deus Helisæum illo duplici spiritu ornaoerit: ita singulares virtutes, ac pretiosissima merita Virginis, eius opera, & auxilio in vniuersos electos, tanquàm communis parentis extenduntur, quanquam peculiariter, & singulariter in Ioannem. Et de hac quæstione satis. Illud aduerte, Christum non contentum nos fecisse æterni Patris sui filios, voluisse quoque alia ratione, quò nos sibi cõiunctiores redderet, nobis esse propinquum, vt ex vtraq; parte, tam Patris, quàm matris, essemus illius fratres. Solent parentes paruis filijs tutores constituere; nunc contra rerum ordinem, filius matrem commendat Ioanni, quemadmodùm Dauid in persecutione sua commẽdatam reliquit matrem suam Regi Moab: quòd nimirum amicis, qui extra periculum sunt, alios, qui in periculo versantur, commendare soleamus.

Quòd nequaquam Ioannes Euangelista adoptiuus filius Virginis à Christo sit institutus.

Ad veram adoptionem quid requiratur.
Luc. 9.
Secunda ratio
Supra 8.

Act. 2. & 4.
Tertia ratio.

Qua ratione dici possit Ioannes filius Virginis adoptiuus.

Adoptio spiritualis, qua quis in filium Dei promouetur, vbi locum habeat.
Ioan. 1.

Sanctissima Virgo qua ratione nos adoptare possit in filios.

4 Reg. 2.

Christus frater noster est duplici nomine.

Parentum erga filios officia
1. Reg 22.

Quarta dubitatio est: Cur potius dicitur: Accepit eam discipulus in sua, quàm, Accepit mater discipulum in suum. Dicendum est, quòd illa ob honorem, quem deferebat verbis Christi, procul dubio accepit Ioannem in filium: nam cùm Christus sit pastor, & Maria ouis, Maria vocem pastoris agnouit sui. Et cùm Christus esset, &

Cur potius dictum sit: Accepit eam discipulus in suam, quàm, Accepit mater discipulum in suum.

mater ouis, quæ balatum agni sui agnoscit; ita Maria Ioannem accepit in filium. Quia verò dubitari poterat, an Ioannes Mariam in sua acceptaret, quoniam adhuc nõdum plena lux illuxerat, nec Spiritus sanctus eum donis suis illustrauerat; expressit quod magis dubium esse poterat, tacuit quod minus erat dubium; vt intelligas verbum Christi fuisse cum potestate & gratia, non tantum præceptũ, siue legem. Ædes prætereà habebat Ioannes, in quibus reciperet Deiparam, Maria verò nullas in quibus reciperet Ioãnem, sed pro illis ędibus ad tempus, B. Virgo excepit Ioannem in cœlestibus mãsionibus & æternis tabernaculis tanquam peculiarem filium suum. Ioanni igitur cõtulit virtutem & voluntatem præstandi quod Christus præcipiebat, deditque bonum visum gratię, non obstãte potestate tenebrarum. Et reuera plus egebat Ioannes matri Dei cõmendari, quàm contrà ipsa Ioanni: quia incõparabiliter maiora, ac plura donã consecutus est Ioannes ex consortio Virginis, quàm B. Virgo ex custodia, ministerio vè Ioannis. *Ecce*, inquit, *filius tuus*; curam illius habe, & tanquam mater amantissima guberna eũ. Quasi diceret: Hic discipulus mihi charus est, qui de cruce mea non confunditur, nec de morte ignominiosa verecũdatur, sed in finem vsque amat me, & facit voluntatem Patris mei: hic reuera meus frater est, quia audiuit verbum Dei, & custodiuit illud: sit mihi frater, sit tibi filius. Est autem Maria multis rationibus mater: & fide, vt Abraham, qui pater est omnium credentium; & passione in cruce parturiens nos dolenibus, cui sumus in Ioanne vt filij dati, & cura sine diligentia, quia ac si esset propria mater, omnibus necessitatibus spiritualibus succurrit: vnde in nuptijs pro vini defectu filium exorauit. Est & mater antiquitate, nam seniores parentes dicuntur; hinc Maria, prima est post Christum in prædestinatione Dei, in cuius honorem legerit Ecclesia illud: *Ab initio, & ante secula creata sum.* Denique mater est dignitate: personæ siquidem in dignitate constitutæ, siue viri, siue fœminæ, patres, & matres dicuntur, vt Abbatissæ, hoc est, alijs fœminis præfectæ: at B. Virgo toti humano generi præfecta est cum summa mundi dignitate & consolatione. In Maria commendata Ioanni, & accipiente illam in sua, intelligitur primò Ecclesia credita ministris eius, vt ei seruiant & assistant, eamque doctrina & precibus pascant, pręsentiaque consolentur. Non est autem à quoquam suapte voluntate Ecclesia vsurpanda, sed per Christũ ministri eius sunt vocandi. Quãquam non desunt multi, qui fingant per hypocrisin se esse prope crucem Christi, ambientes aliquam Ecclesiam, & pro ea interdũ contentiosè decertandes. Deinde in Ioanne virgine commendantur omnes virgines sanctissimæ Deiparæ, quia & virgo virginum, & quæ peculiarem eorum, qui virginitatem suam Deo dedicauerunt, curam habet. Adhęc in matre Ioanni cõmendata, addiscant omnes religiosi cruci affixi carnales parẽtes non agnoscere, vel propter eos à cruce non declinare, sed potius ad crucẽ attrahere, & commendare eos Ioanni, hoc est, gratię Dei. Magnus igitur est Ioannes Euãgelista, qui in vita singularia priuilegia à Christo habuit. Nam erat discipulus, quẽ diligebat Iesus: In cœna habuit recubitum in sinu Christi; in morte Domini Iesu peculiari gratia assistẽdi sibi in cruce inter Apostolos cumulatus est; ac proinde amplissimũ, pretiosissimũ, ac iucundissimũ legatum habuit, commendatę nimirũ sibi matris Domini Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto sempiternas laudes decantemus, & gratiarum actiones persoluamus in perpetuum. Amen.

Ioan. 10. — Deipara Virginis in Ioãnem assumptæ ... & tutorem benefitia. — Luc. 11. — Rom. 4. — Maria quam multis rationibus sit mater nostra. — Ioan. 2. — Ecclesf. 24. — Abbatissæ quæ dicantur. — In Maria commendata Ioanni quid præfiguratum sit. — In Ioanne Virgini Deiparæ commendato qui intelligantur commendati, qui verò in matre Ioanni commendata. — Ioannis Euãgelistæ dotes singulares. — Ioan. 13. — Ibidem.

TRACTATVS XLII.

De tenebris à sexta hora, in horam vsque nonam factis, in illa verba: *A sexta autem hora, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam.* Matth: 27. Marc. 15. Luc. 23.

ANtequam ad quarti verbi explicationẽ accedam, breuiter de tenebris his, quæ præcesserunt, philosophandũ est: de quibus tantùm tres priores Euangelistæ loquuntur. Ioannes verò, qui descripsit Christum lucem veram, & inaccessam, siue lucem mũdi, earum non meminit: & Matthæus, & Marcus ferè idem continent, Lucas verò nonnihil diuersus est ab illis. Ait enim: *Erat autem ferè hora sexta: & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam. Et obscuratus est Sol, & velum templi scissum est medium, &c.* Vbi quod ait: *Erat ferè hora sexta*, idcirco dicitur; quia scilicet iam præterierat, sed non multum: nam ab hora sexta, scilicet iam facta; atque completa, factæ sunt tenebræ, vt Matthæus habet: nam paulò ante horam sextam crucifixus Dominus pepẽdit: nam ante tenebras probabile est accidisse omnia illa improperij genera; quæ narrant Euangelistæ: (plus-

De tenebris Christo patiẽte & moriente factis cur non meminerit Ioannes. — Illud. Erat ferè hora sexta quomodo intelligatur.

Quot horis Christus in cruce perpendit. *Ioan. 19.*

(plus ergo, quàm tribus horis in cruce pependit Christus) & cùm hora ferè sexta appeteret, condemnatus est à Pilato, vt Ioannes ostendit. De his tenebris statuendum

De tenebris quæ in Domini passione contigerunt varia quæstiones diluendæ.

primò, an fuerint naturales, an supernaturales. Secundò, quomodo factę sint, an per interpositionem nubium, an per subtractionem radiorum, an per hoc quod Luna se Soli supposuit, vt eclipsin efficeret. Tertiò, an fuerint vniuersales tenebrę per vniuersam terram, an verò solùm per terram Iudææ. Quartò, cur tantùm per tres horas hæ tenebræ durauerint. Quintò, quid portenderent istæ tenebræ, quidue significarent. Et his, vt puto, bene discussis, luculentiorem harum tenebrarum intellectum habebimus. Ad primum igitur respondemus, prorsus has tenebras fuisse supra naturam: & ratio facilè conspicitur, & quasi

An hæ tenebræ naturales fuerint, an supernaturales.

manu contrectatur. Nam cùm Iesus sit crucifixus in decimaquinta Luna, siue in plenilunio, sequitur quòd Sole existente supra verticem cęli in meridie, siue hora sexta, Luna erat in opposito puncto Solis sub terra: & ideò consueto & regulari naturæ ordine non potuerunt hæ tenebræ effici per Lunę interpositionem. Atque huic veritati attestatur Dionysius Areopagita, qui huius Solis deliquij spectator fuit in Heliopoli ciuitate Ægypti: qui cùm rem præter naturæ ordinem videret, pronouciauit: *Aut Deus naturæ patitur; aut tota machina mundi dissoluitur.* Accedit quòd tenebræ naturales

Quid de Dominica passione Solis Eclypsi dixerit Dionysius Areopagita. II. Ratio.

eclipsis nō in plenilunio, sed in nouilunio contingunt, & tenebræ naturales vniuersales non possunt existere, vt hæ fuerunt: ergo non fuerunt à natura, sed à Deo autore naturæ, & supra facultatem eius operante. Adhæc si tenebræ illæ Ægypti palpabiles per triduum ad naturam reduci non possunt, sed ad Dei potentiam, ac voluntatem; quanto magis hæ tenebræ vniuersales per totam terram. Suffragatur & B. Hieronymus, qui scribens in Matthæum, ait: *Qui scripserunt contra Euangelia, suspicantur deliquium Solis, quod certis statutisque temporibus accidere solet, discipulos Christi ob imperitiam super resurrectione Domini interpretatos, cùm defectus Solis nunquam nisi ortu Lunæ fieri soleat. Nulli autem dubium est, Paschæ tempore Lunam fuisse plenissimam. Et ne forsitan videretur vmbra terræ, vel orbis Lunæ Soli oppositus, breues, & ferrugineas fecisse tenebras, trium horarum spatium ponitur, vt omnis causantium occasio tolleretur. Et hoc factum reor, vt compleatur prophetia dicens: Occumbet Sol meridie, & contenebrabitur super terram in die lux. Et in alio loco: Occubuit Sol, cum adhuc media esset dies. Videturq; mihi clarissimum lu-*

Tertia. *Exod. 10.*

B. Hieron. in Mat. 27. cap. tom. 9.

De tenebris Dominicæ passionis vaticinium. *Amos 8.*

Ierem. 15.

men mundi, hoc est, luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentem viderent Dominum, aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. Euthymius in Matthæum: *Post petulantiæ, inquit, ac scomatum satietatem id factum est, vt quiescente iam furore, aliquid à miraculo fieri posset. Admirabilius enim erat hæc facere eum qui cruci pendebat, quàm à cruce descendere. Quòd si hæc eum facere non suspicabantur, sed quòd Deo hæc operante prouenirent; timere sanè oportebat, intelligere quod propter hunc ad iram commotus esset. Neque enim dicere potuerunt quòd Solis Eclipsis secundùm naturam esset: nam ipsa & in vno temporis accidit momento, & in vna parte terræ, & non in decimoquarto die Lunæ; hæ verò tenebræ & ad tres horas perseuerarunt, & super vniuersam terram & decimoquarto die Lunæ, quando impossibile est secundum naturam contingere Solis Eclipsin.* Hæc ille. Et similia istis docet Theophylactus. Sed vt reliqua Christi miracula, ac signa quæ prorsus omnem naturæ facultatem excedebant, illi præ inuidia aut naturæ, aut dæmoni tribuebant: ita prorsus de his tenebris factum est. Nam si quicquam fidei dandum est apocrypho Nicodemi Euāgelio, in eo habetur, venisse Centurionem ad Præsidem, referentem omnia signa quæ facta erant: vocatisq; Iudæis dixisse: *Vidistis signa quæ facta sunt in Sole, & cætera omnia quæ facta sunt, dum Iesus moreretur?* Iudæosque respondisse: *Eclipsis facta est Solis secundùm veterem consuetudinem.* Hæc ibi. Præterea cùm stellæ lumen quodcunque habeot, à Sole mutuentur; si hæc Solis defectio per retractionem radiorum contigisset, certè stellæ in cœlo minimè videri potuissent, quemadmodùm nocte videntur: at, vt testantur Phlegon, & Paulus Orosius, stellæ in illa horrida nocte à cunctis perspectæ sunt. Non ergo per retractionem radiorum.

Euthym. c. 67 in Matth.

Theophyl. in Matth.

Matth. 12.

Nicodemi Euangelium. De tenebris in Domini passione factis Iudæorum primores quid senserint. IV. Ratio.

Stellæ lucem quam habent, à Sole mutuantur. *Phlegon. Paul. Oros. lib. 7 cap 4. post med.*

Ad secundam dubitationem de ratione & modo tenebrarum, præmittendum est tres esse sententias. Prima est Origenis in Matthæum, vbi habet: *Si ergo tenebræ factæ sunt super omnem terram Sole non nominato, sine dubio consequens est intelligere quasdam tenebrosissimas nubes, & fortè non vnam, sed multas & maiores concurrisse super terram Iudæam, & Ierusalem, ad cooperiendos radios Solis; & ideò profundæ factæ sunt tenebræ à sexta vsque ad nonam. Et tales fuisse scribit tenebras Ægypti.* Hæc ille. Sed sanè si sic res haberet, vniuersales tenebræ minimè fuissent, sed particulares: contra textū ipsum. Adhæc Lucas expresse meminit Solis obscurati pręter tenebras; imò tenebras ex Sole obscurato ortas, vt diligēter annotauit Augustinus libro de Ciuitate Dei. Prophetæ quoq; à Hierony-

Hæ tenebræ qua ratione factæ sint. I. Opinio. *Orig. tract. 35. in Matt. à med. to. 2.*

Exod 10. Refellitur hæc opinio multiplici ratione.

Aug. lib. 3 de Ciuit. Dei.

mo su-

cap 15. tom. 5. & epist. 8 tom. 2. Amos 8. Ierem. 15. Ios. 10.

mo superius citati, nempe Amos, & Ieremias; de defectu lucis loquuntur nominato Sole. Adhæc non videtur tanta potentia crucifixi operantis solùm in aëre, quanta esset si in cœlo & Sole ipso signa essent edita, si olim Iosue & Soli & Lunæ imperauit. Prætereà si res gesta est per nubes cõdensas, non possent in meridie cõspici stellæ in cęlo, vt tradit Phlegon Olympiadum scriptor inferius citandus: nec potuisset ita limpidè in Ægypto Dionysius hoc miraculum cernere, quia nihil mutatum esset in Sole.

Phlegon. Olympiadum scriptor.

II opinio. *B. Hieron.*

Secunda sententia est B. Hieronymi iã citati, qui asserit tenebras factas per retractionem radiorum, nõ per obiectam Lunam Soli: tùm quia non possent esse vniuersales tenebræ, cùm Luna supposita Soli totam terram tegere nequeat. Atque hanc sententiam sequitur Orosius, dicens: *Deinde anno eiusdem* (Tiberij scilicet Cęsaris) *XVII. cùm Dominus Iesus Christus voluntariè quidem se tradidit passioni, sed impiè à Iudæis apprehensus, & patibulo suffixus est, maximo terræmotu per orbem facto, saxa in montibus scissa sunt maximarumq; vrbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadem quoque die ad horã diei sextam Sol in totum obscuratus, tetraque nox subitò obducta terris est, & sicut dictum est:*

Oros. supra dicto loco.

Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Virgilius 1. Georgicorum prope finem.

Vsque adeò autem neque Lunam lumini Solis, neque nubes obstitisse manifestum est, vt decimaquarta ea die Lunam tota cæli regione interiecta, longissimè à conspectu Solis abfuisse: & stellas tunc diurnis horis, vel potius in illa horrenda nocte toto cælo fulsisse referatur. Quod non solùm sanctorum Euangeliorum fides, sed etiam aliquanti Græcorum libri attestantur. Hæc ille. Sequitur idem Caietanus, & alij nonnulli.

Caietanus.

Quòd etsi ob autoritatem Hieronymi probabile sit; probabilius tamen est, & maiori fide dignum, quod ipsimet qui viderunt, scriptis consignarunt suis: ex nostris quidem, Dionysius Areopagita; & ex externis Phlegon Hadriani Libertus, & Olympiadum egregius supputator.

Tertia opinio cæteris præstantior.

Ait enim Dionysius Astrologus peritissimus, in epistola ad Polycarpum, disputans contra Apollophanem sophistam: *Quid de illo qui tempore crucis Dominicæ factus est Solis defectu, dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim* (quæ nunc dicitur Damiata) *amboq; simul incidentem mirabiliter soli Lunæ globum notabamus (non enim eius coniunctionis tunc aderat tempus) ipsamque rursus ab hora nona ad vesperam ad Solis diametrum supra naturæ vires restitutam. In memoriam autem illius reuoca & aliud quiddam. Nempe enim (vt ipse non ignorat) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cæpisse, & vsque ad Solaris corporis finem peruenisse; ac tùm demum resiluisse notauimus. Neque verò eadem ex parte, vt assolet, & incidentia illa, & repurgatio facta est, sed ex aduerso diametri. Hæc sunt quæ tunc temporis contigère naturam profectò superantia, ac soli Christo possibilia, qui autor est omnium facitque magna, & stupenda, quorum non est numerus. Ista illi (si licuerit) dicito. Ea si potes Apollophanes argue: nempe enim præsens vna tecum affui, vnaque aspexi, ac dijudicaui omnia, dignaque sum admiratione prosecutus. Denique tunc nescio quo afflatus spiritu, ad diuinationem quoque prorupit Apollophanes, atque ad me conuersus: Ha, inquit, ô præclare Dionysi, diuinarum sunt vicissitudines rerum,* Hæc ille.

Dionys. epist. 7 sub finem.

Heliopolis Ægypti ciuitas, nunc Damiata dicta.

Iob 5.

Qui verò hanc epistolam adulterinam, ac suppositiciam esse existimant, profectò desipere mihi videntur; cum nulla ratione producta illam reijciant, & cum epistola ad Apollophanem Philosophum idem ipsum confirmet his verbis, dicens: *Cæterùm vt superna lux paternæ gloriæ, suum splendorem in tuæ mentis tenebras infulgere sua voluntate disposuit, protinus cordis mei penetralibus infudit, vt pijssimam recordationem, & gestæ rei monumentum, tuis oculis subijcerem; vt videlicet in Heliopoli tu quidem penè mihi coæuus, & ego quinque & viginti ferè annorum tempus euoluens, vnà morantes consisteramus, cùm feria quadam sexta, & hora etiam penè sexta, Sol horribilibus subitò est obsitus tenebris, Luna ipsum intercurrente, quia non Deus, sed creatura Dei, in ipsius veræ lucis occubitu lucere non potuit. Quærebar enim tum apud te, qui mihi sanè sapientissimus videbaris, quid ipse inde sentires. Tu verò mirabili prudentia submiculisti, quod vsque adeò penetralibus mentis meæ altè subhæsit, vt nulla obliuione deleri, nullaque vnquam mortis valeat imagine deteri. Offusi enim tenebris ipsi eramus, orbem Solis vndequaque, & ex aquo occupante caligine, & posteaquam repurgatio, restitutioque facta est, Luna ad Solis diametrum conuersa aufugit. Et tunc quoque regulam Philippi Aridæi assumpsimus, cumque reperissemus (quod & erat notissimum) eo tempore Solem eclipsis molestias, laboresque minimè perpeti debuisse, ac nihilominus Lunam ab Oriente Solarem splendorem pulsis, nigrantibusque velis obduxisse, cùm soleat ex Occidua parte Solem ingredi. Tunc autem opifices lucis thesauros, caliginibus (quas ipsa genuerat) ad Occiduos vsque Solis fines peruagata (vt ipsi putauimus) occultauit; cùm tamen & Lunæ id tempus deesset, neque coitus tempus vicinum esse cognosceretur. Aio ad eo (neque enim adhuc mysterij tanta rei conscius eram) O ingentis prudentiæ promptuarium, quid inquam ô doctrinæ speculum Apollophanes, his secretis adscribis? Ad quæ, nescio quo pacto,*

Aduersus negantes Dionysij epistolam ad Policarpũ, esse Dionysij, sed suppositiciam, ac spuriam.

Idem epist. 11, paulo ante medium.

Dionysius vigintiquinque erat annorum tempore passionis Christi.

Philippus Aridæus Philosophus & Astronomus.

diuino quodam afflatu, & non humani sensus sermone, subintulisti: Ha, ô bone Dionysi, diuinarum vicissitudines sunt rerum. Denique verò annotatum diligenter feria diem, & annum, annũtiationem quam sacer Paulus nostris attentis auribus infudit, consentientibus signu conspirare, & concordari expertus, manus veritati submisi, & falsitatis nexibus sum absolutus. Quam quidem veritatem mirificè effero, & quam tibi communico: quæ est via & vita, & lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Cui tu tandem vt verè prudens accessisti. Hactenus Dionysius, non tantum superiora confirmans, sed etiam de die & hora distinctius loquens, & quod prædicatione Apostoli Pauli, cum ea contigisse die quo Christus cruci suffixus fuit, intelligeret, ad fidem cõuersus fuit, & etiam Apollophanes sophista, tametsi tardius. Quòd si etiam quisquam de his Dionysij dictis confirmari velit, legat vitam Dionysij Areopagitæ, vel per Suidam, aut per Michaëlem Singellum, vbi hæc ferè omnia habẽtur. Et Suidas refert, Dionysium, postquam audierat Apollophanem dicentem: *Hæ diuinarum vicissitudines sunt rerum*, dixisse: Ἤ τὸ θεῖον πάσχει, ἢ τῷ πάσχοντι συμπάσχει. id est: *Aut diuinitas patitur, aut patienti compatitur.* Et vtrumque impletum est: nam & Deus erat, si personam spectes, qui patiebatur, sed in humanitate; & humanitati, in qua solùm pati poterat, compatiebatur Deus, & signum compassionis per omnes creaturas edebat. Idem etiam confirmatur autoritate Phlegetontis, de quo Eusebius in Chronico sic habet: *Iesus Christus filius Dei salutarem cunctis prædicans viam, & miracula, quæ in Euangelijs scripta sunt, facit. Discipulos suos diuinis imbuens Sacramentis, vt vniuersis gentibus conuersionem ad Deum nuntient, imperat. Secundum Prophetias quæ de eo fuerant prolocutæ, ad passionem venit anno Tiberij XVIII. quo tempore & in alijs Ethnicorum commentarijs hæc ad verbum scripta reperimus: Solis facta defectio, & tenebræ super vniuersam terram: Bithynia terræmotu concussa, & in vrbe Nicæna ædes plurimæ corruerunt: quæ omnia his congruunt, quæ in passione Saluatoris acciderunt. Scripsit verò super his & Phlegon, qui Olympiadarum egregius supputator est, in 14. libro, ita dicens: Quarto autem anno. 202. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio Solis est facta, dies hora sexta ità in tenebrosam noctem versus, vt stellæ cœlo visæ sunt terræq; motus in Bithynia Nicænæ vrbis multas ædes subuerterit.* Hæc supradictus vir: quem etiam producit Origenes in Matthæum. Hic ergo externus ad eclipsin refert illã defectionem, quæ in cruce contigit, quæ simul cõiunctum habuit terræmotum. Hanc sententiam confirmat quoque Sedulius in opere suo Paschali, dicens:

Interea horrendæ subitò venere tenebræ,
Et totum tenuere polum, mœstisque nigrantem
Exequijs texere diem; Sol nube coruscos
Abscondens radios, tetro velatus amictu
Delituit, tristemq; repleuit luctibus orbem.
Tota sibi oppositum fratrem quod Delia haberet,
Cùm suberat terris, super ille in culmine cœli,
Impia perpetuam timuerunt sæcula noctem.

His accedit, quod Ioël Propheta de primo Christi aduentu loquens, quia præcessit: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem; & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, &c.* ait: *Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* In quæ verba commentans Hieronym⁹ scribit: *Sol quoq; est versus in tenebras, quando pendentem Dominum suum videre non ausus est, & Luna in sanguinem. Quod aut iuxta historiam factum esse credamus, & ab Euangelistis silentio prætermissa sunt: neq; enim omnia quæ fecit Iesus scripta referuntur? quæ si scriberentur per singula, nec ipsum quidem arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt libros. Aut certè quomodo Sol versus in tenebras est: non quòd ipse sit mutatus in tenebras, sed tenebras mundo induxerit: sic & Luna non est versa in sanguinem, sed Iudæos blasphemiarum & negationis in Christũ horrore coopertos, æterno testimonij sui sanguine condemnauit, dicentes: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Hæc omnia priusquam dies Domini veniat magnus, & horribilis futura describit. Dies autem Domini magnus & horribilis, aut resurrectionis esse credendus est, aut certò multa post tempora dies iudicij, qui verò magnus est, & horribilis. Sed quia sequitur: Et erit omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit; & hoc Apostolus Paulus refert ad tempus Dominicæ passionis, magis de resurrectionis die intelligendum est.* Et infra: *Locus hic difficillimus est, & triplicem recipiens explanationem: vt sub tropologia omnia quæ dicta sunt, ad illa tempora referamus, ad quæ Petrus, & Paulus Apostoli retulerunt: hoc est, quando passus est, & resurrexit.* Hactenus doctissimus Hieronymus. Rectè ergo Petrus hæc verba allegauit in Actis, sicut Paulus ad Romanos. Meritò etiam Crucifixi picturis solent adiungi Sol & Luna, quæ sola mutationem, hoc est, antecessionem, & retrocessionem passa est. Sol verò in se ipsum nihil, sed obiectu Lunæ radios nobis suos abdidit. Albertus Magnus in verba Lucæ: *Et obscuratus est Sol*, liberiùs loquens ait: *Quidam mentiuntur, quòd Sol obscuratus sit retractione sui*

Marginalia: Paulum Dionysius sacrum appellat. *Actor. 17. & seq.* — *Ioan. 1.* — *Suidas.* — *Euseb. Cæs.* — Phlegonis testimonium de tenebris Dominicæ passionis. — *Origenes Ibidem.* — *Sedulius lib. 4. Oper. Paschal.* — *Ioel. 2.* — *Hieronym. in Ioelis c. 2. in fin tom. 10.* — *Ioan. 21.* — Luna in sanguinem conuersio in passione Domini, quid mystice secundum Hieronymũ. — *Matth. 27.* — Dies Domini magnus, & horribilis secundum Ioel, quidnam sit teste Hieronymo. — *Rom. 10.* — *Actor. 2.* — *Albertus Magnus in Luc. 23.*

Dionys. loco citato.

luminis. Sed Dionysius qui hoc vidit, dicit, quod Luna se Soli horribiliter submisit. Hæc ille. Probabilior ergo multò, & Scripturis magis consona videtur hæc sententia, eclipsin illam fuisse per Lunæ interpositionem. Præterea Augustinus epistola ad Hesychium, idem docet, dicens; *Quando nos vidimus Solem sic obscuratum, quemadmodum obscuratus est, cùm lumen mundi penderet in ligno: nisi fortè defectus Solis, & Lunæ, quos consueuerunt computatores Syderum annotare, atque prædicare, inter cœlestia prodigia numerabimus, quia Lunam sæpiùs in sua plenitudine, Solem verò rarius, sed tamen vidimus in fine Lunæ, secundùm eorum computum defecisse. Non erat talis Solis ille defectus, quando crucifixus est Christus; & ideò verè mirabilis erat, & prodigiosus. Pascha quippe fuerat Iudæorum, quod non nisi in plenitudine Lunæ celebratur. Secundùm Astrologorum autem numeros certum est, Solem, quando Luna plena est, non posse deficere, sed quando finis est Lunæ, non quidem semper, sed aliter nunquam, cùm secundùm illos numeros deficit. Quid ergo tale vnquam quisquam meminit apparuisse de cœlo, ex quo Dominus illa produxit, quale apparuit, quando passus est?* Hæc ille, atque eadem docet libr. 3. de Ciuitate Dei, cap. 15.

Aug. epist. 80. ab quadio post dimid. to. 2

Iudæorum pascha quando celebretur.

Tim. 5.

In eclipsi Dominicæ passionis quot signa numerantur.

Qua sententia posita obscurationis Solis, quinque miracula in hoc portento enumerare possumus.

Primum signum.

Primum est ex parte temporis, quia in plenilunio, siue in decimaquinta Luna naturaliter eclipsis nequit cōtingere.

Secundum.

Secundum in cursu Lunæ, quę naturali, ac suo proprio motu ab Occidente in Orientem progreditur. In hac autem obscuratione visa est Dionysio velocissimè pręter naturam moueri ab Oriente versus Occidētem, donec se Soli supposuit, & eius lucem nobis subtraxit.

Tertium.

Tertium miraculum est ex parte, à qua cœpit eclipsis. Nam Solis deliquium, secundùm naturæ ordinem, solet in parte Solis Occidua incipere, & paulatim progredi, donec in Orientali finiat: at huius eclipsis initium fuit à parte Solis Orientali: nam Luna ab Oriēte retrocessit versus Occidentem, & ita cœpit primum obscurare Solem in parte eius Orientali.

Quartum.

Quartū miraculum est, quòd post peractā eclipsim, corpus Solare cœpit illustrari ex parte illa Solis, quàm vltimò obscurauit, & postremò pars illa, à qua prima cœpit Solis eclipsis; cùm contrarium contingat in eclipsi naturali. Nam pars illa Solis, quæ primùm obumbratur per interpositionem Lunæ, prima incipit lucida apparere, & post illam media Solis pars, & tandem vltima. Cuius rei ratio est in promptu: quia Luna in eclipsi illa, quę contigit Christo pendente, Solem non pertransiuit, vti in naturali deliquio contingere solet, sed sub eo stetit, triū horarum spatio, nullo motu edito in partem anteriorem, aut posteriorem: ac deinde non vltra pertranseundo, Solem reliquit, sed retrorsum ad Orientem, vnde venerat, reuersa est.

Quintum.

Quintum signum est ex mora, & duratione eclipsis, quę secundùm naturam diu durare non potest, sed celerrimè absoluitur, propter nimirum Solaris corporis ad corpus Lunare excessū in quātitate, & velocissimum Lunæ motum: siquidem ob velocissimum motum Luna non valet aspectui nostro diu Solem occultare, quòd sit corpus tantæ molis, quin aliqua ex parte emicare incipiat.

Exemplum.

Quemadmodùm ad oculum experimur nonnunquam magnæ quantitatis molem, vt montem, nostris oculis per minimi corporis interpositionem abscondi: quod tamen vel si ad transuersum vnguem loco moueatur, mox illa moles in aspectū incurrit nostrū, quæ antè erat occulta. Cunctaque hęc miracula Dionysius Areopagita in prædictis epistolis, paucis verbis expressit. Et hæc de secunda quæstione.

An fuerint vniuersales tenebræ per vniuersam terrā, an verò solum per terram Iudææ.

1. Opinio.

Origenes vbi supra.

At tertiam dubitationem dicendum est, Origenem in prædicto loco super Matthæum sensisse, tenebras fuisse super terram Ierusalem, cuius hæc sunt verba: *Arbitror ergo: sicut cætera signa, quæ facta sunt in passione ipsius, in Ierusalem tantummodò facta sunt; sic & tenebræ tantummodò super omnem terram Iudæam sunt factæ vsque ad horam nonam. Quæ aūt dico in Ierusalem, tātummodò hæc facta sunt, quòd velum templi scissum est, quòd terra contremuit, quod petræ diruptæ sunt, quòd monumenta aperta sunt. Nec enim extra Iudæam petræ diruptæ sunt, aut monumenta aperta sunt alia, nisi ea tantùm, quæ in Ierusalem erant, aut fortè in Terra Iudæa. Nec alia terra tremuit tunc, nisi terra Ierusalem: nec enim refertur alicubi, quod omne elementum terræ tremuerit in tempore illo, vt senserent (verbi gratia) & qui in Æthiopia erant, & in Scythia: quod si factum fuisset, sine dubio inueniretur in historijs aliquibus eorum, qui in Chronicis scripserunt noua aliqua facta. Sicut ergo quod dicitur: Terra contremuit, refertur ad terram Ierusalem, aut si latiùs voluerit quis extendere, ad terram Iudæam: sic & tenebræ factæ sunt ab hora sexta vsque ad nonam super omnem terram, intelligite, quòd super omnem terram Iudæam sunt factæ, aut certè super Ierusalem tantum.*

Ambr. lib. 10. in Luc. to. 5.

Ambrosius quoque in Lucam, *Tenebræ igitur offusæ sunt oculis perfidorum, vt fidei lumen refulgeret. Sol occidit sacrilegis, vel refugit, vt funesti spectaculum sceleris obumbraret.* Quibus verbis insinuare videtur Ambrosius, solis Iudæis obscuratum Solem.

Erasmus in annotat in c. 27. Matth.

Erasmus etiam secutus est hanc sententiam Ori-

genis, vt probabiliorem: quod improbabile sit, rem tantam à nullo Ethnico scriptore enarratam. Et Theodorus Beza, homo hæreticus, familiare esse dicit Scriptoribus sacris, terræ appellatione, etiamsi nihil aliud adijciatur, intelligere terram, vel religionem Chanaam: vt Matthæi 9. dicitur: *Exijt fama hæc in vniuersam terram.* Hæc ille. Præterea congruit, vt sicut olim Ægyptios tunc in pœnam peccati, tenebræ oppresserunt; ita nūc cæcitas cōtingat Iudæis, vt lux collata Gentibus designetur.

Theod. Beza hæreticus. *Exod. 12.*

At reuera opposita sententia, & probabilior est, & Scripturis cōgruentior, & maiestati Christi magis consona. Nam inprimis vim literæ inferunt, qui in verba illa: ἐφ᾽ ὅλην τὴν γῆν, vel ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, id est, in vniuersam terram, vel in totam terram, interpretantur, vel restringunt potiùs ad terram Iudææ, cùm ea vox à Græcis & à Latinis non pro vna aliqua parte terræ, sed pro vniuersa, atque habitabili vsurpetur. Nam quod de cœlis dicitur: *In omnem terram exiuit sonus eorum*, non potest ad vnam tātum terræ partem accommodari, sed ad vniuersam. Ad hæc portentum Iosue, cùm dixit: *Sol contra Gabaonne mouearis, & Luna contra vallem Aialon*: non tantùm in vnica parte mūdi accidit, sed super vniuersam terram. Quemadmodum & retrocessio Solis per decem lineas in horologio Achaz tempore Ezechiæ, non tantùm Iudæis comperta fuit, sed etiā exteris gentibus; vnde & Chaldæi legationem adornarunt ad Ezechiam, vt magis certi redderentur de portento illo Solis. Ergò multò magis hoc tenebrarū portentum debuit esse commune, & vniuersale omnibus gētibus. Deinde quadrat magis rationi: quia cùm ad glorificationē pendentis in cruce mundi conditoris Eclipsin fieri voluit gubernator naturæ, conueniebat miraculum hoc tenebarum omnibus nationibus, saltem ijs, quæ sunt sub nostro hemisphærio, esse commune, vt etiam exteris nationibus abominandi facinoris tam insolita eclipsis testimonium ferret, & vt apud omnes Lapidis reprobati innocentia cœlitus clarescerer, quandoquidem & agnus ille ad salutem omnium immolabatur, & fructus eius ad omnes mundi nationes spectabat: imò & scelus crucifigendi Christum, omnes peccatis nostris per Iudæos adminstros admisimus. His accedit testimonium Gentilium: qui cùm longè essent à Iudæa, hoc tamen Solis deliquium tanquam portentum maximum annotarūt. Sibylla siquidem in libro oraculorum editorum, circa finem, multa de Christo prædicit:

Secunda opinio vniuersales asserens tenebras toto in orbe fuisse, probatur multis argumentis. *Psal. 18.* *Iosue 10.* *4. Reg. 20.* *2. Paral. 32.* *Secundum argumentum.* *Tertium argumentum testimonijs Sybillinis, & aliorū Ethnicorum.*

Sed manibus pansis cum mensus cuncta coronam.
De spinis tulerit, nec non latus eius arundo
Foxerit acta manu, cuius causa tribus horis
Nox tenebrosa die medio, monstrosaq; fiet.

Et altera Sybilla ab alijs producta habet: *Templi autem scindetur velum, & die media nox erit in tribus horis.* Et sicut visis signis dixit Centurio: *Verè Filius Dei erat iste*, ita etiam in Aegypto apud Heliopolim Dionysius & Apollophanes hanc Solis defectionem, vt rem præter naturæ ordinem factam, animaduerterunt, sicut & Phlegon citatus ab Origene & Eusebio annotauit. Adde etiā iam verba Tertulliani, testantis hæc non ignota fuisse Romanis: ait enim in Apologetico: Eodem momento dies, mediū orbem signante Sole subducta est. Deliquiū quoque putauerunt, qui id quoque super Christo prædicatum non sciuerunt: & tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis. Lucian. quoque Antiochenus, vir moribus, & eruditione præcipuus, cum Gentibus de Fide disputans, vt autor est Eusebius, sic ait: *Solem nobis ipsum horū produco testem: qui, cùm hæc fieri per impios videret in terris, lumen suum meridie abscondit in cœlo. Requirite in Annalibus vestris, & inuenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato Sole interruptum tenebris diem.* Sic ille. Adhæc eclipsin illam tenebrosam, ac terræ motum per vniuersum orbem accidisse testatur Orosius. Imò ex hoc signo apud Athenas Ignoto Deo ferunt aram fuisse inscriptam: hoc est, Christo Deo vero sub humanitate delitescenti, vt quidam tradunt. Chrysostomus in Matthæum, tenebras vniuersales fuisse his verbis testatur, dicens: *Quippe mirabilius erat in patibulo cruce pendente ipso, quam homi gradiente illa fieri. Acciditq; etiam, quòd de cœlo illa facta sunt, quemadmodum Iudæi petebant, & in vniuerso terrarum orbe, quod nondum plus accidit, nisi in AEgypto duntaxat, quando Pascha erant celebraturi. Illa enim hæc figuratè significabant. Tu verò etiam animaduerte, quando tenebræ fiunt in media videlicet die fiunt, vt vniuersi qui terram habitant, videant: quia dies vbique terrarum tunc erat.* Hæc ille. Quòd ergo aliquando vniuersa terra dicatur sola terra Iudææ, illud ex circumstātijs, aut alijs Euangelistis colligitur, quorum vnus alterum interpretatur. At hoc loco ex magnitudine rei, & ex alijs circumstantijs, & ex Scriptoribus Ethnicis, quos Erasmus aut non vidit, aut videre noluit, planè colligimus vniuersales tenebras. Neque valida est consequentia: Nullus historicus Ethnicus meminit diei producti tempore Iosue, vel tempore Ezechiæ, ergo illa

Sibylla lib. 1. Orac. *Tertullian.* *Lucian. Antiochenus.* *Euseb. lib. 9. Eccl hist. c. 9. in fine tom. 1.* *Quartum argumentum.* *Oros. lib. 7.* *Sap 4. post med.* *Actor. 17.* *Chrys. hom. 89. in Matt. inter. tom. 2.* *Matth. 12.* *Infra 16.* *Exod. 10.* *Iosue 10.* *4. Reg. 20.*

signa

signa vera non extiterunt. Neque aduertimus, Deum voluisse nos à Solo Deo pendere, & ex testimonio literarum sacrarum, & non à fide historiarum ab Ethnicis scriptarum. Et magna differentia est de tenebris, atque alijs signis, quæ non fuerunt facta extra Iudæam, vt, veli templi discissio, monumentorum apertio, mortuorum resurrectio: quia tenebras apertè tres Euangelistæ referunt fuisse super vniuersam terram; de reliquis verò post mortem Christi à Matthæo enarratis nihil tale dicitur. Solùm superest illud argumentum soluere: quia, vt aiunt, Lunæ corpus cùm minus sit tota terra, quomodò ergo potuit vniuersalis esse eclipsis, aut tenebræ super vniuersam terram Lunæ obiectu? Quare quidam eò deuoluuntur, vt cogitent simul fuisse cum Lunæ interpositione aliquam radiorum retractionem, cùm Sol non liberrate voluntatis, sed necessitate naturæ agat. Verùm ad hoc non cogimur, si dicamus, radios Solis, qui in terram descendere solent, fuisse diuina virtute, aut per intelligentiam Solem regentem non quidem subtractos, sed compressos, & coactos, vt in oppositam sibi Lunam contorquerentur, & ab ea obumbrarentur ita, vt verum sit dicere, tenebras fuisse super vniuersalem terram habitabilem. Nam ille, qui Lunam præter naturæ cursum Soli supposuit, potuit simul & hoc præstare. Illud autem est verisimile, Lunam se directè opposuisse Soli ex ea parte, qua respiciebat sceleris huius nefandissimum locum, id est, inter Iudæam terram, & Solem ipsum. Dices; Quid ergo opus fuit Lunæ interpositione, si Solis radij erant aut subtrahendi, aut in Lunam intorquendi, vt fierent tenebræ vniuersales: Respondeo, id factum Dei voluntate, qui voluit Lunam suo modo sibi inseruire, & sceleris, quod admittebatur, horrorem demonstrare, & suo conditori commiserationis sensum ostendere: quemadmodùm ante diem iudicij erunt signa in Sole, & Luna, & stellis. Deinde ob mysterium, quia Luna, id est, B. Virgo, de qua illud canimus: *Pulchra vt Luna*, Soli iustitiæ Christo se opposuit, & per amorem singularem, & vnum, atque eundem doloris sensum se illi voluit coniungere. Et hæc de tertio.

Cùm Lunæ corpus terra sit minus; quomodo verum sit, tenebras super vniuersam terram factas ex obiectu Lunæ.

Quid opus fuerit Lunæ interpositione, si Solis radij erant aut subtrahendi, aut in Lunam intorquendi, vt fieret Eclipsis.

In Luna B. Virgo designatur. *Luc. 21.* *Cant. 6.*

Ad quartum verò respôdemus, per tres tantum horas tenebras durasse, quia illo tempore Christus patiendo tormenta pependit in cruce: & tres dies tenebrarum præcesserunt per vniuersam Ægyptum, antequam immolaretur agnus, & occiderentur primogenita Ægypti, & liberaretur populus Dei, in typum trium horarum, quibus terra obscurata est Christo pendente. Adhæc istæ tenebræ Iudæos per hoc peccatum priuatos Patris, & Filij eius, Spiritusque sancti illustratione testantur: & post tres dies resurrectionis lux ventura erat, vt olim puer Iesus perditus, post triduum inuentus est à matre. Saulus percussus à Christi luce, per triduum in tenebris mansit, antequam minister, & annuntiator lucis fieret. Sexta die creatus Adam vidit primam lucem: sexta occisus secundus Adam vidit tenebras, & abscondita est lux. Nascitur in media nocte, illam illuminans; moritur in meridie, illam obscurans. Nocte natus est Dominus, & lux pastoribus per Angelos affulsit: meridie passus est, & obscuritas facta est. Et sic res ipsa habet: vbi nascitur, lux est; vbi occidit, nox est. Quanquàm in nocte stellæ apparere potuerunt, quæ testantur Solem non esse extinctum, sed redimitum: & quando putatus est extinctus, surgunt sancti, & testimonium perhibent resurrectionis eius, ipsúmque sedere ad dexteram Patris, rursusq; orbi huic rediturum testantur. Nunc beatis lumen facit, nobis autem per suas stellas à se illustratas, id est, sanctos, tantùm splendet.

Hæ tenebræ cur tantùm per tres horas durauerint.

Exod 10.

Hæ tenebræ quid adumbrarent. *Luc. 2.* *Actor. 9.* *Gen. 1.* *Luc 2.*

Ad quintum, & postremum, in primis asserimus tenebras factas: tum quod sit in obitu magnorum Principum interdum ostenta magna videri, vnde de morte primi Imperatoris ferro extincti canit Poëta, de Sole verba faciens:

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrigine texit:
Impiaq; æternam timuerunt secula mortem.

Cùm autem Sol super bonos, & malos oriatur, verissimusq; atque generalissimus testis existat diuinæ erga nos clementiæ, & munificentiæ: ita dum obtenebrescit, summam, generalemq; Dei irã, & vindictã pronunciat, quam solus Christus pro omnibus mũdi peccatis fert in se ipso, atque in ipsum vnum excipit. Deinde designatum est occidere verum Solem iustitiæ, qui illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum: & quòd Iudæi diligerent tenebras, & lucem noluerint agnoscere, qui lumen suum extinctum esse volebant, propterea immissæ sunt tenebræ, si fortè similis agnoscerent, vel post peractum scelus resipiscerent. Vnde elementis, & Soli dedit vim plãgendi Deus suo modo, mortem Christi deflet & vindicandi, vt statim terra hisceret, & deuoraret eos, vt Core, Dathan, & Abiron; aut vt aqua submergeret, vt Pharaonẽ cum Ægyptijs, sed potius voluit extingui vitam, quàm suam clementiam, & cõcessit Soli, & elementis, vt homines terrerent,

Quid portenderent istæ tenebræ, quidue significarent.

Virg. lib. 1. Georg. sub finem. *Matth 5.*

Secundum mysterium.

Ioan. 1.

Num 16.

Exod 14.

Genes.1. non vt occiderent. In noua mundi creatione erant tenebræ, antequàm lux crearetur, *2.Cor.4.* de quibus tenebris, vt ait Apostolus, iussit Deus lucem splendescere: simili ratione cùm modò incipiat mundus nouus, præcedũt tenebræ spirituales, de quibus dixerat: *Luc.22.* *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*, quas illæ externæ in passione attestantur, ex quibus lux Euangelica, & splendidissima educta est. *Tertium mysterium tenebrarum.* Tertiò, ob horrorem, indignitatemque tanti sceleris, quasi mundus rem tam abominabilem spectare non potuerit. *Sapient 4.* Et sicut Hebræi ferre Christum non valebant, dicentes: *Grauis est nobis etiam ad videndum*; ita elementa Iudæorum facinus sustinere non poterant. *Quartum.* Quartò, cum non essent, qui exequias funerales Christi celebrarent, sed omnes in Iesum insurgerent, cęlum, ac terra suppleuerunt: cœlum quidem, dando vestem lugubrem, terra, dando motus, & clamores. Mos est enim, vt in morte patris lugeat filius, in nece domini seruus, in viri obitu vxor: nam vbi præcessit vera amicitia, fieri nequit, vt tales sine dolore separentur. *1.Reg.20. 4 Reg.2. Tob.10.* Hinc in recessu Ionatæ à Dauide, Eliæ ab Elisæo, & Tobiæ à filio suo, intercesserunt lacrymæ. *Quintum.* Quintò tenebræ factæ sunt, vt Deus ostenderet se habere, quasi ille, qui rem in tenebris gestam non videat, ac propterea illam ferat, quam si vidisset, minimè foret laturus: ita ergo Deus in morte Christi se gessit erga homines tam horrendum flagitium perpetrantes, non puniens, quasi non videret. *Sextum.* Sextò, vt ostendat Christi innocentiam, obedientiam, charitatem, & patientiã humano, aut naturæ lumine non posse cerni, & opus esse lumen sensus, aut rationis humanę in nobis obscurari: & cœlitus lumen nouũ aduenire, quo Centurio *Matth 27.* illustratus dixit: *Verè filius Dei erat iste*, in quo alij reuertebãtur percutientes pectora sua. *Septimum mysterium. Simile.* Septimò, sicut Sole mane oriẽte, splendore suo offuscantur cætera sidera cœlestia, ac minora: ita dum Christus in cruce, tanquã in cœlo suo figitur, radi⁹ diuinitatis, & charitatis suæ Solis istius creati lumen offuscauit, tanquam minoris sideris, quo significauit, per prędicationẽ crucis Christi stultitiam euacuandam, atq; infatuandam om- *1.Cor 1.* nem humanam sapientiam. Item quia magnum hoc beneficium, omnia alia naturæ beneficia obscurauit magnitudine sua, non secus atque maius lumen offuscat minus. *Octauum, & vltimum.* Ad extremum, significarunt istæ tenebræ fidem in Christum, ac lumen doctrinæ recessisse à Iudæis, Solemq; iustitiæ Messiam obscuratum in cordibus eorũ fuisse. Quæ cæcitas in eorum mentibus in hodiernum vsque diem manet, dum secũdùm carnem Messiam tantum agnoscunt, & scripta Prophetarum intelligunt: filijque Israël educti de Ægypto confestim adumbrati sunt columna nubis, *Exod.13.* itaque Synagoga nata est in vmbra, vixit in vmbra legis. de qua ait Apostolus: *Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*, *Hebr.10* extincta est in tenebris obumbrantibus tempore passionis. Pugnante Iosue productus est dies, *Iosue 10.* sed moriente Domino abbreuiatus. Et prius nox in diem est commutata, quia Iosue ob gloriam Dei, ac defensionem nouæ legis pugnabat; deinde dies in noctem commutata, quia Iudæi pugnabant contra Deum, ac legem eius: ideò lucem non concessit, ne tanto sceleri videretur fauere. Illę tenebræ quoque designant exteriores tene- *Matth 8* bras, in quas ligatis manibus, & pedibus, Iudæi sunt præcipites dandi, nisi resipiscãt. Quod verò pendente Christo in cruce Iudæi titulum legere potuerunt, intelligimus illam historiã præcessisse hanc Solis obscurationem, vt indicat Matth.27. & Luc.23. Demus igitur operam, vt Christum lucem amplectamur, eiusq; lucem in cordibus nostris ad pellendas ignorationis, peccatique tenebras admittamus, quo etiam Euangelica Sacramenta nobis splendescant, vt per ea ad æternitatis diẽ peruenire valeamus, *Christum lucem si amplectamur, quid assequamur. Ioan.1. Infra 14.* præstãte Domino nostro Iesu Christo, qui est lux vera, veritas, & vita, cui cũ Patre, & Spiritu sancto omnis gloria deferatur, honor, & imperium omnibus seculis, Amen.

TRACTATVS XLIII.

De quarto Christi verbo in Cruce in illa verba: *Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, eli, lamma sabacthani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audiẽtes, dicebant, & quæ sequuntur*, Matth.27. Marc.15.

DE hoc verbo tantùm mentionem faciunt Matthęus, & Marcus: *Euangelistarum dissonantia.* Lucas etsi meminit tenebrarum, non tamen vocis, sicut Ioannes nec tenebrarum, nec vocis. Ab hora ergo sexta ad horam nonam, nihil dictũ legimus, vel à Christo pendente, aut à Iudæis, qui cruci astabant: sed in his trium horarum tenebris ostupefacti, & attoniti ex signorum magnitudine obticuerunt, *Tenebræ istæ in quibus olim adumbratæ. Exod 10.* & magnum fuit apud Ægyptios silentium in tridui illius tenebris, quæ harum tenebrarum fuerunt typus: etsi verisimile sit,

Quid fecerit Christus in cruce ab hora sexta vsque ad horam nonã. Superiorum Christi in cruce verborum epilogus, & præsentis explicatio. *Luc 23.* *Ibidem.* *Ioan 19.* Ordo charitatis à Christo seruatus.

Christum ad Patrem pro nobis feruentes preces,& continuas effudisse, Sacerdotij sui munere fungendo. Pertinet autem hoc verbum ad fidem indicandam, qua in tribulationibus confugere debemus ad Deũ, illiusq; opem,& auxilium impetrare; quẽadmodum primum verbum ad inimicorũ charitatem spectauit; secundum ad spem latronis excitandam;tertium ad pietatem, & charitatem amicorum & iustorum. Vides igitur admirabilem charitatis ordinẽ. Nam cum tribus horis pependisset in cruce, magnisq; tormentis siue aliquo solatio cruciatus fuisset, non valens aut manuum aut pedum mitigare dolores:propterea illis qui pro crucifixoribus rogauerat, & latroni promiserat paradisum, matrique ac discipulo prospexerat,hoc verbum pro se ipso tandem ad Patrem orando conuersus dixit.

De clamore Christi circa horam nonam.

Clamauit autem circa horam nonam & voce magna,& verbis Dauidis,& oratio eius Hebraico idiomate nobis est proposita Clamauit quidem circa horam nonam, vel;vt Marcus ait,hora nona; quod enim circa horam nonam fit,paullò ante,vel paullò pòst rectè iuxta vulgatum loquendi morem dicitur fieri in hora nona. Et cùm post hanc vocem ter adhuc Dominus sit locutus,constat etiam post horam nonam Dominum in cruce viuum aliquandiu pependisse : sicut ante sextam pependit, licet quantum fuerit non constet.

Hora nona quare Christus clamauerit & quid voce magna. *Chrys ho. 81. in Matt.&o.2.*

Clamat ergo hora nona, & in fine tenebrarum , teste Chrysostomo,vt intelligerẽt adhuc ipsum viuere,& ab eo tenebras factas fuisse , vt meliores hac ratione fierent. Voce autem magna vsus est, vt ostẽderet veritatem humanæ naturæ, & magnitudinem suæ passionis. Idcircò hac voce conquestus est de sua derelictione,ne quis putare valeat, illum sensum dolorum in tot acerbissimis tormentis non habuisse. Nam etsi passio omnium oculis pateret, quædam tamen erant intrinsecus doloris incrementa, quæ per clamorem ostendit.

II. Ratio.

Adhæc vt ingratũ genus humanum ostẽderet : nam cum miraculum tenebrarum idoneum esset suæ magnitudine, ac nouitate ad eos conuertendos,tamẽ non nouerunt quæ esset causa eius, quod gerebatur: quare ipse loquitur clamans, ostendensq; se esse earum autorem.

III. Ratio.

Postremò huius vocis sonus,qui vix ad breue spatium percipi poterat, virtute tamen ad aures Dei penetrauit , & ipsum ad misericordiam inflexit,vt quod petebat obtineret:siue illud fuerit mortis acceleratio,vt quidam volunt; siue incrementum nouarum virium ad plus patiendum , vt postea explicabimus. Sunt qui hoc loco

Pia quorundã meditatio de gestu Christi dicentis, Eli, Eli, lammasabacthani,&c. sed minus solida tamen & firma.

meditentur,Christum oculos in cœlum extulisse deprecando Patrem, incipiendoq; Psal.21.Deus Deus meus respice in me, vsque ad trigesimi Psalmi sextum versiculũ, vbi dicitur: In manus tuas commendo spiritum meum; pieq; credunt Christum recitasse illos decem Psalmos intermedios, submissa tamen voce: præter primum & vltimum,quos duos alta & clara voce pronuntiauit,vt de primo ait Matthæus, & de secundo Lucas.

Ioan. 19. *Ibidem.*

Sed duo occurrunt scrupuli contra hãc meditationem. Alter est,quod inter duos versus, duas alias voces pronũtiauit , nempe;Sitio; &, Cõsummatum est. Alter scrupulus est: quia inter illas duas voces sumpsit acetum, vt testatur Ioannes. Decemq; illi Psalmi cum sint mediocriter prolixi, opus erat ad illorum piam recitationem aliquãto temporis spatio:at Matthæus,Marcus& Lucas insinuant Christum circa horam nonam expirasse. Vt propterea hæc meditatio non videatur mihi firmę ac solidæ autoritatis.

Hoc verbum Euangelista, Eli, Eli, cur Hebraicum proposuerit. *Hieron. in Matth.27. tom.9.* *Euthy c 67. in Matth.*

Clamauit verbis Dauidis patris sui,vt eius sese filium prodat, qui pro peccatis ipsius mortuus erat. Adhæc hoc verbum Euangelista Hebraicum proposuit, non quod reliqua verba Hebraicè non dixerit Dominus, sed vt intelligamus quare quidam de illic stantibus dixerunt : *Eliam vocat iste*,qui quidem communiter traduntur fuisse Romani,vt putant Hieronymus, & Euthymius,quod illi Hebraicum idiôma non intelligebant. Sed reuera Romani minus nouerant Heliam,quàm Hebræum idiôma,vt existimarent Iesum ipsum ad ferendam opem inuocasse.

Alia opinio.

Quare alij sentiunt,illos potius fuisse Hebræos, qui cruci assistebant, atque illi erant vel ex imperitis & idiôtis,vel si erant ex peritis , & in lege doctis,verba Domini ludibrij gratia inuerterunt,ac corruperunt,sicut moris illorum erat,volentes illi imbecillitatis notam inurere,quod Heliæ opem imploraret. Imò in hodiernum vsque diem verba Domini, & Prophetarum in suam perniciem inuertunt,secundum illud: *Fiat mensa eorum corã ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.* Sacra namque Scriptura pro dispositione audiẽtium, vel honoratur,vel spernitur,&in quoscunque vult sensus facilè detorquemt.

Psal. 68.

Iudæi olim in tribulatione positi, Dei ac sanctorum Prophetarum opem implorare solebant.

Videntur autem ita illi, qui astabant,dixisse,quasi Christus vidisset lõgè venientem Heliam ad se sublenandum, itaq; ad illum exclamasse. Ex quo colligimus, moris fuisse Iudæorum, vt in tribulatione positi non solũ ad Deum , sed etiã ad sanctos Prophetas accurrerent,iuxta illud: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxiliũ mihi,*

Psalm. 120.

Exod 32.

mihi, hoc est, ad Sanctos, in quibus Deus exaudite solet. Vnde Moyses orans, dicebat: *Recordare Abraham, & Isaac, & Israel, seruorum tuorum*: quod verum est, Christus tamen non indigebat Helia, sed potius Helias atque omnes Prophetæ Iesu indigent, & sanguine eius, vt salui fiant. Verterunt autem Euangelistæ verba Hebræa in Græca, & deinde interpres noster Græca in Latina: hoc est, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* vt sic agnosceretur error dicentium: *Heliam vocat iste.* Annotandum etiam: cum Hebræa litera habeat: *Deus meus, Deus meus*, vt Dominus citauit; Septuaginta tamen interpretes vertisse: *Deus Deus meus*, & addiderent maioris claritatis gratia: *Respice in me*, quod in Hebræo non habetur. Prætereà statuendum est, Hebraicè citari hæc verba à Matthæo ex Psal. 21. (qui Psalmus mirificè Christi passionẽ concionatur, vt in huius libri initio explicando illum aperuimus.) Et Hieronymus impium esse censet aliter Psalmum illum interpretari quam de Christi passione. Vbi ad literam Hebræam habetur: *Eli, eli, lammaazabathani.* Matthæus verò iuxta Chaldæam linguam, qua à reditu ex captiuitate Babylonica vtebantur Iudæi, dixit: λαμμασαβαχθανί. Marcus etiam idem dixit, nisi quòd vbi Matthæus iuxta Hebræum dixit, *Eli, eli*, ipse Chaldaicè dixit, *Eloi, eloi.* Ita enim in Psalterio habet Chaldæus paraphrastes. Quam dissonantiam Lyranus & Santes Pagninus ac Caietanus conciliant, dicendo, Marcum esse corruptum, & legendum vt in Mattheo, sed falsò. Quia Christum constat frequenter dictionibus Chaldaicis vsum fuisse, & ita magis quadrat, vt cum quibusdam io lingua sanctæ eruditis dicamus, veram lectionem Marci esse, Elhoi, Elhoi, limmasabathani, vt in vetustis exemplarib. Græcis & Latinis emendatis se inuenisse testatur Munsterus, vir in hac parte non imperitus, etiamsi in alijs fide indignus sit. Nam à reditu Iudæorum à captiuitate Babylonica, ad Christum crucifixum, fluxerunt anni ferè quingẽti quinquaginta, & vulgo adhuc Chaldaicè magis, quàm Hebraicè loquebantur: vt constat ex multis dictionibus Euãgelicis, quas Euangelistæ vocant Hebræas, & quas alijs locis annotauimus. Iesus igitur sermoni vulgi suum accommodabat sermonem, & pronuntiauit, vt habet Marcus: Matthæus verò iuxta verba Hebræa, quæ in Psalmo habentur, produxit. Est autem Elhoi, id est Deus meus, à singulari Elhoa, & שבק Chaldęis est relinquere, sicut Hebręis עזב. Et priori verbo vtitur paraphrastes Chaldæus

Varia huius loci translatio Eli, Eli, lam masabacthani. Psalm. 21.

B. Hier. to. 8. Chaldæa lingua à reditu ex captiuitate Babylonica vtebantur Iudæi.

Lyran. Sant. Pagn. Caietan. Vera & germana Marci lectio.

Munsterus hæreticus. A reditu Iudæorum è Babel ad Christum vsque quot anni intercesserint.

Elohi Chaldaè quid significet.

in Psal. 21. quod Chaldaicè clamauit, *Heloi, heloi, lammasebaqthani*, quod Hebraicè habetur: *Eli, eli, lammaazabthani*, hodie verò in exemplari Syriaco tam in Matthæo, quã Marco dicitur, Il, il lemona schebaqthoni. Quam verò ridiculum & puerile argumẽtum colligat Caietanus, Euangelium Matthæi non esse scriptum Hebraicè, ob id quod hæc verba Græcè, & Latinè sint interpretata, alibi fusè ostensum est: cum cõstet, similes additiones in libris veteris testamenti plerunque ab interprete claritatis gratia adiunctas fuisse, & tamen illos libros nemo negauerit scriptos fuisse Hebraicè. Illud seriò notandum, in Euangelio Syriaco secundum Mattheum illis Hebræis verbis non adiungi interpretationem, vt in Græco nostro & Latino, in Euangelio verò Syriaco iuxta Marcum apponi verbis illis interpretationem. Et ratio discriminis inde sumitur, quod Euãgelium Matthæi illa lingua Syriaca à Matthæo fuit editum, at Euangelium Marci quia primò Latinè vel Græcè conscriptum, & exinde in Syriacam linguam conuersum, habet suam adiunctã explicationem, sicut & in Gręco & Latino. At quia Hebraicè Eli significat Deum sub ratione fortitudinis, & ita vertit Aquila: *Fortis meus, fortis meus, vt quid me dereliquisti?* ostendit Deum non ob imbecillitatem suam, qui fortis & fortitudo erat, se à tuendo Christo subtraxisse. Ad intelligentiam igitur huius verbi perpende, Deum simpliciter non deserere creaturam suam ratione præditam, primo quidem auferendo gratiam, & dimittendo eam ire secundum desideria cordis sui: quia in hoc sensu neminem deserit Deus, qui prius Deum non deseruerit, iuxta illud: *Si dereliqueritis eum, derelinquet vos*: & rursus: *Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit; & dereliquistis Dominum, vt derelinqueret vos?* Alio modo dicitur derelinquere, non quidẽ subtrahẽdo gratiam, sed opem nõ dando, neq; auxilium mittendo alteri in labore & periculo existenti. Quemadmodum si duo magna amicitia coniuncti simul incedant, & alter illorum ab alio tertio inuadatur, & amicus ille comes eius non tueatur, neque defendat inuasum, videtur inuasum derelinquere, atq; inuasus illi potest dicere, Cur me derelinquis? aut; Cur me deseris? Propè quidem videris esse loco, sed longè auxilio. De hoc modo derelinquendi ait Dauid: *Vt quid Deus dereliquisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ*; & iterum: *Deus dereliquit eum: persequimini, & comprehendite eum: quia non est qui eripiat.* & alibi: *Vt quid Domine recessisti longe, despicis in opportunitatibus in*

Contra Caietanum.

Lib. 1. Prolegomenon.

Eli Hebraicè Deum signat fortem. *Aquila interpres.*

Quomodo creaturam ratione prædi tam Deus derelinquat.

Psalm. 8. 2. Par. 15. Infra 34.

Exemplum derelictionis diuinæ.

Psal. 73. Psalm. 70. Psalm. 9.

Psalm. 70. Esa. 49.

bus in tribulatione? Et alio loco; *Et vsque in senectam, & senium, Deus ne derelinquas me,* & Esaias: *Dixit Sion, dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei.* Multis autem de causis solet Dominus fauoris & protectionis gratiam subtrahere.

Qua ratione Deus Christũ dereliquerit in passione. I. opinio. *Hilar Can. 32. in Matth. ante med.*

His igitur positis vt veris, respondendum est, quosdam extitisse qui putauerint, humanitatem Christi à Deitate in passione derelictam. Nam Hilarius in Mat. videtur sentire, Diuinitatem ab humanitate tempore mortis recessisse, his verbis; Clamor verò ad Deum, corporis vox est, recedentis à se Verbi Dei contestata dissidium. Denique cur relinquatur, exclamat, dicens: *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?* Sed relinquitur, quia erat homo, etiam morte peragendus. Ambrosius quoq; in Lucam, super illa verba: *Et hoc dicto, tradidit spiritum,* ait; *Ergo nec ego erubescam fateri quod Christus non erubuit voce magna profiteri. Vel eiusdem manifestatio contestantu Dei secessionem diuinitatis & corporis. Sic enim habes: Clamauit Iesus voce magna, dicens: Deus Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Clamauit homo diuinitatis separatione moriturus. Nam cùm diuinitas mortis libera sit; vtique mors esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita Diuinitas est.* Magister sententiarum horum sententias dilucidans, inquit, eam separationem, de qua ambo loquuntur, sic esse accipiendam, sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur: Vt quid me dereliquisti? id est, non secundùm solutionem, ac diuisionem Dei, & hominis, sed secũdùm secessionem protectionis, qua Diuinitas humanitatis patrocinium ad tempus deseruit. Sic ille, piè quidem, & Catholicè, sed quam aptè ad illorum mentem, & verba, alijs iudicandum relinquo. Certè Patres in quibusdam nondum definitis paulò liberius loquebãtur, & opinabantur; nihilque propterea contra Ecclesiæ mentem sentiebant, cùm vnam illam, tanquam fidei regulam sectabantur.

Ambr. l. 10. in Luc. c. 24. sub ini. tom. 5. — Psalm. 21. — Magist. sent. li. 3. dist. 21. — Dicta opinionum incommodam.

II opinio. Vera atque Catholica. Rom. 11.

Simpliciter ergo dicẽdum est, nunquam ab humanitate fuisse Diuinitatem disiunctam: nam quòd semel assumpsit, nũquam bonus Iesus dimisit: & sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Quòd si creata gratia à quoquam non subtrahitur, nisi præcedente peccato, multò magis gratia increata vnionis: & vir nunquam debet relinquere vxorem suam in quacũque tribulatione positam. Nec passio Christi fuisset infiniti valoris, si Deitas abfuisset, & vel in ipsa morte præsenti, vel peracta, nec à corpore, nec ab anima discessit diuinitas. Vt propterea meritò asserere possimus dulcissimas veritates: Deus mortuus est, id est, In humanitate: Deus sepultus est, scilicet in corpore: Deus descendit ad inferos, scilicet in anima. Est & alius sensus, quòd Christus magnitudine dolorum victus, succubuerit & in verba desperationis proruperit: in quẽ sensum inclinat Faber Stapulensis, & Caluinus libro suæ institutionis cap. 7. sect. 29. sed Melanchthon apertissimè. Verum incredibile videtur, quanta libertate quidam nostro seculo Scripturas tractauerint, vt in sensus tam stultos, & Christo iniurios inciderint. Quomodo enim desperans aut Patri esset gratus ad placãdum mundum, aut quomodo non placuit minus desperans Cain de Deo, aut quomodo Christus dedit exemplum spei & confidentiæ in Deum; aut quo pacto instante morte in verba illa magnæ & certissimæ fiduciæ prorupit, cùm dixit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum?* aut qua ratione sine spei fiducia diceret his; *Deus meus, Deus meus?* quæ geminatio fidem arguit. Dices; Eò tendebant conuitia deridentium, & insultantium, vt redigerent Dominum ad fatendum se derelictum à Deo; ac proinde desperaret de illius auxilio. At Iesus eò venit, vt derelictum se quidem expostularet; desperationem verò, quæ sine peccato esse non poterat, non subijt. Commendauit ergo se derelictori suo, & hęc expostulatio peccatum quidem nequaquam, sed meritum fidei, & confidentiæ magnæ habuit. Non est etiam sensus, quòd Deus eum propter peccata priuauerit gratia, & donis, quo modo relinquit peccatores: quia vt tota passionis historia docet, Iesus innocens & iustus etiam à proditore, & à Pilato, & ab vxore eius, & à signis declaratus est. Ait enim Esaias: *Eò quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius.* Imò non solùm Iesum iustorum omnium caput, non reliquit, sed nec vllum Christi membrum, & participem institiæ eius. Vnde frequentes illæ voces: *Quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine,* & alibi: *Non derelinquet Sanctos suos: in æternum conseruabuntur,* ac rursus: *Quia non repellet plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet;* & iterum: *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.*

II. sensus sed falsus & impius. — *Faber Stap.* — *Melanch.* — *Genes. 4.* — *Luc. 23.* — III. sensus. — *Matt. 27. & seq.* — *Esai. 53.* — *1. Petr. 2.* — *Psal. 9.* — *Psal. 36.* — *Psal. 93.* — *Psalm. 36.*

IV. sensus verus ille atque germanus.

Exclusis igitur his falsis sensibus, & à fide Catholica alienis, verus & germanus intellectus est, Christum his verbis aperuisse mysterium se derelictum à Deo Patre, & Spiritu sancto Deo (ideò bis dixit, *Deus meus, Deus meus*) id est, non liberatum à portanda cruce, & à gustanda in ea morte. Et rogat causam tantæ derelictionis suæ: non quod ipse nesciret, vel ignoraret; sed

vt olim

Iob 3. Infr. 13.

vt olim Iob conquerebatur : *Quare non in vulua mortuus sum, egressus ex vtero non statim perij?* &c: *Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?* Et vt nos illam intelligeremus. Vel nostri respectu dicta esse interpretantur Gregorius Nazianzenus. Euthymius in Matthæum, & Theophylactus, & Ioannes Damascenus, necnon Augustinus. Nos enim derelicti & despecti eramus; ideò nostram induens personam, hæc orabat. Et Iulius Africanus libr. 2. interrogat. 20. *Nunquid*, inquit, *Deus dereliquit Christum, cùm esset Deus in Christo, mundum reconcilians sibi? Absit: sed in veteri nostro vox nostra est: quia simul crucifixus est vetus homo noster cum illo, qui de ipso veteri nostro corpus acceperat, id est, de Maria, quæ de Adam erat.* Pulchrè autem ex hoc loco Tertullianus libro in Praxeam in fine colligit in Patripassianos, non Patrem, sed Filium esse passum: *Alioquin ad quem Deum exclamabat?* inquit. Sed hæc vox carnis, & animæ, id est, hominis, non sermonis, nec spiritus, id est, nō Dei, propterea emissa est, vt impassibilem Deum ostenderet, qui sic filium dereliquit, dum hominem eius tradidit in mortem. Hoc & Apostolus sensit, scribens: *Si Pater Filio non pepercit.* Hoc & Esaias prior pronuntiauit: *Et Dominus eum tradidit pro delictis nostris. Sic reliquit, dum non parcit: sic reliquit, dum tradit. Cæterùm non reliquit Pater Filium, in cuius manibus Filius spiritum suum posuit. Denique posuit, & statim obijt: spiritu enim manente in carne, caro omnino mori non potest. Ita relinqui à Patre, mori fuit Filio.* Hæc ille. Et respondens de causa, subiungit: *Longè à salute mea, verba delictorum meorum.* Ostendens, peccata aliena, quæ ipse ex charitate sua esse fecit, causam esse suæ derelictionis. Et licèt Hebraicè dicatur, *Verba rugitus mei, vel clamoris mei*; in idem tamen redit. Nam leonis proprium est, cùm est paratus ad escam, rugire & clamare: ita Dominus ab esurie animarū nostrarum, & propter lucrum tam pretiosæ prædæ rugire dicitur. Reliqui enim martyres Domini tanta dulcedine vel in ipsis tormentis propter Christum toleratis afficiebantur, vt magnam doloris partem interior consolatio mitigaret: vt de S. Blandina refert Eusebius Cæsariens. quæ cùm diceret se esse Christianam, vires recuperabat nouas: & de sancto Theodoro refert Augustinus libro de Ciuitate Dei, quòd cū suspensus retraheretur, Eusebius petiuit, an Equulij cruciatio grauis illi videretur? Respondit martyr, tanta se perfusum alacritate, dum torqueretur suspensus, vt nimis ægrè tulerit ab illo extrahi cruciatu: eò quod pulcherrimus iuuenis aqua purissima lauaret illi loca plagarum, & linteo tergeret mundissimo. Laurentius in craticula insultabat tyranno: *Assatum est iam, versa, & manduca*; & iterum: *Infelix tyranne, has ego epulas semper optaui.* Et Tyburtius martyr in igneis flammis, quasi in odoratis rosis se deambulare dicebat. At CHRISTVS, qui vini myrrhati potioni renuntiauerat, omnes sensus integros & vigentes habebat, vt posset pro omnibus amaritudinem mortis percipere, & vt ait Paulus, pro omnibus mortem gustare: hoc est, animam à corpore discedentem cum ingenti dolore persentisceret. Non enim cum peccatoribus, extra sensum efficitur præ tormentorū magnitudine: imò illis crescentibus vigor sensuum integer permanebat: neq; cum martyribus solatium aliquodd, aut refrigerationem habebat, sed ablata omni consolatione, inferior animæ pars patiens amarissimæ mortis vim sustinebat, vt cogeretur se conqueri derelictum. Alibi Scriptura vocat illum Virum dolorum, & scientem infirmitatem: & Dauid: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia*; & rursus: *Super me confirmatus est furor tuus; & omnes fluctus tuos induxisti super me*; & paulò antè dixerat: *Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* Vides igitur quot in locis confirmet se omni auxilio, fauore, ac protectione Dei destitutum. Vt quid me tibi in vnione suppositi vnitum, vt sim tam tuus, & tu tam meus, Cur me, inquam, derelinquis, vt tot dolores, ac tantos cruciatus sustineam? Quasi dicat: Non conqueror de contumelijs illatis, de alapis, spinis, flagellis, atq; sputis, quod patibulum proprijs humeris baiulauerim, quòd discipuli mei, ac illi omnes, quib⁹ beneficium salutis, aut vitæ cōtuli, à me defecerint & aufugerint; sed quòd tu, ô Deus meus, hanc inferiorem humanitatis partem ita absque vlla solatij subleuatiōe dereliquisti. Sed quid est quòd Deus reliquit CHRISTVM, cùm promittat per Prophetam? *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum?* Præterea peccare in ius naturæ videtur pater, qui filium suum in afflictione positū deserit, & si potest, non opem ferat. Respondeo, Patrē Filio in cruce non defuisse, sed insensibiliter, & supra humanam virtutem adfuisse. Nam vt vites & arbores in hyeme nudæ sunt folijs, floribus, fructibus, viriditate, atq; omni decore destitutæ, & velnti mortuę, quia lōgè ab eis est Sol, habēt tamen vitam per occultam & latentem virtutem Solis à terra: ita Christus ad tempus hyemis, id est, mor-

Marginal notes, left column:

Greg. Naz. li. 4. Theol. Euthy ca. 67. in Matth. Theoph. Ioa. Dam. li. 6. de orthod. fid. c. 24. Aug in Ps. 21. tom 8. Iul. Afric. 2. Cor. 5.

Tertullian.

Aduersus Patripassianos, Patrem, inquam, non filium eius Iesū Christum passum esse somniantes.

Rom. 8. Esa. 53.

Quæ fuerit causa derelictionis Christi.

Expenditur hæc lectio Hebraica: Verba rugitus mei.

Diuinę consolationis magnitudo martyribus tribuebat constantiā in tormentis.

Euseb. li 5. Eccle. hist. c. 1.

Aug. li. 10. de Ciu. Dei c. 52. post med. to. 5.

Marginal notes, right column:

Marc. 15. Mortem Christus quomodo gustauit secundum Apost. *Hebraeor. 2.*

Christum Dominum nullū prorsus habuisse in passione solatiū, vnde colligitur.

Esai. 53.

Psalm. 68.

Psal. 67.

Ibid.

Quid est dicere: Vt quid dereliquisti me.

Quomodo Christus à Patre conqueritur se derelictum, cum scriptum sit: Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, &cæt.

Psalm. 90.

tis,

Qualis fuerit illa Chriſti in cruce Patris derelictio.
Ioan. 14.
Peccati maxima pœna derelictio Dei.

tis, derelictus eſt ab amicis, à diſcipulis, & omnibus ſuis, deniq; à Patre ſuo elongatus, non operante externè, & auxiliante: quanquam occultè illi adeſſet, quia Pater erat in Filio, & Filius iu Patre. Quia tamen magna pœna, quæ conſequitur peccata, eſt à Deo derelinqui, quantum ad conſolationem & fautores ſpectat, cùm hanc peccatores omnes Deo deberent; Chriſtus, qui pro illis pariebatur, illam ſuſtinere voluit, vt nos in eum credentes non derelinquamur; vel ita derelinquamur, vt reſtituatur citò gratia & protectio diuini auxilij, neq; permittat nos diu eſſe prædam aut peccati, aut dæmonis, cuius vocem peccaudo audimus.

Eſai. 59.

Obijcies: Si Chriſtus voluit pan hanc pœnam peccati, id eſt, derelictionem à Deo, cur ſe queritur derelictum? nunquid tormenta fecerãt impatientem illum? Reſpõdeo, hanc querelam non eſſe nouam, ſed antiquam, ac prædictam per Dauidem, quare & illam debuit implere. Debuit ergo cõqueri Chriſtus, & petere à Deo cur ſic dereliqueretur, vt prophetiam impleret, tùm vt argueretur audacia & impudẽtia Satanæ in Chriſtum agentis. Petierat enim dæmon licentiam teutandi Ieſum, vt olim Iob, nec propterea tamen pertraxit aut Chriſtum, ant Iobem ad aliquod peccatum impatientiæ, vt poſſet illi dicere Pater: Ecce tu fruſtra commouiſti me contra Ieſum, vt olim de Iob dixit: & Ieſus poterat Patri dicere: *Vt quid me dereliquiſti?*

Si Chriſtus à Deo voluit derelinqui, cauſa cur queritur ſe derelictum.
Pſalm. 21.
II. Ratio.
Iob 1. & 2.

Tertiò conqueritur Ieſus, ad inſtructionem eorum, qui audiebant, vt videntes eum à Deo derelictum, in hoc quòd expoſitus eſt tormentis, illuſionibus, & morti, non poſſent cogitare quod Ieſus haberet aliquam cauſam propriam, ob quàm ſe peccatorem, & dignum derelictione Dei agnoſceret. Imò petit rationem à Deo, quare conſcius ſuæ iuſtitiæ & innocentiæ reliuqueretur, & vt Deus ad querelam iſtã, ſaltem miraculis, vt fecit, reſpondens, doceret eum non derelictum vt peccatorem, ſed vt iuſtum, qui ad tempus, & in momento, ſiue in modico, vt ait Eſaias, ob magnũ aliquem fructum à Deo reliuquitur. Quia ergo quicquid Deus facit, non fruſtra facit; ideò ex Chriſti derelictione elicuit Deus mundi redemptionem, eruditionemq́ue noſtram. Licèt quantum ad Satanæ mentem, ac miniſtrorum eius fruſtra ſit tentatus, quia non obtinuerunt vt Chriſtus iraſceretur in Deum, vel iu ipſos tortores, nec perdidit propterea patientiam, aut obedientiam, aut charitatem, ant veritatis profitendæ conſtantiam, vt ipſi putabant. Sed Deus non ſine cauſa dereliquit, ſed vt ait ſcriptura: *Propter ſcelus populi mei percuſſi eum.*

III. Ratio.
Eſa. 54.
Quid ex Chriſti derelictione Deus boni elicuerit.
Eſa. 53.

Quod fortè per illas tres horas tenebrarum fuit deſiguatum, in quibus lucem Solis ſubtraxit: ſed illis Deus tot modis reſpondit, conuertendo homines ad Chriſtum, & ſuſcitando mortuos, teſtandoq́ue eius innocentiam, ac glorificando eum. Quia ergo pars calicis bibendi, eſt lamentari, & conqueri ſe derelictum; propterea Chriſtus meritò his verbis cum Patre expoſtulauit. Iu ſumma ergo neque derelictus eſt per ſeceſſionem Diuinitatis ab humanitate, neque verba ſunt diffidẽtiæ, neque dimiſſus eſt propter aliquod ſuum peccatum à gratia Dei, ſed relictus tantùm iu hoc in manibus Iudæorum, & miniſtrorum dæmonum ad patiendum quicquid inferrent, non liberans à crucis tormentis, vel à morte: & deinde quia nec Pater, neque ipſe Filius concurrebat ſecum ad refrigerandam & conſolandam animę inferioris portionem, vt cùm ſanctis martyribus ſuis efficere ſolet.

Quibus modis Chriſtus fuerit minimè derelictus à Patre.

Queſtus autem eſt, vt impleret prophetiam Dauidis, quò oſtenderet ſe grauiſſimos perpeti cruciatus, vereq; eſſe paſſum. Nam alioqui diuina natura donante immortalitatem ſuam, & impaſſibilitatem humanitati, vel largiẽte cõſolationem perfectam, & abſorbentem dolorem omnem, vt in martyribus quaudoque contigit, paſſus minimè fuiſſet. Adhæc oſtendere voluit ſe fruſtra tentatum à dæmone, & ſuam detegere miniſtris Iudæorum iuſtitiam & innocentiam, aut, ne ſui amplius derelinquerentur à Deo, promereretur. Addit B. Laurentius Iuſtinianus, Chriſtum his verbis nouum robur, virtutemq́ue patiendi à Deo impetrauiſſe, & ne tam citò extingueretur: vnde poſtea orando dixit; *Sitio:* Queritur inſuper Chriſtus quòd in ſuis deſeratur, ſiue peccatores ſint pœnitentes, ſiue iuſti & electi, cùm relinquuntur ad tempus. Vt enim in ſanctis membris, & fidelibus ſuis perſecutionem patitur à Saulo, ita in illis relinquitur. Cur ergo me Pater in peccatoribus reliquiſti? an poterunt pœnitentiam, & dignos pœnitentiæ fructus agere derelicti? an poterunt ſeipſos regere, vt non peiora ſcelera deſignent? Ne ergo derelinquas me Domine in finem: reuoca peccatores ad bonam frugem, vt nõ fruſtra venerim, aut patiar pro illis. Nam ſi iniquitates obſeruaueris Domine; Domine quis ſuſtinebit? Si volebas me in hoc derelinquere, & expectare vt peccatores per ſeipſos conuerterẽtur, non erat cur in me poneres omnium illorum ſcelera, & pro illis me flagellares. Propterea intelligãt omnes peccatores in poſterum, vt ſi nõ relinquun-

Queſtus in cruce quare ſit Dominus.
II. Ratio.
B. Laur. Iuſt. de triumph. Chriſti agone, c. 19 ſub init.
Tertia.
Actor. 9.
Pſal. 129.

tur

Chrifti zelus falutis animarum.

tur à re, fciant id effe, quia ego pro illis derelictus fum: aut fi derelicti, non defperant, nec pereunt, fciant id effe, quia ego fum derelictus. Sunt ergo verba hæc plus defiderantis falutem, & lumen noftrum, quàm defenfionem vitæ fuæ, quam iam fponte ponebat, & ea tanquam iam pofita à fe expoftulat, cur non amplius diuinísvè relinquatur. Ac vt vir propter vxorem debet derelinquere patrem & matrem fuam; ita CHRISTVS hærere volens Ecclefiæ fponfæ fuæ, poftulat à Patre dona, quibus poffit illam penes fe retinere, ne derelicta quærat alium virum. Poftremò Chriftus inftituit nos, vt cùm in tribulatione verfamur, derelictiq; à Deo videmur, ad Deum ipfum derelictorem accurramus, ipfumq; Chrifto & verbis eius expugnemus, fecundùm illud: *Ad Dominum cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.* Docet etiam confugere ad verba Prophetarum & Apoftolorum, exemplo Chrifti citãtis verba Dauidis: quia quęcunq; fcripta funt, ad noftram doctrinam fcripta funt; vt per patientiam & confolationem Scripturarum fpem habeam⁹. Docet & iuftificat Sanctorum querelas, qui interdum quefti funt apud Deum, cur iufti, impijs manentibus, de medio fint fublati, & terram in mano impij datam: quia non femper, fed ad tempus deferit. Non enim relinquet Dominus virgam peccatorũ fuper fortem iuftorum, vt non extendant iufti ad iniquitatem manus fuas. Tales querelas licet legere in Iob, in nonnullis Pfalmis, in Ieremia interdum, & Habacuc: quæ iniuftæ viderentur effe, nifi Iefus illas iuftas effeciffet, Iefufque per illos ac cum illis fuiffet conqueftus. Et fciebat quidem IESVS propter quid effet derelictus: fed vt nos, qui ignoramus, id quoque fciremus, talem vocem emifit. His tantis documentis, atq; Chrifti exemplis inftruimur, vt Deo ipfi quàm coniunctiffimi efficiamur: & ille nouit ad modicum fuos filios derelinquere, vt eos in multis mifericordijs, & miferationibus amplectatur, exaudiat nos fe inuocantes ac deprecantes in CHRISTO IESV Domino noftro, cui cùm Patre & Spiritu S. omnis honorificentia, & cultus debetur ab vniuerfa creatura ratione prædita in fecula feculorum, Amen.

Genef 2.
Mat. 22.
IV. Ratio.
Cum derelicti à Domino videmur, inque calamitate aliqua pofiti fumus, quid agere debeamus.
Pfalm. 119.
Rom. 15.
Iob 9.
Pia iuftorum querimonia.
Pfal. 124.
Iob 21.
Pfalm 27.
Ierem. 12.
Habac. 2.
Cur Deus interdum derelinquat fuos.
Efai. 54.

TRACTAT. XLIV.

In quintum verbum Chrifti in Cruce fitim patientis, in illa verba: *Poftea fciens Iefus quia omnia iam cõfummata funt, vt cõfummaretur Scriptura, dicit: Sitio. Vas ergo pofitum erat aceto plenum. Illi autem fpongiam plenam aceto, hyffopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* Ioan. 19.

Elegans Chrifti & cerui comparatio.

VEnatores ceruum libenter infequi folent, qui fi fortè vi canum, equorum, & cornuum perftrepẽtium oppreffus fuerit atq; defatigatus, libenter accurrit ad aquas vt potu refocillatus euadere poffit, & vitam feruare: ad quod fortaffe Dauid alludens, dixit: *Quemadmodum defiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita defiderat anima mea ad te Deus meus.* Ceruus, animal generofum & liberũ, pulchrè Chriftum repræfentat, qui cerua matutina vocatur in tit. Pfal. 21. iuxta literam Hebræam, vt annotat Hierony. venatores verò dici poffunt Gentiles, canes verò, perfequentes Iudæi, vel è contrario, quia canes cùm fint immunda animalia, aptius repræfentant Gentiles, detector verò huius prædæ fuit Iudas, qui locum commodum, in quo poffet comprehendi, detexit fub fpe mercedis, quia dixit: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Poftquam ergo captus eft, & à rabidis canibus vulneratus, ac dilaniatus, ad aquam confugit, dicendo; *Sitio:* pro qua immanes illi miniftri, ac truculenti acetum porrexerunt.

Pfalm. 41.
Cerui ingenium
Hier. tom. 8.
Ioan. 18.
Matth. 26.
Ratio ordinis hiftorici, quãdo fcil. Dominus dixerit, fitio.

Vt igitur præfens verbum explicare poffimus, in primis præmittendum, quòd pronuntiata illa fententia: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquifti me?* quidam ex aftantibus dixerunt, vt teftatur Matthæus; *Heliam vocat ifte. Et continuò currens vnus ex eis, acceptam fpongiam impleuit aceto, & impofuit arundini, & dabat ei bibere.* Sed omifit Euangelifta Matt. ficut & Marcus, aliam vocem Chrifti immediatè dictam, hoc eft, Sitio, quam Ioan. qui nouiffimus fcripfit, fuppleuit, fine qua non fatis poffet ratio intelligi narrationis Matthæi, & Marci, cur fcilic. quidam, poftquam Dominũ putabant inuocaffe Heliã, obtulerunt ei bibendum acetũ. Ex Ioanne enim id conftat factũ ob fignificatã à Domino fitim, & ad illam fedandã intelligendus eft curfus factus illius militis porrigentis acetum: & ad hunc modum conciliandi funt Matthæus, & Marcus cum Ioanne.

Pfalm. 21.
Matth. 27.

Sequitur in Matthæo: *Sine, videamus an veniat Helias liberans eum.* Id eft, Ne dederis adhuc acetum, ne feftinet mori: nã ad hoc dabatur acetum, vt citius moreretur. Videamus, inquiunt, an veniat Helias liberãs eum. Magna fuit fimplicitas, fi populi fuit vox; aut magna malitia, fi Pharifæorũ fuit, aut Scribarum. Indiget Helias liberatore Iefu, non Iefus Helia. Vtetur quidem Deo liberatore, à quo debemus præcipuè defti-

Domino cur porrectum fit acetum.

tuti sperare omne auxilium: quanquam si liberaret, nō esset Helias, sed Deus per Heliam liberans: sicut per Sanctos, & causas secundas multa Deus quæ sunt huiusmodi, operatur. Deinde notandum, quod Lucas scripsit: *Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei*: & tamen Matthæus & Marcus dicunt fuisse vnum militem. Sed hoc facilè cōciliatur per figuram, qua ponitur singularis numerus pro plurali, & è conuerso. Id etiam in Ioanne notandum est, vbi pluraliter dicit: *Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius*. Nisi dicamus vnum fuisse qui cucurrit, & porrexit, alios verò nonnullos iuisse, ac parasse spōgiam aceto plenam cum hyssopo: vt propterea verum sit quod Euangelistæ pluraliter loquuntur. Tertiò notandum apud Marcum, vbi dicitur: *Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens, Sinite, videamus si veniat Helias ad deponendum eum*: non intelligas, vnum & eundem fuisse porrigentem & dicentem; Sinite videamus; sed iuxta Matthæum, vnus erat porrigens, cæteri verò dicebant, *Sine, videamus*, hoc est, Omitte, & cessa: & ipsum quoque, qui obtulit acetum, cùm ab alijs prohiberetur, dixisse eis, Sinite, hoc est, Permittite: metuebat enim fortassis, ne sitis, priusquàm veniret Helias, eum enecaret. Et ita vtrumq; verum esset, vt tradit Euthymius. Verùm non desunt qui existimant, Marcum, qui non solùm in rebus ipsis, sed etiā in ipso verborum penè ordine Matthæum sequitur, vbi habet, λέγων ἄφετε, legendum esse, καὶ ἔλεγον ἄφε, id est, Et dicebant, scilicet alij, Sine; vt ita conueniat Marcus cum Matthæo. Quartò, interpretanda sunt verba Ioannis. Ait ergo: *Postea sciens Iesus*, id est, Post cruciatum illum, quo se clamauit derelictum, sciens Iesus, *quoniam iam omnia cōsummata sunt*, ex parte sua, quæ ad obedientiam Patri præstandam spectabant, vsq; ad illam horam. Vbi non solùm omnium rerū præscientiam in Christo fuisse aperitur, iuxta illud: *Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, vt quis te interroget*: sed etiam summa infinitaque eius sapientia detegitur, qui non nisi in cruce consummata, perfectaq; cognouit omnia. In cruce enim CHRISTVS velut in rubo incombusto, ignem charitatis suæ ardentis, atque omnia consummantis, atque instaurantis, siue quę in cœlis, siue quæ in terris sunt, exeruit: summam protulit sapientiam, cùm per stultitiam crucis sapientiam huius mundi confutauit, infinitæque suæ sapientiæ abstrusa mysteria propalauit: ingentem potentiam explicuit

Luc. 23.
Matt. 27.
Marc. 15.
Circa dantes acetū Domino in cruce quo modo inter se Euangelistæ consentiant.
An porrigens acetū Christo sitienti, idē sit qui & dixit Sine, videamus, &c.
Euthy. ca 69. in Matth.
Altera opinio.
Iesus quomodo sciuit omnia esse consummata.
Ioan. 16.
Christi omniscientia.
Exod. 3.
Colo. 1.
1. Cor. 1.

suam, cùm per carnis infirmitatem potentissimos tyrannos, peccatum, diabolum, mortemque debellauit: perfectam quoque suam iustitiam declarauit, in innocentissimo & iustissimo filio suo omnium peccata seuerè vindicando. Quare omnia ibi vidit consummata, & breui absolueoda pauca quæ deerant. De his omnibus dixerat apud Lucam: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis*: ita vt nec iota vnum, vel apicem inconsummatum omiserit.

Eiusdē Christi sapientia, potētia, iustitia.
Esai. 53.
1. Petr. 2.
Luc. 18.
Matth. 5.

Vt consummaretur Scriptura (*quæ habet; In siti mea potauerunt me aceto*) *dicit; Sitio*. Ne putetur nouitas aliqua, vel temeritas, dicit: Vt consummaretur Scriptura. Quòd si leuia minimaque consummauit, quidni maiora, grauioraque? Vnde & diuisio vestimentorum facta est vt consummaretur Scriptura, & illud: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me*? & ossa eius non confregerunt, vt impleretur Scriptura, & reliqua omnia. Hinc à Paulo dicitur Christus autor fidei, & consummator; id est; Non solum habitus fidei, quem vt Deus creat, & infundit, & vt homo mediator promeruit; sed etiam eorum omnium quæ fide tenemus, est autor. Nam & articuli ad humanitatem spectantes ad eum solùm pertinent: & articuli, qui diuinitatem attingunt, ad eum omnes possunt referri. Et dixit; *Sitio*: simpliciter loquens, quasi inter amicos versaretur, qui ad eam vocem statim potum offerrent. Neq; hoc dixit, vt matri ac discipulo dolorem incuteret, sed vt consummaretur Scriptura: nam quàm essent illi beneuoli, & amicitiam colerent, expertus erat; sed adhuc velut amicus inter amicos sitim suam vrgentem explicat, vt reuerti ad sanitatem possent, vel saltem rogati sunt vt reuerterentur: sed illi eum potabāt aceto permanentes in sua peruersitate. Et cū duplex sit sitis, altera corporea, de qua Dominus dixit: *Mulier, da mihi bibere*; &, *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi*: altera verò spiritualis, de qua: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat*; &, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam*: quærendum est, qua siti Dominus premeretur. Videtur autem quòd fuerit corporea: quia oblatum acetum potauit. At verò ex alia parte videtur, quòd fuerit spiritualis, nō tam enim corpoream, quàm spiritualem aquam sitiebat, aquam videlicet fidei in illa corporea repræsentatam. Ita etiam in cruce vicinus morti sitiuit & corpore, & spiritu: quæ sitis spiritus tanto est præstantior, ac proinde Christo congruentior, quanto corpori præcellit spiritus.

Psalm. 68.
Quare sit additum ab Euangelista: Vt consummaretur Scriptura.
Psalm. 21.
Ibid.
Exod. 12.
Hebræor. 12.
Autor fidei & consummator Iesus cūr dictus ab Apostolo.
Sitis duplex.
Ioann. 4.
Prouer. 25.
Rom. 12.
Ioan. 7.
Matth. 5.
Cum Dominus, Sitio, inquit, qua siti premeretur, corporea, an spirituali.

Corporea sitis in Christo quę causæ extiterint. *Luc 22.*

Dicamus ergo primò de corporea, ac deinde de spirituali. Sitis inprimis acerbiùs viget ac torquet, quàm fames, pręsertim viribus defectos: nimirùm Iesus laborauerat & sudauerat in horto, multum sanguinem fuderat in cruce, vt solent omnes crucifixi, nudus Solis ardoribus, ventisque in cruce pendens expositus fuerat, insomnem noctem traduxerat, & intus grauissimis dolorum stimulis, qui sitim augent, vexabatur, vnde haud dubium est quin grauissima laboraret siti.

Magnitudo sitis Christi patientis.

Quod vel ex eo constare potest, quòd omnium laborum suorum ac dolorum oblitus, sitis acrimoniam querula supplicatione indicet: & Propheta causam huius sitis explicuit, dicens: *Factum est cor meum tanquam cera liquescem in medio ventris mei.* Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis.

Psalm. 21.

Sitire cur Dominus voluerit.

Hęc autem corporis pendentis in cruce sitis in Christo primùm probabat veram humanitatem, & veros dolores eius.

II. Ratio. *Psalm. 60.*

Deinde probat Scripturam, & implet prophetiam, dicentem: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Impleuit etiam dicta Sibyllarum, nam Erythræa Sibylla ante 1500. annos (vt habetur in li.1. oraculorum eius) prædixit:

Erythræa Sibylla.

Et fellis amari
Apponunt escam, potumq́, immitis aceti.
Et lib. 8.
Felle fames, eius sitis illudetur aceto.
Hanc apponet ei gens scilicet hospita mensam.

Tertia.

Et si enim Christo antequam crucifigeretur, datum sit acetum, seu vinum cum felle mixtum; non tamen Christo sitienti, & petenti, sicut modò. Ideò Spiritus sanctus dicit Scripturam impletam in hac siti.

Mat. 27.

Peccati pœnã qualem Christus pro nobis sustinuit.

Pœna peccati est sitire, & non habere quid bibas, neque qui potum præbeat; vel qui præbeat quidem, sed per contemptum, potum amarum: & hanc pœnam peccato debitam portat Iesus.

Quomodo fel in escam Christo datum sit secundum Euthym.

Quomodo autem sit datum fel in escam, disputat Euthymius, atque in hunc modum respondet: *Arbitror fragmenta aridi fellis in aceto emollita fuisse; vt acetum quidem loco vini esset, illa verò fragmenta pro bucella panis. Et præcipuè sanè pocum dederunt, consecutiuè verò etiam cibum. His enim qui animo destituuntur, vinum præbere solemus, intecto pane, vt primùm bibentes, postmodum etiam possint edere. Quod si non intellexerimus, non inueniemus alibi datum ei fel in cibum.* Idem Euthymius in Psalm. 68. hoc ipsum tractans, ait: *Dicere etiam possumus, quòd postquam Saluator se sitire dixit, Iudaeorum illudentium alij acetum tantùm attulerunt ad bibendum, alij verò fel ad manducandum: & quòd alij insuper fel aceto miscuerint, vt quod per se acerbum erat, & molestum, amarulentius etiam redderetur. Verisimile est etiam, quòd Iudæi ad maiorem irrisionem Christo priùs fel porrexerint, vt comederet, ne insuauis fortasse fieret potus: si ieiunus adhuc potum sumpsisset.* Hæc ille.

Altera solut. *Iul. Afric.* *Luc. 22.* Christo fel in escam dent qui mysticè.

Iulius Africanus libr. 2. contrapositorum interrogatione 13. ita respondet: *Non ipsum quod dederunt, esca erat, potus enim erat, sed in escam dederunt, quam Dominus iam acceperat, cùm Pascha suum cum discipulis manducauit; vbi Sacramentum corporis sui demonstrauit. In hanc escam Christi suauem, quis est qui det fel, nisi contradictores Euangelij, tanquam illi persecutores Christi?* Eadem verba sunt Augustini in Psal. 68.

Aug. tom 8. III. Ratio. Sitis Christi.

Tertiò sitiuit, vt inimicis suis ansam benefaciendi pręberet, & ad sanitatem reuertendi: nam dare Christo plus est quàm accipere.

Dare Christo plus est quàm accipere. *Matth. 25.* *Sap. 10.*

Et si ipse dixit: *Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis:* quanto magis personæ suæ impensum ministerium? Quicunque enim potum dederit vni ex minimis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli; non perdet mercedem suam. Occasiones ergo ex charitate quærebat, vt sibi benefacerent.

IV. Ratio.

Quartò, alia quoque ratione ingentem suam charitatem indicauit. Nam cùm præsciret sibi exhibendum acetum, quo erat excruciandus, ac torquendus; nihilominus vt impleret Scripturam, potum postulauit.

Quinta.

Quintò sitiuit corpore, pauxillumq́ue aquæ frigidioris petijt. Nihil vilius, aut minus alicui exhiberi potest, cùm aquæ elementum omnibus sit commune: & tamen moribundo porrigunt acetum, quò eorum feritas & immanitas detegeretur, qui in moribundum hominem ita sæuiebant, cõtra legem dicentem: *Date siceram mærentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo:* & contra aliud præceptum legis: dicentis: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, da ei aquam bibere. Prunas enim congregabis super caput eius.* In quod impegerunt Iudæi, quia nec vt inimicum quidem illum tractarunt: siquidem dare acetum hostile est, & immanitatis plenum, maximè vulnerato.

Iudæorum in Christum mira crudelitas.

Prou. 31. Iudæi quarum legum Dei cõtemptores. *Supr. 25.* *Rom. 12.* *Deut. 8. & sæpè alibi.*

Hæc autẽ eò grauiora erant; quò is qui potum petebat, dederat illis terram fluentem lacte, & melle, & tot vineas Engaddi. Vnde in Cantic. improperat eis Moyses postquam dixerat: *Cõstituit eum super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, & sugeret mel de petra, oleumq́, de saxo durissimo; butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinẽ vuæ biberent meracissimum;* subiungit: *De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: vua eorum, vua fellis, & botri amarissimi.*

Iudæorum ingratus animus in Christum. *Infr. 32.*

VI. Ratio.

Sextò, sciẽs se aceto potandum, sitiuit: nam cùm cæteri omnes sensus, visus, audi-

tus, odoratus, & tactus læsi essent, & excruciati, voluit postremò in gustatu, qui integer, intactusque supererat, affligi. Quemadmodùm Eua vltimo peccauit in gustu: antequam enim fructum vetitum ederet, iam deliquerat concupiscendo, & manum extendendo, scientiamque deorum appetendo. Quoties ergo de gula tentamur, huius potus Christo exhibiti meminerimus, sicut ipse ait: *Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthij & fellis.* Mirum est autem illi vel guttam aquæ denegatam, cùm tamen olim Ismaëli sitienti, & siti pereunti ipse Dominus succurrerit ostenso puteo matri suæ Agar, vnde aquam hauriret: & sitientibus filijs Israel, de petra ditissima aquæ fluxerint ad potandos eos: Samsoni quoq; magna siti excruciato, ex asini mandibula aqua emerserit copiosa. Nec erat aqua cum periculo vitæ filijs Israel per media castra Philistinorum ex cisterna Bethleem afferenda, vt aqua olim allata Dauidi. Esaiæ (cùm mandato Regis Manassis dissecaretur ferrea serra medius, ac siti deperiret) prospexit de fonte aquæ viuæ: qui in hunc vsque diem nūcupatur fons Siloa, vt autor est Epiphan. lib. de vita & obitu Prophetarum. Sed qui omnium siti etiam miraculo succurrit, sibi soli denegat. Postremo Dominus vt staret verbo suo, quod dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam,* sitire voluit, præscius sibi porrigendum acetum, quod sciebat statim spiritum esse exhalandum: vnde illo hausto dixit: *Consummatum est. Et inclinato capite, tradidit spiritum.* Moris siquidem erat ministris acetum porrigere crucifixis, vt quidam tradunt, quò liceret illis quamprimùm optata morte frui, & ipsi citius possent à custodia liberari: nam propter maximam suam refrigerandi vim solet vulneratis mortem accelerare. Vnde Plutarchus in Marco Antonio tradere videtur, vulneratos potato vino celerius dissolui. Ita enim de ipso, qui se sponte in ventre percusserat, scribit: *Antonius verò vt Cleopatram à lamentatione cessare faceret, petijt vinum sibi potui dari, seu sitiens, seu quòd potato vino celerius sperabat dissolui.* De quò paulò pòst testatur quod expirauerit. Similem autem vim penetrandi ferunt inesse vino, quæ in aceto.

Genes. 3.
Remedium contra gulam.
Thren. 3.
Genes. 21.
Exod. 17.
2 Reg. 23.
B Epiphan.
VII. Ratio.
Ioann. 10.
Crucifigendi olim apud Iudæos potari aceto consueuerant, vt quidā tradunt.
Plutarch.
M. Antonij scelerata mors vnde.

Subiungit Ioannes: *Vas ergo positum erat aceto plenum.* Ad hoc nimirum, vt eo potarentur in sua siti crucifixi, atque aceto potati citius morerentur: atque vt Hieronymus scribit, paratum erat acetum crucifixis, vt eos consopiant. Romani porrò, quò se citius expedirēt à custodia, & Iudæi propter legem Deuteronomij, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, maturādam eius mortem censuerunt per aceti porrectionem. Vbi nota, Ioannem solùm inter alios meminisse vasculi continētis acetum, & hyssopi circumpositi, & quòd Iesus accepit acetū vt citò migraret, iuxta id, quod in Ioanne dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam:* quæ tamen nullus aliorum attigit. Cùm autem ob altitudinem pendentis non liceret dare potum ex vasculo, habuerunt paratam spongiam, quam exugere sitibundus poterat. Spongia, animal est in mari degens, & rupibus adhærens desiccatur: quòd si aqua immergatur, plurimā imbibit, quòd si prematur, illam emittit: ita spongia aceto immersa bibit quantum potuit. Huius spongię pars religiosè Romę asseruatur in templo B. Agnetis non longè ab vrbe sito.

Acetum cur Iesu porrectū fuerit.
Hieron. in Matt.
Deut. 21.
Cur Iesus acceperit acetum.
Ioann. 10.
Spongia quid.
Quæ spongia ori Christi fuit porrecta, vbi asseruetur.

Hyssopo circumponentes obtulerunt ori eius. Pro verbo Circumponentes, Gręcè legitur περιθέντες ὑσσώπῳ, alij verò, καλάμῳ circumdantes, siue circumligantes spongiam hyssopo, siue arundini: nam lignum aliquod hyssopi erat, vt putant Theophylactus, Euthymius, & Lyranus. Euthymius tradit, quosdam putare hyssopum vocari arundinem, eò quod arundinis summitas frondes habeat hyssopo persimiles. Et Theophylactus ait: *Aceto eum potant, id quod condemnatis faciebant: quia & hyssopum propter hoc aderat, vt lethale. Quidam autem hyssopum dicunt calamum; talis enim est summitas calami.* Sic ille. Quia verò hyssopus, herba est flexibilis, & ligaturæ accommodata, & humilis, & ad altitudinem arundinis nunquam ascendens, idcircò Augustinus inclinare videtur in herbam hyssopi paruam, quæ purgat pectus; quia Christi humilitate mundamur: videturque asserere hyssopi capillamentum fuisse arundinis summitati circumuolutum, cui commodè substrato spongia superponeretur. Chrysostomus addit, hyssopum appositum fuisse cum aceto ad potum quod sit insigne reorum, ex eo fortassis, quod legerat ex hyssopi folijs constare aspergines purificandorum. Meminit etiam hyssopi, cùm alij Euangelistæ arundinē expresserint: quia hyssopus in legis lustrationibus adhiberetur, non sine Dominicę passionis significatione, vt ob id dixerit Dauid *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor.* Verba Chrysostomi in Ioannem, hæc sunt: *Acetum in spongia porrigunt; vt bibat tanquam reus: nam propter hoc hyssopum additur; quo gustato mortuus est.* Hæc ille. Hyssopus ergo, vel lignum fuit, cui est alligata spongia; vel ligatura fuit arundinis cum spongia; vel mista herba cum aceto, quasi pimpinella in

Theop. in Ioa.
Euthym. Ibid.
Lyra. ibid.
Hyssopus quid.
Aug. in Psal. 50. ante med. tom. 8.
Chrys. ho. 84. in Ioan. 10. 3.
Hyssopi vsus.
Leuit. 14.
Psalm. 50.
Hyssopum cuius rei gratia cum aceto sit Christo oblatum, teste Chrysost.

vino: cuius gustus lethalis est, teste Theophylacto: & ob id fortasse ait Chrysostomus, quòd erat potus reorum. Sitiebat ergo Dominus, & hæc tam amara & lethalia illi potrigebantur. Et pro potu bonorum operum exhibet Iudæus variarum pœnarum genera, quibus eum affecerunt: acetum item inuidiæ, & odij, quod in corde suo, quasi in spongia cauernosa, gerebant occultum. Sed cùm tu, ô Domine, omnes alios sitientes ad veniendum ad te inuitare soleas, quò eorum sitis extinguatur, ais enim per Prophetam: *Omnes sitientes venite ad aquas*; &: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos*; &: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat*: aut ad teipsum recurre, qui es fons sapientiæ, Verbum Dei in excelsis, torrens voluptatis, abyssus dulcedinis, fons hortorum, puteus aquarum viuentium; ad teipsum perge, à teipso ne discedas, aut hasce amaras potiones in vinum dulce conuerte: si Moysen docuisti amarissimas aquas Marà indulcare, vt potum populo præberet; & si aquas in optimum vinum ad nuptiarum celebritatem, ac decus conuertisti. Sed profectò sicut Pater eum dereliquerat, ita ipse deserebat seipsum, vt minimè suæ sitis ardori succurreret. Sedulius libro de opere paschali, quid illa aceti porrectio significaret, paucis versibus absoluit, dicens:

Quin insuper haustum
Cùm peteret sitiens, vnus de plebe nefanda
Penniculo infusum calamo porrexit acetum:
Manzeribus populus in deteriora volutus
Conueniens liquor ille fuit. Nam dulcia vina
Sicut in horrendum cum cõuertuntur acetum,
A mensis proiecta iacent, in tempore prisco
Gens accepta Deo, nunc est odiosa propago.

Hæc ille. Origenes vero in Matthæum eleganter de vino felle permixto, & aceto scribit: *Forsitan quanticunque secundum doctrinam quidem Ecclesiasticam sapiunt, viuunt autem malè, dant ei vinum bibere felle permistum: qui autem alienas à veritate sapientias applicant Christo, quasi eo ea dicentis, hi spongiam implentes aceto imponunt calamo, & potant eum.* Cyrillus quoque Ierosolymitanus: *Qui*, inquit, *educebat ipsis ex rupe aquas, en petit à vineis, quàm plantauit fructus. Sed quid vinea? quæ secundum naturam quidem erat ex sanctis Patribus, secundùm voluntatem autem ex Sodomis. Vinea enim illorum ex Sodomis, & sarmentum illorum ex Gomorrha, sitienti Domino, spongia madefacta, & imposita arundini, porrigit acetum.* Et post aliquanto: *Præcantauit in Canticis de hoc horto ad meam sponsam, dicens ad illam: Ingressus sum in hortum meum, soror mea sponsa. Erat autem vbi crucifixus est, hortus. Et quid accipis illic?*

Christo quid rependerint Iudæi pro beneficiis.

Christus in cruce etiam semetipsum dereliquit.

Esa. 55.
Matt. 11.
Ioan. 7.
Eccli.

Cant. 4.

Exod. 15.

Ioan. 2.

Sedul li. 4. de opere pascha li.

Quid illa aceti porrectio significaret.

Orig tract. 35. in Matt to 2.
Qui dent Christo vinum bibere cum felle mistum secundùm Origenē. Spongiam plenam aceto, qui Christi qui offerant.
Cyril Ierosol catech 13. inter med. & finem
Exod 17.
Can. 5.
Ioan. 18.

Messui myrrham meam, vinum myrrhatum bibens, & acetum. Et hactenus de siti corporea. Sub qua aliam excellentiorem, & maiorem spiritum ostendit: vt olim dum alloquebatur Samaritanam, sub qua potum fidei spiritualem postulabat. Et cùm discipuli cibaria ei ex vrbe attulissent: *Ego cibum*, inquit, *habeo manducare, quem vos nescitis*: & explicans, subdit: *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, vt perficiam opus eius.* Quidam asserunt, hanc etiam plus cruciasse Dominũ, quàm cætera passionis tormẽta, quam sanè sitim latrones eodem supplicio affecti non leguntur habuisse: quoniam ex angustijs & afflictionibus animæ oriebatur. Vt igitur Christus, qui totum hominem ab angustijs & cruciatibus gehennę eripere venerat, eas tam animo, quàm corpore suo voluit sustinere: & vt de cruciatibus corporis per crucem, clauos, & nuditatem conquestus est voce superiori: *Eli, eli*, ita angustias animi interiores per diram & intolerabilem sitim expressit, vt sciremus, Christum illas esse expertum, quò animas omnium nostrum qui credimus, liberatas esse intelligeremus. Vnde inferni flãmæ, ac cruciatus apud Lucam describuntur per illam sitim ardẽtem diuitis Epulonis, cui nullus succurrit: Gentiles quoque depingunt Tantalum in medio aquarum siti excruciari, cui subueniat nullus. Atque hanc pœnam descriptam esse contendunt Psal 68. qui incipit: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam* Sed quomodo sitit, qui tantam aquarum copiam habere se dicit, vt ad animam penetrent? Sed aquæ istæ amaræ erant, & turbulentæ, quæ sitim adaugent potius, quàm minuant: has aquas non petit Christus, sed ab eis liberari intẽsè precatur. Ideo pœnas illas interiores per metaphorã exaggerat eorum, qui tempestatibus maris procellisque agitati profundè in maris limo demerguntur, vt inuenire nequeant in quo subsistant, modo vero vndarum impetu in altũ extolluntur. Vnde subdit Propheta: *Infixus sum in limo profundi* (id est, in peccatis quibus se conspurcatũ, & defœdatum videbat, & pudore suffundebatur, vel faciem in cęlum leuare) *& non est substantia*, sine subsistentia, vbi pes possit niti. Subdit rursus; *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Laboraui clamans.* Et rursus; *Libera me ab his, qui oderunt me, & de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aqua, neq; absorbeat me profundum: neque vrgeat super me puteus os suum.* Quibus omnibus vult significari pœnas gehenæ, quas damnatorum animi luũt. Sed profectò si verum amamus, nõ sunt propriè pœnæ inferni dicẽdæ, quas

Sup. 4. & seq.

Ibid.

Quàm grauiter sitis Dominum crucifixum uerit, & quare secundum aliquos.

Matt. 27.

Luc. 16.

Quales aquas bibit Dominus in passione sua.

Quid illud Prophetæ in Christi persona: Infixus sum in limo profundi & non est substantia.

Contra eos qui Christum inferni pœnas sustinuisse dicunt.

Christus

Christus in cruce sustinuit: nam damnati cum magno odio Dei, salutisque desperatione patiuntur, & hæ sunt potissimæ gehennæ pœnæ: quas si subtraxeris, iam pœnæ gehennæ non sunt. Cùm igitur Iesus magna ex charitate, tùm Dei, tùm mundi, & cum certa spe euadendi sua tormenta tà corporis, quàm spiritus sustinuerit: dici non potest, eum pœnas gehennæ tolerasse, quò nos ab illis liberaret: minimè enim Christi pœna satis erat ad delendum omnium pœnarum reatum, quæ peccatoribus debentur. Proinde clarius, certiusque asserimus, Christum hoc verbo declarasse suim suam plura patiendi pro Dei honore, & animarum salute. Nam per aquas in Scripturis, afflictiones, tribulationesque intelligimus vnde illud: *Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium*; & rursus illud: *Forsitan aqua absorbuisset nos.* Et hoc tantò magis, quantò potum amarum, & cruciantem prænouerat sibi porrigendum; vt ita saturaretur opprobrijs: & de sanctis pro Christo tormenta patientibus per Prophetam dicitur: *Inundationem maris quasi lac sugent.* Dionysius epistola ad Carpum tradit visionem illam, in qua Dominus apparuit, dicens, quòd si opus esset pro salute hominum iterum mori, ac crucifigi, libenter ad nos veniret: tantum abest, vt amplius deprecetur calicem. Ita beatus Ignatius ardentissimo affectu sitiebat martyrium, vt epistolæ eius testantur: B. etiam Laurentius in medijs flammis tormenta sitiebat, ac dicebat: *Assatum est iam: versa, & manduca.* Deinde præcipuè sitiebat Dominus salutẽ nostram: quæ suæ crucis, & mortis est fructus. Sitit populos per fidem, & charitatem sibi incorporari: quia aquæ multæ, populi multi sunt. Sitit ergo Patris honorẽ, & gloriam suam, propter Deum, peccati, ac dæmonis victoriam, & exaltationem, matris consolationem, Apostolorum reditum, cõfessionem Centurionis, pœnitentiam populi reuertentis, & percutientis pectora sua, Patrum ex limbo redemptionem, salutem omnium animarum. Sitit fidem nostram, vt nos esuriamus, ac sitiamus iustitiam, fidem, ac salutem nostram. Sitit gustare vinum vineæ nobis agricolis locatæ: quisque etenim suam vineam excolendam à CHRISTO accepit. Sitit ergo Christus à Iustis quidem potum refocillantem bonorum operum, & virtutum obedientiæ, humilitatis, patientiæ, atque perseuerantiæ; à peccatoribus verò pudorem de peccato, potum lacrymarum, & pœnitentiæ. Sed nos in hac siti Christi damus illi acetum: est autem acetum, teste Hilario, vinum, quod per vitium incuriæ, aut vasis coacescit, ac corrumpitur: non enim aliud habemus ex nobis. Nam vinum, quod à Deo accipimus, nostra scelerata, ac contaminata vita corrupimus, atque infecimus, vt defecerit in acetum; ita, vt possit nobis dicere: *Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum; quomodò ergo conuersa es in prauum vinea aliena?* Et, *Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas.* Et nisi sanctissima Virgo pro nobis deprecetur, vt in nuptijs sponte fecit, dicendo: *Vinum non habent*, non habebamus ex nobis nisi aut aquam, aut acetum, quod tua benedictione conuertatur in dulce vinum. Da nobis spiritum tuum feruentem, quò hæc mutatio dexteræ excelsi fiat in nobis. Tradit Plinius, interdum vina præstantiâ ortu Caniculæ deficere, & acescere: sed temporis discursu redire eadem bonitate. Id quoque nobis tua gratia potest contingere, vt qui carnis feruentis cupiditatibus, quasi immundis animalibus nostro vitio inseruimus, in posterum habeamus dulcem, quem Domino offeramus potum. Discamus ex hoc verbo nostram salutem sitire, pro eaque laborare, & pati vsque ad mortem: quia talem sitim sedabit Dominus, & amplissimo voluptatis torrente remunerabit. Christus sanguinem suum in potum vini propinauit, & spiritum suum in potum aquæ vitæ, sicut ait Ioannes: *Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Tu ergo imitare Christum, & sanguinem tuum illi porrige in potum: & si non datur tibi pro illo occumbere, saltem propina illi spiritum tuum. Caue, ne acetosa illi porrigas, id est, corrupta; nam vniuersæ iustitiæ nostræ, quasi pannus menstruatæ: sed si alia non habes, etiam illa porrige: quia ipse acetum traiecit, & ebibit, vt in se corrupta nostra redintegraret, infirma sanaret, mortua viuificaret. Vt igitur finem tractatui imponamus, offerant peccatores omnes Christo sitienti lacrymarum potum, & contritionis aquam de cisterna Bethlehem cum periculo vitæ allatam per medios hostes: & hanc in terram fusam bibit Christus, sicut Dauid illam in terram fudit ad Dei gloriam. Proficientes offerant potum miserationis Christo in se morienti, & in suis membris egenti, vt possit dicere; *Sitiui, & dedistis mihi bibere.* Perfecti verò cum sponsa vinum aromaticum deuotionis, amoris, & imitationis offerant, de quo in Canticis dicitur; *Dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum.* Nam Dominus amplissimo prœmio, hoc est, torrente voluptatis suæ, sanguine, ac siti sua redempto temuneta-

Marginal notes (left): Pœnæ inferni præcipuæ quæ sint. — Qualis illa sitis fuerit Christi patientis, quã extinguere cupiebat. — Aquæ in Scripturis quid denotent. *Psalm. 65. Psal. 123. Thren. 3.* — *Deut. 33. Dionys.* — Christi charitas erga peccatores. — Crucis, ac mortis Domini fructus. — *Apoc 17.* Quid sitiret in Cruce Dominus. *Luc 23.* — *Matt 21.* — Quid Christus à iustis & peccatoribus sitiat. — Acetum quid Hilario.

Marginal notes (right): *Hilar Can. 33. in Matth.* Quo aceto Christum potemus nos. — *Ierem. 2.* — *Esai. 5.* — *Ioann. 2.* — *Psalm. 76.* — *Plin. l. 4. c. 18.* Effectus Caniculæ, ex Plinio. — Sitis Domini quid nos doceat. — *Ioann. 7.* — Christo quæ minime offerenda. *Esa 64.* — Quem potum offerre peccatores debeant Christo sitienti, proficientes item, ac perfecti. — *2. Reg. 23.* — *Matt. 25.* — *Cant. 8.* — *Psalm. 35.*

nerabit, cui cum Patre, ac Spiritu S. sit perpetua benedictio, honor, & laus, Amen.

TRACTAT. XLV.

De sexto verbo Christi in Cruce, in illa verba: *Cùm ergo accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est.* Ioann. 19.

Iesus qualis medicus animorum noster.

PRVDENS Medicus pro salute ægroto præstanda, primò arctiorem victus rationem præscribit, quæ mater solet esse bonæ valetudinis, deinde vias & rationes excogitat sudoris excutiendi, quò prani humores consumantur: quòd si hæc non sint satis, flebotomiam adhibet natntam exonerantem, postremò potionem aliquam amaram quidem, sed efficacem instituit, qua penitus euacuata radice morbi, sanitas restituatur. Ad eum modum Christus sapientissimus medicus noster, qui tāquam ægrotus omnium nostrum morbos, atq; peccata in se trāstulerat, primò pro nobis quadraginta diebus, & noctibus ieiunauit, nihil prorsus gustans; ambulando deinde itinera varia sudauit, sed in horto mōtis Oliueti etiam vsque ad sanguinem; tertiò in prætorio Pilati sanguinis missionem passus est; supererat potio amara aceti, quam cum hausisset, dixit: *Consummatum est.* Cùm igitur Iesus reliqua omnia, quæ ad sacrificij perfectionem à Prophetis erant prædicata, in se fuisse completa agnosceret, vnum adhuc desiderari poterat, nempe vt fel, & acetum degustaret: qnod vbi factum est, meritò dixit: *Consummatum est*, hoc est, Ritè sacrificium est peractum: nihil enim eorum omiserat, quæ Prophetæ prædixerant filio hominis esse toleranda, iuxta æternum diuinę dispensationis propositum. Etsi enim nonnulla adhuc restarent complenda, vt mors & signa illam consecuta, lateris apertio, sepultura, ad inferos descensio, quæ & ipsa in Scripturis prædicta erant: tamen quia iam erat in opere consummationis, & pro consummatis habebantur; propterea rectè potuit dicere: *Consummatum est.* Restabat adhuc resurrectio, in cœlum ascensio, atque missio Spiritus sancti: sed hæc ad victoriam pertinent, non certamen, præmia sunt pugnæ, ac laboris. Deinde nota admiratione esse dignum, milites illos Dominicæ passionis ministros, alioquin rerum gerendarum ignaros, impios, ac sæuissimos, cuncta quæ ad tanti sacramenti expletionem exigebantur, eo ordine exhibuisse, ac si voto qnodam communi conspirassent se in Domino IESV vniuersa Prophetarum oracula perfecturos. Tanta est enim diuinæ prouidentiæ vis, vt qua via, ac ratione peruersi homines suis affectibus seruientes putent se diuinæ resistere voluntati, eorum quasi quibusdam insidijs intercipiantur, vt ita fiant diuini consilij perfectores. Quemadmodum vndecim filij Iacob, vendentes fratrem suum Ioseph, ne dominaretur eis, ea maximè via erexerunt eum ad regnum. Verùm iam Textus verba expendamus.

Matth. 4.
Luc 22.
Ioann. 19.
Quàm verè Christus dixerit: Consummatum est.
Diuinæ prouidentiæ vis.
Genes. 37.
Infr. 41.
Cur Dominus porrectum acceperit acetū.

Cùm ergo (inquit) *accepisset Iesus acetum.* Qui ergo omnino vini myrrhati beneficio renuntiauit, & acetum cum felle mistum gustauit quidem, at noluit bibere: acetum tamen, vt Ioannes insinuat, assumpsit, vt mortem maturaret. Cur verò biberet acetum purum, spreto myrrharo vino, ad literam explicatum est. Mysterium verò non parunm hoc continere videtur, quòd Deus acceptauit gentes quasi acetum corruptas: Iudæos spreuit, à quibus exigebat & myrrham pœnitentiæ, quæ eos à corruptione & morte peccati seruaret; non fel iracundiæ, aut odij, qnod in hodiernum vsque diem in Christum gerunt. *Dixit: Consummatum est.* Christus Hebraico idiomate dicere potuit nischlam, quòd Ioannes Græcè dixit τετέλεσται, Latinus verò interpres, *Cōsummatum est*, Syriacus codex haam scalam. Quæ vox vel Hebræa illa nischlam, non vnam habet significationem, sed plures: nam interdum significat id, quod solutum vel restitutum est, interdum verò perfectum, & consummatum, qnandoqne autem pacatum, siue pacificatum, à verbo Hebræo שלם, quod est, soluit, siue restituit, pacauit, pacificauit, perfecit, siue consummauit, atq; retribuit. Nam cùm dicitur in Leuitico: *Reddet illi dimidium sorte sua*, vel iuxta Vulgatā. *Reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere*: & in Exodo: *Quinque boues pro vno boue restituet*, ibi capitur in prima significatione, in secunda verò apud Iob ponitur, cùm dicitur: *Et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ*: & rursus, *Pacemq́, habuit Iosaphat cum Rege Israel.* In tertia vero significatione accipitur apud Esa. *Et consilium nuntiorum suorum complens*, Et, *Complebuntur dies luctus tui.* Hæ aūt omnes significationes mirificè conueniunt morti Christi. Ipse enim est, qui æs alienū, quòd primo homine peccante genus humanum cōflauerat, nec erat soluendo, tanquā bonus fideiussor pro nobis dependit: cuius fideiussionis pignus & cautela erant omnia veteris sacrificia legis: imò ipse per Danidem ait: *Quæ non rapui, tunc exoluebam*: & Esaias: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit*, id est, pro nostris soluit peccatis: & Apostolus:

Marc. 15.
Matt. 27.
Vinum myrrhatum cur reiecit.
Nischlam Hebræis multa significat.
Leuit 6.
Exod. 22.
Iob 8.
3. Reg. 22.
Esai. 44.
Infr. 60.
Hi omnes significatus quam mirificè morti Christi conueniant.
Gen. 3.
Primus.
Psalm. 68.
Esai. 53.

Coloss. 2.

lus: *Et vos cùm mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Cruci.* Christú quidem ex sensibili morte viuificauit, nos autem ex sensibili, & intelligibili morte peccatorum. Nam delicta quæ condonauit, mors sunt intelligibilis.

Chirographũ quid, & quid syngrapha.

Chirographum autẽ, cautio est manu scripta, qua nos debitores alicuius summæ confitemur: syngrapha verò, siue apocha, scriptura est, qua persolutum debitum declaramus.

Quale sit illud chirographũ decreti, quod Christus in cruce deleuit, secundum Apostolum. Exod 19. Oecumenius.

Erat ergo Chirographum vel lex Moysi, quam pepigerant scilicet se seruaturos, ac facturos esse omnia, quæcunque locutus esset Dominus, ac futuros obedientes: quòd si quid omitterent, subdiderunt se legis maledicto, quam Dominus euacuauit in Cruce: vt interpretatur Oecumenius. At alij, aptiùs fortasse, chirographum interpretantur, quod Deus ab initio cum Adam Patre nostro, & per consequens nobiscum omnibus decreuit. Indixerat enim Adæ: *De ligno scientiæ boni & mali ne comedas: In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

Gen. 2.

Infra 3.

Hoc chirographum contrarium nobis erat, quia nos comedimus in Adam Patre nostro, & rei mortis omnes inuenti sumus. Sed hoc chirographum, & debiti cõfessionem sustulit Christus in Cruce, faciẽs se debiti nostri fideiussorem, ac persolutorem, vbi sua obedientia contumaciam & rebellionem compensauit nostram: ac vt homo in omnibus suis membris Deum offendit, ita Christus in omnibus passus est, vt nobis parceret.

Philip. 2.

Christus patiens pro nobis in cruce, quid fecisse, videatur. Matth. 18.

Non rarò contingit, vt quis in hospitium ingressus, non habens rationem quantum habeat in bonis, aut in loculis, edit, bibitque splendidè: accedit hospes, enumerat quæcunque exhibuit, facit summam, ille cùm minimè sit soluendo ligatus ab hospite, in carcerem conijcitur, aitque illi: *Non egredieris inde, donec soluas nouissimum quadrantem.* Ad eum modũ primi parentes comederunt, & biberunt in Paradiso, cumque soluendo non essent, detinebantur ligati in carcere per carnificem dæmonem: at Christus diues in misericordia volens opus edere clementiæ suę, in cruce abundanter Patri debitum depẽdit, solutoque pretio, dixit: *Consummatum est*, videlicet mundi, & hominis debitum quod tecum habebat; amplius etiam tu illi remanes debitor, cũ plus depẽderit, quàm illi debebat, vt illis benefacias, & consummatos illos, ac perfectos ad gloriam deducas.

Ephes. 2.

4. Reg. 4.

Quemadmodùm Helisæus clamari ad se mulieri, eò quòd creditor filios in seruitute poneret, quòd non esset soluẽdo, cùm de oleo illi etiam miraculo prospexisset, quò solueret, dixit: Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filij tui viuite de reliquo. Ita etiã cùm quis à captiuitate Turcæ liberatur, non tantùm pretium iustum illi mittitur, quo liber euadat, sed etiam viaticum, quò possit cõmodè, atque honorificè inde in patriam suam reuerti.

Secundus significatus. Ephes. 2.

Alter sensus est: Pacificatum est. Ipse enim Iesus verus est Salomon, & pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & non tantùm pacificus cum diligentibus pacem, sed etiam cum illam odio prosequentibus, vsque adeò, vt inter ipsos grauissimos cruciatus, quos ex obedientia Patris sustinebat, inuocando Patrem, de nostra pace negotietur cum eo.

Diuturnũ bellum quemadmodum ferè soleat terminari.

Solet enim longum, ac diuturnum bellum matrimonio aliquo dissidentium partium terminari, solutis tamen damnis iniustè illatis à parte illa, quæ iniustum bellum fouebat. Nam orto bello inter Deum & hominem, ad pacem statuendam cõiunctus est Dei Filius cum humana natura: quare Christo nato pax in terra hominibus bonæ voluntatis decantata est ab Angelis.

Luc. 2.

Quemadmodum nos Christus cum Deo reconciliauerit. Coloss. 1.

Reliquum erat, vt humanũ genus damna Deo illata solueret: verùm cum soluendo nõ esset, idem Dei Filius pro nobis soluere, & reconciliare nos Deo decreuit, pacificãs per sanguinẽ filij eius, siue quæ in cęlis, siue q̃ in terris sunt, vt docet Apostolus. Nam Deus recõciliatus est homini, homo cũ Angelo, Iudęus cũ Gentili, & quisq; cum inimico suo, deniq; spiritus cum carne. Hęc est illa pax, quæ iuxta Paulum exuperat omnem sensum: quia consiliũ imperscrutabile est, Filiũ Dei, vt mediatorẽ pro nobis pacificãdis ad necem tradi.

Philip. 4.

Huius diuinæ reconciliationis beneficiũ ex tribus agnoscitur.

Sanè magnũ, & ineffabile beneficium est, per filium cũ Patre reconciliari: maius, q̃ per sanguinem eius talis reconciliatio comparata est: at maximum, quod non vi aliqua compulsus, aut beneficio vllo, aut obsequio prouocatus, sed stupẽda charitate crucis ignominiam pertulerit; vt disciplina pacis nostrę, teste Esaia, fuerit super eum. Est igitur Iesus vera, & pacifica hostia, quæ humana cum diuinis perpetuo fœdere concordiæ connectit.

Esa. 53.

Tertius significatus. Consummare quid sit.

Tertius sensus est: Consummatum est, id est, perfectum, & completum, & omnibus suis numeris absolutum. Nam ita & Scriptores Ethnici & sacri hac voce vti cõsueuerunt. Vnde Cicero: *Latissimè patere videntur ea, quæ de officijs tradita à Philosophis, & consummata sunt.* Et Poëta: *Quod magni Traseæ, consummatiq; Catonis.* Paulus verò ait: *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*, id est, perfecit. Et in libro Sapien-

Cic. lib. 1. de officijs.

Martial.

Hebr. 10.

Sapient. 4. *Infra 6.* *1. Cor. 13.* *Ephes. 4.*

tiæ: *Cõsummatus in breui expleuit tempora multa,* Et iterum, *cogitare de sapientia sensus est cõsummatus.* Hinc consummatio in eodem sensu accipitur, vt cùm ait: *Hinc & oramus, vestram consummationem;* & iterum, *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, &c. ad consummationem sanctorum in opus ministerij.*

Consummare quid rursus significet. *Matth. 24.* *Infra 28.* *Daniel. 9.* *Eccli. 18.* *Matth. 7.*

Et quia quod finitur, solet esse perfectum; ideò consummare, significat etiam finire, vel terminare. Vnde dixerunt Apostoli; *Quod signum aduentus tui, & consummationis seculi?* & rursus, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.* in hunc sensum dixit Daniel: *Vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas;* & liber Ecclesiastici: *Cùm consummauerit homo, tunc incipiet,* & Euangelista: *Cùm consummasset Iesus verba hæc admirabantur turbæ super doctrina eius.*

Consummare ad quem propriè pertineat. *Supr. 5.* *Rom. 10.* *Esai. 44.* *Matth. 3.* *Hebr. 12.*

Cõsummare igitur res non vt pereant, sed vt perficiantur, illius proprium est munus, qui non venit soluere legem, sed adimplere, & vt ait Apostolus: *Finis legis Christus: ad iustitiam omni credenti.* De quo per Esaiam pater gloriatur. *Pastor meus es,* inquit, *& omnem voluntatem meam complebis;* & ipse Ioanni Baptistæ dixit; *Sic decet nos implere omnem iustitiam.* Ideò à Paulo dicitur autor fidei, & consummator, id est, perfector.

Quam cõsummauerit Christus omnem voluntatem Patris. *2. Cor. 1.*

Ipse est igitur cuius est dicere, Consummatum est, videlicet quicquid Deus hominibus per Messiam administrari voluit: quia impleuit omnem Dei volũtatem, promissionesque Dei omnes (quę in illo sunt, vt testatur Apostolus) de reconciliando sibi mundo, & à captiuitate dæmonis liberando: ipse præstitit omnem obediẽtiam & iustitiam, ad debitum inobedientis Adæ, & filiorũ suorum extinguendum.

Hebr. 9. *Bartolus.*

Ipse absoluit testamentum suum, atque compleuit: nam testamentum, vt scitè tradit Apostolus, in mortuis confirmatum est: alioquin nondũ valet, dũ viuit qui testatus est, cùm adhuc vt dici solet, voluntas eius sit deambulatoria.

Christus regalius quales nos instituerit hæredes.

In quo testamento iustitiæ suæ, & vitæ æternæ hæredes instituimur, multò potentiùs quam per Adæ peccatum fuimus instituti hæredes peccati, & mortis: potentior est enim, atque efficacior Iesus, qui Deus est, & homo, ad saluandum quàm ille, qui purus homo fuit ad perdendum. Completum est ergo Vetus Testamentum, omniaque eius sacrificia in hoc vno sacrificio crucis cruento: quòd priùs instituerat incruẽtum pro vniuersis peccatis expiandis, quæ siue ante ingressum in Christum, siue post illum quoque modo perpetrauimus.

Quomodo diuidatur Vetus Testamentũ,

Illudq; quàm exactè & perfectè Christus impleuerit.

Cùm autem Veteris Testamenti vniuersa mandata in præcepta naturæ, siue morum, & in cęremonias, & iudicia diuidantur: illorum omnium consummationem in Christi Cruce cernere licet. Nam præcepta omnia, quæ ad mores spectant, & moralia dicuntur, in singulari illa sua, eximiaque obedientia, qua Patri se morigerum præstitit vsque ad mortem; mortem autem Crucis, & in eminentissima illa, & ardentissima charitate, qua se pro omnibus hominibus, & præcipuè pro inimicis suis cruci suffigentibus, & ingratis futuris se tradidit, consummauit, atque perfecit.

Philip. 2.

Christus vt sit holocaustum.

Cęremonias verò atque sacrificia in hac vnica, & singulari crucis victima compleuit. Est enim Iesus in cruce holocaustum, igne diuini amoris, & doloris combustum totum, & æterno Patri in odorem suauitatis oblatum: quod solus Deus edisse per ignem sui beneplaciti dici potest, propter cuius repræsentationem omnia antiqua holocausta, & sacrificia placuerunt: placentque omnes nostræ hostiæ, quæ illam Crucis in Missà repræsentant.

Apoc. 1. *2. Cor. 5.*

Cur hostia sit Christus sacrificium, & oblatio. *Luc. 22.*

Hoc est sacrificium pro peccato in vniuersum extinguendo: quia dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Hæc est hostia pacifica: quia reconciliauit nos Patri suo per sanguinem. Hoc est sacrificium stabiliendi, & confirmandi fœderis noui: vnde dixit: *Hic est calix Nouum Testamentum in sanguine meo.* Hæc est oblatio dedicationis templi: quia ex latere Christi dormientis in cruce, formatũ est templum viuum Ecclesiæ militantis per aquam Baptismi purificantis, & sanguinem redemptionis.

Agnus. *Exod. 12.* *Hebr. 13.* Iuge sacrificiũ *Exod. 29.*

Hic est agnus, cuius sanguine educti de mystica Ægypto peccati, & seruitute dæmonis: qui edendus est festinanter per fidem, & eius sanguine tingenda superliminaria domus nostræ, id est, labia confitentia illum pro nobis esse effusum, quò ab Angelo liberemur percutiente. Est præterea iuge sacrificium, in quo mane duo agni, & totidem vespere olim Deo offerebantur.

Luc. 2.

Et Christus in incarnatione quasi mane se ipsum duas naturas habẽtem Patri obtulit: quod expressum fuit, cùm Iesus præsentatus fuit in templo: & totidem vespere mortis suæ obtulit in Cruce. Nisi velimus dicere, duos agnos manè oblatos fuisse, Christũ, & Mariam, tùm in templo, tùm in Cruce Deo præsentatos.

Iudicia legis omnia Christus absoluit, atque consummauit. *Psal. 10.*

Tertiò iudicia omnia legis in hac vna rigidissima iustitia in se Dei filium pro aliorũ peccatis exercitata, consummata sunt: quare liberum est post Christi summi Pontificis mortem omnes homicidas (qui enim diligit iniquitatem, odit animã suam) in cœlum, quasi in patriam redire. Tamq; iustè, ac abũdanter pro nobis pendit Ie-

dit Iesus, vt eius passio teddat omnes membrorum suorum passiones, & mortes pretiosas in conspectu Domini, etiamsi maximè mundus rideat, & cõtemnat. Quia nostrum pati pars est illi' mortis, quę est, fuit, & erit semper ante Dei oculos pietiosissima, & gratissima. Consummatum est igitur, quicquid permissum diabolo, & eius ministris, tam Iudæis quàm Gentilibus tẽpore derelictionis meæ, vt faciant contra me. Nunc igitut, Patet æterne, superest vt tu facias, quod tuum est. Et cùm scriptum sit: *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum*: si Israël nouit se perdere, omni bono suo, id est, me ipso se ipsum priuando, tu incipe Patet opus salutis operati in gloriam meam. Hoc enim mihi, & meæ obedieotiæ abs te debetur, & hoe ego pro eis peto, videaot qnem pupugeruot, illuminétur tuo lumine, vocétur tua interiori voce, & agnito errote reuertantur petcutienres pectora sua: & vt factum est. Homines etiam ex parte sua incipiant ponete operam suam, & industriam, vt participent de fnctu passionis meę, opus enim est fide erga me, pęnitentiæ in peccata Sacramento, quò Ecclesię suę se incorporent, obedientia ad diuinam legem, patieotia in tribulatiooibus, humilitate in secundis, & prosperis rebus, perseuerantia in virtotum officijs, charitate etga Deum & ptoximos, etiam inimicos, & cum Apostolo dicere potetunt: *Bonum certamen certaui, cùrsum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex*. Nec eoim valet cõsequentia: Chtistus mortuus est pto me, temisit peccata, liuore sanauit suo: ergo nihil mihi est amplius præstandum. Sed potius oppositum valet: ergo & mihi tolerandi sunt labores, remittendum inimicis, ac debitoribus, moriendum pro Christo, & consummandum opus nostræ salutis cęptum, sicut ille consummanit suum. Supplere etgo debemus ea, quæ desunt passionum Christi in carne oostra pto corpore eius, quod est, Ecclesia. Debeot & pro se ipsis solicita esse membra, & alterum alterius oneta portare, vt sic Christi valeaot legem adimplete. Ita igitur est Christus solutor debitorum nostrorum, commodus dissidentium pacificator, mediator, & adnocatus, mysteriorum omnium diuinorũ egregius consummator; vt iure suo dixerit nischlam, id est, solutum est, pacificatum est, perfectum est. Et recto quidem otdine hęc ponũtur: quia solutione peruenitur ad pacem, pace verò omnia consummantur, atque perficiuntur. Thaulerius io exercitatiooibus de vita Christi Iesu supet hoc verbum pulchrè ait: *Consummatum est*, inquit, *quicquid æterna Sapientia constituerat, quicquid iustitia rigida pro singulis quibusq; exigebat, quicquid charitas amanter poscebat, quicquid erat promissum Patribus, quicquid mysteria, figura, ceremonia, & Scriptura præsignarant, quicquid ad nostram redemptionem erat accommodatum, ac necessarium, quicquid in nostru abolendu debitu erat conducibile, quæcunq; ad nostras explendas, resarciendasq; negligentias cousferebãt, quicquid gloriosum, atque amicabile esse poterat, ad sublimem demonstrandum amorem, quæq; pro nostra spirituali institutione, ac informatione desiderare potuissemus, quicquid demum honestum, atque congruum erat glorioso mirifica redemptionis nostra triumpho celebrando, atque victoriæ: cuncta hæc isto sunt determinata verbo: Consummatum est*. Hæc ille. Consummauerat olim Deus omoia opera sua die sexta condito homine, & Eua formata: consummanerat & homo peccatum eadem sextadie: Coosummauit & Iesus eodem die omnem suam patientiam, & iustitiam in extinguẽdo debito peccatorum nostrorum. Fiuitum est opprobrium Crucis, malitia Iudæotum, dolores Christi: sed peccata nostra, quibus quotidiè Christum crucifigimus, & passionis repetimus vulnera, oondum propter nostram malitiam sunt finita.

Ex hoc igitut verbo primùm discimus, Si consummatum est, Iudæos frustra adhuc expectare Messiam plura facturum, quàm quæ Christus gessit. Discimus victoriam Christi cootra terrotes dæmonis, mundi hooores, atque carnis petulãtiam, mortisque aculeos coosummatam esse, atque perfractam. Nam etiamsi nũc dæmones tentent, alliciat caro, mundus ad se trahat, mors impendeat: sunt tameo omnia ista debilitata, & prorsus confutata. Noo secùs atq; serpens sioe veoeno, apis sine aculeo, & vt leo vngnibus, ac dentibus destitutus: vt possint quidẽ terrorem aliquẽ incutere; at vincere nequaquam, nisi eum, qui sponte manus dederit. Addiscamus etiam pœnas omnes pro Christo toleratas finem habere, vt propterea Apostolus vocet illas breuem, & momentaneã tribulationem. At quæ pro mundo, aut pro Satana tolerantur, hic quidem initium, incremẽtum morte, cousummationem autẽ in die resurrectionis vniuersalis accipiẽt, vbi corpus vnà cum anima æternis gehennæ ignibus cruciãdum tradetur. Quartò addiscamus, ne à bono opere, & proposito quouis modo desistamus, quoad illud perfecerimus, etiamsi tribulatio ingens, aut mors

Psal. 115.

Christo voluntatem omnẽ suam consummanti quid debeat Pater.

Osea 13.

Ioan. 19.

Luca 23.

Quid homines vero eid Redemptori suo.

2. Tim. 4.

Esai. 53.

Matt. 5. & 6.

Colos. 1.

Galat. 6.

Thauler. in exercit. de vita Christi

Iesu, cap. 49. post medium.

Thaulerij in idem verbum Domini: Consummatum est: elegans sententia.

Gen. 1.

Infra 2.

Infra 3.

Ex hoc eodẽ verbo Christi Consummatũ est, eliciuntur documenta nonnulla.

Secundum documentum.

Aptę similitudines Christi victoriæ.

Tertium documentum.

2. Cor. 4.

Quartum documentum.

Eccli. 4.

propterea superueniat; vt possimus præceptum seruare Sapientis dicentis: *Pro iustitia agonizare pro anima tua; & vsque ad mortem certa pro iustitia*: & Dilectus, *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*: sicut Iob aiebat: *etiamsi occiderit me, in ipso sperabo*, vt possis aliquando dicere cum Domino: *Consummatum est*, vel cum Apostolo: *Cursum consummaui*. Multi enim vix possunt dicere, inchoatum est: rari qui dicant, Progressum fecimus: rarissimi, qui dicere valeant, *Consummatum est*. Nam sunt nonnulli, qui cum benè cœperint, aut magnos progressus in via Dei fecerint, corde tamē reuertuntur in Ægyptum, siue cùm posuerunt manum ad aratrum, instar vxoris Lot respiciunt retrò: illuditurque eis voce Euangelica: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare*. Postremò intelligamus, quòd nisi cum cōsummatum fuerit, quod de nobis Deus decreuit, crucem derelinquere non debemus: sed vt Christus legem impleuit, Scripturas, ac figuras; ita & nos impleamus quæcunque in eis nobis præcepta sunt, aut consulta amplectentes, & alacri animo patientes pro Christo, & alios ad id exhortantes, vt ita simus viri cōsummati. Hinc illa hominū consuetudo, vt homines moribundos, ac magnis doloribus vexatos solemur, ac refocillemus, vt & ipsi possint dicere: Consummatum est, id est, Perfecta est Dei voluntas in nobis: alioquin videri poterat humanitatis opus illos interficere, ne diutius doloribus ac tormētis vexarentur. Ita olim Gentiles, præsertim Romani, quò sæuioris mortis genus euitarent, in se ipsos manus violentas inferebāt: quemadmodum legimus apud Corneliū Tacitum principatu Neronis multos fecisse. Pomponius etiam Atticus, vt ab immanium dolorum vi eriperetur, inedia se ipsum enecauit. Adde Catonem, qui ne in manus Cæsaris veniret, & Marcum Antonium, & Cleopatram Ægypti Reginam, ne in Augusti ditionem, ac triumphum adducerentur, mortem sibi ipsis consciuerunt. Sed profectò hæc à ratione aliena, & immanitatis plena erant; cum rectè dixerit Cicero, non decere militem iniussu Imperatoris de statione decedere. Precemur igitur serò Dominum, vt propter merita Filij sui perseuerantis in Cruce, & omnem iustitiam consummantis largiatur nobis spiritum suum, per quem omnia, quæ præcepta sunt nobis, consummare valeamus, sectantes vestigia Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuo honore, laude, ac gratiarum actione ab omni creatura est honorificandus, ac benedicēdus per omnia secula seculorum, Amen.

Apoc. 2. *Iob 13.* *2. Tim. 4.* *Luc. 9.* *Gen. 19.* *Luc. 14.*

Quintum documentum vltimum.

Quando erimus viri consummati.

Pia consuetudo fidelium.

Ethnicorum, Romanorum in primis exe crandus mos. *Cornel. Tacitus.*

Qui sibi ipsis manus intulerint.

Cicero in somn. Scipionis.

TRACTATVS XLVI.

De postrema Christi voce in Cruce, in illa verba: *Et clamans voce magna Iesus, ait, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, Et hæc dicens, expirauit*, Quæ habentur apud Luc. c. 23.

SOLENT Postrema verba parentis, aut sapiētis alicuius, qui iam animam agit, & morti est vicinus, ab astantibus magna diligentia obseruari, quòd vt plurimum eo temporis momento non nisi vera, & solida, & quæ intus homines sentiunt, loquantur, quasi iam prodeant ab spiritu, omni prorsus sensu corporis destituto: vnde & Poëta describens moribundam Didonem retulit.

Quo loco hæc Christi verba in Cruce morientis à nobis haberi debeāt.

Incubuitq; toro, dixitq; nouißima verba.

Virg. 4. Æneid sub finem.

Solent etiam quæ à cōcionatoribus in peroratione dicuntur, maiores habere aculeos, quò auditores magis flectant, atque permoueant. Ad hunc modum aurea Christi in Cruce pendentis verba, ac iam in stricto Crucis lecto moribundi, planè digna existunt, quæ mentibus nostris insideant, magisq; intelligantur, atque degustentur, maximè verò hoc postremum verbum omni profectò acceptione dignum, quo vitam suam clausit. In primis igitur in litera notandum est, Matthæum solùm dixisse: *Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum*. Bis enim Dominus vsus est voce magna, nimirum in quarto verbo iā explicato, & in hoc postremo. Adhæc tres priores Euangelistæ Dominum referunt clamasse voce magna: sed inter eos priores duo dicunt tantum voce magna clamasse, quid illa voce expresserit non declarantes: solus Lucas explicuit illam vocem fuisse, quæ ex Psalmo quoque fuit desumpta: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Et Matthæus quidem dixit; *Emisit spiritum*, Marcus & Lucas, *Expirauit*, Ioannes verò, *Tradidit spiritum*; vnam, & eandem rem diuersis verbis exprimentes. Deinde illud quoque in litera obseruandum est, verbum illud, *Commendo*, tam in Hebræo, quàm in Græco codice Septuaginta, atque adeò in ipso Luca Euangelista de futuro dixisse, παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου, hoc est, deponam, vel commendabo spiritum meum: significat, per modum depositi

Matth. 27. Quemadmodum inter se Euangelistæ consentiant. *Ibidem.* *Marc. 15.* *Luc. 23.*

Psal. 30.

Quid est ad literam: Commendo spiritum meum.

politi-spiritum meum tradam ad tempus posteà repetédum. Sed illud futurum vim habet præsentis:ita enim soliti sumus dicere,cum cœpto opere & iam finito recedimus ab eo,apud quem operabamur: Commendo me tibi. Ita cùm dicimus, Salueto, vel valeto,nõ tam futuram,quàm præsentem valetudinem, salutemve exoptamus, imò potius præsentem cum futura & perseuetanti valetudine cómendare solemus. Ratio etiam id euincit: quia Dominus tũc spiritum commẽdauit,cum esset in mortis articulo,non post mortem,quando iam ex Cruce deposuerant eum. Et revera hæc verba conueniunt ex hac vita migrantibus ad Dominum: vnde Stephanus ad Domini imitationem dixit de præsenti: *Domine Iesu,suscipe spiritum meum*: & Ecclesia hora Completorij hæc verba de præsenti vsurpat: atque illis terminat Completorij Psalmum, ac preces ob Domini reuerentiam, qui vitam illis verbis terminauit. Circa sensum expende primo clamorẽ Domini magnũ,cùm exangues, & semianimes clamare nequeant,imò vix exili voce loquantur, & flatum emittant tenuissimum: Iesus verò,cui tanquàm afflicto,ac viribus destituto paulò antè additus est socius Cyrenæus ille,qui Crucem portaret post eum, nunc grãdi intonat voce, quo in se maiorem humana potentiam inesse declararet, vt adnotauit Athanasius quæstio. 76. ad Antiochum, & se veracem comprobaret, qui dixerat:*Potestatem habeo ponendi animam meam: & potestatem habeo iterum sumendi eam*. In quibus verbis obserua, quòd potestas illa ponendi animam suam, non arguit vim diuinam, cùm quiuis habeat potestatem cõciscendi sibi mortem: at ponere cùm voluerit, & præsertim cum tanta voce, diuinum est. Vnde & Centurio videns quòd sic clamans expirasset, dixit: *Verè filius Dei erat iste*. At secunda potestas illa,id est iterum sumendi animam,verè est diuina. Ceterùm, quia Dominus spiritum suum deposuit, reus non est homicidij iudicandus, quia iam cruciatus, & vulnera in carne exceperat: vt nisi diuina virtute animam suam intra corpus continuisset, vi tormentorum fortassis iam discessisset, quò videlicet cuncta, quibus adhuc viuens exercẽdus erat, consummarentur. Non ergo sibi mortem Dominus intulit, nisi ea ratione, quia non impediuit: sicut etiam non est homicida nostri habendus, eo quòd cùm infinita sua virtute possit peccata prohibere, & mortem nostram, non prohibet tamen, sicut & interdum dicitur tradere in reprobum sensum, & conuertere cor in

Actor. 7.

Vnius propriũ Christi morientis magna voce clamare.

Quare Iesus moribundus magna voce clamauerit.
S. Athanas.

Ioan. 10.

Aliter quam nos Christus potestatem habuit ponendi animam suam.
Matth. 27.

Si Dominus potestatem habebat ponendi animam suam, quin reus sit homicidij iudicandus.

odium populi, excæcare, indurare, & aggrauare, & similia peccata facere, quia scilicèt non impedit, cùm possit: non impedit autẽ, cùm possit, quia eo posito, quòd hominem libero arbitrio præditum condiderit, non decet neque debet impedire. Clamat deinde voce magna, vt egregius de morte triumphator, ingeminans illud: *Ero mors tua, ô mors, morsus tuus ero inferne*. Voluit ergo ostendere, se non erubescere crucem, aut mortem Crucis, quò nos Christũ, eiusque crucem confiteri coram omnibus & nequaquam erubescere doceret. Clamat vt Rachel in partu, humanitate non sine dolore vehementi parturiente Ben-oni, hoc est, filios doloris, & diuinitate quasi Iacob nominãte Beniamin, hoc est, filios dexteræ Excelsi. Clamat vt leo rugiens pro fame animarum, vt ita terreret bestias, hoc est, dæmones detinentes animas, & sua voce suscitaret catulos, siue leunculos, id est, Centurionẽ & eos, qui reuertebantur percutiẽtes pectora sua. Nam ad hunc clamorem monumenta aperta fuisse, terram tremuisse, lapides sese concidisse, dæmones obstupuisse, infernum contabuisse credẽdum est. Clamore isto ostendit, non ex necessitate naturæ, vel ex acerbitate tormentorum, aut aliquo doloris sensu spiritum suum à Deo auferri potuisse, sed sua ipsius voluntate deponere animam. Non ita tamen, vt tormenta, plagæ, ac dolores virtutẽ mortis inferendæ non habuerint: nam revera Dominum Iudæi occiderunt, & mortem turpissimam illi intulerunt: sed quia potestatem habebat, quatenus Deus erat, & anima Christi vt organum diuinitatis, qua illis resisteret, & vitam suam produceret quam diu vellet, dicitur tamen voluntate mortuus, & potestate sua, quãdo permisit, vt infligentia mortem in naturam Christi humanam præualerent. Nam cùm tormẽtum crucis in hoc esset acerrimum, quòd longum, ac diuturnum esset, ac propterea eiusmodi crucifixorum mors alio supplicio maturari, ac præueniri consueuisset, nẽpe aceti potatiõe, vel crurifragio, cùm ipse crurifragium præuenerit morte sua, & mortuus esset ante latrones, & Pilatus valde admiratus sit, quod expirasset tam citò, & Centurio audiens quòd sic clamãs emisisset spiritum, illum Dei filium cõfessus est: sequitur, illum sponte exhalasse animam. Et quia mortuus est, postquã dixit, Consummatum est, argumẽtum est, quòd mori noluerit, priusquam omnia consummata essent, voluerit autẽ post omniũ consummationem. Inclamat quoque mortem ad se accedere non audentẽ: quia cũ Christus es-

Rom. 1.
Psal. 104.
Esa. 6.

Secunda ratio magni clamoris Domini in cruce editi.
Osea 13.
Rom. 1.

Gen. 35.

Quid Benoni, quid verò Beniamin sonet.
Christus leo de terra Iuda quos catulos dormientes suscitauerit.

Luc 23.
III. Ratio.
Sponte ac voluntario vt mortuus sit Christus, cùm Iudæi violentam ei mortẽ intulerint.

Sapient. 2.

Marc. 15.

IV. Ratio.

stus esset iustus & innocens, mors nihil iuris habebat super eum, ideò longissimè ab eo distabat, vt ita opus fuerit clamare voce magna, quasi ad rem quæ procul ab eo erat. Docetque nos suo exemplo, vt tempore mortis clamemus ad Dominum, vt spiritum nostrum suscipiat: nam ibi iacitur alea, deque extremo capitis nostri periculo agitur. Et si vnquam aduersarius noster circuit, quærens quem deuoret, eo maximè tempore: & si vnquam diuinum præsidium necessarium est, tunc maximè. Vnde prudenter Dauid dixit: *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Et subdit: *Pater, in manus tuas, &c.* Extremo vitæ periculo se non tantùm verum Dei Filium demonstrat, sed etiam ex eius obediētia vsque ad mortem crucis ostendit peruenisse: atque huius dulcissimi nominis memoria inter tot tormenta, ac pœnas delectatus est. Verbumque hoc Dominus addidit de suo, cùm in Greco, nec in Hebraico huius Psalmi versu tale quid inneniatur, vt qui in mundum venisset, quò hominibus Patris nomen notum redderet, & pro eo glorificando tanquam mortuus in Cruce penderet. Non ergo vt degener, aut genitori suo contrarius patitur, sed vt generosus filius, & diligentissimus parentis sui cultor, crucem subijt; & animam in ea posuit. Patrem ergo appellat, suam erga Deum pietatem omnibus testatam faciens, & se non minus eum diligere, quàm faciat obsequentissimus filius erga pientissimum parentem: nec vlla tormentorum acerbitate, à filij pietate, & amore erga parentem suum dimoueri potuisse. Et qui olim duodecim natus annos contestatus fuerat coram parentibus suis, oportere ipsum in his, quæ patris sui sunt, assiduum esse, totumque vitæ suæ cursum in negotijs paternis explendis, perpetuo tenore duxerat, meritò hanc vitam mortalem exacturus, vt responderent nouissima primis, inuocauit Patrem. Stephanus verò tanquam seruus dixit; *Domine Iesu, suscipe spiritum meum*: quem & nos tanquam serui imitamur. Quamquàm & dicere possit vnusquisque nostrum, Pater, in manus tuas, si mores, & voluntatem Patris non auersemur, si filiorum Dei fructus edamus. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Dominus de omnibus bonis suis testatus fuerat, Apostolis pacem legauerat, crucifixoribus veniam, latroni paradisum, Ioanni matrem commendauerat, ac matri Ioānem, vestes militibus diuisione, & sorte distribuendas declarat: solùm supererat de spiritu suo disponere, atque hūc iure magno Patri suo fideliter in depositū seruandum, & suo tempore repetendum, & reddendum commendauit. Post triduum enim sepulturæ est restitutum: vnde subdit Ioannes: *Et inclinato capite tradidit spiritum.* Quod enim tradimus, aut emittimus, propriè loquendo, id in nostra potestate situm est, non autem tradimus, nec emittimus, quod à nobis vi tollitur, siue eripitur. Nec est, quòd Christus timeret suo spiritui, ex eo quòd Patri commendauit: sed Patri reddidit animam, quam ab eo accepit, & quam omnes reddere debent. Ita dicitur in Ecclesiaste: *Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* In quæ verba scribens Augustinus libro quæstionum in Iosue, ita dicit: *Non arbitror de omnibus posse dici, sed de ijs, qui sic vixerunt, vt ad Deum redire mereantur, tanquam ad autorem, à quo creati sunt. Neque enim hoc & de illis rectè intelligi potest, de quibus dicitur: Spiritus ambulans, & non reuertens.* Hæc ille. Multum igitur refert, qualis reddatur spiritus Deo, viuus, an mortuus, mundus, an immundus. Commendat igitur inprimis spiritum suum Patri in pretium redemptionis mundi: quod Patri fuit gratum, quia non erat in spiritu eius dolus. Vt enim bonum numisma cōstare debet ex bono metallo, ac veram figuram gestare, ac iustum pondus habere, ne velut adulterina moneta ob defectum aliquem ex illis reprobetur: ad eum planè modum Christus spiritum integri metalli, & puri sine fęce peccati in ventre matris creatum, & per ignem Spiritus sancti fusum obtulit: veramque figuram seruauit, cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Fuit etiam iusti pōderis, vt in statera Crucis positus descenderit ad inferiores partes terrę, vt humana natura posita in altera lance stateræ, eleuata fuerit in cœlum vsque. Sic enim canit Ecclesia:

Beata cuius brachijs
Secli pependit pretium,
Statera facta corporis,
Prædamq; tulit tartari.

Commendauit rursus spiritum, vt doceat se, cùm dixit: *Vt quid dereliquisti me?* nullo motu diffidentiæ adductum ea verba dixisse: quare singularem suam in Patre confidentiam, in extremo mortis articulo declarauit. Tertiò ne quisquam iustus & sanctus putaret se tutum ac securum à dæmone, qui insidiatur calcaneo vitæ hominis, Spiritum suum Patri commendauit. Refert Hist. Scholast. ex Bedæ sententia. Satanam super brachiū sinistrum stetisse Crucis, obseruantem diligenter, an in eum aliquod ius habere posset, & an aliquam ma-

culam

Quo magis tempore oppugnet nos dæmon, ob idq; sit nobis diuinum auxiliū implorandū.

1. Petr. 5.
Psal. 70.

Christus in eo quod in manus Patris moriens spiritum suum commēdauit, quid significauerit.

Deum cur patrem appellauerit.

Luc. 2.

Actor. 7.
Quibus hæc oratio conueniat: Pater in manus tuas, &c.

Cur in manus Patris spiritū suum Christus commendauerit.

Ioan. 14.
Lucæ 23.
Ibidem

Ioan. 19.
Ibidem.

Quare Christus Patri animam suam dicitur tradidisse.

Eccles. 12.

August. lib. q. in Ios q 24. tom. 4.

Psalm. 77.

Spiritum suum Patri cur Christus commendauerit.

Simile.

Hebr. 1.

Ephe. 4.

II. Ratio.
Psal. 21.

Tertia.

Gen 3.

Hist. Schol. c. 172. lib. de historia Euāgelica.

Traditio quædam de Satana assidente Christo moriturо, minimè contemnenda.

Ioann. 14.

culam in eo inueniret, nec inde recessit nebulo, donec Christus spiritũ reddidit. Quo reddito Satanas cernens se consusum, recessit fraudatus desiderio suo, secundum illud: *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.* Descendens autem in tartara, inuenit spiritum Christi diuinitati vnitum suo aspectu Patres limbi beantem, & consolantem, dæmones autem à se damnatos horribili terrore cruciantem atque vexantem. Commẽdo ergo spiritum meum, qui peccatum nõ fecit, neque dolus inuentus est in ore eius, qui promptus fuit ad obediendum, qui vindictam de inimicis nõ expetiuit, imò pro eis ex ingenti charitate rogauit. Si ergo tanto Christi spiritui dæmon non pepercit; quomodo audebimus nobis polliceri securitatem, ac certam tutelam? Necessarium est igitur precibus ardentibus spiritum Christo cõmendare.

Esai. 53. & 1. Pet. 2.

Diuini nobis auxilij tempore mortis necessitas.

Quarta ratio. B. Athanas.

Quartò, cum Athanasio asserimus, Christum vt caput pro membris suis loqui, & in suo spiritu omnes animas sanguine suo redẽptas, ac viuificatas, quæ omnes vnum sunt in Christo, Patri suo commendasse: quæ & maiori indigebant commendatione, atque ipsi Christo perinde ferè erant dilecta, atq; suus spiritus, in quibus Deus Pater agnoscit vnigeniti Filij sui spiritum. Hinc Ecclesia pro animis defunctorum precatur, & quisque cum moritur, nõ secùs debet Deo spiritum commendare suum, atque ille, qui abiturus peregrè, filium suum charissimũ, aut vxorem dilectam amico alicui magno fideliter custodiendã tradit. Iturus quoq; dormitum, cum ibi alligetur rationis vsus, nec possit pro se ipso agere excubias, debet propterea Patri suo commendare, ac dicere: *Domine, in manus tuas commendo spiritum meum:* quia thesaurus iste est in vase fictili, & nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Est igitur hic versus frequenter nobis repetendus, siue cum instat mortis periculum, siue dum cubitum nos recipimus, siue cũ aggredimur opus aliquod, quod est supra vires nostras, siue dum corpori Christi cõmunicare volumus: non enim minus requiritur curæ, ac diligentiæ ad purè communicandum, atq; ad benè moriendum, & reddendum Deo spiritum: & vt significemus per dignam corporis Christi communicationem illud fieri, vt noster spirit⁹ per omnia subsit Christi spiritui, vt pro voluntate sua illum formet, notitia sui informet, retrahat à vitijs, atq; reformet, spiritui suo conformet, vt tãquam suum agnoscat Pater spiritum nostrũ, & in omnia, quæ beneplacita sunt sibi transformet.

Fideles moribundi Deo spiritum vt suum cõmendare debeant.

2. Cor. 4.

Psal. 126.

Prædicti versiculi vsus, & vtilitas.

Quinta ratio.

Docet etiam his verbis Dominus rationem transeundi de morte ad vitam. In quo transitu curandum primò, vt legantur Scripturæ Dei, & verba Euangelica, maximè ea, quæ passionẽ Christi continent. Deinde illo maximè temporis momento Patris æterni, qui nos in filios suos adoptauit, oportet meminisse: quòd si in multis defecerimus, confidendum est tamen plus de Patris bonitate, ac de Christi sanguine, & morte, per quæ omnes nostri defectus supplentur, & absorbentur, quàm de nostra fragilitate, ac peccatis timẽdum. Tertiò eo tempore de fortunis minimè curandum, & minus de alijs sanitatis remedijs, quibus vt plurimum homines magis, quàm saluti æternæ incumbunt. Verùm vt in communi domus incendio, vilia quæq; ac minoris pretij negligimus, at de pretiosis quibusq; soliciti sumus: ita instãte morte, vana est omnis alia opera, atque cura, neglecto pretiosissimo spiritus thesauro. Adhæc eo tempore non est quòd merita operum nostrorum, aut iustitiæ nostræ dignitatem intueamur, sed solùm oculos in diuinæ bonitatis, ac misericordiæ thesauros conijciamus. Nam propterea Dominus Iesus, qui propositus est nobis in exemplũ, & merita habet pretiosissima, iustitiamque vitæ purissimam, nihil tamen eorum meminit, sed tantùm se diuinæ commendauit bonitati. Nobis igitur expedit (nisi spiritus Dei aliud inspiret) cogitationem à quibuscunque benefactis amouere nostris, in Deique clementiam, & lenitatem inspicere: tùm quia bona omnia nostra operà fructus sunt diuinæ bonitatis, & mortis Christi: tùm quia multis admixta sunt maculis, vt idcircò misericordia Dei, & sanguine Christi indigeant, vt in eo purificentur, pretiosaque constituantur; tùm demum, quia merita nostra apud Deum magna sunt, & illustria, si humilitatis sale condiantur, & nobis ob ea quàm minimum tribuamus. Ea etenim animi submissione, humilitateque pretiosa coram Deo efficiuntur: & si cùm fecerimus omnia, quæ præcepta sunt nobis, ex animo dicamus: *Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.* Quod si fortè menti nostræ aliquod piè, & præclare gestum occurrat, ita nos geramus, ac si tale nihil per nos gestum esset. Nam hoc est, quod Iob egregiè dixit: *Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea:* id est, perinde me geram, atque ille, qui nullam in se simplicitatis & innocentiæ virtutem agnosceret. Quòd si obijcias; Nonne Deus iudicabit secundum cuiusque opera? Maximè: sed certè exignum, seu paruum opus non est, & animi submissio; & humili-

Ex hac vita migraturis quale Dominus morient exemplum præbeat.

Iacob. 5.

Simile.

De benefactis nostris quatenus sentiendũ nobis, & cogitandum.

Ea quanti faciat Deus, cùm nobis nullius penè meriti censentur.

Luc. 17.

Iob 9.

Quid illud Iob, Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

humilitas, qua nos ipsos debemus gloriæ Dei, & agnoscim⁹ nihil boni ex nobis ipsis esse. Præterea illud verbum, quod in hoc versu sequebatur, *Redemisti nos Domine Deus veritatis*, studio suppressum est à Christo: quia sibi minimè quadrabat, nisi in persona membrorum suorum. Hoc tamen verbum nos in spem magnam debet erigere: nam propterea Deus debet spiritum nostrum sibi commendatum seruare, ac custodire, quasi rem charissimam à Filio suo emptam, mercemque, cuius ipse fuit sitientissimus. Quia ergo redemisti me, Domine, per Filium tuum, audeo me commendare bonitati tuæ, imò pro tua incomparabili charitate exaudire debes. Ideò mitte ministros confessionis peccatorum, communionis corporis Filij tui, atque extremæ vnctionis. Mitte viros spirituales, quibus curæ sit commendare me tibi, atque confirmare. Mitte Angelos, & sanctos tuos, qui, vbi desunt homines, & administri, suppleant illi, ac præstent operam suam: & ipsi erunt manus tuæ, si à te missi sunt: quia nisi tu supponas manus tuas, cadet spiritus noster, & à malignis potestatibus capietur, ac deuorabitur.

Psal. 30.
Quare Christus illud subticuerit de versiculo: Redemisti me Domine Deus veritatis.

Quod dicitur, In manus tuas, dupliciter accipi potest. Primò pro eo, quod est in potestate, & arbitrio alterius se constituere, vt is, cui res commendatur, agat de ea, prout ei visum fuerit. Ita vulgato more dicimur aliquid habere in manibus, quod habemus in potestate nostra. Ita dicitur: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui*: & Abraham ait: *Ecce ancilla tua est, vtere ea vt libet.* Deinde commendatur aliquid in manus alterius, quod eius custodiæ, protectioniq; cõmittimus: quemadmodum Petrus dixit: *Itaque & hi qui patiuntur secundùm voluntatem Dei fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.* Subditus etiam eadem ratione in manus sui Regis se commendat, vt per ipsum vitam, filios, vxorem, & omnia bona sua tueri valeat. Atque hic versus plenissimæ resignationis exprimit indicium, superniqne auxilij expectationem. Cùm enim in manus potentioris rem nostram commendamus, partim illius potestati plenè cõmittimus, partim illius auxilium expectamus, agnoscẽtes nos non posse sufficere ad tantam rei custodiam. Et licèt non fiat mentio nisi spiritus, tamen sub eo quod præstantissimum est, intellige reliqua, quæ seruiunt spiritui, vt corpus, & bona. Iesus ergo commendans Patri spiritum, & in eo corpus commendauit, vt ille non teneretur in inferno, nec hoc in sepulchro, sed Patris imperio die tertia rediret in nouam corporis constitutionẽ. Nam cùm maiora dantur, vtique & minora per adiectionem cõceduntur: quemadmodũ Salomoni petẽti sapientiã, adiunctæ sunt opes, fama, longæuitas, & cætera. Quanquam adhuc corpus erat lancea serendum; & de eo in cœna nobis in pastum animarum tradendo iã disposuerat. Nemo verò, nisi stultus, cõmendat rem charam, & pretiosam alicui, nisi virtute, & sapientia præditus sit, vt illam seruare queat: adhęc nisi bonitate & fidelitate pręstet in seruando. Proinde stultissimi sunt, qui se, vel sua hominibus committunt, de quibus canit Spiritus sanctus, dicens: *Nolite confidere in Principibus, neq; in filijs hominum, in quibus nõ est salus*; &: *Maledictus homo qui cõfidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius.* Quomodo enim custodire poterunt spiritum nostrum, qui nequeunt corpora sua, aut bona fortunæ ad tempus custodire? Deinde etsi maximè potentes essent ad seruandum, sunt tamen infideles, & mendaces: hinc plerunque videas filios defraudatores esse piarum volũtatum parentum suorum, & contrà, parentes filiorum, vxores coniugum, & contrà, & fratres fratrum. Ideò beati illi, qui cognita vanitate, & malitia creaturæ, in vno Deo totam suam spem collocant, & cum Paulo dicũt: *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* Hæc Paulus de potentia seruandi; qui alibi de voluntate ait: *Si non credimus, ille fidelis permanet; seipsum negare non potest.* Quare rectè Dominus ait: *In manus tuas commendo spiritum meũ*: quo etiam verbo indicauit, olim Spiritus iustorum ad inferos descendere solitos; iam verò post Christi mortem, in manus Domini reddi & commendari. Amplius commendauit Patri spiritum suum Dominus, atque exinde Pater postea illi commisit suum: nec prius Deus dedit dispensationem Spiritus sancti Christo suo, quam Patri Christus suum commendauit spiritum. Qua in re indicauit & nos similiter facere oportere, vt prius scilicet nos totos cõmendemus, ac spiritum nostrum Deo, & ita ipse vicissim commendabit nobis spiritum suum. Ad extremum hac sententia confutauit Christus multas hæreses. Et primo quidem loco illam Arrianorum, dicentium Christum caruisse anima rationali, atq; eius locum Verbum diuinum suppleuisse: quod tamen neq; corpus, neq; animam deseruit, etsi corpus desertum sit ab anima. Proinde Christus in triduo illo fuit quidem diuina hypostasis, non tamen homo. Sed hic error falsus conuincitur ex eo quod Christus

[...]d: in manus tuas commendo, &c. bifariã accipitur.
Eccli. 15.
Gen. 16.
1. Pet. 4.
Psal. 15.
Actor. 2.
3. Reg. 3.
Matth. 26.
Stulti qui, et que infelices.
Psal. 145.
Ierem. 17.
Qui beati & felices.
2. Tim. 2.
Quoniam spiritus piorum ante Christũ demigrarent.
Sexta ratio commendati scilicet spiritus Christi in manus Patris.
Septima & postrema ratio.
[...]odem Christi verbo: In manus tuas Domine cõmendo spiritum meum, quot falsa dogmata confutentur.

Prima hæreſis Arrianorum ſcilicet.

ſtus commendauerit ſpiritum,non animalem,ant naturalem, ſed ratione prædıtum, & alteram humani compoſiti ſubſtantialem partem.

Secunda hæreſis.

Secundò,iugulanit hæreſim de origine animarum. Sēletunt enim quidam animas ex ſemine tradnci,vel ex Sole, & homine gigni, vel ex atomis, vel ex alia præiacente materia conſtitui. Quod ſi verum eſſet,animæ profectò eo redirent,vnde originem ſumpſerūt. Cùm ergo ad manus Dei redeant, ſequitur quòd animæ opus Dei ſint proximum per creationem ex nihılo. Vnde Iob & Dauid dixerunt:*Manus tua fecerunt me & plaſmauerunt me* : fecerunt quidem, quod attinet ad ſpiritum ; plaſmanerunt quantum ad corpus.

Quid illud: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, *Iob 10.* *Pſalm 118.*

Tertia hæreſis

Tertiò refellit errorem ponētium animas mortales, cùm exutæ fuerint à corpore: cùm autem in manus Dei, id eſt, potentiam ſummam, & exactam eius ſapıentiam, quibus omnia creata conſeruat, ſpiritum ſuum depoſnerit; apertè explicanit, animas immortales eſſe,&non ſimul cū corpore interire. Quomodo enim non erit perpetuum,quod ſub perpetua, æternaque Dei tutela recipitur? aut quomodo penitus interibit anima,quę penes Deum deponitur, cùm depoſitum illi ſeruare omni dılıgentia competat, penes quem collocatur?

Quarta hæreſis.

Quartò iugulanit errorem negantium animas ad propria corpora poſſe reſtitui : in quo quidem errore philoſophi omnes veluti talpæ cæcutierūt, perniciofiſſimis erroribus ſeipſos implicantes,& plurimos eiſdem tenebris ſecum inuoluentes. Hic autem error euincitur per illud verbum : Deponam,vel commendabo ſpiritum meum.

Depoſiti ratio

Depoſitum ſiquidem cùm perpetuū nequeat eſſe ex natura ſua, ſed deponenti alıquādo ſit reſtituendum; ergo animæ, quæ apud Deum deponuntur, ſuo tempore corporibus, quibus exuuntur,reſtituentur à fideliſſimo illo, veraciſſimoque depoſitario, qui id, quod verbis ſuis docuit, rediuiuus factus,à morteq́ue ſuſcitatus facto ſuo comprobauit, oſtendens in ſpiritu & corpore ſuo id, quod de noſtris eſt futurum. Quod enim manibus illius committitur,cumulatiori fœnore ſolet reſtituere. Id enim facit ſtupida, & mendax terra de ſibi ab agricola commiſſo ſemine: quanto magis fideliſſimus cœlı & terræ Dominus id præſtabit animabus ſibi commiſſis?

De animarum ſtatu poſt mortem Philoſophi ſtultè quid ſenſerint

Quare ruunt deliramenta Philoſophorum aſſerentium animas circa corpora ipſa verſari, donec inhumata iacent, vel ſub ipſo globo Lunę commorari,ant ad ſphœram ignis deferri. Animæ ſiquidem omnes corporibus exutę,vel in iudiciarias, vltricesq́; Dei manus incidunt, flāmis cum Satanicis ſpiritibus perpetnò plectendæ, vel in paternum ſinum Dei,clemētiſſimaſq́ue Patris manus collocari oportet, ac deponi,de quibus in Sapientia dıcitur : *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt , & non tanget illos tormentum mortis*, ſcilicet perpetuæ, quia immortales exiſtunt : nec tormentum pœnæ,quia vel paternè pœnis purgatorijs expiatæ ſunt vel purgatæ, ad feliciora regna, & multas illas, & magnas manſiones illis quas præparauit,euehuntur.

Sapient. 3.

Præuolat autem in noſtri beneficium Dominus Ieſus,& animam ſuam tanquam vadem pro nobis omnibus in manus Patris collocat,ac deponit, vt apud illūm perpetuum ius animabus credentium acquirat: quemadmodùm aſcendens in cęlum,præceſſit vt pararet nobis locum.

Animam Chriſtus cur vocauerit ſpiritū.

Non tamen ratione caret, quòd animam appellauerit ſpiritum : tùm quia ſpiritualis eſt ſubſtantiæ, tùm quia ſeparata ſpiritualia tantùm exercet officia, cùm anima ab animando corpore dicatur.

Anima vnde dicta

Vnde prius animam vocabat,cum diceret : *Poteſtatem habeo ponendi animam meam*. Quomodo autem differant anima & ſpiritus, Hieronymus in epiſtola ad Galatas his verbis explicat :

Ioan.10.

Anima & ſpiritus quomodo inter ſe differant.

Hieronym. in cap 5 epiſt.ad Galatas ante med.tom. 9.

Quod vt manifeſtius fiat, aliquod ſumamus exemplum : Caro, *terra: anima, aurum; ſpiritus ignis vocetur. Quandiu aurum fuerit in terra, perdit vocabulum ſuū, & à terra, cui commixtum eſt, appellatur. Cùm verò ſeparatum ab humo, auri & ſpeciem & nomen acceperit; aurum quidem dicitur, ſed necdum probatum. Si autem per ignem excoctum fuerit & purgatum, tunc auri ſplendorem, & ornatus ſui accipit dignitatem. Ita & anima inter humum & ignem, hoc eſt, inter carnem, ſpiritumq́; conſiſtens, quando ſe tradiderit carni, caro dicitur; quando ſpiritui, ſpiritus appellatur. Quòd ſi proprio crediderit cogitatus, & abſque gratia Spiritus ſancti inuenire ſe æſtimauerit veritatem , quaſi aurum ſordidum, animalis hominis appellatione ſignatur.*

Anima pulchrè auro comparatur.

Hæc ille ſatis & doctè, & eleganter. Adhæc ſine menſura ſpiritum Dei acceperat Chriſti anima , totaq́ue erat Deo plena : hunc igitur ſpiritum, tanquam ſupereminens quoddam donum pro omnibus beneficijs in nos collatis Patri obtulit.

Ioan.3.

Spiritus Chriſti quale munus Patri pro nobis oblatū.

Pretioſum quidem munus fuit immolatio corporis,& effuſio ſanguinis ſui; verùm hæc ſpontanea oblatio ſpiritus longè eſt excellentior & præſtantior. Ait enim Propheta : Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus : cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Erat Chriſti ſpiritus magnis tribulationibus afflictus, magna præditus contritione de peccatis noſtris , pro quibus pœnas luebat. Erat humilitate, obedientia, patientia, chari-

Pſalm.50.

Luc. 6. tateque plenas, qui omnia corporis & sanguinis sui sacrificia fecerat Deo accepta, pro qua tam ampla mensura, conferta, & coagitata, & supereffluenti nõ ambigimus quin affluentissimè sit nobis remetiendum à Patre. Rectè autem dixit: Spiritum meum, non spiritum absolutè. Quia etsi nos animas nostras Deo offeramus, nihil tamen quod nostrum dici possit, offerimus: nam etsi anima nobis donata sit, nõ tamen tam nostra est, quàm illius, qui donauit, iuxta illud: *Omnes animæ meæ sunt.* At Christus licèt animam à Deo acceperat, sua tamen erat, quia Deus erat, & quia nullo peccato eam fecit esse dæmonis: sicut nos peccando facimus, nisi postea dono Dei nobis restituatur, quemadmodùm Stephano, qui propterea dixit; *Suscipe spiritum meum*, non tantùm ex dono creationis, sed etiam redemptionis. Ita ergo Christus spiritum suum offerens, nõ alienum munera, sed proptia Deo obtulit; sic enim congruebat, vt qui pro nobis soluere venerat, nõ ex ære alieno; sed ex proprio satisfaceret. Subdit Matthæus: *Emisit spiritum*: Ioannes; *Tradit spiritum*. Ambrosius ponderat: *Emisit: & bene tradidit, inquit, qui non intus amisit. Quod enim emittitur, voluntarium est: quod amittitur, necessarium.* Deinde obserua ex Chrysostomo, & Euthymio, quod vt ait Ioannes, prius inclinauit caput, postea expirauit, siue tradidit spiritum. At in nobis contrario modo contingit, primò expiramus, deinde caput vita desertum inclinatur: secus in Christo, vt se dominum vitæ, & mortis ostenderet. Hioc præclarè Augustinus: *Quis ita dormit quando voluerit, sicut Iesus mortuus est quando voluit? Quis ita vestem deponit, quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit? Quis ita cùm voluerit, abit, quemodo cùm voluerit, obijt? Quanta speranda, vel timenda potestas est iudicantis, si apparuit tanta morientis?* Hæc ille. Et Poëta Ouidius hanc inflexionem capitis naturalem esse indicauit, dicens:

Sic corpus moriens iacet & defecta vigore,
Ipsa sibi est oneri ceruix, humeroq; recumbit.

Simili ferè ratione quando homo stans aut sedens dormit, inflectit caput in dexteram. Explicandum est, in quam partem caput inclinauerit, & quorsum inclinauerit, quidue eiusmodi inclinatione significare voluerit. Sed illud ante omnia obseruandum, hanc capitis inclinationem vix in nostris moribundis percipi: quia cùm decumbant, & caput ceruicali adhæreat: vnde de Iacob legimus Genes. 47. *Adorauit Israël Dominum, conuersus ad lectuli caput.* Hebræa habent: *Inclinauit se Israël ad lectuli caput:* non ita edunt eiusmodi inclinationis motum: at Iesu caput cum omni puluinari, atque sustentaculo esset destitutum, & non iaceret, sed staret, facilè eiusmodi capitis inflexio agnosci potuit. Refert Suetonius in Vespasiano, quòd cũ imperator iam morti vicinus esset, præceperit à seruis se subleuari: & dum eorum manibus subleuaretur, Imperatorem ait, stantem mori oportere. Dumq́ue consurgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est. Dio Cassius in vita Hadriani Imperatoris idem refert accidisse Turboni Præfectò prætorij. Nam cùm ille ægrotaret, & in lecto non quiesceret, Hadriano Imperatori consulenti vt conquiesceret in lecto, illi respondit: Præfectum stantem mori oportere. Ita Dominus Iesus summus Imperator, in acie contra aërias potestates decertans, ac iudex & præfectus Dei prætorio, stans mori voluit. Est autem inclinare, deorsum flectere, & vt quidam ait, non in latus: alij, inquit, sine magno dolore in humerum non inclinasset, & corona spinea se cruentasset. Sed non aduertit, quòd tradito spiritu non erat locus sensui doloris, vel cruentationi. Ideò dicendum, Dominum caput inflexisse in dextrum latus versus pectus ipsum, quod erat lancea aperiendum: vt etiam pictores ostendunt, & quidam ex reuelatione tradunt. Nam Dominus crucifixus erat facie versa ad Occidentem, & verso tergo, ad Orientem, manu autem dextera respiciebat Aquilonem, ex qua parte erat latro bonus constitutus. Id enim docet Damascenus his verbis: *Verùm etiam & Christus crucifixus, ad Occidentem respiciebat: & sic adoramus, ad ipsum suspirantes.* Sedulius quoque in opere paschali sic habet:

Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam
Quæ Dominum portauit ouans ratione potẽti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus autoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacra lambuntur sydere planta,
Arcton dextra tenet, medium læua erigit axem.

à quo idem accepit Beda in Lucam. Et fortasse situs Virginis matris, ac Ioannis, qui eius faciem intuebãtur, ad Aquilonem magis vergebaot, quam ad Austrum. Christus ergo in eam partem deflectens caput versus Europam dilectam, & in fide stabilem inclinauit: quemadmodùm moribundus qui recumbit in lecto, finemq́ue videt aduentare, in eam partẽ, vbi viderit sibi dilectum, caput inflectit. Et vt ait Cicero, hoc est à natura datum, vt quàm proximè voltum admoueamus ad auditores, si quã rem docere eos velimus. Voluit fortasse Dominus præsignare, sponsam suam dilectam, id est,

Marginalia (left): Spiritũ Christus cur suum appellauerit. — Ezech. 18. — Actor. 7. — Christus spiritum cur dicitur emisisse. Matth. 27. Ioan. 19. Ambros. lib. 10. in Luc. ca 24. tom. 5. — Chrysost. hom. 84. in Ioan. tom. 3. Euthym. cap. 17 in Ioan. — Quid est quòd inclinato capite emisit spiritum. — Aug. tract. 120 in Ioan. in fin. tom. 9. — Ouidius.

Marginalia (right): Suetonius ca. 24. — Dictum Vespasiani Imperatoris. — Dio Cassius. — Inclinare quid. — Episcop. Conimbricens. in Matth. — Quam in partem Christus moriens caput inclinauerit. — Damasc. lib. 4. cap. 13. — Sedul. libr. 4 ope. pasch. — Beda in Lucam, lib. 6. c. 23. 10 5. — Autor ad Heren. — Quid sua capitis inclinatione Christus significauerit.

id est, Ecclesiam Romanam ex Occidentali parte, ac præcipuè Europa congregandã, magis quàm ex Oriente, & Austro, vbi regnauit fidei inconstantia, & maximę hæreses in hodiernum vsque diem in illis regionibus grassantur. Inclinando etiam caput in partem inferiorem, significauit tempus esse, vt spiritibus prædicaret apud inferos: venit enim, vt tàm viuorum, quàm mortuorum dominaretur: vt testatur Cyrillus in Ioannem. Quid ergo significet hæc capitis inflexio, ex parte attigimus. Præterea etiam designare voluit se ex Patris obediẽtia mortem obire, vt Paulus docet; quam prætulit ipsi propriæ vitę. Docens nos limites obedientiæ Deo præstandæ, vt non solùm filios, vt Abraham, Deo offeramus, sed etiam nos. Inclinauit etiã quasi salutando, & valedicendo matri, ac deuotis omnibus. Et sicut mos est quosdam ostendere viam errantibus, verbis, alios verò aut signo manus, aut nutu capitis: ita Dominus primò verbis prædicando dixit: *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum*; deinde facto ipso, ac nutu humiliati capitis, viam paradisi ostendit esse humilitatem: nam impius incedit erecto collo. Quartò inclinauit caput, à titulo glorioso Regis recedens, quò doceat nos declinare à magnis & mirabilib. super nos, & ab omni specie vanæ gloriæ. Quintò ostendit se portare crucem: *Cuius*, inquit, *principatus super humerum eius*; & onera peccatorum nostrorum, sicut Petrus ait: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*. vnde mortuus est expressa forma hominis sarcina prægrauati, capurq; propterea deflexum habens. Nam reuera Christus pastor erat ouem errantem portans super humeros, & vt Samaritanus hominem semiuiuum relictum super iumentum corporis sui modestissimè gestans. Expirauit capite inclinato ad nos, vt innuat se spiritum suum in Patris manus ad nostrum commodum, & beneficium deponere: imò potiùs vt vitę spiraculum in faciem nostram inspirare se declararet, vt qui peccato mortui eramus, iustitiæ viuere incipiamus: oculosque suos in nos inclinasse, vt videat necessitates nostras, & aures, vt exaudiat nos orantes, iuxta illud: *Quia inclinauit aurem suam mihi; & in diebus meis inuocabo.* Denique quasi gratias Patri egisse videtur caput inclinando pro venia peccatorum obtenta, pro victoria contra peccatum, diabolum, mortem, infernum, ac mundum impetrata, & pro Patre placato, ac reconciliato mundo. Cùm enim caput Christi sit Deus, vt ait Apostolus; ideò inclinato capite Christum emittere spiritum, nihil aliud est, quàm Patre reconciliato, & ad gratiam misericordiæ inflexo, per virtutem suæ passionis à nobis recedere: vt exponit beatus Laurentius Iustinianus. O Christe igitur potentissime, qui ei, qui te dereliquerat, te commisisti, nos te imitantes, tibi, quem & dereliquimus, & impugnauimus, & occidimus, nosipsos committimus: vincat hæc fides peccatum nostrum. Et si aduersus spiritum tuum bonũ contumaces fuimus, ne desere nos, sed rege, serua, mirisque, ac inauditis modis ad te pertrahe, ne nostra iniquitas vicisse tuam bonitatẽ videatur. Sic summus Sacerdos noster sacrificium cõsummauit vespertinum, & sic cæleste illud connubium sanctissimę animæ, & carnis mundissimæ per gladium mortis dissolutum est; vt nos ad indissolubilem vnionem beatitudinis suæ reuocaremur. Ita organum diuinitatis, cithara Dauid, & vox dulcissima Iesu conticuit diræ mortis silentio. Fuit autem in illa animæ dissolutione à corpore strepitus quidam, ac sonitus; sicut cùm in media Iulij mensis æstate radices ilicum, & arborum eradicantur. Nũquam mors vlla acerbior, quia nullus vnquam sensuum viuacitate ita præditus fuit ac Iesus. Hinc beata Brigitta ait: *Postquam dixit: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti? tunc color mortis in partibus, quibus præ sanguine aspici potuit, accessit, dentibus maxillæ inhæserunt. Costæ verò attenuatæ dinumerari poterant. Venter autem consumptis iam humoribus, dorso applicatur, & iam naribus attenuatis cùm cor prope scissionem esset, totum corpus eius contremuit, & tunc barba eius super pectus eius cecidit.* Hæc illa. Ex eiusdem quoque reuelationibus quidam producunt, illi sanctæ fuisse reuelatum, in hora mortis Christi omnium hominum corda subitum inuasisse dolorem, atque illum quidem vehementem, etiamsi doloris causam ignorarent. Quod ex eo probabile redditur, quia cùm Christus sit caput omnium hominum; iustum erat, ac congruum, vt capiti morienti reliqua membra condolescerent, ac extabescerent, si Sol suum splendorem subtractione radiorum celauit; si terra conceptum dolorem ferre non valens, illum suo tempore prodidit; si denique lapides propria fractione, suum dolorẽ cõtestati sunt. Ex hac spiritus emissione, siue expiratione iugulatur mendacium apertissimũ Machometi, qui asseruit Christum non fuisse extinctum, sed pastorem quendam pro eo: quod omni veritati Euangelicę prorsus aduersatur. Hunc errorem Basilides quidam tempore Apostolorum, & Marcus quidam posterior, à quo Marcitę heretici dicti sunt,

1.Pet.3.
Cyrill. lib 12 in Ioan. ca 36 tom. 1.
Secundum mysterium eius inclinationis capitis.
Philip 2.
Documẽtum.
Genes 22.
Tertium mysterium.
Matth. 18.
Via Paradisi humilitas est.
Quartum.
Quintum.
Esai. 9.
1. Petr 2.
Luc. 17.
Supra 10.
Sextum.
Rom 6.
1. Petr. 2.
Psal 114.
Septimum & postremum.
1. Cor. 11.
B Laurent. Iustinian. de triumphali Christi agone, cap. 22. circa med
[illegible] hominis ad Christum iam spirantem apost. o. he. Sacrifi. cium Christus quando vespertinum consummauit.
B Brigitta l. 4. ca. 70. circa med.
Christi in cruce derelictionem Patris, quæ nam mala sint consecuta, teste Brigitta
Matth. 27.
Brigit. libr. 6. cap. 11.
Quid verò etiam Christo in cruce moriente humana senserint corda, eadem referente.
Matth. 27.
Machometi Marcitarumq; de falsa Christi morte stultissimum impiissimumque figmentum.

conflectati sunt: asserentes Christum non verè, sed putatiuè passum, & Simonem Cyrenæum pro eo extinctum: vt docet Eusebius in libris Ecclesiasticæ historiæ. Velle autem hunc errorem cõfutare, tantùm est verba profundere, cùm articulus Fidei sit, Christum crucifixum, mortuum, & sepultum, & à mortuis resurrexisse: nam quisquis negat eum mortuũ, negat consequenter articulum resurrectionis. Et hæc portẽta enarrasse, confutasse sit. Illud magis nobis meditandum, vt gratias de tanto beneficio æterno Patri agamus, ac Filio. Væ tibi ergo, impia Iudæa, & synagoga, quæ Regẽ tuum negasti, quæ sponsum tuum, & magistrum, ac parentem dedecorasti. Væ tibi cor ingratum, ô Christiane, si ad tanti piaculi recordationem præ horrore non scinderis: quàm strictè requireris hic sanguis innocens à te, ac pro te effusus, nisi gratias agas, nisi contremiscas, nisi Christo morienti commoriaris, nisi moriantur delicta tua, nisi moriatur amor proprius, vetus homo, & spiritus mundi in te; vt dignus sis cum surgente resurgere Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, æterna sit laus, virtus, & gratiarum actio, in secula seculorum, Amen.

Euseb. lib. 4. Eccles. hist. c. 8. 10. 1.

Cor humanũ Christo quid debeat pro se morienti.

TRACTATVS XLVII.

De signis editis post expirationem Christi in Cruce, in illa verba: *Et ecce velũ templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt; & multa corpora Sanctorũ qui dormierant, surrexerunt: & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius; venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.* Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23.

CELEBRIS est, decantata Sapientis sententia: *Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque?* Hinc Deus, qui docet nos vtilia, intelligens quantus thesaurus sit Christus Dei virtus, & Dei sapientia, in mysterio carnis, ac crucis absconditã, in vita per signa quidem, atque incomparabilem doctrinam illam detexit, expliceuit etiam postea per obedientiam mortis, iniustis illam detegit ac pro illo accusato, illuso, atque mortuo tot portentis, atque signis respondet. Ita enim solitus est Deus pro sua bonitate illos protegere, ac propugnare, qui seipsos non tuentur: eosque exaltare, qui se humiliauerũt, iuxta illud: *Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.* Inprimis igitur ad literam obseruandum est, hæc signa à Ioanne quidem omnino prætermissa fuisse, Marcum verò, & Lucam tantummodo veli templi discissi; & Centurionis confitentis fecisse mentionem: quanquam Lucas vsus figura anticipationis coniunxerit signum tenebrarũ per tres horas ante mortem cum signo veli scissi, connectens miraculum miraculo: vt refert Augustinus libro de consensu Euangelistarum. Matthæus verò, atque Marcus in suo loco enarrarunt: quia cùm dixisset quod clamãs voce magna emisisset spiritum, cõtinuò adiungitur: *Et ecce velum templi scissum est in duas partes:* vbi illud aduerbium; *Ecce*, exprimit tunc accidisse illa signa. Deinde obseruãdum, quod etsi Ioannes non meminerit horum signorum post mortem Christi editorum, quod nouisset illa idoneè ab alijs esse enarrata, suppleuit tamen omissam ab alijs lateris apertionem, & signum sanguinis, & aquæ, quæ ex illo vulnere fluxêre. Matthæus igitur ex septem signis enarrat sex, præter illud turbę pectora percutientis, cuius solus meminit Lucas, sicut cũ alijs veli scissi, & Centurionis confitentis. Postquam Iesus expirauit, cessarunt tenebræ, sed omnia elemẽta commota sunt in egressu Regis sui, & in nobis cœpit lumen lucere. Quis ergo elementis sæuientibus in vltionem Regis sui obstitit, nisi ipse, qui legem diligendorum inimicorum tulit? Cessant ergo tenebræ in Christi morte, quia in ea illuminamur, quanto pretio nobis remitti peccata voluerit, quantaq; charitate nos ad se pertraxerit. Et deniq; eũ agnoscere datur, sicut ipse prædixerat: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.* Tertio circa sensum aduertendum est, Christum precatum fuisse cum clamore valido, & lacrymis, & pro sua reuerentia à Deo fuisse exauditum, primò quidem testificando eius innocentiã, & iustitiam, deinde quòd post tridnum eum à mortuis cũ multis alijs suscitauerit. Septẽ ergo diuinitatis Christi, eiusq; innocentiæ habemus testimonia. Primum est, quòd velũ templi scissum est à summo vsq; deorsum: Secundum signũ, fuit terræ motus: Tertium, petrarum scissarum: Quartũ, apertio monumentorũ: Quintũ, mortuorum excitatio: Sextum, cõfessio Centurionis: Septimum, turba reuertens, ac percutiens pectora sua. Vt interim omittamus signum aquæ, & sanguinis fluentis è latere, quod solus enarrat Ioannes. De septem ergo prioribus hoc tractatu disserendum est.

Christi post se mortui cognitio quam salutaris.
Eccli. 20. Infr. 41. Esai. 45. 1. Cor. 1.

Quos tuentur Deus ac defendat & quos exaltet.
Iob 22.

Euangelista rum in hac narratione primum discrimen.
Alterum.

Aug. lib. 3. de Consens. Euangel. cap. 19. to. 4.

Ioan. 19.

Matth. 5.

In Christi morte cur defecerint tenebræ.

Ioan. 8.

Heb. 5.

Quomodo Deus Christũ exaudierit pro sua reuerentia.

Diuinitatis, & innocentiæ Christi extrema septem.

Ioan. 19.

Adpri-

1. Signum.
Orig. tract. 35 in Matth. tom. 2.
Velum templi duplex olim apud Iudæos. Origenes teste. Et quod exterius fuerit diruptum in morte Domini.
I. opinio.
Origenes.
Hieronym. ad Hedibiam q. 8 tom. 3.
1. Cor. 13.

Ad primi igitur signi explicationem, præmittendum ex Origene, duplex fuisse velum templi: alterum, Sancta Sanctorum distinguens à Sanctis ac separans, alterum verò, Sanctum ab atrio seiungens: quodnam horum fuerit diruptum in morte Domini, controuersum est. Origenes in Matthæum; & Hieronymus in epistola ad Hedibiam, existimant nō fuisse velum interius Sancti Sanctorum, sed exterius illud: Quia, vt inquiunt, nunc ex parte videmus, & ex parte prophetamus: cùm autem venerit quod perfectum est, dirumpetur & velum interius. Quamdiu etenim non patent nobis cœlestia, quæ erunt in gloria, tamdiu interius velum non detegitur.

II. opinio.
Euthym. ca. 67. in Matth.
Lyran. ibid.
Caietan.
Ioan. Gagn.
Leo Pap. ser. 10 de pass. sub fin.

Alij verò scriptores recentiores interius velum putant fuisse discissum, vt Euthymius, Lyranus, Caietanus, atque Ioannes Gagneus. Leo quoque serm. de passion. idem sentit, dicens: *Velum, cuius obiectu includebantur Sancta Sanctorum, à summo vsque ad ima diruptum est, & sacrum illud, mysticumque secretum, quod solus Summus Pontifex iussus fuerat intrare, reseratum est, vt nihil iam esset discretionis, vbi nihil resederat sanctitatis.* Hæc ille. Eodem siquidem die ingressi sunt sancti Patres in Paradisum, in quo etiam fuit cum Iesu latro. Accedit huic sententiæ ratio: quia Scriptura nullibi mentionem fecit veli secundi, sed tantùm prioris illius, quòd sancta a Sanctis Sanctorum discernit. Sed hæc ratio infirma est, & non desunt qui colligant ex Scripturis in tabernaculo duo fuisse illa vela, vt habetur Exod. 26. vbi primò fit mentio veli, deinde etiam tentorij, quasi rei prorsus distinctæ. In templo tamen Salomonis vnum tantùm erat, scilicet coram Propitiatorio: quia pro priori erant ostia, & portæ templi; nihil tamen vetabat etiam ante ostia, & portam fuisse aliquod aulæum tegens, vt nobiles in aulis suis habere solent. Quod si plura tempore vela fuissent, non debuissent Euangelistæ tam indistinctè dicere: *Et velum templi scissum est*, sed opus fuisset peculiariter explicare, de quo loquerentur velo.

Exod. 30. & Hebr. 9.
Secunda opinionis ratio ad modum infirma.
Exod. 26

III. opinio.
Gloss. in Mat

Glossa verò vtrumque velum, & interius, & exterius, diruptum fuisse scribit. Cui sententiæ libentius subscriberem, si tot extitissent vela, & liceret singulare accipere pro plurali. At duo vela extitisse, apertè euincit locus Pauli ad Hebr. cap. 9. *Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum.* Vbi secundum, non potest iungi cum tabernaculo, quod Græcè est σκηνὴ fœminini generis, sed cum velo, quod neutrius generis est καταπέτασμα. & δεύτερον cum illo necessariò coniungitur. Quod si secundum velum erat illud ante Sancta Sanctorum, erat ergo etiam primum ante Sancta. Patres etiam Veteres, vt Origenes, Hieronymus, distinguentes inter primum, & secundum velum, & interrogantes de quo velo hoc loco sit sermo, necessariò ponunt duo vela in templo fuisse.

Origenes.
Hieron. ibid.
Gemini veli templi diruptionis mysterium.

Quadrat etiam, vtrumque velum morte Christi diruptum: quia non tantùm nobis credentibus, & imperfectè, & in ænigmate Fidei mysteria Veteris Testamenti detecta sunt, sed etiam perfectè absque vllo ænigmate reuelata sunt omnia Patribus per Christum in limbo, & facie ad faciem Deum ipsum quasi Sancta Sanctorum intuentibus. Et confirmantur ea, quæ dicta sunt de duplici velo: quia Aristeas vetustus scriptor in eo libello, quo Philocrati fratri suam ad Eleazarum Pontificem profectionem describit, pro adducendis LXXII. legis diuinæ in Græcam linguam translatoribus, exponit primò Ierosolymam, & templum, quod oculis proprijs vidit, & adiungit de velo ante Sanctum oppanso: *Velum item appensum erat ad similitudinem ianuarum formatum, quod spectaculum quoddam iucundissimum, & quo nunquam facile satiari posses, præbebat: & quidem ideò præcipue, quia à vento subintrante perpetuò mouebatur. Et quidem sinuatione ab imo vsque ad summum, ob ventum à pauimento subintrantem.* Hæc ille de externo, quod patere poterat illi velo: nam interius velum solis Sacerdotibus in Sancta ingredientibus conspicabile erat, non alijs, etiam Iudæis, nedum Gentilibus.

Aristeas vetustus scriptor.
Velum templi quale nam apud Iudæos.

Atque hanc sententiam nonnulli sequuntur, dicentes, Lucam, qui in præfatione pollicitus fuerat omnia ex ordine scribere, meminisse prioris veli disrupti simul cum tenebris, si nulla vsus est anticipatione, vt quidam docent: Matthæum verò, & Marcum, qui post mortem narrant veli diruptionem, loqui de secundo interiori velo, vel velum fuisse scissum medium vt ait Lucas, non integrum. Alij verò narrant, à summo vsque deorsum, & omninò scissum fuisse: nisi idem sit, rumpi medium, & rumpi in duas partes à summo vsque deorsum. Quod si alterum tantùm diruptum velum fuisset, magis accedo sententiæ veterum Patrum, nō tantùm ob autoritatem eorum, & rationem prædictam, sed etiam, quia velum interius si fuisset diruptum, non potuisset à populo cerni, sed tantùm à Sacerdotibus, & illorum vitio potuisset occultari: at Iesus volebat aperta, & firma testimonia suæ mortis, & quæ dolosè celari non possent. Addit beatus Hieronymus scribens ad Hedibiam, & in Matthæum, ex Euangelio Hebraicè scripto: quod cum

B. Hierony. in Mat. 27 to. 9.

velum scinderetur, lapis infinitæ magnitudinis scissus cecidit desuper liminaribus templi, in signum futuræ destructionis templi. Et hinc ad terræmotum potius spectat, siue ad scissas petras. Iosephus quoque refert, virtutes Angelicas præsides quondam templi, tunc pariter conclamasse: *Transeamus ex his sedibus.* Testatur autem hæc veli discissio facinoris in Christum perpetrati horrorem & blasphemias in Christum iactatas. Mos enim erat Iudæis, audita blasphemia vestes sibi cõscindere, vt fecit Caiphas. Vt igitur cœlum assumpta veste pulla, horrendum Iudæorum scelus contestatum est, ita templum, aut templi Dominus, qui in illa habitare, ac morari dicitur teste Esaia, illam mortem contra voluntatem eius esse, hac veli scissione, quasi vestimenti sui ostendere voluit. Tertiò aperuit, quid sua morte consecuti sumus, nimirum quò iam aditus patet nobis ad Deum absq; vllo velo impediente; quemadmodum gladius flammeus, atque versatilis à cœlesti paradiso remotus est. Augustin. de hoc velo ita habet: *Reuelata iam sunt mysteria abscondita, vt iam omnes possint in Sancta Sanctorum introire, pretio redemptionis nostræ Aeterno Patri exhibito: palam fit arca, vbi erat manna, quoniam iam corpus Domini in cœna diei præcedentis institutũ fuit: quod per manna seruatum præfigurabatur, vbi erat & virga Aaron, quoniam iam Crux erat erecta in signum æterni Sacerdotij Christi: Vbi etiam testamenti tabulæ asseruabantur, quia iam impleta lex erat, & Propheta. Nec opus erat arca, cuius iam officium in morte Domini præterierat. Tum Ieremiæ impletum est vaticinium: In diebus illis, ait Dominus, non dicent vltra, Arca Testamenti Domini, neque ascendent super cor, nec recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra, id est, non instaurabitur.* Alias elegantes rationes addit Euthym. dicens: *Propriè autem velum templi scissum est ad eorum redargutionem, cui contradicere non possent: vt si niterentur causari, & ad ea, quæ naturaliter accidunt, passiones obscurati solis, terræmota, petrarumq; scissarum reducere, os illis obturaretur per veli scissionem; cum tale quid esse vnquam factum demonstrare non possent. Scisso autem velo, ostendit Deus quòd à templo diuina auolasset gratia; quodq; interiora, puta Sancta Sanctorum, omnia peruia, ac conspicua cõstituenda essent, quod etiam postmodum ingredientibus Romanis factum est. Quod autem mihi magis placet, accipe. Quia interiora veli, figura erant cœli, exteriora verò terram figurabant. Scissum iam velum significauit diuisum iam esse medium parietem inter cœlum, & terram (puta inimicitiam) qui inter Deum erat, & homines: & factum esse cœlum hominibus peruium, soluto iam per Christum obstaculo medio, taliq; nobis ascensu innouato. Vniuersaliter autem quæ facta sunt, diuinæ iræ signa erant, Iudæorum insensibilitatem reprehendentia, horũq; perditionem prædicantia.* Hæc ille. Secundum signum fuit terræmotus non solum particularis in Hierusalem, & Iudæa, sed etiam in Bithynia, vbi duodecim ciuitates corruerunt teste Eusebio, & Phlegonte, superius citatis: cuius Plinius meminit, dicens: *Maximus terræ memoria mortalium exstitit motus Tiberij Cæsaris principatu, duodecim vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.* Hæc ille. Accedit quod Michaël Syngellus refert, Dionysium in Ægypto agnouisse insolitam Solis eclipsin, & tremorem terræ. Quibusdam etiam alijs in locis dicũtur extare monimenta huiusce vehementis terræ motionis, vt prope Caietam extant saxa ingentia terræmotu eius temporis, vt ferunt, collisa. Testatur autem interdum terræmotus, vel Dei indignationem, & iram, vel Dei præsentiam, & fauorem. De priori dicitur: *Commota est, & contremuit terra & fundamenta terræ conturbata sunt, & commota sunt: quoniam iratus est eis.* Talis terræmotus fuit tempore Oziæ ad puniendam temeritatẽ, qua voluit in altari thymiamatis thurificare cõtra Sacerdotes de quo terræmotu habes loquentes Amos, & Zachariam, & Iosephum in libris antiq. Hic verò terræmotus, sicut & scissio petrarum, indicabat detestabile Iudæorum crimen, & quod creaturæ in Iudæos quodammodo indignarentur. Significare etiam solet terræmotus Dei præsentiam, & fauorem, vt olim in egressu de Ægypto, de quo Dauid: *Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto; terra mota est.* Ita in Actis, cùm orassent Apostoli, motus est locus, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cùm Angelus venisset lapidem ab ostio monumenti sublaturus, ac Dominus statim appariturus, terræmotus factus est magnus. Quia igitur mors Christi Deum hominibus propter peccata absentem recõciliauit, & fecit esse per gratiam præsentem; propterea terræmotus in ipsa accidit. Præfigurata est antè motio terræ humanæ, quæ ad prędicationem Christi Cruci affixi vehementer contremuit; nec de fructu eius vllus participare potest, qui contritione, ac detestatione peccatorũ veluti terræmotu quodã non fuerit prius conterritus. Tertium signum, fuit petrarũ scissurum. Apparebat certè quòd non erat Christus purus homo, quia homine mortuo diuinitas operata est: quòd si permisisset cœlum, terram, & cætera elementa, impetum fecissent in nos, qui Dominum crucifiximus. Sed ô ineffabilis pietas, ipse solus obstitit, qui suæ vltionis autor esse debuisset: nec

Marginal notes (left column): Ioseph lib. 7. de bell. Iud. ca. 12. — Hæc veli discissio quid significauit. — Matth. 26. — Esai. 6. & 66. — Genes. 3. — August. — Exod. 16. — Ierem. 3. — Rationes Euthymij satis idoneæ, veli templi discissi. Euthy. ibid. — Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. ca. 10. — Interiora veli, & exteriora quid significent. — Ephes. 2.

Marginal notes (right column): II. signum. — Euseb. in Chron. to. 2. Phleg. ibid. Plin. lib. 2. ca. 84. — Michael Syngell. Dionys. scholiastes. — Terræmotus interdum quid portendat. — Psal. 17. — 2. Paral. 26. — Amos 1. Zachar. 14. Ioseph. lib. 9. antiq. cap. 11. — Hic terræmotus vt & petrarum scissio quid significarit. — Psal. 67. Act. 4. — Quid etiam pia figurauerit ille terræmotus. — III. signum. — Christi pietas in nos, & misericordia quam eximia atque singularis.

ſet: nec tantum ſibi, ſed & rebus omnibus creatis armatis in perniciem noſtram obſtaculo fuit: cumq; in nos ſæuire non poſſent, aut vlciſci iniuriam domini ſui, extremum quod poterant, in funere Chriſti officium præſtiterunt, & luctus indicium præbuerunt. Tertium hoc ſignum ſatis confirmatur ex eo ipſo lapide, vbi Crux poſita fuerat. Nam vt reſtatur Anſelmus lib. de paſſione, ille ipſe per terræmotum præciſus fuit, vt in hodiernum vſq; diem teſtantur indicia, columnæq; marmoreæ, ac candidæ per medium præciſæ ex Ieroſolymis Romam adnectæ, in temploq; Ioannis Lateranenſis collocatæ: vt omittam lapidem illum vaſtum, cuius meminit ſupra Hieron. Hæc autem ſaxa arguebant malitiam, & obſtinationem duriſſimorum cordium Iudæorum quæ cum ſint ſenſus expertia, neci tamen Domini indoluerunt. Teſtantur præterea duritiam cordium humanorum, Euangelica Chriſti mortui prædicatione fore emolliendam, & quod potens eſt Deus de lapidibus Gentium ſuſcitare filios Abrahæ, qui Iudæorum præripuerunt benedictionem, & hæreditatem. Quaſi Dominus vellet dicere: Si mea mors animæ, atque ſenſus expetria permouit, quomodò non aliquando, & cor humanum, vt tãtum beneficium agnoſcat, acceptetq;, atque pro illo gratias agat, non commoueat? Sed aduerte, eo viuo Solem obſcuratum: quia ſcilicet nobiliora citius vim diuinitatis, ac radios eius ſenſerunt. Velum verò, terra, ſaxa, atq; monumenta non niſi eo mortuo, vbi maiori diuinitatis virtute commota ſunt. Nam velum, quod terræ, & lapidi, & mortuis obtẽdebatur, ſciſſum eſt. Ipſa verò terra tremuit hoc eſt, animales homines, qui ſecundùm naturam, & terræ commoda ſpectantes viuebant, commoti ſunt, ſtatumq; ſuum minimè probarunt, ſpe ſcilicet facta propinquiore diuinorum. Lapides verò, id eſt, qui iam ante ſuos certos, ſolidoſq; ædificauerant cultus, & ipſi ſciſſi ſunt, neque ſua illis placuerunt, ſed libertatis Chriſti ſpe percepta ſua fregerunt, exiſtimantes velut detrimenta, ac ſtercora, quæ aliàs præclara putarunt. Mortui etiam reſurrexerunt; id eſt, qui Deo mortui erant, & veluti in fœtentibus peccatorum ſepulchris delireſcebant, tantam ad ſpem reuocati ſunt, vt redierint in ſanctam ciuitatem, ac templum Dei. Quartum ſignum fuit, monumentorum apertio. Intellige autem eadem hora, qua Chriſtus expirauit, ſepulchra fuiſſe aperta ad oſtenſionem mortuorum, quibus per Domini necem vita æterna illorum animis donabatur, ac tẽporalis eorum corporibus donanda. Quo etiam oſtendatur, quòd is qui ideò facilè poterat mortuos ad vitam euocare, facilius modò poſſet viuos morti dare, ſi voluiſſet: quodq; poſſet ſe, vt dixerat, tertio die ſuſcitare, itaq; ad vniuerſalis futuræ reſurrectionis fidem erigeret. Significata quoq; virtus mortis Chriſti, quòd per eam ſancti, qui in inferno detinebãtur captiui, libertatem aſſequerentur: & qui in peccatis ſuis mortui iacebant, ad vitam gratiæ reuocandi eſſent: quodq; omnes ſancti tandem è ſepulchris exeuntes beata cum Chriſto donandi eſſent corporum reſurrectione. Oſtendit quoq;, quòd non poſſent ſepulchra mortuorum corpora retinere, niſi ad voluntatem eius, qui tùm moriẽdo mortem extinguebat. Videntur etiam certatim omnia ſeſe aperuiſſe ſepulchra, vt ſacrum illud cadauer ſuſciperent, quo ſuſcepto erat illis reſtituenda vita: quemadmodum olim ſepultus in Heliſæi monuméto, quamprimùm illius oſſa attigit, fuit ſuſcitatus. Quintum ſignum: *Et multa corpora Sanctorum qui dormierant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.* Vbi inprimis notandum, horum corpora reſurgentium non niſi poſt reſurrectionem Chriſti exiſſe de monumentis, & apparuiſſe: vt apertè ipſa verba reſtantur, quæ habent: Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, &c. Nam cùm reſurgerent, vt de Chriſti reſurrectione teſtarentur, quomodò id efficere poſſent Chriſto adhuc iacente, defunctoq;, niſi mẽdaciter? Vnde Hieron. hoc eleganter explicans, ait: *Quomodò Lazarus mortuus reſurrexit; ſic et mul ta corpora Sanctorum reſurrexerunt, vt Dominũ oſtenderent reſurgentem. Et tamen cum monumenta aperta ſint, non antea reſurrexerunt, quam Dominus reſurgeret, vt eſſet primogenitus reſurrectionis ex mortuis.* Hæc ille. Dicuntur autem Sancti dormire: quia qui in fide moriũtur, expectant quod aliquando per Chriſtum ſint à ſomno mortis excitandi. Vnde Paulus: *De dormientibus nolite contriſtari*, & Dom. *Lazarus amicus noſter dormit.* Ad huius loci faciliorem expeditionem tria ſunt pertractanda. Primũ, an hæc verba verè ſint de textu Euãgelico, & germana atq; indubitata, vt reliqua: nã hanc partẽ, quidã nouatores reuocarunt in dubiũ, ſed nulli prorſus ſolido nixi fundaméto. At reuera cũ Euangelia omnia tã Græca, quã Latina hæc cõtineant verba, de quibus eſt ſermo, illaq; à Partibus in mediũ producta, atq; citata legam' apud Ignatium epiſt. ad Trall. apud Iuſtinũ libro quæſtio. & apud Origenem in Matthæum, & apud Euſebium, & apud Clementes, & apud

B. Anſelmi de lapide, quo ſuperpoſita crux fuit dictum memorabile.

Hæc ſciſſio petrarũ quid portenderet.

Matth. 3.

Quid quod Chriſto adhuc viuente Sol eſt obſcuratus cætera verò ſigna non niſi poſt mortem eius euenerunt.

Veli templi, terræmotus, lapidum ſciſſuræ, mortuorumque reſurrectionis quænam oſtenta

Philip. 3.

IV. ſignum. Quid monumentorum apertio deſignauerit.

4 Reg. 13.

V. ſignum. Expenditur ab Euangeliſta dictum, ſanctorum corpora qui dormierant non niſi poſt reſurrectionẽ Chriſti reſurrexiſſe

Hieronym. in Mat. tom 9.

Ioan. 11.

Apoc 1.

Sancti dormire cur dicantur.

1. Theſſ 4.

Ioan. 11.

An hæc verba de reſurrectione Sanctorum poſt Chriſti reſurrectionem, eorumq; apparitione ſint de textu, necne.

Ignat epiſt. non longè a fine.

Iuſt. Mart. quæſt. 9.

tom. 3.

Clem. Al. lib. 6 ſtrom

Orig. tract in Matt to

Euſeb. li. 4. demon. Euangel. cap.

apud Epiphanium in Ancorato ferè circa finem, & apud Chrysost. in Matt. & in hom. 2. de symbolo, & apud Cyprian. lib. de duplici martyrio sub initium, & apud Cyrill. Ierosolymitanum, & Hierony. hoc loco, & apud August. in epist. ad Euodium, planum relinquitur, hæc verba tantæ esse soliditatis, atque firmitatis, ac reliqua, quæ in Mat. habentur: neque par est, vt ille eleganter dixit, quolibet effutiente sermonem, solicitari.

Epiphan. Chrysost. Cyprianus. Cyrill Ieroso. Catech. 14. circa med. Hier. ibid. Augustin.

Secundò tractandum est de tempore, quo istorum sanctorum corpora surrexerunt, an videlicet Christo existente in Cruce, an post resurrectionem eius: & si quidē ante resurrectionem, vbi manserunt per illud triduum. Respōdemus apertè, textum asserere, monumenta fuisse aperta ante resurrectionem Christi: & Sāctorum horum resurrectionem, & apparitionem asserit fuisse post resurrectionem Christi: quemadmodum expressè Origenes in Matthæū docet, & superius testimonio B. Hieronymi confirmauimus. Chrysostomus quoq; homil. 11. in Symbolum Apostolorum: *Descendit*, inquit, *ad infernum, vt & ibi à miraculo non vacaret: nam multa corpora Sanctorum resurrexerunt cum Christo, quæ posteà mortua sunt: sicut Lazarus, sicut filia Archisynagogi, sicut filius viduæ: quod fecit in istis tribus, hoc fecit per propriam resurrectionem in multis Sanctis: nam multa corpora Sanctorum resurrexerunt cum Christo, de quibus dixit Apostolus: Ex quibus plures manent vsque adhuc, quidam autem dormierunt.* Hæc ille. Quanquam Theoph. in hunc locum scribat: *Quidam autem dicunt, quod postquam Christus resurrexit, resurrexerint & illi; sed nescio an hoc sit recipiendum.* Hæc ille. Vbi videtur de eo dubitare, quod minimè erat dubitandum. Etsi enim in hoc Doctorum varia sit sententia, probabilior tamen est, quòd illa resurrectio Sanctorum non fuerit tunc in Cruce perfecta, sed in resurrectione Christi: etsi narretur à Matthæo per anticipationis figuram, quia facta fuit in signum, & testimonium diuinitatis eius, & quòd mors Christi contulit nobis vitam æternam: quemadmodum & alia signa à Matthęo, conscripta testantur diuinitatem eius. Proinde scopus illorum resurrectionis fuit, vt apparentes, pro eo tempore testarentur de virtute resurrectionis suæ. Sed hoc non fecerunt nisi post Christi resurrectionem, vt textus ait; in vanum ergo, ac frustra antea surrexissent. Tertiò, si illi resurgendo præcessissent resurrectionem Christi, præsertim non amplius morituri, vt nonnulli sentiunt, Christus non esset primitiæ dormientium, aut primògenitus mortuorum, vt Paulus testatur. Quartò, quia tribus diebus fuissent priuati visione animæ Christi beatæ, quæ per illud triduū mansit in limbo: quorsum ergo ponimus illos suscitatos ante Christum? Quintò, nō erat quorsum resurgerent, & inopinabile est prorsus, quod asseruit Erasmus in annotationibus in hunc locum, quod viui manserint intra sepulchra. Sed quid hac re absurdius, aut quis beneficij loco ducat, viuū in sepultura conditum manere?

Quo tempore sanctorum corpora surrexerint ante, an post Domini resurrectionem.

Origenes. Hieronym. Chrysost to. 3

Ioan. 11. Matth. 9. Luc. 7.

Theophylact. in Matth.

Si Sanctorum resurrectio contigit post Christi resurrectionem, cur ante à Mat. facta narretur ratio.

Tertia.

1. Cor. 15. Coloss. 1. & Apocal. 1.

Quarta.

V. contra Erasmum Roterod.

Tertio loco præcipuum dubium discutiendum est, an videlicet illi sancti, qui tūc cum corporibus à Christo suscitati sunt, ad vitam surrexerint immortalem, an verò ad mortalem, iterumq́ue morituri: nam hoc valde est inter Patres veteres, & recentiores scriptores controuersum. Eos enim ad immortalem vitam suscitatos, & in cœlum cum Christo conscendisse, tenet in primis Iustinus Martyr in libro quęstionum (si tamen is liber eius sit) Quærit enim cur isti dicantur suscitati à morte, & apparuisse multis, cùm de Lazaro, adolescente, ac puella suscitatis nil tale dicatur? Respondet, quod sicuti cum Scriptura inquit: Quì excitauit Dominum nostrum Iesum Christum ex mortuis, viuificabit animas, & corpora nostra, neq; imperfectam illam designat resurrectionem, neque spectri præbet suspicionem, sed absolutam resurrectionis fidem, & persuasionem: ita & cùm dicit: Excitata sunt multa eorum corpora, qui obdormierant, Sanctorum, perfectam denotat resurrectionem. Et infra: Quam ob causam resuscitati illi denuo mortem non oppetiere, sed in immortalitate manēt sicut Henoch, & Helias; cum quibus in Paradiso sunt, resuscitationem Iesu Christi, & resuscitationem sempiternā primo quoq; tempore, per mutabilitatem futuram, qua (sicut ait Apost.) omnes immutabimur, expectantes. Eandem ferè sentētiam secutus est Ambros. Catharinus, dicens eiusmodi Sanctos corpora, quæ acceperant, sine vllo dolore iterum deposuisse, cum iam priori debito per primam mortem satisfecissent; aut si corpora non deposuerunt, in terrestri Paradiso expectare diē vniuersalis iudicij. Sed isti duo autores non asserunt propriè surrexisse ad vitam immortalem, quam adhuc illos pręstolari tradunt, etsi amplius nō sint morituri. Sunt tamen alij, qui apertè id tradunt. Vnde Epiph. contra Aëriū scribēs. *Multa corpora*, inquit, *Sanctorum surrexerunt, & cum ipso ingressi sunt in sanctam ciuitatem. Sanctam autem ciuitatem quam dicit? In ambab. enim sermo hic impletur, in ea quæ hic est, & in superna. Quod enim in hanc Hierusalem cum ipso* ingressi

An ij sancti qui simul cum Christo suscitati sunt, ad vitam surrexerint immortalem, nec ne. 1. opinio.

Iustin. Mart. lib. quæst. q. 85 tom. 3. Ioan. 11. Luc. 7. Matth. 9. Rom. 8.

Genes. 5. 4. Reg. 2.

1. Cor. 15.

Ambr. Cat. li. de consum. glor. Christi & B. Virg.

Epiphan. in hæres. 75. in f.

ingreßi sunt primùm, id manifestũ est. Antequàm verò ascenderet Saluator in cælum, nemo ascendit, donec cum ipso ascenderunt. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui ex cælo descendit filius hominis. Hæc ille, apertè testans quod sunt immortales in cœlo. Ambrosius sermone de Natali Martyrum in hũc modum scribit: *Scriptum est in Psalmo: Notas mihi fecisti vias vitæ. Hoc vtique in resurrectione ex persona dicitur Saluatoris, qui dum post mortem ab inferis, redit ad superos, incipiat notam habere viam vitæ, quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vitæ, quæ nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At vbi Dominus resurrexit, nota facta solo atrita est plurimorum, de quibus sanctus Euangelista ait: Multorum corpora Sanctorum surrexerant cum eo, & introierunt in sanctam ciuitatem.* Hæc ille. Ex quibus constat, quod cum Christus non aperuerit denuo viam resurrectionis ad vitã mortalem, sed ad immortalẽ, ideò ad illam insinuat multa corpora Sanctorũ suscitata fuisse. Idem in expositione primi Psalmi: *Sunt qui resurrexerũt in paßione Christi, & isti planè beati, quia acceperunt Christi gratiam, & audierunt vocem eius, de qua scriptum est: Venit hora quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierunt, viuent: & ingreßi sunt in sanctam ciuitatem. Puto quod magis illam significet supernam, quam istam Hierusalem quam reliquit, quam incusauit.* Et iterum lib. de Fide ad Gratianum Augustũ: *Translatus erat Henoch, raptus Helias: sed non est seruus supra Dominũ. Nullus enim ascendit in cælum nisi qui descendit de cœlo. Nam & Moysen, licet corpus eius non apparuit in terris, nusquã tamen in gloria cœlesti legimus, nisi postea quam Dominus resurrectionis suæ pignore vincula soluit inferni, & piorũ animas eleuauit.* Clemẽs quoq; Alexand. lib. Strom. *Corpora multa eorum qui dormierunt, iuxta Euangelium surrexerunt: quæ quidem in meliorem ordinẽ translata sunt.* Et Orig. eius discipulus ad Rom. 1. ait: *Primitiuus vel primogenitus ex mortuis dicitur Christus. Sed requirẽdum nobis est, si solus primogenitus, vel primitiuus ex mortuis & non habet aliquos secum etiã in primatu participes: de quibus dicit Apostolus, quia suscitauit nos cum Christo, simulq; fecit sedere in cœlestibus. Ne fortè ergo & isti, quos dicit excitatos esse cum Christo, & cum eo sedere in cœlestibus, & ipsi primogeniti sunt, vel primitiui ex mortuis: sicut & illi fuerũt, qui cum illo suscitati esse dicuntur, cũ monumenta aperta sunt, et multa Sanctorũ corpora qui dormierant, surrexerunt, & ingreßi sunt in sanctam ciuitatem. Et de his talibus fortaßis dicit Apostolus esse Ecclesiam illã primitiuorum, quam ascriptã memorat in cælis.* Adhæc in 6. Synodo lectus est atq; approbatus libellus Sophronij Archiepiscopi Ierosolymitani, in quo hæc habẽtur verba: *Dominus triduanus resurgẽs, de sepulchro progreditur, et vna secũ cunctos mortuos suscitat ex sepulchro, ex corruptione ad immortalitatem eos perducens per suã resurrectionẽ ex mortuis.* In quibus verbis aut est distributio accõmoda, vt omnes iustos qui erãt in Purgatorio, & limbo Dominus excitabit, quod est probabile, vt etiã Magn° Greg. docet. Adhæc Hier. in ser. illo de Assumpt. Virg. Mariæ ad Paulã & Eustochiũ, dubitat an isti resurrexerint ad vitã mortalẽ: & potius inclinat quod ad vitã immortalẽ surrexerint. Vnde ponderat, Petrum in Actis prędicantẽ de Dauid loquendo: *Et sepulchrum,* inquit, *eius apud nos est,* non ausum dicere; Et corpus eius apud nos est, quod iã esset à morte per Domini resurrectionem suscitatum. Plures tamen viri docti nõ sine causa de illo sermone dubitãt an sit B. Hieronym. & ab alijs tribuitur Sophronio. His accedit B. Leontius, asserens illos sanctos primum comitatũ prębuisse Christo in terrenã Ierusalẽ, deinde & in cœlestem. Adde istis Anscl. & Christianũ Druthmarum in c. 27. Matthæi. Ad hæc Remigius in Matth. vt citatur à B. Tho. in catena aurea, sic scribit: *Quæreret autẽ aliquis, quid de illis factum sit, qui resurgente Domino surrexerunt? Credendum quippe est, quoniam ideò surrexerunt, vt testes essent Dominicæ resurrectionis. Quidam autẽ dixerunt, quod iterum mortui sunt, & in cinere conuersi, sicut & Lazarus, & cæteri, quos Dominus resuscitauit. Sed istorum dictis nullo modo est fides accõmodãda, quoniã maius illis esset tormentum qui surrexerunt, si iterũ mortui essent, quã si nõ resurgerẽt: incunctanter ergo credere debemus, quia qui resurgente Domino à mortuis resurrexerunt, ascẽdente eo ad cœlos, & ipsi pariter ascenderunt.* Hæc ille. His accedunt nõnulli è recentiorib°; vt, Faber Stapulẽ. in priorẽ ad Corint. Ioã. Ferus, & Claudius Guillandus in Matthæũ. Ioan. Gagneus ibidẽ. Beatusq; Antoninus in vita S. Mariæ Deognis Leodiẽ. producit nescio quod testimonium ex illius sanctæ dictis. Illi sunt testes, qui stant pro illa sententia. Quibus accedunt nõnullę rationes prima facie non improbabiles, quarum prima est: quia illi nõ surrexerunt ad conuiuendum, conuersandũ nobiscum in hac mortali vita, quemadmodũ filia Archisynagogi, & filius viduę, atq; Lazarus: vnde nec edebãt, nec bibebant, sed tantùm apparebãt multis, testãtes Christi gloriã. Et deinde vt ponderat Rupert. atq; Caiet. dicuntur apparuisse multis, nõ omnib°: quemadmodũ Christus (vt est in Actis) nõ omnib° apparuit, sed testibus tantũ præordinatis à Deo: quod videtur confirmare resurrectionem ad immortalitatem. Sed hoc nõ videtur euincere: nam & Christus ad vitã immortalem

susci-

Ioan. 3. Ambros. ser. 75 tom. 3. prope finem. Psal. 15. Quando illud impletum sit vaticinium: Notas mihi fecisti vias vitæ.

Idem. tom. 4.

Ioan. 5. Idem lib. 4 de Fide cap. 1. sub initium tom. 2. Genes. 5. 4 Reg. 2. Matth. 10. Ioan. 3. Deut. vlt. Act. 2. Clemen Alexand. libr. Stroma 6. fol. 6 in fine 1 Cor. 15. & Colos. 1. & Apoc. 1. Ephes. 2.

Orig. tom. 2. ante medium. Quoniam Ecclesia primitiuorum Apostolo, secun. Orig. Hebr. 12.

Sexta Syn. act. 11. circa med.

Gregor. hom. 22. in Euang. ante med. to. 2 B. Hier. to. 4. Actor. 2.

B. Leontius Episc. B. Anselm. Christianus Druthmarum. B. Remig. in cap. Matthæi 27. B. Thomas. to. 15. Ioan. 11. Matth. 9. Luc. 7. Recentiores scriptores. Faber Stapulens. in cap. 15. 1. ad Cor. Ioan. Ferus. Claud. Guilland. Ioan. Gagneus, in cap. 27. Matth. B. Anton. in parte historiali. Quibus rationibus nitatur hæc opinio, quæ soluuntur. 1. ratio. Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11. Rupert. Tuitiens. lib. 4. in Matth. ... Caietan. in præsentem locum. Act. 10. Luc. 24. Ioan. 21. Act. 10 & supra 1.

suscitatus edebat, & bibebat interdum: & Lazarus suscitatus non omnibus, sed quibus ipse volebat apparebat, ac testabatur.

II. ratio.

Deinde probant: quia animæ illorum Sanctorum beatæ erant per visionem essentiæ diuinæ Christi in limbo, non amplius viatrices, cùm Dominus peculiari priuilegio Purgatorium spoliasset: quare mori ampli' non debebant. Sed profectò dici potest, Angelos spiritus esse beatos, atq; immortales, corpora interdum assumere mortalia in vsum apparendi: quid mirum igitur, si isti testificandæ resurrectionis gratia, propria resumpserint corpora, atq; illa sine dolore deposuerint?

III. ratio.

Tertiò, probant, quia non viderētur reddidisse testimonium verum de Christo suscitato ad immortalitatem, si iterum mortui essent: nam si adissent propria sepulchra, vidissentq; adhuc ibi iacere eorum corpora, existimassent resuscitationē fuisse illusoriam. Sed sanè Lazarus, & viduę filius egregium perhibuerunt testimoniū de Christi virtute, quia se posset à mortuis excitare, etiamsi iterū mortua in sepulchro iacuerint eorum corpora.

Ioan. 12. & seq. Luc. 7.

IV. ratio.

Quartò arguunt: Videbant illi Sanctorum animi Deum, nō ergo viuebant vita mortali: quia Deum nemo vidit vnquam; &: *Non videbit me homo, & viuet*: agebant ergo vitam immortalem.

Ioan. 1. Exod. 33.

Sed nō negamus, illorum animos vita immortali potitos fuisse, sed illam nondum diffuderant in corpora sua: quemadmodū Angeli assumentes mortalia corpora, viuunt quidem ipsi beatam vitam, verùm illā non tribuunt corporibus assumptis.

V. ratio.

Quintò, gloria animę beatę suapte natura in corpus redundat, nisi impediatur: quid ergo impediuit, quo minus illi beati essent? Sed vt in Christo animus à primo suæ conceptionis momento beatus extitit, gloriam tamen animæ corpori suo non communicauit, vt pro nobis posset holocaustum corporis offerre: ita illorum Sanctorum gloria in corpus non est diffusa, quo splendore suo eos, quibus apparebant, non offunderent.

VI. ratio.

Sextò, Sanctorum illorum animæ, qui suscitati erant, informando corpora, nō pendebant ex subsidio vllo humano, aut naturali vt viuerent, nec cibo, potu, somnoq; indigebāt, nec huiusmodi passionibus nostris mutabantur, vt exinde mors sequi posset: sed vt Angelus assumēs corpus, ac post relinquēs non dicitur mori, ita nec illi Sancti. Et nihil refert quod dicantur mori, dummodo labores, molestias, dolores, & angustias mortis ab illis auferas.

VII. ratio.

Septimò argumentatur Caiet. Christus tantùm sibi gloriam corporis perfectam promeruit: at perfecta non est sine societate, socios ergo in gloria corporis habuit. Respondeo perfectionem duplicem esse, alteram in seipso, alteram in corpore suo mystico.

Duplex perfectio gloriæ Christi.

Priorem quidem habuit Christus, quando resurrexit: posteriorem est habiturus suo tempore: nec enim omnem perfectionē, quæ corpori suo mystico debita est, vsq; ad postremū generalis resurrectionis diem est habiturus.

VIII. ratio.

Octauò, Patres olim magnam adhibebant diligentiam de locò, in quo erant eorū corpora tumulanda, atq; condenda. & præsertim terrā Chanaan in sepulturam eligebant: & cum abessent, eò deduci corpora, siue ossa iubebant, quemadmodū Iacob, & Ioseph præceperunt corpora sua ex Ægypto deferri in terram Chanaan.

Genes. 47. & 49.

At hoc ob aliud esse non videbatur, nisi vt participes essent resurrectionis Christi anticipatæ ante generalem. Sed profectò præter illam rationem erant & aliæ, nimirùm, vt fidem suā protestarentur, qua Dominū Iesum credebant in terra Chanaan appariturum, redemptionisq; nostræ mysteria operaturum. Item vt Messię ministrarent in ferendo testimonio de resurrectione eius; in corpore mortali, an immortali non curantes, neq; cogitantes.

Antiqui Patres cur terrā Chanaan elegerint in sepulturam sibi.

IX. ratio.

Argumentantur postremò: Si iterum mortui sunt, quando, vbi, quomodò, & quorsum? Et cum nullum horum probabiliter possis assignari, videtur quod illorum corpora sint in cœlo immortalia, vt communi omnium cōsensu de corpore B. Virginis credimus, & de B. quidem Ioan. Euangelista testātur præter B. Thomam, Ambros. & Leo Papa. Hæc sunt prioris sententiæ firmamenta.

B. Thom. in 4. sent. loco producendo. Ambros. in Psalm. 118 serm. 20 sub init. tom. 4. Leo Papa.

Proponemus secundo loco quid alij senserint in oppositum, atq; illos Sāctos exhibito testimonio resurrectionis Christi, iterū fuisse mortuos comprobabimus.

II. opinio. quia p obal sanctos e in Domino suscitatos fuisse mortuos.

Quod inprimis testimonio Hieronymi comprobatur superius producti, qui tradit non secus istos suscitatos, atque Lazarum: at Lazarus ad mortalē est suscitatus vitam.

Hierony. loco citato. Ioan. 11. Chrys. hom. ult. in Matt. tom. 2.

Chrysostomus in Matthæum ita scribit: *Ille*, inquit, *alios saluauit, seipsum saluare non potest. ipse verò pendens de Cruce, in seruorum corporibus abundantissimè illud ostendit. Nam si magnum est Lazarum excitasse, multò maius profectò est multos iam olim mortuos in vitam reduxisse. quod resurrectionis futuræ signum fuit. Multa enim corpora qui dormierunt erecta in sanctam introierunt ciuitatē, & multis apparuerunt.* Hæc ille. Quia ergo meminit Lazari, & illos ait suscitatos in signū futuræ resurrectionis, videtur sensisse, ad vitam mortalem fuisse suscitatos. Idem producitur in sermone 2. in Symbolum Apostolorum apertius dixisse: quod & discipuli eius confirmant. Ait siquidem

Theo-

Theophyl. Theophylactus: *Resurrexerunt autem illi tātum signi gratia, manifestumque est illud, quod iterum sint mortui.* *Euthym. c. 67 in Matth.* Et Euthymius: *Sancti verò surrexerunt, vt fide digni videantur, qui de Christo loquuntur. Postquam autem apparuerunt, iterum dormierunt.* *Damascen.* Idē videtur asserere Damascenus in historia Barlaam, & Iosaphat, dicens: *Surrexerunt etiam quidam alij ex mortuis, sed iterum mortui sunt & non potuerūt imaginem vitæ futuræ verè exhibere. Solus autem ille resurrectionis illius princeps factus est, resurgens primus immortali resurrectione.* Hæc ille. *Aug. tract. vlt. in Ioan sub initium, tom. 9.* Augustin. quoque in Ioannem ita scribit: *Non enim possunt deesse qui credant, si non desunt qui etiam Moysen asserant viuere, quia scriptum est,* *Deut. 34.* *eius sepulchrum non inuentum, & apparuit cum Domino in monte, vbi & Helias fuit, quem mortuum legimus non esse, sed raptum: quasi Moysi* *4. Reg. 2.* *corpus non potuerit alicubi sic abscondi, vt prorsus hominès lateret vbi esset, atque inde ad horam diuinitus excitari, quando cum Christo Helias, & ipse sunt visi: sicut ad horam multa Sanctorum corpora surrexerunt, quando passus est Christus, & post eius resurrectionem apparuerunt multis in sancta, sicut scriptum est, ciuitate.* Hæc ille, *Idem epist. 99.* qui rursus epistola ad Euodium, etsi in vtramque partem disputet, tandem tamen magis inclinat in hoc, quod iterum sint mortui, propter Apostoli testimonium, *Hebr. 11.* dicentis ad Hebræos: *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* *Idem lib. 3. de mirabilibus Sacræ Script. 13.* Ad hæc libro de mirabilibus sacræ Scripturæ (si tamen ille liber tribuendus sit Augustino) *De corporibus,* inquit, *Sanctorum venientibus de monumentis suis post resurrectionem Domini, sed sursum in monumenta, quomodò, & de Moyse meminimus reintrarunt, vbi resurrectionem omnium nouissimam expectant, vt Apostolus ait: Hi omnes testimonio* *Hebr. 11.* *fidei probati inuenti sunt, non acceperunt repromissionem à Deo pro nobis melius aliud prouidente, vt ne sine nobis consummarentur. Si igitur isti, & Moyses bis resurgere in hac ostensione vtique, & in nouissima cunctorum resurrectione credendi sunt,* Et infra: *Talis autem apparitio istorum neque ad vitam humanam, neque ad resurrectionem futuram pertinet sed consummationem Dominicæ resurrectionis: & ad credulitatem resurrectionis animarum ex inferis, talis apparitio animos mouet: sicut in resuscitatis mortuis similitudo tantum, non mors continua fieri cernitur. Ita & in his similitudo resurrectionis, non ipsa resurrectio ostendebatur.* Hæc ille scienter, & acutè: etiamsi nonnulla sit de autore libri controuersia. Ad hæc B. Thomas etsi o- *B Thom. 4. senten. dist. 24. art. 2 q. 1. ad 3.* lim in quarto inclinauerit, quòd in perpetuam resurrexerint vitam, tamen in tertia parte summæ, vbi latiùs res pertractat, oppositam amplectitur sententiam. *Idem 3 p. q. 53 art. 3.* Nam proposita sententia Remigij ex vna parte, & Augustini ad Euodium ex alia, tamen il- *Aug. epist. 99. non longè ante medium. tom. 2.* lam Augustini sequitur, vt probabiliorem, eo quod vt ait, efficacioribus nititur rationibus. Vbi etiam acutè ponderat verba Petri in Actis, quod Dauid sit mortuus, & *Actor. 2.* sepultus: *Et sepulchrum, inquit, eius est apud nos.* Si autem non intelligeret ossa Dauidis prophetæ illic iacere, nihil probasset, dicēdo sepulchrum eius apud se esse, cum etiam eorum, qui sunt suscitati, sepulchra existerent apud eos. Subscribunt huic sententiæ Ambrosius Catharinus, atque *Ambros. Cathar. loco citato.* alij è recentioribus. Quod si quicquam sit reuelationi tribuendum, constat B. Bri- *B. Brigit. lib. 6. cap. 94. initio.* gittam hoc ipsum non semel affirmare. Nam libro sexto, sic loquitur B. Virgo: *Sed potes quærere, inquit, vbi fuerunt illæ animæ, quas tunc liberauit de inferno, vsque dum ascendit in cœlum? Respondeo tibi, quod fuerunt in quodam gaudio noto solum filio meo. Nam vbicunque filius meus est, & erat, & est gaudium, & gloria, sicut ait latroni: Hodie mecum eris in Paradiso.* *Vbi animæ illę, quę à limbo liberatæ, Christi ascensionē expectabant, permanserint. Luc. 23.* *Multi etiam in Ierusalem sancti mortui resurrexerunt, quos vidimus quorum animæ ascenderunt cum filio meo, sed corpora expectant cum alijs iudicium & resurrectionem.* Alibi quoque sic habet: *Item scias quod nullum corpus huma-* *Lib. 7. c. 24.* *num in cœlo est nisi corpus gloriosum filij mei, & corpus meum.* Adhæc in Euangelio Nico- *Euang. Nicodemi.* demi habetur apertè, duos filios sancti Simeonis, qui Christum tenuit in vlnis, an- *Luc. 2.* te quadraginta annos extinctos resurrexisse, exhibitoq; testimonio de Christo mox euanuisse. Potest autem in libro non canonico aliqua veritas contineri, vt superius monuimus. Historiæ quoque Scholasticæ autor in historiam Euangelicam *Histor schol. in hist. Euāg. c. 178.* scribit: *Forte hic fuerunt, de quibus super epistolam ad Hebræos legitur, quod multum affectauerunt sepeliri in terra sancta, vt Domino resurgente resurgerent, vtrum aliqui eorum ita permanserunt, & cum Domino ascendente ascenderint, nescimus. Quia autem aliqui eorum iterum* *Hebr. 11.* *mortui sunt, postquam Dominum surrexisse testificati sunt: sciunt quia corpora quorundam adhuc quiescunt in Ierusalem, & sanctus Scarioth vnus eorum fuisse à quibusdam perhibetur.* Hactenus illa. His Patrum testimonijs accedunt etiam nonnullæ rationes. *Quibus argumentis fit fulta hæc opinio Largum.* Et in primis non leue est illud argumentum Petri, quo probat Christum non vidisse corruptionem, ex eo quod Dauid vidit corruptionem: *Et sepulchrum, inquit, eius est apud nos vsq; in hodiernum diem.* Vbi non simplici- *Actor. 2.* ter allegat ipsum sepulchrum, sed vt continens ipsum corpus Dauidis, siue reliquias eius, alias redditur inualidum eius testi-

Pſal. 15. monium ad probandū quod locus ille Pſalmi non ipſi, ſed Meſſiæ quadraret. Deinde
II. argum. optima videtur illa ratio ex Pauli verbis ad
Hebr. 11. Hebræos, vbi teſtatur omnes Patres defunctos, non eſſe ſine nobis conſummandos: quæ confirmatio impletur per reſurrectionem ad vitam immortalem, quæ ſperatur
III. argum. in die reſurrectionis vniuerſalis. Tertiò, ſi in vitam ſurrexiſſent æternam, quomodò
Ioan. 5. reſurrectio poſtremi diei eſſet vniuerſalis, cum tam multi antea ſurrexiſſent, vt textus ait? Et cum Chriſtus apud Ioannem aſſerat veniſſe horam, quando omnes, qui in monumentis ſunt, nemine excepto, audient vocem Filij Dei vocantis ad iudicium? Cùm ergo illi, quorum corpora ſurrexerunt, in monumentis tunc iacere debeāt, ſequitur eos aliquando audituros vocē illam Chriſti, & de monumentis ad vitam
IV. argum. immortalem prodituros. Quartò, Si aliquis ſanctorum ſurrexiſſet ad immortalem vitam; maximè qui inter eos ſanctitate eminebant. Sed conſtat in primis, quod Iob ſanctiſſimus non ſurrexerit, quia ipſe de ſe-
Iob 19. ipſo prædixit: *Et in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circumdabor pelle mea, &*
Matth. 11. *in carne mea videbo Deum.* Deinde ſurrexiſſet
Vbi Ioannis Baptiſtæ caput aſſeruetur. ſaltem Ioannes Baptiſta, quo non ſurrexit maior inter natos mulierum. Et tamen apud nos eſt caput eius, & Romæ magna religione aſſeruatur: quemadmodum etiam in templo B. Annæ matris diuæ Virginis Filij Dei genetricis Romæ dicato, brachium in Monaſterio eius oſtenditur. Septē quoque Machabæorum corpora, ac trium Regum Coloniæ intueri licet. Adhęc oſſa Samuelis Prophetæ à Iudæa in Thraciā tranſlata ſunt ab Arcadio imperatore, vt teſtis
B. Hieron. eſt Hieron. ad Riparium, contra Vigilantium circa initium: oſſa quoque Habacuc,
Hiſt. Tripar. lib 9. c. 49. & Michææ ſub Epiphanio tranſlata ſunt: vt refert hiſtoria Tripart. Quod ſi quiſquā
Clem lib. 5. conſt. c. 0 poſt medium. obijciat ex libro Diataxeon Clementis verba illa: *Et valde diuinum inſigni patientia Iob, de*
Iob. 10. *quo ait Scriptura: Scriptum eſt autem reſurrecturum eſſe, cum quibus Dominus reſurgit.* Quæ ver-
Origenes. ba annotauit Origenes in epiſtola ad Africanum pro defenſione hiſtoriæ B. Suſannæ conſcripta, non legi hæc apud Hebræos, nec apud Aquilam, ſed bene apud LXX. Interpretes, & Theodotionem: & Olym-
Olympiod. piodorus in poſtremum caput Iobis ſic ſe ſcriptum in omnibus exemplaribus Gręcis repetiſſe affirmat, tametſi hæc ab alijs adſcripta, & inſerta libro Iobis contendiſſe alios tradat. Tamen quia hodie nec in Hebræis, nec in Græcis codicibus noſtris quæ circumferuntur, iſta inueniuntur, & quia videntur aliquo modo repugnare verbis i-

pſius Iob dicentis: *Et in nouiſſimo die de terra* *Iob 19.*
ſurrecturus ſum, certius putamus corpus eius nondum ad vitam ſurrexiſſe immortalem. Vides igitur ſanctiſſimos quoſque ex Prophetis, neque Dauidem ipſum, neq; B. Ioannem Baptiſtam, neq; B. Annam ad hoc priuilegium perueniſſe, & tamen volumus his concedere, quod nondum datum eſt Apoſtolis? Quanquam illud hoc loco meritò veniat obſeruandū, illos ſanctos, quorum corpora ſurrexerunt, nō opus fuiſſe vt ex antiquis eſſent: quia nō poſſent facilè ab ijs, qui nunquam eos viderunt, agnoſci, ſed ex recentiorib. ſanctis, qui ante paucos annos è vita receſſerant, ac noti erant pleriſq; *Ij ſancti, qui vna ſurrexerunt cū Chriſto, quales fuiſſe credendū ſit.*
viuentium. Quod acutè mihi videtur annotaſſe Epiphanius in Ancorato, his ver- *Epiphan.*
bis: *Ipſe enim eſt reſurrectio mortuorum: qui ſanè poſtquam reſurrexit ex mortuis, nullum ſuſcitauit ex recens mortuis. Reſurrexerunt autem cum ipſo multa corpora Sanctorum qui dormierunt, & cōſpecti ſunt multis, ingreſſi cum ipſo in ciuitatem Sanctam, velut ſcriptum eſt in Euangelio. Et non dixit: Reſurrexit pars corporum Sanctorum, ſed corpora Sanctorum, & apparuerant multis, non alij, quàm qui mortui fuerant, ſed qui agnoſcerentur à ſuis, ſi non ante multa tempora vita defuncti eſſent.* Hactenus ille, diſputans contra eos, qui non expectabant in reſurrectione integritatem corporum. Confirmat hāc ſententiā B. Ambroſ. in c. 4. epiſtola ad Epheſios: Ex quibus (captiuis quos in cęlum induxit) aliquanti reſurgentes in corporibus multis apparuerunt ad teſtimonium euictæ mortis, vt qui fortè Chriſti reſurrectionem credituri non eſſent, ex horum reſurrectione, quos mortuos ſcirent, rei fierent, hos enim viderunt quos cognoſcerēt dudum vixiſſe. Sic ſcripſit Ambroſius. Quin- *V. argum.*
tò ſi illi ad vitam ſurrexerunt æternam, ergo veriſimile eſt ſimul cum Chriſto aſcendiſſe in cœlum: ad rem tanti momenti in enarranda Chriſti aſcenſione non ſiluiſſent Euangeliſtæ, aut ſi non cum Chriſto aſcēdiſſent, aliquid de loco, in quo manerent, explicuiſſent. Cum enim hæc res tam ar- *Ioan. 11.*
dua ſit, vt nec de beata Virgine ſit firmiter ab Eccleſia acceptum, vt articulus Fidei: ergò illi ſancti ſuſcitati ſunt, vt Lazarus, & *Matth. 19.*
alij. Sextò, B. Moyſes in transfiguratione *VI. argum.*
Domini reſurrexit, vt verius opinatur beatus Hieronymus, quoniam Euangeliſta a- *B Hieron. in c. 17. Matth. tom. 9.*
pertè aſſerit apparuiſſe Moyſen, non ſatis eſt autem, vt Moyſes appareat in corpore aëreo, vt ſit verus Moyſes, ſed opus, eſt, vt in ſuo proprio corpore apparuerit. Non eſt autem credibile, quod, vel Moyſes, vel Helias, qui viri dicuntur à Luca, immortalitatis gloria amicti fuerint ante-

qnàm

Luc. 9. Colos. 1. Apoc. 1.

quàm Christus, quia noo esset primogenitus mortuorum. Quod autem à Luca dicitur visus in maiestate, siue gloria: oon est ad gloriam animæ in gloriam corporis redundantem transferendum; sed ad claritatem corporis Christi transfigurati, diffusam in illorum corpora. Septimò, oon decebat vt quisquam in corpore & anima ingrederetur ad nuptias Agni ante sanctissimam Virginem primariam Dei sponsam: quemadmodùm paradisum terrestrem primus Adam, & prima Heua coluerunt, ita io cœlestē in illo terrestri designatum, nemo ante secundum Adam & secuodam Heuam, habitus fuerit dignus qui ingrederetur. Nam etsi gloria corporis extrinseca sit, taota tamen est, vt nemo ante matrem eam sit promeritus: vt vita æterna primò à capite, deinde per Mariam Virginem, quæ venerabile collum est huius corporis mystici, & reliquum totius Ecclesiæ corpus diffundatur. Proposui hactenus, quibus vtraque nitatur firmamentis sententia, lector pro suo arbitrio seligat quam velit: vtraque defendi potest, & probabilis existit; vosterior certè apud me probabilior, & firmioribus rationibus niti videtur. Quod autem ait, Sanctorum corpora surrexisse: intellige per sanctos, eos, qui in Christi venturi fide mortui fuerunt. Nam etsi totus mundus resurget, & Christus nō minus impios ad iudicium suscitabit, quā pios, & fideles ad salutem: quia tamen in gratiam Ecclesiæ suæ, & piorum omoium membrorum suorum hoc fecit, idcircò Dominus nonnisi fideles, & sanctos hoc tanto honore dignatus est. Quòd verò vocat ciuitatem sanctam Ierusalem, in hūc modum explicatur à Hieronymo: *Sanctam autem ciuitatem, in qua visi sunt resurgentes, aut Ierosolymam cœlestem intelligimus, aut hanc terrenam, quæ antè sancta fuerat, sicut & Matthæus appellatur Publicanus, non quòd & Apostolus adhuc permanεat Publicanus, sed quòd pristinum vocabulum teneat. Sancta appellatur ciuitas Ierusalem propter templum, & Sancta Sanctorum, & ob distinctionem aliarum vrbium, in quibus idola colebantur* (vera & extitit resurrectio corporum Sanctorum, vt illa Lazari, & filij viduæ, & puellæ filiæ Iair archisynagogi.) *Quando verò dicitur: Apparuerunt multis, ostenditur non generalis fuisse resurrectio, quæ omnibus appareret, sed specialis ad plurimos, vt hi viderent, qui cernere merebantur.* Hæc Hieronymus. In cuius verbis illud notandum est, hoc loco tantùm esse mentionem de Ierusalem terrestri, non de cœlesti, in qua non opus erat alicui apparere, aut ferre testimonium de resurrectione Christi. Et cognomeo sanctæ ciuitatis ooo arguit esse cœlestem: quia apud Matthæum dicitur, quòd diabolus duxit illum in Sanctam ciuitatem, & statuit illum supra pinnaculum templi.

VII. argum.

Gen. 2. & seq.

Maria Virgo corporis mystici collū est, vt Christus caput.

Vtra magis sententia firma videatur atque probabilis.

Quinam illi sancti, qui simul cum Christo surrexisse memorantur.

Hieronym. in Matth. to. 9.

Ierusalem ciuitas sancta cur dicta teste Hieronymo.

Matth. 9

Sancti qui cū Domino surrexerunt, quibus tantum apparuerint.

Quo de Ierusalem hoc loco sit sermo.

Matth. 4.

Illud adiungā, quòd vt resurrectio Christi facta est monumēto clauso, in quod nō opus erat reuerti, quia resurgebat ad vitam immortalem: sicut Lazarus suscitatus est aperto monumēto, ad significandū quod iterum erat illi eò redeundum: ita isti surrexerunt apertis mooumentis, quo constaret, eos ad hanc mortalem tantùm excitari vitā. In hac autē resurrectione impletum est desideriū Epulonis rogantis Abraham, vt aliquem ex mortuis in seculū hoc mitteret, qui viuos de alterius seculi rebus admoneret. Ecce ooo vnus, sed multi ad sanctam ciuitatem veoeruot, neq; tameo, ciuitatis vitio, magnū fructum ediderunt. Impletum est, & illud: *Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne*: quia extinxit mortē, & eos saoctos, quos infern⁹ possidebat, & manducari à Christo poterant, momordit.

Ioan 11.

Quare hi sancti surrexerint apertis mooumentis, Christus verò nequaquam.

Luc. 16.

Osea 13. Cor. 15. & 1.

Illud Oseæ: Ero mors tua ô mors, &c. impletū fuerit quando. I. miraculum mortis Christi.

Sextum miraculum fuit Ceoturionis confitentis. De quo Matthęus: *Centurio autem (qui ex aduerso stabat*, vt ait Marcus) *& qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes, Vere Filius Dei erat iste.* Vidimus glorificationem Iesu Christo exhibitam à creaturis ratione careotibus: sed per eas deinde coosecuta est à creaturis ratione præditis, hominibus scilicet ex vtroque populo Geotili, qui cum Ceoturione glorificauit Christum, & Iudaico, qui io his, qui reuertebantur ab illo spectaculo percutientes pectora, dedit Domino gloriam, & impleri cœpta sunt quæ illa signa porteodebaot. Iam eoim terra cordis hominum commoueri cœpit, & lapidea homioum corda scissa sunt, & in anima mortui cœperuot per agnitiouem sceleris, & fidei in Christum confessionem resurgere. Vbi primum aduerteodum, ooo solum Ceoturiooem, sed & alios cum eo exclamasse, vt videas fructum passionis Christi, & siguorum eius, etiam in gentiles, qui non adeò male affecti eraot, extensum. Marcus voce Latina Κεντυρίωνα vocauit, vt Euangelium Syriacum Matthæi 8. habet; Lucas verò Græca voce ἑκατοντάρχην, hoc est, eum, qui præsidet ceotum militibus. Et Marcus addit: *Videns quia sic clamans expirasset*, quòd tanta fortimdine in vltimo vitę spiritu exclamasset, & quod in libertate Patrem Deum appellasset, in manus eius cōmeodando spiritum, & quod eius expiratiooem consecuta esseot tam horreoda signa, pro

Matth. 27. Marc. 15.

Luc. 23.

Passionis ac mortis Christi fructus.

Centurio quis.

Centurio cur de Iesu admiratus quod sic clamans expirasset.

Iesum tantùm. Reuertebantur ergo à loco Caluariæ in domos proprias præ confusione, vt laterent, & flerent: quemadmodùm Petrus egressus de atrio Principis Sacerdotum fleuit amarè. Nec tantùm pedibus reuertebantur, sed etiam animo, nempe ab infidelitate ad fidem, à peccato ad pœnitentiam. Cùm igitur vterq; populus Christum viuum in cruce pendentem blasphemauerit; vterque mortuum glorificauit.

Matt. 26. Iudæi & Gentiles quales redibant à Christi spectaculo percutientes pectora sua. *Luc. 8.*

De mulieribus, quæ stabant à longe, quæ viuenti, & morienti Christo semper benè fuerant affectæ, ministrantes illi de facultatibus suis, & luctu mortē eius prosequentes, alio loco superius edissertum est. Hoc tantùm addendum, quòd etsi probabile sit nonnullos ex his, qui in Christum credebant, cruci adstitisse tractos à Christo, quò testes essent mortis suæ ex tanta charitate susceptæ, & signorum, quæ in ea facta sunt: de mulieribus tamen, non autem de illis Euangelistas fecisse mentionem, quòd illæ feruentiori spiritu præditæ, & maiori fide cumulatæ mortem Christi acerbiùs tulerint.

De mulieribus solis astantibus Dominicæ cruci, cur Euangelistæ non meminerint.

Porrò in homine iustificando signa illa, quę in cruce acciderunt, debent concurrere. Primò enim debet Sol nobis obscurari, vt mundana hæc omnia nobis displiceant, atque ex oculis remoueantur, & hoc est tenebras fieri, quando iam mundana splendorem ac lucem non habent in oculis nostris, & aspirantes ad æterna, illis valedicimus, solo Christo contenti.

In homine iustificando quæ signa concurrere debeant.

Secundò, interna omnia oportet reuelari peccata, & propriam agnoscere fœditatem, quæ sub velo ignorantiæ delitescebat: velum etiam in proximum tollendum, vt amicis oculis illum, quem antea limis & inuidis videbamus, cernamus.

Secundum signum.

Tertiò contremiscendum est prę timore diuinorum iudiciorum: qoia qui sine timore est, non poterit iustificari. Formidandum quoque à grauitate, & turpitudine peccatorum, atque hoc est terram moueri: quia nemo timet, nec mouetur in conscientia, nisi peccatum videat.

Tertium signum.

Eccles. 1.

Quartò sequitur scissio petrarum, id est, contritio, odium, & displicentia peccati: ita vt qui prius petra fuerat propter duritiem cordis, & indolētiam, iam det aquas lacrymarum.

Quartum signum.

Quintò sepulchra ad peccatorum confessionem coram Sacerdote aperiri oportet, vt fœtor peccatorum exhaletur.

Quintum signum.

Sextò, oportet exire per absolutionem, & venire in ciuitatem Hierusalem, eique vita spirituali conciliari: quod est corpora Sanctorum resurgere, meritaque bonorum operum per peccatum mortificata rursus per pœnitentiam reuiuiscere.

Sextum signum.

Ad extremum ore, & opere testari, quòd hic est iustus, & Filius Dei, indignusque morte, nos autem dignos omni plaga, & percussione protestari. Qua ratione immensos meritorum passionis Christi thesauros nobis comparabimus, & æternam vitam consequemur: in qua perennes laudes, ac gratiarum actiones, & immortales Patri, & Filio, & Spiritui sancto decantabimus in seculis sempiternis Amen.

Septimum signum.

TRACTATVS LXVII.

De apertione lateris Christi iam mortui, in illa verba: *Iudæi ergo (quoniam Parasceue erat) vt nō remanerent in cruce corpora Sabbato (erat enim magnus ille dies Sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eū iam mortuum, non fregerunt eius crura; sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis, & aqua, &c.* Ioan. 19.

PRÆSENS historia singularis est planè, ac mirabilis, & ad Christi mortui gloriam commendandam aperta, atque adeò à solo Ioanne dilecto enarrata, vt amatus, & amans discipulus vulnus, quod ad amorem nostrum exculpendum, valet plurimum, describeret, & postremus Euangelista vulnus postremo loco inflictum scripto commendaret.

Cur solus Ioannes Dominici lateris lancea percussi meminerit.

Hinc meritò reprehendendi sunt illi textus Græci, qui apud Matthæum post illud verbum; *Sine, videamus an veniat Helias liberans eum*, hoc est, duo codices inscripti δ. & ε. apud Robertum Srephanum habent: ἄλλος δὲ λαβὼν λόγχην ἔνυξεν πλευρὰν καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα. Hoc est: Alius autem accipiens lanceam, aperuit costam siue latus eius, & exiuit aqua & sanguis. Et statim sequitur: *Iesus autem clamans voce magna, emisit spiritum.*

Matth. 27. Duorum Gręcorum codicū lectio huius loci deprauata reijcitur.

Ita legit Chrysostomus in Matthæum, quam lectionem quidam incertus Cornelij Agrippæ Scholiastes consectatur, ad detestandi erroris confirmationem, quem prædictus Cornelius in libro de Vanitate scientiarum vehementer impugnat, asserens errasse Matthæum Euangelistam, quòd dixerit Christum lancea percussum antequam expiraret, contra Ioannis autoritatem, qui eum post mor-

Chrys. hom. 89 in Matt. 10. 2. *Cornelius Agrippa lib. de Vanitate scientiarum. c. 100.*

tem lancea perfossum narrauit. Sed profectò hac videtur Chrysostomi lectione abusus fuisse. Cuius rei duo sunt argumenta: alterum, quòd hæc lectio nusquam reperiatur apud Matthæum, neque in codicibus Græcis, neque Latinis, imò neque in commentarijs veterum Patrum: alterum est, quòd ipsemet Chrysostomus eodem loco asseuerat corporis Christi exanimati latus fuisse vulneratum; atque idipsum repetit scribens in Ioannem. In Nicodemi quoque Euangelio post primum verbum Christi in cruce, & ante secundum, quod dixit latroni, habetur: *Accipiens autem Longinus miles lanceam, aperuit latus eius, & continuò exiuit sanguis & aqua.* Sed hanc Nicodemi, sicut & illorũ Græcorum codicum lectionem credimus fuisse vitiatã: quis porrò fuerit autor huius corruptionis, non satis constat. Nisi quòd quidam Petrus Ioannes Minorita, vt testatur Guido Carmelita, Helnẽsis Episcopus, libro aduersus hæreses, hunc errorem stulto zelo excogitauit, cùm passionẽ, & mortem Christi pro cõcione enarraret: finxitq; Christum adhuc viuentem lãcea vulneratum, vt ex amplificatione dolorum Christi, populũ magis, ac magis ad misericordiam ac fletum concitaret. Quem errorem cùm semel prolatum tueri vellet, damnatus est à Clemente V. in concilio Viennensi, Titulo de summa Trinitate & fide Catholica, his verbis: *Nos igitur ad tam præclarum testimonium, ac sanctorum Patrum & Doctorum communem sententiam, Apostolicæ considerationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) aciem cõuertentes; sacro approbante Concilio, declaramus, prædictum Apostolum & Euangelistam Ioannem rectum in præmissis facti rei ordinem tenuisse, narrando, quod Christo iam mortuo vnus militũ lancea latus eius aperuit.* Hæc ibi. Deinde accedamus ad exponenda verba Ioannis Euangelistæ, qui ait: *Iudæi ergo (quoniam Parasceue erat)* In qua præparabantur cibi pro Sabbato sequenti, in qua quia incidebat Pascha, & erat annus Iubilei Iudæorum, meritò dicitur quòd erat magnus dies ille Sabbati: vt quando apud nos Natiuitas Christi, vel Incarnatio incidit in Dominicam diem. Ideò apud Marcum dicitur Parasceue, quod est, Antesabbatum, & Lucas ait: *Et dies erat Parasceues, & Sabbatum illucescebat.* Et vt intelligas fuisse quoque diem Paschę, ait superiùs Ioannes: *Erat autem Parasceue Paschæ, hora quasi sexta.* Sed de his alio loco superius satis est disputatum.

Chrys. ibid.

Idem ho. 84. in Ioan. to. 3.

Euangelium Nicodemi.

Eiusmodi deprauatæ lectionis occasio.

Petrus Ioannes Minorita.

Guido Carmelita.

De summa Trinit. & fi. de Cathol. tit. 1. c. 1.

Parasceue quid apud Iudæos. Dies Sabbati cur magnus dicitur ab Euang.

Marc 15.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Lib. 8.

Vt non remanerent in cruce corpora Sabbato. Non ait: Propter signa in morte Iesu; quia illi qui obdurauerant animas suas vt non crederẽt, nihil honoris Iesu gratia faciebãt.

Cur Iudæi corpus Iesu (vt etiam aliorũ) cruce deponerint.

Ideò hanc rationem non immeritò Euangelista adiungit: *Vt nõ remanerent in cruce corpora Sabbato* Paschali: putabant enim isti Festi solennitatem tali cõspectu dehonestandam ac funestandã, cùm expresso legis pręcepto cautum sit, vt eodem die corpora patibulo crucis suspensa tollantur. Sic enim in lib. Deut. statuitur: *Quando peccauerit homo quod morte plectendum est: & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo: nõ permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.* Hæc ibi. Vbi expende, quòd etiam crucis suffixus dicitur suspendi in ligno, & vocatur à Deo maledictus, id est, Satis punitus est per iudices ille, qui mortuꝰ est pro maledicto culpę, & execrabilis factus, vt ne eorum quidẽ cadauera superesse in pęnam digni sint: vt constat de his qui flammis absumuntur quod nõ tantùm ob solam pœnæ acerbitatẽ, sed etiam ob omnimodam dilectionem fit. Cõtaminat cadauer terram, quia inficit aërem, & sæpè à canibus, & vulturib. voratur: modò verò apud Christianos cadauera patibulo suspensa, dimittũtur ad maiorem terrorem incutiendum. Atq; adeò hæc lex præcipuè propter Dominum crucifigẽdum facta est, vt eodem die tolleretur de cruce. Quòd si opponas, cadauera nonnunquam ad pœnę augmentum in patibulo relicta, vt legimus de cadaueribus filiorũ Saul, qui in cruce pependerunt vsq; ad pluuiam. At illud diuina authoritate factũ est, vt vsq; ad pluuiam, quę signũ est diuinæ clemẽtiæ, manerent affixa cadauera ad expiandam pœnã penuriæ annonæ, quæ ex defectu pluuiæ acciderat per trienniũ. Erat quoq; pręceptum, vt damnatus cũ ipso ligno, quo suspẽsus est, sepeliretur secundùm Glossam Hebræorum, præcepto affirmatiuo 103. Sed hoc non fecit Nicodemus; quare Christi & latronum cruces sub terra conditæ inuentæ sunt ab Helena Constantini matre, vt tradunt Ecclesiasticæ historiæ. Sed vt ad tẽ redeamus, populus Iudæorum, & Pontifices omnia per hypocrisin faciebant: ita nolunt corpora Sabbato in cruce pendere, non quò legi parẽtent, sed quia indecorum videbatur, & populis ingratum, sibique periculosum, si remanerent in cruce. Nam metu, & pudore suffusi, sicut visis quæ gesta erãt, resipuerunt multi, vt Centurio cum suis, & turbæ quæ reuertebantur percutientes pectora sua; dubitabant seditionem aliquam in populo facilè oriri posse, qua tam ipsi, quàm sua periclitarentur: ideò maturant abscondẽda esse corpora. Hinc Cyrillus in Ioannẽ

Deut 21.

Galat. 3.

Quid significet: Maledictus à Deo est, qui pendet in ligno.

Contaminet cadauer terram quomodo. Christianorũ præposteri moris qua causa.

2. Reg 21.

Ex lex diuina, cruce cadauera deponendi, cur olim interdum neglecta fuerit.

Glossa Hebræorum.

Euseb. lib. Eccle. hist. to. c. 8. to. 1. & in Chron to 2. Hist trip. lib. 2. c. 0 Nicep. li. 0. c. 20.

Cur Iudæi à Pilato postulant latronũ crura confringi, ac tolli de cruce.

Matt 27.

Luc. 23.

Cyril libr. 12. in Ioan. cap. 30 tom 1.

Matth. 23. Quemadmodum Iudæi excolarent culicem, camelum autem deglutirent teste Cyrillo.

hanc sententiam confirmat his verbis: *Non religione id à Iudæis factum est, sed quia (vt consueuerant) excolabant culicem, & camelum glutiebant. Maxima enim delicta temerariè suscipiebant, & de minimis erant curiosi: quod in eodem patuit die. Nam Christum occidere non dubitarunt, & Sabbati honorem illius in re minima conseruare studebant. Autorem legis interemerunt, & legem seruare fingebant. Honorant magnum illius Sabbati diem, qui magni dies Dominum crucifixerunt.* Hactenus ille.

Matth. 12.

Iudæi Pilatum cur rogauerint damnatorum vt corpora frangerentur, de cruceque tollerentur.

Rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. Duo hic expendenda; alterum, quòd rogauerunt Pilatum, quia circa damnatorum corpora nihil poterant agere absque Præsidis consensu. Qui fortè iam mortis Christi pœnitentia tactus erat, nam nõ erat tã ignarus, vt nõ agnosceret insolitas tenebras, & horrendum terræmotum, atque alia signa, maximè quia Centurionem audierat magna fide de morte, & signis Christi disserentem. Alterum est, quod petierunt frangi crura eorum, qui cruci affixierant, nam crurifragium etiam more Romanorum erat, quo illi vtebãtur, quò citius cruci suffixi morerentur; aut si fortè dissimulata morte viui deponerentur de cruce, aufugere saltem cruribus effractis non possent. Hinc Cicero de quodam Planco cruci suffixo, ac cruribus fracto, ait: *Illud tamen verũ est, quòd in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum nõ posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & viuit.* Hæc ille.

Romani cur damnatorum corpora solerent confringere.

Cicero Phil. 3.

Et primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Milites Romani voluntati Iudæorum obsequentes, illorũ crura confregerunt. Et primum quidem aggressi sunt latronem, qui à dextris assidebat, qui primus occurrit. Cui eximium & insigne beneficium contulerunt Romani: nam cùm iam in Christũ crederet, & eum publicè esset confessus, hæc pœna patienter, & cum fide tolerata, magnũ ei meritum accersiuit apud Deum. Deinde effractis cruribus, fecerunt eum festinantius currere, & ad Paradisum illi promissum citius peruenire. Vnde omni pœna, & martyrio crucis liberatus, ad verum Sabbatum, & quietem, quæ Christus est, & qui præcesserat parare ei locum, & quem cum magno gaudio expectabat, tandem accessit: vt sicut fuerat consors Christi in morte ita fieret & in regno.

Quid profuerit priori latroni, bono videlicet, crurium effractio, è cruceque depositio.

Luc. 23. Christus verũ Sabbatum & quies est.

Ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Diligenter videntur inspexisse, ac plenè nouisse illum expirasse; nam imaginem potius mortui, quàm viuentis gerebat: alij verò latrones adhuc viuere se indicabant.

Sed vnus militum lancea latus eius aperuit. Quis fuerit hic miles, Euangelium non aperuit; at Euangelium Nicodemi, vt superius vidimus, Longinum vocat, & ita appellat eum Augustinus in Manuali. Georgius verò Vicelius ex quorundam sententia refert sic esse dictum Longinum, à voce Græca, λόγχη, quæ significat hastam, siue lanceam, ab ictu lanceæ, quo Dominum perimit. De quo hoc refert primò Gregor. in Tragœdia de Christo patiente longè ante medium:

Quis ille fuerit miles, qui lancea latus Domini aperuit.

Euang. Nicodemi.

Aug. in Manuali, c. 23. tom 9. à medio.

Georgius Vicelius.

Longinus vnde dictus.

Gregor. Naz.

Vbi, inquit, *fixit hastam defluentis sanguinis*
Tinctam liquore: & ecce vt vtrãq; è manu
Haurit, oculosq; hoc vngit, hinc vt scilicet
Detergat oculum nocte qua cæca obtegit.

Et Mantuanus libro festorum dierum sic habet de Longino Martyre.

Mantuan.

Tu cæcus non mente minus quàm corpore, sanctum
Lancea, & admoto pectus mucrone petisti.
Inde cruor confusus aquis hostilia circum
In digitos lapsus tetigit cùm lumina morbum
Sustulit: ista Deus collyria misit: vt atram
Ex animo, ex oculis fugiens Aorasia nubem
Secum ageret; vitaq; daret te cernere fontem.

Deinde Isidorus: *Longinus latus Saluatoris aperuit, & tactu sanguinis Christi, cùm esset altero oculo priuatus, illuminatus est extra, & intus lumine fidei, & per Apostolos baptizatus fuit: & post longum tempus in eremo, Episcopatus honorem, & martyrij coronam inuenit.* Hæc ille. Cuius lanceæ ferrum Romæ summa religione apud templum Diui Petri spectandum fidelib⁹ proponitur, ac venerandum. Voluit ergo certior fieri, an Christus verè esset mortuus. Voluit & Deus vt implerentur Scripturæ, quòd posset ad formandam Ecclesiam, aquam, & sanguinem emittere.

Isid. Hispal.

Lanceæ ferrũ quo perfossum est Domini latus vbi asseruetur.

Sed quid est quod Filius Dei tormentis in vita toleratis nõ contentus, voluit etiam post mortem vulnera accipere? Dicendum est, magnis id de causis contigisse. Voluit enim post mortẽ vulnus lateris accipere, & non ante, ne videretur, vi tormentorum victus exhalasse animam: quare cùm nõ haberet vllũ vulnus lethale (vt quidam Catholici viri tradunt) ante tempus morti conueniens (ita vt miraretur Pilatus) extinctus est, vt videretur quod oblatus est quia ipse voluit, & quod habebat potestatẽ ponendi animam suam. Deinde vulnus illud morte præuenit: ne, vt cæteris latronibus, ita sibi crura frangerentur. Tertiò, vt innotesceret nostra immanitas, & sæuitia, qui etiam in mortuum sæuimus; cùm tamen Leo non modò mortuo, sed etiam homini prostrato generosè parcere soleat. Exaggerat

Quare Christus post mortem sibi latus aperiri voluerit.

I. Ratio.

Matth. 27. Esa. 53. Actor. 8. Ioan. 10.

II. Ratio.

III. Ratio.

Generositas Leonis.

B Chryſoſt. in Ioan. hom 84 tom 3. Illudere mortuo, quàm ipſum crucis ſupplicium longè peius eſt, teſte Chryſoſt.

gerat hoc B. Chryſoſtomus in Ioannem, dicens: *Illudere mortuo, quàm ipſum crucis ſupplicium, longè peius eſt:* Quartò, pœna fuit conneniens hæc lateris plaga, quam tulit Christus pro nobis ad deſignanda delicta noſtra. Nos enim etſi impediti ſimus in omnibus membris noſtris, corde tamen peccamus, quod infectum, omnia noſtra

IV. Ratio.

opera inficit. Nam ita Dominus dixit: *De corde exeunt cogitationes malæ.* Quaſi diceret

Matth. 15.

miles Domino: Non ſatis eſt toto corpore vulnerari, ad profundũ cor perueniendum eſt, & illud aperiendum, vt detegantur ſecreta tua, tam occulta, vt cerni nequeant; & tam magna, vt ad ea expianda nec mors

V. Ratio.

ipſa ſit ſatis. Quintò, declarauit hoc vulnere, poſt mortẽ velle ſe ſoluere pœnas æternas, quas nos poſt mortem temporalem meremur, atque illas perhorreſcimus, de

Supra 10.

quibus Dominus dixit: Timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam: quam Christus clementer vel remittit, vel mutat in pœnam temporalem.

VI. Ratio. Vulnus Christo mortuo illatum quid ſignificet.

Sextò, ſignificat hoc vulnus mortuo illatũ, ictus, & tormẽta quæ Christus in membris ſuſtinet vſque ad finem ſeculi, vnde illud:

Actor. 9. Zachar. 2. 1. Cor. 8.

Saule, Saule, quid me perſequeris? &, *Qui tetigerit vos tangit pupillam oculi mei;* & Apoſtolus teſtatur, peccantes in fratres, in Christum peccare. Sed ipſe emittit ſanguinem, & aquam in ſalutem percutientium, ſi per eos

VII. Ratio.

non ſteterit. Septimò, cor Christi examinatum in omnibus dictis, & factis vitæ ſuæ, ſemper inuentum eſt plenum bonis fructibus: at poſt mortem percuſſum porrigit medicinam malis noſtris, ſemperque illud cor generoſum in bono vincit malum

Cordis noſtri ægritudo ſiquæ imbecillitas vnde pernoteſcat.

noſtrum. Cor autem noſtrum, quia mali ſumus, ſi repentino aliquo malo tangatur, ſtatim ſe prodit quanta ſit infectione plenum, quantaque impatientia, ac de Deo

Hominis ſiue bruti animam corpora vbi ſedem habeat, variæ ſententiæ Philoſophorum. Leuit. 17.

diffidẽtia refertum. Ac cùm diu dubitatum ſit à Philoſophis, & medicis, vbinam anima ſiue hominis, ſiue animalis domicilium habeat, & in diuerſas itum ſit ſententias: nam quidam tradunt illam eſſe in ſanguine, cui videtur fauere illud Scripturæ dictum; *Anima carnis in ſanguine eſt;* alij verò in corde, vt

Ariſt lib 3. de part. c. 4. Galen. lib 3. de Placitis. Pſalm. 62.

Ariſtoteles; alij rurſus in cerebro; quam ſententiam amplexus eſt Galenus. Iudæi, qui in vanum quæſierunt Christi animam, fuderunt Christi ſanguinem per flagella, ſentibus acutiſſimis caput pupugerunt, denique lancea latus ſiue cor eius aperuerunt.

B. Brigitta lib 7 cap. 15. prope finem.

Vnde B. Brigitta in libris ſuarum Reuelationum: *Et ſic ſtantibus turbis in circuitu, venit vnus accurrens cum furia maxima, & infixit lanceam in eius latere dextro, tam vehementer & validè. quòd quaſi per aliam partem corporis lancea voluit pertranſire.* Alibi quoque ſic ha-

Lib 2. c. 21 initio.

bet: *In corde punctus erat tam amarè & immiſericorditer, quod pungens non deſtitit, donec lancea attigit coſtam, & ambæ partes cordis eſſent in lancea.* Hæc illa. Canitur autem ab Eccleſia

Sæua cur lancea Christi qua latus pupugit, ab Eccleſia nominetur.

in Hymno, *Mucrone diro lancea*, crudelem notans, ac ſæuum illum ictum, cum tamen dulces clauos vocet, dulce lignum, ac dulce pondus: quia in mortuum ſæuijt lancea: cætera omnia tormenta viuenti irrogata ſunt Christo: non dixit; Aperuerat, ne cogitares viuenti Christo latus apertum; ſed, Aperuit, ſcilicet mortuo. Præterea hæc lancea, fidelium, qui aſſiſtebant, corda penetrauit, maximè verò ſanctiſſimæ matris. Latus verò, quod à latendo

Latus vnde dicatur

dicitur, quòd infra alam tam dexteram, quàm ſiniſtram ſitum ſit, de vtroque tam dextero, quàm ſiniſtro vſurpari ſolet. Vn-

Virg. lib. 2. Æneid.

de de ſiniſtro ait Poëta: *Lateriq; Argiuum accommodat enſem:* ita Dauid: *Cadent à la-*

Pſalm. 90.

tere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Hîc tamen accipitur pro dextero latere: tùm

Dextrum an ſiniſtrum Domini latus fuerit apertũ à milite. Ioan. 20.

quia ſimpliciter dicitur Latus hîc, & paulò inferius; & ideò pro excellentiori capi debet; tùm quia ſic capitur alibi, ait enim

Eſai. 14.

Eſaias: *Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis*, id eſt, Ad dextram tanquam Meſ-

Ezech. 47.

ſias. Et in huius rei figuram, Ezechielis verba Eccleſia legit de hoc myſterio: Aquæ autem deſcendebànt in latus templi dextrum ad Meridiem altaris. Et infra: *Ecce*

Leuit. 1.

aqua redundantes à latere dextro. Et in Leuitico dicitur: *Immolabitq; ad latus altaris, quod reſpicit ad Aquilonem.* Vt interim omittam

Vnde etiam cõſtet dextrũ Christi latus fuiſſe perfoſſum.

Doctores illud atteſtantes, & pictores. Et ad literam ſiniſtrum Christi latus reſpiciebat in cruce ad Aquilonem, & latronem dexteræ manus: & vt nos Ieſum crucifixum amplexantes, cor noſtrum in ſiniſtro latere ſitum occurrat vulneri lateris, quod

Bern. ſer. 30. in Cant. Myſtica porta paradiſi.

eſt porta Paradiſi. Bernardus in Cantica *Dextrum*, inquit, *mihi latus effodi permiſit, vt à dextera in dexteram tranſeamus.* Vincentius

S. Vincent. Alexander. Halenſis. Vulnus lateris Christi vbi ſitum fuerit.

in ſermone de Paſſione ex Alexandri Halenſis doctrina, ſtatuit vulnus lateris Christi non fuiſſe inter oſſa pectoris, ſiue inter coſtas, vt communiter pingi ſolet, cùm ſine oſſium diminutione non poſſet lancea penetrare, ſed inter mollem carnem; quæ eſt inter oſſa femoris & pectoris: & ſic ſurſum aſcendit vſque ad cor, quod penetrauit.

Gregor. Naz.

Gregorius Nazianzenus in Christo patiente teſtatur, latus dextrum fuiſſe lancea percuſſum & apertum. Ponderat beatus Au-

Aug. ſerm. 120. in Ioan. init tom. 10. Latus Christi cur apertũ, n…

guſtinus ſuper Ioannem, illud verbum; Aperuit: *Vigilanti*, inquit, *verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret, Latus eius percuſſit, aut vulnerauit, aut quid aliud, ſed, Aperuit. vt illic*

quodam-

effossum fuisse dicat Euangelista.
Gen. 6.

quodammodo vita ostium panderetur, vnde Sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, non intratur. Et infra; *Hoc prænuntiabat, quòd Noë in latere arcæ ostium facere iussus est, qua intrarent animalia, quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur Ecclesia. Propter hoc prima mulier facta est de latere viri dormientis, & appellata est vita, materq; viuorum. Magnum quippe significauit bonum ante magnum præuaricationis malum. In habitu iacentis, & dormientis hic secundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, & vnde ei formaretur coniux, quod de latere dormientis effluxit. O mors vnde mortui reuiuiscunt! Quid isto sanguine mundius? Quid vulnere isto salubrius?* Hæc Augustinus. Hæc apertio lateris Christum à nobis esse gustandom docet, amoremque eius, & dulcedinem, quasi cõdimentum eum voluptate percipiendum. Est enim Iesus verus agnus, igne veri amoris, ac doloris in cruce assus. Soletque coquus ictu gladij explorare an caro sit rubra an alba, & consequenter satis decocta. Et satis profectò mortoum animæ palatum habet, qui Christum pro se crucifixum non degustat. Deinde significat, cor Christi nostri amoris causa fuisse confixum: quemadmodum pater patratus olim missus ad tractandum ea, quæ pacis suot, lanceæ cuspidem gestabat cõtra seipsum, partem ligneã, & ferro destitutam contra alios. Potestque Christus dicere ad Ecclesiam: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa.* Quidã de Deo, ac natura conquesti sunt, quod fenestram cordi perinde, atq; linguæ non tribuerit: quia sæpè aliter lingua loquitur, quàm cor præferibat esse loquendũ. Verùm hoc magna prouidentia factũ est, ne quisquã furtiuè ab altero corda prædetur; & quia seipsum alteri donare, ipsi soli cõuenit, vnde Deus ad hominem dicit: *Præbe fili mi cor tuum mihi.* Tamen Dominus quò certos nos redderet, quòd non solùm lingua, & factis, sed etiam ex corde diligeret, permisit sibi cor aperiri. Tertiò significat hæc apertio, paradisi ianuam Adæ peccato clausam, Christi morte esse reserandam. Dicebat enim Christus: *Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur*; perinde ac si porta arcæ Noë in latere posita, qua intrant iusti, tanquam animalia, à diluuio peccati, & mundi salui fiunt. Est porta aurea, & spatiosa templi, apud quam mendicantes, vt claudus à Petro sanatus, ditescnot, & impetrant omnia. Est arcta porta, & angusta, quæ ducit ad vitã, per quam sarcina mundi, & peccatorum onusti nequaquam ingrediuntur. Est porta Domini illa Dauidis: *Iusti intrabunt in eam.* Adhæc intelligimus nouam generationem factã hominũ per hoc Christi vulnus Nam Iesus sua morte homines viuificat, non secùs atque Pelicanus, qui sanguine pectoris rostro suo percusso, pullos suos ad vitam reuocat: & de Domino intelligi potest illud: *Similis factus sum Pelicano solitudinis.* Et interdum contingit, vt matre extincta propter infantem, quem in vtero habet, aperiatur eius vterus, quò infans viuat in morte matris. *Et continuò exiuit sanguis, & aqua.* Vt constaret per peccatum occisionis Christi, non esse extinctam in ipso charitatem, & amorem erga nos. Tria simul in hoc edita etiam signa licet colligere. Primùm, quòd de corpore mortuo exiuit sanguis: secundum, quia exiuit vera aqua. Constat enim discedente anima, omnes humores corporis cõgelari, ac proinde cadauera vulnerata nullum ex se mittere humorẽ. Tertiũ est, quòd vt piè creditur, Longinus miles illuminatus à Deo in Iesum credidit. Probat ex his verbis Innocentius III. in tit. de celebratione Missarum, cap. in quadam, Christum verum hominem fuisse, non autem phantasticum, vt Manichæi asserebant. Nam, vt ait Ioannes, *Tres sunt qui testimonium dant in cælo,* scilicet de diuinitate, *Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant de terra,* de vera scilicet humanitate. *Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt,* vel in vnum sunt. Aqua verò & sanguis facto vulnere profluxerunt. De spiritu dicitur, quòd inclinato capite tradidit spiritum, dicendo: *In manus tuas commendo spiritum meum*, id est, animam ratione præditam. Per hoc autem, quòd vnus militum lancea latus eius aperuit, probatur, quòd Christus verum corpus habuerit, quia de Phantastico corpore non exisset sanguis, vel aqua: vnde ille qui vidit, testimonium perhibuit, quia Christus sit verus homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens. Nam spiritum emisit vitalẽ, & rationalis anima nõ posset viuificare: nisi corpus humanũ, ex quibus duob. verus homo cõsistit. Et sicut fuit verus spiritus, & verus sanguis, ita procul dubio fuit vera aqua, cùm Christus sit veritas, & à veritate omnis fallacia penitus sit aliena. Nam si nõ fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Saluatoris exiuit, ille qui vidit, & testimoniũ veritati perhibuit, profectò non aquã, sed phlegma dixisset. Nec in hoc verũ regenerationis sacramentum fuisset ostensum, cùm per sacramentum baptismi non regeneremur in phlegmate, sed in aqua: neque per hoc posset vero argumẽto probari, quod in Sacramẽto Eucharistiæ admiscẽda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma

Christi lateris apertio vbi delineata.
Genes. 2.
Infr. 8.
Quid lateris Christi apertio nos doceat.
Ioann. 1.
Exemplum.
Cur mysticè perijt palatũ.
Patris patrati officium apud Romanos.
Cant. 4.
Quare Deus & natura fenestram cordi perinde atque linguæ non tribuerit, vt quidam conquesti sunt.
Prouer. 23.
Vulnus etiam lateris Christi vbi fuerit adumbratum.
Ioann. 10.
Genes. 6.
Actor 3.
Matth. 7.
Psalm. 117.
Christus Pelicano similis.
Psalm. 101.
Cur ex latere Christi exiuit sanguis, & aqua.
Quæ tria in eo miracula sint facta.
Innoc. III.
1. Ioann. 5.
Luc. 23.
Verum corpus Christum habuisse.
Ioan. 19.
Athanas. in symbolo.
Ioan. 14.
Quod vera illa aqua fuerit, quæ de Domini latere fluxit.

cum

Elegans vulneris Christi in latere figura. Exod. 17.

cum sanguioe profluxisset. Sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re præcessit in Veteri Testamento, quando Moses virga percussit silicem, & ex ea noo phlegma, sed aqua emanauit. Restat igitur, vt qualiscunque fuerit illa aqua, siue naturalis, siue prodigiosa, siue deouò diuina virtute creata, siue de componentibus ex parte aliqua resoluta, proculdubio vera fuit, vt naturaliter possit & compositum in componeotia, & elementatum in elementa resolui: quēadmodum verus extitit sudor ipsius, sicut guttæ sanguinis decurreoris in terram.

Luc. 22.

Cùm autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aër, & ignis, & ad vegetationem eiusdem corporis quatuor humores consimiles illis conueniant, videlicet sanguis, cholera, phlegma, & melancholia: vt veritatem humani corporis expressiùs demonstraret, vnum ex illis, & vnum ex istis Ioannes expressit, illa quæ potiùs ex illis, & ex istis, quæ magis mysterio congruebant, ex elementis aquam, & ex humoribus sanguioem: in quibus duobus duo maximè sacrameota, redemptionis videlicet, & regenerationis elucent. Hæc omnia ex Ionoceotio produximus: quę confirmantur autoritate B. Thomæ, qui in tertia parte ita philosophatur: *Aqua fluens de latere Christi pendentis in Cruce, non fuit humor phlegmaticus, vt quidam dixerunt. In tali enim humore non posset fieri Baptismus: sicut nec in sanguine animalis, aut in vino, aut quocunque liquore alicuius planta. Fuit autem aqua pura miraculosè egrediens à corpore mortuo, sicut & sanguis, ad comprobandam veritatem Dominici corporis, contra Manichæum errorem; vt scilicet per aquam (quæ est vnum quatuor elementorum) ostenderetur corpus Christi verè fuisse compositum ex quatuor elementis; per sanguinem verò ostenderetur esse compositum ex quatuor humoribus.* Hæc ille: qui iterum eadem repetit in alia quæstioοe eiusdem tertiæ partis. Ex quibus colligimus, quòd verus fuit ille sangnis, & vera aqoa, ad veritatem humani corporis comprobandam: deinde miraculo profluxisse, quia oon est naturale cadaueri habere sanguinem, vel aquam, vt docet B. Thomas. Quanquam Pontifex Innoceotius non aosus fuerit definire. Sed vt sanguis cum sudore emissus in horto, miraculo fuit tribuendus, ita iste post mortem. Ad qood indicandum, Euangelista quasi oarraret rem nouam, & insolitam, subiunxit: *Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius*, quæ de re naturali & consueta non dixisset Ioannes. Quintò perpende, quod scribit Ni-

Vnde constet corpus humanum.

B. Thom. in 3. p. q. 66. art. 4. ad 3.

Idem q. 74. art. 7. ad 3.

Idem lectu. 5. in Ioan. 19. Innoc. Ill.

Luc. 22.

cephorus Callistus in Historia Ecclesiastica: *Et corpus mortuum*, inquit, *aliquamdiu ita pendebat; cùm ex militibus quidam, Iudæorum genti gratificaturus, latus eius lancea perforat: ex quo vulnere sanguis & aqua, præter opinionem omnem profluxit. Cùm verò metu homicidarum omnes profugissent, sola ibi aderat mater, & quem diligebat discipulus, qui omnia, quæ vel ante, vel post mortem eius gesta essent, oculis ipsis suis expectarunt: sanguinemque, & aquam è latere eius, quasi adhuc viuentis, recens profluentem, religiosè simul, & honorificè admodum vasculo exceperunt.* Hæc ille: quæ si vera sunt, vt certè esse possunt (& exemplis Martyrum coofirmari possunt: oam B. Poteotiana Martyrum sanguinem religiosè colligebat, & seruabat: & B. Ianuarij sanguinem collegit fœmina quædam deuota, qui hodie io ioclyta Neapolis vrbe spectandus omnibus, & venerandus proponitur: qui capiti eiusdem Martyris vbi coniungitur, noo sioe nouo miraculo ex arido, & terreo liquidus, & fluidus, & interdum bolliens cernitur. Quibus addi potest, Domini particulam aliquam Iesu sanguinis instrumeotis Dominicæ passionis hæsisse in hodiernum vsque diem, vt columnę, cui alligatus est ad flagellatiooem, cruci, clauis, & ferro laoceæ, & quod ipse stupendo quodam signo sanguinem suum pretiosum sub specie vini in Eucharistiæ mysterio ad salutem nostram promouendam asseruauit.) Quæ, inquam, si vera sunt, vt certè esse possuot, cùm nihil Euangelicis dictis repugneot, docent oos, vt magna religione sanguioem illum, & aquam in vasculo cordis nostri recoodamus, atque honorificè de illo sentiamus: io quo medicioa omoium peccatorum, & vitæ æternæ artha consistit. Cyrillus Hierosolymitan. Cateche. 13. *Lignum*, inquit, *Moysis tempore dulcem effecit aquam: & de Christi latere aqua effusa fluxit in ligno. Initium signorum tempore Mosis sanguis, & aqua: & vltimum Iesu signorum hoc idem.* Quartò adoerte, mixturam aquæ cum sanguioe, obseruatam fuisse à Domino in circuncisione, in horto, & io flagellatione, & in Cruce, ante, & post mortem. Emisit aotem sanguioem, & aquam, in signum duorum Sacramentorum, Baptismi, in quo aqua tingimur, & Eucharistiæ, in quo sanguine potamur: vt testatur Cyrillus, vel in signum redemptionis, & purificationis. Sic enim ait Ambros. lib. de Sacramentis, *Quare aqua, quare sanguis? Aqua, vt emundaret; sanguis, vt redimeret.* Hæc ille. Vel in signum duorum Baptismatum, quorum vnum est io aqua fluminis, alterum sanguinis: vt docet Theophy-

Niceph. Li. 1. 30 in fine.

Ioann. 19.

Cyril. Hierosolym. Exod. 15.

Luc. 2.

Insr. 22. Ioann. 19.

Cur è Christi latere fluxerit sanguis, & aqua.

Cyril. l. 12. in Ioann. tom. 2. Amb. lib. 5. de Sacram. ca. 1. in fi. tom. 5.

Duplex baptismus.

lactus

fluminis, & sanguinis.

lactus. Et sicut ex latere Adæ dormientis fabricata est Eua, ita ex latere Christi dormiētis in Cruce, formata est Ecclesia Christi sponsa, quæ generatur aqua, & nutritur Eucharistia.

Theophyl. in Ioann.
Genes. 2.
Euthym in c. 17. in Ioa. c. 19

Eutbymius in hæc verba Ioannis ita scribit: *Sanguinem, & aquam scaturire fecit, duo designans Baptismata: vnum quidem per sanguinis martyrium; alterum verò per aquæ regenerationem: atque horum fluxu peccati fluxum demergit. Præterea aliter: nam duos scaturire fecit fontes: aqua quidem purificans Ecclesiam, sanguine verò, eam enutriens. Siquidem per aquam renascimur, per sanguinem autem, & carnem pascimur, quæ diuina sunt, ac mystica. Itaq; cùm ad tremendum accesseris poculum, persuadeto tibi, quòd ex Dominico bibis latere. & eo modo sis affectus.* Hæc ille.

Quo sensu dicatur, sanguine & aqua è Christi latere effusa eadem prorsus esse Ecclesiam, atque ablutam.

Quòd igitur dici solet, hoc sanguine redemptam esse Ecclesiam, atq; hac aqua ablutam fuisse, cautè intelligendum est.

Epis. Abulensis.

Docet enim Episcopus Abulensis super Genesim, Dominum Iesum sanguine suo in vita effuso, & sudore nobis redēptionem ac purificationem promeruisse; isto verò sanguine & aqua significare redemptionem, & ablutionem, non promeruisse, quoniam post mortem nō est locus meriti.

Quare post sanguinem aqua profluxerit.

Post sanguinem verò fluxit aqua, ad significādum, quòd totum sanguinem profuderat, quò nos ad bibendum de aqua vitæ æternæ inuitaret, gratis quidem nobis exhibita, at non sine sanguine, quem Christus loco pretij pendit. Datur etiam aqua, vt lauemur à maculis peccatorum, vt ita mundi reddamur ad fundendum sanguinem nostrum pro Christo, & resistamus peccato ad sanguinem vsque; aut saltem si sanguinem non fundimus, aquam fundamus sudando pro eo, & ad proximum misericordiæ opera ex corde impendendo:

Hebr. 12.

Nam qui vel calicem aquæ frigidæ propter Christū proximo impenderit, non perdet mercedem suā.

Matt. 10.

Baptismi aquas quid reddat efficaces.

Aquas Baptismi comitatur sanguis, quò eas reddat efficaces; sicut & aquas lacrymarū in pœnitentia, quò grata sit Deo, & nobis salutaris nostra resipiscentia.

Cur operemur bonum non sine difficultate, & molestia.

Adhæc aquas quasi in benefactis sudando fundimus, quibus illa accepta Deo reddantur: nam bonum operari post peccatum sine difficultate non contingit, & vt ille dixit: Virtutem posuere Dij sudore parādam.

Herodot.

Quare sanguinem cū aqua simul Christus effuderit.

Magno autem mysterio aqua sanguini fuit coniuncta: quia vt aqua sine sanguine prodesset nihil; ita nec sanguis sine aqua Baptismi. Redēptio enim nihil nobis proficeret, si permaneremus quales priùs eramus, & non ablueremur.

Sanguinis Christi efficacia.

Quamuis negare nō possimus infinitam sanguinis virtutem Baptismo aquæ nō adstringi: constat enim efficacem extitisse in latronis conuersione, etiam citra aquam. Sed hæc priuilegia sunt.

Cur Ioannes hoc signum testetur se vidisse.

Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium eius. Ne quis de insolita, & priùs inaudita re admiretur, vel dubitet, ait se vidisse, Et dignus est fide discipulus, tantam magistri contumeliam describens sui: nam contumelia erat in mortuum sæuire, licèt ad hanc apertionem consecutum sit miraculum,

Eius testimonij veritas.

Et ille scit, quia vera dicit; vt & vos credatis. Verum se ostendit historicum, qui quæ vidit, scripserit: nam ἱστορεῖν Græcis idem est quod videre. Tanta autem asseueratione est vsus, ne fideles quouis modo de hoc mysterio ab alijs prætermisso, & à se solo enarrato titubarent; sed firmi persisterent, non obstantibus Iudæis negantibus, & vt per eiusmodi fidem, fructum passionis Christi sibi applicarent.

Exod. 12.
Num. 9.
Zacha. 12.
Apoc. 1.

Facta sunt enim hæc, vt Scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et iterum alia Scriptura dicit: videbunt in quem transfixerunt. Duos tantùm allegant locos, alterum ex lege in Exodo perscripta, alterum ex Propheta: cùm tamen multi loci ex Scripturis impleti sint.

Apertio lateris Christi vbi præfigurata.

Nam vulnus hoc figuratum est in arca Noe, vt superiùs ex Augustino produximus: Prædictum est in fonte illo, de quo Zacharias; *In die illa erat Fons patens domui Dauid, &c.* Quod de hoc mysterio interpretatur Rupertus Tuitiensis. In Sponsi corde vulnerato ab Sponsa in Canticis: Delineatum in vulnere illato Regi Achab, qui percussus fuit inter pulmonem & stomachum in curru suo: In petra percussa, & dante aquas abundantes, de quo Apostolus; *Petra autem erat Christus*: In tribus lanceis, quibus percussus fuit Absalon, dum hæreret per capillos in quercu.

Genes. 6.
Aug. supr. citatus.
Ruper. Tuit. li. 15. in Zach.
Cant. 4.
3 Reg. 22.
Exod. 17. & Nume. 20. &
1 Cor. 10.
2. Reg. 18.

Non rarò malorum hominum res gestæ, bonorum res gestas repræsentant, & è contrario, more Scripturæ.

Nec enim nouum est in sacris literis, in historijs, aut gestis virorū malorum Christi facta repræsentari; aut contra; in rebus gestis virorum iustorum adumbrati mores, euentusque reproborum: Est.n. Absalon filius Regis Dauidis, insigni pulchritudine præditus: talis est Iesus Dei Filius, qui dicitur speciosus forma præ filijs hominum: hic mortuus est in quercu Crucis: & vt illius morte pacificatū est regnum illius; ita morte Iesu mundus cum Deo: Et vt Ioab occidit Absalonem Patre Dauide repugnante; ita populus Hebræus Iesum occidit, Patre cœlesti sua lege prohibente. Occisus est Absalon; at Iesus magna cum parentum suorum irreuerentia, ac magna cum populi, & regni vtilitate.

Sup 14
Psalm. 44.
2. Corin. 5.
2. Reg. 18.

Absalon tribus lanceis confixus quid mysticè.

Quòd Absalon tribus lanceis sit confixus, rectè significat Christum vna lācea perfossum: quia simul Christi cor & matris, ac dilecti discipuli, q huic aderat spectaculo, cor-

dape—

Ioann. 19.

da penetrauit. Ioannes tamen præter teſtimonium ſuum, qui oculis proprijs aſpexit, producit teſtimoniũ ex lege in Exodo contenta: *Os non comminuetis ex eo.* Hic enim erat verus Dei agnus, qui tollit peccatum mundi, ad veſperam immolatus: cuius crura, ſiue oſſa minimè ſuffringuntur, contra Iudæorum voluntatem, qui primùm oſſifragium propter Ieſum petebant, vt intelligamus ex diuina id factum diſpoſitione, ob integritatem, & dignitatem Chriſti, & fidem reſurrectionis ſolidiùs aſtruendam.

Exod. 12.
Ioan. 1.

Ieſu crura, latronum inſtar aliorum cur minimè frangi debuerint.

Ieſu crura minime fracta quid ſignificent.

Signant autem primò crura non effracta, diuinitatem, quæ expers fuit paſſionis. Et vt os ſeruat medullam, quæ eſt intra, & carnem ei adhærentem: ita diuinitas animam, & corpus, quæ ſeparata inter ſe ſunt, non tamen à diuinitate. Secundò, hæc oſſa intacta adumbrant merita ſua ad æternam gloriam comparandam integra, nullaque fracturæ macula cõtaminata, & conſequenter repræſentant eius virtutes, hoc eſt, obedientiam, humilitatem, patientiam, atque charitatem; quas Dominus in morte non ſolùm non amiſit, ſed perfecit, integraſque atq; infractas oſtendit. Tertiò, repræſentarunt vniuerſas Domini vias in cruribus ſignificatas, rectas exiſtere, atque inuiolabiles: atque idem de iuſtis faciunt, quorum virtutes in paſſionibus roborantur, iuxta illud; Virtus in infirmitate perficitur. Vnde per Dauidem ait; *Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: vnum ex his non conteretur.* Ad hæc Chriſtus extinctus plus cuſtodiuit oſſa, quã viuus carnes proprias. Oſſa ſunt electi, alba caſtitate, & quibus nituntur carnes, nerui, & ſanguis: & ita in electis ſtabilitur Eccleſia. Moris nobis eſt, carnem nobis retinere, oſſa proijcere: Chriſtus contrà, in vita deſeruit carnes, oſſaque ſolida, & ſtabilia ſeruauit: quia vel vnum mundo mortuum, ac ſanctum virum, plus quàm multos in carne nitentes diligit. Caro editur à carne, os autem roditur tantùm: quia dæmon edit carnales, tentatq; perfectos, & ſpirituales viros. Imò vt plerunq; canis læditur ab oſſe, ita dæmon illuditur à perfectis, ſicut Dauid ait in figura ceti: Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei. Alterum deinde ex Prophetis deſumit teſtimoniũ, quòd ex Zachariæ capite 12. deprompſit, dicens; *Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritum gratiæ, & precum: & aſpicient ad me, quem confixerunt.* Videtur loqui de his, qui reuertebantur percutientes pectora ſua. Hæc autem ſententia ſignificat interdum impios in hoc mundo præualere, ſed ita, vt ſuo ſe gladio iugulent: & quò magis in ſuis conatibus proſperantur, eò

Iuſtorum virtutes in paſſionibus roborantur.

2. Cor. 12.
Pſalm. 33.

Oſſa Chriſti quæ myſticè.

Chriſti amor in homines iuſtos.

Quid draco formatus ad illudendum homini apud Prophetam.

Pſalm. 103.
Zachar. 12.

De quibus dicatur per Prophetam: Et aſpicient in me, quem confixerunt.

Luc. 23.

Impiorum aduerſus iuſtos conatus quo tandem recidant.

iuſtiorem eſſe cauſam ſuam arbitrantur. Sed cæci in grauiſſimum Dei iudicium incidunt. Vt enim in ſomno accidere ſolet, vt ſomnians pugno ſe hoſtem putet percutere, excitatus poſteà ſentiat, quòd ſe ſuis pugnis percuſſerit: ita qui pio iniurias infert, videtur eſſe ſuperior, vel propter pij, & iuſti viri imbecillitatem, vel quòd vltio in futurum differatur: tamen reuera ſuo ſe gladio ferit. Ita Pharao oppreſſit Iſraelitas, quo facto verè ſeipſum oppreſſit: Saul Dauidem perſecutus, vel potiùs ſeipſum: ita Iudæi Chriſtum pupugerunt, vel corda ſua potiùs. Et idem eſt dicere in tertia perſona: Videbunt quem confixerunt, ac dicere in prima: *Aſpicient ad me quem confixerunt.* Hoc autem quoniam in textu Græco non habetur, Euthymius affirmauit à Iudęis expunctum eſſe poſt prædicatum Euangeliũ. Sed non aduertit, quòd illud habeat Hebræa veritas, & Latina lectio, quas ipſe non conſuluit, ſed tantùm Septuaginta Interpretum editionem. Ideò neceſſaria fuit Eccleſiæ Dei verſio ex Hebræo B. Hierony. & ob hunc, & ob alios locos, qui ex eius verſione inueniuntur in Scripturis Hebraicis, qui non habentur in verſione Septuaginta. Porrò interpretatur: Adſpicient ad me, id eſt, videbunt ipſum de cœlo deſcendẽtem in die iudicij: reſpiciens ad illum Apocalypſis: *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Ex quo videtur intelligi, Dominum venturum ad iudicium cum vulnerum crucis cicatricibus, ad maiorem impiorum condemnationem. Sed quia tunc tardè, & ſine fructu videbitur confixus, demus operam, vt nunc fidei oculis videamus eum paratum ad ſaluandum nos, qui pupugimus eum peccatis noſtris: & ſpectemus eum, quo à ſerpentũ ignitorum venenatis morſibus nos liberet. Et quia Chriſtus eſt fructus ligno ſcientiæ boni & mali reſtitutus pro Adæ peccatis, & vt iam maturus inclinat caput; contendamus, vt ſaltu aliquo terram relinquentes, manu fidei apprehendamus, ac charitatis dentibus edamus: quoniam eſt dulciſſimus, ac ſuauiſſimus hic fructus terræ ſublimis Dominus noſter IESVS Chriſtus; cui cum Patre, & Spiritu S. omnis cultus, & obſequium ab omni creatura debetur, per omnia ſecula, Amen.

(·:)

Simile.

Exod. 5. & ſeq.
1 Reg. 18.
1 Reg. 18. & inde.

Euthymius refellitur. Hieronymianæ verſionis ex Hebræo ſcripturarum neceſſitas.

Idem.

Apoc. 1.

Dominus cũ vulnerũ Crucis cicatricibus venturus creditur ad iudicium.

Eſai. 5.

TRACTATVS XLIX.

De sepultura Christi Domini à Iosepho Arimathæo, & Nicodemo exhibita, in illa verba: *Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu.* vsq; ad, *Sedentes contra sepulchrum.* Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. & Ioan. 19.

Officij sepulturæ mortuorum commendatio.

Tob. 2. & seq.
1 Reg 12.
2 Reg 14.
Q. Curt.

LAVDIBVS celebrantur in sacris literis, qui serió operi pio mortuos sepeliendi incumbunt, & inter alios summè commendatur Tobias senior; & à Dauide commendantur viri Iabes Galaad, quod cum vitæ discrimine corpus Saul ex muro Beth-san, in quo fuerat appensum, attulerint, & honestè tumulauerint. Testatur Curtius historicus, Sarmatas non tantùm pro filijs tuendis, & vxoribus, quantum pro paternis defendendis sepulchris eum hostibus decertasse. Hieronymus extollit formicas, minutum animaliũ genus, quòd mortuas inter eas sepulturæ commendent. Quanta igitur sit gloria, honor, & commemoratio in Ecclesia Dei Iosephi, & Nicodemi, qui honorificè Christi corpus, magnaque cum fide sepulchro condiderunt, testantur quatuor Euangelistæ, quorum vnusquisque non putauit hanc historiam sibi esse silentio supprimendam. Spectat autem ad glorificationem Domini (vt præcedens signum) hæc tam honorifica, & illustris sepultura à viris sanctitate, & nobilitate conspicuis exhibita, & impletum vaticinium Esaiæ dicentis: *Erat sepulchrum eius gloriosum*; vel, vt Hebræa litera habet, Et erit requies eius gloria. Quare circa sepulturam Christi cõsiderabimus in primis, quòd ipse Christus de illa statuerit; deinde quid discipuli eius olim occulti, atque amici fecerint; tertio loco quid Iudæi cogitauerint, & quam muniendo, atque custodiendo sepulchro adhibuerint curam. Ad primum respondendum, Christum nihil de sua cõstituisse sepultura: tum quia damnati à magistratu non habent ius quicquam de corpore suo statuendi, sed illud totum est iudicis, & magistratus, tum quia paruo tempore erat in sepulchro moram habiturus, nimirum ad quadraginta ferè horas. Reliqui magna diligentia curãt sepulchra, quia expectaturi sunt diem iudicij, ac resurrectionem, non Christus, qui statim erat excitandus, & caro eius corruptionem non erat visura. Tum denique, quia erudire nos voluit, vt spiritus nostri curam diligentem habeamus, illumque Patri commẽdemus; cæterùm de sepulchro parum simus soliciti. Nam vt imminente communi incendio, & in totam domum grassante, stultum est relictis pretiosis gemmis, aut aureis poculis, & ornamentis vestes detritas, ac laceras velle seruare; ita profectò à ratione est alienum, de corpore vilissimo, & à vermibus edendo esse solicitum, & quo loco, templove sit tumulandũ, & an cum pompa honorifica, an sine ea, an lapides marmorei, ac diuersi colores sint adhibendi, necne, an cũ egregio epitaphio ad illustrandam familiam accommodato, an sine eo. Rectè profectò dixit ex Ethnicis quidam:

Hier. in vita Malchi monachi, circa med. to 4.

Cur Euangelistæ Christi Domini sepulturæ meminerint.

Esai. 11.
De Christi sepultura.

Cur de sua sepultura nil Christus statuerit.

Simile.

Psal. 15.

Facilis iactura sepulchri est.

Et alius,

Cælo tegitur qui non habet vrnam.

Virgil. 2. Æneid. post med.
Luc. lib. 7. Pharsalia, in fine.

Non negauerim tamẽ piam esse, & admodum vtilem cogitationem de sepulchro, vt sancti Patres in Scripturis commẽdati prodiderunt, & ad meliùs, atque sanctiùs vitam instituendam, & ad superbiam comprimendam. Vnde olim Imperatori electo quatuor solebãt proponi marmoris genera, vt seligeret ex quo maximè vellet sepulchrum construi, ne de tanta gradus altitudine efferretur, cognosceretque sibi esse aliquando moriendum. Adhæc etsi Christi anima separata fuerit à corpore, sine qua mors esse nequit, diuinitas tamẽ ab vtroq; non fuit separata, sed vtrumq; Verbum æternum sustentabat. Nam vt articulus fidei tradit, Deus est crucifixus, & mortuus, ita & Deus est sepultus. Gregorius Nazianz. in Tragœdia de Christo patiente: *Corpus,* inquit, *Christi exanimatum, adoratur ab ipsa sanctâ Deipara.* Theodoricus in dialogo ἀπαθὴς ita scripsit: *Quemadmodum diuinam quidem naturam dicebas è cœlis descendisse, Filium autem hominis propter eam vnionem vocatum esse dixisti; ita ligno quidem carnem esse affixam conuenit dicere, sed diuinam naturam ab eo inseparabilem confiteri, & in cruce, & in sepulchro passionem illinc non suscipientem, quandoquidem nec ad patiendum, nec ad moriendum sua natura apta est, sed habet immortalem, & impatibilem substantiam. Hac vtique ratione Dominum quoq́, gloriæ crucifixum appellauit; impatibilis naturæ nomen patibili tribuens. Quoniam eius corpus appellatum est,* Athanasius epist. ad Epictetum, sob finem: *Ac iam inde, inquit, in silentium tradentur, qui dicebant eum, quia ex Maria prodijsset, non esse eundem Christum, & Dominum, & Deum. Si enim Deus in corpore non erat, quomodo statim vbi editus erat à Maria, vocatus* est

Cur olim Imperatori electo quatuor marmoris genera proponi consueuerant.

Quod in triduo mortis Christi nequaquam diuinitas ab anima & corpore fuerit seiuncta.

Greg Nazianz.
Theodoric. dialogo 3. ἀπαθὴς, paulò ante med. tom. 2.

B. Athanas. tom 1. sub initium.

Matth. 1. Emanuel quid. Rom. 9.

est Emanuel, quod interpretatum sonat, Nobiscum Deus? Cur item Paulus, si Verbum in carne non erat, Romanis scripsit: Ex quibus Christus secundùm carnem, qui est Deus super omnia benedictus in aeternum, Amen? Quapropter confiteantur se errasse, qui priùs inficiati sunt, eum, qui in cruce erat, Deum fuisse, fidem habentes cunctis Scripturis, & in primis Thomae, qui postquam viderat in eo clauorum signa, exclamauit, Dominus meus, & Deus meus, Dominus enim, & Deus gloriae Filius in corpore erat cruci affixo, & ignominiosè habito: corpus quidem cruciatus patiebatur, fluxitq; ab illius latere sanguis & aqua, idem tamen, quia templum Verbi Deitate adimplebatur. Haec ille. Quod ergo Epiphanius contra Marcionem ait: *In morte Christi anima cum diuinitate emigrante, corpus sine spiritu mansit:* & in Ancorain tractans illud Prophetae: *Non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quod autem,* inquit, *corpus, & animam habens venit Verbum, persuadeant ipsos diuina Scriptura Veteris, ac Noui testamenti, &c. Quo compositio Dominici hominis intelligatur, & clarè de hoc cognitio nobis contingat, quò confirmet animam cum Deitate per triduum depositam fuisse; quò carnem sanctam ostendat, & Deitatem cum anima, ita vt non contineretur in inferno mysterium perfecisse.* Sed profectò vel deserendus est Epiphanius, vel piè interpretandus. Quoniam ergo diuinitas erat corpori coniuncta, à qua separari non potuit, de corporis sepultura nihil voluit mandare, vt qui per Deitatem suam viueret Christus in corpore. Et haec sint satis de primo.

Ioan. 20

Epiphan in haeresin. 42.

Psal. 15.

Dictum Epiphanij cautè accipiendum.

Iosephi, ac Nicodemi circa Domini sepulturam officium quantae sedulitatis.

Ad secundum, celebrantur hi duo viri nobiles, & iusti, qui corporis Iesu exequias celebrare curarunt. Instabat autē hora corporis Domini sepeliēdi; nec videbatur vllū tantae audaciae futurum, qui hoc faceret, propter odium Iudaeorum, & rabiem: & ecce hi duo se offerunt quasi ex improuiso, non tamen sine Dei consilio, & praeordinatione. Diligenter autem Euangelistae vtriusque personam, & studium in sepeliendo Christo describunt: erat enim res vt non sine periculo, ita notu dignissima ad exemplum nostrum. Verùm Iosephi quatuor Euangelistae meminerunt, quòd ille audacior ad Pilatum introierit, & sumptus ad funus praeparauerit: Nicodemi verò tantùm meminit Ioannes, quòd se comitem Iosepho adiunxerit, & quia solus Ioannes alibi eius meminerat. Ioseph igitur inprimis describitur à ciuitate Arimathaea oriundus, quae alio nomine dicitur Rhamata, patria Samuelis in monte Ephraim, quae primo Regum volumine dicitur Ramathaim Sophim, & Hieronymus libro de locis Hebraicis litera R. vocat eam Rnma, quae & Aarima, vbi sedit Abimelech in libro Iudicum: & distat per viginti millia passuum ab Ierosolyma. De hoc testatur Ioannes, quòd fuerat occultus Christi discipulus propter metum Iudaeorum: Matthaeus verò vocat eum diuitem: Marcus, nobilem Decurionem, seu honestum Consulem: Lucas verò vocat eum Decurionem, seu Consulem, seu Senatorem; id enim significat Graeca vox *βουλευτής*. Et addit, *Vir bonus, & iustus; hic non consenserat consilio, & actibus eorum* (scilicet Iudaeorum) *&c. qui expectabat & ipse regnum Dei.* Magnifici sanè, ac perillustres isti sunt tituli. Nicodemus verò suis etiam encomijs insignitur. Constat enim ex Euangelio, quòd esset Pharisaeus & Iurisperitus, & magister in Israël, & quòd venerit nocte ad Iesum, & disputauerit cum eo de renascentia, & Christi patrocinium assumpserit in concilio Pharisaeorum. Erat igitur Ioseph Senator, Nicodemus Legisperitus, vterque diues, ac potens, ac coram mundo iustus habitus; denique, quod maius est, vterque Christi discipulus, etsi occultus. Vbi vides, nullum tempus tam malum esse, quin Dominus suos habeat, illosque à periculis seruet, ac liberet, vt saltem aliquod semē iustorum virorum remaneat: quemadmodum cùm omnia essent idolis plena tempore Heliae, diuinum oraculum respondit: *Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum, osculans manum.* Nemo igitur quantumuis tribulatus, vel in doloribus positus desperet: quia cùm minus cogitabis, suscitabit Deus alterum Ioseph, qui sine pretio, vel sine precibus deponat te de cruce, & conferat tibi aliquod solatium, aut sepulturae quietem. Et vide quàm aptè nomen illi Ioseph quadret: est enim nomen Deo acceptum, & sanctis viris in Scriptura collatum. Nam Iosepho filio Iacob crediderat Deus ingressum populi sui in Ægyptū: qui etiam pia patris sui Iacob sepultura non parùm sibi splendoris conciliauit. Deinde Iosepho Virginis sponso, ingressum Filij Dei in hunc mundum. Demùm isti Iosepho post mortem sacrum corpus commisit. Itaque Deus non tantùm virum iustum delegit, qui deponeret eum de cruce, sed etiam sancto nomine insignitum & decoratum. Secundò vocatur diues: quae conditio erat conueniens, vt posset habere facultatem sepeliendi Iesum, & autoritatem accedēdi ad Pilatū, & impetrādi quod vellet.

Ioseph ab Arimathia cur omnes Euangelistae meminerint. Mar. 15.

Ioan 3. Arimathaea, Ramatha alias dicta.

1. Reg. 1.

B. Hieron. tom. 3.

Iudic. 9. Iosephi Arimathaei illustres tituli.

Nicodemi encomium. Ioan. 3.

Infra 7.

3. Reg. 19. Rom. 11.

Nomen Ioseph quàm aptè ei conueniat.

Gen. 46. Infra 10.

Luc. 1. Matth. 1.

Ioseph Arimathaeus ab Euangelista cur dictus diues.

let. Dicitur ergò diues, vt etiam diuites habeant, quo promereantur Chriſtum: & hic eſt vſus ſanctiſſimus diuitiarum, transferre illas in cęlum. Velle autem Dominum, per diuites pauperem Chriſtum ſepeliri, ſignificat diuites præſertim ad opera miſericordiæ corporalia obligare: atque ita illi, qui opibus deſtituuntur, nõ ita adſtringuntur. Sed hęc obligatio lucroſa eſt, quia fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis. Secundò, ponit conditiones, vt ſepeliendo Ieſu aptus eſſet, & tanto dignus myſterio, inter quas prima eſt, quòd eſſet nobilis Decurio, ſiue honeſtus Senator, aut Conſul: qui erant Senatores municipales, quos vocamus Conſules vrbis, qui pro diuerſitate vrbium vocari ſolent electi, aut Syndici, aut Iurati. Erat autem Ioſeph Senator vrbis Ieroſolymitanæ: nam etſi eſſet oriũdus ab Arimathia ciuitate, erat tamen incola Ieruſalem, quod ſatis teſtatur ſepulchrum, quod ſibi exciderat in horto extra muros Ieruſalem. Non eſt ergo nomen Decurionis nomen officij militaris, ſed nomen dignitatis municipalis: nam qui Romæ dicebatur Senator, in municipijs, & in colonijs vocabatur Decurio. Vt enim Chriſtus noluit carnem aſſumere, niſi de Regibus; ita noluit de mundo egredi, niſi per nobiles & honeſtos viros, & ſepeliri, quò oſtendat, Chriſtũ non dedignari nobiles, modò credant, & humilientur. Voluit igitur, nobiles & primarios viros, omniq; exceptione maiores de morte Chriſti, ac ſigillo, & reliquis teſtificari: quibus tamen non obſtantibus Dominus ſurrexit. Hinc Chryſoſt. in homilia quadam: *Chriſtus*, inquit, *honorificentiſſimè ſepultus à duobus nobilibus Ioſeph, & Nicodemo: quod illi euenit præter morem aliorũ Principum. Quando enim Reges, & Principes viuunt, delicioſè agunt: quando verò moriuntur, vix eſt linteum, quo tegantur. Nam ſeruorum quiſque rapinæ, & deprædationi eſt intentus, & parum curat de corpore Principis.* Hæc ille. Quartò dicitur, quod eſſet vir bonus, & iuſtus, quod magnum eſt encomium diuitis, & Senatoris. Seruare enim iuſtitiam ad alterum in his, quæ illi debemus, & bonitatem, id eſt, diffuſionem, communicationemq; in his, quę maximè non ſunt debita, perquam eſt honorificum, & laudabile. Nam ſcriptum eſt: *Beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula; & qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunia, & theſauris.* Vt omittam, quòd ſanctũ Chriſti corpus non decebat, niſi à ſanctis & iuſtis contrectari. Quintò dicitur diſcipulus Chriſti, id eſt, auditor, occultus tamẽ propter metum Iudæorum, ne videlicet pelleretur de Synagoga, vt ait Ioannes. Euthymius ſcribit, hunc Ioſeph fuiſſe ex numero ſeptuaginta diſcipulorum: quod apud aliũ auctorem legi neminem. Amabat hic doctrinam Chriſti; malebat tamẽ eam occultè profiteri, quàm publicè: vel ex diuina prouidentia, vt eſſent qui ſepelirent eum; vel quia diuitiæ, & gloria huius mũdi, quibus hi duo conſpicui erant, impediebant, ne apertè Chriſti profiterẽtur doctrinam, ne illa relinquere cogerentur; vel quoniam Deus ad tempus fert noſtram imbecillitatem, & metu ſinit agitari, vt aliquando illo propulſato in publicum prodeamus. Nam charitas vera ſufficit ad ſalutẽ, etiamſi omnem pellat timorem: quia ſolùm perfecta charitas illum foras mittit. Ita fecit Chriſtus cum multis Martyribus, qui primo per fugam ſe ſubtraxerunt: imò interdum pecunia data vitam redemerunt, poſteà tamen ſanguine, & morte teſtati ſunt. Erant quidam, qui Chriſtum ſequebantur, ſed non ita diligebant, vt erant multi ex turba: contrà verò alij diligebant: ſed non ſequebantur, vt Ioſeph, Nicodemus, & Gamaliel, atque Lazarus: rurſus quidam, qui & amabant, & iuxta ſequebantur, vt Apoſtoli ac ſeptuaginta diſcipuli. Quia in Eccleſia quidam futuri erant manifeſti, qui confiterentur Chriſtum coram tyrannis, & ſe pro eo martyrio exponerent. Quidam verò non ſunt ita fortes, qui primùm quidem ſibi ipſis per viram conſulerent, & præ caſus timore deliteſcerent: parati tamen confiteri, ſi caſus ferat, & quæuis potius tormẽta ſuſtinere, quàm Chriſtum abnegare. Quidam tamen ſunt, qui apertè quidem & clarè ſequuntur Chriſtum; at ipſum ex corde non diligunt, ſed potiùs ſe ipſos, & bona, quæ in Chriſto ſunt aduentitia: euiuſmodi ſunt carnales Eccleſiaſtici, & paſtores, ac religioſi mali, qui in bonis Chriſti delicianrur, & nihil præterea aliud requirunt: Ioſeph ergo erat Chriſti diſcipulus. Quod diuerſum nõ eſt ab eo, quod Marcus & Lucas aiunt, quod videlicet ſpectabat regnum Dei, ſcilicet ſpirituale, non temporale, vel carnale, quod in hodiernũ vſq; diem carnales expectant Iudæi, terræ tantùm inhiantes. Hoc autem ſpirituale Dei regnum conſequitur æternum Chriſti regnum in ſpiritu, & in carne: & hoc regnum debet veros Chriſti diſcipulos nunc ſuſpenſos tenere, & ſolicitos, ne temporalibus, & mundanis bonis impediti illud amittant. Sextò, ſcribit de iſto Ioſeph Lucas, quòd non conſenſerit conſilio & actibus Iudæorum, ſcilicet contra Chriſtum. Et idem dicitur de Nicodemo apud Ioannem. Atq; vtinam multi nunc eſſent

Vſus diuitiarũ optimus quiſnam.

Cur Deus per diuitem hominem, Chriſtum pauperẽ ſepeliri voluerit.

Prou. 9.

Decuriones qui vocatur.

Chryſoſt.

Chriſti ſepulturæ ab illa Regũ & Principum huius ſeculi quàm ſit ratio diuerſa.

Ioſeph Arimathæus cur dicitur bonus, & iuſtus.

Eccle. 31.

Idem qualis erat diſcipulus Chriſti.

Ioan 12.

Euthym. c. 65 in Matth.

Cur Ioſephus & Nicodemus occulti eſſent diſcipuli Chriſti.

Quæ charitas ſufficit ad ſalutem.

Ioan. 4.

Varius ordo diſcipulorum Chriſti.

Ioſeph Arimathæus quale Chriſti regnum expectabat.

Conſilio, & actibus Iudæorum quibus non cõſenſit ille.

Luc. 23.

Ioan. 7.

similes in Concilijs, aut generalibus, aut prouincialibus, aut diœcesanis, aut in Capitulis Ecclesiarum, aut in comitijs & conuentibus secularibus, qui exitialibus prauorum consilijs, ac conatibus se opponerent. Quare in Exodo cautum est: *Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.* Quare etsi nostra sententia non possit impedire aliorum, qui numero vincunt, suffragia: tamen propter Deum, & conscientiam, si non possumus impedire, debemus saltem illis non consentire, iuxta illud: *Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum:* quem Psalmum de isto Ioseph ad literam exponi posse, in Matthæum tradit Hieronymus. Adhæc propter cohonestandam veritatem liberè confitendū est, quod intus sentimus: vt si quis nostra authoritate ductus, velit à suffragio dato resilire, possit. Septimò, accessit Ioseph ad Pilatum, & petijt corpus Iesu, vt ait Matthæus: Marcus addit, quòd audacter introluit ad Pilatum. Porrò hanc audaciam præstitit intus vera fides, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, de qua ait Apostolus: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam,* & quæ sequuntur. Extra verò Christi mors, & sanguis recens effusus adiumento fuerunt ad pellendum omnem timorem. Qui ergo Christo adhuc in viuis agente metuebant, & non accedebant, propter metum Iudæorum, vbi primùm eum extinctum intellexerunt, cessauit metus ab eis: non enim iam hostem eorum seruare videbantur, sed tantùm pium officium in amicum præstare: & expectatio si qua erat in Iesu viuente, quod aspiraret ad regnum, iam cessauerat: & eò magis officium pium præstabant, quo putabant eum omninò perijsse. Et nihil in eo esse præsidij. Ab his discimus, etiam amicis, à quibus nihil speremus, præstanda esse amicitiæ officia. Et hic Christo non mediocria, neque vulgaria impensa sunt munera: nam damnatus erat consensu publico vel seductor, itaque inuidiosa res videri poterat, illi aliquid honoris impendere. Quare virtus quædam noua est hæc, quæ audaces amicos fecit; alioqui si deceptos se ab eo putassent, inimici ei iam essent, vel esse poterant, & erubescerent in aliquo deceptori ampliùs fauere. Petijt ergo corpus Iesu: quia corpora damnatorū non poterant sine licentia magistratus qui damnauit, tolli. Expende obsecro quis petat, id est, Ioseph: qui petit, Corpus Christi: à quo, id est, Pilato Præside: quomodo, id est, cum audacia, & feruore fidei: quando nimirum eodem die, quo Christus Cruci est suffixus: ad quid petit, id est, ad sepeliendum. Quoties enim Scriptura aliquod heroicum enarrat factum, minutè vniuersas operis describit circumstantias. Hi duo, Ioseph, & Nicodemus, satis reipsa testati sunt, quantum animo commiserarentur Christum, etsi in Iesu promerendo præcedat Pilatus, & vxor, qui eius sunt testificati innocē[n]tiam: & Centurio, qui cum suis dixit: *Vere Filius Dei erat iste.* Ad hos accedunt sanctarum mulierum planctus, lamentatio, ac sedulitas. Post hos venit latro computandus, qui Christum Regem confessus est: atque iuxta hos sequitur duorū diuitum officiosum munus. Cœlitusque prospectum fuisse videtur, vt iste Ioseph diues esset, vt haberet quod exhiberet in sepulturam Domini: vt esset nobilis Senator, ac Decurio, quò ad Præsidem facilè posset habere accessum: & vt iustus esset, quò corpus Domini sanctum pertractare posset.

Exod. 23.

Psal. 1.

Hier. to. 9.

Hebr. 11.
Ibidem.

Ioseph, atque Nicodemus vade inutilè, & vanum ex culta discipulatus Christi, timorem excusserint. Ioseph, ac Nicodemus Dominum sepelientes nobis documenta quæ præbeant

Ioseph cur petierit à Pilato corpus Iesu.

Mos Sacræ Scripturæ.

Matth. 27.

Pilatus autem mirabatur si iam obijsset. Et accersito Centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset. Et cum cognouisset à Centurione, donauit corpus Ioseph. Hanc admirationē, & Centurionis confessionem adiunxit Marcus Matthæo. Pilatus enim sperabat tardiùs Iesum moriturum, quòd cruci suffixi soliti sint non tantùm ad aliquot dies adhuc viuere: & quia habebat Dominum Iesum tāquam diuinum quendam hominem, qui cæteris excelleret: & quia virum florentis ætatis esse sciebat, præsertim cùm nondum illi essent crura præfracta. Sed ipse præmortuus est, quia multa per totam noctem erat perpessus, & mane flagellatus fuerat, ac malè tractatus. Quòd ergo interrogauit Pilat[us] centurionē de morte Iesu, Deo disponēte, id est factum, quò ita magis mors Iesu innotesceret, ac proinde clarior esset, ac certior resurrectionis Christi gloria. Quòd ergo iusserit Pilatus reddi corpus ipsi Ioseph, magni muneris loco fuisse illam donationem interpretatur Theophylactus: ac subdit: *Nam cum vt seditiosus esset occisus: reliquum erat vt insepultus abijceretur. Verùm cùm Ioseph diues esset, verisimile est, quòd Pilato aurum dederit.* Hæc ille. Fortè etiam, quia feminnuitus damnauerat Iesum, & quia miracula illa partim viderat, partim à Centurione acceperat, propensus fuit ad donādum corpus, vt sepeliretur: maximè quia, vt ait Salomō: *Cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.*

Pilati de cita morte Christi admiratio vnde profecta sit.

Cur Pilatus interrogauerit Ioseph de Iesu, si iam obijsset.
Pilatus cur donauerit corp[us] Iesu Ioseph.

Theophyl. in Matt. 27.

Prou. 21.

Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda; & posuit illud in monumento nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit saxum

ad osti-

ad ostium monumenti, *& abyt*. Marcus habet: *Ioseph autem mercatus sindonem*, *& deponens eum inuoluit in sindone*. Lucas adiungit de monumento, *In quo nondum quisquam positus fuerat*. Ioannes verò addit historiam Nicodemi, dicens: *Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum. Acceperunt autem corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in loco, vbi crucifixus est, hortus; & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum*. Et subdit Lucas: *Et dies erat Parasceues, & Sabbatum illucescebat*. Hæc omnia expendenda sunt, atque expandenda. Primùm igitur asserit Marcus, Ioseph emisse sindonem mundam, non parcens sumptibus, vt honorificè sepeliret. Et illa sindon duplicata fuit, etsi in singulari dicatur sindon, quia Ioannes in plurali ait sepelisse cum linteis & aromatibus, & rursus infra linteamina posita. Atque ita in duplicato linteo effigies CHRISTI induti emersit, & anterior, & posterior. Hanc autem Dux Sabaudiæ in ciuitate sua Ducali, vulgo Zamberic, prius habuit, deinde verò propter bella in Nicæam prouinciæ ciuitatem transtulit: vbi in die Sabbati sancti venerabiliter toti populo spectanda proponitur. Altera pars sindonis huius, maximè quæ referebat anteriorem partem, in Besanrio ciuitate Burgundiæ religiosè conspicienda exhibetur. Neque mirum esse debet in duplici linteamine inuolutum CHRISTVM, si in triplici velo, quo absterſit sudorem vultus sui, eiusdem imaginem impressit. Secundum est, quòd venit Nicodemus, ne deesset collega in hoc tam pio, & præclaro munere obeundo, vt in ore duorum, vel trium staret omne verbum: non minori autoritate, aut inferiori pietate insignis, quàm Iosephus. Venit autem non noctu, vt olim, cùm adhuc esset eius fides infirma, sed palam, vt tolleret corpus Iesu, & sepulturæ mandaret, non solùm non veritus aut Pilatum, aut Iudæos, sed neque legem Moysi, quæ tangentem lignum funestum Crucis pollui, & contrectantem morticinia inquinari docebat: quia fide vim diuinam ei nouerat inesse, atque ex eius attactu potius hominem sanctificari, quam pollui. Itaque illi duo viri sancti contrectato Iesu corpore, ad esum agni se purificatos nouerunt, vel abstinuerunt ab esu agni illius paschalis, qui illum, qui in agno designatus erat, tractando, ac eum lachrymis vngendo & sepeliendo sciebant se in spiritu edisse. Quò verò melius hæc percipiamus, plerique admirari satis nequeunt, cur hominis mortui contactum prohibuerit in lege Deus, eandemque prohibitionem tories repererit Sacerdoti, Pontifici, Nazaræo, denique & omnibus, cùm tamen inter misericordiæ opera præcipuum habitum sit sepelire mortuos, vt legimus apud Tobiam. Huius ergo tam seueræ legis eam rationem esse putamus; quod cum citra mortuorum resurrectionis spem vana sit omnis fides, & inanis (teste Paulo) nullaque possit esse pietas in illis qui aliam vitam non expectant, ne populus ab hoc fidei fundamento resiliret, tam seuerè interdixit Dominus ingressum ad mortuorum. Fiebant siquidem in mortuorum funeribus apud Ethnicos prodigiosæ superstitiones, & contristabantur sicut & Gentes quæ spem non habent. 1. Thessal. 5. aliquando & filij, & vxores cum defuncto se sepelientes, vt historiæ profanæ passim docent. Vt ergo ab hoc contagio, quòd fidem eneruare poterat, abstinerent, nec Ethnicas illas congregationes ad mortuum admitterent, legem hanc tam strictam tulisse credendus est. Tertium est, quòd deposuerunt Christum de cruce, qua in re scalis, atque alijs ferreis instrumentis, atque ministris eorum operam iuuantibus, vsi sunt: magnaque reuerentia ac fidei deuotione detractis clauis pedum & manuum sacrum illud corpus contrectarunt, & in terram deposuerunt, vt prius de more lotum, & vnctum pretiosis vnguentis, & aromatibus sepelirent. Sic enim mos est Iudæorum sepulturæ corpora mandare, ne videlicet quis de nimio sumptu admiretur. Vt ergo olim mater accepit Christum vt lactaret, & Simeon in vlnas vt benediceret; ita hi sancti vt sepelirent. Intelligo in quibusdam prouincijs hanc Christi de cruce depositionem magna hominum frequentia in die Sabbati sancti publicè repræsentari, quò videlicet populus Christianus ad deuotionem & lacrymas illa sensibili repræsentatione commoueatur. Sed profectò vt sententiam meam non dissimulem: quia res hæc non habet exemplum antiquitatis, & repræsentantes huiusmodi actiones lucro suo inhiant, atque sub prætextu religionis multi viri ac mulieres confluunt ad tale spectaculum, & ex tali concursu magna plerumque peccata carnis aut fiant, aut designentur, quibus potius CHRISTVS denuo crucifigitur, non deponitur de cruce, & potius irridetur quàm plangatur, consultius foret, vt

Marginalia: Ioann. 3. — Ioan. 20. Duplex Sindon qua inuolutum corpus Domini fuit, quibus locis habeatur. — Nicodemi officium in Dominicam sepulturam plenum pietatis. — Deuter. 19. Matth. 18. Ioan. 3. — Num. 19. Dominicæ carnis vis atque energia. — Exod. 12. — Contactus morticinij corporis humani, quis alioqui, cur olim diuina lege prohibitus Iudæis. — Tob. 12. — 1. Cor. 15. & sequent. — Depositio Christi de cruce. — Iudæorum mos sepeliendi. — Luc. 2. — Ex fidelium quorundam populorum Christi de cruce depositionem repræsentantium consuetudo notatur, ac reprehenditur.

Episcopi edicto cauerent, ac prohiberent eiusmodi sensibiles actiones, ac repræsentationes, cum potius histrionicæ confictæq; videatur, quam res sacrosanctæ: quales illæ Christi esse deberent. Non nego tamen, si hæc per viros spirituales, ac graues agerentur, atq; occasiones peccadi de medio tollerentur, posse cum fructu aliquo repræsentari. Sed quoniam nos natura sumus proclíues ad malum, optima quæq; atque sanctissima in carnales, & obscœnos vsus nouimus connertere, præstat ab illa abstinere. Vna est repræsentatio mortis Christi ab ipso Domino indicta, quæ in sacrificio Missæ fit, illaq; debemus esse contenri, atque alijs quibus Catholica Ecclesia per hebdomadã sitam ad suorum filiorum ędificationem vti consueuit. Persanctè etiam à quibusdam Episcopis vetari existimo, ne concionatores nocturno tempore passionem Dominicam populo prædicarent, ob eãdem scilicet causam, vt caueantur multa peccata, quæ sub prætextu deplorandæ Christi passionis interdum per carnales admittuntur.

Quartũ est, quòd Nicodemus attulit mixturam myrrhæ, & aloës, quasi libras centum, id est, vnguentum ex myrrha & alnẽ confectum, & magno pretio redemptum, atque ad corpus à putredine seruandum accommodatum, & in tanta quantitate, vt liceat colligere corpus Christi non leuiter fuisse perunctum vnguento, sed in illo veluti sepultum fuisse, atq; immersum. Atque hæc quidem vnctio figurata fuit in illa corpori Iacob iussu Ioseph filij eius adhibita honorifica vnctione opera medicorum facta, quò commodiùs posset ex Ægypto in terram Chanaam deferri: vt Genesis tradit. Sed illi, vt est probabile, priùs exenterarunt corpus Iacob: quod Ioseph, & Nicodemus non fecerunt, quia corpus Christi posse putrescere, vel corrumpi non putabant, quòd esset diuinitatis tabernaculũ, quæ ab omni corruptione saluum seruatet: quod ita se credere ipsi condimentis declarauerunt. Ex myrrha enim thymiama conficiebatur, q vni Deo adolebatur; atque etiam olenm, quo altare, ac vasa Deo dicata cõsecrabantur, vt in Exodo habetur. Quod & peritissimus magister in Israel Nicodemns nõ ignorabat. Et ideò si hominẽ illum tantum, aut Prophetam magnum, non aũt Deum cognouisset, nequaquã fortassis tali myrrhæ mixtura condidisset: alioqui legis præuaricatores fuissent, quippe qui in hominem mortalem contulissent, quod soli Deo conueniebat. Vnde Romani eiusmodi odoramẽtis, & aromatibus eos solos efferre consueuerãt, quos in Deorum numerum referre volebant. Cùm ergo isti sancti, Ioseph, & Nicodemus, apud omnes testatum relinquere vellent, Christum sic mortuum immortalem esse Deum, myrrhæ, & aloes vnguentis illum sepelierunt. Quòd si mos hic sepeliendi Iudæos obijcitur: quia dicitur à Ioanne: *Ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire*: ita vt ille mos referatur nõ tantùm ad linteamina, & vincula, & corporis lotionem, vt de Tabitha in Actis refert Lucas, & Chrysostom. affirmat talem Iudæorum fuisse morem lauandi corpora: sed etiam ad myrrhã, & aloes vnguenta, quibus solum CHRISTI corpus perunctum, & conditum legimus: vnde & mulieres præparauerunt aromata, vt vngerent, & Maria Magdalenæ præuenerat vngẽdo corpus ad sepulturam: atque ita Augustinus libr. de consensu Euangelistarum videtur morem illum intelligere. Responderi posset, hoc factum esse, vt ea re testarentur se credere, nostra hæc corruptibilia corpora per resurrectionem immortalitate aliquando donanda: Ioseph tamẽ, ac Nicodemum hanc operam corpori Christi non perinde, atque corruptibili præstitisse homini, qui postremo die sit ad vitam reuocandus, sed veluti incorruptibili Deo cum nostra humanitate cõiuncto, qui sua se virtute breui esset excitaturus ad vitam: maximè quia legerant illud: Nõ derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: & cùm essent discipuli Christi, qui sæpè ab eo audierant, die tertio à morte reuicturum. Quod & Maria credens futurum, priusquam necaretur, huiusmodi odoribus caput illius delibutum largissimè perfudit. Quòd si nunc adfuisset Iudas, multò audacius obmurmurasset, ac dixisset: *Vt quid perditio hæc? potuit enim vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus*. Nam profectò nisi hac tanta fide præditi fuissent, sic Christum plus esse, quàm hominẽ, Ioseph, & Nicodemus honestissimi, & summa sapientia ornati viri, nequaquam cum dignitatis, & capitis sui periculo Pilatum adijssent, & abominãdam iuxta legem non conscendissent crucem atq; cruentum illud malè ab omnibus vndiq; audientis cadauer non sustulissent, atque cum aromatibus non condidissent, neque sepulchro honorificè instructo mãdassent. Sed quoniam nõ tantùm homini, sed Deo, vel Prophetę magno sese exhibere officiũ persuasum habebant, minimè dubitassent vitã, & nomen, ac fortunas in apertum discrimen addncere. Nam tãtum illis tribuere fidem, qnòd Iesum vt Prophetam haberent, & hominem innocẽtem breui à

mentis, & aromatibus efferre consueuerant.

Obiectio de modo sepulturæ Domini à Iosepho, & Nicodemo adhibito.

Act. 9.
Chrys. ho 84. in Ioa. tom. 3.

Marc. 16.

Supr. 14.
Aug. libr. 3. de consen. Euan. c. 23. tom. 4.

Responsio.

Psalm. 15.

Ioan. 12.

Matt. 26.

Ibid.

Insignis planè Nicodemi & Iosephi in Christum fides.

Deut. 21.

morte excitãdum, parum erat viris in lege doctis, & exercitatis, & qui ſe diſcipulos Chriſti, licèt occultos, profitebãtur. Nõne go tamen, in eorum fidẽ potuiſſe incidere aliquam hæſitationem, ac tribulationem, quemadmodùm & in fidẽ Apoſtolorum.

Quid Nicodemus & Ioſeph Chriſti corpus linteis cum aromatibus inuoluendo teſtarentur.
Eſa. 45.
Luc 2.
Cum odoramentis corpus Chriſti cur cõditum fuerit

Inuoluunt ergo corpus Chriſti linteis cum aromatibus, abſcõditum illum eſſe Deum confitentes, vt docet Eſaias. Inuoluũt corpus Chriſti linteis, ſicut mater in Bethleem eum pannis inuoluit: quem apud nos perpetuò ſub Sacramentorum inuolucris non quidem mortuum, ſed viuum permãſurũ cognoſcimus. Cum odoramẽtis conditur: quia mors illius in odorem vitæ in ſe credentibus futura erat.

Quare Chriſtus in horto cõdi voluerit.
Gen. 3.
Matt. 26.

Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, hortus: & in horto monumentum nouum. Non protſus in eodẽ loco montis Caluariæ, ſed non longè ab illo. Quod diuina prouidentia factum eſt: nam locus ille diſtinctus erat à monte Caluarię. In horto ſiquidem Adam olim peccauerat: in horto Chriſtus paſſionem ſuam auſpicatus fuerat, orãdo ad Patrem: in quo & captus eſt, & ibidem eam conſummauit, vt peccatum antiquum in horto commiſſum remitteretur, & per ipſum Chriſtum aditus nobis patet ad cęleſtem paradiſum. Adhæc vt anima Chriſti ſanctiſſima ad inferos deſcendẽs ſanctorũ Patrum animas liberauit; ita corpus Chriſti ſeminatum fuit in horto, vt fructum ferret, ſuſcitando omnia corpora electorum ſuorum, quemadmodùm granum integrã producit ſpicam, & Heliſęi corpus tactum mortuum excitauit.

4 Reg. 13.

Horti ſepulturæ Domini honorificentia

Et in horto monumentum nouũ. Erat fortaſſis ille hortus laudatus à multis, & commẽdatus, licèt illi obijcerent nonnulli fętorẽ, & propinquitatẽ montis Caluariæ, in quo moris erat damnatos ad mortem interfici: ſed glorioſus, & omni memoria dignus hortus ille fuit, in quo Filio Dei, & Meſſię ſepulchrum fuit conſtitutum.

Sepulchrum Domini cur exciſum in petra.

Nec tantùm nonnm, quòd nouo homini conueniebat maximè; ſed etiam, vt Matthæus, & Marcus addunt, quòd exciderat in petra; ne poſſent Iudæi corpus effoſſum è terra per cuniculos ſecretos, & ſic à diſcipulis raptũ calumniari.

De ſepulchro Domini cur additum ab Euangeliſtis. In quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

Lucas verò, & Ioannes adiungunt: *In quo nondum quiſquam poſitus fuerat.* Vt intelligas fuiſſe nouum, firmum ac ob id honorificum, & nondũ alicuius mortui depoſitione maculatũ; atq; ita eſſet certior, & plenior fides de reſurrectione ex eo loco, ex quo ali⁹ reſurgere potuiſſet nemo.

Vbi Ioſeph & Nicodemus Domini corpus nuſi dies

Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum. Volebãt itaq; hũc in alio digniore monumẽto, vt teſtis eſt Euthymius, quod longius à ciuitate diſtabat, collocare: ſed propter Paraſceuen Iudæorum, quę videlicet à Iudæis ad veſperã obſeruabatur, quo tempore fas non erat aut longius ambulare, aut amplius operari, magis autem quia & Paſcha aduenerat, in propinquo poſuerunt eum; diuina gratia ita diſpenſante, vt & ſanctæ fœminæ, & Chriſti diſcipulæ conſpicerent vbi poneretur, & diſcipuli poſſent propter propinquitatem proficiſci, ac viderẽt quæ poſtmodum facta ſunt miracula.

Paraſceues ob ſtitiſſet, conderent diſpoſuiſſent.
Eutym in ca. Ioan. 20.

Quænam illa altera Maria, quæ cum Magdalena ſedebat contra ſepulchrum.

Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria ſedentes contra ſepulchrum. Hanc alteram Mariam Marcus explicat fuiſſe Mariam Ioſeph, ſcilicet matrẽ. Et ſubdit quid agerent: *Aſpiciebãt*, inquit, *vbi poneretur.* Cogitabant enim de reditu ad vngendũ Chriſtum poſt Paſcha. Ideò ipſę primum videre meruerunt Ieſum ſuſcitatum, quæ poſtremæ fuerãt in videndo Chriſti corpore. De tertia verò Maria matre filiorum Zebedæi nulla fit mentio, quia fortaſſis aſſiſtebat beatæ Virgini cum ſancto Ioanne.

Marc. 16.
Luc 16.
Ioan. 19.

Verum pręter illas, duas alias adfuiſſe, patet ex Luca, qui generaliter dicit, mulieres quæ venerãt cũ eo ex Galilæa, vidiſſe monumentũ: quas enumerat, cùm receſſet eas redijſſe ad monumẽtum.

Greg. Naz.

Certè Gregorius Nazianzenus in Chriſto patiẽte Chriſti corpus in manibus & ſinu Virginis Deiparæ à Ioſepho collocatum refert: quem multis lacrymis deplorat & adorat B. Virgo. Alij verò nõ tantùm ſepulturę adfuiſſe beatã Virginem, ac Ioannem ſanctum, ſed & Petrũ, & Iacobum fratrem Domini, affirmant vt Anſelm⁹ in libro illo de Paſſione: & rationi, & pietati eſt valde conſentaneum, licet de illis nihil referat textus Euãgelicus: aut fortaſſis quòd Ioſeph, & Nicodemus ſoli impetraſſent licentiã ſepeliendi, ſiue quòd cõſultò nullus Apoſtolorũ Domini adfuerit, ne putarentur à ſepultura corpus Chriſti abſtuliſſe, vel finxiſſe quòd ibi ſepelierint, quẽ in alio loco condidiſſent. Fortaſſis etiã mater ob id aberat, quòd illi properarent, ac vrgerent funus, ac ne nimio conficeretur dolore; ac proinde impeditura funeris celeritatem videretur.

B Anſelm.

Addit Lucas: *Et dies erat, & Sabbatum illuceſcebat.* Quibus verbis ſignare voluit tẽpus, quo Dominus conditus eſt in ſepulchro. Et cur non ipſæ mulieres hũc vngere feſtinauerint? *Quia dies*, inquit, *erat & Sabbatum illuceſcebat.* Quod nouo modo hic poſitum videtur, pro eo quod eſt, Sabbati dies incipiebat appetere. Cùm enim Sabbati dies à veſpera apud Iudæos inciperet, & dies aliqua illuceſcere, ꝓpriè dicatur, cũ

Dies Sabbati olim apud Iudæos à veſpera incipiebat.

illa incipiat: ita Sabbatum quoque illuscere dicebant, cum Sabbatum inciperet, etiamsi non à luce, sed à tenebris inciperet. Istud diligenter est obseruandum, quia seruit vt intelligamus illum locum obscurum, *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati.* Cùm ergo dixisset Lucas: *Dies erat Parasceues,* adiecit: *Et Sabbatum illucebat*; vt significaret diem Sabbati iam appetere, & eam fuisse causam, cur mulieres vngere Dominum non potuerint.

Matth. 28.

Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta, & Sabbato quidem siluerunt secundùm mandatum. Ne scilicet putes, ipsas in via emisse aromata, quod fortè ob festum Azymorum non licebat: sed reuersæ quæ domi habebant, parauerunt: aliæ autem, quæ non habebant, emerunt. Et est pro reuersæ, accipiendum reuertentes, vt conueniat cum Marco, qui asserit eas post Sabbatum elapsum emisse aromata. Et profectò cùm illæ vespere redierint, probabile est vtiuther sas tabernas clausas extitisse. Postremò adiungit Matthæus: *Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abijt.* Non solus, sed auxilium præstante Nicodemo, & ministris, quo tutum esse corpus à feris, & effractoribus sepulchrorum.

Plæ mulieres quando emerint aromata ad vngendū corpus Domi-nicum. Marc. 16

Erat autem sepulchrum in modum cuiusdam speluncæ, rotum excisum de petra, & vt tradit Beda, domuncula erat rotunda tantæ altitudinis, vt vix posset homo manu extenta culmen attingere. Ostium parnum habebat ab Oriēte: in parte verò eius Aquilonē spectante, locus erat Dominici corporis de eadem petra excisus, longitudinis sex pedum, altior verò, atque eminentior reliquo pauimento tribus palmis, quasi sarcophagus quidam patulus. Ostium verò tam erat paruum, vt ingredi volentem oporteret caput inclinare. Ideò de venientibus discipulis dicitur à Luca, & Ioanne, quòd inclinauerunt se, vel procubuerunt. Color verò monumenti, aclocu li, rubicundo, & albo dicitur esse permixtus. Hoc sepulchrum dicitur gloriosum futurum ab Esaia, vel propter Christum quem continuit, vel propterea quod primum sepulchrum est, quod corpus creditum rediuiuum ad vitam immortalem restituit. Adde, quòd inter tot fidei hostes tot seculis illud occupantes gloriosum & honorificum exstitit; & à cunctis fidelibus ex toto orbe summa veneratione visitatum est, & frequentatum. Adde deinde, quòd eiusdem sepulchrum quotanuis à cunctis fidelibus in quolibet templo religiosissimè, & honorificentissimè recolitur, & repræsentatur: quemadmodùm exequiæ passionis & mortis eius perpetuò in Ecclesia celebrantur in iugi Eucharistiæ sacrificio, ne tantæ rei memoria vllis vnquam seculis intercidere, aut euanescere possit. Nam ad primum melius præstandum, eriguntur noua monimenta in quibus die Iouis sancti includitur Eucharistia: quæ sequenti die recluditur, & magna, & honorifica pompa circumgestatur.

Sepulchrum Christi describitur. Beda in Matth 27. tom. 5.

Ioan. 20.

Esa. 11. Sepulchrum Christi gloriosum futurum prædixit Esaias quatuor de causis.

Hic verò parumper sistendum est, & illud seriò expendendum, cur nimirum Christus voluerit sepeliri, & cur in monumento tam honorificè instructo, alieno, nouo, exciso in petra, grandi lapide clauso, & quòd ipse Ioseph exciderat sibiipsi. Primùm igitur sepeliri voluit magna sapientia, quo se verè mortuum ostenderet, non enim viui, sed qui verè mortui sunt, sepeliuntur: seque valentem prodere, dum post tantam ignominiam liberè perlatam tam gloriosum sortiretur tumulum. Cùm tamen ex humilitate & paupertate nihil testatus sit de pompa funerali; acceptam tamen habuit charitatem impensam sibi: & quia sub terram missus est cœli Dominus, homo terra honorificatus est atque eleuatus. Impleuit quoque iustitiam, cuius est reddere vnicuique quod suum est; dum Christus Patri reddidit spiritum, à quo acceperat, & corpus hominibus, quia ex illis sumptum erat. Denique indicauit suam liberalitatem, excitando animum Pilati, vt tanto dono afficeret fidem Ioseph. Quòd verò sepulchrum honorificum voluerit, iustis rationibus non caret. Cùm enim satis esset factum diuinæ iustitiæ pro peccato hominis, tempus erat vt iam eius gloria coruscaret. Deinde voluit Scripturam impleri, quæ habet: *Et erit sepulchrum eius gloriosum.* Cæterorùm enim hominum, etsi illustrium, & clarorum sepulchra magnis sint sumptibus constructa, magnificeque exornata, temporis processu tamen indecora, & obsoleta sunt reddita, quia defunctorum cadauera, vermibus, tabeque consumpta continent, & eorum nomina obscurata sunt: nam vt ille dixit:

Sepeliri cur voluerit Dominus.

Proprium munus iustitiæ.

Cur tam honorificè Christus sepeliri voluerit.

Esa. 11.

Hominum inter, & Christi sepulchra quantum intersit.

Mors etiam saxis, nominibusq́, venit.

Auson. Gal.

At Christi sepulchrum cùm illum Deum & immortalem hominem declarauit, eius nomen & gloriam maximè illustrauit, & in hodiernum vsque diem illustre remansit, & gloriosum. Sepulchrum enim Mosis vsque modò ignotum est, vt in Deuteronomio perhibetur; Iouis quoque monumentum, qui summum numen dicebatur, nec non aliorum, qui dij falsò nuncupantur,

Deut 34.

pantur, sepulchra & in Creta, & in Græcia visebantur, falsos fuisse deos, & diuinitatis vsurpatores testantur, quia eorum cadauera æquè perierint, ac mortales omnes consueuerunt corrumpi. Solùm ergo Christi sepulchrũ spectabile est & illustre, quia etsi illum mortalem ostenderit, simul tamẽ illum immortalem esse docuit, dum incorruptum ac gloriosum post triduum sempiternæ vitæ restituit. Adhæc à morte voluit, ac sepultura sua oriri gloriã, vt erudiamur, nostram gloriam à morte incipere, quẽadmodum in sepultura mundi gloria terminatur. Fuit autem Christi corpus vitę, & incorruptionis seminarium, quia diuina virtus à Christi corpore cœpit in sepulchrum Iosephi, & ab illo dimanauit ad nostra. Ideò ipso à mortuis resurgente, multa defunctorum reserata sepulchra, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Cumque Christi sepulchrum ob eius angustias nos omnes capere nequiret; ipse pro infinita sua sapientia ac virtute rationẽ reperit, qua secum omnes crucifigi, cõmori, ac consepeliri possemus; nec tamen vllam crucis, aut mortis, aut sepulturæ iniuriam sentiamus, sed tantùm illius virtutem per baptismum percipiamus, in quo peccato morimur, ac sepelimur, & ad vitam, & iustitiã æternam excitamur. Sepulchrum igitur Christi etsi vacet Dominicis mẽbris, vt testis est Bernardus, nostris tamẽ est plenum, quæ ille sua virtute seruat. Adhæc sepelliri voluit Dominus, quo simul declararet, peccatum proditionis & mortis pestiferum fontem, sua opera esse deletum, & suo cruore in cruce extinctum. Sed quoniã ab insepultis quandoq; mortuis timor nobis incutitur, illud quoque secum sepeliri voluit, ne vlterius formidabile esset, illudque instar leonis spirantis non timeremus, sed mortuum potius ac sepultum contemneremus, ac illudentes eius vellicaremus barbam. Quare illud vbique superauit, ac profligauit Dominus, & in terra dum viueret, & in aëre, dum penderet in cruce, & in sepulchro, quando in eo iacuit: ad inferos quoq; descendẽs illud debellauit, quò si nobis esset descendendum, illius vim, ac sæuitiam minimè timeremus.

II. Ratio honorifici Christi sepulchri.

Virtus baptismi. Rom. 6.

B. Bernard. serm. ad milites templi, cap. 11.

III. Ratio.

Ad tertium, sepultus est in alieno monumento ob commendandam paupertatem, quemadmodum in aliena domo nasci voluit, & in aliena domo dum vixit, cõuersatus, cùm non haberet vbi caput reclinaret. Deinde vt ostenderet quòd non debebat detineri à morte, & iu cineres redigi. Quod ponderans Ambros. lib. de Virginibus: *Bene etiam (ait) secundùm literam alienum monumentũ fuit, quia suum monumentũ Dominus nõ quæsiuit. Habeant tumulũ, qui sub lege sunt mortis, victor mortis suum tumulũ non habebat. Non enim ille sepulchrũ mortis desiderabat, qui de morte trophæa referebat.* Hæc ille. Conueniebat quoq; ei aliena sepultura, qui pro aliena culpa mortẽ sustinebat. In monumento verò conditus est nouo, non solùm quòd paucis ante dieb. fuerat à Iosepho sibi excisum, sed ob id maximè, quia nemo in eo adhuc positus fuerat, ne alius ab eo crederetur surrexisse, vel virtute alterius Sancti, vel Prophetæ ibi sepulti suscitatus fuisse: sicut olim mortuus tangẽs ossa Helisæi Prophetæ est excitatus ad vitã. Hinc Ambros. eodem loco ait: *Bene & Matthæus monumentũ dixit nouum, ne ex monumento veteri resurrexisse alius crederetur.* Sic ille. Deinde propter reuerentiam corporis Christi, q nouum erat, quia opera Spiritus sancti formatũ, & corpus Dei, atque hominis innocentis, & sine peccato. Et sicut in vtero Virginis nemo post eum cõceptus est, ita in hoc monumẽto nemo ante eum, & nullus post eũ sepultus: vt egregiè docet Orig. in homilia illa: *Cùm esset desponsata mater Iesu Maria.* Adhæc nouum quid, & inauditum futurum iu illo sepulchro portendebatur: nemo enim ex mortuis redierat ad vitam, & in illo mors amara in placidissimum conuertenda erat somnum, ex quo electi aliquãdo erant excitandi. Hinc ab Athanasio in Oratione in sanctam Parascenen, monumentum illud vocatur immortalitatis locus, officina resurrectionis, dissolutio sepulchrorũ: in quo mors desinit esse mors, in quo vita seritur finem non habens. Hęc ille. Appositum est ergò sepulchro saxum grãde, tùm ne locus peruius esset bestijs, tùm ne mulieres sine aliorum ope saxũ mouere possent. Quod si fuisset multis lapidibus fabricatum, tumuli fundamẽtis suffossis sublatus fortè à discipulis crederetur, vt ait Thomas. Ponitur ergo Christus petra in petra, nouus in nouo, vniuersorum Dominus in alieno sepulchro, vt ita magis cõspicua reddatur diuinę resurrectionis veritas. Deniq; in sepulchro iusti Ioseph cõditus est: qui enim inter peccatores vixerat, & in medio latronum crucifixus erat, quò significaret se incarnatum, & immolatum pro peccatoribus: noluit tamen condi, nisi in monumento iusti Iosephi, quia non vult amplius interesse cõsortijs peccatorum. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Nec ab iniustis Sacerdotibus, aut peccatoribus vult in Eucharistia contrectari, siquidem in Altari sancto Eucharistiæ adest petra sacra, adsunt corporalia

In alieno monumento cur Dominus sit sepultus. Luc. 2. Infra 9. Psal 15. Act. 2. Ambr. lib. 3. de Virgin. aliquantò ante med. to 3.

Cur conditus sit in monumento nouo.

4. Reg 13. Ambr. ibid.

Orig. hom. 1. in diuersos. Matth. 1.

B. Athanas. Dominici sepulchri encomium ex Athanasio. Quare aduolutum saxum magnum ad ostium monumenti.

B. Thom in Matth. to. 14. 1. Cor. 10.

Cur in monumentu iusti Iosephi Dominus sit conditus.

Rom 6.

A quibus nolit Christus in Eucharistia contrectari.

poralia, tanquam sindon, siue linteamina, debēt adhiberi aromata virtutum, vt cum amaris lactucis edatur agnus. Debet quoq; adhiberi nouitas hominis interintis, vt in illo possit quiescere, & apponi saxum voluntatis solidæ in bono: excauandum tamé amore proprio, quò sit fortior,

Exod.12.

Quid fecerint Iudæi circa Domini sepulchrum.

Iam dicendum quid fecerint Iudæi circa sepulcbrum. Ait siquidem solus Matthæus: *Altera autem die, quæ est post Parasceuen, conuenerunt Principes Sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum, dicentes:* Domine, *recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens, Post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulcbrum vsque in diem tertium; ne fortè veniant discipuli eius & furentur eum, & dicant plebi eum resurrexisse à mortuis: & erit nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam? ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, muniemnt sepulcbrum, signantes lapidem cum custodibus.* Spectant & hæc ad Christi Iesu glorificationem: quò magis enim impedita est resurrectio, & veritas eius humanis consilijs & conatibus obscurata, eò est gloriosior & maior. Et vide quàm sit meticulosa malitia: *Non est enim pax impijs, dicit Dominus:* & semper præsumit, sæua perturbata conscientia. Iudæi ergo in sua perfidia permanentes, dati sunt in reprobum sensum, ac Deo ipsi bellum indicere moliuntur: sed istis suis machinatinnibus gloriosum Iesu sepulchrum reddere se igootabant, ideo contra stimulum calcitrabant. Per alteram diem post Parascenen, intelligunt quidam diem ipsius Sabbati. At si verum amamus, quemadmodum Remigius, & Albertus Magnus annotarunt, per hanc alteram dié intelligunt illam eandem sextæ feriæ, sed iam sub vesperam noctis, à qua incipiebat dies Sabbati: nam more Hebræorum festa incipiebant à vespera. Et cógruit, vt Christus, postquàm in sepultura conditus est, saltem adhibita sit custodia, ne fortè mentiri possint, Iesum ab Apostolis illa nocte furto sublatum, & vt ita testentur Iudæi se nonnihil à Christo mortuo timuisse: nihilque illi autoritatis imminutum per mortem existimarent, ac viderent, sed potiùs post discessum magis dilectum fore putarent. Curandum igitur illis erat ne resurgeret, ne si omnia illius dicta impleta esse constaret, haberetur pro vero illo Propheta, quem Deus post Moysen vēturum promiserat. Et dicēdo altera die post Parasceuen, periphrasticè descripsit diem Sabbati, non suo nomine, eò quod nó esset Sabbatum, quantum attinet ad Iudæorum insaniam. Lex enim prohibebat, ne quis se die Sabbati loco moueret; isti autem præuaricatores pergunt ad alienigenam Pilatum, & quia iam Sabbatum cum legalibus omnibus extinctum fuerat per Christi necem. Dei autem dispensatione fit vt muniant sepulchrum, & custodiant, vt resurrectio inimicis testibus comprobetur, vt testatur Theophylactus. Vocant auté dominum, Pilatum, adulantes ei, quem peius cane oderant, & angue. Appellant Iesum seductorem, nuntium diuinæ veritatis, & qui dixit: *Ego sum via, veritas, & vita:* nec fuit aliter seductor, nisi quomodo Ieremias Deum bene seducentem vocat: *Seduxisti me Domine,* inquit, *& seductus sum.* Notandum, *Recordati sumus.* Non quidem bonorum, quæ dixit, aut beneficiorum, quæ illis contulit, nam horum obliti erant, sed eorum, quæ sibi negotium putabant facessere, vt obsistant. Confirmant eius mortem, dicendo. Adhuc viuens: quasi verò tunc non viueret is, qui Deus erat immortalis. At dicentes: *Iube custodiri sepulchrum,* attestantur quòd sepultus sit; atque ita ostendont se credere incipere signo Ionæ Prophetæ: & pro munitione intelligunt custodiam militarem. Indicant etiam his verbis metum & formidinem, quam de Iesu mortuo cóceperant. Euthymius contendit nunquam dixisse: Post tres dies resurgam, sed, *Tertia die resurgam:* vt Matth. 12. 16. 17. 20. Sed profectò dicitur Marc. 8. *Post tres dies resurgam,* etiam in Græco codice. Sed idem est dicere, Post tres dies, ac dicere, In die tertia, vt alio loco in Marci verba annotaui. Quemadmodum Ioan. 20. cùm dicitur: *Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus,* idem est, ac si dixisset, octauo die. Et sic esse intelligendum hoc loco, probat quod sequitur: *Iube ergo custodiri sepulchrum:* quia tunc corpus eius erit corruptum, & verbum eius falsitatis conuictum. Erat fortè horum consilium; corpus Iesu tertia die, vel quarta populo ostendere, ne quis de illo mentiri posset quod surrexisset: quia si primo die ipsum combussissent, omnino dici potetat ipsum tertia die surrexisse, nisi illud tertia die spectandum popolo exhiberent. Primo enim, & altero die, qui festi erant, non poterant iam ostendere, tertia verò die potuissent illud de sepulchro edocere. Sed Dominus illorum cogitationes anteoertit. Expendit acutè Origenes, Sacerdotes, ac Pharisæos data opera verba Christi, quæ in ipsorum concilio inuerterant, vt testimonio falso illum grauarent, protulisse. Supra enim de templo illum lapideo dixisse asserebant: *Possum destruere templum Dei;* & in cruce pendenti insultabant: *Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas.*

Iudæorū peruersæ cósciẽtiæ metus terroresque.

Esai.48.
Sap.17.

Quanam dies altera illa post Parasceuen.

Remig in Matthæum.
Alber. Mag. ibidem.

More Hebræorum festa incipiebant a vespera.

Deut.18.

Alteram diem post Parasceuen Euangelista cur Sabbatum appellauerit.

Exod. 12.

Quare Pilatū Iudæi dominū appellauerint.
Theophyl. in Matth.
Ioan.14.

Ierem. 20.
Iudæorum in Christum pectus ingratum

Ion.2.
Matth. 12.
Infra 16.

Euthym.c.62 in Matth.

Cur Iudæi à Pilato petierint sepulchrū vsque in diem tertium custodiri.

Orig.tract.3[illegible] in Matt.to.2

Matth.26.
Ioan.2.

Hic

Hic auté de resurrectiooe corporis sui locutum esse dicũt; *Post tres dies resurgam.* Quis non videat malitiam Iudęorum omoia ad victoriam derorquentium? Et subiungunt: *Ne fortè veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis.* Hæc comméta fraudulenti Principes cęperunt dissemiuare, vt veritatem resurrectionis, quam metuebant, iofirmare possent, vt postea fecerunt. Ac fiogũt se discipulos metuere, quos metu latitare sciebant. Et quã ineptè, bone Deus, cogitabaot de discipulis, quòd si Christus (vti prædixerat) non resurgeret, illos tamen velle fraudibus mendacium Christi tutari, & non potius scandalizatos ab eius vestigijs & seqnela se subtracturos.

Iudæorum insignis nequitia, fraudes, atque mendacia.

Sed qua ratione, quæso, discipuli vellent corpus eius furari? an vt seipsos vltro deciperét? an vt alios in suam ipsorum ruinam traherent? Nam quis crediturus erat, si redidiuum nó vidisset, quem mortuum certissimè nouerat? nisi forté in discipulis magna quædam fides illius viuentis reluceret. Volebát ergò corpus furari, quia ab eo acceperant potestatem mortuos suscitádi, & ita eum volebát à mortuis reuocare? At verò si talis in eis ex illo potestas supererat, & non erat cum ipso extincta, dignus erat qui pro Messia reciperetur. Alij custodiri sepulchrum eius volebant, vt in eo illum rursus interficerét; adeò vt si compareret iterum, rursus eum morti traderent: at hoc erat in Deum pugnare. Et subdunt: *Et erit nouissimus error peior priore.* Prior error fuit credere Filium Dei: posterior, quòd resurrexerit à mortuis. Erit etiam prior error minor sequenti, non ad sensum, quo illi ducebátur, sed ad nostrum. Si prędicaotibus Apostolis ipsum resurrexisse, populus eis non crederet, & milites nó adessent, qoorũ custodia excluderetur calumnia, dicentium corpus Iesu furto sublatum; verùm ipsi tãtum milites hoc dicerent, quibus non crederetur allegantibus turpitudiné propriam & neglectam custodiam. Item vt præclarius vinceretur malitia à mirabili prædicatione discipulorum. Nam si Christus non surrexisset tertia die, vt promisit, essent Apostoli decepti, & propter eum ab omnibus odio habiti, & extorres Christum vt impostoré abominari essent: neq; persuadere populo potuissent, quòd à mortuis surrexisset. Cui enim solido nixi essent fundaméto ad rem tam nouam, & inauditam alijs persuadendam? Illi auté impetrata à Pilato facultate, dicente: Habetis, siue, vt Gręcè dicitur, Habete custodiam, hoc est, accipite: *Ite,* inquit *custodite, sicut scitis.* Non permisit vt soli milites munirent sepulchrũ, vt annotat Euthymius, sed Principibus Sacerdotum ac Pharisæis præcipuè commisit ea, quæ muniminis erant, seqnente eos custodia. Ita enim Deus ordinauit, ne post resurrectionem dicere possent, quòd cùm soli milites sepulchrum muniuissent, tradiderant corpus discipulis. Quare subiungit Euangelista: *Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum; signantes lapidem cum custodibus, seu adhibita custodia.* Verbo Latino Custodię vsus est Matthæus Græcus, quòd esset à Romanis iam in Iudæa vsurpatum: quemadmodum & nomen Centurionis, & alias plerasque voces Latinas vsurpauit, vt superius annotauimus. Iudæos autem dicit munijsse sepulchrum obsignato siue sigillato saxo, adhibitaque custodia militari. Circa primum de obsignatione lapidis vide quid scribat Nicephorus Callistus libro Ecclesiasticæ historiæ: *Traditum,* inquit, *nobis est ab antiquis, Iudæos lapidem eum, qui in salutiferum illud sepulchrum pro operculo positus fuerat, ad summum monumenti labrum, petramq; illi inferne se coniungentem, ferramentis quibusdam fabrilis lapicidarium arte perforasse, ferrumq; ingens à fabro ex propinquo acceptum, per vtrumque foramen immisisse, & in circi, siue annuli formam circumegisse, atque ita firmiter capitibus commissis, omni ex parte vinculum circumduxisse; vt lapis qualicunque modo loco suo reuelli, aut saltem ratione aliqua moueri (nisi arte quapiam, & vi adhibita necessariò, aut ferrum confringeretur, aut petra perrumperetur) non potuerit. Atque ad hunc modum cum magna cura, atque etiam signo appresso, cùm sepulchrum firmissimè communissent, custodia insuper competenti adhibita eos abijsse.* Hæc ille. Pulchrum est autem cernere quàm appositè, & eleganter veteres Patres eiusmodi custodiam mortuo adhibitam irrideát. Etenim Athanasius sermooe io sanctam Parasceuen, ita habet: *Miser, & infelix Iudæe, qui mortis vincula dissoluit, non soluet sepulchri sigilla? qui spoliauit infernum, timebit monumenti signacula? Muni sepulchrum, signa lapidem, statue milites, obside monumentum custodibus: isto modo egregium opus maius efficis. Statuis enim spectatores, ac testes resurrectionis, meorumque miraculorum præcones ministros tu præparas.* Amphilochius verò sermone de sepultura Domini: *Quis vnquam vidit mortuum asseruari, vel potius quis vidit vnquam mortuum belligerare? Quis audiuit aliquando mortuum, & vndique circumseptum, metum eis incutere, qui eum interemerunt? Quis odium in inimicum non deposuit, cuius vitam abstulit?* Hæc ille. Hæc custodia præfigurata fuit in ea, qua Saul suos misit satellites, qui domum, in qua Dauid iacebat, vallarent: ille autem monitu vxoris Michol, se per fenestram,

Refellitur Iudæorum calumnia Christi discipulos mentientium eius corpus clam sustulisse.

Quid sibi Iudæi velint, cũ dicunt: Et erit nouissimus error peior priore.

Cur Pilatus dixerit Principibus Sacerdotũ, corpus Christi Domini custodirent. *Euthymius.*

Niceph. li. 1. cap. 32. circa med.

Quomodo Iudæi munierint sepulchrũ signantes lapidem cum custodibus, vt ait Euãgelista.

Iudæorum illa Dominici sepulchri custodia quàm ridicula Patribus visa sit, & plena stultitiæ.

B. Athanas.

Amphilochius.

Dominici custodia sepulchri vbi fuerit adumbrata.

non per ianuam subduxit, atque ita euasit. De hac custodia dixit Ionas: *Ad extrema montium descendi: terra vectes concluserunt me in æternum.* Hæc ille, vocans custodes, & sigilla terræ, vectes, quibus erat conclusus. Sed Christus in sepulchro Deum precabatur, dicens: *Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi*, nam iusti expectabant, vt Christo mortuo vita retribueretur, certi idem sibi à Deo aliquando propter Christi merita tribuendum. Nos igitur suauiter Christum in cordibus nostris sepeliamus cum mixtura aloë, & myrrhæ, id est, contritione, & detestatione peccatorum, cum odoriferis aromatibus virtutum: diligentemque custodiam illi sepulto adhibeamus, ne nobis dormientibus tantus thesaurus surripiatur. Nam olim in sepulchris thesauri soliti erant recōdi: nullus autem maior thesaurus ad ditandam paupertatem nostram est, Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto detur omnis gloria, honor, & imperium perpetuis seculis, Amen.

1. Reg. 19. *Ion. 2.* *Psal. 142.*

Christus, vt sit à nobis sepeliendus, custodiendusque.

Vbi olim thesauri soliti erant recondi.

TRACTATVS L.

De descensu animæ Christi ad inferos.

CVM frequenter Iudæi à Domino signa de cœlo peterent, Christus tantùm de terra signum promisit: *Generatio*, inquit, *mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Est autem cor terræ centrum eius, in quo situs est infernus, ad quem Christus secundùm animam non sine magno sanctorum Patrum fructu, & spei nostræ in eo exhibitæ adminiculo descendit. Quare cùm articuli Fidei ita sint in Symbolo concinnati: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: descendit ad inferos*: cùm iam de reliquis disseruerimus, de Christi descensu ad inferos nobis instituenda disputatio est. Ac primum quidem quid nomine inferorum in sacris literis intelligamus, explicandum: deinde tractandum, an verè, & reipsa descenderit Dominus ad inferos: tertiò, quomodo descēderit qui omnia implet: quartò, quorsum Dominus in infernum voluerit descendere, cùm posset nos citra illum liberare.

Ierem. 23.

Ad primum igitur satisfacere volentes permittimus, variam esse huius vocis significationem. Est enim infernus inferior, ac proinde illi è regione respondens infernus superior. Deinde locus infernus respectu nostri, vt ex Patrū traditione indicata per Scripturas accepimus, quatuor receptacula, seu mansiones continebat; primam, infimam damnatorum, quæ etiam inferior infernus à Dauide vocatur: *Eruisti*, inquit, *animam meam de inferno inferiori*: vbi Rabbini non ineptè tradunt, viam adulterorum esse profundum inferni, seu infernum inferiorem, à quo fuit liberatus Dauid, non quidem actu, cùm nunquam ibi extiterit, sed ab eius merito, & reatu, cùm audiuit à Natan Propheta: *Dominus transtulit peccatum tuū.* Infernus verò superior dici potest continere illa tria receptacula superiora, videlicet mansionem, quæ dicitur limbus Patrum, & illam purgatorij, & tertiā puerorum, qui absque Circumcisionis, vel Baptismi Sacramento decesserunt. A limbo verò Patrum nemo liberatus est, donec Christus pretium redemptionis exoluit.

Inferorum vocabulum in Scripturis quā latè pateat.

Locus infernus respectu nostri quæ receptacula contineat.

Psal. 85.

A quo profundo inferni Dauid fuerit liberatus, & quomodo.

2. Reg. 12.

Infernus superior tres mansiones continebat.

Cùm igitur legamus in sacris literis inferni nouissima: *Ignis*, inquit, *succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima*; Et in Prouerbijs: *Vt declinet de inferno nouissimo.* Et Iob, *In profundissimum infernum descendent omnia mea*, oportet quoq; esse superiora inferni, seu portas inferi, de quibus Ezechias. *Ego dixi in dimidio annorum meorum, Vadam ad portas inferi*: imò Iacob absolutè dixit: *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos*, hoc est, ad eos qui comparatione viuētium dicuntur inferi. Superior ergo infernus diuidi potest in limbum Patrum, seu sinum Abrahæ, in quem Lazarus ab Angelis adductus est, & in limbum puerorum, & in purgatorium locum. Locus verò damnatorū simpliciter dicitur infern⁹, & locus tormētorū, idem à Christo caminus ignis, gehenna ignis, ignis æternus, à Ioanne Baptista ignis inextinguibilis, à Ioāne verò in Apocalypsi stagnum ignis, & sulphuris. Dicitur & Thopheth præparata apud Esaiam, & Ieremiam. Quòd verò esset locus ille siue limbus puerorum, in quem descenderent olim pueri incircumcisi, vel nūc nondum baptizati, non tantùm constat ex traditione, sed etiam ex verbo Dauidis de filiolo suo extincto dicētis: Ego vadam magis ad eum, ille verò nō reuertetur ad me. Quod etiam nomen inferorum comprehenderit eos, qui expiatorio igne purgabātur, ex verbo Petri elici potest, cùm dixit de Christo: *Quem Deus suscitauit à mortuis solutis doloribus inferni*: iuxta quod impossibile erat tene-

Deut. 32. *Prou. 15.* *Iob 17.* *Esa. 38.* *Gen. 44.* *Luc. 16.*

Inferni propriè accepti variæ appellationes in sacris literis.

Ibidem. *Matth. 13.* *Supra 5.* *Infra 25.* *Supra 3.* *Apoc. 2.* *Esai. 30.* *Ierem. 7.* *2. Reg. 12.* *Act. 2.*

Oſea 13.
1. Corin. 15.

ti illum ab eo. Et ruſus Propheta: *Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne*, & Eccleſia, quæ dum precatur pro defunctis, ait: *Erue Domine ab inferis animam eius*, hoc eſt, à purgatorio igne, cùm modo non extet ampliùs ſinus Abrahæ. Dicitur etiam, quòd omne genu flectitur Chriſto, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et cùm ſermo ſit de genuflexione ſpontanea, ac libera, conſtat, illam, quæ ab infernò exhibetur, tantum eſſe ab electis, qui in igne purgatorio vexantur. Si quis ergo quærat, ad quæ loca ex prædictis Chriſtus deſcenderit in infernum; reſpondendum planè ad omnia, verùm ad Patres limbi, & purgatorij pœnis detentos re ipſa: ad infantes verò, ac damnatos per effectum, ſua quodammodò præſentiæ virtute, malos exterrens, ac crucians. Quidam verò non improbabiliter putant, ad locum damnatorum etiam deſcendiſſe, ſi eis prædicauit, vt B. Petrus docuit, ſiue etiam vt hoſtes ſuos præſentia maieſtatis ſuæ grauiùs torqueret, atq; cruciatet, & id videntur nonnulli ex veteribus Patribus aſſerere. Et hæc de primo.

Philip. 2.

Ad quænam loca ex prædictis Chriſtus deſcenderit, & qua ratiõe.

An Chriſtus verè ad inferos deſcenderit.

Ad ſecundum dicendũ eſt, re ipſa Chriſtum ſpiritu ſuo ad inferos deſcendiſſe: quanquam prima facie cùm nullus ex quatuor Euangeliſtis huius deſcenſus meminerit, Chriſti mortem, ſepulturam, ac reſurrectionem enarrantibus, oppoſitum videretur eſſe dicendum. Vnde quibuſdam negotium faceſſit hic articulus; adeò, vt Eraſmus in libr. quem ſcripſit, Catechiſta, affirmet: *Hic eſt*, inquit, *articulus, quem Cyprianus aſſerit in Symbolo non haberi, ſed nec apud Orientis quidem Eccleſiam*. Addit, Nicenæ Synodi Symbolum eius non meminiſſe. *Videtur*, inquit, *in textum emblema. An Thomas Aquinas addiderit, ſubdubito: nonnulla eſt ſuſpicio hanc particulam ab aliquo adiectam. Vetuſtiſſimi Patres magna religione cauebant, ne quid aſſeuerarent, quod non eſſet euidenter expreſſum in Scripturis vtriuſque Teſtamenti*, *Tales ſunt omnes articuli, hoc vno excepto*. Et interroganti quare poſteriores addiderunt, reſpondet: *Quia videntur hæc ex ſacris literis diligenter excuſſis collegiſſe: quibus addunt nonnullas rationes, quibus id probant, non illas quidem adamantinas, ſed tamen non prorſus improbabiles*. Et cùm adduxiſſet Catechumenus aliquot Scripturas, quibus probaretur deſcenſus Chriſti ad inferos: reſpondit non certò haberi per illos locos animam Chriſti per ſe ad tartarum deſcendiſſe: *Sed Scriptura* (ait) *mortem; & ſepulturam vocat inferos*. Et concludit: *Hæc & ſimilia audiantur, vt hominum piæ contemplationes, non vt articuli fidei. Nobis illud ſatis eſt; quòd ſemel natus eſt homo, verè paſſus eſt, & verè mortuus eſt, ac ſepultus; verè reuixit eâdem anima in ſuum corpus reuerſa*. Hæc ille tam liberè ac confidenter de vno articulo Fidei edіſſerens. Non dubitamus, non ita apertè, & expreſsè hunc articulum eſſe ſacris Euãgelijs declaratum, vt reliquos ad Chriſti humanitatem ſpectantes; adeò, vt Franciſcus de Mairon in 3. ſententiarum aſſerat, Scotum putaſſe non probari per Scripturas deſcẽſum Chriſti ad inferos. Et idem docuit Durandus in eodem libro. Veruntamen iſti non expendunt alios locos Scripturarum, vel Symbola Fidei ab Eccleſia tradita, vel priſcorũ Patrum conſentientem traditionem, ex quibus poterant huius articuli notionem accipere. Quare vanũ eſſe exiſtimare, Thomã adiecіſſe hunc articulũ Symbolo, quaſi antè in Eccleſia non fuiſſet, aut non caneretur in Symbolo, aut quaſi tantæ arrogantiæ fuerit Thomas, vt Symbolo adiungeret articulum. Deinde iniquum eſt non eſſe articulum, quia in Nicena Synodo non continetur. Sed ſatis eſt in Apoſtolico haberi: & vt vnus Euangeliſta alterius ſupplet defectum, ita Symbolum Symboli ſupplet defectum. Quidam meditantur, eiuſmodi articulum ablatum eſſe à Symbolo propter Arrianos dicentes, Chriſtum, ſicut & cæteros, deſcendiſſe ad infernum tãquam creaturam, non vt Deum, & Dominum, ac victorẽ. Producit prætereà Eraſmus Cyprianum malignè; cùm tamẽ non ignoraret illam expoſitionẽ in Symbolum nõ eſſe Cypriani, cùm in eo opuſculo hæreſes Cypriano poſteriores recitentur: vnde & communi conſenſu Ruffino tribuitur. Illud etiam pulchrum eſt, quod etiam articulum ſepulturæ magna ex parte nobis adimit. Ait enim; nõ certo haberi cõiunctam cum corpore Chriſti diuinitatem: quod eſt non verè Chriſtum fuiſſe ſepultũ. Sed quomodo ait Scriptura, *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*; vocãs corpus ſanctum Dei, eò quòd verbo Dei eſſet vnitum, ſicut & anima illi vnita erat? Sed iam accedamus ad Scripturas, & firmã, & certã reddamus huius articuli fidem. Inprimis Dauid in perſona Chriſti orat: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*. Profectò nõ derelinquitur qui in eo non eſt: ſicut non derelinquitur in puteo, vel in morbo, qui in illud non incidit. Quòd ſi dicat Eraſmus, nomine inferorum ſignificari ſepulchrum, ridiculum eſt commentum; quaſi verò animarum ſit manere in ſepulchris: ita Patres Veteres interpretantur hunc locũ, Cyprianus ſerm. de paſſione, & altero de reſurrectione. Atha-

Eraſmi de hac re ſententia tanto digna Theologo & Doctore.

B. Cyprian. in expoſit. Symboli.

Franciſ. de Mairon.

Durand. in 3. diſt 22. q 3.

Eraſmi, & ſimilium opinio cõfutatur de hoc Fidei articulo dubitantium.

Secundum argumentum.

Pſalm. 15.
Chriſti deſcenſus ad inferos probatur Scripturis.

Primus locus. Pſalm. 15.

Cyprian.

Atha. Cyril. Alex. Aug. to. 11.

ne. Athanas. oratione 2. in Arrianos, Cyrill. lib. de recta fide ad Reginas, & Augustin. epistola 9. ad Euodium, & epist. 57. & 59. Accedit & ratio, quia homo primùm moritur, deinde corpus conditur in sepulchro & tùm demum etiam descendit in locũ inferorum: ita Christus mortuus fecit, vt hominum animas, & corpora liberaret. Vnde Psal. 88. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem: Eruet animam suam de manu inferi.*

Secundus locus. Actor. 2.

Secundò idem probatur ex verbis Petri in Actis dicentis: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Non ignoro quosdã Græcos codices habere, Solutis doloribus mortis: sed tamen præstantior, ac melior est Latina lectio: tum quia dolores mortis in cruce persoluit, nec tunc ex cruce suscitatus est; tũ quia Petrus post illa verba subdit testimonium Dauidis: *Non derelinques*, inquit, *animam meam in inferno, &c.* Et subinfert: *Propheta igitur cùm esset, &c.* Prouidẽs locutus est de resurrectiõe Christi, quia neq; derelictus est in inferno neq; caro eius vidit corruptionem. Tùm denique quia Patres hanc lectionem sequũtur, & ponderant, & exponunt dolores inferni: vt Polycarpus epistola ad Philippenses: *Qui sustinuit*, inquit, *pro peccatis nostris vsq; ad mortem, quem resuscitauit Deus, dissoluens dolores inferni.* Idem quoque facit Irenæus libr. aduersus hæreses Valentini, & similium; Cyprian. serm. de cœna Domini, & iterum serm. de passione; Theophilus Alexandrinus in lib. Paschali, & Epipha. libr. aduersus hæreses in hæresim Tatianam, vbi exponit illa verba de dãnatis, quorum quosdã misericordia Dei ab inferni cruciatu liberatos tradit. Augustin. quoq; libr. super Genesim ad literam, & in epist. ad Euodium explicat inferni dolores solutos, vel in se ipso, ne eũ tangerẽt, vel quia aliorum, qui in purgatorio detinebãtur, dolores exoluerit. Si ergo Christi anima dolores inferni soluit, à quibus nõ poterat teneri: tũ ex natura rei cùm anima esset beata, & ex diuinæ iustitiæ prouidentia, quia Christus mortis debitor nõ erat, & ideò doloribus inferni non potuit detineri, nec infernus vllũ valuit ius habere in eum. Hic autem sermo re ipsa ponit animã Christi in inferno fuisse, à quo teneri minimè potuit: sicut nec cetus Ionã Prophetam detinere valuit, quem coactus fuit viuũ euomere.

Hæc lectio Latina: Solutis doloribus inferni cur ei Græcorum lectioni præstet: Solutis doloribus mortis.

Polycarp.

Irenæ. li. 3. ca. 20. sub init. Cyprianus. Theophilus. Alex. li. 1. Paschali. Epipha. lib. 1. super Genesim ad literã. c. 33 tom. 3 & ep. 99. tom. 2.

Ioann. 2.

Tertius locus. Matt. 12.

Tertio idẽ descensus Domini ad inferos probatur ex verbo Matthæi: *Sicut enim Ionas*, inquit, *fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.*

Ioann. 2.

Situs cordis.

Et vt cor in animalis medio consistit, ita & infernus in medio terræ. Non fuit autem in corde terræ secundùm corpus, sed in superficie: ergo intelligendum est de anima, quæ re ipsa descendit ad inferos, vt exponit Caietanus. Atque hic sensus confirmatur ex verbis Prophetæ Ionæ, qui ait: *Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferni clamaui, & exaudisti vocem meam. Et proiecisti me in profundum in corde maris.* Hæc ille, vbi aquæ partem profundissimam cor vocat, & ventrem inferni. Ita ergo cor terræ significabit vel medium, vel profundũ terræ, in quod corpus non descendit, sed anima. Et rursus cõfirmatur hæc expositio, quia ab hora nona, qua expirauit in cruce, vsq; ad resurrectionẽ computãtur ab Augustino quadraginta horæ, nempe quatuor feriæ sextæ, & viginti quatuor integræ horæ diei Sabbati, & duodecim horæ noctis Dominicæ vsque ad auroram, in qua surrexit; nec aliter possunt per Synecdochen tres dies, & tres noctes inueniri. Nam cum sepultus sit appetente vespera Sabbati, de die illo Veneris nihil supererat, vt per Synecdochen posset dici vnus dies. Si autem numeramus ab hora nona, qua Christus in cruce expirauit, supererant tres, aut quatuor horæ diei Veneris, quæ possunt, sumẽdo partem pro toto, accipi pro vna die, ac nocte.

Ibid.

Quid cor maris, & cor terræ significet.

Aug. lib. 3. de cons. Euang. c. 24. tom. 4.

Quomodò constet illud triduum, quo Dominus in corde terræ quieuit.

Quartus locus. 1. Petr. 3.

Quarto idem probari potest ex illo Petri testimonio: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patiẽtiam in diebus Noe.* Vides Christum in carne mortuum, & spiritu viuum descendisse ad spiritus, qui erant in carcere, & prædicasse illis? Verè in anima descendit in carcerem, & innuit se prædicasse nudis spiritibus, qui corpore destituti erant: quare illos vocat spiritus. Et rursus infra ait: *Qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundùm homines in carne, viuant autem secũdum Deum in spiritu.* Vbi mortui non intelliguntur impropriè, qui per peccatum Deo mortui sunt, sed propriè corpore mortui, & in limbo existentes.

Genes. 6.

1. Pet. 4.

Mortui qui mystice.

Quintus locus. Eccles. 24.

Quinto est locus Ecclesiastici, nomine Sapientiæ, vbi habetur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Quæ sententia etsi in Græcis codicibus qui nunc extant, non inueniatur: minimè tamẽ dubium esse debet, quin eam apud Græcos interpretes legerit: alioqui tã insignem sen-

tentiam de ſuo neqnaquam additur erat, ſi nihil reſpõderet in Græco. Et cùm paulò antè dixiſſet; *Doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo eam vſque longinquum*; promittit Sapientia ſe non tãtum lucis ſuæ radios per vniuerſi orbis latitudinẽ ſparſuram, ſed etiam peruenturam ſe ad inferiores partes terræ, hoc eſt, ad mortuos, qnos & dormientes vocat Scriptura ob reſurrectionis ſpem.

Mortuos Scriptura cur vocet dormientes.

Verbum vt penetrauerit omnes inferiores partes terræ, ſi Deus erat.

Deinde nota, ſermonem eſſe de Verbo incarnato, quod Sapientiæ nomine ibi loquitur, & quod penetraturum ſe promittit omnes inferiores partes terræ: nam Verbũ quatenus Deus eſt, in illis partibus, ſicut & vbique, ſemper erat. Item ſi penetrauit inferiores partes terræ; ergo maximè infirma, & inferna loca.

Quartò ait: *Inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino.* Omnes oculis ſuæ ſapientiæ, & iuſtitiæ perſpexit; non tamen omnes illuminauit, ſed tantùm ſperantes in Domino, in quos ſolos redemptionis beneficinm contulit, & tales cnm pietate dormitionem acceperant.

2. Macha. 12.

Sextus locus. Epheſ. 4. Pſalm. 67.

Sexto, eſt locus Panli ad Epheſios: *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ.* Pro cuius intelligentia loci expendendum eſt, in ſacris literis eſſe ſupernum, & infernum, altum & imum, ſummum & infimum. Summnm eſt ſuper omnes cœlos, vbi thronus Dei eſt: & ſimiliter altum & ſupernnm, de quibus Propheta: *A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* & rurſus, *Aſcendens in altum*; & iterum, *Vos de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum.* Inferna ergo dicuntur, quæ ſummè diſtant à throno gloriæ Dei, quæ à Paulo dicuntur inferiores partes terræ. Conſtat enim, quòd ſuperior pars terræ non ſummè diſtat à gloria Dei: vnde Iob exiſtens in ſuperficie terræ, ait: *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos*, id eſt eos, qui viunnt ſub terra, Core qnoque, Datan, & Abiron ſtantes ſuper terram, viui deſcenderunt per voraginem ad infernum. Et in Iob de impijs dicitur, *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*, Et ad Philippenſes, & in Apocalypſi diſtinguitur inter cœleſtia, terreſtria, & inferna.

Varia loci differentiæ in Scriptura contentæ quæ ſint illæ.

Pſalm. 18. Pſalm. 67.

Inferiores partes terræ quænam Apoſtolo.

Geneſ. 44.

Nume. 16.

Iob 21.

Philip. 2. Apoc. 5.

Quo in loco pondera, Apoſtolnm antitheta, atque oppoſita quæ ſibi reſpondeant, coniunxiſſe. *Deſcendit*, inquit, *in inferiores partes terræ, & aſcendit ſupra omnes cœlos.* Nec vt contentus fuit dicere, Aſcendit in cœlos, ſed dixit quod plus eſt, *Aſcendit ſupra omnes cœlos*, ita non ſatis illi fuit dicere, deſcendit in terram, ſed maximè à ſummo cœlo diſtinctam per inferiores partes terræ explicauit. Nam in Scripturis cùm longiſſimum interuallum Aſcenſus, & deſcenſus poni ſolet, per cœlum, & inferos, ſiue inferiora terræ, & non per ſimplicem terrã complectitur, qnia terræ ſuperficies à cœlo maximè diſtat. Vnde illnd, *Si aſcendero in cœlum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades*; & Iob; *Excelſior cœlo eſt, & quid facies; profundior inferno, & vnde cognoſces?* Et Chriſtus Dominus, *Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes.* Et Sapientia clamat ſe penetraſſe omnes inferiores partes terræ; Dauid etiam, *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.*

Paulini teſtimonij producti vt vltimis prima reſpondeant.

Cœli, & inferorum nomine quid ſoleat ſignificare Scriptura.

Pſal. 138.

Iob 11.

Matt. 11.

Eccleſi. 24.

Pſal. 85.

Chriſtus ergo, qui aſcendit in altum, deſcendit priùs in inferiores partes terræ, id eſt, non ſolùm homines viuentes ſuper terram, qui iuuandi erant, ſed etiam ad inferiores partes terræ, vbi erat Patrũ defunctorum captiuitas. Qui ergo deſcendit (ſc. in inferiores partes terræ) ipſe eſt, qui & aſcendit ſupra omnes cœlos, vt adimpleret omnia, ſcilicet quæ prædicta erant, ac promiſſa à Prophetis. Vel vt impleret omnia, ſcilicet loca, non quæ renuit, & occupauit Chriſti humanitas, ſed in quibus aliquando ſubſtitit, vt ſua præſentia omnem creaturã diuerſis in locis agentẽ ſibi ſubderet, & in poſſeſſionẽ acciperet vniuerſa cœleſtia, terreſtria, & inferna. Implenit enim terram ſua præſentia, & ſalntari doctrina, ac pretioſis donis. Deinde implenit infernnm, id eſt, antiqua deſideria Patrum, qui in inferuo deliteſcebant, ſua præſentia, & doctrina illuſtrauit. Vltimò implenit cœlum beatis, & captiuitate ducta in redemptionis peractæ primitias; quod etiam nunc facit, & hominibus qui in terra ſunt, gratiam conferendo, & animas de purgatorio eruendo, & cœlum beatis implendo.

Quomodò Chriſtus, vt Apoſtolus dixit, adimpleuerit omnia.

Epheſ. 4.

Philipp. 2.

Septimo probatur iſte articulus ex Symbolo Apoſtolorum, qnod habet: *Crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos: reſurrexit à mortuis: aſcendit ad cœlos.* Vt ergo præcedentia, & ſequentia deſcenſum ad inferos re ipſa contigerunt, ac ſolida ſunt, ita & ipſe deſcenſus ad inferos. Aliòqui ſi tantùm de affectu interpreteris, fuit certè Chriſtus illo triduo in cœlis beando Angelos, & Ieroſolymis in Apoſtolis ſpem reſurrectionis ſuæ eligendo, & contritionem de peccato ſuo crucifigentibus largiendo. Adhæc Concilinm Lateranenſe II. ſub Innocentio IV. ita habet: Deſcendit ad inferos; reſurrexit à mortuis, & aſcendit in cœ-

Septim. locus.

Luc. vlt. & ſeq. ſup. 23.

Concil Lateranenſe II. c. 1. circa med.

io cœlū. Sed deſcendit in anima, reſurrexit in carne, aſcenditque pariter in vtroque. Eandem quoque veritatem apertè tradit Concilium Toletanum IV. ac Patres veteres. Quos inter Beatus Ignatius epiſtola 5. ad Trallianos: *Deſcendit*, inquit, *in infernum ſolus, aſcendit verò cum multitudine, & durupit maceriam, quæ erat à ſeculo*, &cæt. quæ videtur æmulatus Euſebius libro 1. Hiſtor. Eccleſiaſtic. capite vltimo, vbi tradit, Abagarum Regem poſtulaſſe à Thaddæo breuem narrationem: & ex Syriaca lingua hæc tranſtuliſſe in hunc modum: *Quomodò mortuus ſit, quanta à Iudæis perpeſſus, ac quomodò crucifixus, atque ad inferos deſcenderit, ſepemque antea nunquam diſruptam ſciderit; Reſurrexerit etiam, ac mortuos, qui à ſeculo dormierant, vnà excitauerit*, &cæt. Adde etiam Origenem, qui libr. 2. contra Celſum Philoſophum, qui aſſerebat CHRISTVM non potuiſſe cuiquam in terris perſuadere, tradit ad inferos demiſſum, vt ſuam opinionem induceret. Et reſpondet Origenes: *Vbi è vita exceſſit Dominus depoſito corpore in animam nudam redactus, cum animis etiam corpore vacuis, nudatiſque verſabatur, ex his ad ſe reuocans, quos vel ſequi ſe vellet, vel pro cognitæ ſibimet rationibus aptiores videret, quos ad ſe conuerteret.* Hieronymus in illud ad Epheſ. 4. *Quod autem aſcendit, quod eſt, niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ*; ita ſcribit: *Infernum ſubterra eſſe nemo iam ambigat. Qui deſcendit cum anima in infernum, ipſe cum anima, & corpore aſcendit in cœlum.* Hæc ille ferè. Baſilius item in Pſalmum 44. & 48. id explanans; *Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me: Palam*, inquit, *vaticinatur* CHRISTI *ad infernum deſcenſio qui vna cum alijs Prophetæ ipſius animam ſit liberaturus, vt ibi nequaquam remaneat.* Et vt alios multos, & grauiſſimos autores prætermittam, produco etiam eos Patres, qui peculiares ediderunt homilias de hoc deſcenſu CHRISTI ad inferos: quemadmodum Epiphanius, & Cyrillus Ieroſolymitanus, & Auguſtinus, atque alij quamplurimi, quos enumerare longum eſſet.

Toletan. IV. cap. 1. Patres. D. Ignat. Epheſ. 2.

Euſeb Cæſar. tom. 1.

Orig tom 2. Celſi Philoſophi neſcio cuius inſipientiſſima, impiaq; de Chriſto ſententia.

Hieron. tom. 9.

Baſil. tom. 1.

Gnoſtici Hæretici hanc olim habuere ſententiam ad tollendam reſurrectionem, quam nunc Brentiani de inferis tenent. Ait enim Irenæus libro 5. in fine, *Si Dominus legem mortuorum ſeruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus eſt vſque in tertiam diem in inferioribus terræ, poſt deinde ſurgens in carne, & cæt. quomodò non confundentur qui dicunt, inferos quidem eſſe hunc mundum, qui ſit ſecundùm nos, interiorem autem hominem ipſorum delinquentem hic corpus, inſuper cœleſtem aſcendere locum?* Ita quoque nunc Caluinus, Chriſtum per animam reuera deſcendiſſe ad inferiores partes negat, ne cogatur ad ſtatuendum purgatorium, aut nullum tertium animarum receptaculum admittere in mortis triduo, in quod Chriſtus penetrauerit, vnde Patres educeret, qui in pietate, ac Redemptoris fide obdormierant. Et interpretatur articulum: *Deſcendit ad inferos*, ſpiritualiter pro cruciatu damnatorum, quem anima Chriſti ſubijt in cruce, cùm dixit; *Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti?* Quam impietatem, & blaſphemiam hauſit ex Bucero pio & religioſo viro, ſicut alia multa vel auditu horrenda. Ponit enim animas piorum in cœlum ingreſſas antè: nec veretur affirmare; animam CHRISTI damnatorum cruciatus pertuliſſe, & de ſalute ſua non ſolùm deſperaſſe, ſed etiam inferos in crucem geſtaſſe. Limbum, & locum, in quo aſſeruabantur piorum animæ vſque ad Chriſti deſcenſum, fabulā non veretur vocare, hominumque eſſe inuenta, quæ de limbo Patrum, & reali deſcenſu Chriſti ad inferos traduntur: Chriſti ſanguinem, & mortem corpoream pro redemptione mundi non ſuffeciſſe. Contenditque inferos in Scripturis nil aliud ſignificare, quàm æterna damnatorum ſupplicia, non autem locum corporalem illis, qui damnantur deputatum: nihil actum fuiſſe morte ſua, niſi ſeueritatem diuinæ vltionis ſenſiſſet, & iræ ipſius intercederet, & vt iuſto iudicio Dei: & opus poſt crucis ſupplicium fuiſſe, vt tormenta, & cruciatus, quos nos iuſto Dei iudicio paſſuri eramus, ipſe pro nobis ſubiret. Ecce verba clara Caluini: *Nil actum erat, ſi corporea tantùm morte defunctus fuiſſet Chriſtus*: quod figmentum Caluini Brentiani amplexati ſunt, & Semidelinus in vulgus ſparſit, & commendauit publica concione Auguſtæ habita, & Tubingæ excuſa. Beza diſcipulus Caluini omnem hanc doctrinam amplectitur, & omnes locos Scripturæ, quibus hoc poteſt reuinci, tropis, & ſchematibus confictis de capite ſuo corrumpit, vt tantum Fidei articulum corrumpat. Ambroſius in caput 5. ad Romanos ſcribit, Arrianos inter articulos Symboli iſtum minimè recenſere: & tamen Caluinus ponit eum inter præcipuos, etiamſi peruersè interpretetur, & propter illum ponat, CHRISTVM in cruce tuliſſe pœnas damnatorum, propter noſtram redemptionem, & ſalutem, vt magis illi debeamus, quàm cruci, aut morti, aut effuſioni ſui ſanguinis.

Gnoſtici cur negauerint Chriſti deſcenſum ad inferos.

B. Irenæ.

Matt. 12. & alibi paſſim.

Chriſti quoq; ad inferos deſcenſum in anima, Caluinus cur per ſe neget.

Caluin. lib. Inſtit. cap. 12.

Quomodò illum aſſerat ad inferos deſcendiſſe.

Pſalm. 21. Matt. 27.

Eiuſdem de limbo Patrum de paſſione Chriſti, & meritis eius impia dogmata, atq; peruerſa.

Caluini ſectatores.

Ambr. to. 2.

Sed iſta fabuloſa, impia, & hæreticiſſima ſunt,

Chriſtum in

cruce damnatorum pœnas minimè iustè nuisse, contra Caluinum.

ma sunt, & Apostolis, & traditioni Fidei aduersantur. Si enim in cruce soluit istas pœnas pro nobis Dominus, articuli non essent disponendi illo modo. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos: sed deberet præcedere mortem descensus ad inferos: sed ait infernum collocatum post mortem cum debuisset eum antecedere: postpositum tamen, quia rem spiritualem continet, quę gestis corporeis, scilicet passioni, & morti, nó decebat tamen interseri, sed potiùs subijci. Sed si hæc ratio valet, ergo etiam descendit ad inferos. Et post illum, Resurrexit, & ascendit, exprimendus erat, quia resurrectio, & ascensio corporaliter accidit. Certè Petrus in concione sua Actor. 2. inter mortem Christi, & eius resurrectionem ponit descensum ad inferos, sicut etiam in Symbolo ponitur. Non ergo descensus Christi ad inferos recitatus in Scripturis potest intelligi de cruciatu, quem anima Christi subijt in cruce: imò potius hic articulus reponendus, aut sub intelligendus erat in illis verbis: *Passus sub Pontio Pilato*; aut illos animi angores non complecteretur, sed tantum carnis afflictiones. Adhæc super illam animi angustiam satisfecit Patri, & redemptionem nostram fecit, non ergo mors Christi, & sanguis pro peccatis nostris sufficiebant, imò nihil omninò profuerunt, quia nihil egissent: ergo nec passione, nec morte Christi expiati sumus, sed descensu Christi ad inferos: at id quomodo conueniat cum doctrina Pauli Hebræ. 9. Coloss. 1. Ephes. & Rom. 3. vbi omnis remissio & redemptio tribuitur sanguini, & morti Christi? sed vel hæc tantum recitasse, expugnare erat, quia sua se falsitate euertunt, & destruunt. Beza tueri hoc volens, huc & illuc se conuertit, vt videatur illa cõfirmare. Sed illud intollerabile, quod locum Dauidis à B. Petro citatum: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, corrupit; & legit; *Non derelinques cadauer meum in sepulchro*: vbi multa peccauit, primum, quod contra Lucam, & Septuaginta interpretum lectionem legit pro ψυχὴν, id est, animam, cadauer: & quid magis distat ab anima quã cadauer? Et reddit rationem, quod Nephes interdum signat cadauer. Leuit. 21. Sacerdos ad omnes animas mortui non ingredietur. Castallio dimicat cum Beza, & nunquam dicit animam poni pro cadauere, nec in illo textu, sed pro homine, vt statim declarat infra: Super animam non contaminabit se quisquam, sed super propinquo suo, & matre sua. Vbi quod dixerat, explicat propinquos, & parentes.

Actor. 2. — II. Ratio. — Hęc Bezæ interpretatio Quoniam non derelinques animam meam in sepulchro, quam fallax & absurda. — *Psalm. 15.* — *Actor. 2.* — Prima ratio. — *Leuit. 21.* — Anima quid significet secundum Castallionem.

II. Ratio.

Secũdo peccauit Beza, quod relicta versione inferni pro voce Hebręa Schol, maluerit Rabbinizantem, & Iudaizantem interdum Pagninum sequi, quam Septuaginta interpretes, & B Lucam, & Patres omnes veteres Græcos, & Latinos, & B. Petrum in prima Concione, Act. 2. vbi habetur εἰς ᾅδου. Et consonat sibi Lucas, qui Luc. 16. infernum vocat ᾅδην. Et licet concedamus, vocem Schol interdum significare foueam, sepulchrum, vel hiatum; frequenter tamen Septuaginta vocẽ illam vertunt infernum; cùm tamen Beza impudenter testetur nũquam in Scripturis sacris Hebræis pro inferorum loco poni; & tamen Septuaginta ferè semper vertunt Infernũ, non Sepulchrũ, & vix etiam ipsi Poetæ, qui sibi quantã volunt, arrogant licentiam ᾅδην ponunt pro sepulchro. Certè Genebrardus Hebręarum literarum professor doctissimus, lib. 3. De Trinitate: *Sicut in errore*, inquit, *versantur, qui nunquam sepulchrum designare contendunt; ita perfrictæ sunt frontis, qui vspiam regionem Gehennæ significare negant. Tantum enim abest, vt eam non signet: vt eam primo, propriè ac per se significet: nec nisi per quendam tropum ad sepulchri acceptionem transfertur. Quod primum apparet ex veteribus cunctis interpretibus; & præcipuè Septuaginta, qui constanter Schol reddunt voce ᾅδου. Deinde Thalmudistæ, & Chaldæ paraphrastæ dum detractant locos Psalmorum; Redimet animam meam de manu Schol: &, Conuertantur peccatores in Scholá, exponunt, Gehinnam, id est, vsque in gehennam. Impij enim non tantum ad infernum, sed etiam ad inferiorem partem inferni descendunt. Constituunt enim Iudæi varia inferni receptacula, vt in Psalmó nono docet Rabbi Dauid Kimhi, & septem à suis maioribus ponit Rabbi Salomon sub finem vigesimi quarti capitis Esaiæ. Et solet explicationis causa poni Schol cum Abádon, quod signat Abyssum inferni, perditionisq́ locum Apoc. 9. sic Iob 26. Nudus est Schol coram illo, & non est vestimentum ipsi Abadon, & Prouerb. 15. Infernus & perditio coram Domino.* Hæc ex illo retulimus.

Act. 2. — *Infra 13.* — Beza temeritas & impudẽtia. — *Genebrardus recens autor.* — Schol Hebręis propriè tantũ infernum, impropriè ac metaphoricè sepulchrum significare. — *Psal 48.* — *Psal 9.* — *Rabbi Dauid Kimhi.* — Abadon quid Hebraicè. — *Apoc. 9.* — *Iob 26* — *Prou. 15.*

Nec valet ratio Bezæ, qui pro ratione suæ versionis post Caluinum, conijcit idẽ efferri post posteriorem, & priorem partẽ, vt idem sit; Non derelinques animam, vel cadauer in sepulchro; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem; vt sæpè solet Dauid in versiculo vno idem repetere. Non est tamen hoc semper firmum, & inuiolatum, sed libranda est, & ponderanda ratio, quæ membra vnius versiculi coniungat, vel diuidat. Et apparet, Dauidem eo

Idem Beza in illud: Non derelinques animam meam in inferno, quid falsò ratiocinetur.

loco ab enumeratione partium, quibus homo constat, & quorum separatione mors euenit, duo ac distincta membra ponere, vnum ratione animę, alterum ratione corporis, & ita beatus Petrus partitus fuit versiculum: facit enim mentionem animæ & corporis, quorum vtrumque ad resurrectionem necessarium ostenditur. Hanc distinctionem ipse Dauid alio in loco docuit, cum Psalm. 88. dixit: *Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem* (quod dicitur ratione corporis) & ratione animæ subdit: *Eruet animam suam de manu inferni?* Hoc etiā ex Homero discere poterat, si attendisset, Ait enim libr. 1. Iliados.

Homerus.

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν
Ἡρώων, αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν,
Οἰωνοῖσί τε πᾶσι.

Narra, inquit, ô *Musa. Achillis iracundiam.*
Quæ tot generosas animas procerum demisit in Orcum,
Et eorum cadauera canibus atque auibus laniandà exposuit.

vbi ψυχὰς, propriè pro animabus posuit, & earum receptaculum post mortem ἄδην, nō sepulchrū, sed infernum cū Dauide statuit. Haud dissimili ratione euertit locū. 1. Pet. 3. & 4. vt ab illo tollat veritatem descensus Christi ad inferos. Et hactenus dictum sit pro fide huius articuli stabilienda.

Tertio loco dubitatum fuit, quomodo descenderit qui vbique est; & cur corpus remanserit in sepulchro. Respondemus, Christū nec descendisse, nec ascēdisse, quatenus Deus est: nā vt talis omnia implet. Deinde nō descendit secundum corpus, quod per triduū in sepulchro hæsit vsq; ad horā resurrectionis, sed tātum descendit secundùm animam pręcipuam hominis partē. Et tamen duplici ratione verè dicimus Christum ad inferos descendisse: altera quidem more vulgato: & vsurpato à Scripturis, & Ecclesia. Dixit namq; Domin⁹ latroni; *Hodie mecum eris in paradiso*: id est, Anima tua apud animā meā gloriosa versabitur. Ita dicimus hominē sepultū, etiamsi corpus tantū sepeliatur: dicimus B. Petrum esse in cęlo animo scilicet; & esse Romæ quātum attinet ad sacrū illius corpus. Altera verò ratio est in Christo, qui cōstabat anima, corpore, ac diuinitate. Quanquam per mortem animę vinculum ad corpus solutum sit, & anima à corpore separata, sine qua separatione non est vera mors. Vtraque tamen pars mansit vnita Verbi diuinitati. Quam veritatem comprobat Damascenus lib. De fide Orthod. dicens: *Quanquam mortuus est, vt homo, & sancta eius anima ab incontaminato separata corpore; non tamen Diuinitas ab vtroque separata remansit, ab anima, inquam, & corpore: & neque sic vna hypostasis diuisa est in duas hypostases: nam & tunc corpus & animam secundum idem à principio in Verbi hypostasi habebant existentiam, & in ipsis in morte ab inuicem separatis vnum quodque eorum mansit, vnam verbi habens hypostasin. Quare vna Verbi hypostasis, & Verbi, & animæ, & corporis fuit hypostasis.* Hæc ille.

Cum Christus omnia impleat, ad inferos quomodo descendit?
Ierem. 23.
Luc. 23.
Tria sunt in Christo.
Damasc. lib. 3. c. 27.

Adde Magnum Athanasium in Tract. De salutari aduentu Christi, in Appollin. vbi agens in Arrianos, ait: *Vos è diuerso dicitis, quasi qui Apostolis sitis sapientiores, & in mysterijs Prophetis peritiores, grauiores Euangelistis, & quasi maioris autoritatis, quam vel ipse Dominus emētitia illa vestra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, cum res ipsa liquidò pateat, & in cruce declarata sit, & sanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem segregatio Deitatis, sed vt corporis mortificatio ostenderetur, quo tempore Diuinitatis neque corpus in monumento, neque animam in inferno destituit, Hoc enim est, quod dictum est per Prophetas, Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ideo quoque Dominus locutus est: Nemo tollit illam à me, sed ego à me ipso illam depono, hoc est, Prasens declaro. Quocirca in animam quidem Christi mors denicta est, resurrectioq; ab inferis deprompta, & spiritibus annunciata est: in corpore verò Dei corruptio abolita est, & incorruptibilitas è sepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo segregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, spiritusq; abscessio, transitus erat Dei è corpore, sed animæ à corpore segregatio: nostra enim mors ibi describebatur. Quòd si Deus segregatus fuit à corpore, & ita mors vim suam explicuit; quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem ostendere potuit? aut quomodo Verbum descensum suum ad inferos peregit? aut ab inferis resurrectionem produxit: an scilicet ipsum Verbum in vicem, locumque nostra animæ resurrexit, vt nostræ resurrectionis imaginem concinnaret? At, qui fieri potest, vt talia de Deo cogitemus?* Leo quoque in serm. quodam: *In tantam vnitatem Dei & hominis natura conuenit, vt nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disiungi.* Et August. contra Filiciadum; Christus in sepulchro animam suam non deseruit. Qua ratione dicitur Deus sepult⁹, Deus descendisse ad inferos, Dei sanguis abluisse peccata, quia illa omnia Dei Verbo per vnionem erant coniuncta. Quare sacri Theologi, pręsertim verò beatus Thomas, asserūt Christū in triduo nō fuisse hominē; in triduo tamen fuisse in sepulchro, & in inferno. Quemadmodum si duo ligna ferro cōiuncta fortissimo, paruaq; tabula cōtigua, & continuata, si medię tabulę vinculū rumpatur, & ab se inuicē ea ratione ligna

Athan. to. 3.
Arrianorum arrogantia.
Ioan. 10.
Animæ & corporis Christi etiam morte separatis Verbi diuinitas indiuidua remansit.
Nisi indiuidua permansisset, quid inde secundum Athanasium.
Leo Papa ser. 17. de pas. Domini in princ.
Aug. epist. ad Senſuan, tom. 6. ad finem.
D. Thom. 3. part. q. 50 art. 4. & 15.
Qualis vnio Verbi cum corpore & anima Christi morte dissuncta in triduo.

diiun-

Prima ratio, cur Verbum nunquam fuerit disiunctum ab humana natura. *Rom.11.* *Esa 53.* *1 Petr. 2.* Secunda ratio ex Damasc. *Osea 2.* Tertia ratio. *Zachar.9.* *Luc 23.* *Psalm.15.*

disiungantur, nō tamen diuiduntur ratione ferri illius fortissimi, quo arctissimè coniunguntur. Ratio autem huius indissolubilis nodi est: quia De⁹ nunquā subtrahit donum gratuitum absque præcedenti aliqua culpa: quia sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Christus autem peccatum nō fecerat, neque dolus inuentus erat in ore eius. Deinde vt testatur Damascenus à Scholasticis citatus: Verbum quod semel assumpsit, nunquā dimisit, nec matrimonium, quod sua natura est indissolubile, ac de quo dixerat: *Sponsabo te mihi in sempiternum*, nunquā dissoluit. Adhæc aliàs corpus corrumpi potuisset in sepultura, & animā non potuisset extrahere, nec educere vinctos de lacu, in quo non erat aqua, si diuinitas vtrique cōiuncta non adfuisset; nec beare sanctos Patres valuisset anima Christi, si purus tantū spiritus fuisset: nec potuisset dicere, Nō dereliques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: Et hactenus de tertio.

Quare Christus ad inferos descenderit.

Ad quartum, quorsum scilicet descēderit, differendum est: quo in loco quædam causæ à quibusdā producuntur, quæ nō satis omnibus sunt certę atque cōstantes. Eas igitur primo loco pertractabimus; deinde quæ certiores videntur atq; firmiores producemus.

Prima ratio quorundam.

In primis igitur arbitrātur quidā eum descendisse vt pateretur pœnas inferni pro nobis, quēadmodùm in cruce mortem pro nobis sustinuit. Asserunt tamē isti, aliter pœnas inferni, quàm dānatos passum fuisse: damnati siquidem inuiti, & pro suis demeritis, & sine vlla spe prorsus liberationis illis pœnis subiacerēt; at Christus spōtè & quantū illi placuit degustare, & non pro vlla propria culpa, sed pro nostris peccatis: & non tantùm cum certa & secura spe breui euadēdi, sed cū plena potestate soluendi & beneplacito suo terminādi illos dolores. Hanc opinionem secutus est Iacob⁹ Faber Stapulensis, & ante eum Nicolaus Cassanus in illa verba Prophetæ: *Quoniam defecit in doloribus vita mea; & anni mei in gemitibus.* Videtur in eum inclinare Cardinalis Seripandus in expositione Symboli.

Faber Stap. *Nicolaus Bussanus* *Psalm 30.* Cardinalis Seripandus. Primum argumentū Christum asserentium damnatorum supplicia pertulisse. *Act.2.* Secundum argumentum. *Psalm.17.*

Cōfirmant autē illas his argumentis. Primò, quia in Actis dicitur: *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni*, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Deinde quæ non satis expressa habentur in Euangelio, ex Prophetis colligenda sunt: & quia Dauid expressit Christi dolores non esse in morte finitos, sed etiam post mortem permanere; ideò dicendum videtur animā Christi passam in inferno fuisse. Hinc Dauid cùm dixisset: *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me*: statim post dolores mortis dictos subdit de doloribus inferni: *Dolores inferni circumdederunt me; præoccupauerunt me laquei mortis.* Vides igitur præter dolores mortis passum fuisse dolores in inferno, atq; in eo detentum, ne rediret in vitam.

Tertium argumentum. *B. Hieronym tom.8.*

Tertiò, Psalmo 87 in quo secundùm Hieronymum, mysteria passionis continentur, ita habetur: *Quia repleta est malis anima mea; & vita mea inferno appropinquauit. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber, &c. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in vmbra mortis.* Et subdit: *In me confirmatus est furor tuus; & omnes fluctus tuos induxisti super me.* In quibus cernis varios describi dolores, & pœnas Christi post mortem, nisi dicamus in his duobus locis eū induisse personam electorum, qui in purgatorio cruciantur. Quartò producitur Psalmus CXLI. vbi Christus precatur Patrē vt ab inferno liberetur, cùm ait: *Educ de custodia, vel de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo.* Verùm huic loco respōderi posset, Christū precari pro resurrectione, & nihil de pœnis inferni loqui: quemadmodùm cùm dixit: *Non derelinques animam meam in inferno; &* reliqua. Adhæc agunt rationibus. Primò, si Christus vt liberaret à prima morte, & daret vitā immortalē, voluit mori, ac resurgere; ergo vt liberaret à morte secunda, sustinuit pœnas inferni, non eo modo quo damnati. Sed profectò sicut Christus nos liberauit à peccato, nec tamen ipse quouis modo peccauit; ita & à gehennæ supplicijs tāetsi illa minimè pertulerit.

Secunda ratio. *Matth.16.*

Secunda ratio: Si Petrus reprehensus est à Domino, & vocatus scandalum, & Satanas, quod videretur indignum Filio Dei pati; & ita timendum est, ne negans sanctam, & iustam animā Christi dolores inferni perpessam, vt rē indecoram & indignam, ne meritò reprehendatur vt ignorans diuinæ misericordię, & bonitatis metas, quę plus voluit pro nobis perpeti, quàm nobis videretur conueniens. Sed de cruce constat ex Scripturis; de pœnis verò inferni non est certum, cùm Ecclesia Dei sine reprehensione vlla crediderit oppositum.

Tertia ratio.

Tertia ratio: Quò magis Christ⁹ pati pro me voluit, eò magis cogor confiteri magnitudinem bonitatis suæ, & enormitatem, ac abominationem peccati mei; ac proinde me illius pedib⁹ magis subijcere. Sed non satis est, ad hoc vt verū sit aliquod dogma, quod per illud magis videamus charitatem Christi, & nostrā iniquitatem valeamus agnoscere: sed opus est vt illud in Ecclesia Dei tanq̃ tale agnosca-

tur. Ad hæc quanquam hæc pia, & probabilitatem habere videantur; adferunt tamẽ in primis secum nouitatem, & ignotã quãdam tot seculis in Ecclesia Dei opinionem. Deinde pugnat hæc sententia cum verbis Christi, dicentis: *Hodie mecum eris in paradiso*: non ergo Christus, aut latro post mortem suam in paradiso, id est, loco deliciarum, aliquam molestiam, aut pœnam passi sunt. Quomodo ergo post expirationẽ æternos cruciat⁹ passus est Christ⁹? Hiccine est Protestantium, qui hoc asserũt paradisus? Tertiò repugnat huic sententiæ verbum Christi in cruce prolatum: Consummatum est. Quod verbũ explicãs Apostolus ad Hebræos, inquit: *Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*. At quomodo dici posset mysterium redemptionis cõsummatum, si adhuc anima Christi debebat in inferno grauiores, & acerbiores pœnas pro nostra redemptione perpeti? Quartò Scriptura freqnẽter testatur; omnia peccata nostra Christi morte expiata, purgata, atq; abluta fuisse: imò sanctos ipsos eductos de lacu, in quo nõ erat aqua, per sanguinẽ testamenti: & rursus: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*: & ad Colos. Apostolus ait: *Christus pacificauit per sanguinem crucis sua, siue qua in cœlis, siue qua in terris, reconcilians nos in corpore carnis eius per mortem.* Nihil ergo pœnarum remansit subeũdum post mortem, alioqui ea reconciliatio non fieret in corpore carnis suæ; sed in anima separata à corpore: quod inauditum est in Ecclesia Dei. Cur non igitur Scriptura mẽtionem fecisset, Christum gehennæ supplicijs nos liberasse, vt nos saltem ad commemorationem tanti beneficij, & gratiarum actionem eius excitaret? Quintò horrendum videtur dictu, Christum solùm inter existentes in limbo pœnam sensus perpessũ fuisse, vel quòd latro, & alij sancti Patres ante perfectam pretij solutionem, in possessionẽ vitæ æternæ introierint. Quod ergo dicitur à Petro, Christum suscitatum solutis doloribus inferni: respondendum est, Christum in cruce exoluisse, vt merito mortis suæ mutata sit pœna æterna in temporariam. Deinde pendit in seipso, non incurrendo illos dolores, vt subditur: Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo; sed liberando sanctos Patres, & animas purgatorij, quæ aliquo modo cruciabantur: quemadmodùm ad Euodium docet Augustinus. Ad Prophetæ testimonia respondendum est, vt superius attigimus, vel Prophetam induisse personam seruorum Christi, qui ibi detenti erant, vel spe salutis diuturna affligebantur, vel igne purgatorio excruciabantur. Sunt igitur in inferno tres pœnæ. Prior damni dicitur, quæ est visionis Dei priuatio: quæ nullo modo sanctissimæ Christi animæ semper beatæ, & vnitæ Verbo Dei conuenire potuit. Altera est, pœna sensus in igne æterno designata, in quã damnati destinantur cum diabolo, & angelis eius: & hęc Christi animę puræ, ac à peccato mundæ minimè conueniebat: nã ille locus tantùm reprobis, ac immundis spiritibus debitus est. Tertia dicitur carceris locus, quia infernus instar erat carceris vilissimi, ac sordidissimi, & longè à Deo dissiti. Dauid igitur pro beneficio ducit ab inferno liberari, iuxta illud: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno*: Ergo in inferno manere, nonnulla pœna fuit ob peccatum Adæ. Nec obstat Thomas in opusculo quinto, vbi exponendo Symbolum, tradit quatuor rationes, quibus Christus in anima ad infernum descendit. Prima est, vt sustineret totam pœnam peccati, ac sic totam culpã expiaret: pœna enim peccati omnis non solùm erat corporis mors, sed etiam animæ cruciatus, quæ puniebatur carentia visionis diuinæ, pro qua abolenda nondum erat diuinæ iustitiæ factum satis: hinc post mortẽ descendebãt omnes sancti Patres ad infernum: Vt ergo Christus totam sustineret peccatoribus pœnã debitã, non solùm voluit mori, sed etiã secundùm animam ad infernum descẽdere. Hęc Thomas. Sed profectò sanctus Doctor his verbis nihil aliud probare voluit, quàm quòd ipse descensus ad infernum, erat pœna debita animabus peccantium: quam Christus secundùm animam descendens sustinere voluit, vnde congruè omnes sanctos Patres educeret. Et hactenus de hac causa descensus. Altera proponi solet, quæ & ipsa sano intellectu indiget. Aiunt siquidem nonnulli, Christum descendisse ad infernum, vt prædicaret mortuis; quatenus illi credẽtes verbo prædicato fierẽt salui. Hoc autem ex duobus Petri Apostoli locis probatur, nempe 1. Petri. 3. & 4. Nam apertè dicitur, Christi spiritum prædicasse spiritibus, qui in carcere erant, & euangelizatũ esse mortuis; Et textus quidem apertus est, & clarus; verùm dubium est, qualis fuerit illa Christi prædicatio. Dicendum est, dupliciter illum locum exponi à Patribus. Primò quidẽ Augustinus epistola ad Euodium, & beatus Thomas in tertiã parte interpretantur hunc locum non de descensu Christi ad inferos; sed de operatione diuinitatis eius; quam à principio mundi exercuit: vt scilicet sit sensus: In quo (scilicet diuinitatis suæ spiritu veniens) per Noë, &

Prophe-

Luc. 23.

Paradisus quid sonet.

Ioan. 19.

Hebr. 10.

Zachar. 9.

1. Petri 2.

Actor. 2.

August. epist. 99 tom. 2.

Triplex inferni pœna, damni, & sensus: & quid sint.

Matth. 25.

Psalm. 15.

Descensus Christi ad inferos quatuor causæ Thomæ Aquinatis.

Altera causa huius descensus.

Qua ratione Christus à Petro dicatur apud inferos prædicasse.

Primus sensus.

Augustinus epist. 99

B. Thom. 3. part. q. 52. artic. 2.

Prophetas prædicauit, oimirum per internas inspiratinnes, & admonitiones exteroas per ora iustorum factas (sic enim dicitur Ioannes venisse in spiritu, & virtute Heliæ spiritibus, qui erant in carcere conclusi) id est, animabus vinentibus, quæ erant noo tantùm in carcere corporis mortalis, sed etiam in custodia originalis peccati, & erroris: his enim prædicauit, qui increduli fuerant aliquando Noë, scilicet prædicanti: & quia ooo crediderunt, dilunio sunt submersi, vt nunc infideles, qui baptizari renuunt, damnantur. Et quod hic dicitur, spiritibus qui in carcere erant, prædicatum fuisse; ita infra Petrus asserit mortuis esse euangelizatum, non mortuis carni, sed mortuis gratiæ Dei, de quibus: *Sine vt mortui sepeliant mortuos suos*; &, *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur*. Verùm huic expositioni repugnare videtur ipse contextus, quia in priori testimonio apertè loqui videtur Petrus de Christo caroe mortificato, spiritu verò viuificato: ita enim habet Græca litera, & hanc lectionem agnoscit Augustinns in dicta epistola: propterea non videtur loqui de operatione Christi ante eius mortem. Et in secundo testimonio Petri cùm dixisset paratum esse Christum iudicare viuos & mortuos, subiungit: *Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est*. Quod non nisi valde violentè ad mortnos spiritui, siue gratiæ Dei trahi potest. Deinde nullibi in Scripturis homines vinentes, deprehendes dici spiritus absolutè. Tertiò, quia dicuntur spiritus in carcere: corpus autem nónisi metaphoricè vel allegoricè dicitur carcer spiritus, propriè autem inferous oomine carceris appellatur. Quartò, apertè veteres, ac sancti Patres testantur Christum prædicasse apud inferos in illo triduo mortis. Hinc Iustious in Dialogo aduersus Tryphonem Hebræum sub Ieremiæ verbis producit (deinde Clemens Alexandrinus li. Strommatum non semel) *Prædicauit Dominus ijs quoque qui erant apud inferos*. Insuper Irenæus libr. aduersus hæreses sub nomine Prophetiæ profert hoc testimonium: *Et commemoratus est Dominus sanctus Israel mortuorum suorum, quia dormierant in terram sepultionis* (alij legunt, *Terram stipulationis*, sed melior videtur prior lectio) *Et descendit ad eos euangelizare salutem quæ est ab eo vt saluaret eos*. Athanasius io epistola ad Epictetum Corinthiorum Episcopum, ait: *Corpus tùm quippe in sepulchro erat positum, cùm Verbum abijt vt prædicaret spiritibus, qui in carcere tenebantur, vt dixit sanctus Petrus*. Cyrillus in Ioannem super illud: *Inclinato capite tradidit spiritum*,

Luc. 2.
Gen. 6.
Infra 7.
1. Petr. 4.
Luc. 9.
Ezech. 18.
Refellitur multiplici ratione.
B. Iustinus martyr.
Clem. Alex. lib. 6. Strom. modò antè med. tom. 2.
Iren. lib 5. prope finem.
B. Athan. to. 1. vt eius verba producit Epiph. in hær. Dimeritarû.
1. Petr 3.
Cyril. lib. 12. in Ioan. c. 36. init. tom. 1.

ita scribit: *Cumq; tempus iam esset, vt etiam spiritibus apud inferos prædicaret (venit enim, vt tàm viuorum, quàm mortuorum, dominaretur) mortem pro nobis suscepit*. Gregorius Nazianzenus, orat. secunda, in Pascha circa finem: *Si in infernum Christus descendat, simul descende. Ea quoque mysteria cognosce, quæ Christus illic designauit: quod duplicis descensus consilium, quæ ratio fuerit, vtrùm omnes sine vlla exceptione aduentu suo saluos fecerit, an illic quoque eos duntaxat, qui crediderunt*. Et hunc duplicem sensum declarat Damascenus, libro de Orthodoxa fide: *Descendit in infernum anima Deificata, vt quemadmodùm ijs, quis in terra iustitiæ ortus est Sol, sic & eis, qui sub terra in tenebris, & in vmbra mortis sedebant, lux infulgeret. Et vt quemadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remissionem, cæcis visum, & ijs qui crediderunt, factus est causa salutis æternæ; incredulis autem, infidelitatis improperium, & redargutio: sic & ijs, qui in inferno, vt ipsi omne genu flectatur, cœlestium, & infernorum*. Idem libro de his qui in fide hinc migrarunt, testatur, dicendo quòd Christus bonis profuerit in inferno, infidelibus antem, & bonis operibus carentibus nihil profuerit. Ex nostris B. Hilarius in Psalm. 118. in litera Caph, super illud: *Defecit in salutare tuum anima mea: Scit ergo*, inquit, *exhortationem hanc sanctos quiescentes in inferno desiderare. Scit testante Apostolo Petro, descendente in inferna Domino, etiam his, qui in carcere erant, & increduli quondam fuerant in diebus Noë, exhortationem prædicatam fuisse*. Hæc ille. Adde B. Ambrosium in cap. 4. ad Ephesios: *Triumphato ergo diabolo, descendit in cor terræ, vt ostensio eius prædicatio esset mortuorum, vt & quot quot cupidi eius essent liberarentur*. Hactenus Ambrosius. Et in illud ad Roman. 10. *Quis descendit in abyssum*, sic habet: *Ideò passus est Christus, vt expoliatis inferis virtute patris, deuicta morte resurgens cum animabus ereptis in cœlum ascenderet: omnis enim quicunque viso Saluatore apud inferos sperauit de illo salutem, liberatus est, hoc testante Petro Apostolo; dicit enim; Quia & mortuis prædicatus est*. Caietanus exponens hunc locum B. Petri, tradit: *Clarè Petrus docet, quòd Christus descendens ad inferos in anima, prædicauit animabus illorum, qui fuerãt increduli in diebus Noe. Et ex eo quod horum tantùm meminit, significat, quod non loquitur de prædicatione, qua manifestauit apud inferos seipsum esse Messiam, & conuicit tàm dæmones, quàm incredulos omnes: huiusmodi enim prædicatio communis fuit omnibus apud inferos: hæc autem, de qua Petrus loquitur, peculiaris describitur illis, qui erant tempore quo fabricabatur arca. Vnde insinuatur quod prædicatio hæc fuit fructuosa. Et ad hoc faciunt verba: quando expectabatur Dei longanimitas; vt per*

Ioan. 19.
Rom. 14.
Greg. Naz.
Damascen. lib. 3. cap. 29.
Luc. 1.
Esai. 61.
Luc. 4.
Hebr. 10.
Supr. 45.
Rom. 14.
Philip. 2.
Idem Damasc.
B. Hilarius.
1. Petr. 3.
Ambr. to. 5.
Alter sensus.
Caietanus.

hoc

hoc intelligamus, illos non fuisse incredulos, hoc est, sine vera Dei fide, sed incredulos Noe dicenti, diluuium imminere: & cum hac incredulitate expectasse Dei longanimitatem, hoc est, confisos fuisse in longanimitate Dei, quòd non induceret vniuersale iudicium: & propter huius confidentiæ meritum placuisse Deo, vt anima Christi prædicaret eis.

Gen. 6.

Hæc ille, qui exponit, illam prædicationẽ fuisse fructuosam; verùm tenorem prædicationis nõ aperit, & quomodo fuerit, aut potuerit esse fructuosa, nõ declarat: quem enim fructum poterat inde colligere ex his qui increduli fuerant, & contumaces? Adhæc addit, illos non fuisse sine vera Dei fide, licèt increduli fuissent Noë, quia confidebant in lõganimitate Dei: sed quomodo fuere increduli Noë, & non etiam Deo loquenti per Noë? aut quomodo potuit illis prodesse, quòd crederent Deum esse, cùm dæmones id credant, & cõtremiscant? aut qua ratione expectare Dei benignitatem, & longanimitatem, persistentes in peccato sublevabat, cùm illa expectatio Dei esset tentatio, iuxta illud: *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* Adhęc si illi tam increduli fuerunt iudicati per ea quæ egerunt in vita; quem fructum potuit adferre illis noua prędicatio? B. Thomas in tertia parte, docet hanc prædicationem Christi in inferno, de qua Petrus loquitur, non aliud fuisse, quam diuinitatis manifestationem suæ per efficacem virtutis descensum, ac confutationem quãdam damnatorum. Sed hæc expositio non explicat cur Petrus meminerit tantùm eorũ qui increduli fuerunt tempore Noë: & hęc prædicatio non minùs facta est dæmonibus, ac reprobis hominibus, quàm iustis. Adde euangelizationem nunquam in sacris literis accipi in malam partem. Sunt qui putant sermonem esse apud Petrum de Christi prædicatione apud inferos, quando post mortem illuc descendit, & visitauit eos: nam hic dicitur locutus fuisse his qui fuerunt increduli in diebus Noë, & ideò perierunt secundùm corpus: & tamen salui facti sunt Dei clementia multi illorũ, vt est verisimile, quia illos suæ perfidiæ, & malè actæ vitæ pœnituit, quemadmodùm latro, qui in cruce pœnitentiam egit. Illi ergo in extremis illis periculis fidem acceperunt, & gratiam. Ad hos ergo sermonem habuit Dominus, vt agnoscerent per quem salutem adepti fuissent; quod explicitè cùm viuerent, non nouerunt. Tanquam ad eos diceret Ecce ego, quia non est aliud nomen sub cęlo datum, per quod cuiquam contingere possit salus. Nec huic sensui repugnat, quod inprimis B. Gregorius in Registro, epistola ad Georgium Presbyterum, & Theodorum Diaconnm Ecclesię Constantinopolitanę conscripsit: *Præterea* inquit, *post discessum vestrum dilectissimis filijs meis Diaconis narrantibus agnoui, quod dilectio vestra dixisset, omnipotentem Dominum Saluatorem nostrum Iesum Christum ad inferos descendentem omnes qui illic confiterentur eum Deum, saluasse, atque à pœnis debitis liberasse. De qua re volo vt fraternitas vestra longè aliter sentiat. Descendens quippe ad inferos, solos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderunt, & præcepta eius viuendo tenuerunt. Constat autem, quia post incarnationem Domini nullus ex his etiam saluari potest, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent; quia scriptum est: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: & Ioannes ait: Qui dicit, quia nouit eum, & mandata eius non custodit, mendax est. Iacobus quoque frater Domini scribit, dicens: Fides sine operibus mortua est. Si ergo fideles tunc sine operibus bonis non saluantur, & infideles ac reprobi sine bona actione Domino ad inferos descendente saluati sunt; melior illorum sors fuit, qui incarnationem Domini minimè viderunt, quàm horum, qui post incarnationis eius mysterium nati sunt. Quod quantæ fatuitatis sit dicere, vel sentire, ipse Dominus testatur discipulis dicens: Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sed ne dilectionem vestram in mea disputatione immorer, quid de hac hæresi Philaster in libro, quem de hæresibus scripsit, dixerit, cognoscat. Cuius hæc verba sunt: Sunt hæretici, qui dicunt, Dominum in infernum descendisse, & omnibus post mortem etiam ibidem se nuntiasse, vt confitentes ibidem saluarentur; cùm hoc sit contrarium dicenti Prophetæ Dauid: In inferno autem quis confitebitur tibi? Et Apostolus: Quotquot sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.* Cuius verbis B. quoque Augustinus in eo libro concordat, quem de hæresibus scripsit: *Hæc itaque omnes pertractantes nihil aliud teneatis, nisi quòd vera fides per Catholicam Ecclesiam docet: quia descendens ad inferos Dominus, illos solummodò ab inferni claustris eripuit, quos viuentes in carne per suam gratiam in fide, & bona operatione seruauit.* Hactenus sanctus Pater, cuius verba dictis nostris non repugnant: nos enim tantùm de illis loquimur, qui dum viuerent, fidem implicitam habuerunt, & bonis operibus illam exornarunt, aut pœnitentiam de malè actis egerunt. Et videtur hoc loco soluere Petrus qnęstinnem, quam quidem proponere solent: Si ad vtilitatem hominũ Filius Dei homo factus est, cur nõ ante multa retro secula hoc præstitit? Ecce spiritibus, qui erant in carcere, prædicauit, vt eos liberaret, quicunq; credituri fuerant in eum, si in

eorum

Iac. 2.

Rom. 2.

Tertius sensus, qui etiam improbatus.

B. Thom. 3. p. q. 52. art. 2.

Quartus sensus.

Euangelij seu Euangelizandi verbũ nunquam male sonat in Scripturis sanctis.

Luc 23.

B. Greg lib 6. Registri, epist. 15 sine c. 179. tom. 2.

Tit. 1.

1. Ioan. 2.

Iacob. 2.

Matth. 13.

Philaster.

Psal. 6.

Rom. 6.

B. Aug. de hær. num. 79. tom. 6. initio.

Quadruplex obiectio diluitur.

Si humanæ vtilitatis gratia filius Dei homo factus est, cur nõ ante multa retro secula hoc præstitit.

eorum tempora aduentus eius in carnem incidisset: hi enim in inferis Dominum agnouerunt,& prædicantẽ fructuosè audierunt.

Secunda obiectio.

Deinde non obstat quòd isti dicũtur fuisse increduli:quia dici potest q olim fuerunt increduli,nunc amplius nõ sunt, quia flagellis admoniti resipuerunt.

Tertia.

Tertiò non obstat q sequitur: Expectabat Dei patientiam in diebus Noë. Quod illis minimè conuenire videtur: si enim increduli erãt, non curabant Dei longaminitatem: cùm verò repentinus eis superuenit interitus, non erat iam longanimitas Dei: & in Scripturis expectare Dei longanimitatem, seu patientiam,tantùm iustorum est.

In Scripturis expectare Dei longanimitatem, iustorum est tantum.

Est tamẽ alia Græca lectio,quæ habet.Quãdo semel expectabatur longanimitas Dei & possumus intelligere quòd nõ expectabatur ab illis incredulis,sed ab alijs,à Noë,&filijs eius, qui fortè ante irruptionem aquarum mortui sunt cum pietate.

B. Aug. locus præstatus.

B.tamen Aug.legit: *Quando expectabant Dei patientiam*: cui lectioni vox Græca cùm sit mediæ & cõmunis significationis ἐξεδέχετο. non repugnat. Patientia ergo vel longanimitas Dei erat, quæ semel,id est vsq; ad ptęfixũ terminum centũ viginti annorũ expectabat conuersionem illorũ.

Quarta.

Nec quartò obstat,q cũ hęc prædicatio congrueret multis alijs, qui in eadẽ causa inueniebãtur,de his tãtùm fuerit facta mentio, qui fuerũt tempore Noë,

Gen. 19.

cur non etiã ijs prædicatũ fuit,qui perierũt per ignem in Sodoma, & alijs ciuitatibus?

Exod. 14.

cur non etiam illis, qui submersi perierunt in mari rubro? aut illis,qui in deserto mortui sunt,& multis alijs similibus, quos pari ratione in tanto discrimine per pœnitentiam fuisse salutem assecutos, pium est credere.

Num. 26.
1. Cor. 10.

Sed potest non ineptè responderi,satis fuisse,proponi illud magnum originalis mundi exẽplum propter numerosissimam turbam,vt ex illo Dei iudicio similia in cęteris coniectaremus.

Anastasij Antiocheni traditio de Platone Philosophorũ Principe atq; Duce.

Et huic sensui videtur fauere Anastasius quidã Antiochenus, qui fuit in sexta synodo,in libro, quẽ inscripsit ὁδηγός,hoc est,Itinerarium,vbi refert,Christum ad infernum descẽdentem prædicasse spiritib. illic detentis:& cõqueritur quẽdam ex Scholasticis Platonem damnasse vt incredulũ, & illi maledixisse;quẽ tamẽ per somnium illi apparuisse scribit, seq; ex primis,qui in Christum crediderunt, fuisse in descensu eius ad inferos. Hæc ille in sensu: quam etiam historiam recitat Nicetas in orationem secundam Gregorij Nazianzeni in Pascha. Et subiungit ibidem Anastasius: *Verùm cùm hoc audis,ne existimes semper esse pœnitentiam in inferno:semel enim hoc contigit,cùm Christus descendit in inferos ad eos visitandos,quicunque in seculo obierant. In hunc autem sensum comprobandum,videntur dicta veterum Patrum, præsertim Irenæi, Clementis, & Damasceni inclinare,quod prædicatio,siue Euangelizatio(quæ nũquam in Scripturis capitur in malam partem) salutaris extiterit,atq; fructuosa:ad quid enim aliàs euangelizauit Saluator mundi ,si nullus erat fructus colligendus?* Ex quo loco ita exposito elicimus,aliquos, dum viuerent, fidem claram,siue expressam de Christo minimè habuisse:in descensu tamen Domini ad inferos se illis in Messiam,& Saluatorem detegentis, illos & credidisse , & saluos factos fuisse:quemadmodùm B.Hieron.in Nahũ Prophetam tradere videtur.

B. Hieron. tom. 6.

Et cõfirmatur hic sensus;nam Epiphan.in hær. 46. in Tatianum,docet, Christum venisse vt his qui olim illũ cognouerũt , & ab ipsius Deitate nõ aberrauerũt , verum propter errores in inferno detenti sunt indulgẽtiam largiretur. Hæc ille.

Epiphan.

Deus etiam Falconillæ idololatrę extinctæ,& Traiano mortuo vt tradit Damascenus,pepercit,&alijs infidelibus à morte per Apostolos suscitatis veniam largitus , quid mirum si erga tales spiritus in inferno detentos prædicationem, & salutem dispensauerit. Et hæc pauca pro intellectu loci B.Petri sint satis.

Rationes Christi descensus ad inferos.

Iam vt eò redeat oratio , vnde digressa est;descendit Christus ad inferos,vt totam peccati pœnã sustineret, cui' pars erat descensus ad inferos , quẽadmodùm superius ex B.Thoma produximus.

B. Thom. opusc. 5.
Secunda.

Secunda causa est , vt perfectè subueniret amicis omnibus,hoc est,habentibus fidem viuam , siue charitatẽ.Habebat enim amicos, tũ in terra, tùm in inferno : permulti siquidem in inferno erant,qui in charitate,& fide Messiæ venturi extremum diẽ clauserant, quẽadmodùm Abrahã,Isaac,& Iacob,Moses, Dauid,atque alij iusti,& perfecti viri.Cùm ergo suos,qui in mundo erant,visitasset,& per mortem suã subuenisset eis ; voluit etiam suos in inferno positos amicos inuisere,atque illos subleuare , iuxta propheticum testimonium: Tu quoque in sanguine testamẽti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Zachar. 9.

Etsi enim in cruce debellator mortis, & dæmonis extiterit; debuit tamẽ spolia , ac prędã non relinquere, vt victores facere cõsueuerũt.

Christi dominium in inferno.

Et ita descẽdit ad inferos Dominus,nõ vt debitor, sed vt inuasor: *Factus sum* , inquit, *sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.*

Psalm. 87.

Solus à peccati debito liber, & liberator aliorum, vt exactor,non vt peccator,vt iudex,non vt supplex:venit ad carcerem vt eriperet, non vt maneret:descẽdit Rex cęli sine ignominia, ascendit cum ingenti gloria: non vt vinci-

retur

retur, sed vt vinctos dissolueret:nō vt prędа fieret, sed vt prædam raperet, & cōpleret verbum suum: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum; in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum; vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.*

Luc. 2.

Sed cū apud inferos quatuor sint superius dicta receptacula, uimirū sinus Abrahæ, locus animarum, quæ igne purgatorio lustrabantur, infantes ante Sacramentum decedentes, atque ipsi reprobi ad ignis gehennam damnati, dubium est, an ex omnibus locis omnes eripuit, an quosdam tantummodo? Respondendū est peculiariter de singulis. Quātum attinet ad damnatos in gehenna detentos, nullus videtur liberatus fuisse, quia in inferno nulla est redemptio, & quia nullus illorum fidē habuit vel charitatem, vt illis medijs posset fructus passionis Christi applicari. Quare neque illorum aliquem liberauit, sed eos tantùm de sua incredulitate, & malitia confutauit: nec enim in illorum locum per corpoream præsentiam descendit, bene tamen sua virtute illos confutando. Vnde Epiphanius in Marcionistas refert, Marcionem dixisse Dominum descendisse in infernum, vt saluaret Cain, Core, Dathan, & Abiron, & Esau, & omnes gentes, quę non nouerāt Deum Iudęorū; Abel autem, Enoch, Noë, Abrahā, Isaac, & Iacob, Moysem quoq;, Danidē, atque Salomonē illic reliquisse, propterea quòd cognouissent Deum creatorē esse Iudæorum, ac conditorem, & quòd officia ipsius fecerunt, & non Deo inuisibili seipsos addixerunt. Sed vtrumq; perinde falsum est, & cum mendacij impietate coniunctum. Non desunt tamen alij, qui dixerunt, Christum nonnullos ex cruciatibus gehennę propriè dictę liberasse, vt se Principem legibus solutum, & solum Dominū ostenderet, qui posset omnia, & omnibus quibus vellet condonare. Sed hoc facilius dicitur, quam probatur, præsertim legibus fidei generalibus in contrarium stantibus. Id tamen asserere contendūt Epiphanius, & Augustinus. Ait enim Epiphanius in hęresin Tatianorum: *Christus venit, vt his quidē, qui olim ipsum cognouerunt, & ab ipsius Deitate non aberrauerunt, verùm propter errores in inferno detenti sunt, indulgentiam largiretur. His quidem qui adhuc in mundo sunt, per pœnitentiam; qui verò in inferno, per misericordiam & salutem.* Augustinus verò libro super Genesim ad literam: *Quomodo enim*, inquit, *aliter accipiendum sit quod dictum est: Quem Deus suscitauit ex mortuis, solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis; non video nisi vt*

Vtrum Christus aliquos damnatos ab inferno liberauerit.

Epiphan. in hær 42
Marcionis dogma falsissimum.

Epiphan in hær. 46 sub finem.

Aug. li. 12 super Genesim ad literam, c. 33. in med. tom 3.
Actor. 2.

quorundam dolores apud inferos eum absoluisse accipiamus, ea potestate qua Dominus est, cui omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, per quam potestatem etiam illis doloribus quos soluit, non potuit teneri. Idem docet epistola ad Euodium. Verùm hi loci glossam admittere possunt, si dicamus, quod illa dicta sint de electis, qui in purgatorio igne cruciabantur: quanquam cùm liberatio ab igne purgatorio ordinaria potestate fiat, adhuc pugnare videtur verbo Augustini, quòd soluit illos dolores ea potestate qua Dominus est, cui omne genu flectitur, cęlestium, terrestrium, & infernorum, in quo videtur singularem Dei potentiam, & absolutam denotare. Quòd si quis vrgeat exemplum Traiani Imperatoris precibus B. Gregorij de inferno eruti, & Falconillæ fœminæ, vt docet Damasc. in sermone illo, De his qui in fide hinc migrarūt; & ne cuiquā falsum, aut fabulosum commētum produxisse videri possit, addidit Damascenus: *Testatur Oriens, & Occidens miraculum hoc germanum, & irrefutabile.* Sic ille. Non vtique respondere negando historiā tanto à Doctore cōscriptam, quēadmodū Melchior Canus in locis Theologicis quibusdam ex temporum ratione atque Historicis dictis rationibus demonstrare cōtendit, sed parum meo quidem iudicio solidis ac firmis. Nam vt illud omittam, quòd si sermo ille minimè à Damasceno esset cōscriptus, profectò Oecolampadius homo hæreticus nequaquā librū, in quo maximè sua dogmata cōfutabantur, in Latinū vertisset sermonē. Quòd si dicas, librū illum antequam in hæresim prolaberetur, & eiusmodi orationem trāstulisse: satis tamen eius stylus, ac dicendi character se esse Damasceni ostēderet. Veterū quoq; Patrum productio, quos ille de more interdū allegare solet in libris de fide Orthodoxa, idem comprobat. Præterea Ioannes quidam Diaconus, vitæ B. Gregorij conscriptor, huius miraculi, nimirum Traiani precibus Gregorij suscitati fidē facit, atque confirmat: referens olim Gregorium per forum Traiani procedentem, iudicij eius, quo viduam consolatus fuerat, recordatum fuisse, atque admiratum: quare sancti Petri basilicam cum peruenisset, tādiu super errore Traiani defleuisse, vt sequēti nocte responsū acceperit se pro Traiano fuisse exauditum: tantùm pro nullo vlteri' pagano preces effunderet. Hęc ille. qui eōtra quosdam hoc signum infirmare volentes, & allegantes, pro infidelibus in inferno positis non esse preces fundendas: respondet, Gregoriū non orasse, sed fleuisse tantùm, ac fletu ipso impetrauisse. Ad-

Philip. 2.

Idem epist 69 tom. 2.

Damascen.

Melchior Canus.
Historia Traiani per B. Gregorium ab inferno liberati vera ostenditur, & fide dignissima.
Oecolamp. homo hæretic.

Ioan. Diac. lib. 2. vita B. Greg. c. 44. tom. 1.

hæc si

hæc si Ioannis Damasceni manus, quæ pro imaginibus colendis præclare scripserat, à Leone tertio præcisa fuit; & deinde Virginis precibus restituta fuerat, quomodo potuit Damascenus Gregoriũ antecedere, qui tempore Leonis fuit, Gregorius autem tempore Mauritij. Quare potuit Damascenus nosse historiã illã Gregorij, vtpote superioris. Adhæc cùm Cõcilium Nicenum Secundũ, quod septima synodus dicitur, & in eo pro venerãdis sanctorum imaginibus perplura veterum Patrum testimonia producantur, ac nunquam Ioãnis Damasceni sententiæ; qui tamẽ multas præclaras orationes de illis composuit, citẽtur; argumẽto est, Damascenum non esse tam antiquũ, aut Gregorio antiquiorem. Nam cùm multas orationes, atq; illas quidem elegantes, ac doctas huius argumenti conscripserit, nulla efficax ratio, quod non fuerit in Cõcilio productus, adferri potest, nisi quod posterior fuit Concilio, aut saltem σύγχρονος. Ac proinde ruũt, quæ Melchior Canus in negãda hac historia ꝓtulit, qua posita vt vera, asserimus hæc non pugnare cũ dictis: vel quia res, quę rarò à Deo fiunt pro absoluta sua potentia, non sunt in consequentiã trahenda; aut fortassis Traianus ad gehennæ supplicia non erat damnatus. Ac licèt fide Christi explicita non esset præditus; habebat tamen fidem in Deum quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit, multaque virtutũ officia, quibus Romanũ imperium administrauit; vt propterea ad gehennæ supplicia ad tempus tantùm dãnatus fuerit, vt fletu, & precibus Gregorij liberari posset, aut denique aliam non incõmodam dissoluẽdi nodi illius rationem excogitare, quò veritate illius signi posita, fidei placitis non repugnare ostendatur. Et hactenus de his qui sunt ad gehennæ ignẽ damnati.

Conc. Nicen. secundum seu 7. Synod.

Hebr. 11.

Verum qui cum originali decesserant fuerint à Christo liberati.

Deinde statuimus, Christum ad Inferos descendentem, infantes cum solo originali peccato decedentes minimè liberasse: quia cùm tales fide caterent in Christum, & Sacramento salutari, non habeant quicquã, quò fructus mortis Christi applicaretur illis. Tertiò, eos, qui in purgatorio detinebantur, sentit Thomas in tertia parte, non omnes liberasse; nisi illos tantùm, qui in virtute passionis Christi tales erant iam dispositi, vt à pœnis illis liberarentur. Cuius sententiæ subscribũt & Durandus, & Marsilius in tertio sententiarũ. Nõ tamẽ desunt Doctores Scholastici, qui aliter sentiãt: qui Scripturis, ac Patrũ sententijs, & firmioribus rationibus contrariã sententiã tueantur, nimirũ beatus Bonauentura, & Ioãnes

An etiam Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio. Prima opinio.

D. Thomas in 3. par. q. 52. art. 8. Durandus in 3. sentent. Marsilius. Ibidem. Secunda opinio.

B. Bonauent.

Maioris, & Gabriel Biel. Habes Scotum in Quarto, vbi ait: *Si rigorem iustitiæ Dei speculemur, ita dicendum est, vt Thomas ait. Sed nihil absurdi est, si quis dixerit ex singulari priuilegio tunc omnes Christum liberasse: idque virtute suæ passionis. Nam eadem virtute, qua indulgentiæ Pontificiæ modò nituntur, propter aliquod celeberrimum factum, vel festum, & nonnullæ liberationes animarum à purgatorio, nihil mirum, si in tanta festiuitate, quantam tum Christus præsentia sua inferis attulit, libertate omnes donarentur, qui filij Dei erant.* Hæc ille. Scotus quoque in Quarto affirmat, Iesum descensu ad inferos euacuasse purgatorium per viam indulgentiæ. Secundò producuntur quidam loci ex Scripturis, vt ille: *Ero mors tua: ô mors, morsus tuus ero inferne*: at hic morsus efficacior esse intelligitur, si ex quatuor receptaculis euacuauerit duo. Morsus autem in pomi parte sana, relicta putri ac corrupta, id est, damnatis, qui deuorari non poterant, est exponendus. Deinde Zacharias inquit: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu.* Vbi perpende illud: *Vinctos tuos*; nam omnes in charitate existentes erant vincti Dei, siue Iesu: at qui in purgatorio pœnas luebant, magis propriè sunt vincti, quàm sancti Patres in limbo, vt de Lazaro dixit Abraham. Adhæc ait Petrus in Actis: *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni*: quod Augustinus ad Euodium de quorundam debitorum in inferno solutione interpretatur. Adhęc quod Petrus ait: His qui in carcere erant spiritibus, veniens prædicauit: at animæ purgatorij magis erant in carcere, quàm illæ, quæ in sinu Abrahę: igitur illis profuit descensus Christi ad inferos. Eò etiam referenda sunt testimonia antiquorũ Patrũ, nempe Epiphanij & Augustini paulò antè producta & explicata, quod saltem ad animas purgatorij pertineant. His adiũgitur beatus Gregorius, qui tractans illud: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum*, scribit: *Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa.* Et rursus alibi ait: *Descẽdens quippe ad inferos, solos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderunt, & præcepta eius viuendo tenuerunt.* Hæc ille: at tales sunt omnes qui in purgatorio versantur. Idẽ in libro 13. Moralium capite vigesimo: *Dum conditor, ait, ac redemptor noster claustra inferni penetrans electorum exinde animas reduxit*: & Damascenus sermone De his, qui in fide hinc migrarunt, ait, quòd eduxit omnes, qui in fide formata hinc discesserunt: sed tales sunt omnes, qui versantur in purgatorio.

Ioannes Maioris. Gabriel Biel in 3. distinct. 22. q. 1. Scot. in 4. dist. 45. art. 2.

Scotus in 4. dist. 45 q. 2. art. 1.

Osea 13. Quibus Scripturæ testimonijs nitatur hæc opinio. Primus locus. Secundus locus. *Zach 9.*

Luc. 16. Tertius locus. *Act. 2. August. epist. 99 tom. 2. 1. Petr. 3.*

B. Greg. hom. 22 in Euang. paulò ante med. tom. 11. Ioan 12. Idem lib. 6. registr. epist. 159 seu cap. 179. to. eodem.

Idem to. 11.

Damascenus. dem sensus rationibus ostenditur.

Prima ratio.

Accedunt & tationes non contemoendæ. Prima, quia illud videtut Christo esse tribuendũ, quod eius maiestatem & gloriã magis illustrat, & potestatẽ amplificat. Sed cui dubiũ esse potest, hanc à supplicijs purgatorijs liberationem eius potestatem magis exornare? Deinde si latro Iesum in cruce aspiciens, & io eum credens, audiuit: *Hodie mecum eris in Paradiso*; ergo & animas eum ibi adesse credentes; ac perseuoeures credendum est eadem die io paradiso fuisse.

Luc. 23.
II. Ratio.

III. Ratio.

Tertio in adueotu eius in die iudicij, ad iustitiam Dei, quæ propalabitur, spectandã omnes liberabuntur; ergo in adueotu misericordiæ & gratiæ suę pleoo saltẽ per pœnarum iotentionem, vt tunc continget electis, & modò factum est.

IV. Ratio.

Quartò, autoritate excellentiæ, qua potest præstari effectus Sacrameoti sine Sacramento, dedit iubileuio latrooi in cruce, & ante eum peccatrici; ergo & eadem vsus, eos, qui erant in purgatorio, liberauit.

Potestas excellentię quę sit.
Luc 7.
V. Ratio.
à more Magistratuum.
Ephes. 4.

Quintò, dicitur in plurali descendisse ad inferos, siue ad inferiores partes terrę: ergo oon tantum in sinum Abrahæ, sed & in purgatorium descẽdit.

VI. Ratio.

Sexto, Reges in primo ingressu suo io ciuitatẽ regni, vel in die magna lætitiæ, & triumphi solent reis interdum capitalibus parcere, vt Pharao pincernæ suo, & vel populus Hebræorum efferatus solitus erat per diem festum Paschæ vinctum vnum soluere, quẽ voluissent, & Priocipes seculares in diebus Paschatis dimittunt reos non coodẽnatos in causa capitali; & Episcopi, siue Pastores Ecclesiastici pœnitentiarum debita iniunctarũ relaxant, vt actiooe 11. quartæ Synodi innuitur: Quid ergo de patre misericordiarũ ac Deo totius consolationis IesuChristo cogitandum, cũ potentiam suam parcẽdo maximè & miserãdo reddat manifestã?

Gen 40.
Matt. 27.
Quarta Synodus.
2. Cor. 1.

VII. Ratio.

Septimò, Sacramentũ Eucharistię vim habet, atq; efficaciam animas à purgatorio eripiẽdi igne: vnde precamur; vt hoc Sacramentum sit viuorum; atque mortuorum fideliũ remissio omnium delictorum; ergo multò magis illud ipsum præstabit rei ipsius præsentia, quã ipsa Christi oblatio. Nam propterea dicitur in Apoc. habere claues mortis & inferni: dicitur etiã clauis putei abyssi: ergo hæc tam decantata Christi potestas in abyssum, vel io iofernum, aliquem insignẽ effectum debuit operari. Quod si suffragãtibus nobis, & subsidia illis pia impendentibus, euacuari porgatorium quandoq; cõtingit; quid ni ergo ipso Christo redẽptore abunde suffragãte, & iustũ pretiũ soluente.

Apoc. 1.
Infra 9.
Infra 20.

Thomæ ac Durandi aliter sentientium argumenta soluuntur.

Ad argumenta igitur Thomæ, ac Durandi dicendum est, hanc gratiam illis collatã per Iubileũ, siue iodulgentiã plenariã, per tres illos dies facto purgatorio paradiso. Et de his hactenus. Ex quibus elicimus, omnes patres, qui in sinu Abrahæ continebantur, atque vniuersas animas in purgatorio igne detẽtas clemẽter à Christo liberatas fuisse.

III. Ratio Christi in infernum descensus.

Tertia ratio cur descẽderit Christus io infernũ, est; vt pfectè Christus de diabolo triumpharet, non solùm eum io certamine debellãdo, sed inuadẽdo eũ in domo ꝓpria, & præclara animarũ spolia subtrahendo.

IV. Ratio.

Quarta ratio: vt qui io terra possessionem acceperat eius, potestatẽ quoq; inferni in illum descendendo caperet, sicut ascendendo assumpsit & cœli; vt ita in oomioe Iesu flectatur omoe genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Philip. 2.
Christus ad inferos descẽdens nobis documenta quæ præbeat.

Adhæc instituimur de firma spe concipienda in Deum, ꝙ si in afflictione & tribulatione sumus, taodem sua nos misericordia eripiet. Nã si Orpheus, vt fabulantur Poëtæ, tanta prædi: us fuit charitate; vt descenderet in infernũ ad extrahendam inde dilectam Eurydicẽ vxorem suam; suaque lyra suauissima eduxisse quidem vsq; ad ostium inferorum, at oihil posteà præstitisse: Christus tamẽ reuera inferos penetrauit, oeque vnam taotùm animã, sed inoumerabiles spoosas suas renitẽte extraxit inferno.

Poetarum de Orpheo figmentum.
Virg. lib 6. Æneid sub initium.

Et quanquam nobis faciùs sit descensus Auerni; sed reuocare gradũ, superasq; euadere ad auras, nobis est operosum, ac difficile: Christo tamen Dei filio æquè facilè est ab inferno egredi: atque iogredi in illum: Est tamen vnde etiã cõcipiamus timorẽ, & arrogantiam omoẽ à nobis depellamus. Nam etsi Christus descenderit ad ioferos, oon tamen omnes eripuit, sed eos tantùm qui erãt sine peccato mortifero; ideò null⁹ illic macula cõtaminatus desceodens ad inferos vllã speret veniã. Danielẽ qoidẽ de lacu leonum liberauit, & ad illũ misit ꝓandiũ per manũ Habacuc, quia suffragia illis, qui io impietate decedũt, nõ valent, sed illis tantùm, qui cum pietate, ac iustitia dormitionẽ acceperunt.

Dan. 14.

Quibus tantũ prosint defunctorum suffragia.
Secundum documentum.

Prętereà erudimur de solicitudine, ac dilectione mortuis impẽdenda: Si enim ꝓ salute oostra eò descendit Christus, debem⁹ & oos frequẽter cogitatione illuc descendere, vt nostros liberemus, qui in illo tetro carcere detinẽtur, nec possunt seipsos iuuare, quique voces illas querulas ad nos emittunt: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorarẽ, vt à peccatis soluantur. Desceodamus ergo in infernum viuentes, recogitando nouissima nostra, ne morientes eò descendamus.

Iob 19.
2. Mach. 12.

Tertium documentum.

Postremò erudimur de gaudio ineffabili animarum sanctarum, quæ per tot

annorum

annorum millia hoc anxio desiderio tenebantur videndi Messiam: *Multi, inquit, Prophetæ, & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Ipse prætereà dicitur Desideratus cunctis Gentibus, & Desiderium collium æternorum. Hunc diem Abraham desiderauit videre, vidit tandē, & gauisus est. Tūc Ioannes alta voce dixit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Tunc vniuersi Patres cōcordi voce præcinuerunt Domino: *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: equum & ascensorē deiecit in mare Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutē: iste Deus meus, & glorificabo eū; Deus patris mei, & exaltabo eum,* & reliqua. Huius quidem Cantici Israëlitæ cantum planum, ac figuratum decantarunt; tunc verò sancti Patres supremum, ac figuratum cecinerunt, quia illi in figura liberari, isti in veritate. Vnde pulchrè August. sermone de descensu Christi ad inferos scribit: *Cumq; tenebrarum terminum, quasi quidam deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ, ac tartaricæ legiones, territa ac trementes inquirere cœperunt, dicentes; Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? nunquam noster talem excepit tartarus, nunquam in nostram cauernam talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor: exactor est, non peccator. Iudicem videmus, nō supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, non manere. Vbi iam ianitores nostri dormierunt, cùm iste bellator claustra vaxabat? Hic si reus esset, tam potens non esset. Si eum aliqua peccata fuscarent, nunquam nostra tartara suo dissiparet fulgore.* Et infra: *Post istas crudelium ministrorum infernalium voces, sine aliqua mora ad imperium Domini, & Saluatoris nostri omnes ferrei confracti sunt vectes: & ecce subitò innumerabiles sanctorum populi, qui tenebantur in morte captiui, Saluatoris sui genibus aduoluti, lachrymabili eum voce cum obsecratione deposcunt, dicentes, Aduenisti redemptor mundi, aduenisti quem desiderantes quotidie sperabamus. Aduenisti, quem nobis futurum lex nuntiauerat, & Propheta. Aduenisti donans in carne visus indulgentiam peccatoribus mundi, solue defunctos inferni. Venisti post longas lachrymas, eripe solus qui passus es pro nobis. Cæli conditor, ad inferos intrare dignatus es. Te enim nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta. Vnde spes desperatis, vnde consolatio in tormentis? In aduentu tuo catena nostra cecidit, nox effugit. Vita veniente mors moritur, nec tortor instat, nec percussor.* Hæc ille de Christo Domino victore, ac triumphatore, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuus reddatur honos, gloria, & imperium in sempiternis seculis, Amen.

Matth 13. Agg. 2. Gen. 49. Ioan. 8. Supr. 1. Exod. 15. Aug serm 2. de descensu Christi ad inferos, siue 137 de tempore sub inst. to 10

TRACTATVS LI. AC POSTREMVS.

De rationibus propter quas die Sabbathi dicatus est B. Virgini, ac de eiusdem sanctissimæ Deiparæ lamentatione, & solicitudine eius, quam in morte Filij perpessa est.

QVEMADMODVM certi quidā, ac stati dies, in quibus aut Apostoli, aut Martyres pro Christo ad mortem vsque decertarūt, celebres, ac gloriosi existunt, ac merito quotannis commemorantur: ita profectò præclarè statutū, vt sanctissima Deipara diem aliquem certum sibi vēdicaret, in quo cum laude, & gloria eius memoria recoleretur, & tantò iustiùs, quanto ipsa inter sanctos est sanctissima, inter Martyres plusquam Martyr, inter Apostolos Apostolorum colūna, & magistra, inter virgines prima, & summa, & verè Virgo virginum. Vt ergo Dominus Iesus diem Veneris, in hebdomada sancta ad memoriam suæ Crucis, ac mortis repræsentandam selegit, ita etiam diem Sabbaò voluit propriā esse, ac dicatā Matris suæ martyrio. Quod mihi quidem triplici de causa factum esse videtur. Nam in primis diua Virgo ingentia, & grauissima in Christi cruce pertulit supplicia: nam omnia vulnera, quæ corpus Christi vexabant, vulnerabant eius animā, acetum illam potabat, improperia illam affligebant, nuditas Filij ipsam confundebat; adeò, vt essent tanquam duo specula inuicem opposita, in quorū quolibet splēdebat alterum, velut aquæ maris euntes, & redeuntes in mare: ita dolores à Filio in Matrem redundabant, & contrà à Matre in Filium. Et cùm die Veneris communis essent dolores; Christo tamen per mortem extincto, & animo impassibili facto, & corpore sensus experte reddito, totius passionis, ac mortis Christi dolor in solam eius genitricem charissimam emanauit. Secundò, tribuitur illi Sabbaò dies, quod in ea sola fides explicita resurrectionis Christi solida, atque integra permansit: nam etsi aliqua fidei scintilla in aliquo Apostolorum remansit, aut in Ioseph, aut Nicodemo, propter quam digni sunt, qui minimè infideles dicantur: illa tamen tenera; ac infirma fuit, & minimè cum illa diuæ Virginis cōparanda. In cuius rei fidem neque cum reliquis sanctis mulieribus legitur inuisisse sepulchrum, quæ à Filio suo paulò post se certò fore inuisendā nullo modo dubita-

Deiparæ Virginis merita, & prærogatiuæ singulares. Prima ratio propositæ quæstionis. II. Ratio. Marc. 16.

bat: neque cum illis parauit aromata, vt vngeret eum, quæ sciebat Filium suum oleo diuinitatis delibutum, in corruptioné descendere minimè potuisse: denique neque ei apparuisse Filiũ vlla Scriptura prodidit Euãgelij: quòd illę omnes apparitiones quæ legũtur, incredulis fierent ad fidẽ

III. Ratio.

resurrectionis faciendã. Tertiò, meritò hic dies illi adscribitur, propter mysteriũ: quia

Gen. 1. & seq.

vt olim Deus sex diebus mundũ condidit, & septimo ab omni opere quieuit, quod patrarat; ac propterea benedixit, ac sanctificauit illũ: ita Dominus Iesus peracto opere instaurationis mundi à Dominica die

Matth. 21.

cœpto, in quo se Regem proclamari à toto populo voluit, & die sexta perfecit, cùm dixit: *Consummatum est*, ac die septima in monumento conditus quieuit: excellentius tamen requiem quærens in B. Virgine inuenit, in qua Iesus Deus verus & homo tãquam in sepulchro nouo quieuit. Quid enim magis nouum, quàm Mater, & Virgo? aut quid magis nouũ, quàm id quod mundũ est non solùm ab omni actuali, verùm

1 Cor. 10.

etiam originali peccato? Est ergo diua Virgo sepulchrum nouum: est excisum de petra fortissima Christo: nam & ipsa quoque

Maria Virgo cur petra a Propheta vocetur.

propter constantiam, & firmitatem petra dicitur apud Prophetam: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti ad mõtem filiæ Sion.* In hoc sepulchro nullus ante positus fuerat, nec post Christum positus est: quia Virgo permansit antè partum, in

Quomodo in mystico Domini sepulchro B. Virgine nullus antea, nec post positus fuerit.

partu, & pòst partum. Erat sepulchrum Ioseph, quod ipsa in potestatẽ sanctissimi Ioseph, tanquam viri & sponsi sui, tradita esset. Deniq; vbi iuxta spiritum aderat pura mundę conscientiæ sindon, & odoramenta illa, siue aromata virtutum, quæ Deum è cęlo in terram traxerunt, de quia in Cantic. ipsa dicit: *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Et hæc de primo.

Duplex B. Virginis canticũ longè diuersum ab ea decantatum, gaudij, & mœroris.

Quò verò vberiùs meditari valeamus Matris Deiparæ ad Iesum Cruci, & morti traditũ commiserationem, perspice B. Virginem duplex Canticũ cecinisse in vita sua,

Luc. 1.

alterum profundissimæ lamentationis, alterum altissimæ exultationis. Hoc cecinit, dum apud ædes Zachariæ vidit se matrem Messiæ, vterq; Dei detectam: alterum, dũ

Infra 2.

stans iuxta crucem, & cùm cadauer Domini Iesũ iam mortui in sinu suo cõtrectaret, de quo olim Simeon; quasi de gladio animã eius pertranseunte, & Patres Gregorius Nazianz. B. Ephrem, Augustinus, Bernardus, & Anselmus philosophati sunt.

Refellitur Bullingerus, Matrem Domini negans mortẽ eius luxisse, atque planxisse.

Verum obstrepit nobis hoc loco Bullingerus, homo hæreticus, & impius Ioan. 19. scribens: *Deus bone, quanta nugarum plaustra inuexerunt spermologi verius quàm sermologi Papistici, quantas excitarunt de compassione beatæ, & intemeratæ Virginis Mariæ tragœdias. Adeò autem inoleuit apud plerosq; compassionis illius existimatio, vt historiam passionis non plenè videatur exposuisse, tametsi fide optima omnia, quæ de Christo Domino nostro scripserunt Euangelistæ, enarrauerit, quisquis istorum quoque non adiecerit de cõpassione Virginis figmenta.* Rursus addit: *Quorsum pertinet prodigiosa quædam de Mariæ ploratu, & lamentatione apud plebem depradicare, & ad commiserationem propensa pectora ad largissimas prouocare lachrymas? Nam hac quorundam monachorum hac in re vnicus finis est.* Hæc ille nebulo, sine sensu, & ratione loquens, tragicas voces in odium Catholicorum spargẽdo, & id in quo vnus, aut alter errare solet, toti Ecclesiæ tribuendò, & quæ veteres Doctores sensere, meras nugas vocando. Cùm tamẽ naturalis sit hic commiseratiohis affectus, & in Scripturis inuentus, & à Patribus comprobatus. Quis enim ignorare valeat, à natura homini inditum cõmiserationis affectum, quo testari valeat sibi supplicia: & aduersa, & mortem innocẽtis, vel dilecti, & sanguine cõiuncti sibi displicere, atque illo maximè subleuari eum qui patitur, si viuat adhuc, & ob eum vsum lachrymas homini datas, de quibus egregiè quidam Poëta dixit:

Lachrymæ homini cur datæ. Iuuenalis.

Mollissima corda
Humano generi dare se natura fatetur,
Cùm lachrymas dedit hac nostri pars intima sensus.

Ita olim fleuit Dauid, & lugubre carmen

2. Reg. 1.

condidit in morte Saul, & Ionathæ, & in Euangelio Christus Domin⁹ lacrymas de-

Ioan. 11.

dit in morte Lazari, & planctu sororũ eum deplorantium; & dum videns ciuitatem,

Luc. 19.

fleuit super illã, exui vult prorsus hominis

Effectus gratiæ diuinæ.

naturam, & indui ferinam, aut belluinam, qui vetat matrem in filij dilectissimi funere flere. Ratio enim corrigit naturã, & gratia Dei non tollit, sed perficit. Potest enim hic affectus cõpassionis & à ratione moderationem accipere, & pietate ornari.

Oratio. B. Bernardi serm. 26. super Cantica prope finem.

Perpende obsecro verba Bernardi, magni, ac prudentis viri, qui in morte fratris sui Gerardi magnum concepit dolorem, dicens: *Plango primùm super mea ipsius plaga, atque huius iactura domus. Plango deinde super pauperum necessitatibus; quorum Gerardus pater erat. Plango certè, & super vniuerso statu nostri Ordinis, nostræ professionis, qui de tuo Gerarde zelo, consilio, & exemplo robur non mediocre capiebat. Plango postremò, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficior grauiter, quia vehementer amo. Et nemo mihi molestus sit, di-*

1. Reg. 15.

cens, non debere sic affici, cum benignus Samuel

2. Reg 17.

super

ſuper reprobo Rege, & pius Dauid ſuper parricida filio ſatisfecerint affectioni, & non ad iniuriam fidei, non in ſuperbi ſigillationem iudicij: Abſalon fili mi, (ait ſanctus Dauid) fili mi Abſalon: & ecce plus quàm Abſalon hic Saluator quoq; videns ciuitatem Ieruſalem, & prauidens ruituram, fleuit ſuper eam. (Luc. 19.) *Et ego propriam, & qua in præſenti eſt deſolationem non ſentiam? Plagam meam recentem & grauem non doleam? Ille fleuit compatiendo, & ego patiendo non audeam? Et certè ad tumulum Lazari, nec flentes arguit, nec à fletu prohibuit, inſuper & fleuit cum flentibus.* (Ioan. 11. Ibidem. Rom. 12.) *Et lachrymatus eſt (inquit) Ieſus. Fuerunt lachrymæ illæ teſtes profectò naturæ, non iudices diffidentiæ. Deniq; & prodijt mox ad vocem eius qui erat mortuus, ne continuò putes fidei præiudicium dolentis affectum. Si nec fletus vtiq; noſter infidelitatis eſt ſignum, ſed conditionis indicium.* Hæc ille pientiſſimus Pater, probans Scripturæ exemplis fletum, & dolẽtis affectum, & excuſans apud ſuos. Quæ ſi transferãtur ad Mariam, valde confirmant eius acerbos dolores & planctum lamentabilem propter Filium Dei ſponte ſuſceptum.

Pſalm. 60. Luc. 23. Chriſtus filias Ieruſalem ſuper ſe cur flere prohibuerit.

Certè Scriptura de Chriſto teſtatur: *Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & nõ fuit; & qui conſolaretur, & non inueni.* Et flentes poſt ſe baiulantem crucem filias Ieruſalem repreſſit, non niſi quia putabant vt hominẽ morti adiudicatum, & nolentem, & inuitum perire. Adde quod alio loco habet Dei verbum: *Plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte primogeniti.* (Zachar. 12.) *Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum:* (Ierem. 6.) ſignificans amaram, & vehementem compaſſionis affectionem. Et Eccleſia illud præcipuè Chriſto tribuit: *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus!* (Thren. 1.) Et idem poteſt optimè teneræ, ac ſanctiſſimæ Virgini quadrare, quæ ſuo modo excellentiùs dolores Chriſti cõmiſerata, & fletu, & lachrymis eſt cõteſtata, ablatis tamen omnibus defectibus, quos paſſio vehemens ſolet adiungere, & clamore furioſo, laniatione faciei, & capitis, & exanimatione interna, lamentis indignis, & omni ratione vacuis de medio ſublatis: hæc enim mulierculæ faciunt fractæ doloribus, quæ eiulãt, & pectus pugnis pulſant, capillos lacerant, & ſe ipſas ter miſeras clamitant. Quia cõſtantiſſima fide ſtetit iuxta crucem, quæ cũ vulneribus, & tormentis Chriſti Filij ſui torqueretur, & fides eius tentaretur, non tamen expugnabatur. (Ioan. 19.)

Iam verò, ſi Doctores ſacros conſulas, vide quid dicat Gregorius Nazianzen. in Tragœdia de Chriſto patiente.

Gregor. Naz. aliquantò remotius à principio.

Eamus ergo, eamus, hinc abſit pauor:
Hic vita nobis eſſe qua ſuauis poteſt?
Quin efferamus hinc pedem, & videam mei
Tormenta nati, hei hei mihi miſerrima.
Chara ô ſodales, cerno nihil hic filij,
Vſq; adeò forma rara mutata & color.
Dilecta, ô inquam filij vt vultum mei
Squallore vidi plurimo, & ſaniè obſitum,
Mors ſola votum eſt, vita, mors tantùm mihi:
Agite iam, agite vos, non fero vitam amplius.

S. Ephrem, B. Baſilij diſcipulus lamentationem integram habet Mariæ, quæ incipit: *Stans apud crucem puriſſima Virgo, Saluatoremq; in ligno ſuſpenſum ſuſpiciens, plagas reputans, intuens & clauos, querelas, colaphos, ac flagellationem, cum grauibus ſuſpirijs, cum fletu ingenti, cum lamentis doloroſiſſimis, exclamauit dicens: Mi fili dulciſſime, dilectiſſime fili, quomodo crucem ſuſtines, &c.* (B. Ephrem.) Rupertus Tuitienſis in cap. Ioan. 19. *Si Apoſtolos tuos in hora illa ſua paſſionis Dominus mulieri parturienti rectè comparauit, quantò magis mulierem hanc ſtantem iuxta crucem ſuam, mulieri parturienti, talem matrem, talis filius ſimilem duxit? Quid autem dico ſimilem, cùm verè ſit mulier, & vera mater, & veros habeat in illa hora partus ſui dolores?* (Rupert. Tuit. lib. 13. in Ioan.) Idem lib. 6. de diuinis offic. cap. 3. admonet, vt quoties illa ſolennis memoria Crucifixi celebratur, iuſtitia regnet in nobis ad pœnitentiam, vt exemplo Mariæ ferrum Dominicæ paſſionis noſtram pertranſeat animam: vt claui manuum, ac pedum eius carnem noſtram configant, & vt crux eius noſtram ſuſpendat concupiſcentiam. (Idem.) Bernardus feria quarta Hebdomadæ Pœnoſæ, ſermonis initio: *Vniuerſi Chriſtiani ſacra hac ſeptimana, aut pro ſolito, aut præter ſolitum pietatem colunt, modeſtiam exhibent, humilitatem ſectantur, induunt grauitatem, vt Chriſto patienti quodammodò compati videantur.* (B. Bernard.) Sophronius, vel Hieron. in ſerm. de Aſſumptione B. Mariæ circa finem: *Alij ſancti etſi paſſi ſunt pro Chriſto in carne, tamen in anima (qua immortalis eſt) pati non potuerunt. Beata verò Dei genitrix, quia in ea parte paſſa eſt, qua impaſſibilis habetur, ideò (vt ita fatear) quia ſpiritualiter & caro eius paſſa eſt gladio paſſionis Chriſti, pluſquam Martyr fuit.* (B. Hieron. tom. 4. antè medium in Ioan. Mariam Virginem pluſ quam Martyrem cur vocet B. Hieronymus. Luc. 2.) Et Anſelmus libro de excellentia B. Virginis Mariæ: *Quicquid crudelitatis inflictum eſt corporibus Martyrum, leue fuit, aut potius nihil comparatione tuæ paſſionis* (alloquitur Mariam) *quæ nimirum ſua immenſitate transfixit cuncta penetralia tua, tuiq; benigniſſimi cordis intima. Et vtiq; pia Domina non crediderim te potuiſſe vllo pacto ſtimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres, ſuſtinere, niſi ipſe Spiritus vitæ, ſpiritus conſolationis, ſpiritus ſcilicet dulciſſimi tui filij, pro quo moriente conquerebaris, tantopere torquebaris, te confortaret, te conſolaretur, te intus doceret non eſſe mortem eum aſſumentem, ſed magis triumphum omnia ei ſubij-*

(D. Anſelm. cap. 5 à medio, tom. 2. prope finem.)

ſubijcientem. Habemus ergo, ſanctam & veram commiſerationem Mariam Deiparam habuiſſe in cruce ad Christum, & perpetua memoria illam nobis recolendam eſſe. Et quia tam Filius, quàm mater vehementer noſtram vicem indoluerunt, & pro nobis ab æterna morte liberandis nos commiſerati ſunt, ne ſurda aure hæc myſteria tanquam inſenſati audire videamur, poſſe nos, ac debere idem ſentire in nobis quod & in Christo Ieſu, & B. Virgine, atque ex intimis ſenſuum noſtrorum medullis, illis tanta, & tam horrenda tormenta pro nobis ſuſtinentibus, compaſſionis affectu tangi, & condolere, ſi tanti capitis ſumus membra, & ſi tam piæ matris filij ſumus.

Philip. 2.

Mariæ Virginis quē cepit ex morte Filij ſui magnitudo doloris triplici ex capite colligi poteſt.

Vt autem magnitudinē dolorum quibus B. Virgo perculſa fuit, melius inſpicere valeamus, præmittendum eſt, ſacros tradere Theologos, triplicē Christo Dño gratiā infuiſſe. Primā, vocāt gratiā vnionis hypoſtaticæ: ſecundā, gratiā capitis: tertiā, ſingularis perſonæ gratiā: ex quib⁹ illi multas præclaras veritate aexcerpere ſolēt. Eodē quoque modo in B. Virg. triplex genus gratiæ cōſiderant. Primū, Maternæ vnionis gratiā: ſecundò, colli gratiā: tertiò, ſingularis grauiā perſonæ. Et ex harū qualibet cognoſcēdus venit dolor B. Virg. qui totus ex virtute, & gratia profectus eſt. Nā etſi naturaliter doluit vt mater; tamen vt mater efficeretur, nonniſi ſponte ſua, & ex gratia accepit.

Vt igitur ab infima gratia, quā vt perſona ſingularis habuit initiū dicendi ſumamus. illa ſanè in cognitione Dei, atq; amore cōſiſtebat. De cognitione quidē teſtatur Bernard. in ſermone ſuper verba Apoc. *Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius*, dicens: *In Sole nimirū & feruor, & ſplendor ſtabilis; in Luna ſolus ſplendor, atq; hic omnino mutabilis, & incertus, qui nunquā in eodē ſtatu permaneat. Iure ergo Maria Sole perhibetur amicta, quæ profundiſſimā diuinæ ſapientiæ vltra quā credi valeat, penetrauit abyſſum, vt quantū ſine perſonali vnione creatura conditio patitur, luci illi inacceſſibili videatur immerſa.* De amore quoque einſdem Virginis idē ſerm. ſuper Cantica in illud: *Sagitta tua infixæ ſunt mihi*, teſtatur: *Eſt etiam ſagitta electa amor Chriſti, quæ Mariæ animā nō modo confixit, ſed etiam pertranſiuit, vt nullā in pectore virginali particulam vacuam amore relinqueret, ſed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & eſſet gratia plena. Aut certè pertranſiuit eam, vt veniret vſq; ad nos, & de plenitudine illa omnes acciperemus.* Hæc ille.

B. Bernard. Apoc. 12.
Idē ferm. 29. in Cant. ſub finem.
Pſalm. 27.
Deut. 6.
Matth. 22.
Luc. 1.

Ex quibus elicimus, Mariæ Virginis dolores ex his duob⁹ fontibus recogitādos eſſe, nimirum ex perfecta cognitione, qua ipſa prædita erat de dignitate ſui Filij patientis; de Iudæorū paſſionē inferētiū peruerſitate, de viliſſimo, & cōtempto Caluariæ loco; de tēporis, dieiq; ſolēnitate, de generali Christi afflictione in omnib⁹ membris, ac ſenſibus dira patientis, de indecoro, ac truculēto latronū comitatu: vnde Chriſtus horrēs cū ſceleratis deputati, dixit: *Ne perdas cū impijs Deus animā meam, & cùm viris ſanguinū vitā meam.* Denique limpidè cernebat fructus raritatē, & tenuitatē, quā ingratus mundus ſuo vitio erat exhibiturus. Quod ſi horum ſingula quæque dolorē exculpere valebāt, quātò magis ſimul collecta, atque in Virginis corde cōiuncta. Secunda radix doloris eſt amor: qui quò eſt vehemētior, eò dolorem efficit intenſiorem. Cùm enim amoris ingeniū ſit, amātem transformare in amatū; magnitudo amoris exiſtētis in Virgine, in cauſa erat, vt omnia vulnera, ſpinæ, & claui, atque ictus carnē Chriſti rumpentes totidē eſſent ſagittæ per oculos Virginis in animam ſuam penetrantes: vt propterea Hieron. dicat eam pluſquā Martyrem fuiſſe, & Bernard. martyriū Virginis inter duodecim diadematis eius ſtellas enumerat. Et ſicut charitas, qua maiorem nemo habuit, fecit vt Chriſtus moreretur pro nobis; ita charitas, cui poſt illam ſimilis in altero non fuit, in cauſa fuit, vt Maria corde Chriſto commoreretur. Et vt omittā interim diſputationem illā, an verū, & reale fuerit martyrium, nec ne, an verò metaphoricum, vt S. Thomas aſſerit: illud certè negari non poteſt, verū ac maiorē dolorē, atque triſtitiam in anima Virginis fuiſſe ex charitatis radice genitā, quā in animo cuiuſuis alterius Martyris. Vt enim ex amore naturali animæ ad corpus mēs dolorē percipit in læſione, ſiue in diuiſione corporis, quā vt incōmodā, & inconuenientē apprehendit: ita poteſt quis tanto amoris affectu alterū diligere, vt ſui oblit⁹ plus ſentiat diuiſionē carnis alterius, quàm ſuæ. Nā ita in Chriſto maior erat cōmiſerationis affectus ex amore ad nos, quā in ſe ipſum vehemētiſſimis doloribus afflictū. Quare plus paſſa eſt B. Virgo, quā ſi re ipſa vulnera excepiſſet, ac dolor plus penetrabat ipſius animum, quàm tormenta illata B. Laurentio eius animam excruciabant. Nam ibi vnio corporis ad animā naturalis erat; hîc autē vnio Virginis ad Ieſum ſupra naturam. Hic autē dolor interior profluebat in corpus: quia Spiritus triſtis, vt ait Sapiens, exſiccat oſſa. Et ſic debetur ei excellentior aureola, (id eſt, ſingulare præmium, quo afficiuntur peculiariter, qui ꝑ Chriſto tormēta ſuſtinent) quàm alijs Martyribus. Addit etiam Alb. Magn. in libro, quem ſuper miſſus eſt Ang. Gabriel, edidit, nō permiſiſſe

Eſai. 53.
Pſalm. 25.

Amoris ingenium, & natura.

Hier. ſerm. de aſſumpt. B. Virg. Maria ad Paulam, & Euſtoch ſub finem, tom. 4.
Bern. ſerm. de verbis Apoc. Signum magnū apparuit. &c. ſub finē
B. Thomas.

Prouerb. 17.
Aureola quid ſit.

Albert. Magnus.

Ioan 19. misisse Christum, vt cũ dolore vitam finiret in morte sua, quia nouerat, quod sicut iuxta crucem serò dolores soluerat, quibus in partu antè caruerat; ita citò præuentione quadam ibi exolui dolores, quos naturali ratione suo in transitu persolutura erat. Et tristitiam quidem habuit idoneam, quæ mortem efficeret, nisi Deus miraculo illam sustentasset. Minor siquidẽ dolor erat vxoris Phinees, quę audiens arcam Domini captam & virũ suum extinctũ, repentinis doloribus circũuenta peperit, atq; expirauit, quàm extiterit ille diuæ Mariæ, quæ cernebat verã Dei arcã inter spinas & clauos detineri. Cõmuni sensu traditur, miraculum fuisse, quod Christus nõ citiùs moreretur, attenta magnitudine doloris, atq; tristitiæ: quãuis Pilatus improuidè rẽ cõsiderans, miraretur q̃ tã citò obijsset, cũ potiùs esset mirandũ q̃ viueret. Docent Physici neminẽ in hac vita tristitia posse extingui, nisi illa sensui cõmunicetur. Sed diuinitas in Christo pmittebat sensũ pati vsq; ad instãtẽ mortẽ, ac rursus virtutem nouã ei cõmunicabat vt magis pateretur: qua ratione nõ semel, sed pluries dolorem mortis sentire potuit: ideò derelicta humanitas exclamare potuit: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Ad hũc modũ afflicta est Beata Virgo ad mortẽ, sed conseruata tamen, ne moreretur. Habebat præterea peculiares rationes magis percipiendi crucis dolores: nã charitas, quę in Martyribus erat temperamentũ doloris, hæc in martyrio Marię non imminuebat, sed illos potius augebat. Vt enim leue est pati pœnã pro eo, quẽ summè est dilectus, ita valde est acerbũ, videre patiẽtem eum, quẽ maximè diligas. Adhæc B. Deipara cũ esset maximè redempta, hoc est, ex morte eius præuisa ab omni labe seruata, æquũ fuit, vt vehementiùs quã cæteri in amore Crucifixi torqueretur. Hinc ipsa tanquã colũba formosa in Canticis inuitatur ad foramina petræ, & ad cauernam maceriæ: quia quę vincit cęteros dilectione, & simplicitate, atq; pulchritudine, debet quoq; perfectiùs in Christi crucẽ transformari. Præterea quę altiùs cęteris cũ Christo cõregnare debuit, & profundiùs vno sensu doloris cũ Christo affici. Hinc ad filios Zebedæi dexterã & sinistrã in regno eius petentes, respõdit: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? ita B. Virgo, quæ exaltanda erat, vt tanquã Regina astaret à dextris Dei in vestitu deaurato, debuit prę cæteris calicẽ Domini bibere. Secundo loco meditanda est gratia colli, qua insignitet dotata fuit B. Virgo: vt enim Christ' caput est Ecclesiæ, ita B. Virgo collum est corporis eius, ex quo dona in totũ corpus deriuãtur, & per quod omnes nostræ preces ac vota ad Christum sunt fundenda, quò facilius exaudiãtur. Et vt Christus est omnium redemptor, ita Maria omniũ genitrix, mediatrix, ac recõciliatrix, atq; aduocata omniũ peccatorũ dici potest: atq; hoc didicit à Filio suo, & aduocato nostro iusto, ac supremo. Et cũ esset mũdi aduocata, tantũ dolorẽ visceribus eius infudit Spiritus S. quantũ sat erat omniũ electorum genetrici ad excusandum ingratũ genus humanum, q̃ ipsum mũdi auctorem de sua fabrica expellebat; cùm tamen ipse ad eos de faucibus mortis eruendos ex sinu Patris descenderit. Maria igitur luctu suo, ac lacrymis tunc ꝓmeruit, vt nos modò adiuuaret, pro nobis necessaria dona impetrando: interdũ etiã Angelis, ac sanctis, quos destinare voluit, nostri curã cõmittendo, cum sit suprema in hierarchia cœlesti post Filiũ purgans, illuminãs, & perficiens: quãdoq; etiã per se ipsã cooperans, præsentiamq; suam aliquando, tam in vita, quã in morte miraculo exhibens. Ideò isto debuit luct', & sensus Christi mortis excedere, quanto in opitulando, & adiuuando mundo cæteris antecelluit. Tertiò cõsiderãdus dolor, qui ex gratia maternæ vnionis efficitur. Erat enim in Maria naturalis affectus (præter illũ dictum charitatis) quem ad Christum verum filium suum illa gerebat, atq; exinde dolor eius intendebatur. Cuius amoris naturalis circunstantiæ sunt plures. Primò, quia mulier erat, quæ natura ad sentiendũ dolores mollior est. Secundò, quia virgo, quæ adhuc est tenerior. Tertiò, quia mater, cui' est summè filios diligere. Quartò, quia mater vnigeniti, q̃ sicut alios amores superat, ita eius amissio maiorem parit dolorem. Et vtriusq; meminit Scriptura. Amoris quidem; quando ait: *Sicut mater amat vnicum filium suum, ita ego te diligebam*: de dolore verò ait Ieremias, *Luctũ vnigeniti fac tibi planctum amarum.* Quintò, quia sola Virgo eum genuit. Omnis enim alius filius cõmunis est patri, & matri; at Christus solius est Virginis proles, iuxta illud: *Fœmina circumdabit virum.* Solet enim homo illud, quod sibi est proprium, & non alienũ, circumdare: at B. Virgo sola de sua substantia genuit; ob id rectè dicitur circumdare. Adde quòd circularis figura est illa, quę vnica linea clauditur: ita Christus ex linea Mariæ singulari, reliqui omnes ex duobus matris, ac patris lineis fiunt. Adhæc vt illud quod circũdat, ex nulla parte est apertum: ita diua Maria in partu, & ante partum, & post partum virgo extitit. Est ergo Christus solius Virginis filius, quæ ad eum vtriusq; parentis gerebat amorem: & dolor, qui solet esse de amis-

Marginal notes: 1. Reg 4. — Mar. 15. — Psal. 21. Matth. 27. — Charitas in Martyribus erat tempera mentum doloris, in Virgine tamen non item. — Cant. 2. — Matth. 20. — Psal. 44. — Secunda radix magnitudinis dolorum B. Mariæ de Filij sui morte. — Virginis merita apud Christum erga nos obsequia. — Tertia radix. — Plures circunstantiæ amoris Christi naturalis in Virgine. — 2. Reg. 1. — Ierem. 6. — Infra 32. — Fœmina virum circumdare à Ieremia cur dicatur.

ſione filij communis vtriqne parenti, in B. Virgine fuit coniunctus. Quòd ſi fuêre aliquando parentes, qui de percepta filiorum morte adeò contriſtati ſunt, vt animsm exhalauerint, quid dicendum eſt de Virgine in horrendo interitu tam ſancti filij? Erat quidem ille filius ſibi cum Patre æterno cõmunis: ſed vt Chriſtus in natura, quam à Patre habuit, pati non potuit, ita nec Pater æternus compati ei poterat: quare luctum, quem in ſe habere non valuit, orbi toti cõmunicauit. Cùm igitur diua Virgo cerneret ſuper Filium flere cœlum, & terram, & cognoſceret ſibi potiùs eſſe lugendum, quàm cęteris omnibus creaturis, hinc ſummum doloris ſenſum habuit, & Chriſto cõmortua eſt morienti. Sicut ergo in cæteris virginib. præſtatur gratia per partes, in Maria verò totam infudit plenitudo gratiæ, ita tunc cæteris creatnris dolente Creatore præſtabatur dolor per partes, in Mariam verò tota ſe infudit plenitudo doloris. In hoc igitur communi, & generali luctu quãdiu Dominus in aſſumpta natura ſic dolebat, Angelos ipſos in aſſumptis corporibus mortem Domini luxiſſe tradunt B. Bernardus, & B. Auguſtinus ſerm. de lamentatione B. Mariæ Virginis. His adiunge B. Birgittam, quæ libr. 6. Angelorum, & omnium creatnrarũ luctum his verbis in perſona B. Mariæ dictis deſcribens, ait: *Congregati Angeli etiam quaſi turbari videbantur, cùm viderent Deum in humanitate pati in terra. Sed quomodò turbari poſſunt Angeli, qui immortales ſunt? vtiq; ſicut iuſtus. cùm viderit amicum ſuum pati aliqua de quibus conſequeretur maximam gloriam: & gauderet quidem de gloria eius adipiſcenda, ſed tamen propter paſſionem ſuam quaſi quodammodò contriſtaretur. Sic Angeli quaſi contriſtabantur de pœna eius, cùm tamen impaſſibiles ſint: ſed gaudebant de gloria eius futura, & de vtilitate ex paſſione eius electis ventura. Omnia quoque elementa turbabantur, & Sol & Luna dimiſerunt ſplendorem ſuum, terra tremuit, lapides ſcindebantur, ſepulchra aperiebantur in hora mortis Filij mei. Omnes Gentiles turbabantur vbicunque erant, quia in corda eorum venit quaſi quadam punctura doloris, licet neſciretur vnde eſſet. Tribulabatur etiam cor crucifigentium eum in illa hora, ſed non ad gloriam eorum. Adhuc etiam immundi ſpiritus turbabantur in illa hora, & quaſi in vnum congregati turbabantur. Illi autem qui erant in ſinu Abrahæ multum turbabantur, in tantum, quòd maluiſſent in æternum eſſe in inferno, quàm talem pœnam videre in Domino ſuo. Ego autem qua tunc eidem Filio meo aſtabam Virgo, & mater eius, qualem dolorem tunc patiebar, nullus poteſt conſiderare.* Hæc illa: Nec mireris quod ait de ſpiritibus immundis: quia etiam Euſebius Cæſarienſis in libris de præparatione Euangelica producit teſtimonium ex Plutarcho in libro de oraculis deficientibus, magnos vlulatus, atque clamores auditos fuiſſe à quibuſdam nauigantibus Romam verſus tempore Tiberij, dicentibus, Pan Deus magnus mortuus eſt. Nam vbi Chriſtus ſpiritum emiſit, Satanam caput dæmonum debellauit, atque alligauit in inferno: vnde ſpiritus immundi fletibus, & clamoribus in corporibus aſſumptis ſuam teſtificabantur ruinam. Verùm redeamus ad ſanctam Virginem, quæ quatenus mater Chriſti erat, plurimas rationes dolendi habebat in morte Chriſti. Is inter alios filios diligi ſolet, qui vel pulchritudine, vel ſapientia, vel virtute, atque adeò obedientia erga matrem cæteris antecellat: at Chriſtus ſpecioſus erat forma præ filijs hominum, ſapientia magna, & omnium virtutum choro ornatus, atque adeò amabilis, vt quidam ex reuelatione tradant, nullum quamuis magna triſtitia affectum, in eum oculos intendiſſe, qui non peculiarem conſolationem ex præſentia eius acciperet. Vnde & dolentes dicere conſueuerant: *Eamus, & filium Mariæ videamus, vt ſaltem tantopere reuelemur.* Hæc, & ſimilia cum & pietati, & rationi coniuncta maximè eſſe videantur, pro ſimplicitate mea libenter auribus excepi, atque credidi. Sicut igitur Iacob noluit conſolari, exiſtimans Ioſeph filium ſuum pulchritudine, prudentia, atque obſequijs præ cæteris ſibi amabilem, à fera deuoratum; quid ſentiendum eſt de ſanctiſſima Virgine, quæ non tantùm auditu, ſed etiam viſu percepit, qua ratione filius eius à fera peſſima deuoraretur? quæ videbat enm quaſi leproſum, & cui non erat aſpectus, neque decor? Ad hæc matri nonnullum conſueuit eſſe ſolatium, quando filium in morte poteſt aut oſculari, aut amplecti, aut aliquod myſterium impendere; at ſanctiſſima Dei genitrix dicenti, *Sitio*, non poterat potum porrigere, vulnera non valebat alligare, aut linteo abſtergere, nec pendulum caput ſuſtentare, nec flentem, ac mœrentem conſolari, nec ſpiritum emittentem deoſculari. Quid ergo ſentiret, quæ filium ſuum quaſi dimidium cordis ſui, & animæ ſuæ in tali afflictione poſitum ſpectabat? Hinc ipſa apud ſanctam quandam fœminam per reuelationem patefecit: *Cùm naſceretur*, inquit, *ex me* (ſcilicet filius meus) *ſenſi ego, quòd quaſi dimidium cor meum naſceretur, & exiret ex me, & cùm ipſe pateretur, ſenſi quod quaſi cor meum patiebatur. Sicut enim illud quod dimidium eſt extra, & dimidum*

Margin notes: *Matth. 2.* — *B. Bernard. B. Auguſtin. B. Birgitta. lib. 9. c. 11.* — Exemplum B. Birgittæ de modo doloris Sanctorum Angelorum de Chriſto patiente. — *Matt. 27.* — *Euſeb. Cæſar. lib. 5. de prap. Euangel. c. 9. tom. 1. Plutarch.* — *Pſal. 44.* Chriſtus quã amabilis fuerit. *B. Birgitta lib. 4. cap. 78. in fine.* — *Geneſ. 37.* — *Eſa. 53.* — *Ioan. 19.* — *B. Birgitta lib. 1. reuelat. ca. 35.* — Apta comparatio.

dium intra, & si illud pungitur, quod est extra, atque sentit dolorem quod intus est: sic ego, cum flagellaretur, & pungeretur filius meus, quasi cor meum flagellabatur. Deniq; naturali voto quæcunque mater præmori filio suo optat, recte vt dixerit Poëta quidam:

Ouid ep. 1. *Dij precor hoc iubeant, vt, euntibus ordine fatis, Ille meos oculos comprimat, ille tuos.*

Maria Virgo ex charitate in passionem filij sui consensit, ob redemptionem generis humani.

Quare ex hoc capite ingens fuit dolor sanctissimæ Virginis. Hoc tamen tanto dolore, atque tristitia passioni, ac morti filij sui voluntate sua non repugnauit, consensit in Christi crucem, ac mortem pro nostra redemptione peragenda, imò illius fuit appetentissima: fortiorique animo, atq; constantiori offerebat filium suum in cruce immolatum, Deo, quàm olim Abraham in sacrificando filio; aut Machabæorum septem Martyrum mater, quę pereuntes septem filios vnius diei tempore siccis oculis aspexit: imò patria voce adhortata est ad retinendā in tormentis constantiam, fœmineæ cogitationi masculinum animum inferens, vt ait Scriptura: Plus etiam quàm B. Felicitas, quæ septem filios ad martyrij tolerantiam, & mortis contemptum excitabat. Legimus apud Iosephum in Antiquitatibus, matrem Hyrcani, quàm Ptolemæus torquebat, atque eam Hyrcano suo ex castro Dagon spectandam exhibebat, vt Hyrcanus ab obsidione discederet, manus suas filio protendisse, ne propter ipsam diffideret, sed maiori impetu castrum inuaderet, & superato hoste redderet retributionem. Quidni igitur constantissima, atq; inuicta Maria proprios sibi cruciatus sufferret, dummodò expugnaretur dęmon, & homo redimeretur? Quæ igitur Christum, verum suum, ac Dei Filium, vt pareret; minimè doluit; secùs tamen fecit in parturiendo Christo mystico, hoc est, Ecclesia, pro qua iuxta spiritum parturienda, acerbissimos dolores sustinuit: si Paulus tanto dolore parturiebat Galatas, vt ipse testatur.

Genes. 22. 2. Macha. 7. & seq.

B. Virginis in Christum filiū suum amor, & charitas cui longè præfertē dus videatur matrum in filios charitas.

Ioseph. l. 13. de Antiq. c. 14.

Gal. 4.

Vt ergo diua Virgo ob triplicem rationem propositam Christum filium suum commiserata fuit, ita & nos illi tanquam innocentissimæ Virgini, & redemptorum, ac redemptoris genitrici condoleamus, eiusque doloribus, ac laboribus pro nobis toleratis grati existamus, & illud memoria repetamus, quod senior Tobias iunio ri suadebat: *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo.* Ita nos debemus meminisse eorum dolorum, quos Beat. Mater pro nobis sustinuit. Nam vt grauior est, ac molestior dolor ex iactura finis, quàm eorum, quæ sunt ad finem, quemadmodum acerbiùs quis dolet de pruina, vel tempestate auferēte fructus, quàm de labore viti, atque laboribus impensis: ita in Christo, atque genitrice maior extitit mœror, atq; tristitia de paucitate seruandorum, atque ingrati animi vitio, quo humanum genus tanto amori, ac beneficio responsurum erat. Oculos ergo mentis nobis aperiri à Deo seriò, & instāter deprecemur, quò tanti beneficij per matrem Dei exhibiti nobis recordationem è mente nostra excidere patiatur, ac vt dignis pęnitentiæ, ac iustitiæ fructibus nobis promereamur Dominum nostrum Iesum Christum, singularem mundi victimam, agnum tollentem peccata mundi, atque adeò salutis nostræ tutissimam puppim, ac proram, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuas & immortales laudum hostias immolemus in sempiternis secu-lis, Amen.

Tob. 4.

Christum ac eius matrem quęnam potissimum afflixerit, & excruciauerit.

Ioann. 1.

LIBRI DECIMI FINIS.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam: secundus columnam indicat.

Ex Ezechiele.

Ex Osea.

Ex Michæa.

Ex Habacuc.

Ex Zacharia.

Ex Matthæo.

Ex Marco.

Ex Luca.

Ex Ioanne.

Ex Epist. ad Romanos.

Ex 1. ad Corinth.

Ex Epist. ad Galat.

Ex Epist. ad Ephes.

Ex Epist. ad Coloss.

Ex Epist. ad Hebræos.

Ex Ioannis 1.

Ex Apocalypsi.

INDEX RERVM OMNIVM QVAE IN HOC DECIMO TOMO CONTINENTVR.

A

B.

C.

Consum

D

H.

I.

L.

M.

N.

Necessi-

O.

P.

R.

S.

Sancti

T.

V.

Z.

FINIS.

